# osmanlıca türkçe sözlük

MUSTAFA NİHAT ÖZÖN

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 127
SÖZLÜK DİZİSİ : 2

**Birinci Basım**
**Ağustos 1971**

**BİLGİ YAYINEVİ**
Sakarya Caddesi 8
Yenişehir, Ankara
Telf. : 17 74 03 - 12 50 67

MUSTAFA NİHAT ÖZÖN

# OSMANLICA - TÜRKÇE SÖZLÜK

BİLGİ YAYINEVİ

# KISALTMALAR

| | | | |
|---|---|---|---|
| *A.* | Arapça | (Gra.) | Gramer |
| (Ana.) | Anatomi | (Geo.) | Geometri |
| (Arap. gra.) | Arapça gramer | (Hek.) | Hekimlik |
| (As.) | Askerlik | (Huk.) | Hukuk |
| (Ast.) | Astronomi | *i.* | İsim |
| *b.* | Bileşik | (Kim.) | Kimya |
| (Bağ.) | Bağlaç | (Man.) | Mantık |
| (Bk.) | Bakınız | (Mat.) | Matematik |
| (Coğ.) | Coğrafya | (Mec.) | Mecaz |
| (Cüm.) | Cümle | *ö. i.* | Özel isim |
| *ç.* | Çoğul | (Ped.) | Pedagoji |
| *e.* | Edat | *s.* | Sıfat |
| (Ed.) | Edebiyat | (Sos.) | Sosyoloji |
| (Ed. Ce.) | Edebiyat-ı Cedide | (Tas.) | Tasavvuf |
| (Eko.) | Ekonomi | (Tiy.) | Tiyatro |
| *F.* | Farsça | *ün.* | Ünlem |
| (Fel.) | Felsefe | yy. | Yüzyıl |
| (Fiz.) | Fizik | *zf.* | Zarf |

XIX. yy. Tanzimat sonrasını,
XX. yy. 1908 ile 1923 arasını gösterir.

# A

**a, â,** Türkçede kullanılmış olan arap alfabesinin ilk harfi *elif;* yerine göre *a, e, i, u, ü,* okunurdu; yine o alfabenin *ayın* harfi de böyleydi. Onun için gerek *metli elif,* gerek *ayın* harfinin eliflileriyle sert harflerle bulunanları *a* ve *â* olarak sıralanmıştır. Ebced hesabında *elif* 1; *ayın* 70'tir.

**â,** *F. e.* «Ey!» anlamında ünlem edatıdır. *Âsafâ, canâ, daverâ, mutribâ, şahâ, zahidâ.* Nazımda vezin zorundan olsun, şairin kendisine söylenmesi gibi olsun, özel isimlerin sonuna gelir ve sesli ile bitenlerde *-yâ* şeklini alır. *Baki'yâ, Galib'â, Halet'â, İzzetâ, Nabi'yâ, Nedim'â, Nefi'yâ, Zati'yâ.*

**â,** *F. e.* Aynı iki kelime veya başka başka iki kelime arasına gelerek kelime anlamını pekiştirir.

| | |
|---|---|
| *cuşâcuş* | *keşakeş* |
| *çekâçak* | *lebâleb* |
| *demâdem* | *malâmal* |
| *dûrâdûr* | *nevânev* |
| *fevcâfevç* | *nuşânuş* |
| *girdâgird* | *rengârenk* |
| *gûnâgûn* | *serâser* |

**âb,** *F. i.* Ağustos ayı.

**âb,** *F. i.* **1.** Su. **2.** Sıvı. **3.** Şarap. **4.** Yağmur. **5.** Kaynak çeşme, kuyu. **6.** Deniz, göl, büyük nehir. **7.** Göz yaşı. **8.** Özsu, besi suyu. **9.** Döl suyu. **10.** Şişe, billûr, sırça. **11.** Buz. **12.** Parlaklık, tazelik, canlılık. **13.** Hoşluk, güzellik. **14.** Cilâlılık, keskinlik. **15.** Değerli süs taşlarının parlaklığı, suyu. **16.** Ahlâk güzelliği. **17.** Cevher. **18.** Silâh. **19.** Değer, şeref. **20.** Kısmet. *Âb-i abisteni,* döl suyu; *-âteşin, -âteşnak, -âteşnümay, -âteşpâre, -âteşrenk, -âteşsa, -âteşzây,* 1. Şarap. 2. Kanlı göz yaşı; *-beka,* (B Abıhayat); *-beste.* 1. donmuş su, buz, 2. Şişe, billûr; *-câvidan,* abıhayat; *-dehan,* ağız suyu, salya; *-engûr,* 1. Üzüm suyu. 2. Şarap; *-füsürde,* 1. Donmuş su, buz. 2. Kılıç, hançer, 3. Şişe, billûr; *-hasret,* ümitsizlik, gözyaşı; *-hayat, hayvan, -Hızır,* [Bk. Abıhayat]; *-hufte,* kılıç; *-işret,* sarap; *-kebut,* Çin denizi; *-Meryem.* 1. Temizlik, arılık. 2. Üzüm şırası, şarap; *-muallâk,* 1. Gök, 2. Güzelin çenesi; *-revan,* 1. Akar su. 2. Hayat. 3. (Tas.)

Tarikat adamının yüreğindeki sürekli ferah; *-rez*, 1. Üzüm suyu, şarap; *-rûy*, (Bk. Abıru) *-şer*, acı su; 2. Şarap, 3. Göz yaşı; *-tîğ*, keskin, zağlı kılıç; *-zer*, 1. Altın suyu, 2. Eritilmiş yaldızdan yapılma mürekkep, 3. Safran, 4. Altın renkli şarap; *-zindegâni*, *-zindeği*, [Bk. Abıhayat]; *-zülâl*, 1. Katıksız, berrak su, 2. Billûr, ayna; *âb ü dane*, kısmet; *ab ü gil*, balçıktan yaratılma; vücut, yaratılış; *âb ü hâk*, su ile toprak, vatan; *âb ü hava*, su ile hava, iklim; *âb ü tâb*, parlaklık, hoşluk, tazelik.

| | |
|---|---|
| *girdab* | *simab* |
| *gülâb* | *sirab* |
| *hoşab* | *şadab* |
| *mizab* | *tizab* |
| *serdab* | *vişnab* |
| *seylâb* | *zehrab* |

**abâ,** *A. i.* **1.** Aba. Kalın, kaba kumaş, **2.** Bu kumaştan yapılma bol, geniş üstlük **3.** (*Mec.*) Dervişlik, şeyhlik. *Âl-i abâ, ashab-i âl-i abâ*, Muhammet peygamberin üzerlerine abasını örttükleri Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin; *bende-i âl-i abâ*, Âl-i abâ taraflısı, onlara bağlı; *rind-i abâ beduş*, dünyada yalnız bir abası olan rint.

**âba,** *A. i* [Eb ç.] **1.** Babalar. **2.** Erkek cetler. **3.** Küreler, dokuz felek. **4.** Güneş ile ay da beraber olarak yedi gezegen. *Âba-i mâneviye*, moralı idare eden kimseler, mürşitler, şeyhler, *-kinisaiye*, kilisenin ileri gelenleri, din üzerine eser yazmışlar anlamına gelen bu söz «Pères d'Eglise» karşılığı olarak (XX. yy.) kullanılmıştır; *-ulviye*, dokuz gök veya yedi gezegen; *âba vü ecdad*, Atalar, babalar ve dedeler.

**a'bâ,** *A. i.* Yükler, ağırlıklar.

**ab'âb,** *A. i.* Karnından lakırdı söyleyen (Fransızcadan «Ventriloque» karşılığı. XX. yy.)

**âbâd,** *A. i.* [Ebed ç.] Tükenmez zamanlar, sonsuz gelecekler. *Ebed-ül-âbad*, hiç bir zaman, asla.

**âbâd,** *F. s.* Bayındır, şenlikli.

**-âbad,** *F. s.* **1.** Yer. **2.** Şehir. **3.** Çokluk, bolluk anlamlarıyle tamlamalar yapılmada kullanılır. *Gamabâd*, gamı çok yer, dünya; *harabâbâd*, çok viran, viranelik, dünya; *Haydarâbad*, Hindistan'da bir şehir; *şemsâbâd*, bol güneşli yer.

**âbadan.** *F. s.* Bayındır, şenlikli.

**âbadani,** *F. i.* Bayındırlık, şenlik.

**âbadî,** *F. i.* Bayındırlık.

**âbadi,** *F. i.* Sarımtırak renkle

cilâlı yazı kâğıdı, İran, Hint veya Çin'den geldiği için değeri fazlaydı.

**Abadile,** *A. i.* [Abdullah ç.] Aptullah adında olan kimseler, Muhammet peygamber zamanında bu adda 220 kişi vardı. *Harb-ül-Abadile,* Aptullah adlı dört komutanın bulunduğu savaş.

**abâpuş,** *F. s.* [Abâ-puş] **1.** Aba giyinen. **2.** Derviş, **3.** Fakir.

**âbar,** *F. i.* Hesap defteri.

**âbar,** *A. i.* [Bi'r ç.] Su kuyuları.

**Abbas,** *A. i.* «Sert, çatık yüzlü, aslan» anlamında da olan bu kelime özel isim olarak, Muhammet peygamberin amcası ile Safevî soyundan iki İran şahının adlarıdır. *Âl-i Abbas,* Abbas soyu, hanedanı.

**abbasî,** *A. s.* **1.** Abbas'a ait, **2.** (i.) Emevî'lerden sonra kurulan halifelik ve hükümet (750 - 1258). **3.** İran şahı Abbas tarafından çıkarılan para.

**abbasiyan,** *F. i.* **abbasiyyun,** *A. i.* [Abbasi ç.] Abbasî halifeleri.

**abd,** *A. i.* **1.** Tanrı yaratığı. **2.** «Tanrı kulu» anlamıyle Tanrı adlarından herhangi biriyle birleşik kelime halinde birçok adlar meydana getirilmiştir. *Abdullah, Abdurrahman, Abdülâziz, Abdüllâtif, Abdülmecit.* **3.** Bu kelime kendinden sözedenler tarafından alçakgönüllülük veya karşısındakine aşırı bağlılık göstermek için *abd-i âciz, -ahkar, -kemine, -memlûk, -sadık* şekillerinde de kullanılmıştır. *Abd-i müştera,* para ile satın alınmış köle.

**abdal, ebdal,** *A. i.* (Arapça aslında ç. olan bu kelime Türkçede t. olarak kullanılır). **1.** Evliyalar, erenler. **2.** Tarikat adamı. **3.** Gönlünü Tanrıya vermiş, dünya ile ilgisini kesmiş kimse. **4.** Bön insan, aptal.

**abdalân.** *F. i.* [Abdal ç.] Abdallar (Bunlar 7, 40, 70 olarak sayılır).

**âbdan,** *F. i.* [Âb-dan] **1.** Su kabı. **2.** Sidik kavuğu. **3.** Göl.

**âbdar,** *F. s.* [Âb-dar] **1.** Sulu, taze. **2.** Parlak, hoş. **3.** Keskin, zağlı, *Meyve-i âbdar,* sulu, taze yemiş; *Şimşir-i âbdar,* keskin, zağlı kılıç; *şi'r-i âbdar,* hoş, lâtif şiir.

**âbdest,** *F. i.* [Âb-dest] **1.** Aptes. Namaz için vücudun belli yerlerini yıkama. **2.** El yıkama suyu. **3.** Eli işe yatkın usta, sanatçı. **4.** Hafif veya kalın bağırsakları boşaltma. **5.** Paylama, azarlama.

**âbdestan, abdestdan,** *F. i.* [Âb-dest-dan] Su ibriği.

**abdesthane,** *F. i.* [Âb-dest-hane] Aptesane, ayakyolu.

**abdiyyet,** *A. i.* Kulluk, Tanrı kulluğu.

**âbede,** *A. i.* [Âbid ç.] Tapanlar, ibadet edenler. *Abede-i evsan, abedet-ül-evsan,* puta tapanlar.

**abes,** *A. i.* **1.** Faydasız iş. **1.** Boş, saçma şey.

**abesiyyat,** *A. i.* [Abes ç.] Boş, işe yaramaz şeyler.

**âbgine,** *F. i.* **1.** Şişe, sırça, cam. **2.** Sürahi, kadeh. **3.** Ayna, **4.** Göz yaşı. **5.** Âşığın yüreği.

**âbgir,** *F. i.* [Âb-gir] Su birikintisi, çukur.

**âbgûn,** *F. s.* Su renginde, mavi. *Âbgûn kafes,* gök.

**abher,** *A. i.* **1.** Nergis. **2.** Yasemin. **3.** Zerrinkadeh çiçeği.

**abherî,** *A. s.* Nergis gibi.

**âbhiz,** *F. i.* [Âb-hiz] **1.** Dalga. **2.** Kaynak. **3.** Su yolu...

**âbhord,** *F. i.* [Âb-hord] Kısmet. Nasip.

**âbıhayat,** *F. i.* [Âb-i hayat] Hayat suyu. İçeni ölmezliğe kavuşturan masal suyu. **1.** (Ed.) Eski edebiyatın çok işlenmiş bir konusu, fazla kullanılmış bir mazmunudur. Bu sudan yalnız Hızır içebilmiştir. İskender-i Zülkarneyn bu suyu aramak için yola çıkmış ise de zulümat (Bk.) içinde kılavuzu Hızır'ı yitirerek isteğine varamamıştır. *Ayn, beka, çeşme, hayvan, Hızır, ma* kelimeleriyle yapılma eşanlamları çoktur. **2.** (Tas.) Gerçek sevgi, Tanrı sevgisi.

**âbık,** *A. s.* **1.** Kaçak, kaçan. **2.** Cıva. *Abd-i âbık,* sahibinden kaçan köle.

**âbıru,** *F. s.* [Âb-i rû] **1.** Yüz suyu. **2.** Onur, şeref.

**âbî,** F. s. **1.** Su ile ilgili, suya ait. **2.** Gök mavisi.

**âbi,** *A. s.* [İba'dan] Çekinen, tiksinen, sakınan.

**âbid,** *A. s. i.* [İbadet'ten] **1.** Tapan, ibadet eden. **2.** Sofu.

**âbîd.** *A. i.* [Abd ç.] Kullar.

**âbidane,** *F. s. zf.* [Âbid-ane] Dine bağlı kimselere yakışır yolda.

**âbidat,** *A. i.* [Âbide ç.] Anıtlar. *Âbidat-i İslâmiyye,* İslâm medeniyeti anıtları, *-kadîme,* ilkçağlardan, antikiteden kalma anıtlar.

**âbide,** *A. i. s.* İbadete düşkün kadın.

**âbide,** *A. i.* Arapçada «sürekli, süren ve vahşi, yabanî, bilmece, anlaşılmaz kelime» anlamlarında olan bu kelime Türkçede (XIX. yy.) anıt anlamına kullanılmıştır. [ç. **Âbidat, evabıt**].

**âbidevi,** *A. s.* Anıt gibi, anıtı andırır yolda. (Fransızca «monumental» karşılığı olarak kullanılmıştır.) Anıtsal.

**âbir,** *A. s.* [Ubur'dan] Geçen, geçip giden.

**abîr,** *A. i.* Beyaz sandal, sümbül kökü, kırmızı gül, turunç ve iğde çiçekleri gibi kokulu maddelerin miskle karıştırılıp dövülmesinden yapılan ve eski zamanın en beğenilen kokusu.

**âbirin,** *A. i.* [Âbir'den] Geçip gidenler. *Marin ü âbirîn,* gelip geçenler.

**âbisten,** *F. s.* Gebe; *âb-i abisteni,* Döl suyu.

**âbişhor,** *F. i.* **1.** Yalak. **2.** Su içilecek bardak. **3.** Sıra tekneler. **4.** Gündelik ekmek, rızık.

**âbkâr,** *F. i.* [Âb-kâr] **1.** Saka, sucu. **2.** Şarap satan.

**abkari,** *A. s.* Yemen'in bilinmeyen bir yerinde olan ve cinlerin oturduğu sanılan Abkar şehrinin adından alınarak çok ustalıklı işlenmiş kumaşlara sıfat olmuştur; ince, çok güzel.

**âbkeş,** *F. i.* [Âb-keş] **1.** Su çeken, saka. **2.** Süzgeç.

**âbriz,** *F. i.* [Âb-riz] Ayakyolu.

**âbsüvaran,** *F. i.* [Âb-süvar-an] Su veya şarap üzerindeki kabarcıklar.

**âbşar,** *F. i.* [Âb-şar] Su şarıltısı, çağıltı.

**âbşinas,** *F. i.* [Âb-şinas] **1.** Sudan anlayan. Suyolcu. **2.** Gemi kılavuzu.

**âbtab,** *F. i.* **1.** Güneş. **2.** Şarap. **3.** Sarhoş.

**âbtabe,** *F. i.* **1.** Su kovası, ibrik. **2.** Güneş biçiminde yapılma mücevher.

**âbnus,** *F. i.* Abanoz.

**abus, ubus,** *A.s.* Hoş olmayan, ekşi, çatık. *Abus-ül-vech, veçh-i abus,* yüzü ekşi, çatık yüzlü, kem surat.

**âbyar,** *F. s.* [Âb-yar] Sulayan, sulayıcı.

**âbyarî,** *F. i.* **1.** Sulayıcılık. **2.** (Mec.) Yardım. *Âbyari-i himmet,* himmet yardımı.

**âc,** *A. i.* Fildişi, bağa.

**acaib,** *A. i.* [Acibe ç.] Acayip, şaşılacak şeyler. *Acaib-i seb'a-i âlem,* dünyanın yedi tane şaşılacak şeyi.

**acaibat,** *A. i.* [Acaib ç.] **1.** Acayip şeyler. **2.** Yaratıkların olağanüstü bulunanlarını, normal olmayan acayipleri inceleyen bilgi. **3.** Bu şekilde yaratıklar.

**acaiz,** *A. i.* [Acuz, acuze ç.] Kocakarılar.

**âcal,** *A. i.* [Ecel ç.] Sonlar, bitimler. Normal olan yaşama sonları ölümler.

**acale, acalet,** *A. i.* Bk. İCALE

**acaleten,** *A. zf.* (İcaleten, ucale-

ten olduğu halde Türkçede böyle kullanılır). Hemen, çabucak.

**a'cam,** *A. i.* [Acem ç.] Acemler.

**âcam,** *A. i.* [Eceme ç.] Meşelikler, sık ormanlıklar.

**a'ceb,** *A. i.* Daha veya pek, en çok şaşılacak. *A'ceb-ül acaib,* şaşılacakların en şaşılacağı.

**aceb,** *A. i.* **1.** Şaşma, şaşakalma. **2.** Acaba. *Bü-l-aceb,* büyücü, talih, zaman.

**aceba,** *A. zf.* Acaba.

**acele,** *A. i.* Bir şeyi çabuk yapmaya, bitirmeye çalışma. *Alel-acele,* Bk. *El' aceltü mineş-şeytan,* acele şeytan işidir.

**aceleten,** *A. zf.* Acele ile, ivedilikle.

**a'cem,** *A. s.* **1.** Arap olmayan, araptan gayrı. **2.** Arapçayı iyi söyleyemeyen. **3.** İranlı.

**acem,** *A. i.* **1.** Arap olmayan, arapça konuşmayanlar. **2.** İranlılar. Irak-i Acem, Orta İran'ın kuzeyi ile Horasan.

**acemane,** *F. s. zf.* Acemlere yakışırcasına.

**a'cemi,** *A. i.* Arap olmayan ve Arapçayı iyi söylemeyen.

**acemi,** *A. i.* **1.** Arap olmayan, arabın gayrı. **2.** İranlı. **3.** Bir işe başlayıp yeni öğrenmekte olan. **4.** Yabancı. *Acemi oğlan,* yeniçeriliğe yeni alınanlar.

**Acemistan,** *F. i.* İran ülkesi.

**acemiyan,** *F. i.* Acemiler. Yeniçeri ocağına ilk girenler.

**acemperesti,** *F. i.* [Acem-peresti] İran sanat ve edebiyatı düşkünlüğü, taraflılığı. İran taklitçiliği (XX. yy).

**a'cez,** *A. e.* [Âciz'den]. Daha veya pek, en âciz, işe yaramaz

**aceze,** *A. i.* [Âciz ç.] Düşkünler, güçsüzler. *Dar-ül-aceze,* düşkünler evi (XX. yy).

**acib,** *A. a.* [Aceb'den] Şaşkınlığa yol açan şey. Tuhaf, garip. *Acib-ül-kıyafe,* kılığı kıyafeti tuhaf.

**acibe,** *A. i.* Şaşacak, şaşılacak şey. *Acibe-i hilkat,* normal olmayan yaratık.

**âcil,** *A. s.* [Acele'den] **1.** Acele, çabuk. **2.** Şimdiki, hemen; evveli olmayan. *Şifa-yi âcil,* çabuk iyileşme.

**âcil,** *A. s.* [Ecel'den] Zamanı gelince yapılmaya bırakılmış, ertelenmiş.

**âcilen,** *A. zf.* **1.** [Acele'den] Hemen, çabuk. **2.** [Ecel'den] vakti gelince, yapılmak üzere.

**âcin,** *A. i.* Hamur kıvamında ilâç, macun.

**aciniyyet,** *A. i.* Macun halinde olma.

**âcir,** *A. s.* Bir şeyi icareye, kiraya veren.

**âcir,** *A. i.* Tuğla, kerpiç.

**âciz,** *A. s.* [Acz'den] **1.** Eli yetip gücü yetmez. **2.** Beceriksiz. **3.** Gevşek, şaşkın. **4.** Zavallı, acınacak. *Âcizleri,* kendinden sözederken kullanılan nezaket formülü.

**âcizan,** *F. i.* [Âciz ç.] Âcizler.

**âcizane,** *F. s.* **1.** Zavallı, alçakgönüllü. **2.** Âcizce, alçakgönüllülükle.

**âcizi,** *F. i.* Âcizlik.

**âcizi,** *F. s.* Zavallı, alçakgönüllü kimseye ait. En çok, kendinden söz ederken kullanılır, ben.

**acube, ucube,** *A. i.* Pek acayip, pek şaşılacak şey.

**acul,** *A. s.* **1.** İçi dar. **2.** Çok acele eden.

**aculâne,** *F. zf.* Çabuk çabuk, aceleciye yakışır yolda.

**acuz, acuze,** *A. i.* Kocakarı. Huysuz, geçimsiz, büyücü karı. *Berd-el-acuz,* kocakarı soğuğu, mart 10 - 16 arasında olur.

**acz,** *A. i.* Beceriksizlik, güç yetmeme. *İzhar-i acz,* beceriksizliği, güçsüzlüğü açığa vurma.

**acz,** *A. i.* **1.** İnsan ve hayvanın gerisi, sağrısı. **2.** (Ed.) Beytin son kelimesi. *Redd-ül-acz al-es-sadr,* bir beytin son kelimesinin aşağı beytin ilk kelimesi olarak yinelenmesi.

**Âd,** *A. i.* Çok eskiden Yemen taraflarında bulunan bir kavmin adı olup, Hud peygamber bunları imana getiremediği için Tanrı tarafından yok edilmişlerdir.

**a'da,** *A. i.* [Âdu ç.] **1.** Düşmanlar. **2.** Rakipler.

**âdab,** *A. i.* [Edeb ç.] **1.** Göz önünde bulundurulması gerekli kurallar, yollar. **2.** Görgü ve gelenekler. *Âdab-ı muaşeret,* görgü; *-munazara,* konuşma, tartışma kuralları; *-umumiye,* genel ahlâk kuralları; *âdab ü erkân,* yol, iz, sıra, saygı; *adab-ül-kadi,* şeriat mahkemelerinde kadıların tutacakları yol ve kural.

**a'dad,** *A. i.* [Aded ç.] Sayılar.

**adalât,** *A. i.* [Adele ç.] Kaslar.

**adele,** *A. i.* [Anat.] Üyeleri oynatan sinirli etler. Kas.

**adalet,** *A. i.* **1.** Doğrudan ayrılmama, haktan yana olma. **2.** Hakkı yerine getirme ve hakkı gözetme.

**adaletkâr,** *F. s.* [Adalet-kâr]. Adaletli, hakkı gözetir.

**adaletpenah,** *F. s.* [Adalet-penah] Adaletli.

**adali, adaliyye,** *A. s.* Kaslara ait, kaslarla ilgili.

**adall,** *A. s.* [Dalâl'den] Çok şaşkın, yoldan aykırı sapıtmış.

**âdat,** *A. i.* [Âdet ç.] Âdetler, alışkanlıklar.

**adavet,** *A. i.* **1.** Düşmanlık. **2.** Hınç, kin. *İzhar-i adavet,* düşmanlık gösterme.

**add,** *A. i.* **1.** Sayma. **2.** Sanma, tutma.

**-âde,** *A. i.* «Âdet» kelimesinin Arap kuralınca yapılan bileşmelerdeki şekli: *Alelâde, fevkalâde, harikulâde.* (Bk.)

**aded,** *A. i.* Sayı, rakam, tane. *Aded-i âşarî,* ondalık sayı; *-ferd,* tam sayı; *-zevc,* çift sayı.

**adeden,** *A. zf.* Sayıca, sayı bakımından.

**adedî, adediye,** *A. s.* Miktar veya rakama ait. Sayılan şey. Sayısal, numaral.

**a'del,** *A. s.* [Âdil'den] Daha veya pek, en adaletli. *A'del-ül-âdilin,* (Adillerin en adaletlisi) Tanrı.

**Âdem,** *A. i.* İlk yaratılan insan, insanların babası. Tanrı, bütün meleklere bu yaratığa secde etmelerini emretti. Şeytandan başka hepsi bu emri yerine getirdi. Şeytan bu davranışından sonra lânetlenerek Cennetten kovuldu. Tanrı ilk kadın olarak Havva'yı da yarattıktan sonra Âdem'le birlikte Cennete koyup, her şeyden faydalanmalarını, yalnız buğday veya elma olduğu söylenen bir yiyeceğe yaklaşmamalarını emretti. Şeytan, Âdem'i kandırmak istedi, fakat bunu başaramayınca Havva'ya bu yemişten yedirdi. Âdem ile Havva bunun üzerine Cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirildiler. *Beni Âdem, Âdem oğulları,* insan.

**âdem,** *A. i.* Adam, insan.

**adem,** *A. i.* **1.** Yokluk, olmama. *Ademabâd,* bu dünya; *diyar-ı adem,* yokluk ülkesi, ölüm. **2.** Bu kelime birçok Arapça kelimelerle birlikte onları olumsuzlaştırarak tamlamalar meydana getirir. *Adem-i basiret,* basiretsizlik; *-dikkat,* dikkatsizlik; *-emniyet,* güvensizlik; *-ihtimal,* olamazlık; *-iktidar,* gücü yetmezlik; *-imtizaç,* kaynaşmazlık, geçinememezlik; *-inkıta,* kesilmezlik; *-inzibat,* disiplinsizlik; *-istikrar,* bir halde durmazlık; *-iştiha,* iştahsızlık; *-itaat,* itaatsızlık; *-itilâf,* anlaşamazlık, uyuşamazlık; *-itimad,* güvensizlik; *-kifayet,* yetmezlik; *-liyakat,* liyakatsizlik; *-merkeziyyet,* bir merkezden değil, her büyük kurulun kendi kendine idaresi; *-mesuliyet,* sorumsuzluk, sorulmazlık, suç görülmeme; *-mevcudiyyet,* bulunmama, yokluk; *-mutabakat,* uymazlık, uyuşmazlık; *-muvafakat,*

razı olmama; *-müsaade,* izinsizlik; darlık; *-müsavat,* eşitsizlik; *-nezafet,* pislik; *-riayet,* riayetsizlik, saygısızlık, saymama; *-sebat,* tutunmazlık, çabuk bıkma; *-tâbiiyyet,* bağlanmazlık; *-tecavüz,* saldırmazlık; *-tesir,* etkisizlik.

**âdemi,** *A. s.* İnsana mensup, insanla ilgili.

**âdemi,** *F. i.* İnsan. Bir kimseye yakın adam, hizmetkâr.

**ademî, ademiyye,** *A. s. i.* **1.** Yoklukla ilgili, ahrete, ölüme dair. **2.** (XIX. yy. da) nihilisme sözü, «her itikadı çürüten fırka-i dalle» olarak bu kelime ile tercüme edilmiştir.

**âdemiyan,** *F. i.* [Âdemi ç.] İnsanlar, adamlar.

**âdemiyyet,** *A. i.* Adamlık, insana yakışır hal.

**adese,** *A. i.* Mercek.

**adesî,** *A. s.* Mercekle ilgili, ona benzer.

**âdet,** *A. i.* Alışılmış şey. Olagelmiş, görenek. *Âdet-i ağnam,* koyun keçi vergisi; *-belde,* bir bölge veya şehirde yapılagelmekte olan şey; *âdetullah,* Tanrı hükmünün olagelip olagitmesi; *hilâf-i âdet,* alışkanlığın dışında.

**âdeta, âdeten,** *A. zf.* **1.** Her vakitki gibi. **2.** Basbayağı. **3.** Düzce.

**adha,** *A. i. ç.* Kurbanlar. *îd-i adha,* Kurban bayramı.

**âdi,** *A. s.* [Âdet'ten] **1.** Alışılmış olan, her vakitki gibi. **2.** Bayağı, aşağı.

**adîd, adide,** *A. s.* [Aded'den] Çok, birçok. *Defeat-i adide,* birçok kereler; *sinîn-i adide,* birçok yıllar.

**âdil, âdile,** *A. s.* [Adl'den] Adalet sahibi, hakkı hakeden. *Âmir-i âdil,* haksızlık etmeyen âmir; *hükûmet-i âdile,* bütün işleri doğrulukla yürütülen hükümet; *şahid-i âdil,* adalet üzere, yani doğru tanık.

**adîl,** *A. s.* [Adl'den] **1.** Eş, denk. **2.** Benzer, akran. *Bîadîl,* eşsiz.

**âdilâne,** *A. s.* ve *zf.* Adalet sahibi birine yakışır surette. Adaletçe davranış.

**adîm,** *A. s.* [Adem'den] Yok olan, var olmayan. *Adîm-üliktidar* gücsüz; *adîm-ül-imkân,* imkânsız, olmayacak; *adîm-ülmisal,* eşsiz, örneksiz.

**âdiyat,** *A. i.* [Âdiye ç.] Her vakit olan, olağan şeyler, alışılmış ve şaşılmayacak işler. *Âdiyat-i umur,* günlük, ufak tefek, önemsiz işler.

**âdiyen,** *A. zf.* Bir üstünlük olmadan, her vakitki gibi.

**âdiyet,** *A. i.* Âdilik, bayağılık.

**âdiyye,** *A. s.* [Âdi n.] Alışılmış,

bir üstünlüğü olmayan. *Eyyam-ı âdiyye,* bayram veya tatil günlerinden başka günler; *mahakim-i âdiye,* ceza mahkemelerinden gayrı mahkemeler.

**adl,** *A. i.* Adalet, âdillik. *Kâtib-i adl,* noter (XX. yy.).

**adla',** *A. i.* [Dılı'ç.] **1.** (Mat.) Kenarlar. *Zu erbaat-ül-adla',* dörtgen; *zu kesir-ül-adla,* poligon. **2.** (Ana.) Eğeler.

**adlî, adliyye,** *A. s.* **1.** Adalet işlerine ait, onlarla ilgili. **2.** Mahkeme ve dava işlerine ait, onlarla ilgili. *Hata-yi adli,* adalet yanlışı, yanlış hüküm; *umur-i adliyye,* adalet işleri. **3.** Adlî, II. Mahmut'un lâkabı.

**adliyye,** *A. i.* Mahkeme ve dava işleri dairesi (XX. yy.). Mahmut II. zamanında yirmi gümüş kuruş değerinde çıkarılmış altın para.

**adlpenah,** *F. s.* [Adl-penah] Adaletin sığındığı yer, kimse.

**adn,** *A. i.* Cennet. *Cennat-i adn,* cennet bahçeleri.

**adras,** *A. ç. i.* (Ana.) Azıdişleri.

**adû, aduvv,** *A. i.* Düşman. *Aduvv-i can,* can düşmanı.

**adud,** *A. i.* **1.** Kol, pazı. **2.** (Mec.) Dayanacak yer, arka. *Adud-ud-devle,* büyük devlet adamlarından bazılarına verilmiş lâkap.

**adudî, adudiyye,** *A. s.* Pazı kemiği ile ilgili.

**âfak,** *A. i.* [Ufk ç.] **1.** Ufuklar. **2.** Bütün dünya, gözle görülen âlem. (*Enfus* karşıt).

**âfakgir,** *F. s.* [Âfak-gir] Ufukları tutmuş, âleme yayılmış.

**âfakî,** *A. s.* **1.** Mekke'ye yalnız hac için gidip oturmayan veya Mekke'den ayrılan kimse, yabancı. **2.** Havaî, gereksiz, boş sözler, şeyler. **3.** (XX. yy.) Fransızca *objektif* karşılığı olarak felsefe terimi. Nesnel.

**afarit,** *A. i.* [İfrit ç.] İfritler. Cin tayfasının korkunç takımından olanlar.

**âfât,** *A. i.* [Âfet ç.] Büyük dertler, belâlar, musibetler.

**âferide,** *F. s.* Yaratık, yaratılmış. *Ferd-i âferide,* hiç kimse.

**âferin,** *F. ü.* Aferin!

**-âferin,** *F. s.* «Yaratan, meydana getiren» anlamlarıyle bileşikler yapılır. *Cihanaferin,* dünyayı yaratan, Tanrı; *mâani-aferin,* anlam, söz yaratıcı.

**âferinende,** *F. s.* Yaratan.

**âferinhan,** *F. s.* [Âferin-han] Aferin diyen, beğenen.

**âferiniş,** *F. i.* Yaratılış.

**âfet,** *A. i.* **1.** Sakınılacak hal, belâ. **2.** Çok güzel insan. *Âfet-i can,* çok güzel insan; *-devran,* zamanını kasıp kavuran (güzel).

**âfetresan,** *F. s.* [Âfet-resan] Belâ getiren, dert çektiren.

**âfetzede,** *F. s.* [Âfet-zede] Büyük belâya uğramış.

**âfetzedegân,** *F. i.* [Âfetzede ç.] Büyük bir belâya, su baskını, yersarsıntısı gibi büyük felâketlere uğramış kimseler.

**aff,** *A. i.* Bk. AFV.

**afif, afife,** *A. s.* [İffet'en] **1.** Temiz, doğru, çekingen. **2.** Namuslu.

**afifane,** *A. zf.* Temiz olarak, temizce.

**âfil, afile,** *A. s.* [Uful'den] **1.** Batan, sönen. **2.** Kaybolan, görünmez olan.

**afiyet,** *A. i.* **1.** Hastalık veya sakatlığı olmamak. **2.** Sağlık, sağlamlık. *İade-i afiyet,* hastalığı geçirme.

**âftab,** *F. i.* **1.** Güneş. **2.** (Mec.) Güzel kimse, güzel, parlak yüz. *Aftab-i âlemtâb,* dünyayı ısıtan güneş; *aftâb-i Kureyşi,* Muhammet Peygamber.

**aftabe,** *F. i.* Bk. ÂBTABE.

**âftabgir,** *F. i.* [Âftab-gir] **1.** Şemsiye. **2.** Hafif çadır.

**âftabi,** *F. s.* Güneşe ait, güneşle ilgili.

**âftabperest,** *F. i.* [Âftab-perest] Güneşe tapan kimse.

**âftabrû,** *F. s.* [Âftab-ru] Güneş yüzlü, güzel.

**âftabruh,** *F. s.* [Âftab-ruh] Güneş yanaklı, güzel.

**afv,** *A. i.* **1.** Affetme, birinin suçunu bağışlama. **2.** Özür dileme. **3.** Çalışan birinin işine son verme. **4.** Zorlamama. **5.** (Huk.) Bir hükümlünün cezasını indirme veya bağışlama.

**aga,** (Türkçe) Ağa. Eskiden büyük birçok insanların adlarına eklenen bu kelime ile fars kuralına uygun olarak tamlamalar yapılırdı; hattâ *agavat* ve *agayan* şeklinde arapça ve farsça edatlarla çoğulu da kullanılırdı.

**agâh, ageh,** *F. s.* Haberli, uyanık. *Dilagâh,* kalbi uyanık.

**agâhan,** *F. i.* [Agâh ç.] Bilenler.

**agani, egaui,** *F. i.* [Ugniyye ç.] Şarkılar, türküler. *Ugniyyet -ül-agani,* Süleyman Peygamberin kitabı.

**agavat,**[Aga-vat] Ağalar. (Arap çoğul kuralına uyularak yapılmıştır).

**agayan,**[Aga-yan] Ağalar. (Fars çoğul kuralına uyularak yapılmıştır).

**âgaz,** *F. i.* Başlama.

**âgaze,** *F. i.* **1.** Türkü söyleyenlerin başlangıç ahengi. **2.** Şarkı başlangıcı.

**agbiya, egbiya,** *A. i.* [Gabi ç.] Akıl ve kavrayışı kıt olanlar

ahmaklar.

**agdiye, agziye,** *A. i.* [Gıda, gıza ç.] Besinler.

**-agin,** *F. s.* «Dolu olmuş» anlamıyle bileşik kelimeler yapılır. *Meserretagin, müşkagin, vahşetagin.*

**agişte,** *F. s.* Bulaşmış, bulanmış, *Agişte-i hun ü hâk,* kana toprağa bulanmış. *Agaşte, aguşte* de okunur.

**aglâl,** *A. i.* [Gul ç.] Boyna takılan lâleler, zincirler.

**aglât,** *A. i.* [Galat ç.] Yanlışlar.

**aglâz,** *A. s.* [Galiz'den] çok kaba ve çirkin.

**agleb,** *A. s.* [Galib'den] En kuvvetli, en çok *Agleb-i ihtimalât,* sanılanlardan en kuvvetlisi.

**agnam,** *A. i.* [Ganem ç.] Koyunlar, keçiler.

**agniya,** *A. i.* [Gani ç.] Zenginler.

**agniye,** *A. i.* [Gına ç.] Şarkılar, türküler, ilâhiler.

**agrar,** *A. s.* [Gırr ç. ] Tecrübesiz, kolay aldanır kimseler.

**agras,** *A. i.* [Gars ç.] Taze fidanlar, yeni ekilmiş ağaçlar.

**agraz,** *A. i.* [Garaz ç.] **1.** Maksatlar, istekler. **2.** Gizli kinler. *Agraz-i nefsaniyye,* özel düşmanlıklar, kötü istekler.

**agreb,** A. s. [Garib'den] Çok şaşılacak olan, *Agreb-ül-garaib,* şaşılacakların en şaşırtıcısı.

**agribe,** *A. i.* [Gurab ç.] Kargalar.

**agsan,** *A. i.* [Gusn ç.] Dallar.

**agşiye,** *A. i.* [Gişa ç.] **1.** Örtüler. **2.** Mahfazalar.

**agtiye,** *A. ç. i.* Perdeler, örtüler.

**aguş,** *F. i.* **1.** İki kolun açılmış çevresi; kucak. **2.** (Mec.) Sığınılacak yer. *Aguşbeaguş,* kucak kucağa; *aguş-i mader,* ana kucağı; *deraguş, hem-aguş,* Bk.

**agyar,** *A. i.* [Gayr ç.] **1.** Gayrılar, yabancılar. *Yar ü agyar,* dost, düşman. **2.** Âşık olana göre, sevgilisiyle görüşen herkes, rakipler.

**ah,** *F. i.* İç çekme, hayıflanma. *Ah ü zar,* yazıklanma, inleyip sızlama, yanıp yakılma.

**ah,** *A. i.* Erkek kardeş.

**ahab, ehabb,** *A. s.* Bk. EHAB.

**Ahabiş, Ehabiş,** *A. ç.* Habeşliler.

**âhâd,** *A. i.* [Ahad ç.] Birler, birden dokuza kadar sayılar.

**âhâd-i nâs,** Halk, halkın aşağı, fukara kısmı.

**ahad, ehad,** *A. s.* Bir *Yevm-i ahad,* pazar günü. *Ahad-ül-âhâd, ahad-ül-uhedeyn,* eşsiz, benzersiz.

**ahadis,** *A. i.* [Hadis ç.] Hadisler. Muhammet Peygamberin buyurdukları.

**ahadiyet,** *A. i.* Tanrının birliği.

**ahadühüma,** *A. n.* İkiden biri.

**ahakk, ehakk,** *A. s.* Daha, pek ziyade haklı, pek hak etmiş.

**ahali, ehali,** *A. i.* [Ehl ç.] Bir yerde oturanlar, halk.

**ahar,** *F. i.* Elbise, kâğıt cilâlamak, parlatmak için kullanılan ak düzgün.

**âhar, aher,** *A. s.* Başka, öteki. *Bahs-i âhar,* başka konu; *tâbir-i âharla,* başka bir deyimle; *vakt-i âhar,* başka zaman.

**ahasin, ehasin,** *A. s.* [Ahsen ç.] Çok güzel olan şeyler.

**abass, ehass,** *A. s.* Pek, en hasis, bayağı.

**ahavat,** *A. i.* [Uh ç.] **1.** Kızkardeşler, **2.** kadın yoldaşlar.

**ahbab,** *A. i.* [Habib ç.] Sevilen dostlar.

**ahbar,** *A. i.* [Hiber ç.] **1.** Bilginler. **2.** Beni İsrail bilginleri, öğretmenleri, **3.** Mürekkepler.

**ahbar,** *A. i.* [Haber ç.] **1.** Haberler. **2.** Hikâyeler. **3.** Tarihler.

**ahbes,** *A. s.* Çok kötü, pek fena.

**ahcal,** *A. i.* [Hacl ç.] **1.** Topuklar. **2.** Zincirler.

**ahcar,** *A. i.* [Hacer ç.] Taşlar, kayalar.

**abd,** *A. i.* **1.** Bir işi üstüne alıp söz verme. **2.** Ant, yemin. **3.** Sözleşme, antlaşma. **4.** Zaman, devir. **5.** Bir hükümdarın zamanı. **6.** Beni İsrail'in kutsal kitapları: *Ahd-i Âtik,* Tevrat; *-Cedid,* İncil; *-karib,* yakın zaman; evvelki zaman; *Ahd ü peyman,* ant, yemin.

**ahdak,** *A. i.* [Hadeka ç.] Gözbebekleri.

**ahdân,** *A. ç. i.* Dostlar, yaşıtlar.

**ahdar, ahzar,** *A. s.* Yeşil.

**ahdeb,** *A. s.* Kambur.

**ahdas,** *A. i.* [Hades ç.] **1.** Yeniden olan şeyler. **2.** Gençler. **3.** Olaylar. **4.** Fenalıklar.

**ahdi,** *A. s.* Sözleşme veya antlaşmaya ait, onunla ilgili.

**ahdname,** *F. i.* [Ahd-name] **1.** Antlaşma kâğıdı, **2.** Bir antlaşmanın iki tarafça imzalanmış kâğıdı.

**ahen,** *F. i.* Demir.

**ahendest,** *F. s.* [Ahen-dest] Demir el. Eli demir gibi olan.

**ahendil,** *F. s.* [Ahen-dil] Demir yürekli, acımaz.

**ahenger,** *F. i.* [Ahen-ger] Demirci.

**ahengerî,** *F. i.* Demircilik.

**ahenîn,** *F. s.* **1.** Demirden. **2.** (Mec.) Pek sağlam.

**ahenk, aheng,** *F. i.* **1.** Seslerin düzgün oluşu. **2.** Müzik aletleri arasındaki ses uygunluğu, **3.** Eğlence, çalıp çağırma. **4.** Düzgünlük, uygunluk, uyarlık. **5.** İstek, başlama.

**ahenkdar.** *F. s.* [Ahenk-dar] Ahenkli, uygun.

**aheste,** *F. s.* Yavaş, ağır.

**ahestegî,** *F. i.* Yavaşlık, ağırlık.

**ahesterev,** *F. s.* [Aheste, rev] Acelesiz giden, yavaş yavaş yürüyen.

**ahfad,** *A. i.* [Hafid ç.] Torunlar.

**ahfeş,** *A. i.* «Gece veya karanlıkta daha iyi gören insanı» niteleyen bu kelime, kimsesizlikten dersini keçisinin karşısında okuyan Ahfeş dolayısıyle Türkçeye geçmiştir.

**ahger, ahker,** *F. i.* Ateşli kor, kızıl ateş.

**ahibba, ehibba,** *A. i.* [Habib ç.] Dostlar, tanıdıklar.

**ahillâ, ehillâ,** *A. i.* [Halil ç.] Sadık dostlar, seçilmişler, beğenilmişler.

**âhir,** *A. s.* Son, sonraki. *Âhir nefes,* son nefes; *âhir-ül-emir,* sonunda, nihayet; *Âhir zaman,* son zaman. (Dünyanın son zamanı).

**ahîr,** *A. s.* Sonraki, en sonra olan. *İş'ar-i ahîr,* sonra yapılacak bildirme; *kurun-i ahire,* son zamanlar.

**âhirbîn,** *F. s.* [Âhir-bîn] Her şeyin sonunu gözünün önüne getiren.

**ahîren,** *A. zf.* En sonra. Şimdiden biraz önce. Son zamanda.

**ahiret,** *A. i.* Öbür dünya, ahret.

**âhirîn,** *A. i.* [Âhir ç.] Sonrakiler.

**âhiz,** *A. s.* [Ahz'den] Alan, alıcı.

**ahize,** *A. i.* [Ahz'den] Almaç. Alıcı, reseptör.

**ahkâm,** *A. i.* [Hüküm ç.] **1.** Emirler, buyruklar. **2.** Kanunlar. **3.** Yıldızlardan ve başka gök görüntülerinden çıkarılan anlamlar.

**ahkar,** *A. s.* [Hakîr'den] Çok, pek âciz, önemsiz, küçük.

**ahkem,** *A. s.* [Hükm'den] Pek çok hükümlü, en kuvvetli. *Ahkem-ül-hâkimîn,* hüküm verenlerin en güçlüsü, Tanrı.

**ahker, ahger,** *F. i.* Ateşli kor, kızıl ateş.

**ahlâ,** *A. s.* [Hulv'den] En, çok, pek tatlı.

**ahlâb,** *A. i.* [Hilb ç.] Kuş pençeleri.

**ahlâf,** *A. i.* [Halef ç.] Bizden sonrakiler.

**ahlâk,** *A. i.* [Hulk ç.] İnsanın yaratılıştan veya sonra eğitimle kazandığı ruh ve kalp halleri, huylar. *Ahlâk-i hamide,* beğenilecek ahlâk nitelikleri; *-hasene,* güzel huylar; *-redie,* kötü ahlâk; *-zemime,* yolsuz, kötü ahlâk nitelikleri. *İlm-i ahlâk,* ahlâk bilgisi, ahlâk felsefesi, etika.

**ahlâkî,** *A. s.* Ahlâkla ilgili, ahlâk bilgisine ait. *Gayr-i*

*ahlâki,* ahlâksızca; [XX. yy.] *lâahlakî,* ahlâkdışı.

**ahlâkiyyat,** *A. i.* Ahlâk ile ilgili konular.

**ahlâkiyyun,** *A. i.* Ahlâkçılar, ahlâka dair kitap yazmış, fikir söylemiş olanlar.

**ahlâm,** *A. i.* [Hülm ç.] Rüyalar. *Azgas-i ahlâm* yahut *azgas ü ahlâm,* rüya karışıklıkları, karışık rüyalar. Düş azması.

**ahlât,** *A. i.* [Hılt ç.] Eski hekimliğin insan bedeninde var saydığı unsurlar. *Ahlat-i erbaa,* dem (kan), balgam, sevda, safra; *ahlât-i fâside,* dört maddeden kimilerinde olan bozukluk; *ahlât-i mahmude,* bunların normal oluşu.

**ahmak,** *A. s.* [Humk'tan] Akılsız, budala, kalın kafalı.

**ahmal,** *A. i.* [Himl'den] Yükler, ağır şeyler, ağırlık. *Ahmal ü askaal,* ağır yükler.

**ahmed,** *A. s.* Övülmeye ziyade lâyık, beğenilmiş. Özel isim olarak *Ahmed,* Muhammed peygamberin adlarındandır.

**ahmer,** *A. s.* Kırmızı, kızıl, *Bahr-i Ahmer,* Kızıldeniz; *Hilâl-i Ahmer,* Kızılay; *mevt-i ahmer,* kan dökerek ölme.

**ahna',** *A. s.* Karışık işler.

**ahnef,** *A. s.* Ayakları çarpık olan.

**ahra,** *A. s.* Daha, pek, en uygun, lâyık.

**ahram,** *A. i.* [Harem, harîm ç.] **1.** Kutsal, özel yerler, topraklar. **2.** Kadın daireleri, **3.** Kadınlar.

**ahrar,** *A. s.* [Hür ç.] Köle ve esir olmayanlar.

**ahrarane,** *F. s. zf.* Hür olana yakışır yolda, serbestçe.

**ahsas,** *A. i.* [His ç.] Hisler, duygular.

**ahsen,** *A. i.* [Hasen'den] Çok, pek, en güzel, yakışıklı, *Ahsen-i vech-i şebeh,* (Ed.) benzetme yönlerinden en uygunu, en güzeli; *ahsen-ül-halıkîn,* yaratıcıların en yakışıklısı, en güzeli, Tanrı; *ahsen-üt-takvim, ahsen-i takvim,* en yakışıklı surette; *ahsen-ül-kısas,* hikâyelerin en güzeli, Yusuf ile Züleyha kıssası.

**ahşa',** *A. ç. i.* **1.** Canlıların göğüs ve bağır bölgesi içinde bulunanlar; bağırsak. **2.** Yanlar, bölgeler.

**ahşab,** *A. i.* [Haşeb ç.] **1.** Ağacın odun kısımları. **2.** Kereste. Tahta odun kısımları.

**ahtâb,** *A. i.* [Hatab ç.] Odunlar.

**ahtâr,** *A. i.* [Hatar ç.] Tehlikeler.

**ahter,** *F. i.* **1.** Yıldız. **2.** (Mec.) Talih, baht. *Ahter-i dünbaledar,* kuyrukluyıldız; *ahter-şinas,* müneccim, astrolog; *ahterşümar,* yıldız sayan, geceleri uyuyamayan.

**ahteran,** *F. i.* [Ahter ç.] Yıldızlar.

**ahû,** *F. i.* **1.** Ceylan, ceyran, karaca, maral. **2.** Güzel genç, kız. **3.** Güzel söz. *Ahû beçe,* maral yavrusu; çekingen güzel; *Ahû-yi âteşin,* Kuzu (Hamel) burcunun işareti; *-bezm,* bir davetin, bir meclisin başlıca güzeli; *-cerende,* ot yiyen, otlayan ceylan; *-Çin,* Çin'in mis karacası; *- dünbaleke -şide,* kenarı sürme ile genişletilmiş göz; *-felek, -haverî,* Güneş; *-Huten,* Tataristan'daki Huten ilinin mis karacası; *-nerr,* erkek karaca, benekli giyecek; *-sefid,* ak maral; *-sîmîn,* (gümüş beyazlığında ahu) hoş endam, güzellik; *-şirefgen,* (arslan, yıkıcı ahû) güzel delikanlı, kız, büyüleyen ve güzel göz; *-Tatar,* Tataristan'ın mis karacası; *-zerrin,* **1.** Güneş. **2.** Meclisin kadeh veya sürahisi.

**ahund,** *F. s.* Şiî hocası, imamı.

**abur,** *F. i.* Ahır.

**ahuvan,** *F. i.* [Ahû ç.] Ahular.

**ahval,** *A. i.* [Hal ç.] Durumlar, oluşlar, bulunuşlar, *Ahval-i hazıra,* şimdiki durum, işlerin şimdiki durumu; *ahval-i pür melâl,* çok acınacak haller, durumlar.

**ahvat, ahavat,** *A. i.* [Uht ç.] **1.** Kız kardeşler. **2.** Kadın yoldaşlar.

**ahveç,** *A. s.* Çok, pek, en muhtaç, sıkıntıda.

**ahvel,** *A. s.* **1.** Şaşı. **2.** (Mec.) Yanlış gören.

**ahver,** *A. s.* **1.** İri ve akı ak, karası kara gözlü (kimse)- **2.** Güzel göz. **3.** Müşteri yıldızı, Jüpiter. **4.** Akıllı.

**alıya,** *A. s.* [Hayy ç.] Diriler, canlılar. *Ahya vü emvat,* diriler ve ölüler.

**ahyan,** *A. i.* Vakitler, zamanlar.

**alıyanâ, ahyanen,** *A. zf.* Vakit vakit, ara sıra.

**ahyar,** *A. s.* [Hayyir ç.] Hayrı çok, iyiliği ziyade kimseler.

**ahz,** *A. i.* **1.** Alma, alınma. **2.** Tutma, tutulma, *Ahz-i sâr,* öç alına; *ahz ü girift,* tutup ele geçirme, yakalama; *ahz ü ita,* alışveriş, aksata; *ahz ü kabz,* alıp alındı verme.

**alızab,** *A. i.* [Hizb ç.] **1.** Kısımlar, bölükler. **2.** Kur'an'ın kısımları. Kur'an'ın 30 cüzden her birinin yarısı, altmışta biri, beş sayfa.

**alızan,** *A. i.* [Hazen ç.] Hüzünler, tasalar. *Beyt-ül-ahzan.* **1.** Yas evi. **2.** (Mec.) Göğüs. **3.** Yakup peygamberin oturup oğlu Yusuf'un acısını çektiği ev; *külbe-i ahzan,* yas evi, şair-

leŗ kendi bulundukları yeri böyle adlandırırlardı.

**ahzar, ahdar,** *A. s.* Yeşil.

**âib, âyib,** *A. s.* Geri dönen, dönüp çekilen.

**aid, aide,** *A. s.* [Avdet'ten] **1.** Geri gelen, dönen. **2.** Bir kimse veya şeyle ilgisi olan. **3.** İlişkin, dolayı, için, üzerine.

**aidat,** *A. i.* [Aide ç.] Gelirler, ihsanlar, paylar.

**aide,** *A. s., i.* Ait olan. Birine bağlanmış gelir; irat. *Daire-i aide, makam-i aid,* ilgili daire, makam.

**aidiyyet,** *A. i.* Ait olma. İlişiklik.

**aik,** *A. s.* [Avk'tan] Alıkoyan, engel olan.

**aile,** *A. i.* **1.** Geçimi bir kimseye ait olan ve kadın – erkek eş, çocuklar ve baba anadan meydana gelen topluluk. **2.** Bir evde yaşayan insanlar. **3.** Kadın eş.

**ailevî,** *A. s.* Aile ile ilgili. Aileye ait.

**ainne,** *A. i.* [İnan ç.] Dizginler.

**aizze, eizze,** Bk. EİZZE.

**ajenk,** *F. i.* Yüzdeki buruşukluklar.

**âk, akk,** *A. s.* Bk. AKK.

**akab, akib.** *A. i.* **1.** Topuk ökçe. **2.** Bir şeyin hemen arkası. **3.** Bir zamanın ardı. *Akab-i leşker,* bir asker kolu veya kıtasının gerisi; *derakap,* hemen.

**a'kab,** *A. ç. i.* Evlâtlar, torunlar.

**akabât,** *A. i.* [Akabe ç.] **1.** Korkunç olaylar. **2.** Zorlu geçitler.

**akabe,** *A. i.* **1.** Sarp yokuş, yol. **2.** Dar ve iki yanı pusu olan tehlikeli geçit. **3.** Hastalığın veya bir durumun en korkulu sırası, anı. *Akabe-i ulâ, akabe-i saniye,* Muhammet peygamberin Medine ileri gelenleriyle yaptığı iki gizli gece konuşması.

**akabgir,** *F. is.* [Akab-gir] Peşe düşen, kovalayıcı.

**akaid,** *A. i.* [Akide ç.] İtikat olunan şeyler. *Akaid-i diniyye,* dinin, Tanrı ve ibadetle ilgili hususlarını konu yapan bilgi.

**akakir,** *A. ç. i.* Hekimlikte kullanılan bitki kökleri.

**a'kal,** *A. s.* [Âkıl'den] Daha veya pek ve en akıllı.

**akall, ekall,** *A. s.* [Kalil'den] Daha veya pek ve en az. *Akall-i kalil,* en az, azın azı; *lâakall,* en az, hiç olmazsa, ondan aşağı olmamak şartıyle.

**akalliyet,** *A. i.* Azınlık.

**akamet,** *A. i.* **1.** Kısırlık, verimsizlik. **2.** Bir sonuç alınmama.

**akar,** *A. i.* Gelir sağlayan mal ve yapı.

**akarât,** *A. i.* [Akar ç.] Gelir sağlayan mallar ve yapılar.

**akarib,** *A. i.* [Akreb ç.] Akrepler.

**akarib, ekarib,** *A. ç. i.* Yakın hısımlar, akrabalar.

**akd,** *A. i.* **1.** Bağ, bağlama. **2.** İki taraf bir iş üzerinde sözleşme, bağlanma. **3.** Kurma, düzme, düzenleme. **4.** Nikâh kıyma. *Hall ü akd-i umur,* işlerin görülmesi ve idaresi.

**akdah,** *A. i.* [Kadeh ç.] Kadehler. *İdare-i akdah,* içki içme, birinin şerefine kadeh kaldırma.

**akdam,** *A. i.* [Kadem ç.] Ayaklar.

**akdar,** *A. i.* [Kadr ç.] Değerler, kudretler, ölçüler.

**akdem,** *A. s.* [Kadîm'den] **1.** Daha veya pek eski. **2.** Daha önde, daha ileri, daha önemli, üstün tutulur. *Akdem-i umur,* işlerin en önemlisi.

**akdemun,** *A. i.* [Akdem ç.] Önce, eskiden yaşamış olanlar.

**akdes,** *A. s.* [Kuddus'tan] Daha veya pek, en kutsal. Kutsallığa en yakın.

**âkıbet,** *A i.* **1.** Son, bitim. **2.** Sonuç. *Âkıbet-ül-emr,* bir işin sonu, sonunda.

**âkıbetbîn,** *F. s.* [Âkıbet-bîn] Her işin sonunu önceden gören.

**âkıbetbîni,** *F. i.* [Âkibet-bîn-i] İşin sonunu görürlük.

**âkıbetendiş,** *F. s.* [Âkıbet-endiş] Her işin sonunu ve sonucunu önceden düşünen.

**akib,** *A. s.* [Akab'dan] Hemen arkadan gelen.

**akıl, akile,** A. s. Akıllı, aklı çok olan, *Kâr-i âkıl,* akıllı işi, akıllı harcı.

**âkılân,** [Âkıl ç.]. Akıllılar.

**âkılâne,** *F. s., zf.* Akıllı adama yakışır surette, akıllıca.

**âkılât,** *A. i.* [Âkıle ç.] Akıllılar.

**âkım,** *A. s.* Kısır. Verimsiz.

**âkır,** *A. s.* Kısır, doğurmaz. Verimsiz.

**âkid,** *A. s.* [Akd'den] Söz veya yazı ile bağlaşanlardan her biri.

**akide,** *A. i.* İnanılan şey.

**âkif,** *A. s.* Kendi isteğiyle bir yere çekilip ibadet ile uğraşan.

**akik,** *A. i.* Yüzük taşı, mühür olarak da kullanılan değerli süs taşı. *Akik-i nâb,* sâf şarap; *akik-i Yemânî,* akik taşının Yemen'de çıkarılan en iyi ve kırmızı renkte olanı.

**âkil, âkile,** *A. s.* [Ekl'den] Yiyen, yiyici. Tıp terimleri yapılırken (XIX. yy.) *-phage,* ve *-vore,* için sonek olarak kullanılmıştır. *Âkil-ül-beşer,* insan eti yiyen (adam); *âkil-ül-cerrad,* çekirge ile beslenen; *âkil-ül -hevam,* böceklerle, haşaratla

beslenen; *âkil-ün-nebat,* otla beslenen; *âkil-üs-semek,* balıkla beslenen.

**âkile,** *A. s., i.* Âkil olan. Kemirici ülser, kanser. *Karha-i âkile,* frengi yarası.

**akîm,** *A. s.* **1.** Kısır, çocuk yapmaz. 2. Sonu çıkmaz, verimsiz.

**akis,** *A. s.* [Aks'ten] Akseden, vuran, çarpan.

**âkk,** *A. s.* İnatçı, başı sert. *Kazak-i âkk.*

**akkâm,** *A. i.* **1.** Deve sürücüsü. **2.** Sürre alayı hizmetçisi.

**akl,** *A. i.* **1.** Akıl, us. **2.** Anlama. **2.** Düşünme. **4.** Anlak. **5.** Fikir, oy, yol. *Akl-i bâlig,* ergin kimse hali; *-evvel,* yaradılıştaki akıl, (Tas.) Tanrı; *-fa'al,* işleyici, yapıcı akıl; *-hayvanî,* içgüdü; *-ilâhî,* Tanrı zekâsı; *-insanî,* insan kavrayışı; *-kül,* tabiatte görülen genel düzen; (Mec.) Cebrail; *-maad,* geleceği kavrayan akıl; *-maaş,* geçim fikri; *-nefsanî,* kendini koruma içgüdüsü; *-selim,* sağduyu (XIX. yy.) [ç. **Ukul**]

**aklâm,** *A. i.* [Kalem ç.] **1.** Kalemler. **2.** Daireler, bürolar.

**aklen,** *A. zf.* Akılla, akıl gereğince. *Aklen ve naklen,* akıl ve önceki söylenmişlere göre.

**aklî,** *A. s.* Akıl ile ilgili. Akıl ile anlaşılan, salt akla vurulan.

**akliyyat,** *A. i.* [Akliyye ç.] Akıl ile bulunan, incelenen, gelenek ve söylenenlerin etkisi bulunmayan, maddeler. (Nakliyat karşıtı).

**akliyye,** *A. i.* Akıl ile ilgisi olan, akıl ile anlaşılan. *Emraz-i akliyye,* akıl hastalıkları; *ulûm-i akliyye,* tabiat bilgisi, matematik bilgiler.

**akliyyun,** *A. ç. i.,* Olayları gelenek ve alışkanlıklara göre değil, akıl ile inceleyenler.

**akın, akam, ukm,** *A. i.* Erkek ve dişi kısırlığı.

**akmar,** *A. i.* [Kamer ç.] Aylar.

**akmer,** *A. s.* **1.** Açık mavi (renk). **2.** Ay gibi (güzel).

**akmişe,** *A. i.* [Kumaş ç.] Kumaşlar.

**akraba, akriba,** *A. i.* [Karib ç.] Aralarında soydan gelme, yakınlık olanlar.

**akran,** *A. ç., i.* **1.** Eşler, eşitler. **2.** Yaş, mevkice eşit olanlar. *Beyn-el-akran,* eşitler arasında.

**akreb,** *A. s.* [Karîb'den] Çok yakın.

**akreb,** *A. i.* (Zoo.) Kuyruğunun ucunda zehirli iğnesi bulunan hayvan, akrep. **2.** Saatın saat gösteren küçük ibresi. **3.** (Ast.) On iki burçtan, güneşin ekimde girdiği burç. **4.** (Simya) Kükürt.

**akriba, akraba,** *A. i.* Bk. AKRABA.

**aks,** *A. i.* **1.** Bir yere vurma, çarpma. **2.** Işık veya sesin bir yerde görünmesi, vurması, görünüp dönmesi. **3.** Ters, karşıt. **4.** (Ed.) Kelâm bölümlerinin yerini değiştirme. *Aks-i dâva,* karşıt teorem; *aks-i müddea,* karşısav; *aks-i sada,* yankı; *aks-i tesir,* istenilenin karşıtı, etki; *aks-ül-amel,* tepki. *Beraks, bilâks* Bk.

**aksâ,** *A. s.* Uzakta bulunan, ırak. *Aksa-i meram,* isteklerin son derecesi; *Aksa-i Şark,* Uzakdoğu Çin, Japonya; (parlamentolarda) *aksa-i yemin,* en sağ; *aksay-i yesar,* en sol; *Aksay-ül-meratib,* rütbelerin son derecesi, en büyük rütbe; *Magrib-i aksâ,* Fas; *maksad-i aksâ,* en büyük ülkü; *Mescid-i Aksâ,* Kudüs tapınağı.

**aksam,** *A. i.* [Kısm ç.] Bölükler, parçalar.

**aksar,** *A. s.* [Kasîr'den] Daha veya pek, en kısa, *Aksar-i tarik,* en kısa yol.

**aksendaz,** *F. s.* [Aks-endaz] Çarpıp duran.

**aktab,** *A. i.* [Kutb ç.] **1.** Kutuplar. **2.** (Tas.) *Kutb-ül-aktab,* kutupların kutbu, azizlerin başı.

**aktar,** *A. i.* [Kutr ç.] Çaplar, kuturlar. *Aktar-i cihan,* dünyanın dört bucağı.

**akur,** *A. s.* Salar, azgın, ısırır. *Kelb-i akur,* kuduz köpek.

**akurane,** *F. s.* [Akur-ane] Salarcasına, kudurmuş gibi.

**akva,** *A. s.* [Kavi'den] Daha veya pek, en kuvvetli.

**akval,** *A. i.* [Kavl'den] Sözler.

**akvam,** *A. i.* [Kavm ç.] Kavimler. *Akvam-i kadime,* eski kavimler; *-mütemeddine,* uygar kavimler; *-vahşiyye,* vahşî kavimler; *fenn-i menşe-i avam,* etnoloji; *tarih-i akvam,* uluslar tarihi. (XX. yy.)

**akvas,** *A. i.* [Kavs ç.] Kavisler, yaylar.

**akvat,** *A. i.* [Kut ç.] Yiyecekler, azıklar. *Akvat-i yevmiye,* gündelik yiyecek, geçim.

**akvem,** *A. s.* [Kavîm'den] Daha veya pek, en doğru.

**akviya,** *A. i.* [Kavi ç.] Kuvvetliler, güçlüler.

**akyise,** *A. i.* [Kıyas ç.] Tasımlar. Kıyaslar.

**akza,** *A. s.* [Kazı, kadı'dan] Kadılıkta, fıkıhta daha veya pek çok bilgin. *Akza-l-kuzat -ül-müslimîn,* müslüman kadılarının en bilgini. *Akza-l-ashab,* Hazreti Ali.

**akziye,** *A. i.* [Kaza ç.] Hükümler.

**âl,** *A. s.* [Ulüv'den] Yüce.

**âl,** *s.* Al. Bu Türkçe kelime fars kuralına göre tamlamalara gi-

rer ve 1 ince olarak uzatılarak okunur: *Âruz-i âl, ruhsar-i âl, verd-i âl* (kırmızı gül) al yanak.

**âl,** *A. i.* Evlât, çoluk çocuk. Sülâle, hanedan, *Âl-i âbâ,* Bk. *âl-i Osman,* Osmanlı hanedanı; *âl-i nebi, âl-i resul,* Muhammet peygamber soyu, sülâlesi.

**âl,** *A. i.* Dek, düzen, hile. *Mekr ü âl,* oyun, düzen, hile.

**âlâ',** *A. ç. i.* Bahşışlar, ihsanlar.

**alâ',** *A. i.* Yükseklik, şeref, şan. *Bais-i izz ü alâ,* değer ve yükselme sebebi; *Alâ-üd-devle, Alâüd-din* gibi özel isimler yapılmıştır.

**âlâ,** *A. s.* [Âli'den] Daha veya pek yüksek. *Aliy-ül-âlâ,* âlânın âlâsı, en yüksek derece; *arş-i âlâ,* Bk. *cebr-i âlâ,* yüksek cebir; *cennet-i âlâ,* Bk. *matlab-i âlâ,* elde edilmesi istenilen son derece; *mele-i âlâ,* (Bk.) melekût âlemi.

**alâ,** *A. e.* Ön takıdır, harf-i tarifli kelimelerden önce *ale* zamirlerden önce de *aley* şekillerini alır. «Üst ve üzere» anlamlarıyle, kelimenin gerektirdiği yolda ismin bütün hallerini kabul eder. *Alâbahtek,* bahtın üzerine, bahtına; *alâhalihi,* hali üzere olduğu gibi, *alâhaza,* bunun üzerine; *alârivayetin, alâtakdir,* takdir, farz üzerine; *alâtarik, alâvefk, alâvech,* Bk. *alâzalik,* buna göre.

**âlaf,** *A. i.* [Elf ç.] Binler.

**a'lâf,** *A. i.* [Alef ç.] Hayvan yemleri, otlar, samanlar.

**alâif,** *A. i.* [Ulûfe ç.] Ulûfeler.

**alâik, alâyık,** *A. i.* [Alâka ç.] İlgiler, ilişikler. *Alâik-i dünyeviye,* (Tas.) yola gireni Hakka ulaştırmaktan alıkoyan dünya ilgileri.

**alâim,** *A. i.* [Alâmet ç.] İzler, nişanlar. *Alâim-i sema, alâim -üs-sema,* eleğimsağma; *ilm-i alâim-üc-cevviye,* meteoroloji.

**alâka,** *A. i.* **1.** İlgi, ilişik. **2.** Sevgi, sevme. **3.** (Ed.) Benzetme ve mecaz için düşünülen ilgi.

**alâkabahş.** *F. s.* [Alâka-bahş] İlgi uyandıran.

**alâkadar,** *F. s.* [Alâka-dar] İlgili, ilişiği olan.

**alâkadaran,** *F. s.* [Alâkadar ç.] İlgililer. İlişiği olanlar.

**alâkader-,** *A.* [Ala-kader] Derecesince, gücü yettiği kadar anlamıyle bazı kelimelere katılır. *Alâkader-il-imkân,* imkân derecesinde; *alâkader-il-istitaa, alâkader-it-taka,* güç yettiği kadar.

**alâkülli-,** *A. e.* [*Alâ-külli*] «Her» anlamıyle bazı kelimelere takılır. *Alâküllihalin,* her halde,

ne şekilde olursa olsun, *alâküllişey'in kadîr,* her şeye gücü yeten. (Tanrı).

**a'lâm,** *A. i.* [Alem ç.] **1.** İzler, işaretler. **2.** Bayraklar. **3.** Başkanlar. **4.** Özel isimler. *A'lâm-i zafer,* zafer bayrakları; *Kamus -ül-a'lâm,* özel isimler kamusu.

**âlâm,** *A. i.* [Elem ç.] Elemler, acılar.

**âlâmat,** *A. i.* [Alâmet ç.] İzler, nişanlar.

**alâmeleinnas,** *A. zf.* [Alâ-melein -nas] Herkesin önünde.

**alâmeratibihim,** *A. zf.* [Alâmeratibi-him] Rütbe ve derecelerine göre. Sırasıyle.

**alâmet,** *A. i.* **1.** İşaret. **2.** İz. **3.** Sembol. *Alâmet-i fârika,* endüstride fabrikaların kendi yaptıkları için kullandıkları kanunî marka; *alâmet-i şerife,* padişahın (yazılı emirlerde) işareti, bir nevi marka.

**alânî,** *A. s.* Açıkta olan, meydanda, herkesin gözü önünde.

**alâniyet, alâniyyet,** *A. i.* Meydanda oluş, dıştan görünüş.

**alâniyeten,** *zf.* Açıkta, açıkça. *Sırran ve alâniyeten,* gizli ve açık olarak.

**alârivayetin,** *A. zf.* [Alâ-rivayetin] Söylentiye göre, söylenenlere bakılırsa.

**âlât,** *A. i.* [Âlet ç.] Aletler. *Alât ü edevat,* avadanlık, takımlar; *alât-i harb,* silâhlar ve savaş araçları.

**alâtariki-,** *A. e.* «Yoluyla» anlamında bileşikler yapılır. *Alâtarik-il-istidlâl,* istidlâl yolu ile; *alâtarik-il-münavebe,* nöbet yoluyla, nöbetleşe; *alâtarik-il -hezel,* eğlence yoluyla; *alâtarik-iş-şehade,* tıkanıklık yoluyla.

**alâvechi-,** *A. e.* «Üzere» anlamıyle bazı bileşikler yapılır. *Alâvech-il-istical,* acele üzere, çarçabuk; *alâvech-it-tafsil,* tafsil üzere, inceden inceye.

**alâvefk-,** *A. s.* [Alâ-vefk] Uygun olarak anlamıyle terkipler yapılır. *Alâvefk-il-matlûb, alâvefk-il-murad,* istenilene, dilenene uygun olarak.

**alay,** *F. i.* Alay. Fars kuralına göre bazı tamlamalarda kullanılan bu Türkçe kelime o şiveye uydurularak uzatılır ve inceltilir. *Alay-i hümayun, alay-i valâ,* padişah alayı, yüce alay; *miralay,* albay.

**alâyiş,** *F. i.* **1.** Bulaşıklık, bulaşma. **2.** Boş, geçici süs ve gösteriş. *Alâyiş-i dünya,* dünya süsleri, gösterişleri; insanları ahretlerini düşünmekten alıkoyan engel.

**ale-,** *A. e.* Alâ (Bk.) edatının kameriye harfli kelimelerden harf-i tarif ile kullanılmış-

larıyle birleştiği zamanki şekli.

**aledderecat,** *A. zf.* Derece derece, sıra ile.

**aleddevam,** *A. zf.* [Ale-d-devam] Devam üzere, durmadan.

**alef,** *A. i.* **1.** Ot, saman. **2.** Hayvan yemi, *Alef-i şimşir,* kılıç harcı, kılıçlık.

**alek,** *A. i.* **1.** Kan pıhtısı. **2.** Sülük.

**aleka,** *A. i.* **1.** Yapışkan çamur, balçık. **2.** Kan pıhtısı.

**aleki,** *A. s.* **1.** Pıhtımsı. **2.** Sülük cinsinden.

**alekiyye,** *A. i.* [Zoo.] Sülükgiller.

**alelacele,** *A. zf.* Acele ile, çarçabuk.

**alelâde,** *A. zf.* Âdet olduğu üzre, âdeta.

**alelâmya,** *A. zf.* Körkörüne. Sorup soruşturmadan.

**alelekser,** *A. zf.* Çok kere, sık sık.

**alelfevr,** *A. zf.* Hemen, birden,

**alelgafle,** *A. zf.* Gaflet üzere, ansızın.

**alelhesab,** *A. zf.* Hesaba sayarak.

**alelhusus,** *A. zf.* Hele, en çok.

**alelıtlak.** *A. zf.* Genel olarak, salt, mutlak.

**alelicmal,** *A. zf.* İcmal yoluyla, topluca.

**alelinfirad,** *A. zf.* Birer birer, teker teker.

**alelistimrar,** *A. zf.* Aralıksız.

**aleliştirak,** *A. zf.* İştirak yoluyle, ortaklıkla.

**alelittisal,** *A. zf.* Aralarında aralık olmamak üzere, bir biri peşince.

**alelkaide,** *A. zf.* Kurala göre.

**alelûmum,** *A. zf.* Genel olarak.

**a'lem,** *A. s.* [Âlim 'den] Daha veya pek, en bilgin. *A'lem-ül-ulema,* bilginlerin bilgini.

**alem,** *A. i.* **1.** İz, işaret. **2.** Bayrak. **3.** Minare, bayrak direkleri tepesindeki ay. **4.** Sarığın altın oluk teli. **5.** (Gra.) Özel isim. *Miralem,* bayrak beyi, eski kurulda bir rütbe. **[ç. A'lâm]**

**âlem,** *A. i.* **1.** Bütün yaratıklar. **2.** Dünya, yeryüzü. **3.** İnsanlar, halk. **4.** Varlıkların bir sınıfı. **5.** Hayatın bir devri. **6.** Bir meslek, bir iş, ayrı bir nitelikte olan toplantı veya durum. *Âlem-i âb,* içki meclisi; *-ceberut,* yaratılışın ikinci basamağı; *-ervah,* ruhlar âlemi, öbür dünya; *-esbab,* madde dünyası, bu dünya; *-fani,* fani âlem, bu dünya; *-gayb,* görünmez âlem; *-hab,* uyku âlemi; *-kevn ü fesat,* olma ve bitme (tükenme) dünyası, bu dünya; *-kitman,* saklı, kimseye açılmayan âlem, Tanrının hükmettiği âlem; *-kud-*

*sî, -lâhut,* Tanrı âlemi; *-mâna,* rüya âlemi, rüyalar; *-melekût,* yaratılışın üçüncü basamağı; *-menam, -misal,* uyku âlemi, rüyalar; *-nar,* ateş dünyası; *-rüya,* düş âlemi; *-sabavet,* çocukluk âlemi; *-şahadet,* görülen âlem, bu dünya; *-şems,* güneş ve uyduları; *-tahkik,* hakikat dünyası; *-ulvî,* ruhlar âlemi; *-zevk ü safa,* sefahat, içki, eğlence âlemi; XIX., XX. yüzyıllarda *âlem-i kibar, -matbuat, -ticaret, -tahrir...* gibileri kullanılmıştır. *Fahr-i âlem,* Muhammet peygamber; *meşhur-i âlem,* dünyanın tanıdığı, ünlü.

**âlemâra,** *F. s.* [Âlem-âra] Dünyayı süsleyen, dünyanın süsü olan.

**alemdar,** *F. i.* [Alem-dar] Bayrağı tutan kimse, bayraktar.

**alemdarî,** *F. i.* [Alem-dar-î] Bayraktarlık işi.

**alemefrahte,** *F. s.* [Alem-efrahte] Bayrağı kaldırmış, yükseltmiş.

**âlemefruz,** *F. s.* [Âlem-efruz] Âlemi parlatan, dünyaya nur saçan.

**âlemeyn,** *A. i.* İki âlem, dünya ile ahiret.

**âlemgir,** *F. s.* [Âlem-gir] **1.** Dünyayı ele geçiren, cihangir; **2.** Bütün dünyaya yayılan, dünyayı dolduran.

**alemî, alemiye,** *A. s.* [Alem'den] Özel isimle ilgili, ona ait.

**âlemi,** *A. s.* [Âlem'den] dünyaya mensup, onunla ilgili olan.

**âlemîn,** *A. i.* [Âlem ç.] Âlemler. *Rabb-ül-âlemin,* Tanrı.

**âlemiyan,** *F. i.* Dünya adamları, insanlar.

**âlemiyane,** *F. s.* İnsan oğluna yakışırca, akıllı, kurnaz.

**alemiyyet,** *A. i.* [Alem'den] Bir kelimenin özel isim olma niteliği.

**âlemnüma,** *F. i.* [Âlem-nüma] Dünyayı gösteren.

**âlempenah,** *F. s.* [Âlem-penah] Herkesin sığınağı, sığınacak yer.

**âlemsûz,** *F. s.* [Âlem-sûz] Cihanı, herkesi yakan. *Ah-i âlemsûz.*

**âlemşumul,** *F. s.* [Âlem-şumul] Âlemi kaplamış, dünyayı ilgilendirmiş.

**âlemtâb,** *F. s.* [Âlem-tâb] Cihanı parlatan, aydınlatan. *Aftab-i âlemtâb.*

**âlen,** *A. s.* Açık ve meydanda olma.

**alenen,** *A. zf.* Açık olarak, meydanda.

**alenî,** *A. s.* Açık, saklanmayan.

**aleniyye,** *A. s.* Alenî. *Muhakeme-i aleniye,* her isteyenin girip dinleyebileceği muhakeme; *münakasa-i aleniyye, müzaye-*

*de-i aleniyye,* açık eksiltme ve açık arttırma; *müzakere-i aleniyye,* açık müzakere.

**aleniyyet,** *A. i.* Bir işin açıkta ve meydanda olması.

**alerre's ü vel ayn,** *A. s.* Baş ve göz üstüne.

**alessabah,** *A. zf.* Sabah sabah, erkenden.

**alesseher,** *A. zf.* Erken erken, gün ışırken.

**alesseviyye,** A. zf. Bi düziye, bir biri üstüne, hepsi beraber.

**âlet,** *A. i. s.* **1.** Alet. Bir iş işleme, bir sanat yapmada kullanılan araç. **2.** (Mec.) Sebep, vasıta. **3.** Oyuncak.

**alettafsil,** *A. zf.* [Ale-t-tafsil] Tafsilatıyle, inceden ince.

**alettahkik,** *A. zf.* Gerçek olarak, kesin surette.

**alettahmin,** *A. zf.* Tahmin üzerine, kestirme ile.

**alettahsis,** *A. zf.* Özel olarak, hele en çok.

**alettertib,** *A. zf.* Tertip üzere, sırasıyle.

**alettevali,** *A. zf.* Durmadan, bir bir ardınca.

**alev,** *i.* Türkçe olan bu kelime ile Fars kuralına göre *alevgir,* alevlenmiş; *alevkeş,* alevden fırlayan; *alevriz,* alevlenen, gibi bazı kelimeler yapılmıştır.

**Alevî,** *A. s. i.* **1.** Halife Ali ile karısı Fatımetüzzehra soyundan gelenler. **2.** Hazreti Ali'yi öteki sahabelere üstün tutan ve onda büyük üstünlükler gören taraflılar.

**aley,** *A. e.* «Alâ» edatının zamirlerle birleştiği zamanki şekli.

**aleyh,** *A. e.* [Aley-h] **1.** Karşı, karşıt. **2.** Ona, onun üzerine. *Binaenaleyh,* Bk; *mebnialeyh,* üzerine kurulan şey, konu; *müttefakunaleyh,* birlikte kararlaştırılmış; *müddei aleyh,* kendisine karşı dava olunan.

**aleyh, aleyha,** *A. s.* Onun üzerine olsun.

**aleyhdar,** *F. s.* [Aleyh-dar] Karşıt. Uygun fikirde olmayan.

**aleyhüm, aleyhüma,** *a. e.* «Aleyh» edatının çoğul ve tesniye şekilleri.

**aleyk, aleyke,** *A. e.* [Aleyk, -e] Senin üzerine olsun. *Esselâmü aleyk, aleyk-is-selâm, aleyke avnillah,* Tanrı yardımı senin üzerine olsun anlamında dua ve alkış sözü.

**aleyküm,** *A. e.* [Aley-küm] Sizin üzerlerinize olsun. *Selâmün aleyküm, ve aleykümüsselâm.*

**âlgûne,** *F. i.* [Âl-gûn] Pembe düzgün, allık.

**âli** *A. s.* Yemin eden, ant içen.

**âli,** *A. s.* [Ulüv'den] Yüce, yüksek. *Babıâli,* Bk; *canib-i âli,* yüce kat; *emr-i âli,* yüksek

buyruk, padişah veya sadrazam buyruğu; *huzur-i âli,* yüce kat; *ferman-i âli,* yüce buyruk, padişah emri; *makam-i âli,* yüce mevki; *mekteb-i âli,* yüksekokul; *mesned-i âli,* yüce mevki.

**Ali,** *A. i.* Muhammet peygamberin amca çocuğu ve damadı, 4. halife olmuştur. Halifeliği zamanındaki karışıklıklar İslâm dini üzerinde önemli etkiler yapmıştır.

**âlibaht.** *F. s.* [Âli-baht] Talihi yüksek, çok mutlu.

**âlicah,** *F. s.* [Âli-cah] Yüce mevkide bulunan.

**âlicenap,** *F. s.* [Âli-cenab] Onurunu koruyup pintilik ve bayağılık etmeyerek iyilik ve cömertlikte bulunan.

**âlifıtrat,** *F. s.* [Âli-fıtrat] Yaratılışı yüce olan.

**âligüher,** *F. s.* [Âli-güher] Mayası yüce olan.

**alif,** *A. s.* Yem torbası.

**âlih,** *A. i.* Tapınılan nesne. Mabut.

**alihat,** *A. i.* [Âlih ç.] Tapınılanlar. Mabutlar.

**âlihe,** *A. i.* [İlâh ç.] İlâhlar. (XX. yy. da *ilâhe* ile birlikte *déesse* «tanrıça» karşılığı ve tekil olarak kullanılmıştır.)

**âlihimmet,** *F. s.* [Âli-himmet] Himmeti çok ve yüce olan.

**alik,** *A. s.* Torba, *Alik-üd-devab,* yem torbası.

**âlikadr,** *F. s.* [Âli-kadr] Değer ve derecesi yüce olan.

**alil,** *A. s.* [İllet'ten] Hasta, sakat.

**alim,** *A. s.* [İlm'den] Çok bilen.

**âlim,** *A. s.* [İlm'den] Bilgin, bilen, *Âlim-ül-gayb veş-şahade,* görülen ve görülmeyeni bilen (Tanrı). [ç· **Ulema.**]

**âlimakam,** *F. s.* [Âli-makam] Makamı, yeri yüce.

**alimallah,** *ü.* «Allah bilir» anlamında, ant sözü.

**âliman,** *F. i.* [Âlim ç.] Bilginler.

**âlimane,** *F. zf.* [Alim-ane] Bilginlere yakışır yolda.

**âlimekân,** *F. s.* [Âli-mekân] Yeri, derecesi, rütbesi yüksek olan.

**âlişan,** *F. s.* [Âli-şan] Şan ve şerefi yüce olan.

**âlitebar,** *F. s.* [Âli-tebar] Büyük bir soydan olan.

**âliye,** *A. s.* [Ulüv'den gelen âli] Yüce. *Makamat-i âliye,* yüce makamlar; *mekâtib-i âliye,* yüksekokullar; *tedrisat-i âliye,* yükseköğretim, *ulûm-i âliye,* din konulu bilgiler.

**âliye,** *A. s.* [Âlet'ten] Alet olarak, aletle yapılan. *Ulûm-i âliye,* teknik bilgiler.

**aliyye,** *A. s.* Yüce. *Devlet-i aliyye,* Osmanlı İmparatorluğu; *evamir-i aliyye,* yüce

buyruklar; *irade-i aliyye,* yüce buyruk.

**aliyyülâlâ,** *A. s.* Birincilerin birincisi, en üstün.

**Allah,** *A. i.* Tanrı. *Allahü a'lem,* Tanrı daha iyi bilir; *Allahü ekber,* Tanrı uludur.

**allahan,** *F. i.* Allah adamları, ermişler.

**allahî,** *F. i.* Allah adamı, ermiş, veli.

**allahiyan,** *F. i.* Allah adamları, ermişler.

**allâm,** *A. s.* [İlm'den] Çok ve her şeyi bilen. Tanrı; *elmelik -ül-allâm,* Tanrı.

**allâme,** *A. s.* [Allâm'dan] «Allâm» sıfatı yalnız Tanrı için kullanılır olduğundan çok bilgin, her bilgide üstat olan için bu kelime kullanılırdı.

**âlûd,** *F. s.* «Bulaşmış, bulaşık» anlamıyle sıfatlar yapılır.

| | |
|---|---|
| *berfalûd* | *lumaralûd* |
| *çirkâlûd* | *hunalûd* |
| *damenalûd* | *jengâlûd* |
| *eşkâlûd* | *semalûd* |
| *füturalûd* | *sitemalûd* |
| *gamalûd* | *şevkalûd* |
| *hâbalûd* | *zevkalûd* |

**âlûde,** *F. s.* Bulaşmış, bulaşık.

**alûdedaman, alûdedamen,** *F. s.* [Alûde-damen]. **1.** Eteği bulaşık. **2.** Suç işlemiş. **3.** Lekeli.

**alûdegân,** *F. i.* [Alûde ç.] Bulaşmışlar, suçlular.

**alûdegi,** *F. i.* Bulaşıklık.

**alüfte,** *F. s.* Sevgi yüzünden aklını, fikrini yitirmiş, kendini şaşırmış. Aşüfte, düşkün kadın.

**alüftegân,** *F. i.* [Alufte-gân] Düşkün kadınlar.

**alüftegî,** *F. i.* Düşkünlük.

**alül'âl,** *A. s.* [Âl, ulüv'den] Yücelerin yücesi, en yüce.

**ânı,** *A. i.* Yıl. *Âm-ül-fil,* (Fil yılı) Habeş'li Ebrehe'nin 12 rebiülevvelde Mekke'ye hücumu.

**âm,** *A. s.* Bk. AMM.

**amâ,** *A. i.* Körlük, görmezlik. *Amâ-yi mutlak,* (Tas.) Yaratılışın basamağı.

**a'mâ.** *A. s.* Kör. Âmâ.

**amac,** *F. i.* Amaç, ulaşılacak yer.

**amacgâh,** *F. i.* [Amac-gâh] Nişanın konduğu yer, nişan yeri.

**âmade,** *F. s.* Hazır.

**amedegî,** *F. i.* Hazır olma, hazır bulunma.

**amaim,** *A. i,* [İmame] Sarıklar.

**amair, amayir,** *A. i.* [İmaret ç.] **1.** Bayındırlıklar. **2.** Yoksullara yiyecek veren kurullar. *Amair-i hayriyye,* hayır yerleri.

**a'mak,** *A. i.* [Umk ç.] Derinlikler.

**a'mal,** *A. i.* [Amel ç.] **1.** İşler;

**2.** Yapılan, uygulanan şeyler. **3.** Bir şehir veya ilin kasabaları. *A'mal-i erbaa* (Mat.) Dört işlev; *â'mal-i Rüsul,* Havarilerin hareketleri; *a'mal-i saliha,* (ahret) için hayırlı işler; *defter-i a'mal,* bütün yapılanların defteri; *kâtib-i a'mal,* insanın dünyada işlediklerini yazan melek.

**âmal,** *A. i.* [Emel ç.] Emeller, istekler. *Ashab-i âmal,* emel sahipleri, halkın ihtiraslı kısmı; *vahib-ül-âmal,* istekleri veren, Tanrı.

**a'mam,** *A. i.* [Anım ç.] Amcalar.

**aman, eman,** *A. i.* **1.** Korkusuzluk, eminlik. **2.** Bağış, bağışlama.

**a'mar,** *A. i.* [Ömr ç] Ömürler. *A'mar-i beşer,* insanların ömürleri.

**amd,** *A. i.* Bilerek ve isteyerek yapma.

**amden,** *A. zf.* Bilerek, isteyerek. Hesaplayarak.

**âmed,** *F. i.* **1.** Gelme, geliş. **2.** Gelen, giren. **3.** Hükümet merkezinde bulunan il memuru. *Amed ü şüd,* gelip gitme, *Hoşamed, seramed* (Bk.)

**Amed, Âmid,** *i.* Diyarbakır.

**âmedî,** *F. s.* «Ametçi» denilen ve saray ile Babıâli arasındaki haberleşmeye memur olan daire başı, bu daire ve buradaki kâtipler. *Hoşamedi,* karşılama ve karşılaşmada söylenen söz.

**âmediyye,** *i, s.* (Türkçede yapılmıştır.) İçeri giren maldan alınan gümrük vergisi. (Karşıtı: Reftiyye).

**amedşüd,** *F. s.* Geliş gidiş.

**amedüreft,** *F. s.* Geliş gidiş.

**amel,** *A. i.* **1.** İş. **2.** Uygulama, meydana çıkarma. **3.** Din emirlerini yerine getirme işi. **4.** Sürgün, iç sürmesi. **5.** Vali. *Amel-i bâtıl,* gerçek olmayan, boş iş; *-salih,* yarar iş (ikisi de din işleri hakkında kullanılır). *Düstur-ül-amel,* işlerde uyulması gereken örneklik formül; *İlm ü amel,* bilgi ile iş, teori ile pratik; *su-i amel,* kötü iş; *amele getirmek,* sözden iş haline getirmek, uygulamak. [ç. **A'mal**]

**amele,** *A. i.* [Âmil ç.] İşçi. Irgat, rençper. (Türkçede tekil olarak kullanılır.)

**amelî, ameliyye,** *A. s.* **1.** Pratik, iş olarak. **2.** Yapma, yapılma, yapılarak. *Hikmet-i ameliyye,* pratik felsefe, etika.

**ameliyyat,** *A. i.* **1.** Bir bilgi veya fennin uygulanan şekli, [Karşıtı: *nazariyyat*]. **2.** Cerrahlık, operatörlük. *Ameliyyat-i cerrahiyye,* ameliyat; *-turabiyye,* toprak işleri, toprak düzeltme

**amelmande,** *F. s. i.* [Amel-mande] **1.** İşten kalmış, işlemez. **2.** Yaşlı veya sakat insan.

**amelnüvis,** *F. i.* [Amel-nüvis] İş yazar. (Fransızcadan *Ergographe* karşılığı, XIX yy.).

**âmenna,** *A. zf.* İnandık, evet öyle, diyecek yok.

**a'mide,** *A. i.* [Amud ç.] **1.** Direkler. **2.** Ulular.

**âmihte,** *F. s.* Karışık, karışmış.

**amîk, amıka,** *A. s.* [Umk'tan] **1.** Derin. **2.** (Mec.) İnceden ince.

**âmil, âmile,** *A. s.* [Amel'den] **1.** Yapan, işleyen. **2.** Yapan, yapıcı. **3.** Vali. **4.** (Arapça gra.) Bir kelimenin harekesini idare eden şey.

**amîm, amîme,** *A. s.* [Umum'dan] Genel. *Amîm-ül-ihsan,* bağışı, bahşişi genel olan.

**âmin!,** *A. ü.* Öyle olsun, Tanrım, kabul et!

**aminen,** *A. zf.* [Emn'den] Sağ ve esen olarak.

**âminhan,** *F. s.* [Âmin-han] Aminci, âmin diyen.

**âmir,** *A. s.* [Emr'den] **1.** Buyuran, buyurucu. **2.** (i.) Memurun üstü, büyük memur.

**âmir, âmire,** *A. s.* [Umran'dan] **1.** Bayındır. **2.** İşlenmiş toprak. **3.** Halk bulunan, şenlik yer. **4.** Devlete ait, devlet dairesi. *Arazi-i âmire,* iyi işlenmiş toprak; *bilad-i âmire,* bayındır şehirler; *Darphane-i âmire,* para basılan yer; *Hazine-i âmire,* devlet hazinesi; *Istabl-i âmire,* saray ahırı; *Matbah-i âmire,* saray mutfağı; *Matbaa-i âmire,* devlet basımevi; *Tersane-i âmire,* devlet gemi yapımyeri; *Tophane-i âmire,* devlet top dökümyeri.

**âmirane,** *F. zf. s.* **1.** Âmire yakışır yolda. **2.** Emrederek.

**amiyane,** *A. zf.* Âdice, bayağı.

**amiyya, amya, imiyya, immiya,** *A. zf.* Görmeyerek, düşünmeyerek. Bk. ALELAMYA.

**-âmiz,** *F. s.* «Karışık, karışmış» anlamıyle terkipler yapılmada kullanılır. *Hikmetamiz,* hikmet karışık, hikmetli.

**amiziş,** *F. i.* Geçinme, kaynaşma. *Hüsn-i amiziş,* iyi geçinme, düzen; *amiziş-i şîr ü şeker,* sütle şekerin kaynaşması. (Mec.) Düzgün geçim.

**âmm, âmme,** *A. s.* [Umum'dan] **1.** Genel. **2.** Herkesin olan. **3.** Âdi, bayağı. *Ders-i âmm,* müderrisin (profesörün) herkese açık dersi; *harc-i âmm,* herkesçe elde edilebilecek, yapılacak şekilde ucuz ve bayağı; *hass ü âmm,* seçkinler ile halk; *ism-i âmm,* cins ismi; *katl-i âmm,* kırım, ayırtsız öldürme; *nefîr-i âmm,* aha-

liden toplanan düzensiz asker; *tarik-i âmm,* herkesin geçmek hakkı bulunan yol.

**amm,** *A. i.* Amca.

**amma, emma,** *A. e.* Ama.

**amma ba'dü,** *A. b.* Ama bundan sonra (duadan sonra kullanılır).

**ammat,** *A. i.* [Amme ç.] Halalar, baba kız kardeşleri.

**amme,** *A. s., i.* **1.** Genel, herkesle ilgili. **2.** Halk. *Hukuk-i amme,* amme, halk hukuku. *Umur-i amme,* genel işler, halk işleri.

**ammeten,** *A. zf.* Genel olarak. Hepsi birden.

**âmmî,** *A. s.* Halka ait; seçkinlerin olmayıp herkesin harcı olan, bayağı.

**amud,** *A. i.* **1.** Direk, sütun. **2.** [Geo.] Dikey. *Amud-i fıkari,* omurilik.

**amuden,** *A. zf.* Dik olarak, boyuna.

**amudî, amudiye,** *A.* Dik olan, dikey bulunan.

**amuhte,** *F. s.* Öğrenmiş.

**amuhtegân,** *F. ç. i.* Öğretmenler. *Amuhtegân-ı ezel, (ezeli),* peygamberler ve ermişler.

**-amuz,** *F. s.* Öğretici, öğrenici. *Edebamuz,* edep öğreten; *hikemamuz, hikmetamuz,* hikmet öğreten.

**amuzgâr, amuzkâr,** *F. i.* Öğretmen.

**amuziş,** *F. i.* Öğretme.

**an,** *A. i.* Az bir zaman. Göz açıp kapayıncaya kadar olan kısa zaman. *An-i vâhid,* çok kısa zaman; *el'an,* Bk.

**ân,** *F. i.* Güzellik. *Hüsn ü ân,* güzellik, çekme kuvveti.

**an,** *F. s.* Şu. *İn ü an, an ü in,* şu bu.

**-an,** *F. e.* **1.** Çoğul edatı. *Şah -an,* şahlar; *zen-an,* kadınlar; **2.** Sıfat edatı. *Hiras-an,* korkak. **3.** Zarf sigası, *gûy-an,* söyleyerek.

**an,** *A. e.* Başına eklendiği kelime veya tamlamayı -den haline koyar. *An asl,* aslından; *an cehlin,* bilmeyerek; *an-il-gıyab,* hazır olmadan, görmeden veya tanımadan; *an karib,* yakında; *an kasdin,* isteyerek, bile bile; *an samim,* can ve gönülden; *an yedin,* elden ele.

**anâ',** *A. i.* Yorgunluk, zahmet. *Renc ü ana,* yorgunluk ve eziyet.

**a'nab,** *A. i.* [İneb ç.] Üzümler.

**anadil,** *A. i.* [Andelib ç.] Bülbüller.

**ânaf,** *A. i.* [Enf ç.] Burunlar.

**a'nak,** *A. i.* [Unk ç.] Boyunlar.

**anakıd,** *A. i.* [Unkud ç.] Salkımlar, hevenkler.

**anakib,** *A. i.* [Ankebut ç.] Örümcekler.

**anan,** *A. i.* [Anane ç.] Bulutlar.

**an'ane,** *A. i.* **1.** Hadis ve buna benzer yolda din buyruklarının «*an filân, an filân*» (filandan, filandan) diye kimlerden geldiğini sıralama **2.** (Mec.) Bir söylentiyi inceden inceye araştırıp anlama. **3.** Gelenek.

**anane.** *A. i.* Bulut.

**ananet,** *A. i.* Cins güçsüzlüğü, kısırlık.

**anasır,** *A. i.* [Unsur ç.] **1.** Unsurlar, elemanlar. *Anasır-i erbaa, çar an asır,* dört unsur (ateş, hava, su, toprak). **2.** Irklar. *Anasır-i muhtelife,* çeşitli ırklar; *ittihad-i anasır,* ırklar birliği (XX. yy.).

**an asl,** *A. zf.* Aslından, aslında. Kökü bakımından.

**ânât,** *A. i.* [An ç.] Zamanlar (XX. yüzyılda Fransızca «nuances» karşılığı olarak kullanılmıştır).

**anbean,** *F. zf.* [An-be-an] Gittikçe, zaman ilerledikçe.

**anber,** *A. i.* **1.** Amber. Hint denizinden adabalığı denilen bir balığın midesinden çıkarılma güzel kokulu kara madde. **2.** (Mec.) Güzel koku. **3.** Güzelin saçı.

**anberbar,** *F. s.* [Anber-bar] Amber yağdıran, güzel koku saçan. Kokulu.

**amberbariş,** *F.* i. *f.* [Bot.] Kadın tuzluğu denilen bitki.

**anberbû,** *F. s.* [Anber-bû] Amber kokulu; *i.* Güzel kokulu Hint pirinci.

**anberefşan,** *F. s.* [Anber-efşan] Amber saçıcı.

**anberîn,** *F. s.* Amberli, kokulu.

**anbernisar,** *F. s.* [Anber-nisar] Amber saçan.

**andelîp,** *A. i.* Bülbül. *ç. A.* **Anadil.** *ç. F.* **Andeliban.**

**-ane,** *F. e.* İsimleri sıfat ve sıfatları da zarf şekline sokan edattır. Sesli harflerle biten kelimelere -yane şeklinde ulanır. «Yakışacak surette, gibi, -ce» anlamı verir.

| | |
|---|---|
| *acemane* | *edibane* |
| *âcizane* | *eblehane* |
| *aculâne* | *faalâne* |
| *ahkarane* | *fakirane* |
| *ahmakane* | *fatihane* |
| *ahrarane* | *hakimane* |
| *ahuvane* | *hâkimane* |
| *âkılâne* | *gulâne* |
| *âmirane* | *-kârane* |
| *amiyane* | *maderane* |
| *bahadırane* | *muzafferane* |
| *beligane* | *münfeilâne* |
| *beşuşane* | *-perverane* |
| *bihaberane* | *sadıkane* |
| *biraderane* | *sakitane* |
| *caniyane* | *tıflâne* |
| *dahiyane* | *zalimane* |

özel isimlere katıldığı zaman «onun üslubu, yolu» anlamındadır: *Bakiyane, Hâmidane, Nabiyane, Nedimane.*

**anede,** *A. i.* [Anud ç.] Pek inatçılar.

**anenfeanen,** *A. zf.* Gittikçe, gitgide, zamanla.

**anh, anha, anhüna, anhüna,** *A. zf.* «An» edatının müennes, tesniye ve çoğul şekilleri. «Ondan, onlardan, ona, onlara» anlamınadır. Çoğu defa *radiallah* sözü ile kullanılır. *Anha minha,* şu bu, öte beri ederek, kısaca, sonuç.

**anî,** *A. s.* Bir anda, ansızın olan.

**a'ni,** *A. bağ.* Yani.

**anîd,** *A. s.* [İnad'dan] İnatçı.

**anîf,** *A. s.* [Unf'tan] Sert, kaba, katı.

**ânif, ânife,** *A. s.* Pek yakın geçmişte, biraz önce. *Ânif-ül-beyan, ânif-üz-zikr,* az yukarda bildirilen, geçen; *ifadat-i ânife, madde-i ânife,* yukarıdaki ifadeler, yukardaki madde.

**ânifen,** *a. zf.* Az yukarda, demincek.

**Anka,** *a. i.* **1.** Kaf dağında bulunduğu söylenen masal kuşu. **2.** (Mec.) Adıvar kendi yok şey. **3.** (Tas.) *Ankay-i lâmekân,* Tanrı.

**an karib,** *A. zf.* Yakında. *Ankarib-üz-zaman,* yakın vakitte.

**ankebut,** *A. i.* [Farsçada *ankebud* yazılır] Örümcek. *Beyt-i ankebut, târ-i ankebut,* örümcekağı; *Sure-i ankebut,* Kur'an'ın 29. suresi. [ç. **Anakib**]

**an samim,** *A. zf.* «Özünden, içinden» anlamınadır. *An samim-il-bal, an samim-ül-fuad, an samim -ül-kalb,* tâ yürekten, can ve gönülden.

**ansar, ensar,** *A. i.* [Nâsır ç.] **1.** Yardımcılar. **2.** Muhammet peygamberi Medine'ye çağırıp onun hizmetinde bulunanlar.

**ansarî,** *A. i.* Ansardan olan kimse.

**anud,** *A. s.* [İnad'dan] İnatçı. *Nemrud-i anud,* çok inatçı.

**anve,** *A. i.* Kuvvet, zor.

**anveten,** *A. zf.* Zorla.

**âr,** *A. i.* **1.** Utanacak şey, ayıp. **2.** Utanma. *Âr-i namus,* namus utanması; *âr ü namus,* utanma ve namus.

**âra,** *A. i.* [Rey ç.] Oylar, fikirler. *Ekseriyet-i ârâ,* oy çoğunluğu; *ittifak-i ârâ,* oy birliği; *âra-yi umumiyye,* genel oy.

**-ârâ,** *F. s.* «Bezeyen, donatan, süsleyen» anlamlarıyle bileşikler meydana getirir: *Âlemâra, çeşmâra, dilârâ, meclisâra, suhanârâ.* Bk.

**ârâb,** *A. i.* **1.** Vücut üyeleri. *Ârab-i seb'a,* yedi üye (Alın, eller, dizler, ayaklar). **2.** Akıl, zekâ.

**3.** Hile.

**Arab,** *A. i.* **1.** Arap yarımadası halkı ve o soydan olan. **2.** Kara, zenci.

**A'rab,** *A. i.* [Arab ç.] **1.** Araplar. **2.** Çöl Arapları, göçebeler.

**A'rabi,** *A. i.* Çöl Arabı, göçebe Arap.

**Arabî,** *A. s., i.* **1.** Araplara ait, Araplarla ilgili. **2.** Arapça. Arap dili.

**Arabistan,** *F . i.* Arap ili.

**arabiyyat,** *A. i.* [Arabiyyet ç.] Arap edebiyatı.

**arabiyye,** *A. s.* Araplara ait, Araplarla ilgili. *Şuhur-i arabiye,* Arabî aylar (Muharrem, safer, rebi-ül-evvel, rebi-ül-ahir, cemazi-el-evvel, cemazi-el-ahir, recep, şaban, ramazan, şevval, zi-l-kade, zi-l-hicce).

**arabiyyet,** *A. i.* **1.** Arap diliyle ilgili bilimler, kitaplar, fikirler. **2.** Arap edebiyatı.

**a'raf,** *A. i.* [Örf ç.] **1.** Örfler, alışkılar. **2.** Sırt, tepe, yükselti. **3.** Cennet ile Cehennem arasında bir sırt, tepe. *Ashab-i a'raf, ashab-ül-a'raf,* arafta duran ruhlar; *sure-i â'raf, suret-ül-a'raf,* Kur'an'ın 7. suresi.

**Arafat,** *A. i.* [Arefe, arife ç.] **1.** Âdem ile Havva'nın cennetten çıkarıldıktan sonra ilk buluştukları ve Mekke doğusunda bulunan tepe. **2.** Hacca gidenlerin arife günü toplandıkları yer.

**a'rafiyen,** *F. i.* Araftakiler.

**arais,** *A. i.* [Arus ç.] Gelinler.

**araiz,** *A. i.* [Arize ç.] Üst kimse veya yere yazılan yazılar.

**a'rak,** *A. i.* [Irk ç.] Kökler, damarlar.

**arak,** *A. i.* **1.** Ter. **2.** Rakı. *Arak-i cebin,* alın teri; *-infial,* fena bir heyecan sonunda terleme; *araknuş,* rakı içen.

**arakçin,** *F. i.* [Arak-çin] Kavuk altına giyilen takke.

**arakî,** *A. s.* Ter ile ilgili.

**arakiyye,** *A. i.* Tiftikten, ince külâh, takke.

**araknak,** *F. s.* [Arak-nak] Terlemiş, tere batmış.

**arakriz,** *F. s.* [Arak-riz] Terleyen, ter döken.

**âram,** *F. i.* **1.** Dinlenme, rahat etme. **2.** Durma, oturma. *Âram-i can, -dil,* canın, gönlün rahatı, yani sevgili, sevilen güzel. *Bilâ âram,* durup dinlenmeden, rahat etmeden.

**ârambahş,** *F. s.* [Âram-bahş] Dinlendiren, dinlendirici.

**âramcû,** *F. s.* [Âram-cû] Dinlenmek isteyen, dinlenme arayan.

**âramcuyane,** *F. zf.* Dinlenme isteyene uygun şekilde, dinlenme istercesine.

**aramcuyi,** *F. i.* Dinlenme isteme.
**âramgâh, âramgeb,** *F. i.* [Âramgâh] Dinlenme yeri.
**âramgüzin,** *F. s.* [Âram-güzin] Dinlenen.
**ârami,** *F. i.* Dinlenme hali, rahat etme.
**âramide, âremide,** *F. s.* Dinlenmiş, durgun, rahatta bulunan.
**âramiş,** *F. i.* Dinlenme, dinleniş.
**âramrüha,** *F. s.* [Âram-rüba] Rahat kaçırıcı.
**âramsaz,** *F. s.* [Âram-saz] Dinlenen, oturan.
**âramzar,** *F. i.* [Âram-zar] Dinlenecek yer. Dinlenti yeri.
**ar'ar,** *A. i.* **1.** Ardıç, dağ servisi. **2.** (Mec.) Güzelin boyu.
**Arasat, Aresat,** *A. i.* [Arsa c.] Kıyamet günü toplanılacak meydan.
**ârâste,** *F. s.* Donanmış, bezenmiş, süslenmiş, süslü.
**ârâstegî,** *F. i.* Süslülük.
**ârayiş,** *F. i.* Süs.
**araz,** *A. i.* **1.** Asıldan olmayıp sonradan olan hal ve nitelik. **2.** Görünmesi için bir asla, cevhere muhtaç nesne. **3.** Para ve tartılabilen eşyadan gayrı şeyler.
**a'raz,** *A. i.* [Araz ç.] Arazlar. Hastalık belirtileri.
**a'raz,** *A. i.* [Irz ç.] Irzlar. *Hetk-i a'raz,* ırza geçmeler.
**arazî,** *A. s.* Yaratılış veya asıldan olmayıp sonradan olma, eğreti.
**arazi, erazi,** *A. i.* [Arz ç.] **1.** Ekilen veya ekilebilen yerler. **2.** Bir kimsenin malı olan toprak. **3.** Yerler. *Arazi-i haliye,* sahipsiz toprak; *arazi-i haraciye,* haraca bağlanmış toprak; *arazi-i emiriye,* beylik toprak; *arazi-i memlûke,* mülk, timar toprağı; *arazi-i metruke,* ekimi bırakılmış toprak; *arazi-i mevat,* işlenmemiş, sahipsiz toprak; *arazi-i mevkufe,* vakıf toprak; *arazi-i miriye,* beylik toprak; *arazi-i mübareke,* Hicaz; *arazi-i mülkiyye,* hükümet toprağı.
**arbede,** *A. i.* Kavga, gürültü.
**arbedecû,** *F. s.* [Arbede-cû] Kavga arayan, kavgacı.
**arbedecuyane,** *F. zf.* Kavga çıkarma niyeti ile.
**arbedesazî,** *F. i.* [Arbede-sazî] Kavgacılık.
**arec,** *A. i.* Topallama, aksaklık.
**a'rec,** *A. s.* Topal, aksak.
**ardiyye, arziyye,** *A. i.* **1.** Bir malın resmî bir yerde belli bir zaman durmasından sonra alınan para. **2.** Eşyanın bu şekilde bekletildiği yer.
**a'ref,** *A. s.* **1.** Pek tanınmış. **2.** Çok bilen.
**arefe, arife,** *A. i.* Bayramdan, en

çok da kurban bayramından önceki gün.

**âremide, âramide,** *F. s.* Rahatta, dinlenme halinde olan. Durgun.

**aremrem,** *A. s.* Pek çok.

**ârende,** *F. i.* (Bir şey) getiren kimse.

**âreng,** *F. i.* **1.** Dirsek. **2.** Gidiş, davranış.

**ârız,** *A. i.* Yanak. *Ârız-i gülgûn,* pembe, al yanak; *-pürtab,* parlak, al yanak; *âyine-i ârız,* yanak aklığı.

**ârız,** *A. s.* **1.** Kendiliğinden olmayıp sonradan olan. **2.** Yapışan, takılan.

**ârıza,** *A. i.* Sonradan gelip yapışan şey. Sakatlık, bozukluk.

**ârızî,** *A. s.* Gelip geçici, asılda olmayan.

**âri,** *A. s.* **1.** Çıplak. **2.** Boş. **3.** Soyunmuş, kurtulmuş.

**ârib, âribe,** *A. s.* [Arab'dan] Arap cinsinden. *Arab-i âribe,* kökten ve katıksız arap cinsinden olan.

**âric,** *A. s.* [Uruc'dan] Yukarı çıkıcı.

**ârif,** *A. s.* [İrfan'dan] Bilen, bilgi sahibi. *Ârif-i billâh,* Tanrıyı hakkıyle anlamış, ermiş; *mürşid-i ârif,* Tanrı sırrına ermiş mürşit, kılavuz.

**arîf,** *A. s.* [İrfan'dan] **1.** Ünlü, tanınmış. **2.** Ârif, bilgili. **3.** Okul öğretmen veya kalfası.

**ârifan,** *F. i.* [Ârif ç.] Ârifler.

**ârifane,** *F. s., zf.* [Ârif-ane] Ârife yakışır, uygun yolda, ârifçe.

**arife, arefe,** *A. i.* Bk. AREFE.

**Aristatalis, Aristetalis,** *A. i.* Aristo.

**ariş,** *A. i.* Çardak, sundurma.

**ariyet,** *A. i.* **1.** Ödünç. **2.** İğreti. *Ariyetsaray,* dünya.

**ariyeten, ariyyeten,** *A. zf.* Ödünç olarak, iğreti.

**arîz,** *A. s.* [Arz'dan] Enli. *Ariz ü amîk,* enine boyuna, etraflıca.

**ariza,** *A. i.* Bir büyüğe yazılan yazı.

**arkub, urkub,** *A. i.* **1.** Ökçe siniri. **2.** Arkub, Arab'ın Amalika boyundan yalancılığı ve sözünde durmazlığı ile ün almış birinin adı. Bundan, yalanla aldatan, sözünde durmayan kimselere denir. *Mevâîd-i arkubiyye,* aldatıcı, oyalayıcı, tutulmayacak sözler.

**arsa,** *A. i.* **1.** Açık, meydanlık. **2.** Bina kurulabilecek boş toprak. **3.** Yapısı yıkılmış yer. *Arsa-i âlem,* dünya; *-kârzar,* savaş meydanı; *-tarih,* tarih alanı.

**arş,** *A. i.* **1.** Çardak, çatı, kubbe. **2.** Taht. **3.** Dokuzuncu ve en sonuncu gök tabakası. **4.** Tanrının dokuzuncu tabaka

gökte varsayılan kudret ve ululuğunun tecelli yeri, tahtı. *Arş-i âlâ, arş-i â'zam, arş-i ilâhî, arş-i rahman, arş-i yezdanî,* Tanrının cevher-i evvele bakışından vücuda gelen âlem, meleklerin kıblesi; *arş ü ferş,* dokuzuncu gökle yeryüzü, *min-el arş, ile-l-ferş,* gökten yere kadar; *arş ü kürsi,* arş ile (arşın altında ve levh-i mahfuz'un bulunduğu) kürsü; *hemele-i arş, hamelet-ül-arş,* Arşı omuzları üstüne yüklenmiş melekler.

**arşiyan,** *F. i. s.* Tanrı tahtı tabakasında bulunan melekler.

**artal,** *A. i.* Cins ve nev'inin gereğinden çok büyük, çok iri.

**Aruba,** *A. i.* Yedinci cennet.

**arus,** *A. i.* **1.** Gelin. **2.** Husrev Perviz'in sekiz haznesinden biri **3.** (Simya) Kükürt. *Arus-i cihan,* dünya; *-çerh, -felek, -haverî,* güneş; *arus-i Şam,* Şam, Askalon; *Nev arus,* yeni gelin.

**arusan,** *F. i.* [Arus ç.] Gelinler. *Arusan-i bağ, -çemen,* tarla çiçekleri, yabani çiçekler; *-huld,* cennet hurileri.

**arusane,** *F. s.* Geline ait, geline yakışır. Gelinlik.

**arusek,** *F. i.* **1.** Küçük gelin. **2.** Yeşil ve pembe dalgalı sedef.

**aruz,** *A. i.* **1.** Nazım ölçüsü. **2.** Bir beytin ilk dizesinin son ayağı. *Ehl-i aruz,* nâzımlar, ozanlar; *ilm-i aruz,* ölçüler bilimi.

**arz,** *A. i.* **1.** Bir büyüğe sunma, önüne koma. **2.** Gösterme, görünme. *Arz-i cemal, -didar,* yüz gösterme, görünme; *-hacet,* ihtiyacını, maksadını anlatma; *-hayret,* şaşkınlık gösterme; *-hulûs,* içten sevgisini gösterme; dalkavukluk etme; *-hüner,* marifet gösterme; *-hürmet,* saygı sunma; *-mafizzamir,* gönüldekini söyleme; *-leşker,* asker gösterme, teftiş için önden geçme, alay gösterme; *-mahzar,* bir iş için halk tarafından düzenlenip yüksek makama sunulan yazı; *-muahat,* kardeşliği, kardeşçe bağlılığı bildirme; *-müddea,* fikrini bildirme; *-tâzimat,* saygılarını bildirme; *-ü talep,* (Eko.) mal satma, mal alma; *yevm-ül-arz,* mahşer günü.

**arz,** *A. i.* **1.** En, genişlik; **2.** (Ast.) Enlem. *Arz-i cenubî,* güney enlem; *-şimali,* kuzey enlem.

**arz,** *A. i.* **1.** Yer, toprak. **2.** Memleket, ülke. *Arz-i mukaddes,* Filistin, Kudüs; *ehl-i arz,* cinler; *kürre-i arz,* yeryuvarlağı.

**arza,** *F. i.* Arapça *arz* (sunma,

gösterme) kelimesinin farisî şekli.

**arzan,** *A. zf.* Genişlikçe, enine.

**arzanî,** *A. zf.* Enine olarak.

**arzdaşt, arzadaşt,** *F. i.* Hâtıra, muhtıra, andaç.

**arzgâb,** *F. i.* [Arz-gâh] **1.** Arz, bildirme, sunma yeri. **2.** Halk veya askerin gösteri için toplandıkları yer.

**arzıbal,** *F. i.* [Arz-i hal] Arzuhal. Resmî bir makama durum veya iş bildiren yazı, dilekçe.

**arzî,** *A. s.* [Arz'dan] Ene ait, en ile ilgili.

**arzi,** *A. s.* [Arz'dan] Toprağa ait, toprakla ilgili.

**arziyye,** *A. s.* [Arz'dan] Toprakla ilgili, topraktan olan. *Mahsulât-i arziyye,* toprak ürünleri Bk. ARDİYYE.

**arzu,** *F. i.* İstek, özleme.

**arzukeş,** *F. s.* [Arzu-keş] Yürekten isteyen.

**arzumend,** *F. s.* [Arzu-mend] İstekli.

**asâ,** *A. i.* **1.** Uzun el sopası, baston. **2.** Sopa. **3.** Hükümdar, din başkanı, bazı din adamlarının resmî ve üzerlerinde işaretler bulunan sopası. *Asâ-yi Musa,* Musa peygamberin yılan haline giren sopası; *şakk-i asâ,* ayrılık, birliği bozma.

**-âsâ,** *F. s.* Gibi, benzeyen, andıran. *Cennet âsâ,* cennet gibi; *devâsâ,* dev gibi; *menarâsâ,* minare gibi.

**asab,** *A. i.* **1.** Sinir, **2.** Damar.

**a'sab,** *A. i.* [Asab ç.] Sinirler, damarlar.

**as'ab, es'ab,** *A. s.* [Sa'b'dan] Daha veya pek, en güç.

**asabe,** *A. i.* **1.** Bir tek sinir. **2.** Baba tarafından, erkek tarafından akraba olanlar. **3.** Hısım, akrabâ. **4.** Taraflı, yardımcı.

**asâbî', esabî',** *A. i.* [İsbi, usbu ç.] Parmaklar.

**asabî,** *A. s.* [Asab'dan] Sinirli.

**asabiyye,** *A. s.* Sinirle ilgili, sinire ait. Sinir hastalığı.

**asabiyyet,** *A. i.* **1.** Akrabalık, yakınlık. **2.** Yakınlık gayreti gütme. **3.** Ziyade taraflılık. **4.** Sinirlilik. *Asabiyet-i kavmiye, asabiyet-i milliye,* kavim ve millet gayreti gütme.

**Âsaf,** *A. i.* Süleyman peygamberin veziri. Çok ünlü bir vezir olduğu için vezirlere, en çok da sadrazamlara övme sıfatı olmuştur.

**âsafane, âsefane,** *F. s.* Vezire yakışır yolda, vezirce.

**âsafî,** *A. s.* Vezire ait. *Bab-i âsafî,* Babıâli; *emr-i âsafî,* sadrazam buyruğu.

**asafîr,** *A. i.* [Asfur ç.] Serçeler.

**âsafrey,** *F. s.* [Âsaf-rey] Fikri Âsaf'ınki gibi akıllıca olan (vezir.)

**âsaftedbir,** *F. s.* [Âsaf-tedbir] Tutumu, yolu Âsaf gibi olan (vezir.)

**asagır, esagır,** *A. i.* [Asgar, esgar ç.] Çok küçükler. *Ekâbir ve asagır,* büyükler ve küçükler, herkes.

**asahh, esahh,** *A. s.* [Sahih'ten] Daha veya pek, en gerçek.

**asakir,** *A. i.* [Asker ç.] Askerler. *Asakir-i bahriye,* deniz askerleri; *berriye,* kara askeri; *-hassa,* padişah muhafaza askeri; *-Mansure-i Muhammediyye,* Yeniçeri ocağının düzeltilmesi zamanında kurulan asker; *-muavine,* yardımcı, milis askeri; *-muntazama,* ordu askeri; *-nizamiyye,* ilk askerlik devresini yapmakta olan asker; *-redife,* ikinci devre askerliğini yapan askerler; *-şahane,* genel olarak askerler.

**âsâl,** *A. i.* Öğleden sonra geceye kadar olan zaman. *Bilgudüvvi vel-âsâl,* sabah akşam.

**asale, assale,** *A. i.* Bal peteği.

**asalet.** *A. i.* [Abl'dan] **1.** Köklü, temelli olma. **2.** Soyluluk. *Asaletlû, asaletli,* yabancı politika adamları için kullanılır ünvan.

**asaleten,** *A. zf.* Kendisi olarak. Başka birinin yerine değil, kendi.

**âsam,** *A. i.* [İsm ç.] Günahlar, suçlar.

**asamın, esamın,** *A. s.* [Sum'dan] **1.** Sağır, işitmez. **2.** Tınlamayan, ses vermeyen.

**âsan,** *F. s.* Kolay.

**âsanî,** *F. i.* Kolaylık.

**âsar,** *A. i.* [Sâr ç.] Öç almalar.

**âsar,** *A. i.* [Eser ç.] **1.** İzler, nişanlar. **2.** Kalıntılar. **3.** Anıtlar. **4.** Bir yazarın yazdıkları. *Âsar-i atîka,* eski eserler; antikite; *-edebiye,* edebiyat eserleri; *-ilmiyye,* bilim eserleri; *-islâmiye,* İslâm eserleri; *-kalemiye,* yazılmış eserler; *külliyat-i âsar,* bir yazarın bütün eserleri.

**âsar,** *A. i.* [Asr ç.] Yüzyıllar. *Âsar-i ibtidaiye,* ilk yüzyıllar; *-kadîme,* geçmiş, eski yüzyıllar.

**asayiş,** *F. i.* **1.** Rahat, dinlenme. **2.** Eminlik, barış.

**asayişperver,** *F. s.* [Asayiş-perver] Eminliğe ve genel barışa hizmet eden.

**asced,** *A. i.* Altın.

**asdika,** *A. i.* [Sadîk ç.] Doğru ve gerçek dostlar. *Asdika-yi bendegân,* gerçek kullar, hizmet edenler.

**asel,** *A. i.* Bal. *Asel-i musaffa.* **1.** Süzme bal. **2.** Cennetteki dört

sudan biri. *Şem-i asel,* balmumu.

**aselî,** *A. i.* **1.** Bal gibi sarı renkte olan. **2.** Yahudilerin, ayırdedilmek üzere, omuzbaşlarına taktıkları sarı kumaş parçası.

**aseliyyet,** *A. i.* Bal niteliği.

**aserat,** *A. i.* [Asere ç.] Sürçmeler, kaymalar, sendelemeler.

**asere,** *A. i.* Sürçme, yanılma.

**ases,** *A. ç. i.* Gece kolu, gece bekçileri, emniyet memuru.

**asf,** *A. i.* **1.** Zulmetme. **2.** Yoldan çıkma, azma. **3.** Ölüm.

**asfâr,** *A. i.* [Sıfr ç.] Sıfırlar.

**asfer,** *A. s.* [Safret'ten] Sarı. *Bahr-i Asfer,* Sarı Deniz; *beni asfer,* sarı ırk.

**asfiya,** *A. i.* [Safî ç.] **1.** Halisler, sâflar. **2.** (*i.*) Gerçek dostlar, ermişler, azizler.

**asfur,** *A. i.* Serçe kuşu. [ç. **Asafir**]

**asgar, esgar,** *A. i.* [Sagîr'den] Daha veya pek en küçük.

**asgarî,** *A. s.* En az.

**ashab,** *A. i.* [Sahib ç.] **1.** Arkadaşlar. Muhammet peygambere gerek Mekke'de uyan (Muhacîrin), gerek onu Medine'ye çağıran (Ansar) kimseler. **2.** Niteliği, ünü olan kimseler. **3.** Büyük bir meslek veya mezhep sahibine uyanlar. *Ashab-i akar,* irat sahipleri; *-Bedr,* Bk. Bedr; *-dirayet,* bedericekliler; *-emlâk,* malları olanlar; *-itibar,* sayılır kimseler; *-Kehf,* Bk. KEHF; *-kiram,* Muhammet peygamberi görmüş, konuşmuş olanlar; *-masalih,* devlet dairesinde işi olanlar; *-mütalaa,* okuyucular; *-nâr,* zebaniler veya cehennemlikler; *-rivayet,* menkıbe anlatıcılar; *-sebt,* Yahudi kavmı; *-Soffa,* Medine'de Muhammet peygamberin yakınında oturup kalkan bazı fukara ashab; *-süyuf,* kılıç sahipleri, savaşçılar; *-tevarih,* olay kaydedenler, tarihçiler; *-cah,* ileri rütbeliler; *-cennet,* melekler veya şehitler; *-devlet,* zengin olanlar, saygı değerler.

**ashâr,** *A. i.* [Sıhr ç.] Evlenme ile akraba olan erkekler.

**âsıf,** *A. s.* Sert, kuvvetli, şiddetli esen.

**âsım,** *A. s.* [İsmet'ten] Temiz, namuslu, günahtan çekinen.

**âsi,** *A. s.* [İsyan'dan] Başkaldıran, azan.

**asib,** *F. i.* **1.** Çarpma. **2.** Talihsizlik, felâket.

**aside,** *A. i.* Pirinç unu, bamya ve etten yapılan yemek.

**asil,** *A. s.* [Asalet'ten] **1.** Soylu, soydan. **2.** Kendi adına hareket eden, kendisi.

**asilâne,** *F. zf.* Soyluya yakışır, kibar yolda.

**asilzâde,** *F. i.* [Asil-zade] Soylu, soydan.

**âsim,** *A. s.* [İsm'den] Günah işlemiş, suçlu.

**asîr,** *A. s.* [Usret'ten] Zor, güç, ağır. *Emr-i asîr,* zor iş.

**asiya,** *F. i.* Değirmen.

**asiyab, asyab,** *F. i.* Değirmen.

**asiyaban,** *F. i.* Değirmenci.

**âsiyan,** *F. i.* [Âsi ç.] Âsiler, başkaldıranlar.

**asiye,** *A. i.* **1.** Direk. **2.** Acılı kadın.

**Asiye,** *A. i.* Yahudilerin Musa peygamberle Mısır'dan çıkmasını sağlayan kadın, Firavun'un karısı.

**âsiyye,** *A. i.* [Bot.] Mersingiller.

**aska',** *A. i.* Bölgeler.

**asker,** *A. i.* Asker. *Ahz-i asker,* asker alma, askere alınma; *ser-asker,* komutan. Tanzimat'tan sonra asker işlerinin en büyük âmiri, millî savunma bakanı.

**askergâh,** *F. i.* [Asker-gâh] Asker kampı.

**askeri,** *A. i.* Asker olmuş kimse. Asker er veya subay.

**askeri, askeriyye.** *A. s.* Askere ait, asker veya askerlikle ilgili. *Daire-i askeriye,* askerlik işlerinin görüldüğü daire, savunma bakanlığı; *cihet-i askeriye,* asker dairesi; *kuvay-i askeriye,* asker kuvveti; *malûmat-i askeriye,* askerlik bilgisi; *mekâtib-i askeriye,* asker okulları.

**asl,** *A. i.* **1.** Kök. **2.** Dip, temel. **3.** Başlangıç, ilk çıkış yeri. **4.** Gerçeklik. **5.** Eskilik, özlülük. *Asl ü esas, asl ü fasl,* gerçek, doğru; *asl ü nesl,* soy; *an asl, bi asl,* asılsız; *fi-l-asl,* aslında.

**asla,** *A. zf.* (Olumsuz cümlelerde) Hiç bir zaman.

**aslâb,** *A. i.* [Sulb ç.] **1.** Beller. **2.** Soylar, kuşaklar. *Aslâb ü erham,* beller ve dölyatakları.

**aslah,** *A. s.* [Salih'ten] Daha iyi.

**aslahallah,** *A. söz.* «Tanrı ıslah etsin» anlamında, çoğu kez, alaylı olarak kullanılır dua.

**aslan,** *A. zf.* Kökten, temelden. Soyca, soy bakımından.

**asli,** *A. s.* **1.** En evvelki, ilk. **2.** Bir şeyin kendisiyle ilgili olan, katma olmayan. **3.** En başlı, temel (nesne). *Hatt-i aslî,* ana yol; *metn-i aslî,* ilk meydana getirilmiş metin; *şekl-i aslî,* ilk şekil.

**asliyye,** *A. s.* Aslî. *Heyet-i asliye,* ilk, katıksız şekil; *mahkeme-i asliyye,* asliye mahkemesi; *memuriyet-i asliye,* asıl memurluk.

**aslûb,** *A. i.* [Sulb ç.] Beller, soylar, kuşaklar.

**asman,** *F. i.* Asüman, gök. *Asman-i berîn,* en yüksek gök, arş-i alâ (Bk.); *asman ü risman* (gök ve halat), birbirini tutmaz, saçma sapan söz.

**asmane,** *F. i.* Tavan. Kubbe,dam.

**asmanî,** *F. s.* **1.** Göke ait, onunla ilgili. **2.** Gök rengi, mavi. **3.** (*i.*) Melek.

**asmaniyan,** *F. i.* [Asmani ç.] Melekler.

**asr,** *A. i.* **1.** Devir, zaman, vakit. **2.** İkindi vakti, mevsime göre güneş batmasından 2-3,5 saat önceki zaman. **3.** (XIX. yüzyıldan sonra) Yüzyıllık zaman. *Asr-i evvel, -sani,* ikindi namazı vakitleri; *-saadet,* Muhammet peygamber zamanı; *-sabık,* geçen devir; *bad-el-sar,* ikindiden sonra; *salat-i asr,* ikindi namazı; *vahîd-ül-asr,* zamanın tek insanı.

**asrî,** *A. s.* **1.** Zamanla ilgili, zamana ait. **2.** (XX. yy.) Fransızcadan «Moderne» karşılığı olarak kullanılmıştır.

**astan,** *F. i.* **1.** Eşik **2.** Tekke. *Astan-i fena,* dünya.

**astane,** *F. i.* **1.** Eşik. **2.** Padişah sarayı eşiği. *Asitane, Asitane-i saadet,* İstanbul. **3.** Büyük tekke.

**astîn,** *F. i.* Esvap kolu, yen.

**astîne,** *F. i.* Yumurta.

**astinefşan, astinfeşan,** *F. s.* Vazgeçen, vazgeçici.

**asud,** *F. i.* Rahat, rahatlanma, dinlenme.

**asude,** *F. s.* Rahatlanmış.

**asudedil,** *F. s.* [Asude-dil] Gönlü rahat.

**asudedilî,** *F. i.* Gönül rahatlığı.

**asudehatır,** *F. s.* [Asude-hatır] Aklı rahat, derli toplu.

**asudegî,** *F. i.* Rahat, durgunluk.

**asudehal,** *F. s.* [Asude-hal] Rahat bir halde.

**asuf,** *A. s.* [Asf'ten] Zulüm eden.

**asveb,** *A. s.* [Saib'den] Daha veya pek, en doğru. Çok isabetli.

**asya, asiya,** *F. i.* Değirmen.

**asyab, asiyab,** *F. i.* Su değirmeni. *Asyab-i âlem,* dünya; *-devlet,* devlet idaresi.

**asyaban, asiyaban,** *F. i.* Değirmenci.

**aşâ,** *A. i.* Akşam yemeği.

**a'şab,** *A. ç. i.* Yeşil otlar.

**aşair,** *A. i.* [Aşiret ç.] Aşiretler. Oymaklar, kabileler, göçebeler. *İskân-i aşair,* göçebeleri yurtlandırma.

**-âşam,** *F. s.* «İçen, içici» anlamıyle terkipler yapmada kullanılır. *Hunâşam,* kan içici; *meyâşam,* şarap içen.

**a'şar,** *A. i.* [Üşr ç.] **1.** Onda birler. **2.** Ürünlerden alınan vergi, ürün vergisi.

**a'şarî,** *A. s.* Ondalık. *Hesab-i a'şarî,* ondalık hesap; *kesr-i aşarî,* ondalık kesir; *usul-i aşarî,* metre sistemi.

**aşavet,** *A. i.* Gündüz görüp gece görmemek hastalığı.

**aşayâ,** *A. i.* [Aşi ç.] Akşamlar.

**aşb, uşb,** *A. i.* Yaş ot.

**aşebî, aşebiyye,** *A. s.* Ot gibi olan.

**aşer,** *A. s.* On. *Buruc-i isna aşer,* 12 Takımyıldız; *eimme-i isna aşer,* on iki imam.

**aşere,** *A. s.* On. *Aşere-i mübeşşere,* Muhammet peygamberin cennetlik olduklarını müjdelediği on kimse.

**âşık,** *A. s.* [Aşk'tan] Birini seven, tutkun, yanık. [ç. **uşşak**]

**âşıka,** *A. s., i.* Seven kadın. Âşık kadın.

**âşıkan,** *F. i.* [Âşık ç.] Âşıklar.

**âşıkane,** *F. s.* [Âşık-ane] Âşıklara yakışır yolda.

**âşıkiyyet,** *A. s.* Âşıklık.

**âşır,** *A. s.* Onuncu.

**aşi,** *A. i.* **1.** Akşam. **2.** Akşam yemeği.

**âşikâr, âşikârâ, âşikâre,** *F. s.* Açık, belli, meydanda.

**âşinâ, âşna,** *F. s.* Bildik, tanıdık.

**-aşina,** *F. s.* Bilgili anlamıyle tamlama yapılmada kullanılır. *Halaşina,* halden anlayan; *lisanaşina,* yabancı dil bilen.

**aşinayan,** *F. s. i.* [Aşinayi ç.] Tanıdıklar, bildikler.

**aşinayî,** *F. i.* Bildiklik, ahbaplık. Tanış.

**aşiret,** *A. i.* **1.** Bir asıldan gelen, birlikte yaşayıp konan, göçen kimseler topluluğu. **2.** Kabile, göçebe.

**aşiyan, aşiyane,** *F. i.* **1.** Kuş yuvası. **2.** Ev.

**aşiyansaz,** *F. s.* [Aşiyan-saz] Yuva yapan, yer tutan.

**aşk, ışk,** *A. i.* **1.** Sevgi. **2.** (Tas.) Tanrı sevgisi. *Aşk-i cismanî,* ten ve et sevgisi; *-derun,* içten gelen istek, arzu; *-eflâtunî,* maddeci olmayan, ideal sevgi (XX. yy.); *-hakikî,* gerçek ruhanî olan, maddeci olmayan sevgi; *-marazî,* düzensiz bir ruh halinin uyandırdığı normal olmayan sevgi (XX. yüzyıl); *-mecazî,* Tanrı sevgisine ulaşmak için onun tecellisi olan güzel yaratıkları sevme; *-ruhanî,* mânevi, Tanrı sevgisi; *-vatan,* yurt sevgisi (XIX. yy.)

**aşkbazî,** *F. i.* [Aşk-baz-î] Sever görünme,

**aşkî, aşkıyye,** *A. s. zf.* Aşka ait, aşka dair.

**aşpez, aşpüz,** *F. i.* Ahçı.

**âşti,** *F. i.* Barışıklık, sulh.

**âşub,** *F. i.* Kargaşalık.

**-âşub,** *F. s.* «Karıştırıcı» anla-

mıyle tamlama yapmada kullanılır. *Dilâşub*, Bk.; *şehrâşub*, şehri karıştıran, kargaşa çıkaran.

**âşubgâh, aşubgeh,** *F. i.* [Âşubgâh] Kargaşa yeri.

**aşura,** *A. i.* Aşure **1.** Muharrem ayının onuncu günü. **2.** O gün pişirilen tatlının adı. (Bu, Nuh peygamberin gemisinin toprağa oturduğu günün anması sayılır.)

**aşüfte.** *F. s.* **1.** Çıldırırcasına seven; bu yüzden kendinden geçen, perişan olan. **2.** Açık saçık, ahlâksız kadın, aşifte. *Aşüftedil,* gönlü perişan olmuş; *aşüftedimağ,* aklı perişan.

**aşüftegi,** *F. i.* Kendinden geçme, coşma, divanelik.

**aşva',** *A. i.* Gözünde tavuk karası olan kimse (geceleri görmez).

**-at,** *A. e.* **1.** Arapça çoğul edatıdır. *Düyunat,* borçlar; *himem -at,* himmetler; *masarif-at,* masraflar, giderler; *nadir-at,* az bulunur şeyler; *varid-at,* gelirler. **2.** Bu çoğul edatıyle (XX. yy). bilgi adları meydana getirilmiştir:

| | |
|---|---|
| *acaibat* | *içtimaiyat* |
| *arziyat* | *ihsaiyat* |
| *etikiyat* | *iktisadiyat* |
| *beşeriyat* | *ilâhiyat* |
| *edebiyat* | *kavmiyat* |
| *felsefiyat* | *musiriyat* |
| *hayvanat* | *nebatat* |
| *ırkiyat* | |

**atâ,** *A. i.* **1.** Verme, veriş. **2.** Bağışlama, bahşiş; ihsan, vergi.

**atâbahş,** *F. i.* [Atâ-bahş] Bahşiş verici.

**atad,** *A. i.* **1.** İşe yarar alet. Aygıt. **2.** Büyük kadeh.

**a'tâf,** *A. i.* [Atf ç.] Lütûflar, ihsanlar.

**a'taf,** *A. s.* [Atf'tan] Daha, pek esirgeyici; çok acır.

**atalet,** *A. i.* İşsizlik, boş durma; işlememe.

**atâyâ,** *A. i.* [Atiyye ç.] Bir büyüğün küçüğe bahşişi, hediye. *Ataya-yi ilâhiyye,* Tanrı vergileri; *-seniyye,* padişah hediyeleri.

**atbak, etbak,** *A. i.* [Tabak ç.] İnce katlar, tabakalar.

**atebat,** *A. i.* [Atebe ç.] **1.** Basamak. **2.** Eşik. **3.** Eşiği öpülen kutsal yer. *Atebat-i âliye,* Irak'ta Necif, Kerbelâ, Kâzımiyye gibi türbeli yerler.

**atebe,** *A. i.* **1.** Eşik. **2.** Basamak. *Atebe-i felekmertabe, -ulya-i aliye,* Osmanlı padişahı sarayı, katı.

**ateh, ath, uth,** *A. i.* Bunama; bunaklık. *Ateh-i kabl-el-miad,* vaktinden önce bunama, erken bunama.

**âteş,** *F. i.* **1.** Ateş. **2.** Isı. **3.** Kızgınlık, parlama. **4.** Yangın, tutuşma. **5.** Kırmızı, kızıl renk. **6.** Kırmızı şarap. **7.** Göz yaşı.

**8.** Savaş. **9.** Hastalık. *Âteş-i Nemrut*, Babil hükümdarlarından Nemrut'un, İbrahim peygamberin halkı aydınlatmasına kızarak cezalandırmak için yaktırdığı ateş. Peygamber İbrahim bu ateş içine atılınca, ateş, bir gül bahçesi halini almıştır; *-sızan*, yakıcı ateş; *-ter*, kırmızı şarap.

**âteşbar,** *F. s.* [Âteş-bar] Ateş yağdıran. Çok şiddetli, yakıcı, *Ah-i ateşbar.*

**âteşbaz,** *F. i.* [Âteş-baz] Ateş oyunu yapan hokkabaz. [ç. **Ateşbazan**]

**âteşbazî,** *F. i.* Savaşlarda patlayıcı silâh kullanma ve bunu idare etme.

**âteşdan,** *F. i.* [Âteş-dan] **1.** Ateşlik. **2.** Ocak. **3.** Mangal.

**âteşdem,** *F. s.* [Âteş-dem] Sözü, sesi dokunaklı, yanık olan.

**ateşdide,** *F. s.* [Âteş-dide] Ateş görmüş, ateşten geçmiş.

**âteşdil,** *F. s.* [Âteş-dil] Yanık gönüllü.

**âteşefruz,** *F. s.* [Âteş-efruz] Ateşleyen, yakan.

**âteşefşan,** *F. s.* Bk. Âreşfeşan.

**âteşek,** *F. i.* **1.** Şimşek. **2.** Yıldız böceği. **3.** Frengi hastalığı.

**âteşengiz,** *F. s.* [Âteş-engiz] Ateşleyen, çok şiddetli.

**âteşfâm,** *F. s.* [Âteş-fam] Ateş renkli, kırmızı.

**âteşfeşan, âteşefşan,** *F. s.* [Âteş-feşan] Ateş saçan, ateş püsküren.

**âteşfüruz,** *F. s.* Bk. ATEŞEFRUZ.

**âteşgâb,** *F. i.* [Âteş-gâh] **1.** Ateş yeri. **2.** Ateş tapınağı.

**âteşgede, ateşkede,** *F. i.* [Âteş-gede] Ateşe tapanların tapınağı.

**âteşgûn,** *F. s.* [Ateş-gûn] Ateş gibi kırmızı, kızıl.

**âteşbane,** *F. i.* [Âteş-hane] **1.** Ocak. **2.** Ateş tapınağı.

**âteşhatır,** *F. s.* [Âteş-hatır] Her güzeli seven, ateş tabiatli.

**âteşhiram,** *F. s.* [Âteş-hiram] Çabuk yürüyen.

**âteşhiz,** *F. s.* [Âteş-hîz] Ateşleyici, ateş uyandırıcı.

**âteşî,** *F. s.* **1.** Ateş renginde. **2.** Açık kızıl.

**âteşi,** *F. i.* Cehennem zebanisi. [ç. **Ateşiyan**]

**âteşîn,** *F. s.* **1.** Ateş gibi pek kızgın ve yakıcı. **2.** Parlak.

**âteşîndem.** *F. s.* [Âteşîn-dem] Sözü veya sesi dokunaklı, yanık.

**âteşgede,** *F. i.* Ateşe tapanların tapınağı.

**âteşnak,** *F. s.* [Âteş-nak] Ateşli, kızgın. Yakıcı.

**âteşnüma,** *F. s.* [Âteş-nüma] Ateş gösteren.

**âteşpâre,** *F. s.* [Âteş-pâre] **1.** Ateş

parçası, kıvılcım. **2.** Şiddetli, yiğit adam, ele avuca sığmaz. **3.** Gözyaşı ile şaraba sıfat olur.

**âteşpaş,** *F. s.* [Ateş-paş] Ateş saçan.

**âteşperest,** *F. i., s.* [Âteş-perest] **1.** Ateşe tapan. **2.** Ateşe tapanların dini.

**âteşperestî,** *F. i.* Ateşe tapma.

**âteşsuhan,** *F. s.* [Âteş-suhan] Sözü sert, dokunaklı olan.

**âteşrenk,** *F. s.* Ateş renginde, kızıl.

**âteştâb,** *F. i., s.* [Âteş-tâb] **1.** Ateş gibi sıcak. **2.** Işıklı.

**âteşzar,** *F. i.* [Âteş-zar] Ateşi çok yer. Ateşlik.

**atf,** *A. i.* **1.** Çevirmek, döndürmek. **2.** Yükleme. **3.** (Gra.) Bir kelime veya cümlenin başka bir kelime veya cümleye bağlanması. *Atf-i beyan,* bir cümlenin anlamını açıklama ve kuvvetlendirme için bağlaç kullanma; *-inan,* yolunu (o tarafa) çevirme, döndürme *-nazar,* bakma; *-tefsir,* hemen aynı anlamda olan ve sadece kuvvetlendirme için birbirine *ve* ile bağlanan kelime: «Alız ü girift; hüzn ü keder» gibi.

**atfan, atfen,** *A. zf.* Birine yükleyerek, birinden naklederek, onun adına.

**atfî, atfiyye,** *A. s.* [Gra.] Bağlaca ait, bağlaçla ilgili. *Hurûf-i atfiyye,* bağlaç kelimeleri.

**âtıf,** *A. s.* [Atf'tan] **1.** Yüzünü çeviren, bakan. **2.** Birini beğenen, ona sevgi ile bakan. **3.** (Gra.) Bağlaç.

**âtıfet,** *A. i.* **1.** Sevgi, acıma. **2.** Taraflılık ile esirgeme, koruma.

**âtıfetkâr,** *F. s.* [Âtıfet-kâr] Esirgeyip koruyucu, gözetici.

**âtıl,** *A. s.* **1.** İşlemez, boş durur. **2.** Tembel. **3.** Etkisi olmayan.

**âtır,** *A s.* [Itr'dan] Güzel kokulu. *Hâtır-i âtır,* mektuplarda hatır sorma formülü.

**âti,** *A. s.* [Utv'dan] Sert başlı. Serkeş.

**âti, âtiyye.** *A. s.* [İtyan'dan] **1.** Gelecek. **2.** Önde, aşağıda. *Âtiy-ül-beyan,* alt tarafta bildirilen; *âtiy-üz-zikr,* aşağıda zikrolunan; *eyyam-i âtiye,* gelecek günler; *nesl-i âti,* gelecek kuşak.

**atik, atika,** *A. s.* [Itk'tan] **1.** Eski. **2.** Azat edilmiş köle. **3.** Ebubekr'in lâkabı. **4.** Genç kız. *Âsar-i atika,* eski eserler, antikite eserleri; *Beyt-i atik,* Mekke'deki Kâbe; *edebiyat-i atîka,* eski (Tanzimattan önceki) edebiyat.

**atikiyyat,** *A. i.* Eski eserler bilimi, arkeoloji (XX. yy.).

**at'ime,** *A. i.* [Taam ç.] Yemekler.

**âtiyen,** *A. zf.* Önde, gelecekte.

**atiyye,** *A. i.* Büyük bir kimsenin küçüğe verdiği bahşiş, armağan, *Atiyye-i seniyye,* padişah armağanı.

**atlas,** *A. i.* **1.** Yüzü ipek, tersi pamuk kumaş. **2.** (*s.*) Yıpranmış, dümdüz olmuş. *Atlas-i çerh, -gerdun, -mîna,* gökyüzü; *felek-i atlas,* Batlamyos sistemine göre, bütün felekleri kaplayan ve içinde hiç bir yıldız bulunmayan dokuzuncu gök tabakası.

**atrâb,** *A. i.* [Tarab ç.] Neşeler, sevinçler.

**atse,** *A. i.* Aksırık. *Atse-i anberîn,* güzel kokulu nefes; *-çah,* kuyuda olan yankı; *-keman,* okun çıkardığı ses; *-subh, -şeb,* şafak; *-tiğ,* vurulan kılıcın çıkardığı ses.

**atş,** *A. i.* Susama, susuzluk. *Atş-i garam,* sevgiyi susamışlık (XX. yy.)

**atşan,** *A. s.* [Atş'tan] Susamış, susuz.

**attar,** *A. i.* [Itr'dan] Aktar. Güzel koku, kokulu şeyler satan dükkâncı.

**atuf,** *A. s.* [Atf'tan] Çok esirgeyici, acıyıcı.

**atufet, utufet,** *A. i.* Lûtuf, nezaket, şefkat.

**atuh,** *A. s.* Bunak.

**atvak,** *A. i.* [Tavk ç.] **1.** Gerdanlıklar. **2.** Tasmalar. **3.** Boyunda halka biçiminde çizgiler. **4.** Gücler, kuvvetler.

**atvel,** *A. s.* [Tavil'den] Daha veya pek, en uzun.

**avadi,** *F. i., s.* Zulüm edenler, zalimler.

**avaid,** *A. i.* [Aide ç.] **1.** Mal ve akçe olarak gelirler. **2.** Bahşişler. *Avaid-i şehriyye,* aylık gelirler.

**avaik,** *A. i.* [Aik ç.] Alıkoyanlar, engel olanlar.

**avakıb,** *A. i.* [Âkıbet ç.] Sonlar, sonuçlar. Bitimler. *Avakib-i ahval,* durumların sonu; *-hasen,* iyi sonlar, iyi son nefesler; *-umur,* işlerin sonucu.

**avali,** *A.* s. [Ali ç.] Yüceler, yüce olanlar.

**avalim,** *A. i.* [Âlem ç.] Âlemler. *Avalim-i süfliye,* arz ile güneş arasında en aşağı bulunan Utarit ile Zühre; *-ulviyye,* Merih ve Müşteri âlemi.

**a'vam,** *A. i.* [Anım ç.] Yıllar. *Şuhur ü a'vam,* aylar ve yıllar.

**avam,** *A. i.* [Amme ç.] Halkın büyük kısmı, havas karşıdı. *Hükümet-i avam,* demokrat hükümet, demokrasi.

**avamil,** *A. i.* [Âmil ç.] **1.** Etmenler, sebepler. **2.** (Gra.) Arapça kelimelerin a, e, i okunmasını öğreten bilgi ve kitap. **3.** Valiler.

**a'van,** *A. i.* [Avn ç.] Yardımcılar.

**avar, uvar,** *A. i.* Kusur, ayıp, eksiklik.

**âvare,** *F. s.* Serseri, boş gezen.

**âvaregî,** *F. i.* Avarelik, boş gezicilik.

**âvareser,** *F. s.* [Âvare-ser] Başıboş.

**avarız,** *A. i.* [Ârıza ç.] **1.** Sakatlıklar, bozukluklar. **2.** Engeller. **3.** Girinti çıkıntı. **4.** Olağanüstü alınan geçici vergi. Avarız-i zemin, engebeler.

**avarif,** *A. i.* [Ârîf ç.] Ârifler.

**avatıf,** *A. i.* [Âtıfet ç.] Atıfetler.

**avatık,** *A. i.* [Atık ç.] Genç kızlar.

**av'ave,** *A. i.* Köpek havlaması. İt köpek şamatası.

**âvaz,** *F. i.* Ses, sada, bağırtı. (Mec.) Ün.

**âvaze,** *F. i.* Yüksek ses. Nâra.

**avd,** *A. i.* Geri dönme.

**avdet,** *A. i.* Geri dönme.

**aveh!,** *F. ü.* Eyvah, yazık.

**avene,** *i.* (Fenalıkta) yardımcılar, arkadaşlar. (A'van, yardımcılar demektir, fenalıkta yardım edenler için bu kelime Türkçede yapılmıştır.) *Avene-i havene,* hayınlık yardımcıları.

**âveng, avenk,** *F. i.* İpe geçirilmiş askı. Hevenk.

**-âver,** *F. s.* «Getirici, sebep olucu» anlamlarıyle bileşik kelime yapmada kullanılır. *Cengâver, dilâver,* (Bk.); *huzuraver,* rahatlandırıcı; *peyamaver,* haber ulaştırıcı; *reşkâver,* imrendirici; *tâbaver,* güclü, dayanıklı; *zoraver,* kuvvet sahibi, kuvvetli.

**a'ver,** *A. s.* Tek gözlü.

**âverd,** *F. i.* Savaş, kavga.

**averde,** *F. s.* Getiren, getirici.

**âvihte,** *F. s.* Asılmış.

**avîl,** *A. s.* [Avl'den] Feryat, acınma ile olan ağlama.

**-âviz,** *F. s.* «Asılan, asılı bulunan» anlamlarıyle bileşikler yapmada kullanılır. *Dilâviz,* Bk.

**âvize,** *F. i.* **1.** Asma, askı. **2.** Tavana asılan ışık aracı. *Âvize-i gûş,* (kulak arkası) küpe.

**avk,** *A. i.* Alıkoyma, geciktirme.

**avl,** *A. i.* Feryat, zulüm etme.

**avn,** *A. i.* **1.** Yardım. **2.** Yardım eden. Özel isim olarak, Süleyman peygamberle birlik olan bir cin. *Avn-i Hak, -ilâhi,* Tanrı yardımı.

**avnî,** *A. s.* Yardıma ait, yardımla ilgili.

**avniye,** *i.* Serasker Hüseyin Avni Paşa tarafından ilk defa kullanılmış kolsuz asker kaputu.

**avrât,** *A. i.* [Avret ç.] **1.** Kadınlar. **2.** Mahrem yerler.

**avret,** *A. i.* **1.** Kadın. **2.** Dince

görünmesi haram sayılan beden yerleri. *Setr-i avret,* bu gibi yerleri örtme.

**âyâ,** *F. ü.* Şaşma, sorma, umut hallerinde, acaba anlamında kullanılır.

**a'ya,** *A. i.* Yorulma, yorgunluk.

**a'yad,** *A. i.* [İd. ç.] Bayramlar. *a'yad-i müslimîn,* müslüman bayramları.

**ayağ, eyağ,** Türkçede «kadeh» anlamında olan *Ayak* sözü, «mey, baş» kelimeleriyle tevriye sanatı yapılmada kullanılır.

**ayal, iyal,** *A. ç. i.* **1.** Bir kimsenin besleyip geçimini sağlama zorunda olduğu kimseler. **2.** Kadın eş. *Evlâd ü ayal,* çoluk çocuk.

**ayan, iyan,** *A. s.* Açık, meydanda.

**a'yan, âyan,** *A. i.* [Ayn ç.] **1.** Gözler. **2.** Âyan. Bir yerin ileri gelenleri. *A'yan-i sabite,* eşyanın yaratılmadan evvel Tanrıca tesbit edilmiş şekilleri; *a'yan ü eşraf,* (bir şehir veya kasabanın) ileri gelen halkı; *Meclis-i âyan,* Osmanlı İmparatorluğunun 1877 ve 1908 meşrutiyetlerinde iki meclisten, üyeleri hükümetçe seçileni.

**ayar, iyar,** *A. i.* **1.** Altın ve gümüşte sâflık derecesi. **2.** Saatte tam vakit gösterme. **3.** Ölçülerde tam ve doğru olma. **4.** (Mec.) Derece, mertebe. *Kemayar,* katıklı; *sahip ayar,* Darphanede basılan paraların ayarını kontrol memuru; *tamm-ül-ayar,* eksiksiz, tam.

**ayardan, ıyardan,** *F. s.* [Ayardan] Ölçü, değerbilir.

**âyat,** *A. i.* [Âyet ç.] Âyetler. *A-yat-i muhkemat,* açık ve kesin anlamlı ayetler, *-müteşabihat,* tevile de gelebilen ayetler.

**ayb,** *A. i.* **1.** Ayıp. Utanacak şey. **2.** Eksiklik. **3.** (*s.*) Utanmayı doğuran, edepsizce. [ç. **Uyub**]

**aybcu,** *F. s.* [Ayb-cu] Herkesin aybını arayan, dedikoducu. [ç. **Aybcuyan**]

**aybe,** *A. i.* Heybe.

**aybgû,** *F. s.* [Ayb-gû] Herkesin kusur veya aybını söyleyip gezen. Dedikoducu. [ç. **Aybgûyan**]

**a'yen,** *A. i.* **1.** Büyük, iri gözlü. **2.** (Mec.) Herkesin göz dikip ümit bağladığı.

**âyende,** *F. s.* Gelen, gelici. *Hoş-âyende,* gelişi güzel; zahmetsiz. *Ayende ve revende,* gelen giden. [ç. **Ayendegân**]

**âyet.** *A. i.* **1.** Kuran surelerini meydana getiren cümlelerden her biri. **2.** İz, işaret. **3.** (Mec.) Çok belli ve kuvvetli gerçek. *Ayet-i kerime,* kutsal ayet, Kur'an ayeti.

**âyin,** *F. i.* **1.** Gelenek, kanun, eski usul. **2.** Din töreni. **3.** Yol, davranış. *Âyin-i Cem,* Bektaşî tarikatının özel töreni. (Mec.) İçki meclisi; *-kudema,* eskilerin yolu, davranışı; *-Mevlevî,* Mevlevilerin ney ile, dönerek yaptıkları âyin; *şehrâyin,* şenlik, donanma.

**ayine, aine,** *F. i,* **1.** Ayna, **2.** (Tas.) Tanrının kendi cemalini seyretmek için yarattığı âlem. *Ayine-î ârız,* parlak yanak; *-asman, -çerh,* güneş; *-Çin, -çini,* cilâlı madenden ayna; *-haveri,* güneş; *-İskender,* Büyük İskender'in Faros adasında denizdeki gemileri gözlemek için yaptırdığı ayna; *-kîtiefruz,* güneş; *-maksud,* Kuran'ın 4. suresinin 62. ayeti; *-şeş cihet,* bir ermişin, bir din ulusunun en ziyade, Muhammet peygamberin kalbi.

**ayinedan,** *F. i.* [Ayine-dan] Ayna mahfazası.

**ayinedar,** *F. i.* [Ayine-dar] Ayna tutan kimse.

**ayineru,** *F. s.* [Ayine-rû] Yüzü ayna gibi parlak.

**ayn,** *A. i.* **1.** Göz. **2.** Pınar, kaynak. **3.** Bir nesne veya kimsenin kendisi. **4.** Arap alfabesinin 18. Fars ve Osmanlı alfabelerinin 21. harfinin adı. *Ayn-el yakîn,* görmüş gibi; kesin. (Tas.) Yürekten gözlem ile gerçek birliği görme; *ayn-i betra,* (Ayın harfinin başı) hemze; *-hata,* yanlışın ta kendisi, tam yanlış; *-hayat,* (Hayat pınarı) abıhayat (Bk.); *-keramet,* keramet gibi, peygamberlere yakışır bir kudretle; *-vahid,* tek gözlü; *ayn-ül-fi'il* «fiil» maddesinin ikinci harfi; *ayn-ül-kemal,* nazar değmesi; *biaynihi,* tıpkısı, tamamıyle; *insan-ül-ayn,* gözbebeği; *isabet-i ayn,* göz değmesi; *iğmaz-i ayn,* göz yumma, görmemezlikten gelme; *karir-ül-ayn,* gözü aydın; *kurret-ül-ayn,* gözaydınlığı, sevinç; *mehmuz-ül-ayn,* üç harfli kelimenin ortasında hemze bulunmak; *mu'tell-ül-ayn,* üç harfli kelimenin ortasında «elif, vav, ye» harflerinden biri bulunmak; *nur-i ayn,* göz nuru, çok değerli ve sevgili; *re'y-el-ayn,* kendi gözü ile görerek; *tarfat-ül-ayn,* göz açıp yumuncaya kadar, çok kısa bir zamanda.

**aynen,** *A. zf.* Bir şeyin kendisi ve aslı olarak; tıpkı tıpkına, tamamıyle, hiç değiştirmeden.

**aynı,** *A. s.* **1.** Başkası değil yine o. **2.** Tıpkısı.

**aynî,** *A. s.* Göze mensup, gözle ilgili.

**ayniyye,** *A. i.* **1.** Aynen alınan şeyler. **2.** Taşınabilen ve para eden şeyler.

**ayniyye,** *A. s., i.* **1.** Göz hastalıkları bilgi ve bakımı. **2.** Gümrük resmi para olarak değil, eşyanın kendisinden olan.

**ayniyyet,** *A. i.* Bir nesne veya kimsenin ta kendisi olma. Aynılık.

**ayş, ıys,** *A. i.* **1.** Yaşama, yaşayış. **2.** Yiyip içme, zevk ve safa. *Ayş-i deh ruz* (on günlük yaşama) bu dünyadaki hayat; *ayş ü işret,* yiyip içme; *ayş ü tarab,* yeme içme, çalgı çağanak.

**ayyar,** *A. s.* Hileci, dolandırıcı.

**ayyaş,** *A. s.* [Ayş'tan] Çok içki içen. *Ayyaş-i bedmaaş,* geçimi kötü sarhoş.

**ayyuk,** *A. i.* **1.** Keçi yıldızı. *Aurigea.* **2.** (Mec.) Gökyüzünün pek yüksek yeri.

**âz,** *F. i.* Hırs, tamah. Açgözlülük.

**azâ,** *A. i.* Ölüm karşısında sabır ve tahammül.

**a'za,** *A. i.* [Uzv ç.] Üyeler, azalar. *Aza-yi dahiliye,* iç organlar; *-fahriyye,* ilgisi olmadığı halde onur için veya saygı göstermek için bir kurula seçilen üyeler; *-hariciyye,* dış üyeler; *-tabiiye,* bir kurulun normal üyeleri.

**azab,** *A. i.* **1.** Ceza. **2.** Günahlara karşı ahrette çekilecek ceza. **3.** Eziyet, işkence. **4.** Büyük sıkıntı, şiddetli acı. *Azab-i ahiret,* cehennem azabı; *-kabr,* mezarda meleklerin soracaklarına cevap verirken çekilecek sıkıntı; *ehl-i azab,* günahlılar. *Azab-i ihtizar, -intizar, -maraz, -ruh, -seyyal, -vicdanî* (Ed. Ce.)

**âzad,** *F. s.* **1.** Kölelikten kurtulmuş, serbest bırakılmış. **2.** Kimseye bağlı olmayan, serbest düşünceli. **3.** Azat edilmiş. *Serâzad,* Bk.; *servâzad,* bir kökten ayrılıp uzanmış servi, uzun boy.

**âzade,** *F. s.* Her türlü bağdan kurtulmuş.

**âzadedil,** *F. s.* [Âzade-dil] Gönlü bir şeye bağlı olmayan.

**âzadegân,** *F. i.* [Âzade ç.] Serbest fikirliler.

**âzadegî,** *F. i.* Serbestlik. Bağsızlık. Kayıtsız yaşama.

**âzadehatır,** *F. s.* [Âzade-hatır] Gönlü her türlü hırs ve emel bağından kurtulmuş.

**âzadeser,** *F. s.* [Âzade-ser] Başında gailesi olmayan. Başı dinç.

**âzadi,** *F. i.* Serbestlik, azatlık.

*Azadi-i dil,* gönül serbestliği.

**azaim,** *A. i.* [Azime ç.] Fena şeylerden kurtulmak için düzenlenen muskalar, okunan dualar.

**âzâl,** *A. i.* [Ezel ç.] Ezeller. Geçmişin başlangıçsız zamanları. *Ezel-ül-âzal,* en büyük ezel.

**a'zam,** *A. s.* [Azîm'den] Pek, en büyük, ulu. Âzam. *Arş-i a'zam* Bk.; *Sadr-i a'zam* (Sadrâzam), başta olanların en büyüğü. Başbakan.

**azaz,** *A. i.* Sert toprak, yoz yerler.

**azamet,** *A. i.* **1.** Ululuk, büyüklük. **2.** Kibirlilik.

**azametfüruş,** *F. s.* [Azamet-füruş] Ululuk satan, büyüklük taslayan.

**a'zamî,** *A. s.* **1.** En yüksek, azamî. **2.** (Mat.) Maksimum.

**a'zamiyyet,** *A. i.* En büyük olma.

**âzan,** *A. i.* [Üzn ç.] Kulaklar. *Âzan-i umumiye,* herkesin kulağı.

**a'zar,** *A. i.* [Özr ç.] Bahaneler, kusurlar. *A'zar-i vâhiye,* uydurma, asılsız özürler.

**âzar,** *F. i.* İncitme.

**-âzar,** *F. s.* «İnciten, kıran» anlamıyle bileşikler yapmada kullanılır. *Dilâzar,* gönül kıran; *merdümâzar,* insan inciten, kaba.

**âzardide,** *F. s.* [Âzar-dide] **1.** İnciltilmiş, küskün. **2.** Zulüm görmüş.

**azb,** *A. s.* Tatlı, hoş. *Lisan-i azb-ül-beyan,* söylenişi tatlı dil.

**azeb,** *A. i.* **1.** Evlenmemiş, bekâr. **2.** Azap. (Tanzimattan önce) Deniz tüfenkçi eri.

**a'zeb,** *A. s.* [Azb'den] Daha veya pek, en tatlı.

**âzer,** *F. i.* Ateş.

**âzerâsâ,** *F. s.* [Âzer-âsâ] Ateş gibi. Kızıl.

**âzergûn, azergûne,** *F. s.* [Âzer-gûn] Ateş renginde, kızıl.

**âzerkede,** *F. i.* [Âzer-kede] Ateşe tapanların tapınağı.

**âzerm,** *F. i.* Yumuşaklık. Sevgi.

**âzerperest,** *F. i.* [Âzer-perest] Ateşe tapan kimse.

**azfar,** *A. i.* [Zıfr, zufr ç.] Tırnaklar.

**azhar,** *A. s.* [Zâhir'den] Daha veya pek, en açık; meydanda. *Azharü min-eş-şems,* güneşten daha aydın, açık.

**âzim,** [Azm'den] **1.** Kesin olarak karar veren. **2.** Bir yere gitmeye kalkan. *Âzim-i dâr-i beka,* ölme.

**azîm, azime,** [Azamet'ten] **1.** Büyük, ulu. **2.** Yüce, derecesi yüksek. **3.** Önemli. *Azîm-üş-şan,*

şan ve derecesi büyük; *emr-i azîm,* önemli iş; *umur-i azîme,* önemli işler.

**azime,** *A. i.* Cin, yılan ve buna benzer fena şey ve fenalıklardan korunmak için yapılan muska, okunan dua.

**azimet,** *A. i.* **1.** Yola çıkma, gidiş. **2.** Niyet tutup okunan afsun.

**âzine,** *F. i.* **1.** Bayram günü. **2.** Cuma.

**aziz,** *A. s.* **1.** Değerli. **2.** Ermiş. Eren [ç. **Eizze**]. **3.** Yüksek dereceli, çok değerli. **4.** Kuvvet, kudret sahibi. *Aziz-i Mısr,* Eski Mısır'da hâkim veya vezir; *Nân-i aziz,* ekmek.

**azizan,** *F. i.* [Aziz ç.] Azizler, dostlar.

**azize,** *A. s.* «Aziz» sözünün kadınlar için olanı (XIX. yy. da Fransızca «Chérie» karşılığı kullanılmaya başlanmıştır.)

**azl,** *A. i.* Bir yerden, bir işten çıkarılma. *Azl-i nefs,* kendi kendini azl, istifa; *azl ü nasb,* işten çıkarılma, bir işe atanma.

**azlâl,** *A. i.* [Zıl ç.] Gölgeler.

**azlem,** *A. s.* [Zalim'den] Daha veya pek, en zalim. Haksız.

**azlem,** *A. s.* [Zulmet'ten] Daha veya pek, en karanlık.

**azın,** *A. i.* **1.** Kesin karar. **2.** Yola çıkma, *Ulul-l-azm,* (Kesin niyetli büyükler) Nuh, İbrahim, Musa ve Muhammet peygamberler gibi yılmayan, ayak direyen büyükler.

**azm,** *A. i.* Kemik. *Azm-i acz,i* sağrıkemiği; *-adesî,* mercimek kemiği; *-adud,* pazı kemiği; *-akab,* ökçe kemiği; *-âne,* kasık kemiği; *-cebhî,* alın kemiği; *-cidarî,* yan kemiği; *-dıl'î,* eğe kemiği; *-enfî,* burun kemiği; *-fahz,* uyluk kemiği; *-gırbalî,* kalbur kemiği; *-hanek,* damak kemiği; *-harkafa,* kalça kemiği; *-kâ'b,* aşık kemiği.

**-âzma,** *F. s.* «Denemiş» anlamıyle bileşikler yapmada kullanılır. *Cenkâzma,* savaşı denemiş, savaşçı; *kârazma,* iş denemiş, görgülü.

**âzmayiş,** *F. i.* Deneme.

**-azmude,** *F. s.* Denenmiş anlamıyle takımlar yapmada kullanılır. *Kârazmude,* iş görmüş, tecrübeli, görgülü.

**azmun,** *F. i.* Deneme. İmtihan.

**azot,** Fransızcadan alınan bu kelime ile (XIX. yy.) *azotî, azotiyet, zülazot* gibi kimya terimleri yapılmıştır.

**azra',** *A. i.* **1.** Kız oğlan kız. **2.** (*ö. i.*) Medine. **3.** Vamık ile Azra hikâyesinin kadın kahramanı.

**Azrail,** *A. ö. i.* Ölüm meleği.

**âzur, âzver,** *F. s.* Pinti, tamahkâr.

**âzürde,** *F. s.* İncinmiş.

**âzürdedil,** *F. s.* [Âzürde-dil] Gönlü kırık.

**âzürdegi,** *F. i.* İncinme, kırılma,

**âzürdehâtır,** *F. s.* [Âzürde-hâtır] Hatırı kırılmış, küskün.

**azv,** *A. i.* Bir kimseye bir iş veya sözü yakıştırmak, gerçek olmadığı halde onundur deme. İftira.

**azviyyat,** *A. i.* [Azv ç.] İftiralar.

**azze,** *A. ü.* Aziz olsun, kadri yüce olsun. *Azze ve celle,* aziz ve celil olan (Tanrı).

# B

**b,** Arap ve Fars elifbelerinin ikinci harfi. Ebcet hesabında 2 sayısını, ay olarak yazıldığı zaman «recep» ayını gösterir. Türkçede bazı Arap ve Fars kelimelerinin sonlarındaki bu harf *p* ile gösterilir, sert harflerle bulununca da yine *p* ile gösterilir.

**bâ,** *A. i.* Arapça, «b» harfinin okunuşu. Tek noktalı olduğundan «ba-i muvahhide» ve noktası altta olduğundan «ba-i tahtaniyye» denir.

**ba,** *F. s.* ile, -li. *Ba berat,* berat ile; *ba emr-i âli,* sadrazam buyruğu ile; *ba jurnal,* (zaptiyece düzenlenen) tutulga ile; *ba mazbata,* mazbata ile; *ba posta,* posta ile, muhafaza altında; *ba rapor,* rapor ile, polis mazbatası ile; *ba sened,* senetle; *ba tahrirat,* resmî bir makam yazısıyle; *ba tapu,* tapu ile.

**bab,** *A. i.* Bap. **1.** Kapı. **2.** (Mec.) Sığınılacak, baş vurulacak yer. *Bab-i adalet,* hak kapısı; *-hükûmet,* hükümet dairesi; *-irtişa,* rüşvet kapısı. *Minelbab ilel mihrab,* kapıdan mihraba dek, baştan aşağı.

**bab,** *A. i.* Bap. Kapı. Tanzimattan önce sarayın, Tanzimattan sonraları yeni düzenlenen hükümet dairelerinden bazıları hakkında kullanılmıştır. *Bab-i hümayun,* Topkapı sarayının birinci kapısı; *-Fetva penahi, -Meşihat,* şeyhislâm kapısı; *-Seraskeri,* askerlik işleri ile uğraşan daire. *-zaptiyye,* İstanbul'da emniyet işleriyle uğraşan daire. *Bab-üs-saade,* Topkapı sarayının ikinci kapısı.

**bab,** *A. i.* Bap. **1.** Bir kitabın bölümlerinden her biri. **2.** Arapçada fiillerin çekim şekillerinden her biri. **3.** İş, husus, madde. *Ol bapta,* o iş hakkında. **4.** Geçit, boğaz. *Bab-ül-ebvab,* Kafkasya'da Şirvan dolaylarındaki derbent. *Bab-ül-Mendep,* Kızıldeniz'in Hint denizine doğru tarafındaki boğaz. **4.** (Tas.) Tövbe, husus, keyfiyet.

**bab, baba,** *F. i.* **1.** Baba. **2.** Şeyh. *Baba-yi âlem,* Âdem peygamber; *-suhan,* söz babası; *-zemane,* çağdaş şeyh; *Baba-yi atîk,* Trakya'daki Babaeski.

**babayan,** *F. i.* [Baba ç.] Tarikat

babaları, şeyhler. Bektaşi şeyhleri.

**Babıâli,** *Ö. i.* [Bab-i âli] **1.** Tanzimattan önce vezir-i âzam kapılarının, bu devirden sonra hükümet dairelerinden birçoğu da içinde toplanan ve sadrazamların bulundukları dairenin adı. Bulunduğu semte de ad olmuştur. **2.** (Mec.) Bu semtte basımevleri ve gazete idareevleri bulunduğundan İstanbul basını için kullanılır kinayeli söz hali de almıştır.

**Babil,** *A. i.* Irak'ta ve Bağdat'ın güney tarafına düşen ünlü bir ilkçağ şehri. Büyücülüğünden dolayı Babil kuyusu anlamında «çeh-i Babil» eski edebiyatımızda çok kullanılırdı. Tanzimattan sonra, dillerin vücuda gelmesi hakkındaki masalın dayandığı meşhur kuleden dolayı «Babil kulesi» ve dünyanın yedi acayibinden biri olan «asma bahçeleri» yüzünden kullanılır olmuştur.

**babune,** *F.* **babuneç,** *A. i.* Papatya.

**bac,** *F. i.* Bir yerden başka bir yere getirilen mallardan alınan vergi. Baç, haraç.

**bacdar,** *F. i.* Baç toplama memuru.

**bacenk,** *F. i.* Baca.

**bacgir,** *F. i.* Baç toplama memuru.

**-bad, bâdâ,** *F. i.* «Olsun, ola» anlamında dua. *Afiyetbâd, aferinbâd, mübarekbâd,* kutlu olsun; *mebadâ,* olmaya ki.

**bâd,** *F. i.* **1.** Yel, rüzgâr. **2.** Hava. **3.** Soluk, nefes. **4.** Ah, iç çekme. **5.** (Tas.) Tanrı yardımı. **6.** (Mec.) Söz. Övme. **7.** Ululuk satma, kibir. **8.** Şarap, *Bâd-i berin,* sabah yeli; *-bürut,* (bıyık yeli) kibir, ululanma; *-fena,* ölüm; *-İsa,* (1.) İsa peygamberin ölüyü dirilten nefesi; (2.) Usta hekim; (3.) Etkili ilâç; *-nevruz,* bahar yeli; *-saba,* baharda hafif esen rüzgâr, (Tas.) Tanrı lütfunun etkileri; *-seher, -seherhîz,* sabah erken esmeye başlayan hafif yel; *-serd,* (1.) Soğuk, sert yel; (2.) İçten gelen ah; *-sümum,* Sam yeli, çölün ağılı yeli; *-şurta,* uygun, güzel yel.

(Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *-bâd-i âfet* | *-muattar* |
| *-aşk* | *-muganni* |
| *-biinsaf* | *-muhabbet* |
| *-bikarar* | *-nalân* |
| *-hâlik* | *-nevbahar* |
| *-hamuş* | *-peyem-res* |
| *-hazan* | *-purgû* |
| *-hiraman* | *-pûr-safir* |
| *-meşacir* | *-pûr-v'ad-i* |

| | |
|---|---|
| *-ratib* | *-şebangâh* |
| *-rebîl* | *-tabiat* |
| *-serma* | *-teranedar* |
| *-sümum* | *-zâr* |

**bad-i heva,** *F. s.* Bedava. Beleş, bahşiş.

**badam,** *F. i.* **1.** Badem. **2.** (Mec.) Göz. *Badam-i dümagz,* iki içli badem.

**badamî,** *F. s.* Badem biçiminde. *Çeşm-i badamî,* sürmeli, iri, çekik güzel göz.

**bâdaver,** *F. i.* [Bâd-aver] Bedavadan ele geçen şey. *Gencine-i bâdaver,* Husrev Perviz'in ikinci haznesi.

**badban,** *F. i.* **1.** Yelken. *Badban-i ahdar,* yeşil yelken. **2.** (Mec.) Arş, felek-ül-eflâk. *Badbanküşa-yi azimet,* yola hazırlık.

**badbiz,** *F. i.* Yelpaze.

**badbedest,** *F. s.* [Bâd-be-dest] Ele bir şey geçmemiş, hava almış, züğürt.

**bâde,** *F. i.* Şarap. *Bade-i canbahş,* can veren şarap; *-gülfam, -gülreng,* gül renkli (kırmızı) şarap; *-hamra,* kırmızı şarap; *-nâb,* katıksız, duru şarap.

**ba'de,** *A. zf.* «sonra» anlamıyle tamlamalar yapmada kullanılır. *Ba'de bu'dun,* bir hayli zaman sonra; *bade harab-ül-Basra,* Basra yıkıldıktan sonra, (yani) iş işten geçtikten sonra. *Bad-el-lüteyya v-el-leti,* birçok belâlar çekildikten sonra; *bad -el-eda,* yapıldıktan sonra; *bad-el-harb,* savaştan sonra; *bad-el-icra,* yapıldıktan sonra; *bad -el-ifa,* yerine getirdikten sonra; *bad-el-imza,* imzadan sonra; *bad-el-musalaha,* barıştan sonra; *bad-el-mütalaa,* okuduktan sonra; *bad-el-yevm,* bugünden sonra; *bad-el -tahkik,* araştırmadan sonra; *bad-ez-zeval,* öğleden sonra; *bad-ez-zuhur,* öğleden sonra. *Min ba'd,* bundan sonra, bundan böyle.

**badefüruş,** *F. s.* [Bâde-füruş] Şarap satan, meyhaneci.

**bâdehar,** *F. s.* [Bâde-hâr] Şarap içen. [ç. **Badeharan**]

**badehu,** *A. zf.* Ondan sonra.

**bâdekeş,** *F. s.* [Bâde-keş] Şarap içen.

**badema,** *A. zf.* Bundan sonra.

**badenuş,** *F. s.* [Bâde-nuş] Şarap içen. *Badenuş olmak,* şerefe içki içmek.

**badeperest,** *F. s.* [Bâde-perest] **1.** Şaraba tapan. **2.** (Mec.) Şarabı çok içen.

**badeza,** [Bâde-za] Bundan sonra.

**badezin,** *F. zf.* [Ba'd-ezin] Bundan sonra.

**badgân,** *F. i.* Gözetici, bekçi, haznedar.

**bâdgâne,** *F. i.* Kafesli pencere.

**badgir,** *F. i.* [Bad-gir] Baca, nefeslik.

**badi,** *A. s., i.* [Bed'den] **1.** Sebep. Gereken ve gerektiren. **2.** İlk, baş. *Badi-i emirde,* işin başında.

**badincan,** *F. i.* Patlıcan.

**badire,** *A. i.* Ansızın, birdenbire söylenen söz, olay. [ç. **Bevadir]**

**badiye,** *A. i.* Çöl. *Badiye nişin,* çölde oturan, çöl halkı; *badiye peyma,* çölde gezip dolaşan. *Badiye-i gul,* dünya. [ç. **Bevadi].**

**badnüma,** *F. i.* [Bâd-nüma] Yelin esme yönünü gösteren alet.

**bâdpâ, -y,** *F. s.* **1.** [Bâd-pâ] Yel ayaklı. **2.** (Mec.) Ayağına çabuk (at).

**bâdpeyma,** *F. s.* [Bâd-peymâ] Boş gezen, serseri.

**badreng,** *F. i.* **1.** Ağaç kavunu. **2.** Başı sert ve hızlı gider at.

**badser,** *F. s.* [Bâd-ser] **1.** Başı yelli. **2.** (Mec.) Kibirli. Âsi. Mutaassıp.

**bâdzen, bâdzene,** *F. i.* [Bâd-zen]. Yelpaze.

**-baf,** *F. s.* «Dokuyan, dokuyucu» anlamıyle bileşik kelimeler yapmada kullanılır. *Buriyabaf, zerbaf,* hasır ören, sırma dokuyan.

**bağ,** *F. i.* **1.** Ağaç ve çiçek dikili yer. **2.** Üzüm bahçesi. **3.** (Mec.) Seyir, gezinti yeri. **4.** Dünya. **5.** Cennet. *Bağ-i adn, -behîştî, -cinan, -firdevs, -huld, -irem, -kuds, -naim, -Rıdvan,* Cennet; *bağ-i dehr,* dünya.

**bagal, begal,** *F. i.* Koltuk. *Bagalgir,* koltuk tutucu, koltuğa girici.

**bağban,** *F. i.* [Bağ-ban] Bahçıvan, bağ bekçisi.

**bağbanî,** *F. i.* Bağ bekçiliği, bahçıvanlık.

**bağçe,** *F. i.* [Bağ-çe] Bahçe.

**bağçevan,** *F. i.* Bahçıvan.

**bâgî, bağıye,** *A. s.* [Bagy'den] Âsi. Başkaldırmış. *Taife-i bagiye,* başkaldırmışlar takımı.

**bâgıyane,** *F. s., zf.* Âsicesine, âsilere yakışır şekilde.

**bagl,** *A. i.* Katır.

**bağteten,** *A. zf.* Birdenbire, ansızın.

**bagy,** *A. i.* Azgınlık, aşırılık. Haktan ayrılma.

**bağzar,** *F. i.* [Bağ-zar] Bağlık yer. Bağ.

**bah,** *A. i.* Erkek ile dişinin birleşmesi.

**baha,** *A., F. i.* Bk. BEHA.

**bahaberan,** *F. s.* [Ba-haber-an] Haberliler, haberi olan kimseler.

**bahadir,** *F. i. s.* Yiğit, kahraman.

**bahadirane,** *F s., zf.* Yiğitçe, yiğite yakışır yolda.

**bahaim,** *A. i.* Bk. BAHAYİM.

**bahane, behane,** *F. i.* **1.** Sebep, vesile. **2.** Yalandan özür.

**bahar,** *F. i.* **1.** İlkyaz mevsimi. **2.** Yeşillik. **3.** Çiçek ve yeşillik mevsimi. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *bahar-i aşk* | *aşiyan-i bahar* |
| *-hayal* | *benat-i bahar* |
| *-hayat* | *dem-i bahar* |
| *-mutrib* | *hadayik-i bahar* |
| *-nâtık* | *incilâ-i bahar* |
| *-terennüm* | *sürud-i şuh-i bahar* |

**bahar,** *A. i.* **1.** Sarı papatya. **2.** Tarçın ve karanfil gibi güzel kokulu ve sert taneler, ki yemeklere konur.

**baharan,** *F. i.* İlkyaz.

**baharat,** *A. i.* [Bahar ç.] Yemeklere tat için katılan kokulu ve sert tadı olan maddeler.

**baharî,** *F . s.* İlkyazla ilgili, ona dair.

**baharistan,** *F. i.* **1.** Baharın hüküm sürdüğü zaman. **2.** (*Ö. i.*) Şeyh Sadi'nin eseri.

**bahariyye,** *F. i.* **1.** Kasidelerden bahar tasviriyle başlayanı. **2.** (*Ö. i.*) İstanbul'da Haliç'te tekkesiyle ünlü bir semt.

**bahem,** *F. zf.* [Ba-hem] Bir arada, beraber.

**bahî, bahiye** *A. zf.* Şehvet ile ilgili.

**babîl,** *A. s.* [Buhl'den] Pinti, cimri.

**babîlân,** *A. i.* [Bahîl ç.] Pintiler, cimriler.

**bâhir, babire.** *A. s.* **1.** Parlak, güzel. **2.** Açık, belli, görünen.

**bâhis,** *A. s.* [Bahs'ten] Bahseden, konu yapan.

**bahname,** *F. i.* [Bah-name] Şehveti uyarıcı tanım ve resimlerle meydana getirilmiş kitap.

**bahr,** *A. i.* **1.** Deniz. Büyük nehir veya göl. **2.** Aruz vezinlerinin bölümleri. **3.** (Mec.) Bilgisine son olmayan kimse. *Bahr-i bipayan,* genişliği sınırsız deniz, *bahr-i muhit* büyük deniz, dış deniz, okyanus [ç. **Bahur, bihar, ebbâr, ebbur**].

**bahren,** *A. zf.* Deniz yoluyla.

**bahreyn,** *A. i.* İki deniz, Akdeniz, Karadeniz. *Hakan-ül-bahreyn.*

**bahrî, bahriye,** *A. s.* Denize ait. Deniz veya denizcilikle ilgili.

**bahriyye,** *A. i.* Devletin donanma ve deniz askerleri ve bunlara ait işler.

**bahs,** *A. i.* **1.** Bir nesne hakkında etraflı söz söyleyip gerçeği araştırma. **2.** Söz tartışması. **3.** İddialaşmak [ç. **Ebhâs**].

**bahş,** *F. i.* Bağış, ihsan. *Bahş-i kalenderî,* cömertçe dağıtma. Bol keseden ihsan.

**-bahş, -bahşa,** *F. s.* «Bağışlayıcı, verici» anlamıyle bileşik kelimeler meydana getirir. *Canbahş, hayatbahş, hayretbahş, giryebahşa, kerembahş, kerembahşa, safabahş, safabahşa.*

**bahşayiş,** *F. i.* Bağışlayış. Bağışlama.

**bahşende,** *F. s.* Bağışlayan.

**bahşiş,** *F. i.* Bağışlanan. Ücretten fazla verilen şey.

**baht,** *F. i.* Uğur. Talih. Yazı, kader. *Baht-i bidad,* insafsız talih, kötü kader; *-bidar,* uyanık, açık talih; *-habalûd,* uyumuş, (yani) kapalı kısmet; *-siyah,* kara talih. *Bedbaht; bibaht; civanbaht,* talihi genç, kısmeti açık; *kavibaht,* talihi kuvvetli, uğuru açık; *nikbaht,* iyi talihli, kaderi uygun.

**bahtaver,** *F. s.* [Baht-aver] Talihli.

**bâhte,** *F. s.* Oyunda kaybetmiş, yutulmuş.

**bahtek,** *F. i.* **1.** Küçük baht. Fena talih. **2.** (*Ö. i.*) Nuşrevan'ın vezirinin adı.

**bâhter,** *F. i.* Batı, batı tarafı. (Doğu, doğu tarafı anlamında da kullanıldığı olur.)

**bahtiyar,** *F, i.* Kutlu, mutlu.

**bahtiyarane,** *F. zf.* Bahtiyar olanlara yakışır biçimde.

**bahtiyarî,** *F. i.* Kutluluk.

**bâhur,** *A. i.* Fazla sıcaklık. Sıcak zamanlarda yerden yükselen buhar. *Eyyam-i bahur,* ağustos ayında yedi gün süren sıcaklar.

**bahusus,** *F. zf.* [Ba-husus] Hele, en ziyade.

**bahye,** *F. i.* Dikiş.

**bahyezen,** *F. i., s.* Terzi. Dikişçi.

**baid, baide,** *A. s.* [Buud'dan] **1.** Uzak, ırak. **2.** (Mec.) Beklenmedik, umulmaz. *Baid-ül-ihtimal,* olamaz; *aktar-i baide,* uzak ülkeler; *esfar-i baide,* uzak, açık deniz seferleri, *baid-ül-ihtimal,* olacağı sanılmaz.

**baîr,** *A. i.* Erkek deve.

**bâis,** *A. s.* Sebep. Gerektiren. *Bais-i feryad,* feryat ettiren; *-meserret,* sevinç nedeni [ç. **Bevais**].

**bâk,** *F. i.* Korku, çekinme. *Bibâk,* korkusuz, korkmayan. Günah sahibi anlamına da kullanıldığı olmuştur.

**bakar,** *A. i.* **1.** Öküz, sığır. **2.** (Mec.) İyiyi kötüyü ayırtedemeyen, sersem, ahmak.

**bakarî, bakariye,** *A. s.* Öküz, sığır, inek, manda gibi hayvanlara ait, onlarla ilgili. *Hayvanat-i bakariye,* sığır cinsinden hayvanlar.

**Bakıl,** *A. ö. i.* Ahmaklığı mesel olmuş bir Arap.

**Bâkır,** *A. i.* 12 imamın beşincisi. İmam Zeynelabidin'in oğlu ve Hüseyin'in torunudur (694-735).

**bâkıyat,** *A. i.* [Baki, bakıyye ç.] Sürüp giden şeyler. *Bakıyat-i salihat,* sevabı sürüp giden güzel işler.

**bakıyye,** *A. i.* **1.** Artıp kalan. **2.** Alt tarafı, sonrası. **3.** Yok olmuş bir şeyin artığı. *Bakiyyet-üs-selef,* eskilerden artakalan adam. (Daha ziyade dine bağlı ve hayırlı kimseler için kullanılır.) *Bakıyyet-üs-seyf, bakıyyet-üs-süyuf,* kılıç artıkları, savaştan veya öldürülmeden kurtulabilmiş olanlar [ç. **Bevaki, bekaya**].

**baki, bakiye,** *A. s.* [Beka'dan] **1.** Tanrı. **2.** Kalan, artık. *Elbaki,* Tanrı; *hüvelbaki,* (mezar taşlarında) ölmeyen, baki olan Tanrıdır; *âsar-i bakiyye, mucizat-i bakiye;* sürüp giden, ölmeyen eserler, mucizeler [ç. **Bakiyat, bevaki**].

**bakî,** *A. s.* [Bükâ'dan] Ağlayan.

**bakir,** *A. i.* El değmemiş.

**bakire,** *A. i.* Er görmemiş kız.

**bakkal,** *A. i.* Bakkal.

**bakla',** *A. i.* Yeşillik.

**bakûre,** *A. i.* Turfanda yemiş.

**bâl,** *F. i.* **1.** Kanat. **2.** Kol, pazı. *Bâl ü yal,* kol gerdan, boy bos. Uygun endam. *Kavi bal,* kolu kuvvetli; *şikeste bal,* kanadı kırık, âciz. *Bâl ü per,* kanat.

**bâl,** *A. i.* Yürek, gönül, kalp. *Fârig-ül-bal,* kaygısız; *ferih -ül-bâl,* gönlü rahat; *halis -ül-bal,* yüreği rahat, temiz; *mafi-l-bal,* yürekteki (mec.) murat, istek; *münkesir-ül-bâl,* gönlü kırık, gücenmiş; *müşevveş-ül-bâl,* yüreği (niyeti) bozuk; *selim-ül-bâl,* temiz yürekli.

**balâ,** *F. s.* **1.** Yüksek, yukarı, yüce **2.** (*i.*) Boy. *Balâ kadd,* uzun boylu; *dübalâ,* iki kat; *kadd-ı balâ,* yüksek boy; *rütbe-i balâ,* vezirlikten bir önceki rütbe. *Zir ü balâ,* alt ve üst.

**balâhane,** *F. i.* [Balâ-hane] Evin üstündeki kısım, cihannüma.

**balâdest,** *s. F.* [Balâ-dest] Üstte olan, üstün olan [ç. **Balâdestan**].

**balânişin,** *F. s.* [Balâ-nişin] Üstte, yukarda oturan.

**balâpervaz,** *F. s.* [Balâ-pervaz] Yüksekten uçan, kendini gücünün üstünde görüp göstermeğe çalışan.

**balârev,** *F. s.* [Balâ-rev] Yüksekte giden, uçan.

**balâter,** *F. s.* [Balâ-ter] Daha veya pek yüksek.

**balâterin,** *F. s.* En yüksek.

**balgam,** *A. i.* İnsanı vücude getiren 4 ahlattan biri sayılan lenf veya serum. (*Phlegme,* XIX. yy.)

**bâli, bâliye,** *A. s.* Eski, köhne. *Ebniye-i bâliye,* eskiden kalma binalar.

**balig, baliga** *A. s.* [Bülûğ'dan] **1.** Erişen, erişmiş. **2.** Ergin. **3.** Varan. **4.** Olgunluğun son basamağına ulaşan. *Baligan mabelâğ,* ferah ferah. *Hikmet-i baliga, inayet-i baliga, kudret-i baliga* (Tanrıya mahsus) en tam, olgun hikmet, bağış, kudret.

**balîn,** *F. i.* Yastık. *Balin-i istirahat, -rahat,* dinlenme yastığı. *Balinperest,* tembel; *Ser-i balîn,* yastık ucu, baş ucu.

**baliş,** *F. i.* Yüz yastığı. *Baliş-i çarmin,* deriden yastık. *Çarbaliş,* yüce makam.

**bâlküşa,** *F. s.* [Bâl-küşa] Kanadını açmış, uçan.

**balûa,** *A. i.* Su dökecek çukur, delikli taş.

**bâm,** *F.* i. **1.** Dam, çatı. **2.** Sabah ışığı. **3.** Telli sazların en kalın teli. *Bam-i bedi,* dokuzuncu gök. **4.** Çeşme, gözkapağı.

**bâmdad, bâmdadan** *F. i.* Sabah vakti. Erte.

**bame,** *F. i.* Uzun, gür, kaba sakal.

**bâmgâh, bâmgeh,** *F. i.* Sabah vakti.

**ban,** *A. i.* **1.** Sorgun ağacı, bey söğüdü. **2.** (Mec.) Sevgilinin boyu.

**ban,** [Slâvcadan] Bey, küçük prens.

**-ban,** *F. e.* -ci. *Bağban,* bağcı; *derban,* kapıcı; *nigehban,* gözcü; *pasban,* bekçi.

**bâni,** *A. s.* [Bina'dan] Yapıcı, yaptıran.

**bank, bang,** *F. i.* Haykırma, bir ağızdan alkış. *Bang-i revarev,* İsrafil'in mahşer için çalacağı surun ikinci derecesi; *-namaz,* ezan.

**banu,** *F. i.* Kadın, bayan. *Banuy-i meşrik,* güneş; *-Mısır,* Züleyha.

**bar,** *F. i.* **1.** Yük, ağırlık. **2.** Kez, defa. **3.** İzin. **4.** Yemiş, meyva. *Bar-i evvel,* birinci defa; *-giran,* ağır yük, sıkıntı; *-Huda,* (izin sahibi) Tanrı; *bar ü bengâh,* eşya ve çadır; *kâr ü bar,* iş güç.

**-bar,** *F. s.* «Yağdıran, saçan, serpen, döken» anlamlarıyle bileşik kelimeler yapmada kullanılır.

*anberbar* *lûnbar*
*ateşbar* *jalebar*
*eşkbar* *müşkbar*
*gevherbar* *neşvebar*
*giranbar* *sayebar*
*giryebar* *şevarebar*
*güherbar* *şererbar*
*handebar* *şulebar*
*ziyabar*

**baran,** *F. i.* Yağmur. *Mevsim-i baran,* yağmur mevsimi, güzün sonları.

**barandide,** *F. s.* [Baran-dide] Görmüş, geçirmiş. *Gürk-i barandide,* eski kurt.

**baranî,** *F. i.* Yağmurluk.

**baraver,** *F. s.* [Bar-aver] Yemişli, yemişi olan.

**bardar,** *F.s.* [Bar-dar] Yüklü.

**bare,** *F. i.* **1.** Defa, kez. **2.** Kale. **3.** Zülf.

**barekâllah,** *A. ü.* Allah mübarek etsin.

**bargâh, bargeh,** *F. i.* [Bargâh] İzinle girilecek yer. Girmek için izin gereken yer. [Mec.] *Bargâh-i kibriya,* Tanrı huzuru.

**bargir,** *F. s., i.* [Bar-gir] Yük kaldıran, yük taşıyan. Beygir, iğdiş edilmiş at.

**barhane,** *F. i.* [Bar-hane] Yolcu eşyası, yüklü.

**bârık,** *A. s.* Parlayan. Şimşekli bulut.

**barik,** *F. s.* İnce. *Fikr-i barîk, hayal-i barîk, riste-i barîk.*

**bârıka,** *A. i.* Işın, parıltı. Şimşek.

**bari,** *F. s.* Hiç olmazsa.

**Bari,** *A. i., s.* Yaratan, yaratıcı. Tanrı. *Avn-i Bari, feyz-i Bari, lûtf-i Bari,* Tanrının yardımı, feyzi, lütfu.

**bari, baria,** *A. s.* [Beraat'ten] **1.**Tam. **2.** Üstün.

**barid,** *A. s.* [Berd'den] Soğuk. (Mec.) Hoş olmayan.

**bârîş,** *F. s.* Yağış.

**bariz,** *A. s.* [Büruz'dan] Doğan, meydanda, açık.

**barkeş,** *F. s.* [Bar-keş] Yük çeken, yük kaldıran, ağır şeyler taşıyan.

**bâru,** *F. i.* **1.** Kale duvarı, tabyanın gezinti yeri. **2.** Sığınacak yer, siper.

**barud,** *F. i.* Barut. *Baruthane,* barut işlenen yer. *Barudî,* baygın siyah, koyu gri; *barud-i siyah,* küherçileden işlenen barut [ç. **Bevarid**].

**barver,** *F. s.* [Bar-ver] Yemişli, yemişi olan (Mec.) yarar, fayda.

**ba's,** *A. i.* **1.** Gönderme. **2.** Diriltme. *Ba'sü bâd-el-mevt,* tekrar dirilme. **3.** Peygamberlik.

**basair,** *A. ç.* **1.** İbret uyandıracak haller. İbretli görünüşler.

**basal,** *A. i.* Soğan.

**basala,** *A. i.* Bedende yaradılıştan olan her çeşit kabartı. *Basala-i sisaiyye,* omurilik soğanı.

**basar,** *A. i.* **1.** Görme. **2.** Göz. **3.** Kalp gözü, *Kuvvet-i basar,* gözün iyi görmesi; *şiddet-i basar,* keskin görüş, görme keskinliği. *Medd-i basar,* uzun, uzak görme; *nur-i basar,* göz nuru [ç. **Ebsar**].

**basarî,** *A. s.* [Basar'dan] Görmeye ait, görmekle ilgili.

**bâsır, basıra,** *A . s.* [Basar'dan] Gören, görücü. *Kuvve-i basıra,* görme yetisi.

**bâsıt,** *A. s.* [Bast'tan] **1.** Yayan, yayıcı. *Bâsıt-ür-ızk,* Tanrı. **2.** [Anat.] Açan.

**bâsim,** *A. s.* [Besm'den] Gülen, gülücü.

**basîr,** *A. s.* [Basar'dan] **1.** Gören, **2.** Görüp anlayıcı, kalb gözüyle gören. **3.** Her şeyi görüp bilen (Tanrı).

**basiret,** *A. i.* Kalb gözüyle görme, biliş [ç. **Basaır**].

**basiretkâr,** *F. s.* [Basiret-kâr] Basiretli, ön gören.

**basit, basita,** *A. s.* [Bast'tan] **1.** Düz, engelsiz. **2.** Açık, geniş. **3.** Sade, yalın.

**basite,** *A. s.* **1.** Döşeme. **2.** Düz yer. **3.** İrtifa almada kullanılan yayvan güneş saati.

**bast,** *A. i.* **1.** Yayma, serme, açma. **2.** Gevşetme. *Bast-i bisat,* örtünün yayılması; *-cevap,* karşılık verme; *-makal,* söz açma; *-mukaddemat,* asıl maksada girmeden bir şeyler söyleme; *kabz ü bast,* büzülme ile gevşeme, iyilikle fenalık.

**basur,** *A. i.* Kalın bağırsağın yangısı yüzünden kan gelme. Mayasıl [ç. **Bevasir**].

**başe,** *F. i.* Doğan kuşu, atmaca. *Başe-i felek,* nesr-i vaki ile nesr-i tâir.

**başed,** *F. f.* «Olsun, ola» anlamına olup bazı *gâh başed, gâh nebaşed,* gâh olur gâh olmaz şeklinde kullanılır.

**bat,** *F. i.* **1.** Kaz. **2.** Uzun boylu sürahi, desti. *Bat-i sahba, -şehd, -şîr,* şarap, bal, süt kabı.

**bataet,** *A. i.* Ağırlık, yavaşlık. Ağır davranma.

**Batalese,** *A. i. ç.* Ptolemeos soyundan gelen hükümdarlar.

**batalet,** *A. i.* İşsizlik. Avarelik.

**batane, batanet,** *A. İ.* **1.** Büyük karınlı, şişman olma. **2.** Obur olma.

**batarika,** *A. i.* [Batrik ç.] Patrikler.

**Batha,** *A. i.* **1.** Mekke'de dağ arasında bir derenin adı. **2.** (Mec.) Çakıl taşı bulunan büyük dere.

**bâtıl, bâtıla,** *A. s.* [Butlan'dan] **1.** Boş. **2.** Çürük. **3.** Doğru ve gerçeğe karşıt [ç. **Ebatıl**].

**batın,** *A. i.* [Batn'dan] Karın. [ç. **Bütun**].

**bâtın,** *A. i.* İç yüz, görünmeyen taraf, sır. *Ehl-i bâtın,* Tanrı sırrına ermiş ârifler.

**bâtmî,** *A. s.* **1.** İç. **2.** Aşikâr, belli olmayıp gizlilik bulunan şeylere ait.

**batıniyye,** *A. i.* Ayetlerin dış anlamlarından çok bâtın anlamlarına önem verdikleri için Tanrı sıfatlarından bazılarından şüphe gösterirler, Hasan Sabbah'ın tarikatı. *Sahibiye, ibahiye, karamıta, seb'iye...* gibi.

**batıy, batî,** *A. s.* [Bataet'ten] **1.** Ağır, yavaş hareketli. **2.** Yavaş, geç. *Batıy-ül-hareke,* davranışı ağır, *batıy-ül-hazm,* geç sindirilen; *batıy-ül-mizaç,* huyu ağır, yavaş olan.

**batn,** *A. i.* **1.** Karın. **2.** Soy, kuşak. *Batnan ba'de batnın,* soydan soya, kuşaktan kuşağa [ç. **Bütun**].

**batnî, batniye,** *A. s.* Karna mensup, karın ile ilgili.

**batrik,** *A. i.* Patrik.

**batş,** *A. i.* **1.** Sertlik ve kuvvetle tutup yakalama, kapma. **2.** Kuvvet, şiddet, üstünlük.

**battal,** *A. s., i.* [Betalet'ten] **1.** Hükümsüz, boş. **2.** İşlemez. **3.** Çok büyük, hantal, **4.** 57X82 boyunda baskı kâğıdı.

**bauze,** *A. i.* Sivrisinek.

**baver,** *F s.* Sağlam, çok doğru.

**bay,** *F. i.* **1.** Zengin. **2.** (Mec.) Sevilen, sevgili. *Bay ü geda,* zengin ile fakir.

**baygân,** *F. i.* [Bay-gân] Bekçi, koruyucu.

**bâyi,** *A. s.* [Bey'den] Mal satan, satıcı.

**bâyin, bâyine** *A. s.* [Beyn'den] Aralayıcı, ayıran, ayırıcı. *Talâk-i bâyin,* yeniden nikâh gerektiren boşanma.

**baz,** *F. i.* **1.** Doğan kuşu. **2.** (*s.*) Açık. *Şahbaz, şehbaz,* şahin.

**ba'z,** *A. i.* Birtakım, bir parça, biraz.

**-baz,** *F. i.* «Oynayan» anlamı ile bileşik kelimeler meydana getirir. *Ateşbaz, canbaz, dilbaz, hokkabaz, kumarbaz, serbaz.* (Bk.)

**bâzan,** *A. zf.* [Ba'z-an] Kimi vakit. Her zaman değil. Ara sıra.

**bazar,** *F. i.* **1.** Pazar. **2.** Alışveriş. **3.** Pazar yeri. *Şahid-i bazar,* hafif ahlâklı kadın.

**bazargân, bazergân,** *F. i.* **1.** Tüccar, alışveriş eden esnaf. **2.** Bezirgân. *Bazargân başı,* tüccar vekili, şehbender.

**bazende,** *F. i.* Oyuncu, dansöz.

**bazgeşt,** *F. s.* [Bâz-geşt] Geçmiş, arada tatsızlık geçen. Vazgeçti.

**bazgûn, bazgûne,** *F. s.* Ters, başaşağı.

**bazi,** *A. i.* Doğan kuşu.

**bazî,** *F. i.* Oyun.

**baziçe,** *F. i.* Oyuncak.

**bazigûş, bazikûş,** *F. s.* Şen, lâtifeci.

**bazu,** *F. i.* **1.** Pazı, kol. **2.** (Mec.) Güç, kudret. *Bazu-yi himmet,* himmet kolu; *-simin,* gümüş gibi beyaz kol; *-zorâver,* dayanıklı, kuvvetli kol. **[ç. Bazuvan]**

**bazubend,** *F. i.* [Bazu-bend] Pazvand, kola bağlanan muska.

**bazudıraz,** *F. s.* [Bazu-dıraz] Kolu uzun, güclü, kahraman.

**-be,** *F. e.* kelimeleri -e haline koyar, ile, için; «tâ» eklenerek -e kadar anlamı verir. *Begayet, behakk-ı, benam-i, betekrar, dembedem, dest be-dest, leb beleb, malı be mah, sûbesû, tâ be, zanubezanu, nevbenev.* Buna göre Türkçe kelimelerle de *aybeay, karşı-bekarşı, yanbeyan...* gibi.

**bebega, bepga.** *F. i.* Papağan.

**bebr, beber, bebir,** *F. i.* Kaplanı andıran ve kediden büyükçe yırtıcı ve postu değerli bir hayvan.

**bebruh,** *A. i.* Bk. YEBRUH.

**Bec,** *i.* [Macarcadan] Viyana.

**becâ,** *F. s.* [Be-câ] Yerinde, uygun. *Becâ nabecâ,* yerli yersiz.

**becâyiş,** *F. i.* [Be-cayeş] Onun yerine. İki memurun kendi istekleriyle birbirleriyle yer değiştirmeleri.

**becbece,** *A. i.* Çocukları avutmak için yapılan gürültü.

**becid,** *F. zf.* [Be-cidd] Uğraşma, çalışma ile.

**becil,** *A. s.* Hatırı ziyade sayılan kimse.

**bece, beççe,** *F. i.* **1.** Yavru. **2.** Çocuk. *Şirbeçe,* aslanın yavrusu, cesaretli genç; *tersabeçe,* Hıristiyan genci.

**beçegân,** *F. i.* [Beçe ç.] Yavrular, çocuklar.

**bed,** *F. s., i.* **1.** Kötü, fena, çirkin. **2.** Kötülük, fenalık.

**bed',** *A. i.* Başlayış, ilk.

**bedaat,** *A. i.* **1.** Güzellik. **2.** Birden, ansızın söz söyleme.

**bedahe, bedahet,** *A. i.* **1.** Açık, meydanda olma. **2.** Birden, ansızın.

**bedahlâk,** *F. s.* [Bed-ahlâk] Kötü huylu.

**Bedahş, Bedahşan,** *F. i.* Hindistan ile Horasan arasında eski Baktria. *Lâ'l-i Bedahşan,* adı geçen şehirde çok değerli lâl taşları işlendiği için bu yolda ün almıştır.

**bedahter,** *F. s.* [Bed-ahter] Fena yıldızlı, talihsiz.

**bedamuz,** *F. s.* [Bed-amuz] Kötülük öğreten, rezil, deni.

**bedasl,** *F. s.* [Bed-asl] Soyu kötü olan.

**bedavaz,** *F. s.* [Bed-avaz] Fena sesli.

**bedavet,** *A. i.* Bedevîlik. Badiyede oturma, göçebelik.

**bedayi,** *A. i.* [Bedi, bedia ç.] Görülmedik ve beğenilebilecek yeni icat edilmiş şeyler. *Bedayiperver,* sanatçı, artist. *Hikmet-i bedayi,* estetik.

**bedâyin,** *F. s.* [Bed-âyin] Gelenek ve tutamakları, âyin ve mezhebi kötü.

**bedbaht,** *F. s.* [Bed-baht] Talihi kötü, talihsiz.

**bedbin,** *F. s.* [Bed-bin] Her şeyi fena gören, kötümser. [ç. **Bedbinan**]

**bedbû,** *F. s.* [Bed-bû] Kötü kokulu, fena kokan.

**bedçehre,** *F. s.* [Bed-çehre] Çirkin yüzlü.

**bedçeşm,** *F. s.* [Bed-çeşm] Fena gözlü, nazarı değen.

**beddua,** *F. s.* [Bed-duâ] İnkisar, ilenç, kargıma.

**bedel,** *A. i.* **1.** Bir şeyin yerini tutabilen nesne. **2.** Karşılık olarak verilen nesne. *Bedel-i askerî,* askerlik ödevine karşı verilen para; *-nakdî,* askerlik ödevi için verilen belli bir para; *-şahsî,* askerlik ödevini maaşını vererek birine yaptırma. *Bedel-i mayetehallel,* vücudun harcamalarını tamamlayan yiyecekler; *-misl,* bir şeyin kıyaslanarak biçilme bedeli; *-üşr,* ekilmesi bırakılmış bir tarla için üşre karşılık alınan bedel [ç. **Bedelât**].

**bedelen,** *A zf.* Değeri ödenecek.

**beden,** *A. i.* **1.** Gövde. **3.** Kale mazgalı. [ç. **Ebdan**]

**bedene,** *A. i.* Kurban devesi.

**bedendiş,** *F. s.* [Bed-endiş] Başkaları hakkında kötülük düşünen.

**bedeni, bedeniyye,** *A. s.* Bedenle, vücutla ilgili. *Terbiye-i bedeniyye,* jimnastik.

**bedergâh,** *F. i.* [Be-dergâh] Kapıya çıkma.

**bedevî,** *A. s., i.* Çölde, çadırda yaşayan, göçebe adam.

**bedeviyyet,** *A. i.* Çölde ve çadırda yaşayan ve konup göçen halkın hali.

**bedfercam,** *F. s.* [Bed-fercam] Sonu fena.

**bedfial,** *F. s.* [Bed-fial] Yaptığı işler kötü olan.

**bedgevher,** *F. s.* Bk. BEDGÜHER.

**bedgirdar,** *F. s.* [Bed-girdar] Kötü tabiatli. Yaptığı işler kötü

olan. *Küffar-i bedgirdar; rüzgâr-i bedgirdar.*

**bedgû,** *F. s.* [Bed-gû] Herkes hakkında kötü söyleyen, dedikoducu, çekiştirici.

**bedgüher, bedgevher,** *F. s.* [Bedgüher] Mayası kötü.

**bedgüman,** *F. s.* [ Bed-güman] **1.** Fenalık düşünen. **2.** Her işte fenalık gören, işkilli.

**bedhah,** *F. s.* [Bed-hah] Herkesin kötülüğünü isteyen.

**bedhal,** *F. s.* [Bed-hal] Kötü halli, düşkün.

**bedhisal,** *F. s.* [Bed-hisal] Kötü huylu.

**bedhu, bedhuy,** *F. s.* [Bed-hu] Kötü huylu, huysuz.

**bedi',** *A. s.* Örnek ve benzeri olmayan bir şey yaratan. Böylece yaratılan [ç. **Bedayi**].

**bedi,** *A. i.* [Ed.] Kelâmın lafız ve anlamca sanat ve süslerini konu yapan bilim.

**bedia,** *A. i.* Görülmedik ve beğenilebilecek yeni bulunma şey. *Bedia-i hayaliyye,* ülkü, ideal.

**bediazar,** *F. i.* [Bedia-zar] Güzellik yeri.

**bedid, pedid,** *F. s.* Görünür, açık, belli. *Nabedid,* görünmez, kayıp.

**bedidar,** *F. s.* Görünür, açık, belli.

**bedihe,** *A. i.* Ansızın ve düşünmeden söylenilen güzel söz. Hazırcevaplık.

**bedihegû,** *F. i.* [Bedihe-gû] Bedihe söyleyen, söylemeye alışık olan kimse [ç. **Bedihegûyan**].

**bedihî,** *A. s.* Kanıt ve tanıt gerekmeyecek derecede açık, belli olan.

**bedihiyyat,** *A. i.* [Bedihî ç.] Kanıt ve tanıt gerekmeyecek derecede açık, meydanda olan şeyler.

**bedihiyyet,** *A. i.* Bedihî olma. Akıl kestikten sonra tasdiki için başka bir şeye muhtaç olmamak hali.

**bedii, bediiye,** *A. s., i.* Güzellik Güzel.

**bedkâr,** *F. s.* [Bed-kâr] İşi kötü, fena.

**bedkiş,** *F. s.* [Bed-kiş] Dinsiz. *Keşiş-i bedkiş.*

**bedlika,** *F. s.* [Bed-lika] Suratı kötü, çirkin.

**bedlikâm,** *F. s.* [Bed-likâm] Gem tutmaz, başı sert. Asi.

**bedmaye,** *F. s.* [Bed-maye] Mayası, yaradılışı bozuk. [ç. **Bedmayegân**].

**bedmeniş,** *F. s.* [Bed-menis] Kötü huylu.

**bedmest,** *F. s.* [Bed-mest] **1.** Sarhoşluğu kötü. **2.** Fena sarhoş. **3.** Kendini bilmeye-

cek kadar sarhoş. [ç. **Bedmestan**].

**bedmestî,** *F. i.* Bedmestlik.

**bedmihr,** *F. s.* [Bed-mihr] Muhabbetsiz.

**bednam,** *F. s.* [Bed-nam] Kötü ad kazanan, adı kötüye çıkmış olan.

**bednigâh,** *F. s.* [Bed-nigâh] Kötü bakışlı.

**bednihad,** *F. s.* [Bed-nihad] Kötü tabiatlı.

**bednijad,** *F. s.* [Bed-nijad] Kötü huylu.

**bedpesend,** *F. s.* [Bed-pesend] Kötüyü beğenen, cahil.

**bedr,** *A. i.* Dolunay. On dört gecelik ay.

**Bedr,** *A. i.* Mekke ile Medine arasında bir yer olup Muhammed Peygamberin dinsizlerle ünlü bir gazasına sahne olmuştur. *Ashab-i Bedr,* bu gazada Peygamberle birlikte bulunan 313 kişi.

**bedre,** *A. i.* **1.** İçinde para olan torba, çıkın. **2.** On bin kuruş.

**bedreftar,** *F. s.* [Bed-reftar] Tutumu, gidişi kötü.

**bedrek,** *F. s.* [Bed-rek] Kötü damarlı, huysuz.

**bedreka, bedrika,** *F. i.* Kılavuz, yol gösterici.

**bedrenk,** *F. s.* [Bed-renk] Açıkla koyu arasında kirlimsi bir renk.

**bedrud,** *F. i.* Esenlik, esenleme. Veda.

**bedsikâl,** *F. s.* [Bed-sikâl] Kötü fikirli, herkes hakkında fena söyleyen.

**bedsiret,** *F. s.* [Bed-siret] Tabiatı kötü.

**bedsirişt,** *F. s.* [Bed-sirişt] Kötü tabiatlı.

**bedsuret,** *F. i.* [Bed-suret] Kötü tarz ve hal.

**bedter,** *F. s.* [Bed-ter] Çok kötü. Beter.

**bedtıynet,** *F. s.* [Bed-tıynet] Yaradılışı kötü.

**beduh,** *A. i.* Mektup zarfları üzerine yazılan ve zarf mühürlerine kazılan bir söz olup anlamı üzerinde çok şeyler denilmiştir. Bunun yerine ebcet hesabına göre karşılığı olan 2, 4, 6, 8 rakamları da kullanılırdı.

**beduş,** *F. s.* [Be-duş] Omuzda, omza. *Ababeduş,* abası omuzunda, serseri; *duşbeduş,* omuz omuza.

**bedzeban,** *F. s.* [Bed-zeban] Kötü dilli, küfürcü, ağzı bozuk.

**bedzehre,** *F. s.* [Bed-zehre] Yüreksiz, korkak.

**beft, baft,** Bk. ZERBEFT.

**beftere,** *F. i.* Avcıların kullandıkları alıştırılmış kuş.

**befteri, pefteri,** *F. s.* Çulha tarağı.

**begal,** Bk. BAGAL.

**begas, bigas, bugas,** *A. i.* Zararlı ve hayırsız kuş.

**begayâ,** *A. i.* Askerin ön karakol takımı, çarhacılar.

**begayet,** *F. zf.* [Be-gayet] Son derece, pek.

**beggal,** *A. i.* [Bagl'den] Katırcı.

**begiz,** *A. s.* [Bugz'dan] Kimseyi sevmeyen.

**begra,** *F. i.* Erkek domuz.

**begza,** *A. i.* Hiç sevmeyiş.

**beha,** *F. i.* Değer, fiyat, paha. *Bibeha,* değeri biçilemeyecek yükseklikte.

**beha',** *A. i.* **1.** Alışmak, dadanmak. **2.** Güzellik, süs, parıltı. *Hüsn ü beha'.*

**behak,** *A. i.* [Farsçası Behek] İnsan derisinde pul pul alacalık peyda eden hastalık.

**behak, behk,** *A. i.* Göz patlama, göz patlatma.

**behakki,** *F. zf.* [be-hak] Hakkıyçin. *Behakki Huda,* Allah hakkıyçin.

**behaim, behayim,** *A. i.* [Behime ç.] Dört ayaklı hayvanlar.

**beharic,** *A. ç, i.* Çürük paralar.

**behc,** *A. i.* Her zaman neşeli adam.

**behcet,** *A. i.* **1.** Güzellik. **2.** Sevinç. **3.** Güleryüzlülük.

**behem, bahem,** *F. zf.* [Be-hem] Toplu, bir arada, her bir yerde.

**behemzede,** *F. s.* Karmakarışık, dağınık.

**behemehal,** *F. zf.* [Be-hemehal] Her halde. Mutlaka.

**beher,** *F. s.* [Be-her] Her bir, her biri. *Beherhal,* mutlaka.

**behic,** *A. s.* Güzel, şen, güleryüzlü.

**behî, behiye,** *A. s.* **1.** Güzel. **2.** Alımlı.

**behîc,** *A. s.* **1.** [Behcet'ten] **1.** Güzel. **2.** Şen, güleryüzlü.

**behîm,** *A. i.* Düz siyah şey. Alacasız hayvan. Dik, tiz, pürüzsüz ses.

**behime,** *A. i.* Dört ayaklı hayvan.

**behimî,** *A. s.* Hayvanca.

**behimiyyet,** *A. i.* Hayvanlık. Canlılık kalmakla beraber aklın tam olarak kaybolma hali.

**behîr,** *A. i.* **1.** Nefesi sıkışıp çok soluyan kimse. **2.** Nefes darlığı.

**behire,** *A. s.* Soyluluk ve iyilikle ün almış kadın. Şişmanlıktan yürürken solur kadın.

**behişt, bihişt,** *F. i.* Cennet, uçmak. *Behişt aşiyan, -nişîn,* durağı cennet olan, rahmetli, ölmüş.

**behiştî,** *F. s.* Cennetlik, cennete ait. Huri.

**behiyye,** *A. s.* [Beha'dan] Güzel. *Hediye-i behiyye,* güzel hediye; *emanet-i behiye, idare-i behiyye, müdiriyet-i behiyye,* rütbeleri balâdan aşağı olan idare başkanlarına yazılırdı.

**behle,** *F. i.* Doğancı eldiveni.

**Behlûl,** *A. i.* Ziyade gülen ve hayır sahibi kimse anlamına olan bu söz ad olarak da kullanılmaktadır. Harun-ür -Reşid'in kardeşinin adı olup divanece davranışlarıyle meşhurdu, *Behlûl-i dâna* denirdi.

**Behmen,** *F. i.* Eski İran şahlarından Erdşir'in lâkabı.

**behmen,** *F. i.* Brehmen sözünün hafifi.

**behnan,** *A. s.* **1.** İyi huylu. **2.** Güler yüzlü.

**Behram,** *F. i.* **1.** Fars hükümdarlarından, zamanını yaban eşeği avlamakla geçirdiği için Kûr lakaplı bir hükümdar ile, Nuşrevan'ın oğlu Hürmüz'ün başkomutanı ve çok zayıf olduğundan *Çupîn* lakabı verilen kimse. **2.** Merih yıldızı. **3.** Fars mitolojisinde bir perinin adı.

**behre,** *F. i.* **1.** Pay, hisse. **2.** Nasip, kısmet.

**behredar,** *F. s.* [Behre-dar] Pay almış, faydalanmış.

**behremend,** *F. s.* [Behre-mend] Nasiplenmiş.

**behrever,** *F. s.* [Behre-ver] Pay almış, nasip sahibi.

**behreyap,** *F. s.* [Behre-yap] Behreli, başarı göstermiş.

**beht,** *A. i.* Şaşma, şaşakalma.

**behükmi,** *F. z f.* [Be-hükm] Hükmünce, hükmüyle. *Behükm-i kadı,* kadı hükmüyle; *-kader,* kader hükmünce.

**beis,** Bk. BE'S.

**beka,** *A. i.* Bulunduğu halde kalma. Kalım. *Dar-i beka, mülk-i beka,* ahret.

**bekâm, begâm,** *F. s.* [Be-kâm] İsteğine kavuşmuş.

**bekâmet, bikâmet,** *A. i.* Dilsizlik.

**bekâr,** Arapça «bekâret» veya farsça «bikâr» kelimesinden alınma olup Türkçe «evlenmemiş anlamında kullanılır.

**bekâret,** *A. i.* **1.** Erkek görmemiş kız. **2.** Kızlık.

**bekavli,** *F. zf.* [Be-kavl] Dediğine, sözüne göre. *Bekav-i şari,* kanunu koyana göre.

**bekaya,** *A. i.* [Bakiyye ç.] **1.** Artanlar, kalıntılar. **2.** Akçalı yıl içinde tahsil olunmayıp ertesi yıla kalan vergiler. **3.** Herhangi bir yüzden zamanında askerliği sonraya kalmış olanlar.

**bekef,** *F. zf.* [Be-kef] Avuçta, el içinde.

**bekri,** *A. s.* İçkiye düşkün, sarhoş. *Bekrî Mustafa.*

**beküsiste,** *F. s.* [Be-küsiste] **1.** Kopmuş, kopuk. **2.** Çözük,gevşek, düşük.

**bel',** *A. i.* Yutma, emme.

**belâ,** *A. i.* **1.** Tasa, kaygı. **2.** Büyük kaygı, âfet, kaygı. **3.** Sıkıntılı iş veya kimse. **4.** Sıkıntı, zorluk. **5.** Ceza. *Belâdide,* sıkıntı görmüş; *belâ ender belâ,* püsküllü, katmerli belâ; *belâkeş,* belâ çekici; *belâ-yi siyah,* kara belâ (Mec.) acı olan her türlü olay.

**belâbil,** *A. ç. i.* Kuruntular, vesveseler.

**belâdet,** *A. i.* Kalın kafalılık.

**belâğ, bilâğ,** *A. i.* Yetiştirme, eriştirme.

**belâgat,** *A. i.* [Ed.] Meramın düzgün olarak süslü sözlerle anlatılması. *Fenn-i belâgat,* lafız ve kelimelerin hale uygun olarak kullanışından sözeden bilim.

**belâgatfüruş,** *F. s.* [Belâgat-füruş] Beliğlik taslayan.

**belâgatperdaz,** *F. s.* [Belâgatperdaz] Beliğ söze kudreti olan.

**belâhet,** *A. i.* Bönlük.

**belâkeş,** *F. s.* [Belâ-keş] Eziyet ve sıkıntı çeken, çekici [ç. **Belâkeşan**].

**Bel'am bin Baur,** *A. ö. i.* Musa peygamber hakkında İsrailliileri kandırarak kötü söylediğinden ün almıştır.

**belâya,** *A. i.* [Beliyye ç.] Belâlar.

**belâzede,** *F. s.* [Belâ-zede] Belâya uğramış.

**belbele,** *A. i.* Emzikli bardak (*F.* Bülbüle).

**belde,** *A. i.* Şehir, kasaba. *Belde-i tayyibe,* Medine.

**beleb,** *F. zf.* [Be-leb] Dudakta. *Can beleb,* canı dudağa gelmiş, ölecek halde.

**beled,** *A. i.* **1.** Memleket, ülke. **2.** Şehir. *Beled-ül-emin,* Mekke; *nefy-i beled,* şehir, memleketten çıkarma, sürme, *şeyh-ül -beled,* belediye başkanı yerini tutan kimse.

**beledi,** *A. s.* **1.** Şehirli. **2.** Şehir veya kasabaya ait. **3.**Yerli. **4.** Belediye ile ilgili. **5.** (T.) Bir çeşit kumaş.

**belediyye,** *A. i.* Şehir veya kasaba işleriyle uğraşan daire.

**beli,** *F. i.* Evet.

**belid,** *A. s.* Akılsız, bön.

**beliğ,** *A. s.* [Belâgat'ten] **1.** Belâgatle yani düzgün olarak meramını anlatan. **2.** Belâgatle anlatılan, düzgün ve sanatlı. **3.** Yeter derecede, fazla, çok. *Say-i beliğ, tesir-i beliğ.*

**beligane,** *F. zf.* Beliğ, bir kimseye yakışır surette.

**belil,** *A. s.* Yağmur serpiştiren yel. Islanmış şey.

**beliyyat,** *A. i.* [Beliyye ç.] Beliyeler.

**beliyye,** *A. i.* Zorluk, sıkıntı.

**Belkis,** *A. ö. i.* Yemen'de bulunan Saba' ülkesinin hükümdarı kadın. Süleyman peygamberle olan kıssası ünlüdür.

**bel'um, bül'um,** *A. i.* Gırtlak.

**helva,** *A. i.* Çile, sıkıntı. *Dâr-i belva,* dünya.

**benadir,** *A. i.* [Bender ç.] Ticareti işlek iskeleler, limanlar.

**benam,** *F. s.* [Be-nam] Adlı, ünlü.

**benam-i,** Adına, adıyçin.

**benan,** *A. i.* Parmak, parmak ucu. *Müşar bilbenan,* parmakla gösterilir, ünlü; *ser-i benan,* parmak ucu.

**benat,** *A. i.* [Bint ç.] Kız çocuklar. *Benat-i Havva,* kadınlar; *-naaş,* Büyükayı yıldız kümesi.

**benc, beng,** *A. i.* Banotu.

**bend,** *F. i.* **1.** Bağlama. **2.** Kendinden ayrılamayacak surette çekme. **3.** Boğum, boğmak. **4.** Kanun veya gramer kitaplarında rakamlı rakamsız fıkra, madde. **6.** Baraj. **7.** Makale. **8.** Fıkra. **9.** Kafiyeleri başka olarak ve birkaç kısımdan meydana getirilmiş uzun manzumenin her kısmı. *Heftbend,* yedi kat gök. *Bend-i ahenin,* demir bağ, kelepçe; *terkib-i bend,* birkaç bentten meydana gelmiş manzumeden bent sonlarında kendi başına kafiyeli beyit bulunan; *terci-i bend,* bentler arasında başlı başına birer beyit bulunanı.

**-bend,** *F. s.* «Bağlayan, bağlanmış» anlamlarıyle kelimeler meydana getirir. *Bazubend* (Bk.), *divbend,* devleri bağlayan; *kalebend,* kalede cezasını çekmeye hükümlü; *pranga bend,* pranga ile hapsini çekmeye hükümlü; *zincirbend,* zincirli, zincire vurulmuş.

**bende,** *F. i.* **1.** Bağlı, esir. **2.** Kul. **3.** Birine bağlı, onun taraflısı, *bende-i halka begûş,* kulağı küpeli köle (esirlerin kulağına küpe takmak gelenekti); *-direm hiride,* para ile alınmış köle; *-dirine,* eski kul, *bendeniz, bendeleri* gibi sözler, kendini karşısındaki önünde küçük tutup onun büyüklüğüne saygı göstermek gibi bir terbiye ve nezaket geleneği idi.

**bendegân,** *F. i.* [Bende ç.] **1.** Kullar. **2.** Padişah hizmetinde olanlar.

**bendegî,** *F. i.* Kulluk.

**bendehane,** *F. i.* Kendi evinden bahseden birinin nezaket olsun diye «köleevi» anlamında bu sözü kullanması gelenekti.

**bendenevaz, bendenüvaz,** *F. s.* [Bende-nevaz] Kulunu, kölesini, adamlarını hoş tutan.

**bendeperver,** *F. s.* [Bende-perver] Kendi adamlarını koruyup kayıran.

**bender,** *F. i.* Ticareti olan liman, iskele [ç. **Benadir**].

**bendergâh, bendergeh,** *F. i.* Ticaret limanı.

**bendezade,** *F. s.* [Bende-zade] Kendi çocuğundan bahseden birinin kullanacağı nezaket sözü.

**bendide,** *F. s.* Bağlı, bağlanmış.

**benefşe,** *F. s.* Mor.

**benefşe,** *F. i.* Menekşe.

**benefşî,** *F. s.* Mor.

**beng, benc,** *F. i.* Banotu.

**bengâh,** *F. i.* Keçeden yapılma türkmen evi, çadır. *Bâr ü bengâh ve hayme vü hargâh* sözü tarihlerde çok geçer.

**bengî,** *F. s.* Beng düşkünü, tiryaki.

**beni,** *A. ç. i.* Oğullar demek olup bazı kabile ve hanedan isimleriyle kullanılır. *Beni Âdem,* Âdem oğulları, insanlar; *-beşer, -nev,* insan oğulları; *Beni İsrail,* İsrail oğulları; *-Ümeyye,* Ümeyye oğulları.

**benna',** *A. i.* [Bina'dan] Yapı yapma işiyle geçinen adam. Mimar, kalfa.

**benu,** *A. i.* [İbn ç.] Oğullar.

**bepga,** *F. i.* Papağan.

**ber,** *F. e.* Gibi, üzere.

**-ber,** *F. s.* «Götüren, ileten, alan» anlamı katarak kelimelere girer. *Dilber, nameber* (Bk.)

**ber,** *F, i.* Yemiş.

**ber, bür,** *A. i.* Hastalıktan kalkma, iyileşme.

**ber,** *F. i.* Göğüs.

**beraa, beraat,** *A. i.* İyi huy ve meziyetlerle benzerlerine üstün olma. *Beraat-i istihlâl,* bir eserin bahislerini iyi bir başlangıçla anlatma, iyi başlangıç.

**beraber,** *F. s.* [Ber-a-ber] **1.** Birlikte bulunan. **2.** (zf.) Birlikte.

**beraet,** *A. i.* Bir işte ilgisi olmadığı anlaşılma. İlişiksiz çıkma. *Beraet-i zimmet,* üstünde bir şey ispatlanamamış olma, temiz bulunma.

**berahime,** *A. i.* [Brehmen ç.] Brehmenler.

**berahîn,** *A. i.* [Burhan ç.]

Burhanlar. Kanıtlar. *Berahin-i adîde,* birçok kanıt.

**ber'aks,** *F. zf.* [Ber-aks] Tersine, aksine.

**Beramike,** *A. i. ç.* Bermeki'ler. Bk. BERMEK.

**berari,** *A. i.* [Berriye ç.] Çöller, sahralar.

**berat,** *A. i.* Nişan, rütbe, memurluk, maaş ve buna benzer şeyler hakkında devletçe verilen resmî kâğıt. *Leyle-i Berat,* Muhammet peygambere, peygamberliğinin bildirildiği 15 şaban gecesini anmak için olan kandil.

**beratil,** *A. i.* [Birtîl ç.] Rüşvetler. Armağanlar.

**beraver,** *F, s.* [Ber-aver] Yemiş veren yemiş ağacı.

**beraverd, beraverde,** *F. s.* Korunma ile ileri çekilmiş adam. Ayrılmış, seçilmiş şey.

**beray,** *F. e.* İçin. Maksadıyle. *Beray-i hatır,* hatır için; *-isticvab,* sorgu için; *-keşf,* keşif için; *-maslahat,* iş için; *-tenezzüh,* gezinti için.

**beraya,** *A. i.* [Beriyye ç.] **1.** Halk. **2.** Halkın, haraç ve tekâlif vermeyeni, Müslüman ve kılıç ehli kısmı (Böyle olmayanlara «reaya» denirdi); *Reaya ve beraya,* bütün halk.

**berbad,** *F. s.* [Ber-bad] **1.** Havaya uçmuş gibi dağınık. **2.** Viran, harap. **3.** Pis, kötü.

**berbat,** *A. i.* Kopuz ve lavtayı andırır saz.

**berberî,** *A. s.* Berber kavmına, Afrika'nın Mısır'dan başka, bütün kuzeyde oturan halka mensup.

**berca,** *F. s.* [Ber-ca] Yerinde, uygun. *Naberca,* yersiz; *pâberca,* ayağı yerinde, sebat edici. (Mec.) Uygun.

**berceste,** *F. s.* Nazik, güzel, yakışıklı. *Mısra-i berceste,* kuvvetli, sağlam mısra.

**Bercîs,** *F. i.* (Ast.) Jüpiter (Müşteri) yıldızı.

**berçide,** *F. s.* Toplanmış, devşirilmiş.

**bercîn,** *F. s.* Toplayıcı.

**berd,** *A. i.* Soğuk. *Berd-el -acuz, berd-i acuz,* kocakarı soğuğu.

**berdar,** *F. s.* [Ber-dar] Yemişli.

**berdar,** *F. s..* [Ber-dâr] Asılmış. darağacına çekilmiş.

**berdaşte,** *F. s.* Yükseğe kaldırılmış. Giderilmiş.

**berde, berede,** *A. i.* Mide dolgunluğu. *Da-ül-berdet,* mide dolgunluğu hastalığı.

**berdevam,** *F. s.* [Ber-devam] Süren, sürüp giden, sürekli.

**berduş,** *F. s.* [Ber-duş] Omuz üzerinde. Sırtta. *Haneberduş,* evi omuzunda, serseri.

**bere, berre,** *F. i.* Kuzu.

**bered,** *A. i.* (Yağan) Dolu.

**berehmen,** *A. i.* **1.** Brahma dininde olan. **2.** Hintli, mecusî din başkanı.

**bereket,** *A. i.* **1.** Nimet, Tanrı vergisi. **2.** Bolluk, gürlük. **3.** Uğurluluk [ç. **Berekât**].

**berendaz,** *F. s.* Yukarı atan, fırlatan. Yok eden. *Mevani berendaz,* engelleri yıkan, yok eden.

**berevat,** *A. i.* [Berat ç.] Beratlar.

**berf,** *A. i.* Kar.

**berfalûd,** *F. s.* [Berf-alûd] Kara batmış, kar içinde.

**berfin,** *F. s.* Kardan, kara mensup.

**berfpâre,** *F. s.* [Ber-pâre] Kar parçası.

**bergeşte,** *F. s.* Tersine dönmüş. *Bergeşte ahter,* yıldızı tersine dönmüş; *-baht,* talihi tersine dönmüş; *-hal,* geçimi bozulmuş, düşkün; *-ruz,* günü dönmüş, talihsiz.

**bergiriz,** *F. s.* Yaprak dökücü.

**bergüstvan,** *F. i.* Zırhtan hayvan örtüsü.

**bergüzar,** *F. i.* Anılmak üzere verilen armağan.

**bergüzide,** *F. s.* Seçilmiş, seçkin.

**berhane,** *F. i.* Barhane, büyük ve düzensiz konak.

**berhast, berhaste,** *F. s.* Kalkmış, ayaklanmış.

**berhayat,** *F. s.* Yaşayan, hayatta olan.

**berhe,** *A. zf.* Bk. BÜRHE.

**berhem,** *F. s.* Karışık, dağınık.

**berhemzede,** *F. s.* Karmakarışık, altüst edilmiş.

**berhemzen,** *F. s.* Darmadağınık edici. Dağıtıcı.

**berheva,** *F. s.* [Ber-heva] Havaya doğru atılmış. (Mec.) Boş, faydasız.

**berhîz,** *F. s.* Kalkıcı, sıçrayıcı.

**berhurdar,** *F. s.* Unmak.

**beri,** *A. s.* [Beraet'ten] **1.** Kurtulmuş. **2.** Temiz. **3.** Hiç birişe karışmamış, işte eli olmayan. *Beriyy-üz-zimme,* üzerinde bir şey olmayan, aklanmış.

**beria,** *A. s.* Güzellik ve olgunluk ile akranına üstün sevgili kadın.

**berid,** *F. i.* Postacı, sai, ulak, tatar, *Berid-i felek,* Satürn (Zuhal) veya ay.

**berîk,** *A. s.* Işık, parıltı.

**berin,** *F. s.* Yüksek, en yüce. *Arş-i berin, çerh-i berin, sipehr-i berin,* arş-i âlâ; *behişt-i berin, huld-i berin,* cennet-i âlâ; *Bâd-i berin,* tan zamanı esen yel.

**beriyye,** *A. i.* Halk, insanlar. *Hayr-ül-beriyye,* Muhammet peygamber.

**berk, berg,** *F. i.* Yaprak. *Berk ü bâr,* yaprak ile meyve. (Mec.) Sermaye, mal; *berk ü neva,* geçinecek şey; *bi ber kü neva,* elde avuçta yok; *berk-i sebz,* armağan.

**berk,** *A. i.* Şimşek. *Râd ü berk,* gök gürültüsü ile şimşek [ç. **Büruk**].

**berkarar,** *F. s.* [Ber-karar] Kararlı, yerleşmiş, devamlı.

**berkefşan,** *F. s.* [Berk-efşan] Şimşek saçan.

**berkendaz,** *F. s.* [Berk-endaz] Parıldayıcı.

**berkende,** *F. s.* Koparılmış, kökünden sökülüp atılmış.

**berkeşide,** *F. s.* **1.** Çekilmiş, kınından çıkarılmış. **2.** (Mec.) Çekilip meydana getirilmiş, ilerletilmiş.

**berkiyye,** *A. s., i.* **1.** Şimşek gibi. **2.** (*XX.* yy.) *Elektrik. Seyyale-i berkiyye,* elektrik akımı; *ahbarat-i berkiyye,* telgraf haberleri.

**bermurad,** *F. s.* [Ber-murad] Muradına, isteğine ermiş.

**bermutad,** *F. s.* [Ber-mutad] Alışıldığı, her vakit olduğu üzere.

**Bermek,** *A. ö. i.* Harun Reşit zamanında vezirlik eden bir ailenin Halit, Yahya, Fazıl, Cafer adlarında dört oğlunun soyadları. Bağış, cömertlik örneği tutularak *Bermekî meşrep, Bermekî haslet* gibi sıfatlar yapılmıştır.

**berna,** *F. i.* Genç, *Pir ü berna,* ihtiyar ve genç.

**bername,** *F. i.* **1.** Mektup başlığı, elkap ve unvanı. **2.** Adres.

**berpâ, berpay,** *F. s.* [Ber-pâ] Ayakta. Yıkılmamış.

**berr, ber,** *A. i.* Kara, toprak. *Bahr ü ber,* deniz ve kara. *Berr-i atîk,* Asya, Avrupa, Afrika; *-cedid,* Amerika, Avustralya kıtaları, Yenidünya.

**berrak,** *A. s.* [Berk'ten] **1.** Pek parlak. **2.** Duru.

**berran,** *F. s.* Kesen, kesici, keskin. *Tîg-i berran,* keskin kılıç.

**berranî,** *A. s.* [Berr'den] **1.** Kıra, sahraya ait. **2.** Haricî, dışçı. **3.** Mezhep kayıtlarına kayıtsız.

**berrî, berriye,** *A. s.* Karaya ait. Kara ile ilgili. *Asakir-i berriye, kuvve-i berriyye,* kara askeri, kuvveti; *Mühendishane-i berri-i hümayun,* kara kuvvetleri için teknik subay yetiştirme okulu.

**berş,** *A. f. i.* Keten yaprağı ile yapılma afyon şurubu, macunu. Keyif veren maddelerdendir.

**bertaraf,** *F. s.* [Ber-taraf] Bir yana. Ortadan çıkmış, yok edilmiş. Şöyle dursun.

**berter,** *F. s.* [Ber-ter] Daha yüksek.

**berterîn,** *F. s.* [Berter-în] En yüksek.

**berveçh-,** *F. s.* [Ber-vech] Olduğu gibi, olarak. *Berveçh-i âti, -zîr,* aşağıda olduğu gibi; -balâ, yukarda olduğu gibi; *-iştirak,* ortaklıkla; *-meşruh,* anlatıldığı üzere; *-peşin,* önceden, peşin ve verilmek şartıyle; *-yesîr;* kolaylıkla.

**berumend,** *F. s.* Taze, taravetli. Yemiş verir.

**berzah,** *A. i.* **1.** İki şey arasındaki aralık. **2.** Ruhların kıyamet zamanına kadar bekleyecekleri, dünya ile ahiret arasındaki yer. **3.** (Mec.) Çok sıkıntılı yer. Dar boğaz [ç. **Berazih**].

**berzede,** *F. s.* Toplanılmış, bir araya getirilmiş. Biriktirilmiş.

**be's, beis,** *A. i.* **1.** Azap, sıkıntı. **2.** Zarar, korku, fenalık. **3.** Şiddet. *İman-i be's,* zor ve sıkıntı inanı.

**bes,** *F. zf.* Yeter, yetişir.

**besait,** *A. i.* [Basit ç.] Basit şeyler.

**besalet,** *A. i.* Yürek sağlamlığı, yürekte korku olmayış. Yiğitlik.

**besamet,** *A. i.* Güler yüzlü olma.

**besaret,** *A. i.* Göz açıklığı. Derin görüş.

**besat,** *A. i.* Düz yayvan kap.

**besatet,** *A. i.* Basitlik, düzlük.

**besatîn,** *A. i.* [Bustan ç.] Bostanlar.

**besi,** *F. i.* Çokluk.

**besiç,** *F. i.* **1.** Yol hazırlığı. **2.** Yolluk azık.

**besîm,** *A. s.* [Besm'den] Güler yüzlü.

**besme, vesme,** *F. i.* Rastık.

**besmele,** *A. i.* **1.** Bismillâhirrahmanirrahîm sözü. **2.** Başlangıç. *Besmelehân-i...,* besmele okuyarak. *Besmelekeş,* besmele çeken, başlayan.

**besr, besre,** *A. i.* Sivilce, ufak çıban. *Besre-i habise,* kangren yapan sivilce, karakabarcık.

**bess,** *A. i.* **1.** Yayma, dağıtma. **2.** Anlatma, açığa vurma. *Bess-i şekva, bess ü şekva,* şikâyeti açığa vurma.

**best,** *F. i.* Düğüm.

**beste,** *F. i.* Ezgi, hava, müzik.

**-beste,** *F. s.* Bağlı. *Dilbeste, pâbeste. Şikeste beste,* kırık dökük, şöyle böyle.

**bestedem,** *F. s.* [Beste-dem] Nefesi tutulmuş.

**-bestegî,** *F. s.* **1.** Bağlılık, **2.** Kapalılık, *Dilbestegî,* gönül bağlılığı, âşıklık.

**bestekâr,** *F. i.* Besteci.

**besteleb,** *F. s.* [Beste-leb] Dudağı kapalı. Tutuk.

**besur,** *A. i.* [Besr ç.] Sivilceler, küçük çıbanlar.

**Beşanika,** Arapça kurala uydurularak Boşnak kelimesinin çoğulu olarak kullanılmıştır.

**beşaret, bişaret,** *A. i.* Müjde. *Haber-i beşaretâver,* müjdeci haber.

**beşaşet,** *A. i.* Güler yüzlülük.

**beşer,** *A. i.* İnsan. *Eb-ül-beşer,* Âdem peygamber; *nev-i beşer,* insan cinsi; *seyyid-ül-beşer, hayr-ül-beşer,* Muhammet peygamber; *ilm-ül-beşer,* antropoloji (XX. yy.).

**beşere,** *A. i.* **1.** İnsan derisinin dış tarafı. **2.** (Bio.) Üstderi.

**beşeriyyat,** *A. i.* Antropoloji (XX. yy.).

**beşeriyye,** *A. s.* İnsana mensup.

**beşerriyet,** *A. i.* İnsanlık. İnsanın tabiî hali.

**beşîr,** *A. s., i.* [Beşaret'ten] **1.** Müjdeci, peygamber. **2.** Güler yüzlü adam.

**beşuş,** *A. s.* Güler yüzlü.

**beşuşane,** *F. zf.* Güler yüzlüye yakışır surette, güler yüzlülükle.

**beter,** *F. s.* [Bed-ter'den] Daha kötü.

**betul,** *A. s.* Erkeğe yanaşmayan kadın. Meryem ile Muhammet peygamberin kızı Fatımat-üz-Zehra'nın lâkaplarıdır.

**Betuliye, 1.** Kayıngiller. **2.** Gürgengiller.

**bevadi,** *A. i.* [Badiye ç.] Badiyeler.

**bevadir,** *A. i.* [Badire ç.] Birdenbire olan olaylar.

**bevais,** *A. i.* [Bais ç.] Bais olan şeyler.

**bevaki,** *A. i.* [Baki ç.] *Ve kıssi aleyh-ül-bevaki,* geri kalanları da buna kıyas et.

**bevar,** *A. i.* Ölme, yok olma. *Dar-ül-bevar,* cehennem.

**bevarih,** *A. ç. i.* Sam yelleri.

**bevarik,** *A. i.* [Barika ç.] Parıltılar, parıldayıcılar.

**bevasir,** *A. i.* [Basur ç.] Basurlar.

**bevatıl,** *A. i.* [Batıl ç.] Batıl şeyler.

**bevatın,** *A. i.* [Bâtın ç.] Bâtınlar, kapalı şeyler.

**bevl,** *A. i.* **1.** İşeme. **2.** Ciş. *Habs-i bevl,* sidik tutma; *sils-ül-bevl,* sidik tutamama, hep akıtma. *Bevle,* üre.

**bevva, beva,** *A. i. Cevz-i bevva,* Hindistan cevizi.

**bevvab,** *A. i.* Kapıcı. *Bevvab-i mide,* mide kapısı.

**bevvaban,** *F. i.* [Bevvab ç.] Kapıcılar.

**bevvabîn,** *A. i.* [Bevvab ç.]

Kapıcılar.

**bevval,** *A. s.* [Bevl'den] Çok işeyen. Şeker hastalığına tutulan kimse. *Bevval-i çeh-i Zemzem,* adı ün alsın diye Zemzem kuyusuna işeyen adam.

**bey',** *A. i.* Satma. *Bey ü şira,* alım satım. *Bey-i men yezid,* artırma ile satış [ç. **Büyu**].

**beygâh,** *F, i.* [Bey'-gâh] Pazar, pazar yeri.

**beyaban,** *F. i.* Çöl. *Beyabanneverd,* çöllerde dolaşan; *beyabannişin,* çölde oturan.

**beyadir,** *A. ç. i.* Harmanlar.

**beyan,** *A. i.* **1.** Anlatma, açık söyleme. **2.** Tanıt ve kanıtla fikrini ispatlama. *Azb-ül-beyan,* anlatışı tatlı; *hüsn-i beyan,* anlatış güzelliği; *fasih -ül-beyan,* anlatışı fasih; *ilm-i beyan,* belâgatin teşbih, istiare, mecaz ve kinaye kısımlarından bahseden bilim; *sadik-ül-beyan,* anlattığında sadık olan. *Atf-i beyan,* birbirini daha açıklamaya yarayan eşanlamlılardan her biri, meselâ alız ü girift, ifade vü beyan. *Beyan-ı hal,* durumu anlatma.

**beyanat,** *A. i.* [Beyan ç] Diyev.

**beyanname,** *F . i.* [Beyan-name] **1.** Yazılı diyev. **2.** Hali yazı ile bildiren açıklama.

**bey'at, biat,** *A. i.* Birinin hâkimliğini, hükümdarlığını kabul etme. Uyma.

**beyaz,** *A. i.* Aklık.

**beydak,** *A. i.* (Satrançta) Piyade, paytak.

**beyn,** *A. i.* Ara, aralık. [zf.] Arada, araya. *Beyne beyne,* ikisi ortası; *beynehu beynallah,* kendi arasıyle Allah arası, yani Allah bilir; *beyn-el-ahali,* ahali arasında; *beyn-el-akran,* yaşıtlar veya eşitler arasında; *beyn-el-guzat,* gaziler arasında; *beyn-el-halk,* halk arasında; *beyn-el-havf verrica,* korku ile yalvarma arasında, ümitle ümitsizlik arasında; *beyn-el-ihvan,* eş dost arasında; *beyn-el-milel,* milletlerarası; *beyn-el-ulema;* âlimler (sarıklılar) arasında; *beyn-el-üdeba,* edipler arasında; *beyn-en-nas,* halk, ahali arasında; *Beyn-en-nehreyn,* iki nehir arası; *beyn-el -nevmi vel yakaza,* uyku ile yarı uyanıklık arası; *beyn-es-semai vel arz,* yerle gök arasında; *beyn-ez-zevceyn,* karı koca arasında; *beynina,* aramızda.

**beynehüma,** *A. zf.* İkisi arasında.

**beynunet,** *A. i.* **1.** Aralık. **2.** Fark, zıtlık. Anlaşmazlık.

*Beynunet-i -zamiye* (Ast.) Uzanım.

**beyt,** *A. i.* Ev, konut. *Beytullah, beytülharam, beyt-i haram, beyt-i mukaddes,* Kâbe; *Beyt -ül-mukaddes, beyt-i mukaddes,* Kudüs'teki Mescid-i aksâ; *Beytüllâhm,* Kudüs'teki tapınak. *Beytülmamur, beyt-i mamur,* yedinci kat gökte Cennet-i Firdevs'te bir köşk olup, Âdem peygamberle yeryüzüne (Kâbe bulunan mevkie) indirilmiş, Tufan'dan sonra yine Cennet'teki yerine alınmıştır. *Beyt-ül-hazen, beyt-i ahzan,* Yakup peygamberin oğlu acısıyle yaşadığı yer, gam, tasa yuvası. *Beyt -ül-arus, beyt-üz-zifaf,* gelin odası, gerdek odası. *Beyt-ül -mal,* genel mal haznesi, millet haznesi. *Beyt-i muzlim,* fotoğraf kutusu. *Ehl-i beyt,* ev halkı, Muhammet peygamber hanedanı [ç. **Büyut**].

**beyt,** *A. i.* İki mısradan meydana gelen nazım. *Beyt-i musarra',* mısralarının ikisi de kafiyeli beyit; *beyt-ül-gazel,* bir gazelin en güzel beyti; *beyt-ül-kasid,* bir kasidenin en güzel beyti [ç. **Ebyat**].

**beytutet,** *A. i.* [Beyt'ten] Bir yerde geceyi geçirme, gece yatma.

**beytar,** *A. i.* Baytar. Veteriner.

**beytara,** *A. i.* Baytarlık, hayvan hekimliği.

**beyyin,** *A. s.* Açık, aşikâr.

**beyyine,** *A. i.* Kanıt, burhan [ç. **Beyyinat**].

**beyza',** *A. s.* Daha ak, çok ak. *Hil'at-i beyza',* beyaz kaftan (şeyhislâm kaftanı); *Millet-i beyza',* İslâmlar; *yed-i beyza',* Musa peygamberin ışıklı görünen eli.

**beyza, beyze,** *A. i.* **1.** Yumurta. **2.** Savaşçı başlığı; *-islâm,* müslüman şehirleri; *Beyza-i anka, dik,* (horoz yumurtası) bulunmaz şey; *-âteşin, -çerh, zer, -zerrin,* güneş.

**beyzi, beyziye,** *A. s.* Yumurta biçiminde. Oval.

**beze,** *A. i.* Günah, suç.

**bezl,** *A. i.* Kendiliğinden verme, esirgemeden bol bol harcama. *Bezl-i himmet, -makdur, -nefs,* himmetini, kuvvetini, nefesini esirgemeden uğraşma.

**bezle,** *A. i.* Lâtife.

**bezlegû,** *F. s.* [Bezle-gû] Şakacı.

**bezm,** *F. i.* **1.** Konuşma, yiyip içme meclisi. **2.** İçki meclisi. *Bezm-i cihan,* dünya meclisi; *-elest, -ezel,* elest meclisi; *-has,* özel meclis, sayılı birkaç kişilik, içki meclisi.

**bezmgâh, bezmgeh,** *F. i.* [Bezmgâh] İşret meclisi yeri.

**bezr,** *A. i.* Tohum.

**bezzaz,** *A. i.* Bez ve bezden yapılma şeyler satan kimse.

**bezzazistan, bezistan,** *F. i.* Bedesten.

**bidaa, bidaat,** *A. i.* **1.** Anamal, sermaye. **2.** Bilgi. *Kalil-ül -bidaa,* sermayesi az, bilgisi az; *kembidaa,* ilmi az, eksik.

**bi-,** *A. e.* Başlarına eklendiği kelimeleri -e hali'ne koyar; «ile, için» anlamları katar. *Billâhi, bihakkın,* (Bk.) (Farsça *be-* edatıyle aynı işi görür, arapça tamlamalarda *bi-*, farsçalarda *-be* okunması gerekir.) Kameriye harfleriyle başlayan kelimelere eklendiği zaman «bil-» şeklini, şemsiye harfleriyle, *bid-, bin-, bir-, bis-, biş-, bıt-, bız-* şekillerini alır.

**bi-,** *F. e.* Başlarına katıldığı isimlerin anlamına olumsuzluk katar.

| | |
|---|---|
| *biâb* | *biaman* |
| *biâr* | *bibaha* |
| *bibahane* | *bibaht* |
| *bibâk* | *bibedel* |
| *biberk* | *bicâ* |
| *bicevab* | *bidad* |
| *biderd* | *biderman* |
| *bidin* | *bidirig* |
| *biedep* | *bienbaz* |
| *biencam* | *bifaide* |
| *bifütur* | *bigam* |
| *bigayret* | *bigiran* |
| *bigüman* | *bigünah* |
| *bigüvah* | *bihâb* |
| *bihaber* | *bihareket* |
| *bihaya* | *bihayat* |
| *bihesap* | *bihired* |
| *bihis* | *bihudut* |
| *bihutut* | *bihuzur* |
| *bihüner* | *biihtiyar* |
| *biiktidar* | *biinsaf* |
| *biintibah* | *biintiha* |
| *biiştibah* | *biitibar* |
| *bikâm* | *bikâr* |
| *bikayd* | *bikeran* |
| *bikıyas* | *bikusur* |
| *bilüzum* | *bimağz* |
| *bimâna* | *bimeal* |
| *bimecal* | *bimuhaba* |
| *bimisal* | *binam* |
| *binasip* | *binazîr* |
| *bineva* | *binihaye* |
| *binişan* | *bisud* |
| *bipayan* | *biruh* |
| *birahm* | *bisebep* |
| *biriya* | *bişaibe* |
| *bisebat* | *bişekip* |
| *biseher* | *bivefa* |
| *bivükûn* | *bivücud* |
| *bişek* | *bitüvan* |
| *bişuur* | *bitenahi* |
| *bişüphe* | *biniyaz* |
| *bitaraf* | *biperva* |
| *bitekellüf* | *bitakat* |
| *bitevakkuf* | *birenk* |
| *bivakt* | *bitehaşi* |
| *bivukuf* | *bişümar* |
| *bizeban* | *bizeval* |
| *biziya* | |

**bia,** *A. i.* Tapınak. Kilise veya sinogog.

**biad,** *A. s.* [Baid ç.] İraklar.

**biadd,** *F. s.* [Bî-add] Sayısız.

**biarâm,** *F. s.* [Bî-âram] **1.** Durup dinlenmez. **2.** Bir düzüye. 3. Rahatsız.

**biat, bey'at,** *A. i.* Birinin hâkimliğini kabul etme, elsıkışma, saçak öpme. *Biat-ı Rıdvan,* Hudeybiye'de Muhammet peygambere yapılan biat.

**biavni,** *A. zf.* [Bi-avn] «Yardımıyle» anlamında terkip. *Bi-avnillâhi tealâ,* Tanrının yardımıyle.

**biaynihi, biayniha,** *A. zf.* [Bi-ayn-hi] Aynıyle, olduğu gibi.

**bibeha,** *F. s.* [Bî-beha] Değer biçilemeyecek kadar değerli.

**bibehre,** *F. s.* [Bî-behre] **1.** Nasipsiz, mahrum. **2.** Değersiz.

**bibeka,** *F. s.* [Bî-beka] **1.** Bekasız. **2.** Geçici.

**bican,** *F. s.* [Bî-can] Cansız. Canını esirgemez yiğit.

**Bicen,** *F. i.* (Bk.) Bijen.

**biçare,** *F. s.* [Bî-çare] Çaresiz. Zavallı, yoksul [ç. **Biçaregân**].

**biçaregî,** *F. i.* Biçarelik, zavallılık.

**biçen,** *F. i.* [Bk. BİJEN]

**biçide, piçide,** *F. s.* Bükülmüş, kıvrılmış, karışık.

**biçun,** *F. s.* [Bî-çun] Yaptığından sorulmayan (Tanrı sıfatı). *Biçün ü çira,* sorumsuz (Tanrı).

**bid,** *A. s.* [Bi-el-d...] Arapça *bi-* edatının *d* ile başlayan kelimelerden eliflâmlılara katıldığı zamanki şekli. *Biddâva,* dava ederek; *biddave,* davet ederek; *biddef'at,* birçok defalar, defalarla; *biddevlet ü vel ikbal,* devlet ve ikbal ile; *biddevr,* dolaşarak, başkasına bırakarak; *biddua,* dua ile, dua ederek.

**bîd,** *F. i.* Söğüt. *Bid-i giryan, -sernigûn,* salkım söğüt, *-müşk, -muş,* sultanî söğüt, çiçeği kokulu söğüt.

**bidad,** *F. s.* [Bî-dad] Adaletsiz, zalim.

**bidadger,** *F. s.* [Bî-dad-ger] Zulüm edici [ç. **Bidadgeran**].

**bidadî,** *F. i.* Zalimlik.

**bidar,** *F. s.* Uyanık. *Bidar baht*; mutlu; *-dil,* uyanık, aydın. *Baht-i bidar,* uyanık, uygun talih; *dil-i bidar,* uyanık gönül.

**bidarî,** *F. i.* **1.** Uyanıklık. **2.** Uğraşma, çabalama. **3.** Dikkatlilik.

**bid'at,** *A. i.* **1.** Sonradan, yeniden çıkmış şey. **2.** Peygamber zamanından sonra dinde olan şey. *Bid'at-i hasene,* beğenilebilir yenilikler; *-seyyie,* kötü yenilikler [ç. **Bida**'].

**bidaye, bidayet,** *A. i.* **1.** Başla-

ma. **2.** Ön, başlangıç, ilk. *Mahkeme-i bidayet*, davaların ilk görüldüğü mahkeme, bunun üstünde *istinaf*, *temyiz* mahkemeleri vardı.

**bidevlet,** *F. s.* Zavallı, mutsuz.

**bidil,** *F. s.* [Bî-dil] Gönülsüz.

**bidimağ,** *F. s.* [Bî-dimağ] Akılsız.

**bidireng,** *F. s.* [Bî-direng] Eğlenmeyen, durmayan, çabuk.

**biduht,** *F. i.* Venüs. Zühre.

**biecmaihim,** *A. zf.* Hepsi, cümlesi.

**bieınrillah,** *A. zf.* Tanrının emriyle.

**biesribi,** *A. zf.* Hep bir arada.

**bieyyihal,** *A. zf.* [Bi-eyy-hal] Her halde, mutlaka.

**bifazlillah-i tealâ,** (Allahın fazliyle), anlamına arapça terkip.

**bigal,** *A. i.* [Bagl ç.] Katırlar.

**bigâh,** [Bî-gâh] Vakitsiz. *Gâh ü bigâh,* vakitli vakitsiz.

**bigâne,** *F. s.* **1.** Yabancı. **2.** Tanımaz. **3.** (Tas.) Yaşadığı halde dünya ile ilgisini kesmiş.

**bigânegî,** *F. i.* Yabancılık.

**bigaraz,** *F. s.* [Bî-garaz] **1.** Garezsiz. **2.** Taraf tutmayan. **3.** İçten.

**bigayat,** *F. i.* [Bigaye ç.] Sonsuzlar.

**bigaye,** *F. s.* [Bî-gaye] **1.** Sonsuz. **2.** Çok.

**bigayri,** *A. zf.* [Bi-gayr-i] Olumsuzluk, asıl kelime anlamının tersini vererek terkiplere girer. *Bigayri hakkin,* haksızlıkla, haksız olarak.

**bigış-,** *F. s.* [Bî-gış] Hilesiz, samimî.

**bîh,** *F. i.* **1.** Kök. **2.** Temel, kaynak.

**bih, biha, bihima, bihim,** *A. s.* O zamirinin, müzekker, müennes, tesniye ve çoğul halleri. O, onunla, ona, ondan. *Mahkûmun bih,* ona hükmolunmuş; *mamulün bih,* onunla amel olunan, hükmü geçer; *mefülünbih,* (Gra.) -i hali.

**bihakkın,** *A. zf.* Hakkıyle, tamamıyle.

**bihamdillâh,** *A. zf.* Allaha şükür olsun, Allahın yardımıyle.

**bihar,** *A. i.* [Bahr ç.] Denizler.

**bihasebi,** *A. e.* -ce, bakımından anlamıyle bileşikler meydana getirir. *Bihaseb-il-hal,* hal dolayısıyle, duruma göre; *bihaseb-il-irab,* i'rapça; *bihaseb-il-meratib,* rütbece, rütbe bakımından.

**bihâsıl,** *F. s.* [Bî-hâsıl] **1.** Sonsuz, sonuçsuz. **2.** Verimsiz.

**bihbud,** *F. s.* İyi, sağ.

**bihbudi,** *F. i.* İyi olmaklık

**bihemal, bihümal,** *F. s.* [Bî-hemal] Eşsiz, benzersiz.

**bihemta,** *F. s.* [Bî-hem-ta] Eşsiz, benzersiz.

**bihengâm,** *F. s.* [Bî-hengâm] Vakitsiz.

**bihin,** *F s.* İyi.

**bihişt, behişt,** *F. i.* Cennet. Bk. BEHİŞT.

**bihter,** *F. s.* En iyi.

**bihterîn,** *F. s.* Çok iyi, pek iyi.

**bihud,** *F. s.* [Bî-hud] Kendinden geçmiş.

**bihudane,** *F. zf.* Kendinden geçmişçesine.

**bihude,** *F. s.* Beyhude, nafile, boş. *Bihudegû,* boşuna söz söyleyen; *bihudekâr,* boşuna çalışan.

**bihuş,** *F. s.* [Bî-huş] Aklını kaybetmiş, sersem, baygın, kendinden geçmiş.

**bihuşane,** *F. zf.* Kendinden geçmişçesine.

**Bihzad,** *F. s.* Ünlü fars ressamı. «Doğuşu iyi» anlamınadır.

**biibaretiha,** *A. zf.* Aynıyle, ibaresi ibaresine.

**biirtiyab,** *F. s.* [Bî-irtiyab] Şüphesiz.

**biiznillâbi tealâ,** Tanrının izniyle.

**Bijen,** *F. i.* Rustem'in yeğeni.

**bika',** *A. i.* [Buk'a ç.] Ülkeler.

**bikarar,** *F. s.* [Bî-karar] **1.** Kararsız. **2.** Rahatsız.

**bikaydane,** *F. zf.* Kayıtsızca.

**bikaydi,** *F. i.* (Hek.) Kayıtsızlık. Fransızcadan *atraxie* karşılığı (XX. yy.) Ataraksiya.

**bikemükâst,** [Bî-kem-ü-kâst] Eksiksiz, artıksız, tamam olarak.

**bikes,** *F. s.* [Bî-kes] Kimsesiz. [ç. **Bikesan**].

**bikesane,** *Z. fs.* Kimsesizlere yakışır halde.

**bikr,** *A. s.* **1.** Kızlık. **2.** Bozulmamış, el sürülmemiş. *Bikr-i fikr, -mazmun,* ilk olarak söylenmiş fikir, mazmun [ç. **Ebkâr**].

**bil,** *A. e.* [Bi-el] Kameriye harfleriyle başlayan kelimelerde *bi-* edatı bu şekli alır. Katıldığı kelimeye «ile, için» anlamı katarak zarf grupları meydana getirir.

| | |
|---|---|
| *bilafiye* | *bilinfikâk* |
| *bilâhara* | *bilinfilâk* |
| *bilâkis* | *bilinfirad* |
| *bilasale* | *bilinfisal* |
| *bilcümle* | *bilinkısam* |
| *bilfarz* | *bilinkişaf* |
| *bilhusus* | *bilinşirah* |
| *bilıskat* | *bilintac* |
| *bilicab* | *bilintihap* |
| *bilicad* | *bilintikal* |
| *biliclâl* | *bilintisap* |
| *biliddia* | *bilirad* |
| *bilifa* | *bilirae* |
| *biliftihar* | *bilirkâp* |
| *bilihtimam* | *bilis'af* |
| *bilihtisar* | *bilisal* |

*bilihtişam* *biliskât*
*bilihtiyar* *bilisnad*
*biliktıza* *bilisraf*
*biliktibas* *bilistical*
*biliktidar* *bilisticar*
*biliktifa* *bilisticvap*
*biliktiran* *bilistid'a*
*biliktisab* *bilistidlâl*
*bililtica* *bilisti'fa*
*bililtifat* *bilistifsar*
*bililtimas* *bilistihbar*
*bililzam* *bilistihdam*
*bilimal* *bilistihsal*
*bilimdad* *bilistiklâl*
*bilimha* *bilistikmal*
*bilimlâ* *bilistilzam*
*bilimtihan* *bilistimlâk*
*bilimtisal* *bilistintak*
*bilimtizaç* *bilistişare*
*bilimza* *bilistizan*
*bilincimad* *bilişare*
*bilinfaz* *biliş'ar*
*bilişgal* *bilita*
*biliştira* *bilitiraf*
*biliştirak* *bilitiraz*
*bilistisna* *bilittifak*
*bilittihad* *bilmüşahede*
*bilityan* *bilmüşavere*
*bilkayd* *bilmüvacehe*
*bilkeşf* *bilmüzakere*
*bilmukabele* *bilvasıta*
*bilmünavebe* *bilvekâle*
*bilisbat*

**bilâ-**, *A. s.* Bulunduğu kelimeye olumsuzluk verir. Yalnız Arapça kelimelere eklenmesi kural gereği ise de farsça kelimelere de eklendiği olmuştur. *(Bilââram, bilâperva* gibi).

*-bilâarâm* *-faiz*
*-bedel* *-fark*
*-fasıla* *-muhakeme*
*-ihtar* *-mücadele*
*-ihtilâf* *-münazaa*
*-ihtiyar* *-müsademe*
*-ihtiyas* *-müzakere*
*-imtihan* *-resm*
*-inkıta* *-sebep*
*-intihap* *-tahkik*
*-intikal* *-taksir*
*-irtikâp* *-tarif*
*-ispat* *-târiz*
*-isticvap* *-tasdik*
*-istisna* *-tashih*
*-iş'ar* *-teemmül*
*-itiraz* *-tehir*
*-kayd ü şart* *-teklif*
*-lüzum* *-tevakkuf*
*-mualece* *-ücret*
*-muayene* *-vasıta*
*-mucib* *-velet*
*-müdafaa*

**bilâd,** *A. i.* [Beled ç.] Şehirler. *Bilâd-i aşere,* (10 şehir) İzmir, Eyüp, Kandiye, Halep, Selânik, Sofya, Trabzon, Galata, Kudüs, Lârisa; *-erbaa,* (4 şehir) Edirne, Bursa, Şam, Kahire; *-isna aşer* (12 şehir) Adana, Erzurum, Bağdat, Beyrut, Diyarıbakır, Rusçuk, Bosnasaray, Sivas, Maraş, Trablusgarp, Ayintap, Çankırı.

**bilâudul,** *A. zf.* [Bi-lâ-udul] Sapmadan, dönmeden.

**bilbedahe,** *A. zf.* [Bi-l-bedahe] Düşünmeden, hemen fikre geldiği gibi.

**bilerziş,** *F. s.* [Bî-lerziş] Titremeden, titremez.

**bilfiil,** *A. zf.* [Bi-l-fiil] Gerçek olarak, lafla değil işle.

**bilhassa,** *A. zf.* [Bi-l-hassa] Mahsus, özel olarak, hele.

**bililtizam,** *A. zf.* [Bi-l-iltizam] İş edinerek, mahsus; bile bile. İnadına.

**bilkuvve,** *A. zf.* [Bi-l-kuvve] **1.** Fikirde, düşünce halinde. İş haline çıkmadan. **2.** (Fel.) Gizil, tasarlı.

**bilkülliyye,** *A. zf.* [Bi-l-külliyye] Bütün bütüne. Büsbütün.

**billâh, billâhi,** *A. zf.* [Bil-l-Allah] Allah için (Ant).

**billûr,** *A. i.* Billur.

**billûrin,** *F. s.* Billurdan, billur gibi.

**bilma',** *A. zf.* [Bi-l-mâ] (Kim.) Su veya idrojeni bulunan madde adlarına *hydro* karşılığı olarak girer.

**bilmünasebe,** *A. zf.* [Bi-l-münasebe] Sırası gelmekle.

**bilûtfihi tealâ,** *A. zf.* [Bilûtf-hi] Tanrının inayetiyle.

**bîm,** *F. i.* Korku. *Bîm ü ümid,* korku ile ümit, kararsızlık; *Bîm-i can,* can korkusu.

**bimanahi,** *A. zf.* [Bi-mâna-hi] Yine o anlamda. Aynı anlamda.

**bimanend,** *F. s.* [Bî-manend] Benzersiz, eşsiz.

**bimar,** *F. s.* Hasta [ç. **Bimaran**].

**bimarhane,** *F. i.* **1.** Hastane. **2.** Akıl hastanesi.

**bimari,** *F. i.* Hastalık.

**bimaristan,** *F. i.* Hastane.

**bimekân,** *F. s.* [Bî-mekân] Yersiz yurtsuz. Serseri.

**bimer,** *F. s.* [Bî-mer] Sayısız.

**bimera,** *F. s.* [Bî-mera] Riyasız.

**bimerhamet,** *F. s.* [Bî-merhamet] Merhametsiz, acımaz.

**bimeze,** *F. s.* [Bî-meze] Tatsız tuzsuz.

**biminnet,** *F. s.* [Bî-minnet] Yaptığı iyiliği başa kakmaz.

**bimihr** *F. s.* [Bî-mihr] Sevgisiz, şefkatsız.

**bimnak,** *F. s.* [Bîm-nâk] Çekinmeyerek, korkmadan.

**bimuadil,** *F. s.* [Bî-muadil] Benzersiz, eşsiz.

**bimuhaba,** *F. s.* [Bîmuhaba] Çekinmeyerek, korkmadan.

**bimüdani,** *F. s.* [Bî-müdani] Emsalsiz, benzersiz.

**bimübalât,** *F. s.* [Bî-mübalât] Dikkatsiz, kayıtsız.

**bimürüvvet,** *F. s.* [Bî-mürüvvet] Mürüvvetsiz.

**bin-,** *A. e.* [Bi-el-n...] Arapça *nun* harfiyle başlayan elif-lâmlı kelimelerin *bi* (Bk.) edatıyle birleştiği zamanki şekli olup kelimeyi -e, -de hallerine koyar. *Binnetice,* sonunda; *binnefs;* nefisle,

kendisi; *binnisbe,* bir dereceye kadar; *binnihaye,* sonunda, en sonunda.

**-bin,** *F. s.* Gören, görücü. Bileşik kelimeler yapmada kullanılır. *Âkibetbin, bedbin, durbin, geçbin, nikbin, zâhirbin.* Bk.

**bînâ,** *F. s.* Gören, görücü. *Çeşm-i bîna,* görür göz; *nabîna,* kör [ç. **Binâyân**].

**bina,** *A. i.* **1.** Yapı. **2.** Yapma. **3.** Dayama, bir dava ve iddiayı bir şeyin üzerine kondurma. **4.** (Gr.) Arapçada fiillerin çatılarını konu yapan kitap. *Bina emini,* yapıya bakmakla ödevli kimse.

**binaberin,** *F. zf.* Bunun üzerine.

**binaen,** *A. zf.* Dayanarak, yapılarak, dolayı. *Binaen alâzalik,* bunun üzerine, bundan dolayı; *binaenaleyh,* bundan dolayı, bunun üzerine.

**binagûş,** *F. i.* Kulak memesi.

**binamaz,** *F. s.* [Bî-namaz] Beynamaz, namaz kılmaz.

**bincişk,** *F. i.* Serçe kuşu.

**binefsihi,** *A. zf.* [Bi-nefs-hi] Kendisi, kendi.

**binemek,** *F. s.* [Bî-nemek] Tuzsuz, tatsız, lezzetsiz.

**binende,** *F. s.* Gören, görücü [ç. **Binendegân**].

**bineng,** *F. s.* [Bî-neng] Utanmaz.

**bineva,** *F. s.* [Bî-neva] Nasipsiz. Her şeyden mahrum [ç. **Binevayan**].

**bini,** *F. i.* Burun.

**-bini,** *F. i.* Görücülük, görürlük. *Âkibetbinî,* sonu görürlük.

**biniş,** *F. s.* Görüş, uyanıklılık.

**bint,** *A. i.* Kız. *Zeyneb binti Ali,* Ali'nin kızı Zeyneb. *Bint-i ineb, bint-ül-ineb,* üzüm kızı, şarap.

**bir-,** *A. e.* [Bi-el-r...] Arapça *rı* harfiyle başlayan eliflâmlı kelimelerin *bi* (Bk.) edatıyle birleştiği zamanki şekli olup kelimeye «ile», «ederek» anlamı katar.

| | |
|---|---|
| *birrakabe* | *birric'a* |
| *birrasad* | *birrivaye* |
| *birremz* | *birrücu* |
| *birresm* | *birrükûp* |
| *birrıza* | *birrüus* |
| *birrica* | *birruye* |

**bi'r, biir,** *A. i.* Kuyu [ç. **âbar**].

**birader,** *F. i.* **1.** Erkek kardeş. **2.** (Mec.) Dost, arkadaş.

**biraderane,** *F. s., zf.* Kardeşliğe ait. Kardeşçe.

**birengi,** *F. i.* [Bî-rengî] Renksizlik.

**birey,** *F. s.* [Bî-rey] Reysiz, oysuz.

**bireyb,** *F. s.* [Bî-reyb] Şüphesiz.

**birke,** *A. i.* Gölcük, büyük havuz.

**birr,** *A. i.* Dince iyi işler işleme.
**birsam,** *A. i. Hallucination* karşılığı (XX. yy.) Sanrı.
**birtil,** *A. i.* Haksızlığı yürütmek için verilen armağan, rüşvet [ç. **Beratil**].
**birun,** *F. i.* Dışarı. Aşırı. *Derun ü birun,* iç ve dış, içerisi dışarısı, *Perdebirun,* haddi aşıran.
**biryan,** *F. i.* Kebap. Püryan.
**bisaman,** *F. s.* [Bî-sâman] Sermayesiz, parasız.
**bisat,** *A. i.* Halı, kilim, yaygı, döşeme. *Bisat-i arz,* yeşillik, çimen; *bisat-i hâk,* yeryüzü. *Bisatbusî,* etek öpme.
**biser ü bün,** *F. s.* [Bî-ser-ü-bün] Saçma sapan.
**biser ü pâ,** *F. s.* [Bî-ser-ü-pa] Başsız ayaksız, dağınık bir halde.
**bi'set,** *A. i.* Gönderme. Bir peygamber göndererek halkın dine çağrılması. *Bi'set-i nebeviye,* Muhammet peygamberin gönderilmesi.
**bismi,** *A. zf.* [Bi-ismi] Adıyle. *Bismillâhi,* Allah adıyle; *bismihi subhanehu,* Allahın adıyle.
**bismil,** *A. s.* Boğazlanacak hayvan. Besmele ile kesilecek.
**bismilgâh,** *F. i.* Kurban boğazlanma yeri.
**bismilgede,** *F. i.* [Bismil-gede] Kurban boğazlanma yeri.
**bismilgeh,** *F. i.* [Bismil-geh] Bk. BİSMİLGÂH.
**bismilşüde,** *F. s.* [Bismil-şüde] Boğazlanmış.
**bist,** *F. s.* Yirmi.
**bister, pister,** *F. i.* Döşek.
**Bisütun,** *F. i.* **1.** Ferhat tarafından delinen dağ. **2.** (Mec.) Gökyüzü. *Çetr-i bisütun,* gök.
**bisyar,** *F. s.* Çok.
**bisyarî,** *F. i.* Çokluk.
**biş,** *F. s.* Fazla, artık. *Kem ü bîş,* artık, eksik.
**bişe,** *F. i.* Meşelik, sazlık, orman. *Bişezar,* ormanlık.
**bişerm,** *F. i.* [Bî-şerm] Utanmaz.
**bişter,** *F. s.* [Biş-ter] Daha ziyade.
**bit-,** *A. e.* [Bi-el-t...] Arapça *te* ve *tı* harfleriyle başlayan eliflâmlı kelimelerin *bi* (Bk.) edatıyle birleştiği zamanki şekli olup «ile, ederek» anlamı verir.

*bittabi*
*bittadil*
*bittagyir*
*bittahkik*
*bittahkir*
*bittahrir*
*bittahvil*
*bittahsis*
*bittakdim*
*bittakdir*
*bittakrip*
*bittaksim*
*bittalep*
*bittamam*
*bittasmim*
*bittanzim*
*bittedriç*
*bittefrik*
*bittemsil*
*bittensip*
*bittenzil*
*bittercih*
*bittesdim*
*bittevdi*
*bittevfik*

**bîtab,** *F. s.* [Bî-tab] Gücsüz, kuvvetsiz.

**bitabane,** *F. zf.* Bitik bir halde.

**bitabî,** *F. i.* Takatsizlik, halsizlik.

**bitahsis,** *A. zf.* [Bi-tahsis] Hususiyle, hele.

**bitamamiha, bitamamihi,** *A. zf.* [Bi-tamam-ha] Tamamıyle, bütün, hep.

**biteayyün,** *F. s.* [Bî-teayyün] Adı sanı belirsiz.

**bittav',** *A. zf.* [Bi-t-tav'] İstek ile.

**bîve,** *F. s.* Dul.

**bivech,** *F. s.* [Bî-vech] Sebepsiz.

**bivefayi,** *F. s.* [Bî-vefa-î] Vefasızlık.

**biz-,** *A. e.* [Bi-el-z..] Arapça *zel, ze, dad* harfleriyle lâmelifli kelimelerin *bi* (Bk.) edatıyle birleştiği zamanki hali olup kelimeyi -e, -ile haline koyar. *Bizzat,* kendi kendisi; *bizzecr,* zorla, *bizziyare,* ziyaretle; *bizzikir,* zikrederek, söyleyerek, tekrar ederek.

**-biz,** *F. s.* «Eleyen, tarayan; bitiren» anlamlarıyle kelimeye katılır. *Fitnebiz,* dalavere yapan; *gülbiz;* gül yetiştiren.

**bizar,** *F. s.* Bıkmış, usanmış. Küsmüş.

**bizarî,** *F. i.* Bezginlik, küskünlük.

**bizatihi,** *A. zf.* [Bi-zat-hi] Kendiliğinden. *Müteharrik bizatihi,* kendi işler, otomatik.

**bizzarur, bizzarure,** *A. zf.* [Bi-z-zarure] ister istemez.

**bizzat,** *A. zf.* [Bi-z-zat] Kendisi, kendi.

**Bosnavî,** *A. s. i.* Bosna'lı. Boşnak.

**bû, buy,** *F. i.* **1.** Koku. **2.** (Mec.) Ümit. *Buy-i vefa,* vefalılık ümidi.

**bu,** *A. i,* [Ebu hafifi] Baba. *Bu Ali Sina. Bu Turab,* halife Ali.

**bûd,** *F. i.* Varlık. *Bud ü nebud,* var yok.

**bu'd, buud,** *A. i.* **1.** Uzaklık. **2.** Aralık. **3.** (Geo.) Boyut. *Bu'd-i mücerret,* var sayılan, uzay [ç. **Ebad**].

**bugat,** *A. i.* [Bagi ç.] Âsiler, baş kaldıranlar.

**buğz,** *A. i.* Sevmeme. Gizli, yürekte düşmanlık duyma.

**buhar,** *A. i.* Buğu.

**bîvaye,** *F. s.* [Bî-vaye] Sığınaksız, koruyucusuz. [ç. **Bivayegân**].

**biveçb,** *F. s.* [Bî-veçh] Münasebeti yokken. Sebepsiz.

**buhayre,** *A. i.* Göl.

**buhl,** *s. i.* Pintilik, cimrilik.

**buhran,** *A. i.* **1.** Hastalığın en ağır vakti. **2.** Nöbet. **3.** (Mec.) Bir işin tehlikeli, karışık bir hal alması. *Buhran-i ceyyid, -kâmil, -mahmud,* hastalığın iyiliğe döneceğini gösteren nöbet, *-redi',* hastalığın fena-

laşma nöbeti: *-vukelâ,* kabine bunalımı.

**buhur,** *A. i.* [Bahr ç.] **2.** Denizler, **1.** Nazım bahirleri.

**buhur, bahur,** *A. i.* Kokulu tütsüler.

**buhurdan,** *F. i.* İçine kokulu ağaç parçaları konulup yakılan kap.

**buka',** Bk. BİKA.

**buk'a,** *A. i.* **1.** Arz parçası, ülke. **2.** Büyük yapı **3.** Leke, benek.

**bukalemun,** *A. i.* **1.** Bukalemun. **2.** (Mec.) Dönek adam.

**Bukrat,** *A. i.* Meşhur eski Yunan hekimi Hipokratos.

**bûm,** *A. i.* Baykuş.

**bum,** *F. i.* Memleket, ülke.

**Burak,** *A. i.* **1.** Muhammet peygamberin Miraç'ta bindiği binek **2.** Cennetin olağanüstü bineği.

**burc, bürc,** *A. i.* **1.** Kale çıkıntısı, tabya. **2.** Tek hisar, kule. 3. (Ast.) Güneş dönencesinin bölündüğü on iki parçadan her biri.

**burka', bürka,** *A. i.* **1.** Kadınların yüzörtüsü, peçe, bürgü. **2.** Mekke'de Kâbe örtüsü. **3.** Yedinci kat felek. *Burka-fiken,* peçe açıcı [ç. **Beraki**].

**buruc,** *A. i.* [Burç ç.] Burçlar. *Buruc-i İsna aşer.* (Güneş medarının) on iki burcu.

**buriya,** *F. i.* Hasır. *Buriya-baf,* hasır örücü.

**bus,** *F. i.* Öpme.

**-bus,** *F. s.* Öpen. *Bisatbus, damenbus, destebus, pâbus, pâybus, zeminbus,* Bk.

**buse,** *F. i.* **1.** Öpme. **2.** (Tas.) Dünya zevki veya Tanrı sevgisinden yürekte doğan sevinç.

**busecâ,** *F. i.* [Buse-câ] Öpecek yer.

**buseçin,** *F. s.* [Buse-çin] Öpücük toplayan.

**busegâh, busgâh,** *F. i.* [Busegâh] Öpülecek yer.

**busi.** *F. i.* Öpme, öpmeklik, *Damenbusî,* etekleme, etek öpme; *destbusî,* el öpme.

**buside,** *F. s.* Öpülmüş.

**busiş,** *F. s.* Öpüş.

**bustan, busitan,** *F. i.* Bahçe, çiçek bahçesi.

**buteyn,** *A. i.* Karıncık.

**butimar,** *F. i.* Sorguçlu balıkçıl.

**bute,** *F. i.* Pota. Kuyumcu kalıbı.

**butlan,** *A. i.* **1.** Haksızlık. Boş olma. **2.** Hükümsüz olma. *Hatt-i butlan,* bir yazıya hükümsüzlüğünü göstermek için çekilen çizgi.

**butun,** *A. i.* [Batn ç.] **1.** Her şeyin iç yüzleri. **2.** Kuşaklar, neşiller.

**buule,** *A. i.* Kadın eş.

**buy, bu,** Bk. BÛ.

**buyâ,** *F. s.* Güzel kokulu.

**bücâet,** *A. i.* Bilgi.

**bübr,** *A. i.* Soluğan illeti. Astma.

**bühtan,** *A. i.* Birine yalandan bir şey kondurma, iftira.

**bükâ,** *A. i.* Ağlama.

**bükâ'ûd,** *F. s.* [Bükâ-alûd] Ağlatıcı.

**bükâengiz,** *F. s.* [Bükâ-engiz] Ağlatıcı.

**bükât,** *A. i.* [Bâki ç.] Ağlayanlar. Ağlayıcılar.

**bükm,** *A. s.* [Ebkem ç.] Dilsizler.

**bül'aceb,** *A. s.* Şaşılacak, garip.

**bükre,** *A. i.* Sabah vakti.

**bülbül,** *F. i.* Bülbül. *Çeşm-i bülbül,* çok ince kristal; *bülbül-i şeyda,* çılgın bülbül. [ç. **Belâlil**].

**bülbüle,** *F. i.* Emzikli su kabı.

**bülbülî,** *F. i.* Şarap kadehi.

**büldan,** *A. i.* [Beled ç.] Şehirler.

**bülega,** *A. i.* [Beliğ ç.] Beliğ kimseler.

**bülend,** *F. s.* Yüce, yüksek. *Bülendahter,* yüce talihli; *bülendavaz,* haykırma; *bülendpâye,* yüce rütbeli; *bülendpervaz,* yücelerde uçar, gözü yükseklerde; *bülendhimmet,* iyi çalışır; *serbülend,* övünür.

**bülend²,** *F. i.* Yücelik.

**bülfodul,** *A. s.* Boşboğaz.

**bülgâme,** *F. s.* Çok istekli.

**bülbeves,** *A. s.* Maymun iştahlı.

**büluğ,** *A. i.* Erginlik.

**bül'um,** *A. i.* Bk. BEL'UM.

**bün,** *F. i.* **1.** Dip, temel. **2.** Alt taraf, aşağı. **3.** Kök, kütük. **4.** Ağaç. *Biser ü bün,* başsız kıçsız (anlamsız); *gülbün,* gül ağacı.

**bünüvvet,** *A. i.* [İbn'den] Oğulluk, evlâtlık.

**bünyad,** *F. i.* Temel, esas.

**bünyan,** *A. i.* **1.** Yapı, bina. **2.** Bir şeyin yapısı.

**bünye,** *A. i.* **1.** Bir şeyin yapısı. **2.** Vücut yapısı *Bünye-i içtimaiye, Kaviy-ül-bünye,* vücudunun yapısı kuvvetli; *zaif-ül-bünye,* vücut yapısı zayıf.

**bür', ber',** *A. i.* Hasta iyiliğe yüz tutma. İyileşme. *Bür-üs-saa,* çabuk iyileşme.

**bürc, burc,** Bk. BURÇ.

**bürde,** *A. i.* Arapların üstten giydikleri üstlük. Hırka. *Kaside-i Bürde,* Kaab bin Zehîr'in Muhammet peygamber önünde okuduğu bir kasideye karşı sırtından çıkardığı hırkayı ona giydirmesiyle ün almış bir kaside adı.

**bürebne, berehne,** *F. s.* **1.** Çıplak, açık. **2.** Yalnız. *Bürehnepâ,* yalınayak; *bürehneser,* başı kabak.

**bürhan,** *A. i.* Kanıt. Hüccet. Delil. (Man.) Öncül kesin bilgilerden meydana gelmiş tasım.

**bürhe, berhe,** *A. zf.* Müddet, uzun zaman. *Bürheten min-ezzaman,* bir hayli zaman; *ba'de bürhetin,* bir hayli zamandan sonra.

**büride,** *F. s.* Kesilmiş. *Büride ser, ser büride,* başı kesilmiş.

**bürkân,** *A. i.* [Volkan'dan] Yanardağ, volkan [ç. **Berakin**].

**bürke,** *A. i.* Martı.

**bürnus,** *A. i.* Bornoz, Arap maşlahı [ç. **Beranis**].

**bürran,** *F. s.* Keskin.

**bürudet,** *A. i.* Soğukluk.

**bürut,** *A. i.* Bıyık.

**büruz,** *A. i.* Meydana çıkma. Açığa vurma.

**büstan,** *A. i.* Bk. BUSTAN.

**büşra,** *A. i.* **1.** Müjde. **2.** İncil.

**büt,** *F. i.* **1.** Put. **2.** (Mec.) Güzel, genç.

**büthal, büthale,** *F. i.* Ünlü bir tapınak.

**bütbane,** *F. i.* Tapınak.

**bütkede,** *F.* i. Tapınak.

**bütşiken,** *F. s.* [Büt-şiken] Put kırıcı.

**bütperest,** *F. i., s.* [Büt-perest] Puta tapan.

**büyut,** *A. i.* [Beyt ç.] Evler.

**büz,** *F. i.* Keçi.

**büzak,** *A. i.* Tükrük, salya.

**büzgale,** *F. i.* Oğlak. *Büzgale-i felek,* Oğlak burcu.

**büzürk,** *F. s.* **1.** Büyük. **2.** Yapıca iri. **3.** Kudretli. **4.** Şef, başkan. **5.** Musiki makamlarından elifbe sırasıyle birincisi [ç. **Büzürgân**].

**büzürgî,** *F. i.* Büyüklük.

**büzürgvar,** *F. s.* Büyük mertebeli, kadri yüce.

**büyu',** *A. i.* [Bey' ç.] Şatışlar.

**büyuz,** *A. i.* [Beyza ç.] Yumurtalar.

# C

**c, 1.** Osmanlı ve Fars alfabelerinin altıncı, Arap alfabesinin beşinci harfi. **2.** Ebcet hesabında 3 sayısına işaret-tir. **3.** Ay kısaltmasında cemaziyelâhir ayını gösterir.

**ca,** *A. i.* Ay kısaltmasında cemaziyelevvel işaretidir.

**câ, cây,** *F. i.* Yer. *Bicâ,* yerinde değil, yersiz. *Busecây,* öpecek yer.

**ca'be,** *A. i.* **1.** Ok kuburu. Terkeş, **2.** Küçük sandık.

**câbecâ,** *F. zf.* [Câ-be-câ] Yer yer.

**câbi,** *A. i.* [Cibayet'ten] Evkaf kiralarını ve zekâtı toplayan memur.

**Cabilka,** *F. i.* Uzakdoğu'da bin kapısı bulunan bir şehir. (Tas.) İnsanların Mutlak'a ulaşma çabalamalarının ilk basamağı.

**Cabilsa,** *F. i.* Uzakbatı'da bin kapısı bulunan bir şehir. (Tas.) İnsanların Mutlak'a ulaşmak çabalamalarının son varış noktası.

**câbir,** *A. s., i.* [Cebr'den] **1.** Zorlayıcı. **2.** Kırıkçı.

**cablûs,** *F. i.* El etek öpme, yaltaklanma.

**cablûsî,** *F. i.* Dalkavuk niteliği ve davranışı. Dalkavukluk.

**ca'd,** *A. s.* **1.** Kıvırcık (saç). **2.** Büklüm, lüle.

**cadde,** *A i.* **1.** Büyük, geniş sokak. **2.** Ana yol.

**cadu,** *F. s., i.* **1.** Cadı. **2.** Hortlak, gul. **3.** Büyücü. **4.** Çok güzel göz [ç. **Caduvan**].

**cadufen,** *F. i.* [Cadu-fen] Büyücü.

**caduger,** *F. i.* [Cadu-ger] Büyücü [ç. **Cadugeran**].

**cadugerî,** *F. i.* Büyücülük.

**cadusuhan,** *F. s.* [Cadu-suhan] Büyülercesine söz söyleyen.

**caduvâne,** *F. zf.* Büyücülere yakışır yolda.

**caduvî, caduyi,** *F. i.* Büyücülük.

**caduzeban,** *F. s.* [Cadu-zeban] Büyüleyici dili olan.

**cafer,** *A. i.* **1.** Küçük akarsu. **2.** (*Ö. i.*) Cafer-i zülcenaheyn, Ali'nin kardeşi olup Muta savaşında bayrak tutarken iki elini de kaybederek öldürüldü. Buna karşı iki kanadla cennete gitmiştir. *Cafer-i Sadık, Şiîlerin* on iki imamından altıncısı.

**Caferi,** *A. s.* Şiîlerden İmam Cafer-i Sadık taraflısı olan.

**Caferiyye,** *A. i.* Caferî tarikatı.

**câh,** *A. i.* Rütbe, derece, yüksek mevki. *Hırs-i câh,* mevki hırsı; *hubb-i câh,* mevki sevgisi.

**cahd,** *A. i.* Bile bile inkâr etme, ayak direme. *Cahd-i mutlak, cahd-i mustağrak,* Arap gramerinde iki tane olumsuz geniş zaman kipi.

**cahet,** *A. i.* Rütbe, mevki, yükseklik.

**câhız,** *A. s.* Patlak gözlü adam, lokma gözlü.

**cahid,** *A. s* [Cehd'den] Çalışıp çabalayan.

**cahid,** *A. s.* [Cahd'dan] Bildiği halde inkâr eden, ayak direyen. *Hasm-i cahid,* bile bile inkâr eden düşman.

**cahil,** *A. s.* [Cehl'den] **1.** Bilmeyen, habersiz. **2.** Okumamış, öğrenmemiş. **3.** Tecrübesiz, acemi. *Cahil-i amud,* inatçı cahil; *-munsif,* bilmediğini teslim eden, söyleyen cahil [ç. **cühela, cühhal**].

**cahilâne,** *F. s.* Cahil kimseye yakışır surette, cahillikle, cahilce. *Cür'et-i cahilâne,* cahilce ataklık; *gayre -i cahilâne,* ne olduğunu bilmeden bir şeyin sıkı surette taraflılığını gütme.

**cahili, cahiliyye,** *A. s.* **1.** Cahilliğe ait. **2.** İslâmdan evvelki Arap zamanına ait.

**Cahiliyye,** *A. i., s.* Cahiliyet devri adamları, puta tapanlar. *Şuara-yi Cahiliye,* Cahiliyet devri şairleri.

**Cahiliyyet,** *A. i.* Muhammet peygamberden önceki, puta tapma zamanı, devri.

**cahîm,** *A. i.* Yedi kat Cehennemin dördüncü katı. İslâmdan ayrılanlarla şeytanların azap çekecekleri yer. *Nâr-i cahîm,* Cehennem ateşi.

**cahîmî,** *A. s.* Cehennem gibi.

**cahid,** *A. s.* [Cahd'dan] Kuvvet ve inatla inkâr eden.

**cai',** **cayi',** *A. s.* Aç, acıkmış.

**cail, caile,** *A. s* [Cevelân'dan] Dönüp dolaşan.

**cail,** *A. s.* Yapan, eden. Kılıcı.

**caile,** *A. i.* İçteki anı.

**cair,** *A. s.* [Cevr'den] Eziyet eden.

**caiz, cayiz,** *A. s.* [Cevaz'dan] **1.** İşlenmesinde bir suç olmayan; izin verilmiş sayılabilen. **2.** Olabilir, olur.

**caize,** *A. i.* [Cevaz'dan] **1.** Bir büyüğün, kendisine sunulan bir armağana, en çok da şairlerin sundukları eserler ve manzumeler için verdikleri bahşiş. **2.** Eşit, aynı, ve başkaları deme anlamında «= veya» şekillerinde konan işaret [ç. **Cevaiz**].

**cali',** *A. s* Utanması kıt.

**ca'li, câliyye,** *A. s.* Câli, yapmacık. Gerçek ve içten olmayan. *Etvar-i câliye,* yapmacık tavırlar.

**calib, calibe,** *A. s.* [Celb'den] Kendine doğru çeken, çekip alıcı, çekici. *Calib-i dikkat,* dikkati çeken; *calib-i merhamet,* acındıran.

**Calinus,** *A. i.* İlkçağların, İpokrat ile beraber en büyük Grek hekimi, Galen (131-210).

**câlis,** *A. s.* [Cülus'tan] Oturan, oturucu, *Câlis-i evreng-i saltanat,* saltanat tahtına oturan.

**câliyet,** *A. i.* Yapmacık.

**Calût,** *A. i.* Davut peygamberle savaşmış olan dev gibi bir Filistinli olup Davut tarafından alnına atılan bir taşla öldürülmüştür, Goliath.

**câm,** *F. i.* **1.** Cam. **2.** Kadeh. **3.** Sırça. «Ateş» ve «gül» kelimeleriyle ve daha birçok kelimelerle birleşikleri vardır. *Câm-i Cem,* (Cem'in kadehi) şarap; *-cihannüma,* her şeyi, bütün olayları içinde gösterdiği söylenen bir ayna; *-fena,* (fanilik kadehi) ölüm; *-gurur,* insanı gururlandıran içki kadehi; *-gülfam,* (gülrengi kadeh) kırmızı şarap; *-ikbal,* dünya ululuğu kadehi, şarabı; *-memlû,* dolu kadeh; *-minarenk,* açık mavi renk kadeh; *-zerrin,* (altın kadeh) beyaz şarap. (Tas.) Tanrı âşığının yüreği

**Camasb,** *A. i.* Daniyal peygamberin oğullarından biri. Gûştasb (Hystaspes)in veziri olan ünlü hakîm.

**came,** *F. i.* Elbise. *Came-i fena,* (fanilik elbisesi) kefen; *-hayat,* (hayat elbisesi) ömür; *tebdil-i came* (elbise değiştirmek) tanınmaz kılığa girmek.

**camedan,** *F. i.* Elbise veya çamaşır sandığı. Hurç.

**cameduz,** *F. s.* [Came-duz] Elbise biçen, diken.

**camegi,** *F. i.* Elbiselik kumaş.

**camehab,** *F. i.* Yatak.

**camekân,** *F. i.* Camla örtülü, kapalı yer. Camlık.

**cameşuy,** *F. i.* Çamaşır yıkayan, çamasırcı.

**cami',** *A. i.* [Cemi'den] Müslümanların ibadet için toplandıkları minareli, minberli, mihraplı yapı, cami. *Câmi-i kebir,* ulu cami [ç. **Cevami**].

**cami', camia,** *A. s.* [Cemi'den] **1.** Derleyen, toplayan. **2.** İçine alan, içinde bulunduran. *Cami-i Kur'an* (Kur'an'ı derleyen) Halife Osman; *cami-ül-hurut,* kitap yazarı; *cami-ül-kelim,* lafzı az

anlamı çok söz; *cami-ül -mahasin,* nitelikleri bulunan; *cihet-i camia,* haller, şartlar; *kelâm-i cami,* öğüt sözü.

**camia,** *A. i., s.* [Cami'den] Toplum, topluluk, cemiyet (XIX. yy.).

**câmid, camide,** *A. s.* [Cümud'dan] Donmuş, donuk. *Cism-i camid, ecsam-i camide,* cansız cisim(ler); *ism-i camid* (Arap gramerinde), çekimsiz ve türevi olmayan isim veya fiil [ç. **Cevamid, Cemed**].

**camiiyyet,** *A. i.* Toplu olma, topluluk.

**camus,** *A. i.* Suaığırı, manda.

**can,** *F. i.* **1.** Can. **2.** Hayat, yaşayış. **3.** Gönül, yürek. *Can-i can* (Canın canı) Tanrı; *gûş-i can,* can kulağı; *yâr-i can,* can dostu [ç. **Canan**].

**can, cann,** *A. i.* Cin tayfası [ç. **Ecinne**].

**canâ,** *F. ü.* Ey sevgili.

**canâferin,** *F. s.* [Can-âferin] Yaratıcı.

**canan,** *F. i.* **1.** Sevgili. **2.** (Tas.) Vücud-i mutlak.

**canane,** *F. s.* Sevgili (kadın).

**canâver,** *F. s.* [Can-âver] **1.** Canlı, yaşayan **2.** Canavar.

**canâzar,** *F. s.* [Can-âzar] Can yakıcı, eziyet eden.

**canbahş,** *F. s.* [Can-bahş] Can veren, iç açan.

**canbaz,** *F. i.* [Can-baz] Canıyle oynayan. Tehlikeli gösteriler yapan. (Eski) Fedaî asker atlısı. (Mec.) Hileci.

**canbazî,** *F. i.* **1.** Canıyle oynayanın hali, niteliği. Cambazlık. **2.** Hilecilik.

**canbeleb, canberleb,** *F. s.* [Can-be-leb] Canı dudağında. Nerdeyse ölecek halde bulunan.

**candade,** *F. s.* [Can-dade] Candan bağlanmış, bağlı.

**candâr,** *F. i.* [Can-dâr] **1.** Diri canlı. 2. Koruyucu kimse, emniyet memuru.

**canefşan, canfeşan,** *F. s.* [Can-efşan] Bir dava uğruna can veren.

**canefşanî,** *F. i.* Bir dava uğruna can vericilik.

**canefza, canfeza,** *F. s.* [Can-efza] Taze hayat verici, iç açıcı.

**canfersa,** *F. s.* [Can-fersa] Canın dayanamayacağı.

**canfigen,** *F. s.* [Can-figen] Can düşüren, harcıyan.

**cangâh,** *F. i.* **1.** Can eskitici, çok üzücü. **2.** Can evi.

**cangir,** *F. s.* Can alıcı.

**cangeza,** *F. s.* [Can-geza] Can ısırıcı, öldürücü tehlikeli olan.

**cangüdaz,** *F. s.* [Can-güdaz] Can eritici, acıma uyandırıcı.

**cangüzar,** *F. s.* [Can-güzar] Candan geçer olan, cana dokunan.

**canhıraş,** *F. s.* [Can-hıraş] Dayanılamayacak derecede acı veren. İç tırmalayan.

**canî,** *F. s.* Candan sevilmiş olan.

**cani,** *A. i.* [Cinayet'ten] Cinayet işlemiş kimse.

**canip,** *A. i.* [Cenb'den] Yan. Taraf. Yön. *Leyyin-ü'-canib,* geçinmesi kolay, yumuşak [ç. **Cevanib**].

**canibdar,** *F. s.* [Canib-dar] **1.** Taraflı. **2.** Bir tarafın gayretini güden. **3.** (As.) Yancı.

**canibeyn,** *A. i.* İki taraf. Antlaşma veya sözleşmelerde karşılıklı bulunan taraflar.

**canibî,** *A. s.* Yana ait. (Mat.) Yanal.

**canih,** *A. s.* [Cünha'dan] Suç sahibi olan.

**cânişin,** *F. s.* [Câ-nişin] Birinin yerine oturan, yerine geçen. Vekil.

**cann, can,** *A. i.* Cin tayfası.

**cannisar,** *F. s.* [Can-nisar] Canını feda edip harcayan.

**canperver,** *F. s.* [Can-perver] Ruha hoş gelen. Ruh besleyici. İç açan, rahatlandıran. [ç. **Canperveran**].

**canrüba,** *F. s.* [Can-rüba] Gönül kapan. Çok güzel olan.

**cansipar, cansüpar,** *F. s.* [Can-sipar] Canını feda eden.

**cansiperane,** *F. zf.* Canını feda edercesine.

**cansiparî,** *F. i.* Can feda edicilik.

**cansitan,** *F. s.* [Can-sitan] Gönül alan, insana belâ olan güzel.

**cansitanî,** *F. i.* Can alıcılık.

**cansuz,** *F. s.* [Can-suz] Can yakıcı. Yürek tutuşturucu.

**canşikâf,** *F. s.* [Can-şikâf] Can yırtıcı, yaralayıcı.

**canşikâr,** *F. s.* [Can-şikâr] **1.** Can avlayıcı, öldürücü (olan sevgili). (Mec.) Azrail.

**canavar, canver,** *F. s.* **1.** Canlı, diri. **2.** Canavar.

**câr,** *A. i.* **1.** Komşu. *Cârullah,* Mekke'ye çekilip orada oturan. **2.** Çarşaf, örtü.

**cârî, cariye,** *A. s.* [Cereyan'dan] **1.** Akan, akıcı. **2.** Geçmekte olan. **3.** Geçer olan. *Hesab-i cari,* karşılıklı geçen hesap; *ma-i cari,* akarsu; *miyah-i cariye,* akarsular; *nizam-i cari,* yürürlükte olan nizam; *şehr-i cari,* geçmekte olan, içinde bulunduğumuz ay; *umur-i cariye,* gündelik işler.

**cârih, câriha,** *A. s.* [Cerh'ten] yaralayan, yara açan, *Alet-i cariha,* yara açan alet (bıçak, hançer, kama, şiş...); *esliha-i;*

*cariha*, yara açan silâhlar.

**câriha,** *A. i.* **1.** Üyelerden her biri (kol, ayak gibi), **2.** Avcı, kuş.

**cârim,** *A. s.* [Cürüm'den] Suç sahibi.

**caris, carise,** *A. s.* Yaygaracı, geveze.

**cariye,** *A. s.* [Cereyan'dan] Câri, geçer olan. *Âdet-i cariye,* hükmünü kaybetmemiş gelenek; *sikke-i cariye,* geçer akçe.

**cariye,** *A. i.* **1.** Para ile satılıp alınan hizmetçi kız, **2.** Savaşta esir olmuş veya odalık diye alınmış kız [ç. **Cevarij**.

**carr, carre,** *A. s.* [Cer'den] Çeken, çekici, sürükleyici. *Huruf-i carre,* (Arapça gra.) harf-i cerler.

**carub, çarub,** *F. i.* Süpürge.

**carubkeş,** *F. i.* [Carub-keş] Mekke'de Kâbe'nin, Medine'de camilerin süpürme işi (Eskiden önemli bir ödev ve şerefli bir rütbe idi.)

**carubnüma,** *F. s.* [Carub-nüma] Süpürge gibi, süpürgeyi andıran.

**carubzen,** *F. i.* [Carub-zen] Süpürücü, çöpçü.

**caselik,** *A. i.* Katolik. Başpiskopos, patrik.

**câsir,** *A. s.* [Cesaret'ten] Cesaret edici.

**casus,** *A. i.* **1.** Çaşıt, **2.** Fenalığa dair haberleri ve gizli şeyleri öğrenip bildiren kimse. **3.** Düşmanın askerliğe dair haberlerini öğrenip bildiren, [ç. **Cevasis**].

**casusî,** *A. s.* Casusluk.

**cavid, cavîd,** *F.s.* Sonu olmayan, sonsuz.

**cavidan,** *F. s.* Sonu olmayan, sonsuz. *Cavidan kired,* (ezelî akıl) Huşeng'in kitabı; *Cavidanname,* Fazlullah'ın kitabı; *cavidan seray,* (sonu olmayan saray) Cennet.

**cavers,** *A. i.* Darı, karaca darı.

**caversî, caversiye,** *A. i., s.* Hacmi bir darı tanesi büyüklüğünü geçmeyen kabarcık. *Caversiy-üş-şekl,* darı şeklinde; *dâ-ı caversî,* kabarcık hastalığı.

**cavidane,** *F. s.* Sonu olmayan, sonsuz.

**cavidanî,** *F. s.* Sonsuz, tükenmez. *Hayat cavidanî.*

**cây, câ,** *F. i.* Yer. *Cay-i iştibah,* kuşku noktası; *-karar,* durma, dinlenme yeri; *-mülâhaza,* düşünülecek nokta, yer.

**câygâh, câygeh,** *F. i.* [Cây-gâh] İyi memurluk yeri.

**câygir,** *F. s.* [Cây-gîr] Yerleşen, yer tutan, yerleşmiş. Süren.

**cayi, cai',** *A. s.* Aç, acıkmış.

**câynişin,** *F. i.* Birinin yerine geçen. Mevki tutan.

**cazib, cazibe,** *A. s.* [Cezb'den] **1.** Kendine doğru çeken. **2.** Gönül çeken, sevgi uyandıran. *Teklif-i cazib, tekâlif-i cazibe,* insanda tamah uyandıran çekici, kandırıcı teklif(ler).

**cazibe,** *A. i.* [Cezb'den] Çekim. Kendine çekme niteliği, kudreti. *Cazibe-i arz,* yerçekimi.

**cazibedar.** *F. s.* [Cazibe-dar] Çekici.

**câzim, cazime,** *A . s.* [Cezm'den] Kesin karar veren. Zihninde kestirip karar veren. *İtikad-i câzim,* hiç bir kuşku olmayan kesin inanış [ç. **Cevazim**].

**cazu,** *F. i.* Cadı, büyücü.

**cebabire,** *A. i.* [Cebbar ç.] Zorlayıcılar, Zorbalar, zulüm edenler.

**ceban, cebban,** *A. s.* [Cebanet'ten] Korkak, yüreksiz, ödlek.

**cebanet,** *A. i.* Korkaklık, yüreksizlik.

**cebbar,** *A. s.* [Cebr'den] **1.** Kudret, ululuk sahibi. Tanrı. **2.** Zor kullanan, zorba. **3.** Girişti̇ği işi mutlaka başaran [ç. **Cebabire**].

**cebbarane,** *F. zf.* Cebbara yakışacak yolda, zorbalıkla.

**cebe,** *F. i.* Halka veya zincirden örme zırh.

**cebehane,** *F. i.* Savaş aletlerinin korunduğu yer.

**cebel,** *A. i.* Dağ. *Cebel-i Nur, Cebel-ün-Nur,* Mekke'deki Harra dağı; *Şeyh-üc-cebel,* Haşhaşîler de denilen İsmailîlerin başkanı. Hazer denizi dolaylarında Alamut dağında otururdu. [ç. **cibal**].

**cebelî, cebeliyye,** *A. s.* Dağa ait, dağsal.

**ceber,** *A. s.* İnsanda elindelik kabul etmeyip her davranışı bir zor altında yaptığına inanan tarikat, bu tarikata inanmış kimse.

**ceberiyye,** *A. i.* [ç. Ceberiyyun] Elindelik (irade-i cüz'iye)i kabul etmeyen felsefe yolu, mezhep.

**ceberut,** *A. i.* **1.** Aşırı ululuk. **2.** Tanrı ululuğu. **3.** (Tas.) Tanrıya varmanın üçüncü basamağı. *Âlem-i ceberut,* Tanrısal kudret âlemi; *makam-i ceberut, menzil-i ceberut,* Tanrısal kudretle doğrudan temas noktası.

**cebhe,** *A. i.* **1.** Alın. **2.** Ön taraf, yüz. **3.** (As.) Ordunun ön tarafı, savaş hattı, cephe [ç **Cebehat, cibah**].

**cebhesây,** *F. s.* [Cebhe-sây] Birinin karşısında alnını yere koyan.

**cebîn,** *A. i.* Alın. *Çin-i cebin,*

alın kırışığı, buruşuk, kızgınlık.

**cebîn,** *A. s.* [Cebanet'den] Korkak, yüreksiz.

**cebinsâ,** *F. s.* [Cebin-sâ] Alnını yere koyan, fazla saygı gösteren.

**cebire,** *A. i.* Cerrahların kırık sarma işi için kullandıkları tahta [ç. **Cebayir**].

**cebr,** *A. i.* **1.** Zor, zorlama, **2.** Düzeltme, onarma. **3.** (Mat.) Cebir. *Cebr-i âdi, -âlâ,* matematikten cebir konuları; *-hâtır,* gönül alma, gönül yapma; *-mâfat,* kaybedilmiş bir şey yerine başka bir şey bulup avunma; *-nefs,* kendini zorla tutma; *-noksan,* eksiği tamamlama; *cebr ü zor,* baskı ve zorlama; *cebr ve mukabele,* cebir denklemi, denklem.

**Cebrail, Cebril, Cibril,** *A. i.* Tanrıya en yakın dört melekten, yeryüzünde peygamberlere selâm ve söz getirme işini göreni.

**cebren,** *F. zf.* Zorla.

**cebrî, cebriyye,** *A. s.* [Cebr'den] **1.** Cebir ile ilgili. *İfade-i cebriyye,* cebirsel ifade. **2.** Zorla, sıkı altında yaptırılan. *Muamele-i cebriyye,* zor muamelesi.

**cebriye, ceberiyye,** *A. i.* Kadercilik. (XX. yy.) *Fatalisme* karşılığı.

**ced,** *A. i.* Bk. CEDD.

**ced,** *A. i.* **1.** Zindana koyup hapsetmek. **2.** Birinin burun, kulak, el veya ayağını kesme.

**cedd,** *A. i.* **1.** Büyükbaba. **2.** Dedelerden biri. *Cedd bicedd,* soyca, eskiden, babadan babaya geçe geçe; *ceddi-i âlâ,* bir soyun başı olan kimse; *cedd-i büzürkvar,* kadri yüksek soy başı [ç. **Ecdad**].

**ceddanî,** *A. s.* [Cedd'den] Ataya ait, onunla ilgili. *Atavistique* karşılığı (XX. yy.).

**ceddaniyet,** *A. i.* Atacılık. (XX. yy.) *Atavisme* karşılığı.

**cedde,** *A. i.* Büyük anne, nine. Babanın, yahut ananın anası. *Cedde-i fâside,* ananın anası; *cedde-i sahiha,* babanın anası.

**cedel,** *A. i.* **1.** Konuşmada çekişme. **2.** (Man.) Eytişim, diyalektik. *İlm-i hilâf ü cedel,* mantık yoluyla tartışma ve çekişme bilimi.

**cedelgâh,** *F. i.* [Cedel-gâh] Çekişme yeri (yani dünya).

**cederi, cedrî,** *A. i.* Çiçek hastalığı. *Telkih-i cederi,* çiçek aşısı.

**Cedi,** *A. i.* Oğlak burcu. Güneş aralık ayının dokuzunda bu burca girer. *Medar-i Cedi.* Oğlak dönencesi; çok sıcak

iklimlerle güneydeki orta iklimi ayırır, güneşin güneye doğru en aşağı derecesini bildirir.

**cedid, cedide,** *A. s.* **1.** Yeni. **2.** Kullanılmamış. **3.** Yeni çıkma. **4.** Farsların kullandıkları bir vezin. *Edebiyat-i Cedide,* (Yeni Edebiyat) 1896'dan 1901 yılına kadar süren Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Cenap Şahabettin ve arkadaşlarının temsilcileri oldukları edebiyat okulu; *eser-i cedid,* bir çeşit dilekçelik kâğıt; *Nizam-i Cedit,* III. Selim zamanında kurulmuş olan yeni askerlik.

**cedidan, cedideyn,** *A. i.* Gece ile gündüz.

**cedir,** *A. s.* Uygun, lâyık.

**cedr, cidar,** *A. i.* Duvar.

**cedvel,** *A. i.* **1.** Ark, su kanalı **2.** Çizgi veya sıraları olan ve bölümleri bulunan defter veya kâğıt liste. **3.** Çizgi tahtası [ç. **Cedavil**].

**cefa,** *A. i.* **1.** Ayrılıkta bırakma. **2.** Eziyet etme. **3.** (Tas.) Tarikat adamının kalbinin öğrendiklerinden perişan olması.

**cefacu,** *F. s.* [Cefa-cu] Cefa arayan, cefa eden. [ç. **Cefacuyan**].

**cefadide,** *F. s.* [Cefa-dide] Cefa görmüş, eziyete uğramış.

**cefakâr,** *F. s.* [Cefa-kâr] **1.** Cefa eden. **2.** Cefa çekmiş olan. [ç. **Cefakârân**].

**cefakeş,** *F. s.* [Cefa-keş] Cefa çekip sesini çıkarmayan.

**cefapişe,** *F. s.* [Cefa-pîşe] Cefa etmeyi huy edinmiş olan.

**ceffar,** *A. s., i.* [Cifr'den] Cifirci. Falcı.

**ceffelkalem,** *A. zf.* **1.** Bir kalemde. Uzun uzadıya düşünmeden bir şey yazıverme, söyleyiverme. **2.** Birden, hemen.

**cefr,** *A. i.* Bk. CİFR.

**cefn,** *A. i.* **1.** Gözkapağı. **2.** Kın. [ç. **Ecfan, cüfun**].

**cehabize,** *A. i. ç.* Gerçeklerden haberi olanlar. *Cehabize-i mutasavvifin, cehabize-i ulûm,* tasavvuf, bilim gerçeklerinden haberli olanlar, iyice bilenler.

**cehalet,** *A. i.* Bilmezlik.

**cehan,** *F. i.* Bk. CİHAN.

**cehd,** *A. i.* Çalışma, çabalama, çok uğraşma. *Cehd ü gayret, cehd ü ikdam,* çok çalışma; *bezl-i cehd,* çalışıp durma.

**cehele,** *A. i.* [Cahil ç.] **1.** Cahiller, bilmezler. **2.** Kendini bilmezler, münasebetsizler.

**cehende,** *F. s.* Sıçramış, fırlamış; sıçrayan, fırlayan.

**cehennem,** *A. i.* Günah işleyenlerin ahirette cezalandırıla-

cakları yer. Yedi kattır: *Cehennem, sair, sakar, cahîm, kuteme, lâzi, haviye* yahut *derk-i esfel.*

**cehennemî,** *A. s.* Cehenneme lâyık. Cehennem gibi (sıcak veya sıkıntılı).

**cehîr,** *A. s.* [Cehr'den] Yüksek sesle, açık olarak söylenen.

**cehl,** *A. i.* Bilmezlik. *Cehl-i mürekkeb,* bilmediğini de bilmemek suretiyle olan iki kat bilmezlik, yarı okumuş.

**cehr,** *A. i.* Açıktan ve yüksek sesle (söyleme veya okuma).

**cehre,** *A. i.* Açıkta ve belli olan şeyler.

**cehren,** *A. zf.* Açık sesle, aşikâr olarak. *Sırran ve cehren,* gizliden ve açıktan.

**cehreten,** *A. zf.* Aşikâr olarak.

**cehrî, cehriyye,** *A. s.* Açıktan veya yüksek sesle yapılan.

**cehud, cühut,** *A., F. i.* Yahudi.

**cehudane,** *F. s.* Çıfıtçasına.

**cehul,** *F. s.* [Cehl'den] Pek, çok cahil.

**cehulâne,** *F. s.* Pek cahilcesine.

**celâ',** *A. i.* Memleketinden ayrılma. Gurbete düşme. *Celâ-yi vatan,* doğduğu yerden ayrılma, ayırma.

**celâbîb,** *A. i. ç.* Kadın baş ve yüz örtüleri. Yaşmaklar.

**celâcil,** *A. i.* [Cülcül ç.] Tef zilleri.

**celâdet,** *A. i.* Yiğitlik. *Şemşir-i celâdet,* yiğitlik kılıcı.

**celâfet,** *A. s.* Kabalık, yakışıksızlık.

**celâl,** *A. i.* **1.** Büyüklük, ululuk. **2.** Hışım, kızgınlık. *Zülcelâl,* celâl sahibi, Tanrı; *ism-i celâl,* Tanrı adı.

**celâil,** *A. i.* [Celile ç.] Yüce olan şeyler. *Celâl-i masalih-i devlet,* devlet işlerinin büyükleri.

**celâlet,** *A. i.* Büyüklük, ululuk.

**celâlî,** *A. s.* **1.** Tanrıya ait, tanrısal. **2.** Celâl adlı kimselerle ilgili. **3.** XVI. yy. sonlarıyle XVII. yy. başlarında Anadolu'da kalabalık olarak ayaklananlar. **4.** Sultan Celâlettin Melekşah tarafından düzenlenen ve 1100 (H. 471) yılından başlayan bir takvim.

**celâliyane,** *F. zf.* Celâlî olana yakışır surette.

**celb,** *A. i.* **1.** Getirme, kendine çekme. **2.** Getirtme. **3.** Yazı ile çağırma. *Celb-i kulûb,* kalpleri kazanma; *-menfaat ve def-i mazarrat,* faydayı isteme ve zararı istememe.

**celbname,** *F. i.* Mahkemeye çağrı kâğıdı, celpname.

**celep,** *A. i.* Kasaplık hayvan alışverişi yapan, sürü getiren.

**celeb,** *F. i.* Orospu.

**celesat,** *A. i.* [Celse ç.] Oturumlar.

**celi, celli,** *A. s.* [Cilâ'dan] **1.** Açık, meydanda. **2.** Parlak, aşikâr. **3.** Bir yazı çeşidi.

**celîl, celile,** *A. s.* [Celâl'den] Büyük, ulu. Resmî yazılarda vezir veya müşür rütbeli kimselere ve onların dairelerine hitap olarak yazılırdı: *Nezaret-i celile, vilâyet-i celile.* Bu rütbelerden aşağıdakilerin bulundukları dairelere *behiyye* veya *aliyye* diye yazılırdı (XIX. yy.).

**celîs,** *A. s.* [Cülûs'tan] Birlikte oturan arkadaş. *Celîs-i enis,* cana yakın arkadaş.

**cellâd,** *A. i.* Öldürülmeye hükümlü kimseleri öldürmekle ödevli kimse. (Mec.) Çok zalim, acımaz. *Cellâd-i felek,* ölüm meleği: Merih (Mars) ile Zuhal (Satürn).

**celle,** *A. ü.* «Celil ve aziz olsun» anlamında dua sözü. *Celle ve alâ, celle şanühu, celle celâlühu, azze ve celle,* gibi ve Tanrı hakkında kullanılır.

**celse,** *A. i.* Bir defa oturma, oturum. *Celse-i hafife,* hafif oturma, ilişme; *-hafiyye,* gizli oturum.

**Cem,** *F. i.* **1.** İran Pişdadiyan hükümdarlarının dördüncüsü Cemşid. Şarabı bulan masal hükümdarı. **2.** Peygamber Süleyman'ın lakabı. **3.** Büyük İskender'in lakabı. *Ayin-i Cem,* şarabı bulan Cem tarafından kurulan usul, âyin; *bâd i Cem,* Peygamber Süleyman'ın hükmettiği yel; *câm-i Cem,* şarap kadehi, şarap.

**cem',** *A. i.* **1.** Toplama. Bir yere getirme. **2.** Asker kuvveti. **3.** (Gra.) Çoğul. **4.** (Mat.) Toplam. *Cem-üc-cem',* iki kat çoğul; *eyyam-i cem',* Mekke'de Mina ve Arafat ziyaretiyle geçen dört hac günü; *yevm-üc-cem',* (1.) Zilhiccenin dokuzunda Mekke yakınındaki Arafat dağında hacıların toplandığı gün. (2) Kıyamet günü.

**cemaât,** *A. i.* [Cemaat, ç.] Topluluklar, kalabalıklar.

**cemaat,** *A. i.* [Cem'den] **1.** Bir yere toplanmış insanlar. **2.** Bir imama uyup namaz kılanlar. **3.** Bir mezhepten olan topluca ahali. **4.** Yeniçeri teşkilâtında birkaç odanın meydana getirdiği kısım.

**cemad,** *A. i.* Canlılığı ve gelişmesi olmayan cisim.

**cemadat,** *A. i.* [Cemad ç.] Canlılardan ve bitkilerden gayrı cisimler.

**cemadi, cemazi, cumadi,** *A. i.* A-

rabî ayların beşincisiyle altıncısının adı. *Cemadi-el-ulâ, cemadi-el-âhire.*

**cemadiyet,** *A. i.* Cansızlık, donukluk (Ed. Ce.).

**cemahir,** *A. i.* [Cumhur ç.] Cumhurlar, cumhuriyetler. *Cemahir-i Müttehide-i Amerika,* Amerika Birleşik Devletleri.

**cemal,** *A. i.* **1.** Güzellik, Yüz güzelliği. **2.** Bu güzellik. Tanrı kemalinin bir görünüşü tutularak, (Tas.) Hakka erişmek, Hakka kavuşmak için bir yol sayılmıştır. *Cemalullah,* Tanrının lütfu; *arz-i cemal,* yüz gösterme, görünme.

**cem'an,** *A. zf.* Toplamak suretiyle, toplanmış olarak, tümü birden.

**cemed,** *A. i.* Buz, kar. Dondurma.

**cemedî,** *A. s.* [Cemed'den] Pek soğuk, buz gibi.

**cemel,** *A. i.* Erkek deve.

**cemerat,** *A. i.* [Cemre ç.] Cemreler.

**cemî',** *A. s.* [Cem'den] Bütün, hep.

**cem'î,** *A. s.* [Cemiyet'ten] Topluma ait, toplumla ilgili (XX. yy.)

**cemil, cemile,** *A. s.* [Cemal'den] Güzel. *Evsaf-i cemile,* güzel nitelikler; *zikr-i cemil,* (1) İyilikle anma. (2.) Okullarda verilen mükâfat kâğıtlarından biri.

**cemile,** *A. i.* Hatır hoşluğu için yapılan hareket. Yaranma, yaranmak için yapılan hareket.

**cem'iyyat,** *A. i.* [Cemiyet ç.] Cemiyetler. Toplumlar, kurumlar, dernekler.

**cemiyyet,** *A. i.* **1.** Topluluk, bir yere toplanma. **2.** Toplum. **3.** Kurul. **4.** Dernek. **5.** Düğün. **6.** (Ed.) Sözün birkaç yönden anlamlı bulunması. **7.** (Tas.) Zihin ve hatırın yalnız Tanrı ile dolu bulunması, meşgul olması. **8.** Derli topluluk, rahatlık. *Cemiyet-i beşeriye,* insan topluluğu, toplum; *-hâtır,* zihin ve fikrin dağınık olmayıp rahat ve toplu olması; *-İlmiyye-i Osmaniye,* on dokuzuncu yy.-da kurulmuş bir bilim kurulu; *-kelâm,* birkaç anlamı bulunan söz; *hitan cemiyeti,* sünnet düğünü; *velime cemiyeti,* düğün.

**cemiyyetgâh,** *F. i.* Toplantı yeri.

**cemm,** *A. i.* Tüm, bütün. Halk kalabalığı; *Cemm-i gafir,* pek kalabalık topluluk.

**cemmal,** *A. i.* Deveci. Deve mehteri.

**cemmaş,** *A. s.* Zampara.

**cemmaz, cemmaze,** *A. i.* Erkek deve, dişi deve.

**cemre,** *A. i.* **1.** Yanmış kömür parçası. Kor. **2.** Hacca gidenlerin Mekke yakınında Mina vadisinde şeytan taşlamaları. **3.** Şubat sonlarıyle mart başında havaya, suya, toprağa düştü denen nesne ki, havalar yavaş yavaş ısınmaya başlar. **4.** Karakabarcık denen çıban.

**Cemşid,** *F. i.* Bk. CEM.

**cenab,** *A. i.* **1.** Taraf, yön. **2.** Büyültme, ulu görme deyimi. *Cenab-i Hak,* Tanrı; *-hilâfetpenahî, -padişahî,* padişah.

**cenabet,** *A. i.* Din bakımından yıkanma gerektiren durum. Pis.

**cenah,** *A. i.* **1.** Kuş kanadı, **2.** Kol, pazı. **3.** (As.) Yan. Kol [ç. **Ecnaha**].

**cenaheyn,** *A. i.* [Cenah'tan] İki yan; *Zü-l-cenaheyn,* dünya ve ahireti de iyi olan anlamında bulunan bu söz aynı zamanda iki tarafa da yaranan, iki yüzlü için de kullanılmıştır.

**cenaib, cenayip,** *A. i. ç.* Yedek hayvanlar, binekler.

**cenan,** *A. i.* Yürek, gönül. *Halis-üc-cenan,* yüreği temiz.

**cenaze,** *A. i.* Kefenlenip tabuta yatırılmış ölü.

**cenb,** *A. i.* Yan. Yan taraf, koltuk altının aşağısı.

**cenbî,** *A. s.* Yanal.

**cenbiyye,** *A. i.* Yan tarafa asılan bir nevi eğri kama veya hançer.

**cendel,** *A. i.* Nehirlerde bulunan iri kaya.

**cendere,** *F. i.* Baskı. Mengene.

**ceng,** *F. i.* Cenk, savaş. *Ceng-i zergeri,* yalancıktan savaş. *Der ceng-i evvel,* ilk ağızda.

**cengâver,** *F. s.* Cenkçi, savaşçı.

**cengâverane,** *F. s.* Savaşçı gibi, savaşçıya yakışır yolda.

**cengcû,** *F. s.* Savaş arayan, savaşa hazır. Kavgacı.

**cenîn,** *A. i.* **1.** Döl. **2.** Ana karnında çocuk. *Cenin-i kâzib,* gerçek olmayan gebelik; *cenin-i sakıt,* düşük; *iskat-i cenin,* çocuk düşürme.

**cenk, ceng,** *F. i.* Savaş.

**cennat,** *A. i.* [Cennet ç.] Cennetler. *Cennat-i Adn,* cennet bahçeleri.

**cennet,** *A. i.* **1.** Ağaçlı, sulak yer, bahçe. **2.** Tanrının insanlara müjdelediği ölümden sonraki güzel ebedî durak. *Dar-üc-celâl, dar-üs-selâm, cennet-ül-meva, cennet-ül-huld, cennet-ün-naim, cennet-ül firdevs, cennet-ül-karar, cennet-ül-adn,* adlarında sekiz cennettir.

**cennetmekân,** *F. s.* Durağı cennet olan.

**cenub,** *A. i.* Güney.

**cenubî,** *A. s.* Güney yönde bulunan.

**cerab,** *A. i.* Dağarcık.

**cerad,** *A. i.* Çekirge. (Mec.) Yağmacı kalabalığı. *Cerad-i münteşir,* yayılmış yağmacılar.

**cerahat,** *A. i.* İrin.

**ceraid,** *A. i.* [Ceride ç.] **1.** Cerideler. 2. Gazeteler.

**ceraim,** *A. i.* [Cerime ç.] **1.** Suçlar. **2.** Suç pahaları.

**cerbeze,** *A. i.* **1.** Hilekârlık, kurnazlık. **2.** Beceriklilik. Güzel ve kandırıcı söz söyleme.

**cerd,** *A. i.* Atlı veya yaya asker takımı.

**cerda,** *A. s.* Tüysüz. Dazlak.

**cerde,** *F. i.* Kuladan açıkça sarı renkli at.

**cereb,** *A. i.* Uyuz.

**cerem,** *A. i.* Ayrılma. *Lâcerem,* şüphesiz, mutlaka.

**ceres,** *A. i.* Hayvan boynuna asılan çıngırak. Küçük çan.

**cereyan,** *A. i.* **1.** Akma, akım. **2.** Geçme. **3.** Olma. *Cereyan-i hava,* hava akımı; *-mesalih,* işlerin oluşu; *-vaka,* olayın geçişi; *bati y-üc-cereyan,* ağır akışlı; *kaza-cereyan,* Tanrı buyruğuna uygun olarak, önlenmez halde geçen; *seri-üc-cereyan,* çabuk akan, çabuk geçen.

**cerh,** *A. i.* **1.** Yaralama. **2.** Çürütme, kabul etmeme.

**ceri,** *A. s.* [Cüret'ten] Gözü pek, yılmaz. *Ceriy-ül-kalem,* serbest yazar, kalemi zorlu; *ceriy-ül-lisan,* sözünü esirgemez, serbest sözlü.

**cerib,** *A. i.* Osmanlı imparatorluğunun Arabistan ülkelerinde kullanılan 216 litre kadar olan bir hacım ölçüsü, 80 metre kare kadar tutan bir yer ölçüsü.

**ceride,** *A. i.* **1.** Haraç defterdarlarının toprak ölçülerini kaydettikleri defter. **2.** Önemli olayların kaydedildiği resmî dairelerin bazı büyük defterleri. **3.** Gazete (XIX. yy.). *Ceride-i feride,* eşi olmayan, tek gazete; *Ceride-i Havadis,* 1840'ta çıkarılmış resmî olmayan ilk gazete; *Ceride-i nüfus,* nüfus kütüğü [ç. **Cerâid**].

**ceriha,** *A. i.* Yara. (Arapçada yok diye bazı sözlükler almaz ve yanlış olduğunu yazanlar vardır; böyle olduğu halde çok kullanılmıştır).

**cerihadar,** *F. s.* [Ceriha-dar[ Yaralı.

**cerime,** *A. i.* [Cürm'den] **1.** Suç. **2.** Para cezası.

**cerr,** *A. i.* **1.** Çekme, sürükleme. **2.** Kendine doğru çekme. **3.** Medresede okuyanların üç aylarda köy köy dolaşarak

imamlık, vaiz işleri görerek yıllık para toplamaları. **4.** Arap gramerinde, kelimenin sonunun *i* okunması. *Cer-i eskal*, mekanik; *-menfaat, -nükud*, fayda, para çekme; *harf-i cerr*, beraber bulundukları Arapça kelimelerin sonunu *i* okutan harf.

**cerrah,** *A. i.* Yaraya bakan. Operatör.

**cerrahi,** *A. i.* Cerrahlık.

**cerrar,** *A. i.* [Cerr'den] **1.** Mutlaka para toplamak için kendine bir kıyafet vermiş dilenci. Arsız, asılıcı dilenci. **2.** (*s.*) Kalabalık, çok (asker).

**cerrare,** *A. i.* Küçük ve ağılı akrep. (Saç için kullanılır.)

**cesamet,** *A. i.* [Cism'den] Büyüklük, irilik.

**cesaret,** *A. i.* Yiğitlik.

**ceshan, çespan,** *F. s.* Lâyık, yaraşır.

**cesed,** *A. i.* **1.** Cisim. **2.** Gövde, ten. **3.** Ölü insan gövdesi [ç. **Ecsad**].

**cesîm, cesime,** *A. s.* [Cesamet'ten] **1.** İri. **2.** Ulu. **3.** Önemli, büyük.

**ceste,** *F. s.* Sıçramış, fırlamış. *Ceste ceste*, azar azar.

**cesur,** *A. s.* [Cesaret'ten] Yiğit.

**ceşn, çeşn,** *F. i.* Ziyafet.

**cev,** *F. i.* Arpa. *Dane-i cev*, arpa tanesi.

**cevab,** *A. i.* **1.** Soruya karşı söylenen söz. **2.** Kabul etmeme. **3.** Bir yazıya karşılık. *Cevab-i cevab*, söylenene karşılık; *-katî*, kesin söz; *-nasavab*, doğru olmayan karşılık; *-red*, olmaz deme; *-şafi*, inandırıcı cevap; *hazırcevab*, yerinde ve hemen karşılık bulan; *redd-i cevab*, karşılık söylenene karşı söz söyleme [ç. **Ecvibe**].

**cevaben,** *A. zf.* Karşılık olarak.

**cevabi,** *A. i.* [Cabi ç.] Tahsildarlar, cabiler.

**cevabî,** *A. i.* Cevap, karşılık.

**cevabname,** *F. i.* Cevap, karşılık olarak yazılan şey.

**cevad,** *A. s.* [Cud'dan] Cömert.

**cevahir,** *A. i.* [Cevher ç.] Cevherler. Değerli süs taşları. *Cevahir-i ulviye*, felekler, gezegenler.

**cevaib,** *A. i. ç.* Halk arasında dolaşan sözler. Haberler.

**cevaiz,** *A. i.* [Caize ç.] Caizeler, verilen bahşişler.

**cevamî',** *A. i.* [Cami', camia ç.] **1.** Camiler. **2.** Toplu şeyler. **3.** İçinde çok şeyler bulunan kitap veya nesneler.

**cev'an,** *A. s.* [Cu'dan] Acıkmış, midesi boş.

**cevan, civan, cüvan,** *F. i.* Genç, delikanlı.

**cevanan, civanan,** *F. i.* [Cevan ç.] Gençler; tazeler.

**cevani,** *F. i.* Gençlik.

**cevanib,** *A. i.* [Canib ç.] Yönler, taraflar. *Cevanib-i erbaa,* dört taraf.

**cevanbaht,** *F. s.* Talihi genç, mutlu.

**cevari,** *A. i.* [Cariye ç.] Cariyeler, kızlar, halayıklar. *Cevariy-ül-künnes,* gezegenler, Utarit (Merkür), Zühre (Venüs], Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter) ile Zuhal (Saturn).

**cevarih,** *A. i.* (Cariha ç.) Avcı kuşlar.

**cevasis,** *A. i.* [Casus ç.] Casuslar.

**cevaz,** *A. i.* Yasak olmama. İzin. Olurluk. İşlenmesi veya işlenmemesi bir olan. *Cevaz-i kanunî,* işlenmesinde kanunca bir yasak olmayan; *-şer'î,* yapılması şeriatçe suç sayılmayan.

**cevdet,** *A. i.* İyilik. Tazelik. Kusursuzluk. *Cevdet-i fehm, -fikr, -kariha, -zihn,* anlayış, fikir, kavrama, zihin tazeliği, iyiliği, üstünlüğü.

**cevelân, cevlân,** *A. i.* Dolaşma, gidip gelme. Dönüp dolaşma. *Cevlâna gelmek,* dolaşmak, dönmeye başlamak.

**cevelângâh,** *F. i.* Dönüp dolaşma yeri; koşu, savaş yeri.

**cevelânger, cevlânger,** *F. i.* Dönüp dolaşan, atlı.

**cevf,** *A. i.* **1.** İç, orta. **2.** Kof, oyuk. *Cevf-i leyl,* yarı gece, geceyarısı; *-mide,* mide boşluğu.

**cevher,** *A. i.* **1.** Yaradılış, asıl maya. **2.** Özellik, yaradılıştaki değer. **3.** Değerli süs taşı. **4.** Kılıç namlısındaki meneviş ve dalgalar. **5.** Ebcet hesabında noktalı harf. **6.** (Fel.) Kendi kendine bir varlığı olup gerçekleşmesi için başka bir nesneye ihtiyacı olmayan. *Cevher-i ferd,* bir cismin bölünemez ufaklıktaki parçalarından her biri; (Ed.) sevgili veya sevgilinin dudağı; *-mücerred,* mutlak, katıksız cevher; madde halinde olmayan ve evrenin ruhunu meydana getiren nesne; *-ulvi,* yüce cevher, felek [ç. **Cevahir**].

**cevherdar,** *F. s.* [Cevher-dar] **1.** Cevherli. **2.** Kendisi ve mayası beğenilecek halde olan. **3.** Özelliği bulunan. **4.** Değerli taşlarla süslü bulunan. **5.** Yalnız noktalı harfleri sayılan tarih.

**cevhere,** *A. i.* Bir tane cevher.

**cevherfüruş,** *F. i.* [Cevher-füruş] Cevahirci.

**cevheri, cevheriyye,** *A. s.* De-

ğerli taş veya inciye ait olan, onlarla yapılmış, işlenmiş bulunan (*i.*) XX. yy. da Fransızcadan *substanti alisme* karşılığı.

**cevherin,** *F. s.* Mücevherden, cevherden.

**cevheriyyun,** *A. i.* Tanrıya bir cevher gözüyle bakan mutezile fırkası.

**cevlânger,** *F. s.* Dolaşan, dolaşıcı.

**cevlângeri,** *F. i.* Dolaşıcılık, gezicilik.

**cevlângâh, cevlângeh,** *F. i.* Dolaşma yeri.

**cevin,** *F. s.* Arpadan yapılma. *Nan-i cevin,* arpa ekmeği.

**cevr,** *A. i.* **1.** Haksızlık edip incitme. **2.** (Tas.) Tarikat adamının ruh yolunda ilerlemesine engel olan nesne.

**cevşen,** *F. i.* Örme zırh. Zincir ve puldan yapılma zırh. *Cevşengüdaz,* zırh eriten, *-güzar,* zırh delen.

**cevşenpuş,** *F. s.* [Cevşen-puş] Zırh giyen, zırhlı asker.

**cevv,** *A. i.* Yeryüzünün etrafındaki geniş boşluk. *Cevv-i hava,* hava boşluğu, gök. *ilm-ahval-i cevv,* meteoroloji.

**cevval,** *A. s.* Fazla veya pek dolaşan, hareketli. *Fikr-i cevval,* canlı, hareketli fikir.

**cevvi, cevviyye,** *A. s.* Yeryüzü etrafındaki boşluğa ait, onunla ilgili.

**cevz,** *A. i.* Ceviz, koz. *Cevz-i bevva,* Hindistan cevizi.

**Cevza,** *A. i.* (Ast.) İkizler. Güneş mayıs ayında bu burca girer.

**cevziyye,** *A. i.* Cevizgiller.

**cey'an,** *A. s.* Aç.

**ceyb,** *A. i.* Yaka, iki yaka arası. **2.** Cep. **3.** (Geo.) Sinüs. *Ceyb-i hümayun,* padişahın özel harcamaları için olan daire (XX. yy.); *-murakabe,* dervişlerin düşünme için başlarını öne eğmeleri; *-sabr,* dayanma, kendini tutma; *-tefekkür,* düşünce durumu; *derceyb etmek,* hilekârlıkla cebe atmak, elde etmek.

**ceyl,** *A. i.* Bk. CÎL.

**ceyş,** *A. i.* Asker. Beş bin veya daha fazla insandan mürekkep ordu. *Mukaddimet-üc-ceyş,* büyük kuvvetlerin öncüleri; *sevk-üc-ceyş,* arker güdümü; *tâbiyet-üc-ceyş,* kuvvetleri yerleştirme bilgisi.

**ceyyid,** *A. s.* [Cevdet'ten] İyi, hoş.

**cez',** *A. i.* Ağaç kütüğü, tomruk.

**ceza',** *A. i.* Sabırsızlık gösterip acı acı telâşlanma. *Ceza ü feza',* telâş ve figan, ağlayıp sızlama.

**ceza,** *A. i.* **1.** İyi veya kötü kar-

şılık. **2.** Suç işleyene dünyada veya ahrette yapılan karşılık. **3.** (Gra.) Şart cümlelerinde ikinci bölüm. «Haber verirseniz» şart, «ben de gelirim» cezadır. *Ceza-yi amel*, işlenen bir şeyin görülen, çekilen fenalığı; *-nakdî*, para cezası; *-seza*, lâyık olan ceza; *-Sinimmar*, Sinimmar'ın gördüğü karşılık (Yaptığı güzel binanın üstünden fırlatılarak, bundan daha iyi yapı yapmasın diye, öldürtülmüştür). *Dar-üc-ceza*, öbür dünya. *Kanun-i ceza*, ceza kanunu; *mahkeme-i ceza*, cünha ve kabahat suçlarına bakan mahkeme; *ruz-i ceza*, kıyamet günü.

**cezaen,** *A. zf.* Ceza olarak.

**cezaî, cezaiyye,** *A. s.* Cezaya ait, ceza işleriyle ilgili.

**cezair,** *A. i.* [Cezire ç.] Adalar. *Cezair-i Bahr-i Sefid*, Akdeniz (Ege) adaları; *-Garb*, Cezayir, *-Halidat*, *-saadet*, Kanarya adaları; *-Hind*, Hindiçini adaları; *-Seb'a*, İyonien adaları.

**cezalet,** *A. i.* Düzgün söyleyiş, pepeme ve kekeme olmayış. *Cezalet-i lafz*, lafız düzgünlüğü; *-mâna*, anlam düzgünlüğü.

**Cezayir,** *A. i.* Cezayir.

**cezb,** *A. i.* **1.** Kendine doğru çekme. **2.** İçme.

**cezbe,** *A. i.* **1.** Hal ehlinin Tanrı hatırlamalarıyle dalıp kendinden geçme hali. **2.** Delilik nöbeti. [ç. **Cezebat**].

**cezel,** *A. i.* (Ed.) Doğru olan lafız.

**cezîl,** *A. s.* Bol, çok. *Ecr-i cezîl*, çok sevap.

**cezire,** *A. i.* Ada. *Cezire-ül-Arap*, Arap yarımadası; *El-cezire*, Fırat ile Dicle arasında bulunan Irak toprağı; *şibih-cezire*, yarım ada [ç. **Cezair**].

**cezm,** *A. i.* **1.** Kesme. **2.** Kesin karar verme.

**cezm,** *A. i.* Arapçada sükûn ve hareketsizlik işareti.

**cezr,** *A. i.* Kök. *Cezr-i âsızî*, ek kök; *-derenî*, yumru kök; *-risî*, saçak kök; *-vetedî*, kazık kök. [ç. **Cüzur**].

**cezr,** *A. i.* Deniz suyunun çekilmesi. *Cezr ü medd*, gelgit.

**cezrî, cezriye,** *A. s.* Köke ait, kökle ilgili.

**cezri,** *A. i.* Radikal (XX. yy.).

**cezzar,** *A. i.* Kasap. **2.** (Mec.) Zalim, kanlı.

**cibah,** *A. i.* **1.** [Cebhe ç.] Alınlar.

**cibal,** *A. i.* [Cebel ç.] Dağlar.

**cibayet,** *A. i.* **1.** Toplama, derleme. **2.** Gelir toplama. **3.**

Vakıf kirası toplama, cabilik.

**cibillet,** *A. i.* Cibilliyet. Yaratılış. Asıl maya. Huy.

**cibilli,** *A. s.* Yaratılışta olan.

**Cibril,** *A. i.* Cebrail. *Cibril-i Emin,* Cebrail.

**cibs,** *A. i.* Alçı taşı.

**cidal,** *A. i.* **1.** Zorlu çekişme, uğraşma. **2.** Ateşli konuşma, bahis. *Cenk ü cidal,* savaş.

**cidalcu,** *F. s.* [Cidal-cu] Kavgacı, dalaşçı.

**cidar,** *A. i.* Duvar.

**cidd,** *A. i.* **1.** Gayretle çalışma, çabalama. **2.** Ciddîlik.

**cidden,** *A. zf.* Gerçekten. Şaka olmayarak.

**ciddî, ciddiyye,** *A. s.* Gerçek. Şaka değil.

**ciddiyyat,** *A. i.* [Ciddî ç.] Önemli sözler ve davranışlar.

**ciddiyet,** *A. i.* Ciddîlik.

**cife,** *A. i.* Leş. [ç. **Ciyef, ecyaf**].

**cifehâr,** *A. s.* [Cife-hâr] Leş yiyen (hayvanlar).

**cifegâh,** *A. i.* [Cife-gâh] Leşle dolu yer. Dünya.

**cifr,** *A. i.* Rakam, harf ve semholle ifade edilir bir bilgi olup insan bununla geleceği hakkında bazı haberler öğrenir, fal. İlkin Hazreti Ali'nin bu işle uğraştığı söylenir.

**cifrî,** *A. i.* Cifirci, falcı.

**cifriyyat,** *A. i.* Cifre ait eserler, işler.

**ciğer,** *F. i.* Karaciğer.

**ciğerdar,** *F. s.* [Ciğer-dar] Ciğerli, yürekli, cesaretli.

**ciğergâh, ciğerkâh,** *F. i.* [Ciğergâh] Ciğerin bulunduğu yer. Ciğerin ta kendisi.

**ciğerduz,** *F. s.* [Ciğer-duz] Ciğeri delip geçen.

**ciğergûşe,** *F. i.* [Ciğer-gûşe] Sevgili. Evlât.

**ciğerhun,** *F. s.* [Ciğer-hun] Ciğeri kanlı, çok acıklı.

**ciğerpâre,** *F. i.* [Ciğer-pâre] Evlât.

**ciğersuz,** *F. s.* [Ciğer-suz] Bağır yakıcı, çok acı.

**cihad,** *F. i.* **1.** Din uğrunda savaş. **2.** Dini yaymak için uğraşma. **3.** (Tas.) Nefisle savaş, *Dâr-üc-cihad,* İslâm sınırları dışındaki ülke, islâmla antlaşma yapmamış, veya barış halinde olmayan ülke.

**cihadî, cihadiyye,** *A. s.* Savaş işlerine ait, savaşla ilgili.

**cihan,** *F. i.* **1.** Yaratılmış âlemlerin hepsi. **2.** Arz. *İki cihan,* dünya ile ahret; *Sadr-i cihan,* Ekber Şah'ın veziri; *cihan cihan,* çok çok.

**cihanaferin,** *F. s.* [Cihan-aferin] Âlemi yaratan, Tanrı.

**cihanara,** *F. s.* [Cihan-ârâ] Âle-

mi süsleyen, âleme süs veren.

**cihanban,** *F. s.*, [Cihan-ban] Âlemi gözeten. **1.** Tanrı. **2.** Hükümdar [ç. **Cihanbanan**].

**cihanbanî.** *F. s.* Hükümdarlığa ait.

**cihanbîn,** *F. s.* [Cihan-bîn] Âlemi görücü, uyanık.

**cihandar,** *F.* s. [Cihan-dar] Âlemi tutucu, hükümdar [ç. **Cihandaran**].

**cihandarî,** *F. s.* Hükümdarlığa ait.

**cihandide,** *F. s.* [Cihan-dide] Çok yer gezmiş, çok şey görmüş, tecrübeli, görgülü, eski kurt. [ç. **Cihandidegân**].

**cihanefruz,** *F. s.* [Cihan-efruz] Âlemi parlatan, ışık veren.

**cihangir,** *F. s.* [Cihan-gîr] Dünyayı zapteden, fatih.

**cihangirane,** *F. zf. s.* Cihangire yakışır hal ve surette.

**cihangirî,** *F. i.* Cihangirlik.

**cihangerd,** *F. s.* [Cihan-gerd] Cihanı dolaşan.

**cihanî,** *A. s.* Cihan ile ilgili (insan).

**cihaniyan,** *F. i.* [Cihanî ç.] Dünya adamları. Halk.

**cihanküşa,** *F. s.* [Cihan-kûşa] Fatih.

**cihanmuta',** *F. i.* [Cihan-muta'] Kendisine bütün cihan itaat etmiş.

**cihanneverd,** *F. s.* [Cihan-neverd] Dünyayı dolaşır, büyük seyyah.

**cihannüma,** *F. i.* [Cihan-nüma] **1.** Dünyayı gösteren harita. **2.** Evin en üstü, çatı altı.

**cihanpenah,** *F. s.* [Cihan-penah] Herkesin sığınacağı yer veya kimse.

**cihansuz,** *F. s.* [Cihan-suz] Cihanı yakan.

**cihanşümul,** *F. s.* [Cihan-şümul] Âlemi kavrayan, dünya çapında.

**cihantâb,** *F. s.* [Cihan-tâb] Âlemi parlatan.

**cihar,** *A. i.* [Cehr'den] Yüksek sesle söyleme veya okuma.

**cihat,** *A. i.* [Cihet ç.] **1.** Yanlar, taraflar, yönler. **2.** Yerler, semtler. **3.** Bakımlar. görüşler. **4.** Evkaf maaşları. *Cihat-i erbaa,* doğu, batı, kuzey, güney; *-selâse,* en, boy, kalınlık; *-sitte,* ön, arka, sağ, sol, üst, alt.

**cihaz,** *A. i.* **1.** Çeyiz. **2.** Âlet ve edevat takımı. **3.** Aygıt.

**cihet,** *A. i.* **1.** Yan. **2.** Yön. **3.** İlgi, ilişik. **4.** Sebep, bahane. **5.** Evkaftan olan maaş.

**cîl, ceyl,** *A. i.* **1.** İnsan grubu. **2.** Kuşak, nesil [ç. **Ecyal**].

**cilâ,** *A. i.* Parlatma, açma.

**cilâ, celâ,** *A. i.* Bk. CELÂ.

**cilâbahş,** *F. s.* [Cilâ-bahş] Cilâ veren, parlatan.

**cilâdar,** *F. s.* [Cilâ-dar] Cilâlı, parlak.

**Cilân,** *A. i.* İran'ın Cilân ili.

**cild,** *A. i.* **1.** Deri. **2.** Meşin. **3.** Kitap kabı. **4.** Bir kitabın ayrıldığı büyük bölümlerden her biri.

**cildiyye,** *A. i.* Cild hastalıkları, bakımı.

**cilbab,** *A. i.* Gömlek. Kadın feracesi.

**cilbend,** *F. i.* Büyük cüzdan, kâğıt saklamak için mukavva kap.

**cilve,** *A. i.* **1.** Güzellere yakışır duruş ve davranış. **2.** Hoşa gider şekilde görünme. **3.** (Tas.) Tanrının, sâlik kalbinde görünüşü.

**cilvegâh,** *F. i.* [Cilve-gâh] Görünme ve gözükme yeri.

**cilveger,** *F. s.* [Cilve-ger] Cilve ve naz eden. Cilveli.

**cilvekâr,** *F. s.* [Cilve-kâr] Cilve eden, cilveli.

**cilvenüma,** *F. s.* [Cilve-nüma] Cilve gösteren; görünen.

**cilvesaz,** *F. s.* [Cilve-saz] Cilve eden, cilveli, nazlı.

**cim,** *A. i.* C harfinin sesi.

**cima',** *A. i.* [Cemi'den] Çiftleşme.

**cimal,** *A. i.* [Cemel ç.] Develer.

**cin,** *A. i.* Bk. CİNN.

**cinaî,** *A. s.* Cinayete ait, cinayetle ilgili.

**cinan,** *A. i.* [Cennet ç.] Cennetler. Arş ile Kürsi altında ve yedi gök üstündeki sekiz cennet. *Cinan-üd-dünya,* (dünya cennetleri), (1.) Basra'da Ubulla, (2.) Sogdiyana, Semerkand vadisi, (3.) Elcezire'de Bevvan geçidi, (4.) Şam vadisi.

**cinas,** *A. i.* Lafız veya anlamca birbirine benzeyen iki kelimenin her iki yana uyabilecek şekilde beraberce kullanılması.

**cinayat,** *A. i.* [Cinayet ç.] Cinayetler.

**cinayet,** *A. i.* **1.** Cana kıyma. **2.** Bu ağırlıkta suç veya günah işleme.

**cinayetkâr,** *F. s.* [Cinayet-kâr] Cinayet işleyen.

**cinayetkârane,** *F. s.* Cinayet işleyenlere yakışır surette.

**cinn,** *A. i.* İnsanlardan gayrı, göze görünmez, latif cisim olan yaratık. Meleklerin bir kısmı. Çoğunlukla fena anılır.

**cinnet,** *A. i.* [Cin'den] **1.** Cin tutma. **2.** Delilik.

**cinni,** *A. s.* Cin tayfasından, onlarla ilgili.

**cinni,** *A. i.* Ecinni, bir cin.

**cins,** *A. i.* **1.** Cins. **2.** Soy. **3.** Kavim, kabîle. **4.** (Gra.) Bir çeşidin hepsini anlatan isim. **5.** (Arap Gra.) Kelimenin

müzekker, müennes oluşu. *Ebna-yi cins,* insanlar.

**cinsî,** *A. s.* Erkeklik veya dişilikle ilgili (XX. yy.).

**cinsiyyet,** *A. i.* **1.** Bir kavim ve kabileden oluş. **2.** (XX. yy.) Aynı cinsten, erkek veya dişi oluş. Erkek ve dişinin özellikleri.

**ciran,** *A. i.* [Câr ç.] Komşular.

**cirm,** *A. i.* **1.** Cansız cisimler. **2.** Hcim. [ç. **Ecram**].

**cism,** *A. i.* **1.** Canlıların bedeni, gövde. **2.** Madde, maddî olan şey. **3.** Dünya. *Cism-i cevherî,* ilk madde; *-Eflâtunî,* dörtyüzlü, altıyüzlü, sekizyüzlü, onikiyüzlü, yirmiyüzlü düzgün beş cisim; *-latif,* beş duygunun kavrayamadığı melek, cin gibi cisimler.

**cismanî,** *A. s.* Cisme, bedene ait. Din ve din işlerinden gayrı olan. [Kar. **Ruhanî**].

**cismen,** *A. zf.* Cisim bakımından, gövdece.

**cisr,** *A. i.* Köprü.

**cisreyn,** *A. i.* İki köprü. Haliç üzerinde biri Unkapanı, öteki Galata'da olan iki köprü (XIX. yy.).

**civan, cevan, cuvan,** *F. i.* Genç. *Nevcivan,* pek genç.

**civanan,** *F. i.* [Civan ç.] Gençler.

**civanane,** *F. s.* Genç olana yakışır surette.

**civanbaht,** *F. s.* [Civan-baht] Talihli.

**civani,** *F. i.* Gençlik.

**civanmerd,** *F. s.* [Civan-merd] Cömert.

**civanmerdan,** *F. i.* [Civan-mert ç.] Cömertler.

**civanmerdi,** *F. i.* Cömertlik.

**civar,** *A. i.* Yakın yer. Yakın. Komşu.

**civarî,** *A. s.* Yakınlık, komşuluk ile ilgili.

**civariyet,** *A. i.* Yakınlık, komşuluk.

**cive,** *F. i.* Cıva.

**ciya',** *A. s.* [Cayi ç.] Açlar.

**ciyad,** *A. i. ç.* Eşkini ve deprenişi soy atlar.

**ciyadet,** *A. i.* Tazelik, yenilik.

**ciyef,** *A. i.* [Cife ç.] Leşler.

**cizye,** *A. i.* Vergi, haraç.

**cizyedar,** *F. i.* [Cizye-dar] Cizye toplayan.

**cizyegüzar,** *F. s. i.* [Cizye-güzar] Müslüman olmayan ve İslâm devleti uyruğu bulunan cizye ödeyen delikanlı.

**cu,** *F. i.* Arama, araştırma. *Cüst ü cu,* arama, araştırma.

**cu, cuy,** *F. i.* Akarsu, çay.

**-cu,** *F. s.* «Arayan, arayıcı, isteyen» anlamlarıyle sıfatlar meydana getirir. *Arbedecu, belâcu, cengcu, çarecu, dilcu, fırsatcu, intikamcu* vb. Bk.

**cu',** *A. i.* Açlık. *Cu-i kelbî,*

(Köpek açlığı) midenin bir türlü doymak bilmediği bir hastalık; *def-i cu'*, açlık gideme.

**cûd,** *A. i.* El açıklığı, cömertlik. *Cûd ü kerem, cûd ü seha,* cömertlik.

**Cûdi,** *A. i.* Dicle suyu dolaylarında, Cezire'ye yakın bir yerde Nuh peygamberin gemisinin Tufan'dan sonra üzerinde bulunduğu dağın adı.

**cugd,** *F. i.* Baykuş.

**Cuha, Cuhi,** *A. i.* Yalancılık ve ikiyüzlülükle ün almış bir Arap.

**cuhud, cühud,** *A. i.* Bk. CÜHUD.

**cum'a,** *A. i.* [Cem'den] **1.** Cuma. **2.** Cuma günü kılınan namaz. *Cuma-i atik,* (Eski Cuma) Bulgaristan'da Şumnu ile Razgrat arasında Osmanlılar zamanında ünlü bir şehir; *Cuma-i bâlâ* (Yukarı Cuma), Osmanlılar zamanında Selânik vilâyetinin Serez sancağında bir kaza merkezi; *sure-i Cum'a,* Kur'an'ın 62. suresi.

**cumade, cumadi,** *A. i.* Arabî ayların beşinci ve altıncı aylarının adı. *Cumad-el-ulâ, cumad-el-ahirel,* Cemaziyelevvel, cemaziyelâhir de denir.

**cum'at, cumaât, cumuat,** *A. i.* [Cum'a ç.] Cuma günleri, cumalar.

**cumhur,** *A. i.* **1.** Halk kalabalığı, halk. **2.** Başsız kalabalık. **3.** Belli bir sınıf insan. **4.** (XIX. yy.) Seçilme başkanla idare olunur halk. *Cumhur-i hükema,* filozoflar sınıfı; *cumhur-i nâs,* halk kalabalığı; *umur-i cumhur,* halk işleri [ç. **Cemahir**].

**cumhurî, cumhuriyye,** *A. s.* Cumhur ile ilgili olan. *Hükümet-i Cumhuriyye,* cumhuriyet hükümeti.

**cumhuriyet,** *A. i.* Seçilme bir başkanın başında bulunduğu devlet idaresi (XIX. yy.).

**cumu',** *A. i.* [Cem' ç.] **1.** Cemiler, toplamlar. **2.** Çoğullar. **3.** Asker kuvveti.

**cumud,** *A. i.* Donma, kaskatı kesilme. *Cumud-ül-mevt,* ölüm titremeleri; *da-ül-cumud,* donma, katalepsi (*catalepsie,* XIX. yy.).

**cumudiyye,** *A. i.* Buzul, glasiye (XX. yy.).

**cur'a,** *A.* **1.** Tek yutum, yudum. **2.** (Tas.) İçeni coşkunluğun son derecesine ulaştıran yudum. **3.** Daha çok, içildikten sonra kadehin dibinde kalan anlamında kullanılırdı.

*Cur'a-i mevt,* ölüm yudumu.

**curh, curha,** *A. i.* Tek yara. (Ceriha'nın doğrusu olarak kullanılırdı.).

**curub,** *A. i.* [Curh ç.] Yaralar.

**cuş,** *F. i.* **1.** Kaynama, coşma. **2.** (Tas.) Halleri açığa vurma, coşma. *Cûş ü hurûş,* aşıp taşma; *pürcûş,* coşkunluk içinde, çok coşkun.

**cuşacuş,** *F. s.* Çok coşkun.

**cuşan,** *F. s.* Kaynayan, coşkun.

**cuşaver,** *F. s.* [Cuş-aver] Coşturucu.

**cuşide,** *F. s.* Kaynamış, coşmuş.

**cuvan, cevan, civan,** *F. i.* Bk. CİVAN.

**cuy, cu,** *F. i.* Akarsu, çay. *Cuy-i revan,* akarsu; *leb-i cuy,* ırmak kenarı.

**-cuy, -cu,** *F. s.* Bk. -CU.

**cuya, cuyan,** *F. s.* Arayan, arayıcı.

**cuybar,** *F. i.* Akarsu, dere, ırmak.

**cuyende,** *F. s.* Arayan, isteyen.

**cübb,** *A. i.* **1.** Kuyu, sarnıç. **2.** Susuz kuyu, derin çukur, zindan. **3.** Kulelerdeki kuyu. *Cübb-i Yusuf,* Yusuf Peygamberin atıldığı kuyu.

**cübbe,** *A. i.* Sarıklıların eskiden biniş altına giydikleri darca ve uzun üstlük, sonraları daha bol olarak üste giyilen binişlere de cübbe denilmiştir.

**cübn, cübün,** *A. i.* **1.** Utangaçlık, ürkeklik, korkaklık. **2.** Peynir.

**cübün,** *A. i.* [Cebin ç.] Alınlar.

**cübünn, cübn,** *A. i.* Peynir.

**cüda,** *F. s.* Ayrılmış, ayrı düşmüş.

**cüdagâne,** *F. zf., s.* Ayrıca, başkaca. Ayrı ayrı.

**cüdayî,** *F. i.* Ayrılık.

**cüderî,** *A. i.* Bk. CEDERÎ.

**cüff,** *A. i.* İçi boş olan şey.

**cüft,** *F. i. s.* Çift, çifte. Tek olmayan.

**cüfte,** *F. i.* Hayvan çiftesi.

**cühela,** *A. i.* [Cahil ç.] Cahiller, bilmezler.

**cühera',** *A. i. ç.* Yüzleri güzel olanlar.

**cühhal,** *A. i.* [Cahil ç.] Cahiller, bilmezler.

**cühud, cuhud,** *A. i.* Yahudi. *Cühud-i anud,* çok inatçı Yahudi.

**cül, cüll,** *A. i.* Çul.

**cülâb, cüllâb,** *A. i.* **1.** Gülsuyu. **2.** Sürgün şerbeti, müshil.

**cülâh,** *F. i.* Çulha.

**cülcüle, celcele,** *A. i.* Tefin etrafında bulunan pul, zil.

**cülcülân,** *A. i.* Kişniş.

**cülencibin,** *A. i.* Gül tatlısı.

**cülesa,** *A. i.* [Celîs ç.] Beraber oturanlar.

**cülus,** *A. i.* **1.** Oturma. **2.** Hükümdarın tahta çıkması, hükümdar olması. *Cülus-i hümayun,* padişahın tahta çıkması.

**cülusiyye,** *A. i.* **1.** Yeni hükümdarın tahta çıkışının yıldönümünde sunulan manzume, kaside. **2.** Hükümdarın ilk tahta çıkışında verdiği bahşiş.

**cümade, cümadi,** *A. i.* Bk. CUMADE.

**cüman,** *A. i.* İri inci. *İkd-ül-cüman,* inci gerdanlık.

**cümcüme,** *A. i.* Kafatası.

**cümel,** *A. i.* [Cümle ç.] Cümleler. *Cümel-i hikemiyye,* hikmetli cümleler; *-müntahabe,* seçme cümleler.

**cümle,** *A. i.* **1.** Bütün top, hep. **2.** (Gra.) Fiil, özne ve nesneden ibaret, tam anlamlı söz. **3.** Aynı çeşitten veya bir aslın uzantı ve ayrıntıları hep bir arada; sistem (XX. yy.). *Cümle-i asabiyye,* sinir sistemi; *-asliyye,* temel cümlecik; *-fi'liyye,* fiil cümlesi; *-ihbariyye,* haber cümlesi; *-ismiyye,* isim cümlesi; *-kevkebiyye,* takımyıldız; *-mutarıza,* iki virgül veya iki çizgi, parantez içinde bulunan cümle; *-şartıyye,* şart cümlesi; *bilcümle,* hep, bütün; *ez an cümle, ezcümle,* cümleden biri, birçok örneklerden biri; *filcümle,* sözün kısası, özü; *kara cümle,* dört işlem.

**cümleten,** *A. zf.* Bütün, hep birden.

**cünban,** *F. s.* Kımıldanan, sallanan, oynayan.

**-cünban,** *F. s.* «Kımıldanan, sallanan, oynayan» anlamıyle sıfatlar meydana getirir. *Dünbalecünban,* kuyruk sallayan; *kadimecünban,* kanat uçlarını oynatan; *sercünban,* baş sallayan, baş oynatan.

**cünbide,** *F. s.* Kımıldanmış, oynamış.

**cünbide,** *F. s.* Kımıldanmış, oynamış.

**cünbiş, cünbüş,** *F. i.* **1.** Kımıldanma, oynama. **2.** Cümbüş. Eğlence, eğlenti.

**cünbişgeh,** *F. i.* [Cünbiş-geh] Eğlence yeri.

**cünd,** *A. i.* Asker. Asker kıtası [ç. **Cünud, ecnad**].

**cündî,** *A. i.* **1.** Bir asker. **2.** Mısır atlısı, sipahi. **3.** Binicilikte usta adam.

**cündiyane,** *F. zf.* İyi binicilere yakışır halde, böyle bir hal takınarak.

**Cüneyd,** *A. i.* Bağdatlı ünlü bir şeyh (909'da ölmüştür).

**cünh,** *A. i.* Koruma, esirgeme.
**cünha,** *A. i.* Küçük kabahat, ufak suç.
**cünnar,** *A. i.* Çınar.
**cünud,** *A. i.* [Cünd ç.] Askerler. Asker kıtaları.
**cünun,** *A. i.* Delirme, deli olma. *Cünun-i devrî,* zaman zaman tutan delilik; *-mutbık,* süren delilik, mahkemece hükümlü delilik; *-âhidî,* merak hastalığı.
**cünüb,** *A. s.* Dince yıkanmayı gerektiren durum.
**cürh,** *A. i.* Bk. CURH.
**cür'et,** *A. i.* Korkmayarak ileri atılma, yiğitlik.
**cür'etkâr,** *F. s.* [Cüret-kâr] Atılgan, atak [ç. **Cüretkâran**].
**cür'etkârane,** *F. s.* Atılganlara, korkmayarak ileri atılanlara yakışır yolda.
**cür'etyab,** *F. s.* [Cüret-yab] Cesaret eden, davranabilen.
**cürm,** *A. i.* **1.** Suç. **2.** Ceza kanununun sırasıyle kabahat, cünha, cinayet diye ayırdığı suçların hepsi. *Cürm-i meşhut,* suçüstü.
**cürre,** *F. s.* Cesaretli.
**cürrebaz,** *F. i.* Erkek şahin veya doğan.
**cürsume,** *A. i.* **1.** Kök. **2.** Gırtlak kapağı. **3.** Bir tohumun özü; ilk hücrecik. (XIX. yy.)
**cüruf,** *A. i.* Maden posası.
**cüsse,** *A. i.* Gövde, kalıp, beden.
**cüssedar,** *F. s.* [Cüsse-dâr] İriyarı, kalıbı kıyafeti yerinde.
**cüseym,** *A. i.* [Cism'den] Cisimcik (XIX. yy.) [ç. **Cüseymat**]
**cüst,** *F. i.* Arama, araştırma.
**cüst,** *F. s.* Çevik, arayıcı. *Cüst ü çalâk,* çevik.
**cüstcu,** *F. i.* Araştırma, arama.
**cüsu',** *A. i.* Tamahkârlık, pintilik.
**cüsur,** *A. i.* [Cisr ç.] Köprüler.
**cüşa,** *A. i.* Geyirme.
**cüyub,** *A. i.* [Ceyb ç.] Yakalar.
**cüyud,** *A. i.* [Cîd ç.] Boyunlar, gerdanlar.
**cüyuş,** *A. i.* [Ceyş ç.] Askerler.
**cüz',** *A. i.* **1.** Bölük, parça. **2.** Bir bütünün parçalarından her biri. **3.** Kuran'ın otuz bölümünden her biri. **4.** Kitap forması. *Cüz-i ferd,* atom; *-lâyetecezza,* eski felsefenin her cismin artık bölünemeyecek derecede varsaydığı en küçük bölümü.
**cüzam,** *A. i.* Miskin illeti. Alaten.
**cüzbend,** *A. i.* [Cüz-bend] Cüzleri saklayacak kap.

**cüzdan,** *F. i.* [Cüz-dan] Kâğıt para koymaya mahsus çanta.

**cüzhân,** *F. i.* [Cüz-hân] Kuran cüzlerini okumakla görevli kimse.

**cüzeyr,** *A. i.* İnce kök.

**cüzeyre,** *A. i.* Küçük ada.

**cüz'i, cüziyye,** *A. s.* **1.** Bir şeyin bütününe ait olmayıp özel olan. **2.** Az miktarda, pek az. *İrade-i cüz'iye,* elindelik; *masarif-i cüz'iye,* az bir masraf; *mikdar-i cüz'î,* az bir miktar, pek az.

**cüz'iyyat,** *A. i.* [Cüz'î ç.] Ufak tefek, önemsiz şeyler. *Cüz'iyat-i umur,* önemsiz şeyler, ufak tefek işler.

**cüz'iyyet,** *A. i.* Azlık.

**cüzur,** *A. i.* [Cezr ç.] Kökler.

# Ç

**ç.** *i.* **1.** Fars ve Osmanlı alfabelerinin yedinci harfi. **2.** Arap alfabesinde yoktur. **3.** Ebcet hesabında, *c* gibi, 3 sayısının işaretidir.

**çabük,** *F. s.* Çabuk.

**çabükdest,** *F. s.* [Çabük-dest] Eline çabuk [ç. **Çabükdestan**].

**çabükdestî,** *F. i.* Eline çabukluk. El çabukluğu.

**çabükhiram,** *F. s.* [Çabük-hiram] Çabuk yürüyen.

**çabükî,** *F. i.* Çabukluk.

**çabükinan,** *F. s.* [Çabük-inan] Dizginine çabuk, atını hızla süren.

**çabükrev,** *F. s.* [Çabük-rev] Çabuk giden.

**çabükpâ,** *F. s.* [Çabük-pâ] Ayağına çabuk.

**çabüksüvar,** *F. s.* [Çabük-süvar] Ata iyi binen, iyi at süren [ç. **Çabüksüvaran**].

**çaç,** *F. i.* Harmanlanmış buğday yığını.

**çader,** *F. i.* **1.** Çadır. **2.** Kadınların başörtüsü.

**çadırşeb,** *F. i.* [Çadır-şeb] Çarşaf.

**çadırnişin,** *F, s.* [Çadır-nişin] Çadırda oturan, göçebe.

**çah, çeh,** *F. i.* **1.** Kuyu. **2.** Çukur. *Çah-i Babil,* Babil'de Harut ile Marut'un kıyamet gününe kadar saçlarından asılı bulundukları kuyu veya çukur; *-Biçen,* Bijen'in Efrasyap tarafından hapsolunduğu kuyu; *-bün,* kuyu dibi; *-gabgab,* çene altı çukuru; *-Nahşeb,* Orta Asya'da Nahşep'te bir müneccim çukuru; *-nisyan,* (-a atılmak) unutulmak; *-pest,* bu aşağılık dünya; *-Rüstem,* Rüstem'in, üvey kardeşi tarafından tuzağa düşürüldüğü ve öldürüldüğü çukur; *-Yusuf,* Yusuf peygamberin kardeşleri tarafından atıldığı kuyu; *-zekan,* çene çukuru; *-zenehdan,* çene çukuru; *-zic,* rasat kuyusu.

**çâk,** *F. i.* Yırtık yer. *Çak-i giriban,* yaka yırtığı.

**çâk,** *F. s.* Yarık, yırtmaç, yırtık.

**çakâçak,** *A. i.* Silâh çatışmalarından çıkan ses. Bk. ÇEKÂÇAK

**çâkçâk,** *F. s.* Ziyade yırtık, parça parça.

**çaker,** *F. i.* Kul, köle. Bende (Bk.) sözü gibi bu da eski

resmî ve özel yazılarda bir nezaket formülü gibi kullanılırdı [ç. **Çakeran**].

**çakerane,** *F. s.* Kula, köleye yakışır surette. Konuşma veya yazıda «ben»den kinayedir. *Fikr-i çakerane, maruzat-i çakerane,* fikrim, bildirdiklerim.

**çakerhane,** *F. s.* [Çaker-hane] Benim evim anlamına kullanılır.

**çakeri,** *F. s.* Kula ait, kulun işi veya davranışı.

**çakernevaz,** *F. s.* [Çaker-nevaz] Adamlarını iyi muamele ile okşayan. Siz yerine de kullanılır.

**çakerperver,** *F. s.* [Çaker-perver] Adamlarını besleyip kayıran. Siz yerine de kullanılır.

**çalâk,** *F. s.* Çevik. Eline ayağına çabuk. *Cüst ü çalâk,* çevik ve tetik; *fikr-i çalâk,* çabuk kavrar fikir; *tab-i çalâk,* keskin tabiat.

**çalâkî,** *F. i.* Çeviklik, çabukluk.

**çaplûs,** *F. i.* Bk. CABLÜS.

**çar,** *F. i.* Çare kelimesinin hafifi.

**çar,** *F. i.* Dört. Çihar sözünün hafifi. Anasır-i erbaa (Bk.) anlamında farsçada da bu sözle terkipler yapılmıştır. *Çarejdeha, çarerkân, çarmader, çarmih-i hayat,* bunlardandır.

**çarbaliş,** *F. i.* [Çar-baliş] Dört yastık. Bir hükümdar veya büyük bir mevki sahibinin mevkii, oturduğu yer. Dört unsur.

**çarçeşm,** *F.s.* [Çar-çeşm] Dört göz demek olan bu sözle fazla ve candan bekleme, sabırsızlık anlatılır.

**çarçube,** *F. i.* [Çar-çube] Çerçeve.

**çare,** *F. i.* **1.** Herhangi bir işi bitirme yolu, bir işten kurtulma yolu. **2.** Yardım. **3.** İlâç.

**çarebru,** *F. s.* [Çar-ebru] Dört kaşlı, yani bıyığı yeni çıkmış delikanlı [ç. **Çarebruyan**].

**çarecuy,** *F. s.* [Çare-cuy] Çare arayan.

**çaresaz,** *F. s.* [Çare-saz] Çare ve ilâç yapan, düşünen, bulan.

**çargâh,** *F. i.* [Çar-gâh] **1.** Dört yön (doğu, batı, güney, kuzey). **2.** Dünya. **3.** Musikide bir makam adı.

**çargûşe,** *F. s.* [Çar-gûşe] Dört yön. Dört köşe.

**çarh, çerh,** *F. i.* **1.** Çark. **2.** Gök. **3.** Makinelerin döner tekerleği. **4.** Felek. **5.** Talih. *Çarh-i ahzar,* mavi gök kubbesi; *çarh-i berin,* arş-i âlâ (Bk.); *çarh-i çiha-*

*rüm,* Batlamyos sisteminde dördüncü felek; *çarh-i devvar,* gök; *çarh-i gaddar,* talih; *çarh-i mina,* mavi gök kubbesi; *çarh-i nühüm,* dokuzuncu gök tabakası.

**çarha, çerha,** *F. i.* Çarka. Düşman saflarını çevirmek için yapılan asker hareketi. *Çarka topu,* hafif top.

**çarmih,** *F. i.* [Çar-mih] **1.** Çarmık, çarmıh. **2.** Adam asmak için kurulmuş haç şeklinde darağacı. **3.** Gemi direklerinin başından aşağı inen kalın ipler.

**çarnaçar,** *F. zf.* [Çar-na-çar] ister istemez.

**çarpâ,** *F. i.* [Çar-pâ] Dört ayaklı hayvan.

**çarpare,** *F. i.* [Çâr-pâre] Çalpara. Parmaklara takılıp çalınan zil.

**çarsu,** *F. i.* Çarşı.

**çarşeb,** *F. i.* Çarşaf. Yatak örtüsü.

**çarşenbih,** *F. i.* [Çar-şenbih] Dördüncü gün, çarşamba.

**çartak,** *F. i.* [Çar-tak] Çardak.

**çarub, carub,** *F. i.* Süpürge.

**çarüm,** *F. s.* Dördüncü.

**çarümin,** *F. s.* Dördüncü. *Çarümin bâm, -felek, -sipihr,* Batlamyos sisteminin dördüncü feleği.

**çarünaçar,** *F. zf.* [Çar ü naçar] İster istemez.

**çaryar,** *F. i.* [Çar-yâr] Dört dost, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali.

**çaryarî,** *F. s., i.* Çaryara, ilk dört halifeye bağlılık. Sünnîlik.

**çaryek,** *F. i.* [Çar-yek] **1.** Çeyrek, **2.** Dörtte bir.

**çasar,** *F. i.* **1.** Kayser **2.**. Çar.

**çaşni,** *F. i.* **1.** Çeşni, tat. **2.** Tat örneği.

**çaşnigir,** *F. i.* [Çaşni-gir] Büyük yerlerde yemeklerin tadına bakmakla ödevli kimse.

**çaşnigiran,** *F. i.* [Çaşnigir ç.] Sofra hizmetine bakanlar.

**çay,** *F. i.* Çay.

**çayfüruş,** *F. i.* [Çay-füruş] Çay satan.

**çayhane,** *F. i.* [Çay-hane] Çay içilen yer.

**-çe,** *F. i.* Küçültme edatı.

**çeb,** *F. i.* Bk. CEP.

**çegâne,** *F. i.* Çengilerin usul tutmak için ellerine aldıkları, ucu yarık ve birkaç pul bulunan müzik aleti, küçük tef.

**çeh,** *F. i.* Bk. ÇAH.

**Çeh,** *i.* Çek. *Çehistan,* Çekoslovakya'nın Bohemya ili.

**çehar, çihar,** *F. s.* Dört. Bk. ÇAR.

**çehardeh,** *F. s.* On dört. *Çehar-*

*deh masum*, Muhammet Peygamber, kızı Fatma ve on iki imam.

**çehargâne**, *F. s.* [Çehar-gâne] Dört unsur.

**çeharşenbih**, *F. i.* [Çehar-şenbih] Dördüncü gün, çarşamba.

**çeharümin**, *F. s.* Bk. ÇARÜMİN.

**çeharyâr**, *F. i.* Bk. ÇARYAR.

**çehre, çihre**, *F. i.* **1.** Yüz, surat. **2.** Surat etme, ekşi yüz. *Çehre-i gülgûn*, gül rengi (pembe) yüz. **3.** (Tas.) İlahî tecelli nurlarının görünmesi.

**çehreküşa**, *F. s.* [Çehre-küşa] Yüzünü açan, yüz açıcı.

**çehreperdaz**, *F. i.* [Çehre-perdaz] Ressam. *Çehreperdaz-i cihan*, güneş.

**çekâçak, çekâçek**, *F. i.* [Çek-a-çak] Sert, madenden nesnelerin, en çok, silâhların çatışma sesi.

**çekân**, *F. s.* Damlayan, damlamış. *Hunçekân*, kan damlayan.

**çekide**, *F. s.* Damlamış.

**çelipa**, *F. i.* Salip, put, haç.

**çeman**, *F. s.* Salınarak yürüyen, salınan.

**çemen**, *F. i.* Çimen. Yeşil alan.

**çemenâra**, *F. i.* Bahçıvan.

**çemenistan**, *F. i.* [Çemen-si-tan] Çimli yer.

**çemensoffa**, *F. s.* [Çemen-soffa] Bahçede çimle kaplı oturacak yer.

**çemenzar**, *F. i.* [Çemen-zar] Yeşil, çimli alan.

**çenar, çınar**, *F. i.* Çınar. (Yaprağının biçiminden el ve ele ait bir hayalle beraber söylenir. İhtiyarladığı zaman kendiliğinden tutuşup yandığına inanılırdı.)

**çenber**, *F. i.* **1.** Çember. **2.** Halka, kasnak. **3.** Yemeni, eşarp. **4.** Demir kuşak. *Derçenber*, çember içinde, sıkıştırılmış.

**çend**, *F. e.* Birkaç, bazı. *Çend bâr*, birkaç defa; *çend ruz*, birkaç gün; *her çend*, her ne kadar.

**çendan**, *F. e.* O kadar, pek o kadar.

**çendin**, *F. e.* Kaç, kadar.

**çeng**, *F. i.* Bk. ÇENK.

**çengâl**, *F. i.* **1.** Çengel. **2.** Yırtıcı hayvan veya kuş pençesi.

**çengelistan**, *F. i.* Cengül, sık orman.

**çengi**, *F. i., s.* **1.** Çenge ait. **2.** Sazla oyun oynayan kadın [ç. **Cengiyan**].

**çenk, çeng**, *F. i.* **1.** El, pençe. **2.** Kanuna benzer ve dik tutularak çalınan saz.

**çep,** *F. s.* **1.** Sol. **2.** Falso, yanlış. *Çep ü rast,* sağa sola.
**çependaz,** *F. s.* Hileci.
**çependazi,** *F. i.* Hilecilik.
**çera,** *F. i.* Ot.
**çera, çira,** *F. e.* Bk. ÇİRA.
**çeragâh, çerageh,** *F. i.* [Çeragâh] Otlak.
**çerag, çirag,** *F. i.* **1.** Lamba, mum, kandil. **2.** Aydınlatan, açan. *Ruşençerağ,* ışığı yanan, kutlu ve mutlu.
**çerakese,** *A. i.* [Çerkes ç.] Çerkezler.
**çerb,** *F. s.* **1.** Semiz, yağlı. **2.** (Mec.) Üstün. *Çerb ü huşk,* semiz ile kuru; zengin ile fakir.
**çerbdest,** *F. s.* [Çerb-dest] Eli işe yakışır.
**çerbgû,** *F. s.* [Çerb-gû] Yumuşak sözlü.
**çerbi,** *F. i.* **1.** Yumuşaklık, Tatlılık. **2.** Kolayca dünya nimetlerine kavuşma.
**çerbpehlû,** *F. s.* [Çerb-pehlû] Semiz, şişman, rahatta.
**çerbzeban,** *F. s.* [Çerb-zeban] Tatlı dilli, yaltaklanan.
**çerde,** *F. i.* Renk. *Siyehçerde,* kara yağız.
**çerende,** *F. i.* Otçul. Ot yiyen hayvan.
**çerh, çarlı,** *F. i.* Bk. CARH.
**çesban, çespan,** *F. s.* Lâyık, yakışık, uygun.
**çesbide,** *F. s.* Lâyık, uygun.
**-çeş,** *F. s.* «Deneyen, tadına bakan» anlamıyle birleşikler yapılır. *Nemekçeş,* Tuzlu.
**çeşide,** *F. s.* Tatmış olan, tadılmış olan.
**çeşm,** *F. i.* Göz. *Çeşm-i ahu,* ahu gözü, çok güzel göz; *-bed,* zararı dokunan kötü göz; *-bülbül,* noktalı veya damarlı sırça; *-gazal,* ahu gözü, pek güzel göz; *-horos,* horoz gözü, kırmızı şarap; *-İsmail,* babası İbrahim tarafından kurban edilecek olan peygamber İsmail'in gözü, kadere razı göz; *-mahmur, -mest,* baygın, süzük göz; *-meygûn,* şarap gibi sarhoş edici göz; *-pür humar, -terk,* (Tas.) olgunluğa ait hallerin görünmesi; fazla baygın göz; *-şeb,* ay, yıldız; *-şehlâ* (yakışıklı) şaşı, kaymış göz; *-zag,* (karga gözü) mavi, açık mavi göz; *çeşm ü gûş,* (göz ve kulak) dikkat; *merdüm-i çeşm,* gözbebeği; *nur-i çeşm,* gözün nuru, çok sevgili [ç. **Çeşman**].
**çeşmaşina,** *F. s.* [Çeşm-âşina] Göz aşinalığı olan, tanıdık.
**çeşmaviz,** *F. i.* [Çeşm-aviz] Yüz örtüsü, peçe.
**çeşmdaşt,** *F. i.* [Çeşm-daşt] Umma.

**çeşme,** *F. i.* Çeşme. Kaynak, pınar. *Çeşme-i haveri,* Güneş; *-hayvan, -Hızır,* Bk. Âb-i hayat; *serçeşme,* bir bölge veya şehir büyüğü.

**çeşmesar,** *F. i.* [Çeşme-sar] **1.** Pınarı çok olan yer. **2.** Çeşme başı.

**çeşmhane,** *F. i.* [Çeşm-hane] Gözevi.

**çeşmzahm,** *F. i.* Göz değmesi.

**çeşn,** *F. i.* Bk. CEŞN.

**çeşende,** *F. s.* Tadan, tadına bakan.

**çetr,** *F. i.* **1.** Çadır. **2.** Şemsiye. **3.** Güneşlik.

**çevgân,** *F. i.* **1.** Cirit oyununda topu idare eden eğri uçlu sopa. **2.** (Tas.) Tanrının ezeldeki takdiri.

**çevgânbaz,** *F. i.* [Çevgân-baz] Çevgan ile oynayan, sopa sallayan.

**çevgândar,** *F. i.* [Çevgân-dar] Çevgan taşıyan uşak.

**çevgânzen,** *F. s.* [Çevgân-zen] Çevgan vuran, çevgan ile oynayan.

**çi,** *F. e.* Ne. *Çi faide,* ne fayda; *çi hacet,* ne gerek, ne lüzum var.

**çide,** *F. s.* Derilmiş, toplanmış. *Berçide,* çekilip toplanmış.

**çigûnegî,** *F. i.* Nasıllık, nicelik, ne türlülük.

**çihil,** *F. s.* **1.** Kırk. **2.** (Mec.) Çok.

**çil, çihil,** *F. s.* Kırk.

**çile, çille,** *F. i.* **1.** Dervişlerin kırk günlük denemesi. **2.** Yayın örme kirişi. **3.** İplik, ipek, sırma, ibrişim sarması. **4.** Sıkıntı, eziyet.

**çilekeş,** *F. s.* [Çile-keş] Çile çıkaran. Dert çekmiş. [ç. **çilekeşan**].

**çim,** *F. i.* Farsçada bulunan *ç* harfinin sesi.

**çin,** *F. i.* Kıvrım, büklüm, buruşuk. *Çin-i cebin,* alın buruşuğu, dargınlık; *-ebru,* kaş çatıklığı, kızgınlık.

**-çin,** *F. s.* «Toplayan, derleyen» anlamıyle bileşikler yapılmada kullanılır. *Hurdeçin,* kırıntı toplayan; *huşeçin,* başak toplayan,

**çin,** *F. i.* Çin ülkesi. Şiirlerde saç ve koku anlamlarıyle birlikte çok kullanılırdı. *Çin ü Maçin,* Çin ile (belki) Mançurya.

**çinar,** *F. i.* Bk. ÇINAR.

**çine,** *F. i.* Kuşyemi.

**çini,** *F. i., s.* **1.** Çini. **2.** Sırlı kap, tuğla.

**çira, çera,** *F. s., zf.* Niçin? *Çun îi çira,* niçin, neden?

**çirag,** *F. i.* Bk. ÇERAG

**çire,** *F. s.* Üstün, usta.

**çiredest,** *F. s.* [Çire-dest] Eli

yakışır, elinden iş gelir [ç. **Çıredestan**].

**çiredesti,** *F. i.* Ustalık.

**çiregi,** *F. i.* Ustalık, becerik.

**çirk,** *F. i.* Kir, murdarlık.

**çirkâb,** *F. i.* [Çirk-âb] Çirkef.

**çirkâlûd,** *F. s.* [Çirk-alûd] Murdar, bulaşık.

**çirkin,** *F. s.* Güzel olmayan.

**çiz,** *F. s.* Şey, nesne. Bk. NAÇİZ.

**çüb,** *F. i.* Değnek. Tahta parçası, çöp.

**çûban,** *F. i.* Çoban.

**çubi, çubin,** *F. zf.* Ağaçtan, tahtadan.

**Çubin,** *F. i.* Nuşirevan'a karşı ayaklanmış olan Behram'ın lakabı.

**çun,** *F. e.* Nasıl? *Çun ü çira,* nasıl, niçin?

**çü,** *F. e.* Gibi.

**çün,** *F. e.* **1.** Gibi. **2.** (Nazımda) Çünkü, madem.

**çünan,** *F. e.* Böyle, bunun gibi, her ne kadar.

**çüst,** *F. s.* Çevik. Bk. CÜST.

**çünki,** *F. e.* Niçini, nedeni açıklar. Çünkü. Eskiden vakit gösterirdi, *mademki, zira,* anlamında kullanılırdı.

# D

**d, 1.** Osmanlı ve Fars alfabelerinin onuncu, Arap alfabesinin sekizinci harfi. **2.** Ebced hesabında 4 rakamına işarettir. **3.** *Dad* ve *tı* harfleriyle yazılan kelimelerden bazıları «de» sesi verir.

**dâ',** *A. i.* Hastalık. Tanzimat'tan sonra Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye hekimlik terimlerini dilimize çevirirken türlü hastalıklarla ilgili kelimelere bunu katarak birçok tamlamalar yapmıştır. *Dâ-i merak,* karasevda (hypocondrie), (Fel.) *Dâ-i Dalton,* Fr. Daltonisme karşılığı (XX. yy.).

**daavat,** *A. i.* [Davet ç.] Dua kelimesinin çoğulu olarak kullanılır. *Daavat-i hayriye,* hayırlı dualar.

**dabbe,** *A. i.* Binek hayvanı.

**Dabbet-ül-arz,** *A. i.* Kıyamet vakti yaklaşınca çıkacak olan korkunç hayvan.

**Dabişlim,** *F. i.* Bir Hint hükümdar hanedanının adı.

**dâd,** *F. i.* **1.** Bahşiş. Vergi. **2.** Verme. **3.** Adalet, insaf, hak. **4.** Sızlanma, şikâyet. **5.** Feryat. *Dâd-i Hak, -Huda,* Tanrı vergisi; *dâd ü feryad,* feryat, eyvah; *dad ü sited,* alışveriş.

**dâdâ,** *F. i.* Çocuğa bakan cariye, dadı.

**dâdaferin,** *F. i.* [Dâd-âferin] Tanrı.

**dâdâr,** *F. i.* **1.** Tanrı. **2.** Adaletli hükümdar.

**dâdaver,** *F. s.* [Dâd-aver] Adaletli.

**dadbahş,** *F. i.* [Dâd-bahş] Adalet verici (Tanrı).

**-dâde,** *F. s. i.* **1.** Verilmiş, verilmiş olan. **2.** Vergi. *Karardâde,* (hakkında) karar verilmiş; *rızadade,* razı olunmuş.

**dâder,** *F. i.* Erkek kardeş.

**dâdferma,** *F. s.* [Dâd-fermâ] İnsaf edici, adaletle buyurucu (Tanrı ve mecaz olarak da padişahlar hakkında).

**dâdgâh,** *F. i.* [Dâd-gâh] **1.** Adalet dağıtılan yer. **2.** Divan. **3.** Mahkeme.

**dâdger,** *F. s.* [Dâd-ger] Adaletli [ç. **Dâdgeran**].

**dâdhâh,** *F. i.* [Dâd-hâh] Hak, adalet isteyen, şikâyetçi.

**dâdküster,** *F. s.* [Dâd-küster] A-

dalet yayıcı, adalet icra eden.

**dâdküsteri,** *F. i.* Adalet icra edicilik.

**dâdres,** *F. s.* [Dâd-res] Yardımcı, yardıma yetişen [ç. **Dâdresan**].

**dafadı,** *A. i.* [Dıfda ç.] Kurbağalar.

**dâfi, dafia,** *A. s.* [Def'den] Kovan, savan. *Dâfi-i teaffün,* pis kokuları defeden (antiseptique); *kuvve-i dâfia,* çekici kuvvetin karşıtı, itici kuvvet. Fenalıkları, hastalıkları defedici anlamında Tanrı için de kullanılır. *Dâfi-i beliyyat,* belâlar savuşturucu; *ya Dâfi',* ey Tanrım.

**dâfık,** *A. s.* Atılarak dökülen, dökülücü.

**dag,** *F. i.* Kızgın demirde gövdeye açılan nişan, iz. Damga. *Dağ ber dağ,* yara yara üzerine; *dağ ber dil,* gönlü yaralı, kederli; *dağ-i dil, -derun,* unutulmayacak yara, gönül yarası; *-elem,* elem yarası.

**dagal,** *F. i.* Hile, oyun.

**dagalbaz,** *F. i., s.* [Dagal-bâz] Hileci, oyuncu.

**dagalperdaz,** *F. s.* [Dagal-perdaz] Hile, oyun düzücü, hazırlayıcı.

**dağdağa,** *A. i.* Gürültü patırtı; boşuna telâş ve ıstırap. *Dağdağa-i âlem, -cihan, -dünya, -hayat, -maişet. Terk-i dağda-i hayat,* ölmek.

**dağdağaferma,** *F. s.* [Dağdağa -ferma] Gürültü uyandıran, iş çıkaran.

**dağdâr,** *F. s.* [Dağ-dâr] Pek acılı, (gönlü) yaralı.

**dagî,** *A. s.* Azgın, başkaldıran.

**Dagistan,** *F. i.* Kafkas dağlarının kuzey ve güney tarafından Hazer kıyılarına yakın bölgesi.

**dağzen,** *F. s.* [Dağ-zen] Damgalayıcı, iz bırakıcı, (gönül) yaralayıcı.

**dahalet,** *A. i.* (Türkçede kullanılmıştır) Sığınma.

**dahamet,** *A. i.* Kalınlık, kabalık. İrilik. (Hek.) Fr. *Hypertrophie* karşılığı (XIX. yy.).

**Dahhak,** *F. i.* Cemşid'in yerini almış olan İran hükümdarlarından ünlü bir zalim. *Dahhak-i Marî* de denir, tutulduğu hastalık için her seferinde iki çocuk beynini ilâç olarak kullanırdı. Gâve'nin (Bk.) çocuklarına sıra gelince isyan etmiş ve Dahhak'in düşürülmesine yol açmıştır.

**dahi,** *A. s.* Çok üstün akıllı. [ç. **Dühat**].

**dâhik,** *A. s.* [Dıhk'ten] Gülen, gülücü,

**dahil, dahile,** *A. s., i.* **1.** İç, içeri. **2.** İçeri giren. **3.** İçeri girmiş, içerde. *Dahil-i esnan, -kur'a,* ilk askerlik çağı; *-memleket,* memleket içi; *hareket-i dahil,* ilmiye sınıfında ilk derece; *ibtida-i dahil,* medrese memurluğu yolunda başlangıç.

**dahîl,** *A. s.* [Dühul'den] Dışardan gelip birinin acıma ve korumasına sığınan. *Dahîlek,* sana sığındım.

**dahilen,** *A. zf.* İçerden, içten.

**dahili, dahiliyye,** *A. s.* [Dühul'den] **1.** İçe veya içeriye mensup, iç ile ilgili, içsel. **2.** Aileye ait, özel. **3.** Bir devletin kendi ülkesine ait. *Nizamname-i dahilî,* iç tüzük; *emraz-i dahiliye,* iç hastalıkları; *havadis-i dahiliye,* iç haberler; *(nezaret-i) dahiliye,* dahiliye nezareti, içişleri bakanlığı; *umur-i dahiliye,* iç işler.

**dahîm,** *A. s.* [Dahamet'ten] Normalden fazla kalınlıkta olan.

**dahine,** *A. i.* Duman çıkan baca.

**dahiye,** *A. s.* Üstün zekâ ve anlayış sahibi.

**dahiye,** *A. i.* Büyük belâ, afet.

**dahl,** *A. i.* **1.** Karışma. Eli olma. **2.** Etki. **3.** Takılma, dokunma. **4.** Gelir. *Dahl ü harc,* gelir ve gider; *dahl ü târiz,* işe karışma, dokunma.

**dahm,** *A. i.* [Dahamet'ten] İri, büyük, kocaman.

**dahme,** *F. s.* **1.** Mezar. **2.** Şenlik geceleri atılan hava fişeği. *Dahmeendaz,* lâğam ve fişek atıcı; *dahmefeşan,* lâğam saçıcı; *dahmeküşa,* mezar açıcı, mezarcı.

**dahve,** *A. i.* İlk kuşluk vakti. Güneşin ufukta ilk yükselip yayılmaya başladığı zaman. *Dahve-i kübrâ,* kaba kuşluk.

**dâi,** *A. s.* [Davet'ten] **1.** Dua eden, duacı. **2.** Çağıran, çeken, yol açan. **3.** Mezhep propagandacısı. *Dâ-i dirine,* eski duacı, eskiden beri dua eden; *-mazarrat, -mesuliyet, -şüphe,* zarar, sorumluluk getiren, bunlara yol açan, şüphe uyandıran. Ulema sınıfından olanlar «bendeniz, bendeleri» yerine «dâiniz, dâileri» sözünü kullanırlardı ki, «duacınız» demektir. **4.** Güdü (Fr. *Motif* karşılığı olarak XX. yy.). [ç. **Daiyan, duat**].

**daim, daime,** *A. s.* [Devam'dan] Sürekli, sürüp gelen. Devam üzere. Bir düzüye. Her Vakit. *Daim-ül-evkat, daim-ül-eyyam,* her vakit, her gün; *meveddet-i daime,* sürekli dostluk.

**daima,** *A. zf.* [Devam'dan] Her vakit.

**daimî, daimiye,** *s.* [Devam'dan] Sürekli. **Hiç** eksik olmayan. *Encümen-i daimî,* geçici olmayan encümen; *neşve-i daimî,* sürekli neşve.

**daimiyet,** *A. i.* [Daimî'den] Daimîlik. Sürerlik.

**dâin, dayin,** *A. s.* [Deyn'den] Borç veren, alacaklı. *Dainler vekili,* Osmanlı İmparatorluğu zamanında Düyun-i Umumiyede bulunan alacaklı temsilcisi.

**dair,** *A. s.* [Devr'den] **1.** Dönen, dolaşan, devreden. **2.** Bir şey hakkında olan, ilgili. *Dairen mâdâr,* çepeçevre. *Dair ve sair* (dönen ve dolaşan) seyyah.

**daire,** *A. i.* **1.** (Mat.) Daire. Çember. **2.** Büyük bir kimsenin evi, adamları. **3.** Büyük bir ev veya yapının birkaç odalık bölümü. **4.** Hükümet idare kollarından beheri. Bunların kalemlerini, meclislerini barındıran yapı. **5.** Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul Şehremanetinin belediye dalları. **6.** Zilli tef. *Daire-i aide,* ilgili resmî makam; *-arz,* (Ast.) arz dairesi, paralel, *-faside* (Man.) Kısır döngü; *-husuf,* (Ast.) Tutulma dairesi; *-muhitiyye* (Geo.) Çevreteker; *-nısf-un-nehar,* meridiyen dairesi; *-resmiye,* (resmî daire) hükümet dairesi; *daire-i sadaret,* sadaret dairesi; *-sadise,* (İstanbul belediyesi) altıncı (Beyoğlu) daire. [ç. **Devair**].

**dairevî,** *A. s.* [Daire'den] Çevre şeklinde. Dairesel.

**dairezen,** *F. s.* [Daire-zen] Tef çalan.

**daiyan,** *A. s.* [Dâi ç.] Duacılar. *Daiyan-i devlet,* devlete dua eden (ulema, sarıklılar). [ç. **Duat**].

**dâiye, daiyye,** *A. i.* İnsanı bir şeye, bir işe candan bağlanmaya sürükleyen iç duygusu. Arzu, hırs. *Daiye-i istiklâl, -tefavvuk,* istiklâl, üstünlük isteği.

**dakaik, dakayik,** *A. i.* [Dakika ç.] Anlaşılması dikkat isteyen, ince işler; *Dakaik-i edebiye, -fenniyye,* edebiyat ve fennin ince noktaları; *dakaik-iktinah,* işlerin ince noktalarını bilen; *dakaik-i umur,* işlerin ince noktaları.

**dakik, dekik,** *A. s.* [Dikkat'ten] **1.** İnce, nazik (soyut fikirler için kullanılır). **2.** *(i.)* Toz haline getirilmiş şey,

un. *Fikr-i dakik,* ince fikir; *dakik-i has,* has un.

**dakika, dekika,** *A. i., s.* **1.** İnce fikir, düşünce. **2.** Bir saat, zamanın altmışta biri. **3.** İnce, nazik fikirler, düşünceler.

**dakikadan,** *F. s.* [Dakika-dân] Güç, zor şeyleri bilen.

**dakikasenc,** *F. s.* [Dakika-senc] Güç, zor şeyleri tartıp anlayan.

**dakikaşinas,** *F. s.* [Dakika-şinas] Güç, zor şeyleri tartıp anlayan.

**dakikî, dakikiyye,** *A. s.* [Dakik'ten] Un gibi olan veya içinde un bulunan. (Patates ve fasulye gibi); *mevadd-i dakikiyye.*

**dakk,** *A. i.* Çalma, vurma. *Dakk-i bâb,* kapı çalma.

**dâl,** *A. i.* **1.** Arap alfabesinde «d» harfinin adı. Noktasız olduğu için *dâl-i mühmele* de denir. **2.** Kambur, iki kat olan; *Kamet-i dâl,* iki kat olmuş boy.

**dâl, dâlle,** *A. s.* **1.** Doğru yolu şaşırmış. **2.** Günaha girmiş, günah içinde. *Firak-i dalle,* doğru yoldan ayrılmış din fırkaları; *kıral-i dal,* Hıristiyan hükümdar.

**dalâl,** *A. i.* Doğru yoldan çıkmak, sapıtmak. Azıp eğriye sapmak. Din ve mezhep cihetiyle yanılıp bâtılı kabul etme. (Fel.) Fr. *Aberration* ve *erreur* karşılığı (XX. yy.).

**dalâlet,** *A. i.* Azma. Doğru yoldan çıkma. *Tarik-i dalâlet,* azma yolu, günah yolu.

**dâliyye,** *A. i.* (Türkçede kullanılır) Delta harfi şeklinde olan. *Deltoide* karşılığı kullanılmıştır (XIX. yy.).

**dalle,** *A. s.* [Delâlet'ten] (Mat.) Determinant.

**dâm,** *F. i.* Tuzak. Ağ. *Dâm-i belâ,* belâ tuzağı; *-tezvir,* yalan, tezvir tuzağı. Aldatma için yapılmış hile; *-zülf,* zülfün tuzağı.

**dâm,** *F. i.* Ot yiyen hayvan; insana veya başka canlıya saldırmayan hayvan. *Ded,* et yiyen orman hayvanı; *dâm ü ded,* orman hayvanları.

**damad,** *F. i.* Bir kimseye göre kızının kocası. Güvey. *Damad-i hazret-i padişahî,* Osmanlı hanedanından prensesle evlenmiş kimse.

**dâman, damen,** *F. i.* Etek.

**dâme, damet,** *A. zf.* «Daim ve baki olsun» anlamına dua deyimlerinde kullanılır. *Dâme mülkühu,* ülkesi daim olsun; *dâmet saadetühu,* saadeti sürsün.

**dâmen, daman,** *F. i.* Etek. *Dâ-*

*men-i afv ile setr buyrulmak,* affetmek.

**dâmenalûde,** *F. s.* [Dâmen-alûde] Eteği bulaşık. İffetsiz.

**dâmenalûdegî,** *F. i.* [Dâmen-alûdegî] Etek bulaşıklığı. İffetsizlik.

**dâmenbus,** *F. s.* [Dâmen-bus] Etek öpen.

**dâmenbusî,** *F. i.* Etek öpme. Etek öpme töreni.

**dâmen der meyan,** *F. s.* Eteği belinde. İşe hazır durumda. *Dâmen der meyan-i gayret olmak,* bir işe canla başla girişmek.

**dâmengîr,** *F. s.* [Dâmen-gîr] Yardım dileyerek eteğe sarılan.

**dâmenkeş,** *F. s.* [Damen-keş] Eteğini çeken, toplayan, bir işe karışmayan.

**dâmgâh, dâmgeh,** *F. i.* [*Dâmgâh*] Tuzak yeri.

**-dân,** *F. e,* Farsça ve Arapça isimlere ulanarak yer, kab, mahfaza anlamına kelimeler meydana getirir. *Ateşdan,* ateşlik; *cüz'dan,* cüzdan; *kalemdan,* kalemlik; *nemekdan,* tuzluk; *şem'dan,* şamdan. Hattâ Türkçe *iğnedan, sürmedan* gibi kelimeler de yapılmıştır.

**-dân,** *F. s.* İsimlere katılarak «bilen, bilir» anlamında sıfatlar meydana getirir. *Kadirdan, nüktedan, suhandan,*

**dâna,** *F. s.* Bilen, bilici. Bilgili. *Dânâ-yi Tus,* (Tus'lu) Firdevsi; *dânâ-yi Yunan,* Eflâtun; *dil-i dânâ, merd-i dânâ,* bilir gönül, kişi; *mürg-i dânâ,* papağanların söz söyleyen cinsi, tuti; *mürşid-i dânâ,* bilici mürşit [ç. **Dânâyan**].

**dânâdil,** *F. s.* [Dânâ-dil] Gönlü çok aydınlık, gönlüyle anlar [ç. **Dânadilân**].

**dânâyî,** *F. i.* Bilicilik. Bilirlik.

**dane,** *F. i.* **1.** Tane. **2.** Tohum. **3.** Ateşli silâhların attığı kurşun. gülle. *Dâne-i hal,* tek ben; *-hardal,* hardal tanesi (en ufak bir şey); *âb ü dâne,* içecek ve yiyecek (kısmet).

**daneçin,** *F. s.* [Dâne-çîn] Tane toplayan, döküntü halinde ufak tefek şeylerden faydalanan.

**danende,** *F. s.* Bilen, bilgili [ç. **Damendegân**].

**daneriz,** *F. s.* [Dane-riz] Dane döken. Tohum serpici [ç. **Danerizan**].

**daniş,** *F. i.* Bilgi, bilme, biliş. *Ehl-i daniş,* bilgi sahipleri; *encümen-i daniş,* akademi (XIX. yy.).

**danişger,** *F. s.* [Daniş-ger] Bilgi sahibi.

**danişmend,** *F. s.* [Daniş-mend] **1.** Bilgi sahibi. **2.** Tanzi-

mat'tan evvel, kadılar yanında çalışan mülâzım, stajiyer [ç. **Danişmendan**].

**danişver,** *F. s.* [Daniş-ver] Bilgin, bilgiç [ç. **Danişveran**].

**danişveran,** *F. i.* [Danişver ç.] Bilginler.

**dank,** *A., F. i.* Dirhemin altıda biri ağırlık tartısı; denk.

**dâr,** *A. i.* **1.** Ev. **2.** Yapı. **3.** Yer. **4.** Yurt. *Dâr-i ahiret,* ahret, öbür dünya; *-beka,* (sonsuz âlem) ahret; *-berzah,* ölümden kıyamet gününe kadar beklenecek yer; *-dünya, -fena, -ibtilâ,* bu dünya; *-saîr,* Cehennem; *-Şûray-i Askerî,* (Tanzimat'tan sonra) Harbiye Nezaretinde Büyük Askerlik Şûrası. Bundan başka Arapça terkipler suretiyle birçok kurul adları yapılmıştır. Bk. DAR ÜL.

**dâr,** *F. i.* Darağacı. *Berdar,* darağacına çekilmiş, asılmış.

**-dâr,** *F. s.* «Tutan, sahip, malik» anlamlarıyle sıfatlar meydana getirir. Eski memurluklardan, işlerden, *alemdar, bayrakdar, cihandar, defterdar, dindar, hazinedar, hissedar, hükümdar, ibrikdar, kisedar, maldar, mühürdar, pâydar, sâyedar, serdar, silâhdar, silihdar, tâcdar.*

**dâr,** *F. i.* Savaş. Eşanlamı olan *gîr* ile beraber kullanılır, *dâr ü gîr,* kavga, savaş.

**Dârâ,** *F. i.* Fars hükümdarlarından Keykubad'ın lakabı. Büyük Dârâ, Darius. Bundan alınarak «büyük, kudret sahibi» anlamıyle hükümdarlar hakkında sıfat olarak kullanılmıştır.

**daraat, zaraat,** *A. i.* Alçalma, kendini küçültme. *Daraatname,* kendini çok küçülterek yazılmış mektup.

**daraban,** *A. i.* **1.** Nabız vurması, vuru. **2.** Oynama, çarpma. *Daraban-i kalb,* yürek çarpıntısı, *-şedid,* şiddetli çarpma, vurma.

**darabat,** *A. i.* [Darbe ç.] Vuruşlar, çarpışlar. *Darabat-i anîfe,* şiddetli vuruşlar.

**dârât,** *F. i.* (Padişahlara lâyık) Şan, şevket. Büyük gösteriş. *Dârât-i İskender.*

**dârâyî,** *F. i.* **1.** Sahip olma. **2.** Hüküm sürme. **3.** Bir nevi kumaş adı.

**darb, zarb,** *A. i.* **1.** Vurma, dövme. **2.** Maden üzerine para damgası vurma, damgalama, **3.** Dikme, kurma. **4.** Kuvvet, güç. **5.** (Mat.) Çarpma. **6.** (Ed.) Nazımda beytin ikinci mısraının son tef'ilesi. *Darb-i dest, darb-ül-yed,* el, kol kuvveti; *-hiyam,* çadırları dik-

me, kurma; *-mesel,* atasözü; *-sikke,* para kesme; *-unk,* boyun vurma, öldürme; *hâsıl-i darb (zarp),* çarpım.

**darbe,** *A. i.* Vuruş, çarpış. Vurma, çarpma. *Darbe-i şedide,* zorlu vuruş.

**darbet,** *A. i.* Vurma, vuruş.

**darbhane, zarbhane,** *F. i.* [Darb -hane] Para kesilen yer. *Darbhane-i âmire,* hükümetin para kesme işiyle uğraşan dairesi.

**darbzen, zarbzen,** *F. i.* Kale döven top.

**darçin,** *F. i.* Tarçın. (Tarçın suyu, keyif veren içki olarak kullanılırdı).

**darende,** *F. s.* **1.** Tutan, sahip. **2.** Getiren, ulaştıran. *Darende-i ferman, -menşur, -yerlig,* ferman almış.

**dâreyn,** *A. i.* İki konak, yani Dünya ile Ahret. *Saadet-i dâreyn,* iki dünya mutluluğu.

**dârıb,** *A. s.* [Darb'dan] **1.** Döven, dayak atan. **2.** (Mat.) *Dârıb-i müşterek,* ortak çarpan.

**darîh, zarîh,** *A. i.* Mezar.

**darîr,** *A. s.* Anadan doğma kör.

**darr, darre,** *A. s.* Zarar ve ziyana yol açan, zararlı. *Kaide-i darre,* zarar veren kura, usul.

**darr',** *A. i.* Sıkıntı, belâ. *Serra ve darra,* rahatlık ve sıkıntı; iyi ve fena günler.

**dars, dirs,** *A. i.* (Ana.) Azıdişi. [ç. **Adras**].

**darsî, darsiyye,** *A. s.* Azı dişiyle ilgili.

**dâru,** *F. i.* (Sade olsun, katışık olsun) İlaç. *Dâru-yi bür'-üs -saa,* hemen etkisini gösteren, iyileştiren ilâç.

**daruberd,** *F. s.* Büyüklük, ululuk. Büyük gösteriş.

**darufüruş,** *F. s.* [Dâru-füruş] İlâç satan, eczacı.

**daruga,** *F. i.* Yerli hâkim. Bir kasabanın hâkimi.

**Darülaceze,** *A. i.* [Dâr-ül-aceze] Düşkünler yurdu. XIX. yy. sonlarında İstanbul'da bir düşkünler yurdu kurulmuştur.

**darülâmân,** *A. i.* [Dâr-ül-âman] Sığınılacak yer. Sığınak.

**Dârülbedayi,** *A. i.* [Dâr-ül-bedayi] Konservatuvar karşılığı olarak bulunmuş, 1913'ten sonra bir tiyatro kuruluş adı olarak kalmıştır.

**darülbevar,** *A. i.* [Dâr-ül-bevar] Çürüyüp kalınacak yer, Cehennem.

**Darülelhan,** *A. i.* [Dâr-ül-elhan] Darülbedayi'in musiki ile uğraşan kolu olarak aynı tarihlerde kurulmuştur.

**Darülfünun,** *A. i.* [Dâr-ül-fünun] Üniversite.

**dârülhadis,** *A. i.* [Dâr-ül-hadis]

Hadis ve bilgilerini öğretme yeri.

**darülharb,** *A. i.* [Dâr-ül-harb] **1.** Kavga meydanı. Savaş yeri. **2.** İslâm elinde olmayan, her zaman savaş yeri olabilecek yer.

**Darülhilâfe,** *A. i.* [Dâr-ül-hilâfe] Hilâfet merkezi. **2.** İstanbul'un adlarından.

**dârülhuld,** *A. i.* [Dar-ül-huld] Beka evi, Cennet.

**darül'istihzar,** *A. i.* [Dâr-ül-istihzâr] Laboratuvar karşılığı olarak XIX. yy. sonlarında kullanılmaya başlanmıştır.

**dârülkarar,** *A. i.* [Dâr-ül-karar] Kıyametten sonra kalınacak yer.

**darülmesai,** *A. i.* [Dâr-ül-mesai] Çalışma yeri. Atelye, enstitü karşılığı olarak XX. yy. da kullanılmaya başlanmıştır.

**darülmuallimat,** *A. i.* [Dâr-ül-muallimat] Kız öğretmen okulu.

**darülmuallimîn,** *A. i.* [Dâr-ül-muallimin] Erkek öğretmen okulu. *Darülmuallimîn-i âliye,* yüksek öğretmen okulu.

**darülmülk,** *A. i.* [Dar-ül-mülk] Başşehir, başkent. *Darülmülk-i Osmanî,* İstanbul.

**Dârünnedve,** *A. i.* [Dâr-ün-nedve] İslâmlıktan önce Kureyş kabîlesinin tartışmalar için toplandığı yerin adı. Sonraları Muhammet Peygambere karşı olanların toplanmasından ötürü karıştırıcı ve fesat kurucuların toplandıkları yer anlamına kullanılmaya başlanmıştır.

**darüssaade,** *A. i.* [Dâr-üs-saade] Saadet yeri, saray. *Darüssaade ağası,* saray harem dairesindeki kadınların başı olan karaağa.

**darüssair,** *A. i.* [Dâr-üs-sair] Cehennem.

**darüssaltana,** *A. i.* [Dâr-üs-saltana] Saltanat yeri, İstanbul.

**Darüsselâm,** *A. i.* [Dâr-üs-selâm] **1.** İkinci kat Cennet. **2.** Bağdat şehri.

**Darüşşafaka,** *A. i.* [Dâr-üş-şafaka] XIX. yy. sonlarında İstanbul'da, öksüz ve yetimler için kurulmuş yatılı okul.

**darüşşifa,** *A. i.* [Dâr-üş-şifa] Şifa yurdu. İlkin genel olarak *hastane* anlamında iken gitgide *akıl hastanesi, tımarhane* anlamına kullanılır olmuştur.

**dâs,** *F. i.* Orak. *Dâs-i zerrin,* (altın orak) Gökcismi ayın ilk ve son gecelerdeki şekli.

**dâstan,** *F. i.* **1.** Hikâye, masal. **2.**

Bir olay veya hali anlatan manzume. **3.** *Epopée* karşılığı (XIX. yy. sonları).

**dastanî,** *F. s.* **1.** Destan kahramanlarına yakışacak şekilde, kahramanca. **2.** Destan ile ilgili. **3.** *Epique* karşılığı olarak kullanılmıştır.

**dastanserâ,** *F. s.* [Dastan-serâ] Destan okuyucu.

**daşte,** *F. s.* Eskimiş, yıpranmış.

**daülefrenc,** *A. i.* [Dâ'-ül-efrenc] (Hek.) Frengi hastalığı.

**daülfil,** *A. i.* [Dâ'-ül-fil] (Hek.) Kol ve bacak derilerinin fil derisi gibi çizgili ve sert olma hastalığı, éléphantiasis.

**daülhanazir,** *A. i.* [Dâ'-ül-hanazir. (Hek.) Sıraca hastalığı.

**dâülkelb,** *A. i.* [Dâ-'ül-kelb] (Hek.) Kuduz hastalığı.

**dâülküul,** *A. i.* [Dâ'-ül-küul] (Hek.) İspirtolu içkilere düşkünlük hastalığı. Alkolizm.

**daülmerak,** *A. i.* [Dâ'-ül-merak] Karasevda; *hypocondrie.*

**dâünnibah,** *A. i.* [Dâ'ün-nibah] Havlama hastalığı; havlar gibi sesler çıkararak soluma.

**dâüssa'leb,** *A. i.* [Dâ'-üs-sa'leb] (Hek.) Saç dökülme hastalığı (uyuz, kel, vb.).

**dâüssıla,** *A. i.* [Dâ'-üs-sıla] Memleket hastalığı; *nostalgie.*

**daütteşhir,** *A. i.* [Dâ-üt-teşhir] (Psi.) Utaçıcılık.

**dav,** *F. i.* (Oyunda) El, sıra.

**dava, davi,** *A. i.* **1.** Hak için mahkemeye baş vurmak. **2.** Bir kimsenin başka bir kimseden hakkını araması. **3.** Bir şey için böyledir veya böyle değildir demek, iddia. **4.** (Mat.) Teorem. *Dâvay-i bîmâna,* anlamsız, saçma iddia; *-nübüvvet,* peygamberlik iddiası; *davavekîli,* avukat.

**da'vat,** *A. i.* [Davet ç.] **1.** Çağrılar. **2.** (Yalnız çoğul halde) Dua.

**da've, davet,** *A. i.* Bk. DAVET.

**daver,** *F. i.* **1.** Hükümdar. **2.** Vezir, vali. **3.** Tanrı.

**daverâ,** *F. ü.* Ey daver! (Hükümdar, vezir).

**daverane,** *F. s.* Adalet sahibi bir büyüğe yakışacak surette. Hükümdara, vezire mensup. Vezirlere hitap: *Huzur-i daveranelerine.*

**daverî,** *F. s.* Hükümdarlık. Vezirlik.

**davet,** *A. i.* (Arapça terkiplerde *dave* şeklinde kullanılır.) **1.** Çağırma, beraber bulunmayı isteme. **2.** Çekme, sebebolmasına meydan verme. **3.** (Çoğul halinde veya Arapça terkip halinde:) Dua. *Müstecab -üd-dave,* duası Tanrı nezdinde kabul buyrulan; *ümmet-i da-*

*vet*, peygamber çağrısına uymayan ümmet.

**davetiyye**, *A. i.* **1.** Çağrı kâğıdı. Bir kimseyi çağırmak için gönderilen kâğıt. **2.** Tanık veya sanıklara mahkemede bulunmak üzere gönderilen kâğıt.

**Davud**, *A. i.* İsrail hükümdarlarından ve peygamber. (İ. Ö. X. yy.) Sesi çok güzel ve gürdü; şairdi. *Mezamir-i Davud*, dualar dergisi, Calût'u (Bk.) yenmiştir.

**davudi**, *A. s.* **1.** Peygamber Davud'un sesini andırır kalınca, hoş, dokunaklı (ses). Gür ses. **2.** Davud'a yakışır, onunla ilgili. *Zırh-i davudî*, Davud peygamberin Calût ile savaşında giydiği zırha benzer, onun gibi.

**dâye**, *F. i.* Daya. Dadı.

**dâyegî**, *F. i.* Dadılık.

**dayf, zayf**, *A. i.* Konuk. Misafir.

**dayin, dain**, *A. s.* [Deyn'den] Borç, ödünç para veren. Alacaklı.

**deaim**, *A. i. ç.* Destekler. Direkler.

**deavi**, *A. i.* [Dava ç.] Davalar. *Deavi Nezareti*, XIX. yy. Tanzimat'ta Adliye Nezaretinden önce kurulmuş aynı görevli bakanlık; *vükelâ-yi deavi*, (davavekilleri) avukatlar.

**de'b, deeb**, *A. i.* Gelenek, türe, kural. *De'b-i dirîn*, eski türe.

**debabis**, *A. i.* [Debbus ç.] Topuzlar.

**debagat**, *A. i.* Bk. DİBAGAT.

**debbag**, *A. i.* Tabak. Sepici.

**debbus**, *A. i.* Topuz.

**debdebe**, *A. i.* **1.** Patırtı, gürültü. **2.** Patırtılı gürültülü ululuk. Gösteriş.

**Deberan**, *A. i.* Gökcismi. Ayın dördüncü durağı.

**debîr**, *F. i.* **1.** Kâtip, yazıcı. **2.** Danışılacak, müsteşar. *Debrî-i encüm, -felek, -sema*, Utarit. Merkür.

**debîristan**, *F. i.* Kalem odası.

**debistan**, *F. i.* Okul.

**debur**, *A. i.* Batı rüzgârı.

**decac**, *A. i.* Tavuk ve horos. Bk. DÜCAC.

**decace**, *A. i.* Tavuk.

**Deccal**, *A. i.* Kıyamet zamanı meydana çıkacak olan çok yalancı ve zararlı biri. Yalancı Mesih, *Antechriste*. Teccal.

**ded**, *F. i.* Et yiyen orman hayvanı. *Dâd ü ded*, (et ve ot yiyen) orman hayvanları.

**def, deff**, *A. i.* Tef, daire.

**def'**, *A. i.* **1.** Savma, savulma. **2.** Verme, harcama. **3.** Öteye itme, kakma. **4.** Ortadan kaldırma. **5.** (Huk.) Bir davayı

savunma için açılan dava. *Def-i gam,* gam gidermek; *-hacet,* aptes bozmak; *-mazarrat,* zarar verecek şeyi savma, savuşturma; *def' ü ref',* savma ve kaldırma.

**defa,** *A. i.* Defa, kere, kez. *Defa-i ulâ,* ilk defa, birinci defa.

**defain, defayin,** *A. i.* [Define ç.] Defineler. Yer altında gömülerek gizlenmiş hazneler.

**defaten,** *A. zf.* Bir defada, birden. *Def'aten ba'de uhra,* tekrar tekrar, birçok defalar.

**defateyn,** *A. s.* İki defa.

**defatir,** *A. i.* [Defter ç.] Defterler. *Defatir-i atîka,* eski defterler.

**defeat,** *A. i.* [Defa ç.] Birçok kere. *Biddefat,* defalarla, birçok defa.

**deffat, deffafe,** *A. i.* Tefçi. Tef çalan kimse. *Deffafe-i felek,* (Zühre) Venüs.

**defîn,** *A. s.* [Defn'den] Gömülü. *Defîn-i hâk-i ıtırnâk,* güzel kokulu toprağa gömülü (ölüler hakkında).

**define,** *A. i.* Yere gömülmüş mal veya akçe. Gömü.

**defn,** *A. i.* Toprağın içine sokma. Mezara koyma.

**defter,** *A. i.* Defter. *Defter-i a'mâl,* insanların iyilik ve kötülüklerinin yazıldığı mânevi defter; *-Hakanî,* mülk ve toprakların kayıtlı oldukları defterleri tutan ve alım satım kayıtlarını yürüten devlet dairesi; *defter etmek,* listesini yapmak.

**defterdar,** *F. i.* [Defter-dar] **1.** Devletin gelir ve gider defterini tutan; Tanzimat'tan biraz evvel Maliye Nazırlığı kurulmuş ve bu şekil defterdarlık kaldırılmıştır. **2.** Bir vilâyetin en yüksek maliye memuru (Sancaklardakilere *muhasebeci,* kazalardakilere (ilçeler) *malmüdürü* denirdi).

**defterhane,** *F. i.* [Defter-hane] Emlâk ve arazinin kayıtlı bulunduğu ve bunların alım satım ve vergi işlerine bakan daire.

**defzen,** *F. i.* [Def-zen] Tefçi. Tef çalan kimse.

**deh,** *F. s.* On. *Deh sale,* on yıllık, on yaşında.

**deha',** *A. i.* Dâhilik. Üstün zekâlılık. *Génie* karşılığı (XIX. yy. sonları.)

**dehaet,** *A. i.* Deha. Dâhilik. (XIX. yy. sonları)

**dehakîn,** *A. i.* [Dihkan ç.] **1.** Köylüler, çiftçiler. **2.** Köy ağaları.

**dehalet,** (Türkçede kullanılmıştır) Birine sığınma.

**dehaliz,** *A. i.* [Dehliz ç.] Dehlizler. Koridorlar. *Ebna-ül-dehaliz,* sokağa, öteye beriye atılmış çocuklar.

**dehan, dehen,** *F. i.* Ağız. *Dehan-beste,* kapalı ağız, susmuş; *dehanküşa,* açılmış ağız, söyleyen. (Ed. Ce.): *Dehan-i istihza, -kadid, -pürhun, -ruh, -yâr.*

**dehna',** *A. i.* Geniş, susuz ova, çöl.

**dehr,** *A. i.* **1.** Zaman. **2.** Cihan. **3.** Devir. **4.** Dünya. *Dehr-i bisebat, -dûn, -fani,* (sebatsız, aşağılık, geçici cihan) bu dünya; *sure-i dehr,* Kur' an'ın 76. suresi [ç. **Duhur**].

**dehrî, dehriyye,** *A. s.* **1.** Zaman ve dünyaya ait, onunla ilgili. **2.** (Fel.) Dehriyye yolunda olan kimse. Dünya olaylarının tabiattan olduğuna inanıp ahrete inanmayan adam. XIX. yy. *Matérialiste* karşılığı kullanılmış, sonra bu kelime *Maddiye* ilè karşılanmıştır.

**dehriyye,** *A. i.* (Fel.) Cihanın bakiliğine inanan felsefe okulu. *Matérialisme* karşılığı (XIX. yy. sonları).

**dehşet,** *A. i.* Korkunç bir şey veya büyük bir tehlike karşısında şaşıp kalma, korkma, ürkme.

**dehşetaver,** *F. s.* [Dehşet-aver] Dehşet saçan, ziyade korkutan. Dehşet verici.

**dehşetefşan,** *F. s.* [Dehşet-efşan] Dehşet koparan, ürküten, korkunç.

**dehüm,** *F. s.* Onuncu.

**dehya',** *A. s.* «Dahiye» sözünü pekiştirmek için kullanılır. *Dahiyei- dehya,* çok büyük belâ, musibet.

**dekaik, dekayık,** *A. i.* [Dakika ç.] Anlaşılması dikkate bağlı güç işler.

**dekâkîn,** *A. i.* [Dükkân ç.] Dükkânlar.

**dekik,** *A. s.* Bk. DAKİK.

**dekk,** *A. i.* Bk. DAKK.

**delâil,** *A. i.* [Delil ç.] **1.** Deliller. **2.** (Man.) Kanıtlar.

**delâl,** *A. i.* **1.** İnsana hoş, sevimli görünecek hal, davranış. **2.** (Tas.) Tanrı sevgisinin, bir cilve olarak, sâlikin kalbinde kesilmesi.

**delâlât,** *A. i.* [Delâlet ç.] Delâletler.

**delâlet,** *A. i.* **1.** Yol gösterme, klavuzluk. **2.** Delil ve alâmet olma. **3.** İz, işaret.

**delil,** *A. i.* **1.** Kılavuz. Yol gösterici. **2.** Bilinmeyen nesneyi bilmeye, bildirmeye, bilinen şeyin aslını faslını ispatlamağa yarayan madde. Kanıt. Fr. *Argument* karşılığı. *Delil-i*

*aklî,* düşünülerek bulunan kanıt; *naklî,* üstatlardan birinin kanıtı. *Delîl-i cedelî* (istidlâl alel-müsellemat) Fr. *Argument ex-concesso* karşılığı; *-gayât,* Fr. *Preuve physico-théologique* karşılığı; *-kevnî,* Fr. *Preuves cosmologiques de l'existance de Dieu* karşılığı; *-tekvinî, -vücut,* Fr. *Argument ontologique* karşılığı (XX. yy.) [ç. **Delail**].

**delk,** *A. i.* **1.** El sürtme, uğuşturma. **2.** Sürtme, sürtünme. **3.** Oğuşturma. *Delk ü temas,* sürtme ve dokunma.

**delk,** *A. i.* Eski ve yamalı hırka.

**delkpuş,** *F. s.* [Delk-puş] **1.** Eski, yamalı hırka giymiş (derviş). **2.** İki yüzlü. **3.** Fakir (kimse).

**dell,** *A. i.* Fındıkçılık, koketlik.

**dellâk,** *A. i.* [Delk'ten] Tellak. Hamamlarda müşterileri oğuşturup yıkayan kimse [ç. **Dellâkân**].

**dellâl,** *A. i.* [Delâlet'ten] Tellâl. **1.** Alışverişte aracılık eden kimse. **2.** Satılacak bir şeyi yüksek sesle satan adam. *Dellâliye,* tellâl harcı, parası. [ç. **Dellâlân**].

**dellâle,** *A. i.* Kadınla erkek arasında aracılık eden kadın.

**dellâliye,** *i.* Tellâl ücreti.

**delv, delve,** *A. i.* (On iki burçtan) Kova burcu (güneş ocak ayının 21. günü bu burca girer).

**dem,** *A. i.* Kan. *İraka-i dem,* kan dökmek; *itidal-i dem,* soğukkanlılık.

**dem,** *F. i.* **1.** Nefes, soluk. **2.** İçki. **3.** Zaman, vakit. *Dem-i İsa, Mesihadem,* İsa nefesli, (İsa peygamber nefes etmekle ölüyü diriltme mucizesini göstermişti); *dem-i vâpesin,* son nefes.

**dem',** *A. i.* Göz yaşı, *Dem'-i teessür,* teessür göz yaşı. [ç. **Dümu**].

**dem'a,** *A. s.* Bir damla göz yaşı.

**demadem,** *F. zf.* [Dem-a-dem] Her zaman, sık sık.

**demag,** *F. i.* **1.** Damak. Ağzın tavanı. **2.** Tat, keyif. **3.** Kibir, ululanma Bk. *(a.)* DİMAĞ.

**demagdar,** *F. s.* [Demag-dâr] Kibirli, ululuk satan.

**deman,** *F. s.* **1.** Hemen seğirten, deli gibi saldıran. **2.** Sevinç veya kızgınlıkla bağırma, kükreme. *Pil-i deman,* saldırıcı, yahut kuvvetle bağıran fil.

**demar, dimar,** *A. i.* Ölüm. *Tig-i demar,* ölüm kılıcı.

**dem'âriz,** *F. s.* [Dem'a-riz] Göz yaşı döken, ağlayan.

**dembedem,** *F. s.* [Dem-be-dem]

Vakit vakit, durmadan, her zaman.

**dembeste,** *F. s.* [Dem-beste] Soluğu kesilmiş, susmuş, sessiz.

**demdeme,** *A. i.* **1.** Hiddetle söz söyleme, azarlama. **2.** Halkı kökünden koparırcasına kırıp geçirme.

**demdeme,** *F. i.* **1.** Hile, aldatma, **2.** Ün. **3.** Davul, kös. **4.** Kavga.

**demende,** *F. s.* **1.** Kükreyip saldırıcı. **2.** Üfleyici.

**demevî, demeviyye,** *A. s.* Kana ait, kan ile ilgili. *Demevi-yül -mizac,* tabiatı demevî olan; *eskam-i demeviye,* kan bozuklukları.

**demgüzar,** *F. s.* [Dem-güzar] Vakit geçiren, yaşayan.

**dem'î, dem'iyye,** *A. s.* Göz yaşı ile ilgili. *Gudde-i dem'iyye,* göz yaşı bezi.

**demkeş,** *F. s.* **1.** Nefes, soluk çeken. **2.** Bübül, güvercin gibi kuşların biteviye, durmadan ötmeleri. **3.** Şarap içen. [ç. **Demkeşan**].

**Demne, Dimne,** *F. i.* Kelile ve Dimne eserinin kahramanlarından olan çakalın adı.

**demsaz,** *F. i.* [Dem-saz] Uygun arkadaş.

**denaet,** *A. i.* Alçaklık. Aşağılık. *Denaet-i tab',* tabiat âdiliği.

**denaetkâr,** *F. s.* [Denaet-kâr] Alçak, aşağılık tabiatlı.

**denaetkârane,** *F. s., zf.* Alçakça, alçaklıkla yapılan.

**denanir,** *A. i.* [Dinar ç.] Altınlar.

**denaset,** *A. i.* Kirlilik, paslılık.

**dendan,** *F. i.* **1.** Diş. **2.** (Arap harflerinden) b, t, n, s, ş, gibi harflerin dişi andıran çıkıntıları.

**dendane,** *F. i.* **1.** Diş tanesi. **2.** Çark gibi âletlerin dişleri.

**dendene,** *F. i.* Yavaş yavaş söylenme, mırıldanma.

**denes,** *A. i.* Kir. Murdarlık. Pislik. [ç. **Ednas**].

**denesâ,** *A. i.* [Denes ç.] Kirler.

**denî,** *A. s.* Alçak. *Deni-yüt tab',* alçak tabiatlı.

**denis,** *A. s.* Kirli, pis, murdar.

**deng, denk,** *F. s.* Şaşkın.

**der-,** *F. s.* Zarflık edatı. Kelimeleri -de haline koyar veya «içinde» anlamı katar. *Der anbar,* ambarda, ambar içinde. *Derhal, derhatır, derpiş...* Bk.

**-der,** *F. s.* «Yırtan, yırtıcı, yaran» anlamlarıyle kelimeler sıfatlaştırır. *Ciğerder,* ciğer delen; *perdeder,* perde yırtıcı, edepsiz; *safder,* saf yaran, sıra yaran.

**der,** *F. i.* Kapı. *Der-i aliyye* (*Deraliye*), *Der-i Saadet* (*Der-*

*saadet*) İstanbul; *der-i hâr*, divan kapısı.

**derâ,** *F. i.* Çan. *Dera-yi deyr*, kilise çanı.

**-derâ, deray,** *F. s.* «Durmadan söyleyen, dırlanan» anlamıyle sıfatlar meydana getirir. *Herzederay, yâvederay*, saçma söyleyen.

**deragış,** *F. i.* [Der-aguş] Kucaklama, sarma.

**derahim,** *A. i.* [Dirhem ç.] Dirhemler.

**derakab,** *F. zf.* [Der-akab] Arkası sıra, hemen.

**Deraliye,** *F. i.* İstanbul.

**der an,** *F. zf.* O anda, hemen.

**derari,** *A. i.* [Dürri ç.] Parlak yıldızlar.

**derban,** *F. i.* [Der-ban] Kapıcı. Kapı bekçisi [ç. **Derbanan**].

**derbar,** *F. i.* [Der-bar] (Büyük kimselerin) kapı yeri, kapısı. *Derbar-i saadetkarar, derbar-i şevketkarar*, İstanbul (Padişah kapısı).

**derbeder,** *F. s.* Kapı kapı gezen, serseri. [ç. **Derbederan**].

**derbend,** *F. i.* [Der-bend] **1.** Dar geçit, boğaz. **2.** Küçük, sınır kalesi.

**derbendat,** *i.* [Derbend ç.] Derbentler (Farsça bir kelimenin Arapça edatla çoğulu yapılmak kural dışı olduğu halde bu kelime tarih kitaplarında ve resmî kayıtlarda çok kullanılmıştır).

**derbest, derbeste,** *F. s.* **1.** Kapalı kapı. **2.** Kapalı, kapanmış. Susmuş.

**derc,** *A. i.* **1.** Sokma, araya sıkıştırma. **2.** Gazete veya dergiye, kitaba koyma, katma. **3.** Toplamak, biriktirmek. **4.** Nakışlı kâğıda yazılmış yazı.

**derd,** *F. i.* **1.** Kaygı, tasa. **2.** Hastalık, illet. *Derd-i derun*, iç kaygısı; *-ser*, sıkıntı, baş ağrısı.

**derdâ',** *F. ü.* Yazık, eyvah!

**derdâşina,** *F. s.* [Derd-âşina] Dert ve keder görmüş olan.

**derdest,** *F. i.* [Der-dest] **1.** Elde, Elde etme, yakalama. **2.** (*s.*) Elde, hemen olmak üzere.

**derdmend,** *F. s.* [Derd-mend] Tasalı, kaygılı, zavallı [ç. **Derdmendan**].

**derdnâk,** *F. s.* [Derd-nâk] Dertli, kaygılı.

**derecat,** *A. i.* [Derece ç.] Dereceler. *Derecat-i Cennet*, Cennet tabakaları, katları.

**derece,** *A. i.* **1.** Basamak. **2.** Derece. **3.** Memurluk, rütbe sırası. **4.** Değer, miktar. *Derece-i arz*, enlem; *-hararet*, ısı derecesi; *-mirkat*, merdiven basamağı; *-nihaye*, son derece; *-süllem*, merdiven ba-

samağı; *-tûl*, boylam; *-ûlâ, -saniye*, birinci, ikinci derece.

**derekât,** *A. i.* [Dereke ç.] (Aşağıya inen) Basamaklar. *Derekât-i Cehennem*, Cehennem tabakaları.

**dereke,** *A. i.* (Aşağıya doğru inen) Basamak.

**derekî,** *i.* [Dereke'den] Fransızca *régression* karşılığı olarak kullanılmıştır ki *gerileme* demektir. *Derekî* de bu anlamda kullanılmıştır.

**deren, dern,** *A. i.* (Hek.) Ur, şiş, verem.

**derende, derrende,** *F. s.* Yırtıcı. *Şir-i derende*, yırtıcı arslan.

**derenî, dereniyye,** *A. s., i.* (Hek.) Ura, şişe ait.

**dergâh, dergeh,** *F. i.* **1.** Kapı, kapı önü. Büyük kimselerin kapısı. **2.** Tekke. *Dergâh-i âli*, padişah kapısı; *-ilâhî, -izzet*, Tanrı katı; *-Mevlâna*, mevlevî tekkesi.

**derhal,** *F. zf.* [Der-hal] Şimdi, hemen, vakit kaybetmeden.

**derhâst,** *F. i.* İstek. Dilek, dilekçe.

**derhem,** *F. s.* İncinme. Yüz buruşturma.

**derhor, derhâr,** *F. s.* Uygun, lâyık.

**deri,** *F. i.* Havası iyi, çimenli dağ eteği. *Kebk-i deri*, bir çeşit güzel keklik.

**derî,** *F. s.* Saray veya şehre ait (olan eski düzgün) Farsça, *Deriyye* de denir.

**deriçe,** *F. i.* **1.** Küçük kapı. Oyma kapı. **2.** Küçük pencere.

**deride,** *F. s.* Yırtılmış, yırtık. *Deride dehen*, boşboğaz, dik sözlü; *nikab deride, perde deride*, örtüsü, perdesi yırtık, utanmaz.

**derk,** *A. i.* **1.** En aşağı kat. **2.** Bir şeyin dibine varma, iyice anlama. *Derk-i dekaik, -gavamız, -hakaik -netayic*, ince şeyleri, güç şeyleri, gerçekleri, sonuçları anlamak, onları esastan kavramak.

**derkâr,** *F. s.* [Der-kâr] İşte bulunan, işin içinde olan. Belli, meydanda.

**derkemin,** *F. zf.* [Der-kemîn] Pusuda. Pusu bekleyen.

**derkenar,** *F. i.* [Der-kenar] **1.** Kenarda bulunan. Bir yazının kenarına çıkılan yazı. Çıkma. **2.** Kucağa alma, kucaklama.

**derman,** *F. i.* **1.** Çare. **2.** İlâç. **3.** Güç, kuvvet.

**dermande,** *F. s.* Çaresiz kalmış. Zavallı. Biçare.

**dermandegân,** *F. s.* [Dermande ç.] Zavallılar. Âcizler, düşkünler.

**dermandegî,** *F. i.* Âcizlik, düşkünlük.

**dermeyan, dermiyan,** *F. s.* [Dermiyan] Ortada, arada. *Dermeyan etmek,* araya sürmek, söylemek, anlatmak.

**dern, deren,** *A. i.* Bk. DEREN.

**derniyam,** *F. s., zf.* [Der-niyam] Kında. Kın içinde, kına sokulmuş.

**derpey,** *F. s.* [Der-pey] Ardı sıra.

**derpiş,** *F. s.* [Der-piş] Önde olan, göz önünde bulunan. *Derpiş etmek,* göz önünde tutmak, bulundurmak.

**derr,** *A. i., s.* **1.** İyi hediye, iyi iş. **2.** İyilik. *Lillâhi, derrühu,* Tanrım mükâfatını versin anlamında dua ve övme cümlesidir.

**derrace,** *A. i.* Kale diplerine varmak için içine girilip ileri sürülen bir savaş arabası. (XIX. yy. sonları) Velospit, bisiklet. *Derracesüvar,* bisiklete binmiş kimse.

**derrak,** *A. s.* [Derk'ten] Çok anlayışlı.

**derri, dürri,** *A. s.* Parlak. Işıldayan.

**ders,** *A. i.* Bir şey öğrenme. Bir şey öğrenmek için okuma. *Ders-i âmm,* (kamuya açık ders) camilerde, baş vuran öğrencilere verilen ders, böyle ders okutmaya izinli (müderris) öğretmen; *-ibret,* (ibret dersi) göz açacak şey, us payı; *Ders vekâleti,* Şeyhislâm kapısında medrese öğrencileri ve bunların dersleriyle uğraşan daire [ç. **Dürus**].

**Dersaadet,** *F. i.* [Der-saadet] İstanbul.

**dershân,** *F. s.* [Ders-han] Ders okuyan, öğrenci.

**dershane,** *F. i.* [Ders-hane] Ders yeri. Ders vermeye mahsus geniş oda. Sınıf.

**dersî, dersiyye,** *A. s.* Ders ile ilgili, derse ait. *Sene-i dersiye,* öğretim yılı.

**Derteng, Dertenk,** *F. i.* Irak'ta, Bağdat seferlerinde adı çok geçen bir Fars şehri.

**der'uhde,** *F. i.* [Der-uhde] Üstüne alma.

**derun,** *F. i.* **1.** İç, iç taraf. **2.** Yürek, kalp, iç. *Derun-i hane,* ev içi; *âteş-i derun, derd-i derun,* yürek yanıklığı, derdi.

**derunî,** *F. s.* İçle ilgili. İçe ait. İçten. *Âh-i derunî,* içten gelen ah.

**dervaze,** *F. i.* **1.** Şehir ve kale kapısı. **2.** Büyük kapı. *Dervaze-i gûş,* kulak deliği; *-nuş,* ağız.

**derviş,** *F. i.* **1.** Fakir, zavallı. **2.** Tarikatlerden birine girmiş kimse. **3.** (Mec.) İşini Tanrıya bırakmış kanaat sahibi kimse. *Derviş-i âbapûş,*

aba giyinmiş derviş; *-dilriş,* gönlü yaralı derviş; *tuvanger ü derviş,* zengin ve fakir (herkes) [ç. **Dervişan**].

**dervişane,** *F. s., zf.* Dervişlere mahsus veya lâyık. Onlara yakışır şekilde. Sâflık ve kalenderlikle.

**derya,** *F. i.* Deniz. *Derya-yi bigeran,* sonsuz deniz; *-rahmet,* Tanrı rahmeti(nin denizi); *kapudan-i derya,* Tanzimat'tan önce en büyük deniz amirali.

**deryab,** *F. s.* Akıllı, anlayışlı.

**deryadil,** *F. s.* [ Derya-dil] Kalbi deniz gibi geniş olan. Gönlü büyük. Olur olmaz şeye aldırmayan, kalender.

**deryaneval,** *F. s.* [Derya-neval] Lütuf ve bahşişi deniz gibi çok ve nihayetsiz olan.

**deryaneverd,** *F. s.* [Derya-neverd] Denizde yol alan.

**deryuze,** *F. i.* Derviş dilenci. *Kâse-i deryuze,* dilenci çanağı [ç. **Deryuzegân**].

**derzi,** *F. i.* Terzi.

**derzincir,** *F. s.* [Der-zincir] Zincirde, zincirle bağlı.

**desais, desayis,** *A. i.* [Desise ç.] Desiseler. Gizli hileler, oyunlar. *Desais-i şeytaniye,* şeytanca desiseler.

**desam, desame,** *A. i.* (Ana.) Kapak, kapacık. (XIX. yy.) [ç. **Desamat**].

**desatir,** *A. i.* [Düstur ç.] Düsturlar.

**desem,** *A. i.* Yağ.

**desemî, desemiyye,** *A. s.* Yağ ile ilgili.

**desise,** *A. i.* Gizli hile, oyun [ç. **Desais**].

**desisekâr,** *F. s.* [Desise-kâr] Hileci, gizlice hileler düzen.

**desisekârane,** *F. s., zf.* Desisece ye yakışır yolda.

**deskere,** *F. i.* (Hasta ve eşya taşımada kullanılan) teskere.

**dessas,** *A. s.* [Desise'den] Çok desiseci.

**dest,** *F. i.* **1.** El. **2.** Meclisin itibarlı yeri, büyük efendi yeri. *Dest-i hat,* el yazısı [ç. **Destan**]. (Ed. Ce.):

*Dest-i ahenin*

| | |
|---|---|
| *-âsüman-i* | *-nevaziş* |
| *-billûr* | *-pür-meharet* |
| *-dil* | *-râşedar* |
| *-gayp* | *-râşenek* |
| *-hazan* | *-saf ü şeffaf* |
| *-himayet* | *-sema* |
| *-hiyanet* | *-sitemkâr* |
| *-istırap* | *-siyah-i şeb* |
| *-izdivaç* | *-süphadar* |
| *-kerem* | *-şeb* |
| *-kitman* | *-şita* |
| *-meçhul* | *-tehekküm* |
| *-nazenin* | *-veda* |
| *-nekbet* | *-zaman* |

**destamuz,** *F. s.* [Dest-amuz] Yavrudan beslenip ele alıştırılmış (hayvan).

**destan,** *F.i.* **1.** Hikâye, masal. **2.** Şarkı. **3.** Hile, oyun. **4.** (XIX. yy. sonu) *Epopée* karşılığı. *Hezar destan,* bülbül.

**destar,** *F.i.* Sarık.

**destarbent,** *F. s.* [Destar-bent] Sarık saran, sarıklı. Sarıklılar sınıfından.

**destaviz,** *F. i.* [Dest-aviz] Ufak armağan.

**dest bedest,** *F. s., zf.* [Dest-bedest] El ele. Elden ele.

**destbus,** *F. i.* [Dest-bus] El öpme.

**destbusî,** *F. i.* El öpme töreni.

**destbürd,** *F. i.* [Dest-bürd] **1.** Üstünlük, galebe. **2.** Çok güzel ustalık.

**destdıraz,** *F. i., s.* [Dest-dıraz] El uzatma, sarkıntılık. El uzatan, zulüm eden.

**deste,** *F. i.* **1.** El, tutam, bağ, demet. **2.** Kabza, tutacak yer. **3.** Takım.

**destek,** *F. i.* **1.** İğ. **2.** Küçük el. **3.** Kapı artlarına konan kol, dayak.

**destere, desterre,** *F. i.* [Dest-erre] **1.** El bıçkısı. **2.** Testere.

**destgâh, destgeh,** *F. i.* [Dest-gâh] Tezgâh.

**destgîr,** *F. s.* [Dest-gîr] El tutucu. Yardımcı.

**desti,** *F. i.* Testi. Kulplu sıvı kabı.

**destine,** *F. i.* Kola takılan bilezik.

**destkâr,** *F. s.* [Dest-kâr] İş, el işi.

**destkeş,** *F. s.* [Dest-keş] El çekici. Vazgeçen.

**destmal,** *F. i.* [Dest-mâl] El silecek. Yağlık.

**destmaye,** *F. i.* [Dest-maye] Sermaye, elde olan şey.

**destres,** *F. s.* [Dest-res] Eli yetişen. İsteğine eren, başaran.

**destur,** *F. i.* İzin.

**destyâr,** *F. s.* [Dest-yâr] Yardımcı. Arka.

**destyâri,** *F. i.* Yardım etme. Arka çıkma.

**deşne,** *F. i.* Hançer. *Deşne-i subh,* (ilkin hançer şeklinde görünmesinden) tan yeri.

**deşt,** *F. i.* (Ekilmemiş) ova. *Deşt-i Kıpçak,* Dinyester ile İrtiş arası geniş step; *deşt-i fena,* (fânilik ovası) bu dünya.

**deva',** *A. i.* İlâç. Çare. *Devanapezir,* ilâcı olmayan [ç. **Edviye**].

**devabb,** *A. i.* [Dabbe ç.] Binek hayvanları.

**devadar,** *F. i.* Bk. DEVATDAR.

**devahi,** *A. i.* [Dahiye ç.] Büyük belâlar.

**devahil,** *A. i.* [Dahile ç.] İçler.

**devahin,** *A. i.* [Dahine ç.] Duman çıkan bacalar.

**devahîn,** *A. i.* [Dühan ç.] Tütünler.

**devai, devaiyye,** *A. s.* İlâçla ilgili, ilâçlara ait. *Tertib-i devai,* ilâç formülü, fr. *Formule* karşılığı (XIX. yy.).

**devai,** *A. i.* [Daiye ç.] Daiyeler. *Devai-yüd-dehr,* dünya halleri, değişiklikleri.

**devair,** *A. i.* [Daire ç.] Daireler. *Devair-i belediye, -devlet, -resmiye,* belediye, devlet daireleri, resmî daireler.

**devali, devaliye,** *A. s.* Damar hastalığı. *Varice* karşılığı (XIX. yy.).

**devalib,** *A. i.* [Dolab ç.] Dolaplar. *Devalib-i ihtiyalât,* hile, düzen dolapları.

**devam,** *A. i.* Daim olma. Sürme, kesilmeme. Bir hal üzere sürüp gitme.

**devan,** *A. s., zf.* Koşucu, seğirtici. Koşarak. *Esb-i devan,* koşucu at; *peyk-i devan,* yanda koşan at uşağı.

**devar,** *A. i.* (Hek.) Baş dönmesi.

**devat,** *A. i.* Divit. Taşınabilir yazı takımı.

**devatdar,** *F. i.* [Devat-dâr] **1.** Yazıcı. **2.** Yazı takımlarına bakan kimse.

**devavin,** *A. i.* [Divan ç.] Divanlar, şiir dergileri. *Devavin-i atîka,* eski (şiir) divanları.

**deveran, devran,** *A. i.* **1.** Dönüp dolaşma. **2.** Çark gibi dönmek. **3.** *Devran,* felek, zaman. *Deveran-i dem,* kan dolaşımı.

**devha,** *A. i.* Büyük, ulu ağaç.

**devle,** *A. i.* «Devlet» kelimesinin Arapça deyimlerdeki şekli.

**devlet,** *A. i.* **1.** Talih, kut. **2.** Büyük rütbe, mevki. **3.** Zenginlik, varlılık. **4.** Hükümet ve ülkesi. **5.** Hükümet süren sülâle, hükümdar kuşağı. *Devlet-i aliyye,* Osmanlı İmparatorluğu; *-ebed müddet,* (ebediyete kadar sürecek devlet) Osmanlı İmparatorluğu; *-şehadet,* şehitlik devleti, ahirette olacak en büyük saadet; *devlet ü ikbal,* ululuk ve (güzel) talih; *din ü devlet,* din ve hükümet. *Devletlû,* Tanzimat'tan önce vezirler ve vezir derecesinde bulunan büyük kimselere denirdi. Sadrazamlarla, vezir valilere de: *sahib-i devlet* denirdi. Tanzimat'tan sonra rütbeler düzenlenip, unvanlar kararlaştırılınca sadrazamlara, *fahametlû devletlû;* sadrazamlık etmişlere, *übühhetli devletlû;* seraskere, *devletlû re'fetlû;* Mekke şerifine, *dev-*

*letlü siyadetlû,* müşür rütbeli komutanlarla padişah damatlarına, *devletlû utufetlû*; sarayın kızlar ağası'na, *devletlî inayetlû* yazılırdı.

**devlethane,** *F. i.* [Devlet-hane] Bir büyük kimsenin konağı, evi.

**devletmeab,** *F. s.* [Devlet meab] Talih ve kudretin sığınacağı yer; hükümdar.

**devletmedar,** *F. s.* [Devlet-medar] Büyüklük merkezi olan (hükümdar vb.)

**devletmend,** *F. s.* [Devlet-mend] Devletlû [ç. **Devletmendan**].

**devr,** *A. i.* **1.** Bir şeyin kendi ekseni üzerinde dolaşması. **2.** Bir şeyin etrafında dolaşma. **3.** Bir memleketin her tarafını gezip dolaşma. **4.** Dervişlerin dönmeleri. **5.** Bir kimseden başka bir kimseye geçme, verilme. **6.** Zaman. **7.** Bir zamanın ayrıldığı bölüklerden her biri. **8.** Yukarıdan aşağı okumak. **9.** (Tas.) Yaratığın âlem-i gaybdan âlem-i şühuda inmesi, yani dünyaya gelmesi (*nüzul*), tekrar kaynağına kavuşması, yani ölmesi (*uruc*) hali. *Devr-i âlem,* dünyayı dolaşma; *-daim,* bir düzüye, durmamacasına, dönme, dolaşma; *-dilâra,* gönül hoşlandırıcı devir, en hoş zaman; *-ebvab,* kapı kapı gezip dolaşma; *-felek,* talih, kader; *-gül,* gül mevsimi; *-ihtiyar-i* (yahut) *-rabi,* eski takvimde uğurlu ve uğursuz günler devri, on iki gün; *-isna aşerî,* eski Türklerin hayvan adlarıyle saydıkları on iki yıllık devir; *-kamerî,* bir ay içinde ayın dolaşımı; *-sabık,* bir önceki padişah, hükümet zamanı; *-saltanat,* bir hükümdarın zamanı; *-senevî,* bir yıllık zaman, bir yıl içinde bir kere gelen (gün); *devr ü teselsül,* davanın kanıta, kanıtın davaya esas teşkil etmesiyle önermenin dönüp dolaşıp eski haline gelerek çözülememesi; *devr ü teslim,* birinin bir işi tamamıyle başkasına verip çekilmesi. **10.** Fr. *Période* karşılığı (XX. yy.) **11.** (Man.) Diyalel. Fr. *Dialléle* karşılığı. *Devr-i bâtıl,* (Man.) Kısır döngü. Fr. *Cercle vicieux* karşılığı, (XX. yy.) [ç. **Edvar**].

**devran,** *A. i. Deveran.* **1.** Zaman. **2.** Felek. **3.** Devir.

**devre,** *A. i.* **1.** Dönüş, dönme. **2.** Bir şeyin fırdolayı çevresi. Çevrim. **3.** Birkaç yıldan meydana gelen zaman sü-

resi. *Devre-i âliye,* sultanî (lise) teşkilâtında «ulâ» denilen ilk altı sınıfın son sınıfları, öteki sınıflar; *-mutavassıta, -ibtidaiye,* diye ayrılırdı. Tam teşkilli Sultanilerde ilk altı sınıfa *-ulâ,* ondan sonraki sınıflara *-sâniye* denirdi. *Devre-i kasîre* (Fiz.) Kısa devre.

**devrhan,** *F. i.* [Devr-hân] Kuran'ı durmadan, tekrar tekrar okumakla görevli kimse.

**devrî, devriyye,** *A. s.* **1.** Devre, devrana mensup, onunla ilgili. **2.** Zaman zaman: *Cünun-i devrî,* döner delilik; *sene-i devriye,* bir olayın her yıl gelen oluş günü, tam bir yıllık zaman geçmesi.

**devriyye,** *A. i., s.* **1.** Dolaşıp gezerek koruyan, kontrol eden. *Mevali-i devriye,* devriyye mevalisi. **2.** (Tas.) Devr kelimesinin 9. anlamındaki fikirleri işleyen manzume çeşidi. **3.** Devriye, kol.

**devvar,** *A. s.* [Devr'den] Devr eden. Çok veya durmadan dönen. *Çerh-i devvar, felek-i devvar,* dünya.

**dey,** *F. i.* Ekim ayına rastlayan ve güneşin Oğlak dönencesinde bulunduğu zamanın adı, kış. *Fasl-i dey, mevsim-i dey,* kış mevsimi.

**deycur,** *F. s.* Karanlık. Kapanık. *Şeb-i deycur,* karanlık gece [ç. **Deyacir**].

**deydene,** *A. s.* Töre, gelenek. *Deydene-i dirîne, -hasene,* çok eskiden süregelen, iyi türe.

**deymumet,** *A. i.* Sürme, devamlılık.

**deyn,** *A. i.* Belli bir zaman sonunda ödenmek üzere alınmış borç.

**deyr,** *A. i.* **1.** Hıristiyan manastırı. Kilise. **2.** (Tas.) İnsanlık âlemi, bu dünya. **3.** (Mec.) Meyhane.

**deyranî,** *A. s.* [Deyr'den] Manastıra mensup, manastır adamı.

**deyrhane,** *F. i.* [Deyr-hane] Manastır. Kilise.

**deyyan,** *A. i.* «Mücazat ve mükâfatı hakkıyle veren» anlamında, Tanrı adlarından biri.

**deyyar,** *A. i.* **1.** Manastır, kilise adamı. **2.** İnsan, kimse.

**deyyus,** *A. s., i.* Kurumsak. Karısını başkasına bile bile teslim eden.

**dıbk,** *A. i.* Ökse.

**difan, dıyfan, zifân,** *A. i.* [Dayf ç.] Misafirler.

**dıfda' dıfdı', dafda',** *A. i.* Kurbağa.

**dıfdaiye,** *A. i.* (Zoo.) Kurbağagiller.

**dıhk, dahk,** *A. i.* Gülme.

**dıhkâver,** *F. s.* [Dıhk-âver] Gülme getiren, güldürücü.

**dıkk,** *A. i.* İnce ağrı, erime hastalığı.

**dıl', dılı',** *A. i.* **1.** Eğe kemiği. **2.** (Geo.) Kenar. *Dıl-i kaaim,* dik kenar; *-sahih,* doğrudan göğüs kemiğine bağlı yedi tane eğe kemiği; *-kâzib,* göğüs kemiği ile bağı olan beş küçük eğe kemiği.

**diam, diamet,** *A. i.* **1.** Destek. Payanda. **2.** Toplum ileri geleni, baş.

**diba,** *F. i.* Kalın canfes kumaş. *Diba-yi frenk,* frenk canfesi; *-münakkaş,* işlemeli canfes.

**dibac,** *A. i.* Diba. Canfes.

**dibace,** *A. i.* **1.** Başlangıç, önsöz. **2.** Kitabın yaldızlanmış, işlenmiş başlangıç sahifeleri.

**dibagat, debagat,** *A. i.* Tabaklık. Sepicilik. Deriyi sepileyip meşin, kösele, sahtiyan haline getirme.

**didan,** *A. i.* [Dûd ç.] Kurtçuklar, solucanlar. *Didan-i em'a,* solucan: *-haytıye,* ipsi solucanlar; *-şeritiyye,* şeritler.

**didar,** *F. i.* **1.** Yüz. **2.** Görme. *Didar-i yâr,* sevgilinin yüzü; *arz-i didar,* yüz gösterme; *müştak-i didar,* yüzünü göreceği gelmiş olma.

**dide,** *F. i.* Göz. *Nur-i dide,* gözün nuru.

**-dide,** *F. s.* «Görmüş» anlamıyla ulandığı kelimelerle sıfatlar meydana getirir. *Cihandide, ihsandide, keremdide, lûtüfdide, zarardide,* Bk.

**dideban,** *F. i.* **1.** Bekçi, kolcu. **2.** Nöbetçi karakol. *Didebanân-i âlem,* (Ast.) yedi gezegen; *-çiharüm,* güneş; *-felek,* Satürn.

**-didegân,** *F. s.* [-dide ç.] Görmüşler. *Lûtüfdidegân,* lütuf görmüşler.

**digal,** *A. i.* [Dagal ç.] Hileler, oyunla dalavereler.

**diger, diğer,** *F. s.* Başka, diğer.

**diğerbâr,** *F. s.* [Diğer-bâr] Başka zaman, başka defa.

**digerbîn,** *F. s.* [Diğer-bîn] Başkasını düşünen.

**digergûn,** *F. s.* [Diger-gûn] Başka türlü. Başkalaşmış. Bozuk, perişan.

**digerkâm,** *F. s.* [Diger-kâm] Özgeci. Başkalarını düşünen. Fr. *Altruisme* karşılığı. (XX. yy.).

**dih,** *F. i.* Köy.

**-dih,** *F. s.* «Veren, verici» anlamıyle ulandığı kelimeleri sıfat haline koyar. *Âramdih,* rahatlandırıcı; *fermandih,* buyurucu; *fürugdih,* parıldatıcı, ışık verici; *hacletdih,* utandırıcı, utanç verici.

**dihan,** *A. i.* [Dühn ç.] Sürünecek yağlar.

**dihat,** *F. i.* [Dih ç.] Köyler.

**dîhim,** *F. i.* Taç.

**dihiş,** *F. i.* Verme, bağışlama. İhsan.

**dihkan,** *F. i.* **1.** Çiftçi. **2.** Köyün başlıca adamı..

**dihliz,** *F. i.* Bk. DEHLİZ.

**dik,** *A. i.* Horoz. *Dik-i ebyaz,* Cennette bir kuş; *dik-ül-arş,* Sidret-ül-müntehada bulunan tavus şeklindeki melek olup bağırtısıyle Cennet'teki meleklere namaz vakitlerini bildirir.

**dik,** *F. i.* Kazan. *Dik-i sevda,* (Muhabbet kazanı) sevda hayalleri.

**dikak, dükak,** *A. s.* [Dakîk ç.] İncelmiş, ufalmışlar.

**dikkat,** *A. i.* **1.** İnce arama. Çokince eleme. **2.** Zihin harcama. *Dikkat-i nazar,* bakış inceliği; *nazar-i dikkat,* inceden inceye bakış. Fr. *Attention* karşılığı (XX.yy.).

**dil,** *F. i.* **1.** Gönül. **2.** Cesaret, yürek. **3.** İstek, niyet. **4.** Yarı. *Dil-i pak,* temiz gönül. *Ehl-i dil,* Tanrı adamı; *ez dil ü can,* can ve gönülden.

(Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Dil-i bikarar* | *-mahzun* |
| *-bitab* | *-masum* |
| *-heyakîl* | *-nalân* |
| *-nizar* | *-yekvücut* |
| *-pâk* | *lerzebahş-i dil* |
| *-sevdanihat* | *maraz-i dil* |
| *-sevda nişan* | *pür-heva-yi* |
| *-şair* | *müsekkire-i dil* |
| *-şebhiz* | *-rize-i dil* |

**dilâgâh,** *F. s.* [Dil-agâh] İşten anlayan, geniş kavrayışlı, gönlü uyanık, kalb gözü açık olan.

**dilârâ,** *F. s.* [Dil-ârâ] Gönül bezeyici, sevgili.

**dilârâm,** *F. s.* [Dil-ârâm] Gönle rahat verici, gönül eğlendirici, sevgili.

**dilâşub,** *F. s.* [Dil-aşub] Gönül karıştırıcı. Gönle acı verici.

**dilâver,** *F. i., s.* Yürekli, yiğit [ç. **Dilâveran**].

**dilâviz,** *F. s.* [Dil-aviz] Gönle asılan, gönlü çeken.

**dilâzar,** *F. s.* [Dil-azâr] Gönül inleten, hatır kıran.

**dilazürde,** *F. s.* [Dil-azürde] Gönlü kırılmış, incinmiş olan.

**dilbaz,** *F. s.* [Dil-baz] Gönül eğleyen, sözü ve davranışı hoş olan.

**dilber,** *F. s.* [Dil-ber] Gönül götürücü, sevgili. Güzel [ç. **Dilberan**].

**dilberane,** *F. s., zf.* Güzel ve sevgiliye yakışır surette.

**dilbeste,** *F. s.* [Dil-beste] Gönül bağlamış âşık [ç. **Dilbestekân**].

**dilcû,** *F. s.* [Dil-cû] Gönül arayıcı, gönül çeken [ç. **Dilcuyan**].

**dildade,** *F. s.* [Dil-dade] Gönül vermiş, âşık. [*Türkçe i.*] Bazı kimselerin özel olarak başlarına bağladıkları boyalı mendil. Alın baskısı

**dildar,** *F. s.* [Dil-dar] Gönlü baskı altında tutan, sevgili [ç. **Dildaran**].

**dilduz,** *F. s.* [Dil-duz] Gönül delici, acı veren.

**dilefruz, dilfüruz,** *F. s.* [Dil-efruz] Gönül parlatıcı. Gönül sevindiren.

**dilfigâr, dilfikâr,** *F. s.* [Dil-figâr, fikâr] Gönlü yaralı.

**dilfirib,** *F. s.* [Dil-firib] Gönül avlayan. Gönlü eğlendiren, avutan [ç. **Dilfiriban**].

**dilfüruz,** *F. s.* [Dil-füruz] Gönül yakan, gönül ferahlandırıcı.

**dilgir,** *F. s.* [Dil-gir] Gücenik, kırgın. Unutulmaz, derin etkili.

**dilgüdaz,** *F. s.* [Dil-güdaz] Yüreği eriten, yüreğin dayanamayacağı.

**dilbâh,** *F. s.* [Dil-hâh] Gönül isteği.

**dilharab,** *F. s.* [Dil-harab] Gönlü yıkılmış.

**dilhaste,** *F. s.* [Dil-haste] Yüreğine hastalık çökmüş, dertli olan [ç. **Dilhastegân**].

**dilhıraş,** *F. s.* [Dil-hıraş] Yüreği tırmalayan, ziyade acıklı.

**dilhun,** *F. s.* [Dil-hun] Yüreği kanlı, pek acıklı.

**dilhuş,** *F. s.* [Dil-huş] Yüreği rahat, mutlu.

**dilîr,** *F. s., i.* Yiğit. Cesaretli. [ç. **Diliran**].

**diliran,** *F. i.* [Dilir ç.] Yiğitler. Cesurlar.

**dilirane,** *F. s.* Yiğitçe. Yiğit insana yakışır yolda.

**dilkeş,** *F. s.* [Dil-keş] Gönül çeken.

**dilkûb,** *F. s.* [Dil-kûb] Gönlü zedeleyen, vuran.

**dilküşa,** *F. s.* [Dil-küşa] İç açıcı. Yüreğe ferahlık veren.

**dilküşade,** *F. s.* [Dil-küşade] Gönlü ferah.

**dilküşte,** *F. s.* [Dil-küşte] Yüreği ölü.

**dilmürde,** *F. s.* [Dil-mürde] Yüreği ölü. Mânevi şeyleri duymaz, duygusuz.

**dilnevaz, dilnüvaz,** *F. s.* [Dil-nevaz] Gönlü okşayan, hoşa giden.

**dilnişin,** *F. s.* [Dil-nişin] Yürekte duran, pek hoşa giden. Ferahlı, safalı.

**dilpesend,** *F. s.* [Dil-pesend] Gönlün beğendiği, beğenilecek.

**dilpezir,** *F. s.* [Dil-pezir] Gönlün

kabul edeceği. Gönlün beğendiği.

**dilriş,** *F. s.* [Dil-riş] Yüreği yaralı. *Derviş-i dilriş,* gönlü yaralı derviş [ç. **Dilrişan**].

**dilrüba,** *F. s.* [Dil-rüba] Gönül uğrusu. Gönül kapan. Güzel.

**dilsaz,** *F. s.* [Dil-saz] Gönül yapan. Tatlı muamele eden.

**dilsir,** *F. s.* [Dil-sir] Yüreği tok, kanmış.

**dilsitan,** *F. s.* [Dil-sitan] Gönül alan, kendine bağlayan.

**dilsuhte,** *F. s.* [Dil-suhte] Yüreği yanık [ç. **Dilsuhtegân**].

**dilsuz,** *F. s.* [Dil-suz] Yürek yakan. Acıklı. *Vak'a-i dilsuz,* yürek yakan (Çok acıklı) olay.

**dilşad,** *F. s.* [Dil-şad] Gönlü sevinçli.

**dilşikâf,** *F. s.* [Dil-şikâf] Yürek delen. Çok acıklı, dokunaklı.

**dilşiken,** *F. s.* [Dil-şiken] Gönül yıkıcı, kırıcı.

**dilşikâr,** *F. s.* [Dil-şikâr] Gönül avlayan [ç. **Dilşikâran**].

**dilşikeste,** *F. s.* [Dil-şikeste] Yüreği kırık.

**dilşüde,** *F. s.* [Dil-şüde] Gönlü gitmiş, âşık.

**dilşüküfte,** *F. s.* [Dil-şüküfte] Gönlü açılmış.

**diltenk,** *F. s.* [Dil-tenk] Gönlü daralmış içi sıkkın.

**diltengî,** *F. i.* Gönül darlığı, iç sıkıntısı.

**dima',** *A. i.* [Dem ç.] Kanlar. *Sefk-i dima',* Kanlar dökücülük.

**dimağ,** *A. i.* Beyin. Bk. DEMAĞ [ç. **Edmiga**].

**dimagî, dimagiyye,** *A. s.* **1.** Dimağa, beyne ait, beyinle ilgili. **2.** Fikrî, zihnî (Ed. Ce.).

**dimar, demar,** *A. i.* Ölüm.

**Dimişk,** *A. i.* Şam.

**dimişkî,** *A. s.* Şam ile ilgili, oraya ait.

**din,** *A. i.* **1.** Tanrı ve peygamber hususunda insanlar arasındaki olan inanış. **2.** İnanış yolu. *Yevm-üd-din,* kıyamet günü.

**dinar,** *A. i.* (Latince) Altın para (On dirhem saf gümüş değerinde) [ç. **Denanir**].

**dindar,** *F. s.* [Din-dâr] Dinin yap, yapma emirlerine sıkıdan sıkıya bağlı. Din işlerinde titiz ve dikkatli.

**dindarane,** *F. s., zf.* Dininin bütün buyruklarına uyan adama yakışır yolda.

**dindarî,** *F. i.* Dindarlık.

**dinen,** *A. zf.* Din bakımından, dince.

**dinî, diniyye,** *A. s.* Din ve mezhebe ait, onunla ilgili. *Emr-i dinî, umur-i diniye,* dine ait iş (ler). *Ulûm-i diniyye,* (din bilgileri) din dersleri (XIX. yy.).

**dinpenah,** *F. s.* [Din-penah] Dinin dayandığı, dine destek olan. *Padişah-i dinpenah,* dine destek olan padişah.

**dinperver,** *F. s.* [Din-perver] Dine hizmet eden, arka olan.

**dinşiken,** *F. s.* [Din-şiken] Dini kıran, dine karşı koyan.

**dinşikenane,** *F. s., zf.* Dini kıracak, ona zarar verecek yolda. *Akval-i dinşikenane,* dine zarar verecek yolda sözler.

**dir,** *A. i.* Bk. DEYR.

**dir',** *A. i.* Zırh gömlek [ç. **Dira', düru'**].

**dirahş, derahş,** *F. i.* Parlama. Işık. Parıltı.

**dirahşan,** *F. s.* Parlak, parıldayan. *Mihr-i dirahşan,* parlayan güneş; *necm-i dirahşan,* parlayan yıldız.

**dirahşende,** *F. s.* Işıldayan, parlak. Nurlu,

**diraht,** *F. i.* Ağaç. *Diraht-i Meryem,* Meryem'in Mısır'a gidişinde altında oturduğu ağaç; *diraht-i meyvedar,* yemişli, yemiş veren ağaç.

**diran,** *A. i.* [Dâr ç.] Evler.

**dirayet,** *A. i.* **1.** Akıl, zekâ. **2.** İnce şeyleri kavrayış. **3.** Becerikllilik. *Erbab-i dirayet,* becerikliler.

**dirayetkâr,** *F. s.* [Dirayet-kâr] Dirayetli. Becerikli.

**dirayetmend,** *F. s.* [Dirayet-mend] Dirayetli, becerikli.

**diraz,** *F. i.* Uzun. *Ömr-i diraz,* uzun ömür.

**dirazdest,** *F. s.* [Diraz-dest] Uzun el, el uzatan, zulüm eden.

**dirazgûş,** *F. i.* [Diraz-gûş] **1.** Uzun kulak. **2.** Tavşan. **3.** Eşek. **4.** 1565'te Malta kuşatmasında ölen Turgut Reisin lakabı.

**dirazî,** *F. i.* Uzunluk.

**direfş,** *F. i.* **1.** Bayrak. **2.** Büyük iğne. Biz. *Direfş-i Gâviyanî,* (Gâve'nin bayrağı) Dahhak'e karşı ayaklanan demirci Gâve'nin deriden olan önlüğünden yapılma bayrak; eski Farslarca kutsal ve çok değerli sayılırdı. Kadisiyye savaşında Arapların eline geçmiştir.

**direm,** *F. i.* **1.** Gümüş para. **2.** Para, akçe. **3.** Dirhem.

**diremhiride,** *F. s.* [Direm-hiride] Para ile satın alınmış.

**direng, direnk,** *F. i.* **1.** Yavaşlık. **2.** Dinlenme, durma. *Bîdireng,* durup dinlenmez.

**direv,** *F. i.* Ekin biçme.

**dirhem,** *A. i.* **1.** Gümüş para. **2.** Okkanın 400'de biri. Şeriat bakımından 70 tane orta boy arpa ağırlığı. *Dirhem ü dinar,* gümüş ve altın para; *dirhem-i a'şarî,* gram.

**dirig,** *F. i.* **1.** Esirgeme, kıyamama. **2.** (Ün.) Yazık! Eyvah! *Bidirig,* esirgenmemiş, bol.

**dirigaa!,** *F. ün.* Çok yazık!, eyvah!

**dirîn, dirîne,** *F. s.* Eski. *Âyin-i dirîn,* eski töre; *bende-i dirîne,* eski kul; *deydene-i dirîne,* eski usul, eski gelenek.

**dirre,** *F. i.* Kamçı, kırbaç.

**diryak,** *A. i.* Bk. TİRYAK.

**disam,** Bk. DESAME.

**-disar,** Arapça «üste giyilecek şey» anlamında olan bu söz Farsça kurala göre «bolluk» anlamıyle kelimelere ulanır. *Âsar-i merhametdisar,* merhamet dolu eserler; *hükümdar-i mekarimdisar,* keremi bol hükümdar.

**div,** *F. i.* Şeytan, cin, ifrit.

**divan,** *F. i.* [Div ç.] Devler.

**divan,** *A., F. i.* **1.** Hükümetin ileri gelenlerinin toplantısı, meclis. **2.** Eskiden şairlerin elifbe sırasına göre düzenledikleri şiir dergisi. *Divan-i Âli,* Yüce divan (XX. yy.); *-harb,* askerî mahkeme (XX. yy.); *-harb-i örfi,* sıkıyönetim mahkemesi (XX. yy.); *Divan-i Hümayun,* padişaha bildirilecek şeylerle bunların yazılma, kaydedilme, saklanma işleriyle uğraşan daire; *-ilâhî,* ahretteki hesap günü; *Divan-i Muhasebat,* Sayıştay (XIX. yy.); *-padişahî,* Tanzimat'tan önce padişahın kendisinin bulunduğu veya onun adına olarak sadrazamlar veya vezirlerin kurdukları resmî toplantı. *Ayak divanı,* acele görülecek işler için hemen ayakta toplanan divan; *Beş Divan,* (eski) Taşköprü bölgesi; *ehl-i divan,* bir divanda bulunmaya yetkili kimseler; *galebe divanı,* yabancı elçiler kabulü sırasında ulûfelerin de verildiği divan; *On iki Divan,* (eski) Bartın ve bölgesi.

**divançe,** *F. i.* Küçük boyda manzume kitabı.

**divane,** *F. s.* **1.** Deli. **2.** Aptal.

**divanegî,** *F. i.* Divanelik. Delilik.

**divanerev,** *F. s.* [Divane-rev] Delicesine davranan.

**divanhane,** *F. i.* Odalar arasındaki geniş sofa. Salon.

**divanî, divaniyye,** *A. s., i.* Divana ait, divanla ilgili. *Hatt-i divanî,* divandan çıkan yazıların yazıldığı bir çeşit yazı; *menasib-i divaniye,* divan kalemindeki memurluklar.

**divar,** *F. i.* Duvar.

**divheçe,** *F. s.* [Div-beçe] Dev yavrusu.

**divçe,** *F. s.* Küçük dev.

**diyanet,** *A. i.* Dindarlık. Din buyruklarına uyma, baş eğme.

**diyar,** *A. i.* [Dâr ç.] Memleket, ülke. *Diyar-i âhar,* başka memleket; *-gurbet,* gurbet ili, başka memleket; *-küfr,* İslâm diyarlarından gayrı yerler; *-Rum,* Osmanlı ülkesi.

**diyet,** *A. i.* Kan bahası. Öldürülen veya yaralanan bir kimseye ödenmesi hükmolunan para [ç. **Diyat**].

**-diz,** *F. s.* «Siyah veya koyu külrengi» anlamında olup sıfat yapmak için kelimelere ulanır. Bk. ŞEBDİZ.

**dizdâr,** *F. i.* [Diz-dâr] Kale ağası.

**Dobravenedik,** (İslavca'dan) Raguza.

**dolab,** *A. i.* **1.** Su dolabı. **2.** Her döner çark. **3.** Duvar içine oyulmuş veya ayrıca yapılmış raflı ve kanatlı eşya yeri. **4.** Haremle selâmlık arasında eşya alıp vermede kullanılır döner dolap. **5.** Bedesten içindeki küçük dükkânlar. **6.** İşini yürütmek, uydurmak. **7.** Hile, oyun, düzen.

**dost,** *F. i.* **1.** Sevilen kimse. **2.** Sevgili. **3.** (Tas.) Gerçek sevgili. *Vücud-i mutlak,* Tanrı.

**dostan,** *F. i.* [Dost ç.] Dostlar.

**dostane,** *F. s.* Dostça. Dosta yakışır şekilde.

**dostdâr,** *F. s.* [Dost-dâr] Birini dost tutan.

**dostî,** *F. i.* Dostluk.

**dostkâm, dostkân, dostkânî,** *F. i.* **1.** Ahbap isteğine uygun kimse. **2.** Mecliste dostlar ile şarap içme. Birinin şerefine içme.

**dû',** *A. i.* Işık. Ziya, nur. Bk. ZAV', ZU'.

**dua',** *A. i.* **1.** Tanrıya yalvarma. **2.** Yakarış. **3.** Birinin iyiliği için Tanrıya yalvarma. **4.** Böyle yakarışta okunan ibareler. *Dua-yi hayr,* hayır dileyen dua; *-müstecab,* kabul edilen dua; *beddua,* ilenç, birinin aleyhinde olunan dua.

**duagû,** *F. i., s.* [Dua-gû] **1.** Duacı, dua eden. **2.** Vakıf idaresinden ücreti olup karşılığında dua etmekle ödevli kimse.

**duagûyi,** *F. i.* Duagûluk, dua edicilik.

**duahân,** *F. s.* [Dua-hân] Dua okuyucu.

**du'at, duat,** *A. i.* [Dâi ç.] **1.** Çağırıcılar. **2.** Duacılar.

**ducret,** *A. i.* İç sıkıntısı, yürek darlığı. Sıkıntı, darlık.

**ducretver,** *F. s.* [Ducret-ver] Sıkıntılı.

**duçar,** *F. s.* Ulaşmış, bulaşmış, yakalanmış, tutulmuş.

**dûd, dude,** *A. i.* Kurtçağız. Böcek. *Dûd-i harir,* ipekböceği; *-şaritî, -vahîd,* karında olan uzun solucan, şerit, tenya.

**dûd,** *F. i.* **1.** Duman. **2.** Acı, gam. **3.** Soluk, nefes. *Dûd-i ah,* ilenç, beddua; *dûd-i demağ,* kibirlenmek.

**dûdalûd,** *F. s.* [Dûd-alûd] Dumanlı.

**dude,** *F. i.* Ocak. Soy.

**dudgâh, dudgeh,** *F. i.* [Dûd-gâh] Duman yeri, ocak, baca.

**dûdî, dudiyye,** *A. i.* Kurtçuklara ait, onlarla ilgili.

**dûdmân,** *F. i.* **1.** Ocak. **2.** Hanedan. Soy. Aile. *Dûdman-i Bektaşiye,* Yeniçeri ocağı; *Osmaniyan,* Osmanoğulları hanedanı.

**duha,** *A. i.* Kuşluk vakti. *Salat-i duha,* sabah namazı; *sure-i Duha,* Kur'an'ın 93. suresi (*Vedduha...* diye başlar).

**duhan,** *A. i.* **1.** Duman. **2.** Tütün. *İnhisar-i duhan,* tütün tekeli, reji; *sure-i Duhan,* Kur'an'ın 44. suresi [ç. **Devahin**].

**duht,** *F. i.* Kız oğlan kız. *Duht-i rez,* (Üzüm kızı) Şarap.

**duhte,** *F. s.* **1.** İğne ile dikilmiş. **2.** Sağılmış.

**duhter,** *F. i.* Kız. Kız çocuk. *Duht-i rez, duhter-i rez,* (asma kızı) şarap.

**duhul,** *A. i.* içeri girme. *Duhul ü huruc,* içeri girip çıkma.

**duhuliyye,** *A. i.* İçeri girme parası.

**duka, doka,** *İt.* (Eski tarihlerde geçer) Toskanya dukası. *Duka altını,* İspanyol altını, *Duka denizi,* Tireniyen denizi.

**dumur,** *A. i.* Körelme. Bir organ veya bir dokunun beslenmeyerek küçülmesi.

**dûn,** *A. s.* **1.** Alçak (kimse). **2.** Aşağı. **3.** Altta, aşağıda olan. *Baht-i dûn, dünya-yi dûn, düşmen-i dûn,* alçak, aşağılık talih, dünya, düşman; *madûn,* Bk.

**dûnan,** *F. i.* [Dûn ç.] Alçaklar.

**dûnhimmet,** *F. s.* [Dûn-himmet] Az istekli, iştahsız. İsteksiz.

**dûnperver,** *F. s.* [Dûn-perver] Alçakları, fenaları koruyan, onları ilerleten.

**dûr,** *F. s.* Uzak. *Dûr ü dıraz,* uzun uzadı.

**dur,** *A. i.* [Dâr ç.] **1.** Evler. **2.** Bölgeler.

**dûrâdûr,** *F. zf.* Uzun uzadıya.

**dûr baş!,** *F. ü.* Eskiden büyük adamların yanındaki yasakçıların «Uzak dur, savul» anlamına seslendikleri söz.

**durbaşan,** *F. i.* «Dûr baş» diye bağıranlar, yasakçılar.

**dûrbîn,** *F. i.* [Dûr-bîn] **1.** Dürbün. **2.** (s.) Uzağı görür (kimse), uzak görücü, akıllı.

**dûrbinane,** *F. zf.* İşin sonucunu önden kestirircesine, kestirerek.

**durbinî,** *F. i.* Uzak görürlük.

**dûrendiş,** *F. s.* [Dûr-endiş] Her şeyi uzaktan yani çok önceden düşünen; her şeyin sonunu evvelden düşünüp akıl eden.

**dûrî,** *F. i.* Uzaklık.

**dûrnüvis,** *F. i.* [Dûr-nüvis] Uzak yazıcı anlamına olup bir ara telgraf karşılığı kullanılması teklif edilmişse de tutmamıştır. (XIX. yy. sonları).

**durûb,** *A. i.* [Darb ç.] *Durub-i emsal,* atasözleri.

**dûş,** *F. i.* Sırt, omuz. *Dûş-i gayret, -hamiyyet, -tahammûl,* gayret, hamiyet, tahammül omzuna (yüklemek, yüklenmek), *dûş bedûş, dûş ber dûş,* omuz omuza; *hane beduş, hane berduş,* (evi omzunda) omuzundaki kilim veya pösteki ile rasgeldiği yerde yatan serseri, kalender.

**duşize,** *F. i.* Kız oğlan kız.

**-duz,** *F. s.* «Dikici, dikmiş» anlamıyle kelimelere ulanır. *Çuvalduz,* çuvaldız, çuval dikici; *dideduz,* göz dikip bekleyici; *zerduz,* altınla dikilmiş, altın telle işlenmiş.

**duzah,** *F. i.* **1.** Cehennem. **2.** (Tas.) Dünya düşkünlerinin cemiyeti. *Duzahmakarr, duzahmekân, duzahnişin,* (durağı cehennem olan) kâfir (eski tarihlerde çok geçer).

**duzahî,** *F. s.* **1.** Cehenneme mensup, cehennemle ilgili. **2.** Zebani.

**duzahiyan,** *F. i.* [Duzahî ç.] Azap melekleri. Zebaniler.

**dü,** *F. s.* İki.

**dûâlem,** *F. i.* [Dü-âlem] İki âlem (dünya ile ahret).

**dübalâ,** *F. s.* [Dü-balâ] İki kat.

**dübare, dübara,** *F. s.* [Dü-bare] **1.** Zarların ikisinin de iki benekli gelmesi. **2.** Hile, oyun, dalavere.

**dübb,** *A. i.* **1.** Ayı. *Dûbb-i asgar* (Ast.) Küçük ayı; *-ekber,* Büyükayı; *-şimalî* (kuzey) (kuzey ayısı) Rusya.

**dübbiyye,** *A. i., ç.* Ayıgiller.

**dübeyt,** *F. i.* [Dü-beyt] Rubaî. Özel vezinlerle yazılan dört dizelik nazım.

**dübr, dübür,** *A. i.* Kıç.

**düca,** *A. i.* Karanlık.

**dücace, decace, dicace,** *A. i.* Tavuk.

**dücaciyye,** *A. i.* Tavukgiller.
**dücihan,** *F. i.* [Dü-cihan] İki cihan (dünya ile ahret).
**düdide,** *F. i.* [Dü-dide] İki göz.
**düfuf,** *A. i.* [Def ç.] Tefler.
**dügâne,** *F. s.* [Dü-gâne] Çift, ikiz. *Salat-i dügâne,* iki rekât namaz.
**dühat,** *A. i.* [Dâhi ç.] Dâhiler, üstün akıllılar.
**dühl, dühül,** *F. i.* Davul. *Avaz-i dühül,* davul sesi.
**dühn,** *A. i.* Sürünecek yağ.
**dühur,** *A. i.* [Dehr ç.] **1.** Zamanlar. **2.** Cihanlar, Devirler.
**dühülbaz,** *F. s.* [Dühl-bâz] **1.** Davulcu. **2.** Doğancıların kuş kaldırmada kullandıkları küçük davul.
**dükevn,** *F. i.* [Dü-kevn] İki âlem (dünya ile ahret).
**dükkân,** *A. i.* Çarşı ve pazarda mal, eşya konulup satılan önü açık veya camlı yer. Dükkân.
**dükkânçe,** *F. i.* Dükkâncık, küçük dükkân.
**dülbend,** *F. i.* Tülbent.
**dülbenddâr,** *F. i.* [Dülbend-dâr] Sarayda, büyük dairelerde sarıklar ve başka ince bezlerle uğraşan içoğlanı, bunların başları. Tülbent ağası.
**Düldül,** *A. i.* İskenderiye emîri Mukavkis tarafından Muhammed peygambere armağan edilip, onun da Ali'ye verdiği kır katır. At ve katır nitelemede kullanılır.
**dün,** *F. i.* Kuyruk.
**dümbal, dünbale,** *F. i.* Kuyruk.
**dümbüride,** *F. s.* [Düm-büride] Kuyruğu kesik.
**dümçe,** *F. i.* Küçük kuyruk.
**dümdar,** *F. i.* [Düm-dar] (As.) Artçı.
**dümmel,** *A. i.* **1.** Çıban. **2.** Kan çıbanı (XX. yy.).
**dümu',** *A. i.* [Dem' ç.] Göz yaşları.
**dünbal, dünbale,** *F. i.* Kuyruk.
**dünbaledâr,** *F. s.* [Dünbale-dâr] Kuyruklu. *Necm-i dünbaledâr,* Kuyruklu yıldız.
**dünbalerev,** *F. s.* [Dünbale-rev] Bir kimseye kuyruk gibi takılmış, arkası sıra giden.
**dünbe,** *F. i.* Kuyruk.
**dünim, dünime,** *F. s.* [Dü-nim, nime] İki parça, ikiye bölünmüş.
**dünya,** *A. i.* **1.** Şimdi yaşadığımız âlem. **2.** Yeryuvarlağı. **3.** (Tas.) Görünen âlem. *Ehl-i dünya,* yaşamaktan başka şey düşünmeyen; dünya şeylerine fazla düşkün; *târik-i dünya,* yaşadığımız dünya ile ilgisini kesip ahreti sağlamakla uğraşan kimse.
**dünyadâr,** *F. s.* [Dünya-dâr]

Dünya işleriyle uğraşıp mal mülk sahibi olan.

**dünyaperest,** *F. s.* [Dünya-perest] Dünyaya önem veren, ahretini düşünmeyen.

**dünyevî, dünyeviyye,** *A. s.* Dünya ile ilgili. Dünyaya ait. *Alâka-i dünyeviye,* dünya işleriyle fazla ilgi; *emel-i dünyevî,* dünyaya ait istek.

**düpâ,** *F. s.* [Dü-pâ] İki ayaklı. *Har-i düpâ,* (İki ayaklı eşek) eşek gibi insan.

**dür, dürr,** *A., F. i.* İnci. *Dürr-i Aden,* Aden incisi; *-giranmaye,* değeri çok iri inci; *-hoşab,* iyi inci; *-meknun,* mahfazalı parlak inci; *-nâb,* parlak, beyaz inci; *-nasüfte,* delinmemiş inci (Mec.) kız oğlan kız; *-nazîm,* dizilmiş inci; *-nefîd,* dizi inci; *-semîn,* değerli iri inci; *-sadef-nişîn,* sedefinden çıkmamış inci; *-sîrab,* iri inci; *-şahvâr, -şehvar,* (padişaha lâyık) iri inci; *-yegâne,* eşi olmayan, tek inci, *-yekdane,* iri taneli inci; *-yekta,* eşi olmayan inci; *-yetim,* sedefinde tek olan inci, (Mec.) Muhammet peygamber.

**dürc,** *A. i.* **1.** (Kadın tuvaleti için) kutu. **2.** Mücevher kutusu. **3.** Güzel, biçimli ağız. *Dürc-i dür,* inci kutusu; *-tenk,* sevgilinin ağzı (inciye benzetilen dişlerden dolayı cevher kutusu), *-zer,* altın kutusu.

**dürd, dürde,** *F. i.* Tortu, çöküntü.

**dürdane, dürrdane,** *F. i.* İnci tanesi.

**dürdâşam,** *F. s.* [Dürd-âşâm] Şarabın tortusunu içen rint, kalender.

**dürdkeş,** *F. s.* [Dürd-keş] Şarap tortularını içen.

**dürer,** *A. i.* [Dürre ç.] İnciler.

**dürerbâr,** *F. s.* [Dürer-bâr] İnciler yağdıran, inci gibi söz söyleyen.

**dürrat,** *A. i.* [Dürre ç.] İri inci taneleri.

**dürraa,** *A. i.* Önü açık üst giyeceği. Ferace, biniş.

**dürrac, dürrace,** *A. i.* Eti gevrek keklik cinsinden bir kuş.

**dürre,** *A. i.* İnci tanesi. Dürdane.

**dürrefşan, dürefşan,** *F. s.* [Dürr-efşan] İnci serpen. İnci gibi söz söyleyen (ağız).

**dürrî, dürriyye,** *A. s.* [Dürr-î] İnci gibi parlayan, parlak. *Kevkeb-i dürrî,* parlak yıldız.

**düru,** *F. s.* [Dü-rü] İki yüzlü.

**düru',** *A. i.* [Dir' ç.] Zırh gömlekler.

**dürud,** *F. i.* Dua.

**dürug,** *F. i.* Yalan. *Dürug-i mas-*

*lahatâmiz,* iş bitiren yalan.

**dürus,** *A. i.* [Ders ç.] Dersler.

**düruz,** *A. i.* [Dürzi ç.] Dürziler. *Cebel-i Düruz,* Lübnan dağı.

**düruz,** *F. s.* [Dü-ruz] İki günlük. Kısa.

**dürüst,** *F. s.* Sağlam, doğru, gerçek. Bütün, tam.

**dürüstî,** *F. i.* Sağlamlık, doğruluk, gerçeklik.

**dürüşt,** *F. s.* Kaba. Sert.

**dürüştî,** *F. i.* Kabalık, sertlik.

**dürzi,** *A. i.* Lübnanlı.

**düstur,** *A. i.* Yasa. Yasa ve tüzük dergisi. *Düstur-i mükerrem,* (kanun, nizam ile davranmakla ödevli) vezir, sadrazam; *düstur-ül-amel,* (hükümlerine uyulacak, yürürlükte) kanun, kural; *düstur-ül-edviye,* kodeks. Fr. *Codex* karşılığı (XIX. yy.) [ç. **Desatir**].

**düşah, düşahî,** *F. s., i.* [Düşah] **1.** Çatal ağaç. Tomruk. **2.** Suçlu boynuna geçirilen çatal ağaç.

**düşenbih,** *F. i.* Pazartesi günü.

**düşeş,** *F. i.* **1.** Zarlardan ikisinin de altı altı gelmesi. **2.** (Mec.) Beklenmedik kazanç.

**düşin, düşine,** *F. s.* Dün gece.

**düşmen,** *F. i., s.* Düşman.

**düşnam,** *F. i.* Sövme. Sövüp sayma.

**düşvar,** *F. s.* Güç. *Emr-i düşvar,* güç iş.

**dütâ,** *F. s.* [Dü-tâ] İki büklüm, iki kat. Bükülmüş, eğrilmiş. *Kadd-i dütâ,* iki büklüm boy, endam.

**düval,** *F. i.* Kayış. Köseleden kesilme ince uzun tasma

**düvazdeh,** *F. s.* On iki. *Düvazdeh imam,* şiîlerin on iki imamı.

**düvel,** *A. i.* [Devlet ç.] Devletler. *Düvel-i muazzama,* Büyük devletler. (İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya - Macaristan, İtalya, Rusya); *-mü'telife,* (İtilâf devletleri, I. Genel Savaş) İngiltere Rusya, Fransa, İtalya; *-müttefika,* (İttifak devletleri, I. Genel Savaş) Osmanlı İmparatorluğu, Almanya, Avusturya - Macaristan; *beyn-ed-düvel,* devletler arası; *hukuk-i düvel,* devletler hukuku.

**düveli, düveliyye,** *A. s.* Devletlerle ilgili, onlara ait. *Münasebat-i düveliye,* devlet münasebetleri.

**düvüm,** *F. s.* İkinci.

**düyun,** *A. i.* [Deyn ç.] Borçlar. *Düyun-i Umumiye,* Osmanlı İmparatorluğunun XIX. yy. ikinci yarısından başlayarak yabancı devletlerden aldığı borçlar için gösterdiği gelirleri toplamak için kurulmuş

yabancı memurlar idaresi.

**düyunat,** *A. i.* [Düyun ç.] Borçlar. *Düyunat-i aʿîka,* eski borçlar.

**düzd, düzdan,** *F. i.* Hırsız(lar).

**düzdî,** *F. i.* Hırsızlık.

**düzdide,** *F. s.* Hırsızlama.

**düzeban,** *F. s.* [Dü-zeban] İki dilli. Gereklere göre konuşan.

# E

**e,** Elif harfinin üstün ve ince okunan şekli.

**-e,** *A. e.* Arapça kelimelerin sonuna müenneslik alâmeti olarak eklenir. *Âdil, âdile; malik, malike; sahib, sahibe...* vb.

**eacîb,** *A. i.* [Ucube ç.] Şaşılacak, çok tuhaf şeyler. *Eacîb-i dehr,* dünyanın çok şaşılacak nesneleri.

**eacim,** *A. i.* [A'cem ç.] Arap soyundan olmayan, Arapça konuşmayan kimseler.

**eadi,** *A. i.* [Adüv'ün iki dereceli ç.] Düşmanlar. *Dest-i eadi,* düşmanların eli.

**eadi,** *A. s.* Adi (kimse)ler.

**eali,** *A. i.* [A'lâ ç.] Şerefli, ulu kimseler.

**earîb,** *A. i.* [A'rabi ç.] A'rabiler, çöl göçebeleri.

**earîz,** *A. i.* [Aruz ç.] Aruzlar.

**easır,** *A. i.* [İ'sar ç.] Kasırgalar.

**eazım,** *A. i.* [A'zam ç.] Büyükler. *Eazım-i millet,* millet uluları; *eazım-i rical,* pek ulu devlet adamları; *eazım-i üdeba,* edebiyatçıların pek büyükleri.

**eazz,** *A. s.* [Aziz'den] En, pek, çok aziz. Kıymetli. *Eazz-i ehibba,* tanıdıkların en azizi.

**eazze,** *A. cüm.* «**Aziz** etsin» anlamıyle duada kullanılır.

**eb,** *A. i.* Baba. *Eb ü cedd,* baba ve büyükbaba; *eb-i müşfik,* şefkatli baba; *liebin,* baba bir ana ayrı kardeş, baba tarafından [ç. **Âbâ**].

**eba,** *A. i.* Arap isimlerinde künyelerde babayı göstermek üzere «eb» sözünün aldığı şekil. *Eba Bekir, Eba Eyyub.*

**ebabîl,** *A. i.* **1.** Dağ kırlangıcı, keçisağan. **2.** Habeş komutanı Ebrehen'in ordusu üzerine taş yağdıran kuşlar.

**eb'ad,** *A. s.* [Baid'den] Pek uzak. *Eb'ad-i ihtimalât,* ihtimallerin pek uzağı.

**eb'âd,** *A. i.* [Bu'd ç.] **1.** Uzaklıklar. **2.** (Geo.) Boyutlar. *Eb'ad-i binihaye,* sonsuz uzaklıklar; *eb'ad-i selâse,* (uzunluk, enlilik, derinlik) üç boyut.

**ebadid,** *A. s.* Dağınık.

**ebalis, ebalise,** *A. i.* [İblis ç.] İblisler, şeytanlar.

**ebarik,** *A. i.* [İbrik ç.] İbrikler.

**ebatîl, ebatıl,** *A. i.* [Batıl ç.] Boş, faydasız, mantıkdışı, akla uygun olmayan şeyler.

**ebb,** *A. i.* Otlak, otu çok yer.

**ebbar,** *A. i.* İğne yapan, satan, iğneci.

**ebced,** *A. i.* Eski elifbelerde hecelemelerin alt tarafında bulunan bir ibarenin ilk sözü ve bütününün adı. *Ebced hüvvez hutti kelemen sa'fes karaşet se'haz zazugulen.* Bu harfleri rakam gibi sayıp bir kelime veya ibareden tarih veya başka bir sayı çıkarabilecek şekilde düzenlemeye «ebced hesabı» denir.

**ebcedhân,** *F. s.* [Ebced-hân] Henüz ebced okuyan, öğrenmenin ilk zamanlarında bulunan. *Tıfl-i ebcet hân,* (ebced okuyan çocuk) çok acemi, daha başlangıçta.

**ebda',** *A. s.* [Bedi'den] Pek göze çarpan, dikkati çok çeken.

**ebdal,** *A. i.* Dünya ile ilgisini kesmiş, kendini Tanrıya vermiş, derviş.

**ebdan,** *A. i.* [Beden ç.] Vücutlar, bedenler. *İlm-ül-ebdan,* hekimlik; beden bilgisi, cimnastik.

**ebed,** *A. i.* Sonu olmayan gelecek. *Ebed müddet,* sonsuz süreli. Latince *a parte poste* karşılığı (XX. yy.).

**ebeda, ebeden,** *A. zf.* (Olumsuz cümlelerde) Hiç bir vakit, asla.

**ebedgâh,** *F. i.* [Ebet-gâh] Mezar.

**ebedhane,** *F. i.* [Ebed-hane] Mezar.

**ebedî, ebediyye,** *A. s.* **1.** Sonsuz, tükenmez. **2.** Hiç son olmayacak şekilde süren. *Ebediy-üd-devam,* sonu gelmez şekilde sürecek olan; *ebediyyül-haffâ, ebediyy-üz-zuhûr,* ufuk durumuna göre bazı yerlerce hiç görünmeyen, kimi yerlerce de hiç batmayan yıldızlar; *Hürriyet-i Ebediyye,* 31 Mart'ta ölenler için İstanbul'da dikilmiş olan anıt ve yeri.

**ebediyyen,** *A. zf.* Ebedî, sonsuz olarak.

**ebediyyet,** *A. i.* **1.** Ebedîlik, sonsuzluk. **2.** Sonsuz zamanın hali.

**eben an cedd, eben an ceddin,** *A. zf.* Babadan oğula, kuşaktan kuşağa.

**eberr,** *A. s.* Herkesçe hayırlı ve şerefli olan.

**ebeveyn,** *A. i.* Baba ile ana.

**ebhal,** *A. s.* [Buhl'den] pek cimri.

**ebhâr,** *A. i.* [Bahr ç.] Denizler.

**ebhar,** *A. s.* Ağzı fena kokan (Kimse).

**ebhas,** *A. i.* [Bahs ç.] Bahisler. *Ebhas-i müşkile,* zor bahisler.

**ebher,** *A. i.* Temiz kanı yürekten gövdeye dağıtan damar, atardamar.

**ebhire,** *A. i.* [Buhar ç.] Buharlar, buğular.

**ebhur,** *A. i.* [Bahr ç.] Denizler.

**ebkâr,** *A. i.* [Bikr ç.] **1.** Kız olan kızlar. **2.** Daha evvel kimse tarafından kullanılmış şeyler. *Ebkâr-i efkâr, ebkâr-i maani, ebkâr-i nüket,* evvelce kimse tarafından söylenmemiş, kullanılmamış fikirler, anlamlar, nükteler.

**ebkem,** *A. s.* [Bükm'den] **1.** Dilsiz. **2.** (Mec.) Sessiz. *Zulmet-i ebkem,* dilsiz karanlık, (Ed. Ce.).

**ebkemiyyet,** *A. i.* Dilsizlik. *Ebkemiyyet-i mutlaka,* tam dilsizlik.

**eblag,** *A. s.* [Belig'den] **1.** Pek, daha, en beliğ. **2.** Sözü tam kelimeleriyle düzgün söyleyip etki yaratan.

**eblak,** *A. s., i.* **1.** Alaca. **2.** Alabacak at.

**eblaksüvar,** *F. s.* [Eblak-süvar] Cenkçi yiğit.

**ebleh,** *A. s.* [Belâhat'ten] Akılsız. Budala.

**eblehane,** *F. zf.* Akılsızcasına. Böncesine.

**eblehfirib,** *F. s.* [Ebleh-firib] Ahmak aldatan.

**eblehfribane,** *F. zf.* Ahmak aldatanlara yakışır yolda.

**eblehi,** *F. i.* Bönlük, ahmaklık. Akılsızlık.

**eblehiyyet,** *A. i.* Bönlük, ahmaklık.

**eblem,** *A. i.* Kalın dudaklı adam.

**ebna,** *A. i.* [İbn ç.] Oğullar, çocuklar. *Ebnay-i âdem,* âdemoğulları; *-beşer,* insanoğulları; *-cins,* aynı cinsten olanlar, insanlar; *-sebîl,* yolcular.

**ebniye, ebniyye,** *A. i.* [Bina' ç.] Yapılar. Binalar. *Ebniye-i âliye,* yüksek yapılar; *ebniye-i hassa,* padişah binaları; *ebniye-i miriye,* beylik yapılar; *ebniye-i seniye,* padişah binaları.

**ebr,** *F. i.* Bulut. *Ebr-i bahar, -bâran, -ihsan, -nisan, -rahmet, -seher,* bahar, yağmur, ihsan, nisan, rahmet, sabah bulutu.

**ebrac,** *A. i.* [Burç ç.] Burçlar, kaleler.

**ebralûd,** *F. s.* [Ebr-alûd] Bulutlu.

**ebrar,** *A. i.* [Berr ç.] Doğru sözlü, hayır işleyen olgun insanlar. *Ebrar-i ümmet,* ümmetin hayırlı insanları; *şeş ebrar,* Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin.

**ebras,** *A. s.* Miskin hastalığına tutulmuş. Ala tenli.

**ebred,** *A. s.* **1.** Çok, pek soğuk. **2.** Soğuk (kaçan söz.)

**ebreş,** *A. s.* Abraş, Alaca, benekli (at).

**ebrişim,** *F. i.* İbrişim.

**ebru,** *F. i.* Kaş.

**ebruvan,** *F. i.* [Ebru ç.] Kaşlar.

**ebsar,** *A. i.* [Basar ç.] Gözler. *Ulûl'ebsar,* görüp anlayanlar.

**ebtal,** *A. i.* [Batl ç.] Yiğitler, kahramanlar.

**ebter,** *A. s.* **1.** Kuyruksuz, kuyruğu kesik. **2.** Eksik, tamamlanmamış. **3.** Dölsüz, yaramaz kimse. *Emr-i ebter,* faydasız iş.

**ebu,** *A. i.* «Eb» kelimesinin künyede aldığı şekil. *Ebu Bekir, Ebu Cehl, Ebu Süfyan* vb.

**ebülbeşer,** *A. i.* [*Ebu-l-beşer*] İnsanların babası. *Âdem* peygamber.

**Ebülhevl,** *A. i.* [Mısır'daki] Sifenks.

**ebüzzeheb,** *A. s.* [Ebu-z-zeheb] Altın babası, çok zengin; *ebu zeheb.*

**ebvab,** *A. i.* [Bab ç.] Bablar. **1.** Kapılar. **2.** Başvurulacak büyük kapılar. **3.** Kitap bölümleri. **4.** Arapça fiillerin çekim suretleri. *Ebvab-i rahmet,* rahmet kapıları.

**ebyat,** *A. i.* [Beyt ç.] Beyitler. İki mısradan meydana gelme manzum parçalar.

**ebyaz,** *A. s.* [Beyaz'dan] Ak. Beyaz. *Mevt-i ebyaz,* ansızın ölüm.

**ecahil,** *A. i.* [Echel ç.] Eçheller, pek bilmezler.

**ecanip,** *A. i.* [Ecneb ç.] Ecnebiler, yabancılar. (XIX. yy'dan sonra yabancı uyuklu kimseler anlamında kalmıştır.)

**ecdad,** *A. i.* [Cedd ç.] Büyük babalar, atalar.

**ecel,** *A. i.* Her canlının, en çok da insanın ömrünün son demi. Ölüm vakti. *Ecel-i kaza,* bir kaza ile ölme; *ecel-i mev'ud, ecel-i müsemma,* normal bir ölümle ölme.

**ecell,** *A. s.* [Celil'den] Daha ve pek büyük, en üstün. *Ecell-i mahlûkat,* (yaratıkların en parlağı, üstünü) insan.

**ecfan,** *A. i.* [Cefn ç.] Gözkapakları.

**echel,** *A. s.* [Cahil'den] Pek cahil, eçhel. *Echel-i min karagöz,* karagözden daha cahil.

**echer,** *A. s.* Pek dilber. Gündüzleri görmez (kimse), kamaşık gözlü.

**ecille,** *A. i.* [Celil ç.] Büyükler, ulular, rütbe ve dereceleri yüksekler. *Ecille-i rical-i Devlet-i*

*Aliyye,* (Osmanlı İmparatorluğu) ulâ rütbesinin sınıf-i evvelinde olanlar; *ecille-i üdeba-yi Osmaniyye,* Osmanlı edebiyatının ulu kimseleri.

**ecinne,** *A. i.* [Cenîn ç.] Ana karnındaki çocuklar.

**ecîr,** *A. i.* [Ecr'den] ücretle işleyen, gündelikçi.

**ecl,** *A. i.* Sebep. Türkçede «-den, için» ile veya Arapça «li» katılarak kullanılır. *Bu ecl den,* bu yüzden; *liecl-il-maslaha, iş için; liecl-il-muayene,* muayene için.

**eclâ,** *A. s.* [Celi'den] Daha ve pek aşikâr, pek belli.

**eclâ,** *A. s,* **1.** Kısa dudaklı. **2.** Miskin.

**eclâd,** *A. i.* [Cild ç.] Ciltler, deriler.

**eclâf,** *A. i.* [Cilf ç.] Edepsiz, yüzsüz adamlar.

**ecma',** *A. s.* [Cem'den] En toplu. Ziyade birleşmiş ve biriken.

**ecmaîn,** *A. cüm.* Hepsi, topu, cümlesi. *Radıyallahü anhüm ecmaîn,* Tanrı topundan razı olsun.

**ecme,** *A. i.* Sık ağaçlı yer. Orman. Vahşî hayvan yatağı.

**ecmel,** *A. s.* [Cemil'den] Daha güzel. En yakışıklı.

**ecnab,** *A. i.* [Cenb ç.] Yan taraflar.

**ecnad,** *A. i.* [Cünd ç.] Askerler.

**ecnas,** *A. i.* [Cins ç.] Cinsler, türler, çeşitler. *Ecnas-i muhtelife,* türlü çeşitler.

**ecnebi,** *A. i.* **1.** Yabancı, garip. **2.** Sert başlı at.

**ecnebi, ecnebiyye,** *A. s., i.* **1.** Yabancı. **2.** Başka devlet uyruğu. *Memalik-i ecnebiyye,* yabancı ülkeler [ç. **Ecanib**].

**ecniha,** *A. i.* [Cenah ç.] **1.** Kanallar. **2.** Yanlar, cenahlar.

**ecr,** *A. i.* **1.** Bir iş karşılığı verilen şey, ücret. **2.** Ahret mükâfatı, sevap. *Ecr-i misil,* bir iş için bilirkişi tarafından belirtilen ücret ; *ecr-i müsemma,* sözleşme veya pazarlıkla belirtilen ücret; *ecir ve sabır,* başsağlığı dileği. [ç. **Ücur, ücurat**].

**ecram,** *A. i.* [Cirm ç.] Ruhu olmayan cisimler. *Ecram-i felekiyye, -semaiyye, -ulviyye,* gökcisimleri, yıldızlar.

**ecras,** *A. i.* [Ceres ç.] Çanlar.

**ecreb,** *A. i.* Uyuz.

**ecribe,** *A. i.* [Cirab ç.] Dağarcıklar.

**ecsad,** *A. i.* **1.** Gövdeler, tenler. **2.** Cisimler. *Ecsad-i seb'a,* Yedi cisim (Eskilerin yedi cisim ve yedi maden dedikleri; altın, gümüş, kalay, kurşun, demir, bakır ve harçinî);

*üm-ül-ecsad,* (eski kimyada) cıva.

**ecsam,** *A. i.* [Cism ç.] Cisimler.

**ecsem,** *A. s.* İri, gövdesi büyük.

**ecvad,** *A. i.* [Cud ç.] Cömertlikler.

**ecvaf,** *A. i.* [Cevf ç.] **1.** İçler. **2.** Kovuklar, oyuklar.

**ecvef,** *A. s.* [Cevf'ten] **1.** İçi boş, kof. **2.** (Arap gra.) İkinci harfi «v», «y» olan fiil: *Ecvef-i vavî, ecvef-i yaî.*

**ecvibe,** *A. i.* [Cevab ç.] Cevaplar, karşılıklar.

**ecyad,** *A. i.* [Cîd ç.] Uzun boylular.

**ecyaf,** *A. i.* [Cife ç.] Cifeler, leşler.

**ecyal,** *A. i.* [Ceyl ç.] Soylar.

**ecza',** *A. i.* [Cüz' ç.] Cüzler. **1.** Bölümler. **2.** Parçalar. **3.** Ciltlenmemiş kitap. **4.** İlâç. **5.** Kimyasal madde. *Eczay-i nariyye,* ateşlenici kimyasal maddeler; *eczay-i tıbbiyye,* ilâçlar; *eczay-i şerife,* Kur'an cüzleri; *ecza-üş-şi'r,* aruzun sekiz asıl parçası: failün, faulün, mefailün, müstef'ilün, failâtün, müfaaletün, mef'ulâtün, mütefailün.

**eczahane,** *F. i.* [Ecza-hane] İlâç yapılan dükkân.

**eczal,** *A. i.* [Cizl ç.] Ağaç kökleri.

**eczem,** *A. s.* [Cüzam'dan] Cüzama tutulmuş, miskinlik illetine yakalanmış.

**eda',** *A. i.* **1.** Ödemek. **2.** Yapma, kılma, yerine getirme. **3.** Üslup, tarz. **4.** Soğuk davranış. Kurum. *Eday-i deyn,* borç ödeme; *Şair-i pakize-eda,* temiz üsluplu şair.

**edakk,** *A. s.* [Dakik'ten] Pek ince, pek önemli.

**edamallahü,** *A. ü.* «Tanrı daim etsin» anlamında dua.

**edani,** *A. s.* [Edna ç.] Pek alçak, en bayağı adamlar.

**edat,** *A. i.* **1.** Alet. **2.** (Gra.) Kendi kendine anlamı olmayıp isim ve fiillere katılarak anlam gösteren kelime, harf [ç. **Edevat**].

**edeb,** *A. i.* **1.** Terbiye, güzel ahlâk, iyi davranış. **2.** İncelik, kibarlık. **3.** Utanma. **4.** Örtülmesi gerekli ayıp yerler. **5.** Edebiyat. *Edeb-ül-bahs,* mantığın bir konu üzerinde konuşmada tutulacak yol ve kuralları gösteren bölümü; *edeb-ül-kâtib, edeb-ül-kadi,* kâtip ve kadı gibi kimselerin mesleklerinde bilmeleri ve kullanmaları gerekli yollar ve kurallar; *ilm-i edeb,* sarf, nahiv, bedi', beyan, lügat, iştikak, aruz, kafiye, hat, inşa, şiir, muha-

zarat (edebiyat konularında konuşmalar) bölümlerine ayrılan edebiyat bilgisi [ç. **Âdab**].

**edebî, edebiyye,** *A. s.* [Edeb'den] Edebiyata, edebiyat bilgilerine ait, onunla ilgili. *Mecmua-i edebiyye,* edebiyat dergisi; *mekteb-i edebî,* edebiyat okulu; *musahabe-i edebiyye,* edebiyat konuşması.

**edebiyyat,** *A. i. ç.* Edebiyat (Arapça anlamıyle «ilm-i edeb»in bütün bölümlerini toplayan çoğul anlamlı bu kelime, Tanzimat'tan sonra Türkçede bugünkü tekil isim anlamıyle kullanılmaya başlanmıştır).

**edeme, edme,** *A. i.* Derinin ikinci tabakası, altderi. *Edeme-i dahiliyye,* içderi (dahilet-ülbeşere).

**edevat,** *A. i.* [Edat ç.] **1.** (Gr.) Edatlar. *Edevat-i lâhika,* son takılar. **2.** Âlet, avadanlık. Takım.

**edban,** *A. i.* [Dühn ç.] Sürünecek güzel kokulu yağlar.

**edhem,** *A. i.* Karayağız (at).

**Edhem,** *A. i.* IX. yy.'da Belh'te hükümdar iken derviş olup devletinden vazgeçen İbrahim Edhem.

**edhine,** *A. i.* [Duhan ç.] Dumanlar, tütünler.

**edib, edibe,** *A. s.* [Edeb'den] **1.** Edepli, terbiyeli. **2.** Edebiyatla uğraşan. *Edib-i bimüdani,* benzeri olmayan edebiyatçı; *tıfl-i edib,* terbiyeli çocuk [ç. **Üdeba**].

**edibane,** *F. s., zf.* [Edib-ane] Edip olana yakışır surette. *Etvar-i edibane,* terbiyelice davranışlar.

**edille,** *A. i.* [Delil ç.] Kanıtlar, deliller. *Edille-i akliyye, edille-i kanuniyye, edille-i kaviyye,* akla, kanuna uygun, kuvvetli kanıtlar; *edille-i şer'iyye, edille-i erbaa,* kitap, sünnet, icma-i ümmet, kıyas-i fukahadan çıkarılma şeriatın dört kanıtı.

**edîm,** *A. i.* **1.** Tabaklanmış deri. **2.** Yüz (taraf). *Edîm-i arz,* yeryüzü.

**ed'iye, ed'iyye,** *A. i.* [Dua ç.] Dualar.

**edmiga,** *A. i.* [Dimag ç.] Dimağlar. Beyinler.

**edna,** *A. s.* [Deni'den] **1.** Daha veya pek aşağı. **2.** Daha veya pek alçak. **3.** Daha veya pek bayağı. **4.** Pek az.

**ednas,** *A. i.* [Denes ç.] **1.** Murdarlıklar, pislikler. **2.** Çapkınlar, bayağı kimseler.

**edva',** *A. i.* [Da' ç.] Hastalıklar.

**edvar,** *A. i.* [Devr ç.] **1.** Devirler, zamanlar. **2.** Musikiyi konu yapan eserler.

**edviye,** *A. i.* [Deva' ç.] İlâçlar.

**edyak,** *A. i.* [Dîk ç.] Horozlar.
**edyan,** *A. i.* [Din ç.] Dinler.
**ef'a, ef'i,** *A. i.* Bk. EF'İ.
**efadıl, efazıl,** *A. i.* [Afdal ç.] Fuzala, çok fazilet sahibi olgunlar.
**efahim,** *A. i.* [Efham ç.] En ulular, pek büyükler.
**efai,** *A. i.* [Ef'i ç.] Engerek yılanları.
**ef'al,** *A. i.* [Fi'l ç.] Fiiller. İşler. *Ef'al-i hasene,* iyi işler; *ef'al-i muzırra,* zararlı işler.
**efayik,** *A. i.* [Efîke ç.] Yalan, uydurma sözler.
**efdah,** *A. s.* [Fadih'ten] Pek rezil.
**efdal,** *A. s.* [Fazıl, fadıl'dan] Pek faziletli. Derecesi yüksek [ç. **Efazıl**].
**efdâl,** *A. i.* [Fazl ç.] Bahşışlar, ihsanlar.
**efdaliyyet,** *A. i.* Daha faziletli olma, üstünlük.
**eferr,** *A. s.* Ziyade, pek koşucu, kaçıcı.
**efgan,** *F. i.* Acı ile bağırıp çağırma. Feryat ile bağırışma.
**-efgâr,** *F. s.* «Yaralı» anlamıyle kelimeye ulanır. Bk. FİGÂR.
**-efgen,** *A. s.* «Atıcı, yıkıcı, düşürücü» anlamlarıyle kelimelere ulanır.
**efgende,** *F. s.* Yıkılmış, yıkık, düşkün.
**efham,** *A. s.* [Fahîm'den] Daha veya pek ulu.
**efhâm,** *A. i.* [Fehm ç.] Anlamalar, zihinler.
**efhem,** *A. s.* [Fehm'den] Çabuk anlayan.
**ef'i, ef'a,** *A. i.* Engerek yılanı.
**efîde,** *A. i.* [Fuad ç.] Yürekler, kalbler.
**efkar,** *A. s.* [Fakir'den] Daha veya pek fakir, çok yoksul. *efkar-i fukara,* fakirlerin en fakiri.
**efkâr,** *A. s.* [Fikr ç.] Fikirler. *Efkâr-i umumiyye,* kamuoyu.
**-efken,** *F. s.* Bk. EFGEN.
**efkende,** *F. s.* Bk. EFGENDE.
**eflâk,** *A. i.* [Felek ç.] Felekler. *Eflâk-i ulviyye,* Zuhal (Satürn), Müşteri (Jupiter), Merih (Mars) yıldızları.
**Eflak,** *i.* Osmanlı imparatorluğu zamanında, iki memleket anlamına gelen *Memleketeyn*'den bir bölüm ki merkezi Bükreş idi (Öteki Buğdan).
**eflâki,** *F. s.* Eflâkte bulunan, yani melek.
**eflâkiyan,** *F. i.* [Eflâkî ç.] Melekler.
**Eflâtun, Felâtun,** *A. i.* Sokrat'ın talebesi, Aristo'nun da öğretmeni olan Grek filozofu. *Eflâtun-i ilâhî* denir.
**eflâtuni,** *A. s.* Eflâtun'a ve onun

felsefesine ait, onunla ilgili. *Aşk-i Eflâtunî.*

**efles,** *A. s.* Pek züğürt, çok müflis.

**efrad,** *A. i.* [Ferd ç.] Fertler, kimseler.

**efrahte,** *F. s.* Yükselmiş, yükseltilmiş, kaldırmış, kaldırılmış.

**efras,** *A. i.* [Feres ç.] Atlar.

**Efrasiyab,** *F. i.* Büyük İskender zamanında yaşamış, Keyhusrev tarafından öldürülmüş bir Turan yiğidi.

**-efraz,** *F. s.* «Yükselten, kaldıran» anlamıyle kelimelere ulanır. *Serefraz,* baş yükselten.

**efrenc,** *A. i.* Frenk, Avrupalı. *Da'-ül-efrenç, illet-i efrenciyye,* frengi; *taife-i efrenc,* Frenkler, Avrupalılar.

**efrencî, efrenciyye,** *A. s.* Frenklere, Avrupalılara mensup, onlarla ilgili. *Tarih-i efrencî,* milât tarihi.

**Efridun, Feridun,** *F. i.* Cemşid soyundan ünlü bir Fars hükümdarı.

**efruhte,** *F. s.* «Parlamış, tutuşmuş» anlamıyle kelimelere ulanır. *Dil efruhte,* gönlü yanık; *şem' efruhte,* mumunu yakmış.

**-efruz, -füruz,** *F. s.* «Parlatan, tutuşturan» anlamıyle kelimelere katılır. *Hüsn-i cihan efruz,* dünyayı tutuşturan güzellik; *dilefruz,* gönül yakan.

**efsah,** *F. s.* [Fasih'ten ] Daha veya pek fasahatli, çok düzgün söz söyleyen.

**efsak,** *A. s.* Pek veya ziyade fâsik, en edepsiz.

**efsane,** *F. i.* **1.** Masal. **2.** Ün salmış, dillere düşmüş olay.

**efsane vü efsun,** Masal ve büyü, boş lakırdı.

**efsanecû,** *F. s.* [Efsane-cû] Masal arayan, boş vakit geçiren.

**efsanecûyi,** *F. i.* Boş vakit geçiricilik.

**efsanegû,** *F. s.* [Efsane-gû] Masal söyleyen.

**efsanegûyı,** *F. i.* Masal söyleyicilik.

**efsaneperdaz,** *F. s.* Masal uyduran, masalcı.

**efsaneperdazî,** *F. i.* Masal uydurma. Masalcılık.

**efsar,** *F. i.* Yular.

**efsed,** *A. s.* Pek fena, çok bozuk.

**efser,** *F. i.* Taç.

**efsun, füsun,** *F. i.* Afsun, büyü. Üfürük.

**efsunger,** *F. i.* Büyücü, üfürükçü.

**efsungerî,** *F. i.* Büyücülük, üfürükçülük.

**efsus,** *F. ü.* Yazık. Eyvah!

**efsürde,** *F. s.* Donmuş, donuk.
**efsürdedil,** *F. s.* [Efsürde-dil] Yüreği donmuş, duygusuz.
**efsürdedilî,** *F. i.* Yürek donukluğu, duygusuzluk.
**efsürdegân,** *F. i.* [Efsürde ç.] Gayretsiz, duygusuz kimseler.
**efsürdegî,** *F. i.* Donukluk, duygusuzluk. Gayretsizlik.
**-efşan,** *F. s.* «Saçan, serpen, dağıtan, silken» anlamlarıyle kelimelere katılır. *Anberefşan, damenefşan, hunefşan, nurefşan, zerefşan,* Bk.
**efşar,** *F. i.* Sıkma, özünü çıkarma. Çimdikleme.
**efvac,** *A. i.* [Fevc ç.] Bölükler, takımlar.
**efvah,** *A. i.* [Fevh, fuh ç.] Ağızlar. *Efvah-i nariyye,* ateşli silâh ağızları; *efvah-i nâs,* halk ağzı.
**-efza,** *F. s.* «Artıran, çoğaltan» anlamıyle kelimelere ulanır. *Ferahefza,* neşe artıran; *ruhefza,* gönül açan.
**efza',** *A. i.* [Feza' ç.] Korku ile bağırmalar.
**efzayiş,** *F. i.* Artma, çoğalma.
**-efzud,** *F. s.* «Çoğaltıcı, arttırıcı; çoğaltan, arttıran» anlamıyle kelimelere ulanır.
**efzun,** *F. s.* Ziyade, çok. Aşkın, taşkın.
**efzunî,** *F. s.* Çokluk, artıklık.
**efzunter,** *F. s.* [Efzun-ter] Daha artık, daha fazla.
**egarr,** *A. s.* Bk. AGARR.
**eger, eğer,** *F. e.* Şart edatı olarak kullanılır. Eğer.
**egerçi, eğerçi,** *F. e.* Her ne kadar, olsa da..., ise de...
**eglâk, aglâk,** *A. i.* [Galak ç.] Kilitler. Kapalı şeyler.
**eglâl, aglâl,** *A, i.* [Gull ç.] Hükümlülerin boyunlarına, kol ve ayaklarına takılan zincirler.
**eglâl, aglâl,** *A. i.* [Galel ç.] Korulukta, ağaçlar arasından akan sular.
**egmad, agmad,** *A. i.* [Gımd ç.] Kınlar.
**egna, agna,** *A. s.* Pek, en zengin. *Egnay-ül-agniya,* zenginlerin zengini.
**egval, agval,** *A. i.* [Gul ç.] Guller.
**egvar, agvar,** *A. i.* [Gavr ç.] Dipler, çukurlar, sonlar. *Baid -ül-egvar,* çok derin şeyler,
**egvas, agvas,** *A. i.* [Gavs ç.] Gavsler.
**egzaşte,** *F. s.* Geçmiş.
**ehabb,** *A. s.* [Habib'den] En sevgili.
**ehad, ahad,** *A. s.* Bir.
**ehadd,** *A. s.* [Hadd'den] Pek veya çok keskin.
**ehadiyyet, ahadiyyet,** *A. i.* Birlik. *Bargâh-i ehadiyyet,* Tanrı kapısı.

**ehadis,** *A. i.* [Hadis ç.] Hadisler. Bk. AHADİS.

**ehaff,** *A. s.* [Hafif'ten] Pek veya en hafif. *Ehaff-i mücazat,* cezaların en hafifi.

**ehakk,** *A. s.* [Hakik'ten] Daha veya pek haklı; en yakışır.

**ehali,** *A. i.* Bk. AHALİ.

**ehasin,** *A. i.* [Ahsen ç.] Pek, en güzel olan şeyler. *Ehasin-i ahlâk,* ahlâkın en iyi şeyleri.

**ehass,** *A. s.* [Hass'tan] En başlı, başlıca, en özel. *Ehass-i âmâl,* dileklerin en özeli; *ehass-i ehibba,* tanıdıkların en başlıcası.

**ehass,** *A. s.* [Hasis'ten] En hasis, bayağı, âdi. *Dünyay-i ehas,* en âdi dünya (bu dünya).

**ebsa,** *A. i.* Pek kumlu, taşlı yer.

**ehbar, ahbar,** *A. i.* [Hibr ç.] **1.** Mürekkepler. **2.** Yahudi bilginleri.

**ehbar, ahbar,** *A. i.* [Haber ç.] Haberler.

**ehdab,** *A. i.* [Hüdb ç.] Kirpikler. *Ehdab-i mühtezze,* titrek tüyler.

**ehdaf,** *A. i.* [Hedef ç.] Hedefler. Amaçlar.

**ehdak,** *A. i.* [Hadeka ç.] Gözbebekleri.

**ehdeb,** *A. s.* Sık ve uzun kirpikli adam.

**ehemm,** *A. s.* [Mühim'den] Daha veya pek önemli. *Takdim-ül-ehemm alel mühim,* iki işten en önemliyi önce yapma.

**ehemmiyyet,** *A. i.* Ehemmiyet, önem. Değerlilik.

**ehibba',** *A. i.* [Habib ç.] Dostlar, iyi görüşülen kimseler.

**ehillâ',** *A. i.* [Halil ç.] Dostlar.

**ehl,** *A. s., i.* **1.** Sahip, malik olan, olanlar. **2.** Bir yerde oturanlar, oranın halkı. **3.** Becerikli, elinden iş gelir. **4.** Karı ve kocadan her biri. *Ehl-i âlem,* insanlar; *-Beyt,* **1.** Ev halkı. **2.** Muhammed peygamberin kızı Fatımatüzzehra'dan gelen soyu; *-cehennem,* cehennemlikler, günahlılar ve Müslüman olmayanlar; *-cennet,* cennetlikler; *-dil,* gönül erbapları, Tanrıyı iyice anlamış kimse; *-divan,* divan halkı, divan'da memurlukları olan kimseler; *-dünya,* dünya işleriyle uğraşan kimse; *-Hak,* Tanrıya kendini vermiş kimse; *-hal,* hal erbabı, coşkunlaşır kimse; *-hibre,* bilirkişi; *-namus,* kendi halinde kimse; *-İslâm,* İslâm topluluğu; *-Kıble,* Müslümanlar; *-Rum,* Osmanlılar; *-sûk,* çarşı halkı, esnaf; *-sünnet,* peygamber gidişatına ve ashabına inanma ve işleme hususunda uyan Müslüman-

lar; *-şia,* Ali'ye uyup ona taraflı olan mezhepteki insanlar; *-tarik,* tarikatlerden birine girmiş kimseler; *-vukuf,* bilirkişi.

**ehlâ,** *A. s.* [Halv'den] Daha veya pek tatlı.

**ehli, ehliyye,** *A. s.* [Ehl'den] Alışık, yabanî olmayan. Evcil.

**ehliyyet,** *A. i.* **1.** Yeterlik, yetenek. **2.** Beceriklilik.

**ehlullah,** *A. i.* Tanrı adamı, veli, evliya.

**ehmâ,** *A. s.* [Hamiyyet'ten] Çok veya pek hamiyetli.

**Ehram,** *A. i.* Mısır'da bulunan piramit biçiminde eski zaman yapısı.

**ehram,** *A. i.* (Geo.) Piramit. *Ehram-i nakıs,* kesik piramit.

**ehramî,** *A. s.* (Geo.) Pramidal.

**Ehremen, Ehrimen,** *F. i.* Zerdüştlerin inandıkları iki tanrıdan kötülük ve karanlık tanrısı. Şeytan, fenalık.

**ehtap, ahtab,** *A. s.* [Hatab ç.] Odunlar.

**ehtar, ahtar,** *A. i.* [Hatar ç.] Tehlikeler, korkulu şeyler.

**ehva',** *A. i.* [Heva ç.] Nefis istekleri. *Ehl-i ehva',* ehl-i kıbleden olup itikatları ehl-i sünnetinkine uymayan bazı mezhep fırkaları.

**ehval,** *A. i.* [Hevl ç.] Korkular.

**ehvel,** *A. s.* [Hevl'den] Pek veya ziyade korkunç.

**ehven,** *A. s.* **1.** Daha hafif, daha zararsız. **2.** Daha ve pek ucuz. *Ehven-i şerr, ehven-i şerreyn,* iki fenalığın en hafifi.

**ehveniyyet,** *A. i.* Ucuzluk.

**ehviye,** *A. i.* [Hava' ç.] Havalar. *Ehviye-i lâtife,* lâtif (müzik) parçaları.

**ehya',** *A. i.* [Hayy ç.] Diriler. *Ahya' ü emvat,* diriler ve ölüler.

**ehyan,** *A. i.* [Hîn ç.] Vakitler, zamanlar.

**ehyanî, ehyanen,** *A. zf.* Ara sıra.

**eimme,** *A. i.* [İmam ç.] İmamlar. *Eimme-i din,* din konularında sözügeçer kimseler; *eimme-i erbaa,* (Dört imam) imam-i a'zam Ebu Hanife, imam Şafiî, imam Malik, imam Hanbel; *eimme-i isna aşer,* (on iki imam) Alevî imamları; *eimme-i izam,* din imamları; *eimme-i nuhat,* nahv (sentaks) bilginleri.

**eizze,** *A. i.* [Aziz ç.] Azizler, kutsal kimseler (Evliyalar için kullanılır).

**ejdeha,** *F. i.* Bk. EJDER.

**ejder, ejderha,** *F. i.* Yılanı andırır, dört ayaklı, kanatlı, ağzından ateş püskürür varsayılan hayvan.

**ekâbir,** *A. s.* [Ekber ç.] Pek ulular.

**ekalim,** *A. i.* [İklim ç.] İklimler. *Ekalim-i bâride, ekalim-i harre,* soğuk, sıcak iklimler; *ekalim-i seb'a,* yedi iklim.

**ekall,** *A. s.* [Kalil'den] Daha veya pek az. *Ekall-i kalîl,* azın azı; *lâakall,* hiç olmazsa.

**ekalliyyet,** *A. i.* Azınlık.

**ekanim,** *A. i.* [Üknum ç.] Asıllar, rükünler. *Ekanim-i selâse,* Hıristiyan inancında Eb, İbn, Ruhülkuds inancı.

**ekarib,** *A. i.* [Akreb ç.] Yakın akrabalar.

**ekârim,** *A. i.* [Ekrem ç.] Pek kerem sahibi olan kimseler.

**ekasi,** *A. i.* [Aksa ç.] Pek ırak lar.

**ekasır,** *A. i.* [Aksar ç.] Pek kısalar.

**ekasım,** *A. i.* [Aksam ç.] Bölümler, kısmetler.

**ekâsire,** *A. i.* [Kisra ç.] Kisra'lar. Eski Fars hükümdarları.

**ekavil,** *A. i.* [Akval ç.] Sözler. *Ekavil-i batıla,* batıl sözler.

**ekâzib,** *A. i.* [Ekzube ç.] Yalanlar.

**ekbad,** *A. i.* [Kebed ç.] Ciğerler.

**ekbah,** *A. i.* [Kabih'ten] Pek veya en çirkin.

**ekber,** *A. s.* [Kebîr'den] En veya pek çok büyük. *Ekber ü erşed,* (soyun) en büyük ve en ergeni; *Allahü ekber,* Tanrı uludur; *cihad-i ekber, gazay-i ekber,* din uğruna yapılan savaş [ç. **Ekâbir**].

**ekdar,** *A. i.* [Keder ç.] **1.** Kederler, acılar. **2.** Bulanıklıklar. *Ekdar ü âlâm,* kederler, acılar.

**ekele,** *A. i.* [Âkil ç.] Yiyiciler. Oburlar.

**ekfa',** *A. i.* [Küfüv ç.] Denkler, uygunlar.

**ekfan,** *A. i.* [Kefen ç.] Kefenler. Ölüye sarılan bezler.

**ekhâl,** *A. i.* [Kûhl ç.] Sürmeler.

**ekhal,** *A. s.* Çok sürme kullanan. Gözü sürmeli.

**ekîd, ekide,** *A. s.* **1.** Sağlam, kuvvetli. **2.** Açık ve kesin. *Emr-i ekîd, evamir-i ekide,* kesin buyruklar.

**ekiden,** *A. zf.* Kesin olarak, sağlam surette.

**ekkâl,** *A. s.* [Ekl'den] **1.** Çok yiyen, obur. **2.** Etrafındaki etleri çürüterek yokeden (yara). **3.** Aşındıran.

**ekl,** *A. i.* Yeme. *Ekl ü şürb,* yeme, içme.

**ekmam,** *A. i.* [Kümm ç.] **1.** Esvap kolları, yenler. **2.** Ağaç çiçeklerinin kapçıkları.

**ekme,** *A. i.* Anadan doğma kör.

**ekmel,** *A. s.* [Kâmil'den] Daha ve pek kâmil, en olgun. Hiç

eksiği olmayan. *Ekmel-i enbiya,* Muhammed peygamber.

**ekmelâne,** *F. zf.* [Ekmel-âne] Hiç eksiksiz şekilde, çok mükemmel olarak.

**ekmeliyyet,** *A. i.* Ekmel oluş. Olgunluk. Eksiksizlik.

**eknaf,** *A. i.* [Kenef ç.] Taraflar, yönler. Çok defa *etraf ü eknaf* şeklinde kullanılır.

**eknan, ekinne,** *A. i.* [Kinan, kinn ç.] **1.** Perdeler, örtüler. **2.** Evler, odalar. Çadırlar.

**eknun, künun,** *F. zf.* Şimdi. Hâlâ.

**Ekrad,** *A. i.* [Kürd ç.] Kürtler.

**ekser,** *A. i.* [Kesîr'den] En çok.

**ekseriyya,** *A. zf.* Çok defa olarak.

**ekseriyyet,** *A. i.* Çoğunluk, çokluk. *Ekseriyyet-i ârâ,* bir toplulukta oyların çokluğu; *ekseriyet-i mutlaka,* salt çokluk; *sülüsan-i ekseriyyet,* çokluğun üçte ikisi.

**eksîbe,** *A. i.* Kumsal, kumul.

**ekûl,** *A. s.* [Ekl'den] Çok yiyen, obur, pisboğaz [ç. **Ekele**].

**ekûlâne,** *F. zf.* [Ekûl-âne] Oburcasına.

**ekûli,** *F. i.* Oburluk.

**ekva,** *A. s.* Bk. AKVA.

**ekvab,** *A. i.* [Kûb ç.] Küpler. Büyük su kapları.

**ekvan,** *A. i.* [Kevn ç.] Varlıklar, var olanlar.

**ekvar,** *A. i.* [Kevr ç.] Dönmeler ve bir şeyi sarmalar.

**ekvat,** *A. i.* [Kut ç.] Karın doyuracak şeyler.

**ekvaz,** *A. i.* [Kûz ç.] Kadehler, kâseler, bardaklar.

**ekyal,** *A. i.* [Keyl ç.] **1.** Kileler. **2.** Ölçekler.

**ekyas,** *A. i.* [Kîs ç.] Keseler.

**ekzeb,** *A. i.* Pek büyük yalan. Uydurma.

**el-,** Arapça *harf-i tarif* olup kelimenin kavramını belirtir. Türkçede, özel isimlerle cins isimlerinde ve Arapça tamlamalarda rastlanır; çoğu kez de belirten ile belirtilen arasında bulunur. Kelime başlarında iken okunur, *Elhac* gibi. Tamlamalarda (d, l, n, r, s, ş, t, z) harflerden önce «l» okunmayıp alt yanındaki harf ikileştirilir: *Abdüsselâm, eddai, esselâm.*

**elâ,** *A. e.* Bak, dinle, haberin olsun anlamlarında olup Türkçede *elâ ey* şeklinde ve ünlem olarak kullanılır.

**el'ab, îl'ab,** *A. i.* Oyun.

**el'an,** *A. zf.* [El-an] **1.** Şimdi. **2.** Hâlâ.

**elâstiki,** *F. s.* Esnek.

**elâstikiyet,** *A. i.* Esneklik.

**elbab,** *A. s.* [Lübb ç. ] Akıllar.

*Ulül'elbab,* akıl sahipleri.

**el'aceb,** *A. ü.* Şaşılacak, acayip.

**elbet, elbette,** *A. e.* Mutlaka. Kesin olarak.

**elbise,** *A. i.* [Libas ç.] Giyecek şeyler.

**eledd,** *A. s.* Hakkı kabul etmeyen, inatçı. *Düşman-i eledd, hasm-i eledd,* bir türlü anlaşmaya yatmayan inatçı düşman.

**elektrikî,** *F. s.* Elektrikle ilgili, elektrik hassasında. *Cereyan-i elektrikî,* elektrik akımı; *tedavi-i elektrikî,* elektrikle bakım.

**elektrikiyyet,** *A. i.* Elektrikleştirme, elektrikleşme.

**elem,** *A. i.* **1.** Ağrı, acı, sancı. **2.** Kaygı, dert, gam. **3.** Hekimlik terimlerinde *-algie* soneki bu sözle karşılanmıştır: *Elem-i asabî,* (nevralgie); *-fem,* (stomalgie); *-gudde,* (adénalgie); *-kassî,* (sternalgie); *-mafsal,* (arthralgie]; *-mifak; -sin,* (odontalgie). (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Elem-i kalb* | *neşide-i elem* |
| *-yetimane* | *nevehat-i elem* |
| *ifade-i elem* | *nokta-i elem* |
| *manay-i elem* | *şebrev-i elem* |

**el'eman,** *A. ü.* [El-eman] Medet, aman, imdat.

**el'amanhâh,** *F. s.* [El-emanhah] Aman dileyen. Amana gelen.

**el'emrü emrüküm,** *A. cüm.* [El-emr] Emir sizin emrinizdir, ne buyurursanız, anlamında.

**Elemut,** *F. i.* Hasan Sabbah'ın, otuz beş yıl içine sığındığı sarp kale.

**elemzede,** *F. s.* [Elem-zede] Acılı, kederli.

**elest, elestü,** *A. i.* **1.** Asıl anlamı, Tanrının Âdem peygamberi yarattığı zaman sorduğu «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?»de olduğu gibi, olumsuz soru şeklidir. **2.** Buradan alınarak ruhların ilk yaratıldığı an olarak kullanılmıştır. *Bezm-i elest, ruz-i elest,* elest meclisi, günü; *mest-i elest,* elest gününden mest olmuş.

**elezz,** *A. s.* [Leziz'den] Daha veya pek tatlı.

**elf,** *A. s.* Bin [ç. **Alâf**].

**elfaf,** *A. i.* [Lif ç.] Dalları birbirine sarılmış fidanlar, dolaşık fidanlar.

**elfâtiha,** *A. ü.* [El-fâtiha] Fatiha suresinin okunmasını anlatır bir deyimdir. Bu söylendikten sonra fatiha okunur.

**elfaz,** *A. i.* [Lâfz ç.] Sözler. Lafızlar. *Elfaz-i galiza,* kaba küfürler; *elfaz-i küfr,*

dinden düşmeye yol açan sözler; *müştereke,* eşanlamlılar.

**elfirak,** *A. ü.* [El-firak] Elveda! (Ayrılık sözü.)

**elfiyye,** *A. i.* Bin beyitlik kaside.

**elgaraz,** *A. ü.* [El-garaz] Diyeceğim şu ki, gelelim maksada anlamında kulanılır.

**elgaz,** *A. i.* [Lügaz ç.] Lügazler, yanıltmaçlar, bilmeceler.

**elgıbta,** *A. ü.* «İmrenilir, imrenirim» anlamında çok beğenme anlatır.

**elhac,** *A. i.* [El-hac] Hacı.

**elhakk,** *A. zf.* [El-hak] Doğrusu, gerçekten.

**elhaletü hazihi,** *A. zf.* [El-halet-ü-hazihi] Bugün, bugünkü *günde, şimdi.*

**elhamdülillah,** *A. ün.* [El-hamdü lillah] «Şükür Tanrıya; Tanrıya şükürler olsun» anlamında.

**elhan,** *A. i.* [Lâhn ç.] Irlamalar, ezgiler. (Ed. Ce.):

*Elhan-i maani -tuyur*
*-muhabbet -yekâheng-i cihan*
*-sürur lüknet-i elhan*
*-şita mürg-i elhan*

**elhased,** *A. ü.* [El-hased] «Kıskanılır, kıskanırım» anlamlarıyle aşırı beğenme anlatır.

**elhasıl,** *A. zf.* [El-hasıl] Sözün kısası, kısacası.

**elhaz,** *A. i.* [Lahz ç.] Göz ucu ile bakışlar.

**elhazer,** *A. ü.* [El-hazer] «Sakın, sakınalım, sakınınız, sakınılsın» anlamlarında kullanılır.

**elhükmü lilgalib, elhükmü limengalebe,** *A. cüm.* «Hüküm, üstün olanındır; hüküm, üstün gelmekledir» anlamlarında kullanılır.

**elhükmü lillah,** *A. cüm.* [El-hükm lillah] «Hüküm Tanrınındır; buna karşı yapılacak bir şey yoktur» anlamında *başsağlığı için* kullanılır.

**elif,** *A. s.* [Ülfet'ten] Alışkın, tanıdık.

**elif,** *A. i.* **1.** Arap alfabesinde ilk harf. **2.** (Mec.) Doğru, düz boy.

**elifba, elifbe,** *A. i.* Harflerin düzeni, takımı. Harflerin ses ve okunmasını öğreten kitap.

**elîm, elime,** *A. s.* [Elem'den] **1.** Ağrıtan, ağrı veren. **2.** Şiddetli, çok acı veren. *Azab-i elîm, darbe-i elime.*

**el'insaf,** *A. i.* [El-insaf] İnsaf etmeli, insaf edilsin anlamında.

**el'iyazübillab,** *A. cüm.* «Tan-

rıya sığındık, Tanrı esirgesin» anlamında.

**elkab,** *A. i.* [Lakab ç.] **1.** Lakaplar. **2.** Resmî terim olarak rütbe sahiplerine rütbelerine göre yazılacak lakaplar: (En küçük rütbeden yukarıya doğru) Hamiyyetlû, Fütuvvetlû, Rif'atlû, İzzetlû, Saadetlû, Utufetlû, Devletlû. (Ulema, yani sarıklı sınıfının da yine en küçükten başlayarak) Mekrümetlû, Faziletlû, Semahatlû.

**elkıssa,** *A. bağ.* [El-kıssa] Hikâyemize, sözümüze gelelim, sözün kısası.

**elmas,** *A. ve F. i.* Elmas.

**elmaspâre,** *F. i.* [Elmas-pâre] Elmas parçası.

**elmastıraş,** *F. i.* [Elmas-tıraş] Billûr, kristal.

**elminnetûllillâh,** *A. cüm.* [El-minnet-ü-lillâh] Minnet Tanrı içindir; Tanrıya minnet olsun anlamlarında kullanılır, şükür cümlesi.

**elsen,** *A. s.* Çok düzgün, fasahatle söz söyleyen (kimse).

**elsine, elsün,** *A. i.* [Lisan ç.] Lisanlar, diller. *Elsine-i selâse* (üç dil) Türkçe, Arapça, Farsça.

**eltaf,** *A. s.* [Lâtif'ten] Daha veya pek lâtif.

**eltâf,** *A. i.* [Lûtf ç. ] Lütuflar.

**elvah,** *A. i.* [Levh ç.] Levhalar, tablolar.

**elvan,** *A. i.* [Levn ç.] **1.** Renkler. **2.** Türlü şeyler.

**elveda',** *A. cüm.* [El-veda'] Allaha ısmarladık, Allaha emanet olun.

**elviye,** *A. i.* [Liva ç.] Eski idare kurulunda mutasarrıflık olan livalar. *Elviye-i müstakille,* bir vilâyete (il'e) bağlı olmayıp doğrudan doğruya Dahiliye Nezaretine bağlı (Bingazi, Bolu, Canik, Çanakkale, Çatalca, İzmit, Karesi, Kudüs, Zor gibi) bazı sancaklar.

**elyaf,** *A. i.* [Lif ç.] Lifler.

**elyak,** *A. s.* [Lâyık'tan] Daha veya pek uygun; en liyakatli.

**elyevm,** *A. zf.* [El-yevm] Bugün, hâlâ.

**elyevî,** *A. s.* [İlye'den] Sağrı butlarına ait, onunla ilgili.

**elzem,** *A. s.* [Lâzım'dan] En gerekli, en lüzumlu.

**elzemiyyet,** *A. i.* Gereklilik.

**em'a,** *A. i.* [Me'a' ç.] Bağırsaklar. *Em'ay-i galiza,* kalın barsaklar; *em'ay-i rakika,* ince bağırsaklar.

**emacid,** *A. s.* [Emced ç.] Pek veya çok şeref,ululuk sahipleri. *iftihar-ül-emacid vel ekârim.*

**emakin,** *A. i.* [Mekân ç.] Mahaller, yerler. *Emakin-i mukaddese, emakin-i mübareke,* kutsal yerler.

**emam,** *A. i.* Bir kimse veya şeyin ön tarafı.

**eman,** *A. i.* **1.** Korkusuzluk, eminlik. **2.** Bağış, izin. **3.** Sığınma, yardım dileme. *El eman,* yardım dileme, imdat deme; yaka silkme; *fi'emanillah,* Tanrı selâmet versin; *taleb-i eman,* aman demek, bağış dileme, ne olursa senden olur deme.

**emanât,** *A. i.* [Emanet ç.] Emanetler. *Emanat-i mukaddese,* Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinden İstanbul'a getirdiği Muhammet peygamberden kalmış olan eşya.

**emanet,** *A. i.* **1.** Bir kimseye inanıp bir şey bırakma. **2.** İnanılıp bırakılan şey. **3.** Osmanlı İmparatorluğunda bazı kurulların adı. *Emanet-ullah,* (Tanrı emaneti) Osmanlı İmparatorluğunda padişahların hükümet fikri bakımından, halk, millet; *Rüsumat Emaneti,* Gümrükler İdaresi; *Şehremaneti,* (İstanbul) belediye kurulu.

**emaneten,** *A. z.* **1.** Emanet yolu ile. **2.** Hükümet adına olarak, yapılacak bir işi, geçici bir zaman için bir kimseye vererek.

**emanhâh,** *F. s.* [Eman-hâh] Aman dileyen, aman isteyen.

**emani,** *A. i.* [Ümniye ç.] İstekler, dilekler.

**emarât,** *A. i.* [Emare ç.] Emareler. Nişanlar, ipuçları.

**emare,** *A. i.* Nişan, iz.

**emaret,** *A. i.* [Emr'den] **1.** Emirlik, beylik. **2.** Emîr, bey hali ve şanı. **3.** Bir emir veya bey idaresinde bulunan yer; prenslik. Osmanlı İmparatorluğunda: *Bulgaristan emareti, Mekke-i Mükerreme emareti, Sisam emareti.*

**emasil,** *A. i.* [Emsel ç.] Akranlar, benzerler, eşler. *iftihar-ül-emasil ü vel-akran,* eski buyruklarda kullanılan bir formül.

**emcad,** *A. i.* [Macid ç.] Ulular, şanlılar, şerefliler.

**emced,** *A. s.* [Mecîd'den] Daha ve pek ululuk sahibi. *Cedd-i emced,* çok ulu ata [ç. **Emacid**].

**emedd,** *A. s.* [Medd'den] Daha, pek uzun. Çok sürekli.

**emel,** *A. i.* **1.** Umu, umma. **2.** Şiddetli istek. *Tûl-i emel,* gerçekleşmesine insan ömrünün yetemeyeceği istek-

ler, kuruntular [ç. **Âmâl**]. (Ed. Ce.) :

| | |
|---|---|
| *Emel-i ars* | *kâşane-i emel* |
| *-aşk ü perestiş* | *mahrum-i emel* |
| *-kalb* | *misal-i emel* |
| *-mekruh* | *nev-emel* |
| *-recüliyet* | *pür-vaad-i emel* |
| *-sanatkârane* | *pür-emel* |
| *-şebab* | *râz-emel* |
| *-vasl* | *saha-i emel* |
| *-behic-i emel* | *sarsar-i hırs ü emel* |
| *firaş-i emel* | *şükûfe-i emel* |
| *gaye-i emel* | *taraif-i emel* |
| *hun-i emel* | *tıfl-i pür-emel* |
| *hümayi emel* | |

**emerr,** *A. s.* Pek acı.

**emhal,** *A. i.* [Mehl ç.] Zaman vermeler, sonraya bırakmalar.

**emhar,** *A. i.* [Mehir ç.] Kadına evlenme sırası verilmesi kararlaştırılan paralar.

**emhar,** *A. i.* [Mühür ç.] Taylar.

**emîn,** *A. s.* **1.** Korkusuz, korkmaz (kimse). **2.** İnanan, güvenen. **3.** Korkulmayacak, sağlam. Kendisine inanılabilir. **4.** Emanet olan devlet dairelerinin başkanı. *Emin-i şair,* (arpa emini); *emin-i kadı,* hâkimin bir işe vekil ettiği; *alay emini, bölük emini,* askerde alay ve bölüğün hesap işlerini gören kimse; *fetva emini,* şeyhislâm kapısında fetva işlerinin en büyük memuru; *sandık emini,* veznedar, kasadar; *şehremini,* şehremanetinin başkanı; *yed-i emin,* mahkemece kendisine bir şey emanet edilen kimse.

**emîr,** *A. i. ve s.* [Emr'den] **1.** Bir aşiret, bir ülkenin başı, bey, reis (en çok Arabistan'da). **2.** Büyük bir soydan gelen. **3.** Peygamber soyundan gelen, şerif. *Emir ahur* (mîr ahur), padişahın dairesinin ve büyük kimseler dairesi taşıt ve binek hayvanlarına bakanların başı; *Emir-i Mekke,* Hicaz valisiyle birlikte Mekke ve dolaylarının işlerine bakmak üzere atanan peygamber soyundan (şerif) kimse [ç. **Ümera**].

**emirane,** *F. zf.* Emîre yakışır surette, bir emîr gibi.

**emirname,** *F. i.* [Emr-name] Buyruk. *Emirname-i sami,* sadrazamın yazdığı emir.

**emîrülceyş,** *A. i.* [Emîr-ül-ceyş] Asker, ordu, ordular komutanı.

**emîrülhacc,** *A. i.* [Emîr-ülhacc] Hicaz'a hacı olmaya giden kafilelerin eminliği ve işleriyle uğraşan memur.

**emîrülmüminîn,** *A. i.* [Emir-ülmü'minîn] Halifelerin lakapları. Bu lakap ilkin halife Ömer hakkında kullanılmıştır, sonraları Osmanlı padişahları için kullanılmıştır.

**emîrülümera,** *A. i.* [Emîr-ülümera] Tanzimat'tan önce «beylerbeyi»ler hakkında kullanılırdı; sonra kimi kimselere olağanüstü «paşa» denilmek üzere çıkarılmış olan bir rütbe.

**emkine,** *A. i.* [Mekân ç.] Yerler, mahaller.

**emlah,** *A. s.* [Melîh'ten] Daha ve pek güzel.

**emlâh,** *A. i.* [Milh ç.] (Kim.) Tuzlar.

**emlâk,** *A. i.* [Mülk ç.] Mülkler. *Emlâk ü emval,* mülkler ve mallar; *emlâk-i hümayun,* padişah malı; *-miriye,* beylik mal.

**emles,** *A. s.* Avuç içi gibi düz, pürüzsüz. Yalız. *Levh-i emles,* Table rase karşılığı (XX. yy.)

**emma,** *A. e.* Ama, amma. Lâkin. Şu kadar var ki.

**emma b'adü,** *A. bağ.* Bir yazı veya söze başlarken söylenmesi gerekli besmele, Tanrıya hamd, peygambere duadan sonra asıl maksada girerken bu söz söylenir. Buna «fasl-i hitab» denir.

**emmare,** *A. s.* [Emr'den] Ziyade, fazla emredici, zorlayan, zorlayıcı. *Nefs-i emmare,* insanı fenalığa, günaha zorlayan nefis, istek.

**emn,** *A. i.* **1.** Korkusuzluk, eminlik. **2.** Rahatlık, düzen. Güven. Çok defa pekiştirmek için anlamdaşı «eman» ile kullanılır, *emn ü eman.*

**emniyyet,** *i.* **1.** Emn, korkusuzluk. **2.** Güvenme, inanma. *Emniyet-i amme,* halkın eminliği; *Emniyet-i umumiye,* memleketin eminliğiyle görevli dairenin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki adı (XX. yy.).

**emr,** *A. i.* **1.** Buyruk. Buyurma. **2.** İş, şey. *Emr-i âli,* yüksek emir, buyruk; *emr-i azîm,* büyük, önemli iş; *emr-i bilma'ruf ve nehy alelmünker,* şeriatın buyruklarına uygun emir ve yasaklarına göre yaptırmama; *emr-i gaib, emr-i hazır* (Gra.) Üçüncü şahsa, ikinci şahsa verilen emirler; *emr-i Hak,* (Tanrı buyruğu) ölme; *emr-i ilâhî,* Tanrının takdir buyurduğu, kader, alın yazısı; *emr-i vâki,* olupbitti (XIX. yy.); *ahir-ül-emr,* nihayet, en son, sonunda; *evvel-i emirde,* ilkin, başta; *nefs-el-emr,* bir işin gerçeği, başta; *ul-ül-emr,* halka emretmekle görevli ve halkın da bu emirleri tutma zorunda ol-

dukları kimseler (birinci derecede halife, sonra onun vekilleri) [ç. **Evamir**].

**emraz,** *A. i.* [Maraz ç.] Hastalıklar. *Emraz-i akliyye,* akıl hastalıkları; *emraz-i aynıyye,* göz; *emraz-i asabiye,* sinir; *emraz-i bevliyye,* sidik yolu; *emraz-i cildiyye,* deri; *emraz-i dahiliyye,* iç; *emraz-i efrenciye,* frengi ve benzerleri; *emraz-i hariciyye,* dış; *emraz-i intaniyye,* mikroplu; *emraz-i müstevliyye,* salgın; *emraz-i nisaiyye,* kadın; *emraz-i sariyye,* bulaşıcı hastalıklar (XIX. yy.)

**emred,** *A. s.* Daha bıyık ve sakalı çıkmamış, tüysüz. *Şabemred,* tüysüz genç.

**emrî, emriyye,** *A. s.* Emre ait, emirle ilgili. *Sıga-i emriyye,* emir kipi.

**emrud,** *F. i.* Armut.

**emsal,** *A. i.* [Misl ç.] Eşler, benzerler. *Emsal-i kesire,* birçok benzerler.

**emsal,** *A. i.* [Mesel ç.] Dilden düşmeyen şeyler, hikâyeler, destanlar. *Durub-i emsal,* atalarsözü, atasözleri.

**emsar,** *A. i.* [Mısr ç.] Büyük şehirler. *Emsar ü bilâd,* büyük şehirler ve şehirler.

**emsel,** *A. s.* [Misl'den] Çok benzeyen, benzer.

**emsile,** *A. i.* [Misal ç.] Örnekler. (Gra.) *Emsile-i muhtelife,* geçmiş, gelecek, geniş zaman gibi çeşitli kiplerin sıra ile çekimi; *emsile-i muttaride,* bir kipin şahısları sırasıyle çekimi.

**Emsile,** *A. i.* Arap gramerinden fiil çekim örneği bulunan birinci kitabın adı.

**emtar,** *A. i.* [Matar ç.] Yağmurlar. *Sahaib-i emtar,* yağmur bulutları.

**emtia,** *A. i.* [Meta' ç.] Emtaa, mal, mallar. *Emtia-i ecnebiyye,* yabancı ülke malları; *emtia-i gûnagûn,* çeşitli mallar.

**emvac,** *A. i.* [Mevc ç.] Dalgalar. *Emvac-ı bihar,* denizlerin dalgaları; *ser-i emvac,* dalgaların ucu. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Emvac-i gunude* | *-ruya* |
| *-iktirab* | *duş-i emvac* |
| *-intikat* | *gırıv-i mukiş-i emvac* |
| *-pür-garam* | *safha-i emvac* |
| *-pür-huruş* | *selsebil-i emvac* |
| *-pür-surud* | *tesadüm-i emvac* |

**emvah,** *A. i.* [Ma' ç.] Sular.

**emval,** *A. i.* [Mal ç.] Mallar. *Emval-i emiriyye,* (eşya ve para) beylik mallar; *emval-i gayr-i menkule,* ev, dük-

kân, tarla gibi bir yerden başka yere taşınamayan mallar, akar; *emval-i menkule,* bir yerden başka yere taşınabilir mal, eşya; *emval-i metruke,* sahipleri kaybolmuş mallar; *bezl-i emval,* para ve armağan gibi mallar dağıtma.

**emvat,** *A. i.* [Meyyit ç.] Ölüler. *Ahya vü emvat,* diriler ve ölüler; *arazi-i emvat,* hiç işlenmemiş boş toprak; *defn-i emvat,* ölüleri gömme; *ihyay-i emvat,* ölülere can verme. (Ed. Ce.): *Mahfil-i emvat, mahşer-i emvat, lifafe-i emvat.*

**emyal,** *A. i.* [Mil ç.] Miller.

**emzice,** *A. i.* [Mizac ç.] Mizaçlar, huylar, tabiatler.

**-en,** *A. e.* Arapça kelimelerin sonuna ulandığı zaman kelimeyi zarf haline koyar. *Kasden, mânen...* vb.

| | |
|---|---|
| *âcilen* | *cidden* |
| *âdiyen* | *cismen* |
| *ahiren* | *cümleten* |
| *ânifen* | *dahilen* |
| *aslen* | *devren* |
| *âtiyen* | *dimagen* |
| *aynen* | *dinen* |
| *bahren* | *ebediyen* |
| *bedaheten* | *esasen* |
| *berren* | *fennen* |
| *hidayeten* | *fiilen* |
| *cebren* | *fikren* |
| *cezaen* | *gadren* |
| *garben* | *muttariden* |
| *gıyaben* | *muvakkaten* |
| *hamilen* | *müstacelen* |
| *haricen* | *nadiren* |
| *hakikaten* | *nazmen* |
| *hassaten* | *rabien* |
| *hissen* | *resen* |
| *icraen* | *ruhen* |
| *idareten* | *salisen* |
| *ifaen* | *saniyen* |
| *ihzaren* | *şahsen* |
| *ilâveten* | *şimalen* |
| *iltizamen* | *şükren* |
| *imtisalen* | *tahminen* |
| *ismen* | *takriben* |
| *kalben* | *taltifen* |
| *kâmilen* | *tamimen* |
| *kayden* | *tashihen* |
| *kazaen* | *tatbiken* |
| *kerhen* | *tebcilen* |
| *kısmen* | *tebdilen* |
| *kıyasen* | *teminen* |
| *leylen* | *tevilen* |
| *lütfen* | *umranen* |
| *mahsuben* | *vazifeten* |
| *mahsusen* | *vicahen* |
| *meccanen* | *zamimeten* |
| *mecruhen* | *zaten* |
| *merhameten* | *zecren* |
| *mevkufen* | *zımnen* |
| *mutaden* | *zihnen* |

**enabib,** *A. i.* [Enbube ç.] **1.** Boğum boğum olan şeyler. **2.** Küçük borucuklar. *Enabib-i gırbaliyye,* kalbur damarlar.

**enacil,** *A. i.* [İncil ç.] İnciller. *Enacil-i erba,* dört incil.

**enafis,** *A. i.* [Enfes ç.] Pek nefis olan şeyler.

**enaiyyet, eneiyyet, enaniyyet,** Ait. Bk. ENANİYYET.

**enam,** *A. i.* Halk, bütün yaratıklar. *Beyn-el-enam,* halk arasında; *Rabb-ül-enam,* bütün yaratıkların Tanrısı; *seyyid-ül -enam,* (halkın ulusu) Muhammet peygamber.

**En'am,** *A. i.* Kur'an'ın En'am suresiyle daha bazı surelerden meydana getirilmiş küçük kitap. *Sure-i en'am,* Kur'an'ın altıncı suresi.

**enamil,** *A. i.* [Enmile ç.] Parmak uçları.

**enaniyyet, enaiyyet, eneiyyet,** *A. i.* Bencillik. Kendini beğenme (XX. yy.).

**enar,** *F. i.* Nar.

**enarallahü kabrühu,** *A. cüm.* «Tanrı mezarını ışıtsın» anlamında dua.

**enba,** *A. i.* [Nebi ç.] Peygamberler.

**enban, enbane,** *F. i.* Dağarcık. Heybe.

**enbar,** *A. i.* Ambar, *Der enbar etmek,* teslim almak, ambara koymak.

**enbaz,** *F. i.* Ortak. *Bienbaz,* ortaksız (Tanrı).

**enbiya,** *A. i.* [Nebi ç.] Peygamberler. *Hatem-ül-enbiya, şah-i enbiya,* Muhammed peygamber.

**enbube, ünbube,** *F. ve A. i.* Kamışın boğumu. İnce boru. İnce yol, patika. *Enbube-i teneffüsiyye,* nefes borusu [ç. **Enabib**).

**enbubi, enbubiyye,** *A. s.* İnce boru, boğmaklı boru biçiminde olan.

**enbuh,** *F. i.* Kalabalık. *Leşker-i enbuh,* kalabalık asker.

**encam,** *F. i.* Son. *Encam-i kâr,* işin sonu.

**encere,** *F. i.* **1.** Isırgan. **2.** Kurdeşen (ecthymos, urtica). Bk. *Encüre.*

**encir,** *F. i.* İncir.

**encüm,** *A. i.* (Necm ç.) Yıldızlar.

**encümen,** *F. i.* Meclis, komisyon. *Encümen-i daniş,* akademi.

**encümengâh,** *F. i.* (Encümen -gâh) Meclis yeri.

**encür, encure,** *A. i.* Isırgan.

**encüriyye,** *A. s. ve i.* **1.** Isırgangiller, **2.** Kabarcık bir deri hastalığı (XIX. yy.).

**endad,** *A. i.* Benzerler, eşler. *Endad ü ezdad,* benzerler ve zıtlar; *bîendad,* benzersiz, eşsiz.

**endaht,** *F. i.* Atma, silâh boşaltma. Atış.

**endahte,** *F. s.* Atılmış, bırakılmış. *Endahte-i kûşe-i nisyan,* unutma köşesine atılmış, unutulup gitmiş.

**endam,** *F. i.* **1.** Beden, vücut. **2.** Boy bos. **3.** Biçim. *Gülendam, simendam,* gül, gümüş tenli;

*endam-i mevzun*, düzgün boy; *arz-i endam etmek*, boy göstermek, görünmek.

**-endaz,** *F. s.* «Atan, atıcı» anlamıyle kelimeleri sıfatlaştırır. *Aksendaz*, (ışık) vurma; *lenger-endaz*, (gemi) demir atımı; *silâhendaz*, savaş gemilerinde silâhlı er, genel olarak silâhlı er; *tirendaz*, ok atan.

**endaze,** *F. i.* Ölçü. 65 santimlik ölçü.

**endek,** *F. s.* Az. Yaşı küçük. *Tıfl-i endek sale*, yaşı küçük çocuk.

**ender,** *F. i.* -de, içinde anlamıyle kelime arasına girerek anlamlarını pekiştirir. *Behişt ender behişt*, cennet içinde cennet; *belâ ender belâ*, belâ içinde belâ; *muhal ender muhal*, olmaz içinde olmaz, hiç olmayacak; *müşkil ender müşkil*, zorluk içinde zorluk. (Bütün sözlük yazanlar *kat ender kat* sözünün yanlış olduğunu kaydederler, fakat kullanılır dururdu.)

**ender**, *F. s.* [Nadir'den] Daha veya pek seyrek, çok az.

**enderun,** *F. i.* **1.** İç, yürek. **2.** Büyük bir kimsenin konağının iç tarafı. Sarayın harem dairesi kısmı. *Enderun-i hümayun*, padişah sarayının iç kısmı; *enderun u bîrun*, iç ve dış.

**-endiş,** *F. s.* (Düşünen, hesaplı davranan» anlamıyla sıfatlar meydana getirmek için kelimelere ulanır. *Âkıbetendiş, bedendiş, durendiş.* Bk.

**endişe,** *F. i.* **1.** Düşünce. **2.** Acı, keder. **3.** Şüphe, kuruntu, merak. *Endişe-i ferda*, yarın düşüncesi; *endişe-i maişet*, geçim düşüncesi, geçim derdi. (Ed. Ce.): *Bais-i endişe, ebr-i endişe, mâna-yi endişe.*

**-endişî,** *F. i.* «-endiş» ekiyle meydana gelen sıfatları isim şekline koyar. *Âkibetendişî*, sonunu düşünüş; *durendişî*, her şeyi önceden görüş.

**endişnak,** *F. s.* [Endiş-nak] **1.** Düşünen, düşüncesi olan. **2.** Tasalı. **3.** İşkilli, vesveseli.

**-endud,** *F. s.* (Sürülmüş boyanmış, işlenmiş» anlamıyle kelimeleri sıfat haline koyar. *Zerendud*, sırma işlenmiş.

**enduh,** *F. i.* Tasa, kaygı, gam.

**enduhgîn, enduhnak,** *F. s.* (Enduh-gîn, -nâk) Gamlı, tasalı, kaygılı.

**-enduz,** *F. s.* «Kazanan» anlamıyle ulandığı kelimeleri sıfatlandırır. *Hikmetenduz, mesadetenduz, tarabenduz*, hikmet, kutluluk, ahenk kazanan.

**ene,** *A. zm.* Birinci tekil şahıs. Ben.

**eneiyye,** *A. i.* Tekbencilik (XX. yy.) *solipsisme* karşılığı.

**eneiyyet,** *A.i.* Bk. ENANİYYET.

**enf,** *F. i.* **1.** Burun. **2.** Kibir, ululuk satma. *Ebü-l-enf,* koca burunlu, kibirli; *kesr-i enf,* burun kırma, kibir kırma.

**enfa',** *A. s.* [Nafi'den] Daha, pek yarar.

**enfas,** *A. i.* [Nefes ç.] Nefesler. Soluklar. *Enfas-i hayriye* uluların hayırlı nefesleri; *enfas-i madude,* sayılı nefesler, insan hayatı. (Ed. Ce.): *Enfas-i saadet, -zâr.*

**enfes,** *A. s.* [Nefis'ten] Daha ve pek güzel.

**enfî,** *A. s.* Burna ait, burunla ilgili.

**enfiyye,** *A. i.* Burun otu.

**enfüs,** *A. i.* [Nefs ç.] Yaşarlar, hayat sahipleri, canlılar (XIX. yy. sonları). *Sujet* karşılığı. *Enfüs ü âfak,* nefis ile dışı.

**enfüsî,** *A. s.* (XX. yy.) *Subjectif* karşılığı. Öznel.

**enfüsiyye,** *A. i.* (XX. yy.) Subjectivisme karşılığı, öznecilik.

**engebin,** *F. i.* Bk. ENGÜBİN.

**Engerus, Engürus,** *i.* ve *s.* Macar. Macaristan.

**Engelyon, Engilyon,** *F. i.* **1.** İncil. **2.** İşlemeli, renkli bir kumaş. **3.** Ünlü Fars ressamı Ertenk'in yaptığı resim albümü.

**engihte,** *F. s.* Koparılmış, oynatılmış, karıştırılmış, yükseltilmiş.

**-engiz,** *F. s.* «Koparıcı, karıştırıcı» anlamlarıyle kelimeleri sıfatlaştırır. *Fitneengiz,* fitne koparıcı; *safaengiz,* safa koparan, neşe meydana getiren.

**engûr,** *F. i.* Üzüm. *Âb-i engûr,* (üzüm suyu) şarap.

**engübin, engebin,** *F. i.* Bal.

**engüşt,** *F. i.* Parmak. *Engüşt-i hata,* yanlışı işaret eden parmak; *engüşt-i mühannâ,* kınalı parmak.

**engüşt berdehan,** *F. s.* (Şaşkınlıktan) Parmak ağızda kalmak.

**engüşter, engüşteri,** *F. i.* Yüzük. Yüzük halkası.

**engüştnüma,** *F. s.* [Engüşt-nüma] Parmakla gösterilir. Ünlü.

**enhar, enher,** *A. i.* [Nehr ç.] Nehirler, ırmaklar. *Enhar-i amîka,* derin nehirler; *menabi-i enhar,* nehir kaynakları; *mevc-i enhar,* nehir dalgaları.

**enik,** *A. s.* Güzel, ince şey.

**enîn,** *A. i.* İnleme, inilti. *Ah ü enîn,* ah etme ve inleme; *enin-i teellüm,* acı iniltisi.

(Ed. Ce.): *Enîn-i elîm, -gam, -hafi, -kalb, -kilâb, -sukut, -riyah.*

**enîs,** *A. s.* [Üns'ten] Görüşülen adam, arkadaş.

**enîse,** *A. i.* Ateş.

**enkaz,** *A. i.* [Nukz ç.] Yıkılan bir şeyin kalıntısı; yıkıntı. Moloz.

**enker,** *A. s.* Pek çirkin, çok korkunç, fazla bet. *Enker-i asvat,* seslerin en beti, çirkini.

**enkiha,** *A. i.* [Nikâh ç.] Nikâhlar.

**enmile,** *A. i.* Parmak ucu.

**enmuzec, ünmuzec,** *A. i.* Örnek. (XIX. yy.) *Type* karşılığı. *Enmuzec-i evvel,* ilk örnek.

**ensab,** *A. i.* [Neseb ç.] Nesebler, soylar. (XIX. yy.) *généologie* karşılığı olarak *ilm -ül-ensab.*

**ensac,** *A. i.* [Nesc ç.] Nesiçler, dokular. *ilm-i ensac, ilm -ül-ensac,* histologie (dokubilim) karşılığı olarak (XIX. yy.).

**ensaf,** *A. s.* [İnsaf'tan] Pek insaflı.

**ensâf,** *A. i.* [Nısf ç.] Yarımlar.

**ensal,** *A. i.* (Nesl ç.) Nesiller, kuşaklar.

**ensar,** *A. i.* Bk. ANSAR.

**enseb,** *A. s.* [Nesîb'den] Daha ve en uygun.

**ensice,** *A. i.* [Nesc ç.] Örmeler, dokumalar, dokular. (Ş. S., bu sözün arap sözlüklerinde bulunmadığını söyler. (XIX. yy.) Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye bunu kullanmış, birçok terimler meydana getirmiştir (*Mebhas-ül-ensice,* histologie; *ensice-i müşekkile,* sürgendoku).

**entak,** *A. i.* [Nutuk'tan] Daha veya pek iyi söz söyler.

**enva',** *A. i.* [Nev' ç.] Neviler. Çeşitler, türlüler. *Enva-i kesire,* çok çeşitler. Terim olarak (XIX. yy.) *Espèces* karşılığı.

**envar,** *A. i.* [Nur ç.] Nurlar,

**enver,** *A s.* [Nur'dan] Daha ve çok parlak.

**enyab,** *A. i.* [Nâb ç.] (Ana.) Dört sivriler, köpek dişleri.

**enzar,** *A. i.* [Nazar ç.] Bakışlar. *Enzar-i umumiye,* herkesin gözü önü.

**eracif,** *A. i.* [Ürcufe ç.] Uydurma sözler. *Eracif ve ekâzib,* uydurma ve yalan sözler. *Neşr-i eracif,* uydurma sözler yayma.

**eracih,** *A. i.* [Ürcuhe ç.] Salıncaklar.

**eraciz,** *A. i.* [Ürcuze ç.] Kafiyeli, kısa manzumeler.

**eraik,** *A. i.* [Erike ç.] Tahtlar.

**eramil, eramile,** *A. i.* [Ermile ç.] Dul kadınlar. *Eytam ü eramil,* yetimler ve dullar.

**eranib,** *A. i.* [Erneb ç.] Tavşanlar.

**erazi,** *A. i.* Bk. ARAZİ.

**erazil,** *A. i.* [Erzel ç.] Çok, pek reziller. *Erazil-i nâs,* halkın pek rezilleri, aşağıları.

**erbaa,** *A. s.* Dört. *Ahlat-ı erbaa,* dem, balgam, safra, sevda; *amal-i erbaa,* dört işlem; *anasır-ı erbaa,* ateş hava, su, toprak; *cihet-i erbaa,* dört yön, doğu, batı, kuzey, güney; *etraf-i erbaa,* (dört yan) sağ, sol, ön, arka; *füsul-i erbaa,* (dört mevsim) ilkbahar, yaz, sonbahar, kış.

**erbab,** *A. i. ve s.* [Rabb ç.] Sahipler, efendiler. Becerikli, bilgiç. *Erbab-i hacât,* iş sahipleri, işi olan kimseler; *erbab-i kalem,* kalem sahipleri, yazarlar; *erbab-i namus,* namuslu kimseler; *erbab-i vukuf,* bilirkişiler.

**erbain,** *A. s. ve i.* Kırk. **1.** Aralık ayının 21'inden, gündönümünden sonra40 gün süren kış, karakış. **2.** Tarikate girenlerin kırk gün süren çileleri.

**erbaun,** *A. s.* Kırk sayısı.

**erca',** *A. s.* [Reca ç.] Taraflar, yönler.

**ercah,** *A. s.* [Racih'ten] Daha veya pek üstün, çok beğenilir.

**ercahiyyet,** *A. i.* Üstünlük.

**ercâl,** *A. i.* [Ricl ç.] Ayaklar.

**ercmend,** *F. s.* Şerefli, sayılır. Seçkin.

**ercınendi,** *F. i.* Şerefli, sayılır olma.

**ercül,** *A. i.* [Ricl ç.] Ayaklar.

**ercuvan,** *A. i.* Farsça Bk. ERGEVAN.

**erdeb, irdeb,** *A. i.* Sekiz yüz kiloya yakın ölçü.

**Erdşir,** *F. i.* Eski Fars hükümdarlarından bazılarının adı.

**erfa',** *A. s.* [Refi'den] Daha veya en yüksek.

**erganun,** *F. i.* Yunanca organon kelimesinden. Org.

**ergavan, erguvan,** *F. i.* Erguvan.

**ergavani, erguvani,** *F. s.* Erguvan renginde.

**erhâm,** *A. i.* [Rahm ç.] **1.** Döl yatakları. **2.** Hısımlar, akrabalar. *Zevil-erham,* ana tarafından hısımlar.

**erham,** *A. s.* (Rahîm'den) Daha veya pek merhametli. *Erham-ür-rahîmin,* merhameti pek çok olan Tanrı.

**erib, eribe,** *A. s.* [İreb'den] Akıllı.

**erike,** *A. i.* Taht. Gelin için hazırlanan sedir ile üstündeki kubbe.

**erikenişin,** *F. s.* [Erike-nişin] Tahtta oturan.

**erikepira,** *F. s.* [Erike-pira] Tahtı süsleyen. Hükümdar.

**Erjeng, Erjenk,** *F. i.* Ünlü fars ressamı Mani'nin resim albümü.

**erk,** *A. i.* (Başta bir ağrı veya hastalıktan ileri gelme) Uykusuzluk hastalığı.

**erka,** *A. s.* Pek yüksek, en yukarı.

**erkamı,** *A. i.* [Rakam ç.] Rakamlar. *Erkam-i Arabiyye,* Arap rakamları; *erkam-i aşere,* sıfırdan dokuza kadar rakamlar: *erkam-i cümel,* ebced hesabı; *erkam-i dalle,* birden dokuza kadar olan sayıların topu; *erkam-i divaniyye,* kimi Arap harfleriyle gösterilen rakamlar.

**erkân,** *A. i.* [Rükn ç.] **1.** Direkler. **2.** Sütunlar. **3.** Âdetler, kaideler. **4.** Bir kurulun ileri gelenleri. *Erkân-i devlet,* devletin ileri gelenleri; *erkân-i harb,* kurmay subay; *erkân-i harbiyye,* kurmay heyeti, *erkân-i salât,* kıyam, kıraat, rükû, sücud, ka'de-i ahîre; *âdab ü erkân,* yol ve iz (davranışta).

**erma',** *A. s.* Gayetle güzel, oynak.

**ermah,** *A. i.* [Rumh ç.] **1.** Mızraklar. **2.** [Remh ç.] Vurmalar, tepmeler.

**ermam,** *A. i.* [Rimm, rimme ç.] Çürümüş kemikler.

**ermegan,** *F. i.* Armağan. Peşkeş.

**ermele,** *A. i.* Dul kadın.

**erneb,** *A. i.* Tavşan.

**erre,** *F. i.* Tahta biçecek dişli alet, bıçkı.

**errehane,** *F. i.* [Erre-hane] Bıçkı yeri.

**errekeş,** *F. s.* [Erre-keş] Bıçkıcı.

**ersad,** *A. i.* [Rasad ç.] Rasatlar, gözlemeler.

**erş,** *A. i.* **1.** Bir üyeyi sakatlayandan istenilen para, diyet. **2.** Satıldıktan sonra eksiği, kötülüğü görülen malın parasından indirilen kısım.

**erşed,** *A. s.* [Reşid'den] Doğru yola başkalarından daha yakın olan, davranışı daha beğenilir olan.

**Ertenk, Erjenk,** *F. i.* Ünlü Fars resimcisi Mani'nin resim albümü.

**erume,** *A. i.* Kök. Ana kök [ç. **Erum**].

**ervah,** *A. i.* [Ruh ç.] Ruhlar, *Ervah-i habise,* cin ve şeytanlar; *ervah-i mukaddese,* kutsal ruhlar; *ervah-i tayyibe,* iyi, hoş ruhlar.

**ervahiyye,** *A. i.* (Fel.) Canlıcılık, animizm (XX. yy.).

**ervak,** *A. i.* [Rivak ç.] Perdeler, çadırlar.

**ervam,** *A. i.* [Rumî ç.] **1.** Romalılar. **2.** Rumîler, yani Arap illeri dışından olanlar.

**erz, erüz, ürz,** *A. i.* Pirinç.

**erzak,** *A. i.* [Rızk ç.] Yiyecek, içecek şeyler. *Erzak-i mukaddere,* herkesin Tanrıca takdir buyrulan rızkı.

**erzal,** *A. i.* [Rezil ç.] Reziller.

**erzan,** *F. s.* **1.** Ucuz, bol. **2.** Lâyık, uygun.

**erzanî,** *F. i.* **1.** Ucuzluk. **2.** Lâyık, uygun görme.

**erzaniş,** *F. i.* Tanrı için para, mal verme.

**erze,** *A. i.* Çam ağacı.

**erzel,** *A. s.* [Rezil'den] Daha veya pek alçak. Her şeyin en fenası. *Erzel-i nâs,* insanların en fenası; *erzel-i ömr, erzel-ül-ömr,* yaşlılığın sonları, bunaklık zamanları.

**erzen,** *F. i.* Darı.

**erzenin,** *F. i.* Darı ekmeği.

**es'ab,** *A. s.* [Sa'b'dan] Daha veya pek zor.

**esabi',** *A. i.* [Isbı' ç.] Parmaklar.

**esabî,** *A. i.* [Üsbu' ç.] Haftalar.

**es'ad,** *A. s.* [Saîd'den] Daha mutlu, bahtiyar. *Es'ad-i leyal,* gecenin en uğurlusu, mutlusu.

**esaet,** *A. i.* Bk. İSAET.

**esafil,** *A. i.* [Esfel ç.] Pek alçak ve bayağı olanlar. *Esafil-i nâs,* halkın en aşağıları.

**esagır,** *A. i.* [Esgar ç.] En küçükler. *Esagır ve ekâbir,* en küçüklerle büyükler.

**esahh,** *A. s.* [Sahih'ten] En veya pek sahih, gerçek.

**esakıf,** *A. i.* [Eskaf ç.] Hıristiyan rahipleri.

**esalîb,** *A. i.* [Üslûb ç.] Üsluplar.

**esami,** *A. i.* [İsm ç.] İsimler, adlar.

**esanid,** *A. i.* [İsnad ç.] Bir sözün kişiden kişiye nakledilmeleri. Nakiller.

**es'ar,** *A. i.* [Si'r ç.] Eşya narkları; fiyatlar. *Galây-i es'ar,* fiyatların yüksekliği.

**esaret,** *A. i.* **1.** Tutsaklık, yesirlik. **2.** Kölelik. *Esaret-i vicdaniyye,* vicdan esirliği; *taht-i esaret,* esirlik altında; *zincir-i esaret,* esirlik zinciri.

**esara,** *A. i.* [Esir ç.] Esirler.

**esarir,** *A. i.* [Esrar ç.] Avuç ve alındaki, yüzdeki çizgiler.

**esas,** *A. i.* Ev eşyası, döşeme. *Esas-i beyt, esas-i beytiye,* ev eşyası.

**esas,** *A. i.* **1.** Temel. **2.** Asıl hal. **3.** Gerçek. **4.** (Kim.) Baz. Pekiştirme için yine *temel* anlamında olan *üss* ile kullanılır: *Üss-i esas, üss-ül-esas,* temelin temeli, sağlam temel demektir. *Asl ü esas,* gerçeklik, sahilik; *vaz-i esas,* temel atma.

**esasat,** *A. i.* [Esas ç.] Esaslar.

**esasen,** *A. zf.* Esasından, temelinden, aslından.

**esasî, esasiyye,** *A. s.* **1.** Asıl ve temele ait, onunla ilgili. (Kim.) Bazal. **2.** (Mat.) Temel. *Kanun-i esasî, teşkilât-i esasiyye,* anayasa; *kavaid-i esasiyye,* ana kurallar.

**esatîn,** *A. i.* [Üstüvane ç.] **1.** Sütunlar, direkler. **2.** Üstüvaneler. Silindirler. **3.** Bir topluluğun, bir grubun ileri gelenleri. *Esatin-i ulema,* bilginlerin ileri gelenleri.

**esatîr,** *A. i.* [Üsture ç.] İlkçağlardaki insanların tanrıları hakkındaki hikâyeleri. Masal, acayip hikâyeler. *Esatir-i Yunaniyye,* Elen mitolojisi.

**esatîz, esatize,** *A. i.* [Üstaz ç.] Üstatlar. Öğreticiler.

**esb,** *F. i.* At. *Esb-i sabareftar,* yel gibi seğirten at; *esb-i tâzî,* Arap atı [ç. **Esban**].

**esbab,** *A. i.* [Sebeb ç.] Sebepler. Araçlar, gerekler. *Esbab-i muhaffife,* (bir suçta cezayı) hafifletici sebepler; *esbab-i mücbire,* zorlayıcı sebepler; *esbab-i müşeddide,* ağırlatıcı sebepler; *esbab-i nakziye,* bir hükmün daha yüksek mahkemece bozulma sebepleri; *müsebbib-ül-esbab,* sebepleri meydana getiren (Tanrı).

**esbak,** *A. s.* [Sabık'tan] Bundan öncekinden eski olan; bir daha önceki. Sabık'tan önceki.

**esban,** *A. i.* Kadın başörtüsü, peçe.

**esbat,** *A. i.* [Sıbt ç.] **1.** Evlât evlâtları, torunlar. **2.** Yakup peygamberin on iki oğlundan meydana gelen Beni İsrail kabîleleri.

**esbefken,** *F. s.* [Esb-efken] Cenk eri, yiğit.

**esbel,** *A. s.* Uzun bıyıklı adam.

**esbran,** *F. s.* [Esb-ran] At süren, at koşturan, at oynatan.

**esbsuvar,** *F. s.* [Esb-suvar] Ata binmiş.

**esca',** *A. i.* [Seci' ç.] Seciler.

**esdaf,** *A. i.* [Sadef ç.] Sedefler, inci kabukları.

**esdika,** *A. i.* Bk. ASDİKA.

**esed,** *A. i.* Aslan. *Burc-i esed,* on iki burçtan beşincisi, 23 temmuzda güneş bu burca girer. *Esedullah,* Halife Ali'nin lakabı, Tanrının aslanı.

**esedi,** *F. i.* Üzerinde aslan resmi bulunan gümüşten Konya Selçukî parası.

**esediyye,** *A. i.* (Zoo.) **1.** Aslangiller. **2.** Sukamışıgiller (XIX. yy.)

**esef,** *A. i.* Acıma. Elden çıkmış bir şey için yazıklanma.

**esefâ!,** *F. ü.* Eyvah! Yazık.

**esefhan,** *F. s.* [Esef-han] Esef edici, acıyıp duran.

**esefnak,** *F. s.* [Esef-nak] Acıklı, acı uyandıran.

**esenn,** *A. s.* Daha yaşlı. Pek çok yaşlı.

**eser,** *A. i.* **1.** Varlığa delâlet eden şey. Bir insanın meydana getirdiği şey. **2.** İş, etki. **3.** İz, kalıntı. **4.** Hadis, peygamberin söz veya hayatına ait bilgi. *Eser-i hayat,* yaşama alâmeti; *eser-i hayr,* hayırlı iş, yapı; *eser-i mesai,* çalışma eseri. (Ed. Ce.): *Eser-i bedî', -hayret, -icad, -telâş, -türaşide.*

**-eser,** *F. s.* «İz, alâmet» anlamıyle Ed. Ce. zamanında bazı bileşik sıfatlar yapılmıştır. *Neşe-i hayat-eser, nigâh-i siriş -eser, sirişk-i hayat-eser, şekva-eser.*

**esfar,** *A. i.* [Sefer ç.] Seferler. **1.** Yolculuklar. **2.** Düşmana karşı gidişler. *Esfar-i bahriyye,* deniz seferleri; *esfar-i baide,* uzun seferler (denizcilikte).

**esfar,** *A. i.* [Sifr ç.] **1.** Kitaplar. **2.** Peygamberlerden kimilerinin küçük kitapları.

**esfel,** *A. s.* [Sâfil'den] Daha veya pek alçak, aşağı. *Esfel-üs-safilîn,* cehennemin yedinci ve en alt tabakası; *derk-i esfel, esfel-i safilîn* de denir.

**esfeliyyet,** *A. i.* Aşağılık.

**esha,** *A. s.* [Sahî'den] Pek cömert.

**esham,** *A. i.* Sehimler, hisseler. (Mat.) Aksiyon, *Esham-i umumiyye, esham kalemi,* Tanzimat'tan önce ve Tanzimat'ın ilk zamanları devletçe halka borç karşılığı verilen senetler, bu senetlerin yapıldığı yer.

**eshar,** *A. i.* [Seher ç.] Seherler. Sabah vakitleri. *Nesim-i eshar,* sabah vakitleri esen yel.

**eshel,** *A. s.* [Sehl'den] Daha veya pek kolay. En kolay. *Eshel-i tarık,* en kolay yol (kestirme, çıkar yol).

**eshiya,** *A. i.* [Sahiy ç.] Cömertler.

**esîl,** *A. s.* **1.** Uzun, düz yüzlü adam. **2.** Doğru şey.

**es'ile,** *A. i.* [Sual ç.] Sorular.

**esîm,** *A. s.* [İsm'den] Günahkâr, suçlu.

**esinne,** *A. i.* [Sin, sinan ç.] **1.** Dişler. **2.** Mızraklar.

**esîr,** *A i.* Yunanca «eter» sözünden. Havadan hafif olan ışık ve ısıyı nakledici varsayılan cisim.

**esir,** *A. i.* **1.** Tutsak. Savaşta düşman eline düşen. **2.** Kul. Para ile satın alınan. **3.** Bir şeye tutkun, düşkün. *Esir-i firaş,* yatalak, yatağa düşmüş hasta; *esir-i harb,* savaş esiri, tutsak.

**esirane,** *F. s. ve zf.* [Esir-ane] Tutsak, köle ve tutkuna yakışır yolda.

**esiri,** *A. s.* [Esir, eter'den] Esirle ilgili, çok hafif, uçacak gibi.

**esiri,** *F. i.* Esirlik. Kulluk. Tutkunluk.

**esirre,** *A. i.* [Serir ç.] Serirler, tahtlar.

**eskaal,** *A. i.* [Sikl ç.] Ağır yükler, ağır şeyler *Cerr-i eskaal,* Mihanik, makine bilgisi.

**eskal,** *A. s.* [Sakil'den] Pek, en çirkin; çok ağır. Sözü, konuşması çekilmez.

**eskam,** *A. i.* (Sukm ç.) Marazlar, illetler.

**eslâf,** *A. i.* [Selef ç.] Geçmişler. Yerlerine geçilmiş kimseler.

**eslem,** *A. s.* [Salim'den] Daha veya pek sağlam, en sağlam, en doğru. *Eslem-i tarık,* en doğru yol.

**esliha,** *A. i.* [Silâh ç.] Silâhlar. *Esliha-i atika,* eski silâhlar; *esliha-i cariha,* yaralayıcı silâhlar; *esliha-i cedide,* yeni silâhlar; *esliha-i hafife,* (tabanca, tüfek gibi) hafif silâhlar; *esliha-i nariyye,* ateşli silâhlar; *esliha-i sakile,* (top ve havan gibi) ağır silâhlar.

**esma',** *A. i.* [Sem' ç.] Kulaklar. Kulak işitmeleri.

**esma',** *A. i.* [İsm ç.] İsimler. *Esma-i hüsna, esma-ül-hüsna,* Tanrı adları.

**esmak,** *A. i.* [Semek ç.] Balıklar. *Esmak-i azmiyye,* kemikli balıklar.

**esman,** *A. i.* [Sümn ç.] Tutar, bedel. Her şeyin pahası, tutarı. *Esman-i hasıla,* elde edilen tutar.

**esmar,** *A. i.* [Semer ç.] Yemişler. *Esmar-i erbaa,* dört yemiş, (çekirdeksiz hurma, unnap, incir, kuru erik veya kuru üzüm); *-gûnagûn,* türlü yemişler.

**esmar,** *A. i.* [Simer ç.] Masallar, hikâyeler.

**esmer,** *A. s.* Karaya çalan kumral renk. *Esmer-ül-levn,* karayağız.

**esna',** *A. i.* Ara, aralık, sıra. *Esnay-i harb,* savaş sırası; *esnay-i mütalâa,* okuma sırası.

**esnaf,** *A. i.* [Sınıf ç.] **1.** Sınıflar. **2.** Çeşitler.

**esnah,** *A. i.* [Sinh ç.] Her şeyin asılları, kökleri. *Esnah-i rieviyye,* akciğer petekleri.

**esnam,** *A. i.* [Sanem ç.] Putlar.

**esnan,** *A. i.* [Sin ç.] Dişler. Yaşlar. *Esnan-i askeriyye,* askerlik yaşları; *esnan-i katıa,* kesici dişler.

**esniye,** *A. i.* [Sena ç.] Övmeler. *Esniye-i seniyye,* padişahı övmeler.

**esr,** *A. i.* Tutsaklık, esir düşme. *Kayd-i esr,* esirlik bağı, esirliğe düşme.

**esra',** *A. s.* [Seri'den] Daha ve pek çabuk.

**esrar,** *A. i.* [Sırr ç.] Sırlar. Gizlenen ve bilinmeyen şeyler.

**esrar,** *A. i.* Kenevirden, haşhaştan çıkarılan uyuşturucu çeşitten keyif veren zehir.

**esrarengiz,** *F. s.* [Esrar-engiz] Sırlı. Gizemli.

**esrarkeş,** *F. s.* [Esrar-keş] Esrar içen, esrar düşkünü.

**Esrib,** *A. i.* Medine.

**esselâ,** *A. cüm.* «Kendine güvenen meydana çıksın» anlamında meydan okuma deyimi.

**esselâm,** *A. cüm.* «Selâm olsun» anlamında selâmlaşma sözü.

**esta',** *A. s,* [Satı'dan] Daha ziyade ve pek ziyade yükselip meydana çıkan.

**estağfurullah,** *A.* «Tanrıdan bağış ve yargılama dilerim» anlamında dua olup, ikramlara karşı küçüklük göstermek için kullanılır; bir şey değil.

**estar,** *A. i.* [Satr ç.] Satırlar.

**ester,** *F. i.* Katır.

**esvab,** *A. i.* [Sevb ç.] Giyecek şeyler, esvaplar.

**esvaf, asvaf,** *A. i.* [Sof ç.] Koyun yünleri.

**esvak,** *A. i.* [Sûk ç.] Alışveriş yerleri. Pazar yerleri.

**esvar,** *A. i.* [Sûr ç.] **1.** Kaleler. **2.** Düğünler ve ziyafetler.

**esvat, asvat,** *A. i.* [Savt ç.] Sesler, *Esvat-i hazin,* (içe dokunan) hazin sesler.

**esved,** *A. s.* [Sevad'dan] Kara, Siyah, *Esvedeyn,* (iki kara) Yılanla akrep.

**esyaf,** *A. i.* [Seyf ç.] Kılıçlar.

**Eş'ab,** *A. i.* Cimrilikle ün almış bir Arap.

**eşaib, eşayib,** *A. i.* [Uşabe ç.] **1.** Karışıklar **2.** Cinsi bozuklar.

**Eşaire,** *A. i.* İmam Ebulhasen-ül-Eş'arî yolunda olan kimseler.

**eş'âr,** *A. i.* [Şi'r ç.] Şiirler. Manzum yazılar,

**eş'âr,** *A. i.* [Şa'r ç.] Kıllar. *Eş'ar-i guddeviyye,* bez tüyler; *eş' ar-i mumssa,* emici kıllar.

**eş'ar,** *A. s.* [Şair'den] Daha ve pek güzel şiir söyleyen.

**eşbah,** *A. i.* [Şebeh ç.] Vücutlar, gövdeler.

**eşbah,** *A. i.* [Şibh, şebîh ç.] Benzerler. Benzeyenler.

**eşbeh,** *A. s.* [Şebih'ten] Daha ve pek benzeyen. Kabadayı, yiğit.

**eşca',** *A. s.* [Şeci'den] Daha ve pek yiğit.

**eşcar,** *A. i.* [Şecer ç.] Ağaçlar. *Eşcar-i müsmire,* meyva ağaçları.

**eşedd,** *A. s.* [Şedid'den] Daha veya pek şiddetli. Pek sert veya güç. *Eşedd-i ihtiyaç,* pek kuvvetli ihtiyaç; *eşedd-i mücazat,* en sert ceza.

**eşell,** *A. s.* Çolak.

**eşerr,** *A. s.* [Şerir'den] Pek, en şerir, kötü, azılı.

**eşfak,** *A. s.* [Şefik'ten] Daha ve pek şefkatli.

**eşfak,** *A. i.* [Şefkat ç.] Acımalar, inayetler. Şefkatler. *Eşfak-i şamile,* herkese yayılan şefkatler, acıyıp esirgemeler.

**eşfar,** *A. i.* [Şüfr ç.] Gözkapağının kenarları. Kirpik yerleri.

**eşgaal,** *A. i.* [Şugl ç.] İşler, güçler. *Tatil-i eşgaal, grève* karşılığı (XX yy.).

**eşgal** *A. s.* (Meşgul'den) Daha veya pek ziyade işi olan.

**eşha,** *A. s.* [Şehi'den] En veya pek ziyade sevilen, istekle yenilen.

**eşhad,** *A. i.* [Şahid ç.] Şahitler, tanıklar.

**eşhas,** *A. i.* [Şahs ç.] Kişiler, kimseler. *Eşhas-i ma'rufe,* tanınmış, belli kimseler; *eşhas-i muzırre,* zararlı, fena kimseler.

**eşheb,** *A. s.* Kır (at.)

**eşhel,** *A. s.* **1.** Koyun gözlü. **2.** Elâ göz.

**eşher,** *A. s.* [Şehîr'den] Daha veya pek ünlü.

**eşhür,** *A. i.* [Şehr ç.] Aylar. *Eşhür-ül-hacc, eşhürü malûmat,* şevval, zilkade ile zilhicceden on gün ki topu 70 günlük zaman; *eşhür-ül-hurüm,* zilkade, zilhicce, muharrem, recep ayları.

**eşi'a,** *A. i.* [Şua 'ç.] Aydınlıklar. *Eşi'a-i âlemtab-i aftab,* güneşin âlemi ışıltan aydınlıkları.

**eşidda',** *A. i.* [Şedid ç.] Şiddetle davrananlar, yiğitler.

**eşirra,** *A. i.* [Şerir ç.] Çok edepsiz, en kötü kimseler.

**eşk,** *F. i.* Göz yaşı, *Eşk-i şadî,* sevinç gözyaşı; *eşk-i tahassür,* ayrılık, hasret göz yaşı.

**eşkâl,** *A. i.* [Şekl ç.] Şekiller. Biçimler. *Eşkâl-i hendesiyye,* geometri şekilleri.

**eşkâlûd,** *F. s.* [Eşk-alûd] Gözü yaşlı.

**eşkâr,** *A. s.* Kula veya kızıl saçlı (adam), bu donda (at).

**eşkbar,** *F. s.* [Eşk-bâr] Göz yaşı yağdıran, çok ağlayan.

**eşkefşan, eşkfeşan,** F. s. [Eşk-efşan, feşan] Göz yaşı saçan, çok ağlayan.

**eşkıya',** *A. i.* [Şaki ç.] Şakiler, azgınlar.

**eşkriz,** *F. s.* [Eşk-riz] Göz yaşı döken, ağlayan.

**eşkver,** *F. s.* [Eşk-ver ]Göz yaşı döken, ağlayan.

**eşmel,** *A. s.* [Şamil'den] Pek veya çok şâmil, kaplayan.

**eşna',** A. s. [Şeni'den] Daha veya pek çirkin, iğrenç.

**eşne, üşne,** *A. i.* Yosun.

**eşneb,** *A. i.* Beyaz, inci dişli adam.

**eşniyye, üşniyye,** *A. i.* Suyosunu.

**eşraf,** *A. i.* [Şerif ç.] Şeref ve itibar sahipleri. İleri gelenler.

**eşrâk,** *A. i.* [Şerik ç.] Ortaklar.

**eşrar,** *A. i.* [Şerir ç.] Şerirler. Pek kötü kimseler. Azgınlar.

**eşrât,** *A. i.* [Şerat ç.] Nişanlar, alâmetler. *Eşrat-i saât,* kıyamet alâmetleri.

**eşref,** *A. s.* [Şerif'ten] Daha veya pek şerefli. *Eşref-i mahlûkat,* (yaratıkların en şereflisi) insan; *eşref-i saat, eşref-i saât,* (müneccimlere göre) uğurlu saat.

**eşribe, eşrübe,** *A. i.* [Şerab ç.] İçilecek şeyler.

**eşüd,** *A. i.* Erginlik çağı, 18 ile 30 yıl arası.

**eşvâk,** *A. i.* [Şevk ç.] Dikenler.

**eşvak,** *A. i.* [Şevk ç.] Şevkler,

**eşya',** *A. i.* [Şey' ç.] Şeyler. **1.** Döşeme ve daha başka türlü ev öteberisi. **2.** Yük. *Eşyay-i beytiyye,* ev eşyası.

**eşya',** *A. i.* [Şia ç.] Bölükler, cemaatler, yardımcılar, adamlar

**eşyah,** *A. i.* [Şeyh ç.] Şeyhler, yaşlılar.

**eşyeb,** *A. s.* [Şeyb'den] Çok ve pek yaşlı. Saçı sakalı ağarmış.

**etayib,** *A. i.* [Etyab ç.] Seçme ve seçkin şeyler.

**etba',** *A. i.* [Teb' ç.] Birine bağlı olup her hususta kendinden ayrılmayanlar, uşaklar, hizmetçiler **[ç. Tevabi].**

**etbak,** *A. i.* Bk. ATBAK.

**etemm,** *A. i.* [Tam'dan] Daha veya pek tam, eksiksiz.

**etfal,** *A. i.* [Tıfl ç.] Çocuklar.

**etfaliyyat,** *A. i.* Çocukbilim, *Pedagogie.*

**etibba',** *A. i.* [Tabib ç.] Hekimler, doktorlar. *Etibbay-i hassa,* saray, padişah doktorları.

**et'ime,** *A. i.* [Taam ç.] Yemekler. *Et'ime-i nefise,* çok güzel yemekler.

**etkaa,** *A. s.* [Taki'den] Günahtan çok sıkı çekinen.

**etkiya,** *A. i.* [Taki ç.] Tanrı korkusuyle günahtan kaçınan kimseler.

**etlal,** *A. i.* [Talal ç.] Duvar temelleri, resimler.

**etlas,** *A. i.* Atlas.

**etnab,** *A. i.* [Tınb ç.] Çadır ipleri.

**etrab,** *A. i.* [Tirb ç.] Akran. Bir yaşta olanlar.

**etrâb,** *A. i.* [Tarab ç.] Ferahlıklar, sevinçler.

**etraf,** *A. i.* [Taraf ç.] **1.** Uçlar. **2.** Yanlar. **3.** Üyeler.

**etraf,** *A. i.* [Türfe ç.] Güzel yemekler, nimetler.

**etrak,** *A. i.* [Türk ç.] Türkler.

**etribe,** *A. i.* [Turab ç.] Topraklar.

**etrika,** *A. i.* [Tarık ç.] Yollar.

**etvak,** *A. i.* [Tavk ç.] Bk. ATVAK.

**etvar,** *A. i.* [Tavr ç.] Haller, davranışlar. Tavırlar. *Etvar-i nalâyıka,* uygunsuz hareketler, davranışlar.

**etyab,** *A. s.* [Tayyib'den] Daha veya en güzel, pek hoş.

**etyan,** *A. i.* [Tîn ç.] Balçıklar.

**evabid,** *A. i.* [Abide ç.] Âbideler, anıtlar.

**evahir,** *A. i.* [Ahir ç.] Sonlar.

**evail,** *A. i.* [Evvel ç.] Başlamalar. Önler, eskiler.

**evamir,** *A. i.* [Emr ç.] Emirler, buyruklar. *Evamir-i aşere,* on emir.

**evan,** *A. i.* Vakit, zaman.

**evani,** *A. i. ç.* Kaplar. Çay, yemek takımları. *Evani-i sîm ü zer,* gümüş ve altından takımlar.

**evasıt,** *A. s. ve i.* [Evsat ç.] Ortalar. Orta zamanlar.

**evbaş,** *A. i. ç.* Aşağı kimseler. Çapkınlar.

**evc,** *A. i.* Bir şeyin en üst derecesi. *Evc-i balâ,* en üst derece.

**evca',** *A. i.* [Veca' ç.] Ağrılar. Acılar, sızılar. *Evca-i batn,* karın ağrıları.

**evceb,** *A. s.* [Vacib'den] Çok vacip.

**evcgir,** *F. s.* [Evc-gîr] En son perdeye yükselmiş.

**evdiye,** *A. i.* [Vadi ç.] Vadiler.

**evfa,** *A. s.* [Vefa'dan] Pek, çok vefalı.

**evfak,** *A. s.* [Vefîk'ten] En uygun.

**evfer,** *A. s.* [Vâfir'den] Pek çok bol.

**evgad,** *A. i.* [Vagd ç.] Ahmak, akılsız kimseler.

**evhad,** *A. s.* [Vahid'den] Tek.

**evham,** *A. i.* [Vehm ç.] Vehimler. Yanılma, korku ve yanlıştan meydana gelenler.

**evhaş,** *A. s.* [Vahşî'den] Pek, en vahşî, çok yabanî.

**evidda,** *A. i.* [Vedid ç.] Ahbaplar, dostlar.

**ev'iye,** *A. i.* [Vea ç.] (Ana.) Damarlar.

**evkaf,** *A. i.* [Vakf ç.] Vakıflar. Bir şeyi Tanrı için bir şeye bağlamaklar. *Evkaf-i mazbute,* idaresi Evkaf Nazırlığına bağlı vakıflar; *evkaf-i münderise,* gelirleri yok olmuş vakıflar.

**evkat,** *A. i.* [Vakt ç.] Vakitler. *Evkat-i hamse,* beş vakit (namaz); *imrar-i evkat,* vakit geçirme.

**evked,** *A. s.* Daha ve pek kuvvetli.

**evlâ,** *A. s.* Birinci.

**evlâd,** *A. i.* [Veled ç.] Çocuklar. *Evlâd-i fâtihan,* Rumeli zaptında bulunanların soyu; *Evlâd-i inas,* kız çocuklar; *evlâd-i vatan,* vatan çocukları; *evlâd-i zükûr,* erkek çocuklar.

**evlâdiyyet,** *A. i.* Evlâda kalması şartlı evkaf.

**evleviyyet,** *A. i.* Daha lâyık, üstün. *Evleviyetle,* (XX. yy.) Fransızcadan *a fortiori* karşılığı; haydi haydi.

**evliya,** *A. i.* [Veli ç.] **1.** Büyükler, ulular, **2.** Ermişler. *Evliyay-i umur,* iş başındakiler.

**evrad** *A. i.* [Vird ç.] **1.** Kur'an'dan seçilme ve her vakit okunan bölümler. **2.** Her vakit ağızlarda dolaşan sözler.

**evrak,** *A. i.* [Varak ç.] Yapraklar, Kâğıtlar. Arşiv.

**evram,** *A. i.* [Verem ç.] Veremler, şişler.

**evreng, evrenk,** *F. i.* Taht. *Evreng nişin,* tahtta oturan; *evreng zîb,* tahta süs veren, tahtta oturan.

**evride,** *A. i.* [Verid ç.] (Ana.) Toplardamarlar.

**evsa',** *A. s.* [Vasi'den] Daha geniş.

**evsaf,** *A. i.* [Vasf ç.] Vasıflar, nitelikler.

**evsah,** *A. i.* [Vesah ç.] Kirler.

**evsak,** *A. s.* **1.** Ziyade sağlam. **2.** En çok inanılan.

**evsan,** *A. i.* [Vesn ç.] Putlar.

**evsat,** *A. s.* [Vasat'tan] Ortada olan, ortadaki. İkisi ortası. *Evsat-i umur,* ikisi ortası işler, ne kolay, ne güç; *Magrib-i evsat,* Cezayir ve dolayları.

**evsât,** *A. i.* [Vasat] ç. Ortalar.

**evşal,** *A. i.* **1.** Damla damla akan su. **2.** Birbiri ardından sıra ile gelen kimseler.

**evşen,** *A. i.* Dalkavuk, yüzegülücü.

**evtad,** *A. i.* [Veted ç.] Ağaç veya demir kazıklar.

**evtan,** *A. i.* [Vatan ç.] Vatanlar.

**evtar,** *A. i.* [Veter ç.] **1.** Veterler. **2.** Kirişler. **3.** Saz telleri.

**evvel,** *A. s ve i* **1.** Birinci, ilk. **2.** Eski, geçmiş. **3.** Başlangıç,

ilk. Baş. *Evvel ü ahir,* eninde sonunda, her zaman.

**evvelâ,** *A. zf.* **1.** Birinci olarak. **2.** En önce, ilkin.

**evvelen,** *A. zf.* İlk olarak.

**evveli, evveliyye,** *A. s.* [Evvel' den] Birinci dereceye, ilk zamanlara ait. En evvel olan. İptida, ilkleri. *Tahkikat-i evveliyye,* ilk ağızda yapılan incelemeler [ç. **Evail**].

**evvelin,** *A. s.* [Evvel ç.] İlkler. *Evvelin ü ahirin,* eskiler ve yeniler.

**evveliyyat,** *A. i.* Bir iş veya olayın ilk kısımları, asıl maddeden evvelkileri.

**evza',** *A. i.* [Vazı', ç.] Haller, durumlar. *Evza-i garibe,* garip haller.

**evzah,** *A. s.* [Vazıh'tan] Daha veya pek açık.

**evzan,** *A. i.* [Vezn ç.] **1.** Vezinler. **2.** Tartılar. *Evzan-i aruziye,* aruz vezinleri; *evzan-i atîka,* eski tartılar.

**eyâ,** *F. ü.* Ey, hey!

**eyadi,** *A. i.* [Yed ç.] Eller. *Eyadi-i nâs,* halkın elleri.

**eyag,** *F. i.* Ayaklı kadeh, ayak.

**eyalât,** *A. i.* [Eyalet ç.] Eyaletler. *Eyalât-i mümtaze,* özel idareli, yarı bağımsız eyaletler.

**eyalet,** *A. i.* Vilâyet. Tanzimat' tan sonra idare kurullarında yenilik yapılıncaya kadar bu kelime kullanılmış, bundan sonra *vilâyet* sözü bunun yerini almıştır.

**eyamin,** *A. i.* [Eymen ç.] Pek hayırlı, uğurlu olanlar.

**eydi,** *A. i.* [Yed ç.] Eller.

**eyman, eymün,** *A. i.* [Yemin ç.] **1.** Yeminler. **2.** Sağ eller, sağ taraflar. *Eyman-i galize,* büyük, kaba yeminler.

**eymen,** *A. s.* [Yümn'den] Daha uğurlu. *Vâdî-i Eymen,* Musa peygamberin Tur dağında Tanrı tecellisine mazhar olduğu yer.

**eymen,** *A. s.* Sağ taraftaki.

**eyn,** *A. i. ve zf.* Mantıkta, bir şey veya olayın yerini bildiren *nere, nerede* sözü. *Eyn-el -meferr,* kaçacak yer yok mu?

**eyser,** *A i.* **1.** Sol taraftaki. **2.** Pek kolay.

**eytam,** *A. i.* [Yetim ç.] Yetimler. Babaları ölmüş çocuklar.

**eyvah!,** *F. ü.* Yazık! Eyvah!

**eyvallah,** *A. ü. c.* Evet, öyle olsun. Teşekkür ederim, Allaha ısmarladık.

**eyvan,** *F. i.* **1.** Köşk. **2.** Büyük sofa, salon. **3.** Divanhane. **4.** Kemerli büyük bina.

**Eyvan-i Kisra,** *F. i.* Dicle'nin sol kıyısında Medayin şehrinde yıkıntıları bulunan bir saray. Muhammet peygamberin doğ-

duğu gece çatlayıp sakatlanmıştır.

**eyyam,** *A. i.* [Yevm ç.] Günler. *Eyyam-i âdiyye,* tatil ve sayılı günlerden başka günler; *eyyam-i bahur,* ağustosun pek sıcak olan ilk haftası; *eyyam-i resmiyye,* resmî günler; *eyyam-i tatiliyye,* tatil, dinlenme günleri; *eyyam-ül-bîyz,* her arabî ayının 13 - 15'inci günleri; *eyyam-ül- ma'dudat, eyyam-üt -teşrik,* Kurban bayramının ilk üç günü.

**eyyede,** *A. f.* «Kuvvetlendirsin, sürdürsün» anlamlarında «te'yid» sözünden gelme bir kelime olup dua diye kullanılır. *Eyyedullahu mülkühu,* Tanrı mülkünü sağlam ve sürekli kılsın.

**eyyim,** *A. s.* Kuvvetli, güçlü.

**Eyyub,** *A. i.* **1.** İsa'dan 1800 veya 800 sene önce gelmiş olan Beni İsrail peygamberlerinden. Kavmini dine çağırdığı zaman kendisine yedi kişi uymuştur On oğlunu kaybetmiş, malı mülkü elinden çıkmış korkunç bir hastalığa tutulup etleri çürüyüp kurtlar yemiştir. Yine sabredip Tanrıya şükretmiştir. Nihayet iyileşmiş, zenginleşmiş, çocukları da olmuştur. Sabır için örnek olmuştur. **2.** Eyyüb Ansarî, Muhammet peygamber zamanında İstanbul' un ilk kuşatılmasında ölmüş, İstanbul'un fethinden sonra mezarı bulunarak türbe yapılmıştır. İstanbul Haliç'inde ünlü bir semte de adı verilmiştir.

**eyyûha,** *A. e.* Ya, ey, gibi karşıdakilere söz söylerken kullanılır, bazı Arapça terkiplere katılır. *Ya eyyühessaki,* ey içki sunan; *eyyühelhuzzar,* ey hazır bulunanlar.

**eyzan,** *A. zf.* «Yine öyle, öteki gibi, tekrar» anlamıyle geçmiş şeyi tekrar deme yerinde kullanılır.

**ez,** *F. e.* Başına eklendiği kelimeyi -den hali'ne getirir. *Ez an cümle,* o cümleden olarak; *ez dil ü can,* can ve gönülden; *ez her cihet,* her bakımdan; *ez kaza,* kazara; *ez ser-i nev,* yeni baştan.

**eza',** *A. i.* İncitme, kırma. İncinme, kırılma. *Ezay-i derun,* iç incinmesi, sıkıntı.

**ez'af,** *A. s.* [Zaif'ten] En, çok zayıf. *Ez'af-i ibad, Ez'af-ül-i-bat,* halkın en zayıfı (nefsini küçültmek için bazı kimseler kendilerinden bahsederken kullanırlardı).

**ez'âf,** *A. i.* [Zı'f ç.] İki kat şeyler; katlar. *Ez'af-i muzaafa.* kat kat, pek çok.

**ezan,** *A. i.* Müslümanlara na-

maz vaktini bildirmek için minarede yüksek sesle okunan mübarek sözler. *Allahü ekber* (4 defa, Tanrı uludur), *eşhedü en lâilâhe illâllah* (2 defa, Tanrıdan başka yoktur tapacak), *eşhedü enne Muhammeden rasulullah* (2 defa), *hayya essalât* (2 defa), *hayya -lel-felâh* (2 defa), *Allahü ekber* (2 defa, Tanrı uludur), *lâilâhe illâllah* (Tanrıdan başka yoktur tapacak).

**ezani,** *A. s.* Ezan ile ilgili. *Ezâni saat,* güneşin battığı zaman 12 olan saat hesabı.

**ezhad,** *A. i.* [Zebed ç.] Köpükler.

**ezher,** *F. i.* Kitaba bakmadan okuma ve buna alışma,

**ezdad,** *A. i.* [Zıd ç.] **1.** Karşıtlar, karşı olan şeyler. **2.** Ters, aksi. *Zıddani lâ yectemian,* bir araya gelmesi mümkün olmayan iki karşıt şey; *cem-i ezdad,* birbirine karşıt şeyleri bir yere toplama.

**ezel,** *A. i.* Başlangıcı olmayan geçmiş zaman. *Minel'ezel,* çok eskiden; *tâ ezel,* ezelden beri.

**ezeli, ezeliyye,** *A. s.* Ezele mensup, ezel ile ilgili. Başlangıcı olmayan. *İlm-i ezeli', kudret-i ezeliye,* Tanrı bilgisi, Tanrı gücü.

**ezeliyyet,** *A. i.* Ezelilik. Sürerlik.

**ezell,** *A. s.* [Zelil'den] Çok aşağılık.

**ezfer,** *A. s.* Güzel kokulu.

**ezgas,** *A. i.* Karışık şeyler. *Ezgas ü ahlâm,* karışık rüyalar.

**ezhan,** *A. i.* [Zih'den] Zihinler. *Ezhan-i nâs,* halkın zihni.

**ezhar,** *A. i.* [Zühre ç.] Çiçekler. *Ezhar-i erbaa,* ebegümeci, hatmi, menekşe, gelincik çiçekleri; *Ezhâr-i rebi',* bahar çiçekleri.

**ezher, zehra,** *A. s.* Pek beyaz ve parlak. *Ezher-ül-levn,* parlak yüzlü, ak pak.

**ezheran,** *A. i.* Ay ile güneş.

**ezikka,** *A. i.* [Sokak ç.] Sokaklar.

**ezille,** *A. s.* [Zelil ç.] Zeliller. Alçaklar.

**ezimme,** *A. i.* [Zimam ç.] Yularlar. İdare ipleri. *Malik-i ezimme-i enam, -kâinat,* herkesin, kâinatın idaresine sahip olan (Tanrı).

**eziyyet,** *A. i.* **1.** İncitme. **2.** Sıkıntı, zahmet.

**ezkâr,** *A. i.* [Zikr ç.] **1.** Anmalar, hatıra getirmeler. **2.** Tespihle belli duaları tekrar etmeler. *Ezkâr-i cemile,* iyi anılmalar.

**ezkiya',** *A. s.* [Zeki ç.] Keskin zihinliler, çabuk anlarlar. *Ezkiyay-i etfal,* zeki çocuklar.

**ezkiya,** *A. s.* [Zeki ç.] Sâf, temiz, iyi halli (kimse)ler.

**ezınan,** *A. i.* [Zaman ç.] Zamanlar. *Tagayyür-i ezman,* zaman değişmesi.

**ezmine,** *A. i.* [Zaman ç.] Zamanlar. *Ezmine-i cedide,* yeniçağlar; *ezmine-i kadime,* eskiçağlar, *ezmine-i müstakbele,* gelecek çağlar.

**eznab,** *A. i.* [Zeneb ç.] Kuyruklar.

**ezrak,** *A. s.* Gök renginde, mavi.

**ezrar,** *A. i.* [Zirr ç.] **1.** Esvap düğmeleri. **2.** (Bot.) Tomurcuklar.

**ezvac,** *A. i.* [Zevc ç.] Kocalar, karılar. *Ezvac-i mutahhare, ezvac-i tahirat,* Muhammed peygamberin on iki karısı.

**ezvak,** *A. i.* [Zevk ç.] Zevkler.

**ezyaf,** *A. i.* [Zayf ç.] Misafirler, konuklar.

**ezyak,** *A. s.* [Zik'tan] Çok dar, sıkıntılı.

**ezyal,** *A. i.* [Zeyl ç.] **1.** Zeyiller. **2.** Kuyruklar, ulantılar, ekler, **3.** Etekler.

# F

**f, 1.** Osmanlı ve Fars alfabelerinin yirmi üçüncü, Arap alfabesinin yirminci harfidir. **2.** Ebcedhesabında 80 sayısını gösterir. **3.** Farsça kelimelerde *f*'nin *p* ve *v* ile değişmeleri olur.

**fa',** *A. i.* «f»harfinin Arapçadaki adı. *Fa-i sa'fes,* ebced formülündeki *sa'fes* sözündeki fe; *fa-ül-fiil,* fiil kelimesinde bulunan, yani üç harfli kelimelerin birinci harfleri.

**fa'al,** *A. s.* {Fiil'den] **1.** Çok işleyen. **2.** Hiç durmayıp hep harekette bulunan **3.** İş gören, çalışkan. **4.** Etkin. *Fa'al-i lemma yürid,* istediğini işleyen (Tanrı); *akl-i fa'al,* (Fel. ter.) *Incellect actif* karşılığı (XX. yy.)

**faale,** *A. i.* [Fail ç.] **1.** Failler. **2.** İşleyenler, yapanlar.

**faalâne,** *F. zf.* [Fa'al-ane] Çalışkancasına. Çalışır, iş görür yolda.

**faaliyet,** (Türkçede kullanılmıştır) **1.** Çalışma. **2.** Etkinlik.

**fâci',** *A. s.* Acıklı,

**facia,** *A. s.* (Türkçede yapılmıştır) **1.** Âfet. Büyük belâ. **2.** Acınacak hal. **3.** Fransızca *drame* karşılığı olarak (XIX. yy.) *Facianüvis,* dram yazarı,

**facir, facire,** *A. s.* [Fücur'dan] **1.** Kadına düşkün erkek, erkeğe düşkün kadın. **2.** Günah işleyen. **3.** Kötü işlerle vakit geçiren.

**fagfur,** *F. s.* **1.** Çin devlet başkanlarının lakabı: *Fagfur-i Çin.* **2.** Çin yapısı işlere de denir: *Kâse-i fagfur.*

**fagfurî,** *F. s.* **1.** Çin işi çanak, tabak. **2.** Porselen,.

**fahamet,** *A. i.* **1.** Büyüklük, ululuk, **2.** (Tanzimat'tan sonra) resmî yazıda sadrazam, Mısır hidivi ile yabancı prensler yarı bağımsız emîrliklerin başında bulunanlar hakkında kullanılır unvan olmuştu: *Zat-i fahamet-penahî,* sadrazam.

**fahhar,** *A. s.* Ziyade övünen.

**fahîm, fahîme,** *A. s.* [Fahm'dan] Ulu, büyük. Resmî yazıda yabancı yedi büyük devlet (düvel-i muazzama) hakkında *devlet-i fahîme, düvel-i fahîme* gibi deyim olarak kullanılırdı.

**fahimane,** *F. zf.* [Fahîm-ane] *Fahamet* unvanı kullanılanlara sıfat olarak söylenir:

*huzur-i fahimane, zat-i fahimane.*

**fâhime,** *A. i., s.* [Fehm'den] **1.** Anlayışlı. **2.** Anlayış (XX. yy.)

**fâhir, fâhire,** *A. s.* [Fahr'dan] **1.** Övünülecek. **2.** Parlak, şanlı, güzel. *Libas-i fâhir, hil'at-i fâhire, daire-i fâhire.* **3.** Övünen.

**fahiş,** *A. s.* [Fuhş'tan] **1.** Ahlâka uymaz, edep ve terbiye dışı. **2.** Çok yolsuz, aşırı çirkin veya uygunsuz: *Galat-i fahiş, hataiyat-i fahişe, hata-i fahiş, kavl-i fahiş, kelâm-i fahiş.* **3.** Pek çok ve fazla şey, insafsızca, aşırı; *Fi'l-i fahiş, fiat-i fahişe, gabn-i fahiş.*

**fahişe,** *A. i.* [Fuhş'tan] **1.** Ahlâkdışı ve günah sayılacak münasebette bulunan. **2.** Orospu, kahpe [ç. **Fevahiş**].

**fahl,** *A. i.* **1.** İleri gelen, üstün adam (Bu anlamda ç. **fuhul** kullanılır). **2.** Erkek eş. **3.** Aygır.

**fahm,** *A. s.* [Fahamet'ten] Ulu, büyük.

**fahm,** *A. i.* Kömür. *Fahm-i billûrî,* Elmas; *-nebatî,* bitkisel kömür; *-turabî,* huy (houille) kömürü; *-hayvanî,* Fransızca *charbon animal,* (hayvan kömürü); *hamız-i fahm,* karbonik asit; *nuhassıl-i fahmı,* (karbon devri) *carbonifère* karşılığı.

**fahmi, fahmiyye,** *A. s.* [Fahmdan] **1.** Kömür ile ilgili: *Havza-i fahmiyye,* kömür havzası. **2.** Hekimlik terimleri konurken *Carboneux, carbonite, charbonneux* karşılığı olarak kullanılmıştır. (XIX. yy.)

**fahmiyyet,** *A. i.* (Kim.) Karbonat.

**fahr,** *A. i.* **1.** Yapılanlar sayılarak övünmek. **2.** Övünülecek şey. **3.** Övünmeye sebep olacak kimse. **4.** Kendisiyle ilgilileri övündürecek kimse. *Fahr-i âlem, -kâinat,* Muhammet peygamber; *fahr-ül-üdeba, fahr-ül-vüzera.*

**fahri, fahriyye,** *A. s.* **1.** (Şeref için) parasız ve yalnız isim olarak verilen, kabul edilen iş, memurluk. **2.** Böyle bir iş veya memurluk verilmiş kimse. *Hizmet-i fahriye, reis-i fahrî, yaver-i fahrî.*

**fahriyyat,** *A. i.* [Fahriyye ç.] Fahriyeler. (Ed.).

**fahriyye,** *A. i.* (Ed.). İslâm edebiyatında şairlerin kendi nitelik ve erdemliklerinden, kahramanlık ve cesurluklarından, cömertliklerinden söz ederek kendilerini övme yolunda yazdıkları nazım. Nef'i fahriyeleriyle ün almışır.

**fahriyyen,** *A. zf.* Fahrî olarak. Hiç karşılıksız, bedava olarak, şan ve şeref için.

**fâhte,** *A. i.* Üveyik kuşu.

**fahur,** *A. s.* [Fahr'dan] **1.** Çok övünen. **2.** Kendini çok beğenip kibirlenen.

**fahurane,** *F. s. zf.* [Fahur -âne] Övüne övüne. Övünerek.

**falız,** *A. i.* (Ana.) Uyluk. *Azm-i fahz,* uyluk kemiği.

**faide,** *A. i.* **1.** Fayda, kâr, kazanç. **2.** İşe yarama, yararlık. **3.** Eski kitaplarda bu adla, söz sırası gelmişken hatırlatılan fıkraların adı. *Bifaide,* faydasız; *çi faide,* neye yarar, boşuna.

**faidemend,** *F. s.* [Faide-mend] Faydalı, yarar, kârlı.

**faih, fayih,** *A. s.* Kendiliğinden dağılan (güzel) koku. *Rayiha-i fayiha,* güzel koku [ç. **Fevayih**].

**faik, faika,** *A. s.* [Fevk'ten] **1.** Üstün. **2.** Başkalarından ileri. *İhtiramat-i faika,* üstün saygılar; *faik-ül-akran,* akranlarından üstün.

**faikiyyet,** *A. i.* (Türkçede yapılmıştır) Üstünlük. *Esbab-i faikiyet,* üstünlük nedenleri.

**fail, faile,** *A. i.* **1.** Yapan, işleyen. *Fail-i hayr,* hayır işleyen. **2.** Etki gösteren, etken. **3.** (Gra.) Özne. *Fail-i hakikî,* (gerçek yapıcı) Tanrı; *-muhtar,* elindelik (aynı zamanda Fransızca *libre arbitre* karşılığı olarak *faile-i muhtare* (XX. yy.); *-müstakil,* kendi yapan; *-müşterek,* ortak olarak yapanlardan her biri. (Gra.) *İsm-i fail, naib-i fail,* nesne.

**failiyet,** *A. i.* İşleyicilik. (Fel. ve Hek. terimi) *Activité* karşılığı olarak (XIX., XX. yy.).

**faiz,** *A. s.* [Fevz'den] **1.** Merama erme. **2.** Kurtulan, üstün gelen.

**faiz,** *A. s.* [Feyz'den] **1.** Taşan, taşkın, dolu. **2.** Ödünç verilen para için alınan kâr.

**fâka,** *A. i.* Yoksulluk. *Fakr ü fâka,* yoksulluk.

**fakahat,** *A. i.* Fıkıh bilgisinde derinlik.

**fakat,** *A. e.* Yalnız, ancak, şu kadar var ki...

**fakd,** *A. i.* Eksiklik, bulunmama. Fikdan.

**fakih,** *A. i.* [Fıkıh'tan] Fıkıh bilgini [ç. **Fukaha**].

**fakihe,** *A. i.* Yemiş. *Fakihet-üş-şita,* (kış yemişi) ateş.

**fakir,** *A. s., i.* [Fakr'dan] **1.** Yoksulluk. **2.** Zavallı. **3.** Dilenci. **4.** (Alçak gönüllülükle) Birinci şahıs. **5.** Derviş.

**fakirane,** *F. zf.* [Fakir-ane] **1.** Fakir kimseye yakışır halde. **2.** (Nezaket olarak) kendisinden konuşan kimse.

**fakirhane,** *F. i.* [Fakir-hane] Söz söyleyen kimsenin evi (alçak gönüllülükle).

**fakr,** *A. i.* **1.** Yoksulluk. Muhtaçlık. **2.** Eksiklik, azlık. *Fakr-i dem, fakr-üd-dem,* kan zayıflığı.

**fâl,** *A. i.* **1.** Fal, uğur, **2.** Baht ve talihi anlamak için garip yollara başvurma. *Fâl-i hayr,* hayırlı işaret, uğur sayma; *huceste-fâl,* mutlu talihi olan.

**fâlic,** *A. i.* [Felc'den] Yarı inme. Vücudun yarısını tutmaz hale getiren inme.

**fam,** *F. i.* **1.** Renk. **2.** Çeşit, örnek.

| | |
|---|---|
| *firuzefam* | *nilfam* |
| *gülfam* | *sebzfam* |
| *kebudfam* | *semenfam* |
| *lâlfam* | *siyehfam* |
| *minafam* | *zerfam* |

**fani,** *A. s.* [Fena'dan] **1.** Sonu olan. **2.** Ölümlü, baki olmayan. **3.** Çok yaşlı. *Âlem-i fani,* (ölümlü olan) bu dünya; *pir-i fani,* pek yaşlı olan.

**faniyyet,** *A. i.* Fanilik. Ölümlülük.

**fanus,** *A. i.* **1.** Işığı rüzgârdan koruyan cam mahfaza. **2.** Şişe kapak.

**far, fare,** *A. i.* Sıçan. *İtlâf-i far,* (gemilerde) sıçan öldürme.

**faraza,** *A. zf.* Tutalım ki, öyle diyelim ki...

**farazi, faraziyye,** *A. s.* **1.** Farz ve takdire dayanan. **2.** Gerçek ve olmuş olmayıp öyle tutulan, denilen. Fransızcadan *hypothétique* (varsayımlı) karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yy.).

**faraziye,** *A. i.* Varsayım. İpotez (hypothèse).

**faraziyyat,** *A. i.* [Faraziyye ç.] Faraziyeler.

**fârig,** *A. s.* [Ferag'dan] **1.** Boş. **2.** Vaz geçmiş. **3.** Rahat, dinç halde. **4.** (Hu.) Üzerindeki bir hakkı başkasına bırakan. *Fârig-ül-bal,* rahat; *farig-ül-hal,* durumu iyi olan.

**fârik, farika,** *A. s.* [ Fark'tan] **1.** Ayıran. **2.** Ayırt edilmesine sebep olan, alet olan. *Alâmet-i fârika,* (*trade mark* karşılığı olarak XIX. yy.), fârika, Fransızcadan *caractéristique* karşılığı olarak (XX. yy.).

**fâris,** *A. i., s.* **1.** Binici, süvari. **2.** Usta. *Fâris-i meydan-i fesahat.*

**Faris,** A. i. İran. *Bahr-i Faris,* Basra körfezi.

**farisî, farisiyye,** *A. s. i.* **1.** İranla ilgili. **2.** Farsça.

**farisiyyat,** *A. i.* İran edebiyatı.

**fariza,** *A. i.* **1.** Farz olan şey. **2.** Mirasçılardan her birine düşen pay. **3.** Yapılması gerekli olan ödev. *Fariza-i zimmet,* boyun borcu.

**fark,** *A. i.* **1.** Ayrılık, benzememek. *Fark-i külli,* çok ayrılık. **2.** Ayırma, iyice görme. Ayrı seç. *Bilâfark,* ayırt olmadan.

**farkad, farkadan,** *A. i.* Kutup bölgesindeki iki yıldız.

**fart,** *A. i.* Çok aşırı olma. *Fart-i muhabbet,* sevgi aşırılığı, *-semane,* şişmanlık aşırılığı, *-zekâ,* zekâ aşırılığı.

**faruk,** *A. s.* [Fark'tan] **1.** Keskin. **2.** Kesip bitirici, sonuca ulaştırıcı. **3.** Hakkı hak olmayandan ayıran. **4.** *Ö. i.* İkinci halife Ömer'in lakabı. Ömer-ül-faruk.

**Farukî,** *A. s.* İkinci halife Ömer'e mensup. Onun gibi.

**farz,** *A. i.* **1.** Tutma, sayma, gerçek diye bakma. **2.** Esaslı şey. **3.** Dinde mutlaka yapılması gereken şey. *Farz-i ayn,* her Müslümanın tek tek yapması gerekli farz; *-kifaye,* şartları haiz olanın yapmaları gerekli, bazı kimselerin yapmalarıyle başka kimselerin de yapmış sayıldıkları farz; *-muhal,* olamayacak, olması imkânsız şey; *bilfarz,* tutalım ki...

**farzen,** *A. zf.* Faraza. Tutalım ki.

**Fas, Fes,** *A. i.* Fas ülkesi, *Magrib-i Aksâ.*

**fas,** *A. i.* Nacak, balta.

**fasahat,** *A. i.* Bir dilin doğru olarak, kolay ve düzgün söylenişi, yazılışı. Yabancı ve az kullanılır kelimeler bulunmaması, bağlaçlarının kurala uygun bulunması başlıca nitelikleridir.

**fasahatperdaz,** *F. s.* [Fasahatperdaz] Fasahatle lakırdı söyleyen.

**fasd,** *A. i.* Kan alma.

**fâsıl,** *A. s.* [Fasl'dan] Ara kesip ayırıcı, Ayıran, bölen. *Hatt-i fâsıl,* iki ülke arasındaki sınırları belli eden belirli noktalar.

**fâsıla,** *A. i.* **1.** Ara, aralık, açık. **2.** Ayıran şey, bölme. **3.** Bir aralık, virgül karşılığı olarak. **4.** (Ed.) Nesirde fıkraların, nazımda mısraların sonundaki eşit harfler. *Fâsıla-i kübra,* üç harekeli bir sakin; *fasıla-i suğra,* üç harekeli bir sakin. (...-) harften meydana gelen parça. *Fasilâ-i saltanat,* Osmanlı ta-

rihinde Yıldırım Bayezit'in esir düşmesinden, Çelebi Mehmet'in padişah olmasına kadar geçen zaman; *bilâ fâsıla*, aralıksız, durmadan.

**fasid,** *A. s.* [Fesad'dan] **1.** Bozuk, bozulmuş. **2.** Bozan, bozucu; *Fasid-ül-mizac*, bünyesinde bozukluk olan; *bey-i fasid* (hukuk) alım satım şartları eksik olan satım; *daire-i faside*, (Mantık) kısır döngü; *fikr-i fasid*, bozucu fikir, bozuk fikir; *itikad-i fasid*, bozuk inanç.

**fasih,** *A. s.* **1.** Fasahatle söyleyen. **2.** Hatasız söz. **3.** Fasahatle söylenilen.

**fâsih,** [Fesh'ten] Bozucu, vazgeçen.

**fâsik,** *A. s.* [Fisk'ten] Günah işlemiş, kabahat yapmış. *Fâsik-i mahrum*, günah işlemeye hazır, fakat araç bulamayan.

**fasîle,** *A. i.* **1.** Birtakım taife. Grup **2.** (Bot.) Familya.

**fasl,** *A. i.* **1.** Ayrılma, ayrılık. **2.** Kesme. Kesin olarak bitirme. **3.** Bir kitabın bölümlerinden her biri. **4.** Yılın dört bölümünden her biri, mevsim. **5.** Tiyatro eserinin bölümlerinden her biri, perde. **6.** Bir defada icra olunan musiki. **7.** Çekiştirme, dedikodu. *Fasl-i müşterek*, (Mat.) arakesit; *fasl-ül-hitab*, (Ed.) başlangıç ile asıl madde arasındaki «amma ba'dün» sözü; *asl ü fasl*, temel, kök.

**fass,** *A. i.* **1.** Yüzük kaşı. **2.** (Badem gibi) yemişlerin içi. **3.** Kemiğin oynak yeri.

**fassad,** *A. i.* [Fasd'dan] Kan alan cerrah, hacamatçı.

**fassal,** *A. s.* [Fasl'dan] Dedikoducu, çekiştirici.

**fâş,** *F. s.* **1.** Meydana çıkmış, yayılmış. **2.** Açığa vurma, duyurma.

**fatanet,** *A. i.* Zihin açıklığı. Anlayış, çabuk kavrama.

**fâtır,** *A. s.* Yaradıcı. *Fâtırüs-semavatü vel-arz*, (gökleri ve yerleri yaratan) Tanrı. *Kudret-i fâtıra*, Tanrının yaratma kudreti; *sure-i Fâtıra*, Kur'an'ın otuz beşinci suresi.

**fâtih,** *A. i. s.* [Feth'ten] **1.** Fetheden. Ülke açan, alan. *Fâtih-ül-ebvab*, (kısmet kapılarını açan) Tanrı. **2. Ö.** i. İstanbul zapteden II. Mehmet'in lakabı.

**fâtiha,** *A. i.* **1.** Kur'an'ın birinci suresinin adı. **2.** Başlangıç. *Elfâtiha*, fâtiha suresinin okunduğunu bildirmek.

**fatin,** *A. s.* [Fıtnat'tan] Zihni açık, uyanık.

**fâtin,** *A. s.* [Fitne'den] Fitneci.

**fâtir,** *A. s.* [Fütur'dan] **1.** Ilık, soğuyan. **2.** Gevşemiş, bıkmış.

**fatir,** *A. i.* Hamur olmayan mayasız ekmek.

**fayih, fayiha,** Bk. FAİH.

**faysal,** *A. i.* **1.** Karar. Hüküm. Bitirme. **2.** Kesmek. Sona ermek. *Faysalpezir,* sona eren.

**fazahat,** *A. i.* Rezalet, ayıp. *Fazahat-i lisaniye,* ayıp sayılacak şekilde açık açık söyleme.

**fazai,** *A. s.* Feza ile ilgili.

**fazaih, fazayih,** *A. i.* [Faziha ç.] Rezaletler, edepsizlikler.

**fazail,** *A. i.* [Fazilet ç.] Faziletler. *Fazail-i asliye,* temel faziletler. (XX. yy. da *vertus vardinales* karşılığı olarak.) *-insaniye,* insanlık faziletleri.

**fâzıl, fâdıl,** *A. s.* Fazilet sahibi, üstün, parlak.

**fazih,** *A. s.* **1.** Rezil, rüsva, çirkin. **2.** Rezilce.

**fazîha,** *A. i.* **1.** Rezalet. **2.** Ayıp. **3.** Alçaklık, edepsizlik.

**fazilet,** *A. i.* **1.** Değer. **2.** Bilgi, hüner. **3.** İyi ahlâk.

**fazl,** *A. i.* **1.** Artıklık, üstünlük. **2.** Kerem. **3.** Bilginlere mahsus olgunluk. **4.** Olgunluk, bilgi.

**fazla,** *A. i.* **1.** Artık, ziyade. **2.** İleri, çok. **3.** Gereksiz.

**fazlat,** *A. i.* [Fazla ç.] Fazlalar. fazla şeyler.

**febiha,** *A. zf.* «Pekâlâ, öyle olsun, şimdi, bu halde» anlamlarında kullanılır.

**fec,** *A. i.* **1.** Çukur. **2.** Geçit.

**fecaat,** (Türkçede yapılmıştır) Acıklılık.

**fecai', fecayi,** *A. i.* [Facia ç.] Facialar. Acıklı, dert verici şeyler.

**fecere,** *A. i.* [Facir ç.] **1.** Çok günah işlemiş kimseler. **2.** Kötü işler yapmış kimseler. *Kefere-i fecere,* eski tarihlerin İslâmlardan gayrıları için kullandıkları söz.

**feci', fecia,** *A. s.* Acıklı, acı veren.

**fecr,** *A. i.* Sabahın çok erken vakti, tan zamanı. *Fecr-i âti,* (gelecek zamanın fecri) Ed. 1908 Meşrutiyetinden sonra, Edebiyat-i Cedide'ye benzemek isteyerek Servetifünun dergisinde toplanarak yeni bir edebiyat okulu kurmak isteyen gençlerin takındıkları ad; *-kâzib,* (yalancı tan) çok erkenden doğu tarafında görünen aydınlık; *-sadık,* (gerçek tan) güneşin doğmasından biraz önce doğu tarafında beliren aydınlık; *salat-i fecr,* sabah namazı; *sûre-i fecr,* Kur'an'ın seksen do-

kuzuncu suresi; *tulû-i fecr,* tan atması; *-şimalî,* kutup bölgelerinde uzun gece yarılarında görünen çeşitli renkte ışıklar.

**fecve,** *A. i.* **1.** Açıklık. **2.** Avlu.

**feda, fida,** *A. i.* **1.** Bir şeyin yoluna gitme, kurban olma. **2.** Verme, uğuruna verme. **3.** Gözden çıkarma, kendi yararından vaz geçme. *Feda-yi can,* canını verme.

**fedaî,** *A. s.* **1.** Her şeyi göze alan. **2.** Canını bile esirgemeyen.

**fedaiyan,** *F. i.* [Fedaî ç.] Fedaîler. Serdengeçtiler.

**fedakâr,** *F. s.* Özel yararlarından geçen, onları bir uğurda gözden çıkaran.

**fedakâran,** *F. i.* [Fedakâr ç.] Fedakârlar. *Fedakâran-i millet,* millet uğruna kendi yararından geçen kimseler.

**fedakârî,** *F. i.* Fedakârlık.

**Fedaviyye,** *A. i.* Bâtınîlerin fedaî takımı. Serdengeçtiler.

**feddan,** *A. i.* **1.** Bir çift saban öküzü. **2.** Bir çift öküzle bir günde sürülebilen toprak. **3.** (Arap ülkelerinde kullanılan) dönüm birimi (eski feddan 59,3 ar; feddan-i Mısrî 42,1 ar).

**fedm,** *A. s.* Budala, gabi.

**feemma,** *A. bağ.* [Fe-amma] Kaldı ki, gelince.

**fehavi,** [Fehva ç.] Anlamlar, kavramlar.

**fehîm, fehime,** *A. s.* [Fehm'den] Anlayışlı.

**fehm,** *A. i.* Anlayış, anlama [ç. **Fühum**].

**fehva',** *A. i.* **1.** Anlam. **2.** Kavram. **3.** Özet, ruh.

**feillâ,** *A. zf.* Olmazsa, olmadığı halde.

**fekahet,** *A. i.* **1.** Fakihlik, fıkıh bilgisinde derinlik. **2.** Anlayış, kavrayış.

**fekâhet,** *A. i.* Güler yüzlü, lâtîfeci olma.

**fekar, fikar,** *A. i.* ç. (Ana.) Omurga kemikleri. *Zülfikar,* Bedr savaşında düşmandan alınıp Muhammet peygamberin Ali'ye verdiği kılıç.

**fekk,** *A. i.* **1.** Ayırma, açma. **2.** Kırma, koparma. **3.** Kurtarma. **4.** (Ana.) Çene kemiği. *Fekk-i âlâ,* üstçene; *-esfel,* altçene.

**fekkeyn,** *A. i.* (Alt ve üst) İki çene.

**fekkî, fekkiyye,** *A. s.* (Ana.) Çene ile ilgili. *İzam-i fekkiye, şiryan-i fekkî.*

**felâ,** *A. zf.* O halde, o zaman. *Felâcerem,* muhakkak, şüphesiz.

**felâh,** *A. i.* **1.** Kurtuluş. **2.** Mutluluk. *Hayyalelfelah,* hay-

din mutluluk ve kurtuluşa (ezan cümlesi).

**felâhan, felâhun,** *F. i.* Taş atma aleti, sapan.

**felâhat,** *A. i.* Ekincilik, çiftçilik.

**felâhat,** *F. i.* Taş atmada kullanılır alet. Sapan.

**felâhyab,** *F. s.* [Felâh-yab] Felâh bulan. Kurtuluşa eren.

**felak,** *A. i.* **1.** Tan zamanı. **2.** Falaka, tomruk.

**felâket,** *A. i.* (Türkçede yapılmıştır) Büyük dert, belâ.

**felâketdide,** *F. s.* (Türkçede yapılmıştır) Dert görmüş, derde uğramış [ç. **Felâketdidegân**].

**felâketzede,** *F. s.* (Türkçede yapılmıştır) Derde uğramış.

**felâketzedegân,** *F. i.* [Felâketzede ç.] Derde uğramış kimseler.

**felâsife,** *A. i.* [Filesof ç.] Filozoflar. *Mezahib-i felâsife,* filozofların okulları.

**Felâtun,** *A. i.* Eski Yunan filozofu Eflâtun.

**felc,** *A. i.* Vücudun bir kısmının veya bütününün kımıldamaktan kalması hastalığı, inme.

**felek,** *A. i.* **1.** Gök. **2.** Zaman. **3.** Talih, baht. **4.** Dünya. **5.** Her gezegenin gökyüzündeki katı. *Felek-ül-âlâ, felek-ül-eflâk,* eski astronominin dokuz gökünden öteki felekleri içine alınış olan dokuzuncu felek; sekizincisi on iki burcun bulunduğu *felek-i sâmin;* yedincisi *-Zuhal* (Saturn); altıncısı *-Müşteri* (Jupiter); beşincisi *-Merih* (Mars); dördüncüsü *-Şems* (Güneş); üçüncüsü *-Zühre* (Venüs, Çobanyıldızı); ikincisi *-Utarid* (Merkür); birincisi *-Kamer* (Ay); aşağıdan birincidir, bu bakımdan *-esfel* de denir; *nüh felek,* dokuz felek [ç. **Eflâk**].

**felekcah,** *F. s.* [Felek-cah] Felek rütbeli. Derecesi felek kadar yüksek.

**feleki, felekiye,** *A. s.* **1.** Felekle ilgili. **2.** i. Astronomi ile uğraşan.

**felekiyyat,** *A. i.* Astronomi bilgisi.

**felekiyyun,** *A. i.* Astronomi bilginleri.

**felekzede,** *F. s.* [Felek-zede] Feleğin zulmüne uğramış, talihsiz [ç. **Felekzedegân**].

**Felistin,** Palestin, Filistin.

**felizalik,** *A. bağ.* İmdi, şunun için.

**fellâh,** *A. i.* [Felâhat'ten] **1.** Ekinci, çiftçi. **2.** Mısır çiftçisi. **3.** Kara Arap [ç. **Fellâhîn**].

**felsefe,** *A. i.* Filozofi.

**felsefî,** *A. s.* Felsefe ile ilgili, felsefeden sayılan, felsefece. *Efkâr-i felsefiye, fikr-i felsefî,* felsefe fikirleri.

**felsefiyat,** *A. i.* Felsefe konuları, felsefe.

**fem,** *A. i.* Ağız. *Gonce fem,* konce gibi, küçük ağızlı [ç. **Efvah**].

**femmî, femmiye,** *A. s.* Ağızla ilgili.

**fen, fenn,** *A. i.* Akıl, tecrübe, ispatla meydana gelmiş bilim. (XX. yy.) Bir aralık *technique* karşılığı olarak kullanılmak istenmişse de tutmamıştır. *İlm ü fen* olarak beraber kullanılırdı. *Edebiyat* karşıtı olarak da kullanılmıştır. *Fenn-i harb, -tedavi, hezar-fen* [ç. **Fünun**].

**fena',** *A. i.* **1.** Yok olma. Süreksizlik. *Dâr-i fena, dâr-ülfena* (fena evi), bu dünya **2.** (Tas.) İnsanın kendinden ve bütün dünya işlerinden vaz geçip birlik denizine dalması, *fena fillâh.*

**fenagâh,** *F. i.* [Fena-gâh] Fânilik yeri, bu dünya.

**fenapezir,** *F. s.* [Fena-pezir] Yok olabilir, sürekli olmayan.

**fend,** *F. i.* Yalan, dolan.

**feneg, feng,** *A. i.* Tarablus tilkisi. Karsak ve postu.

**fennen,** *A. zf.* Fen bakımından, fenne uygun olarak.

**fennî, fenniyye,** *A. s.* Fenne ait, fen ile ilgili. *Makale-i fenniye, mebahis-i fenniye, mecmua-i fenniye,* fen konularını işleyen makale, bahisler, dergi. (As.) *Kıtaat-i fenniye,* (İstihkâm, Muhabere) fen kıtaları.

**fenniyyat,** *A. i.* (XX. yy.) Fransızcadan *technologie* karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

**fer,** *F. i.* **1.** Parlaklık, aydınlık. **2.** Süs.

**fer', fer,** *A. i.* **1.** Dal, budak, kol. **2.** Bir kökten ayrılan kolların her biri. **3.** İkinci derecede olan. **4.** Ayrıntı. *Fer-i fiil,* ortaç,

**ferace,** *A. i.* **1.** Yabanlık bol cübbe. Sarıklıların giydiği hafif üstlük. **2.** Kadınların dışarı çıktıkları zaman giydikleri üstlük.

**feradis,** *A. i.* [Firdevs ç.] **1.** Bahçeler. **2.** Cennetler. *Feradis-i cennet,* cennet bahçeleri.

**ferag,** *A. i.* **1.** Vaz geçme, çekilip bırakma. **2.** Hiç bir şeyle uğraşmayıp rahat etme, dinlenme. **3.** Rahatlık. **4.** (Huk.) Üstüne çevirme. Başkasına satılan bir yerin kaydedilme-

si. *Ferag-i bal*, yürek rahatlığı; *-hâtır*, zihin rahatlığı; *günc-i ferag*, *küşe-i ferag*, rahatlık, dinlenme köşesi, *Ferag ü intikal*, alım satımda tapu muamelesi.

**feragat**, *A. i.* **1.** Vaz geçme. **2.** Tokgözlülük gösterme. **3.** Rahatlık, dinçlik, **4.** Dava açtıktan sonra davacının hakkından vaz geçmesi.

**ferah**, *F. s.* **1.** Bol, geniş. **2.** Neşeli, açık. **3.** Gönlü şenlendiren. **4.** Çok. *Hesab-i ferah*, geniş tutulan hesap.

**ferah**, *A. i.* Sevinme, iç açıklığı.

**ferahaver**, *F. s.* [Ferah-âver] Ferah getirici, sevindirici.

**ferahbahş**, *F. s.* [Ferah-bahş] İç açıcı.

**ferahefza, ferahfeza**, *F. s.* [Ferah-efza] Ferah arttırıcı.

**ferahim**, *F. i.* **1.** Toplanma, birikme. **2.** Topluluk, bir arada olma.

**ferahnak**, *F. s.* **1.** Sevinçli. **2.** Musiki makamlarından biri.

**feraid**, *A. i.* [Feride ç.] Tek bulunan inciler.

**feraine**, *A. i.* [Firavun ç.] Firavunlar.

**feraiz**, *A. i.* [Farize ç.] **1.** Farizeler, farzlar. **2.** (İlm-i feraiz'den) Din bakımından miras, mirasçılar ve miras paylaşma konusu olan bilim. *Feraiz-i diniye*, dinin farzları. Müslümanların Tanrı buyruğu ile yapma zorunda bulundukları işler; *ashab-i feraiz*, mirasçılar.

**ferak, ferk**, *A. i.* Baş. Başın tepe kısmı.

**feramîn**, (Farsça *ferman* kelimesinin böyle Arapça çoğul hale konması yanlış sayıldığı halde kullanılmıştır). Fermanlar.

**feramuş**, *F. i.* Unutma, hatırdan çıkarma.

**feraset, firaset**, *A. i.* Hemen anlama, çabuk kavrama.

**feraşet**, *A. i.* (Tar.) Kâbe ve peygamber türbesi hademeliği, orayı süpürme işi ve sıfatı. Eskiden bu iş beratla insanlara verilir, onlar da her yıl oraya para ile birer vekil gönderirlerdi. *Feraşet-i şerife vekili*, padişahın bu iş için atanan vekili olup ötekilerin başı olurdu.

**ferbiyuniyye**, *A. i.* (Bot.) Sütleğengiller.

**ferc**, *A. i.* Kadın cinslik aleti.

**fercam**, *F. i.* Son, sonuç. *Bedfercam*, sonu iyi olmayan; *nafercam*, faydasız, yaramaz, uğursuz.

**ferce, fürce**, Bk. FÜRCE.

**ferd**, *A. i.* **1.** Bir bütünün her teki. **2.** Tek. Çift olmayan.

**3.** Eşi bulunmayan. **4.** İnsanların her biri. **5.** (Ed.) Mısraları birbirleriyle kafiyeli olmayan tek beyit. *Ferd-i âferide,* hiç kimse; *ferd-ül ferd,* ikiye bölünemeyen sayı; *cevher-i ferd,* (eski fizikte) varlığın temeli, bölünemez en küçük cisim; *cüz-i ferd,* atom; *receb-ül-ferd,* arabî aylardan recep ayı.

**ferda,** *F. i.* **1.** Yarın. **2.** Gelecek zaman. **3.** (Mec.) Kıyamet.

**ferdaniyyet,** *A. i.* **1.** Teklik. **2.** Yalnızlık. **3.** Fransızca *individualisme* (bireycilik) karşılığı olarak (XX. yy.)

**ferdi, ferdiyye,** *A. s.* **1.** Fertle ilgili. **2.** Tek şey.

**ferdiyyet,** *A. i.* Fransızca *individualité* (bireylik) karşılığı olarak (XX. yy.).

**ferec,** *A. i.* Acı ve kederden sonra gelen sevinç.

**feres,** *A. i.* At. *Islah-i nesl-i feres,* at cinsini ıslah (XX. yy.)

**Ferhad,** *A. i.* Ferhat ile Şirin hikâyesinin erkek kahramanı. Sevgilisi uğruna dağları devirmekle ün almıştır.

**ferhal,** *F. s.* Düz, uzun saç.

**ferhan,** *A. s.* Sevinçli.

**Ferhar,** *F. i.* Uzak Doğu'da bir şehir adı.

**ferhat,** *A. i.* [Ferah'tan] Rahatlık.

**ferheng, ferhenk,** *F. i.* **1.** Bilgi. **2.** Sözlük.

**ferhunde,** *F. s.* Uğurlu, kutlu.

**ferhundefal,** *F. s.* [Ferhunde-fal] Talihi uğurlu, kutlu.

**ferhundegî,** *F. i.* Uğurluluk, mutluluk.

**ferhundepâ,** *F. s.* [Ferhundepâ] Ayağı uğurlu.

**feri,** Bk. FER'.

**fer'i, fer'iyye,** *A. s.* **1.** Kökten olmayan, dallara, kollara ait olan **2.** İkinci derecede olan.

**ferid,** *A. s.* [Ferd'den] Tek, eşi olmayan. *Ferid-i asr, -dehr, -rüzgâr, -zaman,* zamanında eşi bulunmayan, tek; *ferid-üd-dehr,* aynı anlamdadır.

**feride,** *A. i.* Benzeri bulunmayan veya pek az bulunan inci [ç. **Feraid**].

**ferlh,** *A. s.* Sevinçli.

**ferik,** *A. i.* **1.** İnsan kalabalığı, **2.** Büyük bölük. **3.** Fırka (tümen) komutanı. Korgeneral.

**ferikan,** *A. i.* [Ferik ç.] Korgeneraller.

**ferikayn,** *A. i.* İki taraf, iki fırka. *Tekabül-i ferikayn,* iki düşman tarafın karşılaşması.

**ferişteh, firişte,** *F. i.* Melek.

**ferkad,** Bk. FARKAD.

**-fermâ,** *F. s.* «Buyuran, hükme-

den» anlamıyle kelimelere katılır. *Gıbtaferma, hükümferma, fermanferma* (Bk.)

**ferman,** *F. i.* Buyruk. *Ferman-i ilâhî,* Tanrı buyruğu; *-padişahî,* padişah buyruğu. *Emr ü ferman hazret-i men lehül emrindir,* (emir ve ferman, emir sahibi kimsenindir, anlamında) vezir ve müşürlere yazılan yazıların sonuna yazılırdı [ç. **Feramin**].

**fermanber,** *F. s.* [Ferman-ber] Verilen emri yapan.

**fermandih,** *F. s.* [Ferman-dih] Emir veren, buyuran.

**fermanferma,** *F. s.* [Ferman-ferma] Buyruğu geçen, hükmeden.

**fermanreva,** *F. s.* [Ferman-reva] Emri yürüyen, hükmü geçer olan.

**fermayiş,** *F. i.* **1.** Buyurma, emir verme. **2.** Ismarlama, sipariş.

**fermude,** *F. i.* **1.** Buyruk, **2.** Emir, irade, ferman.

**ferr,** Bk. FER.

**ferr,** *A. i.* Kaçma. Geri çekilme.

**ferraş,** *A. i.* [Ferş'ten] **1.** Hizmet gören. **2.** (Yatak, kilim) seren, süpüren.

**ferruh,** *F. s.* Uğurlu, kutlu, mutlu.

**ferruhfal,** *F. s.* Talihi uğurlu, açık.

**-fersa,** *F. s.* «Eskitici, yıpratıcı, aşındıran, yoran, tüketen» anlamıyle kelimelere katılır. *Canfersa, hiredfersa, tehammülfersa, takatfersa* (Bk.).

**fersah,** *A. i.* Dört saatlik (5000 metrelik) yol [ç. **Ferasih**].

**fersenk,** *F. i.* Fersah.

**fersude,** *F. s.* Eskimiş, aşınmış, yıpranmış, örselenmiş.

**fersudegî,** *F. i.* Eskilik. Yıpranma.

**ferş,** *A. i.* **1.** Döşeme. **2.** Yayma, yayılma. **3.** Döşek, halı, seccade. Yaygı. **4.** Yeryüzü, *Arş ü ferş,* yer ile gök.

**fertut,** *F. s.* **1.** Eski. **2.** Pek yaşlı. **3.** Bunak.

**ferve,** *A. i.* **1.** Kürk. **2.** Hayvanların değerli postu. *Ferve-i beyza,* beyaz kürk (şeyhülislâmlar giyerdi.)

**ferver, ferverdin,** *F. i.* **1.** Mecusilerin melâikesi. **1.** Baharın ilk ayı.

**feryad,** *F. i.* **1.** Bağırma. **2.** Ses. **3.** Yaygara. **4.** Yardıma çağırma. **5.** Sızlanma.

**feryadhân,** *F. s.* [Feryad-hân] Yardım isteyen, yardım için bağıran.

**feryadres,** *F. s.* [Feryad-res] Yardıma yetişen, yardımcı.

**ferz,** *F. i.* Satranç oyununda vezir sayılan taş.

**ferzane,** *F. s.* **1.** Bilgin. **2.** Benzerlerinden farklı.

**ferzanegî,** *F. i.* **1.** Bilgi. **2.** Üstünlük.

**ferzend,** *F. i.* Oğul, çocuk.

**fesad,** *A. i.* **1.** Bozukluk. **2.** Karışıklık. Çürüme, çürüklük. *Fesad-i dimag,* delilik, (Mec.) delice düşünce; *-mide,* mide bozukluğu; *kevn ü fesat,* yaratıkların var olup yok olmaları; *Âlem-i kevn ü fesat* (var olup yok olma dünyası), bu dünya; *erbab-i fesat,* eşkıya.

**fesadamiz,** *F. s.* [Fesad-amiz] Fesada düşüren, karıştıran. Kargaşa çıkaran.

**fesadat,** *A. i.* [Fesat ç.] Fesatlar.

**fesadengiz,** *F. s.* [Fesad-engiz] Fesat koparan, karışıklığa yol açan.

**fesede,** *A. i.* [Fâsid ç.] **1.** Kalplar, sahteler. **2.** Fesatçılar, bozucular.

**fesaka,** *A. i.* [Fâsık ç.] Günah işleyenler.

**fesh,** *A. i.* **1.** Bozma. **2.** Kaldırma. **3.** Hükümsüz bırakma. **4.** Yürürlükten çıkarma. **5.** Bir mahkeme hükmünün üst bir mahkeme tarafından bozulması.

**fesih,** *A. s.* [Füshat'ten] Geniş, açık.

**feşafeş,** *F. i.* **1.** Okun havada çıkardığı ses. **2.** Hışıltı.

**-feşan,** *F. s.* «Efşan» kısaltılmışı. «Saçan, saçıcı» anlamıyle kelimelere katılır. *Hunfeşan, ziyafeşan* (Bk.).

**feşar,** *F. s.* Sıkıcı, sıkan.

**feta,** *A. i.* **1.** Delikanlı, genç. **2.** Yiğit. **3.** Cömert. *Lâ feta illâ Ali,* Ali'den başka yiğit yoktur.

**fetava,** *A. i.* [Fetva ç.] Fetvalar.

**feteyan,** *A. i.* Bk. FİTYAN.

**feth,** *A. i.* **1.** Açma. **2.** Başlama. **3.** Ele geçirme, zaptetme. *Feth-i bab,* kapı açma; *-kelâm,* söz açma, söze başlama, *-meyt,* otopsi; *Ebülfeth* (fetihler babası) II. Mehmet'in lakabı; *sure-i feth,* Kur'an'ın kırk sekizinci suresi; *yevm-el-feth,* Mekke'nin zaptedildiği gün. **4.** Mahşer günü [ç. **Fütuh, fütuhat**].

**fetha,** *A. i.* **1.** Arap alfabesinde harfleri *a, e,* okutan işaret. *Fetha-i hafife,* «e» okutanlar; *-sakıle,* «a» okutanlar. **2.** Delik.

**fethî, fethiyye,** *A. s.* Fetih ile ilgili.

**fetihname,** *F. i.* [Feth-name] Savaş üstünlüğünde, bir yer ele geçirilmede yurda haber vermek için gönderilen ilân fermanı.

**fetil, fetile,** *A. i.* **1.** Fitil. **2.** Örgü, bükme. *Fetile-i hacer,* dağ keteni; *-giysu,* saç örgüsü.

**fetk,** *A. i.* **1.** Sökme. **2.** Yarma, yarılma. *Retk ü fetk-i umur,* genel işlerin görülmesi.

**fetk,** *A. i.* Zamanını gözeterek ansızın, açıktan adam öldürme.

**fetret, fitret,** *A.* **1.** İki peygamber arasında geçen zaman. **2.** Bir hükümetin zayıflığı zamanı.

**fettab,** *A. s.* [Feth'ten] **1.** Kapılar açan, açıcı. **2.** Kapalı, karışık işlerini çözen (Tanrı).

**fettân,** *A. s.* [Fitne'den] **1.** Fitne koparıcı, kurnaz, karıştırıcı. **2.** Gönül alıcı, çekici. *Gamze-i fettan.*

**fetva,** *A. i.* Bir mesele ve dava için şeriatın ne dediğini anlatmak üzere müftü tarafından ad söylenmeden (Zeyd, Amr diyerek) yazılan karşılık. Müftü hükmü. *Bab-i fetva, daire-i fetva,* Şeyhülislâm kapısı denilen daire [ç. **Fetava**].

**fetvahane,** *F. i.* [Fetva-hane] Şeyhülislâm dairesinde fetva işleriyle uğraşan daire.

**fetvapenab,** *F. s.* [Fetva-penah] Şeyhülislâm.

**fevahir,** *A. i.* [Fahire ç.] Övünülecek şeyler.

**fevahiş,** *A. i.* [Fahişe ç.] Fahiş şeyler.

**fevaid,** *A. i.* [Faide ç.] Faydalar.

**fevaih, fevayib,** [Faiha, fayiha ç.] Çiçeklerin ve yemişlerin kokuları.

**fevakih,** *A. i.* [Fakihe ç.] Yemişler,

**fevaris,** *A. i.* [Faris ç.] Farisler, biniciler.

**fevasıl,** *A. i.* [Fasıl ç.] Fâsılalar, aralar.

**fevat,** *A. i.* Ölüm.

**fevatih,** *A. i.* [Fatiha ç.] Fatihalar.

**fevayib,** Bk. FEVAİH.

**fevazıl,** *A. i.* [Fazl ve fazıla ç.] Fazıllar.

**fevc,** *A. i.* Bölük, insan kalabalığı. [ç. **Efvac**].

**fevcafevc,** *F. s.* [Fevc-a-fevc] Akın akın.

**fevh, fevha,** *A. i.* Koku.

**fevehan,** *A. i.* [Fevha ç.] Kokular, kokup yayılma. **2.** Kan akma.

**fevehat,** *A. i.* [Fevha ç.] Kokular.

**feveran,** *A. i.* **1.** Kaynayıp fışkırma. **2.** Coşma, kabarma. **3.** Fırlama. *Feveran-i ab,* suyun fışkırması; *-gazap,* kızgınlığın patlak vermesi; *-zaman,* zamanın taşkınlığı.

**fevk,** *A. zf.* Üst. *Mafevk,* üst, âmir.

**fevkalâde,** *A. s.* [Fevk-el-ade] Âdetin dışında, olağanüstü. Hiç görülmemiş.

**fevkalgaye,** *A. s.* [Fevk-el-gaye] Gayenin üstünde; hiç umulmadık, umulanın üstünde.

**fevkalhad,** *A. s.* [Fevk-el-hadd] Haddin üstünde, hadden dışarı; pek aşırı.

**fevkalmemul,** *A. s.* [Fevk-el-me'mul] Umulanın üstünde, umulandan ziyade.

**fevkanî,** *A. s.* **1.** Üst katı olan. Üstteki. **2.** Üstte noktası olan harf (Arap harflerinde).

**fevvattabia, fevkattabiiye,** *A. s.* [Fevk-at-tabia, -tabiiye] Tabiat üstü.

**fevr,** *A. i.* Hemen, birdenbire olma, *Alel-fevr*, vakit geçirmeden.

**fevrî, fevriyye,** *A. s.* Birdenbire gelen, zorlu bir duygu etkisiyle düşünülmeden yapılan (hareket). (XX. yy.)

**fevt,** *A. i.* **1.** Bir daha bulamayacak şekilde kaybetme, elden kaçırma. **2.** Ölüm. *Fevt-i fırsat, -vakt*, fırsatı, vakti kaçırma.

**fevvare,** *A. i.* Döner fıskıye. Havuz fıskıyesi.

**fevz,** *A. i.* **1.** Kurtuluş. **2.** Üstünlük. **3.** Başarı.

**fevza,** *A. i.* **1.** Kargaşalık. **2.** (XX. yy.) Anarşi.

**fevzaî,** *A. s., i.* Kargaşalıkla ilgili. (XX. yy.) Anarşist.

**feyezan,** *A. i.* **1.** Taşma, çok gelme. **2.** Su basma. *Feyezan-i enhar, -miyah*, nehirlerin, suların taşması.

**feyfa,** *A. i.* Çöl. Düz, büyük sahra [ç. **Feyafi**].

**feyfaneverd,** *F. s.* [Feyfa-neverd] Çöllerde yol alan. Çöl yolcusu.

**feylesof,** *A. i.* **1.** Felsefe ile uğraşan. **2.** Dünyayı umur etmez; kalender. **3.** İtikatsız.

**feyyaz,** *A. s.* **1.** Gür, bereketli. **2.** Bolluk verici, feyz verici. *Feyyaz-i mutlak*, Tanrı.

**feyyil,** *A. i.* Zayıf hüküm.

**feyz,** *A. i.* **1.** Bolluk. *Feyz ü bereket.* **2.** Bağış, ihsan. *Feyz-i ilâhî.* **3.** İlerleme, olgunlaşma. **4.** Mutluluk, Tanrının verdiği iç mutluluğu (Tas.) [ç. **Füyuzat**].

**feyzaver,** *F. s.* [Feyz-aver] Feyz getiren.

**feyzbahş,** *F. s.* [Feyz-bahş] Bereket ve bolluğu meydana getiren.

**feyzdar,** *A. s.* [Feyz-dar] Gürelmiş, feyzli.

**feyznak,** *F. s.* [Feyz-nak] Feyizli, verimli.

**feyzresan,** *F. s.* [Feyz-resan] Feyz veren. Yetiştiren,

**-feza,** *F. s.* «Efza»nın kısaltılmışı. «Artıran» anlamıyle kelimelere katılır. *Canfeza, ferahfeza, ruhfeza.*

**feza'**, *A. i.* **1.** Geniş alan. **2.** Gök cisimleri arasındaki boşluk, uzay. *Feza-yi namütenahi*, sonsuz uzay; *feza-nevert*, uzayda giden, orada dolaşan.

**feza'**, *A. i.* **1.** Korkup kaçma. **2.** Dayanamama. **3.** Umarsızlık ve korkuyu belli etme. **4.** İnleyip sızlanma. *Ceza ü feza'*,

**fezleke**, *A. i.* **1.** Öz, özet. **2.** Kısa anlatma, anlatım özeti. **3.** (Huk.) Sorgu özeti. **4.** Kararların kısaca yazılması.

**fıdda**, *A. i.* Gümüş. *Da-ül-fıdda*, gümüş ile zehirlenme (Argyrie).

**fıkara**, Bk. FUKARA.

**fıkarat**, *A. i.* [Fıkra ç.] **1.** Fıkralar. **2.** Küçük hikâyeler. *Fıkarat-i lâtife*, lâtif hikâyeler; *-müntahabe*, seçilmiş hikâyeler. **3.** Cümleler, paragraflar. *Fıkarat-i anife*, yukarda geçen cümleler. **4.** (Ana.) Omurgalar. *Fıkarat-i acziye*, sağrı omurları; *-kataniye*, bel omurları; *-rakabiye*, boyun omurları; *-us'usiye*, kuyruk omurları; *-zahriye*, sırt omurları.

**fıkarî, fıkariye**, *A. s., i.* (Zoo.) Omura, omurgaya mensup, onunla ilgili. *Amud-i fıkarî*, omurga; *fıkariye*, omurgalılar; *gayr-i fıkarîye*, omurgasızlar.

**fıkh**, *A. i.* **1.** İyice bilmek. **2.** Şeriat bilgisi. Şeriat meselelerinin uygulanmış kısmının bilgisi. Kitap, sünnet, icma-i ümmet, kıyas-i fukaha ile şeriat meselelerini çözümleme bilgisi. *Fıkh-i Hanefî, -Malikî, Şafiî.*

**fıkra**, *A. i.* **1.** Omur. **2.** Bir yazının ayrıca bir konu olabilecek yolda olan ve ondan ayrılmış bulunan parçası. **3.** Paragraf. **4.** (Nasreddin Hoca, İncili Çavuş hikâyeleri gibi) çok kısa hikâyeler. **5.** Kanun maddelerinin paragraflarından her biri. **6.** Küçük hikâye (Ed. Ce.): **7.** Yazılmış herhangi kısa bir haber. **8.** Fransızca *chronique* anlamında gündelik olayların kısa olarak ve iyi bir üslupla yazılmış şekilleri.

**fırak**, *A. i.* [Fırka ç.] Fırkalar, partiler. *Fırak-i dalle*, sapıtmış, yoldan çıkmış gruplar (dinde); *-siyasiye*, politika partileri.

**fırka**, *A. i.* **1.** İnsan kalabalığı grupu. **2.** Politika partisi. **3.** Asker tümeni. *Fırka-i askeriye*, tümen; *-naciye*, Müslüman grupu; *-siyasiye*, parti.

**fırsat, fursat**, *A. i.* Uygun zaman ve hal.

**fırsatcu,** *F. s.* [Fırsat-cu] Fırsat arayan, fırsat bekleyen.

**fırsatyab,** *F. s.* [Fırsat-yab] Fırsat bulan, eline fırsat geçen.

**fıtam,** *A. i.* Sütten kesme.

**fıtnat,** *A. i.* Zihin açıklığı. Çabuk kavrayış.

**fıtr,** *A. i.* Oruç açma. *İyd-i said-i fıtr,* ramazan (şeker) bayramı; *sadaka-i fıtr,* oruç bozma sadakası (bayramdan önce fıkaraya dağıtılırdı).

**fıtra,** *A. i.* Sadaka-i fıtr da denilen oruç bozma sadakası.

**fıtrat,** *A. i.* **1.** Yaradılış. **2.** Yaradıcı kuvvet, kudret.

**fıtraten,** *A. zf.* Yaradılıştan olarak.

**fıtrî, fıtriye,** *A. s.* Yaradılıştan olan.

**fıtriyye,** *A. i.* (Fel.) Doğuştancılık (*nativitisme*) karşılığı olarak (XX. yy.).

**fi',** (Türkçede kullanılmıştır) Paha, değer, fiyat. *Fi-i aslî,* asıl değer; *-carî,* geçer değer; *-kat'i,* son fiyat, olacağı.

**fi,** *A. e.* **1.** Katıldığı kelimelerin sonlarını *i* okutur ve *-de* haline koyar. *Fi nefsülemr,* Latince *In re* sözü karşılığı (XX. yy.). **2.** *Fi,* eskiden tarih okunurken yanlarına katılırdı; *Fi 20 Haziran,* «filanca zamanda» anlamına «fi filan tarihinde» denilirdi:

| | |
|---|---|
| *fi-l-asl* | *fi-mabaad* |
| *fi-l-hakika* | *fi sebilullah* |
| *fi-l-hal* | *fi yevmina* |
| *fi-l-mesel* | *fi zamanina* |
| *fi-l-vaki* | |

**fial,** *A. i.* [Fiil ç.] Fiiller, işler. *Bed-fial,* yaptıkları kötü olan.

**fiat,** (Türkçede) *fî* kelimesinin çoğulu gibi kullanılmıştır. Paha, değer.

**fida, feda,** *A. i.* Bk. FEDA.

**fidye,** *A. i.* Birinin esirlik veya belâdan kurtarılması için verilen para, kurtarmalık. *Fidye-i necat,* can kurtarma akçesi.

**fie,** *A. i.* Kalabalık, topluluk. *Fie-i kalile,* az bir insan topluluğu (fenalık için bir araya gelmişlere denirdi).

**figan,** *F. i.* Bağırıp çağırma. İnleme. Hayıflanma.

**figâr,** Bk. FİKÂR.

**-fih,** *A. e.* «Onda, içinde» anlamıyle söze katılır. *Ma nahnü fih,* konuştuğumuz, *münazaün fih,* hakkında tartışma, çekişme olan, kavgalı, *mef'ul-in fih,* -de hali.

**fihal,** *A. i.* [Fahl ç.] Üstün kimseler.

**fiham,** *A. i.* [Fahm ç.] Ulular, büyükler. *Vükelâ-i fiham.*

**fihris,** *A. i.* Bir kitabın içindeki

maddeleri, konuları gösterir cetvel.

**fihrist,** *F. i.* Kitabın içindekileri gösterir cetvel.

**fiil, fi'l,** *A. i.* **1.** İş, *Fi'l-i hayr,* hayırlı iş; *-şeni',* çok kötü iş (ırza geçmeler için kullanılırdı); *-şerr,* kötü iş; *bilfiil,* sözle değil, işle, işe karışarak. **2.** (Gra.) Eylem, oluş, durum gösteren söz. *Fiil-i cevheri, imek* mastarından yapılan varlık fiili; *-hikâye,* hikâye birleşik zamanı; *-iane,* karmaşık fiiller yapmak için başka fiillere katılan bilmek, vermek, yazmak gibi *yardımcı fiiller; -iktidarî,* yeterlik fiili; *-iltizamî,* gereklik kipi; *-istimrarî,* sürerlik fiili; *-lâzım,* geçişsiz fiil; *-malûm,* etken fiil; *mazi,* geçmiş zaman kipi; *-meçhul,* edilgen fiil; *-mukarabe,* yaklaşma fiili; *-mutavaat,* öze dönüşlü fiil; *-muzari,* geniş zaman kipi; *-müşareket,* işteşlik fiili; *-müteaddi,* geçişli fiil; *-rivayet,* rivayet birleşik zamanı; *-şart,* **1.** Şart birleşik zamanı. **2.** Dilek-şart kipi; *-tacilî,* tezlik fiili; *-temennî,* dilek-şart kipi; *-vücubi,* gereklik kipi. **3.** (Arap gra.) Kök kelimelerin kalıbı, *Fa'-ül-fiil,* fiil kökündeki birinci harf; *ayn-ül-fiil,* ikinci harf, *lâm-ül-fiil,* üçüncü harf. *Fer-i fiil,* (ism-i fail, ism-i mef-ul, sıfat-i müşebbehe) Ortaç. **4.** (Psi.) *Fiil-i mün'akis,* tepke (*Réflexité* karşılığı. XIX. yy.); *aks-i fiil* veya *redd-i fiil,* tepki (*réaction* karşılığı, XX. yy.).

**fiilen,** *A. zf.* İş olarak, iş halinde. Yaparak, karışarak. *Fiilen zimedhal,* iş görerek karışmış (kimse).

**fiilî, fiiliye,** *A. s.* **1.** Fiil ile ilgili. **2.** Gerçekten yapılan, sözde kalmayan. *Cümle-i fiiliye,* yüklemi fiil olan cümle, fiil cümlesi; *hizmet-i fiiliye,* ilk askerlik ödevi.

**fiiliyat,** *A. i.* İş olarak, gerçekten yapılan şeyler. İşler.

**fiiliyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızca *activisme* karşılığı olarak (etkincilik) felsefe terimi, Türkçede kullanılır. (XX. yy.).

**-fikâr, figâr,** *F. s.* «Yaralı» anlamıyle kelimelere katılır. *Dilfikâr,* gönlü yaralı.

**fikdan,** *A. i.* **1.** Eksiklik. **2.** Bulunmama. **3.** Yokluk. *Fikdan-i irade,* irade yitimi (*Aboulie* karşılığı olarak XIX. yy.); *-kuva,* Fransızca *adynamie* karşılığı olarak (XX. yy.). Bk. ADEM, MADUMİYET.

**-fiken,** *F. s. Efken* kısaltısı.

**-fikende,** *F. s. Efkende* kısaltısı.

**fikr,** *A. i.* **1.** Fikir, düşünme. **2.** Akıl. **3.** Oy, istek. **4.** Bellek, hafıza. *Fikr-i muzmar,* dışarı vurulmamış, gizli fikir; *-sabit,* saplantı; *-takib,* peşini bırakmama, sona erdirme.

**fikren,** *A. zf.* **1.** Düşünerek. **2.** Belli etmeden, içinden düşünme.

**fikret,** *A. i.* Düşünme. Düşünceye dalma.

**fikrî, fikriye,** *A. s.* Fikirle ilgili. *Hayat-i fikriye,* düşünme âlemi.

**fikriyat,** *A. i.* Fikir işleri (XX. yy.).

**fil,** *A. i.* (Zoo.) Fil [ç. **Füyul**].

**fil'asl,** *A. zf.* Aslında.

**filcümle,** *A. zf.* Sözün kısası, nihayet. Hepsi.

**filhakika,** *A. zf.* Gerçekten, doğrusu.

**filhal,** *A. zf.* Şimdi, hemen.

**filizz,** *A. i.* Erir ham maden. İşlenmemiş maden.

**filizzat,** *A. i.* [Filizz ç.] Ham madenler. *Filizzat-i seb'a,* altın, gümüş, cıva, bakır, demir, kalay, kurşun filizleri.

**fimabaat,** *A. zf.* Bundan sonra.

**firak,** *A. i.* Ayrılık, ayrı düşme.

**firar,** *A. i.* Kaçma, kaçamak, kurtulmak.

**firarî,** *A. s.* Kaçak, kaçkın.

**firaset, feraset,** Bk. FERASET.

**firaş,** *A. i.* Döşek, yatak. *Esirfiraş,* hasta; *hemfiraş,* kadın eş; *sahibfiraş,* hasta.

**firavan, feravan,** *F. s.* Bol, çok.

**firavun,** *A. i.* **1.** Mısır'ın ilkçağlardaki hükümdarlarına verilen unvan. **2.** Ziyade inat ve kibirlilik [ç. **Feraine**].

**firaz, feraz,** *F. i.* Yükseklik, çıkış. *Firaz ü neşib,* iniş çıkış, engebelik.

**-firaz,** *F. s.* «Yüksekten» anlamıyle kelimelere katılır, «-eraz» sözünün kısaltılmışıdır: *gerdenfiraz, nahvetfiraz, serfiraz.*

**firdevs,** *A. i.* **1.** Cennette altıncı bahçe. **2.** Bahçe. *Firdevs-aşiyan,* cennetlik (rahmetli) [ç. **Feradis**].

**-firib,** *F. s.* «Aldatan, kandıran» anlamıyle kelimelere katılır.

| | |
|---|---|
| *avamfirib* | *nazarfirib* |
| *dilfirib* | *nigehfirib* |
| *ebtelâfirib* | *ruhfirib* |

**firibende,** *F. s.* Aldanmış, kapılmış.

**firifte,** *F. s.* Aldatılmış, kandırılmış.

**firistade,** *F. s.* **1.** Gönderilmiş. **2.** Elçi [ç. **Firistadegân**].

**firişte, ferişte,** *F. i.* Melek [ç. **Firiştegân**].

**firkat, fürkat,** *A. i.* Ayrılık.

**firkatzede,** *F. s.* [Firkat-zede] **1.** Ayrılık çeken. **2.** Ayrılmış.

**firuz,** *F. s.* **1.** Kutlu, mutlu. **2.** Üstün gelmiş.

**firuze,** *F. i.* **1.** Gök renk. **2.** Nişabur'da çıkan gök renkte yüzük taşı.

**firuzefam,** *F. s.* Gök renkte. Mavi renk.

**fisk,** *A. i.* **1.** Günah işleme. **2.** Dinin yasak ettiği şeyleri yapma. *Fisk ü fücur.*

**fiskıyye,** *A. i.* Suyu yukarı doğru püskürten musluk.

**fitne,** *A. i.* **1.** Azdırma, baştan çıkarma. **2.** Karışıklık. **3.** Arabozan. **4.** Fitne ve fesat çıkaracak derecede güzel kimse. *Fitne-i âlem,* herkesi birbirine düşüren güzel; *ikaz-i fitne,* karışıklık çıkarma [ç. **Fiten**].

**fitneamiz,** *F. s.* [Fitne-amiz] Karıştırıcı, fesatçı.

**fitnecu,** *F. s.* [Fitne-cu] Fesatçı. fitne arayan [ç. **Fitnecuyan**].

**fitneengiz,** *F. s.* [Fitne-engiz] Fesat koparan, fesat çıkaran.

**fitrak,** *F. i.* At eyerinin terkisi. Terki kayışı.

**fitret, fetret,** *A. i.* Karışıklık, aralık.

**fityan, feteyan,** *A. i.* [Feta ç.] Yiğitler, erler.

**fuad,** *A. i.* **1.** Yürek. Kalp, dil, gönül. **2.** Anlık. *Cazib-ül-fuad,* sevimli, yüreği kendine çeken; *mecruh-ül-fuad,* yüreği yaralı, kırık; *mesrur-ül-fuad,* gönlü sevinç içinde; *ruşen-fuad,* aydın yürekli.

**fuhş,** *A. i.* **1.** İş ve sözde taşkınlık. **2.** Edep ve terbiyeye uymaz davranış. **3.** Ayıp, zina [ç. **Fuhşiyyat, fevahiş**].

**fuhul,** *A. i.* [Fahl ç.] **1.** Benzerlerinden üstünler. **2.** Başlar, başkanlar. *Fuhul-i muhaddisîn, -müfessirîn, -şuara, -ulema,* hadisçilerin, tefsircilerin, şairlerin, bilginlerin ileri gelenleri.

**fukaha,** *A. i.* [Fakîh ç.] Fıkıh bilginleri. *Fukaha-i Hanefiye, -şafiiye,* hanefi, şafii din bilginleri.

**fukara,** *A. i.* [Fakîr ç.] Fakirler, yoksullar. *Fukara-i sâbirin,* sabreden, dayanan fakirler.

**ful,** *A. i.* Bakla. *Ful-i Marî,* nohudu andıran, deveyemi denen küçük ve kara tane.

**fulâd,** *A. i.* (Farsça *pulâd* sözünün Arapça şekli) Çelik.

**fusaha,** *A. i.* [Fasîh ç.] Fasih kimseler. *Fusaha-yi Arab,* Arap fasihleri.

**fusul,** *A. i.* [Fasıl ç.] Fasıllar, bölükler, kısımlar. *Fusul-i erbaa,* dört fasıl (mevsim).

**fusus,** *A. i.* [Fass ç.] **1.** Yüzük taşları, yüzükler. **2.** (Badem gibi) Yemiş içi.

**futur,** *A. i.* Mantar.

**fuzalâ',** *A. i.* [Fadıl, fazıl ç.] Fazıllar, olgun, bilgin, fazilet sahipleri.

**fuzul,** *A. i.* [Fazl ç.] **1.** Fazla, gereksiz şey, söz. **2.** Haksız, aşkın davranma.

**fuzulen,** *A. zf.* **1.** Haksız ve izinsiz olarak. **2.** Zorbalıkla.

**fuzulî,** *A. s.* [Fuzul'den] **1.** Boşuna, haksız, yersiz. **2.** Boşboğaz.

**füccar,** *A. i.* [Facir ç.] Günahkârlar.

**füc'e,** *A. i.* Ansızın, birdenbire gelen.

**füc'eten,** *A. zf.* Birdenbire, ansızın (ölüm).

**fücur,** *A. i.* Günah, zina.

**fükâhat,** *A. i.* [Fükâhe ç.] Eğlenceli fıkralar, lâtifeler.

**fükâhe,** *A. i.* Eğlenceli fıkra, lâtife.

**-füken, -fiken,** *F. s.* Bk. FİKEN.

**fülân,** *A. i.* Falan, filan.

**fülfül,** *A. i.* Karabiber.

**fülk,** *A. i.* **1.** Gemi, kayık, filika. **2.** Ağırşak. **3.** Yuvarlak nesne. **4.** Nuh'un gemisi.

**füls,** *A. i.* **1.** Bakır para, ufak akçe. **2.** (Hek.) Pul pul düşen kabuk.

**fülûl,** *A. i.* [Fel ç.] Kılıç yüzündeki çentikler.

**fülûs,** *A. i.* [Füls ç.] Bakır paralar.

**fünduk,** *A. i.* [Bunduk, punduk Farsçasının Arapçası], **1.** Fındık. **2.** Han.

**fünun,** *A. i.* [Fen ç.] Fenler. Uygulanmış bilimler. *Fünun-i bahriye,* denizcilik fenleri; *-harbiye,* savaş bilgileri; *-şetta,* çeşitli fenler; *darülfünun,* üniversite; *Mecmua-i fünun,* Cemiyet-i ilmiye-i Osmaniye tarafından 1862'de çıkarılan aylık dergi; *zufünun,* çok şeyler bilen.

**fürce, ferce,** *A. i.* **1.** Aralık, çatlak. **2.** Fırsat. **3.** Baskıdan kurtulmak.

**Fürkan,** *A. i.* Kur'an. *Sure-i Fürkan,* Kur'an'ın 25. suresi; *yevm-el-fürkan,* Bedir savaşı.

**Fürs,** *A. ç. i.* Farslılar. Fars milleti. Eski İran.

**fürsan,** *A. i.* [Faris ç.], **1.** Usta biniciler. **2.** Atlılar.

**fürsat,** *A. i.* Bk. FIRSAT.

**fürsî,** *A. s.* Farslı.

**fürsiyyat,** *A. i.* Fars dili kural ve deyimleri bilgisi.

**füru,** *F. s.* «Aşağılık» anlamıyle ön ve son ek olarak kullanılır.

**füru',** *A. i.* [Feri' ç.] **1.** Dallar, budaklar. **2.** Bir kökten ayrılmış bölükler, bir atadan gelen çoluk çocuk, torunlar.

**füruat,** *A. i.* [Füru' ç.] Dallar budaklar.

**fürug,** *F. i.* Işık, aydınlık. *Mihr-i fürugefşan,* ışık saçan güneş.

**füruht,** *F. i.* Satım, satış. *Füruht ü hirid,* alım satım, ticaret.

**füruk,** *A. i.* [Fark ç.] Farklar, başkalıklar. *Füruk-i elfaz,* lafız farklar.

**fürumande,** *F. s.* Âciz, yorgun, bitkin [ç. **Fürumandegân**].

**fürumandegî,** *F. i.* Yorgunluk, bitkinlik.

**fürumaye,** *F. s.* Soyu alçak, soysuz.

**fürunihade,** *F. s.* İndirilmiş, çıkarılmış.

**füruset, fürusiyyet,** *A. i.* At yetiştirme, binicilik bilgisi.

**-füruş,** *F. s.* «Satan» anlamıyle kelimelere katılır:

| | |
|---|---|
| *azametfüruş* | *işvefüruş* |
| *badefüruş* | *malûmatfüruş* |
| *çayfüruş* | *meyfüruş* |
| *hadfüruş* | *tafrafüruş* |

**-füruz,** *F. s.* [Efruz'dan] «Parlatan, nurlandıran» anlamıyle kelimelere eklenir:

| | |
|---|---|
| *cihanfüruz* | *hatırfüruz* |
| *dilfüruz* | *kitfüruz* |

**füruzan,** *F. s.* Parlak.

**füshat,** *A. i.* Genişlik, açıklık.

**füshatkede,** *F. i.* Geniş yer, alan.

**füshatseray,** *F. i.* Geniş alan.

**füsun,** *F. i.* [Efsun hafifi] Büyü.

**füsürde,** *F. s.* [Efsürde hafifi] Donmuş. *Füsürde-dil,* gönlü donmuş, duygusuz.

**fütade,** *F. s.* [Üftade hafifi] Düşmüş, düşkün.

**fütadegân,** *F. s.* [Fütade ç.] **1.** Düşmüşler. **2.** Düşkünler. Tutkunluk.

**fütan, eftan,** *F. s.* Düşen, düşerek.

**fütuh,** *A. i.* [Feth ç.] **1.** Zaferler, fetihler. **2.** Yürek yoluyla Tanrı bilgisine ulaşma. **3.** Tanrı rahmeti, ruhanî nimetler.

**fütühat,** [Fütuh ç.] Fetihler.

**fütur,** *A. i.* Gevşeklik, usanç, bezginlik. *Bilâfütur,* fütursuzca, usanmadan.

**fütüvvet,** *A. i.* **1.** Gençlik, delikanlılık. **2.** Cömertlik. **3.** Yiğitlik. *Fütüvvetlû,* mülâzım (teğmenler) ile yüzbaşılar ve bunların karşılığı olarak sivillerde rabıa rütbesinde olan memurların resmî unvanı.

**fütüvvetmend,** *F. s.* Cömertliği, mertliği olan [ç. **Fütuvvetmendan**].

**füvak,** *A. i.* **1.** Hıçkırık. **2.** Can çekişme.

**füyul,** *A. i.* [Fil ç.] Filler.

**füyuz, füyuzat,** *A. i.* [Feyz ç.] Feyzler, moral telkinler.

**-füzud,** *F. s.* [Efzud hafifi] Artıcı.

**-füzun,** *F. s.* [Efzun hafifi] Çok, ziyade.

**füzunî,** *F. i.* Artma, çoğalma.

**füzunter,** *F. s.* Pek çok, pek ziyade.

# G

**g, 1.** Osmanlı ve Fars alfabelerinin yirmi ikinci, Arap alfabesinin on dokuzuncu harfi olan *gayn* harfi ile Osmanlıca ve Farsça alfabenin yirmi beşinci harfi olan *kâf* harfinin *ge* sesi veren okunuşlularını karşılar. **2.** *Ge* sesi veren kef harfine *kâf-i farisî* veya *kâf-i acemî* denir: *Gâh, germ, gil, gûya, güft.* **3.** G harfi ebced hesabında 1000, kef harfi de 20 rakamına işarettir.

**gabât, İ.** *ç. A.* (Gaabât) Gabeler, vahşî hayvan yatağı sık ormanlar.

**gabavet,** *A. i.* Kalınkafalılık, anlayışsızlık.

**gabe,** *A. i.* [Gaabe] **1.** Sık orman. **2.** Yırtıcı hayvan yatağı. [ç. **Gabât**].

**gabgab,** *A. i.* Çene altı. Çifte gerdan.

**gabi,** *A. s.* Kalınkafalı. Anlayışsız. Bön [ç. **Agbiya**].

**gabin,** *A. s.* (Gaabin) [Gabn' dan] Alışverişte aldatan, hileci.

**gabir, gaabir,** *A. i., s.* **1.** Kalan. **2.** Gelecek zaman. **3.** (Arap gra.) Gelecek zaman.

**gabn,** *A. i.* **1.** Alışverişte aldatma. **2.** Ziyade kazanma *Gabn-i fahiş,* aşırı kâr, faiz alıp aldatma.

**gabra',** *A. i.* **1.** Yer, toprak. Yeryüzü. **2.** *s.* Toprak rengi.

**gad,** *A. i.* Erte, yarın.

**gada,** *A. i.* Sabah yemeği.

**gadat,** *A. i.* Sabah. Sabahın erken zamanı [ç. **Gadavat**].

**gaddar,** *A. s.* [Gadr'den] **1.** Çok gadreden. Zulmeden. **2.** Vefasız. **3.** Soyucu, pahacı.

**gaddarane,** *F. zf.* Hiç acımadan, haince.

**gaddare,** *A. i.* (Türkçede yapılmıştır) **1.** Uzun kama. **2.** İki tarafı keskin kılıç.

**gadir,** *A. i.* **1.** Durgun su. **2.** Gölcük.

**gadiri, gadiriye,** *A. s.* Göle ait, gölde biten. *Fasile-i gadiriye,* göl bitkileri.

**gadiyye,** *A. i.* Sabahın erken vakti; tan atmasıyle güneş doğması arası.

**gadr,** *A. i.* **1.** Vefasızlık. **2.** Acımazlık. **3.** Haksızlık.

**gadrdide,** *F. s.* [Gadr-dide] Gadre uğramış. Haksızlık görmüş.

**gadub, gazub,** Bk. GAZUB.

**gaffar,** *A. s.* Bağışlaması, ayıp-

ları örtmesi çok olan (Tanrı).

**gafil,** *A. s.* [Gaflet'ten] **1.** Habersiz, dikkatsiz. **2.** Önden yapacağını ve başına geleceği düşünmeyip aldırış etmeyen [ç. **Gafılân**].

**gafilâne,** *F. s., zf.* [Gafil-âne] **1.** Gafile yakışır surette. **2.** Habersizce. Körü körüne.

**gafîr,** *A. s.* Çok, sayısız. *Cemm-i gafîr,* kalabalık, çok kalabalık.

**gaflet,** *A. i.* **1.** Habersizlik. Boş bulunma. Dalgınlık. **2.** Uyku basma- *Al-el-gafle,* ansızın, habersizce.

**gafleten,** *A. zf.* Ansızın. Habersizce.

**gafur,** *A. s.* [Gufran'dan] Acıması, bağışlaması çok olan (Tanrı).

**gâh, geh,** *F. i.* Zaman, vakit, an. *Gâh ü bigâh; gâh ü nagâh,* vakitli vakitsiz; *nagâh,* ansızın, birdenbire.

**gâh,** *F. zf.* Bazı. Arasıra.

**-gâh, -geh,** *F. e.* Zaman veya yer göstererek kelimelere katılır.

| | |
|---|---|
| *askergâh* | *karargâh* |
| *aşıhgâh* | *kârgâh* |
| *cigergâh* | *lengergâh* |
| *cilvegâh* | *leşkergâh* |
| *destgâh* | *namazgâh* |
| *güzergâh* | *nazargâh* |
| *haymegâh* | *secdegâh* |
| *sehergâh* | *tahtgâh* |
| *seyrangâh* | *tarabgâh* |
| *seyrgâh* | *tecelligâh* |
| *şebangâh* | *temaşagâh* |
| *şikârgâh* | *vahelgâh* |

**gâhi, gehi,** *F. zf.* Ara sıra, bazı bazı.

**gâhvare, gehvare,** *F. i.* Beşik.

**gaî, gaiyye,** *A. s.* Gaye ile ilgili, maksat ve sonuca ait. *İllet-i gaiye,* bir işin sonucu, elde edilmeye çalışılan. (XX. yy) Fransızca *cause finaele* karşılığı.

**gaib, gaibe,** *A. s.* [Gayb gıyab'dan] **1.** Hazır bulunmayan, görünmeyen. (Gra.) **2.** Üçüncü şahıs, o. **3.** Kayıp [ç. ***Gavaib***].

**gaibane,** *F. s., zf.* Görmeyerek, görünmeyerek. Yüze karşı olmadan.

**gaile,** *A. i.* **1.** Sıkıntı, dert. **2.** Sıkıntılı iş. **3.** Baş belâsı. **4.** Savaş. *Gaile-i zaile,* geçen savaş [ç. **Gavail**].

**gait, gaita,** *A. i.* **1.** İnsan pisliği, çıkartı **2.** Çukur yer. *Mevadd-i gaita,* insan tersi.

**gaiyye,** *A. i.* (XX. yy.) Fransızcadan *finalisme* karşılığı olarak kullanılmıştır. Erekçilik, finalizm.

**galâ',** *A. i.* Pahalılık. *Kahtu galâ,* kıtlık ve pahalılık.

**galat,** *A. i.* **1.** Büyük yanlış, yanlış. **2.** (Ed. ) Kurala uy-

gunsuz söz veya tamlama. **3.** XIX. yy. da hekimlik terimleri yapılırken bazı üye gelişmelerinin yaradılıştan başkalığı, bazı aşırı gelişmeleri anlatmada kullanılmıştır. *Galat-i basar*, gözün bazı hallerde aldanması; *-fahiş*, pek belli, kaba yanlış; *-his*, duyuştaki aldanış; *-meşhur*, yanlış olduğu bilindiği halde kullanılması âdet olmuş yanlış; *-ruyet*, *-ruyet-i elvan*, renkleri başka renkte görme yanlışı (buna da-i Dalton da denirdi); *-tahakkümî*, (Ed.) dil kurallarına aykırı olarak kelimelerin birtakım değişikliklere uğraması; *-elvan*, fransızcadan *dyschromatopsie* karşılığı [ç. **Galatat**].

**galebe,** *A. i.* **1.** Yenme. **2.** Üstün gelme. **3.** Bastırma, bozguna uğratma. **4.** Zapt olunamayacak azgınlık. **5.** Kalabalık, çokluk [ç. **Galebat**].

**galeyan,** *A. i.* **1.** Kaynama. **2.** Çalkanma. **3.** Coşma. *Derece-i galeyan*, *nokta-i galeyan*, kaynama derecesi (100 santigrat).

**gali,** *A. s.* (Gaali,) [Galâ'dan] Pahalı.

**galib, galibe,** *A. s., i.* [Galebe'den] **1.** Yenen, üstün gelen. **2.** Daha kuvvetli. *Düvel-i galibe*, *fırka-i galibe*, (bir savaşta) üstün gelen devletler, fırka; *İhtimal-i galib*, *zann-i galip*, kuvvetli bir ihtimal, zan.

**galiba,** *A.zf.* Belki, görünüşe göre.

**galibane,** *F. s., zf.* Galip gelene, üstün gelene yakışır hal ve surette; üstün gelmiş olduğu halde.

**galibiyyet,** *A. i.* Galiplik. Yenme. Üstünlük.

**galiya, galiye,** *A. i.* **1.** Mis ve amber karışığı siyah macun halinde güzel bir koku. **2.** Güzel kara renk [ç. **Gavali**].

**galiyebar,** *F. s.* [Galiye-bar] Güzel kokulu şey saçan.

**galiyedan,** *F. i.* [Galiye-dan] Galiye kutusu. Güzel kokulu şey hokkası, mahfazası.

**galiyefam,** *F. s.* [Galiye-fam] Galiye renginde (güzel kara).

**galiyegûn,** *F. s.* [Galiye-gûn] Güzel kara renk.

**galiyemisk,** *F. i.* Kalemis yağı denen güzel koku.

**galiz, galize,** *A. s.* [Gılzet'ten] **1.** Kaba. Terbiye dışı. **2.** Kalın, sık. *Ebr-i galiz*, kalın bulut; *em'a-i galize*, kalın barsak; *eyman-i galize*, kaba yeminler; *tâbirat-i galize*, terbiye dışı sözler; *şütum-i galize*, kaba küfürler.

**galle,** *A. i.* **1.** Tahıl, zahire. **2.** Ürün. **3.** Gelir. *Galle-i vakf*,

vakıftan gelen galle (gelir) [ç. **Gallat**].

**galledan,** *F. i.* [Galle-dan] Tahıl ambarı.

**gallefüruş,** *F. i.* [Galle-füruş] Zahireci.

**galsama,** *A. i.* **1.** Gırtlak. **2.** Gırtlağın ağzı. **3.** Solungaç (suda yaşayan hayvanların solunum aygıtı).

**galtan,** *F. s.* **1.** Yuvarlanan, tekerlenen. **2.** Bulanan, bulanmış. *Ser-i galtan,* yere yuvarlanan baş (gövdeden koparılmış baş).

**galtide,** *F. s.* Yuvarlanmış, tekerlenmiş. *Galtide-i hâk-i mezellet,* zillet toprağına yuvarlanmış.

**gam,** *A. i.* Tasa, kaygı. *Bigam,* tasasız; *def-i gam,* kaygı giderme.

**gamabad,** *F. s.* [Gam-abad] Tasası çok yer (dünya).

**gamaim,** *A. i.* [Gımame ç.] Hayvanların ağızlarına yem yemesin veya ısırmasın diye takılan torba veya benzerleri.

**gamalûd,** *F. s.* [Gam-alûd] Gamlı, tasalı. Kaygı ile karışık.

**gamd,** *A. i.* **1.** Kın. **2.** Zarf. Mahfaza.

**gamdide,** *F. s.* [Gam-dide] Tasalı, kaygılı.

**gamfeza,** *F. s.* [Gam-feza] Tasa artırıcı.

**gamgama,** *A. i.* Haykırma. Savaşçı bağırtısı [ç. **Gamgamat**].

**gamgüsar, gamküsar,** *F. s.* [Gamküsar] **1.** Tasa gideren iyi arkadaş. **2.** Şarap.

**gamhane,** *F. s.* [Gam-hane] **1.** Tasa yurdu. **2.** Dünya.

**gamhâr,** *F. s.* [Gam-hâr] Tasası olan, kaygı çeken.

**gamîn,** *F. s.* Tasalı, kaygılı.

**gamız,** *A. s.* (Gaamız) Anlaşılmaz, karışık, belirsiz [ç. **Gavamız**].

**gamıza,** *A. i.* Kolay anlaşılmaz nükte.

**gamir,** *A. s.* [Gaamir] Yıkık dökük. Viran yer.

**gamkede,** *F. i.* [Gam-kede] Tasaevi.

**gamperver,** *F. s.* [Gam-perver] Tasa veren, gam arttıran.

**gamkîn,** *F. s.* [Gam-kîn] Tasalı, kederli.

**gammaz,** *A. s.* [Gamz'dan] Herkesin ayıplarını meydana çıkaran, ağzı kara.

**gammazane,** *F. zf.* [Gammazane] Ağzı karalara yakışırcasına.

**gamnak,** *F. s.* [Gam-nak] Tasalı, kaygılı.

**gamnisar,** *F. s.* [Gam-nisar] Tasalandırıcı, kaygı veren.

**gamnişan,** *F. s.* [Gam-nişan] Tasalı. Tasa veren.

**gampenah,** *F. s.* [Gam-penah]

Tasalı yer. Tasanın sığındığı yer.

**gamr,** *A. i.* **1.** Derinlik. **2.** Karanlık. **3.** Suyun derinliği.

**gamre,** *A. i.* Bönlük, anlayışsızlık. Tecrübesizlik.

**gâmus,** *F. i.* Camus, öküz.

**gamz,** *A. i.* **1.** Gözle işaret, göz kırpma. **2.** Kovmak, arabozuculuk etmek.

**gamze,** *A. i.* **1.** Göz kırpma, gözle işaret. **2.** Naz ile bakma. *Gamze-i cellâd,* (insanı) öldüren nazlı bakış.

**gamzeda',** *F. s.* [Gam-zeda] **1.** Tasalı, kaygılanmış. **2.** Gam gideren, kederi defeden.

**gamzede,** *F. s.* [Gam-zede] Gamlı, tasalı.

**gamzefiken,** *F. s.* [Gamze-fiken] Gamze saçan.

**-gân,** *F. e.* Sonları *e* olan kelimelerin sonuna eklenerek çoğul halinde kulanılır.

| | |
|---|---|
| *azadegân* | *güzeştegân* |
| *bendegân* | *güzidegân* |
| *dilbestegân* | *küştegân* |
| *dildadegân* | *şehzadegân* |
| *ferištegân* | *üftadegân* |
| *hanendegân* | *zadegân* |

**ganaim,** *A. i.* [Ganimet ç.] Ganimetler. Düşmandan alınan şeyler. *Ganaim-i bahriye, -harbiye,* savaş halinde düşmandan deniz ve karada alınan şeyler.

**gane, gune,** *A. i.* Güzellerin nazı. Şuhluk.

**-gâne,** *F. e.* «-lik» halinde sıfatlar yapar; *Çihargâne,* dörtlük; *dügâne,* ikilik (iki rekâtlık sabah namazı).

**ganem,** *A. i.* **1.** Koyun ve keçi. **2.** Koyun. *Lâhm-i ganem,* koyun eti [ç. **Agnam**].

**gani,** *A. s.* **1.** Elindekinden fazlasını istemeyen. **2.** Zengin. **3.** Bol, fazla. **4.** Tanrı adlarından olup özel isim yapılır: *Abdülgani.*

**ganim,** *A. s.* [Gaanim] Düşmandan doyumluk mal ele geçirmiş. *Ganimen,* düşmandan eşya ele geçirerek.

**ganimîn,** *A. i.* [Gaanim ç.] Ganimet almış kimseler.

**ganimet,** *A. i.* **1.** Savaşta düşmandan alınan mal. **2.** (Mec.) Ele geçmiş, beklenmedik şey. *Fırsatı ganimet bilmek,* fırsattan faydalanmak, elden kaçırmamak; *mal-i ganaim,* umulmadan ele geçmiş mal.

**ganiye,** *A. s.* **1.** Zengin (kadın). **2.** Çok hoş. **3.** Kadın şarkıcı.

**gannac,** *A. s.* [Genç, gunc'den] Fazla oynak, işveli. Çok şuh.

**gar,** *A. i.* **1.** Mağara, in. **2.** Defne ağacı. *habb-ül-gar,* defne tanesi; *yâr-i gar,* Mekke'den

göçtükleri sırada Muhammet peygamberle bir mağarada kalmış olan ilk halife Ebubekir'in lakabı.

**-gâr, -ger,** *F. s.* «Yapan, yapıcı» anlamıyle kelimelere katılır.

| | |
|---|---|
| *aferidgâr* | *hudavendigâr* |
| *amürzgâr* | *perverdigâr* |
| *girdgâr* | *yadigâr* |

**garabet,** *A. i.* **1.** Yabancılık. **2.** Tuhaflık. **3.** (Ed.) Alışılmamış kelime kullanma.

**garabetcu,** *F. s.* [Garabet-cû] Tuhaflık, garip şey arayan, böyle şeylere düşkün.

**garabetnüma,** *F. s.* [Garabet-nüma] **1.** Garabet gösteren. **2.** Garip, tuhaf.

**garaib,** *A. i.* [Garibe ç.] Görülmedik, alışılmadık, şaşılacak şeyler [ç. **Garaibat**].

**garam,** *A. i.* **1.** Aşk derdi. **2.** Olağanüstü sevgi. **3.** Aşırı düşkünlük. **4.** Ölüm.

**garamet,** *A. i.* **1.** Borç. **2.** Borçluluk. **3.** Ödenmesi gereken bir şeyi ödeme. **4.** Borcu üleştirme. **5.** Borcu yüklenme.

**garameten,** *A. zf.* Herkese haklarına göre eşit olarak üleştirerek.

**garamiyyat,** *A. i.* Sevgi ile ilgili konular.

**garar, gırar,** *A. i.* Harar. Kıldan büyük çuval.

**garât,** *A. i.* [Garat ç.] Yağmalar, çapullar.

**garb,** *A. i.* **1.** Batı. **2.** Batı yönü, yeri. *Garb-i cenubî,* lodos; *-şimalî,* karayel.

**garben,** *A. zf.* Batı yönünden.

**garbî, garbiyye,** *A. s.* **1.** Batı yönüne ait, batı ile ilgili. **2.** (Ö. i.) Garbiyye, Aşağı Mısır'ın batı bölgesi.

**garbiyyun,** *A. i.* **1.** Batı halkı. **2.** Batıyı özleyenler, batı taraflıları.

**garet,** *A. i.* **1.** Düşman toprağına yağma hücumu. **2.** Çapul, yağma. **3.** Kapışma, soyma.

**garetger,** *F. s.* [Garet-ger] Yağmacı, çapulcu [ç. **Garetgeran**].

**garaz, garez,** *A. i.* **1.** Niyet, maksat. **2.** Kötü niyet. **3.** Gizli düşmanlık. *Bigaraz,* garazsız, gizli bir niyeti olmayan; *elgaraz,* maksat, niyet oldur ki...; *ligarazin,* sebep altında, bile bile [ç. **Agraz**].

**garazalûd,** *F. s.* [Garaz-alûd] Garazlı, özel maksatlı.

**garazkâr,** *F. s.* [Garaz-kâr] **1.** Gizli bir düşmanlığı olan. **2.** Kötülük isteyen [ç. **Garazkâran**].

**garib,** *A. s.* [Gaarib] Gurup eden, batan, sönen.

**garib,** *A. s.* [Garabet'ten] **1.** Yabancı. **2.** Kimsesiz [ç. **Gureba**]. **3.** Tuhaf, şaşılacak, bambaşka. **4.** Dokunaklı.

**gariban,** *F. i.* [Garib ç.] Garip kimseler.

**garibane,** *F. zf.* [Garib-ane] Garipçe. Garibe yakışır yolda.

**garibe,** *A. i.* **1.** İşitilmemiş, görülmemiş şey. **2.** Tuhaf iş. **3.** Olağanüstü olay [ç. **Garaib, garaibat**].

**garibnüvaz,** *F. s.* [Garib-nüvaz] Kimsesizleri, yabancıları koruyan.

**garik,** *A. s.* [Gark'tan] **1.** Suda boğulmuş. **2.** Bir şeye bol bol kavuşmuş.

**garim, garime,** *A. s., i.* **1.** Alacaklı. **2.** (Huk.) Üzerinde borç ve başka haklar bulunan [ç. **Gurema**].

**gariye, gaariye,** *A. i.* (Bot.) Defnegiller (XIX. yy.).

**garize,** *A. i.* **1.** Yaradılıştan olan hal. **2.** Fransızcadan *instinct* karşılığı olarak felsefede kullanılmıştır (XX. yy.).

**garizî, gariziye,** *A. s.* Yaradılıştan garize ile ilgili (XIX. yy.). Hekimlik terimleri konurken *caloricité* karşılığı olarak *hararet-i gariziye,* (diriksel ısı) denilmiştir.

**gark,** *A. i.* **1.** Batma. **2.** Boğulma. **3.** Bol bol verme veyahut alma.

**garka,** *A. s.* Suya batmış.

**garkab,** *F. s.* [Gark-âb] **1.** Suya batmış. **2.** Boğulmuş.

**garra,** *A. s.* **1.** Parlak. **2.** Ak. *Şeriat-i garra, tuğra-yi garra.*

**garran,** *F. s.* **1.** Homurdanan, kömürdenen. **2.** Kızgınlık ile haykıran.

**garrende,** *F. s.* Kömürdeyip azan yırtıcı hayvan.

**gars,** *A. i.* (Ağaç, fidan) Dikme. *Gars-i yemîn,* sağ el ile dikilen fidan, birinin yanından fidanı gibi ayrılmaz kimse.

**garz,** *A. i.* Batırma. Sokma.

**gasb,** *A. i.* **1.** Zorla alma. **2.** Üstüne oturma.

**gaseyan,** *A. i.* **1.** Bulantı. **2.** Kusma başlangıcı.

**gasıb,** *A. s.* (gaasıb,) [Gasb'dan] **1.** Zorla alan. **2.** Yağmacı, çapulcu.

**gasl,** *A. i.* **1.** Yıkama, temizleme. **2.** Ölünün yıkanması.

**gass,** *A. s., i.* **1.** İnce. **2.** Zavallı. **3.** Tatsız, yavan. **4.** İncelik, zayıflık. *Gass ü semîn,* (1) Zayıf ve semiz. (2) Fakir ve zengin.

**gassal,** *A. i.* [Gasl'den] Ölü yıkayan adam.

**gassale,** *A. i.* **1.** Ölü yıkayan

kadın. **2.** Yıkanacak, ilâçlı su.

**gaşeyan,** *A. i.* **1.** Kendinden geçme. **2.** Oğunma.

**gaşiye, gaaşiye,** *A. i.* **1.** Örtü, perde. **2.** At eyeri örtüsü, haşa.

**gaşy,** *A. i.* **1.** Bayılıp yuvarlanma. **2.** Bayılıp kendinden geçme.

**gaşyaver,** *F. s.* [Gaşy-aver] **1.** Bayıltan. **2.** Baygınlık veren.

**gaşyet,** *A. i.* Kendinden geçme. *Gaşyet-i mevt,* koma hali.

**gatarif, gatarife,** *A. i.* [Gıtrif ç.] Soydan kişiler. Başkanlar.

**gats,** *A. i.* Suya daldırma. **2.** Bir şeyin içinde dalma.

**gâv, kâv,** *F. i.* Öküz. Sığır. *Gâv-i arz, -zemin,* yeryüzünü boynuzu üstünde tutan öküz.

**gava,** *A. s.* **1.** Yolunu şaşırmış, sapmış. **2.** Azgın, yoldan çıkmış olan [ç. **Gavaya**].

**gavafil,** *A. i.* [Gafile ç.] Gaflette olanlar.

**gavail,** *A. i.* [Gaile ç.] Sıkıntı verici işler, halli zorluk gösteren işler. *Gavail-i dahiliye,* içişlerdeki sıkıntılar.

**gavali,** *A. i.* [Galiye ç.] Güzel kokular.

**gavamız,** *A. i.* [Gamız ç.] **1.** Kolay anlaşılmaz nükteler. **2.** Gizli incelikler.

**gavani,** *A. i.* [Ganiye ç.] **1.** Zenginler. **2.** Kadın şarkıcılar.

**gavaşi,** *A. i.* [Gaşiye ç.] **1.** Örtüler. **2.** Kalbe dolan şüpheler. Endişeler.

**gavaya,** *A. i.* [Gaviye ç.] Sapmışlar, sapıtmışlar.

**gavayet,** *A. i.* Azgınlık.

**gavga,** *F. i.* Kavga.

**gavi, gaavi,** *A. s.* Azgın.

**gaviye,** *A. s.* **1.** Azgın, sapıtmış. **2.** Su çeken deve.

**gavr,** *A. i.* **1.** Dip, en derin yer. **2.** Kök, esas, temel. **3.** Derin çukur.

**gavs,** *A. i.* **1.** Yardım, arka. **2.** (Tas.) Azizlerin başlarından olan üç kişiden her biri. *Gavs-ül -vasilîn,* gerçeğe, marifete ermiş olan kâmillerin başları, üçler.

**gavs,** *A. i.* **1.** Suya dalma. Dalgıçlık. **2.** İşe girişme, dibine varma.

**gavt,** *A. i.* **1.** Derin çukur. **2.** Boşluk oyuk. **3.** Batma, bir madde içine girme.

**gavta,** *A. i.* Toprak üzerindeki çukur, sulak, ağaçlı yer. *Gavta-i Şam,* Şam düzlüğü, ovası.

**gavta,** *F. i.* Su içindeki derinlik, su çukuru.

**gavtabaz,** *F. s.* [Gavta-baz] Dalgıç.

**gavtabazi,** *F. i.* [Gavta-bazî] Dalgıçlık.

**gavtagâh,** *F. s.* [Gavta-gâh] Dalma yeri.

**gavtahâr,** *F. s.* [Gavta-hâr] Batan, dalan.

**gavun, gaavun,** *A. i.* [Gavi ç.] Azgınlar, yolunu şaşırmışlar.

**gavvas,** *A. i.* **1.** Dalgıç. **2.** Ziyade gayretli, çalışkan kimse.

**gayahib,** *A. i.* [Gayheb ç.] Gece karanlıkları.

**gayat, gaayat,** *A. i.* [Gaye, gayet ç.] Gayeler, erekler, amaçlar. Ülküler, idealler. Sonuçlar.

**gayb,** *A. i.* **1.** Hazır olmayan şey, gizli, görünmeyen, göz önünde olmayan, **2.** Görünmez âlem. *Âlem-i gayb,* gözle görünmez şeyler âlemi; *âlim-i gayb, âlim-ül- gayb,* görünmez şeylerin bilicisi (Tanrı); *luzane-i gayb,* Tanrı nimetlerinin gözle görünmeyen hazinesi; *lisan-ül-gayb,* Hafız Şirazî'nin lakabı; *rical-i gayb, rical-ül-gayb,* her devirde var olan fakat başkalarınca görülmeyen, Tanrı buyruklarına göre insanları yönetmeye çalışan kutsal kimseler [ç. **Guyub**].

**gaybdan,** *F. s.* [Gayb-dan] Gaybı bilen.

**gaybet, gıybet,** Bk. GIYBET.

**gaybet,** *A. i.* Hazır olmama. Görünmeme. *Gaybet-i efkâr,* (XX. yy.) Fransızcadan *aidéisme* karşılığı.

**gaybî, gaybiye,** *A. s.* Görülmezlikle ilgili. Görünmezlik âlemine mensup [ç. **Gaybiyan**].

**gaybubet,** *A. i.* Meydanda bulunmama. Gözle görünmeme, Başka yerde bulunma.

**gaye,** *A. i.* **1.** Maksat. **2.** İş. **3.** Sonuç. *Bigaye,* sonsuz; *fevk-al gaye,* son derece, umulmadık kadar.

**gayet,** *A. i.* **1.** Uç. **2.** Son. Bitim. **3.** Maksat. **4.** Pek çok, nihayet derece. *Gayet-ül-gaye,* en son derece; *begayet,* son derece; *bigayet,* sonsuz.

**gaym,** *A. i.* **1.** Bulut. **2.** Susama. **3.** Kin [ç. **Guyum**].

**gayn,** *A. i.* Arap elifbesinde «*g*» harfinin adı.

**gayr,** *A. i.* Başka. Diğer [ç. **Agyar**].

**gayr,** *A. e.* başına katıldığı kelimelerin anlamını olumsuzlaştırır. XIX. ve XX. yüzyıllarda Fransızca *im-, in-, non-* edatlı kelimelerin çevrilmesinde çok kullanılmıştır. *Bigayrihi, vegayrühüm,* ve başkaları.

**gayrendiş,** *F. s.* [Gayr-endiş] Başkalarını düşünen.

**gayret,** *A. i.* **1.** Olağanüstü çalışma. **2.** Sabır, dayanma. **3.** Kıskanma. **4.** Kutsal bilinen bir şeye yabancı karışmasına dayanamamak. *Gayret-i batıla,* yararsız uğraşma; *-cahiliye,* körükörüne uğraşma; *-diniye,* din uğruna didinme; *-islâmiye,* islâmlık gayreti; *sahib-i gayret,* gayretli, cesaretli, atılgan.

**gayretkeş,** *F. s.* [Gayret-keş] **1.** Çalışkan. **2.** Bir tarafı tutan, taraflı. **3.** Hamiyetli. **4.** Kıskanç.

**gayretmend,** *F. s.* [Gayret-mend] Gayretli.

**gayriyet,** *A. i.* Gayrılık, özgelik.

**gayur,** *A. s.* [Gayret'ten] **1.** Pek gayretli. **2.** Kıskanç. **3.** Hamiyetli, **4.** Dayanıklı [ç. **Gayuran**].

**gayurane,** *F. zf.* [Gayur-ane] Gayur kimseye yakışır surette. Büyük bir çalışma ve çabalama ile.

**Gayya,** *A. i.* **1.** Cehennemin beşinci tabakası olan Huteme'nin içindeki korkunç kuyu. **2.** (Mec.) Belâlı derin çukur.

**gayz,** *A. i.* **1.** Dargınlık. **2.** Kızgınlık. *Gayz ü gazab,* kızgınlık ve öfke; *kâzim-ül -gayz,* öfkesini yenen; *kâzım-i gayz,* öfkeyi yenme.

**gayzefşan,** *F. s.* [Gayz-efşan] Öfkeli, öfke saçan.

**gaz,** Fransızcadan alınma bu kelimeyle hekimlik terimleri konulduğu sırada *gazi* (gazeux) *gaziyet, gazi-yüş-şekil* (gazeiforme]; *gaz-i muhlik, -münir, -müntin, müvellid-i gaz* (gazogène), *mikyas-i gaz* (gazomètre) gibi sözler yapılmıştır [ç. **Gazât**].

**gazâ,** *A. i.* Din uğruna savaş [ç. **Gazevat**].

**gazab, gazeb,** *A. i.* Öfke, darılma. *Mir-i gazab,* cellât.

**gazaban,** *A. zf.* Öfke ile.

**gazabnak,** *F. s.* [Gazab-nak] Öfkeli.

**gazal,** *A. i.* **1.** Ak geyik, ahu. **2.** Geyik yavrusu. **3.** (Ed.) Güzel, kız **4.** Şarkıcı, mızıkacı. *Çeşm-i gazal,* iri ve güzel göz.

**gazale,** *A. i.* Gazal dişisi. Geyik yavrusunun dişisi.

**gazanfer,** *A. i.* **1.** Aslan. **2.** (Mec.) Cesaretli insan. **3.** Hazreti Ali.

**gazanferane,** *F. zf.* [Gazanferane] Aslana yakışır yolda. Aslanca.

**gazban,** *A. s.* Öfkeli.

**gaze, gazze,** *F. i.* Kızıl renkte düzgün, Allık, *ruj,*

**gazel,** *A. i.* **1.** (Ed.) Konusu daha çok sevgi ve içki olan,

tek kafiyeli ve 8'den 15 beyte kadar olan manzume [ç. **Gazeliyat**]. **2.** Tek kişinin özel ahenkle okuduğu musiki parçası.

**gazelhan,** *F. s.* [Gazel-hân] Gazel okuyan.

**gazi,** *A. i., s.* [Gaza'dan] **1.** Gaza etmiş, savaşta bulunmuş kimse. **2.** Din uğruna savaşmış kimse [ç. **Guzat, gaziyan**]. **3.** Üzerinde «Gazi» yazılı altın.

**gazîr,** *A. s.* Bol. Çok.

**gaznevî,** *A. s.* Afganistan'ın Gazne şehrinden olan.

**gazub, gadub,** *A. s.* [Gazab'dan] Öfkeli, kızgın, kükremiş.

**gazubane, gadubane,** *F. zf.* [Gazub-ane] Öfkelice.

**gazve,** *A. i.* **1.** Arap kabilelerinin birbiriyle savaşı. **2.** Gaza. Din uğruna savaş.

**gebr,** *F. i.* Ateşe tapan. Zerdüşt dininden olan. *Gebr ü tersa,* ateşe tapan ile Hıristiyan.

**gec, kec,** *F. s.* Bk. KEC.

**geda,** *F. i., s.* **1.** Dilenci, yoksul. **2.** Âşık. *Gedagazi,* çengi; *bay ü geda,* zengin ile fakir.

**gedaçeşm,** *F. s.* [Geda-çeşm] Aç gözlü. Gözü doymaz, hırsı çok.

**gedaçeşmane,** *F. zf.* [Geda-çeşm-ane] Açgözlücesine.

**gedai, gedayi,** *F. i.* Dilencilik.

**gedayan,** *F. i.* [Geda ç.] Dilenciler.

**gede,** *F. i.* Bk. KEDE.

**-geh, -gâh,** *F. e.* Katıldığı kelimelerin anlamına zaman ve yer kavramı katar.

**geh,** *F. zf.* Bk. GÂH.

**gehan,** *F. i.* Zaman. *Nagehan,* ansızın.

**gehi,** Bk. GÂHİ.

**gehvare, kehvare,** Bk. KEHVARE.

**gejdüm, kejdüm,** *F. i.* Akrep.

**gelû,** *F. i.* Bk. GÜLÛ.

**genc,** *F. i.* Hazine.

**gencevî,** *F. s.* Gence şehrinden olan.

**gencine,** *F. i.* Hazine. Gömülü hazine.

**gencur, gencver,** *F. i.* Hazine bekçisi.

**gendüm, kendüm,** *F. i.* Buğday. *kendüm nüma vü cev-füruş,* (buğday gösterip arpa satan) Hileci, yüze gülüp adam aldatan.

**gendümgûn,** *F. s.* [Gendümgûn] Buğday benizli.

**ger,** *F. e.* «Eğer» kelimesinin kısalmışı.

**-ger,** *F. e.* **1.** İsimleri sıfat haline koyar; *-ci.* **2.** Uyuz hastalığı.

| | |
|---|---|
| *ahenger* | *sitemger* |
| *durger* | *yağmager* |
| *garetger* | *yekdiger* |
| *kefşger* | *zerger* |

**gerçi,** *F. e.* Eğerçi hafifi. Her ne kadar, ise de.

**gerd,** *F. i.* Toz, toprak.

**-gerd,** *F. s.* «Dönen, dolaşan» anlamıyle kelimelere katılır.

**gerdalûd,** *F. s.* [Gerd-alûd] Toza bulanmış, toz toprak içinde.

**gerdan,** *F. i.* Bk. GERDEN.

**-gerdan,** *F. s.* «Dönen, dönücü» anlamıyle kelimelere katılır. *Rugerdan, sergerdan,* Bk.

**gerdaniyye,** Müzikte altıncı nota.

**-gerde, -kerde,** *F. s.* Yapılmış. *Binagerde, imalgerde, telifgerde.*

**gerden,** *F. i.* Gerdan. Boyun.

**gerdendade,** *F. s.* [Gerdan-dade] Boyun eğmiş. Teslim olmuş.

**gerdenefraz, gerdenfiraz,** *F. s.* [Gerden-efraz, -firaz] Boynunu yükselten. Gururlu, kibirli.

**gerdenkeş,** *F. s.* [Gerden-keş] **1.** İnatçı. **2.** Asi, ayaklanan.

**gerdide,** *F. s.* Dönmüş, dolaşmış.

**gerdiş, girdiş,** *F. s.* Dönüş, dolanış. *Gerdiş-i devran, -ecram, -eflâk, -zaman,* zamanın, yıldızların, feleklerin, dünyanın dönüşü.

**gerdun,** *F. s.* **1.** Dönen, dönücü. **2.** *i.* Dünya. *Gerdun-i dûn,* alçak dünya.

**gerdune,** *F. i.* Araba. *Gerdune-i iclâl,* saltanat arabası.

**gerdun-haşmet,** *F. s.* Gerdun gibi haşmetli.

**gerdun-iktidar,** *F. s.* Kudreti gerdune benzeyen.

**germ,** *F. s.* Sıcak. *Germ ü serd,* (sıcak, soğuk) Acı, tatlı.

**germa,** *F. i.* Yaz.

**germabe,** *F. i.* [Germ-abe] **1.** Sıcak su hamamı. **2.** Kaplıca, ılıca, kaynarca.

**germagerm,** *F. s.* **1.** Pek kızışmış. **2.** Sıcağı sıcağına.

**germi,** *F. i,* **1.** Sıcaklık. **2.** Çok gayret.

**germiyet,** (Türkçede kullanılmıştır). **1.** Sıcaklık. **2.** Ateşli çalışma.

**Gerşasf, Gerşasp,** *F., A. ö. i.* İran hükümdarlarından.

**geşt,** *F. i.* **1.** Geçme. **2.** Gezme. Seyir, dolaşma. *Geşt ü güzar,* gezip dolaşma.

**geşte,** *F. s.* Dönmüş. *Bergeşte,* altüst olmuş; *sergeşte,* başı dönmüş.

**gevden,** *F. s.* Bön, ahmak.

**gevher, güher,** *F. i.* **1.** Cevher **2.** Asl, maya. **3.** İnci. **4.** Elmas. *Bedgevher,* soysuz; *pakgevher,* aslı temiz, soylu.

**gevherbar,** *F. s.* [Gevher-bar] Cevher yağdırıcı, cevher saçan.

**gevherçile,** *F. s.* Bk. GÜHERÇİLE.

**gevherefşan,** *F. s.* [Gevher-efşan] Cevher saçan.

**gevherfüruş,** *F. s.* [Gevher-füruş] Mücevher satan. Cevahirci.

**gevherî,** *F. s., i.* **1.** Mücevherle ilgili. **2.** Cevahirci.

**gevherîn,** *F. s.* Cevherli.

**gevhernisar,** *F. s.* [Gevher-nisar] **1.** Cevahir serpen. **2.** Güzel, düzgün söz söyleyen.

**gevhernişan,** *F. s.* [Gevher-nişan] Cevahirle işlenmiş.

**gevherpaş,** *F. s.* [Gevher-paş] **1.** Cevher saçan. **2.** Güzel söz söyleyen.

**gevherriz,** *F. s.* [Gevher-riz] Cevahir dağıtan. **2.** Çok güzel söz söyleyen.

**gevherşinas,** *F. s.* [Gevher-şinas] Mücevherden anlayan. Cevahirci.

**geysu, gisu,** *F. s.* Bk. GİSU.

**gez,** *F. i.* **1.** Uzunluk ölçüsü. **2.** Kısa talim oku. **3.** Okun çentiği. **4.** Nişane. **5.** Kudret helvası. **6.** Akılgın ağacı. **7.** İpek.

**geza,** *F. s.* «Isırgan, ısırıcı» anlamlarıyle kelimelere ulanır. *Cangeza,* can ısırıcı, can acıtıcı; *lebgeza,* dudak ısıran, şaşkın.

**gezend,** *F. i.* **1.** Zarar. **2.** Kötülük. *İsal-i gezend etmek,* zarara sokmak, zarar vermek.

**gıbb,** *A. e.* **1.** -den sonra. **2.** *i.* Günaşırı. *Humma-yi gıb,* günaşırı tutan sıtma; *gıbb-ed-dua, gıbb-eş-şehade,* duadan, tanıklıktan sonra; *gıbb-et-tahkik,* tahkikten sonra.

**gıbta,** *A. i.* Başkasının iyi şeyini kendi için dileme. İmrenme. Ağız suyu akma.

**gıbtaaver,** *F. s.* [Gıbta-aver] İmrendiren.

**gıbtaefza,** *F. s.* [Gıbta-efza] İmrendiren.

**gıptaferma,** *F. s.* [Gıbta-ferma] İmrendirici.

**gıbtakeş,** *F. s.* [Gıbta-keş] İmrenen.

**gıda, gıza,** *A. i.* **1.** Besleyen şey. **2.** Yenebilecek kadar şey [ç. **Agdiye**].

**gılâf,** *A. i.* **1.** Kılıf. **2.** Kın. *Gılaf-i harici-i semer,* meyvadışı; *gılâf-ül-kalb,* dış yürek zarı.

**gılâl,** *A. i.* [Galle ç.] **1.** Tahıllar. **2.** Gelirler.

**gılâz,** *A. s.* **1.** Kalınlar. **2.** Kabalar. **3.** Bıyığı çıkmamış gençler.

**gıll,** *A. i.* (*Gıll ü gış* olarak kullanılır) Gönül, iç bozukluğu. Gizli düşmanlık.

**gılman,** *A. i.* [Gulâm ç.] Cennette hizmet gören erler. **2.** Yeniçeri ocağında yeni girmiş gençler. **3.** Köleler.

*Hur ü gılman,* cennette hizmet gören dişiler, erler; *gılman-i hassa,* padişahı sarayında hizmet gören yeniler, gençler; *gılman ü cevari,* köleler ve cariyeler.

**gılme,** *A. i.* [Gulâm ç.] Genç delikanlılar.

**gılmet, gulmet,** *A. i.* Şehvet aşırılığı.

**gılzat,** *A. i.* **1.** Kabalık. **2.** Kalınlık.

**gımd,** *A. i.* **1.** Kılıç kını. **2.** Bakla ve benzerleri gibi bitkilerin kabuğu.

**gına,** *A. i.* **1.** Bolluk, zenginlik. **2.** Yeter bulma. Tokgözlülük. **3.** Bıkma. **4.** Şarkı ve türkü söyleme,

**gınaî,** *A. i.* (XX. yy.) Fransızcadan *lyrique* (lirik) karşılığı.

**gırar, gırare,** *A. i.* Harar. Yünden yapılma büyük çuval.

**gırbal,** *A. i.* **1.** Kalbur. **2.** Elek.

**gırbalî,** *A. s.* Kalbur gibi, kalbursu.

**gırban,** *A. i.* [Gurab ç.] Kargalar.

**gıriv,** *F. i.* **1.** Bağırma. **2.** Çığlık, çığıltı.

**gıriz,** Bk. GARİZA.

**gırre,** *A. s.* Boş bir şeye aldanan, övünen. Gururlu, gafil.

**gış,** *A. i.* Dalavere. Hayınlık. (*Gıll ü gış* olarak kullanılır).

**gışa',** *A. i.* **1.** Örtü. **2.** Perde. **3.** Zar. **4.** Zarf, mahfaza.

**gışaî,** *A. s.* Gışa, zar cinsinden.

**gışave,** *A. i.* Bk. GIŞA.

**gışavet,** *A. i.* Körlük yapan zar. Aksu.

**gıtâ,** *A. i.* **1.** Kap. **2.** Örtü. *Keşf-i gıta,* örtüyü açma.

**gıyab,** *A. i.* **1.** Hazır olmama. **2.** Göz önünde bulunmama. **3.** Arka. *Angıyabin, anil gıyab,* kendisi hazır olmadığı halde arkasından.

**gıyaben,** *A. zf.* Hazır bulunmadığı halde. Arkasından.

**gıyabî, gıyabiyye,** *A. s.* Arkadan; yüze karşı olmadan. Mahkemeye çıkmadığı halde kanuna uygun yapılmış işlerle ilgili. *Hükm-i gıyabî.*

**gıyas,** *A. i.* **1.** Yardım. **2.** *s.* Yardımcı.

**gıybet, gaybet,** *A. i.* **1.** Bir kimseyi arkadan çekiştirme. Yerme, kınama. **2.** Kaybolma, meydanda bulunmama.

**gıylân,** *A. i.* Guller.

**gıza, gıda,** *A. i.* Bk. GIDA.

**gil,** *F. i.* **1.** Balçık. **2.** Çamur. **3.** Özlü çömlekçi çamuru.

**gile,** *F. i.* Yanıp yakılma. Şikâyet.

**gilemend,** *F. s.* Şikâyetçi.

**Gilşah,** *F. ö. i.* **1.** Balçıktan şah –ki balçıktan yapıldığı için– Âdem'e lakap olarak söylenir. **2.** Farsların masal hükümdarı Keyyumers'in de adı.

**gilzar,** *F. i.* [Gil-zar] Çamurlu yer.

**-gîn,** *F. e.* İsimleri sıfat yapar.

**-gîr,** *F. s. 1.* Tutan, tutucu; *2.* Yayılan, anlamlarıyle kelimelere katılır.

| | |
|---|---|
| *Âlemgir* | *dilgir* |
| *alemgir* | *giribangir* |
| *cihangir* | *pişgir* |
| *destgir* | *şirgir* |

**giran,** *F. s.* **1.** Ağır. **2.** Pis, kötü, kokmuş. **3.** Sıkıntılı, usandırıcı. **4.** Sert, katı. *Giran bise,* pinti; *giran rikâp,* azimli; *giran saye,* güçlü, kuvvetli; *rıtl-i giran,* büyük ve dolu kadeh. İçilmesi güç kadeh.

**giranbaha,** *F. s.* [Giran-baha] Pahalı.

**giranbar,** *F. s.* [Giran-bar] **1. 1.** Ağır yüklü. **2.** Yemişi çok ağaç. **3.** Gebe.

**girancan,** *F. s.* [Giran-can] **1.** Ağır canlı. **2.** Karşısındakini sıkan. Can sıkıcı.

**girandest,** *F. s.* [Giran-dest] Eli ağır. Yavaş iş görür.

**giranhâb,** *F. s.* [Giran-hâb] Ağır uykulu. Uykusu ağır.

**giranhâr, giranhor,** *F. s.* [Giran -hor] Çok, aşırı yiyici.

**giranmaye,** *F. s.* [Giran-maye] **1.** Mayası ağır, pahalı. **2.** Değerli. **3.** Paralı, mallı.

**gird,** *F. i.* **1.** Çevre. **2.** Dönme. **3** Yuvarlak.

**girdab,** *F. i.* [Gird-âb] Su çevrintisi.

**girdagird,** *F. s.* Çepeçevre. Fırdolayı.

**girdalûd,** *F. s.* [Gird-alûd] Toz toprak içinde. Toza bulanmış.

**girdar, kirdar,** *F. i.* **1.** İş. **2.** Tutuş, gidiş. *Bedgirdar,* işi kötü olan.

**girdbad,** *F. i.* Kasırga. Rüzgâr çevrintisi.

**girdigâr, kirdgâr,** *F. s.* Tanrı.

**giriban,** *F. i.* Yaka. *Çak-i giriban,* yaka yırtma, fazla acıklanma.

**giribani,** *F. i.* Gömlek.

**girift,** *F. i.* **1.** Tutma. **2.** Yakalama. **3.** Bir çeşit ney. *Ahz ü girift,* yakalayıp tutma.

**giriftar,** *F. s.* **1.** Tutulmuş, yakalanmış. **2.** Tutkun.

**giriftari,** *F. i.* Tutkunluk. Tutulma.

**girifte,** *F. s.* **1.** Yakalanmış, tutulmuş. **2.** (Bir hastalığa) yakalanmış, tutulmuş. **3.** Tutsak. *Girifte dem,* kısa soluklu, nefes darlığı olan; *-hatır,* gücenmiş, kırgın; *-leb,* konuşamaz, dudakları oynamaz; *-ser,* aklı fikri dağınık; *-zeban,* dili tutuk, kekeme.

**giriftegi,** *F. i.* **1.** Tutkunluk. **2.**

Tutsaklık. **3.** Hastalık hali.

**giriftzen,** *F. s.* Girift çalan.

**girih,** *F. i.* **1.** Düğüm. **2.** Bağ. **3.** Buruşuk.

**girihbür,** *A. i.* [Girih-bür] (Düğüm kesen). Yankesici.

**girihbend,** *F. i.* Düğümcü. Bağcı.

**girihgir,** *F. s.* [Girih-gîr] Düğümlü, düğüm tutan.

**girihküşa,** *F. s.* Düğüm çözen, zorları kolaylaştıran, halleden.

**girihte, gürihte,** *F. s.* Kaçkın, kaçmış.

**girişme, kirişme,** *F. i.* **1.** Naz, şive, eda. **2.** Göz ve kaş ile yapılan işaret.

**girive, gerive,** *F. i.* **1.** Çıkmaz yol. **2.** Çok dolaşık yol. **3.** Dolaşık geçit. **4.** Kayalık uçurum.

**giriz,** *F. i.* Kaçma.

**-giriz,** *F. s.* «Kaçan, çekinen» anlamıyle kelimelere katılır. *Merdümgiriz,* insandan kaçan.

**girizan,** *F. s.* Kaçan, kaçıcı. Kaçarak.

**girizende,** *F. i.* Kaçan, kaçıcı [ç. **Girizendegân**].

**girizgâh,** *F. i.* [Giriz-gâh]. **1.** Kaçacak yer, kaçamak kapısı. **2.** Söze girmeden önce söylenen söz. **3.** (Ed.) Kasidelerde nesip yahut teşbip denen tasvir parçasından sonra asıl maksada girmek için söylenen beyit.

**girüdar,** *F. i.* [Gir-ü-dar] Savaş. Kavga.

**giryan,** *F. s.* **1.** Ağlayan. **2.** Ağlayarak.

**girye,** *F. i.* **1.** Ağlama. **2.** Göz yaşı.

**giryebar,** *F. s.* [Girye-bar] Göz yaşı döken.

**giryedar,** *F. s.* [Girye-dâr] Ağlamış.

**giryeefşan, giryefeşan,** *F. s.* Gözyaşı saçan, acı acı ağlayan.

**giryeengiz,** *F. s.* [Girye-engiz] Ağlamaya sebebolan, ağlatacak.

**giryefeza,** *F. s.* [Girye-feza] Ağlama arttıran, çok ağlatan.

**giryehiz,** *F. s.* [Girye-hîz] Ağlama çıkaran, ağlamaya yol açan. Ağlatan.

**giryekünan,** *F. s.* [Girye-künan] Ağlayarak.

**giryemeşhun,** *F. s.* [Girye-meşhun] Gözyaşı ile dolu.

**giryenak,** *F. s.* [Girye-nak] Ağlayan.

**giryende,** *F. s.* Ağlayıcı.

**giryenikab,** *F. s.* [Girye-nikab] Gözyaşı örtülü.

**giryenüma,** *F. s.* [Girye-nüma] Ağlar yüzlü.

**giryepaş,** *F. s.* [Girye-paş] Göz yaşı dökücü.

**gisu, geysu,** *F. i.* Saç. Uzun saç. Saç örgüsü.

**gisubend,** *F. i.* [Gisu-bend] Saç bağı.

**gisudar,** *F. s.* [Gisu-dar] Uzun saçlı. *Necm-i gisudar,* kuyruklu yıldız.

**gîş,** *F. i.* Samur.

**Giv,** *F. ö. i.* Fars masal kahramanlarından biri. Gyuders'in oğlu. Rüstem'in üvey oğlu.

**giyah, kiyah,** *F. i.* Ot.

**gonce, gonçe,** *F. i.* **1.** Açılmamış gül. Tomurcuk. **2.** (Mec.) Ağız; sevgilinin ağzı. *Gonce-dehan, gonce-leb,* ağzı, dudağı goncaya benzeyen.

**-gû, -gûy,** *F.s.* «Diyen, söyleyen» anlamıyle kelimelere katılır.

| | |
|---|---|
| *bezlegû* | *rastgû* |
| *hakgû* | *suhangû* |
| *nadiregû* | *yavegû* |

**gubar,** *A. i.* Toz. *Gubar-i tal,* (Bot.) Pollen.

**gubaralûd,** *F. s.* [Gubar-alûd] Toza bulanmış, tozlu.

**gudde,** *A. i.* (Bio.) Bez. *Gudde-i dem'iye,* gözyaşı bezi; *-derakiye,* kalkan bezi; *-lûbabiye,* tükrük bezi; *-mideviye,* mide bezi; *-nekfiye,* koltukaltı bezi; *-sanavberiye,* kozalaksı bez; *-taht-elfekkiye,* çenealtı bezi; *-taht-el-lisan,* dilaltı bezi [ç.-**Guded**].

**gûdek, kûdek,** *F. i.* Çocuk.

**gudruf, gadruf,** *A. i.* (Bio.) Kıkırdak.

**gudrufi,** *A. s.* Kıkırdakla ilgili, kıkırdağa ait.

**guduvv,** *A. i.* Sabah, sabah vakti. *Bilgudüvvi vel-âsal,* sabah akşam.

**gufran,** *A. i.* Tanrı bağışı, acıması. Rahmet, günahtan geçme.

**guk,** *F. i.* Kurbağa.

**gul,** *A. i.* Korkunç hayal. Karakoncolos. *Gul-i beyabanî* (gulyabani) güllerin en yabani, en irisi.

**gulâm,** *A. i.* **1.** Erkek çocuk, delikanlı. **2.** Köle, kul. [ç. **Gılman**].

**gulâne,** *F. zf.* [Gul-ane] **1.** Gullere yakışır surette. **2.** Olağanüstü bir çabalama ile.

**gulât,** *A. s.* [Gali ç.] **1.** Galeyan ediciler. **2.** Azgınlar, taşkınlar. **3.** Pek ileri varan coşkun takımı. *Gulât-i şia,* azgın Şiî takımı.

**gulâz,** *A. s.* Kaba. Kalın. *Eyman-i gulâz,* büyük koyu koyu yeminler.

**gulfe, gulâfe,** *A. i.* Sünnet derisi.

**gulgul, gulgule,** *F. i.* **1.** Gürültü, çığıltı. **2.** Çığrışma. **3.** Ağzı dar bir kapdan dökülen suyun sesi.

**gulmet, gilmet,** *A. i.* Şehvet fazlalığı.

**gulûf,** *A. i.* [Gılâf ç.] Gılâflar.

**gulüv,** *A. i.* **1.** Üşüntü, saldırma. **2.** (Ed.) Büyültmenin (mübalâğanın) ikinci derecesi, taşkın söz. *Gulüvv-i âm,* genel ayaklanma.

**gumum,** *A. i.* [Gam ç.] Gamlar, kederler.

**gumuz,** *A. i.* Sözün karanlık ve karışık olması.

**-gûn, 1.** Renk, **2.** Çeşit anlamıyle kelimelere katılır.

| | |
|---|---|
| *diğergûn* | *sebzgûn* |
| *günagûn* | *şefakgûn* |
| *gülgûn* | *vajgûn* |

**gûna, gûne,** *F. i.* Türlü, renk renk.

**gûnagûn,** *F. s.* Türlü türlü.

**gunc, genc,** *A. i.* Güzellerin nazı, şivesi. *Gunc ü delâl.*

**gûne,** *F. i.* Bk. GÛNA.

**gunne,** *A. i.* Genizden söyleme. Hımhımlama.

**gunude,** *F. s.* Uyuklamış, uykuya varmış. *Gunude-i hak-i rahmet,* (rahmet toprağında uyumuş) ölmüş, ölü.

**gûr,** *F. i.* **1.** Yaban eşeği. **2.** Mezar. *Bekram Gûr,* eski İran şahlarından.

**gurab,** *A. i.* **1.** Karga. **2.** Kuzgun.

**gûrabe,** *F. i.* Üstü kubbeli mezar.

**gurabîn,** *A. i.* [Gurab ç.] Kargalar.

**gurabülbeyn,** *A. i.* Alakarga.

**gurbet,** *A. i.* **1.** Yabancı yer. **2.** Doğulan yerden başka yer; dış ülke.

**gurbetzede,** *F. s.* [Gurbet-zede] Gurbete düşmüş olan. Memleketinin dışında bulunan.

**gure,** *F. i.* Koruk. Ham üzüm.

**gureba,** *A. i.* [Garib ç.] **1.** Garipler, kimsesizler, memleketin yabancıları. *Gureba-i müslimîn,* müslüman kimsesizler. **2.** (Eski askerlik) Sağ ve sol diye adlanan iki asker birimi; *gureba-i yemin, -yesar.*

**guref,** *A. i.* [Gurfe ç.] **1.** Çardaklar. **2.** Cumbalar. **3.** Yüksek odalar. *Sure-i guref,* Kuran'ın 39. suresi.

**gurema,** *A. i.* [Garîm ç.] **1.** Alacaklılar. **2.** İlk tan zamanı. **3.** Çocuk düşürmeye sebep olanın vereceği diyet. *Taksim-i gurema,* borçlu malının alacaklılar arasında bölünmesi.

**gurer,** *A. i.* [Gurre ç.] **1.** Parlamalar, ışıldamalar. **2.** Ay başları. **3.** Soydan, önemli kişiler.

**gurfe,** *A. i.* **1.** Çardak. **2.** Cumba, balkon. **3.** İç oda. Halvet, yalnız kalma.

**gurran,** *A. s.* [Agarr ç.] **1.** Panayır. **2.** Kişizade, soydan.

**gurre,** *A. i.* **1.** Parlaklık, ışıldama. **2.** At alnındaki beyaz akıtma. **3.** Ayın ilk görünmesi. **4.** Arabî ayının ilk günü. *Gurre-i muharrem,* muharremin ilk günü.

**gurrende, garrende,** *F. s.* **1.** Gürleyen. Kızgınlıkla haykıran. **2.** Homurdanan, kömürdeyen.

**gurub,** *A.* **1.** (Bir gök cisminin) batı tarafında görünmez olması. **2.** Batma, görünmez olma.

**gurubî,** *A. s.* Gurub ile ilgili. *Gurubî saat,* alaturka saat da denilen ve güneşin batmış olduğu anda on ikiyi gösteren saat.

**gurur,** *A. i.* **1.** Boş, beyhude şeye güvenip aldanma. **2.** Boş şeylerle övünme. **3.** Kurulma, kuruntu. *Dâr-ül-gurur,* (gurur evi) bu dünya; *hab-i gurur,* kendini büyük sayma sanısı.

**gurve,** *A. i.* Burun ucundaki kıkırdak.

**gusl,** *A. i.* Şeriate uygun şekilde yıkanma.

**guslhane,** *F. i.* [Gusl-hane] Gusülhane. Evlerdeki yıkanma yeri. Banyo.

**gusn,** *A. i.* Ağaç dalı, budak [ç. **Agsan**].

**gusne,** *A. i.* Tek dal.

**gussa,** *A. i.* Tasa, kaygı.

**gussanak,** *F. s.* [Gussa-nak] Tasalı, kaygılı.

**gusun,** *A. i.* [Gusn ç.] **1.** Dallar, budaklar. **2.** Filizler. *Gusun-i ter,* taze, genç dallar.

**gûş,** *F. i.* Kulak. *Gâş-i can,* can kulağı; *-huş,* akıl kulağı (dikkatle dinleme); *gûş etmek,* dinlemek.

**gûşab,** *F. i.* Pekmez.

**gûşdar,** *F. s.* [Gûş-dar] Kulak tutan, dikkatle dinleyen.

**gûşe,** *F. i.* Köşe. *Guşe-i uzlet,* tenha, ıssız köşe.

**gûşegir,** *F. s.* [Guşe-gir] Bir köşeye çekilen.

**gûşiş, kûşiş,** *F. i.* Çalışma,

**gûşmal,** *F. i.* **1.** Kulak burma. **2.** Terbiye.

**gûşt,** *F. i.* Et.

**gûşvar, gûşvare,** *F. i.* **1.** Küpe, **2.** Dikkatle dinlenilen öğüt. *Gûşvare-i felek,* yeni doğmuş ay.

**gûşzed,** *F. s.* [Gûş-zed] **1.** Kulağa çarpan. **2.** İşitilen.

**guta, gavta,** *F. i.* **1.** Suya dalma. **2.** Suya bir kere dalıp çıkma.

**guvat,** *A. s.* [Gavi ç.] Azgınlar, sapkınlar.

**gûy,** *F. i.* **1.** Top, yuvarlak, tane. **2.** Söyleme, konuşma. *Guy-i müsabakat,* yarış topu.

**gûya, gûyya,** *F. s.* **1.** Söyleyen, söyleyici. **2.** *e.* Sanki, sözde. *Tuti-i guya,* (söyleyen tuti) şakrak söyleyen.

**gûyende,** *F. s.* Söyleyen. Söyleyici.

**gûyi,** *F. s.* Söyleme, söyleyiş, *Hoşgûyi,* güzel, düzgün, eğlenceli söyleme.

**guyub,** *A. i.* [Gayb ç.] Kayıplar.

**guyum,** *A. i.* [Gaym ç.] Bulutlar.

**guzat, guzzat,** *A. i.* [Gazi ç.] Graziler.

**guze,** *F. i.* Koza. Kozalak. Kozak.

**güdahte,** *F. s.* Erimiş.

**-güdaz,** *F. s.* **1.** Eriten. **2.** Yakan. **3.** Tüketen anlamlarıyle kelimelere katılır.

*cangüdaz* *takatgüdaz*
*cigergüdaz* *tahammülgüdaz*
*dilgüdaz*

**güdaz,** *F. i.* Yanma, yakılma. *Suz ü güdaz,* yanıp yakılma.

**güdazende,** *F. i.* Yakıcı şeyler.

**güdaziş,** *F. i.* Yanma yakılma.

**güft, guft,** *F. i.* Söz, lakırdı. (Aslında fiil çekimli halidir) *Güft ü gu,* dedikodu; *güft ü şinid,* duyulmuş şeyler, dedikodu.

**güftar, guftar,** *F. i.* **1.** Söz, lakırdı. **2.** Şiir. *Güftara gelmek,* söze başlamak; *perişan güftar,* sözü dağınık olan, sözünde düzenlilik olmayan; *şeker güftar,* (şeker gibi) tatlı sözlü.

**güfte,** *F. s., i.* **1.** Söylenmiş. **2.** Musikiye uygulanan şarkıların sözleri.

**güftgû,** *F. i.* Dedikodu.

**güher,** *F. i.* Gevher, cevher.

**güherbar,** *F. i.* [Güher-bar] Cevher yağdırıcı.

**güherfeşan,** *F. s.* [Güher-feşan] Cevher saçan.

**güherçile, gevherçile,** *F. i.* Güherçile.

**güherfüruş,** *F. s.* **1.** Cevher satan. 2. Mücevherci.

**güherpare,** *F. s.* [Güher-pare] Elmas parçası.

**güherpaş,** *F. s.* Cevahir saçan.

**güherriz,** *F. s.* [Güher-riz] Cevher dökücü.

**gül,** *F. i.* **1.** Gül çiçeği. **2.** Gül ağacı.

**gülab,** *F. i.* Gülsuyu.

**gülâbdan,** *F. i.* [Gül-âb-dan] Gülsuyu kabı.

**gülbam,** *F. i.* Bk. GÜLBANK.

**gülbank,** *F. i.* **1.** Bir ağızdan

çıkan ses. **2.** Hep birden yüksek ses çıkarma. **3.** Bir ağızdan yüksek sesle okunan dualar. **4.** Bektaşilerin törenlerinde ulularını anmak için okunan dua. *Gülbank-i Muhammedî,* ezan.

**gülbeden,** *F. s.* [Gül-beden] Gül (pembe) bedenli. Bedeni gül gibi hoş olan.

**gülberk,** *F. i.* [Gül-berk] Gül yaprağı.

**gülbeşeker,** *F. i.* **1.** Gül reçeli. **2.** Gül yaprağından yapılma tatlı.

**gülbiz,** *F. s.* [Gül-biz] Gül serpen.

**gülbuse,** *F. s.* [Gül-buse] Gül öpüşlü. Öpmesi gül duygusu veren.

**gülbün,** *F. i.* Gül ağacı. Gül fidanı.

**gülçehre,** *F. s.* [Gül-çehre] **1.** Gül yüzlü. **2.** Pembe yüzlü. **3.** Taze ve güzel yüzlü.

**gülçîn,** *F. s.* [Gül-çîn] Gül derici, gül toplayan.

**güldan,** *F. i.* **1.** Gül mahfazası. **2.** Çiçeklik, vazo.

**güldehan, güldehen,** *F. s.* [Güldehan] Ağzı gül gibi olan, gül ağızlı.

**güldeste,** *F. i.* [Gül-deste] **1.** Gül demeti, buket. **2.** Şiir veya hal tercümesi kitabı. **3.** Antoloji.

**gülefşan,** *F. s.* [Gül-efşan] Gül saçan.

**gülendam,** *F. s.* [Gül-endam] Gül fidanı gibi ince, nazik, hoş endamlı.

**güleng, gülenk,** *F. i.* Turna kuşu.

**gülengübin,** *F. i.* [Gül-engübin] Bal ile gül yaprağı karması tatlı.

**gülfam,** *F. s.* [Gül-fam] **1.** Gül renginde olan. **2.** Pembe.

**gülfeşan,** *F. s.* [Gül-feşan] Gül saçan, gül dağıtan.

**gülgeşt,** *F. i.* **1.** Gül ağacı ile süslü gezinti yeri. **2.** Gezinti yeri. **3.** Çimen.

**gülgonce,** *F. i.* **1.** Gül koncası. **2.** Açılmamış gül.

**gülgûn,** *F. s.* [Gül-gûn] **1.** Gül renginde. **2.** Kırmızı, pembe.

**gülgûne,** *F. i.* **1.** Kadın düzgünü, ruj. **2.** Gül renkli.

**gülhîz,** *F. s.* [Gül-hîz] Gül bitiren, gül yetiştiren.

**gülistan, gülsitan,** *F. i.* **1.** Gül bahçesi. **2.** (Ö. i.) Şirazlı Sâdi'nin ünlü kitabının adı.

**gülizar,** *F. s.* [Gül-izar] Gül yanaklı.

**gülnahl,** *F. i.* [Gül-nahl] Gül ağacı, gül fidanı.

**gülnar,** *F. i.* [Gül-nar] Nar çiçeği dalı.

**gülnihal,** *F. s.* [Gül-nihal] Gül fidanı [ç. **Gülnihalan**].

**gülnikab,** *F. s.* [Gül-nikab] Yüzü gülle örtülü, pembe yüzlü.

**gülpuş,** *F. s.* [Gül-puş] Gül örtülü, pembe yüzlü.

**gülrenk,** *F. s.* [Gül-renk] Pembe.

**gülriz,** *F. s.* [Gül-riz] Gül serpen. Gül saçan.

**gülrû,** *F. s.* [Gül-rû] Gül yüzlü. Al yanaklı [ç. **Gülrûyan**].

**gülruh, gülruhsar,** *F. s.* [Gül-ruhsar] Gül (al, pembe) yanaklı.

**Gülşah,** *F. ö. i.* Varaka'nın sevgilisi, masal kadını.

**gülşen,** *F. i.* Gül bahçesi. *Gülşensaray,* gül bahçesi içinde saray.

**gülşengâh,** *F. i.* [Gülşen-gâh] Gül bahçesi.

**gülten,** *F. s.* [Gül-ten] Gül (pembe) vücutlu [ç. **Gültenan**].

**gülû, gelû,** *F. i.* Boğaz, gırtlak.

**gülûgir,** *F. i. s.* **1.** Boğazda kalan şey. **2.** Ahlat armudu.

**gülzar,** *F. i.* [Gül-zar] **1.** Gül bahçesi, gül tarlası. **2.** Çiçek bahçesi.

**güm,** *F. s.* **1.** Kaybolmuş. **2.** Başıboş, avare. 3. Şaşırmış.

**güman,** *F. i.* Sanına. Sanı. *Bedgüman,* şüpheci, kötü düşünceli: *bîgüman,* şüphesiz.

**gümgeşte,** *F. s.* [Güm-geşte] Kaybolmuş.

**gümkerde,** *F. s.* [Güm-kerde] Kaybetmiş, batmış.

**gümnam,** *F. s.* [Güm-nam] Adı batmış. Unutulmuş.

**gümrah, gümreh,** *F. s.* [Gümrah] Yolunu kaybetmiş. Yoldan sapmış.

**gümrahi,** *F. i.* Yolunu sapma. Sapıtma.

**gümşüde,** *F. s.* Kaybolmuş.

**günah, güneh,** *F. i.* **1.** Ahrette cezaya sebep olacak davranış. **2.** Suç. *Bigünah,* suçsuz.

**günahkâr, günehkâr,** *F. s.* Günah işleyen, suçlu.

**günahpişe,** *F. s.* [Günah-pişe] Günah işlemeyi huy edinmiş.

**günbed, künbet,** *F. i.* [Künbet] **1.** Kubbe. **2.** Tavan. *Günbed-i âli,* su kabarcığı; *-âzam,* dokuzuncu gök; *-azrak, -ekvar, -hazra,* gökyüzü.

**güncayiş,** *F. i.* Sığma, sığışma.

**güncide,** *F. s.* Sıkıştırılmış. Sıkılmış.

**güncişk,** *F. i.* Serçe kuşu.

**günah, günah,** Bk. GÜNAH.

**günehkâr,** Bk. GÜNAHKÂR.

**günehkâri,** *F. i.* Günah işleyicilik.

**gürbe,** *F. i.* Kedi. *Şütürgürbe* (deve ile kedi), münasebetsiz, anlamsız.

**gürg,** *F. i.* Kurt. *Gürk-i barandide,* (yağmur görmüş kurt), çok şeyler görüp geçirmiş kimse. Eski kurt.

**Gürgân,** *F. ö. i.* **1.** İran kuzeydoğusunda bir il. **2.** Aksak Timur'un lakabı.

**gürgzade,** *F. s.* [Gürk-zade] Kurt yavrusu. (Yine kurt olur.)

**gürsine,** *F. s.* Aç.

**gürsineçeşm,** *F. s.* Açgözlü.

**gûrsinegân,** *F. i.* [Gürsine ç.] Açlar.

**gürsinegi,** *F. s.* Açlık.

**güruh,** *F. i.* **1.** Kalabalık. **2.** Topluluk. **3.** Bölük.

**gürz,** *F. i.* Ağır topuz. Bozdağan. *Gürz-i giran,* iri, ağır topuz.

**-güsar, -küsar,** Bk. KÜSAR.

**güsiste, küsiste,** *F. s.* **1.** Kopmuş. **2.** Kırılmış. **3.** Çözük, sülpük. *Güsiste mihar,* (yuları kopmuş) başıboş. Kayıtsız. Senlibenli.

**Güşasb, Güştasb,** *F. ö. i.* Fars hükümdarlarından. Hystaspes.

**Güstehem,** *F. ö. i.* Eski zamanlarda iki Fars yiğidinin adı.

**güvah,** *F. i.* Tanık.

**güvahi,** *F. i.* Tanıklık.

**güvar,** *F. i.* Sindirim. *Hoşgüvar,* sindirimi kolay olan.

**güzaf,** *F. i.* **1.** Konuşma. **2.** Boş laf. *Laf ü güzaf,* boş lakırdı, manasız söz.

**güzar,** *F. i.* Geçme, geçiş.

**-güzar,** *F. s.* «Yapan, beceren, ödeyen» anlamlarıyle kelimelere katılır.

| | |
|---|---|
| *demgüzar* | *maslahatgüzar* |
| *haraçgüzar* | *rehgüzar* |
| *işgüzar* | *suhangüzar* |
| *kârgüzar* | *şükrgüzar* |

**güzarende,** *F. s.* Geçiren, geçirici.

**güzariş,** *F. i.* Geçme. Geçirme. Geçiş.

**güzaşte,** *F. s.* Geçmiş, geçmiş olan.

**-güzer,** *F. s.* Bk. GÜZAR.

**güzeran,** *F. i.* Geçme.

**güzergâh,** *F. i.* Geçilen, geçilecek yer.

**güzergeh,** *F. i.* **1.** Geçilen, geçilecek yer. **2.** Yol, yol üstü.

**güzeşt,** *F. i.* Geçme, geçiş. *Sergüzeşt,* baştan geçen.

**güzeşte,** *F. s.* **1.** Geçmiş, geçen. **2.** *i.* Faiz. *Sâl-i güzeşte,* yıl [ç. **Güzeştegân**].

**güzide,** *F. s.* **1.** Seçilmiş. **2.** Seçkin [ç. **Güzidegân**].

**güzin,** *F. s.* **1.** Seçen. **2.** Seçme.

**-güzin,** *F. s.* «Seçen, seçilmiş, seçkin» anlamlarıyle kelime-

lere katılır. *Çihar* (*çar*) *yar-i güzin,* Muhammet peygamberin başlıca dostları Ebubekir, Ömer, Osman, Ali; *gûşegüzin-i uzlet,* tenhalık köşesini seçmiş, seçen; *vahdetgüzin,* tek, yalnız başına kalmayı seçen.

# H

**h,** Arap elifbesinin *ha, hı, he* harflerini karşılar.

**ha,** *A. i.* Arap alfabesinde 6. harf olan ha-i mühmele yahut ha-i hutti (noktasız ha) denen, Osmanlı ve Fars alfabelerinin 8. harfi olan harfin adı ve sesi. **2.** Ebced hesabında 8 sayısını gösterir. Ha-i muceme, ha-i menkute (noktalı ha). **3.** *hı* harfi Arap alfabesinin 7., Osmanlı ve Fars alfabelerinin 9. harfidir. **4.** Ebced hesabında 600 sayısını gösterir. **5.** Arap alfabesinin 27., Osmanlı ve Fars alfabelerinin 30. harfi olan ha-i hüvvez veya ha-i resmiye denen ebcet hesabında 5 sayısını gösterir.

**-ha,** *F. e.* Çoğul edatıdır. *Esb-ha,* atlar, *seg-ha,* köpekler. Türkçede, Arap kelimelerinden de bununla çoğul yapılmıştır: *Kazalıa-yi erbaa,* Dört kaza.

**-ha,** *A. zm.* O.

**-ha, -hay,** *F. s.* «Çiğneyen» anlamıyle kelimelere katılır. *Jaj hay,* saçma söyleyen; *şeker hay,* (şeker çiğneyen) tatlı söz söyleyen.

**hâb,** *F. i.* **1.** Uyku. **2.** Rüya. **3.** Ölüm. *Hâb-i adem,* (yokluk) ölüm uykusu; *-gaflet,* gaflet uykusu; *-giran,* ağır uyku; *-harguş,* (tavşan uykusu) hile, düzen; *-naz,* naz uykusu, sevgilinin uykusu; *-nuşin,* tatlı uyku; *-perişan;* dağınık, rahatsız uyku; *-rahat,* dinlenme uykusu; *âlem-i hâb,* (uyku ălemi) rüya; *şekerhâb,* şekerleme (uyku kestirme).

**hab, habb,** *A. i.* **1.** Tane. **2.** Yuvarlak ufak şey. **3.** Yuvarlak biçimde hazırlanmış ilâç tanesi, hap. **4.** Tohum, çekirdek [ç. **Hubub**].

**habab, hababe,** *A. i.* (Su üzerindeki) kabarcık.

**habail,** *A. i.* [Hibale ç.] Tuzaklar, ağlar. *Habail-üş-şeytan,* kadınlar.

**habais,** *A. i.* [Habise ç.] Kötülükler. *Ümm-ül-habais,* (kötülüklerin anası) Şarap.

**habalûd,** *F. s.* [Hâb-alûd] Uykusu gelmiş, uyuklayan. Uykulu.

**habaset,** *A. i.* Habislik, kötülük. Alçaklık.

**habaya,** *A. i.* [Habie ç.] Gizli şeyler. Yeraltı hazineleri, defineler.

**habb, hab,** Bk. HAB.

**habbaz,** *A. i.* [Hubz'dan] Ekmekçi [ç. **Habbazan**].

**habbe,** *A. i.* **1.** Tane. *Habbe-i vahide,* (tek bir tane) en ufak bir şey, hiç bir şey [ç. **Hubub, hububat**].

**habbeza,** *A. ün.* Ne güzel! Ne hoş!

**habel,** *A. i.* Gebelik.

**habel, habl,** *A. i.* **1.** Delirtme. **2.** Cin, dev. (XX. yy.) Fransızcadan *obsession* karşılığı felsefe terimi olarak kullanılmıştır. Takınak, musallat fikir.

**haber,** *A. i.* **1.** Bir olayda bulunmayanlara onun hakkında verilen bilgi. **2.** Ağızdan ağza söylenen söz. **3.** Bilgi. **4.** Hadis, peygamber sözü. *Haber-i mütevatır,* bir kalabalık tarafından başka bir kalabalığa söylenerek böylece süregelen hadis; *-meşhur,* bir veya birkaç kişiden bir kalabalığa söylenerek böylecesüregelen hadis; *-vâhit,* iki evvelkiler derecesinde yaygın olarak gelmiş olan hadis; *ba-haber,* haberli, bilgisi olan; *bî-haber,* habersiz, bilgisiz. **5.** (Gra.) İsim cümlelerinde yüklem. *Edat-ı* haber [ç. **Ahbar**].

**haberdar,** *F. s.* [Haber-dar] Haberi olan.

**haberi, haberiye,** *A. s.* **1.** Haberle ilgili. **2.** (Gra.) Yüklemle ilgili, yükleme ait.

**habese,** *A. i.* [Habis ç.] Kötüler, habisler.

**Habeş,** *A. i., s.* **1.** Habeşistan halkından. **2.** (Habeş gibi) Zeytin renginde. **3.** Habeş ülkesi.

**Habeşî,** *A. s.* **1.** Habeşli. **2.** Çok esmer, zeytin renginde.

**habgâh,** *F. i.* [Hâb-gâh] Uyku yeri, yatak odası. Yatak.

**hâbıt,** *A. s.* [Hübut'tan] Aşağı inen, düşen, (Ed.) *Tedric-i hâbıt,* derece derece küçülen (top, tüfek, süngü, tırnak... gibi).

**habgeh,** *F. i.* [Hâb-geh] Uyku yeri, yatak.

**habib,** *A. s., i.* [Hub'dan] Sevilen, sevgili. *Habib-ul-lah,* (Tanrı sevgilisi) Muhammet peygamber. *Habib-i hüdâ, -kibriya* da aynı anlamdadır [ç. **Ahbab, ahibba**].

**hâbide,** *F. s.* Uykuda, uyumuş [ç. **Hâbidegân**].

**habie,** *A. i.* Gizli, saklı, görülmeyen şey.

**Habil,** *A. i.* Âdem peygamberin oğlu, Kaabil'in kardeşi.

**habîr,** *A. s.* **1.** Haberi olan. **2.** Bilgin, bilgili. **3.** Her şeyin haberlisi (Tanrı).

**hâbis,** *A. s.* [Haabis] Tutucu, hapsedici.

**habis,** *A. s.* [Hubs'tan] Kötü. Fesatçı. *Ervah-i habise,* kötü ruhlar, cinler [ç. **Hubesa**].

**habl,** *A. i.* **1.** İp. **2.** (Ana., Bot.) İp, iplik gibi bazı organların adı. *Habl-üi-mesakîn,* sarmaşık; *habl-ul-lah,* Kuran; *habl-ül-verid,* şahdamarı; *habl-i metîn,* (sağlam urgan) İslâmlık; *-mevhum,* olacak gibi görünüp gittikçe de uzaklaşan maksat [ç. **Hubul**].

**habr,** *A. i.* **1.** Öğretmen. **2.** Dine bağlı kimse. **3.** İsrail din adamı. **4.** Yara, iz [ç. **Ahbar, huhur**].

**habs,** *A. i.* **1.** Bir suçluyu bir yere kapama. **2.** Kapalı bir yerde tutma. Salıvermeme. **3.** Mal vakfetme. **4.** Nefsini tutma.

**habshane,** *F. i.* [Habs-hane] Hapishane. Cezaevi.

**habt,** *A. i.* **1.** Tartışmada karşısındakini susturma. **2.** Bozma. Düşürme.

**habt,** *A. i.* Yanılma, Yanlış.

**hâc, hâcc,** *A. i.* Hicaz'a, Mekke'ye gidip hacı olmuş kimse. El-*hac,* hacı; *Hacc-ül-haremeyn,* Mekke ve Medine'yi ziyaret etmiş kimse [ç. **Huccac**].

**hac, hacc,** *A. i.* Zilhicce ayında Mekke'de gerekli törenle Kâbe'yi ziyaret ve etrafını dolasma. *Emir-i hac, emir-ül-hac,* sürreyi, karadan giden hacıları Şam yolu ile Hicaz'a götürüp getirme ile görevli kimse,

**hacalet,** *A. i.* Utanma. Utanç.

**hacaletaver,** *F. s.* [Hacalet-âver] Utandırıcı.

**hacamet, hicamet,** *A. i.* Hacamat. Bedenin bir tarafını yarıp üzerine boynuz koyarak kan alına.

**hâcât,** *A. i.* [Hacet ç.] Hacetler. Gerekliler. *Kadi-ül-hacât,* hacetleri yerine getiren (Tanrı).

**Haccac,** *A. i.* Irak valisi olup peygamber soyuna ve taraflılarına eziyet eden Yusuf bin Sakafi.

**haccam,** *A. i.* Hacamatçı.

**hacce,** *A. i.* Hacı kadın, Hicaz'a gitmiş kadın.

**hace,** *F. i.* **1.** Efendi, ağa, sahip. **2.** Öğreten, öğretmen. **3.** Sarıklı adam, hoca. **4.** Tüccar. **5.** Ev sahibi. **6.** (eski) Gemi yazıcısı. Aile başı [ç. **Hacegân**].

**hace,** *A. i.* Bk. HACET. Hacet sözünün Arapça bileşiklerdeki şekli. *İnd-el-hace, led-el-hace,* gerektiği zaman, gerekince.

**hacegân,** *F. i.* [Hace ç.] **1.** Hocalar. **2.** Resmî daire memurları (Tanzimat'tan önce). **3.** Beşinci derece (rütbe-i hamisede) memurlar. *Hacegân-i Divan-i*

*Hümayun,* Divan-i Hümayun kalemi memurları.

**hacegî,** *F. i.* **1.** Hocalık niteliği. **2.** Tüccar. *Bedestan hacegisi,* Bedesten tüccarlarından her biri.

**hacel,** *A. i.* Utanma.

**hacer,** *A. i.* Taş. Kaya parçası. Çakal. *Hacer şecer,* taş ve odun; değersiz, önemsiz. *Hacer-i Esvet* (Kara taş) Kâbe kapısı yanında bulunan ve hacıların öpmeleri hac şartlarından olan taş.

**hacet, hace,** *A. i.* Bk. HACE. **1.** İnsanın muhtaç olduğu şey. **2.** Gereklik. **3.** Maddî, gerekli şey. **4.** Muhtaçlık, boynu eğri olma. *Arz-i hacet,* eksiğini, isteğini bildirme; *def-i hacet,* ihtiyacı giderme, gerekli şeyi elde etme; *kaza-i hacet,* aptes bozma [ç. **Havayic**].

**hacetmend,** *F. s.* [Hacet-mend] İhtiyaçlı, ihtiyacı olan [ç. **Hacetmendan**].

**hacetreva,** *F. s.* [Hacet-reva] İhtiyacı gören, gideren.

**hacı,** *A. i.* Hicaz'a gidip hac törenini yapmış kimse. (Türkçede bütün Araplara denir).

**hâci,** *A. s.* [Hicv'den] Hicveden. Hiciv yazan.

**hâcib,** *A. i.* [Hicab'dan] **1.** Kapıcı, kapıcı başı. **2.** Perde, perdeci [ç. **Huccab**]. **3.** Kaş. [ç. **Havacib**]. *Hacib-i bâr,* Cebrail.

**hacibeyn,** *A. i.* İki kaş. *Beyn-el -hacibeyn,* iki kaş arası.

**hacîl, hacil,** *A. s.* Utanmış, utanık.

**hâcir,** *A. s.* **1.** Göçen, hicret eden. **2.** Sayıklayan, sayıklayıcı.

**hâcis, hâcise,** *A. i.* Gönle doğan endişe [ç. **Hevacis**].

**hâciz,** *A. s.* [Hacz'den] **1.** Hacz eden. **2.** Ayıran, bölen.

**hacle,** *A. i.* Gelin odası. Gerdek.

**haclegâh,** *F. i.* [Hacle-gâh] Gelin odası. Gerdek odası.

**haclet,** *A. i.* Utanma.

**hacm,** *A. i.* Hacım.

**hacmen,** *A. zf.* Büyüklükçe, cüssece.

**hacr,** *A. i.* **1.** Kanun yolu ile birinin kendi malını istediği gibi kullanmaktan alıkonması. **2.** Kucak.

**hacz,** *A. i.* **1.** Malı kanuna uygun olarak sattırmayıp alıkoymak. **2.** Alacağa karşılık rehin veya bir malın mahkemece zaptını ve satılmasını isteme.

**hadaik, hadayık,** *A. i.* [Hadika ç.] Bahçeler. *Hadaik-i hassa,* padişah bahçeleri.

**hadaret, hazaret,** *A. i.* Yeşillik.

**hadaset,** *A. i.* **1.** Yenilik. **2.** Tazelik. *Hadaset-i sin,* gençlik.

**hadd,** *A. i.* Yanak.

**hadd,** *A. i.* **1.** Sınır, kenar.

**2.** Derece. **3.** Gerçek değer. **4.** Şeriatçe verilen ceza. **5.** (Man.) Bir önermede konu ile yüklemden her biri, terim. 6. (Mat.) Denklem bölümlerinden her biri, terim [ç. **Hudut**]. *Hadd-i evvel,* birinci terim; *-i'caz,* fasahatin mucize derecesinde olanı; *-imkân,* olabilirliğin son haddi, olabilirlik; *-kifaye,* yeter derecesi; *-lâyık,* tam derecesi, değeri; *-tedib* (şeriatçe verilen) ceza derecesi; *-zatında,* aslında, yaradılıştan; *bihadd,* hesapsız, sınırsız; *fevkalhadd,* pek çok aşırı; *serhad,* sınır.

**hâdd, hadde,** *A. i.* **1.** Sivri, ince uçlu. **2.** Keskin. **3.** Gergin. **4.** Azgın. **5.** Sert. **6.** Ateşli (yara, çıban) **7.** Yakıcı. *Maraz-i hadd,* fenalaşmış hastalık; *zaviye-i hadde,* (Geo.) dar açı.

**haddad,** *A. i.* **1.** Demirci. **2.** Gardiyan, cezaevindeki zincirci.

**hadde,** *A. i.* Madenleri ince tel olarak çekmeye yarayan alet. *Hadde-i tedkik,* inceden inceye gözden geçirme.

**Haddehane,** *F. i.* [Hadde-hane] Deniz kuvvetine makineci, teknisyen yetiştirmek için (İstanbul, Kasımpaşa'da) olan okul ve fabrika.

**haddeyn,** *A. i.* İki hadd, iki terim.

**hadeb, hadebe,** *A. i.* (Ana., Bot.) Kambur, yumru.

**hadebiyet,** *A. i.* Kamburluk.

**hadeka,** *A. i.* Göz bebeği [ç. **Ahdak**].

**hadeki,** *A. s.* Göz bebeği ile ilgili.

**hadem,** *A. i.* [Hadim ç.] Hademeler. *Hadem ü haşem,* hizmetçiler ve koşuntular, maiyet halkı.

**hademe,** *A. i.* [Hadim ç.] **1.** Hizmet görenler. **2.** Resmî dairelerde hizmet gören kimse (ler). *Hademe-i hassa, - şahane,* padişah sarayında görevliler.

**hadenk,** *F. i.* Ok.

**hader,** *A. i.* (Bir öğenin) uyuşması. Uyuşma.

**hades,** *A. i.* **1.** Yeni çıkma. Yeni şey. Yeni olma. **2.** Aptes tazelemeyi gerektiren hal. **3.** (Gra.) Fiilin bildirdiği hal [ç. **Ahdas**].

**hades,** *A. s.* Genç. Taze.

**hadi,** *A. s.* Birinci. *Hadi aşr,* on birinci, *hadi vü işrin,* yirmi birinci.

**hadi, hadiye,** *A. i.* [Hidayet'ten] **1.** Hidayet edici, doğru yol gösterici kimse. **2.** Önde giden kimse. **3.** Mızrak ucu. *Hadi-i sebil,* Muhammet peygamber; *hadi-üt-tarîk,* doğru yol gösterici (Tanrı).

**hadia,** *A. i.* Hile, dek. Oyun [ç. **Hadai**].

**Hadice,** *A. i.* Muhammet peygamberin birinci eşi.

**hadid,** *A. i.* Demir. *Sure-i hadid,* Kuran'ın elli yedinci suresi.

**hadid,** *A. s.* **1.** Öfkeli, titiz. **2.** Keskin. **3.** Sert. *Hadid-ül-basar,* keskin gözlü; *hadid-ül-mizac,* çabuk öfkelenir, titiz.

**hadidî, hadidiye,** *A. s.* Demirle ilgili, demirden; demir karışık. *Hutut-i hadidiye,* demiryolları; *mürekkebat-i hadidiye,* demir karışıkları.

**hadika,** *A. i.* Ağaçlı bahçe [ç. **Hadaik**].

**hâdim,** *A. s.* [Hidmet'ten] **1.** Hizmet gören. **2.** Hadım, haremağası. *Hâdim-ül-haremeyn -üş-şerifeyn,* (Mekke ve Medine gibi kutsal iki yerin hizmetçisi) Osmanlı padişahları lakabı [ç. **Hadem, hademe, huddam**].

**hadim,** *A. s.* [Hedm'den] Yıkan. Karıp geçiren. Düzen bozan. *Hadim-ül-lezzat,* (tatları yok eden, yıkan) ölüm, ölüm melâikesi.

**hâdis,** *A. s.* [Hudus'tan] Yeni çıkan. Eskiden olmayıp, sonradan olan [ç. **Hadisat**].

**hadis,** *A. i.* **1.** Yeni, taze: *hadis-üs-sin,* civan. **2.** Fıkra, hikâye, haber. **3.** Muhammet peygamberin sözleri veya yaptığı iş, davranış. *Hadis-i kudsi, -nebevî,* Muhammet peygamber hadisi.

**hadisat,** *A. i.* [Hadise ç.] Hadiseler, olaylar. Yeniden yeniye olan şeyler.

**hâdise,** *A. i.* Olay. Meydana çıkan hal [ç. **Havadis**].

**âdısiyye,** *A. i.* (XX. yy.) Fransızcadan *phénoménisme* karşılığı felsefe terimi olarak yapılmıştır, fenomenizm.

**hadnaşinas,** *F. s.* [had-na-şinas] Kendini bilmez.

**hadra, hazra,** *A. i.* **1.** Bitki, yeşillik. **2.** Gökyüzü. **3.** Husrev Perviz'in sekiz hazinesinden birinin adı [ç. **Hadravat, hazravat**].

**hadra, hazra,** *A. s., i.* **1.** Yeşil. **2.** Taze. *Hazra-i dimen,* soysuz güzel (kadın); *Ceziret -ül-hadra,* Fas'taki Elcezire.

**hads,** *A. i.* **1.** Zan, tahmin. **2.** (XX. yy.) Fransızcadan *intuition* karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Sezgi, seziş, intüisyon.

**hadsî,** *A. s.* Zan ve tahminle ilgili. **2.** Sezgili.

**hadsiyyat,** *A. i.* Zanlar, tahminler.

**hadşe,** *A. i.* Tırmalama. Kocunma.

**hadşeaver,** *F. s.* [Hadşe-aver] Kocunduruçu.

**hadşenisar,** *F. s.* [Hadşe-nisar]

Kocunduran, vesvese saçan.

**hafâ,** *A. i.* Yokluk, görünmezlik. Gizlilik [ç. **Hafaga**].

**hâfagâh,** *F. i.* [Hâfa-gâh] Gizlenme yeri.

**hafair,** *A. i.* [Hafire ç.] Çukurlar.

**hafakan,** *A. i.* Yürek oynaması. Çarpıntı.

**hafât,** *A. i.* [Hafe ç.] Kıyılar, kenarlar.

**hafayâ,** *A. s.* [Hafi, hafiye ç.] Gizlilikler. *Hafay-yi umur,* işlerin gizli tarafları.

**hafaza,** *A. i.* [Hafız ç.] **1.** Hafızlar. **2.** Bekçiler. **3.** İnsanın yaptıklarını yazan melekler. Bunlara *kiramen kâtibin* de denir. *Babül-hafaza,* en aşağı cennet katı yollarından birinin adı.

**hafazanallah,** «Tanrı bizi korusun» anlamında dua.

**hafe,** *A. i.* Kıyı, kenar [ç. **Hafât**].

**haffaf,** *A. i.* Kavaf.

**hâfık,** *A. s.* Titrek, titreyen.

**hâfık,** *A. i.* Batı veya doğu yön. Dört ana yönden biri [ç. **Havafik**].

**hâfıkan, hâfıkayn,** *A. i.* Doğu ve batı tarafları.

**hafız,** *A. i.* [Hıfz'dan] **1.** Koruyan, koruyucu. **2.** Bekçi, nöbetçi. **3.** Kur'an'ı ezberden okuyan. *Hafız-i hakiki, -mutlak,* Tanrı; *hafız-i kütüb,* kütüphane memuru (*Ö. i.*). Hafız-i Şirazi [ç. **Hafaza, Hafızun, huffaz**].

**hâfıza,** *A. i.* **1,** Kur'an'ı ezberlemiş kadın. **2.** İnsanda hatırlama yetisi. Bellek. *Hâfıza-i enam,* halkın hafızası; *hafızapira,* hafızayı süsleyen, beğenilerek ezberlenen.

**hâfi,** *A. s. i.* **1.** Yalınayak koşan. **2.** Ziyade ikramcı.

**hafi,** *A. s.* [Hafa'dan] Gizli. *Hafi vü celi,* gizli ve aşikâr [ç. **Hafaya**].

**hafid,** *A. i.* Torun [ç. **Ahfad**].

**hafide,** *A. i.* Kız torun.

**hafif,** *A. s,* [Hiffet'ten] Ağır olmayan. Hafif, yeğni. *Hafif-meşreb,* hoppa.

**hâfir,** *A. i., s.* **1.** Yeri kazan hayvanın tırnağı.

**hafir, hafire,** *A. i.* Kazılmış yer. Çukur [ç. **Hafair**].

**hafiyyat,** *A. i.* [Hafiyye ç.] Gizli işler, sırlar. *Hafiyyat-i umur,* işlerin gizli tarafları; *âlim-ül-hafiyyat,* gizli işleri bilen (Tanrı).

**hafiyye,** *A. i., s.* **1.** Gizli. *Suret-i hafiyyede,* gizli olarak; *umur-i hafiyye,* gizli işler. **2.** Gizli araştırma işinde kullanılan kimse. **3.** Bir kimseye zarar verecek şekilde haberler veren kimse.

**hafiyyen,** *A. zf.* Gizli olarak, gizliden.

**hafiz,** *A. s.* Koruyucu, esirgeyici (Tanrı sıfatlarından).

**hafr,** *A. i.* Toprağı kazma.

**hafre, hufre,** *A. i.* Kazılmış çukur.

**hafriyat,** *A. i.* Kazma işleri. Kazı.

**hafta, hefte,** *F. i.* Hafta. Yedi günlük zaman.

**haftan,** *F. i.* Kaftan.

**-hah,** *F. s.* «İsteyen, ister» anlamıyle kelimelere takılır. *Bedhah, hatırhah, nikhah.*

**hâhân,** *F. s.* İstekli.

**haher,** *F. i.* Kız kardeş.

**hahiş,** *F. s.* İstek.

**hahişger,** *F. s.* İstekli.

**hahişgeri,** *F. i.* İsteklilik.

**hah nahah,** *F. zf.* İster istemez.

**haib, hayib,** *A. i.* [haybet'ten] İsteğine kavuşamayan. İstediği olmayan. *Haib ü hâsir,* hiç bir şey elde edemeyen.

**haib,** *A. s.* [Heybet'ten] Korkan. Utangaç.

**haiben,** *A. zf.* İstediğine ulaşamayarak.

**haif,** *A. s.* [Havf'tan] Korkak.

**haif,** *A. s.* Haksızlık ve zulüm eden. *El hainü haif,* hain (kimse) zulüm eder.

**hail,** *A. s.* [Havl'den] İki şey arasında bulunup birinden ötekinin buluşmasına, görünmesine engel olan (XIX.yy.) Ekran.

**hail,** *A. s.* [Hevl'den] Korkunç.

**haile,** *A. i.* (XIX. yy. sonları) *Tragédie* karşılığı olarak kullanılmıştır.

**haim, hayim,** *A. s.* **1.** Şaşkın, hayrette. **2.** Sevgi ile saşkına dönmüş.

**hain,** *A. s.* [Hıyanet'ten] Hain.

**hainane,** *F. zf.* Haine yakışır surette.

**hair,** *A. s.* [Hayret'ten] Şaşırmış.

**hait,** *A. i.* **1.** Duvar. **2.** Tahta perde [ç. **Hitan**].

**haiz,** *A. s,* **1.** Malik, sahip. **2.** Taşıyan. **3.** -de olan, -li.

**hak, hakk,** *A. i.* **1.** Doğruluk. **2.** Doğru, gerçek şey. **3.** Adalet, insaf. **4.** Bir kimseye ait şey, alacak. **5.** Bir iş karşılığı verilen şey. **6.** Pay.

**hâk,** *F. i.* Toprak. *Hâk-i kadem,* ayak toprağı; *-pâk,* temiz toprak.

**hakaik, hakayik,** *A. i.* [Hakikat ç.] Gerçekler.

**hakan,** Türkçe Kağan sözünün Arapçalaştırılmışı olan bu sözün yine Arap kuralına göre *havakin* diye de çoğulu yapılmıştır.

**hakani,** *A. s.* Hakan ile ilgili. Hakana mensup. *Defter-i hakani,* bütün mülklerin yazılı olduğu defter. Bu defteri

tutan daire; *hudud-i hakanî*, Osmanlı İmparatorluğu sınırı; *kûs-i hakanî*, deve üzerinde taşınan kûs (kös) denen büyük davulların en büyüğü.

**hakaret,** *A. i.* Saygı göstermeme. Alçak görme. Aşağılama.

**hakbîn,** *F. s.* [Hak-bin] Hak görücü, hak verici.

**hâkdan,** *F. i.* Toprak, *Hakdan-i fena* (fani toprak), bu dünya.

**hâkdanî,** *F. s.* Toprakla ilgili.

**hakem,** *A. i.* İki tarafın kendi istekleriyle hâkim tuttukları kimse.

**hakeza,** *A. zf.* Bunun gibi, yine. Böylece. Bu suretle.

**hakgû,** *F. s.* [Hak-gû] Doğru söyleyen.

**hakgüzar,** *F. s.* [Hak-güzar] Hakkı ödeyen, haktan ayrılmayan.

**hâkî,** *F. s., i.* **1.** Toprakla ilgili, toprağa ait. **2.** Toprak rengi, boz.

**haki,** *A. s.* [Hikâye'den] Anlatan, hikâye eden.

**hakîk,** *A. s.* Haklı, lâyık.

**hakika,** *A. i.* «Hakikat» sözünün Arapça tamlamalardaki şekli.

**hakikat,** *A. i.* Gerçek. [ç. **Hakaik**] (Ed. Ce.):

*Hakikat-i aşk -ferda*
*ayât-i hakikat,*
*feer-i hakikat*
*mihr-i hakikat*
*reng-i hakikat*
*sahn-i hakikat*
*sima-i hakikat*
*zehr-i hakikat*

**hakikatbin,** *F. s.* [Hakikat-bîn] Gerçek, doğru görüşlü.

**hakikaten,** *A. zf.* Doğrusu, gerçekten.

**hakikatgû,** *F. s.* [Hakikat-gû] Doğrucu. Doğru sözlü.

**hakikatperest,** *F. s.* [Hakikatperest] Gerçek-sever.

**hakikatşinas,** *F. s.* [Hakikatşinas] Gerçeği bilen, anlayan.

**hakikî, hakikiyye,** *A. s.* **1.** Gerçek, sahici. **2.** Asıl, tam. **3.** Candan. **4.** Olmuş. (XIX. yy. sonları) Fransızcadan *réaliste* karşılığı olarak kullanılmıştır.

**hakikiyyun,** *A. i.* (XIX. yy. sonları) Fransızcadan *les réalistes* karşılığı olarak kullanılmıştır.

**hakîm,** *A. i.* **1.** (Her şeyde üstün tedbirli) Tanrı. **2.** Çok bilgili. **3.** Filozof. *Hakîm-i mutlak,* Tanrı; *emr-i hakîm,* Tanrı buyruğu; *kitab-i hakîm,* Kuran [ç. **Hükema**].

**hâkim,** *A. i.* **1.** Yargıç. **2.** Kanun uygulayan kimse. **3.** Şeriat işlerini yürüten, hükümlerini uygulayan kimse. **4.** Vali. **5.** Hükümdar. **6.** (s.) Hükmeden, buyuran. **7.** Üstte olan. **8.** En belli. *Hâkim-i hakikî, -mutlak, -lemyezel,* Tanrı; *-örf,* (bir bölgenin) sivil âmiri, zabiti, mutasarrıfı; *-şer',* (bir bölgenin) kadısı; *-vakt,* hüküm-

dar; *ahkem-ül-hâkimîn, hayr -ül-hakimîn,* Tanrı [ç. **Hakimun, hakeme, hükkâm**].

**hakîmane,** *F. s., zf.* Hakîm, filozof kimseye yakışır halde. Hakîmce.

**hâkimane,** *F. zf.* Hükmederek. Amircesine.

**hakime,** *A. s., i.* «Hâkim» sözünün müennes şekli. *Heyet-i hakime,* yargıçlar kurulu; *evsaf-i hakime,* belirli nitelikler.

**hakimiyyet,** *A. i.* **1.** Hâkimlik. **2.** Amirlik. **3.** Üstünlük.

**hakîr,** *A. s.* **1.** Küçük, önemsiz. **2.** Değersiz. Âdi, bayağı.

**hakirane,** *F. zf.* (Alçak gönüllülükle) kendinden bahsederken kullanılır.

**hakister,** *F. i.* Kül.

**hakiyan,** *F. i.* [Hâki ç.] Topraktan yaratıklar, ölümlü kimseler. İnsanlar.

**hakk,** *A. i.* **1.** Kazıma, silme. **2.** Oyma, kazma.

**kakkaa,** *F. ü.* Doğrusu, gerçekten. *Hakkaa ki,* doğrusu bu ki.

**hakkâk,** *A. i.* [Hakk'ten] Kazarak yazan. Mühürcü.

**hakkaniyyet,** *A. i.* Hakka uygun iş yapma. Doğruluk, adalet.

**hâkpâ, hâkpây,** *F. i.* Ayağın toprağı, tozu. Ayağın bastığı toprak. (Alçak gönüllülük, karşısındakini yüceltmek için kendinden söz ederken *hakpayiniz, hakpâyleri* demek bir incelik formülüydü.)

**hakperest,** *F. s.* [Hak-perest] Hakka tapan. Doğruyu çok seven.

**hâkrub,** *F. i.* [Hâk-rub] Süpürge.

**hâksar,** *F. s.* [Hâk-sar] **1.** Toprakla beraber. **2.** Ufak, önemsiz, zavallı, bayağı.

**hakşinas,** *F. s.* [Hak-şinas] Doğruyu, hakkı tanır. Haktanır.

**hakud,** *A. s.* Çok kinci.

**hâl,** *F. i.* Vücuttaki benek. Ben. *Hâl-i müşkin, -siyah,* mis kokulu, kara ben.

**hâl,** *A. i.* Babanın kız kardeşi. Hala.

**hal,** *A. i.* **1.** Durum. **2.** Oluş, bulunuş, **3.** Şimdiki zaman. **4.** Güç, kudret. **5.** (Tas.) Sofilerin geçici coşkunlukları. **6.** (Gra.) İsimlerin girdiği kılıklardan her biri. *Hal-i hazır,* şimdiki durum; *-ihtizar* (can çekişme) ölüm hali; *-intizar,* bekleme hali; *-medenî,* sosyal durum.

**hal, hall,** Bk. HALL.

**hal',** *A. i.* **1.** Soyma. **2.** Boşanma. **3.** Tahttan indirme.

**halâ,** *A. i.* **1.** Boşluk.

**halahil,** *A. i.* [Halhal ç.] Halhaller. Ayak bilezikleri.

**halaik, halayık,** *A. i.* [Halk, halika ç.] Yaratıklar.

**halâl,** *A. i.* Helâl.

**halâs,** *A. i.* Kurtulma. Kurtuluş.

**halâskâr,** *F. s.* [Halâs-kâr] Kurtarıcı.

**halât,** *A. i.* [Halet ç.] Haller, durumlar.

**halavet,** *A. i.* Tat. Tatlılık.

**halâvetbahş,** *F. s.* [Halâvet-bahş] Tatlılandırıcı.

**halbe,** *A. i.* Yarış veya yardım için toplanan atlılar grupu.

**hâldar,** *F. s.* [Hâl-dar] Benli, benekli.

**hale,** *A. i.* Ay ağılı. Ayla.

**hale,** *A. i.* Arapçada bizim, teyze dediğimiz ananın kız kardeşi; Türkçede hala, babanın kız kardeşi.

**halecan,** *A. i.* Titreme. Çarpınma.

**haledar,** *F. s.* [Hale-dar] Hale tutan, halelenmiş.

**halef,** *A. i.* **1.** Sonradan gelen. **2.** (Birinin) Yerini tutan. **3.** Oğul. *Halef ü selef, 1.* Sonra olanla bir evvelki. *2.* Baba ile oğul; *hayr-ül-halef,* babasını hayırla andıracak evlât; *na halef,* hayırsız evlât.

**halel,** *A. i.* **1.** Alçaklık, boşluk. **2.** Bozukluk, fesat.

**haleldar,** *F. s.* [Halel-dar] Bozma.

**halelpezir,** *F. s.* [Halel-pezir] Bozulucu.

**halen,** *A. zf.* Şimdi. Şimdilik. Daha, henüz.

**halenciye,** *A. i.* (Bot.) (XX. yy.) Fransızcadan *éricacées* karşılığı yapılmıştır. Fundagiller.

**halet,** *A. i.* **1.** Hal. **2.** Takdir. *Halet-i cerr,* (Arap gra.) kelimenin refi ve nasb hali; *-gaşy,* baygınlık, kendini kaybetme hali; *-nez',* yaşamanın ölümle bitme sırası, can çekişme; *-ruhiye,* (XX. yy.) Fransızcadan *état d'âme* karşılığı olarak, ruhsal durum; *-şuuriye,* şuur hali; *elhaletü hazihi,* şimdiki halde [ç. **Hâlât**].

**halevar,** *F. s.* [Hale-var] Hale gibi.

**halezon,** *A. i.* **1.** Kabuklu sümüklüböcek. Sümüklüböcek kabuğu. **2.** (Geo.) Helis.

**halezoni,** *A. s.* Halezonla ilgili. Helisel.

**half,** *A. s.* Art, arka. Sonradan gelen. *Half tarikiyle* (Fel.) Fransızcadan *a contrario* karşılığı (XX. yy.).

**half,** *A. i.* Ant. Yemin.

**halfa,** *A. i.* Uzun ve kalın bir çeşit ot, liflerinden ipek taklidi şeyler dokunur.

**halfî,** *A. s.* [Half'ten] Arka. Arkaya ait ve onunla ilgili.

**halhal,** *A. i.* Arap kadınlarının ayaklarına taktıkları bilezik.

**hâli, hâliye,** *A. s.* Boş. Issız. *Arazi-i haliye, evkat-i haliye, eyyam-i haliye,* boş topraklar,

boş vakitler, boş (işsiz) günler.

**hali'**, *A. i.* **1.** Soyma. **2.** Vücudunun bir tarafına olan inme. **3.** Evlâdı tanımama, evlâtlıktan çıkarma. **4.** (Bir hükümdarı) Tahttan indirme.

**hali'**, *A. s.* **1.** Soyulmuş. **2.** Kovulmuş. *Hali-ül-izar,* (yüzü) sıyrık, çapkın, edepsiz. Serseri.

**hâlib,** *A. s.* Aldatan, kandıran.

**halib,** *A. i.* **1.** Süt, taze süt. **2.** (Ana) Sidik borusu.

**halic,** *A. i.* **1.** Koy, körfez. **2.** Boğaz, kanal. *Halic-i Bahr-i Sefid,* Çanakkale; *-Bahr-i Siyah,* Boğaziçi; *-Dersaadet,* İstanbul Haliç'i.

**halid,** *A. s.* Sürekli. Sürüpgiden [ç. **Halidat**].

**halife,** *A. i.* **1.** Birinin yerine geçen adam. **2.** Muhammet peygamberin yerine, vekili olarak geçen adam. İslâmların din başkanı. **3.** Resmî daire kalemlerinde başın ikincisi. **4.** (Kalfa) Ustanın ikincisi.

**Halik,** *A. i., s.* Yaratıcı. Tanrı.

**hâlik,** *A. s.* [Helâk'tan] Helâk olan. Ölebilen. Ölmüş. *Turab-i halik,* beyaz arsenik.

**halil, halile,** *A. i.* Nikâhlı kadın veya erkek eş.

**halil,** *A. s.* İçten dost. *Halil-üllah,* İbrahim peygamber; *Halil-ür-rahman,* İbrahim peygamber veya onun mezarının bulunduğu yer [ç. **Ahillâ**].

**halîm,** *A. s.* [Hilm'den] Huyu yavaş, yumuşak.

**halis,** *A. s.* **1.** Karışık olmayan, katıksız. **2.** Temiz, arı. **3.** Duru, gerçek. *Halis-üd-dem,* arı kan, kanı karışmamış.

**halisane,** *F. s.* Katıksız olarak. Yürekten. Yürek temizliğiyle.

**halisiyyet,** *A. i.* Halislik, temizlik, saflık.

**halîta,** *A. i.* İki şeyden, iki madenden meydana gelmiş madde. (Kim.) Alışım.

**hâliya,** *A. zf.* Şimdiki zamanda.

**haliyen,** *A. zf.* [Hâli'den] Boş olarak.

**haliyye,** *A. i.* İbadette raks, sima, el ele vurmayı helâl sayan bir tarikat.

**halk,** *A. i.* **1.** Yaratma. **2.** İcat. **3.** İnsanlar. **4.** İnsanlardan bir bölük.

**halk,** *A. i.* **1.** Boğaz. *Huruf-i halk, huruf-ül-halk* (Arap alfabesinde) boğazdan söylenen harfler (ha, hı, ayn, gayn, he).

**halka,** *A. i.* Halka. Ortası boş teker. *Halka begûş,* (kulağı küpeli) köle; *halka-i âbgûn,* gökyüzü; *-tesbih,* tespih, dua eden halk çevresi; *-teslim,* dervişlerin boyun eğme işareti olarak üzerlerinde taşıdıkları halka; *-zikr,* Tanrı adlarını söyleyerek ibadet edenlerin

meydana getirdikleri daire.

**halkavi,** *A. s.* Halka biçiminde, halka gibi olan.

**halkaviye,** *A. i.* (XX. yy.) Fransızcadan *oenothéracées*, karşılığı botanik terimi olarak yapılmıştır, küpeçiçeğigiller. (Bu terim XIX. yy.'da zoolojideki *anneleés* sözü için kullanılmıştır, halkalılar].

**hall,** *A. i.* **1.** Çözme. **2.** Karışık bir işi sona erdirme. **3.** Şüphe edilmeyecek şekilde açıklama. **4.** Eritme. *Hall ü akd*, idare (etme); *hall ü fasl*, açıklayarak sona erdirme.

**hall,** *A. i.* Sirke.

**hallac,** *A. i.* Pamuk atan, yatak yorgan atan kimse. *Hallac-i Mansur*, 922 yılında darağacına asılarak öldürülen ünlü sofi. Divan edebiyatında adı çok geçer.

**Hallâk,** *A. i.* Durmadan yaratan, Tanrı. *Hallâk-i maani, hallâk-ul-mani*, Fars şairlerinden İsfahanlı Kemal'in lakabı.

**hallâl,** *A. s.* Halledici, sona erdirici. *Hallâl-i müşkilât*, zorlukları sona erdiren.

**hallede,** *A.* «Tanrı baki etsin» anlamında dua olarak kullanılır.

**halli, halliye,** *A. s.* [Hall'den] Çözmek, çözümlemekle ilgili. Fransızcadan *analytique* karşılığı (XIX. yy.).

**halliyet,** *A. i.* (XIX. yy.) Kimya terimi olarak Fransızcadan *acetat* karşılığı.

**halt,** *A. i.* **1.** Karıştırma. **2.** Münasebetsiz söz söyleme.

**haltıyat,** *A. i.* Münasebetsiz sözler.

**halûk,** *A. s.* İyi huylu. Herkesle geçinir olan.

**halv, hulv,** Bk. HULV.

**halva,** *A. i.* Helva.

**halvet,** *A. i.* **1.** Tenhaya çekilme. **2.** Tenha yer. **3.** İbadet için tenha hücre. **4.** Hamamlarda tek kurnalı bölme. **5.** Çok sıcak yer.

**halvetgâh, haivetgeh,** *F. i.* [Halvet-gâh] Tenha kalma yeri. Gizlice görüşülecek yer.

**halvetgüzin,** *F. s.* [Halvet-güzin] Halvete, tenha bir yere çekilmiş.

**halvethane,** *F. i.* [Halvet-hane] Özel konuşma yeri.

**halveti, halvetiye,** *A. s.* **1.** Halvetle ilgili. **2.** İbadet ve törenlerini tenhada yapan bir tarikat. **3.** Halvetiye tarikatından olan kimse.

**halvetnişin,** *F. s.* [Halvet-nişin] Halvette, bir kenara çekilip oturan (kimse).

**halvetsaray,** *F. i.* [Halvet-saray] Bir hükümdarın özel dairesi.

**hâm,** *F. s.* **1.** Pişmemiş, çiğ. **2.** Olmamış. *Hayal-i ham, ümid-i ham,* olmayacak (boş) hayal, ümit.

**ham,** *F. i.* **1.** Kat, büklüm. **2.** Kemer, yay.

**ham,** *F. s.* Bükülmüş, kemerli.

**hamail,** *A. i.* **1.** Omuzdan çapraz asılan bağ. **2.** Muska, tılsım.

**hamaim, hamayi,** *A. i.* [Hamame ç.] Güvercinler.

**hamakat,** *A. i.* Beyinsizlik. Anlamamak hali. Ahmaklık.

**hamam, hammam,** Bk. HAMMAM.

**hamam, hamame,** *A. i.* Güvercin.

**Hâmân,** *A. i.* Musa zamanındaki Mısır Firavun'un veziri.

**hamaset,** *A. i.* Yaradılıştan olan cesaret. Yiğitlik.

**hamasî,** *A. s.* Hamasetle ilgili. (XIX. yy. sonları) Fransızcadan *épique* karşılığı.

**hamasiyat,** *A. i.* Yiğitliğe ait yazıların hepsi.

**hambeham,** *F. zf.* Büklüm büklüm.

**hamd,** *A. i.* Tanrının ululuğunu söyleyerek teşekkür için övme. *Elhamdülillâh,* Tanrıya şükrolsun; *Elhamd cüzü,* elifbeden sonra okunan ve kısa namaz sureleri bulunan okuma kitabı; *bilhamdihi tâlâ, bihamdillâh,* Tanrının inayetiyle; *liva-il-hamd,* Muhammet peygamberin bayrağı.

**hamdele,** *A. i.* «Elhamdülillâh» sözünün adı ve bu sözün söylenmesi.

**hame,** *F. i.* Kalem. *Hame-i ezel,* Tanrının kaderleri tespit ettiği kalem.

**hame,** *A. i.* **1.** Başın üstü. **2.** Kafatası, tepe.

**hamegüzar,** *F. s.* [Hame-güzar] Kalemle yazılmış.

**Hamel,** *A. i.* Kuzu burcu. Güneş mart ayında bu burca girer.

**hamel,** *A. i.* Kuzu.

**hamele,** *A. i.* [Hamil ç.] Yüklenmişler, yüklenenler. *Hamele-i Arş,* Arş'ı ense köklerinde taşıyan İsrafil, Cebrail, Mikâil, Azrail adlarında dört büyük melek; *-hucceт,* yazı, kayıt melekleri; *-Kur'an,* hafızlar.

**hamepirâ,** *F. s.* [Hame-pira] Başı süsleyen, baş üstünde yeri olan.

**hameran,** *F. s.* [Hame-ran] Kalem süren, kalem oynatan.

**hamhame,** *A. i.* Burundan söyleme. Hımhımlık.

**hâmız,** *A. s.* **1.** Ekşi, ekşimtırak, **2.** Ekşilik yapan madde. **3.** (Kim.) XIX. yy.'da hekimlik terimleri konulurken Fransızcadan *acide* ve bileşikleri bununla karşılanmıştır. Bu sözden *hamızat, hamız, hamızî, ta-*

*hammuz*, türevleri yapıldığı gibi Frenkçe kelimelerle *Hâmız-i klor-i karbon* gibi tamlamalar da yapılmıştır.

**hamızat,** *A. i.* [Hamız ç.] Asitler. *Hamızat-i şahmiye,* yağ asitleri.

**hâmi, hamiye,** *A. i., s.* **1.** Koruyan, koruyucu. **2.** Arka çıkan, sahip çıkan.

**hâmid, hâmide,** *A. s.* [Hamd'den] Hamd ve şükreden.

**hamid,** *A. s.* [Ham'den] Övülmeye değer. (Tanrı sıfatlarındandır). *Evsaf-i hamide,* övülmeye değer nitelikler.

**hamide,** *F. s.* Eğrilmiş, bükülmüş. Kambur. Kemerli. *Hamide kamet,* iki büklüm.

**hâmil,** *A. s.* **1.** Yüklü, yüklenmiş. **2.** Taşıyan. **3.** Üzerinde olan. Sahip. *Hamil-i vahy,* (peygamberlere haber ulaştıran) Cebrail.

**hamile,** *A. s.* Gebe (kadın).

**hamilen,** *A. zf.* Taşıyarak. Üstünde olduğu halde.

**hamîm,** *A. s.* Sıcak (su).

**hamîr,** *A. i.* Hamur, maya.

**hamîs,** *A. i.* Perşembe günü.

**hâmis,** *A. s.* Beşinci gün.

**hâmise,** *A. i.* Beşinci rütbe. Sivil memurların ilk rütbeleri.

**hamisen,** *A. zf.* Beşinci olarak.

**hamiş,** *A. i.* Kitabın kenarına yazılan açıklama. Mektubun yanına katılan ek.

**hamiyye,** *A. i.* «Hamiyet» sözünün Arapça tamlamalardaki şekli.

**hamiyyet,** *A. i.* İnsanın yurdunu, aile ve yakınlarını koruma gayreti. Hamiyet. *Hamiyyet-i cahiliye,* hakikate karşı harcanan emek. (Bir aralık *taassup* ile dilimize çevrilen *fanatisme* karşılığı olarak ileri sürülmüşse de kullanılmamıştır.)

**hamiyyetmend,** *F. s.* [Hamiyyetmend] Hamiyetli [ç. **Hamiyetmendan**].

**hamka',** *A. s.* Akılsız, bön (kadın).

**haml,** *A. i.* **1.** Yük. **2.** Yükleme, yüklenme; *vaz-i haml,* doğurma.

**hamlâc,** *A. i.* **1.** Kuyumcu körüğü. **2.** (Kim.) Üfleç.

**hamle,** *A. i.* **1.** Atılma, atılış. **2.** Saldırma, hücum.

**hamli, hamliye,** *A. s.* [Haml'den] (Man.) Yüklemli.

**hammal,** *A. i.* [Haml'den] Para karşılığı yük taşıyan adam. Hamal.

**hammam,** *A. i.* Yıkanacak yer. Hamam.

**hammamiye,** *ş. i.* (Zoo.) Güvercinler.

**hammar,** *A. i.* [Hamr'den] **1.** Şa-

rap yapan veya satan. Meyhaneci. **2.** (Tas.) Manevî kılavuz, mürşit.

**hamme,** *A. i.* Zararlı böcek [ç. **Hevam**].

**hamr,** *A. i.* Şarap.

**hamrâ,** *A. s.* Kırmızı. *El-hamrâ,* İspanya'da Gırnata şehrinde Araplardan kalma ünlü saray.

**hamrî,** *A. s.* Şarapla ilgili. Şaraba ait.

**hamriyye,** *A. i.* (Ed.) Şarap hakkında yazılmış övmeler.

**hamse,** *A. s., i.* **1.** Beş. **2.** (Ed.) Beş ayrı kitaptan meydana getirilmiş eser. *Bilâd-i hamse, evkat-i hamse, havas-i hamse,* beş şehir, beş vakit (namaz), beş duygu.

**hamsin,** *A. s., i.* Erbainden (karakış) sonra gelen elli günlük kış.

**hamul,** *A. s.* [Haml'den] Çok dayanıklı, dayanan, kaldırır.

**hamule,** *A. i.* **1.** Yük. **2.** Gemi yükü.

**hâmun,** *F. i.* Geniş, ıssız ova, bozkır. *Hamun neverd,* kırda, ovada gezen yolcu.

**hâmuş, hamuş,** *F. s.* Susan, susmuş. Sessiz.

**hâmuşan,** *F. i.* [Hamuş ç.] Sessizler, susmuşlar. *Vâdi-i hâmuşan,* mezarlık.

**hâmuşî,** *F. i.* **1.** Susma. **2.** Ölüm.

**hamyaze,** *A. i.* **1.** Esneme. **2.** Kötü davranışlar. **3.** Soğuk davranış.

**Hamyazekeş,** *F. s.* [Hamyazekeş] Esneyen. **2.** İnsanın içini sıkan.

**hamz,** *A. i.* Ekşilik. Bk. HUMZ.

**han,** *F. i.* Han, hakan, hükümdar [ç. **Hanan**].

**han,** *A. i.* Han, kervansaray [ç. **Hanât**].

**hân,** *F. i.* **1.** Sofra. **2.** Yemek. **3.** Ahçı dükkânı. *Hân-i yağma,* yoksullara, açlara dağıtılan genel yemek.

**-hân,** *F. s.* «Okuyan, okuyucu» anlamıyle kelimelere eklenir. *Duahân, ebcedhân, gazelhân, mevlidhân,* dua, ebcet, gazel, mevlût okuyan.

**hanabile,** *A. i.* [Hanabelî ç.] Hanbelililer.

**hanacir,** *A. i.* [Hancer ç.] Hançerler.

**hanadık,** *A. i.* [Handek ç.] Hendekler.

**hanafis,** *A. i.* [Hunefsa ç.] Mayıs böcekleri.

**banak,** *A. i.* Darılmak, kızmak.

**hanazir,** *A. i.* [Hınzir ç.] Domuzlar.

**hanbelî,** *A. s.* İslâmın dört mezhebinden biri ve imamları Hanbel olan tarikattan bir kimse.

**hancer,** *A. i.* Ucu sivri, iki tarafı keskin kamayı andırır bıçak, hançer.

**hancere,** *A. i.* Gırtlak.

**hanceri, hanceriye,** *A. s.* Gırtlağa ait. *Huruf-i hanceriye,* gırtlaktan çıkarılan harfler (e, ha, hı, ayn, gayn, he).

**hânçe,** *F. i.* Küçük sofra, küçük sini. *Hânçe-i zer,* güneş.

**hançeriye,** *A. i.* Fransızcadan botanik terimi olan *tropéolées,* karşılığı yapılmıştır (XIX. yy.), latin çiçekleri.

**handâhand,** *F. i.* [Hand-a-hand] Çok, sürekli gülme, güle güle, pek gülünen yer.

**handan,** *F. s.* Gülen, neşeli, sevinçli.

**hande,** *F. i.* **1.** Gülme. **2.** Eğlenme. **3.** Açılma. *Hande-i afitab,* güneşin doğması; *-câm,* içki kadehi doldurulurken olan parlaklık; *-gül,* gülün açması; *-zenrin,* (baharda) toprağın yeşillenmesi.

**hande bahşa,** *F. s.* [Handebahşa] Güldüren, gülme getiren.

**handebar,** *F. s.* [Hande-bâr] Güldürücü.

**handeferma,** *F. s.* [Hande-ferma] Güldürücü.

**handefeşan,** *F. s.* [Hande-feşan] Gülümsemeler saçan, gülüp duran.

**handefeza,** *F. s.* [Hande-feza] Gülme arttıran, güldüren.

**handek,** *A. i.* **1.** Kale etrafına açılan uzun çukur. Siper. **2.** Uzun çukur. **3.** (Birçokları atılmak için açılmış) geniş mezar. **4.** Hendek. *Gaza-i Handek,* Muhammet peygamberin hicretin 5. yılında Medine'de yaptığı savaş.

**handekâr,** *F. s.* [Hande-kâr] Gülen, gülücü.

**handekünan,** *F. zf.* [Hande-künan] Gülerek. Güle güle.

**handemeşhun,** *F. s.* [Hande-meşhun] Hep gülen, çok gülen.

**handenüma,** *F. s.* [Hande-nüma] Gülen.

**handeriz,** *F. s.* [Hande-riz] Gülüp duran.

**handezen,** *F. s.* [Hande-zen] Gülen.

**hâne,** *F. s.* **1.** Ev. **2.** Bir bütünün küçük parçalarından her biri. **3.** (Mat.) Basamak.

**-hane,** *F. s.* «Hane» sözü isimlere katılarak isim takımları meydana getirir. Bununla Türkçede çeşitli dillerden birçok kelimeler yapılmıştır.

*apteshane* *menzilhane*
*aşhane* *meyhane*
*balıkhane* *miskinhane*
*baruthane* *mühendishane*
*batakhane* *nezarethane*
*basmahane* *numunehane*
*bozahane* *nüzülhane*
*cambazhane* *pastahane*
*cebehane* *patrikhane*
*çayhane* *postahane*
*çilehane* *rasathane*
*demirhane* *resimhane*
*divanhane* *rezolethane*
*eczane* *sabunhane*
*feshane* *salhane*
*fotoğrafhane* *sefarethane*
*gusülhane* *sirkeşhane*
*gülhane* *tabakhane*
*haddehane* *tabhane*
*hapishane* *talimhane*
*hastahane* *tebhirhane*
*hayalhane* *telgrafhane*
*helvahane* *tembelhane*
*islahane* *terzihane*
*idarehane* *tevkifhane*
*imalâthane* *tıbhane*
*imarethane* *ticarethane*
*iptikhane* *timarhane*
*kahvehane* *tiyatrohane*
*kayıkhane* *tophane*
*kimyahane* *yağhane*
*kitaphane* *yatakhane*
*konsoloshane* *yazıhane*
*kuşhane* *yemekhane*
*kütüphane*

**haneberduş,** *F. s.* [Hane-berduş] Evi omuzunda. Serseri, yersiz, yurtsuz.

**hanedan,** *F. i.* Kökten büyük aile. Ocak.

**hanefi,** *A. i., s.* İmamı Âzam ebu Hanife mezhebinde olan kimse. O mezheple ilgili olan.

**hanegi,** *F. s.* Eve mensup. Evin adamı.

**hanek,** *A. i.* Ağız tavanı. Damak.

**hanende,** *F. s., i.* Şarkı söyleyen.

**hanendegi,** *F. i.* Hanendelik. Şarkı söyleyicilik.

**hanekah, hankak,** Bk. HANKAH

**haneşiye,** *A. i.* (Zoo.) (XIX. yy. Fransızcadan *ophidiens* karşılığı olarak yapılmıştır) Yılanlar.

**hânık,** *A. s.* [Hunk'tan] Boğan.

**hânif,** *A. s.* **1.** Küsmüş, dargın. **2.** Gururlu.

**hanif,** *A. s.* **1.** Tanrı birliğine inanan. **2.** Muhammet peygamber zamanından önce tek Tanrıya inanan.

**hanin,** *A. i.* **1.** Fazla istekten inleme. Sızlama. **2.** İstek.

**hâinis,** *A. s.* Andını bozan. Yemininde, sözünde durmayan.

**hank,** *A. i.* Boğazını sıkarak boğma.

**hankah, hanekah,** *A. i.* Tekke. [ç. **Havanık**].

**hankan,** *A. zf.* Boğazını sıkarak boğmak suretiyle.

**hannan,** *A. s.* Çok acıyıcı olan (Tanrı sıfatlarındandır).

**hanuman,** *F. i.* Ev, bark. Ocak.
**hanumansuz,** *F. s.* [Hanumansuz] Ev bark yakan, kül eden. *Harik-i hanumansuz,* Evi kül eden yangın.
**hannas,** *A. s.* Şeytan.
**hânsalar,** *F. i.* **1.** Sofracı. **2.** Kilerci.
**hanzal,** *A. i.* Ebucehl karpuzu. Acı hıyar. İt hıyarı.
**hâr,** *F. i.* Diken. *Hâr ü has,* çalı çırpı, çerçöp.
**har,** *F. i.* Eşek.
**har, hor,** *F. s.* Aşağı, bayağı.
**-hâr, -hor,** *F. s.* «Yiyen, yiyici» anlamlarıyle kelimelere katılır. *Merdümhâr,* yamyam; *meyhâr, meyhor,* içki içen; *şîrhâr,* süt içen (küçük çocuk).
**hâr, harr,** Bk. HARR.
**hârâ,** *F. i.* **1.** Pek sert taş, kaya, **2.** Üzeri menevişli kumaş.
**harab,** *A. s.* **1.** Viran. **2.** Issız. **3.** Yıkık.
**harabat,** *A. i* [Harabe ç.] Yıkıklar.
**harabat,** *A. i* Meyhane,
**harabatî,** *A. i.* **1.** Dağınık. Perişan. **2.** İçmeye düşkün, harabat insan. [ç. **Harabatiyan**].
**harabe,** *A. i.* Bir şehir veya ev yıkıntısı [ç. **Harabat**].
**harabezar,** *F. i.* [Harabe-zar] Viran yer. Viranelik.
**harabî,** *F. i.* Haraplık. Yıkıklık.
**harabiyyet,** *A. i.* Viranlık. Haraplık.
**harac,** *A. i.* **1.** Vergi. **2.** Zor altında alınan para. **3.** Mezat etme.
**haracgüzar,** *F. s.* [Harac-güzar] Haraç veren. Haraca kesilmiş.
**harahir,** *A. i.* [Harhara ç.] Hırıltılar.
**haram,** *A. s., i.* Dinin yasak ettiği şey. Yasak yer. *Beled-i haram,* Mekke şehri ile dolayları (Müslümanlardan başkasına yasak bölge); *beyt-i haram,* Mekke'deki Kâbe; *mescid-i haram,* Kâbe'deki cami; *şehr-i haram,* haram ayı (İslâmlıktan önceki zamanda Arapların birbirleriyle savaşı yasak olan ay, muharrem ayı).
**harami,** *A. s., i.* Yol kesen. Haydut.
**haramzade,** *F. i., s.* Piç.
**hararet,** *A. i.* Sıcaklık. Ateş. *Hararet-i gariziye,* diriksel ısı.
**haraset, heraset,** *A. i.* Ekincilik, çiftçilik.
**haraşif,** *A. i.* [Harşef ç.] Balık pulunu andırır katmerli yapraklar.
**harb,** *A. i.* Savaş. Cenk. *Bi-*

*lâharb,* savaş etmeden, savaş açmadan; *divan-i harb,* harb divanı, askerî mahkeme; *erkân-i harb,* kurmay; *fenn-i harb,* savaş bilgisi; *ilân-i harb,* savaş açma; *meydan-i harb,* savaş meydanı; *yaver-i harb,* büyük komutan emir subayı; *dar-ül-harb,* savaş yeri, İslâm elinde olmayan yerler [ç. **Hurub**].

**harba,** *A. i.* Güneş ışığının bulutlara vurması.

**harbcu,** *F. s.* [Harb-cu] Savaş arayan. Kavga çıkarmaya istekli.

**harbe,** *A. i.* Kısa mızrak süngü.

**harben,** *A. zf.* Savaş ederek.

**harbende,** *F. i.* Eşek ve katır gibi yük hayvanları sürücüsü, onlara bakan.

**harbgâh,** *F. i.* [Harb-gâh] Savaş yeri.

**harbi,** *A. i.* Düşman. (Arada barış andlaşması olmayan) İslâm olmayan kimse.

**harbi, harbiyye,** *A. i.* Savaş ile ilgili. *Fünun harbiye,* savaş bilgileri; *Mekteb-i Harbiye,* Harb Okulu.

**harbuz, harbeze,** *F. i.* Karpuz.

**harc,** *A. i.* **1.** Sarf, gider. **2.** Bir iş için kullanılan maddeler. **3.** Güç, kuvvet. *Harc-i âlem,* her keseye elverişli, herkesin yapabildiği; *-rah,* yolluk (para).

**harçenk,** *F. i.* Yengeç.

**hardel,** *A. i.* Hardal.

**hâre,** *F. i.* Yiyecek, yiyinti.

**hâre,** *F. i.* **1.** Sert taş, kaya. **2.** Meneviş. Menevişli kumaş.

**harekât,** *A. i.* [Hareke, hareket ç.] **1.** Kımıldanmalar, deprenmeler. **2.** İş işlemeler. **3.** Davranışlar. *Harekât ü sekenat, 1.* Davranışlar. *2.* Bir hecenin harekeli veya sakin oluş durumu. *Harekât-i harbiye,* savaş hareketleri; *-müştereke,* birlik, ortak davranışlar; *-nape-sendane,* beğenilmez davranışlar; *-selâse,* hecelerin (e, i, o) okunuşu.

**hareke,** *A. i.* Sesli harfi olmayan Arap harflerinin ne türlü okunacağını gösteren üstün (fetha), esre (kesre), ötrü (zamme) işaretleri ve sesleri [ç. **Harekât**].

**hareket,** *A. i.* **1.** Kımıldanma. **2.** Davranış. **3.** Yola çıkma, kalkma. **4.** Medreselilerin derecesi. *Hareket-i arz,* deprem.

**harekî,** *A. s.* Hareketle ilgili. (XX. yy.) *Cinetique* karşılığı, kinetik; *hasse-i harekiye,* Fransızcadan *cinesthésique* karşılığı.

**harekiyat,** *A. i.* (Fiz.) *Cinématique* karşılığı, kinematik.

**harem,** *A. i.* **1.** Herkese açık olmayan yer. **2.** İslâm evlerinde kadınların bulunduğu bölüm, daire. **3.** Kadın eş. **4.** Mekke'de belli bazı mevki. *Harem-i hümayun,* padişah sarayında kadınlar dairesi; *-rasul-ullah,* Medine şehri civarıyle Muhammet peygamberin türbesi ve camii; *-şerîf* (müdürlüğü), Medine'de Muhammet peygamber türbesine bakan, idare eden kimse; *şeyh-ül-harem,* Medine şehri ve vilâyeti muhafızı.

**haremeyn,** *A. i.* Kutsal olan Mekke ve Medine şehirleri. *Hadim-i haremeyn-i şerifeyn,* (kutsal Haremeyn'in hizmetkârı) Osmanlı padişahlarının lakaplarından; *haremeyn pâyesi,* eski sarıklı hâkim sınıfının ilerı rütbelerinden biri.

**haremseray,** *F. i.* **1.** Harem dairesi, **2.** Cami içi.

**hares,** *A. i.* Dilsizlik.

**harf,** *A. i.* **1.** Bir alfabeyi meydana getiren ve okuyup yazmaya âlet olan işaretlerin her biri. **2.** (mec.) Söz, işaret [ç. **Huruf**].

**harfendaz,** *F. s.* [Harf-endaz] **1.** Dokunaklı söz söyleyen. **2.** Söz atan. Takılan.

**harfgîr,** *F. s.* [Harf-gîr] Her işte ayıp arayan.

**hargâh, hargeh,** *F. i.* [Hargâh] Büyüklerin çadırı.

**hargele,** *F. i.* **1.** Hergele. **2.** Binek ve taşıta alışmamış hayvan. **3.** İşsiz, güçsüz takımı.

**hargûş,** *F. i.* Tavşan. *Hâb-i hargûşi,* tavşan uykusu; hafif uyku.

**hârhâr,** *F. i.* **1.** Sürekli kaşıntı. **2.** Sürekli istek. **3.** Merak, üzüntü, dargınlık.

**harhara,** *A. i.* Sürekli hırıltı.

**hârib,** *A. s.* (Korkudan) Kaçan.

**haric,** *A. i.* **1.** Dış, dışarı. **2.** Görünen dünya. **3.** Dışarı çıkan, dışarıda, dışta. **4.** Hiç ilgisi olmayan kimse. *Hariç an-il-merkez* (Geo.), dış merkezli; *haric ez memleket,* gerçekten oturduğu yerin değil, kendi memleketi halkından sayılan (dış işleri memurları gibi); *haric-i kısmet* (Mat.) bölüm; *hareket-i haric, ibtida-i haric,* medrese yolunda ilk rütbeler.

**haricen,** *A. zf.* Dıştan, dışarıdan. *Haricen mersum daire* (Geo.), dış çokgen; *haricen*

*mersum mudalla* (Geo.), dış çokgen; *haricen mümas daire* (Geo.), dış daire; *haricen mütebadil* (Geo.), dış ters açı.

**haricî, hariciye,** *A. s.* **1.** Dışa ait. Dış ile ilgili. **2.** Halife Ali'ye karşı ayaklananlar mezhebinde olan.

**hariciye,** *A. i.* **1.** Bir ülkenin yabancı devletlerle olan ilişkilerini düzenleyen daire, Dışişleri. **2.** Dış hastalıkları, ameliyat işleriyle uğraşan hekimlik bölümü.

**harid, haride,** *A. s., i.* **1.** Kız oğlan kız. **2.** Delinmemiş inci [ç. **Haraid**].

**harid,** *F. s.* Satın alma.

**haridar,** *F. i.* Satın alına.

**haride,** *F. s.* Satın alınmış.

**harif,** *A. i.* Güz zamanı, sonbahar.

**harif,** *A. i.* [Hirfet'ten] **1.** İş, sanat arkadaşı. **2.** Eğlenti arkadaşı.

**harifane,** *F. zf.* Ortaklaşa.

**hârık,** *A. s.* Yırtan, yaran. Üstün. *Hârık-i âde, hârık-ul-âde,* hiç görülmemiş, çok şaşılacak.

**hârık,** *A. s.* Yakan, yakıcı.

**harik,** *A. i.* Yapının tutuşup yanması.

**hârika,** *A. i.* Âdet ve tabiat dışında olan şey [ç. **Havarik**].

**hârika,** *A. i.* Ateş.

**hârikat,** *A. i.* [Harika ç.] Harikalar, şaşılıp kalınacak şeyler.

**hârikavi,** *A. s.* Hârika çeşidinden, harika gibi.

**harikzede,** *F. s.* [Harik-zede] Yangına uğramış. Malı mülkü yanmış [ç. **Harikzedegân**].

**harim,** *A. i.* **1.** Herkesin giremeyeceği yer. **2.** Harem dairesi. **3.** Eş. Dost.

**harir,** *A. i.* İpek. *Dud-i harir,* ipekböceği; *şarab-i harir,* dut şurubu.

**hariri,** *A. s.* **1.** İpekten yapılma. **2.** İpek gibi yumuşak.

**hâris,** *A. s.* [Hars'tan] Eken. Ekici. Çiftçi.

**hâris,** *A. s., i.* [Hiraset'ten] **1.** Bekleyen. **2.** Bekçi [ç. **Hârisan**].

**haris,** *A. s.* [Hırs'tan] **1.** Çok pinti. **2.** Çok istekli. **3.** Bir şeye fazlasıyle düşkün.

**haristan,** *F. i.* [Hâristan] Dikenlik. Dikeni çok yer.

**harita,** *A. i.* Harita. *Harita-i âlem,* dünya haritası, dünya [ç. **Harait**].

**hariy,** *A. s.* Lâyık, uygun.

**hark,** *A. i.* Yarma. yırtma.

**hark,** *A. i.* Yakma.

**hark, harkat,** *A. i.* Yanma. Yangı.

**harkafa,** *A. i.* Kalça kemiği.

**harman,** Bk. HİRMEN.

**harmuş,** *F. i.* Sıçan. Fare.

**harmühre,** *F. i.* Katırboncuğu.

**harpüşt,** *F. i.* Kirpi.

**harpuşte,** *F. i.* Balık sırtı şeklinde çatı.

**harr,** *A. i.* Hararet, sıcaklık.

**harr, harre,** *A. s.* **1.** Sıcak. Çok sıcak. **2.** Ateşli, hararetli. *Deva-i harr,* sıcaklık veren ilâç; *bilâd-i harre,* sıcak şehirler (bölgeler); *ekalim-i harre,* tropikal bölgeler; *mıntaka-i harre* (Coğ.), ısı kuşak.

**harraka,** *A. i.* Gemileri ve şehirleri ateşe vermeye mahsus yangın gemisi.

**harras,** *A. i.* [Hars'tan] Çiftçi.

**harrat,** *A. i.* Çıkrıkçı.

**harrub, harnub,** *A. i.* Keçiboynuzu.

**hars,** *A. i.* **1.** Tarla sürme. **2.** Sürülmeye hazırlanmış tarla. **3.** (XX. yy.) Fransızcadan *culture* karşılığı olarak, kültür.

**harşef,** *A. i.* **1.** Balık pulu. **2.** Enginar.

**Harun,** *A. i.* **1.** Musa peygamberin büyük kardeşi (Aaron). **2.** Bağdat halifelerinden Harun-ür-reşit.

**harur,** *A. i.* **1.** Sıcaklık. **2.** Sıcak yel. **3.** (XX. yy.) Fransızcadan *calorifique* karşılığı.

**haruri, haruriye,** *A. s.* Hararetle ilgili, hararete ait, ısıl.

**Harut,** *A. i.* Arkadaşı Marut ile ün almış bir melek. Büyü ile uğraşırlardı, bu yüzden kıyamete kadar kalmak üzere Babil'deki bir kuyuda tutuklanmışlardır.

**harutî,** *F. i., s.* **1.** Harut'un işi, büyücülük. **2.** Harut yolunda olan, büyücü.

**harvar,** *F. i.* Bir eşek yükü ağırlık (bir yük, on iki kilo).

**hârzâr,** *F. i.* [Hâr-zâr] Dikenlik. Dikeni çok yer.

**Harzem,** *A. i.* Hazer denizinin doğu yönü; Hıyve tarafı.

**has,** *F. i.* Çöp, süprüntü. *Has ü hâşak,* çerçöp; *hâr ü has,* çalı çırpı.

**has, hass,** Bk. HASS.

**hasad,** *A. i.* **1.** Ekin biçme. **2.** Ekin biçme vakti.

**hasafet,** *A. i.* Sağlam fikir. Doğru oy.

**hasail,** *A. i.* [Haslet ç.] Hasletler.

**hasais,** *A. i.* [Hasisa ç.] Hasiseler. Nitelikler.

**hasanet,** *A. i.* Bir yerin kendiliğinden ya da yapılarak, kuvvetli, dayanıklı olması.

**hasar, hasaret,** *A. i.* Ziyan, zarar [ç. **Hasarat**].

**hasardide,** *F. s.* [Hasar-dide]

Zarara uğramış, ziyan çekmiş.

**hasaret,** Bk. HASAR.

**hasaset,** *A. i.* Pintilik, cimrilik.

**hasat,** *A. i.* **1.** Küçük taş parçası. **2.** Çakıl. **3.** Hastalıktaşı.

**hasb,** *A. zf.* Göre, gereğince.

**hasbeten lillâh,** *A. cüm.* «Tanrı için, Tanrı rızası için» anlamında cümle.

**hasbe,** *A. i.* Kızamık.

**hasbî,** *A. s.* Karşılıksız. Tanrı için.

**hasbıhal,** Derdini yanma, içindekileri söyleme.

**haseb,** *A. i.* Soyluluk. Asillik.

**hased,** *A. i.* Başkasının iyi hallerini kıskanma.

**hasede,** *A, s.* [Hâsid ç.] Hasetçiler.

**hasele,** *A. i.* Karnın göbek ile kasık arası bölgesi.

**hasen, hasene,** *A. s.* Güzel. İyi. Hoş. *Âmal-i hasene,* güzel işler; *vech-i hasen,* güzel yüz.

**hasenat,** *A. s.* [Hasene ç.] İyiler, güzeller, hoşlar. *Sahib-ül-hasenat,* güzel şeyler kurmuş olan.

**haseneyn,** *A. i.* İki Hasan (Hasan ile Hüseyin).

**hâsıl,** *A. i., s.* [Husul'den] **1.** Meydana gelen. **2.** Elde edilen. **3.** Fayda, kazanç. **4.** Bir aritmetik işleminin sonucu. **5.** Bitip yerden çıkan.

**hasılat,** *A. i.* [Hâsıl ç.] **1.** Kazanç. **2.** Elde edilenlerin hepsi. *Hasılat-i gayr-i safiye,* gelirin hepsi; *hasılat-i safiye,* harcamalar çıkarıldıktan sonra kalan kazanç.

**hasına,** *A. s.* Temiz, iffetli (kadın).

**hâsır,** *A. s.* [Hasr'dan] Etrafı kuşatan. Muhasara eden.

**hasîb,** *A. s.* Kendisinde değer olan.

**hâsid,** *A. s.* [Hased'den] Kıskanan, kıskanıcı. Göz koyan [ç. **Hasede, hussad**].

**hâsim,** *A. s.* İşi bitiren, meseleyi kesip atan.

**hasîn,** *A. s.* [Hısn'den] Sağlam. İyi korunan.

**hâsir,** *A. s.* [Hasret'ten] İsteğine kavuşamayan. Hasret çeken.

**hâsîr,** *A. s.* [Hasar'dan] Zarara uğrayan [ç. **Hasirîn, hasirun**].

**hasîr,** *A. i.* Hasır.

**hasis,** *A. s.* [Hisset'ten] **1.** Cimri, pinti. **2.** Ufak, değersiz, âdi.

**hasisa,** *A. i.* Bir şeye mahsus hal. (XX. yy.) Seciyc ile birlikte *caractère* karşılığı olarak kullanılmıştır.

**hasiy,** *A. s.* **1.** Erkekliği giderilmiş (adam). Hadım edilmiş. **2.** İğdiş, burulmuş hayvan.

**haslet,** *A. i.* Tabiat, huy [ç. **Hasail**].

**hasm,** *A. i.* **1.** Kesme. **2.** Sona erdirme. **3.** Davayı kesip atma.

**hasm,** *A. i.* **1.** Düşman. **2.** Karşı taraf.

**hasmane,** *F. zf.* Düşmanca.

**hasnâ,** *A. s.* Güzel kadın.

**hasr,** *A. i.* **1.** Sıkıştırma, bir çember içine alma. **2.** Yalnız bir şeye kullanma. **3.** Belli etme.

**hasret,** *A. i.* **1.** Ele geçemeyen veya kaçırılan bir şey için yazıklanma. **2.** Göreceği gelme.

**hasretkeş,** *F. s.* [Hasret-keş] Hasret çeken, özlemiş [ç. **Hasretkeşan**].

**hasretzede,** *F. s.* [Hasret-zede] Hasrete uğramış. Yokluk ve istek düşkünü [ç. **Hasretzedegân**].

**hass,** *A. i.* Teşvik, kışkırtma.

**hass,** *A. i., s.* **1.** Seçkin ve ileri kimselerin meydana getirdiği topluluk. **2.** Özel, hususî. **3.** Katıksız, halis. *Hass ü âm,* herkes: *hass-ülhas,* en has, en özel; *ism-i has,* özel isim.

**hass,** *A. i.* [Hiss'ten] Hisseden. Duyan.

**hassa,** *A. i.* Bir kimse veya şeye mahsus olan hal [ç. **Havas**].

**hassad,** *A. s.* Ekin biçici, orakçı.

**Hassan,** *A. i.* Muhammet peygamberi öven şairlerden bazılarının lakabı. *Hassan -ül-acem,* Fars şairi Hakani.

**hassas,** *A. s.* [Hiss'ten] Duygulu. Hisli.

**hassasiyyet,** *A. i.* Hislilik. Duyarlık.

**hassaten,** *A. zf.* Bilhassa. Hele, yalnız.

**hasse,** *A. i.* [Hiss'den] Canlılardaki duygu hassası. Duyu. *Hasse-i selime,* (XX. yy.) Fransızcadan *bon sens* karşılığı, sağduyu; *Kuva-yı hasse, kuvve-i hasse,* duyu kuvvetleri [ç. **Havas**].

**hassasiyet,** *A. i.* Duygululuk.

**hassiyyet,** *A. i.* Bir şeye mahsus olan kuvvet.

**hassiyyet** *A. i.* Duygululuk.

**hâste,** *F. i.* İstenilmiş. İstenilen.

**haste,** *F. s.* Sağlığı yerinde olmayan. Hasta [ç. **Hastegân**].

**hastegî,** *F. i.* Hastalık.

**hastehane,** *F. i.* [Haste-hane] Hastane.

**hâstkâr,** *F. s.* İsteyen, isteyici [ç. **Hastkârân**].

**hasud,** *A. s.* [Hased'den] Çok haset eden, kıskanan.

**hasudane,** *F. zf.* Kıskanarak, haset ederek.

**hâş,** *F. i.* **1.** Kırıntı, döküntü, süprüntü. **2.** Şiddet, kızgınlık.

**haşâ,** *A. ü.* «Tanrı korusun, olmaya ki» anlamlarında berileme sözü.

**haşahiş,** *A. i.* [Haşhaş ç.] Haşhaşlar.

**haşaiş,** *A. i.* [Haşiş ç.] Hint kenevirleri.

**hâşak,** *F. i.* Çerçöp. Yonga.

**haşeb,** *A. i.* **1.** Ağacın odun kısmı. **2.** Kereste.

**haşebi, haşebiye,** *A. s.* **1.** Odun yapısında, odun gibi. **2.** Odun cinsinden. **3.** (Coğ.) Ağaçsıl.

**haşebiyyet,** *A. i.* Odun niteliği, odunluk.

**haşebpare,** *F. i.* [Haşeb-pâre] Ağaç, tahta parçası.

**haşefe,** *A. i.* Erkeklik organının tepesi. (Bot.) Başçık.

**haşel,** *A. i.* Âdilik, bayağılık.

**haşe lillâh,** *A. cüm.* «Tanrı korusun» ve «haşâ» anlamlarında cümle.

**haşem,** *A. ç. i.* Bir kimsenin adamları. *Hadem ü haşem,* hizmetkârlar ve maiyet halkı.

**haşerat,** *A. i.* [haşere ç.] Böcek ve yılan gibi küçük hayvanlar.

**haşere,** *A. i.* (Örümcek, karınca... gibi) Küçük böcek.

**haşhaş,** *A. i.* Afyon çıkarılan bitki.

**haşhaşiyye,** *A. s.* Haşhaş ile ilgili, haşhaş cinsinden. *Fasile-i haşhaşiye,* gelincikgiller.

**hâşi',** *A. s.* [Huşu'dan] Alçakgönüllü.

**haşiane,** *F. zf.* Alçakgönüllüye yakışır şekilde.

**haşiîn,** *A. i.* [Haşi' ç.] Alçakgönüllüler.

**haşîn,** *A. s.* [Huşunet'ten] Sert, katı. Kaba.

**haşiş,** *A. i.* **1.** Kuru ot. **2.** Hintkeneviri (Esrar çıkarılır).

**haşişe,** *A. i.* Kuru ot.

**haşiye,** *A. i.* **1.** Kumaş kenarı, pervaz. **2.** Kenar, sahife kenarındaki boşluk. **3.** Bir kâğıt veya kitap kenarına yazılan ve içerdeki bir şeyi açıklayan not. **4.** Bir metin veya şerhin karışık yerlerini açıklayan kitap. **5.** Aşağı tabaka insanı [ç. **Havaşi**].

**haşmet,** *A. i.* (Adamlarının çokluğundan ileri gelme) Ululuk, büyüklük gösterisi. *Haşmetmeab,* Osmanlı İmparatorluğunun yabancı ülkeler hükümdarlarına olan yazılarında hitap (XIX. yy.)

**haşr,** *A. i.* **1.** Toplama. Bir yere biriktirme. **2.** Kıyamet gününde ölülerin dirilip yaptıklarının hesabı görülmek için bir yere toplanmaları. *Haşr ender haşr,* kıyamet günü toplanıp dağılma; *sure-i haşr,* Kuran'ın 59. suresi; *yevm-ül-haşr,* mahşerde dirilme günü.

**haşşaş,** *A. s.* Esrarkeş, uyuşturucu şeyler kullanan.

**haşv,** *A. i.* **1.** Fazla, gereksiz söz. **2.** (Ed.) Dolma, doldurma. Eskiden *haşv-i melîh, haşv-i müfsit* diye birincisi pek o kadar kötü olmayan iki çeşit haşiv sayılırdı.

**haşviyyat,** *A. i.* [Haşv ç.] Haşivler, doldurmalar.

**haşye, haşyet,** Korku. *Haşyet -ullah,* Tanrı korkusu.

**hat, hatt,** Bk. HATT.

**Hata,** *A. i.* Çin'in kuzeyine rastlayan ve Ortaasya'da bulunan mis keçileri ile eski edebiyatımızda adı çok geçen ülke.

**hata,** *A. i.* Yanlış. Yanlışlık. Yanılma. **2.** Suç, günah [ç. **Hatay, hataiyat**].

**hatab,** *A. i.* Odun [ç. **Ahtab**].

**hatabahş,** *F. s.* [Hata-babş] Yanlışı bağışlayan, hoş gören.

**hataen,** *A. zf.* Yanlışlıkla, Yanlış olarak.

**hataiyat,** *A. i.* [Hata ç.] Yanlışlar, yanlışlıklar.

**hatapuş,** *F. s.* [Hata-puş] Olan kusurları örten, görmezlikten gelen.

**hatar,** *A. i.* Tehlike, emniyetsizlik.

**hatarat,** *A. i.* [Hatar ç.] Tehlikeler.

**hatarnak,** *F. s.* [Hatar-nak] Korkulu, korkunç. Emin değil.

**hatavat,** *A. i.* [Hatve ç.] Adımlar.

**hataya,** *A. i.* [Hatia ç.] Yanlışlar. Yanlışlıklar.

**Hatem,** *A. i.* Arapların Tayy kabîlesinden cömertliğiyle dillere destan bir emîr. Hatem Tay.

**hatem,** *A. i.* **1.** Mühür. Üstünde yazı olan mühür gibi kullanılan yüzük. **2.** Son. En son. *Hatem-ül-enbiya,* peygamberlerin en sonu (Muhammet peygamber) [ç. **Havatim**].

**hatemane,** *F. zf.* [Hatem-ane] Hatem'e yakışır yolda. Çok cömertlikle.

**hateme,** *A. ün.* Tanrı sona erdirsin.

**hatf,** *A. i.* Ölüm. *Hatf-i-enfihi,* (rahat döşeğinde) tabiî ölüm.

**hatf,** *A. i.* **1.** Kapma. **2.** Şim-

şek gibi gözü kamaştırma.

**hâtıf,** *A. s.* **1.** Kapıp götürücü. **2.** Kamaştıran, kamaştırıcı. *Berk-i hâtıf.*

**hâtıp,** *A. s.* [Hatab'dan] Odun toplayan, toplayıcı.

**hâtır,** *A. i.* [Hutur'dan] **1.** İnsanın düşünme ve aklında tutma kuvveti. **2.** Zihin. **3.** Gönül. **4.** Saygı. **5.** Keyif [ç. **Havatır**].

**hâtıra,** *A. i.* [Hutur'dan] Zihinde kalan şey.

**hatırat,** *A. i.* [Hatıra ç.] Hatırlanan şeyler. (Ed. Ce.):

*Hatırat-i âşikane* *girdab-i hatırat*
*-aşk* *mahfaza-i hatırat*
*-cidal* *mezhere-i hatırat*
*hikâyât* *nigâh-i hatırat*
*âfâk-i hatırat* *silsile-i hatırat*
*ezhar-i hatırat*

**hatırmande,** *F. s.* [Hatır-mande] Hatırı kalmış, gücenmiş.

**hatırnevaz,** *F. s.* [Hatır-nevaz] Gönül okşayıcı, okşayan.

**hatırnişan,** *F. s.* [Hatır-nişan] Hatırda kalan, hatırlanan. Unutulmayan.

**hatırşinas,** *F. s.* [Hatır-şinas] Hatıra saygı gösteren. Hatır kırmayan [ç. **Hatırşinasan**].

**hatia,** *A. i.* **1.** Yanlış. **2.** Suç [ç. **Hatilat**].

**hatib,** *A. i.* **1.** Camide hutbe okuyan kimse. **2.** Bir topluluğa karşı güzel söz söyleyen kimse [ç. **Huteba**].

**hatibane,** *F. zf.* Hatiplere, güzel söz söyleyenlere yakışır surette. Nutuk söylercesine.

**hâtif,** *A. s., i.* Görünmeden seslenen melek. Avaz edici, seslenici. *Hâtif-i gayb,* görünmez öğütçü, yahut vicdan.

**hatifane,** *F. zf.* Hatife yakışır surette.

**hatifî,** *A. s.* Hatifle ilgili.

**hâtim,** *A. s.* [Hatm'den] **1.** Mühür basan. mühürleyen. **2.** Bitiren, sona erdiren.

**hatime,** *A. i.* Son. Sonsöz.

**hatimekeş,** *F. s.* [Hatime-keş] Sonu çekici. Bitiren.

**hatîr,** *A. s.* **1.** Ünlü. **2.** Yüce. Ulu. **3.** Korkulu.

**hatîre,** *A. i.* Etrafı parmaklık veya duvarla çevrili mezar anlamına olan *hazîre* kelimesi yerine kullanılır.

**hatm,** *A. i.* **1.** Mühür. Mühürleme. **2.** Kuran'ı baştan sona ezberden okuma.

**hatşinas,** *F. i.* [Hatt-şinas] Yazıdan anlar bilirkişi. Yazı uzmanı.

**hatmi,** *A. i.* Hatmi (çiçeği.)

**hatt,** *A. i.* **1.** Çizgi. **2.** Satır. **3.** Yol. **4.** Yazı. **5.** Padişah yazısı, padişah buyruğu. **6.** Sıra, saf. **7.** Gemiler için hareket yönü olarak belirtilen kıyılar. **8.** (Geo.) Yalnız uzunluğu olan boyut. **9.** Ölçülerden parmağın on ikide biri. **10.** Yeni çıkmaya başlamış tüy tüs, sakal bıyık. *Hatt-i balâ,* (Coğ.) doruk çizgisi; *-dest,* el yazısı; *-hareket,* davranış, davranma yolu; *-hümayun,* padişah yazısı, buyruğu; *-içtima-i miyah,* suları bir yöne akan tepelerin meydana getirdikleri çizgi; *-imtiyaz,* (XIX. yy.) Sırbistan, Romanya gibi beylik olan yerler sınırı; *-istiva,* ekvatör; *-mîhi, -mismarî,* çivi yazısı; *-müdafaa* (As.), savunma hattı; *-muvazi* (Geo.), paralel çizgi; *-münebbih* (Geo.), ara doğru; *-münhani* (Geo.), eğri çizgi; *-münkesir* (Geo.), kırık çizgi; *-müstakim* (Geo.), doğru çizgi; *-nev, -nevhîz, -nevin,* yeni yeni çıkmaya başlamış sakal; *-nısf-un-nahar,* meridyen; *-taksim-i miyah* (Coğ.), su bölümü çizgisi, su çatı; *-ufkî* (Geo.), yatay; *-vâsıt,* kenarortay; *-zemin* (Geo.), yer ekseni [ç. **Hutut**].

**hattâ,** *A. zf., bağ.* Ve dahi, bile, bir de, gibi.

**hattab,** *A. i.* Oduncu.

**hattat,** *A. i.* Güzel yazı yazan.

**hattaver,** *F. s.* [Hatt-âver] Sakalı yeni yeni çıkmaya başlamış (genç).

**hatun,** *A. i.* (Kadın kelimesinin Arapçalaştırılmışı) kadın, hanım [ç. **Havatin**].

**hatve,** *A. i.* Adım.

**hava, heva,** *A. i.* **1.** Hava. Dünyayı çeviren gaz tabakası. **2.** İklim. **3.** Rüzgâr. *Âb ü hava,* iklim; *küre-i hava,* atmosfer; *tebdil-i hava,* hava tebdili, yer değiştirme. (Ed. Ce.):

*Hava-yi ârâmiş*
*-bahar*
*-hayat*
*-mazlumiyet*
*-muattar*
*-mugaşşi*
*-muhabbet*
*-müşkin*
*-nefaset*
*-raks*
*-rakik*
*-ratib*
*-rayihadar*
*-sevda*

**havacib,** *A. i.* [Hacib ç.] Perdeler.

**havadar,** *F. s.* [Hava-dar] Havası bol. Hava alır.

**havadis,** *A. i.* [Hâdise ç.] **1.** Olaylar, yeni olaylar.

**2.** Fenaca haberler [ç. **Havadisat**].

**havafir,** *A. i.* [Hafir ç.] (Atlarınki gibi) Tırnak kaplı ayaklar.

**havai,** *A. s.* Hava ile ilgili, havada; *ahval-i havaiye,* meteoroloji haberleri; *hatt-i havai,* havadan çekilen tel.

**havakîn,** *A. i.* [Hakan ç.] Hakanlar.

**havale,** *A. i.* **1.** Birinin üstüne bırakma. **2.** Saldırma. **3.** Hâkim olma. **4.** Tepeden bakma. **5.** Bir işi başkasına yaptırma. **6.** Bir parayı başkasına ödetme.

**havalename,** *F. i.* [Havalename] Posta ile gönderilen para kâğıdı.

**havali,** *A. i.* **1.** Etraf, civar. **2.** Dolay, yöre. **3.** (Jeo.) Bölge.

**havan,** *F. i.* Havan.

**havânık,** *A. i.* [Hankah ç.] Tekkeler.

**havarık,** *A. s., i,* [Hârık, harika ç.] Harikalar. *Havarık-i âde,* olağanüstü olaylar.

**havari,** *A. i.* **1.** Yardımcı. **2.** Peygamberlerin fikirlerini yaymada yardımları dokunan kimselerden her biri. İsa peygamberin on iki yardımcısından beheri [ç. **Havariyyun**].

**havari,** *A. i.* «Huri» çoğulu olarak kullanılmıştır.

**havaric,** *A. i., s.* [Haric, harice ç.] Halife Ali'ye karşı gelen din fırkaları insanları.

**havariyyun,** *A. i.* [Havari ç.] Havariler. İsa peygamberin on iki kişi olan yardımcıları, İncil'in çeşitli nüshalarını yaymışlar ve propaganda yapmışlardır.

**Havarnak, Havernak,** *A. i.* Mimar Sinimmar tarafından Fırat'ın Hira yakınlarında yapılmış ünlü köşk. Divan edebiyatında çok geçer.

**havas, havass,** *A. i.* [Hasse ç.] Hasseler, duygular. *Havas-i hamse-i bâtına,* (içteki beş duygu), hiss-i müşterek, hayal, vehim, hafıza, mutasarrıfa; *havas-i hamse-i zâhire* (dıştaki beş duygu) görme, işitme, tatma, koklama, dokunma.

**havass,** *A. i.* [Hass, hassa ç.] **1.** Nitelikler, keyfiyetler. **2.** İlerlemiş, ileri kimseler. **3.** Okumuşlar, bilginler. **4.** Padişaha ayrılmış gelir kaynakları. **5.** Harflerden, bazı başka şeylerden ahkâm çıkarma ustalığı, bu iş için okunan dualar. *Havass ü avam,* ileri gelenler ve halk (herkes); *ehl-i havass,* büyücüler.

**havaşi,** *A. i.* [Haşiye ç.] **1.** Haşiyeler. **2.** Kuyruklar. **3.** Sonralar, maiyet adamları.

**havatır,** *A. i.* [Hâtır, hâtıra ç.] Fikirler, düşünceler. *Havatır-i nefsaniye,* nefis düşünceleri (tutkunun et düşkünlüğü); *-rabbaniye,* Tanrısal ilhamlar, telkinler; *-şeytaniye,* şeytan telkinleri.

**havatim,** *A. i.* [Hatem ç.] **1.** Mühürler. **2.** Sonlar, âkıbetler.

**havatîn,** *A. i.* [Hatun ç.] Hatunlar, kadınlar.

**havayic, havaic,** *A. i.* [Hacet ç.] İhtiyaçlar, gerekli şeyler. *Havayic-i zaruriye,* mutlaka giderilecek ihtiyaçlar.

**havelân,** *A. i.* **1.** Dönme, dolaşma. **2.** Değişme.

**havene,** *A. i.* [Hain ç.] Hayınlar.

**haver,** *F. i.* Doğu yönü. Doğu.

**haveran,** *F. i.* Doğu ile batı.

**havf,** *A. i.* Korku. (XIX. yy.) Hekimlik terimleri için *phobie* karşılığı olarak kullanılmıştır. *Havf-i füshat,* (XX. yy.) Fransızcadan *agoraphobie,* meydan korkusu; *-mehat,* Fransızcadan *claustrophobie* karşılığı, kapalı yer korkusu.

**havfen,** *A. zf.* Korkudan, korkarak. *Havfen min Allah,* Tanrıdan korkarak.

**havfnak,** *F. s.* [Havf-nak] Korkulu. Korkutan.

**havi,** *A. s.* İçine alan. Kaplayan.

**haviye,** *A. s.* **1.** Issız yer. Boş çöl.

**Haviye,** *A. i.* Cehennem tabakalarının yedincisi, en şiddetlisi.

**havkale,** *A. i.* «Lâhavle» sözünü söyleme.

**havl,** *A. i.* **1.** Yıl. **2.** Çevre. **3.** Güç, kuvvet.

**havra,** *A. i.* Gözü iri, karası pek kara, akı pek ak kız.

**havsala,** *A. i.* **1.** Kuş kursağı. **2.** Mide. **3.** (Mec.) Alış gücü. **4.** (Bio.) Leğen.

**havsalasuz,** *F. s.* [Havsala-suz] Sabrı, dayanaklığı darmadağın eden.

**Havva,** *A. i.* Âdem peygamberin eşi. İnsan türünün anası.

**havz,** *A. i.* Özel olarak yapılmış su çukuru, havuz [ç. **Hıyaz**].

**havza, havze,** *A. i.* **1.** Bir şeyin çevresi içinde olan. **2.** Sınıf içi. **3.** Belirtilmiş bir bölge.

**-hây, -hâ,** Bk. HA.

**hay, hayy,** Bk. HAYY.

**hayâ,** *A. i.* **1.** Utanma. **2.** Tanrı korkusu ile günahtan kaçınma. **3.** Namus, edep.

**hayadid,** [Haydut ç.] Haydutlar (Türkçede yapılmıştır).

**haye,** *F. i.* **1.** Yumurta. **2.** Haya.

**hayal,** *A. i.* **1.** Bir şeyin zihinde

cisimlenen sureti **2.** Aslı esası olmadan zihinde kurulan şey. **3.** Gölgeli görünen şey. **4.** Sanı. **5.** Karagöz oyunu. *Hayal-i hâb,* rüya; *-zıl,* gölge (Karagöz) oyunu. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Hayal-i bedbaht* | *levha-i hayal* |
| *-dilber* | *mahşer-i hayal* |
| *-hodgâm* | *per-i hayal* |
| *-perran* | *rikkat-i hayal* |
| *-ruyet* | *sem-i hayal* |
| *-saadet* | *serab-i hayal* |
| *-sevda* | *şehd-i hayat* |
| *-şefkat* | *tantana-i hayal* |
| *gark-i hayal* | *zirve-i hayal* |
| *ihtişam-i hayal* | |

**hayalât,** *A. i.* [Hayal ç.] Hayaller.

**hayalen,** *A. zf.* Hayal cihetiyle. Hayalde olarak.

**hayalet,** *A. i.* Aslı olmadığı halde gözönünde cisimlendiği sanılan suret. Karaltı.

**hayalhane,** *F. i.* [Hayal-hane] Vehim, kuruntu yetisi.

**hayalî,** *A. s.* **1.** Hayal ile ilgili. **2.** Karagöz oynatan. (XIX. yy. sonlarında Fransızcadan *romantique* sözü bununla karşılanmıştır.)

**hayaliyyun,** *A. i.* [Hayalî ç.] (XIX. yy.) Sonlarında *les romantiques* (romantik şairler, yazarlar) sözü karşılığı olarak kullanılmıştır.

**hayalperest,** *F. s.* [Hayal-perest] Hayalci, hayal kuran, dalgın.

**hayalperver,** *F. s.* [Hayal-perver] Hayale düşkün.

**hayat,** *A. i.* **1.** Dirilik, canlılık. **2.** Sağlık. **3.** Yaşayış. *Hayat-i baki, -cavid,* (ölmez, sürekli hayat) ahretteki hayat; *-müstear,* (ödünç hayat) bu dünya hayatı. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Hayat-i aile* | *-refakat* |
| *-âşıkane* | *-resmiye* |
| *-aşk* | *-saffet* |
| *-beşer* | *-sevda* |
| *-beynelmilel* | *-seyran* |
| *-cârîye* | *-şiir* |
| *-cehennemiye* | *-zail* |
| *-edebiye* | *-zevk* |
| *-fikriye* | *-zillet* |
| *-gaflet* | *âkıbet-i hayat* |
| *-garam* | *âlem-i hayat* |
| *-gayz* | *bahar-i hayat* |
| *-güzeşte* | *devre-i hayat* |
| *-hakikiye* | *eb'ad-i hayat* |
| *hata* | *-ekdar-i hayat* |
| *-husran* | *enin-i hayat* |
| *-hususiye* | *esrar-i hayat* |
| *-iktiras* | *eşkâl-i hayat* |
| *-işkence* | *fütur-i hayat* |
| *-izdivac* | *gam-i hayat* |
| *-kibarane* | *gıda-yı hayat* |
| *-mahsusa* | *günah-i hayat* |
| *-matbuat* | *hâb-i hayat* |
| *-maziye* | *hakikat-i hayat* |
| *-mel'une* | *hâtıra-i hayat* |
| *-memleket* | *hava-yi hayat* |
| *-mesuliyet* | *kalb-i hayat* |
| *-muhayyel* | *levs-i hayat* |
| *-mürgane* | *maayib-i hayat* |
| *-müstakbele* | *menşe-i hayat* |
| *-müştereke* | *meskenet-i hayat* |
| *-müzebzeb* | *mest-i hayat* |
| *-müzehheb* | *neşet-i hayat* |
| *-pürcûş* | *neşve-i hayat* |

*nüsha-i hayat* *târ-i hayat*
*raşe-i hayat* *tarih-i hayat*
*refik-i hayat* *tarz-i hayat*
*saadet-i hayat* *tecdid-i hayat*
*saiyan-i hayat* *ufk-i hayat*
*sual-i hayat* *vakf-i hayat*
*sürud-i hayat* *veche-i hayat*
*şa'şaa-i hayat* *veda-i hayat*
*şi'r-i hayat* *vukuat-i hayat*

**hayatbahş,** *F. s.* [Hayat-bahş] Hayat veren, hayat verici; iç açıcı.

**hayatengiz,** *F. s.* [Hayat-engiz] Yaşatan, yaşamaya zorlayan.

**hayatfeza,** *F. s.* [Hayat-feza] Hayat arttırıcı, canlandıran.

**hayati,** *A. s.* Yaşayışa, hayata ait. Hayatla ilgili.

**hayatiyat,** *A. i.* (XIX. yy.) Fransızcadan *biologie* kelimesini karşılamak için kullanılmıştır.

**hayatiyet,** *A. i.* Canlılık.

**hayderiyye,** *A. i.* Hırka altına giyilen kolsuz ve kısa elbise.

**hayevan,** *A. i.* Bk. HAYVAN.

**hayevi,** *A. s.* **1.** Yılanlara ait. Yılanla ilgili. **2.** Fransızcadan *vital* sözüne felsefe terimi karşılığı olarak kullanılmıştır. Canlı, dirimsel. *Efail-i hayeviye, hasse-i hayeviye, icab-i hayevî.*

**hayaviyye,** *A. i.* Fransızcadan *vitalisme* felsefe terimine karşılık yapılmıştır (XX. yy.).

**hayf,** *A. i.* Haksızlık. Zulüm.

**hayf, hayfâ,** *F. ün.* Yazık!

**hayırhah,** *F. s.* [Hayr-hâh] Hayır isteyen, iyilik dileyen.

**hâyide,** *F. i.* **1.** Çiğnemiş. **2.** Bayat.

**hayidegû,** *F. s.* [Hayide-gû] Bayağı söz söyleyen.

**hayl,** *A. i.* **1.** At sürüsü. **2.** Atlı sürüsü [ç. **Ahyal, huyul**].

**hayli** *F. s.* Haylı, epey.

**haylûlet,** *A. i.* Araya girme.

**hayme,** *A. i.* Çadır.

**haymegâh,** *F. i.* [Hayme-gâh] Çadır kurulmuş yer. Çadır yeri.

**haymenişin,** *F. s.* [Hayme-nişin] Çadırda oturan. Göçebe.

**hayr,** *A. i.* **1.** İyilik. **2.** İyi iş. **3.** Fayda.

**hayr,** *A. s.* **1.** İyi. **2.** Faydalı, yarar. *Hayr-ül-vera,* hakın hayırlısı.

**hayatiyyun,** *A. i.* Biyoloji bilginleri.

**haybet,** *A. i.* Yoksulluk, mahrumluk.

**Hayder,** *A. i.* Asıl anlamı «aslan» olan bu kelime halife Ali'nin lakabı olmuştur. Haydar. (Mec.) Yürekli, yiğit. *Hayder-i kerrar,* döne döne saldıran.

**hayderane,** *F. zf.* Aslan gibi, aslanca. Halife Ali'ye yakışırcasına.

**hayran,** *A. s.* Şaşakalmış. Şaşkın.

**hayranî,** *F. i.* Şaşkınlık.

**hayrat,** *A. i. ç.* Sevap için yapıl-

mış şeyler. İyi şeyler. *Sahib -ül-hayrat vel-hasenat,* sevap için ve güzel şeyler sahibi.

**hayrendiş,** *F. s.* [Hayr-endiş] İyilik düşünen.

**hayret,** *A. i.* Şaşkınlık. Şaşa kalma. *Bahr-i hayret, vâdi-i hayret,* ziyade şaşırma. (Ed. Ce.):

*Beyan-i hayret* *nida-yi hayret*
*eser-i hayret* *sayha-i hayret*
*garka-i hayret* *ukûs-i hayret*
*heykel-i hayret* *vakfe-i hayret*
*kelime-i hayret*

**hayretbahş,** *F. s.* [Hayret-bahş] Şaşırtan. Şaşırtıp bırakan.

**hayretefza,** *F. s.* [Hayret-efza] Hayret veren, hayreti artıran.

**haytiye,** *A. i.* (Zoo.) İpsiler.

**hayretefza,** *F. s.* [Hayret-efza] Hayret veren, şaşırtan.

**hayretengiz,** *F. s.* [Hayret-engiz] Hayret veren. Hayret içinde bırakan.

**hayretzede,** *F. s.* [Hayret-zede] Şaşakalmış.

**hayrhâh,** *F. s.* [Hayr-hah] İyilik isteyen.

**hayrî, hayriye,** *A. s.* İyilikle ilgili. Uğur ve kutluluğa ait.

**hays,** *A. i.* Saygı. İlgi.

**haysiyyet,** *A. i.* Değer, itibar, şeref.

**hayşum,** *A. i.* Geniz.

**hayşumî,** *A. s.* Genizden gelen.

**hayt,** *A. i.* İplik. Tire.

**hayvan,** *A. i.* **1.** Dirilik. **2.** Sağlık. **3.** Canlı şey. İnsanla birlikte bütün canlılar.

**hayvanat, hayevanat,** *A. i.* [Hayevan ç.] Hayvanlar.

**hayvanî, hayvaniyye,** *A. s.* Hayvanla ilgili. Canlıya ait.

**hayvaniyyet,** *A. i.* Hayvanlık.

**hayy,** *A. s.* **1.** Diri. Sağ. Canlı. **2.** Tanrı sıfatlarındandır.

**hayya,** *A. ü.* Gel! Çabuk ol! *Hayyak-Allah,* Tanrı ömrünü uzun etsin.

**Hayyam,** *A. i.* «Çadırcı» anlamında olan bu söz İran'ın ünlü şairlerinden Ömer Hayyam'ın adıdır.

**hayyat,** *A. i.* [Hayye ç.] Yılanlar.

**hayyat,** *A. i.* Dikici, terzi.

**hayye,** *A. i.* Yılan.

**hayyen,** *A. zf.* Diri, canlı olarak. *Hayyen meyyiten,* ölü veya diri.

**hayyir,** *A. s.* Her zaman iyilik eden. Çok hayırlı.

**hayyiz,** *A. i.* Yer, yön. Meydan. (Fel.) Uzam.

**hayz,** *A. i.* Kadınların aybaşısı.

**haza,** *A. zm.* Bu, şu. *Fi yevmina haza,* bugünkü günde; *ilâ yevmina haza,* günümüze kadar, hâlâ; *lihaza,* bunun için; *maahaza,* bununla birlikte.

**haza'**, *A. i.* Kesme, yarma. Ameliyat.

**haz, hazz,** Bk. HAZZ.

**hazain,** *A. i.* [Hazine, hizane ç.] Hazneler. *Hazain-i medfune,* gömülü hazneler.

**hazakat,** *A. i.* Ustalık. Hekim ve sanatçı ustalığı.

**hazan,** *F. i.* Güz. Sonbahar. *Bâd-i hazan,* güz rüzgârı.

**hazandide,** *F. s.* [Hazan-dide] Hazan görmüş, solup sararmış.

**hazanî,** *F. s.* Güz mevsimine ait, güzle ilgili.

**hazanistan,** *F. i.* Hazan görmüş, solup sararmış yer.

**hazanlika,** *F. s.* [Hazan-lika] Hazan yüzlü, soluk yüzlü.

**hazanreside,** *F. s.* [Hazan-reside] Hazan ermiş, solup sararmış.

**hazar,** *A. i.* **1.** Köy veya kasabada yaşayanların hali. **2.** Barış. rahat zamanı. *Hazar ve sefer, 1.* Evde oturma ve yolculuk. 2. Barış zamanı ve savaş zamanı.

**hazar,** *A. i.* Hazır şey. *Mâhazar,* hazır olan şey.

**hazarî,** *A. s.* **1.** Köy, kasabada yaşayanların hayatına ait. Medenî. **2.** Barış zamanına ait. *Kuvve-i hazariye,* barış zamanındaki asker kuvveti.

**hazef,** *A. i.* Topraktan yapılma çanak, çömlek gibi şey.

**hazefiyye,** *A. i.* **1.** Çanak çömlek gibi topraktan şeyler. **2.** Bunları yapma sanatı. **3.** Fransızcadan *céramique* karşılığı; keramik.

**hazefpare,** *F. s.* [Hazef-pare] Çanak çömlek kırıntısı. Ufak parça.

**hazele,** *s. i.* [Hâzil ç.] Yüzsüzler, sıyrıklar. Arkadaşlarını tehlikede bırakıp kaçanlar, alçaklar [ç. **Hazelat**].

**hazen, hüzn,** *A. i.* Tasa, kaygı, keder. *Âm-ül-hazen,* (tasa yılı) Muhammet peygamberin eşi Hatice ile amcası Ebutalib'in öldüğü yıl; *beyt-ül-hazen,* Bk. BEYT.

**hazer,** *A. i.* Sakınma, çekinme. *Elhazer!,* sakın!

**hazerat,** *A. i.* [Hazret ç.] Hazretler. *Hazerat-i hams* (Tas.), tecellinin beş derecesinin basamakları; *eimme-i isnaşer hazeratı,* on iki imam hazretleri; *sıbteyn-i ekremeyn hazeratı,* peygamber soyundan olan iki torun hazretleri; *vüzera-i izam hazeratı,* ulu vezirler hazretleri.

**hazf,** *A. i.* Aradan kaldırma, giderme. Silme.

**hâzı',** *A. i.* [Huzu'dan] Alçakgönüllülük gösteren.

**hâzık,** *A. i.* **1.** Keskin. **2.** Usta. **3.** Usta, keskin hekim [ç. **Huzzak**].

**hazıkane,** *F. zf.* Ustalıkla. Ustacasına.

**hâzım,** *A. s.* Sindiren, sindirici.

**hâzına,** *A. i.* Emzirici. Süt ana.

**hâzır, hazıra,** *A. s.* [Huzur'dan] **1.** Hazır. **2.** Konuşulan yerde bulunan. **3.** Elde bulunan. **4.** Her şeyi tamamlanmış olan. *Hazır bil-meclis,* toplantıda bulunan, *hazır ü nazır,* her yerde bulunan ve gören (Tanrı); *ahval-i hazıra,* şimdiki durum: *asr-i hazır,* yeniçağlar; *emr-i hazır,* (Gr.) emir kipi; *zaman-i hazır,* bugünkü gün.

**hazıra,** *A. i., s.* **1.** Şehirli. **2.** Bir yere yerleşmiş.

**hâzırîn, hazırun,** *A. i.* [Hâzır ç.] Hazır olanlar. Bulunanlar.

**hâzil,** *A. s.* Arkadaşlarını tehlikede koyup kaçan, alçak [ç. **Hazele**].

**hâzim,** *A. s.* [Hazm'dan] Basiretli, geleceğe tedbir alan, öngören. İşinde gözü açık.

**hâzim,** *A. s.* [Hezimet'ten] Bozucu, bozan.

**hâzin,** *A. i.* [Hizane'den] **1.** Haznedar. **2.** Bekçi.

**hazine,** *A. i.* **1.** Hazne. **2.** Akça saklanan yer. **3.** Değerli şeyler saklanan yer. **4.** Su biriktirilen yer. **5.** Yere gömülmüş mal. **6.** 16.000 kuruş tutarı. **7.** Maliye veznesi, devlet parasının biriktiği yer. *Hazine-i evrak,* arşiv; *-hassa,* padişahın özel serveti; *-maliye,* devlet hazinesi, maliye idaresi [ç. **Hazain**].

**hazire,** *A. i.* Etrafı duvar veya çitle çevrili mezar [ç. **Hazayir**].

**haziz,** *A. i.* **1.** En aşağıda, alttaki mevki. **2.** (Ast.) Bir gezegenin güneşten en uzak bulunduğu mevki. Ay, güneş ve gezegenlerin en yakın oldukları mevki. *Haziz-i mezellet,* zilletin en aşağı noktası.

**hazm,** *A. i.* Sağlam ve doğru oy ve istek. Kesin karar. Sağlam kazığa bağlama.

**hazm,** *A. i.* **1.** Sindirme. **2.** (Bio.) Sindirim.

**hazra, hadra,** Bk. HADRA.

**hazret,** *A. i.* [Huzur'dan] **1.** Ön. **2.** Övme ve büyültme, ululama için kullanılır; *Hazret-i Allah, Hazret-i Muhammet, Hazret-i Ali.* **3.** (Tas.) Tecellinin beş derecesinden her biri [ç. **Hazerat**].

**hazz,** *A. i.* **1.** Pay, nasip. **2.** Hoşlanma. **3.** Sevinme [ç. **Huzuz, huzuzat**]. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Hazz-i amik* | *-itminan* |
| *-bahar* | *-saadet* |
| *-garip* | *-terennüm* |
| *-inbisat* | *-tesliyet* |

**heba,** *A. i.* **1.** İnce toz. **2.** Harca-

ma. Bol harcama. **3.** Boş, nafile. *Hebaen mensura,* boşuna harcanmış, yok edilmiş. Çarçur.

**Hebenneka,** *A. i.* Ahmaklığı ile ün almış Yezid adlı bir Arap'ın lakabı.

**heca,** *A. i.* **1.** Harflerin sesi. **2.** Bir kelimeyi meydana getiren harflerin teker teker seslendirilmesi. **3.** Ağzın bir hareketiyle söylenen söz. **4.** Bir kimseyi nazım veya nesir ile yerme. *Huruf-i heca. 1.* Elifbe (alfabe) sırasına göre dizilmiş harfler. *2.* Kelimelerdeki harfleri seslendiren (elif, vav, he, ye) harfler.

**hecagû,** *F. s.* [Heca-gû] Yeren, yergici. Hiciv yazan. Hicveden.

**heccav,** *A. s.* Çok hicveden. Hep yeren.

**hecemat,** *A. ç. i.* Hücumlar, saldırmalar.

**heceme, hecme,** *A. s.* Şiddet.

**hecin,** *A. i.* Çok dayanıklı, hızlı yürür, koşucu deve.

**hecme, heme,** *A. s.* Şiddet.

**hecr, hicr,** Bk. HİCR.

**hecv, hicv,** Bk. HİCV.

**hedaya,** *A. i.* [Hediyye ç.] Hediyeler, armağanlar, bahşişler.

**hedd,** *A. i.* Binayı gürültü ile yıkıp göçerme.

**hedef,** *A. i.* **1.** Nişan noktası, amaç. **2.** (Mec.) Varılmak istenen nokta. Amaç, istek, niyet. *Hedef-i âmal,* ulaşmak istenilen nokta [ç. **Ehdaf**].

**heder,** *A. i.* **1.** Boş yere harcanma. **2.** Ziyan olma. **3.** Kısassız ölme.

**hediyye,** *A. i.* Armağan. Bahşiş. [ç. **Hedaya**].

**hediyyeten,** *A. zf.* Armağan olarak. Peşkeş.

**hedm,** *A. i.* Yıkma.

**hefevat,** *A. i.* [Hefve ç.] Sürçmeler, kaymalar. Yanılmalar.

**heft,** *F. s. i.* Yedi. *Heft âbâ* (yedi baba), yedi âlem; *-ahter, -ayine, -bânu,* yedi gezegen; *-asman,* yedi kat gök; *-dane,* aşure pişirmede kullanılan yedi tahıl çeşidi; *-devr,* yaradılıştan kıyamet gününe kadar olan yedi devir; *-ejdeha,* yedi gezegen; *-elvan* (yedi renk), İsa'ya gönderildiği söylenen yedi çeşit yemek, türlü (yemek); *-endam,* (baş, göğüs, karın, 2 el, 2 ayak) yedi üye; *-hun,* cehennemin 7 tabakası; *-iklim,* Batlamyos'un ayırdığı dünyanın yedi bölgesi; *-kalem,* yedi yazı çeşidi; *-merd, -merdan,* kutub, gavs, ahyar, evtad, abdal, nukaba, nüceba diye sıralanan yediler; *-meyve* (kuşüzümü, üzüm, incir, kaysı, şeftali, hurma, erik),

yedi meyva; *-muhit* (Pasifik, Atlantik, Akdeniz, Karadeniz, Tabariye, Hazer, Aral denizleri), yedi büyük deniz; *-tenan*, ashab-i kehf.

**heftad,** *F. s., i.* Yetmiş. *Heftad ü dü şah* (yetmiş iki dal), insan ırkının 72 dalı yahut İslâmlıktan gayri 72 mezhep.

**hefte,** *F. i.* Hafta. Yedi günlük zaman.

**heftevrenk,** *F. i.* [Heft-evrenk] Büyük ve küçük ayı yıldızlarını meydana getiren yedi yıldız.

**heftüm, heftümin,** *F. s.* Yedinci.

**hefve,** *A. i.* **1.** Ayak kayıp sürçme. **2.** Yanılma, yanlışlık. **3.** Günah [ç. **Hefevat**].

**helâhil,** *A. i.* Öldürücü zehir. İlâcı olmayan zehir.

**helâk,** *A. i.* **1.** Ölme. **2.** Geberme. **3.** Harcanma, çok yorulma.

**helâl,** *A. s.* **1.** Din bakımından günah olmayan. **2.** Yasak olmayan **3.** Nikâhlı eş.

**helâlzade,** *F. s.* [Helâl-zade] Doğru, temiz.

**helezon, halezon,** *A. i.* **1.** Sümüklüböcek kabuğu. **2.** (Geo.) Helis. **3.** (Ana.) Salyangoz.

**helezonî,** *A. s.* **1.** (Fizik) Sarmal. **2.** (Geo.) Helisel.

**helile,** *F. i.* Halile. Tohumları hekimlikte kullanılan bitki.

**helümme cerra,** *A. c.* «Var kıyas et» anlamında ve çoğu defa «ve...» ile kullanılır.

**hem, hemm,** *A. i.* **1.** Zor iş. **2.** Tasa, kaygı [ç. **Hümum**].

**hem-,** *F. e.* Farsça ve Arapça kelimelerin başına eklenir bir önek. Katıldığı kelimelere «beraberlik, ortaklık» anlamı verir.

**hemağuş,** *F. s.* [Hem-ağuş] Kucak kucağa. Sarmaş, dolaş.

**hemahenk,** *F. s.* [Hem-ahenk] Uygun. Denk.

**hemahim,** *A. i.* [Hemheme ç.] Dertler. Üzüntüler.

**hemal, hümal,** *A. i.* Ortak. Eş. *Bihemal*, eşsiz; *gerdunhemal*, çok kudretli.

**heman,** *F. zf.* Hemen. Çabucak.

**hemanâ,** *F. e.* Sanki.

**hemandem,** *F. zf.* Hemen. Çabucak, o anda.

**hemangâlı,** *F. zf.* O anda, hemen.

**hemaramiş,** *F. s.* [Hem-ârâmiş] Birlikte dinlenen, soluk alan.

**hemare,** *F. i.* Her zaman. Hep.

**hemasl,** *F. i.* [Hem-asl] Aynı asıldan.

**hemasr,** *F. i.* [Hem-asr] Çağdaş.

**hemaşiyan,** *F. s.* [Hem-aşiyan] Aynı yuvada.

**hemayar,** *F. s.* [Hem-ayar] Denk. Eşit.

**hembaz,** *F. s.* [Hem-baz] Beraber oynayan. Ortak.

**hembezm,** *F. s.* [Hem-bezm] Meclis, (içki) arkadaşı.

**hembu,** *F. s.* [Hem-bu] Kokuları bir olan.

**hemcereyan,** *F. s.* [Hem-cereyan] Aynı akışta olan.

**hemcins,** *F. i., s.* [Hem-cins] Aynı cinsten. Bir soydan olan.

**hemcivar,** *F. s.* [Hem-civar] Aynı civarda bulunan komşu.

**hemcivari,** *F. i.* Komşuluk.

**hemçünan,** *F. zf.* [Hem-çünan] Böylece.

**hemdem,** *F. s., i.* [Hem-dem] Sıkı fıkı arkadaş.

**hemdemi,** *F. i.* Sıkı fıkı arkadaşlık.

**hemderd,** *F. s.* [Hem-derd] Dert ortağı.

**hemdest,** *F. i., s.* [Hem-dest] **1.** El ele veren. **2.** Güç ve kuvveti bir olan. **3.** Ortak [ç. **Hemdestan**].

**hemdestî,** *F. s.* Ortaklık. Birlik.

**hemdil,** *F. s.* Düşünce ve yürekleri bir olan.

**heme,** *F. i., s.* Bütün. Hep.

**hemec,** *A. i.* Şaşkın, çulpa.

**hemfikr,** *F. s.* [Hem-fikr] Aynı fikirde olan. Kafadar.

**hemhâb,** *F. s.* [Hem-hâb] **1.** Beraber uyuyan. Yatak arkadaşı. **2.** Eş.

**hemhabe,** *F. s.* [Hem-habe] Yatak, oda arkadaşı.

**hemhal,** *F. s., i.* [Hem-hal] Bir halde olan, bir halli. Halleri birbirine benzeyen.

**hemhane,** *F. s.* [Hem-hane] Aynı evde oturan. Arkadaş.

**hemhudud,** *F. s.* [Hem-hudud] Sınırları yan yana olan.

**hemhuy,** *F. s.* [Hem-huy] Aynı huyda, tabiatları bir.

**hem'inan,** *F. i. s.* [Hem-inan] Birlikte hayvan yürütenlerin her biri. At başı beraber.

**hemişe,** *F. zf.* Her zaman. Her vakit.

**hemkudret,** *F. i.* [Hem-kudret] Birçok organların aynı görev için birleşmeleri. (XX. yy.) Fransızcadan *synergie* (sinerji) karşılığı. Görevdeşlik.

**hemmeşreb,** *F. s.* [Hem-meşreb] Huyları uygun, kafadar [ç. **Hemmeşreban**].

**hemmezheb,** *F. s.* Aynı din ve mezhepte olan. Din kardeşi.

**hemnam,** *F. s., i.* [Hem-nam] Adaş.

**hemneberd,** *F. i.* [Hem-neberd] **1.** Savaş arkadaşı. **2.** Rakip.

**hemnefes,** *F. s.* [Hem-nefes] Sıkı arkadaş.

**hemnesl,** *F. i.* [Hem-nesl] Aynı soydan. Aynı milletten.

**hemnişin,** *F. s.* [Hem-nişin] Be-

raber oturup kalkan. Sıkı fıkı arkadaş [ç. **Hemnişinan**].

**hempâ,** *F. i.* **1.** Ayakdaş, arkadaş. **2.** (Kötülükte) arkadaş, hampa.

**hempaye,** *F. s.* [Hem-paye] Aynı rütbede. Eşit [ç. **Hempayegân**].

**hempişe,** *F. i.* [Hem-pişe] Aynı sanatta olan. Aynı işi yapan.

**hemrah, hemreh,** *F. i.* [Hem-rah] Yol arkadaşı, yoldaş.

**hemrahi,** *F. i.* Yol arkadaşlığı, yoldaşlık.

**hemraz,** *F. i.* Dost. Sıkı fıkı arkadaş. Sırlarını bilen arkadaş.

**hemrazi,** *F. i.* Dostluk. Arkadaşlık.

**hemreh,** *F. i.* Bk. HEMRAH.

**hemrenk,** *F. i., s.* **1.** Aynı renkte olan. **2.** Huyları bir olan.

**hemrey,** *F. i.* [Hem-rey] Aynı sözde, aynı fikirde olan. Oydaş.

**hemrikâb,** *F. i.* Rikâp rikâba. Eşit.

**hemrütbe,** *F. i.* Aynı rütbede olan. Eşit.

**hemsal,** *F. s.* [Hem-sal] Aynı yaşta. Yaşıt.

**hemsaye,** *F. i.* Komşu.

**hemsayegi,** *F. i.* Komşuluk.

**hemsaz,** *F. s., i.* **1.** Uygun, uygunluk. **2.** Arkadaş, arkadaşlık.

**hemsebak,** *F. i.* [Hem-sebak] Ders arkadaşı. Beraber ders çalışan.

**hemsefer,** *F. i.* [Hem-sefer] Beraber yolculuk eden. Yol arkadaşı. [ç. **Hemseferan**]. *Hemseferan-i cahil,* (cahil, yoldaşlar), vücut ile ruh.

**hemser,** *F. i.* [Hem-ser] Arkadaş. Erkek kadın eşten her biri [ç. **Hemseran**].

**hemsin,** *F. i.* [Hem-sin] Yaşıt.

**hemsohbet,** *F. i.* [Hem-sohbet] Birbiriyle konuşan. Arkadaş.

**hemşehri,** *F. i.* [Hem-şehri] **1.** Aynı şehir halkından olan. **2.** Yurttaş.

**hemşer,** *F. s.* [Hem-şer] Kötülükte eşit.

**hemşire,** *F. i.* [Hem-şire] Kız kardeş.

**hemşirezade,** *F. i.* Yeğen. Kız kardeş çocuğu.

**hemtâ,** *F. i.* [Hem-tâ] Eşit. Aynı derecede eş. *Bihemta,* eşsiz, benzersiz.

**hemvar,** *F. s.* **1.** Düz. **2.** Uygun. **3.** Daima. *Nahemvar,* çarpık, eğri. Doğru değil.

**hemvare,** *F. zf.* Her zaman.

**hemyan,** *F. i.* Heybe, dağarcık, çanta.

**hemyançe,** *F. i.* Kese, küçük torba.

**hemzad,** *F. i.* [Hem-zad] **1.** İkiz. **2.** Yaştaş.

**hemzanu,** *F. s., i.* [Hem-zanu] **1.** Yan yana oturan. **2.** Diz dize oturup konuşan.

**hemze,** *A. i.* **1.** Arapçada elifin adı. **2.** (Elif, vav, ye, he) harflerinin üzerine konan işaret.

**hemzeban,** *F. s., i.* [Hem-zeban] **1.** Aynı dil kullanan. **2.** Birbirinin dilinden anlayan. **3.** Ağzı bir olanlar [ç. **Hemzebanan**].

**hemzeman,** *F. i., s.* [Hem-zeman] **1.** Çağdaş. **2.** Aynı zamanda işleyen. **3.** Eşinzaman, zamandaş.

**hencar,** *F. i.* Bir işte doğru ve düzgün yol. Kural, usul, kaide. *Nabehencar,* yolsuz, doğru değil.

**hendek, handek,** Bk. HENDEK.

**hendese,** *A. i.* Geometri. *Usul-i hendese,* geometri kitabı.

**Hendesehane,** *F. i.* [Hendesehane] Tanzimat'tan biraz önce açılan mühendis okulu.

**hendesî, hendesiye,** *A. s.* Geometri ile ilgili, geometriye ait. Geometrik.

**hengâm,** *F. i.* Çağ, zaman, devir, mevsim. *Bihengâm, nabehengâm,* vakitsiz, mevsimsiz.

**hengâme,** *F. i.* **1.** Savaş, savaş yeri. **2.** Kavga, gürültü. *Hengamegîr,* kavgacı, gürültücü; *hengâmegiri,* kavgacılık.

**henüz,** *F. zf.* Henüz. Şimdiye kadar. Hâlâ.

**her,** *F. s.* Hep, bütün. *Herşehrî,* (XX. yy.) Fransızca *cosmopolite* karşılığı.

**heras, hiras,** Bk. HİRAS.

**herayine,** *F. zf.* [Her-ayine] Mutlaka. Her halde. Elbette.

**herb, hereb,** Bk. HEREB.

**herbar,** *F. zf.* [Her-bar] Her defa. Her vakit.

**herc,** *A. i.* Karışıklık. *Hercmerc, herc ü merc,* karmakarışık, altüst, darmadağın, allak bullak.

**hercai, hercayi,** *F. s.* Her yerde bulunur, serseri. Çul tutmaz, derbeder. Gelgeç, yanardöner. *Hercayi menekşe,* üç renkli menekşe.

**herçend,** *F. s.* [Her-çend] Her ne zaman.

**herçibâdabad,** *F. zf.* [Her-çi-bad-a-bad] Ne olursa olsun. İster istemez.

**herdem,** *F. zf.* [Her-dem] Her vakit. Hep. *Herdem taze,* parlaklığını, tazeliğini hiç kaybetmeyen.

**hereb, herb,** *A. i.* **1.** Kaçma, kapağı atma. **2.** Şiddetli üzüntü.

**herem,** *F. i.* **1.** İhtiyarlama, kocama. Zayıf düşme. **2.** Mısır ehramlarından biri. *Hengâm-i herem,* ihtiyarlık zamanı.

**heremdide,** *F. s.* [Herem-dide] Kocalmış, zayıflamış.

**heremî,** *A. s.* Ehram, piramit ile ilgili. Ona benzer.

**heremreside,** *F. s.* [Herem-reside] İhtiyarlığa ulaşmış, kocalmış.

**hergâh,** *F. zf.* [Her-gâh] Her zaman.

**hergiz,** *F. zf.* Hiç bir vakit, hiç bir suretle. Asla.

**herheft,** *F. i.* [her-heft] Kadınların süslerinde kullandığı yedi şey: Kına, çivit, lâl (allık), üstübeç, antimon, altın varak, mis.

**herim,** *A. s.* Çok ihtiyar veya çökmüş.

**herze,** *F. i.* Boş lakırdı. Saçma sapan söz [ç. **Herzevat**].

**herzegû,** *F. s.* [Herze-gû] Saçma sapan söz söyleyen.

**herzegûyî,** *F. i.* Herze söyleyicilik.

**herzevat,** *A. i.* [Herze ç.] Herzeler. Boş sözler.

**herzevekil,** *F. s.* Üstüne gerekmeyen şeylere karışan, münasebetsiz. Boşboğaz.

**hesab, hisab,** *A. i.* **1.** Sayma. **2.** Sayı. **3.** Sayı bilgisi, aritmetik. *Hesab-i amelî,* pratik hesap; *-asgar-i namütenahi,* infinitezimal hesap; *-cümel, -ebced,* ebcet hesabı; *-nazarî,* teorik hesap; *-tefazulî,* diferansiyel hesap; *-temamî,* integral hesap; *-zihnî,* zihin hesabı; *alelhesap,* hesaba tuta, avans olarak; *bîhesap,* hesapsız, sayısız, pek çok; *ilm-i hesap,* aritmetik bilgisi; *indelhesap,* hesap sonunda, hesap edilerek.

**hesabî,** *A. i.* **1.** Hesapla ilgili, hesap işi. **2.** Hesabını bilir, idareli.

**hestî,** *F. i.* **1.** Varlık. **2.** Vücut.

**heşt,** *F. s., i.* Sekiz. *Heşt behişt,* Kuran'da adı geçen sekiz cennet (Huld, Dâr-üs-selâm, Dâr-ül-karar, Cennet-ül-adn, Cennet-ül-me'va, Cennet-ün-naim, İlliyîn, Firdevs).

**heştad,** *F. s., i.* Seksen.

**heştüm, heştümîn,** *F. s.* Sekizinci.

**hetk,** *A. i.* Yırtma, yarma. *Hetk-i hicab-i ismet, -perde-i ırz,* namus perdesini yırtmak, ırza saldırmak.

**hettak,** *A. s.* Yırtıp parçalayan.

**heva,** *A. i.* **1.** Hoşlanma. **2.** Düşkünlük, tutkunluk. **3.** Sevgi, sevda. *Heva vü heves,* tutkular, gelip geçici istekler, et arzuları; *ehl-i heva,* hırs sahipleri, nefsine düşkünler [ç. **Ehva**].

**heva, hava,** Bk. HAVA.

**hevacis,** *A. i.* [Hacise ç.] Yürekte uyanan kötü düşünceler, kuruntular.

**hevadar,** *F. s.* Âşık, tutkun.

**hevadic,** *A. i.* [Hevdec ç.] Kadın binekleri için mahfe.

**hevai,** *A. s.* **1.** Heva ile tutkunluk, nefse düşkünlük ile ilgili. **2.** Nefsine düşkün, ciddî şeylerle ilgisiz. *Hevai meşrep,* gelgeç tabiatlı.

**hevaî,** *F. s.* Açık mavi (renk).

**hevaiyat,** *A. i.* [Hevai ç.] Ciddî olmayan, gelip geçici şeyler.

**hevanım,** *A. i.* [Hamme ç.] Zararlı böcekler (pire, tahtakurusu... vb.). *Hevam-i cerebî,* uyuzböceği; *el-avam kel-hevam,* halk böcekler gibidir.

**hevan,** *A. i.* Aşağılık. Horluk, zelillik.

**hevaperest,** *F. s.* [Heva-perest] Nefis isteklerine düşkün. Sefih.

**hevdec,** *A. i.* Deve üstünde kadınların binmesi için üstü kubbeli mahfe [ç. **Hevadic**].

**heves,** *A. i.* **1.** İstek. **2.** Gelip geçici istek. **3.** Akıllı harcı olmayan istek. **4.** Zevk, eğlence. *Nev-heves* (yeni hevesli) yeni başlayan, yeni alışan.

**hevesat,** *A. i.* [Heves ç.] Hevesler. *Hevesat-i nefsaniye,* nefis düşkünlükleri.

**hevesdar,** *F. s.* [Heves-dar] Hevesli, hevese bağlı.

**heveskâr,** *F. s.* [Heves-kâr] Bir şeyi esaslı olarak değil de geçici olarak iş edinen. Fransızcadan *amateur* karşılığı (XX. yy.) [ç. **Heveskâran**].

**heveskârane,** *F. zf.* Heveskârca. Heveskâra uygun yolda.

**heveskârî,** *F. i.* Heveskârlık.

**hevesnak,** *F. s.* [Heves-nak] Heves edici, hevesli.

**hevesperver,** *F. s.* [Heves-perver] Hevesli.

**hevesperverane,** *F. zf.* Hevesliye yakışır yolda.

**hevl,** *A. i.* **1.** Korku. **2.** Korkma, ürkme. *Ebülhevl* (korku babası), Sfenks [ç. **Ehval**].

**hevlengiz,** *F. s.* [Hevl-engiz] Korkunç.

**hevlkâr,** *F. s.* [Hevl-kâr] Korkunç.

**hevlnak,** *F. s.* [Hevl-nak] Korkunç, korkulu.

**hevn,** *A. i.* **1.** Kolaylık. **2.** Ufak şey, önemsizlik.

**heyahay, hayahay,** *F. i.* Acıklıların bağırtısı.

**heyakil,** *A. i.* [Heykel ç.] Heykeller.

**hey'at,** *A. i.* [Heyet ç.] Heyetler.

**heyban,** *A. s.* **1.** Korkunç. Korku veren. **2.** Çok utangaç.

**heybet,** *A. i.* **1.** Ululuk. **2.** Korkunçluk. **3.** Korku uyandıran hal, durum.

**heyc,** *A. s.* Tozlu, rüzgârlı (gün).

**heyca,** *A. i.* Gürültü, kavga, dövüş. *Heycazar, arsa-i heyca,*

*meydan-i heyca,* savaş yeri.

**heyecan,** *A. i.* **1.** Tozmak, tozumak. **2.** Coşma, coşkunluk. **3.** İçte olan telâş ve hareket.

**heyelân,** *A. i.* Toprak kayına. Kayşa.

**heyet,** *A. i.* **1.** Şekil, suret. **2.** Görünüş. **3.** Kılık. **4.** Hal, durum. **5.** Bir bütün meydana getirenlerin hepsi, kurul. **6.** Birkaç kişiden meydana gelen kurul. *Heyet-i âyan,* Bk. ÂYAN; *-ihtiyariye,* ihtiyar heyeti; *-mahsusa,* bir iş için özel olarak meydana getirilen kurul, *-umumiye,* genel kurul; *-vekile, -vükelâ,* kabine; *ilm-i heyet,* astronomi.

**heyetşinas,** *F. i.* [Heyet-şinas] Astronomi bilgini.

**heyhat,** *A. ün.* Kaybedilen bir şeye acınma, yazıklanmayı bildirir.

**heyhey,** *F. i.* Bir meclis sonunda içilen içki dolu kadeh.

**hey'i,** *F. i.* Madde. Varlık.

**heykel,** *A. i.* **1.** Çok iri şey. **2.** Büyük tapınak. **3.** Statü [ç. **Heyakil**].

**heykeltıraş,** *F. i.* [Heykel-tıraş] Heykel yapan. Heykelci.

**heyulâ,** *A. i.* **1.** Madde. **2.** (Eski felsefe) Bütün cisimlerin ilk maddesi diye varsayılan madde. Kendisinin şekil ve sureti olmayan, fakat her şekil ve suret sahibi olanın muhtaç olduğu. **3.** Zihinde tasavvur olunan şekil. Asıl tasvir. **4.** (Tas.) *Ruh-i âzam,* tabiatın tümü. **5.** Eşyanın gerçek olan kısmı. **6.** Önemsiz, ufak şey.

**heyulânî, heyyulânî,** *A. s.* Heyulâya ait, maddî olan.

**heyulâniyye,** *A. i.* Maddecilik.

**heyulâniyyun,** *A. i.* Maddeciler.

**heyza,** *A. i.* **1.** Şiddetli kusma. **2.** Kolera.

**heyzüm, hize,** Bk. HİZE.

**hezabir,** *A. i.* [Hizebr ç.] Aslanlar. Yiğitler.

**hezar,** *F. s.* **1.** Bin. **2.** Pek çok.

**hezar,** *F. i.* Bülbül.

**hezaran,** *F. i.* [Hezar ç.] **1.** Binler. **2.** Bülbüller.

**hezarfen,** *F. s., i.* [Hezar-fen] Çok bilen. Elinden birçok iş gelen.

**hezarmih,** *F. i., s.* [Hizar-mih] **1.** Gökyüzü. **2.** Çok süslü. **3.** Çok yamalı (derviş hırkası).

**hezarpâ,** *F. i.* [Hezar-pâ] Kırkayak.

**hezec,** *A. i.* Canlı, neşeli şarkı. *Bahr-i hezec,* asıl vezni mefaîlün (.– – –) olan aruz vezni takımı.

**hezeyan,** *A. i.* **1.** Sayıklama. **2.** Saçma sapan söyleme. *Hezeyan-i mürteiş,* (XIX. yy.) Sarhoşluktan ileri gelme titreme illeti, kızartı.

**hezeyanat,** *A. i.* [Hezeyan ç.] Hezeyanlar. Saçma, manasız sözler.

**hezimet,** *A. i.* Bozgunluk. Sındırgı.

**hezl, hezel,** *A. i.* Şaka. Latife.

**hezlamiz,** *F. s.* [Hezl-âmiz] Şakadan. Şaka ile karışık.

**hezlgû,** *F. s.* [Hezl-gû] Hezelci. Şakacı.

**hezliyyat,** *A. i.* [Hezliyye ç.] Şakalar, latifeler.

**hıdab, hızab,** *A. i.* **1.** Boya. **2.** Kınalama.

**hıdiv,** *A. i.* **1.** Büyük vezir. **2.** Sadrazam derecesinde olan Mısır valisi (Mehmet Ali'den sonra).

**hıdivane,** *F. s., zf.* Bir vezire yakışır yolda.

**hıdivî,** *A. s.* Bir vezire veya Mısır valisi ile ilgili, ona mensup.

**hıdiviyyet,** *A. i.* Mısır valiliği.

**hıfz,** *A. i.* **1.** Saklama, koruma. **2.** Ezberleme, hatırda tutma. *Hıfz-i Kuran,* Kuran'ı ezberleme; *-sıhhat,* sağlık koruma bilgisi; *tahtel-hıfz,* muhafaza altında, polis veya jandarma ile.

**hıkd,** *A. i.* Kin tutma. Fena niyet besleme.

**hılt,** *A. i.* **1.** Bir karışımdaki parçalardan her biri. **2.** Eski hekimliğin insan bedeninde dem, balgam, safra, sevda olarak varsaydığı dört öğeden her biri. *Hılt-i mahmud,* bedenin rahat ve tabiî halde oluşu; *-redi,* bedenin rahatsız haline sebep olan hılt [ç. **Ahlât**].

**hıltî,** *A. s.* Dört hılttan biriyle ilgili.

**hıltiyyun,** *A. i., s.* Ahlata çok önem verip hastalık ve sağlığın onlarla ilgisine inanan ve o yolda bakım yapan hekimler ile onların yolunu anlatan Fransızca *humorisme* ve *humoriste* sözlerinin karşılığı (XIX. yy.).

**hınat,** *A. i.* [Hınta ç.] Buğdaylar.

**hınna,** *A. i.* Kına.

**hınsır, hınsar,** *A. i.* Serçe parmak.

**hınta,** *A. i.* Buğday.

**hınzir,** *A. i.* **1.** Domuz. **2.** Pis ve katı yürekli kimse. *Lâhm-i hınzir,* domuz eti; *şahm-i hınzir,* domuz yağı.

**hınzire,** *A. i.* Dişi domuz.

**hire,** *F. s.* **1.** Bulanık, donuk, şaşkın. **2.** Boş. Manasız.

**hıred,** *F. i.* **1.** Akıl, anlama. Zekâ.

**hıredamuz,** *F. s.* [Hıred-amuz] Belletici, öğretmen.

**hıredaşub,** *F. s.* [Hıred-aşub] Akıl dağıtıcı.

**hıredfersa,** *F. s.* [Hıred-fersa] Akıl dayanmayan, akıl yoran. Çok zor.

**hıredmend,** *F. s.* [Hıred-mend] Akıllı, anlayışlı [ç. **Hıredmendan**].

**hıredmendane,** *F. s., zf.* Akıllıca.

**hıredsuz,** *F. s.* [Hıred-suz] Akıl yakıcı, şaşırtıcı.

**hırıd, harid,** Bk. HARİD.

**hıristiyanî,** *A. s.* Hıristiyanlığa ait. Hıristiyanlıkla ilgili.

**hırka,** *A. s., i.* Hırka. Üste giyilen şey. *Hırka-i iradet, -teberrük,* bir kimsenin dervişliğe ilk girişinde giydiği hırka; *-şerif,* Muhammet peygamberin hırkası; (*ö. i.* ) Peygamber Muhammet'in hırkasının bulunduğu cami, İstanbul'da Fatih dolaylarında bu adla anılan semt.

**hırkapuş,** *F. s.* [Hırka-puş] **1.** Hırka giyen. **2.** Derviş.

**hırman,** *A. i.* Mahrumluk. Bir şeyi elde edememe.

**hırs,** *A. i.* **1.** Tamah. **2.** Çok isteme. **3.** Açgözlülük. **4.** Öfke, kızgınlık.

**hırs,** *F. i.* Ayı.

**hırsek,** *F. i.* Ayı yavrusu.

**hırz,** *A. i.* **1.** Sığınak. **2.** Kötülükten korunmak için kullanılan muska. Nazar boncuğu. **3.** Tılsım. *Hırz-i can,* canı gibi saklama.

**hısam,** *A. i.* [Hasm ç.] Düşmanlar.

**hısan,** *F. i.* Aygır.

**hısas, hıses,** *A. i.* Hisseler, paylar.

**hısn,** *A. i.* **1.** Sağlam, sarp yer. **2.** Kale.

**hîs, hışavend,** *F. i.* Akraba.

**hîşan,** *F. s.* [Hîs ç. ] Akrabalar.

**hışm,** *F. i.* Öfke. Kızgınlık, hiddet.

**hışmalûd,** *F. s.* [Hışm-alûd] Darılmış, dargın. Öfkeli, dargın.

**hışmnak,** *F. s.* [Hışm-nak] Öfkeli, kızgın.

**hışt,** *F. i.* **1.** Kerpiç, tuğla. **2.** Kalın, kısa harbi. El mızrağı.

**hıta,** *F. i.* Bk. HATA.

**hıtam,** *A. i.* Yular.

**hıtta,** *A. i.* Memleket, kıta, ülke.

**hıyaban,** *A . i.* İki tarafı ağaçlı yol. Bulvar.

**hıyam,** *A. i.* [Hayme ç.] Haymeler, çadırlar.

**hıyanet,** *A. i.* Kendine olan inanı, güveni kötüye kullanma. Sözünü tutmayıp oyun etme. Hainlik.

**hıyanetkâr,** *F. s.* Hıyanet eden; hain.

**hıyanetkârane,** *F. s., zf.* Haince. Hainin yapacağı şekilde.

**hıyar,** *A. i.* **1.** Bir işi yapıp yapmamada serbestlik. **2.** [Hayır ç.] Hayırlar; iyi, güzel işler; çok kimse [ç. **Hıyarat**].

**hıyat,** *A. i.* **1.** İbrişim. **2.** İğne.

**hıyatet,** *A. i.* Dikişcilik, terzilik.

**hıyatethane,** *F. i.* [Hıyatet-hane] Terzi, dikiş evi.

**hıyaz,** *A. i.* [Havuz ç.] Havuzlar.

**hıyem,** *A. i.* [Hayme ç.] Haymeler; çadırlar.

**hıyre, hîre, 1.** Kamaşmış. **2.** Donuk, fersiz.

**hıyreçeşm,** *F. s.* [Hıyre-çeşm] Kamaşık gözlü. Şaşkın. Utanmaz.

**hıyredest,** *F. s.* [Hıyre-dest] Sakar, çapaçul.

**hıyrerey,** *F. s.* [Hıyre-rey] Fena reyli.

**hıyreser,** *F. s.* [Hıyre-ser] Sersem, alık.

**hızane,** *A. i.* Hazne, hazine [ç. **Hazain**].

**hızb,** *A. i.* **1.** Takım. Birkaç kişilik arkadaş takımı. **2.** Kuran'ın altıda bir bölüğü [ç. **Ahzab**].

**Hızr,** *A. i.* Hızır. İçenlere ölmezlik veren abıhayat'ı içmiş olan peygamber. *Ab-i hayat, rah-i zulmet* sözleriyle adı manzumelerde çok geçer. 5 mayıs = 23 nisan günü hıdrellez adına tören yapılır.

**hibal,** *A. i.* [Habl ç.] Urganlar.

**hibale,** *A. i.* **1.** Ağ, tuzak. **2.** Kement. *Hibale-i izdivaç,* evlenme bağı [ç. **Habail**].

**hibe,** *A. i.* Bağışlama. Bahşiş.

**hiber,** *A. i.* **1.** Öğretmen, hoca. **2.** Mürekkep.

**hibre,** *A. i.* Bilgi. Haber. Deneme. *Ehl-i hibre,* bilirkişi.

**hibret,** *A. i.* Bir iş hakkında tam bilgi. İşin aslına erme.

**hica',** *A. i.* Hiciv, yergi.

**hicab,** *A. i.* **1.** Perde. **2.** Utanma perdesi, utanma.

**hical,** *A. i.* [Hacele ç.] Hacleler.

**Hicaz,** *A. i.* **1.** Arap yarımadasında Mekke ile Medine'nin bulunduğu bölge. **2.** Acem musikisinin on iki makamından ikinci makam.

**hicazî,** *A. s.* Hicazlı. Hicaz ile ilgili.

**hicce, hacce,** *A. i.* Mekke'ye bir kere hacı olmak için gitme. *Hiccet-ül-veda,* Muhammet peygamberin son haccı. *Zilhicce,* hacılık ayı.

**hicr, hecr,** *A. i.* **1.** Ayrılık. **2.** Bırakma.

**hicran,** *A. i.* **1.** Unutulmaz acı. **2.** Ayrılık.

**hicranmeal,** *F. s.* [Hicran-meal] Hicran bildiren. Hicran anlatan.

**hicranzede,** *F. s.* [Hicran-zede] Hicranlı. Hicrana uğramış.

**hicret,** *A. i.* **1.** Ayrılma. **2.** Kendi yurdunu bırakma. **3.** Göçme. *Hicret-i nebeviyye,* Muhammet peygamberin Mekke'den Medine'ye göçmesi.

Hicret tarih başı olmuştur ki ilk zamanı 15 Temmuz 622 yılına rastlar.

**hicrî, hicriye,** *A. s.* **1.** Göçmenlikle ilgili. **2.** Hicret zamanından başlayan tarihle ilgili, ondan herhangi bir yıl. *Sene-i hicriye, tarih-i hicrî,* Hicret yılından başlayan tarih.

**hicv, hecv,** *A. i.* Hiciv. Nazım veya nesir olarak birini yerme.

**hicvî,** *A. s.* Yergi manzumelerine ait, onlarla ilgili.

**hicviyyat,** *A. i.* [Hicviye ç.] Hicivler.

**hicviyye,** *A. i.* (Ed.) Konusu birini yerme olan manzume.

**hiç,** *F. i.* **1.** Yok olan. **2.** Yok denecek kadar az olan, önemsiz.

**hiçâhiç,** *F. s.* [Hiç-a-hiç] Hiçin hiçi. Hiç yok. Bomboş.

**hiçi,** *F. i.* Hiçlik. Yokluk.

**hidayet,** *A. i.* **1.** Yol gösterme. **2.** Doğru yolu arama. **3.** Doğru yola girme. **4.** Tanrı tarafından birinin kalbine ilham olunan doğru yolu aramak isteği.

**hiddet,** *A. i.* **1.** Keskinlik. **2.** Şiddet. **3.** Öfke. *Hiddet-i basar,* göz keskinliği; *-havass,* (Fel.) Fransızcadan *acuité des sens* karşılığı (XX. yy.), duyuların keskinliği; *-zekâ,* zekâ keskinliği.

**hidemat,** *A. i.* [Hidmet ç.] Hizmetler.

**hidmet,** *A. i.* **1.** İş. **2.** Birinin işini görme. **3.** Görev. Hizmet.

**hidmetgüzar,** *F. s.* [Hidmetgüzar] Hizmetle uğraşan.

**hidmetkâr,** *F. i.* [Hidmet-kâr] Hizmet gören. Hizmetçi.

**hiffet,** *A. i.* Hafiflik.

**hikâyât,** *A. i.* [Hikâyet ç.] Hikâyeler.

**hikâye,** *A. i.* Hikâye.

**hikâyenüvis,** *F. s., i.* [Hikâye-nüvis] **1.** Hikâye yazan. **2.** Hikâyeci.

**hikâyet,** *A. i.* Hikâye.

**hikem,** *A. i.* [Hikmet ç.] Hikmetler.

**hikemi,** *A. s.* Hikmetle ilgili.

**hikemiyyat,** *A. i.* Hikmetli sözler.

**hikmet,** *A. i.* **1.** Felsefe. **2.** Gizli, bilinmeyen nokta. Sebep. **3.** Gerçeğe, ahlâka ait kısa söz. *Hikmet-i ameliyye,* pratik bilgi; *-hükûmet,* hükümet idaresi şartları, hükümetin akıl ermeyen işleri; *-ilâhiye,* (ancak) Tanrının bileceği iş; *-tabiiye,* fizik bilgisi.

**hikmetamiz,** *F. s.* [Hikmet-amiz] Hikmetle karışık. Hikmetli.

**hikmetfüruş,** *F. s.* [Hikmet-füruş] Hikmet satan. Hikmetli bir şey söylediğini sanan.

**hikmetşinas,** *F. i.* Fizik bilgini.
**hilâ',** *A. i.* [Hil'at ç.] Üst giyimleri.
**hilâf,** *A. i.* Karşı. Karşıt. *Hilâf-i âde,* (Fel.) Fransızcadan *anomalie* karşılığı (XX. yy.); *-hakikat,* gerçeğe karşıt, gerçeğe uymayan; *ilm-i hilâf ü cedel,* tartışma yollarını öğreten bilgi.
**hilâfen,** *A. zf.* Tersine. Aksine.
**hilâfet,** *A. i.* **1.** Birinin yerini tutma. **2.** Peygambere vekil olarak İslâmları ve İslâmlığı koruma ödevi. **3.** Halifelik zamanı ve hüküm sürdüğü çevre. *Dâr-ül-hilâfe,* İstanbul.
**hilâfiyyat,** *A. i.* Polemik bilgisi.
**hilâl,** *A. i.* **1.** Ara, aralık. **2.** Sıra, esna. *Hilâl-i şevvalde,* şevval ayı sırasında.
**hilâl,** *A. i.* **1.** Yeni ay. **2.** Kaş, *Hilâl-i ahmer;* Kızılay; *-Alızar,* Yeşilay.
**hilâlî,** *A. s.* Hill, yeni ay ile ilgili.
**hilâsî,** *A. s.* Melez.
**hil'at,** *A. i.* Padişah veya vezir tarafından verilen ağır kaftan. *Hil'at-i fâhire,* çok ağır değerde kaftan.
**hilb,** *A. i.* **1.** Tırnak. **2.** Kuş pençesi.
**hile,** *A. i.* **1.** Aldatacak tertip. Düzen. **2.** Sahtecilik, oyun, dolap. *Hile-i şer'iye,* dinle ilgili bir işte kaçamak noktası.
**hilebaz,** *F. i.* [Hile-baz] Hileci.
**hilekâr,** *F. s.* [Hile-kâr] Hileci.
**hilkat,** *A. i.* **1.** Yaratma, yaratış. **2.** Yaradılıştaki hal, tabiat.
**hilkaten,** *A. zf.* Yaradılıştan.
**hilkî,** *A. s.* Yaradılıştan, doğuştan.
**hilkıyyet,** *A. i.* Bir hal veya huyun yaradılıştan olması.
**hill,** *A. s.* Helâl. Şeriatçe yapılmasına izin verilmiş.
**hille,** *A. i.* Durak.
**hilm,** *A. i.* Tabiat, huy yavaşlığı. Yumuşaklık. Sabır.
**hilmiyyet,** *A. i.* Yavaşlık, yumuşaklık.
**hilye,** *A. i.* **1.** Süs, cevher. **2.** Güzel sıfatlar. **3.** Fizik görünüş. **4.** (Ed.) Peygamberin kutsal niteliklerini, fizik durumunu anlatan yazı.
**himam, hümam,** *A. s., i.* Bk. HİMAM.
**himar,** *A. i.* Eşek.
**himaye,** *A. i.* Koruma.
**himayet,** *A. i.* Koruma.
**hîme,** *F. i.* Odun.
**himmet,** *A. i.* **1.** Çalışma. Çabalama. **2.** Ermiş kimse etkisi [ç. **Himem, himemat**].
**himye,** *A. i.* **1.** Pehriz. **2.** (Hasta için) Rejim.
**Himyer,** *A. i.* Yemen'de bir şehir adı.
**himyerî,** *A. s.* Himyerli. Him-

yerliler gayet kısa konuştukları için ün almıştır.

**hemyevî,** *A. s.* Pehriz ile ilgili.

**hîn,** *A. i.* **1.** Bir an. **2.** Bir zaman parçası. **3.** Vakit. **4.** Sıra. *Hîn-i hacette,* gerektiği zamanda [ç. **Ahyan**].

**Hind,** *A. i.* **1.** Bir kadın adı olup, fetvalar ve şeriat işlerinde soyut olarak kadından bahsedildiği zaman çok geçer. **2.** Hindistan. *Derya-yi Hind,* Hint okyanusu.

**Hindî,** *A. s.* **1.** Hintli. **2.** Hindistan veya Hintliler ile ilgili.

**hindiba',** *A. i.* Hindiba.

**Hindu,** *F. s.* **1.** Hintli. **2.** Satürn. **3.** Ben, benek.

**hinduvane,** *F. i.* Karpuz.

**hink,** *F. i.* Kır veya ak at.

**hiram,** *F. i.* **1.** Sallanma. **2.** Salınarak yürüme.

**hiraman,** *F. s.* Salınarak, naz ve eda ile yürüyen.

**hiramende,** *F. s.* Hoş ve eda ile yürüyen.

**hiras, heras,** *F. s.* Korkma. Korku.

**hirasan,** *F. s.* Korkak.

**hiraset,** *A. i.* **1.** Saklama. **2.** Koruma, bekleme.

**hiraş,** *F. s.* Tırmalayan. *Dilhıraş, samia-hiraş,* gönül, kulak tırmalayan.

**hirba',** *A. i.* **1.** Bukalemun. Güneşin buluta vurduğu zaman olan renkler.

**hiref,** *A. i.* [Hırfet ç.] Sanatlar.

**hirfet,** *A. i.* **1.** Sanat. **2.** Kazanç. **3.** Esnaf işi [ç. **Hiref**].

**hirmen,** *F. i.* Harman.

**hirre,** *A. i.* Dişi kedi [ç. **Hürer**].

**his, hiss,** *A. i.* Duygu. Candan duyma. *Hiss-i bâtın,* zihin yetisi; *-hal,* hal duyusu, (Fr. *Cénesthésie, coenesthesie* karşılığı (XX. yy.); *-kabl-el-vuku,* önsezi; *-müşterek,* ortak duyum (Fr. *sensation commun* karşılığı XX. yy.); *-selîm,* sağduyu (Fr. *bon sens* karşılığı, XX. yy.).

**hisab, hesab,** Bk. HESAB,

**hisal,** *A. i.* [Haslet ç.] Hasletler, huylar.

**hisar,** *A. i.* [Hasr'dan] **1.** Kuşatma, etrafını alma. **2.** Etrafı istihkâmlı kale.

**hisas, hises,** *A. i.* [Hisse ç.] Hisseler.

**hisbaniyye,** *A. i.* (XX. yy.) Fransızcadan *Scepticisme* karşılığı. Şüphecilik.

**hisse,** *A. i.* Pay. Kısmet. Kazanç.

**hissedar,** *F. s.* [Hisse-dar] Hisse sahibi.

**hissemend,** *F. s.* [Hisse-mend] Hissesi olan.

**hisseyab,** *F. s.* [Hisse-yab] Hisse bulan.

**hisset,** *A. i.* Hasislik. Pintilik.
**hissî, hissiye,** *A. s.* Duygu ile ilgili.
**hissiyyat,** *A. ç. i.* Duygu yetileri. Duygular.
**hissiyyet,** *A i.* Duyarlık. Duygulu olma.
**hîş,** *F. i.* Akraba.
**hîşan,** *F. i.* [Hîş ç.] Akrabalar.
**hitab,** *A. i.* **1.** Birine söz söyleme. Sözü biri üzerine çevirme. **2.** Bir topluluğa söyleme. *Hitab-i izzet,* Tanrı sözü; *fasl-ül -hitab,* bir kitabın başında besmele ve dualardan sonra *amma badün* sözüyle asıl maksada giriş.
**hitabe,** *A. i.* Düzgün söz söyleme. Nutuk verme.
**hitaben,** *A. zf.* (Ona) Söyleyerek.
**hitabet,** *A. i.* **1.** Camide cuma günleri hutbe okuma. **2.** Güzel ve düzgün söz söyleme.
**hitam,** *A. i.* Son. Bitim.
**hitampezir,** *F. s.* [Hitam-pezir] Biten, sona eren.
**hitan,** *A. i.* Sünnet.
**hîtan,** *A. i.* [Hait ç.] Duvarlar.
**hiye,** *A. zm.* O (kadın).
**hiyel,** *A. i.* [Hile ç.] Hileler.
**hiyem,** *A. i.* [Hayme ç.] Çadırlar.
**-hîz,** *F. s.* «Kalkan» anlamıyle kelimelere ulanır. *Seherhiz,* erken kalkan.
**hiza,** *A. i.* Hiza. Sıra.
**hizab,** *F. i.* Dalga.
**hizan,** *F. s.* Kalkan, kalkarak. *Üftan ü hizan,* düşe kalka.
**hizber, hizebr,** *F. i.* **1.** Aslan. **2.** Yürekli adam [ç. **Hizberan**].
**hizem,** *F. i.* Odun.
**hiziy,** *A. i.* Rezil ve kepaze olma. *Haziy ü hizlan.*
**hizlân,** *A. i.* Yardımsız kalıp zayıf kalma.
**hizmet,** Bk. HİDMET.
**hoca,** Bk. HACE.
**hod,** *F. i.* Kendi. *Hod behod,* kendi kendine.
**hodârâ,** *F. s.* [Hod-ârâ] Kendini süsleyen, övünüp duran.
**hodbin,** *F. s.* [Hod-bin] Yalnız kendini gören. Kibirli, gururlu. Bencil.
**hodbini,** *F. i.* Bencillik.
**hodfüruş,** *F. s.* [Hod-füruş] Kendini satan, övüngen.
**hodgâm, hodkâm,** *F. s.* Kendi isteğinden başkasını düşünmeyen, bencil.
**hodnüma,** *F. s.* [Hod-nüma] Kendisini gösteren, öven.
**hodperest,** *F. s.* [Hod-perest] Kendine tapan, kendini beğenmiş.
**hodpesend,** *F. s.* [Hod-pesend] Kendini beğenmiş, gururlu.
**hodrey,** *F. s.* [Hod-rey] Kendi kafasına giden, inatçı.
**hodru,** *F. s.* (Kendi kendine biten bitki), yaban, yabanî.

**hodser,** *F. s.* [Hod-ser] Dik başlı, bildiğine gider, inatçı.

**hodsita,** *F. s.* [Hod-sita] Kendini öven (kişi).

**hokka, hukka,** *A. i.* **1.** Küçük yuvarlak kutu. **2.** Mürekkep konan küçük kab. *Hokka-i dehen, hokka-i mina.*

**hokkabaz,** *F. i.* [Hokka-baz] **1.** Hokkabaz. **2.** Oyuncu, hileci.

**hor, hâr,** *F. s.* Değersiz, önemsiz. Ufak. Bayağı, âdi.

**hor, har,** *F. i.* **1.** Güneş. **2.** Işık.

**-hor, -har,** *F. s.* «Yiyen, yiyici» anlamıyle kelimelere katılır. *Meyhor, mirashor.*

**Horasan, Hurasan,** *F. i.* İran ile Afganistan arasında bir bölge.

**hord,** *F. i.* Yeme, yiyecek şey.

**horde, hurde,** Bk. HURDE.

**hordeni, hurdeni,** *F. i.* Yiyecek şey. Yiyinti.

**horende,** *F. s.* Horanta. Bir kimsenin beslediği insan. Boğaz.

**horos,** *F. i.* Horoz.

**horşid, hurşit,** *F. i.* Güneş.

**hortum,** *A. i.* **1.** Hortum. **2.** Fil burnu.

**hoş,** *F. s., zf.* **1.** Güzel. **2.** İyi. **3.** Tatlı.

**hoşâ',** *F. ün.* Ne iyi! Ne güzel!

**hoşab,** *F. i.* [Hoş-âb] **1.** Hoşaf. **2.** (İnci ve benzerleri değerli taşların) iyi suyu (berraklığı, parlaklığı).

**hoşamed,** *F. i.* [Hoş-amed] İyi karşılama. Karşılama iltifatı.

**hoşamedgû,** *F. s.* Karşılayan, karşılayıcı. (Mec.) Yüze gülen, dalkavuk [ç. **Huşamedgûyan**].

**hoşamedgûyi,** *F. i.* Karşıcılık. (Mec.) Yüze gülücülük, dalkavukluk.

**hoşamedî,** *F. i.* Karşılama töreni. *Beyan-i hoşamedî,* safa geldin deme.

**hoşane,** *F. s.* Güzel.

**hoşavaz,** *F. s.* [Hoş-avaz] Sesi güzel.

**hoşayende,** *F. s.* [Hoş-ayende] Hoşa gider, beğenilir [ç. **Hoşayendegân**].

**hoşbû,** *F. s.* [Hoş-bû] Güzel kokan, iyi kokulu.

**hoşbuyi,** *F. i.* İyi kokma, güzel kokma.

**hoşdil,** *F. s.* [Hoş-dil] Gönlü hoş, halinden memnun, razı.

**hoşe, huşe,** *F. i.* Başak.

**hoşelhan,** *F. s.* [Hoş-elhan] Güzel ve tatlı okuyan. Güzel makamlı.

**hoşendam,** *F. s.* [Hoş-endam] Boyu bosu güzel.

**hoşgû,** *F. s.* [Hoş-gû] Tatlı dilli, iyi söz söyleyen.

**hoşgüvar,** *F. s.* [Hoş-güvar] Tatlı. Sindirimi kolay.

**hoşhal,** *F. s.* [Hoş-hal] Hali vakti iyi. Geçimi yolunda.

**hoşhiram,** *F. s.* [Hoş-hiram] Yürüyüşü güzel.

**hoşkadem,** *F. s.* [Hoş-kadem] Ayağı uğurlu. Meymenetli.

**hoşkâm,** *F. s.* [Hoş-kâm] İsteklerine ulaşmış, rahat, memnun.

**hoşmanzar,** *F. s.* [Hoş-manzar] **1.** Göze güzel görünen. **2.** Güzel yüzlü.

**hoşmeniş,** *F. s.* [Hoş-meniş] İyi yaradılışlı.

**hoşneva,** *F. s.* [Hoş-neva] Güzel sesli.

**hoşnihad,** *F. s.* [Hoş-nihad] İyi huylu, iyi yaradılışlı.

**hoşnişin,** *F. s.* [Hoş-nişin] **1.** Rahat yerleşmiş. **2.** Göçebe. [ç. **Hoşnişinan**].

**hoşnud,** *F. s.* Sevinme. Halini iyi bulma. Razı olma.

**hoşnudî,** *F. i.* Hoşnut olma. Razılık. Memnunluk, sevinme.

**hoşnüma,** *F. s.* [Hoş-nüma] Hoş ve iyi gösteren, böyle görünen.

**hoşreftar,** *F. s.* [Hoş-reftar] İyi, güzel yürüyüşlü. Yürüyüşü güzel olan.

**hoşsohbet,** *F. s.* [Hoş-sohbet] Konuşması iyi; konuşması hoşa giden.

**hoştab',** *F. s.* [Hoş-tab'] Tabiatı hoş olan. Huyu iyi olan.

**hoşter,** *F. s.* [Hoş-ter] Daha, çok hoş.

**hu',** *A. ün.* Sığınmak, yakarmak anlamındadır.

**hu, huy,** *F. i.* Bk. HUY.

**hub,** *F. s.* Güzel, hoş, iyi [ç. **Huban**].

**Hubahib,** *A. i.* Pintilikle ün almış bir kimse olup misafire çok zayıf ateş yakardı; *nar-i Hubahib* veya *nar-ül-Hubahib* sözü mesel olmuştur.

**huban,** *F. i.* [Hub ç.] Kadın ve erkek güzeller. *Huban-i Dımışk,* Şam güzelleri; *zümre-i huban,* güzeller takımı.

**hubb,** *A. i.* Sevgi, bağlılık. *Hubb-i cah,* mevki, rütbe sevgisi; *-din,* din sevgisi; *-nefs,* nefsini sevme; *-vatan,* yurt sevgisi; *hubb -ül-gayr,* özgecilik (altruisme).

**hubbaz,** *A. i.* Ebegümeci.

**hubbaziye,** *A. i.* (Bot.) Ebegümecigiller.

**hubesa,** *A. i.* [Habis ç.] Habisler.

**hublâ,** *A. s.* Gebe.

**hubeyb, hubeybe,** (Hab sözünden Türkçede yapılmıştır) Küçük tane. Tanecik.

**hubeybat,** (Türkçede. Hubeyb ç.) Küçük tanecikler. *Hubeybat-i mülevvene,* (Bot.) Kromoplâst.

**hubeybî,** (Türkçede) Tanecikli.

**hubru,** *F. s.* [Hub-rû] Güzel yüzlü. Yüzü güzel. Gülçehre, pembe yüzlü.

**hubs,** *A. i.* **1.** Kötülük. **2.** Fenalık. **3.** Murdarlık, pislik.

**hubter,** *F. s.* [Hub-ter] Pek güzel.

**hubterin,** *F. s.* En güzel.

**hubub,** *A. i.* [Habb ç.] Taneler. Haplar.

**hububat,** *A. i.* [Hubub ç.] Taneli kuru şeyler. Buğday, arpa, çavdar... gibi taneli bitkiler. Tahıl.

**hubur,** *A. i.* Ziyade sevinme. Sevinç.

**hubut,** Bk. HÜBUT.

**hubz,** *A. i.* Ekmek.

**huccac,** *A. i.* [Hâc ç.] Hacılar. Hacılık yolculuğunu yapmış olanlar.

**huccet, hüccet,** *A. i.* **1.** Kanıt. **2.** (Eski) Şeriat mahkemesinden verilen bir hak veya bir sahiplik gösteren resmî belge. **3.** Seçkin bilginlere verilen unvan. *Hüccet-ül-İslâm,* İmam Gazali.

**hucec,** *A. i.* [Huccet ç.] Huccetler.

**hucerat,** *A. i.* [Hucre ç.] **1.** Odalar, odacıklar. **2.** Sürü konulan yerler. *Sure-i hucerat,* Kuran'ın kırk dokuzuncu suresi. *Hücerat-i tenasüliye,* germen.

**huceste,** *F. s.* Uğurlu, kutlu. *Huceste-fal,* falı uğurlu; *-hisal,* tabiatı uğurlu (iyi); *-mâna,* manası uğurlu; *-rey,* fikri uğurlu (isabetli).

**huceyrat,** *A. i.* [Huceyre ç.] Huceyreler.

**huceyre,** *A. i.* Pek küçük hücre.

**hucr,** *A. i.* Kucak.

**hucre,** *A. i.* **1.** Oda, odacık. **2.** (Bio.) Hücre.

**hucrevî, hucreviye,** *A. s.* Hücre ile ilgili. Hücresel.

**hucüb,** *A. i.* [Hicab ç.] Perdeler.

**hud,** *F. i.* Zırhtan başlık. Miğfer. *Hud-i horos,* horoz ibiği.

**Huda,** *F. i.* Tanrı.

**hud'a,** *A. i.* Aldatma, düzen, dek. Oyun, dalavere. Hile.

**hudadad,** *F. s.* [Huda-dâd] Tanrı vergisi.

**hud'akâr,** *F. s.* [Hud'a-kâr] Oyuncu, dekçi, hileci, düzenbaz.

**hudanegerde,** *F. s.* Tanrı göstermesin.

**hudaret,** *A. i.* **1.** Yeşillik. **2.** İçaçıcılık.

**hudavend,** *F. i.* **1.** Sahip, efendi. **2.** Zengin kimse. **3.** Tanrı [ç. **Hudavendan**].

**hudavendigâr,** *F. i.* **1.** Hudavend, sahip, efendi. **2.** I'nci Murat'ın lakabı. **3.** Bursa ilinin eski adı.

**Huday,** *F. i.* Huda, Tanrı.

**Hudayâ!,** *F. ün.* Ey Tanrı!

**hudayegân,** *F. i.* Büyük bir efendi, yahut hükümdar; Tanrı.

**hudayî,** *A. s.* Tanrı yarattığı, tabiatten olan. *Hudayî nâbit,* kendiliğinden biten bitki, yabanî, kırçiçeği.

**huddam,** *A. i.* [Hadim ç.] **1.** Hizmet edenler. Hademeler. Hizmetçiler. **2.** Cinci hocaların toplayıp kendilerine iş gördükleri cinler.

**hudret, huzret,** *A. i.* Yeşillik.

**hudu, huzu,** *A. i.* Boyun eğme, eğilme.

**hudud,** *A. i.* [Had ç.] **1.** Engeller. **2.** Yasaklar. **3.** Şeriatçe verilen dayak cezaları. **4.** Uclar, sonlar. **5.** Sınır. **6.** Nokta, derece, devirler. **7.** Taraflar.

**hudus,** *A. s.* Sonradan olma. Yeni çıkma.

**huff,** *A. i.* **1.** Ayakkabı. **2.** Deve tabanı. **3.** Deve. *Huff ü hafir,* deve ve at.

**huffaş,** *A. i.* Yarasa. Gecekuşu [ç. **Hafafiş**].

**huffaşe,** *A. i.* Yarasa.

**huffaz,** *A. i.* [Hafız ç.] Hafızlar.

**hufre, hafre,** Bk. HAFRE.

**hufte,** *F. s.* Yatıp uyumuş. Durgun [ç. **Huftegân**].

**huftegî,** *F. i.* Yatıp uyuma.

**huk,** *F. i.* Domuz.

**hukerde,** *F. s.* [Hu-kerde] Terlemiş.

**hukne, hokne,** *A. i.* Tenkiye aleti. Şırınga.

**hukuk,** *A. i.* [Hak ç.] **1.** Haklar. **2.** Gerçekler. **3.** Kanunların verdiği haklar. *Hukuk-i cezaiye,* ceza hukuku; *-düvel,* devletler hukuku; *-ibad,* insan hukuku; *-kadime,* eskiden beri olan tanışıklık; *-medeniyye,* medenî hukuk; *-milel,* milletlerarası hukuk; *-mevzua,* konulmuş kanunların meydana getirdiği hukuk; *-siyasiye,* memleket idaresini, halkının haklarını bildiren hükümlerin tümü; *-şahsiye,* şahsın hukuku; *-tabiiye,* yaradılıştan insanların sahip oldukları hukuk; *-ilm-i hukuk,* hukuk bilgisi.

**hukukiyat,** *A. i.* (XX. yy.) Hukuk bilgisi bahisleri. Hukuk bilgisi.

**hukukî, hukukiyye,** *A. s.* Hukukla ilgili. Hukuk işleriyle uğraşan. *Mahkeme-i hukukiye,* hukuk mahkemesi.

**hulâsa,** *A. i.* **1.** Öz. **2.** Özet. **3.** İlâç olarak çıkarılmış öz. *Hulâsa-i kelâm,* sözün özü. Lafın kısası; *hulâsat-ül-hulâsa,* sözün sonucu.

**hulâsatan,** *A. zf.* Hulâsa olarak. Kısaca.

**huld,** *A. i.* **1.** Sürüp giden, sonu olmayan varlık. Tükenmeme. Bakilik. **2.** Cennet. *Dar-ül-huld, huld-i berin,* cennet.

**huldzar,** *F. i.* [Huld-zar] Cennet.

**hulefa,** *A. i.* [Halife ç.] **1.** Halifeler. **2.** Bir resmî dairede kalem amirinin çalıştırdığı kimseler. *Hulefa-i raşidîn,* ilk 4 halife, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali.

**hulel,** *A. i.* [Hulle ç.] Elbiseler.

**hulema,** *A. i.* [Halim ç.] Halimler.

**huleyme,** (Türkçede yapılmıştır.) **1.** Memecik. **2.** Deride ve en çok dil üzerinde olan küçük kabarcık [ç. **Huleymat**].

**hulkiyet,** *A. i.* (Türkçede XX. yy.) Fransızcadan *moralisme* karşılığı. Törecilik, moralizm.

**hulf,** *A. i.* Sözde durmama, sözünü tutmama. Aksine gitme, karşıt olma.

**huli, hulli,** Bk. HULLİ.

**hulk,** *A. i.* **1.** Yaradılıştan olan huy. **2.** Manevî nitelik, iyi veya kötü huy. **3.** Yaradılıştan olan tabiat veya karakter. *Hüsn-i hulk,* iyi huy; huy veya karakter iyiliği [ç. **Ahlâk**].

**hulkan,** *A. zf.* Ahlâk veya tabiatça.

**hulkum,** *A. i.* Boğaz.

**hullân,** *A. i.* [Halil ç.] Dostlar.

**hulle,** *A. i.* **1.** Cennet elbisesi. **2.** Bir kısmı belden aşağı, bir kısmı belden yukarı elbise. **3.** Üç kere boşanmış bir kadının tekrar alınabilmesi için başkasına bir günlük nikâh edilmesi. *Hulle-i Âdem,* (Âdem peygamberin elbisesi.) İncir yaprağı [ç. **Hulel**].

**hullebaf,** *F. i.* [Hulle-baf] Terzi.

**hullî, huli,** *A. i.* Değerli süs taşı [ç. **Hulliyat**].

**hulm, hulum,** *A. i.* Rüya, düş azma [ç. **Ahlâm**].

**hulûd,** *A. i.* Bakilik. Ölmezlik. Kalıp durma. *Yevm-i hulûd,* kıyamet günü.

**hulûl,** *A. i.* **1.** Konma. **2.** Girme. **3.** Gelip çatma. **4.** Geçişme. **5.** Tenasüha inananlarca bir ruhun bir güzel cisme girmesi.

**hulûliyye,** *A. s., i.* Tanrının cisimleşmesi, yani ölümlü cisimlere geçmesi inancında bulunma. Bu yolda inanan kimse.

**hulûs,** *A. i.* **1.** Halislik. Saflık. Doğruluk. **2.** Samimîlik. **3.** Yaltaklanma. *Hulûs-i bal, -kalb,* kalp arılığı, samimîlik; *arz-i hulûs,* samimîlik gösterme.

**hulûskâr,** *F. s.* [Hulûs-kâr] **1.** Samimî dost. **2.** İkiyüzlü, riyacı kimse.

**hulûskârane,** *F. zf.* Hulûskâr birine yakışacak gibi. Dostça.

**hulûsname,** *F. i.* [Hulûs-name] Sadece ilgi ve bağlılığı göstermek için sunulan mektup.

**hulüv,** *A. i.* Boşluk.

**hulv,** *A. s.* **1.** Tatlı. **2.** Hoş, güzel.

**hulviyyat,** *A. i.* [Hulv, hulvi ç.] Tatlı şeyler. Hoş şeyler.

**hulya,** *A. i.* **1.** Kuruntu. Kurgu. Fikir. **2.** Dört hılttan sevda.

**hulyaamiz,** *F. s.* [Hulya-amiz] Ruya uyandıran, hayale sürükleyen.

**hulyadar,** *F. s.* [Hulya-dar] Hulya sahibi.

**hum,** *F. i.* Geniş küp. *Hum-i husrevanî,* çok büyük küp.

**humaka,** *A. i.* [Ahmak ç.] Ahmaklar.

**humar,** *A. i.* **1.** İçki içtikten sonra gelen başağrısı. Sersemlik. **2.** Burundan gelme. Acısını çekme.

**humaralûd,** *F. s.* [Humar-alûd] **1.** Şaşkın, kendini toplayamamış. **2.** Süzgün, baygın (göz).

**humasî,** *A. i.* Arapçada beş harfli kelime kökü. Beşizli.

**humat,** *A. i.* [Hâmi ç.] Koruyucular.

**humavi,** *A. s.* Humma, ateş, sıtma ile ilgili.

**humçe,** *F. i.* Küçük küp.

**humhane,** *F. i.* [Hum-hane] **1.** Şarap küplerinin konduğu yer. **2.** Meyhane. **3.** (Tas.) Âşığın kalbi.

**humk,** *A. i.* Ahmaklık. Aptallık.

**humma,** *A. i.* **1.** Ateşli hastalık. **2.** Nöbet. **3.** Sıtma.

**humran,** *A. i.* [Ahmer ç.] Kırmızılar.

**humret,** *A. i.* Kırmızılık. Kızıllık.

**hums,** *A. i.* Beşte bir [ç. **Ahmas**].

**humud,** *A. i.* (Ateş) Sönmeye başlama. Alev basılma.

**humul,** *A. i.* (Bir kimsenin) adı sanı batma; ünü kaybolma.

**humul,** *A. i.* [Himl ç.] Yükler.

**humuza,** *A. i.* Ekşilik. *Müvellid -ül-humuza,* oksijen.

**humuzet,** *A. i.* Ekşilik.

**hûn,** *F. i.* **1.** Kan. **2.** Öldürme. **3.** Öç. *Hun-i câm, -kebuter* (güvercin kanı); *-şişe, -tâk,* şarap; *-siyavüşan,* kardeş kanı.

***hunab, hunabe,*** *F. i.* [Hun-ab] Kanlı gözyaşı.

**hunalûd,** *F. s.* [Hun-alûd] Kana bulaşmış, kanlı.

**hunaşam,** *F. s.* [Hun-âşam] Kan içici. Zalim.

**hunbar,** *F. s.* [Hun-bar] Kan yağdıran, kan saçan. *Dide-i hunbar,* kan saçan göz, kan ağlayan.

**hunbeha,** *F. s.* [Hun-beha] Kan pahası. Diyet.

**hunçekân,** *F. s.* [Hun-çekân] Kan damlayan, kan akan. *Ecfan-i hunçekân,* kan akan gözevleri (gözler).

**hunefsa,** *A. i.* Bokböceği, mayıs böceği [ç. **Hanafis**].

**hunefşan,** *F. s.* [Hun-efşan] Kan saçan.

**hunfeşan,** *F. s.* [Hun-feşan] Kan saçan.

**hunhah,** *F. s.* [Hun-hah] Kan isteyen, öç alıcı.

**hunhar,** *F. s.* [Hun-hâr] Kan içen, zalim [ç. **Hunharan**].

**hunharane,** *F. zf.* Zalimce.

**hunî,** *F. s.* Kanlı. Kan dökmeye alışık.

**hunîn,** *F. s.* Kanlı. Katil.

**hunnak, hunak,** *A. i.* Bademciklerin yangısı.

**hunpaş,** *F. s.* [Hun-paş] Kan saçan, kan döken.

**hunriz,** *F. s.* [Hun-riz] Kan döken, kan dökücü. Zalim [ç. **Hunrizan**].

**hunsa,** *A. s.* Kendisinde hem erkeklik, hem dişilik olan.

**hunuk!,** *F. ün.* Ne mutlu! Yaşa!

**hur, hor,** *F. i.* Güneş.

**hur,** *A. i.* [Hura ç.] **1.** Gözünün akı karasından çok olan iri gözlüler. **2.** Cennetlik olanlara vadedilmiş güzel kızlar. Cennet kızları [ç. **Huriyan**].

**bura,** *A. s,* İri gözlü kadın [ç. **Hur**].

**hurac, hurace,** *A. i.* **1.** İrinlenme. **2.** Çıban.

**hurafe,** *A. i.* **1.** Dine karışmış garip hikâye, masal. **2.** Anlamsız lakırdı, laklaka [ç. **Hurafat**].

**huran,** *F. i.* [Hur ç.] İri akgözlü cennet kızları.

**huraşe,** *A. i.* Küçük, ufak parça. Kırıntı.

**hurc,** *A. i.* Meşinden yapılma büyük heybe.

**hurd,** *F. s.* **1.** Ufak, küçük. **2.** Kırık. **3.** Önemsiz.

**hurde,** *F. i.* **1.** Ufak şey. **2.** İnce anlam.

**hurde,** *F. s.* **1.** Ufak, küçük. **2.** İnce, kırıntı. **3.** Önemsiz.

**hurdebin,** *F. s., i.* **1.** Küçük ve ince şeyleri görebilen. Keskin gözlü. **2.** Mikroskop.

**hurdebinî, hurdebiniye,** (Türkçede yapılmıştır) Mikroskopla görülebilir, mikroskopik.

**hurdedan,** *F. s.* [Hurde-dan] İnce şeyleri bilen.

**hurdefüruş,** *F. s.* [Hurde-füruş] Ufak tefek satan. Az şey bildiği halde yüksekten atan.

**hurdegîr,** *F. s.* İnceden inceye yoklayan, meraklı. Sözde kusur ve ayıp arayan.

**hurdegirî,** *F. i.* Sözde kusur ve ayıp arayıcılık.

**hurdeşinas,** *F. s.* Dikkat sahibi, ince şeyleri anlayan.

**hurdehaş,** *F. s.* [Hurde-haş] Kırık dökük, paramparça.

**hurdevat,** *F. i.* Öteberi. Kırık dökük. Hırdavat.

**hurdsal,** *F. s.* [Hurd-sal] Genç. Küçük yaşta.

**huri,** *F. i.* **1.** Cennet kızı. **2.** Sevgili [ç. **Huriyan**].

**huriyye,** *A. i.* Coşkunluk demlerinde hurilerle buluştukları inancında bulunan bir tarikat.

**hurlika,** *F. s.* [Hur-lika] Peri yüzlü. Güzel.

**hurma,** *F. i.* Hurma.

**hurpeyker,** *F. s.* [Hur-peyker] Huri yüzlü.

**hurras,** *A. i.* [Hâris ç.] Bekçiler, nöbetçiler.

**hurrem,** *F. s.* **1.** Taze. **2.** Yeşil. **3.** Sevinçli. **4.** Gönül açıcı.

**hursend, hursende,** *F. s.* **1.** Doymuş. **2.** Tok gözlü, memnun.

**hursendi,** *F. i.* Göz tokluğu, tokgözlülük.

**hurşid, horşid,** *F. i.* Güneş. *Şîr ü Hurşid,* (Aslan ve Güneş) İran arması; İran'ın bir nişanı.

**hurtum,** *A. i.* **1.** Fil burnu. **2.** Hortum [ç. **Haratim**].

**hurub,** *A. i.* [Harb ç.] Harbler, savaşlar.

**huruc,** *A. i.* **1.** Dışarı çıkma. **2.** Ayaklanma, isyan. *Huruc alessultan,* padişaha karşı ayaklanma; *sahib-huruc,* büyük kahraman; *yevm-el-huruc,* kıyamet günü.

**huruf,** *A. i.* [Harf ç.] Harfler. *Huruf-i âliyat,* Tanrı maksadının sırlarında gizli olan maddeler; *-heca,* **1.** Elifbe harfleri. **2.** Elif, vav, he, ye harfleri; *-imlâ,* a, e, i, o, ü, harfleri; *-kameriye,* kendinden önce gelen *el* harf-i tarifinin *l* harfi okunan harfler (e, b, c, h, g, f, k, m, v, y); *-mankuta, -muceme,* Arap elifbesindeki noktalı harfler; *-mukatta'a,* Kuran'ın 29 suresinde (Arap elifbası da 29 harftir) Elif lâm mim, elif lâm re, kaf, sad, nun gibi harfler; *-munfasıla,* (Arap alfabesinde) kendinden sonra gelen harflere bitişmeyen harfler (v, r, d, z); *-muttasıla,* kendinden sonra gelen harflere bitişen harfler; *-şemsiye,* kendinden önce gelen *el* harf-i tarifinin *l* harfi okunmayan harfler (d, l, n, r, s, ş, t, z); *ilm-i huruf,* harflerden mana çıkarıp yorumlama bilgisi [ç. **Hurufat**].

**hurufat,** *A. i.* [Huruf ç.] Harfler.

**hurufi,** *A. s.* Huruf bilgisiyle ilgili olan. (Tas.) Tanrının kelâm suretinde tecellisine ve harflerle belirtilmesine inanan.

**huruş,** *F. i.* Şamata, bağırma. Gürültü, telâş. *Cuş ü huruş,* coşma ve patırtı.

**huruşan,** *F. s., zf.* Bağırıp gürültü eden, gürültü ederek. Coşan, çağlayan.

**husam,** *A. i.* Keskin kılıç.

**husema,** *A. i.* [Hasım ç.] Düşmanlar.

**husr,** *A. i.* Zarar, ele avuca bir şey girmeme. *Husr-üd-dünya vel-ahire,* dünyada ve ahrette zararlı; hiç bir şey elde edememiş.

**husran,** *A. i.* **1.** Ziyan, zarar. Kayıp. **2.** Sapıtkanlık, azgınlık.

**husrev, hosrev,** **1.** Hükümdar. **2.** Güneş. **3.** (*ö. i.*) İran devleti kurucusu Cyrus ile, Muhammet peygamber zamanında yaşamış iki Sasani hükümdarın adları. Keyhusrev de denir. *Husrevperest,* hükümdarını seven.

**husrevan,** *F. i.* [Husrev ç.] Hükümdarlar.

**hüsrevane,** *F. zf.* Hükümdarca, hükümdara yakışır yolda.

**hüsrevani,** *F. s.* **1.** Hükümdara lâyık. **2.** Çok iyi, âlâ, birinci derece. **3.** Bir çeşit şarap. *Hum-i husrevanî,* çok büyük şarap küpü.

**hussad,** *A. s.* [Hasid ç.] Hasetçiler.

**husuf,** *A. i.* Ay tutulması. *Husuf-i cüz'i,* ayın bir bölümünün tutulması; *-külli,* ayın bütününün tutulması.

**husul,** *A. i.* **1.** Vücuda gelme. **2.** Meydana çıkma. **3.** Peyda olma. Üreme. Türeme.

**husum,** *A. i.* [Hasm ç.] Düşmanlar.

**husumet,** *A. i.* **1.** Düşmanlık. **2.** Davacılık. **3.** Karşıtlık. **4.** Kıskançlık.

**husun,** *A. i.* [Hısn ç.] Kaleler.

**husus,** *A. i.* **1.** Bakım. **2.** İş. **3.** Konu. **4.** Sorum. **5.** Şekil. **6.** Yön. **7.** Yol. **8.** Birinin özel bir şeyi olma. **9.** Hâkim huzuruna gidemeyecek durumda birinin yanına hâkimce gönderilen kimse. *Alelhusus, bahusus,* başkaca, ayrıca.

**hususa, hususan,** *A. zf.* Başkaca, ayrıca.

**hususat,** *A. i.* [Husus ç.] İşler. Maddeler, meseleler.

**hususi, hususiyye,** *A. s.* Bir kimsenin, bir şey veya heyetin olan. Herkesin olmayan, genel olmayan. *İmtihan-i hususî,* yıl içinde yapılan yoklama; *kâtib-i hususî,* özel kâtip; *mekâtib-i hususiye,* özel okullar; *suret-i hususiyede,* özel olarak.

**hususiyyat,** *A. i.* [Hususî ç.] Bir kimsenin özel hayatına ait şeyler.

**hususiyyet,** *A. i.* **1.** Özellik. **2.** Bir kimseye özel bağlılık.

**husye,** *A. i.* Haya. Yumurtalık.

**huş,** *F. i.* Akıl. *Gûş-i huş,* (akıl kulağı) anlayış; *bahuş,* akıllı; *bihuş, 1.* Baygın. *2.* Akılsız, ahmak.

**huşe, hoşe,** *F. i.* Başak. Başak demeti.

**huşeçîn,** *F. s.* [Huşe-çîn] **1.** Başakçı. **2.** Tarlanın artık başaklarını toplayan fakir.

**huşk, hoşk,** *F. s.* **1.** Kuru. **2.** İşe yaramaz. **3.** Kaba, soğuk. *Huşk ü ter,* kuru ve sulu, iyi ve kötü, kara ve deniz.

**huşkî,** *F. i.* Kuruluk.

**huşmend,** *F. s.* [Huş-mend] Akıllı, aklı başında [ç. **Huşmendan**].

**huşu',** *A. i.* Aşağıdan alma, alçakgönüllülük etme. Tanrıya karşı boyun eğme, yüreği korku içinde bulunma.

**huşunet,** *A. i.* **1.** Sertlik. **2.** Kabalık. **3.** Katılık.

**huşyar,** *F. s.* Ayık. Akıllı. Aklı başında.

**hut,** *A. i.* **1.** Büyük balık. **2.** Balık burcu. Güneş şubat ayında bu burca girer. *Sahib-ül -hut,* (balık adamı) Yunus peygamber.

**hutab,** *A. i.* [Hutbe ç.] Hutbeler.

**hutaba,** *A. i.* [Hatib ç.] Hatipler.

**hutam,** *A. i.* Kuru ot parçaları, çerçöp. *Hutam-i dünya, hutam-üd-dünya,* bu dünyanın boş, geçici malı mülkü.

**hutbe,** *A. i.* **1.** Cuma namazlarında hatiplerin okudukları Arapça dua ve öğütler. **2.** Kitapların başındaki süslü nesir, başlangıç. **3.** Kız isteme, dünürlük. *Sikke ve hutbe,* (para kesme ve hutbe okutma) istiklâl işaretleri.

**Huteme,** *A. ö. i.* Cehennemin beşinci katı. İnatçı Yahudiler yeri. Gayya kuyusu bu tabakadadır.

**hutevat,** *A. i.* [Hutve ç.] Seytanın aldatmaları.

**hutub,** *A. i.* [Hatb ç.] İşler. Meseleler.

**hutur,** *A. i.* Akla gelme. Hatırlama.

**hutut,** *A. i.* [Hat ç.] **1.** Çizgiler. **2.** Yazılar. **3.** Yollar.

**huvaysal,** *A. i.* Deri altında, içi su ile dolu kabarcık. Deri yangısı sonunda çıkan küçük kabarcık [ç. **Huvaysalât**].

**huveyn,** *A. i.* (Gözle görülmez küçüklükte) Hayvancık [ç. **Huveynat**].

**huy, hu,** *F. i.* **1.** Tabiat, huy, âdet. **2.** Kötü alışma, fena alışkanlık.

| | |
|---|---|
| *bed-huy* | *nik-huy* |
| *divane-huy* | *pakize-huy* |
| *dürüşt-huy* | *sitize-huy* |
| *hoş-huy* | *tünd-huy* |
| *melek-huy* | |

**huy, hoy,** *F. i.* Ter.

**huykerde,** *F. s.* **1.** Alışmış, âdet edinmiş. **2.** Terlemiş.

**huyul,** *A. i.* [Hayl ç.] **1.** Atlar. **2.** Atlı takımlar. **3.** Kötüler kalabalığı.

**huyut,** *A. i.* [Hayt ç.] İpler.

**huz,** *A. f.* [Ahz'den] Emir kipi: al. *Huz ma safa da' ma keder,* hoşuna gideni al, gitmeyeni bırak.

**huzme,** *A. i.* Demet.

**huzu', hudu',** *A. i.* Alçakgönüllü olma, uyma.

**huzur,** *A. i.* **1.** Hazır olma, hazır bulunma. **2.** Ön. Büyük kimselerin yanı. **3.** Rahat. **4.** (Tas.) Rahatlık, eminlik derecesi. *Huzur ü asayiş, huzur ü sükûn,* rahatlık ve eminlik; *huzur-i kalb,* iç rahatı; *-külli,* (XX. yy.) Fransızcadan *omniprésence* (Tanrının her yerde hazır olması) karşılığı; *hakk-i huzur,* bir toplantıda bulunma karşılığı verilen para.

**huzuraver,** *F. s.* [Huzur-âver] Rahatlandırıcı.

**huzuz,** *A. i.* [Haz ç.] Hazlar.

**huzuzat,** *A. i.* [Huzuz ç.] Hazlar.

**huzzar,** *A. i.* [Hazır ç.] Hazır olanlar. Bulunanlar, seyredenler.

**Hübel,** *A. i.* Kureyşlilerin en büyük putunun adı.

**hübub,** *A. i.* **1.** Esme. **2.** Üfürme, üfleme.

**hübut,** *A. i.* **1.** Aşağı inme, inme. **2.** Düşme. **3.** Uyuşma. *Hübut-i Âdem,* Âdem peygamberin gökten yere inmesi; *-kuva,* yaşama gücünün ateşli hastalıklarla çok azalmış olması.

**hücnet,** *A. i.* **1.** Soysuzluk, karışıklık. **2.** Bayağılık, aşağılık. **3.** Kötü davranış. **4.** Söz ve dil aybı, yanlışı.

**hücum,** *A. i.* **1.** Üste saldırma, saldırış. **2.** Ansızın bastırma. **3.** Üste varmak.

**hücu', hücud,** *A. i.* Az uyuma, uykusuzluk.

**hüda,** *A. i.* Hidayet. Doğru yola kılavuzluk etme. Doğru yolu gösterme, doğru yola gitme.

**hüdam,** *A. i.* Deniz tutma.

**hüdhüd,** *A. i.* Çavuşkuşu. Süleyman peygamber ile Saba kıraliçesi Belkis arasında haber getirip götüren kuş [ç. **Hedahid**].

**hüdüb, hedeb,** *A. i.* **1.** Kirpik. **2.** (Bot.) Kirkip [ç. **Ehdab**].

**hükema,** *A. i.* [Hakim ç.] Hakîmler. Filozoflar. Bilim adamları. (Çoğu kez *ulema* sınıfının dışındaki bilginler için kullanılırdı).

**hükkâm,** *A. i.* [Hâkim ç.] **1.** Hâkimler, yargıçlar. **2.** İleri gelen idareciler. *Hükkâm ü zâbitan,* sivil ve asker hükümet memurları.

**hükm,** *A. i.* **1.** Hüküm, yargı. **2.** Buyruk, emir. **3.** Karar. **4.** Kuvvet. *Hükm-i âdil,* ada-

let üzere verilmiş hüküm; *-gıyabî,* (suçlunun bulunmamasından) arkadan verilen hüküm; *-karakuşî,* (Karakuş hükmü) akıldışı, hiç hesaba kitaba gelmeyen hüküm; *-nizamî,* şeriat hükümleri dışında kalmış işler için nizamiye mahkemelerince verilmiş hüküm; *-şer'i,* şeriat kurallarına göre verilmiş hüküm.

**hükmen,** *A. zf.* Hüküm yönünden, hükmünde, derecesinde olan.

**hükümdar,** *F. i.* Hüküm ve emir sahibi kimse. Padişah, şah, vb... [ç. **Hükümdaran**].

**hükümdarane,** *F. zf.* Hükümdarca. Hükümdara yakışır yolda.

**hükümdarî,** *F. i., s.* Hükümdarlık. Hükümet. Ülke.

**hükümet,** *A. i.* Hükümet. *Hükümet-i âdile,* adaletli hükümet; *-amme, -avam,* demokrat hükümet; *-cumhuriye,* cumhuriyet hükümeti; *-meşruta,* meşrutiyetle yönetilen hükümet; *-müstebidde,* istibdatla yönetilen hükümet; *-ruhaniye, -rühbaniye,* teokrasi yönetimi; *-sabıka,* yönetimin evvelce başında bulunan (lar); *-zalime,* zalimlikle yönetilen hükümet.

**hükümferma,** *F. s.* [Hükm-ferma] Hüküm süren.

**hükümran,** *F. s.* [Hüküm-ran] Hüküm yürüten. Hükümdar.

**hükümranî,** *F. s., i.* **1.** Hükümdarlık. **2.** Hükümdar.

**hülâm,** *A. i.* Balık tutkalı, paça suyu gibi donan şeylerin hali.

**hülâmi, hülâmiye,** *A. s.* Tutkalsı. Jelâtinli veya albüminli.

**-hüm,** *A. zm.* Üçüncü şahıs, çoğul zamiri.

**hüma,** *F. i.* **1.** Cennetkuşu. **2.** (Mec.) Saadet, kutluluk. *Hümayi beyza-i din,* Muhammet peygamber; *-ikbal,* yüksek, gayet iyi talih, uğur; *-lâ-mekân* (mekânsız hüma) Tanrı.

**-hüma,** *A. z.* İki kişiyi gösterir.

**hümal, hemal,** Bk. HEMAL.

**hümam,** *A. i.* Himmet sahibi. Bir işe iyice sarılıp çabalayan.

**hümayun,** *F. s.* **1.** Kutlu, kutsal. **2.** Padişaha ait. *Âlem-i humayun,* padişah bayrağı; *hatt-i hümayun,* padişah yazısı (buyruğu); *ordu-yi hümayun,* padişah ordusu, ordu; *sara-yi hümayun,* padişah sarayı.

**hümud,** *A. i.* **1.** Ateşin basılması. Sönme. **2.** Düşme, zayıflama.

**hümum,** *A. i.* [Hem ç.] Tasalar, kaygılar.

**hümapaye,** *F. s.* [Hüma-paye] çok yüksek dereceli.

**hümapervaz,** *F. s.* [Hüma-pervaz] Yüksekte uçan, yüksekten konuşan.

**hümasaye,** *F. s.* [Hüma-saye] İyilikleri, gölgesi âleme yayılmış.

**hüner,** *F. i.* **1.** Bilme, biliş. **2.** Ustalık. **3.** El ustalığı, el beceriği. **4.** Sanat. *Erbab-i hüner,* hüner sahipleri.

**hünermend,** *F. s.* Hüner sahibi, usta [ç. **Hünermendan**].

**hünermendî,** *F. i.* Ustalık. Hünerlilik.

**hünerperver,** *F. s.* [Hüner-perver] Hüneri seven, hüner koruyan [ç. **Hünerperveran**].

**hünerperverî,** *F. i.* Hünerlilik, ustalık.

**hünerver,** *F. s.* Usta [ç. **Hünerveran**].

**hünerverî,** *F. i.* Ustalık.

**Hünud,** *A. i.* [Hindu ç.] Hintliler.

**hür, hürr,** *A. s.* **1.** Serbest. **2.** Köle veya esir olmayan. **3.** Kölelik veya esirlikten kurtulmuş [ç. **Ahrar**].

**hürmet,** *A. i.* **1.** Onur, şeref, haysiyet. **2.** Saygı, sayma. **3.** Haram olma.

**hürmeten,** *A. zf.* Saygı olarak.

**Hürmüz, Hürmüzd,** *F. i.* **1.** Zerdüştlerin hayır tanrısı. **2.** Eski İran takviminde güneş yılının ilk günü. **3.** Jüpiter (Müşteri) yıldızının adı.

**hürr, hür,** Bk. HÜR.

**hürre,** *A. i., s.* Cariye veya tutsak olmayan kadın.

**hürriyet,** *A. i.* **1.** Serbestlik, serbest olma. **2.** Azatlık. **3.** Yapabilme. Davranabilme. *Hürriyet-i bedeniyye, -mâneviyye, -medeniyye, -siyasiyye, -tabiiyye, -tekemmül* (XX.yy.).

**Hüseyn, Hoseyn,** *F. i.* **1.** Küçük sevgili anlamına. **2.** Halife Ali'nin iki oğlundan küçüğü Muhammet peygamberin torunu. *Meşhed-i Hüseyn,* Kerbelâ'da Hüseyn'in türbesi, Şiîlerce büyük bir ziyaret yeri.

**hüseynî, hüseyniye,** *A. s.* **1.** Hüseyin ile ilgili. Muhammet peygamberin torunu Hüseyn'in çocukları. **2.** Bir müzik makamı.

**hüsn,** *A. i.* **1.** Güzellik. **2.** İyilik. **3.** Tamlık.Olgunluk. **4.** Düzen, düzgünlük. *Hüsn ü âan,* güzellik; *hüsn ü aşk,* güzellik ve sevgi (*ö. i.*) Şeyh Galip'in ünlü manzum hikâyesi; *hüsnü kubh,* güzellik ve çirkinlik; *hüsn ü letafet,* güzellik ve hoşluk; *hüsn-i âdab,* güzel terbiye, görgü; *-ahlâk,* ahlâk güzelliği; *-beyan* (Ed.) iyi, yolunda anlatış; *-hal,* iyi davranış, iyi gidiş; *-hareket,* iyi muamelede bulunma; *-hat,* iyi yazı, *-hitam,* iyi sona erme; *-idare,* iyi idare; *-iptida* (Ed.) yazıya iyi başlama; *-kabul,*

iyi karşılama; *-imtizaç*, iyi geçinme; *-mânevi*, iç güzelliği; *-muaşeret*, iyi geçim; *-muamele*, güzel davranma, iyi muamele etme; *-nazar*, iyi gözle görme; *-niyet*, iyi niyet; *-suret*, iyi bir surette; *-surî*, görünüşteki güzellik; *-şöhret*, ün güzelliği; *-tabiat*, zevk güzelliği; *-tâbir*, soğuk veya kötü bir şeyi uygun bir suretle anlatma; *-tahallus*, *-tâlil*, (Ed.) iyi, uygun bir sebep bulma; *-teveccüh*, sevgi ile karışık beğenme; *-telâkki*, iyiye alma, iyiye çekme; *-tedbir*, yerinde ve yolunda tedbir; *-zan*, iyi fikir besleme.

**hüsna,** *A. s.* [Ahsen'den] Daha güzel, pek güzel. *Esma-i hüsna*, Tanrı adları.

**hüsnaver,** *F. s.* [Hüsn-aver] Güzellik arttırıcı.

**hüsni,** *A. i.* Güzelliğe ait, onunla ilgili.

**hüsniyyat,** *A. i.* [Hüsni ç.] Güzel, hayırlı işler.

**hüşyar,** Bk. HUŞYAR.

**hüve,** *A. zm.* Üçüncü tekil şahıs zamiri. *1.* O. *2.* Tanrı. *3.* Lafı edilen kişi. *Hüvelbaki*, baki kalan Tanrıdır.

**hüveyda,** *F. s.* Meydanda. Açık, belli.

**hüveyza,** *A. i.* İç sürgünü. (Hekim.) Kolerayı andırır ishal, kolerin.

**hüviyyet,** *A. i.* **1.** Asıl, kök. **2.** Bir adamın aranılan veya olmak iddiasında bulunduğu kimse olması.

**hüyanı,** *A. i.* Azgınlık. *Hüyam-i rahm*, kadınlarda şehvet azgınlığı, *nymphomanie.*

**hüzal,** *A. i.* **1.** Arıklık, cılızlık. **2.** Bitkinlik, ağırlık.

**hüzam,** Müzik makamı.

**hüzn,** *A. i.* Tasa, kaygı, gam.

**hüznaver,** *F. s.* [Hüzn-aver] Tasalandırıcı hüzün veren.

**hüznefza,** *F. s.* [Hüzn-efza] Tasa arttıran.

**hüznengiz,** *F. s.* [Hüzn-engiz] Tasa veren.

# I

**ı,** Elif ve ayn harfleriyle başlayan kelimelerden esrelilerin sert okunanlarının sesini verir.

**ıbt,** *A. i.* (Ana.) Koltuk altı.

**ıbtiyye,** *A. s.* (Ana.) Koltuğa ait, koltuk altı ile ilgili.

**ıdaa, ızaa,** *A. i.* Bk. İZAA.

**ıdhak,** *A. i.* [Dıhk'ten] Güldürme, güldürülme.

**ıdlâl,** *A. i.* [Dalâl'den] Doğru yoldan şaşırtma. Azdırma. *Girive-i ıdlâl,* sapıtkanlığın çıkmaz yolu.

**ıdlâliyyat,** *A. i.* Azdıracak, iman bozacak bahisler ve fikirler.

**ık'ad,** *A. i.* [Kuud'dan] **1.** Oturtma. **2.** Yüksek bir yere çıkarma.

**ıkad,** *A. i.* Yakma.

**ıkal,** *A. i.* Bağ. Ayak köteği

**ıkd,** *A. i.* **1.** Gerdanlık. **2.** Dizilmiş şey. **3.** Mücevher dizisi [ç. **Ukud**].

**ıklid,** *A. i.* Anahtar [ç. **Akalid, mekalid**].

**ıklim,** *A. i.* **1.** İklim. **2.** (Eski coğrafyada) Ekvatörden başlayarak kuzeye doğru dünyanın bölünmüş olduğu yedi parçadan her biri: *Iklim-i evvel, -sani...* **3.** Memleket, diyar, ülke. *Iklim-i Fas, -Habeş, -Rum. Heft ıklim,* yedi iklim [ç. **Ekalim**].

**ıkna',** *A. i.* [Kanaat'ten] **1.** Kanaat ettirme. **2.** Kandırma, razı etme.

**ıknaiyyat,** *A. i.* Kandırmak, kandırılmak için söylenmiş sözler.

**ıkbah,** *A. i.* [Kubh'tan] Fena, çirkin halde bulunma. Kötülük işleme.

**ıkta',** *A. i.* [Kat'dan] **1.** Padişahın toprak vermesi. **2.** Haraç topraklarından bir kısmının *mukataa* yoluyle birine verilmesi. **3.** Kanıtla susturma. Kanıtı kalmayıp susma.

**ıktida,** *A. i.* Uyma. Örnek tutma. Ardından gitme.

**ıktidaen,** *A. zf.* Uyarak.

**ıktifa,** *A. i.* [Kafa'dan] Arkasından gitme. Ardına düşme.

**ıktifaen,** *A. zf.* Örnek tutarak, izinden yürüyerek.

**ıktiham,** *A. i.* **1.** Hiç düşünmeden saldırma. **2.** Bir şeyi küçük görme [ç. **Iktihamat**].

**ıktina,** *A. i.* **1.** Çalışıp kazanma. **2.** İş tutma. **3.** Arttırıp biriktirme, yığma.

**ıktinas,** *A. i.* (Tuzak kurarak) Avlama.

**ıktirab,** *A. i.* [Kurb'dan] Yaklaşma, yanaşma.

**ıktirah,** *A. i.* [Kariha'dan] Hatıra geliverip, içe doğup söyleme.

**ıktiran,** *A. i.* [Karin'den] **1.** Yaklaşma. Yanına gelme. **2.** (Ast.) İki gezegenin aynı burçta bulunmaları.

**ıktisam,** *A. i.* [Kısm'dan] Paylaşma, bölüşme.

**ıktisar,** *A. i.* [Kasr'dan] Kısa kesme.

**ıktisas,** *A. i.* **1.** İzine düşme. Ardınca gitme. **2.** Kısas etme veya kısas isteme. **3.** Kıssa, hikâye söyleme.

**ıktitaf,** *A. i.* (Meyve) Toplama, devşirme, derme.

**ıktizaz,** *A. i.* Kızlık bozma. Irza geçme.

**ınnîn,** *A. s.* [Ananet'ten] Kısır. Güçsüz.

**Irak,** *A. i.* Dicle nehrinden aşağı Basra'ya kadar Şat suyunun iki yanı. Bunun Bağdat tarafına *Irak-i Arap,* İran tarafına da *Irak-i Acem,* her ikisine de *Irakeyn* denir.

**Irakî, ırakiyye,** *A. s.* Irak halkından. Irak ile ilgili, Irak'a ait olan.

**ırda',** *A. i.* [Rıda'dan] Süt emzirme. Emzikli olma.

**ırk,** *A. i.* **1.** Kök. Asıl. **2.** Damar. **3.** Kuşak, nesil. *Irk-i ahmer, -asfar, -ebyaz, -esved,* kırmızı, sarı, beyaz, kara ırk; *ırk-un-nesa,* kalça kemiği hastalığı, siyatik; *ırk-us-sus,* meyan kökü; *ırk-üz-zeheb,* altın kökü [ç. **Uruk**].

**ırkî, ırkiyye,** *A. s.* Irka ait, ırkla ilgili.

**ırkiyyat,** *A. i.* (XX. yy.) *Ethnologie* karşılığı, etnoloji.

**ırz,** *A. i.* **1.** Irz. **2.** Namus. **3.** Perde. **4.** Temizlik. (Çoğu kez eşanlamıyle beraber *ırz ü namus* olarak kullanılır). *Ehl-i ırz,* namuslu kimseler; *hetk-i ırz,* namus perdesini yırtma, namusa dokunma [ç. **A'raz**].

**ıs'ab,** *A. i.* [Sa'b'dan] Güçleştirme. Zora salma.

**ısabe,** *A. i.* Topluluk. Cemaat [ç. **Asaib**].

**ıs'ad,** *A. i.* [Suud'dan] Yukarı çıkarma, yükseltme.

**ısaga,** *A. i.* **1.** Kalıba dökme. **2.** Kuyumculuk etme.

**ısbı',** *A. i.* **1.** Parmak. **2.** Üç santim kadar boyda ölçü [ç. **Esab'i**].

**ısda',** *A. i.* [Sada'dan] Yankı.

**ısdar,** *A. i.* [Sudur'dan] **1.** Çıkarma, çıkarılma. **2.** Döndürülme.

**ısfirar,** *A. i.* [Safret'ten] Sararma. *İsfirar-i ayn, -evrak, -sima,* gözün, yaprakların, yüzün sararması.

**ısga'**, *A. i.* Dinleme. Kulak verme.

**ısgar,** *A. i.* [Sagir'den] Küçültme. Küçük, önemsiz görme.

**ıshar,** *A. i.* [Sıhriyet'ten] Damat olma. Damat edinme.

**ıskat,** *A. i.* [Sukut'tan] **1.** Düşürme. **2.** Yok etme, silme. **3.** Hükümsüz bırakma. **4.** Düşürülme. **5.** Ölünün azaplarının bağışlanması için dağıtılan sadaka. *Iskat-i cenîn,* ana karnındaki çocuğu düşürme.

**ıslah,** *A. i.* [Sulh'tan] **1.** İyileştirme, düzeltme. **2.** Eksikleri tamamlama, fenalığı giderip iyileştirme. *Islah-i hal,* durumu düzeltme; *-zat-ül-beyn,* barıştırma, aralarını bulma.

**ıslahat,** *A. i.* [Islah ç.] Düzeltmeler, iyileştirmeler, yoluna koymalar. *Islahat-i askeriyye,* askerlikte yapılan düzeltmeler, yenilikler; *-cedide,* yeni düzeltmeler, düzenler; *-maliyye, -mülkiyye,* maliyede, idarede yapılan yenilikler, düzeltmeler.

**ıslahî, ıslahiyye,** *A. i.* İyileştirme, düzeltmeye dair, düzeltme ile ilgili. *Tedabir-i ıslahiyye,* düzeltme tedbirleri.

**ısrar,** *A. i.* **1.** Ayak direyip durma. **2.** Bir fikir veya davada direnip dönmeme. **3.** Üstüne düşme.

**ıstaflîn,** *A. i.* Havuç.

**ıstabl,** *A. i.* Ahır. *Istabl-i âmire,* padişah sarayı ahırı; *ıstabl-i âmire pâyesi,* (Tanzimat sonrası) kapıcıbaşılıktan yukarı ve emirülümeralıktan aşağı bir rütbe.

**ıstıbab,** *A. i.* **1.** Dökülme. **2.** Damarlardan kan fışkırma.

**ıstıbar,** *A. i.* [Sabr'dan] Dişini sıkıp dayanma.

**ıstıca, ıztıca',** *A. i.* **1.** Yan üstüne yatmak. **2.** Namazda, secde ederken koltukları sıkıp göğsü yere değdirmek.

**ıstıfa',** *A. i.* **1.** Seçme. **2.** Bir şeyin halis ve temizini seçip ayırma. **3.** Ayıklama, ayıklanma. *Sélection* karşılığı (XIX. yy.)

**ıstıfaf,** *A. i.* Saf bağlama, sıralanma.

**ıstılah,** *A. i.* **1.** Bir bilim veya sanatta kullanılan kelime. **2.** Genel bilinen anlamından başka özel bir anlamda kullanılan kelime. **3.** Herkesin anlamadığı, konuşmada kullanılmaz, garip ve karışık kelime. **4.** Terim.

**ıstılahat,** *A. i.* [Istılah ç.] Terimler.

**ıstılahî, ıstılahiyye,** *A. s.* Bilim veya sanata mahsus kelimelere ait veya onlarla ilgili. *Mâna-yi ıstılahî,* terim anla-

mı; *tâbirat-ı ıstılahiyye*, terim olarak kullanılan deyimler.

**ıstılahperdaz,** *F. s.* [Istılah-perdaz] Herkesin anlayamayacağı garip ve karışık kelimeler kullanan, «ıstılah paralayan».

**ıstına',** *A. i.* Adanı seçmek.

**ıstırab, ıztırab,** *A. i.* [Darb'dan] Sıkıntı, büyük üzüntü. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Istırab-i cismani* | *ifade-i ıstırab* |
| *-ruh* | *leyal-i ıstırab* |
| *-sekr* | *mahiyet-i ıstırab* |
| *cürha-i ıstırab* | *mahşer-i ıstırab* |
| *devre-i ıstırap* | *nokta-i ıstırab* |
| *enin-i ıstırab* | *sayha-i ıstırab* |
| *eşkâbe-i ıştırab* | *şahka-i ıstırab* |
| *feveran-i ıstırab* | *tenvim-i ıstırab* |
| *hamle-i şehik-i ıstırab* | *zehr-i hand-i ıstırab* |

**ıstırabaver,** *F. s.* [Istırab-âver] Sıkıntı getiren.

**ıstırabat,** *A. i.* [Istırab ç.] Sıkıntılar, üzüntüler. *Istırabat-i kalbiyye*, gönül üzüntüleri.

**ıstırar, ıztırar,** *A. i.* [Zaruret'ten] Çaresizlik, zoruna olan hal.

**ıstırarî, ıztırarî, ıstırariyye,** *A. s.* Zor ile olan. Elinde olmadan yaptırılan, yapılan.

**ıstıyad,** *A. i.* [Sayd'dan] Avlama, ava gitme.

**ışk, aşk,** *A. i.* Bk. AŞK.

**ıt'am,** *A. i.* [Taam'dan] Yemek yedirme. *It'am-i muhtacîn*, yoksullara yemek yedirme, doyurma.

**ıtık, ıtk,** *A. i.* Kul azat olma. Azatlık.

**ıtıkname,** *F. i.* [Ittk-name] Azat kâğıdı.

**ıtlak,** *A. i.* [Talk'tan] **1.** Bağlıyı salıverme, koyverme. **2.** Bağışlama, cezadan kurtarma. **3.** (Koca, karısını) boşama. **4.** Genleştirme. **5.** Adlandırma. *Alelıtlak*, genel olarak; *ıtlak-i inan*, dizgini bırakma, yönelme; *-lisan*, ağzına geleni söyleme; *-yed*, bağış yapma, hayır işleme.

**ıtlâl,** *A. i.* **1.** Kan dökmek, kan dökülmek. **2.** Bir şey üzerine yüklenmek.

**ıtma',** *A. i.* [Tama'dan] Tamaa düşürme, hırs uyandırma.

**ıtmaiyyat,** *A. i.* Tamaha düşürmek, hırs uyandırmak için söylenen sözler.

**ıtnab,** *A. i.* **1.** Sözü ip gibi çekip uzatma. **2.** Fazla sözlerle konuyu uzatma. *Itnab-i mümill*, usanç verecek uzatma.

**ıtnahe,** *A. i.* Gölgelik.

**ıtr,** *A. i.* **1.** Sürünmede kullanılan güzel kokulu yağ. **2.** Itır bitkisi.

**ıtra',** *A. i.* [Taravet'ten] Övmede aşırılık.

**ıtrap,** *A. i.* [Tarab'dan] Şevklendirme, şevke getirme.

**ıtrah,** *A. i.* [Tarh'tan] Çıkarma.

**ıtrî, ıtriyye,** *A. s.* Kokulu. *Me-*

*vadd-i ıtriyye*, kokulu maddeler.

**ıtriyyat,** *A. i.* Güzel kokulu ruhlar ve yağlar.

**ıtrnak,** *F. s.* [Itr-nâk] Güzel kokulu.

**ıttıla',** *A. i.* [Tulû'dan] Haberi olma. Bilgisi bulunma [ç. **Ittılaât**].

**ıttırad,** *A. i.* [Tard'dan] **1.** Birbirine uyup gitmek, biteviye, bir düziye. **2.** (Fel.) Ritim. *Ittıraden-lil-bab*, kural bozulmamak, usule uymak için,

**ıyadet,** *A. i.* Hatır sorma, gidip görme.

**ıyar,** Bk. AYAR,

**ıyaz,** *A. i.* Sığınma. *Iyazen billah*, Tanrıya sığınarak.

**ızmar,** *A. i.* Gizleme, saklama.

**ızrar,** *A. i.* [Zarar'dan] Zarara uğratma. Zarar verme.

# İ

**i,** Elif ve ayn harfleriyle başlayan kelimelerden esreli olanların hafif okunanlarının sesini verir.

**iade,** *A. i.* [Avd'den] **1.** Geri çevirme, geri döndürme. **2.** Bir daha yapma. **3.** Eski haline getirme. **4.** Karşılık yapma. *İade-i afiyet,* (hastalıktan) iyileşme; *-itibar,* (iflâstan) kurtulma; *-muhakeme,* yeniden muhakeme; *-mücrimîn,* (devletler arası) suçluların asıl memleketine verilmesi; *-ziyaret,* karşılık ziyarete gitme; *iadeli taahhütlü,* postada alındı kâğıdının getirilmesi şartıyle taahhütlü.

**iadeten,** *A. zf.* Geri çevrilmek üzere.

**iale,** *A. i.* Çoluk çocuğunun nafakasını tedarikleme.

**iane,** *A. i.* [Avn'den] **1.** Yardım. **2.** Para yardımı. **3.** Genel bir iş için toplanan yardım parası [ç. **İanât**].

**ianet,** *A. i.* [Avn'den] Yardım.

**ianeten,** *A. zf.* Yardım olmak üzere.

**iare,** *A. i.* Ödünç verme [ç. **İarât**].

**iareten,** *A. zf.* Ödünç olarak.

**iaşe,** *A. i.* [Ayş'ten] Yaşatma. Geçindirme. Besleme.

**iba',** *A. i.* Bir işten tiksinerek çekinme. Razı olmama.

**ib'ad,** *A. i.* [Bu'd'den] Uzaklaştırma.

**ibad,** *A. i.* [Abd ç.] **1.** Kullar. **2.** ibadet edenler. *İbadullah,* Tanrı kulları, insanlar.

**ibadet,** *A. i.* Tanrı buyruklarını yerine getirme. Tapma, tapınma [ç. **İbadat**].

**ibadetgâh,** *F. i.* [İbadet-gâh] İbadet yeri. Tapınak.

**ibadethane,** *F. i.* [İbadet-hane] İbadet evi. Tapınak.

**ibadetkâr,** *F. s.* [İbadet-kâr] İbadetini yapan. İbadete düşkün.

**ibahat, ibahe,** *A. i.* Bir şeyin haramlığının kaldırılarak yapılıp yapılmamasının serbest bırakılması.

**ibahî,** *A. s.* Her şeyi mubah sayan.

**İbahiyye,** *A. i.* İnsanın nefse hâkim olamamasından dolayı her şeyi mubah sayan tarikat. *İbahiyyun,* İbahiyye mezhebinde olanlar. Esası Mezdek'ten gelir; Hasan Sabbah da bu tarikatten idi.

**ibak, ibakat,** *A. i.* (Bir kölenin) sahibinden kaçması.

**ibale, ibalet,** *A. i.* **1.** Hayvan sürme, bakma. **2.** Kuyu bileziği.

**ibar,** *A. i.* [İbre' ç.] İbreler. İğneler.

**ibar,** *A. i.* **1.** (Bot.) Bitkilerde dişi ve erkek organları geliştirme. **2.** Köpeğe ekmek arasında iğne yutturma.

**ibare,** *A. i.* **1.** Cümle. **2.** Paragraf. **3.** Bir metinden çıkarılmış birkaç satır. *Türki-yül-ibare,* Türkçe, Türkçe yazılmış [ç. **İbarât**].

**ibaret,** *A. i.* (Bir şeylerden) meydana gelmiş. Bir şeyin aynı; başkası değil.

**ib'as,** *A. i.* Adam gönderme.

**ibate,** *A. i.* Barındırma. Gece alıkoyma. *İbate ve iaşe,* yatırma ve besleme.

**ibban,** *A. i.* Uygun zaman. Uygun vakit.

**ibcal,** *A. i.* Ağırlama, ululama.

**ibda',** *A. i.* Örneksiz bir şey meydana getirme, yaratma.

**ibda,** *A. i.* Meydana getirme.

**ibdaiyye,** *A. i.* Fransızcadan *créationisme* teorisine karşılık olmak üzere yapılmıştır, yaradılış doktrini (XX. yy.)

**ibdal,** *A. i.* Birinin yerine diğerini getirme. Değiştirme.

**iber,** *A. i.* [İbret ç.] İbretler.

**ibgaz,** *A. i.* [Bugz'dan] Sevmeme, hoşlanmama.

**ibhac,** *A. i.* Sevindirme. Sevindirilme.

**ibhal,** *A. i.* Salıverme, boşlama. Koyverme.

**ibham,** *A. i.* Başparmak [ç. **Ebahim**].

**ibham,** *A. i.* Belli etmeme, kapalı bırakma [ç. **İbhamat**].

**ibil, ibl,** *A. i.* Deve, deve sürüsü.

**ibkâ,** *A. i.* Ağlatma.

**ibka,** *A. i.* **1.** Sürekli kılma. **2.** Yerinde bırakma. *İbka-yi nam,* ad bırakma.

**iblâğ,** *A. i.* **1.** Vardırma. **2.** Eriştirme. **3.** Ulaştırma. **4.** Gönderme.

**ibli,** *A. i.* Deveci.

**iblim,** *A. i.* **1.** Bal. **2.** Amber.

**iblis,** *A. i.* Şeytan [ç. **Ebalis, ebalise**].

**iblisane, ibliskârane,** *F. s., zf.* [İblis-kârane] Şeytana lâyık. Şeytanca.

**ibn,** *A. i.* Oğul. *İbn arz,* gurbette bulunan, yolcu; *ibn-il-haram,* piç; *ibn-is-sebil,* yolcu; *ibn-il-vakt,* (*ibn vakt*) vaktin uyarına giden, zamana uyan [ç. **Beni, ebna**].

**ibra',** *A. i.* [Ber'den] **1.** Borçtan kurtulma. **2.** Beraet etme, temize çıkarılma. **3.** Hastayı iyi etme.

**ibrad,** *A. i.* Soğutma.

**ibram,** *A. i.* Usandırıncaya kadar üste düşme. Zorlama [ç. **İbramât**].

**ibraname,** *A. i.* [İbra-name] Arada alacak verecek kalmadığını gösteren kâğıt.

**ibranî,** *A. s., i.* İsrail oğullarından olan. İsrail oğullarıyle ilgili.

**ibraz,** *A. i.* [Büruz'dan] Meydana çıkarma, gösterme.

**ibre,** *A. i.* İğne.

**ibret,** *A. i.* Bir şeyden çekinmek için ders alıp göz açacak olay. Böyle bir olaydan ders alma. *İbret-i âlem için,* âleme, herkese gözdağı, ibret olsun diye [ç. **İber**].

**ibretamiz,** *F. s.* [İbret-amiz] İbret verici.

**ibretbahş,** *F. s.* [İbret-bahş] İbret veren.

**ibretbîn,** *F. s.* [İbret-bîn] İbret almış.

**ibreten,** *A. zf.* İbret olsun diye. *İbreten-lis-sairin,* başkalarına ibret olsun diye.

**ibretnüma,** *F. s.* [İbret-nüma] İbret olan, ibret gösteren.

**ibreviyye,** *A. i.* (Bot.) Sardunyagiller.

**ibri,** *A. s.* İbranî, Yahudi.

**ibri,** *A. s.* **1.** İğnesi olan. **2.** (*i.*) İğneliler, *styloïde* karşılığı.

**ibrik,** *A. i.* Emzikli su kabı. İbrik, bardak. *İbrik-i mey,* şarap kabı [ç. **Ebarıka, ebarik**].

**ibrikdar,** *F. i.* [İbrik-dâr] El ve yüz yıkanacak zaman ibrikle su döken kimse.

**ibriz, ibrizî,** *A. s.* Katıksız, saf (altın).

**ibt, ıbt,** Bk. IBT.

**ibta,** *A. i.* [Batiy'den] Ağır davranma. Gecikme, geciktirme.

**ibtal,** *A. i.* Boş, hükümsüz bırakma. Bozma.

**ibtaliyyat,** *A. i.* Boş, bir işe yaramaz sözler.

**ibtar,** *A. i.* Esirgeme. Kısırganma.

**ibtat,** *A. s.* Kesme. Bitirme. Sona erdirme.

**ibtida',** *A. i.* [Bed'den] **1.** Başlama. **2.** Başlangıç. **3.** İlkin, en önce. **4.** (Eski) kimi memurlukta başlama rütbesi.

**ihtida',** *A. i.* (Beğenilmeyecek şekilde) Yeniden bir şey meydana getirme.

**ibtidaî,** *A., F., i., s.* **1.** İlk ile ilgili. İlke mensup. **2.** Ham, işlenmemiş. *Madde-i ibtidaiye,* hammadde; *mekteb-i ibtidai,* ilkokul; *tedrisat-i ibtidaiyye,* ilk öğretim.

**ibtidaiyyat,** *A. i.* Bir bilginin ilk sade kısımları. Başlangıçlar.

**ibtidar,** *A. i.* Bir işe çabuklukla başlama.

**ibtiga,** *A. i.* Candan isteme. İmrenip isteme.

**ibtihac,** *A. i.* Sevinme. İç açıklığı.

**ibtihal,** *A. i.* Bütün varlığıyle yalvarıp yakarma.

**ibtikâ,** *A. i.* [Bükâ'dan] Ağlama (Ed. Ce.).

**ibtikâr,** *A. i.* **1.** Sabahleyin erken kalkma. **2.** Başlangıca yetişme. **3.** Acele etme. **4.** Her şeyin turfandasını yeme.

**ibtilâ,** *A. i.* (İyi veya kötü bir şeye) düşkün olma. Düşkünlük.

**ibtilâ',** *A. i.* [Bel'den] **1.** Zorlukla yutma. **2.** Gelini gerdeğe koyma.

**ibtilâc,** *A. i.* Görünme. Meydana çıkma.

**ibtilâl,** *A. i.* Bir şey yaş olma.

**ibtina,** *A. i.* [Bina'dan] Bir konuda bir şeye dayanma. Bir (konuyu) bir şey üstüne kurma.

**ibtinaen,** *A. zf.* Dayanarak.

**ibtisam,** *A. i.* İncelik ve güzellikle gülme.

**ibtisar,** *A. i.* [Basar'dan] Can gözüyle görme.

**ibtiya',** *A. i.* Satın alma.

**ibtizal,** *A. i.* **1.** Yıpranma. **2.** Hep kullanılma. **3.** Kuvvetini kaybetme. **4.** Ucuzlama.

**ibzal,** *A. i.* Esirgemeyip bol harcama ve kullanma.

**ica',** *A. i.* [Veca'dan] Ağrıtma.

**icaa,** *A. i.* [Cu'dan] Acıktırma. Açlık çektirme.

**i'cab,** *A. i.* [Ucb'den] Şaşırtma. Şaşırmaya sebebolma.

**icab,** *A. i.* [Vücub'dan] **1.** Gerek, lüzum. **2.** Bir sözleşme için ilk söylenen söz. **3.** (Man.) Olumlama, olumlu halde bulunma [ç. **İcabât**].

**icabet,** *A. i.* Kabul etme. Kabul edilme. Razı olma, uyma. *Ümmet-i icabet,* İslâmlar.

**icabetgâh,** *i.* [İcabet-gâh] Kabul etme yeri. *İcabetgâh-i ilâhi,* Tanrının dualarını kabul ettiği yer.

**icabiyye,** *A. i.* Fransızca *déterminisme* (gerekircilik) karşılığı (XX. yy.).

**icad,** *A. i.* **1.** Vücuda getirme. Yoktan var etme. **2.** Yeniden bir şey çıkarma. *Âlem-i icad,* icat âlemi, bütün yaratılmışlar; *nev-icad,* yeni ortaya çıkmış.

**icadkerde,** *F. s.* [İcad-kerde] İcadedilmiş, yeni ortaya konulmuş.

**i'cal,** *A. i.* **1.** Öne geçme. **2.** Çabuk yaptırma.

**icale,** *A. i.* Dolaştırma. Dolaştırılma. *İcale-i fikr, -kalem,* fikir, kalem dolaştırma; fikir, kalem o yollarda gezme.

**icalet, ucalet,** *A. i.* **1.** Acele ile, hemen yapılan iş. **2.** Fransızcadan *manuel* karşılığı, elkitabı (XIX. yy.).

**i'cam,** *A. i.* Yazıya, harflere nokta koyma.

**icam,** *A. i.* [Eceme ç.] Sık ağaçlık yerler. Aslan yatakları.

**icar,** *A. i.* **1.** Kiraya verme, kiraya verilme. **2.** Kira parası.

**icarat,** *A. i.* [İcare ç.] Vakıf kiraları, gelirler.

**icare, icaret,** *A. i.* İrat, gelir, kira. *Kitab-ül-icare,* Mecelle'nin konusu kira ve kiralama olan bölümü.

**icareteyn,** *A. i.* Hem hemen alınan hem ilerde alınacak kirası olan vakıf bina.

**i'caz,** *A. i.* **1.** Âciz kılma, şaşırtma. **2.** Mucize sayılacak kuvvette düzgün söyleme. **3.** Eşini yapmada herkesi acze düşüren; *Hadd-i i'caz, mertebe-i i'caz,* güzel söylemenin son derecesi.

**îcaz,** *A. i.* Sözü kısa söyleme. *İcaz-i muhil,* (Ed.) Anlamı bozacak şekilde sözü kısaltma; *alâ vech-il-icaz,* icaz yoluyle, kısaca.

**icazet,** *A. i.* **1.** İzin. **2.** Diploma. **3.** Olur deme.

**icazetname,** *F. i.* [İcazet-name] Medresede okuyanlarla yazı öğrenenlere verilen öğrenim belgesi.

**i'cazkâr,** *F. s.* [İ'caz-kâr] Herkesin yapamayacağı yolda eser meydana getiren.

**i'cazkârane,** *F. s.* Herkesi yarışmada aciz bırakacak yolda.

**i'caznüma,** *F. s.* [İ'caz-nüma] Mucizeyi andırır yolda eser ve ustalık gösteren.

**icbar,** *A. i.* Zorlama. *İcbar-i nefs,* kendini zorlama, zorla kendini tutma.

**ichar,** *A. i.* [Cehr'den] **1.** Meydana koyma. **2.** Sesini çıkararak okuma.

**icl,** *A. i.* Boyun tutukluğu.

**iclâ,** *A. i.* [Cilâ'dan] **1.** Cilâlama, parlatma. **2.** Evinden barkından ayırma. Sürme, sürgün etme. *İclâ-yi vatan,* yerinden yurdundan sürgün etme, başka tarafa göçürtme; *nefy ü iclâ,* sürgün etme.

**iclâl,** *A. i.* [Celâl'den] **1.** Büyütme, ağırlama. İkram. **2.** Büyüklük, ululuk.

**iclâs,** *A. i.* [Cülûs'tan] Oturtma. Tahta çıkartma.

**icle,** *A. i.* Buzağı.

**icma',** *A. i.* [Cem'den] Dağınık şeyleri toplama, bir araya getirme. *İcma-i ümmet,* (içtihat devrinde) imamlarla, fakihlerin ve ileri gelenlerin din konulu bir işte birlik olmaları, söz birliği.

**icmaen,** *A. zf.* İcma-i ümmet yoluyle.

**icmal,** *A. i.* **1.** Ayrıntı ve uzantılara girmeden toptan söyle-

me. **2.** Uzun ve karışık bir hesabın özü, özeti. **3.** Birçok bahisleri özetleme. **4.** (Mat.) Dört işlemden toplam. *Alâ vech-il-icmal, ber vech-i icmal,* kısaca, icmal yoluyle.

**icmalen,** *A. zf.* Kısaltarak, kısaca.

**icmalî,** *A. zf.* Topluca, kıcaca.

**icra',** *A. i.* [Cereyan'dan] **1.** Akıtma. **2.** Düşünce halindeki bir şeyi ortaya koyma, uygulama. **3.** Bir notayı çalarak gösterme. **4.** Yapma.

**icraat,** *A. i.* [İcra ç.] İş, uygulanan şeyler.

**ictiba,** *A. i.* [Cibayet'ten] **1.** Toplama. **2.** Seçme.

**ictihad,** *A. i.* [Cehd'den] **1.** Güc yettiği kadar çalışma. **2.** Din imamlarının ayet, hadis, kıyas ile şeriat işlerini belirtmede olan çalışmaları. **3.** Bir iş hakkında bir kimsenin fikri. **4.** (Sos.) İnan.

**ictihadat,** *A. i.* [İctihad ç.] İçtihatlar.

**ictima,** *A. i.* **1.** [Cem'den] **1.** Toplanma, bir araya gelme. **2.** Toplanma, toplantı. **3.** Birikme, yığılma. **4.** (Ast.) Kavuşum.

**ictimaat,** *A. i.* [İctima ç.] Toplanmalar, toplantılar.

**içtimaî,** *A. i.* Sosyal. (XIX. yy. sonu).

**ictimaiyyat,** *A. i.* (XX. yy.) Sosyoloji.

**ictina,** *A. i.* Ağaçtan yemiş devşirme.

**ictinab,** *A. i.* Sakınma, çekinme.

**ictira',** *A. i.* [Cüret'ten] Yeltenme, cesaret etme.

**ictisar,** *A. i.* [Cesaret'ten] Korkmayıp atılma. Cesaretlenme. (Türkçede kullanılmıştır).

**îd, iyd,** *A. i.* Bayram. *îd-i adha,* kurban bayramı; *-fıtr,* ramazan (şeker) bayramı [ç. A'yad].

**îda,** *A. i.* [Vedia'dan] Kendi malının korunmasını başka birine verme.

**îdad,** *A. i.* Sayı, hesap. *Büdad,* sayısız, pek çok.

**i'dad,** *A. i.* [Add'den] Hazırlama. Geliştirme.

**i'dadi,** *A. s.* Hazırlama yeri. Hazırlamaya mahsus. *Mekteb-i idadi,* (rüştiye denen ortaokullardan sonra olan) yüksek okullara hazırlayıcı okul.

**idale,** *A. i.* Bir şey elden ele geçme, geçirilme.

**idam,** *A. i.* [Adem'den] Yok etme, öldürme, vücudunu kaldırma. *idam-i nefs,* kendini öldürme, intihar.

**idame,** *A. i.* [Devam'dan] Sürdürme, devam ettirme.

**idamet,** *A. i.* [Devam'dan] Sürdürme, devam ettirme.

**idane,** *A. i.* [Deyn'den] Borç. Ödünç.

**idaneten,** *A. zf.* Borç olarak.

**idare,** *A. i.* [Devr'den] **1.** Çevirme, döndürme. **2.** Kullanma, becerme. **3.** Tutum, iyi harcama. **4.** Yetme. Yeter olma. **5.** Bir memleket işlerinin çevrilmesi. **6.** Bir çevirmede iş görenlerin hepsi. **7.** Bir çevirmenin iş gördüğü yer. *İdare-i akdah,* (şerefe) kadeh kaldırma, içme; *-askeriye,* asker işleriyle uğraşan idare; askerce idare; *-maslahat,* işi şöyle böyle, bugünlük görme; *Mahsusa,* (ilk adı *İdare-i Aziziye* olan) Devlet Vapur İşletme idaresi (sonra adı *Seyr-i sefain* olmuştur); *-meşruta,* meşrutiyetle idare, meşrutiyet idaresi; *-mutlaka,* bir hükümdarla idare; *-müstebidde,* istibdat idaresi; *-örfiye,* sıkıyönetim; *-umur,* işlerin görülmesi; *ilm-i idare,* idare bilgisi; *meclis-i idare* (eskiden) ahali tarafından seçilme vilâyet meclisi.

**idarehane,** *F. i.* [İdare-hane] Bir işi idare edenlerin bulunduğu yapı.

**idareten,** *A. zf.* İdare için; kanun ile değil işin gelişine göre yaparak.

**idari,** *A., F. i., s.* **1.** İdare ile ilgili. **2.** İdare.

**idbar,** *A. i.* Talih yüz çevirme. Kutsuzluk. Düşkünlük. İşler tersine gitme. *İkbal ü idbar,* kutluluk, kutsuzluk, talih ile talihsizlik.

**iddet,** *A. i.* Kocadan ayrılan kadının tekrar başkasıyle evlenmek için şeriat bakımından bekleme zorunda olduğu zaman.

**iddia,** *A. i.* [Dâva'dan] **1.** Davaya kalkışma. **2.** Haksız bir fikirde direnme. **3.** İnat.

**iddiai, iddiaiyyat,** *A. i.* İddia ile ilgili boş söz. Kanıt ve tanıtsız sözler.

**iddihar,** *A. i.* **1.** Toplama, biriktirme, yığma. **2.** Tahılı kıtlıkta pahalı satmak için toplama.

**idgâh, idgeh,** *F. i.* [îd-gâh] Bayram yeri.

**idgam,** *A. i.* (Arap. gra.) Birbirine benzeyen iki harfi bir yazıp şedde ile okuma.

**idhal,** *A. i.* [Dühul'den] **1.** İçeri koyma, içeri sokma. **2.** Yabancı memleket eşyası getirme.

**idhalât,** *A. i.* [İdhal ç.] Bir memlekete yabancı memleketlerden getirilen eşya.

**idhan,** *A. i.* [Duhan'dan] Tütme. Yanarak dumanı çıkma.

**idiyye,** *A. i.* **1.** Bayramlık. **2.** (Ed.) Bayram dolayısıyle ya-

zılmış kaside. Bayram kutlaması.

**idlâl,** *A. i.* Naz etme. Aşırı naz.

**idmac,** *A. i.* Bir şeyi bir şeyin içine koyma. Arasına sıkıştırma.

**idman,** *A. i.* **1.** Alışkanlık olması için bir şeyin birçok tekrarı. **2.** Alıştırma. **3.** Cimnastik. Beden eğitimi.

**idra',** *A. i.* Bildirme.

**idrac,** *A. i.* [Derc'den] **1.** Bir yazıyı bir yere koydurma. **2.** (Fel.) Altlama. Altlanma, Fransızcadan *subsomption* ve *subsumer* karşılığı (XX. yy.).

**idrak,** *A. i.* [Derk'ten] **1.** Anlayış. Akıl erdirme. **2.** Yetişmek, erişmek. **3.** Olgunlaşma. Çağını bulma. **4.** (Fel.) Algı. *İdrak-i dakik,* tamalgı. *İdrak-i bâtın, -def'i, -haric, -kisbi, -meksub, -muhtelit, -tabii* (XX. yy.).

**idrakât,** *A. i.* [İdrak ç.] Anlayışlar, kavrayışlar.

**idrakiyye,** *A. i.* Fransızcadan *conceptionnisme* ve *perceptionnisme* karşılığı (XX. yy.).

**idrar,** (Türkçede kullanılmıştır) Sidik.

**ifa',** *A. i.* [Vefa'dan] **1.** Ödeme, yerine getirme. **2.** Bir işi yapma. **3.** İş görme. *İfay-i vazife,* ödevini yapma.

**ifade,** *A. i.* **1.** Anlatma. **2.** Anlatım. Anlatış. *İfade-i cebriye,* cebirsel ifade; *-meram,* kitapların ne için yazıldığı açıklanan önsözü; *ifade vü istifade,* anlatma (öğretme) ve faydalanma. [ç. **İfadât**].

**ifakat,** *A. i.* Hastalıktan kalkma, iyileşme.

**ifakatyab,** *F. s.* [İfakat-yab] İfakat bulucu. İyileşen.

**ifate,** *A. i.* [Fev'ten] Kaybetme. Elden kaçırma. *İfate-i fırsat,* fırsatı kaçırma. *-vakt,* vakit kaybetme.

**ifaza,** *A. i.* [Feyz'den] **1.** Feyizlendirme, feyz ve nur verme. **2.** Kabı taşıncaya kadar doldurma.

**ifdah, ifzah,** *A. i.* [Fadîh'ten] Kötülüğü açığa vurma.

**ifdal, ifzal,** *A. i.* [Fadl, fazl'dan] Fazıllandırma. Lütuf ve bağış.

**iffet,** *A. i.* **1.** Namus. **2.** Temizlik. *İffetlû,* kadınlara yazılan mektup hitabı.

**iffetfüruş,** *F. s.* [İffet-füruş] Namus taslayan, namus ve temizlikten söz eden.

**ifham,** *A. i.* [Fuhum'dan] Susturma, ağız açtırmama. Tartışmada karşılık vermeyecek hale koyma.

**ifham,** *A. i.* [Fehm'den] Anlatma, bildirme.

**ifhar,** *A. i.* [Fahr'den] şereflendirme. Üstün etme.

**ifhaş,** *A. i.* [Fuhş'tan] Kötü ve fena söyleme.

**ifk,** *A. i.* Olmamış bir şeyi bir kimse için yaptı deme. İftira.

**iflâh,** *A. i.* **1.** Kutlu olma, başarılı olma. **2.** (Kötü bir durumdan) kurtulup iyileşme.

**iflâs,** *A. i.* [Füls'ten] Tüccarın ödeyemeyecek duruma düşmesi. Top atma.

**ifna,** *A. i.* [Fena'dan] Yok etme. Tüketme.

**ifrağ,** *A. i.* [Ferağ'dan] **1.** Kalıba dökme. **2.** Bir biçime sokma. Şekil verme. **3.** (Bio.) Boşaltım.

**ifrat,** *A. i.* [Fart'tan] **1.** Pek ileri varma. **2.** Aşırı gitme. *İfrat-i his,* (XIX. yy.) Fransızcadan *hyperesthésie* karşılığı, aşırıduyu; *ifrat ü tefrit,* birbirine tam karşıt iki uç.

**İfratkâr,** *F. s.* [İfrat-kâr] Aşırı davranan.

**ifraz,** *A. i.* **1.** Bir bütünden bir parça ayırma. **2.** (Bio.) Bir yaradan akan şey veya bir şey akma, salgı.

**ifrazat,** *A. i.* [İfraz ç.] Vücuttan çıkan, akan, kan, cerahat... gibi şeyler. Salgılar.

**ifrit,** *A. i.* Cinlerin zararı dokunan ve korkunç cinsi [ç. **Afarit**].

**ifsad,** *A. i.* [Fesad'dan] **1.** Bozma. **2.** Düzensizlik yaratma. Kargaşalık çıkarma [ç. **İfsadat**].

**ifşa,** *A. i.* **1.** Meydana çıkarma, açığa vurma. **2.** Gizli bir şeyi yayma [ç. **İfşaat**].

**ifta,** *A. i.* [Fetva'dan] Fetva verme. Fetva ile bir işi sona erdirme. *Hizmet-i ifta, makam-i ifta, mansıb-i ifta, mesned-i ifta,* şeyhülislâmlık.

**iftar,** *A. i.* [Fıtr'dan] **1.** Oruçlu olanın oruç açması. **2.** Orucun sona erdiği zaman. **3.** Oruç açıldıktan sonra yenen yemek.

**iftariyye,** *A. i.* İftarlık. İftar için özel olarak hazırlanmış şey.

**iftial,** *A. i.* **1.** İş edinme, kendiliğinden yapma. **2.** (Ar. gra.) Beş harfli kelimelerin birinci babı, iftial babı.

**iftidah, iftizah,** *A. i.* [Fadahat, fazahat'ten] **1.** Kırma, kırıp ufaltma. **2.** Rezil olma, maskaraya dönme.

**iftihar,** *A. i.* [Fahr'den] **1.** Haklı olarak övünme. Koltuk kabartma. **2.** Şeref, şan. *İftihar-ül-ulema, iftihar-ül-emasil vel akran,* âlimlerin (sarıklıların) şanına sebep olan, benzer ve eşitlerinin övünmelerine sebep olan (sarıklılar için kullanılır resmî deyim idi); *maaliftihar,* iftihar duyarak; *mabihiliftihar,* iftihar sebebi;

*nişan-i iftihar*, II. Mahmut tarafından çıkarılmış nişan; *iftihar madalyası* (yahut sanayi madalyası), II. Abdülhamit zamanında çıkarılmış madalya.

**iftikad,** *A. i.* Arayıp sorma.

**iftikâl,** *A. i.* Çok çalışma, ziyade uğraşma.

**iftikâk,** *A. i.* [Fek'ten] Rehin kurtarma. Rehinden çıkarma.

**iftikar,** *A. i.* [Fakr'dan] **1.** Büyük ihtiyaç, çok ihtiyacı olma. **2.** Fakirliği, yoksulluğu belli etme, gösterme.

**iftikâriyye,** *A. i.* [Fikr'den] Fransızcadan *idéalisme* karşılığı olarak yapılmıştır. *İftikâriye-i tarihiyye*, bu da *idéalisme historique* karşılığı (XX. yy.).

**iftira,** *A. i.* Birine yalandan bir suç yükletme.

**iftirak,** *A. i.* [Fark'tan] **1.** Ayrılma. **2.** Dağılma, perişan olma.

**iftiras,** *A. i.* **1.** Zorla yere yatırma, yıkma. **2.** Yırtıcı hayvan yakalama, avlama.

**iftitah,** *A. i.* [Feth'den] **1.** Açma. **2.** Başlama.

**iftitan,** *A. i.* [Fitne'den] Fitneye uğrama.

**igare,** *A. i.* **1.** Gece baskını yapma. **2.** Çapul etme.

**igase,** *A. i.* Yardım etme.

**igbirar,** *A. i.* [Gubar'dan] **1.** Tozlanma, toz konma. **2.** Gücenme, kırılma.

**igfal,** *A. i.* [Gaflet'ten] **1.** Yanıltıp yanlış iş yaptırma. **2.** Aldatma, adlatılma.

**igfalât,** *A. i.* [İgfal ç.] Aldatmalar, aldatışlar.

**igfaliyyat,** *A. i.* Yanıltıp aldatmak için söylenen sözler.

**iglâ,** *A. i.* [Galâ'dan] Fiyat yükseltme, pahalandırma.

**iglâf,** *A. i.* [Gılâf'tan] Kına, kılıfa koyma.

**iglâk,** *A. i.* **1.** Kapama. Karıştırma. **2.** (Ed.) Sözü karışık ve anlaşılmaz surette söyleme.

**iglât,** *A. i.* [Galat'tan] Yanlışa götürme.

**iglâz,** *A. i.* [Galiz'den] Kaba, fena söyleme.

**igma,** *A. i.* Bayılma.

**igmad,** *A. i.* **1.** Kınına, kılıfına koyma. **2.** Birçok şeyleri bir yere tıkma.

**igmam,** *A. i.* Gamlandırma, acılandırma.

**igmaz,** *A. i.* Göz yumma. Görmezlikten gelme. *İgmaz-i ayn,* kusuru görmezlikten gelme.

**igna,** *A. i.* [Gına'dan] **1.** Zenginleştirme. **2.** Muhtaç bırakmama.

**igtida, iğtiza,** *A. i.* [Gıda'dan] Gıdalanma, beslenme.

**igtina,** *A. i.* [Gına'dan] Zenginleşme. Zengin olma.

**igtinam,** *A. i.* **1.** Yağma ve çapul etme. **2.** Zahmetsiz bir kazanç sayma. *İğtinam-i fırsat,* fırsatı yakalama, kaçırmama.

**igtirab,** *A. i.* [Gurbet'ten] Gurbete çıkma.

**igtirak,** *A. i.* [Gark'tan] **1.** Suya batma. **2.** Soluğu kuvvetle içe çekme.

**igtirar,** *A. i.* [Gurur'dan] **1.** Gururlanma, güvenilmeyecek şeye güvenme. **2.** Aldanma. **3.** Gaflette olma.

**igtisab,** *A. i.* [Gasb'dan] Zor ile alma.

**igtisal,** *A. i.* [Gasl'den] Yıkanma.

**igtişaş,** *A. i.* [Gış'tan] **1.** Karışıklık. **2.** Duruluğu, arılığı kaybolma, bozulma.

**igtişaşat,** *A. i.* [İgtişaş ç.] Bozukluklar, karışıklıklar.

**igtiyab,** *A. i.* [Gıyab'dan] Arkadan yerme.

**igtiyal,** *A. i.* Baskın yapıp öldürme.

**igtiza,** Bk. İGTİDA.

**igva,** *A. i.* [Gavaye'den] Yolu şaşırtma. Baştan çıkarma, azdırma.

**igzab,** *A. i.* [Gazab'dan] Gazaba getirme. Kızdırma.

**ihafe,** *A. i.* [Havf'tan] Korkutma.

**ihale,** *A. i.* [Havl'den] **1.** Bir işi birinin üzerine bırakmak. **2.** Arttırma veya eksiltme işinde istekliye bırakma [ç. **İthalât**].

**ihaleten,** *A. zf.* İhale yoluyle. Üzerine bırakarak.

**îham,** *A. i.* [Vehm'den] **1.** Vehme düşürme. **2.** (Ed.) İki anlamlı sözlerden en az kullanılan anlamı bilerek kullanma. *İham-i kabîh,* edep ve terbiye dışı anlamı bilerek kullanma [ç. **İhamat**].

**îhan,** *A. i.* [Vehn'den] Bir kimseyi zayıf, kuvvetsiz tutma. Güçsüzlendirme.

**ihanet,** *A. i.* [Hevn'den] **1.** Haksızlık. **2.** Hayınlık.

**ihanet,** *A. i.* Hayın olma. Hayınlık etme.

**ihata,** *A. i.* **1.** Kuşatma, etrafını çevirme. **2.** Geniş bilgi, tam kavrayış.

**ihbar,** *A. i.* [Haber'den] Haber verme. Bildirme, anlatma [ç. **İhbarat**].

**ihbarname,** *F. i.* [İhbar-name] Haber verme kâğıdı. Yazı ile bir haber verme.

**ihbarî, ihbariye,** *A. s.* (Gra.) Bir olay haber veren fiil kipleri ile bu kiplerden yapılma cümleler; basit zaman.

**ihbariyye,** *A. i.* Kaçak eşyanın habercilerine verilen para.

**ibda,** *A. s.* Bir.

**ihda',** *A. i.* [Hediye'den] Hedi-

ye verme. Hediye gönderme.

**ihdaiyye,** *A. i.* Hediye etme yazısı.

**ihdas,** *A. i.* [Hades'ten] Meydana getirme. Peydah etme.

**ihfa,** *A. i.* [Hafi'den] Gizleme. Saklama.

**ihkâm,** *A. i.* [Tahkim'den] Sağlamlama.

**ihkak,** *A. i.* [Hak'tan] Hakkı yerine getirme.

**ihlâ',** *A. i.* [Hulv'den] Tatlılandırma.

**ihlâ,** *A. i.* [Halâ'dan] Boşaltma.

**ihlâk,** *A. i.* [Helâk'tan] Harcama, tüketme. Yoketme, öldürme.

**ihlâl,** *A. i.* [Halel'den] Bozma. Sakatlama.

**ihlâl,** *A. i.* [Mahal'den] Yer belli etme. Fransızcadan *localisation* sözüne karşılık olarak, yerleştirme (XX. yy.).

**ihlâs,** *A. i.* [Hulûs'tan] **1.** Doğru, temiz sevgi. **2.** İçten gelen bağlılık. *Sure-i ihlâs,* «Kul hüvallahi ehadd...» suresi.

**ihlâsperver,** *F. s.* [İhlâs-perver] İhlâs sahibi.

**ihlil,** *A. i.* (Ana.) Erkeklik organının deliği.

**ihmal,** *A. i.* [Haml'den] Bir şey yükletme.

**ihmal,** *A. i.* **1.** Önem vermeme. **2.** Üste düşeni yapmama.

**ihmirar,** *A. i.* [Hamr'dan] Kızarma, kızıllık.

**ihnak,** *A. i.* [Hunk'tan] Boğma.

**ihrac,** *A. i.* [Huruc'dan] **1.** Dışarı atma, çıkarma. **2.** Bir şey veya yerden çıkararak elde etme. **3.** Fazla nesneyi dış ülkelere gönderme.

**ihracat,** *A. i.* [İhrac ç.] Bir ülkenin tarım ürünleri veya sanat eserlerinin fazlasını başka ülkelere satma.

**ihrak,** *A. i.* [Hark'tan] Yakma. Ateşe atma. *İhrak bin-nâr,* insanı diri diri ateşe atıp yakma.

**ihram,** *A. i.* [Harem'den] **1.** Hacıların giydikleri dikişsiz elbise. **2.** Arapların büründükleri büyük yün çarşaf. **3.** Yere veya sedire serilen yün yaygı.

**ihraz,** *A. i.* [Hırz'dan] Bir şey kazanma. Elde etme. Manevî şerefe ulaşma.

**ihsa',** *A. i.* [Hasi'den] Sayma. *Na-kaabil-i ihsa,* sayılamaz.

**ihsai,** *A. s.* Sayım ile ilgili.

**ihsaiyyat,** *A. i.* Fransızcadan *Statistique* karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır, istatistik (XX. yy.).

**ihsan,** *A. i.* [Hasen'den] **1.** İyilik etme. **2.** Bağış, bağışlama. **3.** Bağışlanan şey. **4.** Lütuf, iyilik. *ihsan alel ihsan,* ihsan üstüne ihsan, katmerli bağış; *el ihsan bittemam,* bir şey

verilince tamamıyle verilmeli [ç. **İhsanât**].

**ihsandide,** *F. s.* [İhsan-dide] İhsan görmüş, bağış almış. Minneti olan [ç. **İhsandidegân**].

**ihsas,** *A. i.* [His'ten] **1.** Duyma. Beş duyudan biriyle duyma. **2.** Duyurulma. Başkasına üstü kapalı anlatma. **3.** (Psi.) Duyum. Fransızcadan *double sensation* sözü *ihsas-i müzaaf* ve *pseudo-sensation* sözü *ihsas-i kâzib* ile karşılanmıştır (XX. yy.) [ç. **İhsasat**].

**ihsasat,** *A. i.* [İhsas ç.] Duyurmalar, duyuruşlar.

**ihsasi,** *A. s.* (Psi.) Duyumsal.

**ihtar,** *A. i.* [Hutur'dan] **1.** Hatırlatma. **2.** Dikkati çekme [ç. **İhtarat**].

**ihtısas,** *A. i.* [Husus'tan] **1.** Bir kimsenin bir şeyle uğraşıp durması. Onda derinleşmesi. Uzmanlık. **2.** Bir adama ziyade bağlılık.

**ihtibak,** *A. i.* Kumaş dokuma, bez örme.

**ihtibar,** *A. i.* [Haber'den] **1.** Bir kimseyi anlamak için sınama. **2.** Bir kimseyi deneme.

**ihtibarî,** *A. s.* Deneyip yoklamaya ait, onunla ilgili anlamına olarak *tedribî, tecrübî* sözleriyle beraber Fransızcadan *empirique* felsefe terimine karşılık yapılmıştır, görgül, ampirik (XX. yy.).

**ihtibariyye,** *A. i.* Deneyip yoklayıcı anlamına olarak *tedribiyye, tecrübiyye* sözleriyle beraber fransızcadan *empirisme* felsefe terimine karşılık olarak yapılmıştır, görgücülük, ampirizm (XX. yy.).

**ihtibas,** *A. i.* [Habs'tan] Tutulma, tutkunluk. Kapanıp kalmak. XIX. yy. hekimlik terimlerinde kullanılan bu söz, XX. yy. da fransızcadan *refoulement* felsefe teriminin karşılığı olarak kullanılmıştır; itilme, itilmek [ç. **İhtibasat**].

**ihticab,** *A. i.* [Hicab'dan] Örtünme. Saklanma. Gizlenme.

**ihticac,** *A. i.* [Hüccet'ten] Tanıt ve kanıt gösterme [ç. **İhticacât**].

**ihticamı,** *A. i.* [Hacamet'ten] Hacamat olma, kan aldırma.

**ihtida,** *A. i.* [Hud'a'dan] Oyun etme. Hilecilik.

**ihtida',** *A. i.* [Hidayet'ten] **1.** Doğru yola girme. **2.** İslâmlığı kabul etme.

**ihtifa,** *A. i.* [Hafi'den] Gizlenme. Saklanma.

**ihtifal,** *A. i.* Büyük bir alay ile tören yapma [ç. **İhtifalât**].

**ihtikan,** *A. i.* [Hokne'den] **1.** Tenkiye veya şırınga kullanma. **2.** Kanın bir yere toplanması, kan birikmesi.

**ihtikar,** *A. i.* [Hakaret'ten] **1.** Hakarete katlanma. **2.** Hakaretle bakma. Göz tutmama.

**ihtikâr,** *A. i.* Madrabazlık, vurgunculuk.

**ihtilâc,** *A. i.* Çarpınma, çarpıntı. Seğirme [ç. **İhtilâcat**].

**ihtilâf,** *A. i.* [Hulf'ten] Uymayış. Uyuşmama.

**ihtilâfat,** *A. i.* [İhtilâf ç.] Uyuşmazlıklar.

**ihtilâl,** *A. i.* [Halel'den] **1.** Bozulma, bozukluk. **2.** Karışıklık, düzensizlik [ç. **İhtilâlât**].

**ihtilâm,** *A. i.* [Hulm'den] **1.** Düş azma. **2.** Ergen olma.

**ihtilâs,** *A. i.* **1.** Usulca ve el çabukluğu ile aşırma. **2.** Çalma, hırsızlama [ç. **İhtilâsat**].

**ihtilât,** *A. i.* [Halt'tan] Karışma. Karışıp görüşme. Birlikte bulunup konuşma [ç. **İhtilâtat**].

**ihtilâtgâh,** *F. i.* [İhtilât-gâh] İhtilât yeri.

**ihtima,** *A. i.* [Himye'den] Perhiz.

**ihtimal,** *A. i.* [Haml'den] **1.** Yüklenme. **2.** Mümkün olma. Akla yakın olma [ç. **İhtimalât**].

**ihtimaliyye,** *A. i.* Fransızcadan *probablisme* teriminin karşılığı olarak, olasıcılık (XX. yy.).

**ihtimam,** *A. i.* [Himmet'ten] Ziyade dikkatle çalışma. Önemle inceleme [ç. **İhtimamat**].

**ihtimar,** *A. i.* [Hamr'dan] Mayalanıp kaynama. Ekşiyip mayalanma.

**ihtinak,** *A. i.* [Hunk'tan] Boğazın sıkılıp tıkanması yüzünden nefes alamama. Boğulma. *İhtinak-i rahm,* Fransızcadan *hystérie* karşılığı, isteri.

**ihtira',** *A. i.* **1.** Benzeri görülmemiş bir şey icat etme. **2.** Asılsız bir şey uydurup gerçek gibi gösterme [ç. **İhtiraat**].

**ihtirak,** *A. i.* [Hark'tan] **1.** Yanma, tutuşma. Yanıp kül olma. **2.** (Ast.) Bir gezegenin güneşe yaklaşması, güneşle aynı burçta bulunması.

**ihtiram,** *A. i.* [Hürmet'ten] Saygı. *Vacib-ül-ihtiram,* saygı değer.

**ihtiramat,** *A. i.* [İhtiram ç.] Saygılar. *İhtiramat-i faika,* üstün saygılar.

**ihtiras,** *A. i.* [Hırs'tan] Şiddetli istek. Bir şeyin olmasına şiddetle çalışma [ç. **İhtirasat**].

**ihtiraz,** *A. i.* [Hırz'dan] Sakınma, çekinme.

**ihtirazi,** *A. s.* Çekinme ile ilgili. Çekinmeye ait. *Kayd-i ihtirazî,* ilerisi için katılan bir kayıt.

**ihtisab,** *A. i.* [Hesab, hisab'dan]

**1.** Hesap sorma. **2.** Ceza. **3.** Eskiden belediye işlerine bakan memurun işi ve dairesi. **4.** İhtisap dairesinin aldığı vergi.

**ihtisar,** *A. i.* [Hasr'dan] **1.** Sözün kısaltılması. İşe yaramaz ayrıntıların çıkarılması. **2.** (Mat.) Sadeleştirme. *Ala tarik-il-ihtisar,* kısaltma yoluyle [ç. **İhtisarat**].

**ihtisas,** *A. i.* [Hiss'ten] Hissetme. Duygulanma. Fransızcadan *sensation* kelimesine karşılık olarak kural dışı yapılmış ve çok kullanılmış bir sözdür; sonraları *sentiment* sözüne karşılık tutulmuş ve *ihtisas-i def'î, -faide, -hüsn, -kerih, -leziz, -menfaat, -mükellefiyet, -tedeyyün, -teklif, -vacib, -vazife, -zevk* gibi tamlamaları meydana getirilmiştir; duygu [ç. **İhtisasat**].

**ihtişad,** *A. i.* Birikme. Toplanma.

**ihtişam,** *A. i.* [Haşmet'ten] Etrafında insan ve taraflı çokluğu. Gürültülü gösteriş.

**ihtitab,** *A. i.* [Hutbe'den] Nikâhla isteme.

**ihtitaf,** *A. i.* [Hatf'tan] **1.** Kapıp götürme. **2.** Göz kamaştırma.

**ihtital,** *A. i.* Gizli söylenen sözü dinleme. Kulak kabartma.

**ihtitam,** *A. i.* [Hitam'dan] İş bitme. Sona erme.

**ihtitan,** *A. i.* [Hitan'dan] Sünnet ettirme.

**ihtitat,** *A. i.* Yukardan aşağı indirme.

**ihtiva,** *A. i.* İçine alma.

**ihtiyaç,** *A. i.* **1.** Gereklilik. **2.** Yokluk, yoksulluk. **3.** Çaresiz kalıp isteme. (Ed. Ce.):

*İhtiyac-i azîm -sükût*
*-ruh -tefekkür*
*-sevda -zarafet*

**ihtiyacat,** *A. i.* [İhtiyaç ç.] İhtiyaçlar. Mutlaka gerekli şeyler.

**ihtiyal,** *A. i.* [Hile'den] Hile etme. Düzen [ç. **İhtiyalât**].

**ihtiyalât,** *A. i.* [İhtiyal ç.] Düzenler, dolaplar.

**ihtiyar,** *A. i.* **1.** Seçme. **2.** Katlanma, kabul etme. **3.** Kendi isteğiyle davranma. **4.** Yaşlı, kocamış. **5.** (Fel.) Erkinlik.

**ihtiyarat,** *A. i.* [İhtiyar ç.] Takvimlerde gösterilen filan gün filan işi yapmalı veya yapmamalı gibi hükümler.

**ihtiyari, ihtiyariyye,** *A. s.* Zorla olmayan, insanın isteğine bırakılmış.

**ihtiyariyyat,** *A. i.* İnsanın yapmak elinde olan şeyler.

**ihtiyat,** *A. i.* İleriyi düşünme. İlerisini düşünerek davranma.

**ihtiyaten,** *A. zf.* İhtiyat ederek, ilerisini düşünerek.

**ihtiyatî, ihtiyatiyye,** *A. s.* İhtiyatla, gelecek zamanla ilgili.

**ihtizar,** *A. i.* [Huzur'dan] Ölüme hazır olma. Can çekişme.

**ihtizaz,** *A. i.* Titreme. Deprenme. (Ed. Ce.) *İhtizaz-i asabî, -harir, -hayal, -nevlat, -rikkat* [ç. **İhtizazat**].

**ihvan,** *A. i.* [Ah ç.] **1.** Candan dostlar. **2.** Bir tarikat, bir mezhep arkadaşları. *İhvan -üs-sefa,* gizli bir Şiî tarikatı.

**ihvaniyat,** *A. i.* Arkadaş, eş, dost mektupları.

**ihve,** *A. i.* [Ah ç.] Arkadaşlar. Kardeşler.

**ihya,** *A. i.* [Hayat'tan] **1.** Diriltme, canlandırma. **2.** Taze can verircesine şenlendirme. **3.** Yeniden kuvvetlendirme. **4.** Uyandırma. Canlandırma. **5.** Sabaha kadar Tanrıya ibadet etme. *İhya-yi mevat,* işlenmemiş toprağı işleme, tarla açma, toprağı uyandırma.

**ihyakerde,** *F. s.* [İhya-kerde] Meydana getirilmiş, yaptırılmış.

**ihzar,** *A. i.* [Huzur'dan] Huzura getirme, hazır etme [ç. **İhzarat**].

**ika',** *A. i.* [Vuku'dan] Yapma, yaptırma, oldurma. Düşürme.

**ikab,** *A. i.* Azap, eziyet.

**ikad,** *A. i.* Yakma, tutuşturma.

**ik'ad,** *A. i.* [Kuud'dan] **1.** Oturtma. **2.** Bir hükümdar resmî olarak tahta çıkarılma, tahta oturtma.

**ikale,** *A. i.* Pazarlığı bozma.

**ikame,** *A. i.* [Kıyam'dan] **1.** Oturtma. **2.** Kaldırma. Ayakta durdurma. **3.** Meydana koma.

**ikamet,** *A. i.* [Kıyam'dan] **1.** Oturma. **2.** Namaz kılınacağı zaman müezzinin kamet getirmesi.

**ikametgâh,** *F. i.* [İkamet-gâh] Oturacak yer. Oturulan yer.

**ikan,** *A. i.* [Yakîn'den] Sağlam biliş.

**ikaz,** *A. i.* [Yakaza'dan] **1.** Uyanma. **2.** Gözünü açtırma, aklını başına toplatma.

**ikbah,** Bk. İKBAH.

**ikbal,** *A. i.* [Kabul'den] **1.** Talih düzgünlüğü. **2.** İşlerin doğru gitmesi. Halin iyi olması. **3.** Birine doğru dönme. **4.** İsteme. **5.** Beğenilen cariye, gözde.

**ikbalcu,** *F. s.* [İkbal-cû] İlerleme ve büyüklük arıyan. Onların peşinde.

**ikbalperest,** *F. s.* [İkbal-perest] İkbale çok düşkün.

**ikdam,** *A. i.* [Kadem'den] **1.** İlerleme, ilerlemeye çalışma,

**2.** Sürekli çalışma [ç. **İkdamat**].

**ikdar,** *A. i.* [Kudret'ten] **1.** Kudret verme, güç kazandırma. **2.** Geçimini sağlama.

**ikfar,** *A. i.* [Küfr'den] Bir kimse için kâfirdir deme.

**iklil,** *A. i.* Taç.

**ikmal,** *A. i.* [Kemal'den] Kemale erdirme. Tamamlama, bitirme.

**ikmam,** *A. i.* **1.** Elbiseye yen yapma. **2.** Ağaç tomurcuklanma.

**ikna,** Bk. İKNA'.

**ikrah,** *A. i.* [Kirh'ten] **1.** Zorla bir iş yaptırma. **2.** İğrenme. Tiksinme.

**ikrahen,** *A. zf.* Kendisi istemediği halde. Zorla.

**ikram,** *A. i.* [Kerem'den] **1.** Ağırlama. Saygı gösterme. **2.** İltifat için bir şeyler verme. **3.** Bağış. **4.** Hesap dışı verilen şey veya yapılan indirme.

**ikramen,** *A. zf.* İkram olarak.

**ikramiyye,** *A. i.* **1.** Bağışlar. Bahşişler. **2.** Hesap dışı verilen para. **3.** Piyangoda çıkan nesne.

**ikrar,** *A. i.* [Karar'dan] **1.** Kararlaştırma. **2.** Dil ile söyleme. **3.** Kabul etme. **4.** Saklamayıp açıktan söyleme.

**ikraz,** *A. i.* [Karz'dan] Borç verme. Ödünç verme [ç. **İkrazat**].

**iksa',** *A. i.* [Kisvet'ten] Giydirme. Elbise verme.

**iksad,** *A. i.* [Kesad'dan] Kesada düşürme. Kesatlandırma.

**iksar,** *A. i.* [Kesret'ten] Çoğaltma. Arttırma. *İksar-i kelâm.* çok söyleme, sözü uzatma.

**iksir,** *A. i.* **1.** Eskiden kimyagerlerin olağanüstü etkili kuvvetle var saydıkları cisim. **2.** Etkili, yarar şurup. **3.** Bir şeyin olmasına sebep en önemli madde.

**iktibas,** *A. i.* **1.** Ödünç alma. **2.** Bir fıkra veya sözü olduğu gibi veya anlamını aktarma [ç. **İktibasat**].

**iktida,** Bk. İKTİDA.

**iktidar,** *A. i.* [Kudret'ten] Güc yetme, yapabilme. Fransızcadan *potentiel* sözü *iktidar-i kâmin* (gizli güc) olarak çevrilmiştir (XX. yy.).

**iktidarî,** *A. s.* Güc ve iktidara mensup. *Fiil-i iktidarî,* yeterlik fiili.

**iktifa,** *A. i.* [Kifayet'ten] Yetinme. Yeter bulma. Fazla istememe.

**iktifa,** Bk. IKTIFA.

**iktiham,** Bk. IKTIHAM.

**iktinah,** *A. i.* [Künh'ten] Bir işi kökten anlama. Gerçeği anlama.

**iktira,** *A. i.* [Kira'dan] Kiralama.

**iktirab,** *A. i.* Tasalı olma. Korku ile acılanma.

**iktiran,** Bk. IKTIRAN.

**iktisa',** *A. i.* [Kisvet'ten] Giyme, giyinme.

**iktisab,** *A. i.* [Kesb'den] Kazanma, edinme [ç. **İktisabat**].

**iktisad,** *A. i.* [Kasd'dan] **1.** Aşırı davranmama. **2.** Tutma, tutum. **3.** Biriktirme. Artırma, esirgeme. **4.** Ekonomi.

**ikdisadi,** *A. s.* Tutumla ilgili, ekonomik.

**iktisadiyat,** *A. i.* Tutum, iktisat bilgisi. İktisatla ilgili işler.

**iktisam,** Bk. IKTİSAM.

**iktisar,** Bk. İKTISAR.

**iktisas,** Bk. IKTISAS.

**iktitaf,** *A. i.* **1.** Devşirme, derme. **2.** Bir uğraşma sonucundan faydalanma [ç. **İktitafât**].

**iktitafiyye,** *A. i.* Fransızcadan *éclectisme* felsefe yolunun karşılığı olarak kullanılmıştır, seçmecilik (XX. yy.).

**iktiza,** *A. i.* [Kaza'dan] **1.** Gerekme. **2.** İşe yarama, yararlık.

**i'lâ,** *A. i.* [Ulüv'den] **1.** Yükseltme. Yüceltme. Yukarı kaldırma. **2.** Bir şeyin ününü arttırma. *İlâ-yi kelimetullah,* İslâmlığı yükseltme; *-liva,* bayrağı yükseltme.

**ilâ,** *A. e.* -ye, -ye kadar anlamıyle Arapça kelimelere katılır.

**ilâc,** *A. i.* İlâç.

**ilâd,** *A. i.* [Velâdet'ten] **1.** Doğurma. **2.** Doğurtma.

**ilâf,** *A. i.* [Ülfet'ten] Alıştırma. Ülfet etme.

**ilâh,** *A. i.* Tanrı [ç. **Alihe**].

**ilâhe,** *A. i.* Kadın tanrı [ç. **Alihat**].

**ilâhi,** *A. s.* Tanrıya mensup, Tanrı ile ilgili. Tanrısal. *İlm-i ilâhî,* Fransızcadan *théodicée* karşılığı (XX. yy.).

**ilâhi,** *A. ün.* Tanrım! Ey Tanrı!

**ilâhiyyat,** *A. i.* Felsefenin Tanrıdan ve Tanrı ile ilgili konulardan bahseden bölümü, *théologie.*

**ilâhiyye,** *A. i.* Fransızcadan *déisme, théisme* karşılığı olarak yapılmıştır, yaradancılık, tanrıcılık, deizm (XX. y.y).

**ilâhiyyun,** *A. i.* **1.** Tanrı varlığına inanan filozoflar. **2.** Felsefenin Tanrı konularıyle uğraşan kimseler.

**i'lâl,** *A. i.* **1.** (Arap. gra.) İllet harfleri denen ve kelime içinde bulunan elif, vav, ye harfli bir fiilin asıl şekliyle aldığı şekle nasıl girdiğini kurala uygulama. **2.** (Man.) Nedenleme.

**i'lâm,** *A. i.* [İlm'den] **1.** Bildirme, anlatma. **2.** (Hu.) İlâm. [ç. **İlâmat.**]

**ilân,** *A. i.* [Alen'den] **1.** Meydana çıkarma, belli etme. **2.** Yayma. Yaymak için gazeteler yazma. Gazetelerde bu yolda yazılmış yazı. *İlân-i harb,* savaş açma; *-iflâs,* tüccarın işinde güçsüzlüğünü resmî olarak söylemesi [ç. **İlânat**].

**ilânen,** *A. zf.* İlân yoluyle.

**ilâve,** *A. i.* **1.** Katma. **2.** Artırma. **3.** Bir gazetenin asıl sayısından başka çıkardığı nüsha. [ç. **İlâvat**].

**ilâveten,** *A. zf.* Artırarak, katarak.

**ilbas,** *A. i.* [Lebs'ten] Giydirme.

**ilca',** *A. i.* **1.** Zorlama. Zorda bırakma. **2.** (Psi.) İçtepi.

**ilcaat,** *A. i.* [İlca ç.] Zorlamalar.

**ilel,** *A. i.* [İllet ç.] İlletler. Hastalıklar. Sakatlıklar.

**ilel'an,** *A. zf.* Bu ana kadar. Şimdiye kadar, hâlâ.

**ilelebed,** *A. zf.* Ebede kadar, sonsuz olarak.

**ileyh,** *A. zm.* Ona. *Meful-ün-ileyh,* ismin -e hali; *muzaf-un-ileyh,* isim tamlamalarında belirten.

**ileyha,** *A. zm.* (kadın) Ona.

**ilga,** *A. i.* [Lagv'den] Kaldırma, bozma. Hükümsüz bırakma, yürürlükten kaldırma.

**ilgaz,** *A. i.* [Lûgaz'den] Sözde maksadı gizleme.

**ilhad,** *A. i.* **1.** Gerçek inançtan cayma. **2.** Tanrı varlığına, birliğine inanmama. **3.** Dinsizlik. **4.** (Fel.) Fransızca *athéisme* karşılığı. Tanrı tanımazlık (XX. yy.).

**ilhah,** *A. i.* **1.** Bir şeyin kabulü için son derece direnme. **2.** Üste düşme. **3.** Sıkma, zorlama.

**ilhak,** *A. i.* Katma. Katıştırma. *Redd-i İlhak,* Birinci Dünya Savaşı mütarekesinde memleketin bölünmesini kabul etmeyenlerin kurdukları bir dernek adı [ç. **İlhakat**].

**ilham,** *A. i.* **1.** Tanrının insan yüreğine bir şey telkini. **2.** Telkin olunan şey. **3.** Yüreğe doğan şey. Yüreğe doğma [ç. **İlhamât**].

**ilhamiyye,** *A. i.* Kur'an, hadis, fıkıhtan ziyade ilham eseri olan kitaplara önem veren bir tarikat.

**ilka',** *A. i.* Koma, bırakma. Atma, telkin.

**ilkaat,** *A. i.* [İlka ç.] **1.** Zararlı sözlerle zihin çevirme. **2.** Baştan çıkarma, bozma.

**ilkah,** *A. i.* (Bio.) Dölleme. Döllenme.

**illâ,** *A. e.* **1.** -den başka, meğer. **2.** Aksi halde. **3.** İlle, mutlaka.

**illet,** *A. i.* **1.** Hastalık. **2.** Sakatlık. **3.** Her vakit tepen hasta-

lık. **4.** Sebep, bir şeyin sebebi. **5.** Niyet, amaç. **6.** (Man.) Neden. **7.** (Arap. gra.) Bir kelimenin asıl harfleri arasında huruf-i illetten biri bulunması. *Huruf-i illet*, elif, vav, ya harfleri [ç. **İlel**].

**illi,** *A. s.* Neden ile ilgili. Sebebe ait.

**illiyyet,** *A. i.* Nedensellik.

**illiyyin, illiyyun,** *A. i.* Gökyüzünün ve cennetin en yüksek tabakası.

**ilm,** *A. i.* **1.** Bilme, biliş. **2.** Okumakla elde edilen bilgi. **3.** Nazarî bilgi. *İlm-i ahlâk*, ahlâk bilgisi; *-ahval-i cev*, meteoroloji; *-arz* (*ilm-ül-arz*), jeoloji; *-beden* (*ilm-ül-ebdan*), hekimlik bilgisi; *-emraz* (*ilm -ül-emraz*), patoloji, *-ensab* (*ilm-ül-ensab*), jeneoloji; *-ensac,* (*ilm-ül-ensac*), dokubilim, *-ezelî,* öncebilim (préscience); *-hayvanat,* zooloji; *-hesab,* aritmetik; *-heyet,* astronomi; *-içtimaî,* cemiyet bilgisi; *iktisad,* ekonomi politik; *-ilâhî,* teodise (Théodisée), *-kıhf,* frenoloji; *-müstalıasat,* paleontoloji; *nebatat,* botanik; *-ruh* (*ilm-ür-ruh*), psikoloji; *-savt,* akustik; *-secaya,* (éthologie) etoloji; *-terbiye-i etfal,* pedagoji; *-vezaif*, deontoloji [ç. **Ulûm**].

**ilma',** *A. i.* **1.** Parlatma. **2.** İşaret etme.

**ilmam,** *A. i.* **1.** Küçük günah işleme. **2.** İki şey birbirine yaklaşma.

**ilmî, ilmiye,** *A. s.* İlimle ilgili.

**ilmihal,** *A. i.* [İlm-i hal] Dinkurallarını öğretmek için yazılmış kitap.

**ilmiyyat,** *A. i.* XX.'yy. da Fransızcadan *épistémologie* karşılığı olarak kullanılmıştır, epistemoloji, bilgi kuramı.

**ilmiyye,** *A. i.* Fıkıh ve şeriatişleriyle uğraşan sarıklı sınıfı ve onların meslekleri.

**ilsak,** *A. i.* [Lusuk'tan] Bitiştirme. Kavuşturma.

**iltibas,** *A. i.* [Lebs'ten] Çok benzeyen iki şey arasında ayırma şaşırtmacı.

**iltica,** *A. i.* Koşup, kaçıp birine sığınma.

**ilticagâh,** *F. i.* [İltica-gâh] Sığınılacak yer veya kimse.

**iltifat,** *A. i.* **1.** Yüz çevirip bakma. **2.** Dikkat. **3.** Hatır sorma, gönül alma. **4.** (Ed.) Sözü başka bir şahsa çevirme.

**iltifatperver,** *F. s.* [İltifat-perver] İltifat eden.

**iltihab,** *A. i.* [Lehb'den] **1.** Alevlenme, tutuşma. **2.** (Bir organda olan) Yangı.

**ihtihak,** *A. i.* [Luhk'tan] Katılma, karışma.

**iltiham,** *A. i.* [Lâhm'dan] Yara et peydah edip kapanma.

**iltika',** *A. i.* [Lika'dan] Birleşme. Kavuşma.

**iltikam,** *A. i.* [Lokma'dan] Lokma etme. Yutma.

**iltikat,** *A. i.* [Lakt'tan] Devşirip toplama. Kitaplardan toplama [ç. **İltikatat**].

**iltima',** *A. i.* [Lem'den] Parıldama.

**iltimam,** *A. i.* Konup durma. Konma.

**iltimas,** *A. i.* [Lems'ten] **1.** Tutunma. **2.** Tutma. **3.** Yapılmasını isteme [ç. **İltimasat**].

**iltisak,** *A. i.* [Lüsuktan] **1.** Yapışma, kavuşma, birleşme, bitişme. **2.** (Bio.) İki ayrı organın birbirine yapışması.

**iltisakî, iltisakiye,** *A. s.* **1.** İltisakla ilgili. **2.** Köklere birçok ekler ulanarak türlü ilgiler meydana getiren kelime şekilleri kuran (dil).

**iltisam,** *A. i.* **1.** Öpme. **2.** Tutma, tutunma, örtünme.

**iltiva,** *A. i.* **1.** Sarılma. Sarılıp dolaşma. **2.** Eğrilme. Büklüm büklüm olma. **3.** Eğri durma, dalgalanma. **4.** (Fiz.) Burulma. **5.** (Jeo.) Kıvrılma [ç. **İltivaât**].

**iltiyam,** *A. i.* Yara kapanıp unulma. Yara kapanabilir, iyi olabilir.

**iltiyampezir,** *F. s.* [İltiyam-pezir] **iltizam,** *A. i.* [Lüzum'dan] **1.** Kendi için gerekli sayma. **2.** Birinin tarafını tutma. **3.** Gerektirme. **4.** Devlet gelirlerinden birinin toplanmasını üste alma. *İltizam-i ma-lâ yülzem,* boşuna zahmet, gereksiz şeyle uğraşma; *bil-iltizam,* iş edinerek, mahsus, isteye isteye [ç. **İltizamât**].

**iltizami,** *A. s.* İsteyerek, bilerek yapılan.

**iltizaz,** *A. i.* [Lezzet'ten] Hoş bulma, lezzet duyma.

**ilye,** *A. i.* Sağrı butu. But.

**ilyeteyn,** *A. i.* Sağ ve sol but. Kaba etler.

**ilyevi,** *A. s.* Butla ilgili.

**ilzam,** *A. i.* Cevap veremez hale getirme. Susturma.

**îma,** *A. i.* **1.** İşaret. **2.** İşaretle, açıktan olmayarak anlatma.

**imad,** *A. i.* Direk. Kolon. *İmad -üd-din,* dinin direği; *zat-ül imad,* direkli [ç. **A'mide**].

**i'mal,** *A. i.* [Amel'den] **1.** Yapma. **2.** İşleme. **3.** Kullanma. Meydana getirme.

**i'malât,** *A. i.* [İ'mal] ç.] Bir fabrika veya ülkenin sanayie ait yaptıkları, işleri.

**imale,** *A. i.* [Meyl'den] **1.** Bir tarafa eğme, yatırma. **2.** (Ed.) Vezne uydurmak için kelimeyi uzun söyleme [ç. **İmalât**].

**imam,** *A. i.* **1.** Namazda kendisine uyulan kimse. **2.** Önde bulunan kimse. **3.** Mezhep bahislerinde uyulan kimse. **4.** Şeriat bahislerinde oy sahibi olan kimse. **5.** Bir ilim veya fende sözü senet tutulacak kimse. **6.** Halife olan kimse [ç. **Eimme**].

**imame,** *A. i.* Tespih, çubuk başlarına takılan çoğu kehlibardan olan başlık.

**imame, amame,** *A. i.* Sarık.

**imamet,** *A. i.* **1.** İmamlık. **2.** Mezhep ve bilgi işlerinde imam unvanı. **3.** Halifelik.

**iman,** *A. i.* [Emn'den] **1.** İnanma, inanç. **2.** İslâmlığı kabul etme.

**im'an,** *A. i.* [Maan'dan] **1.** Bir şeyde pek ileri varma. **2.** İnceden inceye bakma, inceleme.

**imaniyye,** *A. i.* Fransızcadan *fidéisme* felsefe terimine karşılık olarak yapılmıştır, inancılık, fideizm (XX. yy.)

**i'mar,** *A. i.* [Umran'dan] Şenlendirme. Bayındırma. [ç. **İ' marât**].

**imaret,** *A. i.* **1.** Bayındırlık. **2.** Fakirlere, medrese öğrencilerine ekmek yemek dağıtılan yer [ç. **Amayir, imarât**].

**imata,** *A. i.* Uzaklaştırma. Uzaklaştırılma.

**imate,** *A. i.* [Mevt'ten] Ölü haline koma. Öldürme, öldürülme.

**imdad,** *A. i.* [Meded'den] **1.** Yardım. **2.** Yardıma gönderilen kuvvet.

**imha,** *A. i.* [Mahv'den] Yok etme.

**imhal,** *A. i.* [Mehl'den] Mühlet verme. Bir süre daha sonraya bırakma.

**imkân,** *A. i.* [Mekânet'ten] Olabilecek durumda bulunma. Olabilirlik. *Adem-i imkân,* olamazlık; *adim-ül-imkân,* olamaz.

**imlâ,** *A. i.* [Melâ'dan] Doldurma.

**imlâ,** *A. i.* [İmlâl'den] **1.** Söyleyip yazdırma. **2.** Bir dilin kelimelerini, ibaresini doğru yazmak bilgisi. Yazım.

**imlak,** *A. i.* Çok fakir düşme.

**imlâl,** *A. i.* [Melâl'den] Usandırma, usandırılma.

**imrar,** *A. i.* [Mürur'dan] Geçirme.

**imsak,** *A. i.* [Misk'ten] **1.** Bir şeyden el çekme, perhiz. **2.** Belirli vaktinde oruca başlama. Oruç başlama zamanı. **3.** Yemez içmez adamın hali, cimrilik.

**imsas,** *A. i.* [Mass'tan] Emdirme. Emdirilme.

**imşeb,** *F. s.* Bu gece.

**imtidad,** *A. i.* [Medd'den] **1.** Uzama. **2.** Uzun sürme. **3.** Uzayıp gitme. **4.** (Geo.) Uzam.

**imtihan,** *A. i.* [Mihan'dan] **1.** Deneme. Sınama. **2.** Okullarda öğrencilere sınıf geçme için sorulan sorular. Sınav.

**imtilâ,** *A. i.* [Melâ'dan] **1.** Dolma. **2.** Dolgunluk. **3.** Kan toplanma, kan durma.

**imtina',** *A. i.* [Men'den] **1.** Çekinme, yapmama. **2.** Olamayış. İmkânsızlık.

**imtinan,** *A. i.* [Minn'den] Başa kakma, minnet.

**imtisal,** *A. i.* [Misl'den] **1.** Bir örneğe göre davranma. **2.** Alınan emre tam uyarak davranma.

**imtisalen,** *A. zf.* Uyarak, bağlı olarak.

**imtisas,** *A. i.* [Mass'tan] **1.** Emme, emerek çekme. **2.** (Bio.) Soğurma, emilme.

**imtiyaz,** *A. i.* **1.** Başkalarından ayrılma. Farklı olma. **2.** Ayrıcalık. **3.** Bir işi başkaları yapmamak üzere bir kimse veya kurula verme. **4.** Resmî izin, özel izin.

**imtiyazat,** *A. i.* [İmtiyaz ç.] İmtiyazlar. İzinler. *İmtiyazat-i ecnebiye*, kapitülasyonlar.

**imtizac,** *A. i.* [Mezc'den] **1.** Karışabilme. **2.** Birbirini tutma, uygunluk. **3.** İyi geçinme. Uyuşma. **4.** (Kim.) Kaynaşma.

**imza,** *A. i.* Bir hükmün geçerliği için eliyle adını yazma.

**ina',** *A. i.* Kab. Sahan, tencere gibi şey [ç. **Evani**].

**inabe, inabet,** *A. i.* **1.** Günahlardan tövbe edip Hakka dönme. **2.** Bir mürşide baş vurup tarikate girme. **3.** Bir kimseyi başka birinin yerine geçirme.

**inad,** *A. i.* Ayak direme. Sözünden vazgeçmeme.

**inadiyye,** *A. i.* (Fel.) Hakayık-i eşyayı inkâr edenler.

**inaha,** *A. i.* Deve çökermek.

**in'am,** *A. i.* [Nimet'ten] Nimet verme. İyilik etme [ç. **İn' amât**].

**inan,** *A. i.* **1.** Dizgin. **2.** İdare, yürütme; *Atf-i inan*, bir tarafa yönelme; *hem-inan, inan ber inan,* at başı beraber.

**inankeş,** *F. s.* [İnan-keş] Dizgin çeken. Hesaplı giden.

**inanriz,** *F. s.* [İnan-riz] Dizgin bırakmış, koşturucu.

**inantab,** *F. s.* [İnan-tab] Dizgin çevirip dönen.

**inare,** *A. i.* [Nur'dan] Nurlandırma. Aydınlatma.

**inas,** *A. i.* [Ünsa ç.] Kadınlar, kızlar.

**i'nat,** *A. i.* **1.** Zahmete uğratma, uğratılma. **2.** Mukayyet kafiye ve mukayyet seci sanatı.

**inayet,** *A. i.* **1.** Dikkat, gayret.

**2.** Lütuf, iyilik. *İnayet-i rabbaniyye*, Fransızcadan *providentialisme* mesleğinin karşılığı olarak, kayracılık (XX. yy.) [ç. **İnayât**].

**inayetkâr,** *F. s.* [İnayet-kâr] Yardım ve iyilik eden.

**inba',** *A. i.* Haber verme.

**inbah,** *A. i.* **1.** Uyandırma, uyarma. **2.** Kımıldatma, harekete getirme.

**inbat,** *A. i.* [Nebat'tan] (Bitki) Bitirme, bitmesini sağlama.

**inbias,** *A. i.* [Biset'ten] **1.** Gönderme. **2.** İleri gelme, meydana çıkarma.

**inbik,** *A. i.* İmbik.

**inbisat,** *A. i.* [Bast'tan] **1.** Yayılma, açılma. **2.** İç açılma, ferahlanma. **3.** (Fiz.) Genleşme.

**incaz,** *A. i.* Yerine getirme. *İncaz-i vaad*, sözünü yerine getirme.

**İncil,** *A. i.* İsa peygamberin kutsal kitabı [ç. **Enacil**].

**incilâ,** *A. i.* [Cilâ'dan] **1.** Parlama, cilâlanma. **2.** Görünme, belli olma.

**incimad,** *A. i.* Donma.

**incirar,** *A. i.* Çekilme. Çekilip bir sona erme. *İncirar-i kelâm*, söz gelişi.

**incizab,** *A. i.* [Cezb'den] **1.** Çekme, çekilme. **2.** Gökcisimlerinin birbirini çekmeleri.

**ind,** *A. i.* Yan, taraf. Yön. Kat.

**ind-,** *A. zm.* **1.** Yanında, göre, fikrince. **2.** Olunca, olduğu halde. *İnd-allah*, Tanrı yanında; *ind-el-ba'z*, bazılarınca; *ind-el-hace*, ihtiyaç olunca, gerekince; *ind-et-tahkik*, tahkik sonunda.

**indî,** *A. s.* Bir kimsenin kendi kurduğu. Kendi yargısı.

**indifa',** *A. i.* [Def'den] **1.** Ortadan kalkma. **2.** Yer yer başgösterme. **3.** (Jeo.) Püskürme [ç. **İndifaat**].

**indifai,** *A. i.* Püskürme ile ilgili.

**indihaş,** *A. i.* Çok korkma.

**indimac,** *A. i.* Birbirine geçme. Kilitlenme.

**indiras,** *A. i.* Kökten yıkılma. Adı, izi silinme.

**indiyal,** *A. i.* İçin ziyade sürmesi. Çok ishal olma.

**indiyyat,** *A. i.* Birinin kendince uydurduğu şeyler. Kuruntular.

**ineb,** *A. i.* Üzüm. *İneb-i kelb*, (Bot.) Köpeküzümü.

**inebe,** *A. i.* Üzüm tanesi.

**inebi,** *A. i.* Üzüm biçiminde.

**infak,** *A. i.* [Nafaka'dan] Nafaka verip geçindirme. Besleme. *İnfak-i muhtacîn*, muhtaçları, yoksulları besleme.

**infaz,** *A. i.* [Nüfuz'dan] (Emri) Yerine getirme.

**infial,** *A. i.* [Fiil'den] **1.** Gücen-

me, darılma. **2.** Ruhun kabul ettiği her türlü değişiklikler ve etkilenmeler. (Fransızcadan *passion* karşılığı kullanılmıştır, edilgi.).

**infialât,** *A. i.* [İnfial ç.] İnfialler.

**inficar,** *A. i.* [Fecr'den] **1.** Tan atma. **2.** (Bio., Bot.) Çatlama.

**infiham,** *A. i.* [Fehm'den] Anlaşılma.

**infikâk,** *A. i.* [Fekk'ten] **1.** Ayrılma. Ayrı düşme. **2.** Yerinden ayrılma.

**infilâk,** *A. i.* [Felâk'tan] **1.** Yarılma. Açılma. **2.** (Gra., Kim.) Patlama.

**infirad,** *A. i.* [Ferd'den] Ayrılıp tek kalma. *Alelinfirad*, ayrı olarak, tek tek.

**infirak,** *A. i.* [Fark'tan] Ayrılma.

**infisad,** *A. i.* [Fesad'dan] Bozulma.

**infisah,** *A. i.* [Fesh'den] Bozulma, hükümsüz kalma.

**infisah,** *A. i.* [Füshat'ten] Genişleme. Bollanma.

**infisal,** *A. i.* [Fasl'dan] **1.** Ayrılma. Yerini bırakıp gitme. **2.** Azil olma. Memurluktan çıkarılma.

**infitah,** *A. i.* [Feth'ten] **1.** Açılma. **2.** Boşanma.

**inha,** *A. i.* [Nehy'den] **1.** Yetiştirme, ulaştırma. **2.** Resmî dairede üst makama yazılan yazı.

**inhac,** *A. i.* **1.** Belli etme. **2.** Hayvanı yorarak solutma. **3.** Esvabı eskitme.

**inhidam,** *A. i.* [Hedm'den] Yıkılma. Viran olma. *Mail-i inhidam*, yıkılmaya hazır.

**inhifaz,** *A. i.* Fransızcadan *dépression* terimi karşılığı olarak, çökkünlük (XX. yy.).

**inhilâl,** *A. i.* [Hall'den] **1.** Çözülüp açılma. **2.** Dağılma. **3.** Erime.

**inhimad,** *A. i.* Ateşi sönmeyip alevi geçme.

**inhimak,** *A. i.* Ziyade düşkünlük. Bir şeye fazla düşme.

**inhina,** *A. i.* **1.** Eğilme, eğrilme. **2.** Yay biçimine girme.

**inhinak,** *A. i.* [Hunk'tan] Boğulma. Bunalma, nefes tutulma.

**inhiraf,** *A. i.* **1.** Dönme, sapma. Doğru yoldan çıkma. **2.** Değişme, bozulma. **3.** Kırıklık. **4.** (Ast.) Açılım. **5.** (Fiz.) Sapma [ç. **İnhirafat**].

**inhisaf,** *A. i.* [Husuf'tan] **1.** Tutulma. **2.** Sönergibi olma, parlaklığı gitme.

**inhisar,** *A. i.* [Hasr'dan] **1.** Yalnız bir şey veya bir kimseye bırakılma. **2.** Bir maddeyi, bir işi başkası yapamamak üzere bir kimseye verme. **3.** Tekel.

**inhitat,** *A. i.* **1.** Düşme, aşağılama. **2.** Olgunluk çağından sonra yaşlılığa yüz tutma. **3.** Kuvvetten düşme. **4.** Bir şiş inme.

**inhizam,** *A. i.* [Hezimet'ten] **1.** Bozulma. **2.** Yenilme.

**in'idam,** *A. i.* [Adem'den] Yok olma.

**in'ikad,** *A. i.* [Akd'den] **1.** Bağlanma. **2.** Kurulma, toplanma.

**in'ikâs,** *A. i.* [Aks'ten] (Işık veya ses) Bir yere vurup geri dönme [ç. **İn'ikâsat**].

**in'itaf,** *A. i.* [Atf'tan] Bir tarafa dönme.

**in'izal,** *A. i.* [Azl'den] Bir tarafa çekilme. Tek başına kalma.

**inkâr,** *A. i.* [Nekr'den] **1.** Tanımama. **2.** Ne yapıp ettiğini gizleme. Yapmadım deme ve ayak direme.

**inkârî,** *A. s.* İnkâr ve tanımama ile ilgili. *İstifham-i inkârî,* «Böyle şey olur mu?» diye soru halinde «Böyle şey olmaz»ı anlatma.

**inkıbaz,** *A. i.* [Kabz'dan] **1.** Büzülme. Çekilip toplanma. **2.** Sıkıntı. **3.** Peklik, kabızlık.

**inkıhal,** *A. i.* Büsbütün zayıf ve güçsüz düşme.

**inkılâ',** *A. i.* [Kal'den] Kökünden koparılma, sökülme.

**inkılâb,** *A. i.* [Kalb'den] Değişme, bir halden başka bir hale dönme [ç. **İnkılâbat**].

**inkıraz,** *A. i.* **1.** Tükenme, bitme. **2.** Yok olma.

**inkısam,** *A. i.* [Kısm'dan] Bölünme. Taksim olunma, ayrılma.

**inkıta',** *A. i.* [Kat'dan] **1.** Kesilme. Arası kesilme. **2.** Kesilme. Tükenme. **3.** Herkesten vazgeçip bir kimseye bağlanma.

**inkıyad,** *A. i.* Boyun eğme. Kendini teslim etme.

**inkıza,** *A. i.* [Kaza'dan] Bitme, tükenme. Belirtilen zaman gelme.

**inkisaf,** *A. i.* [Küsuf'tan] **1.** Güneşin tutulması. **2.** Parlaklığı sönme.

**inkisar,** *A. i.* [Kesr'den] **1.** Kırılma. **2.** Gücenme. Hatır kalma. **3.** İlenç. **4.** (Fiz.) Kırınım.

**inkişaf,** *A. i.* [Keşf'ten] **1.** Açılma. Meydana çıkma. **2.** (Tas.) Manevî bir sırrın veya halin görünmesi.

**inma',** *A. i.* [Nema'dan] Arttırma.

**innin,** Bk. INNİN

**ins,** *A. i.* İnsan. *İns ü cin, ins ü melek.*

**insa',** *A. i.* **1.** Unutturma. **2.** Veresiye verme.

**insaf,** *A. i.* Adalet ve hak düşünerek davranma. Ortalama davranış.

**insafkâr,** *F. s.* [İnsaf-kâr] İnsaflı. İnsafı olan.

**insal,** *A. i.* [Nesl'den] Döl peydah etme. Döllenme.

**insan,** *A. i.* **1.** İnsan. **2.** Olgun adam. *İnsan-ül-ayn,* gözbebeği.

**insanî, insaniyye,** *A. s.* İnsan, kişi halleri, ve onlarla ilgili.

**insaniyye,** *A. i.* (Zoo.) İnsanlar.

**insaniyyet,** *A. i.* **1.** Bütün insanlar. **2.** İnsana yakışır davranış ve durum.

**insıbab,** *A. i.* **1.** Dökülme, başka suya karışma. **2.** Vücutta ahlatın bir yerde toplanması.

**insıraf,** *A. i.* **1.** Çekilme, çekilip gitme. **2.** (Arap. gra.) İsimlerin kurala göre çekilebilmesi.

**insicam,** *A. i.* **1.** Yağmur bir düziye yağma. **2.** Düzgün. Düzgün söz.

**insidad,** *A. i.* [Sedd'den] Tıkanma, kapanma.

**insilâb,** *A. i.* [Selb'den] Selp olunma. Kalkma. Giderilmiş olma. Kalmama.

**insilâh,** *A. i.* [Selh'ten] **1.** Kesilen hayvanın derisi yüzülme. **2.** Soyulma. Sıyrılıp çıkma.

**insilâk,** *A. i.* [Silk'ten] Yola girme. Yol tutma.

**insilâl,** *A. i.* Gizlice savuşup gitme. Sıvışma.

**insiyak,** *A. i.* **1.** Bir kuvvetin etkisiyle çekilip gitme. **2.** (XX yy. da) Fransızcadan *instinct* (içgüdü) karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu Fransızca söziçin bir ara *sevk-i tabiî,* bir ara da *garize* karşılıkları kullanılmıştır.

**inşa',** *A. i.* **1.** Yapma. **2.** Kaleme alma. **3.** (Gra.) Dilek kipleri. **4.** Nesir yazı. **5.** Mektup yazma [ç. **İnşaat**].

**inşallah,** *A. cüm.* «Tanrı isterse, Tanrı nasip ettiyse» anlamında dua sözü.

**inşad,** *A. i.* Manzume okuma.

**inşaî,** *A. s.* **1.** İnşaya, yapıya ait, onunla ilgili. **2.** (Gra.) Dilek kipine ait. Dilek kipiyle yapılan cümle.

**inşaiyye,** *A. i.* Yapma işiyle uğraşanlar.

**inşat,** *A. i.* [Neşat'tan] Neşelendirme.

**inşia',** *A. i.* (Fiz.) Işınım.

**inşiab,** *A. i.* [Şube'den] Şubelere ayrılma. Dal budak peydahlama.

**inşikak,** *A. i.* [Şak'tan] Yarılma. Çatlama. İkiye ayrılma.

**inşirah,** *A. i.* [Şerh'ten] Açılma. Açıklı, ferahlık.

**intac,** *A. i.* Netice verme. Sonuçlanma. Doğurma.

**intak,** *A. i.* [Nutk'tan] Söyletme, dile getirme.

**intan,** *A. i.* Fena kokma.

**intanî,** *A. s.* Mikroplu, mikroptan olan.

**intaş,** *A. i.* Tohum toprakta çimlenme.

**intıba,** *A. i.* [Tab'dan] İz bırakma. İzlenim.

**intıbak,** *A. i.* [Tıbk'tan] Uyma. Uygun gelme.

**intıfa,** *A. i.* Sönme.

**intıva,** *A. i.* Sarılıp devşirilme.

**intiaş,** *A. i.* **1.** Hastalıktan kurtulup kalkma. **2.** (Yıkılan adam) Doğrulup kalkma. **3.** Geçinme.

**intiaz,** *A. i.* Kuvvetlenme. Kıvama gelme. Kalkma.

**intibah,** *A. i.* **1.** Uyanma, uyanıklık. **2.** Göz açıklığı. **3.** Sinir ve duyularda uyanma, harekete gelme.

**intifa',** *A. i.* [Nefi'den] Faydalanma.

**intifa,** *A. i.* Bir şey ortadan yok olma.

**intifah,** *A. i.* [Nefh'ten] Şişme. Kabarma.

**intiha,** *A. i.* [Nihayet'ten] **1.** Sona erme. **2.** Tükenme, bitme. **3.** Son. Nihayet.

**intihab,** *A. i.* [Nuhb'dan] **1.** Seçme. **2.** Seçilme. **3.** En güzel. *Beyt-i intihab,* kıta veya kasidenin en güzel beyti [ç. **İntahabat**].

**intihab,** *A. i.* [Nehb'den] Yağma ile mal alma. Kapışma.

**intihabî,** *A. s.* İntihapla ilgili, seçme işlerine ait.

**intihaî, intihaiyye,** *A. s.* Sona ait, bitme ile ilgili.

**intihal,** *A. i.* Başka birinin şiirini veya yazısını kendinin gibi gösterme.

**intihar,** *A. i.* [Nahr'den] Kendini öldürme.

**intihaz,** *A. i.* **1.** Fırsat bilip kaçırmama. **2.** Gözleme, bekleme.

**intikad,** *A. i.* **1.** Kalp parayı gerçeğinden ayırma. **2.** (XIX. yy. sonları) Fransızcadan *critique* karşılığı ileri sürülmüştür. (O zamana kadar bu anlamda *muaheze* sözü kullanılmakta idi; kural dışı olduğu halde *tenkid* sözü kullanılmaya başlayınca doğrusunun *intikad* olduğu ileri sürülmüşse de kabul edilmemiştir).

**intikadiyye,** *A. i.* Fransızcadan *criticisme* felsefe terimine karşılık olarak yapılmıştır, kritisizm (XX. yy.).

**intikal,** *A. i.* [Nakl'den] **1.** Bir yerden başka yere geçme. Göçme. **2.** Geçme, bulaşma. **3.** Babadan kalma, miras. **4.** Ölme, ahrete göçme. **5.** Anlama, kavrama. **6.** Bahisten bahise geçme. **7.** Hastalığın yer değiştirmesi.

**intikam,** *A. i.* Öç alma.

**intikamcu,** *F. s.* [İntikam-cu] İn-

tikam almaya çalışan. Öçgüder.

**intikâs,** *A. i.* [Nüks'ten] Başaşağı dönme veya düşme.

**intikaş,** *A. i.* [Nakş'tan] Nakşolunma, kazılma.

**intima',** *A. i.* Birine mensup olma. Birinin olma.

**intisab,** *A. i.* [Nisbet'ten] Bir kimseye mensupluk, çatkınlık. Birinin adamı olma.

**intisac,** *A. i.* [Nesc'den] **1.** Doku peydahlama. **2.** (Bio.) Dokum.

**intisak,** *A. i.* [Nesak'tan] Düzgün olarak dizilme.

**intisar,** *A. i.* [Nesr'den] Yaygınlık, yayılma.

**intişab,** *A. i.* **1.** *Tutulup kalma.* Odun ve mal biriktirme.

**intişar,** *A. i.* [Neşr'den] **1.** Yayılma, dağılma. Üreme. **2.** Gizli bir şeyin ağızlara düşmesi. **3.** Genelleşme.

**intiza',** *A. i.* [Nez'den] **1.** Çekip koparma, koparıp alma. **2.** (Bir ara) Fransızcadan *abstraction* (soyutlama) yerine kullanılmak istenmişse de *tecrid* daha çok bunun yerini tutmuş, bu söz de *dissociation* karşılığı kullanılmak istenmiştir.

**intizam,** *A. i.* [Nizam'dan] Düzgün dizilme. Düzgünlük.

**intizar,** *A. i.* [Nazar'dan] Beklcme. Gözleme.

**inzal,** *A. i.* [Nüzül'den] **1.** İndirme. **2.** Bel gelme.

**inzar,** *A. i.* [Nezr'den] Sonunun fena olacağını haber vererek çekindirme.

**inzibat,** *A. i.* [Zabt'tan] **1.** Yolunda olma. **2.** Genel eminliğin yolunda olması. **3.** Sağlamlaşma.

**inzimam,** *A. i.* [Zam'dan] **1.** Katılma. **2.** (Kim.) Katım.

**inziva,** *A. i.* Bir köşeye çekilme. Çekilip karışmama. Dünya işlerinden vazgeçme.

**ira',** *A. i.* Bağış yapma. Çakmaktan ateş çıkma, parlama.

**i'ra',** *A. i.* Soyma, çıplaklama.

**i'rab,** *A. i.* **1.** *Düzgün konuşma* ve gerçeği belirtme. **2.** (Arap gra.) Arapça kelimelerin sonlarındaki harf veya harekenin değişmesi. **3.** Bu değişikliği öğreten bilim.

**irad,** *A. i.* [Vürud'dan] **1.** Getirme. Söyleme. **2.** Bir malın getirdiği kazanç, gelir. *İrad-i edille,* kanıtları gösterme; *İrad-i kelâm,* söz söyleme; *irad-i mesel,* atasözü söyleme; *irad-i nutk,* nutuk söylemek; *irad ü masraf,* gelir ile gider.

**irade,** *A. i.* **1.** İsteme, dileme. **2.** Büyük bir kimsenin buyruğu; emir, ferman. *İrade-i aliyye,* sadrazam buyruğu; *irade-i cüz'iyye,* Tanrı tarafından in-

sanın elinde bırakılmış istek; elindelik; *irade-i ilâhiyye*, Tanrı buyruğu; *irade-i külliye*, Tanrı isteği; *irade-i seniyye*, padişah emri; *irade-i zaife*, istemseme, geçici arzu [ç. **İradât**].

**iradet,** *A. i.* **1.** İrade. **2.** Gönüldeki istek.

**iradî, iradiyye,** *A. s.* [İrade'den] İrade ile ilgili. Zor ve sıkı altında yapılmayan, istekle, kendiliğinden yapılan. İstemli. İradeli, iradesel. *Bükây-i iradî*, insanın ihtiyariyle ağlaması; *harekât-i iradiyye*, kendiliğinden davranışlar; *gayr-i iradî*, elde olmayarak, iradedışı.

**iradiyye,** *A. i.* İradecilik, *volontarisme* karşılığı (XIX. yy.).

**irae,** *A. i.* [Ruyet'ten] **1.** Gösterme. **2.** Gösterip öğretme. *İrae-i tarik*, yol gösterme, kılavuzluk etme.

**irahe,** *A. i.* [Rahat'tan] Rahatlandırma, rahat ettirme, yorgunluk aldırma. *İraha-i fikr*, fikir dinlendirme.

**iraka,** *A. i.* Dökme, akıtma. *İraka-i dem*, kan dökme.

**iras,** *A. i.* [İrs'ten] Getirme. Gerekme. Verme. *İras-i fütur*, bıkkınlık verme; *iras-i keder*, *iras-i mazarrat*, *iras-i zarar*, keder, zarar verme.

**i'raz,** *A. i.* Çekinme. Yüz çevirme.

**irba',** *A. i.* [Riba'dan] Faize verip artırma.

**irbah,** *A. i.* [Ribh'ten] Fayda ve kazanç elde etme.

**irca',** *A. i.* [Rücu'dan] **1.** Geri çevirme, geri döndürme. **2.** (Kim.) İndirgeme, redüksiyon. *İrca-i inan*, atın dizginini çevirme, başka tarafa yönelme; *irca-i kelâm*, sözü yine maksada çevirme, getirme; *irca-i nazar*, bakışı geriye çevirme, geçmişe bakma.

**ircaf,** *A. i.* Fena şey ile uğraşma. Fitne ve yalan yaymaya uğraşma.

**irda', ırza',** *A. i.* Süt emzirme. Bk. IRDA'.

**irdaf,** *A. i.* [Redif'ten] Ardısıra yürütme, yürütülme.

**ir'eb,** *A. i.* Akıl. Derin zihin.

**İrem,** *A. i.* Âd kavmi zamanında Şeddad'ın cennete benzetmek için yaptığı bahçe. Sütunları çok olmasından *İrem-i zat-ül-imad* da denir. *Bağ-i İrem* olarak cennet gibi anlamında çok kullanılırdı.

**irfan,** *A. i.* **1.** Bilme, biliş, anlayış. **2.** (Tas.) Yaradılıştan bilme, anlama. **3.** Tanrı sır ve gerçeklerini kavrama. **4.** Yaradılıştan olmayanda bilimle meydana gelmez.

**irfaniyye,** *A. i.* Fransızcadan *gnosticisme* felsefe sistemini karşılamak üzere kullanılmıştır (XX. yy.).

**irha',** *A. i.* Koyverme, gevşetme, salıverme. *İrha-i inan-i semend-i hame,* kalem atının dizginini salıverme; akla geleni yazma; hiç durmadan yazma.

**irhas,** *A. i.* Ucuzlatma.

**irkâb,** *A. i.* [Rükûb'dan] Bindirme. Binek verme. Bindirilmek.

**irkâben,** *A. zf.* Bindirerek.

**irs,** *A. i.* **1.** Ölen bir kimseden kalan mal veya paraya konma. Miras yeme. Miras olarak düşen mal veya para. Baba ve anadan geçme, cisim ve ruh hali. **2.** Kalıtım, soyaçekim.

**irsal,** *A. i.* [Resul'den] **1.** Gönderme, yollama. **2.** Koyverme, salıverme. Elçi yollama. *İrsal-î lihye,* törenle sakal koyverme. *İrsal-i mesel,* söz arasında atasözü söyleme [ç. **İrsalât**].

**irsaliye,** *A. i.* **1.** (Tar.) Bazı eyalet vergisi. **2.** Gönderilen eşya pusulası.

**irsen,** *A. zf.* [İrs'ten] Miras olarak; anadan babadan geçerek.

**irsî, irsiyye,** *A. s.* [İrs'ten] **1.** Mirasla ilgili. Ana babadan geçme mal. **2.** Kalıtsal.

**irşad,** *A. i.* [Rüşd'den] **1.** Doğru yolu gösterme, uyarma. **2.** (Tas.) İrfan sahibi birinin, ârifin bir kimseye tarikatı ve Tanrı yolunu göstermesi.

**irtia',** *A. i.* [Ra'y'den] Otlatma.

**irtiab,** *A. i.* [Ru'ub'dan] Ürkme.

**irtiad,** *A. i.* [Ra'd'den] Yıldırım çarpmış gibi titreme.

**irtiaş,** *A. i.* [Raşe'den] Titreme. Sarsılma.

**irtibat,** *A. i.* [Rabt'tan] **1.** Bir şeye bağlı oluş, bağlanma. **2.** İlgili olma, birbirini tutma. **3.** Bağlantı.

**irtica',** *A. i.* [Rücu'dan] Geri dönme, eskiyi isteme (XIX. yy.).

**irticâ',** *A. i.* [Reca, rica'dan] Korkulu bir surette umma.

**irticac,** *A. i.* Çalkanma, kabarma. Sarsılma. *İrticac-i adalî,* kasıl sarsılma.

**irticaf,** *A. i.* [Recfe'den] Sarsım.

**irticaî, irticaiyye,** *A. is.* İrtica ile ilgili.

**irtical,** *A. i.* Düşünmeden ve birdenbire içe doğduğu gibi şiir veya söz söyleme [ç. **İrticalât**].

**irticalen,** *A. zf.* Düşünmeden, içe doğduğu gibi, ansızın.

**irticalî,** *A. s.* İrtical ile ilgili.

**irtida',** *A. i.* [Rida'dan] Örtünme, bürünme.

**irtida'**, *A. i.* Dinin yasak ettiklerinden geri durma.

**irtidad,** *A. i.* [Red'den] İslâmı terkle başka bir dine geçme.

**irtidaf,** *A. i.* [Redif'ten] Ardına düşme, ardından gitme, koşulma.

**irtifa',** *A. i.* [Ref'den] Yükselme. Yukarı çıkma. Yükseklik, yükselti. *İrtifa almak,* zeval vakti güneşin yüksekliğini ölçüp derecesini belli etme.

**irtifaen,** *A. zf.* Yükseklikçe, yükseklik bakımından.

**irtifak,** *A. i.* Bir yere dayanma. Dolma.

**irtihal,** *A. i.* [Rihlet'ten] **1.** Bir yerden başka bir yere gitme. Göç etme. **2.** Ölme. *İrtihal-i dâr-i beka,* ölme.

**irtika',** *A. i.* Yukarı çıkma, daha yüksek yerlere erişme.

**irtikâb,** *A. i.* Fena bir iş işleme. Rüşvet alma.

**irtikas,** *A. i.* [Raks'tan] **1.** Salıntı. **2.** (Ast.) Salınım.

**irtikâz,** *A. i.* [Rekz'den] **1.** Nabız atma, seğirme. **2.** Bağlanma. **3.** Dikilme.

**irtisam,** *A. i.* [Resm'den] **1.** Resmi çıkma, resmolma. **2.** (Geo.) İzdüşüm.

**irtisami, irtisamiyye,** *A. s.* İzdüşümsel.

**irtişa',** *A. i.* [Rüşvet'ten] Rüşvetçilik. Rüşvet alma. *Bab-i irtişa,* rüşvet kapısı; *erbab-i irtişa,* rüşvetçiler.

**irtişah,** *A. i.* [Reşha'dan] Sızmak, terleme.

**irtiyab,** *A. i.* [Reyb'den] Şüphelenme. Duraksama. *Bilâirtiyap,* şüphelenmeden.

**irtiyad,** *A. i.* Fransızcadan *volition* karşılığı, istem (XX. yy.).

**irtiyah,** *A. i.* [Rîh'ten] Genişleme, feraha erme, ferahlama.

**irtiza',** *A. i.* [Rıza'dan] Razı olma, uygun bulma. Beğenme, seçme.

**irtiza',** *A. i.* [Rıda, rıza'dan] Memeden süt emme.

**irtizak,** *A. i.* [Rızk'tan] Rızıklanma, rızık alma.

**irva',** *A. i.* Sulama, suvarma. Suya kandırma. *İrva ve iska,* sulama ve suya kandırma.

**irza',** *A. i.* Gönlünü etme, kandırma. Razı, hoşnut etme. *İrzay-i tarefeyn,* iki tarafı anlaştırma, kandırma.

**isabet,** *A. i.* [Savab'dan] **1.** Rasgelme, doğru varma, yerini bulma. **2.** Doğru bir fikir söyleme. **3.** Düşme, tutma, dokunma. **4.** Tam yerinde. *İsabet-i ayn,* göz değme; *isabet-i re'y,* fikir doğruluğu, yerinde fikir.

**isabetkâr,** *F. s.* [İsabet-kâr] Doğru rastlayıcı.

**is'ad,** *A. i.* [Suud'dan] Yukarı çıkarma, yükseltme.

**is'ad,** *A. i.* [Sa'd'dan] Kutlu kılma. Kutlu kılınma.

**isaet,** *A. i.* [Sû'dan] Kötülük etme, kötü iş işleme.

**İsaf,** *A. i.* Mekke putlarından biri.

**is'af,** *A. i.* Birinin istediğini kabullenip yerine getirme.

**isaga,** *A. i.* Kalıba dökme. Kalıba dökülme.

**isal,** *A. i.* [Vüsul'dan] Ulaştırma. Eriştirme, eriştirilme.

**isale,** *A. i.* [Seyelân'dan] Akıtma. *İsale-i dümu'*, gözyaşları dökme.

**isam,** *A. i.* [İsm'den] Ceza. Bir suçun sonucu olan karşılık.

**isar,** *A. i.* **1.** Bağ. **2.** Esirlik. *Kayd-i isar,* esirlik bağı.

**isbah,** *A. i.* [Sebh'ten] Yüzdürme.

**isbal,** *A. i.* [Sebl'den ] Göndermе.

**isbat,** *A. i.* [Sübut'tan] **1.** Sağlamlaştırma. **2.** Kanıt ve tanıt göstererek doğrusunu meydana çıkarma. **3.** Var etme. **4.** (Man.) Tanıt. **5.** (Mat.) İspat.

**is'ar,** *A. i.* Nark konma. Paha biçilme.

**îsar,** *A. i.* **1.** İkram, bahşiş. **2.** Seçme. **3.** Cömertlikle verme.

**isbatiyye,** *A. i.* Fransızcadan *positivisme* felsefe okuluna karşılık olarak yapılmıştır, olguculuk, pozitivizm (XX. yy.).

**İsevî,** *A. s.* İsa peygamber dininde olan.

**isfenahiyye,** *A. i.* (Bot.) İspanakgiller.

**isfenc,** *F. i.* Sünger.

**isfenciyye,** *A. i.* (Zoo.) Süngergiller.

**isfend,** *F. i.* Şarap.

**isfendan,** *F. i.* **1.** Beyaz biber tohumu. **2.** Akçaağaç.

**isfendaniyye,** *A. i.* (Bot.) Akçaağaçgiller.

**isfid, esfid,** *F. s.* Ak.

**isfidac,** *F. i.* Üstübeç.

**ishab,** *A. i.* **1.** Çok söyleme. **2.** Ziyade tamah. **3.** Türlü şeylerden renk değişme.

**ishal,** *A. i.* [Sehl'den] Yürek sürme. Süzgün.

**iska,** *A. i.* [Saky'den] Su verme. Sulama. Suvarma.

**iskân,** *A. i.* [Sükûn'dan] **1.** Yerleştirme **2.** Oturtma, ev sahibi etme. **3.** Bir harfi sakin okuma. *İskân-i aşair, muhacirin,* aşiretleri, göçmenleri yerleştirme.

**iskâr,** *A. i.* [Sekr'den] Sarhoş etme.

**iskat, ıskat,** Bk. ISKAT.

**iskât,** *A. i.* [Sükût'tan] **1.** Susturma. **2.** Tartışmada cevap

veremeyecek duruma düşürme. **3.** Kandırıp razı etme. **4.** Ağzını kapatma.

**İskender, Sikender,** *F. i.* Divan edebiyatında *İskender-i zül-karneyn, İskender-i Rumî* diye de geçen ad. Kim olduğu, bunların başka başka kimseler olup olmadığı hakkında kesin bilgi yoktur. Çoğu bunu ünlü Makedonyalı İskender, (İskender-i kebîr) (İ. Ö. 356-323) olduğuna işaret ederler. *Sedd-i İskender,* Kafkas dağları.

**islâk,** *A. i.* [Silk'ten] **1.** Sıraya koyma. **2.** Diziye geçirme. **3.** Yola getirme.

**islâl,** *A. i.* [Sell'den] **1.** (Kılıcı) Sıyırıp çıkarma. **2.** Vereme uğratma, verem etme.

**islâm,** *A. i.* [Selâm'dan] **1.** Muhammet peygamberin kurup yaydığı din. **2.** Bu dinde olan ve olanların hepsi. *Ehl-i islâm,* islâm olanlar; *Huccet ül-islâm,* İmam Gazali'nin lakabı; *seyf-ül-islâm,* Halit bin Velit'in lakabı; *şeyh-ül-islâm,* Osmanlı İmparatorluğunda şeriat işleriyle ve sarıklılara ait işlerle uğraşmak ve bunlara başkanlık etmekle görevli kimse, derecede sadrazamdan sonra gelirdi.

**islâmî, islâmiyye,** *A. s.* İslâm dininc ve islâm halka mensup, onlarla ilgili.

**islâmiyan,** *F. i.* İslâmlar.

**islâmiyyet,** *A. i.* İslâmlık (Yanlış söz olduğunu kaydetmişlerse de kullanılıp durmuştur).

**isnı,** *A. i.* **1.** Ad. **2.** (Gra.) İsim. *İsm-i alet, -âmm,* cins ismi; *-câmi, -cemi,* topluluk ismi; *-cins,* cins ismi; *-fail, -has,* özel isim; *-işaret, -mef'ul, -mekân, -mensub, -mevsul, -mübalâga, -tafdil, -tasgîr, -zaman, -zat* [ç. **Esami, esma**].

**ism,** *A. i.* Suç. Günah [ç. **Âsâm**].

**isnıa',** *A. i.* [Sem'den] İşittirme.

**İsmailiyye,** *A. i., s.* Şiilerin son imam saydıkları İsmail'in kurduğu Şiî fırkalarından biri. Bu fırkada olan.

**ismet,** *A. i.* **1.** Haramdan ve kötülükten çekinme. **2.** Namus. **3.** Günahsızlık, temizlik. *İsmetlû, ismetmeab, ismet penah,* derece bakımından yüksek kimselerin aile kadınlarına hitapta kullanılır deyimler idi.

**ismi, ismiyye,** *A. s.* [İsm'den] **1.** Ada mensup, adla ilgili. **2.** (Gra.) İsim ile ilgili, *Cümle-i ismiye,* isim cümlesi.

**ismirar,** *A. i.* [Semra'dan] Esmerleşme. Kara olma, kararma.

**ismiyye,** *A. i.* Fransızcadan *no-*

*minalisme* felsefe sözü için kullanılmıştır; adçılık (XX. yy.).

**ismiyyet,** *A. i.* İsim olma hali. İsimlilik.

**isna aşer,** *A. s.* On iki. *Eimme-i isna aşer*, on iki imam.

**isna aşeriyye,** *A. i.* On iki imamın tarikatı.

**isnad,** *A. i.* **1.** Bir şeyi bir adam için yaptı deme. **2.** İftira etme. **3.** Peygamber sözlerinin sırasıyle kimler tarafından söylenilip geldiğini bildirme. **4.** (Gra.) Özne ile yüklem arasındaki ilgi [ç. **İsnadat**].

**isnan,** *A. i.* [Sinn'den] **1.** Diş çıkma. **2.** Yaşlanma.

**isnevî,** *A. s.* **1.** İki ile ilgili. **2.** Pazartesi ile ilgili. **3.** Her pazartesi oruç tutan kimse.

**isneyn,** *A. s., i.* **1.** İki. **2.** Pazartesi günü.

**isneyniyyet,** *A. i. İkilik. Fransızcadan dualité* karşılığı (XX. yy.).

**ispend,** *A. i.* Üzerlik (tohumu).

**ispergam,** *F. i.* **1.** Fesleğen. **2.** Gül. **3.** Genel olarak yeşillik.

**isr,** *A. i.* **1.** İz, ayak izi. **2.** Meslek, yol.

**isra',** *A. i.* [Sirayet'ten] **1.** Yürütme. **2.** Gönderme.

**isra',** *A. i.* [Sürat'ten] Çabuklandırma.

**israf,** *A. i.* [Sürf'ten] Gereksiz yere harcama [ç. **İsrafat**].

**İsrafil,** *A. i.* Dört büyük melekten biri olup kıyamet gününe kadar Levh-i Mahfuz'un bakıcısı, ve kıyamet olacağını öttüreceği boru ile bildirecek olan melek. *Sur-i İsrafil*, İsrafil'in kıyamet günü üfüreceği boru.

**İsrail,** *A. i.* Yakup yeygamberin adı. *Beni İsrail*, İsrail çocukları.

**israiliyyat,** *A. i.* Beni İsrail kitaplarında olup oradan aktarılan bazı masalımsı hikâye ve olaylar.

**israr,** *A. i.* [Sırr'dan] Gizleme. Sır tutma.

**istar,** *A. i.* [Satr'dan] Yazı yazma.

**istabrak,** *A. i.* **1.** Sırma ve kılaptanla dokunmuş kumaş. **2.** Huri elbisesi.

**istıkra,** *A. i.* **1.** Gezme, dolaşma. **2.** Âvarelik. Konuklama. **3.** Fransızcadan *induction* (tümevarım) sözünün karşılığı olarak (XIX. yy.).

**istıkraî,** *A. s.* Fransızcadan *épagogique* ve *inductif* (tümevarımsal) sözünün karşılığı (XX. yy.).

**istıkrar,** *A. i.* [Karar'dan] **1.** Yerleşme, karar bulma. **2.** Kararlaşma. İyice belli olma.

**istıksar,** *A. i.* [Kasr'dan] Kısma. Kıstırma.

**istıktab,** *A. i.* [Kutb'dan] **1.** Kutuplaşma, bir kutup etrafında toplanma. **2.** (Fiz.) Fransızcadan polarisation (polarma) karşılığı olarak (XX. yy.).

**istıtlâ',** [Tulû'dan] Bilmeyi isteme. Anlamaya, bilmeye çalışma [ç. **İstıtlâat**].

**istıtlâat,** *A. i.* [İstıtlâ ç.] Haber almalar. Duyulanlar.

**istiab,** *A. i.* **1.** İçine alma, içine sığma. **2.** Tutma, kaplama.

**istiade,** *A. i.* Yeniden canlanma.

**istiane,** *A. i.* [Avn'den] Yardım isteme.

**istiare,** *A. i.* **1.** Ödünç alma. **2.** (Ed.) Addeğişimi [ç. **İstiarât**].

**istiaza,** *A. i.* [İvaz'dan] Karşılık olarak bir şey isteme.

**istiaze,** *A. i.* [İyaz'dan] Euzi billâhi min-eş-şeytan-ir-racim sözünü söyleyerek Tanrıya sığınma.

**istib'ad,** *A. i.* [Bu'd'den] Yakıştırmama, uzak görme. Olamayacak sanma.

**istibaha, istibahat,** *A. i.* **1.** Mübah ve helâl sayma. **2.** Birçok kimselerin kanını dökmeye izin verme.

**istibdad,** *A. i.* Kendi başına, hiç bir nizam ve kanuna bağlı olmadan idare etme.

**istibdadkârane,** *F. zf.* [İstibdadkârane] İstibdatla idare olunan, ona yakışır halde.

**istibdal,** *A. i.* [Bedel'den] **1.** Değiştirme. Bir şey verip yerine bir şey isteme. **2.** (As.) Zamanı gelince yeni asker alıp eskilere izin verme, koyverme.

**istibhac,** *A. i.* [Behçet'ten] Yüz gülme, sevinme.

**istibka,** *A. i.* [Beka'dan] **1.** Sürmesini isteme. *İstibka'-yi teveccühleri...* teveccühünüzün sürüp gitmesi (mektupların sonlarında kullanılırdı). **2.** Fransızcadan *conservation* (saklama, korunma, kalma) sözüne karşılık olarak; *istibka-yi hayat, -nevi, -vücud, -zat,* sözleri kullanılmıştır (XX. yy.).

**istibra,** *A. i.* İşedikten sonra temizlenme.

**istibsar,** *A. i.* [Basar'dan] Bir işin üzerinde iyice düşünme. Basiretli, hesaplı davranma.

**istibşar,** *A. i.* Hayırlı haber alma. Müjdelenme. Müjde alıp sevinme.

**istibtan,** *A. i.* Her şeyin içyüzünü bilme.

**istı'cab,** *A. i.* [Ucb'den] Şaşma, hayrette kalma.

**isticabe, isticabet,** *A. i.* [Cevab'dan] Duanın Tanrıca kabulü.

**istical,** *A. i.* [Acele'den] Acele etme. Çabuklandırma.

**isticar,** *A. i.* [Ecr'den] Kira ile tutma, kiralama.

**isticare,** *A. i.* [Cevr'den] Korunma isteme. Sığınak isteme.

**isticaze,** *A. i.* [Cevaz'dan] **1.** İzin isteme. **2.** Sunulan bir manzume için caize, yani para isteme.

**isticbar,** *A. i.* [Cebr'den] Zora bırakma. Baskı yapma.

**istichal,** *A. i.* [Cehl'den] Cahil sayma.

**isticlâb,** *A. i.* [Celb'den] **1.** Çekme. Çekme veya getirmeye sebebolma. **2.** (Fel.) Uyandırma.

**isticnas,** *A. i.* [Cins'ten] Cinsine benzetme. (Ed. Ce.) *Hassa-i isticnasiye.*

**isticvab,** *A. i.* [Cevab'dan] Sorup karşılık alma. Söyletme. Sorgu.

**istida,** *A. i.* [Dua'dan] **1.** Yalvararak isteme. **2.** Dilekçe.

**istida',** *A. i.* [Veda'dan] Bir kimseye bakılmak üzere bir şey bırakma.

**istidad,** *A. i.* **1.** Bir şeyi yapmaya doğuştan hazırlıklı olma. **2.** Akıllılık. **3.** Yatkınlık, hazırlık.

**istidame,** *A. i.* [Devam'dan] Bir şey veya bir durumun sürüp gitmesini dileme.

**istidane,** *A. i.* [Deyn'den] Borç alma, ödünç alma.

**istidare,** *A. i.* [Devr'den] **1.** Dönme dolaşma. **2.** Yuvarlak, daire biçimine girme. Değirmileşme.

**istidbar,** *A. i.* [İdbar'dan] Arka çevirme. Yüz döndürme.

**istidlâl,** *A. i.* [Delâlet'ten] Bir tanıt veya kanıta göre bir şeyden sonuç çıkarma. Tanıt getirme. (XX. yy.) Fransızcadan *raisonnement* karşılığı, usavurma [ç. **İstidlâlât**].

**istidlâlen,** *A. zf.* İstidlâl yoluyle.

**istidrac,** *A. i.* [Derece'den] **1.** Derece derece artırma, ilerleme. **2.** Değeri ve hakkı olmadığı halde talihi, kaderi düzgün, uygun gitme.

**isti'fa,** *A. i.* [Afv'den] **1.** Bağış isteme. **2.** Bir işten isteğiyle çekilme. *İstifa-i kusur,* özür dileme.

**istifa,** *A. i.* [Vefa'dan] Tamamıyle alma.

**istifade,** *A. i.* [Faide'den] **1.** Faydalanma. **2.** Kazanma. **3.** Bir şey öğrenme.

**isti'faf,** *A. i.* [İffet'ten] Günahtan, kötülükten çekinme.

**istifaname,** *F. i.* [İstifa-name] Bir yerden çekilmeyi bildiren yazı.

**istifaza,** *A. i.* [Feyz'den] Feyz alma.

**istifham,** *A. i.* [Fehm'den] **1.** So-

rup anlama. **2.** Anlamak için sorma. Soru [ç. **İstifhamât**].

**istifhamî, istifhamiyye,** *A. s.* Soru ile ilgili. Soruya ait.

**istifrag,** *A. i.* [Ferag'dan] Kusma.

**istifraş,** *A. i.* [Feraş'tan] **1.** Odalık alma. **2.** Odalık yapma.

**istifta,** *A. i.* [Fetva'dan] Fetva alma için müftüye baş vurma.

**istifsad,** *A. i.* [Fesad'dan] Bir şeyin bozulmasını isteme.

**istifsar,** *A. i.* Sorup anlama.

**istiftah,** *A. i.* [Feth'ten] **1.** Başlama. **2.** Siftah etme.

**istigasa,** *A. i.* [Gavs'ten] Yardım isteme.

**istigbar,** *A. i.* [Gubar'dan] (Bot.) Tozlaşma.

**istigfar,** *A. i.* [Gufran'dan] Tanrıdan günahının bağışlanmasını dileme.

**istiglâl,** *A. i.* [Galle'den] Geliri karşı gösterilerek yapı, tarla gibi malın rehne konması.

**istigna,** *A. i.* [Gına'dan] **1.** Eldekini yeter bulma. **2.** Tokgözlülük.

**istigrab,** *A. i.* [Garabet'ten] Şaşma. Garip bulma.

**istigrak,** *A. i.* [Gark'tan] **1.** Dalma. İçine gömülme. **2.** Dalgınlık. **3.** (Tas.) Kendinden geçip dünyayı unutmaları. **4.** (Arap. gra.) *El* harfitarifinin isimleri genel hale koyması.

**istihal,** *A. i.* [Ehl'den] Bir şeye lâyık olma. Onu çevirme.

**istihale,** *A. i.* [Havl'den] **1.** Olamazlık. **2.** Bir halden başka bir hale geçiş. **3.** (XX. yy.) *Metamorphisme* karşılığı, başkalaşma, başkalaşım.

**istihalât,** *A. i.* [İstihale ç.] Başkalaşmalar, değişmeler.

**istihaliyye,** *A. i.* Fransızcadan *transformisme* mesleğini anlatmak için yapılmıştır, şekildeğişimcilik (XX. yy.).

**istihare,** *A. i.* [Hayr'dan] Bir işin sonunu anlamak için aptes alıp dua ile uykuya yatma.

**istihbar,** *A. i.* [Haber'den] Haber ve bilgi alma. Duyma.

**istihbarat,** *A. i.* [İstihbar ç.] Alınan haberler.

**istihcan,** *A. i.* [Hücnet'ten] Kötü görme. Çirkin sayma, çirkin sayılma.

**istihda,** *A. i.* [Hüda'dan] Doğru yolu isteme.

**istihdaf,** *A. i.* [Hedef'ten] Hedef tutma, amaç edinme.

**istihdam,** *A. i.* [Hidmet'ten] Kullanıma. Hizmete alma.

**istihfaf,** *A. i.* [Hiffet'ten] **1.** Hafifseme. **2.** Önem vermeme. **3.** Küçük görme.

**istihfafkâr,** *F. s.* [İstihfaf-kâr] Hafifseyen, küçük gören.

**istihfafkârane,** *F. zf.* Hafifleyerek, küçük görerek.

**istihkak,** *A. i.* [Hak'tan] **1.** Haklı olma, hakketme. **2.** Hakkedilen şey, iş karşılığı. *Bil-irs vel istihkak*, babadan kalma ve liyakati olma.

**istihkâm,** *A. i.* [Hükm'den] Sağlamlık. Kuvvetli, dayanıklı olma. Kuvvetli siper [ç. **İstihkâmat**].

**istihkar,** *A. i.* [Hakaret'ten] Aşağı gözle bakma. Ufak ve âdi görme.

**istihlâf,** *A. i.* [Half'ten] Birini kendi yerine geçirme. Birinin yerine geçme.

**istihlâk,** *A. i.* [Helâk'tan] **1.** Boş yere harcayıp tüketme. **2.** Kullanarak tüketme, bitirme.

**istihlâkât,** *A. i.* Harcamalar. Yenen içilen şeyler.

**istihlâl,** *A. i.* [Hilâl'den] **1.** Yeni ay görünme. **2.** Çocuğun doğar doğmaz ağlaması. *Beraat-i istihlâl*, (Ed.) güzel başlangıç; iyi alâmet.

**istihlâl,** *A. i.* [Helâl'den] **1.** Helâl sayma. **2.** Helâllaşma. **3.** Nikâhla alma.

**istihlâs,** *A. i.* [Hulûs'tan] **1.** Bir şeyi kendinin edinme. **2.** Kurtarma, kurtarılma.

**istihmam,** *A. i.* Hamama girme. Yıkanma.

**istihrac,** *A. i.* [Huruc'dan] **1.** Bir şeyin içinden başka bir şey çıkarma. **2.** Sonuç çıkarma. **3.** Bazı belirtilerden ileriyi anlama. **4.** Bir dilde okuduğunu anlama. **5.** Fal bakma, yıldızlardan anlam çıkarma.

**istihracat,** *A. i.* [İstihrac ç.] Yıldızlardan hüküm ve anlam çıkarma.

**istihsal,** *A. i.* [Hâsıl'dan] **1.** Meydana getirme. **2.** Ele geçirme.

**istihsalât,** *A. i.* [İstihsal ç.] Elde edilen şeyler.

**istihsan,** *A. i.* [Hasen'den] Güzel bulma. Beğenme.

**istihsanen,** *A. zf.* Beğenerek, güzel sayılarak.

**istihva,** *A. i.* **1.** Bir kimsenin aklı alınma. **2.** Şaşırıp kalma. **3.** Heva ve hevesi hoş görme.

**istihya,** *A. i.* [Hayâ'dan] **1.** Utanma. **2.** [Hayat'tan] Diriltme, yaşatma.

**istihza,** *A. i.* Eğlenceye alma. Biriyle eğlenme.

**istihzar,** *A. i.* [Huzur'dan] **1.** Huzura getirme. Hazır etme. **2.** Bir şeyi hatıra getirme, hatırlanma.

**istikamet,** *A. i.* [Kıyam'dan] **1.** Doğruluk. **2.** Doğru davranış. **3.** Bir şeyin bir yöne doğrulması, uzanması. **4.** (Tas.)

Tanrıya kullukta bulunma.

**istikbah,** *A. i.* [Kabih'ten] Çirkin görme, ayıplama.

**istikbal,** *A. i.* [Kabl'den] **1.** Gelecek zaman. **2.** (Geleni) Karşılama. *İstikbal-i kıble,* kıbleye yönelme.

**istikbalen,** *A. zf.* **1.** İleride, gelecek zamanda. **2.** Karşılamak için, karşılayarak.

**istikbar,** *A. i.* [Kibr'den] **1.** Büyütme, önem verme. **2.** Kibir. Kibir satma.

**istikfaf,** *A. i.* [Kifaf'tan] Az şeyi yeter bulma. Yetinme.

**istiklâl,** *A. i.* [Kıllet'ten] **1.** Kendi başına olma. Kimseye bağlı olmama. **2.** Azımsama.

**istiklâliyyet,** *A. i.* Başlı başına buyruk olma. İstiklâl üzere bulunma.

**istikmal,** *A. i.* [Kemal'den] **1.** Bitirme. **2.** Bir işin tam ve eksiksiz oluşu, kemale erdirilmesi.

**istiknah,** *A. i.* [Künh'ten] Bir şeyin hakikatine varma.

**istikra,** *A. i.* Kiralama. Kira ile tutma.

**istikrah,** *A. i.* [Kerh'ten] **1.** Bir şeyi istemeyerek zorla yapma. **2.** Beğenmeyip tiksinme.

**istikrar,** *A. i.* [Tekrar'dan] Tekrarlatma.

**istikraz,** *A. i.* [Karz'dan] Borç alma [ç. **İstikrazat**].

**istiksa,** *A. i.* Bir şeyin aslını anlamak için çok çalışma; dikkatle araştırma.

**istiksar,** *A. i.* [Kesret'ten] Çok görme, çoğumsama.

**istikşaf,** *A. i.* [Keşf'ten] Keşfetmeye çalışma. Ne olup bittiğini anlama için araştırma. [**İstikşafat**].

**istiktab,** *A. i.* **1.** Söyleyip yazdırma. **2.** Yazısı kontrol edilmek üzere birine birkaç satır yazdırma.

**istilâ,** *A. i.* **1.** Ele geçirme. **2.** Yayılma, kaplama. **3.** (Jeo.) Basma.

**isti'lâ,** *A. i.* [Ulüv'den] Yükselme. Yüce olma.

**istilâd,** *A. i.* Doğurtma.

**istilâdî,** *A. i.* Fransızcadan *maïeutique* karşılığı, doğurtucu (XX. yy.).

**istilâî,** *A. s.* **1.** Bir memleketi ele geçirmeye ait. **2.** Salgın bir hastalıkla ilgili.

**istilâm,** *A. i.* Öpme veya el sürme.

**isti'lâm,** *A. i.* [İlm'den] Bilgi edinmek için yüksek bir makamdan maiyete sorulma.

**istilka,** *A. i.* Arka üstü yatarak uyuma.

**istilzam,** *A. i.* [Lüzum'dan] Gerekme. Gerektirme.

**istilzaz,** *A. i.* [Lezzet'ten] Hoşa gitme. Lezzet alma.

**istilzaziyye,** *A. i.* Fransızcadan *hédonisme* mesleği karşılığı olarak yapılmıştır, hazcılık (XX. yy.).

**istima',** *A. i.* [Sem'den] **1.** Dinleme, kulak verme. **2.** Dinleyip kabul etme. **3.** İşitme.

**isti'mal,** *A. i.* [Amel'den] Kullanma. *Hüsn-i istimal,* güzel kullanma, yerinde kullanma; *su-i istimal,* yersiz, yolsuz kullanma [ç. **İstimalât**].

**istimalet,** *A. i.* [Meyl'den] **1.** Gönül alma, gönül çelme. **2.** Vaat ederek kandırma.

**istiman,** *A. i.* [Eman'dan] Aman dileme. **2.** Sığınma.

**isti'mar,** *A. i.* [Tamir'den] Bir yeri bayındırma. Bir yerin bayındırlığını dileme. Sömürgeleştirme.

**istimdad,** *A. i.* [Meded'den] Yardım isteme.

**istimhal,** *A. i.* [Mehl'den] Mühlet, zaman isteme.

**istimlâk,** *A. i.* [Milk'ten] **1.** Kamu yararı için bir mülkü kamulaştırma. **2.** Mülk edinme [ç. **İstimlâkât**].

**istimlâl,** *A. i.* [Melâl'den] Can sıkılıp usanma.

**istimna,** *A. i.* [Meni'den] Abaza.

**istimrar,** *A. i.* [Mürur'dan] Sürme. Sürüp bir düziye gitme. *Al-el-istimrar,* aralıksız.

**istimrarî,** *A. s.* Sürerlik. *Fiil-i istimrarî,* sürerlik fiili.

**istimsak,** *A. i.* [İmsak'ten] Kendini tutma, nefsine hâkim olma.

**istimsal,** *A. i.* [Misal'den] Misal tutma. Örnek edinme.

**istimta,** *A. i.* [Temettü'den] Faydalanma.

**istimzac,** *A. i.* [Mizac'tan] Bir şeyin açıktan teklifinden önce, ne etki yapacağını, nasıl kabul edileceğini anlamaya çalışma. Yoklama.

**istinabe,** *A. i.* Başka bir yer mahkemesi için bir tanığın yazılı olarak ifadesinin alınması.

**istinad,** *A. i.* **1.** Dayanma. **2.** Güvenme. **3.** Kanıt diye bakılan bir şey üzerine fikrini, iddiasını kurma.

**istinadgâh,** *F. i.* [İstinad-gâh] Dayanacak, güvenecek yer.

**istinaf,** *A. i.* **1.** Yeniden başlama. **2.** Bidayet mahkemesinin kararı için bir üst mahkemeye başvurma. **3.** (Gra.) Kelâmın başlangıcı.

**istinafen,** *A. zf.* İstinaf yoluyle.

**istinare,** *A. i.* [Nur'dan] Nurlandırma, parlatma.

**istinas,** *A. i.* [Üns'ten] Alışma. Ürkeklik gitme.

**istinba',** *A. i.* Haber sorma.

**istinbat,** *A. i.* Bir söz veya iş-

ten gizli bir anlam çıkarma.

**istinca,** *A. i.* Pislikten temizlenme.

**istincad,** *A. i.* Asker bulma, asker toplama.

**istinfar,** *A. i.* Ürkütme, ayaklandırma. Ürküp kaçma.

**istinkâf,** *A. i.* Kabul etmeme. Çekimser kalma.

**istinkâh,** *A. i.* [Nikâh'tan] Bir kadını nikâhla alma.

**istinsah,** *A. i.* [Neseb'den] **1.** Soyunu bildirme. **2.** Soy davası gütme.

**istinsah,** *A. i.* [Nesh'ten] Bir nüshasını yazma. Suretini çıkarma. Kopya etme.

**istinsah,** *A. i.* [Nush'tan] Öğüt isteme. Nasihat alma.

**istinsar,** *A. i.* [Nasr'dan] Yardım isteme.

**istinşad,** *A. i.* [İnşad'dan] Birine manzume okutma.

**istinşak,** *A. i.* Aptes alırken buruna su çekme.

**istintac,** *A. i.* Sonuç çıkarma.

**istintak,** *A. i.* [Nutk'tan] Söyletme. Sorguya çekme.

**istirabe,** *A. i.* Şüpheye düşme. Kuşkulanma.

**istirahat,** *A. i.* [Rahat'tan] Dinlenme, rahatlaşma [ç. **İstirahât**].

**istirak,** *A. i.* [Sirkat'ten] Çalma, hırsızlama.

**istirbah,** *A. i.* [Ribh'ten] Faizle para verme. Faize para yatırma. Tefecilik.

**istirca,** *A. i.* [Reca, rica'dan] Yalvarma. Dileme.

**istirca',** *A. i.* [Rücu'dan] Bir ölü görüldüğü zaman *inna lillâh ve inna ileyhi raciun* (Biz Tanrının kuluyuz, ve biz Tanrıya raciiz, ona döneceğiz) ayetini okuma.

**istirdad,** *A. i.* [Red'den] Geri isteme. Geri alma.

**istirfa',** *A. i.* [Ref'den] Kaldırılmasını, yapılmamasını isteme.

**istirha,** *A. i.* [Rehavet'ten] Gevşeme.

**istirhab,** *A. i.* Korkutma. Korkutulma.

**istirham,** *A. i.* [Rahm'den] Merhamet dileme. Yalvarma [ç. **İstirhamat**].

**istirhamname,** *F. i.* [İstirhamname] Bir dilek için yazılan mektup.

**istirhan,** *A. i.* [Rehn'den] Rehin alma, rehin alınma.

**istirkab,** *A. i.* [Rekabet'ten] Çekememe. Rekabette bulunma.

**istirkak,** *A. i.* [Rıkk'tan] Kul edinme. Kul edinilme.

**istirşa,** *A. i.* Bir iş için bir şey isteme.

**istirşad,** *A. i.* [Reşad'dan] Hak yoluna gitmek isteme.

**istirza,** *A. i.* [Rıza'dan] Razılık isteme.

**istirzak,** *A. i.* [Rızk'tan] Rızık, nafaka sağlamaya çalışma.

**istirzal,** *A. i.* [Rezalet'ten] Bayağı, aşağılık görme. Rezil sayma.

**istis'ab,** *A. i.* [Saab'dan] Güç görme. Zorumsama.

**istis'ad,** *A. i.* [Sa'd'den] Uğurlu sayma.

**istis'adiyye,** *A. i.* Fransızcadan *eudémonisme* felsefe teriminin karşılığı; mutçuluk (XX. yy.).

**istisal,** *A. i.* [Asl'dan] Kökünden koparıp çıkarma. Temelinden temizleme.

**istisgar,** *A. i.* [Sagir'den] Küçük görme. Küçümseme. Azımsama.

**istishab,** *A. i.* [Sohbet'ten] **1.** Yanına alma. Beraber götürme. *Bil-istishab*, beraber alarak, ... ile birlikte.

**istishal,** *A. i.* [Sehl'den] Kolay görme.

**istiska,** *A. i.* [Saky'den] **1.** Su isteme. **2.** Yağmur duasına çıkma. **3.** Bedenin ötesine berisine su toplanma hastalığı.

**istiskal,** *A. i.* [Sıklet'ten] **1.** Ağır bulup hoşlanmama. **2.** Hoşlanılmadığını soğuk muamele ile anlatma. **3.** Yüz vermeme.

**istislâm,** *A. i.* **1.** Uyma. **2** Yolun ortasından gitme. **3.** İslâmlığı kabul etme.

**istislâf,** *A. i.* [Selef'ten] Birinin yerine geçme.

**istismar,** *A. i.* [Semere'den] Sömürme.

**istisna,** *A. i.* **1.** Ayırma. Ayrı tutma. **2.** Kural dışı olma. *Bilâ istisna*, ayrılıksız.

**istisnai,** *A. s.* Ayrıcalıklı şeylere ait, onunla ilgili.

**istisra',** *A. i.* [Sür'at'ten] Çabuklandırma.

**istisvab,** *A. i.* [Savab'dan] Doğru bulma. Beğenme.

**istiş'ar,** *A. i.* **1.** Bir maddenin yazılıp bildirilmesini isteme. **2.** Kıllanma. **3.** Ürkme.

**istişare,** *A. i.* [Şûra'dan] Danışma. Fikir sorma.

**istişfa,** *A. i.* [Şifa'dan] Sağlık çaresi arama.

**istişfa',** *A. i.* [Şefaat'ten] Şefaat isteme, birinin aracılığını dileme.

**istişhad,** *A. i.* [Şehadet'ten] **1.** Tanık getirme, tanık gösterme. **2.** Tanıt sayarak ileri sürme. **3.** Şehit olma [ç. **İstişhadat**].

**istişmam,** *A. i.* [Şemm'den] **1.** Koklama. Koku alma. Kokusundan duyma. **2.** Uzaktan ve dolayısıyle haber alma.

**istitaa, istitaat,** *A. i.* [Tav'dan]

Güc. Güc yeterlik. *Alâ kader il istitaa,* gücün yettiği kadar.

**istitabe,** *A. i.* İyi ve hoş bulma.

**isti'taf,** *A. i.* [Atf'ten] Acıma ve yardım dileme.

**istitale,** *A. i.* [Tul'dan] **1.** Uzama. Dal budak salma. **2.** (Bio.) Uzantı.

**istitar,** *A. i.* [Tıb'dan] Hekime başvurma. Kendini hekime gösterme. İlâç arama.

**istitrad,** *A. i.* Asıl konudan olmayıp söz sırası gelmişken söylenen söz.

**istitraden,** *A. zf.* İstitrad olarak, söz sırası gelmiş iken.

**istitradî,** *A. s.* Asıl konudan olmayan, söz sırası gelerek söylenilmiş.

**istitraf,** *A. i.* [Turfe'den] Hiç görülmemiş bir şey sayma.

**istiva,** *A. i.* **1.** Denk, eşit olma. **2.** Düz olma, düzlük. **3.** Ortada ve tam bir derecede bulunma.

**istizaa,** *A. i.* [Ziya'dan] Ziyalanma, ışıklanma.

**istizah,** *A. i.* [Vüzuh'tan] Bir işin açık söylenmesini isteme. Açıklama isteme.

**istizale,** *A. i.* [İzale'den] Yok edilme.

**istizam,** *A. i.* [Azamet'ten] Büyütme.

**istizan,** *A. i.* [İzn'den] İzin isteme. İzin için sorma. *Bil istizan,* sorarak; *bilâ istizan,* hiç danışmadan, sormadan.

**istizhar,** *A. i.* [Zahr'dan] Yardım isteme. Arka olmasını isteme.

**istizkâr,** *A. i.* [Zikr'den] **1.** Hatıra getirme. **2.** Ezber etme. **3.** Fransızcadan *mnémotechnie* (belleteç) karşılığı (XX. yy.).

**istizlâl,** *A. i.* [Zil'den] Aşağılık görme. Bayağı görülme.

**istizlâl,** *A. i.* [Zıl'dan] Gölgelenme, gölge altına girme. Sığınma.

**istizraf,** *A. i.* [Zarafet'ten] Zariflik, incelik gösterme.

**isyan,** *A. i.* Ayaklanma.

**iş,** Bk. AYŞ.

**işa',** *A. i.* **1.** Gece karanlığı başladığı zaman. Sular kararduğı vakit. **2.** Akşam veya yatsı namazı. **3.** Akşam yemeği.

**işaa, işaat,** *A. i.* [Şüyu'dan] (Haber) yayma. Herkese duyurma.

**işaât,** *A. i.* [İşaa ç.] (Haber) Duyurmalar, yaymalar. *İşaât-i bedhahane,* kötü niyetlerle haberler yayma; *-kâzibane,* yalan haber yayma.

**işade,** *A. i.* **1.** Seslenme, sesini yükseltme. **2.** Dünya isteğine erişmesi.

**işaeyn,** *A. i.* Akşam ile yatsı za-

manları. *Beyn-el-işaeyn*, akşam ile yatsı arası.

**iş'al,** *A. i.* [Şu'l'den] **1.** Şulelendirme, yakma, tutuşturma. **2.** Alevlendirme, parlatma. Şiddetlendirme.

**iş'ar,** *A. i.* Yazı ile bildirme, haber verme. *İş'ar-i ahîre değin*, en son bildirilecek habere kadar [ç. **İş'arât**].

**işaret,** *A. i.* **1.** Bir şeyi (parmak, el, kaş, göz ile) gösterme. **2.** İz, alâmet. **3.** (Tas.) Doğrudan olmayarak hatırlatma cinsinden verilen emir, rey, irşat. *İşaret-i aliyye*, şeyhülislâm emri; *-ilâhiye*, Tanrı buyruğu [ç. **İşarât**].

**işba',** *A. i.* [Şibi'den] **1.** Doyurma. **2.** (Fiz.) Doyma. **3.** (Ed.) Arap nazmında vezin veya kafiye zoruyle kelimeye bir harf katma.

**işcar,** *A. i.* [Şecer'den] Ağaçlama. Ağaç yetiştirme.

**işfa,** *A. i.* [Şifa'dan] Hastayı iyi etmeye çalışma. Şifalı şey verme.

**işgal,** *A. i.* [Şugl'dan] **1.** İş verme, işle uğraştırma. **2.** İşten alıkoma. Başka bir şeyle uğraştırıp asıl işe engel olma. **3.** Tutma. **4.** Oyalama.

**işba',** *A. i.* [Şehiy'den] **1.** Göz dikmek. **2.** İstenileni verme.

**işhad,** *A. i.* [Şühud'dan] Tanık getirme. Tanık diye gösterme.

**işkâl,** *A. i.* [Şekl'den] **1.** Şüpheli ve karışık olma. Güçlük. **2.** Zorlandırma.

**işkenbe,** Bk. ŞİKEMBE.

**işkence,** *F. i.* Azap, eziyet.

**işkeste,** *F. s.* [Şikest'ten] Kırık. Bitik.

**işküfe,** *F. i.* Şükûfe, çiçek.

**işmam,** *A. i.* [Şemm'den] **1.** Koklatma. **2.** Hafif surette duyurma.

**işmizaz,** *A. i.* **1.** Can sıkılma. **2.** Yüzünü ekşitme. **3.** Titreyip ürperme.

**işrab,** *A. i.* [Şürb'den] **1.** İçirme. **2.** Maksadı açıktan değil de dolayısıyle gösterme. Kapalı surette anlatma.

**işraf,** *A. i.* **1.** Yüksek yere çıkma. Yüksek yere çıkıp anlama. **2.** Hasta ölüm halinde olma.

**işrak,** *A. i.* [Şark'tan] **1.** Parlatma, ışıklandırma. **2.** (Güneş) Doğma.

**işrak,** *A. i.* [Şirk'ten] Tanrıya ortak koşma. Çok tanrı olduğuna inanma.

**işrakıyye,** *A. i.* Pythagoras felsefesi.

**işrakıyyun,** *A. i.* Pythagoras felsefesi yolunda olan kimseler.

**işret,** *A. i.* Keyif veren içki kullanma. İçki içme.

**işrin, işrun,** *A. s.* Yirmi, yirminci.

**iştial,** *A. i.* [Şule'den] Tutuşma. Parlama. Alevlenme.

**iştibah,** *A. i.* Şüphe etme, şüphelenme. *Bi iştibah, bilâiştibah,* şüphesiz.

**iştibak,** *A. i.* [Şebeke'den] Örülme, örgülenme. Karışma, birbirine geçme.

**iştidad,** *A. i.* [Şiddet'ten] Sertleşme. Ağırlaşma. Büyüme. Artma.

**iştigal,** *A. i.* [Şugl'den] İş işleme. Bir şeyle uğraşma [ç. **İştigalât**].

**iştiha,** *A. i.* [Şehvet'ten] **1.** İstek. **2.** Boğaz ve mide açıklığı. Açlık. **3.** Fazla istek.

**iştihar,** *A. i.* [Şöhret'ten] Ün alma. Ünlü olma.

**iştikâ,** *A. i.* [Şekva'dan] Şikâyet etme. Yanıp yakılma.

**iştikak,** *A. i.* [Şık'tan] (Gra.) Bir kökten ayrılmış kelimelerin birbirleriyle ve kökleriyle olan ilgileri ve oluş halleri. Türem, türeme.

**iştimal,** *A. i.* [Şümul'den] Kaplama. İçine alma. Çevirme.

**iştimam,** *A. i.* [Şemm'den] Kokusunu alma. Koklama.

**iştira,** *A. i.* [Şira'dan] Satın alma.

**iştirak,** *A. i.* [Şirket'ten] **1.** Ortak olma. **2.** Aynı halde bulunma. *Bil-iştirak,* ortak olarak, birlikte.

**iştirakî,** *A. s.* Ortaklıkla ilgili.

**iştirakiyye,** *A. i.* Fransızcadan *communisme* karşılığı (XIX. yy.).

**iştitat,** *A. i.* Haksızlık ve zulüm etme.

**iştiyak,** *A. i.* [Şevk'ten] Özleme. Çok göreceği gelme.

**îşünuş,** Bk. AYŞ.

**işve,** *A. i.* Güzellerin gönül alıcı, gönül aldatıcı nazı, davranışı.

**işvebaz,** *F. s.* [İşve-baz] Naz edici.

**işveger, işvekâr,** *F. s.* [İşve-ger, -kâr] Naz eden, edalı.

**i'ta,** *A. i.* [Atâ'dan] Verme. *İtayi malûmat,* bilgi verme; *ita emri,* verile kâğıdı; *ahz ü ita,* alışveriş.

**itaat,** *A. i.* [Tav'dan] Dinleme. Alınan emre göre davranma. *Adem-i itaat,* itaatsizlik, dinlememe; *arz-i itaat,* dinlemezlikten vazgeçip dinleyeceğini söyleme.

**itab,** *A. i.* Paylama, azarlama, tersleme. Darılma.

**it'ab,** *A. i.* [Taab'dan] Yorma.

**îtad,** *A. i.* Kazık çakma.

**i'tak,** *A. i.* [Itk'tan] Köle veya cariye azadetme. Azat.

**itale,** *A. i.* [Tul'den] Uzatma. *İtale-i lisan,* dil uzatma, kö-

tü şeyler söyleme; *-yed*, el uzatma.

**it'am,** *A. i.* Bk. IT'AM.

**itare,** *A. i.* [Tayran'dan] **1.** Uçurma, uçurtma. **2.** Çabucak gönderme, yollama.

**itba',** *A. i.* **1.** Ardına katmak. **2.** (Gra.) Bir kelime arkasından ona benzer söylenen anlamsız söz: at mat'taki «mat» gibi.

**itbal,** *A. i.* Kederlendirme, kederlendirilme.

**itfa,** *A. i.* **1.** Söndürme. **2.** Dindirme, bastırma. **3.** (Fiz.) Sönüm. *İtfa-yi düyun*, borcun faizle beraber anaparadan da ödenmesi, *amortissement* karşılığı; *itfa-yi naire-i fesad*, fesat ateşinin söndürülmesi, bastırılması.

**itfaiyye,** *A. i.* Yangın söndürme ekipi.

**ithaf,** *A. i.* [Tuhfe'den] Armağan verme. Hediye etme.

**ithafname,** *F. i.* [İthaf-name] Bir eserin bir kimse adına olduğunu gösteren yazı.

**itham,** *A. i.* [Töhmet'ten] Töhmetlendirme, suçlulandırma.

**itibar,** *A. i.* [Ubur'dan] **1.** Önem verme. **2.** Saygı gösterme. **3.** Şeref, haysiyet. **4.** Bir şeyin gerçek değil kararlaştırılan değeri. **5.** İbret alma. **6.** Ticarette söz veya imzaya olan inanç, kredi.

**itibarât,** *A. i.* [İtibar ç.] Varsaymalar, öyle zannetmeler. Faraziyeler.

**itibaren,** *A. zf.* Başlayarak.

**itibarî, itibariye,** *A. s.* Gerçek olmayan, varsayılan.

**i'tidad,** *A. i.* **1.** Bir şeyi kol üzerine alma. **2.** Yardım isteme.

**itidal,** *A. i.* [Adl'den] **1.** Eşitlik. **2.** Orta oluş, ortalama. **3.** Yavaşlık, yumuşaklık. **4.** Uygunluk. **5.** (Ast.) Gün-tün eşitliği.

**itikad,** *A. i.* [Akd'den] **1.** İnanma. **2.** Bir din veya mezhebin inanma tarafı, temelini meydana getiren inanç.

**itikadat,** *A. i.* [İtikad ç.] İtikatlar. *İtikadat-i bâtıla*, (masalımsı) asılsız şeylere inanma.

**itikadî,** *A. s.* İtikatla, inanla ilgili.

**itikadiyyat,** *A. i.* İtikat, inan konuları.

**i'tikâf,** *A. i.* Bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme.

**i'tikâl,** *A. i.* [Ekl'den] Yenme, aşınma, oyulma.

**i'tilâ,** *A. i.* [Ulüv'den] **1.** Yükselme. Yukarı çıkma. **2.** Yüksek rütbelere çıkma.

**i'tilâf,** *A. i.* [Ülfet'ten] **1.** Görüşme. **2.** Uygunluk. Uyuşma [ç. **İtilâfat**].

**i'timad,** *A. i.* [Amd'den] **1.** Da-

yanma. **2.** Güvenme. Güven.

**itimaden,** *A. zf.* Güvenerek, dayanarak.

**itimadname,** *F. i.* [İtimad-name] Elçilerin gittikleri ülkeye götürdükleri hükümet mektubu. (Bu mektup alındıktan sonra elçilik başlar.)

**itina,** *A. i.* [Anâ'dan] Çok dikkat etme. Önemle çalışma. Özenme.

**itiraf,** *A. i.* [İrfan'dan] Kendi için iyi sayılmayacak bir hali gizlemeyip söyleme [ç. **İtirafat**].

**itiraz,** *A. i.* Bir fikir veya kararı kabul etmeyip çürütmeye kalkışma [ç. **İtirazat**].

**itisaf,** *A. i.* Doğru yoldan ayrılma. Yolsuzluk. Haksızlık yapma.

**i'tisam,** *A. i.* [İsmet'ten] **1.** Bir şeye yapışarak sıkı sıkı tutunma. **2.** Günah olabilecek şeylerden sakınma.

**itiyad,** *A. i.* Âdet edinme. Alışma. Alışkanlık [ç. **İtiyadat**].

**itiza',** *A. i.* Birinin adamı olduğunu iddia etme.

**itizal,** *A. i.* [Azl'den] **1.** Bir tarafa çekilme. **2.** İşten çekilme. **3.** Takımdan ayrılma. **4.** İslâmlıkta ehl-i sünnet inançlarından ayrılan takım ve onun mezhebi.

**itizam,** *A. i.* [Azimet'ten] Gitmeye davranma. Gitme.

**itizar,** *A. i.* [Özr'den] Özür dileme [ç. **İtizarât**].

**itizaz,** *A. i.* [Aziz'den] Kendini aziz tutma.

**itkâ,** *A. i.* Dayanacak şey kullanma.

**itkan,** *A. i.* **1.** Sağlamlaşma. **2.** Bir şeyi iyice bilme.

**itlâf,** *A. i.* [Telef'den] **1.** Öldürme. **2.** Boş yere harcama. **3.** Bozma. Yok etme [ç. **İtlâfat**].

**itma',** Bk. ITMA.

**itmam,** *A. i.* [Tamam'dan] Bitirme, tamamlama.

**itminan,** *A. i.* **1.** Emin olma. **2.** Birine inanma. **3.** Kesin bilme.

**ittirad,** Bk. ITTIRAD.

**ittiaz,** *A. i.* [Vaaz'dan] Öğüt dinleme.

**ittiba,** *A. i.* Uyma, arkasından gitme.

**itticah,** *A. i.* [Cihet'ten] **1.** Bir cihete yönelme. **2.** (Fel.) Yönelim.

**ittifak,** *A. i.* [Vifak'tan] **1.** Uyuşma. Söz bir etme. **2.** Beraber davranma için sözleşme. **3.** Rasgeliş.

**ittifakan,** *A. zf.* Rasgele.

**ittifakat,** *A. i.* [İttifak ç.] **1.** Uyuşmalar, sözleşmeler. **2.** Rasgele olan şeyler.

**ittifaki,** *A. s.* **1.** İttifaka, sözleşme veya uyuşmaya dair. **2.** Rasgele.

**ittifakiyyat,** *A. i.* Rasgele olan şeyler. (Fransızcadan *hasards* felsefe terimi karşılığı).

**ittifakıyye,** *A. i.* Fransızcadan *occasionnalisme* terimi karşılığı olarak, vesilecilik (XX. yy.).

**ittihab,** *A. i.* [Hibe'den] Bağışı kabul etme.

**ittihad,** *A. i.* [Vahdet'ten] **1.** Birleşme. Bir olma. **2.** Aynı fikirde olma. *İttihad-i ârâ,* oybirliği; *-islâm,* islâm birliği; *-menafi,* menfaatlerin bir ve ortak oluşu; *İttihad ü Terakki,* 1908 Meşrutiyet'inden sonra memlekette görülen siyasal parti.

**ittiham,** *A. i.* [Töhmet'ten] Töhmetli olma. Suçlu olma, suçlanma.

**ittihaz,** *A. i.* [Ahz'den] **1.** Kabul etme. Kabullenme. **2.** Sayma, öyle diye bakma. **3.** Kullanma. **4.** Düşünme, kurma.

**ittika,** *A. i.* [Vikaye'den] **1.** Sakınma. **2.** Tanrıdan korkma. Bu korku ile kendini tutma.

**ittikâ,** *A. i.* Dayanma, yaslanma.

**ittikan,** *A. i.* Gözle görmüş gibi sağlam ve iyi bilme.

**ittisa',** *A. i.* [Vusu'dan] **1.** Bollaşma. **2.** Genişleme, genleşme. **3.** (Fel.) Kaplam.

**ittisaf,** *A. i.* [Vasf'tan] Nitelenme.

**ittisak,** *A. i.* Sıralanma. Dizilip nizamlanma.

**ittisal,** *A. i.* [Vasl'dan] **1.** Ulaşma, bitişme. **2.** Birbirine dokunma. **3.** Yakınlık.

**ittisam,** *A. i.* [Vesm'den] **1.** Damgalanma. **2.** Nişanlanma. Süslenme.

**ityan,** *A. i.* Getirme.

**iva',** *A. i.* **1.** Kondurma, barındırma. **2.** Yerleştirme.

**ivar,** *F. i.* İkindi zamanı.

**ivaz,** *A. i.* Bir şeye karşılık olarak verilen veya alınan şey. *Bilâ ivaz,* karşılıksız, Tanrı için.

**ivazan,** *A. zf.* Karşılık olarak, Karşılığında.

**ivicac,** *A. i.* **1.** Eğri büğrü olma. **2.** Eğrilik. Doğru davranmama.

**iyal,** Bk. AYAL.

**iyar,** Bk. AYAR.

**izâ,** *A. i.* İncitme, incitilme.

**izaa, izaat,** *A. i.* **1.** Açığa vurma. **2.** Yüksek sesle bildirme, ilân etme.

**izaa,** *A. i.* [Zıya'dan] Kaybetme.

**izae,** *A. i.* [Zu'dan] Işık verme. Aydınlatma.

**izabe,** *A. i.* [Zeveban'dan] Eritme.

**iz'aç,** *A. i.* **1.** Yerinden koparıp ayırma. **2.** Rahatsız etme, can sıkma [ç. **İzacat**].

**izafat,** *A. i.* [İzafat ç.] **1.** İzafetler. **2.** (Tas.) Dünya ilgileri.

**izafe,** *A. i.* Katma. Katıştırma.

**izafet,** *A. i.* **1.** İki şey arasındaki ilgi, bağ. **2.** (Gra.) İsim tamlaması, isim takımı.

**izafî,** *A. s.* İzafetle ilgili. Bağlı olduğu nesne ile değişen.

**izafiyye,** *A. i.* Fransızcadan *relativisme* teriminin karşılığı olarak yapılmıştır (XX. yy.)

**izafiyyet,** *A. i.* Bağlılık. İlgi niteliği.

**izah,** *A. i.* [Vuzuh'tan] Apaçık, eksiksiz anlatma [ç. **İzahat**].

**izahe,** *A. i.* **1.** Bir şeyi ayırma. **2.** Kurtulma. **3.** Yok etme.

**izahen,** *A. zf.* Açıklayarak.

**izaka,** *A. i.* [Zevk'ten] Tattırma.

**izale,** *A. i.* [Zeval'den] Giderme, yoketme. *İzale-i bikr,* kızlığı bozma; *-şuyu,* ortaklığı giderme; *-ufunet,* fena kokuyu yoketme.

**izam,** *A. i.* [Azîm ç.] Büyükler, ulular, yüceler.

**izam,** *A. i.* [Azm ç.] Kemikler.

**i'zam,** *A. i.* Gönderme. Yollama.

**i'zam,** *A. i.* [Azm'dan] Büyütme. Gereğinden fazla önem verme.

**iz'an,** *A. i.* **1.** İtaat, dinlemc. **2.** Yürek keskinliği, inanç. **3.** Anlayış, kavrayış.

**izar,** *A. i.* Bele bağlanıp bedenin alt tarafını örten şey. Peştemal.

**izar,** *A. i.* Yanak. *Hali-ül-izar,* utanmaz, arsız; *gülizar,* gül yanaklı.

**i'zaz,** *A. i.* [Azz'den] Ağırlama, saygı gösterme.

**izbar,** *A. i.* Yazma veya bildirme.

**izdiham,** *A. i.* [Zahm'dan] Kalabalık. Bir yere çok kişi yığılma.

**izdira,** *A. i.* Tahkir etme, hakaretle görme.

**izdirad,** *A. i.* Yutma.

**izdiram,** *A. i.* Lokmayı iri iri yutma.

**izdivac,** *A. i.* [Zevc'den] **1.** Çiftleşme. **2.** Evlenme. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Dest-i izdivaç* | *mesele-i izdivaç* |
| *devre-i izdivaç* | *münasebet-i* |
| *fikr-i izdivaç* | *izdivaciye* |
| *hacie-i izdivaç* | *sene-i izdivaç* |
| *hayat-i izdivaç* | *taleb-i izdivaç* |
| *hediye-i izdivaç* | *tasavvur-i izdivaç* |
| *kasd-i izdivaç* | *zemin-i izdivaç* |

**izdiyad,** *A. i.* [Ziyade'den] Çoğalma, artma.

**ized, izid,** *F. i.* **1.** Zerdüştlerin hayır tanrısı. **2.** Tanrı.

**izhar,** *A. i.* [Zuhur'dan] **1.** Gösterme, meydana çıkarma. **2.** Yalandan gösterme, satış.

**izid, ized,** *F. i.* **1.** Zerdüştlerin hayır tanrısı. **2.** Tanrı.

**izkâr,** *A. i.* [Zikr'den] Andırma. Hatıra getirme.

**izlâl,** *A. i.* [Zül'den] Alçaltma, hakir etme.

**izlâl,** *A. i.* [Zıll'dan] Gölge verme. Gölgelendirme.

**izlâm,** *A. i.* [Zulmet'ten] Karanlıkta koyma. Karanlık etme.

**izmihlâl,** *A. i.* **1.** Yok olma. **2.** Bozularak bitme.

**izn,** *A. i.* Bir şeyde yasağın kaldırılması.

**izzet,** *A. i.* **1.** Değer. **2.** Yücelik. **3.** Kudret, kuvvet. **4.** Saygı, ikram. *İzzet-i nefs*, onur, özsaygısı.

# J

**j, 1.** Osmanlı ve Fars alfabelerinin on dördüncü harfidir; Farsça ve yabancı kelimelerde bulunur. **2.** Ebcet hesabında «z» harfi gibi 7 sayısına işarettir.

**jaj, jaje,** *F. i.* **1.** Devedikeni. **2.** Saçma sapan söz.

**jajhâ,** *F. s., i.* Saçma sapan söyleyen.

**jajhayî,** *F. i.* Saçma sapan söyleyicilik.

**jale,** *F. i.* Kırağı, çiy.

**jaledar,** *F. s.* [Jale-dar] Üzerine çiy düşmüş, kırağılanmış.

**jend, jende,** *F. i.* Yamalı, eski hırka.

**jendepuş,** *F. i.* [Jende-puş] Yamalı hırka giyen, fakir.

**jeng,** *F. i.* **1.** Erten veya Erjeng sözünün hafifi. **2.** Yüzdeki buruşukluklar. **3.** Pas. **4.** Göz çapağı.

**jengâlûd,** *F. s.* [Jeng-âlûd] Paslı.

**jengâr,** *F. i.* **1.** Pas, kir. **2.** Bakır yeşili.

**jengârî,** *F. s.* Bakır yeşili renginde boya.

**jerf,** *F. s.* Derin.

**jerfî,** *F. i.* Derinlik.

**jerfîn,** *F. i.* Kapı sürmesi.

**jive,** *F. i.* Cıva.

**jiyan,** *F. s.* Kızgın, kükremiş. *Fil-i jiyan, şîr-i jiyan,* kızmış fil, kükremiş aslan.

**jülide,** *F. s.* Karmakarışık, dağınık (saç).

# K

**k, 1.** Osmanlı ve Fars alfabelerinin yirmi dördüncü, Arap alfabesinin yirmi birinci harfi olan *kaf* harfi ile, Osmanlı ve Fars alfabelerinin yirmi beşinci harfi olan *kef* harfini karşılar. **2.** *Kef* harfiyle yazılı kelimelerden bir kısmı *g* sesi verir ve *kâf-i farisi* denirdi. Bu iki ses, Türkçede bir hayli söyleniş karışıklığına yol açmış, sözlükler arasında birbirini tutmazlıklar göstermiştir. (Böyleleri iki şekilde de gösterilmiştir) **3.** Kaf harfinin ebcet hesabında değeri 100, kef harfinin de 20'dir.

**kaa,** *A. i.* Ev avlusu meydanı.

**kaan,** *A. i.* Çin imparatorunun lakabı.

**kab,** *A. i.* Bir yayın iki uçları arasındaki aralık kadar ölçü. *Kabe kavseyn,* iki yay aralığı kadar.

**kâb,** *A. i.* **1.** Topuk kemiği. **2.** Aşık kemiği. **3.** Oyun zarı. **4.** Sekiz köşeli altı yüzü olan cisim. **5.** Küb. *Kâb-i şum,* uğursuz ayak.

**kaba',** *A. i.* **1.** Üst giyeceği. Cübbe, kaftan. *Kabay-i sefid,* ak sade. **2.** Gömlek. *Kabay-i ahenin,* zırh gömlek.

**kabaçe,** *F. i.* Kısa cüppe, *Kabaçe-i ahen,* zırh yelek.

**kabahat,** *A. i.* **1.** Çirkin davranış. Yakışıksız iş. **2.** Hafif suç. [ç. **Kabahât, kabaih**].

**kabaih,** *A. i.* [Kabiha ç.] Kabahatler.

**kabail,** *A. i.* [Kabîle ç.] Kabileler.

**kabale,** *A. i.* **1.** Kadı tarafından verilen hüccet. İltizam temessükü. **2.** Toptan, götürü satış. **3.** Yahudilerin kendi cemaatlerine verdiği vergi.

**kabban,** *A. i.* Büyük terazi. Kapan. Kantar.

**Kâbe,** *A. i.* Hicaz'da Mekke şehrinde bulunan kutsal yapı.

**Kâbeteyn,** *A. i.* (İki Kâbe) Mekke'deki Kâbe ile Kudüs'teki Mescid-i Aksa. [Eş. **Kıbleteyne**].

**kabız,** *A. s.* [Kabz'dan] **1.** Tutan, alan. **2.** Peklik veren. **3.** (Ana.) Sıkan, çeken. *Kabız-i ervah, kabiz-ül-ervah,* can alıcı (Azrail).

**kabıza,** *A. i.* (Ana.) Büken.

**kabih, kabiha,** *A. s.* **1.** Çirkin. **2.** Yakışıksız, ayıp. *Kabih-ül-veçh,* çirkin yüzlü; *fiil-i kabih,* ayıp iş; *tâbirat-i kabiha,* ayıp sözler; *vech-i kabih,* çirkin yüz.

**kabiha,** *A. i.* Çirkin davranış, ayıp iş [ç. **Kabaih**].

**Kâbil,** *A. i.* Afganistan'ın başkenti.

**kabîl,** *A. i.* Soy, tür, sınıf.

**Kabil,** *A. i.* Âdem peygamberin büyük oğlu olup kardeşi Habil'i öldürerek ilk katil olmuştur.

**kabil,** *A. s.* [Kabul'den] **1.** Olan, olabilir. **2.** Olabilir. **3.** Yetişebilir, istidatlı. *Gayr-i kabil,* olamaz.

| | |
|---|---|
| *af* | *itiraz* |
| *aks* | *izale* |
| *ekl* | *rücu* |
| *hazf* | *tahakkuk* |
| *hitab* | *tahlil* |
| *icra* | *tahalltül* |
| *ihtirak* | *tahammuz* |
| *inhilâl* | *tahkik* |
| *inhina* | *tahlil* |

**kabile,** *A. i.* Bir soydan türemiş, bir başkanın yönetimi altında yaşar, birlikte konup göçer halk [ç. **Kabail**].

**kabile,** *A. i.* Ebe kadın.

**kabiliyyet,** *A. i.* **1.** Kabul edebilir olma. Alabilirlik. **2.** Beceriklilik, işe yatkınlık.

**kâbin,** *F. i.* Evlenirken erkek eşin vermeyi üstüne aldığı nikâh parası.

**kabl,** *A. zf.* Ön. Önde. İleride. *Kabl-el-milâd,* İsa'dan önce. *Kabl-el-vürud,* gelmeden önce; *kabl-et-taam,* yemekten önce, *kabl-et-tarih,* tarih öncesi; *kabl-et-tecrübe,* deney öncesi; *kabl-et-telâki,* buluşmazdan önce; *kabl-et -tufan,* Tufan'dan önce; *kabl-ez-zuhr,* öğleden önce; *mâ-kabl,* önceki.

**kablî,** *A.* Fransızcadan *A priori* terimi karşılığı olarak; önsel, apriyori (XX. yy.).

**kabr,** *A. i.* Mezar [ç. **Kubur**].

| | |
|---|---|
| *Kabri-i hazin* | *delil-i kabr* |
| *vahşet âkin* | *zulmet-i kabr* |
| *azab-i kabr* | |

**kabristan,** *F. i.* Mezarlık.

**kabul,** *A. i.* **1.** Alma. **2.** Görmeye gelen bir kimseyi içeri alma. **3.** Razı olma. **4.** Alıp kullanma. **5.** Bir şeye sahip olma için ikinci söylenen söz (alım satım bununla tamam olur). *Hüsn-i kabul,* iyi karşılanma.

**kabulgâh,** *F. i.* [Kabul-gâh.] Kabul yeri. Tanrının, padişah gibi büyük bir kimsenin dua, dilek gibi şeyleri yerine getirmeleri için kullanılır.

**kâbus,** *A. i.* Uykuda basan ağırlık. Karabasan.

**kabz,** *A. i.* **1.** El ile tutma. Ele alma. Kavrama. **2.** Alma. Teslim alma. **3.** Bir kimsenin ruhu Azrail tarafından alınma. Ölme. **4.** Tutkunluk, peklik. *Kabz ü bast,* kapa-

nıp açılma, daralıp genişleme; *ahz ü kabz*, alma.

**kabza,** *A. i.* **1.** Pençe, avuç. **2.** Tutamak yeri. **3.** Bir tutam.

**kaddahe,** *A. i.* Çakmak taşı.

**kaddese,** *A. f.* Kutlu ve mutlu olsun.

**ka'de,** *A. i.* Oturuş.

**kadeh,** *A. i.* **1.** Küçük bardak. **2.** (Bot.) Kadeh [ç. **Akdah**].

**kadem,** *A. i.* **1.** Ayak. **2.** Adım. **3.** Seksen santim uzunluk ölçüsü. **4.** (İngiliz ölçüsü) otuz santimden biraz fazla ölçü. **5.** Uğur. *Hoşkadem*, uğurlu; *sabitkadem*, devamlı, sürekli [ç. **Akdem, kudam**].

**kadembusî,** *F. i.* [Kadem-busî] Ayak öpme töreni.

**kademe,** *A. i.* **1.** Basamak. **2.** Merdiven ayağı. *Kademe-i ulâda*, ilk basamakta, başlangıçta [ç. **Kademat**].

**kademkeş,** *F. s.* [Kadem-keş] Ayağını çeken, yanaşmayan.

**kademnihade,** *F. s.* [Kadem-nihade] Ayak basmış, gelmiş.

**kademran,** *F. s.* [Kadem-ran] Adım atan, ilerleyen.

**kader,** *A. i.* Alın yazısı. Tanrının ezelde bütün yaratıklar için olmasını buyurduğu şeyler. *Kader-i ilâhî*, Tanrı takdiri, alın yazısı. Çoğu kez *kaza vü kader* şeklinde kullanılır.

**kaderiyye,** *A. i.* İnsan, yaptıklarının yaratıcısıdır, inancında olan mutezile tarikati.

**kadh,** *A. i.* Bir kimsenin ayıbını söyleyerek çekiştirme. *Zemm ü kadh*, kötüleme.

**kadı, kazı,** *A. s.* [Kaza'dan] **1.** Yapan, yerine getiren. **2.** *i.* Şeriat mahkemesi yargıcı. *Kadıy-ül-hacât*, herkesin dileklerini yerine getiren Tanrı; *kadiy-ül-kudat*, en büyük kadı, kazasker veya şeyhülislâm makamında bulunan kimse [ç. **Kuzat**].

**kadım, kadıma,** *A. i.* (Zoo.) Kemirici.

**kadib,** *A. i.* **1.** İnce, düz fidan. **2.** Erkeklik organı.

**kadid,** *A. i.* **1.** Kurutulmuş et. **2.** Etleri dökülmüş, yalnız kemik kalmış gövde, iskelet. **3.** Pek kuru, zayıf kimse.

**kadim, kadime,** *A. s.* [Kıdem'den] **1.** Eski. **2.** Başlangıcı olmayan. **3.** (Huk.) İlk zamanları, öncesini bilir kimse olmayan. **4.** (*i.*) *Ezmine-i kadîme*, eskiçağlar; *Kelâm-ı kadîm*, Kur'an; *min-el-kadîm*, eskiden beri; *tarih-i kadîm*, eskiçağlar tarihi [ç. **Kudema**].

**kadime,** *A. i.* (Ask.) İleri karakol [ç. **Kavadin**].

**kadir,** *A. s.* [Kudret'ten] Güç kuvvet sahibi (Allah).

**kadir,** *A. s.* [Kudret'ten] Kud-

ret sahibi, her şeye gücü yeten (Tanrı sıfatlarındandır).

**Kadirî,** *A. s.* Abdülkadir Geylânî tarikatinden olan.

**Kadiriyye,** *A. i.* Kadirî tarikati.

**kadr,** *A. i.* **1.** Değer. **2.** İtibar, onur. **3.** Rütbe. **4.** Nicelik, derece. *Âlîkadr,* rütbe ve derecesi yüce, *leyle-i kadr,* kadir gecesi (ramazanın 27. gecesi).

**kadrâşina,** *F. s.* [Kadr-âşina] Değerbilir.

**kadrdan,** *F. s.* [Kadr-dan] Değerbilir.

**kadrdani,** *F. i.* Değerbilirlik.

**kadrşinas,** *F. s.* [Kadr-şinas] Değerbilir.

**kâf,** *A. i.* Kef harfinin okunuşu.

**kaf,** *A. i.* Kaf harfinin adı.

**Kaf,** *A. i.* Zümrüd-i Anka yahut sadece Anka kuşunun yaşadığı sanılan masal dağı.

**kafa',** *A. i.* **1.** Kafa. **2.** Baş. **3.** Ense, Arka, geri.

**kafadar,** *F. s., i.* **1.** Arkası sıra giden, uyan. **2.** Arkadaş, kafası birbirine uyan [ç. **Kafadarân**].

**kafavi,** *A. s.* Kafa ile ilgili.

**kafes,** *F. i.* Kafes.

**kâffe,** *A. i.* Hep, bütün, cümle.

**kâffeten,** *A. zf.* Bütün, hep, tümü birden.

**kâfi, kâfiyye,** *A. s.* [Kifayet'ten] Elveren, yetişen.

**kâfil, kâfile,** *A. s.* [Kefalet'ten] **1.** Bir işi üstüne alan. **2.** Kefil olan, birinin yerine ödemeyi üste alan.

**kafile,** *A. i.* **1.** Birlikte yolculuk eden atlılar takımı. **2.** Takım takım veya sıra sıra gönderilen bir şeyin her parçası. *Kafile salâr,* kafile başı [ç. **Kavafil**].

**kâfir, kâfire,** *A. s.* [Küfr, küfran'dan] **1.** Tanımayan, bilmeyen. **2.** Tanrı ve Tanrı birliğine inanmayan. Tanrıya ortak güden. **3.** (Şiirde) karasaç [ç. **Kefere, küffaz**].

**kâfirane,** *F. zf., s.* **1.** Kâfire yakışır hal ve davranış. **2.** Kâfirce.

**Kâfiristan,** *F. i.* **1.** Hindistan'ın kuzey batısında Kâbil civarında dağlık ve oldukça yabanî bir bölge. **2.** Afrika'nın güney kısmının doğu kıyıları. **3.** Genel olarak İslâm olmayanların ülkesi.

**kafiye,** *A. i.* **1.** (Ed.) Nazımda mısra sonlarında bulunan harflerin sesçe birbirine benzemesi. **2.** Nesirde seci harfi [ç. **Kavafi**].

**kafiyeperdaz,** *F. s.* [Kafiye-perdaz] Kafiye uyduran; şair, nâzım [ç. **Kafiyeperdazân**].

**kafiyesenc,** *F. s.* [Kafiye-senc] Kafiye dizen, şair, nâzım.

**kâfur,** *A. i.* **1.** Hindistan'da yetişen bir ağacın zamkından ya-

pılma beyaz, kokulu madde.

**kâfurî,** *A. s.* Kâfurdan yapılma, kâfurla ilgili.

**kâgaz,** *F. i.* Kâğıt.

**kâh,** *F. i.* Köşk.

**kâh,** *F. i.* Saman.

**kahbe,** *A. i.* Namussuz kadın.

**kahhar,** *A. i.* [Kahr'dan] Ziyadesiyle kahredici, batıran, yok eden.

**kâhil,** *A. s.* [Kühulet'ten] Olgun, orta yaşlı. 30-60 yaş arasında olan. Erişkin.

**kâhin,** *A. i.* [Kehanet'ten] Kayıptan haber verdiği sanılan din adamı. Tanrı habercisi.

**kâhinane,** *F. zf.* Kâhine yakışır yolda.

**kâhine,** *A. i.* Kâhin kadın.

**kahir,** *A. s.* [Kahr'dan] **1.** Kahreden. Zorlayan. **2.** Üstün gelen. **3.** Yok eden.

**kahkaha,** *A. i.* **1.** Sesle ve çok gülme. **2.** Sarmaşık gibi tırmanır, mor, kırmızı çiçek açar bir bitki [ç. **Kahkahât**].

**kahkarî, kahkariye,** *A. s.* Arkasını çevirmeyerek hep savaşıp dönme.

**kâhkeşan, kehkeşan,** *F. i.* Samanuğrusu, Hacılar yolu.

**kahr,** *A. i.* **1.** Zorlama. Zorla bir iş yaptırma. **2.** Üstün gelerek batırma, ezme. **3.** Fazla kederlenme. (Ed. Ce.):

*Darbe-i kahr* *emvac-i kahr* *pençe-i kahr* *zehr-i kahr ü* *saye-i kahr* *gazab* *yed-i kahr*

**kahraman,** *F. i.* Yiğit.

**kahramanane,** *F. zf.* Kahramanca. Yiğitçe.

**kahramanî,** *F. i.* Yiğitlik.

**kahren,** *A. zf.* Zorla. Ezerek.

**kâhrüba,** *F. i.* Kehlibar.

**kaht,** *A. i.* Kuraklıktan dolayı ürün alınmama sonucu olan açlık. Kıtlık. *Kaht ü galâ,* kıtlık ve pahalılık.

**kahve,** *A. i.* Kahve.

**kaid,** *A. i.* Komutan.

**kaid,** *A. s.* [Kuud'dan] Oturan.

**kaidan,** *A. i.* [Kaid ç.] Komutanlar.

**kaide,** *A. i.* **1.** Kural. **2.** Ayaklık. **3.** Taban [ç. **Kavaid**].

**kaiden,** *A. zf.* Oturarak.

**kaideten,** *A. zf.* Kurala göre, kurala uygun olarak.

**kaidevi,** *A. s., i.* **1.** Kural ile ilgili. **2.** (Geo.) Tabana ait.

**kail,** *A. s.* [Kavl'den] **1.** Diyen, söyleyen. **2.** Başka birinden duyarak söyleyen. **3.** Razı.

**kaim, kaime,** *A. s.* [Kıyam'dan] **1.** Ayakta duran. Ayağa kalkan. **2.** Duran, sürüp giden. **3.** Birinin yerini tutan. **4.** Namaz kılan, vaktinin çoğunu namaz kılmakla geçiren. **5.** (Geo.) Dik.

**kaime,** *A. i.* **1.** Uzun kâğıt üs-

tüne yazılan buyruk. **2.** Kitap yaprağı. **3.** Ufak kâğıt. **4.** Kâğıt para.

**kaimen,** *A. zf.* **1.** Ayakta olarak. **2.** Dikey olarak. **3.** Yıkılmamış, canlı olarak.

**kaimmakam,** *A. i.* [Kaim-makam] **1.** Birinin yerine geçen, yerini tutan. **2.** Kaza kaymakamı. **3.** Yarbay.

**kâin,** *A. s.* [Kevn'den] Bulunan, varolan, mevcut olan.

**kâinat,** *A. ç. i.* Her ne var ise hepsi. Yaratıklar. Yer gök. *Fahr-i kâinat, seyyid-i kâinat, zübde-i kâinat,* Muhammet peygamber.

**ka'kaa,** *A. i.* Silâh çatırtısı.

**kaknus,** *F. i.* Gayet iri bir masal kuşu olup çok delikli gagasından yel estikçe birtakım sesler çıkarırmış.

**kakum,** *A. i.* Kuzey bölgelerde bulunur, siyah kuyruklu bir hayvan olup kürkü değerli idi.

**kakuze,** *A. i.* Boş maşraba [ç. **Kavakiz**].

**kâkül, kâgül,** *F. i.* Kâhkül.

**kal,** *A. i.* Söz. *Kale almamak,* sözünü etmemek; değer vermemek; *kîl ü kal,* dedikodu.

**kal',** *A. i.* **1.** Sökme. Söküp çıkartma. **2.** Yerinden oynatma. Temelinden yıkıp atma.

**kâlâ,** *F. i.* **1.** Kumaş. **2.** Giyim kuşam için güzel şeyler. **3.** Anamal, ustalık.

**kal'a,** *A. i.* Kale. Etrafı kuvvetli surette korunmuş olan yapı [ç. **Kıla**].

**kal'abend,** *F. s.* [Kal'a-bend] Bir kale içinde yaşamaya hükümlü.

**kal'adâr,** *F. i.* [Kal'a-dâr] Kale koruyucusu. Dizdar.

**kalâid,** *A. i.* [Kılâde ç.] Gerdanlıklar.

**kalail,** *A. i.* [Kalil ç.] Az şeyler.

**kalâk,** *A. i.* Sıkıntıda olma, gönül daralma.

**kalb,** *A. i.* **1.** Yürek. **2.** Gönül, duygu merkezi. **3.** Her şeyin ortası. Önemli noktası. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Kalb-i hamiyet* | *-ka'r-i neşe* |
| *-hayat* | *a'mak-i kalb* |
| *-hazin* | *azm-i kalb* |
| *-masum* | *buhayre-i kalb* |
| *-mecruh* | *curha-i kalb* |
| *-meftur* | *elem-i kalb* |
| *-metruk* | *emel-i kalb* |
| *-mustarip* | *enin-i kalb* |
| *-müşfik* | *feryad-i kalb* |
| *-nale-meşhun* | *harim-i kalb* |
| *-nasad* | *hıyanet-i kalb* |
| *-saf* | *ihtilâc-i kalb* |
| *-sermedî-heyecan* | *kitab-i kalb* |
| *-şefkat* | *leyl-i kalb* |
| *-şeyda* | *meyl-i kalb* |
| *-tabiat* | *penah-i kalb* |
| *-teessür* | *selsebil-i kalb* |
| *-ka-r-i meşcere* | *vekar-i kalb.* |

**kalb,** *A. i.* **1.** Değiştirme. **2.** Harflerin yer değiştirmesi.

**kalben,** *A. zf.* İçten, yürekten. Kendi kendine.

**kalbgâh,** *F. i.* [Kalb-gâh] Ordunun sağ ve sol kanatlarının arası, merkez bölümü. **2.** Canevi.

**kalbî,** *A. s.* Yürekten, yürekle ilgili.

**kâlbüd,** *F. i.* **1.** Kalıp, şekil. **2.** Gövde, kafes.

**kalbzen,** *F. s.* [Kalb-zen] **1.** Kalpazan. Para sahtecisi. **2.** Yalancı.

**kal'e, kal'a,** Bk. KAL'A.

**kâle, kâlâ,** Bk. KÂLÂ.

**kalem,** *A. i.* **1.** Kalem. **2.** Yazı aleti. **3.** Maden veya taş üzerine kazmak için olan keskin uçlu alet. **4.** Tülbent ve kumaş üzerine boya çekmek için kullanılan ince fırça. **5.** Yazı çeşitlerinden her biri. **6.** Yazı, yazma. **7.** Resmî dairelerden her biri. **8.** Yabanî ağaçları aşılama çeşitlerinden biri. **9.** Listede yazılı maddelerden her tanesi. *Ceff-el kalem,* hemen hüküm vererek, düşünmeden; *ehl-i kalem, erbab-i kalem,* yazarlar, elleri kalem tutanlar [ç. **Aklâm**].

**kalemen,** *A. zf.* Kalemle, yazı **ile.** Sayıca.

**kalemdan,** *F. i.* [Kalem-dan] Kalem konan kutu.

**kalemî, kalemiyye,** *A. s.* Kalemle ilgili.

**kalemiyye,** *A. i.* Eskiden kalemlerde yazı karşılığı alınan para.

**kalemkâr,** *F. i.* [Kalem-kâr] **1.** Tülbent, ince kumaş üzerine fırça ile şekil yapan yazmacı. **2.** Duvar ve tavanlara süs yapan, nakkaş. **3.** Maden üzerine kazarak şekil yapan.

**kalemkeş,** *F. s.* [Kalem-keş] **1.** Yazan, yazıcı. **2.** Çizen, yazıda silinti yapan.

**kalemrev,** *F. i.* [Kalem-rev] Bir hükümdar veya hükümetin hükmünün geçtiği yer.

**kalemtıraş,** *F. i.* [Kalem-tıraş] Kalem açma, yontma aleti.

**kalemzede,** *F. s.* [Kalem-zede] Yazılmış.

**kalemzen,** *F. s.* Yazan.

**kalen,** *A. zf.* Sözle, söyleyerek. *Kaalen ve kalemen,* sözle ve yazı ile.

**kalender,** *F. i.* Dünyadan el çekip başı boş dolaşan derviş.

**kalenderane,** *F. zf.* Kalenderce. Kalendere yakışır surette.

**kalenderî,** *A. i.* **1.** Kalender hali. Serserilik. Filozofluk. **2.** (Ed.) Nazım şekli.

**kalenderiyye,** *A. i.* Kalenderlik tarikatı.

**kalensöve,** *A. i.* **1.** Tepesi sivri külâh. **2.** (Bot.) Yüksük.

**kalevi,** *A. s.* (Kim.) Alkali [ç. **Kaleviyat**].

**kali',** *A. s.* [Kal'den] Kökünden söküp koparan.

**kalib,** *A. i.* Kalıp.

**kaliçe,** *F. i.* Küçük halı.

**kalil,** *A. s.* [Kıllet'ten] Az.

**kall',** *A. s.* Dedikoducu.

**kallâb,** *A. s.* Sahteci, kalpçı.

**kallâş,** *A. s.* Kalleş. Hileci. Dönek.

**kaltaban,** *F. i.* Pezevenk. Namussuz.

**kam',** *A. i.* Ezip kırmak. Zaptetmc.

**kâm,** *F. i.* İstenenen şey. Arzu. Meram. *Bekâm,* isteğine kavuşmuş; *hodkâm,* bencil; *nakâm,* isteğine kavuşmamış.

**kâmbahş,** *F. s.* [Kâm-bahş] Herkesin isteğini yerine getiren, bağışçı, ihsan edici.

**kâmbîn,** *F. s.* [Kâm-bîn] Merama erdiren.

**kâme,** *F. i.* Kâm. İstek, arzu. *Bülkâme,* isteği çok.

**kamer,** *A. i.* [Gökcismi] Ay.

**kameri, kameriyye,** *A. s.* Ay ile ilgili. *Huruf-i kameriyye* (Arap. gra.) *El* sözünün *l* harfini okutan harfler (Elif, b, c, ha, hı, ayn, gayn, fe, kaf, kef, mim, vav, he, ye); *sene-i kameriyye,* gök cismi ayın hareketiyle hesaplanan yıl; *şuhur-i kameriyye,* ayın tam bir devriyle hesap edilen aylar (Arabî aylar da denir).

**kameriyye,** *A. i.* **1.** Çardak. **2.** Bahçelerde yapılan küçük süslü köşk.

**kamet,** *A. i.* Boy bos. *Kamet-i balâ,* uzun boy; *-dilcu,* gönlü hoşlandıran boy; *-mevzun,* düzgün, yakışık boy.

**kâmil,** *A. s.* [Kemal'den] **1.** Bütün. Tam. Eksiksiz. **2.** Kemale ermiş, olgun. **3.** Pişkin, yaşını almış. **4.** Bilgin, bilgisi çok kimse, *Kâmil-ülayar,* ayarı tam, karışık veya eksik değil.

**kâmilen,** *A. zf.* Tamı olarak. Hep, bütün.

**kâmiliyye,** *A. i.* Bir Şii tarikatı.

**kâmin,** *A. s.* Gizli, saklı. (Fiz.) Potansiyel.

**kamîs,** *A. i.* Gömlek.

**kâmkâr, kâmgâr,** *F. s.* [Kâm-kâr] İsteğine ulaşmış. Mutlu.

**kamıl,** *A. i.* Bit.

**kâmran,** *F. s.* [Kam-ran] İsteğine kavuşmuş. Kutlu, mutlu.

**kâmranî,** *F. i.* İsteğine ulaşanın hali. Kutluluk, mutluluk.

**kâmreva,** *F. s.* İsteğine erişen. İsteğini meydana getiren.

**kamus,** *A. i.* **1.** Deniz. **2.** Sözlük. **3.** (*Ö. i.*) Firuzabadî'nin Arapça sözlüğü.

**kâmver,** *F. s.* İsteğine kavuşmuş. Mutlu.

**kâmyab,** *F. s.* [Kâm-yab] İstediğini bulmuş.

**kân,** *F. i.* **1.** Maden kuyusu. Maden ocağı. **2.** Bir şeyin kaynağı. **3.** Bir niteliğin bol olarak bulunduğu kimse. *Kân-i kerem*, kerem, bağış kaynağı, bağışı bol; *-merhamet*, pek merhametli kimse.

**kanaat,** *A. i.* **1.** Bir şeyi yeter bulup fazlasını istememe. **2.** Az şeyle yetinme. Azı yeter bulma. **3.** Kanma, kanım.

**kanaatbahş,** *A. s.* [Kanaatbahş] İnandırıcı.

**kanaatkâr,** *F. s.* [Kanaat-kâr] Az şeyle yetinen. Kanaat sahibi.

**kanaatkârane,** *F. zf.* [Kanaatkâr-ane] Kanaat sahibi kimseye yakışır yolda.

**kanadil,** *A. i.* [Kandil ç.] Kandiller.

**kanat,** *A. i.* **1.** Yer altında su yolu. **2.** (Ana.) Kanal.

**kanatır,** *A. i.* [Kantara ç.] Köprüler.

**kanatîr,** *A. i.* [Kantar ç.] Kantarlar.

**Kanber,** *A. i.* Halife Ali'nin sadık ve sevgili kölesi. (Bu anlamdan mec.) Bir evin gedikli kimsesi.

**kand,** *A. i.* (Bitkiden çıkarılan) Şeker.

**kandil,** *A. i.* Kandil.

**kanıt,** *A. s.* [Kunut'tan] Umut kesmiş.

**kani', kania,** *A. s.* [Kanaat'tan] Yeter bulup dahasını istemeyen. Kanaat sahibi.

**kanit,** *A. s.* [Kanut'tan] **1.** İtaatlı. Bağlı. **2.** Tanrı buyruklarına başeğen, dindar.

**kannad,** *A. s.* [Bitkiden] Şeker yapan, şekerci.

**kansa,** *A. i.* **1.** [Kuşlarda] kursak. **2.** (Kuşlarda) Katı.

**kantar,** *A. i.* Kantar [ç. **Kanatîr**].

**kantara,** *A. i.* Taştan ve kemerli köprü [ç. **Kanatir**].

**kanun,** *A. i.* **1.** Kanun. **2.** Kural. **3.** Düzen [ç. **Kavanin**].

**kânun,** *F. i.* **1.** Ateş ocağı. Soba, mangal. **2.** Bir şeyin tutuşup yandığı yer. **3.** Kış mevsiminin ilk iki ayı (Ocak ile aralık).

**kanunen,** *A. zf.* Kanuna uygun olarak, kanuna göre.

**kanuni, kanuniyye,** *A. s.* **1.** Kanuna ait, kanunla ilgili. **2.** Kanun koyan. **3.** İyi kanun çalan. **4.** Padişah Süleyman'ın lakabı.

**kanuniyyet,** *A. i.* Bir kararın kanun haline girmesi. Kanun olması. *Kesb-i kanuniyet*, kanunlaşma.

**kanzaa,** *A. i.* İbik.

**kâr,** *F. i.* **1.** İş. **2.** Kazanç. **3.** İşleme, etki. **4.** Savaş. *Kâr-i âkıl*, akıllı işi; *-kadîm*, eski

zaman işi; *kâr ü bâr*, iş güç, kazanç.

**-kâr**, *F. e.* İsimlere katılarak o işi yapan, sahibi anlamını verir.

| | |
|---|---|
| *efsunkâr* | *minakâr* |
| *füsünkâr* | *riyakâr* |
| *günahkâr* | *sahtekâr* |
| *hizmetkâr* | *sanatkâr* |
| *hilekâr* | *sandukkâr* |
| *işyankâr* | *şivekâr* |
| *kalemkâr* | *tamakâr* |
| *kanaatkâr* | |

**ka'r**, *A. i.* Deniz ve kuyu gibi şeylerin derin dibi. *Ka'r-i derya*, deniz dibi [ç. **Kuur**].

**karabe**, *A. i.* Kırba. Büyük testi.

**karabet**, *A. i.* [Kurb'den] Soyca yakınlık.

**karabîn**, *A. i.* [Kurban ç.] Kurbanlar.

**kâragâh**, *F. s.* [Kâr-agâh] İş bilir, uyanık.

**kâragâhî**, *F. i.* İş bilirlik. Açık gözlülük.

**karain**, *A. i.* [Karine ç,] Karineler. İpuçları.

**karanfil, karanful**, *A. i.* Karanfil.

**karanfiliyye**, *A. i.* (Bot.) Karanfilgiller.

**karaniye**, *A. i.* Kızılcık.

**karar**, *A. i.* **1.** Durma. **2.** Rahat, dinlenme. **3.** Süreklilik. **4.** Konuşma sonu varılan, yapılması istenen sonuç. *Berkarar*, aynı durumda olan, *bikarar*, bir halde durmaz; *düzeh-karar*, durağı cehennem olan; *madelet-karar*, adalet merkezi.

**karardade**, *F. s.* [Karardade] Kararı verilmiş.

**karargâh**, *F. i.* [Karar-gâh] Durup dinlenecek yer.

**karargîr**, *F. s.* [Karar-gir] Kararı verilmiş. Karara bağlanmış.

**kararyab**, *F. s.* [Karar-yab] Karar bulan. Bir yerde oturup dinlenen.

**kâraşina**, *F. s.* [Kâr-aşina] İş bilir, işten anlar [ç. **Kâraşinayan**].

**karatıs**, *A. i.* [Kırtas ç.] Kâğıtlar.

**kârazma**, *F. s.* [Kâr-azma] Görgülü [ç. **Kârazmayan**].

**kârazmude**, *F. s.* [Kâr-azmude] Görgülü, tecrübe sahibi.

**kârhan**, *F. i.* Kervan.

**kârbanseray**, *F. i.* [Kârbanseray] Kervanların konaklayacağı yapı.

**kârdan**, *F. s.* [Kâr-dan] İş bilir, işten anlar [ç. **Kârdanân**].

**kârdanî**, *F. i.* İş bilir kimsenin hali.

**kârdar**, *F. s.* İş tutan. İşi elinde tutan [ç. **Kârdaran**].

**kârdide**, *F. s.* [Kâr-dide] İş gör-

müş. Tecrübeli [ç. **Kârdidezân**].

**kârferma,** *F. s.* [Kâr-ferma] İş buyuran. Hükümdar.

**kârgâh, kârgeh,** *F. i.* İşyeri. Fabrika.

**kârger,** *F. s.* [Kâr-ger] İşleyen, etki yapan.

**kârgüzar,** *F. s.* [Kâr-güzar] İş beceren. Becerikli.

**karha, kurha,** *A. i.* Yara. *Karha-i âkile,* durmadan genişleyen yara; *-efrenciye,* frengi yarası; *-redie,* iyileşmesi zor, kötü yara.

**kârhane,** *F. i.* [Kâr-hane] **1.** İşyeri, iş işlenen yer. **2.** Fabrika. **3.** Süt satılan, sütten öteberi yapılan yer. **4.** Genelev.

**kari,** *A. i., s.* [Kıraat'ten] **1.** Okuyan, okuyucu. **2.** Kur'an'ı usulüne uygun okuyan. [ç. **Kari'în, kura'**].

**karia,** *A. i.* **1.** Kıyamet. **2.** Birden gelen belâ. **3.** Kur'an suresi.

**karib, karibe,** *A. s.* [Kurb'dan] **1.** Yakın. **2.** Yerce ve zamanca yakın. **3.** Soyca yakın.

**kariha,** *A. i.* **1.** İnsanda kendiliğinden olan fikir. **2.** Padişahın aklına gelip buyurduğu iş. **3.** Fikir kuvveti.

**karin,** *A. s., i.* **1.** Yakın. **2.** Bir şeyi elde eden, nail olan. **3.** Hısım, komşu gibi yakınlardan her biri. **4.** Padişaha yakın hizmetlerde bulunan [ç. **Kurena**].

**karine,** *A. i.* Karışık ve belirsiz bir şeyin anlaşılmasına, çözülmesine yarayan hal. İpucu [ç. **Karain**].

**karir,** *A. s.* Sevinmiş. *Karir-ül-ayn,* gözü aydın.

**kâriz,** *F. i.* Keriz. Yeraltı lâğımı.

**karn,** *A. i.* **1.** Boynuz. **2.** Yüz yıllık zaman. **3.** Zaman, devir.

**kârname,** *F. i.* Usta çıkacak çırakların ustalıklarını göstermek için yaptıkları iş örneği.

**karneyn,** *A. i.* İki boynuzlu. *İskender-i zülkarneyn,* Büyük İskender'in lakabı.

**kârsaz,** *F. s.* [Kâr-saz] İş yapan, becerikli.

**kârşinas,** *F. s.* [Kâr-şinas] İş bilir, işten anlar.

**Karun,** *A. i.* **1.** Musa peygamber zamanında zenginliğiyle ün almış, paygamberin inkisarı üzerine parasıyle yere batmış kimse. **2.** Bu addan alınarak «çok zengin kimse» anlamına kullanılmıştır.

**kârvan,** *F. i.* Kervan.

**kârvanseray,** *F. i.* Kervanların konaklayacakları yapı.

**karye,** *A. i.* Köy [ç. **Kura**].

**karz,** *A. i.* Ödünç. Borç. *Karz-i hasen,* faizsiz olarak verilen borç para.

**karzen,** *A. zf.* Borç olarak.

**kârzâr, kâr ü zâr,** *F. i.* **1.** Cenk. **2.** Cenk yeri.

**kas'a,** *A. i.* **1.** Çanak, kâse. **2.** Yemek kabı.

**kasab,** *A. i.* **1.** Saz, kamış. **2.** (Ana.) Bronş. **3.** İnce keten bezi. *Kasab-i Mısrî,* Mısır' da dokunmuş keten bezi; *Kasab-ül-Hind,* Hint kamışı; *kasab-üs-sabak,* benzerlerine üstün gelen kimse; *kasab-üs-sükker,* şeker kamışı.

**kasaba,** *A. i.* **1.** Kasaba. **2.** Köyden büyük, şehirden küçük yer [ç. **Kasabat**].

**kasabat,** *A. i.* [Kasaba ç.] **1.** (Ana.) Bronşlar. **2.** Kasabalar.

**kasabî,** *A. s.* (Bot.) Kamışsı.

**kasaid,** *A. i.* [Kaside ç.] Kasideler.

**kasame,** *A. i.* Öldüreni bulunmayan kimsenin bulunduğu yer halkından elli kişiye yemin ettirme.

**kâsât,** *A. i.* [Ke's ç.] Keisler, kadehler.

**kasavet,** *A. i.* **1.** Sertlik, katılık. **2.** Acımazlık, duymazlık. **3.** Tasa, kaygı.

**kasd,** *A. i.* **1.** Kurma, niyet. **2.** İsteyerek, bilerek bir işe girme. Bile bile yapma. **3.** Birine karşı kötü istekle davranma. **4.** Öldürme veya yaralama gibi bir işe kalkışma. *An kasdin,* bile bile, isteye isteye; *su-i kasd,* öldürmeye kalkışma, bunu tertipleme.

**kasden,** *A. zf.* Bile bile, isteyerek.

**kasdî,** *A. i.* İsteyerek, niyetle yapılan.

**kâse,** *F. i.* **1.** Çini veya billûrdan yapılma çanak. **2.** Bazı şeylerin kâseyi andıran çukuru. **3.** Başı kaplayan, beyni örten kemik kısmı. *Kâse-i ser,* kafa tası.

**kâselis,** *F. s.* [Kâse-lis] Çanakyalayıcı, dalkavuk [ç. **Kâselisan**].

**kâselisane,** *F. zf.* Dalkavukça.

**kasem,** *A. i.* Ant. *Maal-kasem,* and içerek.

**kasıd,** *A. s.* [Kasd' dan] **1.** Kasdeden, yapmayı aklına koyan. **2.** *(i.)* Haberci, postacı.

**kasım,** *A. s.* [Kısmet'ten] **1.** Ayıran. Bölen. **2.** *(i.)* (Mat.) Bölen. *Kaasım-i müşterek,* ortak tambölen; *-müşterek-i âzam,* en büyük ortak tambölen.

**kasıma,** *A. i.* (Mat.) Diskriminant.

**kasır,** *A. s.* [Kasr'dan] **1.** Kısa. **2.** Kusurlu.

**kasi, kasiye,** *A. s.* [Kasvet'ten] Katı, sert.

**kâsib, kâsibe,** *A. s.* [Kisb'den] Kazanan. Kazanmak için çalışan. İşi gücü olan.

**kâsid,** *A. s.* [Kesad'dan] Sürümsüz, aranmaz. Geçmez.

**kasîd,** *A. i.* Kaside. *Beyt-ül-kasid*, kasidenin en seçkin beyti.

**kaside,** *A. i.* (Ed.) On beş beyitten aşağı olmamak üzere bir kafiye üzerine ve çoğunun konusu büyükleri övmek olan manzume [ç. **Kasaid**].

**kasidegû,** *F. s.* [Kaside-gû] Kaside söyleyen, kaside yazan.

**kasideperdaz,** *F. s.* [Kaside-perdaz] Kaside yazan.

**kasideserâ,** *F. s.* [Kaside-serâ] Kaside söyleyen, kaside yazan.

**kâsir,** *A. s.* [Kesr'den] Kıran, kırıcı. *Kâsir-ül-esnam*, put kırıcı, İbrahim peygamber.

**kasîr, kasire,** *A. s.* [Kasr'dan] Kısa. *Kasîr-ül-akl*, aklı kısa, ermez; *kasîr-ül-basar*, miyop; *kasîr-ül-kame*, boyu kısa; *kasîr-ür-re's*, kısa kafalı, brakisefal.

**kasir, kasire,** *A. s.* [Kasr'dan] Zorla işleten.

**kasis,** *A. i.* Keşiş.

**kasr,** *A. i.* Köşk [ç. **Kusur**].

**kasr,** *A. i.* **1.** Kısma. Kısaltma. Kısa kesme. **2.** Kesme, azaltma. Özetleme. **3.** Eksiklik. **4.** (Ed.) İbarenin çok kısaltılması. **5.** (Ed.) Aruzda son tefilenin kaldırılması, failâtün'ün failât olması. *Kasr-i yed*, el çekme, vazgeçme; *kasr-ül-basar*, miyopluk.

**kasr,** *A. i.* **1.** Zor ile iş gördürme. **2.** Zor ile işletme.

**kasrî,** *A. s.* Zorla.

**kasriyyet,** *A. i.* Zorlama hali.

**kass,** *A. i.* (Ana.) Göğüs.

**kassab,** *A. i.* Et kesen veya satan, kasap.

**kassam,** *A. i.* [Kısmet'ten] Mirasçılar arasında mirası üleştiren, küçüklerin hakkını koruyan, şeriat memuru.

**kassî, kassiyye,** *A. s.* Göğüsle ilgili.

**kâst,** *F. i.* Eksiklik. *Bi kem ü kâst*, eksiksiz.

**kastal,** *A. i.* Şeker tozu.

**kasvet,** *A. i.* **1.** Katılık. Sertlik. **2.** Acımazlık. **3.** Sıkıntı. İç darlığı.

**kasvetefza,** *F. s.* [Kasvet-efza] İç sıkan, iç sıkıntısını arttıran.

**kasvetengiz,** *F. s.* [Kasvet-engiz] İç sıkan, hazin.

**kâş,** *F. s.* Çok istek, özleme bildirir.

**kâşane,** *F. i.* **1.** Yuva. **2.** Ev.

**kâşi,** *F. s.* İran'ın Kâş şehrinde yapılan bir çeşit çini.

**kâşif,** *A. s.* [Keşf'ten] **1.** Bulan, meydana çıkaran. **2.** (i.) Mısır'da nahiye veya kaza idarecilerine verilen ad.

**kat',** *A. i.* **1.** Kesme, biçme. **2.** Ayırma, ilgi kesme. **3.** Yok etme. **4.** Sona erdirme, bitirme, halletme. **5.** Yol alma. *Kat-i alâka,* ilgiye son verme; *-merahil,* merhaleleri, durak yerlerini geçme, yol alma; *-meratib,* rütbeleri geçme, büyük rütbeye geçme; *-mesafe,* yol alma; *-mükâfi,* (Geo.) parabol; *-münasebet,* ahbaplığı kesme; *-nakıs,* (Geo,) elips; *-nazar,* şöyle dursun; *-zaid,* (Geo.) hiperbol [ç. **Kutu'**].

**kat'a, kat'an,** *A. zf.* (Olumsuz cümlelerde) Hiç, asla, büsbütün.

**kataif,** *A. i.* [Kadife ç.] Kadifeler.

**katar,** *A. i.* [Katre ç.] Katreler.

**katar, kıtar,** *A. i.* **1.** Birbiri arkasına sıralanmış hayvan dizisi. **2.** Bir lokomotifin sürüklediği vagonların hepsi.

**katarat,** *A. i.* [Katre ç.] Katralar.

**katı', katıa,** *A. s.* [Katı'dan] **1.** Kesen. **2.** Kısa kesen, durduran. **3.** (Geo.) Kesen. Sekant. *Alat-i katıa,* kesici aletler.

**katıba,** *A. i.* Bütün, hep, cümle. *Her halde* ve *kaatıba-i ahvalde emr ü ferman hazret-i men-leh-ül-emrindir,* (çok büyük kimselere yazılan dilekçe ve resmî yazılarda bitim olarak kullanılan formül).

**katıbatan,** *A. zf.* **1.** Hepsi, bütünüyle. **2.** Hiçbir zaman, asla.

**kat'i,** *A. s.* **1.** Kestirme, kesin. **2.** Adamakıllı kararlaştırılmış.

**kâtib,** *A. i.* [Kitabet'ten] **1.** Yazı işiyle uğraşan. Kâtip. **2.** (*s.*) Yazan, yazmak bilen. Usta yazıcı. *Kâtib-i ezeli,* (Levh-i mahfuzu yazmış olan) Tanrı; *-felek,* Merkür (Utarid) yıldızı; *-hususî,* (büyük bir kimsenin kullandığı özel kâtip; *-vahy,* Kuran ayetlerini yazan halife Osman; *Serkâtib,* başkâtip; *sırr kâtibi* (*kâtib-i sır*), gizli yazılar yazmada kullanılan kâtip; *kâtib-ül-huruf,* eldeki mektup veya kitabı yazan; *kâtib-i adl,* noter (XX. yy.) [ç. **Ketebe, kuttap**].

**katife,** *A. i.* Kadife [ç. **Kataif**].

**katil, katile,** *A. s.* [Katl'den] **1.** Öldüren. Ölüme sebeb olan. **2.** (*i.*) Adam öldüren kimse.

**katîl,** *A. s.* [Katl'den] Vurulmuş, öldürülmüş [ç. **Kutela**].

**kâtim,** *A. s.* [Ketm'den] Sır saklayan. Sır tutan.

**katiyen,** *A. zf.* Kesin olarak, asla.

**katl,** *A. i.* Öldürme. *Katl-i âmm,* kırım; küçük büyük herkesi öldürme, kılıçtan geçirme; *-nefs,* «intihar» sözü yerine kullanılmıştır, kendini öldürme *-nüfus,* adam öldürme.

**katran,** *A. i.* Katran.

**katre,** *A. i.* Damla [ç. **Katar, katarat**].

**katrecu,** *F. s.* [Katre-cu] Bir damla arayan.

**kattal,** *A. s.* [Katl'den] Ziyade öldürücü.

**kâv, gâv,** Bk. GÂV.

**kavabil,** *A. i.* [Kabile ç.] Ebeler.

**kavadim,** *A. i.* [Kadime ç.] **1.** Kuyruklar. **2.** Kuş kanadının ön yelekleri, uzun tüyleri.

**kavafi,** *A. i.* [Kafiye ç.] Kafiyeler.

**kavafil,** *A. i.* [Kafile ç.] Kafileler.

**kavaid,** *A. i.* [Kaide ç.] Kurallar.

**kavaim,** *A. i.* [Kaime ç.] Kaimeler.

**kavakiz,** *A. i.* [Kakuze ç.] Boş maşrabalar.

**kavalib,** *A. i.* [Kaleb ç.] Kalıplar.

**kavanin,** *A. i.* [Kanun ç.] Kanunlar.

**kavari,** *A. i.* [Karia ç.] **1.** Kıyametler. **2.** Ansızın gelen belâlar.

**kâvi, kaviye,** *A. s.* [Keyy'den] Yakan, yakıcı. (XIX. yy.) Fransızcadan *caustique* karşılığı.

**kavi,** *A. s.* [Kuvvet'ten] **1.** Kuvvetli, güçlü. **2.** Sağlam, inanılır. **3.** Zengin, varlıklı. *Kavi-yül-bünye,* sağlam yapılı.

**kavîm,** *A. s.* [Kıvam, kıyam'dan] Doğru. Ayakta, dik.

**kâviyani,** *F. s.* Kâve ile ilgili, Kâve'ye ait olan. *Direfş-i Kâviyani,* Kâve'nin ayaklandığı zaman bayrak yaptığı önlüğü.

**kavkaa,** *A. i.* (Bio.) Kavkı.

**kavl,** *A. i.* **1.** Söz. **2.** Davranma, iş karşıtı. Lafta kalan şey. **3.** Söz bir etme. Sözleşme. *Kavl ile fiil,* söz ile iş; *kavl-i hod,* kendi sözü; *-mücerret,* kanıtsız, tanıtsız söz [ç. **Akval**].

**kavlen,** *A. zf.* Söz olarak, sözde.

**kavli,** *A. s.* Sözle ilgili, söz niteliğinde.

**kavliyyat,** *A. i.* [Kavli ç.] Boş sözler, kuru laflar.

**kavm,** *A. i.* **1.** İnsan topluluğu. **2.** Bir peygamberin gönderildiği topluluk. *Kavm kabile,* hısım akraba [ç. **Akvam**].

**kavmi, kavmiyye,** *A. s.* Kavim-

le ilgili. Kavme ait. *Asabiyet-i kavmiye*, kavim gayreti gütme.

**kavmiyyat,** *A. i.* Fransızcadan *ethnographie* karşılığı; etnografya (XX. yy.).

**kavs,** *A. i.* **1.** Yay, keman. **2.** (Geo.) Yay. *Kavs-i asabî*, (Ana.) sinirsel yay; *-azamî*, (Ana.) kemik yaylar; *-elektrikî*, (Fiz.) elektrik yayı; *-galsamî*, (Zoo.) solungaç yayı; *-kuzeh*, (Coğ.) alkım; *-rahî*, (Ana.) Ayak kemiği [ç. **Akvas**].

**kavsi,** *A. s.* Yayla ilgili. Yay biçiminde.

**kavvad,** *A. i.* Pezevenk.

**kavval,** *A. s.* [Kavl'den] Çok söyler. Geveze.

**kavvas,** *A. i.* [Kavs'ten] **1.** Oklu asker. **2.** Ok yapan kimse, okçu.

**kay,** *A. i.* Kusma.

**kayasire,** *A. i.* [Kayser ç.] Kayserler.

**kayd,** *A. i.* **1.** Bağlama. **2.** Bağlayacak şey. **3.** Bir yere yazma. **4.** Sınırlama, belirtme. Önem verme, umursanma. *Kayd ü bend*, bağlama; *kayd ü şart*, sözleşmenin bazı taraflarını sıralayan söz veya fıkra; *kayd-i hayat*, yaşadığı sürece, ölünceye kadar; *bi -kayd*, kayıtsız, aldırmaz; *bilâ kayd ü şart*, kayıtsız şartsız; *terkin-i kayd*, kaydını silme, çıkarma, kovma [ç. **Kuyud**].

**kaylûle,** *A. i.* Öğle uykusu.

**kayravaniyye,** *A. i.* Kirene okulu, *Cyrénaique* karşılığı (XX. yy.).

**Kays,** *A. i.* Leylâ ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı olan Mecnun Âmirî'nin asıl adı.

**kayser,** *A. i.* Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı [ç. **Kayasire**].

**kaytas, kıytas,** *A. i.* Balina balığı. Kadırga balığı.

**kaytasiyye, kıytsiyye,** Bk. KIYTISİYYE.

**kayyim,** *A. i.* [Kıyam'dan] Camilerde iş gören kimse. Kayyum.

**kayyum,** *A. s.* [Kıyam'dan] Kendiliğinden var olan. Tanrı sıfatlarındandır.

**kayyumiyyet,** *A. i.* Fransızca felsefe terimi olarak *aséité* karşılığı, özdenlik (XX. yy.).

**kaza',** *A. i.* **1.** Tanrı yazdıklarının oluşu, olması. **2.** Kadının hükmü. Kadılık görevi. **3.** Kadı'nın hükmünün geçtiği yer. Bir kadılık yer. **4.** İstemeden yapılmış, elden çıkmış bir kötülük. **5.** Yapma, yapılma. İşleme. **6.** Vaktinde yapılmayan bir din bor-

cunun sonradan yoluyle ödenmesi. *Kaza-i hacet*, aptes bozma; *ecel-i kaza*, bir kazaya uğrayarak olan ölüm; *ez kaza*, şayet, olur a; *silk-i kaza*, kadılık yolu, mesleği; *taht-i kaza*, bir kadı'nın idaresi altında olan.

**kazaen,** *A. zf.* Bilerek değil; yanlışlıkla, elden çıkarak.

**kazaha,** *F. i.* [Kaza'dan] Kazalar. Kaymakamlık idareleri.

**kazai,** *A. s.* Kaza ile ilgili. Hüküm vermeye ait.

**kazara,** *F. zf.* Kaza işi olarak, bilerek değil.

**kazaya,** *A. i.* [Kaziyye ç.] Kaziyeler. Tasımlar.

**kazazede,** *F. s.* [Kaza-zede] Kazaya uğramış.

**kazf,** *A. i.* Kadına zina isnadetme.

**kazib,** Bk. KADİB.

**kâzib, kâzibe,** *A. s.* [Kizb'den] **1.** Yalancı. **2.** Yalan. *Haber-i kâzib,* yalan haber; *kavl-i kâzib,* yalan söz; *subh-i kâzib,* güneş doğmadan görünen ve biraz sonra kaybolan aydınlık; *şöhret-i kâzibe,* bir müddet için süren haksız ve asılsız ün.

**kaziyye,** *A. i.* **1.** İş, mesele, dava. **2.** (Gra.) Cümlecik. **3.** (Man.) Önerme. **4.** (Mat.) Yardımcı teorem. *Kaziye-i mucibe-i cüziye,* (Man.) Olumlu tikel önerme; *-muhkeme,* (Fel.) Kesin hüküm; *-salibe-i cüziye,* (Man.) yadsılı tikel önerme; *-salibe-i külliye,*(Man.) yadsılı tümel önerme.

**kebab,** *A. i.* **1.** Ateşte pişirilen et. **2.** Ateşte kavrularak veya alazlanarak pişirilen her türlü yiyecek.

**kababe,** *A. i.* Baharattan kara biberi andırır tane.

**kebade,** *F. i.* Talim yayı, kepaze.

**kebair,** *A. i.* [Kebire ç.] Büyük günahlar.

**kebbad, kübbad,** *A. i.* İri limon.

**kebd, kebed,** *A. i.* Karaciğer [ç. **Ekbad**].

**kebedi, kebediye,** *A. s.* Karaciğerle ilgili.

**kebîr, kebîre,** *A. s.* **1.** Büyük, ulu. **2.** Yaşça büyük. Yaşlı. **3.** Çocukluktan çıkmış genç [ç. **Kibar, kübera**].

**kebire,** *A. i.* Öldürme ve zina gibi büyük günah [ç. **Kebair**].

**kebise,** *A. i.* Bir gün fazlası olan yıl. Artıkyıl [ç. **Kebais**].

**kebk, gebk,** *F. i.* Keklik.

**kebud,** *F. s.* Mavi, gök rengi. (Ed. Ce.):

*Asüman-i kebud hande-i kebud*
*çeşman-i kebud serab-ı kebud*

**kebudfam,** *F. s.* [Kebud-fam] Gök renginde, mavi.

**kebudi,** *F. s.* Mavilik.

**kebuter,** *F. i.* Güvercin. *Kebuter-i nameber,* posta güvercini [ç. **Kebuteran**].

**kec, gec,** *F. s.* Eğri, çarpık.

**kecabe, kecave,** *F. i.* Deve üstüne konan oturulacak bir çeşit tahtırevan.

**kecbîn,** *F. s.* **1.** Şaşı. **2.** Eğri gören. **3.** Ters düşünen.

**kecfehm,** *F. s.* [Kec-fehm] Yanlış anlayan [ç. **Kecfehman**].

**keckülâh,** *F. s.* [Kec-külâh] Külâhı eğri.

**kecnazar,** *F. s.* [Kec-nazar] Eğri bakışlı. Hasetçi, kıskanç.

**kecnîhad,** *F. s.* [Kec-nihad] Mayası bozuk. Ters huylu olan.

**kecreftar,** *F. s.* [Kec-reftar] Gidişi eğri. Ters yürüyen.

**kecrev,** *F. s.* [Kec-rev] Eğri giden. Tuttuğu yol aykırı olan.

**kecrey,** *F. s.* [Kec-rey] Fikri, reyi ters, bozuk.

**kectab',** *F. s.* [Kec-tab] Tabiatı ters olan.

**keçkül,** *F. i.* Dilenci çanağı. Keşkül.

**kedd,** *A. i.* Çalışma, çabalama. Emek, iş. *Kedd-i yemîn,* el emeği.

**-kede, -gede,** *F. i.* Ev anlamıyle bileşik isimler şeklinde kullanılır. *Ateşkede, bütkede, meykede.*

**keder,** *A. i.* **1.** Bulanıklık. **2.** Tasa, kaygı [ç. **Ekdar**].

**kedernak,** *F. s.* Tasalı. Gamlı.

**kedme, kedeme,** *A. i.* Nişan. Bere. İz [ç. **Kedemât**].

**kedu,** *F. i.* Kabak.

**keduret,** *A. i.* **1.** Bulanıklık. **2.** Tasa, kaygı.

**keenlemyekün,** *A. ç.* Sanki yokmuş, hiç yokmuş, hiç olmamış gibi.

**keenne,** *A. e.* Güya, sanki.

**kef,** *F. i.* Köpük.

**kef,** *A. i.* **1.** Elin iç tarafı. **2.** Avuç. Avuç dolusu. **3.** Ayak düzü, taban.

**kefaf, kifaf,** *A. i.* Yaşayacak kadar rızık. *Kefaf-i nefs,* bir kimsenin yalnız kendini öldürmeyecek kadar nafakası.

**kefalet,** *A. i.* Birinin bir şeyi yapmadığı halde kendinin o işi yerine getireceğini kabullenme. *Kefalet-i bil-mal,* bir mal için kefil olma; *-bin-nefs,* birinin şahsına kefil olma; *-müteselsile,* birçok kişilerin birbirlerine karşılıklı kefil olmaları; *-nakdiye,* para depozito ederek kefil olma.

**kefaret,** *A. i.* Bir günaha karşı tutulmak üzere yapılan şey veya verilen nesne. *Kefaret-i yemîn,* tutulamayan yemine karşı sadaka vermek, köle

azat etmek gibi gerekli şeriat cezası.

**kefçe,** *F. i.* Kepçe.

**kefe, keffe,** Bk. KEFFE.

**kefen,** *A. i.* Kefin. Ölüyü sardıkları bez.

**kefere,** *A. i.* [Kâfir ç.] Kâfirler. *kefere-i fecere,* günahkâr kâfirler.

**keff,** *A. i.* Çekme. Vazgeçme. *Keff-i yed,* el çekme, karışmama.

**keffe, kefe,** Terazi gözü.

**kefgir,** *F. i.* [Kef-gir] (Köpük tutan) Kevgir.

**kefil,** *A. s., i.* [Kefalet'ten] Kefalet eden. Birinin bir şeyi yapmadığı halde o işi kendi üstüne alan kimse. *Kefil-bil-mal,* borcunun verilmesine; *-bin-nefs,* istenildiği zaman teslim etmek üzere birinin şahsına; *-bit-teslim,* bir malın teslimine kefil olma.

**keh, kâh,** Bk. GÂH.

**kehanet, kihanet,** *A. i.* Kâhinlik. Bakıcılık.

**kehene,** *A. i.* [Kâhin ç.] Kâhinler.

**kehf,** *A. i.* **1.** İn. Mağara. **2.** Sığınak. **3.** (Ana.) Bedendeki oyuk.

**kehhal,** *A. i.* **1.** Gözlere sürme süren. **2.** Göz hekimi.

**kehkeşan,** *F. i.* (Ast.) Samanuğrusu. Hacılar yolu. Saman yolu.

**kehl,** *A. s.* Kemalini bulmuş, 30 - 50 yaş arasında (kimse).

**kehrüba,** *F. i.* [Keh-rüba] Kehlibar.

**kehrübaî,** *A. s., i.* (XIX. yy.) Elektrik anlamında kullanılmaya başlanmıştır. *Kehrübaiyyet* sözü bir süre kullanılmış ise de *elektrikî, elektrikiyyet* sözleri bunların yerlerini tutmuştur.

**kehvare, gehvare,** *F. i.* Beşik. *Kehvarenişin,* beşikteki çocuk. *kehvare-i fena,* fânilik beşiği (bu dünya).

**keis, k'es,** Bk. KE'S.

**kejdüm,** *F. i.* Akrep.

**kelâb,** *A. i.* **1.** Kuduz illeti. Kudurma. **2.** Su ürküntüsü, idrofobya.

**kelâl,** *A. i.* Yorgunluk. Bıkkınlı.

**kelâlâver,** *F. s.* [Kelâl-âver] Yorgunluk getiren, yorucu, sıkıcı.

**kelâm,** *A. i.* **1.** Söz. Lakırdı. **2.** (Gr.) Söz, ibare, fıkra. Anlam ifade eder cümleler ve cümlecikler tümü. **3.** Söyleyiş, nutuk. **4.** Dil, lehçe. **5.** Tanrı ve Tanrı birliğinden bahseden ilim. **4.** Kur'an. *Kelâmullah, kelâm-i kadîm,* Kuran; *Kelâm-i Arap,* Arap dili veya lehçesi; *-kibar* atasözü haline gelmiş hikmet-

li, ünlü söz; *-manzum,* manzum söz; *-mensur,* düzyazı; *-nefsî,* Fransızca *endophaise* karşılığı, içten konuşma; *-resul,* Muhammet peygamberin sözü; *agaz-i kelâm,* söze başlama; *bati-yül-kelâm,* ağır ağır, zorlukla söyler; *hâsıl-i kelâm, hulâsa-i kelâm,* sözün kısası; *ilm-i kelâm,* Tanrı birliğini ve Tanrı ile ilgili bahisleri ispatlayan bilim; *irad-i kelâm,* söz söyleme; *ma lâ kelâm,* söz götürmez, diyecek yok; *mîr-i kelâm,* düzgün ve temiz söz söyler, meclis adamı; *takrir-i kelâm,* söyleme.

**kelâmî,** *A. s., i.* **1.** Söze ait, sözle ilgili. **2.** Kalâmiyye tarikatinden olan.

**kelâmiyye,** *A. i.* Kelâmcılar yolu.

**kelâmiyyun,** *A. i.* Kelâmcılar.

**kelb,** *A. i.* Köpek. *Kelb-i akur,* salar köpek; *kelb-ül-ma,* kunduz [ç. **Kilâb**].

**kelbetan, kelbeteyn,** *A. i.* Kerpeten.

**kelbî,** *A. s.* Köpeğe ait, köpekle ilgili.

**kelbiyye,** *A. i.* Fransızcadan *cinisme* ve *cinique* felsefe terimleri için *kelbiyye* ve *kelbiyyun* sözleri kullanılmıştır, kinizm (XX. yy.).

**kelebçe,** *F. i.* Bileğe takılan küçük zincir, kelepçe.

**kelef,** *A. i.* **1.** Yüzdeki benek benek siyah veya kırmızı noktalar. **2.** Şiddetli sevgi.

**kelîl,** *A. s.* Gözü az gören. İyice ayırt edemeyen.

**Kelile,** *A. i.* Bidpay'ın ünlü Kelile ve Dimne adlı hikâyelerinin kahramanlarından çakal.

**kelim, kilem,** *A. i.* [Kelime ç.] Kelimeler. *Mevsuk-ül-kelim,* sözlerine inanılır; *nafiz-ül-kelim,* sözü geçer.

**kelîm,** *A. s.* [Kelâm'dan] Söz söylenen. İkinci şahıs. *Kelîmullah,* Tur-i Sîna'da Tanrının hitabını duyan Musa peygamber; *sure-i kelîm,* Kur'an'ın yirminci suresi, ki sure-i Tahâ da denir.

**kelime,** *A. i.* **1.** Anlamı olan lafız. **2.** Söz, lakırdı. **3.** (Gra.) İsim, fiil ve harf diye üçe bölünen söz bölümlerinin hepsi. *Kelime-i şehadet,* islâmlığın şartlarından olan eşhedü... cümlesi; *-tayyibe,* gönül alıcı güzel söz; *ilâ-yi kelimetullah,* islâmlığı yükseltme, yayma [ç. **Kelimât**].

**kelle,** *F. i.* Baş.

**kem,** *A. e.* (Soru edatıdır) Kaç?

**kem,** *F. s.* «Az, eksik» anlamıyle kelimelere katılır. *Biş ü kem,* artık ve eksik.

**kema,** *A. e.* Benzetme edatıdır. *Kema-fis-sabık*, eskisi gibi; *kema hiyye*, olduğu gibi, *kemakân*, eskisi gibi.

**kemakl,** *F. s.* [Kem-akl] Aklı az, ahmak.

**kemal,** *A. i.* **1.** Olgunluk, olma. **2.** Tamlık, eksiksizlik. **3.** Değer, baha. **4.** Bilgi, fazilet. *Kemal-i evvel*, Fransızcadan *entéléchie* karşılığı, entelekya.

**kemalât,** *A. i.* [Kemal ç.] İnsanın bilgi ve güzel ahlâkça tam ve olgun olması.

**kemalâtperver,** *F. s.* [Kemal -at-perver] Kemalât sahibi.

**keman,** *F. i.* **1.** Yay. **2.** Keman. **3.** Yayı andırır her şey. *Keman-ebru*, keman kaşlı; *sinekeman*, büyük boylu keman; *tîr ü keman*, ok ile yay.

**kemançe,** *F. i.* Kemençe. Küçük keman.

**kemandar,** *F. s.* [Keman-dar] Yay tutucu.

**kemane,** *F. i.* **1.** Keman veya kemançe yayı. **2.** Makap yayı.

**kemanî,** *F. i.* Kemancı. Keman çalan çalgıcı.

**kemankeş,** *F. i.* [Keman-keş] Okçu, ok atmada usta kimse.

**kemankeşi,** *F. i.* Okçuluk. Ok atıcılık.

**kemayar,** *F. s.* [Kem-ayar] Ayarı bozuk, kalb, hileli.

**kembaht,** *F. s.* [Kem-baht] Talihsiz.

**kembeha,** *F. s.* [Kem-Baha] Değersiz.

**kembidaa,** *F. s.* [Kem-bidaa] **1.** Sermayesi kıt. **2.** Bilgisi az, çok okumamış.

**kem'e,** *A. i.* Domalan, yer mantarı.

**kemend,** *F. i.* **1.** Boyna geçirilen ip ilmik. **2.** Geyik ve benzerleri hayvan yuları. **3.** Güzelin saçı. *Kemend-i zülf*, saçın kemendi.

**kemer,** *F. i.* Kuşak.

**kemerbend,** *F. s.* [Kemer-bend] İşe hazır.

**kemerbeste,** *F. s.* [Kemer-beste] Kuşanmış, kuşak bağlamış, hazır.

**kemgû,** *F. s.* [Kem-gûl] Az söyleyen.

**kemgüftar,** *F. s.* [Kem-güftar] Az söyleyen, az lakırdı eden.

**kemha,** *F. i.* Bir nevi ipek kumaş. Kemha.

**kemîn,** *A. i.* Pusu. *Der-kemin*, pusuda.

**kemîn,** *F. s.* **1.** Çok az. **2.** Pek küçük.

**kemine,** *F. s.* **1.** Güçsüz, aciz. Zavallı.

**kemingâh,** *F. i.* [Kemin-gâh] Pusu yeri.

**kemkadr,** *F. s.* [Kem-kadr] Kadri, itibarı az; âdi.

**kemkıymet,** *F. s.* [Kem-key-met] Değersiz.

**kemmaye,** *F. s.* [Kem-maye] Aslı, cevheri aşağılık, mayası bozuk.

**kemmî,** *A. s.* Nicelikle ilgili, niceliğe ait.

**kemmiyyet,** *A. i.* **1.** Sayı. **2.** Nicelik. **3.** (Gra.) Tekillik veya çoğulluk [ç. **Kemmiyyat**].

**kemmun,** *A. i.* Kimyon.

**kemnam,** *F. s.* [Kem-nam] Adı sanı belirsiz, kimsenin bilmediği.

**kemne,** *A. i.* Gözde olan karasu illeti.

**kempâye,** *F. s.* [Kem-pâye] Rütbesi, derecesi aşağı.

**kemsal,** *F. s.* [Kem-sal] Yaşı az.

**kemter,** *F. s.* Daha aşağı, aşağıda olan.

**kemterane,** *F. s.* Acizce, çok küçükçe. (Kendinden söz ederken alçakgönüllülük diye kullanırdı).

**kemterîn,** *F. s.* En küçük, en aşağı.

**kemyab,** *F. s.* [Kem-yab] Az bulunur. Bulunmayacak kadar az, bulunmaz.

**-ken,** *F. s.* «Kazan, kazıcı, koparan, söken» anlamlarıyla kelimelere katılır. *Kûhken,* dağ deviren; *sikkeken,* sikke kazıcı.

**kenais,** *A. i.* [Kenise ç.] Kiliseler.

**Ken'an,** *A. i.* Filistin, Palestin. *Mah-i Ken'an, Yusuf-i Ken'an,* Yusuf peygamber, *pîr-i Ken'an,* Yakup peygamber.

**kenar,** *F. i.* **1.** Kıyı, çevre. **2.** Deniz kıyısı. **3.** Uç, köşe. Etrafı çevreleyen şey. **5.** Kucaklama. Kucağa alma. *Der-kenar,* bir yazıya bittikten sonra katılan bölüm. (Ed. Ce.)

| | |
|---|---|
| *Kenar-i âfak* | *-mezhere* |
| *-bahr* | *-sükûn* |
| *-me'mun* | *-tecelligâh* |
| *-menaat* | *-tude-i âteş* |
| *-mezar* | |

**kenare,** *F. i.* **1.** Kenar, kıyı. **2.** Kucak.

**kend,** *F. i.* Şeker.

**kende,** *F. s.* Kokmuş.

**kendide,** *F. s.* Kokmuş.

**kendiriyye,** *A. i.* (Bot.) Kendirgiller.

**kendu,** *F. i.* Epey genişçe toprak testi.

**kenef,** *A. i.* **1.** Yön, taraf. **2.** Koruma [ç. **Eknaf**].

**kenif,** *A. i.* Ayakyolu.

**kenisa, kenise,** *A. i.* Kilise [ç. **Kenais**].

**keniz,** *F. i.* Esir kadın. Cariye. *Keniz beçe,* cariyeden olan çocuk.

**kenizek,** *F. i.* Küçük cariye.

**kenz,** *A. i.* Hazne. Define. Yer-

altında saklı değerli eşya. *Kenz-i mahfi*, zaman yaratılmadan önce Tanrının bulunduğu kitman âlemi; *sure-i kenz*, Kuran'ın birinci âyeti [ç. **Künuz**].

**ker,** *F. s.* Sağır.

**kerahet,** *A. i.* **1.** İğrenme. **2.** İstemeyerek, zor altında yapma. **3.** Şeriatın kesin olarak yasak etmediği fakat harama yakınlığı ve ihtimali çok olduğu için çekinilmesi gereken şeyin hali. *Maalkerahe*, istemiye istemiye.

**kerahiyyet,** *A. i.* Bk. KERAHET.

**keramet,** *A. i.* **1.** Kerem bağış. **2.** İkram, ağırlama. **3.** Evliyaların bazı olağanüstü hali. **4.** Ermişçesine yapılmış hareket veya söylenmiş fikir. *Sahib-i keramet*, keramet göstermiş kimse [ç. **Keramât**].

**keran,** *F. i.* Kenar, uç. *Bikeran*, kenarsız, uçsuz bucaksız.

**keraste,** *F. i.* Kereste.

**kerb,** *A. i.* Tasa, kaygı [ç. **Kûrub**].

**Kerbelâ,** *A. i.* Irak'ta, Bağdat dolaylarında İmam Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu yer. Kutsal ziyaret yerlerindendir.

**-kerde, gerde,** *F. s.* «Yapılmış, edilmiş» anlamıyle kelimelere katılır. *Huykerde*, huy edinilmiş; *imalkerde*, yapılmış; *tasmimkerde*, tasarlanmış; *telifkerde*, yazılmış.

**kerem,** *A. i.* **1.** Soyluluk, soyluluğun şartlarından cömertlik. Lütuf, bağış, bahşiş.

**keremkâr,** *F. s.* [Kerem-kâr] Kerem sahibi, cömert.

**keremkârane,** *F. zf.* Kerem sahibine yakışır yolda.

**keremkâri,** *F., s. i.* **1.** Kerem ile ilgili. **2.** Keremlilik, cömertlik.

**keremküster,** *F. s.* Kerem sahibi. Cömert.

**keremperver,** *F. s.* [Kerem-perver] Kerem sahibi.

**keremperverane,** *F. zf.* Kerem sahibine yakışan yolda.

**keremperverî,** *F. i.* Kerem sahibi olma.

**kerh,** *A. i.* Bk. KERAHET.

**kerhen,** *A. z.* **1.** İğrenerek. **2.** İstemeyerek, zorla. *Tav'an ve kerhen*, ister istemez.

**kerîh,** *A. s.* [Kerh'ten] İğrenç, pis, kokan. *Kerih-ül-manzar*, görünüşü çirkin ve iğrenç; *Kerih-ün-nefes*, nefesi, ağzı pis kokan; *rayiha-i kerihe*, pis koku; *savt-i kerih*, çirkin ses.

**kerihe,** *A. i.* İğrenç, nefret edilecek şey.

**kerim,** *A. i.* [Kerem'den] **1.** Kerem sahibi. **2.** Cömert, ver-

gili. **3.** Ulu, büyük. *Allah kerim*, Tanrı kerem ve ihsan sahibidir; Tanrı verir; *Kur'an-i kerim*, Kur'an [ç. **Kiram, kürema**].

**kerimane,** *F. sf.* Kerim insana yakışır surette.

**kerime,** *A. i.* **1.** Ayet. **2.** Kız çocuk.

**kerm,** *A. i.* Bağ kütüğü. Üzüm çubuğu [ç. **Kürum**].

**kerr,** *A. i.* Çekilme ve yeniden hücum etme.

**kerrar,** *A. s.* [Kerr'den] Savaşta çekilip saldırma. *Hayder-i kerrar*, Ali'nin lakabı.

**kerrat,** *A. i.* [Kerreç.] Kezler. defalar. (Mat.) *Kerrat cetveli*, çarpım tablosu.

**kerre,** *A. i.* Kez, defa.

**kerretan,** *A. i.* Sabah ve akşam.

**kerrubi,** *A. i.* Büyük melek.

**kerrubiyan,** *F. i.* [Kerrubî ç.] Tanrıya en yakın melekler.

**kerrubiyyun,** *A. i.* [Kerrubî ç.] Tanrıya en yakın melekler.

**ke's, keis,** *A. i.* **1.** Kadeh, bardak. **2.** Şarap dolu bardak, bir bardak şarap. **3.** (Bot.) Çanak [ç. **Küus**].

**kes,** *F. i.* Kimse, *Bîkes*, kimsesiz; *hiçkes*, hiç kimse; *nakes*, alçak, âdi, pinti, nekes [ç. **Kesan**].

**kesad,** *A. i.* **1.** Sürümsüzlük. Satılmama. Alışveriş durgunluğu. **2.** Kıtlık, yoksuzluk.

**kesafet,** *A. i.* Bulanıklık, Açık ve berrak olmama. Kir, pislik.

**kesafet,** *A. i.* **1.** Sıklık, tokluk. **2.** Kalınlık, yoğunluk. **3.** Saydam olmama. **4.** Koyuluk. **5.** Kalabalık.

**kesalet,** *A. i.* Üşenme, tembellik, Uyuşukluk.

**kesan,** *F. i.* [Kes ç.] Kimseler, insanlar.

**kesb, kisb,** *A. i.* Kazanma, kazanç. **2.** Edinme, peydahlama. **3.** Geçimi sağlama için kullanılan alet veya iş.

**kesel,** *A. i.* Gevşeklik, tembellik. Uyuşukluk.

**ke'si,** *A. i.* [Ke's'ten] **1.** Kadeh, bardakla ilgili, onlara benzer, **2.** (Bot.) Çanaksı.

**kesif,** *A. s.* [Kesafet'ten] **1.** Sık, tok. **2.** Kalın, yoğun. **3.** Saydam olmayan. **4.** Koyu. **5.** Kaba.

**keslân,** *A. i.* Yorgun, uyuşuk.

**kesir,** *A. s.* [Kesret'ten] **1.** Çok, bol. **2.** Çeşitli, türlü. **3.** Çok olan, sık. **4.** (XIX. yy. da terimler konurken) Fransızcadan *poly-* öneki karşılığı olarak kullanılmıştır.

**kesr,** *A. i.* **1.** Kırma, paralama. **2.** Bozma. **3.** (Arap. Gra.) Bir harf'in esre (i) okunması.

**4.** (Mat.) Kesir. **5.** (Ana.) Kemik kırılması. *Kesr-i âdi*, bayağı kesir; *âşari*, ondalık kesir; *-basit*, basit kesir; *-mürekkeb*, bileşik kesir; *-müteväli*, zincir kesir; *-müvellid*, ana kesir [ç. **Küsur, küsurat**].

**kesre,** *A. i.* Esre denilen hareke işaretinin adı (harfin altına konur ve i okutur). *Kesre-i hafife*, i sesi; *sakile*, ı sesi.

**kesret,** *A. i.* **1.** Çokluk, bolluk. **2.** Ziyadelik. **3.** (Tas.) Kalabalık, birden artıklık. *Cem-i kesret*, (Arap. Gra.) dokuzdan çok sayı için kullanılan çoğul tipi.

**kesretiyye,** *A. i.* Fransızcadan *pluralisme* felsefe terimi karşılığı çokçuluk (XX. yy.).

**-keş,** *F. i.* «Çeken çekici» anlamıyle kelimelere ulanır [ç. **Keşan**].

| | |
|---|---|
| *alikeş* | *hasretkeş* |
| *afyonkeş* | *meykeş* |
| *bârkeş* | *mihnetkeş* |
| *cefakeş* | *pişkeş* |
| *dilkeş* | *serkeş* |
| *esrarkeş* | *şimkeş* |
| *gayretkeş* | |

**keşakeş,** *F. i.* **1.** Çekişme. **2.** Tereddüt, sıkıntı, ıstırap. Tasa.

**keşan,** *F. s.* Çeken, çekerek. *Keşan ber keşan, keşan keşan*, zorla, sürükleye sürükleye götürerek.

**keşef,** *F. i.* Kaplumbağa.

**keşf,** *A. i.* **1.** Açma, meydana çıkarma. **2.** Gizli bir şeyi bulma. **3.** Bir sırrı öğrenme. **4.** Olacak bir şeyi önceden anlama. **5.** Tanrı tarafından ilham olunma. **6.** Bir yapıya harcanacak giderin aşağı yukarı hesaplanması. **7.** Askerin gideceği yerin önceden anlaşılması için yapılan hareket.

**keşfiyyat,** *A. i.* [Keşf ç.] Keşifler. Bulunup meydana çıkarılan şeyler.

**keşide,** *F. s.* Çekilmiş. Dizilmiş.

**keşiş,** *F. i.* Karabaş, evlenmez rahip. Manastır rahibi.

**keşk,** *A. i.* Keşkek.

**keşkûl,** *F. i.* Dilencilerin, dervişlerin Hindistancevizi kabuğundan kabı, keşkül.

**keşmekeş,** *F. i.* **1.** Çekişme. Kavga. **2.** Kararsızlık.

**keşşaf,** *A. i.* [Keşf'ten] **1.** Gizli bir şeyi meydana çıkaran. **2.** Sırları ve gizli anlamları çözen, açıklayan.

**keşti,** *F. i.* Gemi. *Keşti-i gam*, gam gemisi (bu dünya); *keşti-i Nuh*, peygamber Nuh'un tufandan kurtulma için yaptığı, içine her canlıdan birer çift aldığı gemi.

**keştiban,** *F. i.* Gemici. Kaptan.

**keştinişin,** *F. s.* [Keşti-nişin] Gemide oturan.

**ketaib,** *A .i.* [Ketibe ç.] Askerler.

**ketibe,** *A. i.* (Çeşitli birlikler halinde) Asker.

**ketb,** *A. i.* Yazma. *Ketb ü tahrir etmek,* yazmak.

**ketebe,** *A. i.* [Kâtib ç.] Kâtipler.

**ketebehu,** *A. e.* Yazmalarda yazının adı ile kullanılır, filan yazdı demektir.

**ketf, ketif kitf,** *A. i.* **1.** Omuz. **2.** Omuz küreği, kürek kemiği [ç. **Ektaf**].

**ketm,** *A. i.* Gizleme, saklama. Sır tutma, söylemeyiş. *Ketm-i adem,* Tanrının ruh ve cisim âlemlerini yaratmayı istediği zaman bütün yaratıkların ilki olan cevher-i ahzar'ın çıktığı yer.

**kettan,** *A. i.* Keten.

**ketum,** *A. s.* [Ketm'den] Her şeyi saklayan. Ağzı sıkı.

**ketumiyyet,** *A. i.* Ketumluk. Ağzına sıkılık.

**kevaib,** *A. i. ç.* Memeleri olgunlaşmış kızlar.

**kevakib,** *A. i.* [Kevkeb ç.] Yıldızlar.

**kevkeb,** *A. i.* Yıldız.

**kevkebe,** *A. i.* **1.** Gökteki yıldız. **2.** Atlı insan kalabalığı. **3.** Alay, gösteriş.

**kevkebî,** *A. s.* Yıldızlarla ilgili. Yıldıza ait.

**kevme,** *A. i.* Fransızcadan *agrégat* felsefe terimi karşılığı; katışmaç, küme (XX. yy.).

**kevn,** *A. i.* **1.** Olma. **2.** Var olma. Varlık. Vücut. *Kevn ü fesat,* (olma ve bozulma) dünya; *kevn ü mekân,* varlık, kâinat [ç. **Ekvan**].

**kevneyn,** *A. i.* İki âlem. Dünya ile ahret. *Seyyid-ül-kevneyn,* iki âlemin ulusu, Muhammet peygamber.

**kevniyyat,** *A. i.* (XX. yy.) Fransızcadan *cosmologie* karşılığı kozmoloji.

**kevr,** *A. i.* Sarık sarma.

**Kevser,** *A. i.* Cennette bir akar suyun adıdır. *Ab-i Kevser, şarab-i kevser,* kevser suyu, şarabı.

**key,** *F. s. zf.* Ne vakit, ne zaman. *Tâ bekey, ta key,* ne zamana kadar?

**key,** *F. i.* Padişah, hükümdar. Fars hükümdarlarından bir tabakanın şahlarının adlarına katılırdı. *Keyhusrev, Keykâvus,* Keykubat.

**keyan,** *F. i.* [Key ç.] Keyler. Şahlar.

**keyaniyan,** *F. i.* Keyler soyundan olanlar. İran'ın Achemenitler ailesi.

**keyf,** *A. i.* **1.** Sağlık, afiyet. **2.**

Memnunluk, hoşlanma. **3.** İç açıklığı. **4.** Neşe. Hafif sarhoşluk. **5.** İstek, heves.

**keyfe,** *A. e.* Her nasıl. *Keyfe mayeşa,* her nasıl isterse; *keyfe mettefak,* her nasıl rastlarsa, rasgele.

**keyfî, keyfiyye,** *A. s.* İsteğe bağlı. Bir düzen veya kanuna bağlı değil. *İdare-i keyfiye, hükm-i keyfî, muamele-i keyfiye.*

**keyfiyyet,** *A. i.* **1.** Nitelik. **2.** Bir şeyin nasıl olması ciheti. **2.** (Gra.) Bazı dillerde kelimelerin müzekker veya müennes olması işi. **3.** Bir olayın geçişi. **4.** Madde, iş.

**keyl,** *A. i.* Tahıl ölçüsü. kile [ç, **Ekyal**].

**keylûs, keymus,** Bk. KİLUS, KİMUS.

**keynune,** *A. i.* Var olma. Varlık.

**keysiyye, kisiyye,** Bk. KİSİYYE.

**Keyvan,** *F. i.* Satürn (Zuhal) yıldızı.

**keyy,** *A. i.* (Yara) Dağlama.

**keza,** *A. e.* Böyle. Böylece. Bu dahi öyle.

**kezalik,** *A. e.* Keza. Bu da öyle.

**kezm,kâzın,** *A. i.* Kızgınlığı yenme. Öfkeyi meydana vurmama.

**kezzab,** *A. s.* [Kizb'den] Çok yalancı.

**kıbab,** *A. i.* [Kubbe ç.] Kubbeler. *Nüh kıbab,* (dokuz kubbe) gökyüzü.

**kıbal, kıbalet,** *A. i.* Ebelik bilgisi ve işi.

**kıbel,** *A. i.* Yan, yön, taraf. *Kıbel-i şer-i şeriften,* şeriat tarafından; *min kıbel-ir-rahman,* Tanrı tarafından.

**kıble,** *A. i.* **1.** Namazda yönenilinen taraf, Mekke yönü. **2.** Herkesin darlıkta baş vurduğu kapı. **3.** Kuzey rüzgârı.

**kıblegâh,** *F. i.* [Kıble-gâh] Kıble tarafı.

**kıblenüma,** *F. i.* [Kıble-nüma] Kıbleyi gösteren pusla.

**kıbletan, kıbleteyn,** *A. i.* (İki Kıble) Mekke ile Kudüs.

**kıbt,** *A. i.* Mısır'ın eski, yerli halkı.

**Kıbtî,** *A. s., i.* **1.** Kıbt soyundan olan. **2.** Çingene [ç. **Kıbtıyan**].

**kıdem,** *A. i.* **1.** Eskilik. Eski zamandan kalmış olma. **2.** Başkasından daha eski olma. Zamanca ileri bulunma. Memurluğa daha evvel girme. **3.** Başlangıcı olmayacak kadar eskilik.

**kıdemî,** *A. s.* Rütbe ve memuriyette eskilik işiyle ilgili.

**kıdve, kudve,** *A. i.* **1.** Uyulacak, ardından gidilecek adam. **2.** Bir sınıf veya topluluğun ba-

şında olan kimse, *Kıdvet-ül-hükema, kıdvet-ül-ulema, kıdvet-ül-ümera*, fermanlarda geçer sözlerdir.

**kılıf,** *A. i.* Beynin zarfı olan kemik, kafatası [ç. **Kuhuf**].

**kılâ',** *A. i.* [Kale ç.] Kaleler.

**kılâa,** *A. i.* Yelken.

**kılâde,** *A. i.* Gerdanlık [ç. **Kalâid**].

**kıllet,** *A. i.* **1.** Azlık. **2.** Kıtlık. **3.** *Cem-i kıllet*, (Arap. gra.) Çeşitli vezinde çoğulları olan isimlerin bu çoğullarından dokuzdan aşağıya mahsus olanları.

**kîlûkaal,** *A. s.* Dedikodu.

**kımat,** *A. i.* Örtü. Sargı. Sarılacak bez.

**kıraat,** *A. i.* **1.** Okuma, ibare sökme. **2.** Düzgün ve sürekli okuma.

**kırab,** *A. i.* Bıçak, kılıç kını.

**kıran,** *A. i.* **1.** Yakınlık. **2.** (Ast). İki gezegenin bir burçta bulunması. *Kıran-i nahseyn* (*nahs-i kıran*), Mars ile Satürn'ün aynı burçta birbirine yaklaşması, kutsuzluk işareti; *kıran-i saadeyn* (*sad-i kıran*), Venüs ile Jüpiter'in aynı durumda olması, kut luluk işareti; *sahib-kıran*, talihi kutlu, kendi çok kuvvetli hükümdar.

**kırat,** *A. i.* Dört keçi boynuzu çekirdeği ağırlığında mücevher tartı birimi.

**kırd,** *A. i.* Maymun [ç. **Kurud**].

**kırda,** *A. i.* (Zoo.) Primatlar.

**kırtas,** *A. i.* Kâğıt.

**kırtasî, kırtasiye,** *A. s.* Kâğıda ait, kâğıtla ilgili. *Masarif-i kırtasiye*, kâğıt ve yazı işi giderleri.

**kırtasiyye,** *A. i.* Kâğıtla yapılan muameleler. Kâğıt işleri.

**kıs,** *A. f.* «Kıyas et, buna benzet» anlamıyle birkaç deyimde kullanılır ve *kıssai alâ haz-el-baki, ve kıssi aleyhil bevaki*.

**kısaiyye,** *A. i.* (Bot.) Kabakgiller.

**kısas,** *A. i.* [Kıssa ç.] Kıssalar. *Sure-i kısas*, Kuran'ın 28. suresi; *kısas-i enbiya*, peygamberler tarihi.

**kısâs,** *A. i.* Öldürenin öldürülme, yaralayanın yaralanma cezası. «Dişe diş, göze göz».

**kısasen,** *A. zf.* Kısas yoluyle, öldüren veya yaralayan eşit şekilde cezalandırılarak.

**kısın,** *A. i.* **1.** Parçalara ayrılmış şeyin her parçası. **2.** Çeşit, tür. **3.** Parça. **4.** Bölük [ç. **Aksam**].

**kısmet,** *A. i.* **1.** Bölme. Payetme. **2.** Kader. Tanrı takdiri olan şey. *Kısmet-i askeriye*, kassamlık işi; *haric-i kısmet*, (Mat.) bölüm.

**kıssa,** *A. i.* **1.** Anlatılan gerçek veya uydurma olay. Hikâye. **2.** Baştan geçen hal, olay. *Elkıssa,* sözün kısası [ç. **Kısas**].

**kıssahan,** *F. i.* [Kıssa-han] Hikâye söyleyen kimse.

**kıssaperdaz,** *F. i.* [Kıssa-perdaz] Kıssa, masal düzen kimse.

**kıssis,** *A. i.* Keşiş, rahip.

**kıst,** *A. i.* **1.** Bölüşmede, tartı veya ölçüde doğru davranma. **2.** Pay. **3.** Parça parça verilen bir borç veya benzerlerinin her defada verilen bölümü. *Kıst-el-yevm,* çalışılmayan günler için kesilen para.

**kıstas,** *A. i.* **1.** Büyük terazi. **2.** (Fel.) Fransızcadan *criterium* karşılığı olarak kullanılmıştır.

**kışr,** *A. i.* Kabuk. Yemiş, tahıl kabuğu. *Kışr-i arz,* (Jeo.) yerkabuğu; *-badam,* badem kabuğu; *-sin,* (Ana.) seman [ç. **Kuşur**].

**kışri, kışriyye,** *A. s.* Kabukla ilgili, kabuksal. *Hayvanat-i kışriyye,* (Zoo.) Kabuklular.

**kıt'a,** *A. i.* **1.** Parça, bölük. **2.** Ülke, memleket. **3.** Büyük kara parçasından her biri. **4.** Cansız şeylerin parçaları için kullanılır. **5.** (Ed.) En azı iki beyit olan ve ilk beyti kafiyeli bulunmayan manzume parçası, **6.** (Geo.) Parça. *Kıta-i daire,* (Geo.) daire parçası, daire kesmesi; *-küre,* (Geo.) küre kesmesi.

**kıtal,** *A. i.* [Katl'den] **1.** Vuruşma. **2.** Savaş.

**Kıtmir,** *A. i.* Ashab-i Kehf'in köpeğinin adı.

**kıvam,** *A. i.* **1.** Durma, duruş. **2.** Yaratan, yaratıcı. **3.** Bir sıvının koyuluk derecesi **4.** Her halin gerekli zamanı; tav, çağ.

**kıvam,** *A. i.* [Kavîm ç.] Dikler, doğrular.

**kıyadet,** *A. i.* [Kaid'den] Komutanlık. Kaidlık.

**kıyafet,** *A. i.* **1.** Kılık. Bir şeyin dış görünüşü. **2.** bir kimsenin giydiklerinin bütünü. *İlm-i kıyafet,* insanın yüzünden ve dış görünüşünden ahlâk ve iç hayatına dair öte beri çıkarma bilgisi; *tebdil-i kıyafet,* tanınmayacak kılığa girme.

**kıyafetname,** *F. i.* [Kıyafetname] Kıyafetten hüküm çıkarma kitabı.

**kıyam,** *A. i.* **1.** Kalkma, ayakta durma. **2.** Ayağa kalkma. **3.** Namazın ayakta olan kısmı. **4.** Namaz. **5.** Bir işe kalkışma. **6.** Karşı koma, ayaklanma. **7.** Ölümden sonra olacak olan dirilme günü, kıyamet.

**kıyamet,** *A. i.* **1.** Dünyanın sonunda bütün ölülerin tekrar dirilip toplanacakları zaman. **2.** Büyük sıkıntı, belâ. **3.** Gürültü, patırtı.

**kıyas,** *A. i.* **1.** Bir şeyi başka bir şeye benzeterek veya ona göre tutarak hüküm verme. **2.** Benzetme. **3.** (Ed.) Genel kurala uyma. **4.** (Man.) Tasım. **5.** (Fıkıh) Hakkında açıkça ayet veya hadis olmayan maddelerin ayet ve hadis olan benzerlerine göre hükmetme. *Kıyas-i fâsid,* (Man.) paralojizm. *-matvî,* entimem; *-mevsul-ün-netayic,* (Man.) öntasım; *-mukassim,* (Man.) ikilem; *-müdellel,* (Man.) epikerem; *-mülhak,* (Man.) astasım [ç. **Kıyasât**].

**kıyasen,** *A. zf.* Kıyas yoluyle, benzeterek, kurala uygulayarak.

**kıyasi, kıyasiyye,** *A. s.* **1.** Uygulama veya benzetme ile olan. **2.** Genel kurala uygun olan.

**kıyem,** *A. i.* [Kıymet ç.] Kıymetler.

**kıymet,** *A. i.* **1.** Değer. **2.** Baha, bedel, tutar. **3.** Onur, itibar. *Kıymet-i hakikiye,* gerçek değer; *-itibariye,* devletçe kabul olunan fiyat; *-mevzua,* satıcısı tarafından konan fiyat; *-mutlaka,* (Mat.) mutlak değer; *-takribiye,* (Mat.) yaklaşık değer; *-vasatiye,* (Fiz.) ortalama değer; *-zatiye,* kişinin öz değeri; *zıkıymet,* değeri çok, pahalı.

**kıymetdar,** *F. s.* [Kıymet-dar] Değerli, pahalı.

**kıymetnaşinas,** *F. s.* [Kıymetnaşinas] Değer takdir edemeyen.

**kıymetşinas,** *F. s.* [Kıymet-şinas] Kıymet bilen, kıymet tanıyan.

**kıytısiyye,** *A. i.* (Zoo.) Balinagiller.

**kıyye,** *A. i.* (Sözlükler bunun Arapçalığını kabul etmezler, öyle olduğu halde: *kıyye-i atîk, kıyye-i cedid...* gibi kullanılıp durmuştur) Okka. 400 dirhem. *Kıyye-i âşari,* kilo.

**kibar,** *A. s., i.* [Kebîr ç.] **1.** Büyükler, ulular. **2.** Büyük, ulu. **3.** İnce, terbiyeli, **4.** Kibirli, ululuk satar.

**kibarane,** *F. s.* Büyük adamlara, nazik kimselere yakışır yolda.

**kibariyye,** (Bot.) Gebreotugiller.

**kibr,** *A. i.* **1.** Büyüklük. Büyük olma. **2.** Büyüklük taslama. Yüksekten bakma.

**kibriya,** *A. i.* **1.** Büyüklük, ululuk. **2.** Tanrı.

**kibrit,** *A. i.* **1.** Kükürt. **2.** Ucu kükürtlenmiş yakacak madde. *Kibrit-i ahmer,* eski kimyada altın veya pek az bulunan bir madde.

**kibriti, kibritiye,** *A. s.* Kükürt soyundan, kükürtle ilgili.

**kibritiyyet,** *A. i.* Kükürt niteliği.

**kifaf, kefaf,** Bk. KEFAF.

**kifalı,** *A. i.* Savaş.

**kifayet,** *A. i.* **1.** Yeter, yetişme. **2.** Bir işe yetecek kadar olup, başkasına lüzum olmama. **3.** İktidar, yararlık.

**kihalet,** *A. i.* **1.** Göz için sürme yapma veya sürme sanatı. Sürmecilik. **2.** Göz hekimliği. Göz hastalıkları bilimi.

**kihan,** *F. i. ç.* Küçükler. *Kihan ü mihan,* küçükler ve büyükler.

**kihanet, kehanet,** *A. i.* Kayıptan haber verme, falcılık.

**kilâb,** *A. i.* [Kelb ç.] Köpekler.

**kilâr,** *F. i.* Kiler.

**kile,** *A. i.* Kile. Ölçü.

**kilem,** *A. i.* [Kelime ç.] Kelimeler.

**kilim,** *F. i.* Tüysüz halı. Kilim.

**kilk,** *F. i.* Kalem.

**kils,** *A. i.* Kireçtaşı.

**kilsî,** *A. s.* Kireçtaşı yapısında olan.

**kilte,** *A. i.* Demet. Deste.

**kilûs, keylûs,** *A. i.* Kilûs.

**kilye,** *A. i.* Böbrek.

**kilyeteyn,** *A. i.* İki böbrek.

**kilyevî,** *A. s.* Böbrekle ilgili.

**kimam,** *A. i.* [Kimm, küm ç.] **1.** Tomurcuklar. **2.** Hayvan ağızlığı.

**kimm,** *A. i.* (Bot.) Çiçek kâsesi, çiçek kabcığı.

**kimus, keymus,** *A. i.* Kimus.

**kimya,** *A. i.* Kimya. *Kimya-yi bâtıl,* eskiden simyagerlerin konuları olan şeyler.

**kimyager,** *F. i.* [Kimya-ger] Kimyacı.

**kimyevî, kimyeviye,** *A. s.* Kimya ile ilgili. Kimyasal.

**kin,** *F. i.* Gizli düşmanlık, garaz.

**kinaye,** *A. i.* **1.** Doğrudan doğruya anlatmayıp dolayısıyle bir anlamı olan söz. **2.** Doğrudan almayarak söylenilen dokunaklı söz. **3.** (Gra.) (Zamir, işaret sıfatları... gibi) bir anlama mahsus olmayıp herkes ve her şey hakkında kullanılabilen kelime.

**kindar,** *F. s.* [Kin-dar] Kin tutan. Öç almaya düşkün.

**kine,** *F. i.* Kin. İçte beslenen düşmanlık.

**kinehâh,** *F. s.* [Kine-hâh] Öcalmak isteyen.

**kinever,** *A. s.* [Kine-ver] Kin besleyen. Kinci.

**kîr,** *F. i.* Erkeklik organı.

**kira',** *A. i.* **1.** Herhangi bir şe-

yin geçici bir zaman kullanılmak üzere para ile birine verilmesi. **2.** Böyle bir şey karşılığı olarak alınan para.

**kiram,** *A. s.* [Kerim ç.] Soyzadeler. Ulu şerefliler.

**kirar,** *A. i.* Tekrar.

**kiraren,** *A. zf.* Tekrar tekrar, çok sefer.

**kirpas,** *A. i.* Bez.

**kirş,** *A. i.* (Zoo.) İşkembe.

**kîs,** *A. i.* **1.** Cepte taşınır küçük kese. **2.** Vücutta bazı sıvılar toplanan kese biçiminde oyuk.

**kisâ,** *A. i.* **1.** Yün elbise. **2.** Seccade, halı.

**kisb, kesb,** *A. i.* **1.** Kazanma. **2.** Edinme. **3.** Kazanma için kullanılan alet veya iş.

**kisbî,** *A. s.* Kazanılmış. Sonradan edinilmiş.

**kise,** *F. i.* **1.** Küçük torba. **2.** Cepte taşınan para torbası. **3.** Bazı eşyanın küçük torbası. **4.** Uğuşturma işinde kullanılan torba biçiminde bez. **5.** Paraca olan güç. **6.**500 kuruş. *Kise-i dem'iye,* (Bio.) göz yaşı kesesi; *-havaiye,* (Bio.) hava kesesi; *-safraniye,* safra kesesi; *-sebhiye,* yüzme kesesi.

**kisedar,** *F. i.* [Kise-dar] Parayı toplayan, para hesabını tutan kimse.

**kisiyye,** *A. i.* (Zoo.) Keseliler.

**Kisra,** *A. i.* Eski İran hükümdarları lakabı [ç. **Ekâsire**].

**kisve, kisvet,** *A. i.* **1.** Elbise. **2.** Özel kıyafet. **3.** Kisbet.

**kîş,** *F. i.* Din. *Bedkîş,* dinsiz.

**kişmiş,** *F. i.* Çekirdeksiz pek küçük taneli üzüm.

**kişniş,** *F. i.* Güzel kokulu bir tohum olan kara kimyon.

**kişver,** *F. i.* Ülke.

**kişverküşe,** *F. s.* [Kişver-küşa] Ülke açan. Fâtih. Cihangir.

**kitab,** *A. i.* Kitap. *Kitabullah,* Kuran. *Ümm-ül-kitab,* Kur'an'ın buyruklarla ilgili ayetleri; *ehl-i kitab,* Hıristiyanlarla Yahudiler.

**kitabe,** *A. i.* **1.** Kazılı yazı. **2.** Mezartaşı yazısı.

**kitabet,** *A. i.* **1.** Yazma, yazı işi. **2.** Kâtiplik.

**kitabhane,** *F. i.* [Kitab-hane] Kitaplık. Kitabevi. Kitapsaray.

**kitabî,** *A. s.* **1.** Kitapla ilgili, kitapta yazılı. **2.** Kutsal kitaplardan birine inanan. **3.** (*i.*) Kitaplara bakmaya memur kimse. **4.** Hint ve Şam'ın eski bir çeşit nakışlı kumaşı.

**kiti,** *F. i.* Dünya.

**kitiârâ,** *F. s.* [Kiti-ârâ] Dünyayı süsleyen. Dünyanın süsü olan.

**kitifüruz,** *F. s.* [Kiti-füruz] Dünyayı aydınlatan.

**kitinüma,** *F. s.* [Kiti-nüma] Dünyayı gösteren. *Câm-i kitinüma,* Cemşid'in bütün dünyayı gösteren kadehi.

**kitle, kütle,** Bk. KÜTLE.

**kitman,** *A. i.* Sır saklama. Kimseye sır saçmama hali. Sır tutarlık.

**kiyah, giyah,** *F. i.* Ot.

**kiyaset,** *A. i.* Uyanıklık. Zekâ.

**kiyan,** *F. i.* **1.** Yıldız. **2.** Merkez.

**kiyaniyyat,** *A. i.* Fransızcadan *cosmogonie* karşılığı, kozmogoni (XX. yy.).

**kizb,** *A. i.* Yalan.

**köhne,** *F. s.* **1.** Eski, eskimiş. **2.** Zamanı geçmiş.

**kubbe,** *A. i.* Kubbe. *Kubbe altı,* İstanbul Topkapı sarayında üstü kubbeli bir daire olup, bir nevi kabine toplantısı denebilecek şekilde vezirler bu dairede divan günleri büyük alaylarla toplanırdı, burada bulunma hakkı olan vezirlere *kubbe veziri* denirdi. *Kubbe-i firuzefâm, -mîna,* gökyüzü; *-zerbeft,* yıldızlı gökyüzü; *kubbet-ül-arz,* yeryuvarlağının insan oturan kısmının merkezi; *kubbet-ül-hanek,* (Ana.) damak kemeri; *kubbet-ül-islâm,* Belh şehrinin başka bir adı [ç. **Kıbab**].

**kublı,** *A. i.* **1.** Çirkinlik. **2.** Çirkin iş.

**kubhiyyat,** *A. i.* Çirkin olan işler ve davranmalar.

**kuble,** *A. i.* Öpme.

**kubûr,** *A. i.* [Kabr ç.] Mezarlar. *Ehl-i kubûr,* ölüler; *ziyaret-i kubûr,* ölü, mezar ziyareti.

**kûçe,** *F. i.* Küçük sokak.

**kudat, kuzat,** Bk. KUZAT.

**kuddamî,** *A. s.* (Ana.) Ön.

**kuddise,** *A. ün.* «Mukaddes olsun» anlamında ermişler hakkında kullanılır dua.

**kudema,** *A. i.* [Kadîm ç.] **1.** Eski adamlar, eski zaman adamları. **2.** Eskiler, eskiliği bakımından ileri gelenler.

**kudeyh,** *A. i.* Kadehçik.

**kudret,** *A. i.* **1.** Güc. **2.** Tanrının bütün varlığı kaplamış olan ezelî gücü. **3.** Varlık, zenginlik. **4.** Tanrı yapısı, insan eli karışmadan meydana gelen şeylerin kaynağı. **5.** Ehliyet, becerebilme. *Yed-i kudret, 1.* İnsanın gücü. *2.* Yaradanın eli; *zikudret,* zengin.

**kudretyab,** *F. s.* [Kudret-yab] Gücü yeten, yapabilen.

**kuds, kudüs,** *A. i.* **1.** Temizlik, arılık. **2.** Kutsallık, mübareklik. *Haziret-ül-kuds,* cennet bahçesi; *ruh-ül-kuds, 1.* Cebrail; *2.* Peygamber İsa'ya üfürülen ruh.

**kudsî, kudsiyye,** *A. s.* [Kuds'ten] Kutsal. Tanrı, melek ve lâhut âlemine mensup, o âlemle ilgili. *Âlem-i kudsî*, bu dünya ve canlılardan gayrı olan âlem; *hadis-i kudsî*, Tanrı tarafından ilham olunup peygamber Muhammet tarafından söylenmiş hadis; *kuvve-i kudsiyye*, kutsal güç.

**kudsiyan,** *F. i.* [Kudsi ç.] Melekler.

**kudsiyyat,** *A. i.* [Kudsi ç.] Tanrıya, meleklere, lâhut âlemine mensup, o âlemle ilgili işler.

**kudsiyyet,** *A. i.* **1.** Temizlik, arılık. **2.** Kutsallık.

**kudum,** *A. i.* Uzak bir yerden, uzun bir yoldan gelme. Ayak basma.

**kudumiyye,** *A. i.* Bir büyüğün yoldan gelmesiyle sunulan armağan. Böyle bir durum için yazılan kaside.

**Kudüs,** *A. i.* Filistin merkezi olan şehir. Beyt-i mukaddes bulunduğu için kutsal yerlerden sayılır: *Kudüs-i şerif.*

**kufl,** *A. i.* Kilit.

**kufûl,** *A. i.* Yolculuktan geri dönme. Gidip gelme.

**kûh,** *F. s.* Dağ. *Kûhbeden*, dağ gibi iri yapılı; *kûh-i Kaf*, Kaf dağı; *kûh ü deşt*, dağ ve ova.

**kûhan,** *F. i.* **1.** Kambur. **2.** Eyer. *Kûhan-i sevr*, Süreyya, Ülker.

**kûhî,** *F. s.* Dağa ait, dağ ile ilgili. Dağ gibi.

**kûhistan,** *F. i.* Dağlık yer. Dağlık bölge.

**kûhken,** *F. s.* [Kûh-ken] Dağ kazıcı, dağ deviren. *Ferhad-i kûhken*, dağ kazan Ferhat.

**kûhkûb,** *F. s.* [Kûh-kûb] **1.** Dağ vurucu; dağı yerinden oynatan. **2.** Kuvvetli at veya katır. **3.** Kale döven top. **4.** Şirin'in sevgilisi Ferhat.

**kûhl,** *A. i.* **1.** Sürme. **2.** Göz ilâcı.

**kûhnümun,** *F. s.* [Kûh-nümun] Dağ gibi görünüşlü. Heybetli.

**kûhsar, kühsar,** *F. i.* Dağlık yer. Dağ tepesi.

**kulel,** *A. i.* [Kulle ç.] Kuleler. *Kulel-i seb'a*, (İstanbul'da) Yedikule.

**kullâb,** *A. i.* Çengel. Ucu eğri nesne.

**kulkul,** *A. s.* **1.** Şen, çevik. **2.** Bir şeyin deprenmesiyle çıkan ses.

**kulle,** *A. i.* **1.** Dağ tepesi. **2.** Kule.

**kulûb,** *A. i.* [Kalb ç.] Kalpler.

**Kulzüm,** *A. i.* Kızıldeniz'de eski Clysma şehri. *Bahr-i Kulzüm*, **1.** Süveyş körfezi. **2.** Kızıldeniz. *Kulzüm-i maani*, anlamlar denizi.

**Kumame,** *A. i.* Kudüs'te İsa

peygamber mezarı bulunan tapınak.

**kumar, kımar,** *A. i.* Para karşılığı oynanan oyun.

**kumarbaz,** *F. s.* [Kumar-baz] Kumar oynayan. Kumarcı.

**kumarhane,** *F. i.* [Kumar-hane] Kumar oynanan yer.

**kumarî,** *A. s.* Hindistan güneyinde Kumar (Comorin) burnunda çıkarılan en güzel öd.

**kumaş,** *A. i.* Kumaş.

**kumri,** *A. i.* Kumru.

**kunduz,** *A. i.* Postundan kürk yapılan kunduz.

**kunneb, k ınneb,** *A. i.* Kenevir, kendir.

**kunut,** *A. i.* **1.** İbadet. **2.** Yatsı namazından sonra kılınan üç rekât namaz; bu namazda okunan dua.

**kunut,** *A. i.* Ümit kesme. Umutsuzluk.

**kûr,** *F. s.* Kör.

**kur'a,** *A. i.* **1.** Adçekme. **2.** Tanzimat'tan sonraki askerlik alma işinde kullanılan usul (aynı yıl doğumlular arasında adçekilir, adına k yazılı kâğıt çekilen asker olur, beyaz çıkan ertelenirdi). *Kuracı*, kur'a çekme işine memur subay ile yanında bulunanlar; *kur'a-i şer'iyye*, askere alım işi.

**kura,** *A. i.* [Karye ç.] Köyler. *Kura-yi mütecavire*, komşu köyler.

**Kur'an,** *A. i.* Peygamber Muhammet'e inen kutsal kitap. *Hafiz-i Kur'an*, Kur'an'ı ezberlemiş kimse, hafız.

**kur'anî, kur'aniyye,** *A. s.* Kur'an'a mensup, Kur'an'la ilgili. *Âyât-i Kur'aniyye*, Kur'an ayetleri; *tâbir-i Kurani*, Kur'an'da geçmiş söz.

**kurb,** *A. i.* Yakınlık. Yakın bulunma. *Kurb-i Huda*, Tanrıya manevî yakınlık.

**kurban,** *A. i.* **1.** Tanrıya yaklaşma sayılarak onun uğrunda kesilen eti yenir hayvan. **2.** Bir uğura feda olma.

**kurbet,** *A. i.* **1.** Hısımlık. **2.** Tanrıya yakınlık.

**kurbiyyet,** *A. i.* Yakınlık.

**kurena,** *A. i.* [Karîn ç.] Yakınlar. Padişahların yakınlarında bulunan, mabeyinci de denen kimseler.

**kureşi, kureyşi,** *A. s., i.* Bk. KUREYŞİ.

**kurevi,** *A. s.* Köylü.

**Kureyş,** *A. i.* Peygamber Muhammet'in mensup olduğu Arap kabîlesi. Kâbe'nin hizmet ve korunması bunlara aitti. *Sanadid-i Kureyş*, peygamber Muhammet'in peygamberliğini kabul etmeyip, ona karşı duran Kureyş ka-

bîlesinin ileri gelenleri; *sure-i Kureyş*, Kura'n'ın yüz altıncı âyeti.

**Kureyşî,** *A. s., i.* Kureyş kabîlesinden olan Arap. *Aftab-i Kureyşî*, (Kureyş güneşi) peygamber Muhammet.

**kurha, karha,** *A. i.* Bk. KARHA.

**kurne,** *A. i.* Kurna.

**kurra,** *A. i.* [Kari' ç.] Kur'an'ı usulüne uygun olarak okuyanlar.

**kurre,** *A. i.* Tazelik, parlaklık. *Kurret-ül-ayn*, göz nuru.

**kurs,** *A. i.* **1.** Teker, tekerlek nesne. **2.** Misk ve amberden tütsü için yapılma ufak tefek tane. *Kurs-i varak,* (Bot.) Yaprak [ç. **Akras**].

**kuruh,** *A. i.* [Karh ç.] Yaralar.

**kurun,** *A. i.* [Karn ç.] **1.** Zamanlar, devirler. **2.** (XIX. yy.) Büyük tarih bölümleri. *Kurun-i ahire*, İstanbul'un zaptından sonraki tarih zamanı; *-ulâ*, tarih zamanından başlayıp Roma imparatorluğunun ikiye bölünmesine kadar olan devir, ilkçağlar; *-vusta*, ortaçağ.

**kûs,** *A. i.* Büyük ve savaşlarda deve, araba üstünde taşınan davul. *Kûs-i gaza*, savaş davulu; *-rihlet*, *1.* Kalkınma, yola çıkma davulu. *2.* Ölüm davulu.

**kuseybe,** *A. i.* (Bio.) Bronşçuk.

**kûsfend,** *F. i.* Koyun.

**kusur,** *A. i.* **1.** Eksiklik. **2.** Ayıp, sakatlık. **3.** Suç. **4.** İhmal, tedbirsizlik. **5.** Bir hesabın üstü, artanı. *Bikusur*, eksiksiz, tamam.

**kusur,** *A. i.* [Kasr ç.] Köşkler.

**kusva,** *A. s.* Son derecede bulunan. Nihayet, son. *Hadd-i kusva*, erişilecek son sınır, nokta; *mertebe-i kusva*, en son derece.

**kuşa'rire,** *A. i.* **1.** Titreme. **2.** Tavuk derisi gibi ürperip kabarmış deri.

**kûşe, gûşe,** *F. i.* Köşe. Bk. GÛŞE.

**kuşur,** *A. i.* [Kışr ç.] Kabuklar.

**kut,** *A. i.* **1.** Yaşamak için yenen şey. **2.** Yiyecek. **3.** Kale, istihkâmlı yer. *Kut-i lâyemut*, ancak ölmeyecek kadar, çok darına bir gıda; *-Mesih*, *1.* Hurma. *2.* Şarap; *-ruh*, can için olan gıda; *-uşşak*, (âşıklar gıdası) öpme, gülümseme, tatlı sözler.

**kutb,** *A. i.* **1.** Dönen bir çarkın aksı. **2.** Dünya yuvarlağının ekvatordan en uzak iki ucundan beheri. **3.** Tanrı adamlarının yer yüzündeki şefleri. **4.** Bir grup veya mesleğin başları. *Kutb-i arz*, Kutup; *-cenubî*, güney kutbu;

*-devran*, halife ve bu sıfatı olan Osmanlı hükümdarı; *-resalet*, peygamber Muhammet; *-şimali*, kuzey kutbu; *-zaman*, zamanın ermişlerinin başı; *kutb-üd-din*, dinin kutbu (insan adı olarak kullanılırdı); *kutb-ül-aktab*, (kutupların kutbu) her devirde Tanrı halifesi olarak Tanrı tarafından iki âleme tasarruf kudreti tevdi edilerek bulundurulan ermiş; *kutb-ül-ârifin*, ârif kimselerin en ileri geleni, kutbu; *Kutup yıldızı*, Demirkazık yıldızı [ç. **Aktab**].

**kutbeyn,** *A. i.* İki kutup.

**kutbî, kutbiyye,** *A. s.* Dünya kutuplarına ait, onunla ilgili.

**kutbiyyet,** *A. i.* Fransızcadan *polarité* karşılığı olarak kullanılmıştır (XX. yy.).

**kutn, kutun,** *A. i.* Pamuk.

**kutnî, kutniyye,** *A. s.* Pamuğa ait, pamuktan yapılma. Kutnu.

**kutr,** *A. i.* **1.** Taraf, bölük. **2.** Bölge. **3.** (Mat.) Köşegen. Çap [ç. **Aktar**].

**kutta',** *A. i.* [Katı ç.] Kesiciler. *Kutta-i tarik, kutta-ül-tarik*, yol kesenler, haydutlar.

**kutu',** *A. i.* [Katı' ç.] Kesintiler.

**kutu',** *A. i.* **1.** Sudan veya bir yol üstünden geçme. **2.** Kuşlar göç etme.

**kutub,** *A. i.* [Kutb ç.] Kutuplar.

**kuud,** *A. i.* **1.** Oturma. **2.** Namazın otururak icra olunan kısmı.

**kuur,** *A. i.* [Ka'r ç.] Dipler.

**kuva,** *A. i.* [Kuvvet ç.] Kuvvetler. *Kuva-yi hamse-i bâtına*, zihnin beş yetisi; *-hamse-i zâhire*, dıştaki (görme, işitme, duyma, dokunma, anlama) beş yeti; *-Milliye*, İstiklâl Savaşı boyunca Anadolu'da kurulan hükümet ve asker kuvvetinin adı.

**kuvvanî,** *A. s.* (XX. yy.) Fransızcadan *dynamique* karşılığı.

**kuvvaniyet,** *A. i.* (XX. yy.) Fransızcadan *dynamisme* karşılığı. Dinamizm.

**kuvve,** *A. i.* **1.** Kuvvet, güç. **2.** Fikir, niyet. **3.** Yeti. **4.** Nitelik. **5.** Duyu. *Kuvve-i askeriye*, çıkarılabilecek, kullanılabilecek asker kuvveti; *-bahriye*, deniz savaşı kuvveti; *-basıra, -cazibe, -dafia, -hâfıza*, Bk; *-karibe*, hemen bitmek üzere; *-kudsiyye*, Tanrı sırlarının kendisinde gözüktüğü peygamberler, ermişler kuvveti; *-mekniye*, gizli güç, potansiyel; *-mutasarrıfa*, zihinde hayalin sakladığı şeyleri istenilen şekil-

de düzenleme ve harcama kuvveti; *-müdrike*, beş duyu ile duyulan bir şeyi zihinde de duyma kuvveti; *-mümeyyize*, içte duyulan duyuları birbirinden ayırt etme kuvveti; *-mütehayyile*, duyulmuş bir şeyi tekrar canlandırma kuvveti; *-şemme*, Bk.; *-şehvaniyye*, istek, yeme, içme istekleri; *-umumiyye*, genel olarak asker ve silâh kuvveti.

**kuvvet,** *A. i.* **1.** Güç, takat, kudret. **2.** Bir hükümetin askerce gücü. Arapça tamlamalarda daha çok *kuvve* (Bk.) kullanılır. *Kuvvet-i kalb*, inanç, güven arttırma; *kuvvet-üzzahr*, (arka kuvveti) *1.* Yedek kuvvet, *2.* Arka olan, yardımcı kuvvet.

**kûy,** *F. i.* **1.** Köy, mahalle. **2.** Sevgilinin bulunduğu yer.

**kuyud,** *A. i.* [Kayd ç.] Kayıtlar. **1.** Bağlar. **2.** Deftere geçirilmişler.

**kuyudat,** *A. i.* [Kayd, kuyud ç.] Resmî muamele ve haberleşmeler defteri. *Kuyudat-i atîka*, (bir hayli) eski kayıtlar (bu adla resmî bir daire de vardı).

**kuzat, kudat,** *A. i.* [Kadı ç.] Kadılar. *Kadı-yül-kuzat*, kadıların başı.

**kûze,** *A. i.* Desti.

**kübbad, kebad,** *A. i.* İri limon.

**kübera,** *A. i.* [Kebir ç.] Ulular, büyükler.

**kübra,** *A. i.* **1.** Büyük, ulu. **2.** (Man.) Büyük önerme. *Hadicet-ül-kübra,* peygamber Muhammet'in ilk karısı.

**küca,** *F. zf.* Nereye? Nasıl?

**küdas,** *A. i.* Hayvan aksırığı.

**küduret, keduret,** *A. i.* **1.** Bulanıklık. **2.** Tasa, kaygı.

**küfr,** *A. i.* **1.** Tanrıya inanmama ve ona ortak koşma, yahut yakışmayacak sıfatları var deme. **2.** Dinsizlik, imansızlık. **3.** İslâm dinine uymayan itikatlar besleme. **4.** Nankörlük. **5.** Kaba, ayıp söz söyleme. *Küfr-i cahudî*, içten bilip ağızdan ikrar etmeme; *-inadî*, kalp ile bilip, dil ile ikrar ettiği halde İslâm dinine girmeme; *-inkârî*, Tanrıyı asla bilmeyip ikrar ve itiraf etmeme.

**küfran,** *A. i.* Görülen bir iyiliği unutma. *Küfran-i nimet*, nankörlük.

**küfrbaz,** *F. s.* [Küfr-baz] Küfür edici, sövüp sayıcı.

**küfriyyat,** *A. i.* Kâfirliğe hükmettiren, küfre sebep olan işler, sözler.

**küfv,** *A. i.* Arkadaş, denk, benzer.

**kühhan,** *A. i.* [Kâhin ç.] Kâhinler, tanrı habercileri.

**kühen,** *F. s.* Eski.

**küheylân,** *A. i.* Cins arap atı.

**kühuf,** *A. i.* [Kehf ç.] Mağaralar.

**kühsar, kûhsar,** *F. i.* Bk. KÛHSAR.

**kühul,** *A. i.* [Kehl ç.] Orta yaşlılar.

**kühulet,** *A. i.* Olgunluk çağı, 30 - 50 yaş araları.

**kül, küll,** *A. e.* Bk. KÜLL.

**külâh, küleh,** *F. i.* Külâh. Baş giyeceği. *Kecekülâh,* baş giyeceğini eğri giyen, hovarda, şuh.

**külbe,** *F. i.* Kulübe. *Külbe-i ahzan,* gam, tasa evi.

**külef,** *A. i.* [Külfet ç.] Külfetler. Gereksiz zahmetler. Zorlu işler.

**külfet,** *A. i.* Zahmet; zorlu iş. *Vareste-i külfet-i ihtiyac,* kendiliğinden aşikâr.

**külhan,** *F. i.* Külhan.

**küll,** *A. e.* Hep, bütün. *Küll-i yevm,* her gün; *akl-i kül,* her şeyi kapsayan akıl; *alâ külli halin,* her halde; *üstad-i kül,* umumun, herkesin üstadı.

**külli, külliye,** *A. s.* **1.** Genel, bütün. **2.** Çok. **3.** (Man.) Tümel. *Husuf-i külli,* ayın tam tutulması; *kaide-i külliyye,* genel, her şey hakkında uygulanabilecek kural; *kudret-i külliyye,* Tanrı kudreti; *kuvve-i külliyye,* (As.) Bütün silâhlı kuvvet.

**külliyyat,** *A. i.* Bir yazarın bütün eserleri, (XIX. yy.) *Külliyat-i hams,* Aristo sisteminde cins, tür, ayrım, (fark), öze (has), ilinek; *-tabiiyye,* Latince *a partelei* karşılığı (XX. yy.).

**külliyyen,** *A. zf.* Tamamıyle. Kökten, toptan.

**külliyye, külliyyet,** *A. i.* **1.** Genellik, bütünlük. **2.** Çokluk, bolluk. **3.** Osmanlı imparatorluğu zamanında Arap vilâyetlerinde bazı medreselere, üniversite karşılığı verilen ad. *Bilkülliyye,* bütün bütüne. *Ervahiyye-i külliye,* Fransızcadan *panpsychisme: kelimiyye-i külliyye, panlogisme* karşılığı (XX. yy.).

**kümdet,** *A. i.* Renk değişme.

**kümeyt,** *A. i., s.* **1.** Koyu doru at. **2.** Kırmızı şarap. *Kümeyt-i hame,* (söz meydanının atı benzetmesi yolu ile) kalem.

**kümmel,** *A. i.* [Kâmil ç.] Kâmiller, olgunlar.

**kümmelin,** *A. i.* [Kâmil, kümmel ç.] Kâmiller.

**kümudet,** *A. i.* Renk değişme.

**kümun,** *A. i.* Gizlenme.

**kün,** *A. f.* «Ol, olsun» anlamın-

da buyruk. Tanrı bu emirle varlıkları yarattığından tasavvuf edebiyatında bu söz çok geçer, *kâf ü nun* şeklinde de kullanılır; Tanrının kenz-i mahfideki buyruğudur. ***Kün fekan, kün feyekün,*** olan oldu, Tanrının ol demesiyle varlıkların vücuda gelmesi.

**künam,** *F. i.* **1.** Kuş yuvası. **2.** Hayvan ini.

**-künan,** *F. s.* Eden, edici anlamıyle tamlama yapmada kullanılır. *Hande-künan,* güleren; *nale-künan,* figan ederek.

**künase,** *A. i.* Süprüntü.

**künbed, günbed,** *F. i.* Kubbe.

**künc,** *F. i.* Köşe. Bucak. *Künc-i kanaat,* kanaat köşesi; *-mihen-mihmel,* sıkıntı köşesi.

**küncayiş, güncayiş,** *F. i.* Sığma, sığışma.

**küncide, güncide,** *F. s.* Sığınmış, sığıştırılmış.

**künd,** *F. s.* **1.** Cesaretli, atak. **2.** Kunt, kısa, biçimsiz. **3.** Kesmez, kör. **4.** Anlayışı kıt.

**künküre,** *F. i.* Kubbenin tepesi, en yüksek yeri.

**künh,** *A. i.* **1.** Bir şeyin aslı, temeli. **2.** Dip, kök. (Fel.) Öz [ç. **Künhiyat**].

**künud,** *A. i.* Nankörlük.

**künuz,** *A. i.* [Kenz ç.] Hazneler.

**künuzat,** *A. i.* [Kenz, künuz ç.] Hazineler.

**kürat,** *A. i.* [Küre ç.] Küreler.

**kürbet,** *A. i.* Tasa, kaygı. *Kürbet-i gurbet,* gurbet tasası.

**küre,** *A. i.* **1.** Yuvarlak. **2.** Toparlak. **3.** (Geo.) Küre. *Küre-i arz,* yer yuvarlağı; *-ateş,* hava tabakası üstündeki ateş kısmı; *-ayn,* göz yuvarlağı; *-haceri,* taşküre, litosfer; *-hâk,* yeryüzü; *-hava, lâcevverd,* gök kubbesi; *-levniye,* renkküre, kromosfer; *-maiye,* suküre, hidrosfer; *-musattaha,* düzlemküre; *-mücesseme,* yerküre; *-nesimî,* havaküre, atmosfer; *-sema,* gökyüzünde gök cisimleri durumunu gösterir küre; *-sulbe,* taşküre, litosfer; *-zemin,* yeryüzü; *-ziya,* ışıkküre, fotosfer.

**kürema,** *A. i.* [Kerim ç.] Kerim kimseler.

**küreng, kürenk,** *F. s., i.* Al at.

**kürevi,** *A. s.* Yuvarlak. (Mat.) Küresel. *Hendese-i küreviyye,* küresel geometri.

**küreyvat,** *A. i.* [Küreyve ç.] Küçük yuvarlaklar. *Küreyvat-i hamra,* alyuvarlar.

**küreyve,** *A. i.* Küçük yuvarlak. *Küreyve-i beyza,* akyuvar; *-hamra,* alyuvar; *-şahmiye,* et yuvarı.

**kürrase,** *A. i.* El yazma kitapların sekiz sayfalık forması.

**kürsî,** *A. i.* **1.** Oturulacak yük-

sekçe yer. **2.** Taht. **3.** Makam, ödev. **4.** Hükümet merkezi, başkent. **5.** Ayaklık. **6.** Arş-i âzamın altında bir düzlükte olan ve levh-i mahfuz'un bulunduğu yer. *Kürsinişin*, tahtta oturan padişah, vali, camide vazeden şeyh.

**kürub,** *A. i.* [Kerb ç.] Gamlar, tasalar.

**kürum.** *A. i.* [Kerm ç.] Üzüm kütükleri.

**kürur,** *A. i.* Bir şeyin tekrarlanması. *Kürur-i a'vam*, yılların ardarda geçmesi.

**küsiste, güsiste,** *F. s.* **1.** Gevşek, sülpük. **2.** Kopmuş, kopuk.

**küsüste,** *F. s.* Bk. KÜSİSTE.

**küsbe,** *A. i.* Yağ posası.

**-küsar, -güsar,** *F. s.* Yiyen, içen, kaldıran anlamıyle tamlamalara girer. Bk. GAMKÜSAR, MEYKÜSAR.

**küstah,** *F. s.* Arsız, sıkılması olmayan [ç. **Küstahan**].

**küstahane,** *F. zf.* Küstahçasına.

**Küstehem, Güstehem,** *F. i.* Eski İran'ın iki ayrı kahramanının adları.

**-küster, -güster,** *F. s.* Döşeyen, yayan anlamıyle tamlamalara girer. *Adaletküster, dâdküster, sayeküster.*

**küsud,** *A. i.* Kesad.

**küsuf,** *A. i.* Güneş tutulması. *Küsuf-i cüzî*, güneşin bir kısmının tutulması; *-küllî*, güneşin bütün tutulması.

**küsur,** *A. i.* [Kesr ç.] **1.** Artan parça, artık. **2.** (Mat.) Kesirler.

**küsurat,** *A. i.* [Kesr, küsur ç.] Artıklar.

**-küş,** *F. s.* Öldüren, öldürücü anlamıyle tamlama yapmada kullanılır. *Merdümküş*, adam öldüren; *zebunküş*, düşkün öldüren, zayıfa yüklenen.

**-küşa,** *F. s.* Açan, açıcı anlamlarıyle tamlama yapılmada kullanılır. *Dehenküşa*, ağzını açan; *dilküşa*, gönül açan, ferahlandırıcı; *kişverküşa*, memleket açan, fetheden.

**küşad,** *F. i.* **1.** Açma. **2.** Yeni bir yapının kullanılmaya açılması. **3.** Yayın çekilip atılması. **4.** Oyun tarzı. *Resm-i küşad*, açış töreni.

**küşade,** *F. s.* **1.** Açık. **2.** Ferah, neşeli. *Küşadedil, küşade hatır*, gönlü ferah; *küşade rû*, yüzü açık, kutlu, sevinçli.

**küşayiş,** *F. i.* Açıklık. Ferahlık. *Küşayiş-i hatır*, iç açıklığı.

**küşte,** *F. s.* Öldürülmüş.

**küştegân,** *F. i.* [Küşte ç.] Öldürülmüşler.

**küşteni,** *F. s.* Öldürülmeye lâyık, öldürülesice.

**küşude,** *F. s.* Açık, açılmış.

**kütle,** *A. i.* Yığın, küme. Toplu şey.

**küttab,** *A. i.* [Kâtib ç.] Kâtipler. *Menşe-i küttab,* kâtip yetiştiren okul (XIX. yy.) *Reisül-küttab,* divan kâtipleri başı, Tanzimat'tan evvel Hariciye Nazırı adı verilmişir.

**kütüb,** *A. i.* [Kitab ç.] Kitaplar. *Kütüb-i semaviyye,* kutsal kitaplar; *hafız kütüb,* genel kitaplık memuru.

**kütübhane,** *F. i.* **1.** [Kütüb-hane] **1.** Kitaplık. **2.** Kitapsaray. *Kütüphane-i umumî,* genel kitaplık.

**küül,** *A. i.* Alkol. İspirto. *Dail-küül,* alkol düşkünlüğü, alkolizm.

**küuli, küuliyye,** *A. s.* Alkol ile ispirto ile ilgili, onun gibi olan. *Madde-i küuliye, mevadd-i küuliye,* alkol, alkollu maddeler; *meşrubat-i küuliye,* alkollu, ispirtolu içkiler.

**küus,** *A. i.* [Kc's ç.] **1.** Kadehler. **2.** (Bot) Çanaklar.

**küveys,** *A. i.* (Bot.) Kadehçik.

**küzaz,** *A. i.* (Hek.) Kas gerilmesi, tetanos. *Küzaz-i fizyoloji,* fizyolojisel tatanos.

# L

**r,** Arap alfabesinin 23., Fars ve Osmanlı alfabesinin 26. harfi. **2.** Ebcet hesabında 30 sayısını gösterir. **3.** Ay işaretinde de şevval ayını gösterir.

**lâ,** *A. e.* Olumsuzluk edatıdır. Türkçe *-sız, -dış* karşılığıdır. *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah* (kudret ve kuvvet ancak Tanrıdadır), *Lâ ilâhe illâllah,* (tek bir Tanrı vardır). XX. yy.'da Fransızca terimler yapılırken *a-* önekine karşılık olarak kullanılmıştır.

**lâ-ahlâkî,** *A. i.* Fransızcadan *amoral* karşılığı, ahlâkdışı (XX. yy.).

**lâ-ahlâkıyye,** *A. i.* Fransızcadan *amoralisme* karşılığı, ahlâkdışıcılık (XX. yy.).

**lâakal,** *A. s.* [Lâ-akal] En azdan, ondan aşağı olmaz.

**lâal, lâ'l,** *A. i.* **1.** Kırmızı, al. **2.** Al renkte değerli süs taşı.

**lâalettâyin,** *A. s.* [Lâ-alet-tâyin] Gelişi güzel, kim olursa, ne olursa.

**lâalgûn,** *F. s.* [Lâal-gûn] Al, kırmızı renkte.

**lâalle,** *A. e.* Belki, ola ki.

**lâane,** *A. f.* Lânet olsun.

**lâ'b, lû'b,** *A. i.* **1.** Oyun. **2.** Eğlence.

**lâ-beis,** *A. s.* Zarar yok.

**lâbis,** *A. s.* Giyen, giymiş.

**lâ-bişartin,** *A. s.* [Lâ-bi-şartin] Şartsız.

**lâbüdd,** *A. s.* [Lâ-büdd] Gerekli, gerek.

**lâcerem,** *A. s.* [Lâ-cerem] Besbelli, ister istemez, elbette.

**lâ-cevab,** *A. s.* Cevapsız.

**lâceverd,** *F. i., s.* Lâcivert. Koyu mavi renkte değerli bir süs taşı.

**lâceverdî,** *F. s.* Lâcivert renkte. *Kubbe-i lâciverdî,* gökkubbe.

**lâden,** *F. i.* Çamdan çıkarılır zift gibi siyah ve kokulu zamk, laudanum.

**lâ-dini,** *A. s.* Fransızcadan *Laïque* kelimesi karşılığı olarak kullanılmıştır, dindışı (XX. yy.).

**lâedri,** *A. f.* [Lâ-edri] Bilmem. (Söyleyeni belli olmayan manzumeler *s*onuna konur.)

**lâedriyye,** *A. i.* [Lâ-edriyye] Fransızcadan *agnosticisme* felsefe okuluna karşılık olarak kullanılmıştır, bilinemezcilik (XX. yy.).

**lâ-ene,** *A. s.* Fransızcadan *non-moi* felsefe teriminin karşılığı, bendeğil (XX. yy.).

**lâf,** *F. i.* **1.** Lakırdı, söz. **2.** Konuşma. *Lâf ü güzaf,* boş lakırdı.

**lâfz,** *A. i.* Ağızdan çıkan söz. (Bunlar anlamlı olursa *kelime,* edatlar gibi anlamı başkalarıyle meydana gelirse *harf* bölümlerine ayrılır) [ç. **Elfaz**].

**lâfza,** *A. i.* Her tek söz veya kelime. *Lâfza-i celâl,* Tanrı adı.

**lafzan,** *A. zf.* Anlamına değil de o kelimenin söylenişine, yapısına göre, o bakımdan. *Lâfzan ve mânen,* lafız ve anlam bakımından.

**lâfzen,** *F. s.* [Lâf-zen] Lafazan, çok söyler, geveze. Övünen, atıp tutan.

**lâfzî,** *A. s.* Kelimenin söyleniş ve yapısına ait, onlarla ilgili. *Tezyinat-i lâfziyye,* kelime süsleri.

**lâg,** *F. i.* Şaka, latife.

**lâgar,** *F. s.* Arık, cılız.

**lâgari,** *F. i.* Arılık. Cılızlık.

**lâgv,** *A. i.* **1.** Boş. **2.** Yanılma, atlama. **3.** Kaldırma, hükümsüz bırakma. *Yemin-i lâgv,* alışkanlıkla yapılan yemin [ç. **Lâgviyyat**].

**lâgz,** *F. i.* Kayma, sürçme.

**lâgzan,** *F. s.* Sürçen, kayan.

**lâgzide,** *F. s.* Sürçmüş, kaymış.

**lâgzidepâ,** *F. s.* [Lâgzide-pâ] Ayağı sürçmüş.

**lâgziş,** *F. i.* Sürçme, kayma.

**-lâh,** *F. e.* «Yer» anlamıyle tamlamalar yapılmada kullanılır. *Diylâh,* cin ve peri bulunan yer; *rûdlâh,* akar suyu bol yer; *senklâh,* taşlık yer.

**lâhavle,** *A. i.* Bk. LÂ.

**lâ hayre fih,** *A. cüm.* Bu işte hayır yok.

**lâhd,** *A. i.* Mezar.

**lâhık,** *A. s.* **1.** Yetişip ulaşan. **2.** Eklenen. **3.** Şimdiki. *Sabık ve lâhık,* eskisi ve yenisi, önceki ve şimdiki.

**lâhıka,** *A. i.* Ek. *Lâhıka-i müteahhire,* sonek; *-mütekaddime,* önek; *-tasrifiyye,* çekim eki.

**lâhime,** *A. s., i.* Etçil, et yiyen hayvan (Zoo.) Etoburlar.

**lâhk,** *A. i.* Liğ. Alüvyon.

**lâhlâhiyye,** *A. i.* Çiğdemgiller.

**lâhm,** *A. i.* Et. *Lâhm-i zaid,* bedende hastalık sonucu olarak çıkan artık et; *lâhm ü şahm,* et ile yağ [ç. **Lühum**].

**lâhmiyye,** *A. i.* (Bot.) Damkoruğugiller.

**lâhn,** *A. i.* **1.** Güzel ve kurala uygun ses. **2.** Ahenk. **3.** Kurala uygun okuma [ç. **Elhan**].

**lâht,** *F. i.* Bir şeyin parçası. *Lâht-i ciğer,* ciğerden kopma parça.

**lâhut,** *A. i.* Tanrı âlemi.

**lâhuti,** *A. s.* Lâhuta mensup. Lâhut ile ilgili.

**lâhza,** *A. i.* **1.** Bir bakış, bir göz atma. **2.** Göz kırpacak kadar zaman, an. **3.** Bir kere göz kırpma.

**lâicabiyye,** *A. i.* [Lâ-icabiyye] Fransızcadan *indéterminisme* karşılığı olarak kullanılmıştır, yadgerekircilik (XX. yy.).

**lâilâc,** *A. s.* [Lâ-ilâc] Çaresiz.

**lâim,** *A. s.* [Levm'den] Levm eden, çekiştiren.

**lâin,** *A. s.* [Lâ'n'den] **1.** Kovulmuş, istenilmeyen. **2.** Herkesin lânet ettiği. *Şeytan-i lâin,* Tanrının rahmetinden mahrum.

**lâkab,** *A. i.* Asıl addan başkaca bir kimseye takılan ad, lakap. [ç. **Efkab**].

**lâkayd,** *A. s.* [Lâ-kayd] Kayıtsız, ilgisiz.

**lâkaydane,** *F. zf.* [Lâ-kayd-ane] Kayıtsızca, ilgilenmeden. İlgisize yakışır halde.

**lâkaydi,** *F. i.* Kayıtsızlık, ilgisizlik.

**lâkaydiyye,** *A. i.* Fransızcadan *quietisme* felsefe teriminin karşılığı olarak (XX. yy.).

**lâkelâm,** *A. s.* Hiç bir diyecek yok.

**lâkin,** *A. e.* Biri ötekinin şartı olan iki cümle arasında, ama, fakat, ancak, şu kadar var ki, anlamlarıyle kullanılır.

**lâkit, lâkita,** *A. i.* Sokağa atılmış yeni doğma çocuk.

**lâklâk,** *A. i.* Leylek. *Ameden-i lâklâk,* leyleklerin gelme zamanı.

**lâklâka,** *A. i.* Boş, manasız lakırdı.

**lâklâkıyyat,** *A. i.* Anlamsız sözler, kuru gürültü.

**lakve,** *A. i.* (Hek.) Ağız çarpılma.

**lâ'l, laal,** Bk. LÂAL.

**lâl,** *F. i.* Dilsiz. *Lâl ü ebkem,* çok şaşırıp susup kalmış.

**lâle,** *F. i.* Lâle.

**lâlefam,** *F. s.* [Lâle-fam] Lâle renginde.

**lâlegûn,** *F. s.* [Lâle-gûn] Lâle renginde, pembe.

**lâleruh,** *F. s.* [Lâle-ruh] Lâle yanaklı. Yanakları lâle gibi pembe olan.

**lâleveş,** *F. s.* [Lâle-veş] Lâle gibi. Lâleye benzer olan.

**lâlezar,** *F. i.* [Lâle-zar] Lâle bahçesi.

**lâm,** *A. i.* Elifbede «l» harfinin adı.

**lâmaddiyye,** *A. i., s.* [Lâ-maddiyye) Fransızcadan *immatérialisme* sözünün karşılığı.

**lâmantıki,** *A. s.* Fransızcadan *alogique* felsefe teriminin kar-

şılığı olarak, mantıkdışı (XX. yy.).

**lâmehale,** *A. s.* [Lâ-mehale] Çaresiz, ister istemez. Başka türlü olmaz.

**lâmelif,** *A. i.* **1.** Elifbenin lâm ile elif harflerinin bir arada yazılmış şekli. **2.** Eğri, dolambaç.

**lâmekân,** *A. s.* [Lâ-mekân] Yersiz. Yere ihtiyacı olmayan.

**lâmi',** *A. s.* [Leman'dan] Parlayan. Parlak. *Lâmi-ün-nur,* nur saçarak parlayan.

**lâmi, lâmiyye,** *A. s,. i.* **1.** Lâm harfi şeklinde olan. **2.** Lâm kafiyesi ile düzenlenmiş kaside. **3.** (Arap. gra.) Lâm ile yapılmış isim tamlaması.

**lâmia,** *A. s.* [Lem'an'dan] Parlayan.

**lâmih,** *A. s.* [Lemh'ten] Parlayan, parlak.

**lâmis, lamise,** *A. s.* [Lems'ten] El ile tutan, dokunan.

**lâmise,** *A. i.* **1.** Dokunmakla olan duyma duygusu. **2.** (Bio.) Dokunum. **3.** (Psi.) Dokunma.

**lâ'n, lâan,** *A. i.* Lânetleme. İlinç, kargıma. Afaroz.

**lânazîr,** *A. s.* [Lâ-nazîr] Eşsiz, benzersiz.

**lâne,** *F. i.* Yuva.

**lânegîr,** *F. s.* [Lâne-gîr] Yuva tutan.

**lâ'net,** *A. i.* Tanrı yargısından mahrumluk. İlinç. Kargıma.

**lâ-nüsellim,** *A. ü.* Hiç teslim etmeme. Hayır.

**lâreyb,** *A. s.* [Lâ-reyb] Şüphesiz.

**lâsık,** *A. s.* Yapışan, yapışık.

**lâsiyemma,** *A. s.* Hele, en çok.

**lask,** *A. i.* Yakı.

**laskî,** *A. s.* Yakıya ait. Yakı ile ilgili.

**lâşe,** *F. i.* leş.

**lâşehâr,** *F. s.* [Lâşe-hâr] Leş yiyen.

**lâşekk,** *A. s.* [Lâ-şekk] Şüphesiz, elbette.

**lâşey,** *A. s.* [Lâ-şey] Bir şey değil, önemsiz.

**Lât,** *A. i.* İslâmdan önce, Arap'ların Kâbe'de bulunan putlarından biri.

**lâtail,** *A. s.* [Lâ-tail] Boş, manasız.

**lâtenahi,** *A. s.* [Lâ-tenahi] Bitip tükenmez.

**lâtha,** *A. i.* Leke. *Lâtha-i safra,* felsefe terimi olarak *macule lutea* sözünün karşılığı (XX. yy.).

**lâtif,** *A. s.* **1.** Yumuşak, hoş. **2.** Cisimle ilgili olmayıp ruhla ilgili olan. **3.** Tanrı adlarındandır.

**lâtife,** *A. i.* Güldürecek güzel ve tuhaf söz, hikâye. Şaka [ç. **Letaif**].

**lâtifegû,** *F. s.* [Lâtife-gû] Latife söyleyen [ç. **Lâtifegûyan**].
**lâtifeperdaz,** *F. s.* [Lâtife-perdaz] Latife söyleyen. İşi latifecilik olan.
**lâtma,** *A. i.* Tokat.
**lâtmahâr,** *F. s.* [Lâtme-hâr] Tokat yiyen [ç. **Latmaharan**].
**lâübali,** *A. s.* İlişiksiz. Kayıtsız. Saygısız. Senlibenli.
**lâvallah,** *A. ün.* [Lâ-vallah] Vallahi hayır.
**lâ ve naam,** *A. cüm.* Hayır ve evet. Çok defa hiçbir fikir söylememe halinde kullanılır.
**lâ-vücud,** *A. s.* Fransızcadan *non-être* felsefe terimine karşılık olarak, bendegil (XX. yy.).
**lây,** *A. i.* **1.** Çamur. **2.** Tortu. **3.** Kül.
**lâya'kıl,** *A. s.* [Lâ-ya'kıl] Aklı başında olmayan, yaptığını bilmez. *Mest-i lâya'kıl,* kendinde olmayan sarhoş.
**lâyecuz,** *A. s.* [Lâ-yecuz] Caiz değil.
**lâyemut,** *A. s.* [Lâ-yemut] Ölmez.
**lâyemutiyyet,** *A. s.* [La-yemutiyyet] Ölmezlik.
**lâyenfek,** *A. s.* [Lâ-yenfek] Ayrılamaz.
**lâyenkati,** *A. s.* [Lâ-yenkati] Kesilmez, durmaz, hep.
**lâyetecezza,** *A. s.* [Lâ-yetecezza] Paralanmaz, parçalanamaz. Bütün.
**lâyetegayyer,** *A. s.* [Lâ-yetegayyer] Değişmez, bozulmaz.
**lâyetenahi,** *A. s.* [Lâ-yetenahi] Sonu bulunmaz, sonsuz.
**lâyetnahiyyet,** *A. i.* Sonsuzluk.
**lâyezal,** *A. s.* [Lâ-yezal] Zevalsiz. Bitimsiz.
**lâyhâr,** *F. s.* [Lây-hâr] Kül yiyen.
**lâyih, lâih,** *A. s.* [Leyh'ten] **1.** Parlak. **2.** Âşikâr, meydanda. **3.** Hatıra gelen.
**lâyiha, lâiha,** *A. i.* Hatıra gelen, düşünülen bir şeyin yazı haline geçirilmesi.
**lâyik, lâik,** *A. s.* [Liyakat'ten] Yakışan. Yakışık.
**lâyuadd,** *A. s.* [Lâ-yuadd] Sayılamaz. Sayısız. Pek çok.
**lâyugleb,** *A. s.* [Lâ-yugleb] Yenilemez.
**lâyuhsa,** *A. s.* [Lâ-yuhsa] Sayılmaz, hesaba gelmez.
**lâyuhti,** *A. s.* [Lâ-yuhti] Hata işlemez.
**lâyu'kal,** *A. s.* [Lâ-yu'kal] Anlaşılmaz. Akıl ile idrak olunamaz.
**lâyuref,** *A s.* [Lâ-yu'ref] Bilinemez.
**lâyutak,** *A. s.* [Lâ-yutak] Çekilmez, dayanılmaz, takat gelmez. *Teklif-i ma lâ-yutak,* dayanılmaz ve kabul olunamaz teklif.
**lâyüfhem,** *A. s.* [Lâ-yüfhem] Anlaşılmaz.

**lâyüfna,** *A. s.* [Lâ-yüfna] Yokolmaz, tükenmez.

**lâyüs'el,** *A. s.* [Lâ-yüs'el] Sorumsuz. Sorulamaz. *Lâyüs'el amma yef'al,* Tanrı.

**lâzale, lâzalet,** *A. cüm.* [Lâ-zale] «Eksik olmasın» anlamında dua cümlesi.

**lâzebeliyye,** *A. i.* (Bot.) Horozibiğigiller.

**lâzı,** *A. i.* **1.** Ateş. **2.** Cehennemin altıncı tabakası olup puta ve ateşe tapanlarla büyücüler burada ceza göreceklerdir.

**lâzık,** *A. s.* Yapışan, yapışkan.

**lâzım,** *A. i.* **1.** Gerek. **2.** (Gra.) Geçişsiz. *Lâzım-i gayr-i müfarik,* onsuz olmaz, çok gerekli; *lâzım melzum,* biri olunca öbürünün de olması şart olan.

**lâzım, lâzime,** *A. i.* **1.** Gerekli şey. **2.** (Mat.) Gerekçe.

**leâl,** *A. i.* [Lû'lû ç.] İnciler.

**leali,** *A. i.* [Lû'lû ç.] İnciler.

**leamet,** *A. i.* Alçaklık. Bayağılık. Zillet.

**leb,** *F. i.* **1.** Dudak. **2.** Kenar. *Leb-i derya,* deniz kenarı, kıyı; *gonce leb,* konca dudaklı.

**lebabe,** *A. i.* Akıl sahibi olma.

**lebaleb,** *F. s.* [Leb-a-leb] Ağız ağıza dolu.

**leban,** *A. i.* Göğüs.

**lebbeleb,** *F. zf.* [Leb-be-leb] Dudak dudağa.

**lebberleb,** *F. zf.* [Leb-ber-leb] Dudak dudağa.

**lebbeste,** *F. s.* [Leb-beste] Ağzı bağlı, susan.

**lebbeyk,** *A. ter.* Buyur, efendim? makamlarında kullanılır. *Lebbeykzen-i icabet,* (ölen hakkında kullanılır) Tanrının emrine uydu.

**leben,** *A. i.* Süt.

**lebenî, lebeniyye,** *A. s.* Süte ait, sütle ilgili [ç. **Lebeniyyat**].

**lebib,** *A. s.* [Lüb'den] Akıllı.

**leblâb,** *A. i.* Sarmaşık.

**lebküşa,** *A. s.* [Leb-küşa] Dudağı açık, söyleyen.

**lebriz,** *F. s.* [Leb-riz] Taşkın, taşıcı.

**lebs,** *A. i.* **1.** Giyme. **2.** İki şeyi birbirinden ayırt edememe. İltibas.

**lebteşne,** *F. s.* [Leb-teşne] Susamış [ç. **Lebteşnegân**].

**lecac, lecacet,** *A. i.* Düşmanlıkta ayak direme, çekişme.

**lecc,** *A. i.* Düşmanlıkta ayak direme.

**leccac,** *A. s., i.* İnatçı. İnatçılık.

**lecuc,** *A. s.* Çok inatçı, çok çekişken.

**lede-,** *A. zf.* «Sırasında, yapıldığı zaman» anlamlarıyle bileşik kelimeler yapılır.

**ledelhace,** *A. zf.* [Lede-l-hace] Hacet, ihtiyaç görüldükte.

**ledelihtiyac,** *A. zf.* [Lede-l-ihtiyac] İhtiyaç halinde.

**ledeliktiza,** *A. zf.* [Lede-l-iktiza] Gerektikte, gerektiği zaman.

**ledessual,** *A. zf.* [Lede-s-sual] Soruldukta.

**ledettahkik,** *A. zf.* [Lede-t-tahkik] Tahkik olundukta.

**ledg,** *A. i.* Yılan veya akrep sokması.

**ledün,** *A. i.* Tanrı yanı. *İlm-i ledün,* Tanrı sırlarından, niteliklerinden bahseden bilim.

**ledünnî,** *A. s.* Tanrı bilgi ve sırlarına ait, onunla ilgili. *Mevahib-i ledünniyye,* Muhammet peygambere Tanrının ihsanı olan bilgi.

**ledünniyyat,** *A. ç. i.* Tanrı bilgisi ve sırları. (Mec.) Bir işin gizli tarafları, iç yüz.

**leff,** *A. i.* Sarma, devşirip bağlama. *Leff ü neşr,* (Ed.) birkaç isim yazdıktan sonra onların her birine ait sıfat veya fiilleri ayrıca sıralama. Bu sıralama düzgün olursa *leff ü neşr-i mürettep,* karışık olursa *lef ü neşr-i müşevveş* olur.

**lefif,** *A. i.* [Leff'ten] (Arap gra.) Üç harfli kelimenin iki harfi *elif* veya *y* olanı. *Lefif-i maknun,* bu harfler yan yana olursa; *-mefruk,* aralarında başka harf bulunursa.

**leffen,** *A. zf.* Sararak, zarf veya mektup içine konarak.

**leğen,** *F. i.* Leğen.

**leh,** *A. e.* **1.** Onun için, ona. *Mağfurun leh,* bağışlanmış. *Musa leh,* kendine bir şey vasiyet olunmuş. **2.** Birinin yararına davranış. Yana.

**lehaz,** *A. i.* Göz kuyruğu, göz ucu.

**lehaza,** *A. i.* Göz kuyruğundan bir nesneye pek dikkatle bakma.

**lehce,** *A. i.* **1.** Söylenilen dil. Bir dilin dallarından her biri. **2.** Sözün kullanılışına göre harflerin durumu. **3.** Söyleyiş tarzı; lügat, şekil, suret. **4.** (Türkçede) Yüz, surat,

**leheb,** *A. i.* Alev. *Ebuleheb,* Muhammet peygamberin amcası, ona düşmanlık edenlerin ünlüsü.

**leheban,** *A. i.* Ateş alevlenmek.

**lehîb,** *A. i.* **1.** Alev. **2.** Ateşin sıcaklığı.

**lehüm, lehüma,** *A. e.* Leh kelimesinin çoğul ve tesniye (ikilik) şekilleri.

**lehv,** *A. i.* Oyun. Faydasız ve yaramaz iş [ç. **Lehviyyat**].

**leim,** *A. s.* [Levm'den] Alçak, cimri adam.

**leiman,** *F. i.* [Leim ç.] Alçak kimseler.

**lek,** *F. s.* Yüz bin.

**leked,** *F. i.* Tepme, çifte.
**lekedar,** *F. s.* [Leke-dar] Lekeli.
**lekedhâr,** *F. s.* [Leked-hâr] Çifte yiyen.
**lekedkûb,** *F. s.* [Leked-kûb] Hayvanların ayağı altında ezilen, basılan.
**lekedzen,** *F. s.* [Leked-zen] Tepme vuran, çifteli.
**leklek,** *F. i.* Leylek.
**lem',** *A. i.* Parlama, parıldama.
**lem'a,** *A. i.* Pırıltı.
**lem'apaş,** *F. s.* [Lem'a-paş] Parıldayan.
**lem'ariz,** *F. s.* [Lem'a-riz] Parlayan, parıldayan.
**lemean,** *A. i.* **1.** Parlama, parıldama. **2.** (Fiz.) Gazışı.
**lemeat,** *A. i.* [Lem'a ç.] Parıltılar.
**lemehat,** *A. i.* [Lemha ç.] Bk. LEMHA.
**lemh,** *A. i.* **1.** Bakma, göz atma. **2.** Parlama, parıltı.
**lemha,** *A. i.* **1.** Bir bakma, bir göz atma. **2.** Parlama, parıltı. *Lemhat-ül-basar,* gözün bir defa bakışı kadar, pek az; *lemhat-ül-basar,* göz açıp kapayıncaya kadar, az zamanda.
**lems,** *A. i.* Dokunma, el ile tutma. Dokunma ile duyulan.
**lemsi,** *A. s.* Dokunma ile ilgili. *İhsasat-i lemsiyye,* dokunma duyuları.
**lemyezel,** *A. s.* [Lem-yezel] Zail olmaz, baki.
**lemyezeli,** *F. s.* Zail olmaz, yok olmaz.
**lenf, lenfa',** *A. i.* Vücutta damar içinde dolaşan ve eskilerin ahlât-ı erbaa dedikleri dört maddeden biri; lenf.
**lenfai, lenfaiye,** *A. s., i.* Lenfe ait. Lenf maddesi. Ağır kimse. *Cümle-i lenfaiye,* lenf sistemi.
**leng, lenk,** *F. s.* Topal, aksak.
**lenger,** *F. i.* Gemi demiri. *Lengerendaz,* demirlemiş, demir atmış; *fekk-i lenger,* demir almış kalkmış.
**lenk, leng,** *F. s.* Bk. LENG.
**lerzan,** *F. s.* Titrek, titreyen.
**lerze,** *F. i.* Titreme.
**lerzedar,** *F. s.* [Lerze-dar] Titrek.
**lerzenak,** *F. s.* Titrek, titreyici. Titremeye tutulmuş.
**lerziş,** *F. i.* Titreme.
**leşger, leşker,** *F. i.* Asker.
**leşkergâh,** *F. i.* [Leşker-gâh] Ordu yeri.
**leşkerî,** *F. s.* Askere ait.
**leşkerkeş,** *F. s.* [Leşker-keş] Asker çeken. Asker idare eden.
**leşkerşiken,** *F. s.* [Leşker-şiken] Düşman askerini kıran.
**let,** *A. i.* Dövme, vurma.
**letafet,** *A. i.* **1.** Latiflik, hoşluk, yumuşaklık. **2.** Güzellik. Hoşlanılacak hal ve nesne.

**letaif,** *A. i.* [Lâtife ç.] Latifeler. *Letaif-ül-hiyel,* savaş oyunları, hileleri.

**lethurde,** *F. s.* [Let-hurde] Dövülmüş, dayak yemiş.

**levahık,** *A. i.* [Lâhıka ç.] Lâhıkalar, ekler. *Levahık-i lâmise,* (Bio.) Dokunaç.

**levaim,** *A. i.* [Lâime ç.] Çekiştirilecek, kötülenecek işler.

**levami,** *A. i.* [Lâmie ç.] Parlamalar, nurlar.

**levayih, levaih,** *A. i.* [Laiha, lâyıha ç.] Layıhalar.

**levazım,** *A. i.* [Lâzime ç.] Gerekli şeyler. Yaşamak, geçinmek, yolculuk için gereken nesneler. Asker yiyecek, giyecek, ve savaş eşyası, bu eşya ile uğraşan daire.

**levazımat,** *A. i,* [Levazım ç.] Levazım çoğulunun ikinci derece çoğulu.

**levend,** *F. s., i.* Eski askerlikte deniz eri. Paşalar yanında ücretli er. Çevik, çabuk hareketli, yakışıklı, kabadayı. Boylu boslu. *Şehlevend,* boylu boslu, şen, güzel genç [ç. **Levendat**].

**levendane,** *F. s., zf.* Leventçesine.

**levh,** *A. i.* Düz, üzerine yazı, resim gibi şeyler yazılabilir yüzey. *Levh-i hâtır,* hafıza. *Levh-i mahfuz,* Tanrı takdirlerinin, olmuş ve olacak şeylerin yazılı bulunduğu levha, *-emles,* Fransızcadan *table rase* karşılığı (XX. yy.) [ç. **Elvah**].

**levha,** *A. i.* Duvara asılacak şekilde yazı veya resim kâğıdı, tablo. *Serlevha,* başlık.

**levhaşallah,** *A. ter.* Allah ırak eylemesin, maşallah, aferin gibi beğenme, şaşıp kalma bildirir.

**levm,** *A. i.* Çekiştirme, paylama, başakakma. *Levm-i lâim,* çekiştiricinin kınaması.

**levn,** *A. i.* Renk, boya, beniz [ç. **Elvan**].

**levs,** *A. i.* Pislik, mundarlık, kir.

**levsiyyat,** *A. i.* Kirli, pis şeyler.

**levvam, levvame,** *A. s.* [Levm' den] Çekiştirip dedikodu yapan, başa kakan. *Nefs-i levvame,* bir fenalığı yaptıktan sonra insanı tedirgin eden vicdan rahatsızlığı.

**levz,** *A. i.* Badem.

**levzaî,** *A. s.* İnce, akıllı.

**levze, levzetan,** *A. i.* (Anat.) Bademcik.

**levziyyat,** *A. i.* Bademli tatlılar.

**leyal, leyali,** *A. i.* [Leyl ç.] Geceler.

**leyl,** *A. i.* Gece. *Leyl ü nehar,* gece ve gündüz.

**leyla,** *A. i.* Pek karanlık gece, Arabî ayların son gecesi. *Ley-*

*le-i leylâ*, çok uzun, azaplı gece.

**Leylâ**, *A. i.* Leylâ ile Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.

**leylâk**, *A. i.* Leylâk.

**leylakî**, *F. s.* Mor renk.

**leyle**, *A. i.* Bir tek gece. Çoğunlukla kandil geceleri için kullanılır. *Leyle-i kadr, leyle-i mirac, leyle-i regaib.*

**leylen**, *A. zf.* Gece vakti, geceleyin.

**Leylî**, *A. i.* Leylâ.

**leylî**, *A. s.* **1.** Gece ile ilgili, gece olan. **2.** Gece kalınan, içinde yatılan; gece de kalan.

**leyin, leyyin**, *A. s.* Bk. LEYYİN.

**leymon**, *A. i.* Limon.

**leys**, *A. i.* Yokluk.

**leys**, *A. i.* Arslan.

**leysiyye**, *A. i* Fransızcadan *nihilisme* (*nihilizm*) karşılığı (XX. yy.)

**leyte**, *A. e.* Olsaydı, keşke. *Leyte tâalle*, bakalım, bugün, yarın gibi sözlerle oyalandırma. Sürüncemede bırakma.

**leyyin, leyin**, *A. s.* Yumuşak. *Leyyin-ül-canib*, görüşülmesi kolay, kibirsiz, kanı sıcak, uygun adam.

**lezaiz**, *A. i.* [Lezize ç.] Tatlı, hoşa gidecek, zevk alınacak şeyler.

**leziz**, *A. s.* [Lezzet'ten] Tadı güzel, hoşa gider.

**lezuk**, *A. i.* Yakı gibi bedene yapıştırılan ilâç.

**lezzât**, *A. i.* [Lezzet ç.] Tatlar, çeşniler.

**lezzet**, *A. i.* Tad, çeşni. Hoşlanma, zevk alma.

**li-**, *A. e.* «İçin, yüzünden, ötürü» anlamlarıyle kullanılan önek.

**liam**, *A. s.* [Leîm ç.] Alçaklar, pintiler.

**libab**, *A. i.* [Lebib ç.] Akıllılar.

**libas**, *A. i.* Giyilecek şey, elbise. *Libas-üt-takva*, iman, hâyâ [ç. **Elbise**],

**licam**, *A. i.* Dizgin.

**liebeveyn**, *A. s.* [Li-ebeveyn] Ana baba bir.

**lieb**, *A. zf.* [Li-eb] Baba bir kardeş.

**liecl-**, *A. ter.* [Li-ecl] İçin, maksadıyle. *Liecl-il-maslaha*, iş için; *liecl-it-tahsil*, okumak için.

**lif**, *A. i.* Bitkisel maddelerden çıkan iplik iplik nesne [ç. **Elyaf**].

**lifafe**, *A. i.* Sargı.

**lifi**, *A. s.* Lif gibi, life benzer.

**ligâm**, *F. i.* Dizgin, gem.

**lihaf**, *A. i.* Yorgan. Sargı, zar.

**liham**, *A. i.* Lehim.

**lihazâ**, *A. zf.* [Li-hazâ] Bunun için.

**lihikmetin**, *A. zf.* [Li-hikmet] Bir hikmete mebni.

**lihye**, *A. i.* Sakal. *Lihya-i şerife*,

Muhammet peygamberin sakalları kırpıntısından kalmış kıl.

**lihyedar,** *F. s.* [Lihye-dar] Sakallı.

**lik, leyk,** *F. e.* Lâkin.

**likaa,** *A. i.* **1.** Surat. Yüz. *Bedlika, mehlika,* Bk. **2.** Buluşma, kavuşma. *Lika-ullah,* kıyamet günü.

**likailihi,** *A. ter.* [Li-kail] Söz söyleyenin.

**likülli,** *A. e.* [Li-kül] Hepsi.

**likin,** *F. bağ.* Lâkin.

**lilbeşeriyye,** *A. s.* Fransızcadan *anthropocentrique* sözünün karşılığı (XX. yy.).

**lillah, lillahi,** *A. ter.* Allah için, Allaha anlamında Arapça tamlamalarda kullanılır. *Elhamdülillâh,* Allaha şükür; *elhükmü lillâh,* hüküm Allahındır; *elminnetü lillâh,* minnet Allaha mahsustur; *rızaen lillâh,* Allah rızası için; *Lillâhi ve resulihi, Lillâhi derrühu,* Tanrı mükâfatlandırsın.

**lil'araziyye,** *A. s.* Astronomi ve fizik terimi olarak *géocentrique* karşılığı (XX. yy.).

**lil şemsiyye,** *A. s.* Astronomi terimi olarak *héliocentrique* (günmerkezli) karşılığı olarak (XX. yy.).

**limaslahatin,** *A. zf.* [Li-maslahatin] İş için.

**lime,** *F. i.* Parça, uzun dilim.

**limüellifihi,** *A. ter.* [Li-müellif] Yazarı tarafından.

**limünşihi,** *A. ter.* [Li-münşi] Nesri yazan tarafından.

**limütercimihi,** *A. ter.* [Li-mütercimi] Çeviren tarafından.

**linet,** *A. i.* Yumuşaklık.

**-lis,** *F. s.* Yalayıcı, *kâselis,* çanak yalayıcı, dalkavuk.

**lisanı,** *A. i.* Yüz örtüsü.

**lisan,** *A. i.* **1.** (Ağızdaki) Dil. **2.** (Konuşulan) Dil. *Lisan-i hal,* hal dili, insanın yüz hareketlerinin duruşundan anlaşılan şey. *İlm-ül-lisan,* dillerin bölümlerinden, yapılarından, benzerliklerinden sözeden bilim [ç. **Elsine**].

**lisanen,** *A. zf.* Ağızdan.

**lisanî, lisaniyye,** *A. s.* Dile mensup, dil ile ilgili.

**lisaniyyat,** *A. i.* Fransızcadan *philologie* (filoloji) ve *linguistique* karşılığı (XX. yy.).

**lise, lisse,** *A. i.* Dişeti.

**liva,** *A. i.* **1.** Bayrak. *Liva-ül-hamd,* Muhammet peygamber ümmetinin mahşer günü altında toplanacakları bayrak. **2.** Fırka ile tabur arasında asker birliği. *Mirliva,* böyle birlik komutanı; miralay ile ferik arasında, paşa. **3.** İdare bölümlerinden ilçe ile il arasında derece, sancak,

mutasarrıf idaresindeki bölge.

**livata,** *A. i.* Erkekler arasındaki cinsel alışveriş lûtilik.

**liyakat,** *A. i.* Yararlık, değerlik. Değer, işbecerirlik.

**liynet,** Bk. LİNET.

**lizalik,** *A. zf.* [Li-zalik] Bunun için, bundan ötürü.

**lizatihi,** *A. zf.* [Li-zatihi] Kendiliğinden.

**Lokman,** *A. i.* Hikmetli sözleri ve fıkralarıyle ün almış birinin adı.

**lûab,** *A. i.* Salya.

**lû'b, lûub, lâ'b,** *A. i.* Oyun.

**lûbet,** *A. i.* Oyun.

**lûbetbaz,** *F. i.* [Lubet baz] Hayal veya kukla oynatan.

**lûbetgâh,** *F. i.* [Lûbet-gâh] Oyun yeri.

**lûbiyyat, la'biyyat,** *A. i.* Oyunlar, eğlenceler.

**lûgaat,** *A. i.* [Lûgat ç.] Lügatler. **1.** Kelimeler. **2.** Sözlükler.

**lûgat,** *A. i.* **1.** Dil, her kavmin konuştuğu dil. **2.** Bir dilin kelimelerinden her biri. **3.** Dil kelimelerinin sıralanıp anlamlarının açıklandığı kitap. **4.** Özel anlam dışındaki genel anlam, ıstılah, terim karşıtı.

**lûgaviyyun,** *A. i.* Lügat ile uğraşanlar, sözlükçüler.

**lûhaza,** *A. i.* Göz ucuyle bir bakma.

**lûhud,** *A. i.* [Lâhd ç.] Mezarlar.

**lûhuk,** *A. i.* Ulaşma.

**lûhum,** *A. i.* [Lâhm ç.] Etler.

**lûkata,** *A. i.* Yere atılmış, yerden alınmış değersiz şey.

**lûkatc,** *A. i.* Sokakta bulunup alınan sahibi belli olmayan şey.

**lukma,** *A. i.* Lokma.

**lûle,** *F. i.* Lüle.

**lûss,** *A. i.* Hırsız [ç. **Lusus**].

**Lût,** *A. i.* İbrahim peygamberin yeğeni olan peygamber. *Kavm-i lût,* Lût peygamberin çağrısına aldırmayıp tabiî olmayan ahlâksızlığa düşkünlüklerinden Tanrı tarafından yok edilen Sodom ve Gomorrah halkı.

**lûtf,** *A. i.* Hoşluk, güzellik. İyi muamele.

**lûtfen,** *s. zf.* Hoşlukla, tatlılıkla. Kerem ve insan suretiyle.

**lûtî,** *A. s.* Lût kavminin işlediği aynı cins zinasını işleyen.

**lûub,** Bk. LU'B.

**lübb,** *A. i.* İç, öz. *Lubb-i sinn,* dişözü.

**lübbî,** *A. s.* Öz ile ilgili, öze ait.

**lücce,** *A. i.* **1.** Engin deniz. **2.** (Mec.) Kalabalık.

**lügaz,** *A. i.* **1.** Bilmece, **2.** Yanıltmaç [ç. **Elgaz**].

**lühat,** *A. i.* Küçük dil.

**lühayme,** *A. i.* Etçik.
**lüknet,** *A. i.* Pelteklik.
**lü'lû,** *A. i.* İnci. *Lü'lûbar,* inci yağmuru.
**lüsat,** *A. i.* Diş etleri.
**lüseyn,** *A. i.* Dilcilik.
**lüsn, lüsün,** *A. i.* [Lisan ç.] Diller. *Lüsün-i atîka:* eski diller.
**lüsuk,** *A. i.* Yapışma.
**lüsus,** *A. i.* [Lûs ç.] Hırsızlar.
**lüzucet,** *A. i.* Yapışkanlık. Yapışıp uzayan şeyin hali.
**lüzuci, lüzuciye,** *A. s.* Yapışkan,
**lüzum,** *A. i.* **1.** İşe yarama, gerek. **2.** Sayma. **3.** Gereklik. *Lüzum-i gayr-i münfek,* ayrılmazlık; *-malâyülzem,* boş yere fazla bir şeye saygı gösterme.

# M

**m,** *i.* **1.** Arap alfabesinin yirmi dört, Osmanlı ve Fars alfabelerinin yirmi yedinci harfi, **2.** Ebcet hesabında 40 sayısının, **3.** Aylardan muharremin işaretidir. **4.** Belli anlamında «malûm» ve gelmiş, hazır anlamında «mevcut» sözlerinin kısaltılmışıdır. **5.** Kitap ve yazıların sonuna «temme» (bitti) yerine *m* konduğu olmuştur.

**ma-,** *A. e.* **1.** «Şu nesne, o şey ki» anlamıyle terkipler meydana getirir. **2.** (*zm.*) Biz. *Maba'd, macera, madâm, mahasal,* Bk.

**ma',** *A. i.* Su. *Ma-i câri,* akar su; *-billûrî,* billûrlaşma suyu; *-leziz,* tatlı su; *-mukattar,* damıtık su; *-rakid,* durgun su; *-zerrin,* altın suyu; *ma-ül -bahr,* deniz suyu; *ma-ül-hayat,* hayat suyu (Bk. Âb-i hayat); *bilma',* hidro; *havz-i ma',* su havuzu; *kibrit-i ma',* hidrosülfirik; *klor ma',* hidroklorik; *mikyas-i ma',* hidrometre; *tedavi bilma',* su tedavisi.

**ma', maa,** *A. e.* İle, birlikte, beraber. *Maafaiz,* faizle beraber; *maaziyadetin,* fazlasıyle, bol bol.

**maabid,** *A. i.* [Ma'bet ç.] İbadet edecek yerler, tapınaklar.

**maabir,** *A. i.* [Ma'ber ç.] Geçitler. *Turuk ü maabir,* yollar ve geçitler.

**maacin,** *A. i.* [Ma'cun ç.] Macunlar.

**maad, mead,** *A. i.* [Avdet'ten] **1.** Dönülen, dönüp gidilecek yer. **2.** Ahiret. **3.** Dönüş, geri gidiş. (Tas.) Amaç, ulaşılacak yer. **4.** Dünyadan sonraki hayat. *Akl-i maad,* geleceği, bundan sonraki hayatı kavrama. *İlm-i maad,* hayat sonu bilgisi, *eschatologie; mebde ü maad,* gelinen ve gidilecek yer, insanın dünyaya gelişi ve tekrar dönüşü; *yevm-i maad,* kıyamet günü, tekrar dirilme günü.

**maada,** *A. i.* [Ma-adâ] Geçen, başka, fazla.

**maadin,** *A. i.* [Ma'den ç.] Madenler. *Maadin-i seb'a,* altın, gümüş, bakır, kalay, demir, kurşun, nikel; yedi ana maden.

**maadiyyat,** *A. i.* Öbür dünyayı tanıtmaya çalışan, Tanrıbilim kolu anlamında olan, Fransız-

cadan *eschatologie* karşılığı, eskatologya (XX. yy.).

**maahaza,** *A. bağ.* [Maa-haza] Böyle iken, bununla beraber.

**maaiş,** Bk. MAAYİŞ.

**maalesef,** *A. zf.* [Maa-l-escf] Yazık ki, esefle.

**maali,** *A. i. ç.* **1.** Ululuklar, şerefler. **2.** Yüksek, derin fikirler, insan fikrinin zor yetişeceği ince fikir ve işler. *İdrak-i maali,* yüksek fikirleri kavrama; *iktisab-i maali,* ululuklar kazanma; *meyl-i maali,* ululuğa, ince şeyler öğrenmeye heves.

**maaliftihar,** *A. zf.* [Maa-l-iftihar] Onur bilerek, övünerek.

**maalim,** *A. i.* [Ma'lem ç.] Din inançları meseleleri. *Maalim-ül-hayr, Maalim-ül-yakîn,* bu işe dair yazılmış iki kitap.

**maalkerahe,** *A. zf.* [Maa-l-kerahe] İstemeyerek.

**maalmemnuniyye,** *A. zf.* [Maal-memnuniyye] Memnunlukla, seve seve, sevine sevine.

**maamafih,** *A. zf.* [Maa-ma-fih] Bununla beraber, böyle iken, böyle ise de.

**maan,** *A. zf.* Beraber, birlikte.

**maani,** *A. i.* [Mâna ç.] Manalar. Anlamlar. *İlm-i maani,* sentaks ve lügat sorunlarıyle lafzın hale uygunluğunu konu yapan bilim; *zü-l-maani,* üç veya daha artık anlamlı (kelime).

**maaric,** *A. i.* [Mirac ç.] Merdivenler.

**maarif,** *A. i.* [Marifet ç.] **1.** Bilimler. **2.** Bilgi, kültür. *Maarif-i Umumiyye Nezareti,* (XIX. yy.) *Maarif Vekâleti, Maarif Vekilliği,* Milli Eğitim Bakanlığı.

**maarifperver,** *F. s.* [Maarif-perver] Maarifin yayılmasına çalışan, maarife ait şeyleri koruyan [ç. **Maarifperveran**].

**maarik,** *A. i.* [Ma'reke ç.] Savaş yerleri, meydanları.

**maasi,** *A. i.* [Ma'siyet ç.] Günahlar, isyanlar.

**maaş,** *A. i.* [Ayş'ten] **1.** Yaşayış, dirlik. **2.** Geçinecek şey. **3.** Aylık. *Akl-i maaş,* geçim fikri, kazanç düşüncesi; *bedmaaş,* davranışı, yaşayışı kötü, *tenkmaaş,* dar geçimli, sıkıntılı.

**maaşir,** *A. i.* [Ma'şer ç.] Cemaatler, topluluklar.

**maatteessüf,** *A. zf.* [Maa-t-teessüf] Yazık ki. Esefle.

**maayib,** *A. i.* [Ayb'dan] Ayıplar, lekeler.

**maayiş, maaiş,** *A. i.* [Maişet ç.] Geçinme için gerekli şeyler.

**maaz,** *A. i.* Sığınacak yer. Sığınma.

**maazalik,** *A. Bağ.* [Maa-zalik] Bununla beraber, şu var ki.

**maazallah,** *A. i.* [Maaz-allah] Tanrıya sığındık.

**maaziyadetin,** *A. zf.* [Maa-ziyadetin] Ziyadesiyle, çok çok.

**maba'd,** *A. i.* [Ma-ba'd] Sonraki, alttaki (şey). Sonrası, sonu. *Mabad-et-tabiiyye,* fizik ötesi (XX. yy.).

**mabaki,** *A. i.* [Ma-baki] Kalan. Artıp kalan. Artan.

**ma'bed,** *A. i.* [İbadet'ten] İbadet edilecek yer. Tapınak. [ç. **Maabid**].

**ma'ber,** *A. i.* [Ubur'dan] Geçilecek yer, geçit.

**mabeyn,** *A. i.* [Ma-beyn] **1.** Ara. Aradaki şey. **2.** Kadınlar dairesi ile erkekler dairesi arasındaki oda. **3.** (XIX. yy.) Sarayda, vükelâ ve sair kimselerin baş vuracakları ve padişah yakınlarının bulunduğu daire. **4.** Araya soğukluk girmiş olma. *Mabeyn-i Hümayun,* sarayda padişahın özel erkek kabulleri yaptığı daire; *mabeyn kapısı,* harem ile selâmlık arasındaki kapı; *mabeyn müşürü,* (XIX. yy.) sarayın mabeyn dairesi başı; *mabeyn olmak,* ara açılmak.

**mabeynehüma,** *A. i.* Ara, araları.

**mabihiliftihar,** *A. i.* [Ma-bihil-iftihar] Kendisiyle övünülen, övünme sebebi.

**mabud,** *A. i.* [İbadet'ten] **1.** Tanrı. **2.** İbadet edilen nesne.

**mabude,** *A. i.* Kendisine ibadet olunan peri ve dişi tanrı, *déesse* karşılığı (XIX. yy.).

**macera,** *A. i.* [Ma-cera] Olup geçen şey.

**macid,** *A. s.* [Mecd'den] Şan ve şeref sahibi.

**macin, macine,** *A. i.* Hilecilik yolu öğreten.

**macun,** *A. i.* [Acn'den] **1.** Hamur kıvamında şey. **2.** Hamur kıvamına getirilme ilâç. **3.** Uyuşturucu maddelerden yapılma keyif tatlısı. **4.** Yumuşak şeker [ç. **Maacin**].

**ma'da,** *A. i. zf.* [Ma-adâ] Başka, fazla, gayrı.

**mâdam,** *A. bğ.* [Ma-dam] Madem, çünkü.

**mâdame,** *A. ter.* [Ma-dame] Oldukça, olunca. *Madam-el-hayat,* sağ oldukça, ömrü oldukça.

**madde,** *A. i.* **1.** Madde. **2.** Maya, asıl, cevher. **3.** Cisim. **4.** İş, mesele. **5.** Sözün özü, ruhu. **6.** Kanun ve nizamların rakamla sıralanmış fıkralarından her biri. **7.** Sözlüklerde açıklanan kelimelerden her biri. **8.** Erkeklik organı. *Maddet-ül-fesad,* fesada sebep olan iş, fesadın başı [ç. **Mevad**].

**maddeten,** *A. zf.* **1.** Madde ve cisim olarak. **2.** Gözle gö-

rülür, elle tutulur şekilde. **3.** İş olarak.

**maddî, maddiyye,** *A. s.* **1.** Maddeye ait, madde ile ilgili. **2.** Dokunma, görme, işitme, tatma ile duyulan şeyler. **3.** Para ve malca.

**maddiyyat,** *A. i.* Gözle görülür, elle tutulur şeyler.

**maddiyye,** *A. i.* Fransızcadan *matérialisme* karşılığı, materyalizm (XX. yy.). *Lâ maddiye,* gene Fransızcadan *immatérialisme* karşılığı (XX. yy.).

**maddiyyun,** *A. i.* [Maddî ç.] Maddeye inanan ve maddeyi esas kabul edenler; *matérialistes* karşılığı (XIX. yy.).

**ma'delet,** *A. i.* [Adl'den] Adalet.

**ma'den,** *A. i.* **1.** Maden. **2.**(Mec.) Bir haslet ve özelliğin kaynağı olan kimse. *Maden mukataası,* eski maden idaresi.

**madenî, madeniyye,** *A. s.* Madenden.

**ıstadeniyyat,** *A. i.* [Madenî ç.] **1.** Madenden şeyler. **2.** Madenler. **3.** Maden bilgisi, *minéralogie* (XIX. yy.).

**ıstâder,** *F. i.* Anne, ana, *Mader behata,* piç; *maderender,* üvey ana.

**mâderane,** *A. s.* Annece, anaya yakışır surette.

**maderî,** *F. i.* Annelik, analık.

**ıstaderzad,** *F. s.* [Mader-zad] Anadan doğma. *Cani-i maderzad,* Fransızcadan *criminel-né; lisan-i maderzad,* ana dili.

**madg, mazg,** *A. i.* Çiğneme. Ağızda çiğneyiş.

**mâdih, ıstadiha,** *A, s.* [Medh' ten] Öven.

**madiyan,** *A. i.* Dişi at, kısrak.

**madrub, mazrub,** *A. s.* [Darb, zarb'dan] **1.** Dövülen (kimse). **2.** Basılmış, damgalanmış (para). **3.** (Mat.) Çarpan, çarpılan **[ç. Madrubat].**

**madud, madude,** *A. s.* [Add'den] **1.** Sayılı, sayılmış. **2.** Belli, belirli, **3.** Bir cinsten sayılan (şeyler). *Eşhas-i madude,* belli birkaç kişi; *eyyam-i madude,* sayılı günler; *gayr-i madud, namadud,* sayısız, sayılmaz, çok.

**madudat,** *A. i.* (Fık.) **1.** Yumurta gibi tane ile satılıp alınan şeyler. **2.** *Eyyam-i madudat,* Kurban bayramının son üç günü.

**ma'dul, madule,** *A. s.* Bazı Farsça kelimelerde yazıldığı halde okunmayan v, y harfleri.

**ma'dum, madume,** *A. s.* [Adem'den] Yok olan, mevcut olmayan. *Emmadirü k-el-ma'dum,* nadir olan şey yok gibidir; *mevcud-ül-ism, ma'dum-ül-cism,* adı var kendi yok.

**madumiyyet,** *A. i.* Yokluk, yok olma.

**madun,** *A. i.* [Ma-dun] **1.** Alt, aşağı, **2.** Emir altında bulunan, üstü bulunan.

**mafat,** *A. i.* [Ma-fât] Elden çıkan yitik şey. *Cebr-i mafat, telâfi-i mafat,* yitik bir şeye karşılık başka bir şey kazanma.

**mafevk,** *A. i.* [Ma-fevk] **1.** Üst, yukarı. **2.** Üstte bulunan adam, baş. **3.** Maddî durum bakımından ileri.

**mafilbal,** *A. i.* [Ma-fi-l-bal] Yürekteki şey.

**mafizzamir,** *A. i.* [Ma-fi-z-zamir] İçten istenilen şey.

**mafsal, mafsıl,** *A. i.* (Ana.) Eklem, oynak yeri [ç. **Mafasıl**].

**mafsalî,** *A. s.* Eklemlere, oynak yerlerine ait.

**maftur, mafture,** *A. s.* [Fıtrat'tan] **1.** Yaradılmış. **2.** Yaradılışta olan.

**ma'fuvv,** *A. i.* [Afv'den] Suçu bağışlanmış.

**magare,** *A. i.* Mağara.

**magarib,** *A. i.* [Magrib ç.] Batı yerleri.

**magazi,** *A. i.* **1.** Gaza hikâyeleri. **2.** Gazalar, savaşlar.

**magbun,** *A. i.* [Gabn'den] **1.** Alışverişte aldatılmış. **2.** Şaşkın, şaşırmış.

**magbuniyyet,** *A. i.* Şaşkınlık.

**magbut,** *A. s.* [Gıbte'den] Gıpta edilmiş, imrenilmiş.

**magdub, magzub,** *A. s.* Gazap edilmiş, kendisine kızılmış olan.

**magdur, magdure,** *A. s.* [Gadr'den] Gadir görmüş, haksızlığa uğramış.

**magdure,** *A. i.* Mağdur kadın.

**magduriyyet,** *A. i.* Gadre uğramış kimsenin hali.

**magfiret,** *A. i.* [Gufran'dan] Tanrının kullarının günahını bağışlaması.

**magfur,** *A. s.* [Gufran'dan] **1.** Tanrı bağışlamasına kavuşmuş olan veya nail olması için dua edilen (kimse). **2.** Ölmüş kimse.

**magfurunleh,** *A. s.* [Magfur-leh] Tanrı tarafından suçu bağışlanmış.

**maglata,** *A. i.* Yanıltmaç. Karşısındakini şaşırtmak için söylenen boş lakırdı. Zihin karıştıracak saçma söz.

**maglataperdaz,** *F. s.* [Maglataperdaz] Zihin şaşırtacak sözler hazırlayan, söyleyen.

**maglataperdazî,** *F. i.* Yanıltmaç söyleme.

**maglûb,** *A. s.* [Galebe'den] Yenilmiş. Zor altında bulunan. Sıngın.

**maglûbiyyet,** *A. i.* Yenilme. Bir güçlünün emri altında bulunma.

**maglûk,** *A. s.* Kapalı, kilitli.

**maglûl,** *A. s.* **1.** Susuzluktan çok sıkılmış, sıkıntıda. **2.** Bağlı, zincire vurulmuş. *Maglûl-ül-yed,* eli bağlı.

**magmum, magmume,** *A. s.* [Gamdan] **1.** Gamlı, tasalı. **2.** Bulutlu, kapanık.

**magmumiyyet,** *A. i.* **1.** Gamlı, tasalı olma. **2.** Kapanık ve bulutlu olma.

**magmur,** *A. s.* **1.** Adı sanı yok olmuş. **2.** Yıkık, viran.

**magres,** *A. i.* [Gars'tan] Fidanlık.

**magrib,** *A. i.* [Garb'den] **1.** Batı. **2.** Akşam. *Salât-ül-magrib,* akşam namazı.

**Magrib,** *A. i.* Batı taraflarında olan ülkeler, kuzey-batı Afrika, İspanya, Portekiz. *Magrib-i aksâ,* Fas; *-edna,* Trablus ve Berberiyye; *-evsat,* Tunus, Cezayir. *Magrib ocakları,* Trablus, Tunus ve Cezayir. *Bahr-i Magrib,* Atlantik Okyanusu.

**magribî,** *A. s., i.* Fas halkından. Magripli. Garbın zibidi Arapları.

**magruk,** *A. s.* [Gark'tan] Suda boğulmuş.

**magrukîn,** *A. i.* [Magruk ç.] Suda boğulanlar.

**magrur, magrure,** *A. s.* [Gurur'dan] **1.** Bir şeye güvenen. **2.** Güvenilmeyecek bir şeye güvenip aldanan. **3.** Övünüp duran, kibirli. Büyüklük taslar.

**magrurane,** *F. s., zf.* **1.** Güvenilmeyecek bir şeye güvenerek, boş bir şeye dayanarak. **2.** Gurur ve kibirle.

**magruren,** *A. zf.* **1.** Güvenerek, inanarak. **2.** Aldanarak.

**magruriyyet,** *A. i.* **1.** Bir şeye güvenip aldanma. **2.** Övünme, kibirlenme.

**magrus, magruse,** *A. s.* [Gars'tan] Toprağa dikilmiş.

**magsel,** *A. i.* [Gusl'den] Ölüleri yıkadıkları yer.

**magsub, magsube,** *A. s.* [Gasb'den] Gasp olunmuş. zorla alınmış.

**magsul,** *A. s.* Yıkanmış.

**magşi, mugaşşi,** *A. s.* [Gaşy'den] Bayılmış.

**magşiyane,** *F. s., zf.* Bayılmış gibi, baygın.

**magşuş, magşuşe,** *A. s.* [Gış'tan] Halis ve sâf olmayan, karışık; katışık. *Sikke-i magşuşe,* halitası bozuk, karışma oranları hileli maden para.

**magşuşe,** *A. i.* Gümüş ve bakır karışığı akça, metelik.

**magşuşiyyet,** *A. i.* Halis ve sâf olmayış, karışıklık.

**magz,** *F. i.* **1.** Beyin. **2.** İlik. **3.** İç, öz. **4.** Akıl. *Bimagz,* beyin-

siz, akılsız; *sebükmagz*, hafif beyinli, düşüncesiz.

**mah, meh,** *F. i.* **1.** (Gökcismi) Ay. **2.** Yılın on ikide bir bölümü. Ay. **3.** Güzel genç veya kız. *Mah-i kamerî*, Arabî ayı; *-Kenan, -Kenanî* (Kenan eli ayı) Yusuf peygamber; *-Mukanna'*, *-Nahşeb*, Mukanna'ın Nahşep'teki yapma ayı; *-nev*, yeni ay, hilâl; *-ruze, -sıyam*, oruç ayı, ramazan; *-tâban*, parlak, parlayıcı ay. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Mah-i arş-âra* | *-kemalât* |
| *-dırahşan* | *-sabahat* |
| *-dilâram* | *-sermedi* |
| *-elem* | *-tegafül* |

**mahabbet, muhabbet,** Bk. MUHABBET.

**mahabîb,** *A. i.* [Mahbub ç.] Mahbuplar, sevgililer.

**mahabis,** *A. i.* [Mahbes ç.] Hapisaneler, cezaevleri.

**mahabîs,** *A. i.* [Mahbus ç.] Hapsedilmişler.

**mahadîm,** *A. i.* [Mahdum ç.] Oğullar. Kibar kimselerin çocukları.

**mahafet,** *A. i.* Korkunçluk. Korku. *Mahafetullah*, Tanrı korkusu.

**mahaffe,** *A. i.* Mahfe. Deve veya katır üzerine konan ve içinde iki kişi oturacak kapalı taşıt.

**mahafil,** *A. i.* [Mahfel ç.] Mahfeller.

**mahak, mihak, muhak,** *A. i.* Gökcismi ayın karanlık son üç gecesi.

**mahakim,** *A. i.* [Mahkeme ç.] Mahkemeler. *Mahakim-i adliye, -askeriye, -nizamiye, -şer'iye.*

**mahakk,** *A. i.* Mehenk. Ayar taşı.

**mâhalakallah,** *A. i.* [Mâ-halaka-allah] Kalabalık.

**mahall,** *A. i.* [Hulûl'den] Mahal. Yer. *Bîmahal, nabemahal*, yersiz [ç. **Mahâl**].

**mahalle,** *A. i.* Şehir ve kasabaların bölündüğü parçalardan her biri. Çoğunda bir imam, iki muhtar ve cami bulunurdu [ç. **Mahallât**].

**mahallî, mahalliyye,** *A. s.* Bir yere mahsus. Yerli. Bir yerin malı veya ürünü olan. *Hükûmet-i mahalliyye*, o yerin idare kurulu.

**mahamid,** *A. i.* [Mahmedet ç.] Şükürler, şükür edilmeye değer davranışlar.

**mahamil,** *A. i.* [Mahmil ç.] Mahmiller. Deve üstünde iki kişilik binilecek sepetler.

**maharib,** *A. i.* [Mihrab ç.] Mihraplar.

**maharic,** *A. i.* [Mahrec ç.] Çıkacak yerler.

**maharim,** *A. i.* [Mahrem ç.] Mahremler. Haram şeyler.

**mâhasal,** *A. i.* [Ma-hasal] Hâsıl olan şey, sonuç.

**mahasin,** *A. i.* [Hüsn, muhsin ç.] **1.** Güzellikler. **2.** İnsanın yüzüne güzellik veren sakal, bıyık. *Mahasin-i sefid,* ak sakal; *ilm-i mahasin,* Fransızcadan *l'esthétique* karşılığı, estetik (XX. yy.).

**mâhazar,** *A. i.* [Ma-hazar] Hazır olan, hazır bulunan her ne varsa.

**mahazır,** *A. i.* [Mahzar ç.] Mahzarlar, genel dilekçeler.

**mahazil,** *A. i.* [Mahzul ç.] Rezil rüsva olmuş kimseler.

**mahazin,** *A. i.* [Mahzen ç.] Mahzenler.

**mahazir,** *A. i.* [Mahzur ç.] Korkulacak, sakınılacak şeyler.

**mahbemah,** *F. zf.* [Mah-be-mah] Aydan aya.

**mahbes,** *A. i.* [Habs'ten] Ceza evi. Hükümlülerin kapatıldığı yer. Zindan. (Mec.) Karanlık, sıkıntılı yer.

**mahbub,** *A. s.* [Hub'dan] Sevilen, sevgili. *Mahbub-i Huda,* peygamber Muhammet; *zer-i mahbub,* XVIII. yy. da kesilmiş bir altın.

**mahbube,** *A. s.* [Hub'dan] Sevilen kadın.

**mahbun,** *A. s.* **1.** Kıtlık için saklanan şey. **2.** İkinci harfi düşürülmüş vezin.

**mahbus, mahbuse,** *A. s.* [Habs'ten] Hapsolunmuş, bir yere kapatılmış.

**mahbushane,** *F. i.* [Mahbus-hane] Cezaevi.

**mahbusîn,** *A. i.* [Mahbus ç.] Hapsedilmişler.

**mahbusiyyet,** *A. i.* Hapislilik. Hapis süresi.

**mahcub, mahcube,** *A. s.* [Hicab'dan] **1.** Örtülü, kapalı. **2.** Utanan, utanmış. **3.** Utangaç.

**mahcubane,** *F. zf.* Utanarak, utanmış bir halde.

**mahcube,** *A. s.* Namuslu, utangaç (kadın).

**mahcubiyyet,** *A. i.* Utangaçlık. Sıkılganlık.

**mahcuc,** *A. s.* [Huccet'ten] Kanıt getirilmiş.

**mahcur,** *A. s.* [Hacr'den] Hacir altına alınmış.

**mahcuz,** *A. s.* [Hacz'den] Hacz edilmiş. Mahkeme hükmüyle rehin haline konulmuş.

**mahçe,** *F. i.* **1.** Küçük ay. **2.** Minare, kubbe ve bayrak direkleri başındaki küçük ay.

**mahçehre, mahçihre,** *F. s.* [Mah-çehre] Ay yüzlü.

**mahdub, mahzub,** *A. s.* Boyanmış.

**mahdud,** *A. s.* [Hadd'den] **1.** Sınırlanmış. **2.** Sınırlı, dar. **3.**

Belli. Birkaç. *Namahdud, gayr-i mahdut,* sınırsız.

**mahdudiyyet,** *A. i.* Sınırlılık. Darlık.

**mahdum,** *A. s.* [Hidmet'ten] Hizmet olunan. Hizmet edene nisbetle efendi veya hanım. *Mahdum-i kâinat,* peygamber Muhammet.

**mahdum,** *A. i.* **1.** Efendi, bey, hükümdar. **2.** Erkek evlât.

**mahfaza,** *A. i.* [Hıfz'dan] Küçük zarf, kab, kutu.

**mahfe,** *A. i.* Bk. MAHAFFE.

**mahfel,** *A. i.* Bk. MAHFİL.

**mahfi,** *A. s.* [Hafi'den] Gizli, saklı.

**mahfil, mahfel,** *A. i.* **1.** Toplanacak yer. Toplantı yeri. **2.** Toplanmış heyet. **3.** Büyük camilerde hükümdar veya müezzinler için ayrılmış, parmaklıkla çevrili veya yerden yüksekçe yer [ç. **Mahafil**].

**mahfiyyen,** *A. zf.* Gizlice, gizli olarak.

**mahfuf,** *A. s.* Etrafı kuşatılmış, çevrilmiş.

**mahfuz, mahfuze,** *A. s.* [Hıfz'dan] **1.** Saklanılmış. **2.** Korunup gözetilmiş. **3.** Gizlenmiş. **4.** Ezber edilmiş. *Levh-i mahfuz,* Tanrının takdir ettiklerinin ezelde yazılı bulunduğu levha.

**mahfuzat,** *A. i.* **1.** Gizlenilmiş şeyler. **2.** Ezber edilmiş şeyler.

**mahfuzen,** *A. zf.* Polis veya jandarma gibi resmî bir muhafaza altında olarak.

**mahi,** *F. i.* Balık. *Sayd-i mahi,* balık avı.

**mahî,** *A. s.* [Mahv'dan] Yok eden, mahveden.

**mahir, mahire,** *A. s.* [Meharet'ten] Elinden gelir, becerikli, usta.

**mahirane,** *F. zf.* Ustalıkla, ustaca.

**mahiyan,** *F. i.* [Mah ç.] Aylar. [Mahi ç.] Balıklar.

**mahiyane,** *F. i.* Ay hesabıyle verilen ücret.

**mâhiye,** *A. ter.* [Ma-hiye] O şey ki.

**mahiyye,** *i.* Mah sözünden Türkçede Arapça kuralla yapılmış ve çok yayılmış söz, aylık.

**mahiyyet,** *A. i.* Bir şeyin neden ibaret olduğu, aslı; iç yüzü.

**mahkeme,** *A. i.* [Hükm'den] Davaların görülüp hükme bağlandığı yer. Tanzimat'a kadar kadı veya naip idaresinde şeriat bakımından hükümler veren mahkeme vardı. Tanzimat'tan sonra batı hukukuna uygulanarak *adliye* yahut *nizamiye* mahkemeleri kuruldu, Bunlar *ceza* ve *hukuk* diye iki bölüme ve *bidayet* ile *istinaf* diye iki

derece ile kademelendirildi. *Mahkeme-i şeriyye,* nikâh, miras taksimi, ve başka din işleri görür oldu. *Mahkeme-i kübra,* Kıyamet günü.

**mahki,** *A. s.* [Hikâyet'ten] Hikâye olunan, anlatılan.

**mahkûk, mahkûke,** *A. s.* [Hakk' ten] **1.** Çelik kalemle sert bir şey üzerine kazılmış. **2.** Yazıldıktan sonra çakı veya kalemtraşla kazınmış.

**mahkûkât,** *A. i.* Hakkedilmiş eşya. Hakkâk işleri.

**mahkûm, mahkûme,** *A. s.* **1.** Birinin hükmü, baskısı altında bulunan. **2.** Bir mahkemece hüküm giymiş, hükümlü. **3.** Sonu mutlak fena olacak şekilde bulunan. *Mahkûmün aleyh,* davayı kaybeden; *-leh,* davayı kazanmış olan; *millet-i mahkûme* bir hükümette din veya ırk bakımından azınlık olanlar.

**mahlas,** *A. i.* [Hulûs'tan] **1.** Kurtulacak yer. **2.** Bir kimsenin ikinci ismi. En çok eskiden edebiyatla uğraşanlar böylece bir ad edinirlerdi.

**mahleb,** *A. i.* Bal.

**mahlû',** *A. s.* [Hal'den] Tahtından indirilmiş hükümdar. *Hakan-i mahlû, padişah-i mahlû,* tahtından indirilmiş Osmanlı padişahı.

**mahlûc,** *A. s.* (Pamuk gibi) Atılmış.

**mahlûk,** *A. s.* [Halk'ten] Yaratılmış. Yaratık.

**mahlûk,** *A. s.* Sakalı tıraş olmuş.

**mahlûka,** *A. s.* Başkasının olup da benimsenen nazım.

**mahlûkat,** *A, i.* Yaratılmış şeyler. Canlılar, yaratıklar.

**mahlûl, mahlûle,** *A. s.* [Hall'den] **1.** Çözülmüş, dağıtılmış. **2.** Erimiş, eritilmiş. **3.** Sahipsiz maaş veya memurluk. **4.** Mirasçısı bulunmayan ve hükümete kalan (miras).

**mahlûlat,** *A. i.* Mirasçısı olmadığı için hükümete (evkafa) kalan miraslar.

**mahlule,** *A. s.* Kocası ölmüş kadın. Muhallefe.

**mahlûliyyet,** *A. i.* Mahlûl olma hali.

**mahlût, mahlûta,** *A. s.* [Hılt'tan] Karışık. Başka bir şey karıştırılmış.

**mahmasa,** *A. i.* Açlık.

**mahmedet, mahmidet,** *A. i.* Şükredilmeye ve övülmeye değer davranış. Şükür, şükran.

**mahmel, mahmil,** Bk. MAHMİL,

**mahmi, mahmiyye,** *A. s.* [Himaye'den] Korunan. Birinin koruduğu.

**mahmidet,** *A. i.* Bk. MAHMEDET.

**mahmil,** *A. i.* **1.** İki kişinin otu-

rabileceği şekilde deve üstüne konan sepet. **2.** Her yıl Haremeyn'e hacı kafilesiyle gönderilen armağanlar.

**mahmiyye,** *A. i.* [Himaye'den] Büyük şehir.

**mahmud, mahmude,** *A. s.* [Hamd' den] Övülmüş, övülmeye değer. *Mahmud-ül-hisal,* iyi ahlâk sahibi; *mahmud-üş-şiyem,* övülecek huylar sahibi; *makam-i mahmud,* cennet.

**Mahmud,** *A. i.* Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak için getirdiği filin adı.

**mahmude,** *A. i.* (Bot.) Bingöz otu.

**mahmudi, mahmudiyye,** *A. s.* **1.** II. Mahmud'a ait, onunla ilgili. **2.** Onun zamanında çıkarılmış ve 25 gümüş kuruş değerinde altın para. **3.** Onun adına yapılmış eski bir savaş gemisi. **4.** Bir kürt aşireti.

**mahmul, mahmule,** *A. s.* [Haml' den] **1.** Bir hayvan üzerine yüklenmiş. **2.** Bir şey üzerine kurulmuş veya konulmuş. **3.** *i.* (Gra., Man.) Yüklem.

**mahmum, mahmume,** *A. s.* **1.** Sıtmalı, sıtmaya tutulmuş. **2.** Ateşli, ateşi olan.

**mahmumane,** *F. zf.* Ateşli bir halde, ateşler içinde gibi. Sayıklarcasına.

**mahmur, mahmure,** *A. s.* [Hamr' den] **1.** İçki ile başı sersem. **2.** Sarhoşluktan gelen sersemlik, şaşkınlık içinde. **3.** Uyku basmış, ağırlaşmış (göz). *Çeşm-i mahmur,* baygın bakışlı göz.

**mahmurane,** *F. zf.* Mahmurcasına. Baygın baygın.

**mahmuz,** *A. i.* Bk. MİHMİZ.

**mahnuk, mahnuka,** *A. s.* [Hunk' tan] Boğulmuş, boğuk.

**mahnukan,** *A. zf.* Boğulmuş olarak.

**mâhpâre, mehpare,** *A. i.* [Mahpâre] Ay parçası. Pek güzel kimse.

**mahperver,** *F. s.* [Mah-perver] Mehtaplı.

**mahpeyker, mehpeyker,** *F. s.* [Mah-peyker] Yüzü ay gibi güzel, nurlu, parlak.

**mahrec,** *A. i.* [Huruc'dan] **1.** Çıkılacak yer, çıkılacak kapı. **2.** Sada ve harflerin ağızdan çıktıkları yer. **3.** İlmiye rütbelerinden İstanbul tarik-i mevleviyetinin ilk basamağı. **4.** (Mat.) Payda. *Mahrec-i aklâm,* dairelere kâtip yetiştirmeye mahsus okul; *mahrec mevleviyeti,* ilmiye tarik-i pâyesi [ç. **Maharic**].

**mahrek,** *A. i.* [Hareket'ten] **1.** (Mat.) Hareketli bir noktanın güttüğü yol. **2.** Bir gök cisminin geometri bakımından yeri.

**mahrem,** *A. s.* **1.** Şeriatın yasak ettiği, haram. **2.** Evlenmeyi şeriatın yasak ettiği, nikâh düşmeyen. **3.** Yakın akrabadan olduğu için kadınların kendisinden kaçmadığı. **4.** Biriyle içli dışlı, her türlü işlerini bilen. **5.** Gizli, herkese söylenmez; herkesçe bilinmemesi gerek. *Mahrem-i esrar,* kendisine sır söylenen kimse; *mahrem-i raz,* kendisine sır söylenmiş kimse. (Tas.) Tanrı sırrına aşina olmaya başlayan sâlik; *namahrem,* nikâh düşen, kendisinden kaçılan erkek; yabancı.

**mahremane,** *F. zf.* Gizli olarak.

**mahremiyyet,** *A. i.* Mahrem olma hali. Mahremlik.

**mahrû,** *F. s.* [Mah-rû] Ay yüzlü, güzel [ç. **Mahrûyan**].

**mahruk, mahruka,** *A. s.* [Hark'tan] Yanmış, yanık. *Mahruk-ul-fuad,* yüreği yanık.

**mahrukat,** *A. i.* Odun, kömür gibi yakılacak şeyler, yakıt. *Mahrukat-i mayia,* akaryakıt.

**mahrum, mahrume,** *A. s.* [Hirman'dan] **1.** Nasipsiz, payı olmayan. **2.** İstediği, dilediği şeyi elde edemeyen.

**mahrumane,** *F. zf.* Mahrumcasına.

**mahrumiyyet,** *A. i.* Mahrumluk.

**mahrur, mahrure,** *A. i.* [Hararet'ten] Ateşlenmiş, kızmış.

**mahrurane,** *F. zf.* Ateşli ateşli, hararetli bir surette.

**mahrus, mahrusa,** *A. s.* [Haraset'ten] Muhafaza olunan, gözetilen. Eminliği sağlanmış.

**mahrusa,** *A. i.* Büyük şehir. *Memalik-i mahrusa-i şahane,* Osmanlı ülkesi.

**mahrut,** *A. i.* (Geo.) Koni.

**mahrutî, mahrutiyye,** *A. s.* (Geo.) Konik.

**mahsub,** *A. i.* [Hesab'dan] Hesap edilmiş, hesaba geçirilmiş. Hesapta dahil [ç. **Mahsubat**].

**mahsuben,** *A. zf.* Hesaba geçirilerek, alacağa tutularak.

**mahsud,** *A. s.* [Hased'den] Haset olunan, imrenilen.

**mahsuf,** *A. s.* [Husuf'tan] Husufa uğramış, gölgelenmiş.

**mahsul,** *A. s.* [Husul'den] Hasıl olan, meydana gelen şey.

**mahsulât,** *A. i.* **1.** Elde edilen şeyler. **2.** Toprağın yetiştirdiği şeyler. **3.** Ehlî hayvanlardan elde edilen maddeler. **4.** Sanayiden elde edilen maddeler. *Mahsulât-i arziyye,* toprak ürünleri; *-sınaiyye,* endüstri mahsulleri.

**mahsuldar,** *F. s.* [Mahsul-dar] Mahsul veren, verimli, bereketli.

**mahsun,** *A. s.* [Hısn'dan] Kuvvetlendirilmiş, istihkâmlı.

**mahsur, mahsure,** *A. s.* [Hasr'dan] **1.** Muhasara edilmiş, kuşatılmış. **2.** Hasrolunmuş, belli edilmiş, sınırlanmış. *Namahsur,* sınırlanmamış, pek çok.

**mahsus, mahsuse,** *A. s.* [Hiss'ten] **1.** Beş duygudan biriyle anlaşılan. **2.** (Psi.) Duyulur [ç. **Mahsusat**].

**mahsus,** *A. s.* [Husus'tan] **1.** Başkasında bulunmayan; yalnız bir kimseye ait olan. **2.** Birine ayrılmış olan. **3.** Lâyık. **4.** Ayrı, başlı başına.

**mahsusa,** *A. s.* Mahsus. Özel. *İdare-i mahsusa,* İdare-i Azize adı ile Abdülâziz zamanında kurulup sonra bu adı alan ve daha sonraları da *Seyr-i sefain* denilen Devlet Denizyolları İdaresi.

**mahsusan,** *A. zf.* Mahsus olarak, ayrıca, bile bile.

**mahsusat,** *A. i.* Gözle görülür şeyler. Akılla düşünülebilir şeyler anlamına olan *ma' kulât* karşıdı.

**mahsusiyyet,** *A. i.* Mahsus olma. Hususî olma hali.

**mahşer,** *A. i.* [Haşr'dan] **1.** Kıyamet günü ölülerin dirilip toplanacakları zaman ve yer. **2.** Pek kalabalık.

**mahşud, meşhude,** *A. s.* Toplanmış, yığılmış.

**mahşur, meşhure,** *A. i.* [Haşr'dan] Toplanmış.

**mahtab,** *F. i.* [Mah-tab] **1.** Ay ışığı. **2.** Renkli kibrit.

**mahtub, mahtube,** *A. s.* Evlenmek için istenilen (kadın).

**mahtur,** *A. s.* [Hatar'dan] **1.** Tehlikeye yakın. **2.** Düşmek.

**ma'hud, ma'hude,** *A. s.* [Ahd'den] **1.** Bilinen, sözleşilen. **2.** Sözü geçen.

**mahude,** *A. s.* (Kötüce) Bilinen kadın.

**mahur,** *F. s.* Bir musiki makamı.

**mahuf, mahufe,** *A. s.* [Havf'ten] Korkulu, korkunç.

**mahulya,** *F. i.* Bk. MALİHULYA.

**mahv,** *A. i.* Yok etme, ortadan kaldırma. Batırma. Yok olma. Batma. Bitme. *Mahv ü isbat,* yazılı bir şeyi düzeltme, ötesini berisini değiştirme.

**mahviyyet,** *i.* Mahv sözünden Türkçede yapılmış: alçakgönüllülük, kendine önem vermeyiş, hiçe sayma.

**mahz, mahza,** *A. s.* Sırf, sade, katıksız, halis. *Mahz-i keramet,* tam bir keramet (gibi); *hikmet-i mahza,* tam bir hikmet.

**mahzâ,** *A. zf.* Sade, sırf. Ancak.

**mahzar,** *A. i.* [Huzur'dan] **1.** Huzur yeri, bir büyük kimsenin önü, yanı. **2.** Hazır olma, görünüş, gösteriş. **3.** Birçok kimse tarafından imzalı dilekçe. **4.** Mahkeme sicil defteri.

**mahzen,** *A. i.* [Hazn'den] **1.** Eşya ve mal saklanacak yer. **2.** Bodrum katı. **3.** (Mec.) Karanlık, havasız yer. *Kurşunlu mahzen,* İstanbul'da Galata'da deniz kıyısında (Tanzimat'tan önce) gümrük binası, eşya depoları.

**mahzub,** *A. s.* Boyanmış.

**mahzuf, mahzufe,** *A. s.* [Hazf'ten] Silinmiş, yerinden kaldırılmış.

**mahzul,** *A. s.* Hor, hakîr, perişan. Rüsva.

**mahzulen,** *A. zf.* Hakîr, rüsva olarak.

**mahzun, mahzune,** *A. s.* [Hüzn'den] Tasalı, kaygılı.

**mahzun, mahzune,** *A. s.* [Hazine'den] Hazinede saklanan şey.

**mahzunane,** *F. s., zf.* Tasa ve kaygı ile. Tasalı, kaygılı olarak.

**mahzuniyyet,** *A. i.* Mahzunluk. Tasalı, kaygılı oluş.

**mahzur,** *A. i.* [Hazer'den] Sakınacak, korkacak şey. Engel.

**mahzur,** *A. s.* [Hazr'dan] Yanına yaklaşılması yasak. Haram.

**mahzurat,** *A. i.* [Mahzur ç.] Dince yasak edilmiş şeyler. *Ezzarurat tübîh-ül-mahzurat,* zaruretler yasak ve haram edilmiş şeyleri mubah kılar.

**mahzuz, mahzuze,** *A. s.* [Haz'dan] Hazzeden, hoşlanan. Hoşa gitme, hoşlanma.

**mahzuzat,** *A. i. ç.* Hoşlanılacak şeyler.

**mahzuziyyet,** *A. i.* Hoşlanma.

**maî, maiyye,** *A. s.* [Ma'dan] **1.** Suya ait, su ile ilgili. **2.** Su renginde, mavi.

**maide,** *A. i.* **1.** Üzerinde yemekler bulunan sofra. **2.** Yemek, ziyafet. *Maide-i Mesih,* peygamber İsa'nın havarilerle yemesi; *-seniyye,* padişah ziyafeti; *-Süleyman,* Endülüs fâtihleri arasında nifaka sebebolan ünlü sofra takımı; *Sure-i maide,* Kuran'ın beşinci suresi.

**mail, maile,** *A. s.* [Meyl'den] **1.** Bir tarafa eğilmiş, eğik. **2.** Bir şey veya işe kabiliyeti olan. **3.** Hevesli, istekli, düşkün. **4.** Taraflı, içten istekli. **5.** Çalar, benzer, andırır. **6.** (Geo.) Eğik.

**mailiyyet,** *A. i.* Maillik, eğrilik.

**main,** *A. i.* **1.** Saf, akar su. **2.** (Geo.) Eşkenar dörtgen.

**maişet,** *A. i.* [Ayş'ten] **1.** Yaşayış, yaşama. **2.** Yaşamak için gereken şeyler, dirlik. **3.** İlmiye tarikinin başlangıcında bulunanlara verilen ödenek.

**mâiyyet,** *A. i.* Kimya için Fransızcadan *hydrate* karşılığı olarak mâ (su) sözünden icat edilmiştir (XX. yy.).

**maiyyet,** *A. i.* Beraberlik, birlikte bulunma. Bir büyük memurun emri altında bulunma. *Maiyyet memuru,* bir âmire bağlı, en ziyade, Mülkiye mektebinden ilk çıkışta valiler yanına tayin edilen memurlar; *maiyyet vapuru,* kıyı ve ada illeri valilerinin emrinde bulunan vapur, elçiliklerin İstanbul'da bulunan gemileri (XIX. yy.).

**makabih,** *A. i. ç.* Çirkin, yakışıksız davranışlar.

**makabir,** *A. i.* [Makbere ç.] Mezarlar.

**mâkabl,** *A. i.* [Ma-kabl] Öndeki, üstteki. Geçmiş, bir şeyin kendinden evvel olan.

**mak'ad,** *A. i.* [Kuud'dan] **1.** Oturulacak yer. **2.** Oturak yeri, geri, kıç.

**makadir,** *A. i.* [Makdur ç.] Miktarlar.

**makadir,** *A. i.* [Makderet ç.] Kudretler, gücler.

**makal,** *A. i.* [Kavl'den] Söyleme, söyleyiş.

**makale,** *A. i.* [Kavl'den] **1.** Söz. **2.** Nutuk. **3.** Tek bir bahis üzerine yazılmış eser ve Oklides'in elemanlar kitabı. **4.** (XIX. yy.). Gazete yazısı.

**makalât,** *A. i.* [Makale ç.] **1.** Sözler, yazılar. **2.** Gazete yazıları.

**makalid,** *A. i. ç.* Kilitler.

**makam,** *A. i.* [Kıyam'dan] **1.** Durulan yer. Durak. **2.** Memuriyet, büyük memurluk yeri. **3.** Ermişlerin mezarlarının bulunduğu yer. **4.** Musiki ve şarkı tarzı, tonu. **5.** Söz konusu, söze giriş için yol. *Makam-i âli,* (Yüce kat) nezaretler hakkında kullanılırdı; *-evvel, -sani,* gezegenlerin yörüngeleri üzerindeki hareket noktaları; *-hizmet,* memurluk yeri, iş görme yeri; *-İbrahim,* Kâbe'de saklı bulunan bir taş; *-Mahmud,* Kıyamet günü bütün peygamber ve ermişlerin toplanacağı yerde peygamber Muhammet'in yeri. *Kaimmakam* (Kaymakam). Bk.; *sahibmakam, sahib-i makam,* memurluk yerinde bulunan, asıl memur [ç. **Makamat**].

**makamat,** *A. i.* [Makam ç.] Makamlar. Makameler. *Maka-*

*mat-i âliyye,* yüce makamlar; *-Hariri,* Arap şairi Hariri'nin hikâye kitabı; *-Rıdvan,* cennetler; *sahib-i makamat,* tasavvuf ve gerçek yolunda yüce derecelere ermiş olan.

**makame,** *A. i.* **1.** Meclis. **2.** Topluluk, kalabalık [ç. **Makamat**].

**makariz,** *A. i.* [Mikraz ç.] Makaslar.

**makarr,** *A. i.* [Karar'dan] **1.** Durulan yer. Karargâh. **2.** Oturulan yer, konut. **3.** Devlet başşehri. *Makarr-i hükûmet, -idare, -saltanat,* hükümet merkezi; *cennetmakarr,* durağı cennet olan.

**makasid,** *A. i.* [Maksad ç.] Maksatlar, niyetler.

**makasir,** *A. i.* [Maksara ç.] Tan vakitleri, sabahlar.

**maksûrât,** *A. i.* [Maksure' ç.] Maksureler. Camide büyüklere mahsus yerler; evin pek mahrem tarafları.

**makatı',** *A. i.* [Makta' ç.] Makalar.

**makatil,** *A. i.* [Maktel ç.] Makteller.

**makber,** *A. i.* Mezar.

**makbere,** *A. i.* Mezar. Mezarlık.

**makbuh,** *A. s.* [Kubh'tan] Beğenilmeyen, fena görülen.

**makbul, makbule,** *A. s.* [Kabul'den] **1.** Alınan, kabul olunan. **2.** Genel olarak istenilen, geçen. **3.** Beğenilen. *Makbul-üş-şahade,* tanıklığı makbul olunan.

**makbur,** *A. s.* [Kabr'den] Gömülmüş.

**makbuz,** *A. s.* [Kabz'dan] **1.** Alınmış, alınan. **2.** Sıkılmış, daraltılmış. **3.** Bir şeyin alındığına karşı verilen yazılı kâğıt, alındı. **4.** (Gra.) U ve ü sesleri ile okunan v harfi.

**makbuzat,** *A. i.* [Makbuz ç.] Alınan paralar. Alındılar defteri.

**makdem,** *A. i.* [Kudum'dan] Gelme. Dönüp gelme.

**makderet,** *A. i.* [Kudret'ten] Zor, güç, kuvvet.

**makduh, makduha,** *A. s.* [Kadh'ten] Beğenilmeyen, ayıp.

**makdur,** *A. s., i.* [Kadr'den] **1.** Kader gereği olan, Tanrının takdirinden bulunan **2.** Kader. **3.** Elden gelen. *Makdur-i beşer,* insan için yapılabilecek; *makdur-ül-istifa,* ele geçirilmesi mümkün; *makdur-ül-teslim,* teslim. teslimi mümkün olan; *bezl-i makdur, sarf-i makdur,* elden gelebileni yapma; *hasb-el-makdur,* bir gücün üstünde, en fazlası.

**makdurat,** *A. i.* [Makdur ç.]

makdurlar. (Bir şekli de *Makadîr*).

**ma'kes,** *A. i.* [Aks'ten] Akseden yer. Akis yeri.

**makhur,** *A. i.* [Kahr'dan] **1.** Birinin zoru altında kalan, yenilmiş. **2.** Bitip tükenmiş, zebun. **3.** Tanrı gazabına çarpılmış. *Makhur-i kahr-i ilâhî.*

**makhurane,** *F. zf.* Kahra uğramış halde. Kahra uğramışlara yakışır halde.

**mâkir, mâkire,** *A. s.* [Mekr'den] Hileci.

**makîs, makîse,** *A. s.* [Kıyas'tan] Benzetilebilir.

**makiyan,** *F. i.* Tavuk.

**maklû,** *A. s.* [Kal'den] Sökülmüş, koparılmış. *Maklûan kıymet,* yıkıntı olarak değer.

**maklûb,** *A. s.* [Kalb'den] **1.** Tersine çevrilmiş. **2.** Değiştirilmiş, başka hale konulmuş. **3.** Harfleri tersine okunduğu halde yine aynı olan kelime veya terkip, *Anastas mum satsana, bab, mum* gibi.

**maklûbiyet,** *A. i.* Maklûb olma hali.

**makreme,** *A. i.* Makrama, mahrama.

**makruh,** *A. s.* Yaralanmış.

**makrun,** *A. s.* [Karn'dan] Ulaşmış, kavuşmuş. Yakın. *Makrun-i müsaade,* izne kavuşmuş, izin verilmiş; *icabet-makrun,* kabule yakın, yaklaşmış; *lefif-i makrun,* Bk. LEFİF.

**makruniyyet,** *A. i.* Yakınlık. Yaklaşma.

**makruz,** *A. s.* [Karz'dan] Ödünç verilmiş.

**maksad,** *A. i.* [Kasd'den] Kasdolunan şey, istenilen şey.

**maksim,** *A. i.* **1.** Bir şeyin dallara, bölüklere ayrıldığı yer. **2.** Suyun kollara ayrılma yeri; savak.

**maksud, maksude,** *A. s.* [Kasd'dan] Meram olunan, dilenilen şey [ç. **Makasid**].

**maksum, maksume,** *A. s.* [Kısın'dan] **1.** Ayrılmış, bölünmüş. **2.** *i.* (Mat.) Bölünen. *Maksumunaleyh,* bölen; *Rızk-i maksum,* (Tanrı tarafından) ayrılmış rızık; kısmet.

**maksur, maksure,** *A. s.* [Kasr'dan] **1.** Kasılmış, kısaltılmış. **2.** Alıkonulmuş, bir şeye ayrılmış. **3.** (Arap. Gra.) *Y* şeklinde yazılan elif harfi, ki, Arapça kelimelerin sonunda olur. Dâvi-dâva gibi.

**maksure,** *A. i.* **1.** Camilerde büyükler için ayrılmış yüksekçe yer. **2.** Bir evin en mahrem yeri. **3.** Bölüntü.

**maksus,** *A. s.* Kesilmiş, kırpılmış.

**makta',** *A. i.* [Kat'dan] **1.** Ke-

silen veya bir şeyin kesildiği yer. **2.** (Mat.) Kesit. **3.** (Ed.) Manzumenin durak yerleri. **4.** Gazel veya kasidenin son beyti (ki şair burada mahlasını yazar).

**maktel,** *A. i.* [Katl'den] Birinin öldürüldüğü yer. Öldürülme yeri.

**maktu', maktua,** *A. s.* [Kat'dan] **1.** Kesilmiş, kesik. 2. Pahası biçilmiş, pazarlık edilmez. **3.** Götürü.

**maktuan,** *A. zf.* Götürü olarak, toptan.

**maktul,** *A. s.* [Katl'den] Öldürülmüş.

**maktulen,** *A. zf.* Öldürülerek.

**maktulin,** *A. i.* Vurulmuş, öldürülmüş insanlar.

**ma'kud,** *A. s.* [Akd'den] **1.** Bağlı, düğümlü. **2.** Akdolunmuş, bağlanılmış, sonuç verilmiş.

**makul,** *A. s., i.* [Kavl'den] **1.** Söylenilmiş, denilmiş. **2.** Söylenilen şey, söz.

**ma'kul, makule,** *A. s.* [Akl'dan] **1.** Akla uygun bulduğu, kabul ettiği. **2.** Akıl ile bilinir, akılla ispatlanan. **3.** Oldukça akıllı, sözü akla yakın [ç. **Ma' kulat**].

**makulât,** *A. i.* [Makule ç.] Ulamlar, kategoriler.

**makule,** *A. i.* **1.** (Fel.) Ulam, kategori. **2.** Bilimce sınıflanmış. **3.** Çeşit, soy, boy. Fransızcadan *catégorie* ve *prédicament* karşılığı (XX. yy.).

**makuli,** *A. s.* Fransızcadan *catégorique* karşılığı, kesin (XX. yy.).

**ma'kûs, makûse,** *A. s.* [Aks'ten] **1.** Tersine dönmüş, baş aşağı olmuş. **2.** Başka bir şeyin karşıdı. **3.** Bir yere vurup geri dönen veya sureti görünen. **4.** Ters, iyi gitmeyen, uğursuz. **5.** (Mat.) Evrik. Ters. *Tali-i ma'kûs,* tersine giden uğursuz talih.

**ma'kûsen,** *A. zf.* Aksine olarak. karşıt olarak. *Mâkûsen mütenasip,* ters orantılı (Mat.)

**mal,** *A. i.* **1.** Tasarruf olunan değerli ve gerekli şey. **2.** Var, varlık, servet. **3.** Para, nakit, gelir. **4.** Tüccar eşyası. *Mal-i gaybî,* sahibi belli olmayan mal, bulunma mal; *-menkul,* bina ve topraktan gayrı, taşınabilir mal; *-mirî,* miriye, hükümete ait mal; *-nâtık,* canlı mal; *-samıt,* cansız mal; *-uhrevi,* ahret için kazanılan sevap; *mal defterdarı,* (Tanzimat'tan önce) devlet maliyesi işleriyle uğraşan kimse; *-kalemi,* maliye dairesi; *-müdürü,* kaza maliye memuru; *-sandığı,* devlet geliri sandığı, vezne; *beyt-ül-mal,* (Tanzi-

mat'tan önce) devlet hazinesi (sonra) şeriat mahkemelerinde mirasçıları bulunmayan ölü mallarının hesabı görülen daire; *re's-ül-mal,* ana para.

**mal,** *F. s.* Süren, sürülen; sarılan, takılan anlamlarıyle tamlamalar yapılmada kullanılır. *Gûşmal, pâymal, rûmal,* Bk.

**malâkelam,** *A. s.* [Ma-lâ-kelâm] Söz götürmez, diyecek yok.

**malâmal,** *F. s.* [Mal-a-mal] Dopdolu.

**malânihaye,** *A. s.* [Ma-lâ-nihaye] Sonsuz.

**malâya'ni,** *A. s.* [Ma-lâ-yani] Manasız, faydasız, boş şey.

**malâyutak,** *A. s.* [Ma-lâ-yutak] Dayanılmaz.

**maldar,** *F. s.* [Mal-dar] Zengin.

**malezime, malzeme,** *A. i.* Gerekli şey.

**mali,** *F. s.* Dolu.

**mali, maliyye,** *A. s.* **1.** Mala, paraya mensup. **2.** Devlet gelir ve giderlerinin idaresine ait. *Fenn-i malî,* maliye bilgisi; *sene-i maliye,* 1840 (1256) yılından sonra, yılbaşı mart hesabıyle maliye işleriyle resmî işlerde kullanılan tarih. O yıldan sonra otuz altı senede bir fark göstererek, batı takvim sisteminin alınmasına kadar sürmüştür.

**malide,** *F. s.* Sürmüş, süren anlamıyle bazı tamlamalarda bulunur.

**malihulya,** *F. i.* **1.** Karasevda. **2.** Kuruntu. Melankolya.

**malik,** *A. s.* [Mülk'ten] **1.** Sahip, efendi. **2.** Bir şeye sahip; *Malik-ül-mülk,* Tanrı.

**Malik,** *A. i.* Yedi cehennemin hâkimi ve kapıcısı, zebanileri idare eden melek.

**malikâne,** *F. i.* Kanunun belirttiği şartlarla birine verilen beylik arazi. (XIX. yy. dan sonra) Büyük, zengin köşk.

**malike,** *A. s.* **1.** Mal sahibi olan kadın. Bir şeye sahip ve tasarruf eden kadın. **2.** Peri, su perisi.

**malikiyyet,** *A. i.* Malik ve sahip olma.

**maliş,** *F. i.* Oğma, sürme, sürüştürme. İyelik.

**malişgâh,** *F. i.* [Maliş-gâh] Yüz sürülecek yer.

**maliyyat,** *A. i., s.* Maliye işleriyle ilgili. Maliye bilgisi (XIX. yy.).

**maliyye,** *A. i.* Devlet gelir ve giderleri işiyle uğraşan daire. (XIX. yy.).

**maliyyet,** *A. i.* Kıymet. Mal olma değeri (XIX. yy.).

**maliyyun,** *A. i.* Maliyeciler, ekonomiciler (XIX. yy.).

**malperest,** *F. s.* [Mal-perest] Mal canlı, mala düşkün.

**ma'lûl, malûle,** *A. s.* [İllet'ten] İlletli. Sakat.

**malûlen,** *A. zf.* Sakat olarak.

**ma'lûlin,** *A. i.* [Ma'lûl ç.] Sakatlar.

**ma'lûliyyet,** *A. i.* Hastalık, sakatlık.

**ma'lûm, ma'lûme,** *A. s.* [İlm'den] **1.** Bilinen, belli. **2.** (Gra.) Etken.

**malûmat,** *A. i.* [Ma'lûm ç.] **1.** Bilinen şeyler öğrenilmiş gerçekler. **2.** Biliş. **3.** (Fel.) Bili. Bilgi, *Malûmat-i cüz'iyye,* az, hafif bilgi; *-külliye,* temelli bilgi; *-zaruriyye,* gerekli bilgi; *eyyam-i malûmat,* Mekke'deki hacılık günleri.

**Malûmat,** *A. i.* İkinci defa olarak, 23 Mayıs 1895'te, Baba Tahir tarafından çıkarılmaya başlanılmış haftalık dergi olup Edebiyat-ı Cedide zamanı tartışmalarında önemli bir yer almıştır.

**malûmatfüruş,** *F. s.* [Malûmatfüruş] Bilgi satan, bilgiçlik taslayan.

**malûmiyyet,** *A. i.* Belli olma, bilinme. Bilinen şeyin hal ve sıfatı.

**mamelek,** *A. i.* [Ma-melek] Birinin her nesi varsa; varı yoğu; olanca şeyi.

**mameza,** *A. i.* [Ma-meza] Geçen şey. Geçmiş şey. *Meza mameza,* olan oldu, geçen geçti. Geçmişi unutalım.

**ma'mul,** *A. i.* [Amel'den] Yapılmış, işlenmiş. *Ma'mulün bih,* yürürlükte olan, amel edilen (kanun, nizam gibi) şey.

**mamulât,** *A. i.* [Ma'mul ç.] El veya makine ile yapılmış, işlenmiş eşya. *Mamulât-ı dahiliyye,* memlekette yapılan eşya.

**ma'mur, mamure,** *A. s.* [Umran'dan] Bayındır, şenlikli. *Beyt-i mamur,* Kâbe.

**ma'mure,** *A. i.* İnsan bulunan, bayındır yer. Şehir, kasaba.

**ma'muriyyet,** *A. i.* Mamur olma. Bayındırlık.

**ma'na,** *A. i.* **1.** Mana, anlam. **2.** İç, iç yüz. **3.** Ruya, düş. **4.** Akla yakın sebep. *Âlem-i mâna,* ruya; *bimâna,* manasız, münasebetsiz; *ism-i mâna,* soyut isim. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Mâna-yi amik* | *-himayet* |
| *-azm* | *-husran* |
| *-belig* | *-husumet* |
| *-dâvet* | *-istirham* |
| *-elem* | *-makhuriyet* |
| *-endişe* | *-merhamet* |
| *-esrar* | *-muaheze* |
| *-feragat* | *-mütebessim* |
| *-feryat* | *-nazar* |
| *-garib* | *-nigâh* |
| *-giryedar* | *-serzeniş* |
| *-hainane* | *-şetaret* |
| *-hande* | *-tehlike* |
| *-haşin* | *-teslimiyet* |
| *-hazin* | |

**ma nahnü fih,** *A. cüm.* Sözünü ettiğimiz, üzerinde konuştuğumuz.

**manassa, minassa,** Bk. MİNASSA.

**ma'nen,** *A. zf.* **1.** Mana bakımından, anlamca. **2.** Doğrudan ve açıktan olmayarak. **3.** İçten.

**manend,** *F. i., s.* Benzer, eş.

**manende,** *F. s.* Benzeyen.

**ma'nevi, ma'neviyye,** *A. s.* [Ma'ni'den] **1.** Mânevî, Mâna ve anlama ait. **2.** Somut görünür olmayıp ruha ve içe ait olan. Maddî olmayan. *Ecr-i mânevi,* maddî olmayan karşılık, savap; *kuvve-i mâneviyye,* iç, yürek kuvveti; *veled-i mânevi,* ahret çocuğu, oğulluk.

**ma'neviyyat,** *A. i.* [Mânevi ç.] Mânevi olan, içe ait olan hususlar.

**maneviyye,** *A. i.* Fransızcadan *manichéisme* karşılığı (XX. yy.).

**ma'neviyyun,** *A. i.* Tanrıya bel bağlamışlar.

**ma'ni,** *A. i.* Bk. MÂNA.

**Mani,** *F. i.* Ünlü fars ressamı.

**mâni',** *A. s., i.* [Men'den] **1.** Geri bırakan, alıkoyan, engel olan. **2.** Engel, özür. *Mani-i şer'i,* kabul edilebilir özür [ç. **Mevani**].

**mânia,** *A. i.* [Men'den] **1.** Engel, özür. **2.** Zorluk.

**ma'nidar,** *F. i.* [Ma'ni-dar] Mânidar, mânalı.

**mansıb,** *A. i.* [Nasb'dan] Büyük memurluk yeri. Makam. [ç. **Manasıb**].

**mansub,** *A. s.* [Nasb'dan] **1.** Dikilmiş, konmuş. **2.** Memuriyete konmuş, memur bulunan.

**mansube,** *A. i.* **1.** Satrançta Nerdin yedinci oyunu. **2.** Tedbir, oyun.

**mansur, mansure,** *A. s.* [Nusret'ten] **1.** Tanrı yardımıyle yenen, üstün gelen. **2.** Müzik perdesi. *Asakir-i Mansure-i Muhammediyye,* Yeniçerilerin kaldırılmasından sonra kurulan ordu. *Mansure,* bu kurulun kısa adı.

**mansuriyyet,** *A. i.* Tanrı yardımıyle üstün gelme, başarma.

**mansus,** *A. s.* [Nass'tan] Kuran'da açık açık anlatılan, hakkında âyet bulunan.

**mantık,** *A. i.* [Nutk'tan] **1.** Söz. **2.** Akıl dairesinde söz söyleme usul ve kurallarından bahseden bilgi. *Mantık-üt-tayr,* (Kuş dili) Şeyh Attar'ın ünlü bir ahlâk kitabı.

**mantıki, mantıkiyye,** *A. s.* Mantığa, mantık kurallarına uygun, mantıkça.

**mantıkıyyun,** *A. i.* Mantık bilginleri. Mantıkla uğraşanlar.

**mantuk, mantuka,** *A. s.* [Nutk'tan] Söylenilmiş, denilmiş.

**mantuk,** *A. i.* **1.** Söz. Kelâm. Nutuk. **2.** Anlam, Kavram.

**manzar,** *A. i.* [Nazar'dan] Görünen yer. Görünüş. Çehre, yüz. *Hoşmanzar,* görünüşü güzel; *kerih-ül-manzar,* görünüşü çirkin, fena yüzlü.

**manzara,** *A. i.* [Nazar'dan] Bakılıp seyredilen yer. Gözün görebildiği yerin görünüşü ve durumu.

**manzum, manzume,** *A. s.* [Nazım'dan] **1.** Sıralanmış, düzenlenmiş. **2.** (Ed.) Vezinli, kafiyeli söz.

**manzumat,** *A. i.* [Manzume ç.] Manzumeler.

**manzume,** *A. i.* **1.** Sıra, dizi, takım. **2.** Vezin ve kafiyeli söz. Uzunca nazım.

**manzur, manzure,** *A. s.* [Nazar'dan] **1.** Bakılan, nazar olunan. **2.** Gözde olan, beğenilen.

**mâr,** *F. i.* Yılan. *Mar-i sermadide,* uyumuş yılan.

**mar (r),** *A. s.* [Mürur'dan] Geçen, geçmiş. *Marr-ül-beyan, marr-üz-zikr,* beyanı, zikri (yukarda) geçmiş olan.

**mâran,** *F. i.* [Mâr ç.] Yılanlar. *Şah-i mâran,* yılanlar padişahı.

**ma`raz, ma'rız,** *A. i.* [Arz'dan] Bir şeyin göründüğü, çıktığı yer. Bir şeyin bildirildiği, arz olunduğu makam (XIX. yy.). Sergi.

**maraz,** *A. i.* Hastalık. *Maraz-ı mevt,* ölüm hastalığı; *-müstevli,* salgın hastalık; *-müzmin,* süregen hastalık [ç. **Emraz**].

**marazi, maraziyye,** *A. s.* Hastalığa ait. Hastalıklı.

**maraziyyat,** *A. i.* Fransızcadan *pathologie* karşılığı (XX. yy.).

**ma'rec,** *A. i.* Çıkacak yer, merdiven.

**ma'reke,** *A. i.* Savaş alanı.

**ma'ret,** *A. i.* Suç. Günah, kabahat, ayıp.

**ma'rife,** *A. i., s.* Anlam ve kavramı belirtilmiş söz.

**marifet,** *A. i.* **1.** Bilme, biliş. **2.** Ustalık. **3.** Ustalıkla yapılmış olan şey. **4.** Tuhaf, garip hal. **5.** Aracı, ikinci el. **6.** (Fel.) *Marifei nazariyesi,* bilgi kuramı, *epistémologie.*

**mariz, marize,** *A. s.* [Maraz'dan] Hasta, hastalıklı. (Ed. Ce.):

*Fikr-i mariz sima-yi mariz*
*ruh-i mariz zevk-i mariz*

**marizane,** *F. zf.* Hastalıklı. Marizcesine.

**marpiç,** *F. i.* Marpuç.

**marrîn,** *A. i.* [Mar'dan] Geçen-

ler. *Marrîn ü âbirîn,* gelip geçenler. Gelen giden.

**marsus,** *A. s.* [Rasîn'den] Birbirine yanaştırılmış, sağlam.

**maruf, marufe,** *A. s.* [İrfan'dan] **1.** Bilinen, tanınmış. **2.** Ünlü. **3.** Şeriatın emrettiği, iyi bulup beğendiği. *Emri bil-maruf nehyi an-il-münker,* Şeriatın emirlerini ve yasaklarını halka bildirme. *Kavl-i maruf,* ünlü söz.

**marufiyyet,** *A. i.* Ünlülük. Bilinmişlik.

**Marut,** *A. i.* Harut'un (Bk.) arkadaşı.

**ma'ruz, maruze,** *A. s.* **1.** Arz olunmuş, arz olunan. **2.** Bir şeyin karşısında bulunan. **3.** Serilmiş, sergi gibi yayılmış. **4.** Sunulmuş, verilmiş. **5.** Söylenilmiş, denilmiş. *Maruz-i bendegânemdir, -çaker-i kemineleridir, -daiyanemdir,* türlü dilekçe ve büyüklere hitap şekilleri; *el-maruz,* akrandan akrana yazılabilecek hitap; *evrak-i maruza, hedayay-i maruza,* sunulan kâğıtlar, armağanlar.

**ma'ruzat,** *A. i.* [Maruz ç.] Küçükten büyüğe bildiren, sunulan şeyler.

**marzi,** *A. i.* [Rıza'dan] Razılık, hoşnut olma. *Gayr-i marziyye,* beğenilmemiş.

**mas, mass,** *A. i.* Emme. Emerek çekme. Soğurma.

**masabîh,** *A. i.* [Misbah ç.] Işıklar. Meşaleler. Kandiller.

**mâsadak,** *A. i.* [Ma-sadak] Uygun, tıpkı.

**masadir,** *A. i.* [Masdar ç.] Mastarlar. Nesne çıkan yerler.

**Masahif,** *A. i.* [Mushaf ç.] Mushaflar.

**masaib, masayib,** *A. i.* [Musibet ç.] Musibetler.

**masalih,** *A. i.* [Maslahat ç.] İşler. *Ashab-i masalih, erbab-i masalih,* Hükümet dairelerinde işleri olan kimseler, bu işlerin peşinde olanlar.

**masari',** *A. i.* [Mısra ç.] Mısralar.

**masarif,** *A. i.* [Masraf ç.] Masraflar, harcamalar, harcananlar.

**masarifat,** *A. i.* [Masarif ç.] Harcananlar.

**masdar,** *A. i.* [Sudur'dan] **1.** Bir şeyin çıktığı yer, kaynak, temel. **2.** (Gra.) Fiillerin çıktığı isimler ki, olaya delâlet ederler, fakat zaman bildirmezler. *Masdar-i mimi,* (Arap. gra.) başında m harfi bulunan mastar [ç. **Masadir**].

**masdariyye,** *A. i.* Tanzimat'tan önceleri şaraptan ve daha bazı maddelerden alınan vergi.

**masdariyyet,** *A. i.* Mastarın an-

latmak istediği oluş manası.

**masduka,** *A. s.* Doğru söz, gerçek.

**masdur,** *A. s.* **1.** Gönderilmiş, yollanmış olan. **2.** Göğsü incinmiş veya ağrımış olan.

**mâsebak,** *A. i.* [Ma-sebak] Sebkat eden. Geçen, geçmiş.

**mâselef,** *A. i.* [Ma-selef] Geçmiş, evvelki.

**masbub, mashube,** *A. s.* Beraber alınmış, birlikte götürülen.

**mashuben,** *A. zf.* Birlikte olduğu halde. Yanında bulunarak.

**mashara,** *A. i., s.* **1.** Zevklenme, eğlenme. **2.** Gülünç. **3.** Kepaze. **4.** *Tuhaflıklar yapan.*

**masir,** *A. i.* [Sayruret'ten] Sürüp giden.

**masiva,** *A. i.* [Mâ-siva] Bir şeyden gayrı olan şeylerin hepsi. Yaradandan, Tanrıdan gayrı bütün varlıklar. Dünya ilgileri. *Terk-i masiva,* dünyadan geçmek, Tanrıdan gayrı her şeyle ilgiyi kesmek.

**ma'siyet,** *A. i.* [Asa'dan] **1.** İsyan. **2.** Günah.

**masl,** *A. i.* Kan ve sütün içinde tabii olarak bulunan su. *Maslüd-dem,* serum.

**maslahat,** *A. i.* [Sulh'tan] **1.** Barış, rahatlık, iyilik yolu. **2.** İş. Husus, madde, keyfiyet. **3.** Önemli iş. *Limaslahatin,* Bk.

**maslahatgüzar,** *F. i., s.* [Maslahat-güzar] **1.** İş bitiren, iş bilir. **2.** Elçi vekili.

**masli, masliye,** *A. s.* Serumla ilgili.

**maslub, maslube,** *A. s.* [Salb'den] **1.** Asılmış. **2.** Asılarak öldürülmüş.

**masluben,** *A. zf.* Asılarak, asılma suretiyle.

**masnu', masnua,** *A. s.* [Sun'dan] **1.** Sanatle yapılmış. **2.** Uydurma, düzme.

**masnuat,** *A. i.* [Masnu ç.] **1.** El veya makine ile yapılmış şeyler. **2.** Uydurma, düzme şeyler.

***masraf,*** *A. i. [Sarf'dan]* Cepten çıkan para. *Masraf nazırı,* Askerlik dairesinde muhasebe başkanı.

**masru',** *A. s.* Saraya tutulmuş, saralı.

**masruf, masrufe,** *A. s.* [Sarf'tan] **1.** Harcanmış. **2.** Harcanan, kullanılan. **3.** Başka tarafa çevrilmiş, giderilmiş.

**mastaba, mıstaba,** *A. i.* Peyke, sedir.

**mastur,** *A. s.* [Satr'dan] Çizilmiş, yazılmış.

**ma'sum, masume,** *A. s.* [İsmet'ten] **1.** Masum. Suçsuz. **2.** *i.* Küçük çocuk.

**masumane,** *F. zf.* Masumcasına.

**masumiyyet,** *A. i.* Masumluk.

**masun, masune,** *A. s.* [Savn'dan] Korunmuş, korunan.

**masuniyyet,** *A. i.* Sağlamlık, eminlik. Korunma. Dokunulmazlık. *Masuniyyet-i teşriiyye,* milletvekilliği dokunulmazlığı.

**ma'sur,** *A. s.* Sıkılmış, suyu veya yağı çıkarılmış.

**ma'suriyyet,** *A. i.* Sıkılma, suyu veya yağı çıkarılma.

**maşallah,** *A. ter.* Allahın isteği, Tanrı her ne isterse.

**ma'şer,** *A. i.* [İşret'ten] Birlikte yaşar insanlar topluluğu. Tayfa. Takım.

**ma'şeri,** *A. s.* Topluluğa ait. (XX. yy.).

**mâşi, maşiyye,** *A. s.* [Meşy'den] Yürüyen, ayakla yürür.

**maşite,** *A. i.* Kadın tuvaleti yapan kadın.

**maşiyen,** *A. zf.* Yürüyerek. Yaya olarak.

**maşrık,** *A. i.* [Şark'tan] Güneşin doğduğu yer veya yön [ç. **Meşarık**].

**ma'şuk,** *A. s.* [Aşk'tan] Sevilen.

**ma'şuka,** *A. s.* [Aşk'dan] Sevilen kadın.

**ma'şukiyyet,** *A. i.* Sevilme hali. Sevilen kimsenin hali.

**mat,** *F. i.* Satrançta yenilgi.

**matabi',** *A. i.* [Matbaa ç.] Matbaalar.

**matabih,** *A. i.* [Matbah ç.] Mutfaklar.

**mataf, mutaf,** *A. i.* [Tavaf'tan] Tavaf edecek yer. Etrafında dönülüp dolaşılacak yer.

**matali',** *A. i.* [Matlâ ç.] Matlâlar.

**matalib,** *A. i.* [Matlab ç.] İstenen şeyler.

**matar,** *A. i.* Yağmur [ç. **Emtar**].

**matavi,** *A. i.* [Matvî ç.] Kıvrımlar.

**mataya,** *A, i.* [Matiyye ç.] Binek hayvanları.

**matbaa,** *A. i.* [Kab'dan] Matbaa. *Matbaa-i âmire,* Devlet Matbaası (XIX. yy.).

**matbah,** *A. i.* [Tabh'tan] Mutfak. Yemek pişirilen yer.

**matbu,** *A. s.* [Tab'dan] Basılmış şey.

**matbuat,** *A. i.* [Matbu ç.] Basılmış şeyler. Kitaplar. (en çok) gazeteler (XIX. yy.).

**matbuh, matbuha,** *A. s.* [Tabh'tan] **1.** Pişirilmiş. **2.** Kaynatılmış, haşlanmış (ilâç).

**matbuhat,** *A. i.* Kaynatılmış ilâçlar, pişirilmiş yemekler.

**mate,** *A. f.* Öldü.

**matekaddem,** *A. i.* [Ma-tekaddem] Geçmiş. Geçmiş zaman.

**matem,** *A. i.* **1.** Bir ölü için ağlaşıp siyaha bürünme. Yas. **2.** Ölü için ağlama. **3.** Kader, yaslı bulunma. **4.** Muharrem'in ilk on gününde imam Hüseyin için yas tutup mersi-

yeler okuma âdeti. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Matem-i berpâ* | *hücre-i matem* |
| *-saadet* | *neşayid-i matem* |
| *-sukut* | *siyah-i matem* |
| *eda-yi matem* | *ye's-i matem* |
| *giriye-i matem* | *zemin-i matem* |

**matemdar,** *A. s.* [Matem-dar] Matemli, acılı.

**matemgede,** *A. i.* [Matem-gede] Yas evi.

**matemi,** *A. s.* Yaslı.

**matemzede,** *F. s.* [Matem-zede] Yasa tutulmuş, yaslı [ç. **Matemzedegân**].

**matfi,** *A. s.* [İtfa'dan] Söndürülmüş.

**mathun, mathune,** *A. s.* [Tahn'dan] Övütülmüş.

**matiyye,** *A. i.* Binek hayvanı.

**matla',** *A. i.* [Tulû'dan] **1.** Güneş veya başka bir yıldızın doğması, tulû. **2.** Bunların doğdukları yer. **3.** (Ed.) Kaside veya gazelin ilk beyti [ç. **Matali**].

**matlab,** *A. i.* [Taleb'den] **1.** İstek. İstenilen şey. **2.** Konu, mesele.

**matlub, matlube,** *A. s.* [Taleb'den] **1.** İstenilen, aranılan şey. **2.** Alacak. Ödünç verilmiş.

**matlubat,** *A. i.* [Matlub ç.] **1.** İstenilen şeyler. **2.** Alacaklar.

**matmah,** *A. i.* Göz dikilen şey. Göz konulan yer.

**matmu,** *A. s.* [Tama'dan] Tamah olunmuş; hırsla istenen her şey.

**matmur, matmure,** *A. s.* Toprak altına konulmuş, gömülmüş.

**matmure,** *A. i.* **1.** Yer altında öteberi saklamaya mahsus yer. **2.** Mezar.

**matrah,** *A. i.* [Tarh'tan] Tarh edilecek yer. Tarh olunacak nesne.

**matrak, mitrak,** *A. i.* **1.** Sopa. Değnek. **2.** Talimci şişi.

**matrud, matrude,** *A. s.* [Tard-dan] Kovulmuş.

**matruh,** *A. s.* [Tarh'tan] **1.** Atılmış. **2.** Belirtilip kesilmiş (vergi). **3.** Temeli atılmış (bina). (Mat.) *Matruhunminh,* eksilen.

**matruş,** *A. s.* Sakalı tıraşlı, sakalsız.

**ma'tuf, matufe,** *A. s.* [Atf'tan] **1.** Eğilmiş, bir tarafa doğru dönmüş. Çevrilmiş. **2.** Birine isnat olunmuş, birinindir denilmiş.

**ma'tuh, matuhe,** *A. s.* [Ateh'ten] Bunamış, bunak.

**ma'tuk, matuka,** *A. s.* [Itak, atak'tan] Azat olunmuş, azatlı.

**mat'umat,** *A. i., ç.* Yenecek şeyler.

**mat'un, mat'une,** *A. s.* [Ta'n,

tâun'dan] **1.** Tânedilmiş, yaralı. **2.** Tauna tutulmuş.

**mat'unen,** *A. zf.* Tauna tutularak.

**matvi,** *A. s.* [Tayy'dan] **1.** Kıvrılmış, bükülmüş. Kıvrılarak toplanmış. **2.** Bir şeyin içine sarılmış. Sarılı.

**matviyyen,** *A. zf.* Sarılı olduğu halde. Bir şeyin içine sararak.

**maune,** *A. i.* Mavna.

**maunet,** *A. i.* [Avn'den] **1.** Yardım. **2.** Azık, yolda yiyecek şey.

**mavaka',** *A. i.* [Ma-vaka] Vaki olan, olup geçen.

**mavera,** *A. i.* [Ma-vera] Bir şeyin arkasında, ötesinde bulunan, öte.

**maverai, maveraiyye,** *A. s.* Öteye, öteki âleme mensup.

**mavtın,** *A. i.* [Vatan'dan] Vatan, yer. Yerleşilip oturulan yer.

**maye,** *F. i.* **1.** Bir şeyin yapıldığı asıl madde, maya. **2.** Gerekli nesne. **3.** Para, mal. **4.** Bilgi. *Frümaye, sermaye,* Bk.

**mayedar,** *F. s.* [Maye-dar] Kudretli, paralı [ç. **Mayedarân**].

**mayenkasemiyyet,** *A. i.* [Mayenkasemiyyet] Bölünebilme. Fransızcadan *divisibilité* karşılığı.

**mayetehalle,** *A. i.* [Ma-yetehallel] Hallolunabilir.

**mayi, mayia,** *A. s.* Sıvı. Su gibi akan. Su halinde bulunan [ç. **Mayıat**].

**mayiiyyet,** *A. i.* Mayi halinde olma niteliği.

**ma'yub, ma'yube,** *A. s.* [Ayb' dan] **1.** Ayıplanan. **2.** Bir eksiği, kusuru olan.

**ma'yubat,** *A. i.* [Ma'yub ç.] Ayıplanacak şeyler, eksiklikler.

**mayu'kal** *A, s.* [Ma-yu'kal] Anlaşılır.

**mayu'kes,** *A. s.* [Ma-yu'kes] **1.** Aksedilebilir. **2.** (Man.) Evrilir.

**mayu'refiyyet,** *A. i.* [Ma-yu'refiyyet] Bilinirlik. Fransızcadan *cognoscibilité* karşılığı (XX. yy.).

**mayüfhemiyyet,** *A. i.* Kavranabilirlik. Fransızcadan *concevabilité* karşılığı (XX. yy.).

**mazahir,** *A. i.* [Mazhar ç.] Eşyanın göründüğü yerler.

**mazaik, mazayık,** *A. i.* [Mazîk ç.] Dar yerler.

**mazalim,** *A. i.* [Zulm ç.] Zulümler, haksızlıklar.

**mazalle,** *A. i.* [Zıll'dan] Gölgelik.

**mazamîn, muzamin,** *A. i.* [Mazmun ç.] Mazmunlar.

**mazanna, mazınna,** *A. i.* [Zan' dan] **1.** Hakkında şüphe edilen. **2.** Ermiş sanılan. *Ma-*

*zanne-i hayr*, kendisinden yalnız iyilik umulan kimse; *-kiramdan*, ermiş sanılanlardan; *-su'*, kendisinden bir fenalık beklenen kimse.

**mazarr,** *A. i.* [Mazarrat ç.] Mazarratlar.

**mazarrât,** *A. i.* [Mazarrat ç.] Zararlar.

**mazarrat,** *A. i.* [Zarar'dan] Zarar verme, dokunma.

**mazbata,** *A. i.* [Zabt'tan] Bir toplantıda konuşulanların sonucunun yazılı şekli.

**mazbut, mazbute,** *A. s.* [Zabt'tan]. **1.** Zaptedilmiş, ele geçirilmiş. **2.** Deftere yazılmış. **3.** Hatırda tutulmuş. **4.** Derli toplu. **5.** Muhafaza altında, korunmuş. **6.** Belli, belirtilmiş.

**mazbutat,** *A. i.* [Mazbut ç.] Mazbut olan şeyler.

**ma'zeret, ma'ziret,** *A. i.* [Özr'den] **1.** Elde olmadan suç, kabahat işleme. **2.** Zorlu sebeplerini söyleyerek bağış dileme.

**mazg, madg,** Bk. MADG.

**mazhar,** *A. i.* [Zuhur'dan] **1.** Bir şeyin çıktığı, göründüğü yer, böyle bir kimse. **2.** Nail olma, şereflenme.

**mazhariyyet,** *A. i.* Elde etme, nail olma.

**mazi, maziyye,** *A. s.* Geçen, geçmiş. *Ezmine-i maziyye, zaman-i mazi*, geçmiş zaman, geçmiş zamanlar.

**mazi,** *A. i.* (Gra.) Geçmiş zaman. *Elmazi lâyüzker*, geçmiş şey zikrolunmaz.

**mazîk,** *A. i.* [Zîk'tan] Dar yer, sıkıntılı yer.

**mazille,** *A. i.* Kıldan yapılma büyük çadır.

**mazlum, mazlume,** *A. s.* [Zulm'den] **1.** Zulüm görmüş. **2** Sessiz, yavaş kimse.

**mazlumane,** *F. s., zf.* **1.** Zulüm görmüşe yakışır surette. **2.** Sessizce, sessizlikle.

**mazlumîn,** *A. i.* [Mazlûm ç.] Zulüm görmüş kimseler.

**mazlumiyyet,** *A. i.* Zulüm görmüşlük. **2.** Sessizlik, yavaşlık. (Ed. Ce.):

*Mazlumiyyet-i rikkat-i yetimane mazlumiyet*
*hava-yi ye's-i mazlumiyet*

**mazmaza,** *A. i.* Abdest alırken ağza su alma, ağız çalkalama.

**mazmum,** *A. i.* [Zam'dan] Ötre ile, zamme ile okunan.

**mazmun,** *A. i.* [Zımn'dan] **1.** Anlam, kavram. **2.** Nükteli, cinaslı güzel söz. *Bikr-i mazmun*, ilk defa söylenmiş, mazmun.

**mazmunperdaz,** *F. s.* [Mazmunperdaz] Mazmun söyleyen, mazmun düzen.

**maznun, maznune,** *A. s.* [Zan' dan] **1.** Zan altında bulunan. kendisinden şüphe olunan. **2.** Şüpheli. **3.** Bir suç için muhakeme, ve ithamdan evvel sorguya çekilen.

**maznunîn,** *A. i.* [Maznun ç.] Zan altında bulunanlar.

**mazrub, madrub,** *A. s.* [Darb zarb'dan] **1.** Dövülmüş. **2.** Basılmış, damgalanmış. **3.** (Mat.) Çarpan. Çarpılan. *Mazrubun fih*, çarpan.

**mazrubat,** *A. i.* [Mazrub ç.] (Mat.) *Mazrubata tefrik*, çarpanlara ayırma.

**mazrubeyn,** *A. i.* (Mat.) Birbirine çarpılan iki sayıdan her biri.

**mazruf, mazrufe,** *A. s.* [Zarf' tan] **1.** Zarf içinde bulunan. Kalıb, kılıflı. **2.** Ekli, bir yazının zarfı içine konan [ç. **Mazrufat**].

**mazrufen,** *A. zf.* Zarf içinde. Kapalı olarak.

**mazul, mazule,** *A. s.* Memuriyetten çıkarılmış [ç. **Mazulîn**].

**mazuliyet,** *A. i.* İşinden çıkarılma hali.

**ma'zur,** *A. s.* [Özr'den] Özürlü. Özrü olan.

**mea, mia,** *A. i.* Bk. MİA.

**meab,** *A. i.* **1.** Geri dönülecek yer. **2.** Sığınılacak yer. *Şevketmeab, fazailmeab*, şevketin, faziletin dönüp sığındığı vücut, kimse.

**mead,** *A. i.* Bk. MAAD.

**meal,** *A. i.* Anlam, kavram. *Bîmeal*, anlaşılmaz; *hakikatmeal*, gerçek, içten. *Hulâsa-i meal*, anlamının özü.

**mealen,** *A. zf.* Kavram cihetiyle, harfi harfine olmayarak.

**mealperver,** *F. s.* [Meal-perver] Mana anlatan. Anlamlı.

**measim,** *A. i. ç.* Günah edilecek yerler; günahlar.

**measir,** *A. i. ç.* Güzel eserler, izler, nişanlar. *Measir-i bergüzide*, seçme güzel eserler, izler.

**mebad, mebada,** *F. ü., i.* Sakın olmaya ki.

**mebadi,** *A. i.* [Mebde ç.] Başlangıçlar, ilkeler. *Mebadi-i âliye*, eflâki hareket ettiren ruhlar; *mebadi-i ulâ*, ilk ilkeler; *mebadi-i ulûm*, ilk bilgiler, bilgi başlangıçları; *mabadi-i nihayât*, oruç (savm), namaz (salât), hac, zekât olan İslâmın dört temeli.

**mebahis,** *A. i.* [Mebhas ç.] **1.** Arama, araştırma yerleri. **2.** Araştırma veya tartışma konuları.

**mebalig,** *A. i.* [Meblag ç.] Akçe miktarları. Paralar.

**mebani,** *A. i.* [Mebni ç.] **1.** Yapılar, binalar. **2.** Temeller.

**mebde,** *A. i.* **1.** Başlangıç. **2.** Kay-

nak, kök. **3.** Bilgilerin ilk kısımları. **4.** (Tas.) Tanrı gerçeğine erişmek için bir salikin ilk noktası. **5.** Fransızcadan *principe* karşılığı, ilke (XIX. yy.). *Mebde-i asli*, Fransızcadan *archétype* (ilk örnek) karşılığı [ç. **Mebadi**].

**meberrat,** *A. i. ç.* Sevap için yapılan işler.

**mebguz,** *A. s.* [Bugz'dan] Sevilmemiş, nefret olunmuş.

**mebhas,** *A. i.* **1.** Arama, araştırma yeri. **2.** Araştırma, fikir söyleme konusu, tartışma. XX. yy. da *-logie* (-bilim) sözü bununla karşılanmıştır. *Mebhas-ül-esmar, mebhas-ül-ezhar, mebhas-ül-uruk,* ırkbilim.

**mebhur,** *A. i.* [Bühr'den] Har har soluyan. Solugan.

**mebhus, mebhuse,** *A. s.* Sözü edilmiş, sözü geçmiş; *meb-, husün anh,* sözü geçmiş nesne. Sözü edilen nesne.

**mebhut,** *A. s.* [Beht'ten] Sersem, şaşkın.

**mebi,** *A. s.* [Bey'den] Satılmış mal.

**mebit,** *A. i.* [Beyt'ten] Geceleyecek yer.

**me'bız,** *A. i.* Diz kapağının arkasındaki çukur.

**mebiz,** *A. i.* [Beyza'dan] Yumurtalık.

**meblâg,** *A. i.* Akçe miktarı, para.

**meblû,** *A. s.* [Bel'den] Yutulmuş.

**meblûl,** *A. s.* Islanmış, ıslak. Nemli, yaş.

**mebna,** *A. i.* **1.** Yapı yeri, temel. **2.** Yapı [ç. **Mebani**].

**mebniy,** *A. s.* **1.** Yapılmış, kurulmuş. **2.** Bir şeye dayanan. **3.** ... den ötürü. **4.** (Arap. gra.) Son harfi hiç bir şekilde değişmeyen kelime. *Mebni ale-l -hikâye,* bir hikâyeden çıkarılma veya bir hikâyeye dayanmış olan söz; *mebni aleyh,* üzerine kurulmuş olan.

**mebrur, mebrure,** *A. s.* [Birr'den] Beğenilmiş, hayırlı, yararlı. *Hidemat-i mebrure,* hayırlı, beğenilmiş hizmetler.

**mebsus,** *A. s.* **1.** Saçılmış, dağılmış. **2.** Yayılıp herkesçe duyulmuş.

**mebsut, mebsute,** *A. s.* **1.** Açılmış, yayılmış. **2.** Uzun uzadıya anlatılan. *Zamme-i mebsuta,* o sesi.

**me'bun,** *A. s.* Orospu huylu erkek.

**meb'us, meb'use,** *A. s.* **1.** Gönderilmiş, gönderilen. **2.** Peygamber olarak gönderilmiş (kimse). **3.** Halk tarafından seçilip meclise gönderilmiş (kimse). **4.** Öldükten sonra diriltilmiş olan.

**meb'usan,** *A. i.* [Meb'us ç.] Mebuslar, milletvekilleri, saylavlar. *Meclis-i mebusan,* millî meclisin üyeleri halk tarafından seçilmiş olanı.

**mebzul, mebzule,** *A. s.* [Bezl'den] Bol.

**mebzuliyyet,** *A. i.* Bolluk. Esirgememe.

**mecaa,** *A. i.* Açlık.

**mecal,** *A. i.* **1.** Güç, kuvvet. **2.** İmkân. fırsat. *Bimecal,* Bk.

**mecali,** *A. i.* [Meclâ ç.] Aynalar.

**mecalis,** *A. i.* [Meclis ç.] Meclisler.

**mecami',** *A. i.* [Mecma ç.] **1.** Toplanılan yerler. **2.** Mecmualar, dergiler.

**mecami',** *A. i.* [Mecmua ç.] Dergiler.

**mecanîn,** *A. i.* [Mecnun ç.] Deliler, akıl hastaları. *Dar-ül mecanîn,* tımarhane, akıl hastanesi.

**mecarî,** *A. i.* [Mecra ç.] Yollar, su yolları, akıntı yerleri.

**mecaz,** *A. i.* [Cevaz'dan] Gerçek anlamıyle kullanılmayıp benzerlik ve benzetme ile başka bir anlamda kullanılan söz.

**mecazen,** *A. zf.* Gerçek değil de mecaz yolu ile.

**mecazî, mecaziyye,** *A. s.* Mecaz ve addeğişimine ait olan, ruhî veya tasavvufî olan. Gerçek anlamında olmayan. *Aşk-i mecazî,* dünyadaki güzelleri sevmek ki, gerçekte bu yol ile Tanrıyı sevmek; *dost-i mecazî, 1.* gerçek olmayan dost, *2.* tasavvufî sevgili; *mülk-i hakikî ve mecazî,* Tanrının gerçek ve ruhi âlemi.

**mecazîb,** *A. i.* [Meczub ç.] Meczuplar.

**mecbul,** *A. s.* [Cibillet'ten] Yaratılmış, yaratılışında bir hal veya sıfat bulunan.

**mecbur,** *A. s.* [Cebr'den] Zor görmüş, zorla bir işe girişmiş.

**mecburî, mecburiyye,** *A. s.* Zor altında, yapma zorunda. *Hizmet-i mecburiye,* yapma zorunda bulunulan hizmet.

**mecburiyyet,** *A. i.* Zor. Zora tutulmak.

**meccan,** *A. s.* Bedava, ücretsiz, parasız.

**meccanen,** *A. zf.* Bedava olarak, parasız.

**meccanî, meccaniyye,** *A. s.* Bedavacı, parasız.

**mecd,** *A. i.* Büyüklük, ululuk. Şan, şeref. *Dame mecdühu,* ululuğu sürsün; *sure-i mecd,* Kur'an'ın ilk suresi.

**mecellât,** *A. i.* [Mecelle ç.] Kitaplar.

**mecelle,** *A. i.* **1.** Kitap. **2.** *(ö. i.)*

Fıkhın muameleye ait bölümü. Fıkıhtan yeni hayata (XIX. yy.). uygulanmış menî kanun kısımları.

**mechud,** *A. i.* [Cehd'den] Çalışılmış, uğraşılmış. Güç, kuvvet. *Bezl-i mechud, sarf-i mechud,* olanca gücü ile.

**mechul, mechule,** *A. s.* [Cehl'den] **1.** Bilinmeyen meçhul. **2.** (Gra.) Edilgen. *Meçhul-ül-ahval,* neyin ve kimin nesi olduğu bilinmeyen; *mechul-ün-neseb,* kimin çocuğu olduğu bilinmeyen.

**mechulât,** *A. i.* [Mechul ç.] Meçhul şeyler.

**mechuliyyet,** *A. i.* Bilinmezlik.

**meci',** *A. i.* Gelme, geliş.

**mecîd,** *A. s.* [Mecd'den] Şan ve şeref sahibi, Tanrı sıfatı. *Abd-ül-mecid,* Tanrı kulu.

**mecidî, mecidiyye,** *A. s., i.* Mecit'le ilgili. *Mecidiyye altını,* Abdülmecit zamanında çıkarılmış altın lira; *Mecidiyye nişanı,* Abdülmecit zamanında çıkarılmış nişan; *sîm mecidiyye,* yirmi kuruş değerinde gümüş para; *mecidiyye çeyreği,* beş kuruşluk gümüş para.

**meclâ,** *A. i.* **1.** Çıkına, görünme yeri. **2.** Ayna.

**meclis,** *A. i.* [Cülûs'tan] **1.** Oturacak, toplanılacak yer. **2.** Bir iş konuşmak için bir araya gelmiş insan topluluğu. **3.** Devlet işleri için bir başkan ile üyelerden vücuda gelmiş topluluk. *Meclis-i âyan,* Osmanlı imparatorluğunda iki millet meclisinden üyeleri hükümetçe seçileni; *-hass-i vükelâ,* kabine toplantısı; *-kebir-i maarif,* eğitim işleri kurulu (XIX. yy.); *-maliye,* Maliye nezareti danışma kurulu (XX. yy.); *-meb'usan,* Osmanlı imparatorluğu zamanında iki millet meclisinden üyeleri halk tarafından seçileni; *-şer',* şeyhülislâm kapısında veya kadıların yanında kanun hükmü alınmak üzere yapılan toplantı; *-vükelâ,* kabine toplantısı; *def-i meclis,* bir toplantıya son verme; *sadr-i meclis,* bir toplantıda başkanlık yeri.

**meclûb,** *A. s.* [Celb'den] **1.** Başka yerden getirtilmiş olan. **2.** Taraflılığı kazanılmış bulunan. **3.** Tutkun [ç. **Meclûbîn**].

**meclûbiyyet,** *A. i.* Tutkunluk.

**mecma',** *A. i.* **1.** Toplanılan yer. **2.** Kavuşulan yer, nokta. *Mecma-i bahreyn, mecma-ül-bahreyn,* iki deniz veya büyük suyun kavuşağı.

**mecmer, micmer,** *A. i.* Tütsü yapılan kab, buhurdan.

**mecmu, mecmua,** *A. i.* [Cem'den] Toplanmış, bir araya getirilmiş şey, tüm, top.

**mecmua,** *A. i.* **1.** Toplanılıp biriktirilmiş şeylerin hepsi. Koleksiyon. **2.** Seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş yazma kitap. **3.** Türlü konulardan bahsetmek üzere çıkarılan risale, dergi (XIX. yy.).

**mecmuan,** *A. zf.* Toptan, birden. Hep.

**mecnun, mecnune,** *A. s.* [Cin'den] **1.** Cin tutmuş, çıldırmış, deli divane. **2.** Aşırı tutkun, aşk yüzünden kendini kaybetmiş [ç. **Mecanin**].

**Mecnun,** *A. i.* Leylâ ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı. Kays.

**mecnunane,** *F. s., zf.* Delice. Divanelere yakışır surette.

**mecnuniyyet,** *A. i.* Delilik.

**mecra,** *A. i.* [Cereyan'dan] **1.** Suyun aktığı yatak, su yolu. **2.** Bir işin oluş yolu veya bir havadisin yayılma yolu. **3.** Bedendeki ahlatın akıştığı yol. *Mecray-i tabiî,* bir şeyin normal hallerden geçişi.

**mecruh, mecruha,** *A. i.* [Cerh'ten] **1.** Yaralı, yaralanmış. **2.** Kanıtlarla reddolunmuş, battal edilmiş [ç. **Mecruhin**].

**mecrur, mecrure,** *A. i.* [Cerr'den] **1.** Çekilmiş, sürüklenmiş. **2.** (Arap. gra.) Harf-i cerr veya isim tamlaması (izafet) hallerinde son harfi i ile okunan kelimenin hali [ç. **Mecrurat**].

**me'cur, mecure,** *A. s.* [Ecr'den] Ecr, sevap ve mükâfat kazanan.

**mecus,** *A. i.* Zerdüşt dininde bulunan halk.

**Mecusî,** *A. s., i.* Mecus dininde bulunan. Atese tapan veya bunlara mensup, bunlarla ilgili.

**meczub,** *A. s.* [Cezb'den] **1.** Kendine doğru çekilmiş, bir tarafa çekilmiş. **2.** Tanrı sevgisine tutulmuş, bu yüzden kendinden geçmiş. **3.** Divane. Aptal.

**meczubin,** *A. i.* [Meczub ç.] Meczuplar.

**meczubiyyet,** *A. i.* Birine doğru gönül akması.

**meczum, meczume,** *A. s.* [Cüzam'dan] Miskin illetine tutulmuş, cüzamlı.

**meczum, meczume,** *A. s.* [Cezm'den] **1.** Kesilmiş, kesin olarak karar verilmiş. **2.** (Arap. gra.) Son harfi harekesiz olarak seslendirilen kelime.

**med, medd,** *A. i.* **1.** Uzatma, uzanma. **2.** Yayma, döşeme. **3.** Bir harfi gereğinden fazlaca uzatarak seslendirme.

**4.** Deniz suyunun yükselip kabarması. **6.** Şeriye naiplerinin hizmet zamanlarının uzatılması. *Medd-i basar*, uzağı görme, persbit; *-bisat*, halı, kilim yayma; *nazar*, görebildiği kadar, göz alımı; *-yed*, el uzatma; *medd ü cezr*, gelgit; *harf-i medd*, Arapçada hemze ile elifin birleşmesi.

**meda,** *A. i.* **1.** Mesafe. **2.** Son. Erek.

**medahil,** *A. i.* [Medhal ç.] Girişler, girilecek yerler.

**medain,** *A. i.* [Medine ç.] Şehirler.

**Medain,** *A. i.* Eski İran'ın Dicle civarında yedi şehri olup İslâm fetihleri sırasında başkenti teşkil ediyordu.

**medar,** *A. i.* [Devr'den] **1.** Dönen bir şeyin merkezinde dayandığı yer. Etrafında dönülen nokta. **2.** Sebep, vesile, vasıta. **3.** (Ast.) Bir gezegenin güneş etrafında dönerken çizdiği daire, yörünge. **4.** (Coğ.) Ekvatorun iki cihetinde varsayılan iki daire olup güneş onların hizasına kadar varıp geri döner; bunlardan kuzeydeki *medar-i seretan*, yengeç dönencesi, güneydeki *medar-i cedi*, oğlak dönencesi. *Medar-i maişet*, geçim vasıtası.

**medaric,** *A. i.* [Medrec ç.] Merdivenler. Yollar, meslekler. *Âric-i medaric-i ikbal*, yükselme merdivenlerine çıkan.

**medaris,** *A. i.* [Medrese ç.] Medreseler. *Medaris-i sahn, -semaniye*, İstanbul'da Fâtih camii etrafında bulunan sekiz medrese.

**medayih,** *A. i.* [Medih ç.] **1.** Övülmeye değer davranışlar. **2.** Övmeler.

**medd,** *A. i.* Bk. MED.

**meddah,** *A. s.* [Medh'ten] **1.** Aşırı öven. **2.** *i.* Telâffuz taklitleriyle hikâyeler anlatan kimse.

**meded,** *A. i.* **1.** Yardım. **2.** *ü.* Eyvah, aman, yazık.

**mededcu,** *F. s.* [Meded-cu] Yardım arayan [ç. **Mededcuyan**].

**mededhâh,** *F. s.* [Meded-hah] Yardım isteyen; sığınan.

**mededkâr,** *F. s.* [Meded-kâr] Yardımcı.

**mededres,** *F. s.* [Meded-res] Yardıma yetişen, yardımcı. [ç. **Mededresan**].

**medeni, medeniyye,** *A. s.* [Medine'den] **1.** Şehirli. Şehir halkından olan. **2.** Çölde yaşamayan, vahşi olmayıp şehirli ve bilgili olan. **3.** Bir memlekete ait, memleketle ilgili olan. **4.** Arabistan'ın Medine şehrine ait olan. *Mede-*

*niy-üt-tab'*, yaratılıştan toplu olarak yaşama zorunda bulunan insan; *akvam-i medeniyye*, medenî kavimler; *hukuk-i medeniye*, medenî haklar; *kanunu medenî*, toplumunun münasebetlerini tâyin eden kanun; *kavanin-i medeniyye*, medenî esaslar kanunu; *vazaif-i medeniyye*, yurttaşlık ödevleri (XIX. yy.).

**medeniyyet,** *A. i.* **1.** Şehirlilik. **2.** Hayattan tam faydalanarak iyi ve rahat yaşama (XIX. yy.).

**meder,** *A. i.* Kerpiç. Kesik.

**medfen,** *A. i.* [Defn'den] Ölüleri gömdükleri yer. Mezar.

**medfu', medfua,** *A. s.* [Def'den] **1.** Defolunmuş, öteye itilmiş. **2.** Verilmiş, vezneden çıkarılmış.

**medfuat,** *A. i.* [Medfu' ç.] **1.** Verilen paralar, kasadan çıkan paralar. **2.** Hesap defterinde verilen paraların kaydedildiği kolon.

**medfun, medfune,** *A. s.* [Defn'den] Gömülmüş. Toprağın içine konulup örtülü kalmış.

**medh,** *A. i.* Birinin iyiliğini, iyi şeylerini söyleme. Övme.

**medhal,** *A. i.* [Dühul'den] **1.** Girecek yer. Kapı. **2.** Girilecek taraf. Girinti. **3.** Başlangıç. **4.** Karışma. Parmak. *Medhal-i kavaid*, gramere giriş; *zimedhal*, bir işe karışmış olan, bir işte parmağı olan.

**medhiyye,** *A. i.* Birini övmek için yazılmış kaside [ç. **Medhiyyat**].

**medhul, medhule,** *A. s.* [Dahl'den] Ayıplanacak kusuru olan. Dile düşmüş. *Medhul-i biha*, gerdek olmuş kadın eş; *gayr-i medhul-i biha*, gerdek olmamış nikâhlı.

**medhur,** *A. s.* Kovulmuş, uzaklaştırılmış olan.

**medhuş, medhuşe,** *A. s.* [Dehşet'ten] Ürküp korkmuş. Şaşırmış.

**medhuşane,** *F. zf.* Ürkmüş bir halde, ürkmüş gibi.

**medid, medide,** *A. s.* [Medd'den] Uzun, çok uzun süren. *Müddet-i medide*, pek çok zaman.

**medih, mediha,** *A. s.* [Medh'ten] Övmeye vesile olan şey. Övme konusu.

**mediha,** *A. i.* Övme konulu kaside veya yazı.

**medihagû,** *F. s.* [Mediha-gû] Öven, övücü. Övgü söyleyen.

**medine,** *A. i.* Şehir [ç. **Medain**].

**Medine,** *A. i.* Hicaz'da peygamber Muhammet'in türbesi bulunan şehir. Yesrib. Medine-i Münevvere.

**medlûl, medlûle,** *A. s.* [Delâlet'ten] Delâlet olunan, göste-

rilen. Bir kelime veya işaretten anlaşılan. *Maani-i medlûle*, anlaşılan manalar.

**medma'**, *A. i.* Göz. Göz yaşı.

**medrec, medrece,** *A. i.* **1.** Basamaklı yol. Merdiven. **2.** Dar yol, dağ yolu.

**medrese,** *A. i.* [Ders'ten] **1.** Ders okutulan yer. **2.** Ders gören öğrencilerin yatıp kalktıkları vakıf odaların bulunduğu yapı. *Medresenişin,* medreseli.

**medsus, medsuse,** *A. s.* Gömülerek saklanmış olan. Gizli bulunan.

**med'u,** *A. s.* [Davet'ten] Çağırılmış, davet olunmuş.

**med'uvven,** *A. zf.* Çağırılarak, davet olunarak.

**med'uvvin,** *A. i.* [Med'uvv ç.] Davetliler, çağırılanlar.

**medyun,** *A. s.* [Deyn'den] Borçlu. Verecekli.

**mefad, müfad,** Bk. MÜFAD.

**mefahim,** *A. i.* [Mefhum ç.] Mefhumlar, kavramlar.

**mefahir,** *A. i.* [Mefaret ç.] Övünülecek şeyler.

**mefail,** *A. i.* [Mef'ul ç.] Yapılmışlar, işlenmiş işler.

**mefarik,** *A. i.* [Mefrak ç.] Baş tepeleri. Başlarda saçın ikiye ayrıldığı noktalar.

**mefasıl,** *A. i.* [Mafsal ç.] Eklemler.

**mefasid,** *A. i.* [Mefsedet ç.] Bozukluklar. Fenalıklar, azdırmalar. Münafıklıklar.

**mefatîh,** *A. i.* [Miftah ç.] Anahtarlar.

**meferr,** *A. i.* [Firar'dan] kaçacak yer. *Eyn-el-meferr?* Kaçacak yer yok mu?

**mefhar,** *A. s.* [Fahr'den] Övünme sebebi. *Mefhar-i kâinat,* Peygamber Muhammet.

**mefharet,** *A. i.* [Fahr'den] Övünme. Koltuklar kabarma [ç. **Mefahir**].

**mefhum,** *A. s., i.* [Fehm'den] Anlaşılan, anlaşılmış, kavranmış. Kavram. Kelâmdan çıkarılan anlam [ç. **Mefhumat**].

**mefhumiyye,** *A. i.* Fransızcadan *conceptualisme* ile *idéalisme* karşılığı, kavramcılık (XX. yy.).

**mefkud, mefkude,** *A. s.* [Fakd'dan] **1.** Olmayan, bulunmayan. **2.** Ölü veya diri olduğu bilinmeyen, kayıp kimse.

**mefkudiyyet,** *A. i.* Yokluk, bulunmama.

**mefkûre,** *A. i.* [Fikr'den] Fransızcadan *idéal* karşılığı, ülkü (XX. yy.).

**meflûc, meflûce,** *A. s.* [Felc'den] İnmeli. Kımıldamaz, oynayamaz halde.

**meflûcen,** *A. zf.* Felce uğramış olarak.

**mefrag,** *A. i.* [Ferag'dan] Dökülecek yer, yol.

**mefrak,** *A. i.* Baş tepesi. Başın üstünde saçların ikiye bölündüğü yer.

**mefrug, mefruga,** *A. s.* [Ferag' dan] Başka birine bırakılmış. *Mefrugun bih,* bir kimseye ferag olunan, bırakılan nesne; *mefrugun leh,* bedeli ile kendisine bir şeyin tasarruf hakkı ferag olunmuş kimse.

**mefruk, mefruka,** *A. s.* [Fark' tan] Ayrılmış; araya başka bir şey girmiş.

**mefruş, mefruşe,** *A. s.* [Ferş'ten] Döşenmiş, döşeli.

**mefruşat,** *A. i.* [Mefruş ç.] Ev döşemeye yarayan eşya.

**mefruz, mefruza,** *A. s.* [Farz' dan] **1.** Farz kılınmış, üste borç olan. **2.** Farz olunmuş. Varsayılmış. Yok iken var hükmünde tutulmuş.

**mefsedet,** *A. i.* [Fesad'dan] **1.** Bozukluk, fenalık. **2.** Karıştırma, azdırma. Fesat kurma.

**mefsaka,** *A. i.* [Fısk'tan] Fısk, günah işlenen yer.

**mefsuh, mefsuha,** *A. s.* [Fesh' ten] Hükümsüz bırakılmış. Yürürlükten kaldırılmış, battal edilmiş.

**mefsuhiyyet,** *A. i.* Mefsuh olma, yürürlükten kalkma hali.

**meftuh, meftuha,** *A. s.* [Feth' ten] **1.** Açılmış, açık. **2.** Zaptolunmuş, ele geçirilmiş. **3.** Üstün, Yani e ile, okunan.

**meftul, meftule,** *A. s.* [Fetil'den] Bükülmüş, fitil haline konulmuş.

**meftun, meftune,** *A. s.* [Fitne' den] **1.** Büyülenmiş gibi kendine sahip olamayacak derecede tutkun, vurgun. **2.** Bir şeyi ziyade beğenmekten şaşırmış halde olan.

**meftunane,** *F. zf.* Meftunlara yakışır halde, tutkuncasına, kendinden geçmiş halde.

**meftuniyyet,** *A. i.* Ziyade tutkunluk, vurgunluk. Pek fazla beğenme.

**meftur, mefture,** *A. s.* [Fütur' dan] Bıkmış, bezmiş. (XX. yy.).

**mefturane,** *F. zf.* Bezmişçesine. Bitkin bir halde.

**mefturiyyet,** *A. i.* Bezginlik, bıkkınlık.

**mef'ul, mef'ule,** *A. s.* [Fi'l'den] **1.** Yapılmış, işlenmiş, kılınmış. **2.** Bir failin yaptığı iş üstünde belli olan. **3.** (Gra.) Tümleç. *Mef'ul-i ahn,* -den hali; *-bih,* i- hali; *-fih,* -de hali; *gayr-i sarih,* dolaylı tümleç; *-ileyh,* e- hali; *-maah,* -le hali; *-minh,* -den hali; *-sarih,* düz tümleç; *ism-i mef' ul,* ortaç, sıfat-fiil.

**mega,** Bk. MAGA.

**meger,** *F. e.* Meğer. Ancak, şu kadar ki.

**meges,** *F. i.* Sinek.

**megesran,** *F. i.* [Meges-rân] Yelpaze.

**meh, mah,** *F. i.* Ay. Bk. MAH.

**mehabet,** *A. i.* [Heybet'ten] Heybet. Celâl. Ululuk. Büyük görünmek; büyük görülenlerin karşısında duyulan korku.

**mehabil,** *A. i.* [Mehbil ç.] Dölyatağı yolları.

**mehalik,** *A. i.* [Mehlike ç.] Korkulu yerler veya işler.

**mehamm,** *A. i.* [Mühim ç.] Önemli, büyük işler.

**mehar,** *F. i.* Yular. *Küsiste mehar,* incelmiş, gevşemiş yular.

**meharet,** *A. i.* Beceriklilik. Ustalık.

**me'haz,** *A. i.* [Ahz'den] Bir şeyin alındığı yer. Kaynak.

**mehbil,** *A. i.* Dölyatağı yolu.

**mehbit,** *A. i.* [Hübut'tan] Düşecek yer; inilen yer.

**mehbut,** *A. s.* Korkudan şaşırmış.

**mehcur, mehcure,** *A. s.* [Hicr'den] **1.** Bırakılmış, unutulmuş. Kullanılmaz. **2.** Uzaklaşmış, ayrılmış.

**mehcuriyyet,** *A. i.* **1.** Uzaklık, ayrılık. **2.** Unutulma, bırakılma.

**mehçe, mahçe,** *F. i.* Minare, kubbe, bayrak direği ucuna takılan küçük hilâl.

**mehd,** *A. i.* Beşik. *Mehd-i ulya,* padişah annesi. *Mehdarây-i vücud olmak,* dünyaya gelmek, doğmak.

**mehdi, mehdiyye,** *A, s.* [Hüda'dan] **1.** Doğru yolu tutmuş olan. **2.** *ö. i.* On ikinci imam olup Şiî inancına göre, yaşamakta ve kıyameti beklemektedir; *sahib-üz-zaman.*

**mehebb,** *A. i.* Rüzgârın estiği yer.

**mehenk,** *i.* Bk. MAHAKK.

**mehere,** *A. i.* [Mahir ç.] Ustalar, üstatlar.

**mehîb, mühib,** *A. s.* [Heybet'ten] **1.** Korkulur, korkunç. **2.** Heybetli, azametli.

**mehl,** *A. i.* Vakit verme. Bir işi belli bir zamana kadar bırakma, erteleme. *Alâmehlin,* yavaş, vaktinde.

**mehleke, mehlike,** *A. i.* Tehlikeli yer veya iş.

**mehlika,** *F. s.* [Meh-lika] Ay yüzlü, güzel.

**mehmaemken,** *A. zf.* Mümkün olduğu kadar, olabildiği derece.

**mehmum,** *A. s.* Endişeli, düşünceli.

**mehmus,** *A. s.* Gizli.

**mehmuz,** *A. s.* (Arap. gra.) Asıl

harflerinden biri hemze olan (kelime). İlk harf olursa *mahmuz-ül-fa* ('esed); ikinci harf olursa *mahmuz-ül-ayn* (re'y); üçüncü harf olursa *mahmuz-ül-lâm* (ber') denir.

**mehmuz,** *A. i.* Mahmuz. Bk. MİHMIZ.

**mehperest,** *F. s.* [Meh-perest] Aya tapan. (Mec). Âşık.

**mehr,** *A. i.* Mihir. Evlenirken erkek tarafından verilen para. *Mehr-i muaccel,* nikâhta verilen ağırlık; *-müeccel,* boşanma veya ölüm halinde verilmesi kararlaştırılan para.

**mehrû,** *F. s.* [Meh-rû] Ay yüzlü. Güzel.

**mehruyan,** *F. i.* [Mehru ç.] Ay yüzlüler. Güzeller.

**mehtab,** *F. i.* [Meh-tab] Mehtab.

**mehter,** *i.* (Farsça Mihter kelimesinden.) **1.** Yüksek dereceli hizmetkâr. **2.** Çadırlara bakan uşak. **3.** Binek veya yük hayvanlarına bakan uşak. **4.** Mızıkacı takımından olan kimse. **5.** Tanzimat'tan biraz evvel Babıâli çavuş veya kavası. **6.** Rütbe, nişan müjdecisi, çaylak.

**mehteran,** *i.* [Mehter ç.] Mehterler. *Mehteran-i alem,* bir vezirin alemiyle beraber bulunan bando takımı; *-hayme,* çadır uşakları. *Baş mehter,* çalgıcı mehterlerin başı, şef.

**mehterhane,** *F. i.* Her vezirin, tuğu miktarınca takımları bulunan –ki bunlara *kat* denirdi– bando takımı.

**me'huz, mehuze,** *A. s.* [Ahz'den] **1.** Alınmış. **2.** Ödünç olarak, başka bir yerden alınmış.

**me'huzat,** *A. i.* [Me'huz ç.] Alınan para. Alınan paranın defterde yazıldığı kolon.

**mekâid,** *A. i.* [Mekide ç.] Hileler, düzenler.

**mekâil,** *A. i.* [Mikyal ç.] Tahıl ölçekleri.

**mekân,** *A. i.* [Kevn'den] **1.** Yer, mahal. **2.** Durulan yer, oturulan yer, konut. *Bîmekân,* konutsuz, serseri; *cennetmekân,* yeri cennet (ölmüş ve en çok da ölmüş padişahlar hakkında); *lâmekân,* mekânsız, Tanrı.

**mekânen,** *A. zf.* Mahal ve yer bakımından.

**mekânet,** *A. i.* **1.** Güç, nüfuz, kudret. **2.** Ağırbaşlılık.

**mekârih,** *A. i.* [Mekruh ç.] İnsana tiksinti veren şeyler. Sıkıntılar, dertler.

**mekârim,** *A. i.* [Mekremet ç.] Keremler, cömertlikler. Beğenilen ahlâklar.

**mekâsih,** *A. i.* [Mekseb ç.] Kazançlar. Kazanç yer ve araçları.

**mekâtib,** *A. i.* [Mekteb ç.] Okullar.

**mekâtîb,** *A. i.* [Mektub ç.] Mektuplar.

**me'kel, me'kil,** *A. i.* **1.** Yenecek şey. **2.** Geçim yeri, gelir.

**mekful,** *A. s.* [Kefalet'ten] Kefil olunmuş, kefil olmuş. *Mekfulün anh,* kendisine kefalet olunan kimse; *mekfulün bih,* kefalet olunan nesne veya kimse; *mekfulün leh,* kefaletle alacağı sağlanmış alacaklı.

**mekhul,** *A. s.* [Kûhl'dan] Sürme çekinmiş, sürmeli.

**mekîde, mekîdet,** *A. i.* Hile, düzen.

**mekîl,** *A. s.* Kile ile ölçülen [ç. **Mekîlât**].

**mekîn, mekîne,** *A. s.* [Mekân'dan] **1.** Yer tutup oturan, yerleşmiş. **2.** İktidar ve vekar sahibi.

**mekkâr, mekkâre,** *A. s.* [Mekr'den] Hileci, düzenbaz.

**Mekke,** *A. i.* Hicaz'da Muhammet Peygamberin doğduğu, Kâbe'nin bulunduğu şehir.

**Mekkî,** *A. s.* Mekkeli, Mekke ile ilgili.

**mekmen,** *A. i.* Pusu yeri.

**mekmun,** *A. s.* Saklı, gizli.

**meknun, meknune,** *A. s.* Saklı, gizli. İyice korunmuş. *Dürr-i meknun,* dizi inci.

**meknuz, meknuze,** *A. s.* [Kenz'den] **1.** Yere gömülü. **2.** Hazineye konulmuş; saklanmış.

**mekr,** *A. i.* Hile, düzen. Bir kimseyi hile ile aldatmak, maksadından caydırmak. *Mekr-i mahmud,* bir kimseyi, iyi niyetlerle, maksadından caydırmak için yapılan hile; *-mezmum,* bunun aksi.

**mekremet, mekrümet,** *A. i.* [Kerem'den] **1.** Kerem, cömertlik. **2.** Saygı, ağırlama. *Mekremetlû, mekrümetlû,* müderris pâyeli ulemaya hitaptır.

**mekruh, mekruhe,** *A. s.* **1.** İğrenç, tiksinti veren. **2.** Şeriatın haram etmediği, fakat çok zorda kalınmayınca da yapılmasına izin verilmeyen [ç. **Mekârih**].

**mekruhat,** *A. i.* Şeriatçe haram olmayan fakat yapılması da beğenilmeyen şeyler.

**mekruhiyyet,** *A. i.* İğrençlik.

**mekrümet,** *A. i.* Bk. MEKREMET.

**meks,** *A. i.* Durma. Dinleme veya bekleme için kalma.

**mekseb,** *A. i.* [Kisb'den] **1.** Kazanç. **2.** Kazanç yeri, kazanç vasıtası.

**meksub, mebsube,** *A. s.* [Kisb'den] Kazanılmış; öğrenilmiş, elde edilmiş.

**meksuf,** *A. s.* [Küsuf'tan] Küsufa uğramış. Güneş tutulmuş.

**meksur, meksure,** *A. s.* [Kesr' den] **1.** Kırılmış. **2.** Kesre ile, yani i sesiyle okunan (harf).

**mekşuf, mekşufe,** *A. s.* [Keşf' ten] **1.** Açılmış, açık. **2.** Belli, kapalı değil, açık. **3.** Bilinmez değil, keşfolunmuş. *Gayr-i mekşuf,* henüz keşfedilmemiş.

**mekteb,** *A. i.* Okul [ç. **Mekâtib**].

**mektub,** *A. i.* Mektup [ç. **Mekâtib**].

**mektub, mektube,** *A. s.* Yazılı, yazılmış.

**mektubat,** *A. i.* Yazılar, yazılı şeyler. Mektuplar.

**mektubi,** *A. i.* Mektupçu. Nezaret veya büyük dairelerin yazı işlerini idare etmekle ödevli en büyük memur.

**mektum, mektume,** *A. s.* [Ketm' den] **1.** Saklı, gizli. **2.** Hükümete bildirilmeyen. *Emval-i mektume,* vergi dairesine haber verilmemiş mallar; *mal-i mektum,* gizli, saklı mal; *nüfus-i mektume,* kütüğe kaydolunmamış kimseler; *varidat-i mektume,* deftere geçirilmeyip şahıs elinde kalmış devlet geliri.

**mektumat,** *A. i.* [Mektume ç.] Hükümetten kaçırılarak gizlenmiş, yazdırılmamış nüfus, mal, gelir.

**me'kûlât,** *A. i.* [Me'kûl ç.] Yenecek şeyler.

**mekzebe,** *A. i.* Yalan söz.

**mekzube,** *A. i.* Yalan söz.

**melâ',** *A. i.* **1.** Dolu olma, doluluk. **2.** Kalabalık, topluluk. *Melâ-i alâ,* ileri gelen melekler ile peygamberlerin ruhu.

**melâ,** *A. i.* Ova.

**mel'abe,** *A. i.* [La'b'dan] Oyun, oyuncak. *Mel'abe-i sıbyan,* çocuk oyuncağı.

**melâhat,** *A. i.* Güzellik. Güzel yüzlülük.

**melâhat, milâhat,** *A. i.* Gemicilik.

**melâhi,** *A. i. ç.* Oyunlar, eğlenceler, cümbüşler. *Alât-i melâhi,* sazlar.

**melâhide,** *A. i.* [Mülhid ç.] Dinsizler.

**melâhim,** *A. i.* [Melhame ç.] Savaş yerleri.

**melâib,** *A. i.* [Mel'ab, mel'abe ç.] **1.** Oyun oynanacak yerler. **2.** oyuncaklar, oyunlar.

**melâik, melâike,** *A. i.* [Melek ç.] Melekler. (Tekil olarak da kullanılır.)

**melâin,** *A. i.* [Mel'un ç.] Mel' unlar, lânetlenmişler.

**melâl,** *A. i.* Usanç, usanma.

Bıkma, bıkkıntı. Sıkılma. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Çehre-i melâl* | *nazargâh-i melâl* |
| *def-i melâl* | |
| *ikaz-i melâl* | *nisab-i melâl* |
| *kefenbeduş-i melâl* | *râz-i melâl* |
| | *sine-i melâl* |
| *leb-i melâl* | *yâd-i melâl* |

**melâlet,** *A. i.* Sıkıntı, gam.

**melâmet,** *A. i.* [Levm'den] Azarlamak, kınamak. Çıkışma.

**melâmeti,** *A. i., s.* Melâmetiyye tarikatinden olan.

**melâmetiyye,** *A. i.* Zikir, fikir, özel giyecek, tekke gibi törenleri kabul etmeyen bir tarikat.

**melâmi, melâmiyye,** *A. s., i.* [Melâmet'ten] Melâmetiyye tarikatinden olan, melâmetiyye tarikati.

**melâmi',** *A. i.* [Lem'a ç.] Parıltılar, aydınlıklar.

**melâmih,** *A. i.* [Lemha ç.] Lemhalar. **1.** Bir nesnenin başka bir nesneye benzeme noktaları. **2.** Güzellik veya çirkinlik eserleri,

**melâmiyyun,** *A. i.* [Melâmi ç.] Melâmi tarikatı adamları.

**mel'anet,** *A. i.* [Lâ'n'dan] Lânete sebep olan, lânet edilmeye değer iş ve davranış. *Mel'anetpîşe,* işi gücü lânet edilecek hallerde bulunma.

**mel'anetkârane,** *F. s., zf.* Lânetlemeye müstahak olacak surette.

**melâlaver,** *F. s.* [Melâl-aver] Usanç veren.

**melâz,** *A. i.* Sığınacak yer.

**melbes,** *A. i.* Giyilecek şey, esvap. *Melbes ü me'kel,* giyecek ve yiyecek.

**melbus, melbuse,** *A. s.* **1.** Giyilmiş, kullanılmış. **2.** Giyinmiş, esvap giymiş.

**melbusat,** *A. i.* Giyilecek şeyler' giyinti. Esvap, elbise.

**melce',** *A. i.* Sığınacak, iltica olunacak yer.

**meldug,** *A. s.* [Ledg'den] Zehirli bir hayvan ısırmış, sokmuş.

**melek,** *A. i.* **1.** Âlem-i ulviye mensup, Tanrının yakınları bulunan yaratıklardan her biri. **2.** (Mec.) Pek güzel yüzlü kimse. Huyu pek güzel insan. *Melek-i mukarreb,* Tanrıya yakınlıkla şereflenmiş melek; *melek-ül-mevt,* (ölüm meleği) Azrail [ç. **Melâik**].

**melekât,** *A. i.* [Meleke ç.] Yetiler.

**melekçehre,** *F. s.* [Melek-çehre] Melek yüzlü.

**meleke,** *A. i.* **1.** İnsanda tekrarlarla meydana gelen alışıklık, beceriklilik, ustalık. (Fel.) Yeti.

**melekhaslet,** *F. s.* [Melek-haslet] Melek huylu.

**melekî, melekiyye,** *A. s.* Meleğe mensup, onunla ilgili. Temizlik.

**melekper,** *F. s.* [Melek-per] Melek kanatlı.

**melekrû,** *F. s.* [Melek-rû] Melek yüzlü [ç. **Melekrûyân**].

**meleksima,** *F. s.* [Melek-sima] Melek yüzlü.

**melekût,** *A. i.* **1.** Hükümdarlık, saltanat. **2.** Meleklerin ve ruhların âlemi. *Âlem-i bâtın, âlem-i gayb, âlem-i ulvi* ile aynı anlamdadır.

**melekûtî,** *A. s.* Melâike ve ruh âlemine ait, âlem-i gayble ilgili.

**melel,** *A. i.* Melâl.

**melevan,** *A. i.* Gece ile gündüz.

**melfuf, melfufe,** *A. s.* [Lef'ten] Sarılmış, devşirilmiş; bir zarf veya mektup içine konulmuş.

**melfufat,** *A. i.* Bir zarf içinde veya tezkereye ilişik yazılar.

**melfufen,** *A. zf.* Melfuf olarak.

**melfuz, melfuza,** *A. s.* [Lâfz'dan] Söylenmiş, söylenilen. Telâffuz olunmuş, ağızdan çıkmış. *Gayr-i melfuz,* bir kelime içinde bulunup da okunmayan (harf).

**melfuzat,** *A. i.* [Melfuz ç.] Bir kimsenin söylediği sözler.

**melhame,** *A. i.* Çok kayba yol açan savaş. Büyük ve kanlı savaş.

**melhub,** *A. s.* [Lehb'den] Alevlenmiş, alevli.

**melhud,** *A. s.* [Lâhd'den] Lâhde konulmuş, mezara sokulmuş.

**melhuf,** *A. s.* Tasalanmış, kaygılı.

**melhufan,** *F. i.* [Melhuf ç.] Tasalılar, kaygılılar.

**melhuz, melhuza,** *A. s.* Düşünülebilen, akla gelen, olabilir.

**melhuzat,** *A. i.* [Melhuz ç.] Hatıra gelen şeyler. Olabilir şeyler.

**melih, meliha,** *A. s.* Güzel, şirin.

**melik,** *A. i.* Hükümdar [ç. **Mülûk**].

**melîk,** *A. i.* Mal sahibi (Tanrı adlarındandır).

**melikâne,** *F. s., zf.* Hükümdara mensup, onunla ilgili. Mülûkâne.

**melike,** *A. i.* Kadın hükümdar. Hükümdar karısı.

**melkut,** *A. s.* Yerden kaldırılmış şey. Sokağa, cami veya kilise kapısına bırakılmış (çocuk).

**mellâh,** *A. i.* Gemici.

**mellâhan,** *A. i.* [Mellâh ç.] Gemiciler.

**mellâhîn,** *A. i.* [Mellâh ç.] Gemiciler.

**melmus, melmuse,** *A. s.* [Lems'ten] El ile dokunulmuş.

**melmusat,** *A. i.* [Melmus ç.] El ile dokunmalar.

**melsâ,** *A. i.* **1.** Ayak koyacak, kıraç yer. **2.** Şarap.

**melsuk,** *A. s.* Bitiştirilmiş, yapıştırılmış.

**me'lûf, me'lûfe,** *A. s.* [Ülfet'ten] Alışılmış. Huy edinilmiş.

**me'lûfiyyet,** *A. i.* Alışıklık.

**melûl,** *A. s.* [Melâl'den] Usanmış, bezmiş, bıkmış.

**melûlâne,** *F. zf.* Acıklı bir durumla.

**melûm,** *A. s.* [Levm'den] Levm olunmuş, azarlanmış.

**mel'un, mel'ûne,** *A. s.* [Lâ'n'dan] Lânetli, lânetlenmeye lâyık.

**memalik,** *A. i.* [Memleket ç.] **1.** Memleketler. **2.** Ülke. **3.** Bir devlet toprağı. *Memalik-i mahruse, -mahruse-i şahane, -Osmaniye, -şahane,* Osmanlı ülkesi, Türkiye.

**memalîk,** *A. i.* [Memlûk ç.] Köleler.

**memat,** *A. i.* Ölüm. (Ed. Ced.):

*Div-i memat riday-i memat*
*reng-i memat zehr-i memat*

**memdud, memdude,** *A. s.* [Med' den] Uzatılan. Sesi uzatılarak okunan.

**memduh, memduha,** *A. s.* [Medh' ten] **1.** Övülmüş. **2.** Övülmeye değer.

**memduhat,** *A. i.* [Memduh ç.] Övülmeye değer şeyler.

**me'men,** *A. i.* [Emn'den] Emin, sağlam yer. Sığınılacak yer. *Me'men-i rıza,* Kâabe.

**memerr,** *A. i.* [Mürur'dan] Geçecek yer, yol. *Memerr-i nas,* herkesin geçtiği yol.

**memhur, memhure,** *A. s.* [Mühr' den] Mühürlü, mühürlenmiş.

**memkûr,** *A. s.* Kızıla boyanmış. Av kanıyle kirlenmiş. *Memkure,* Yakışıklı, uysal.

**memlâha,** *A. i.* [Milh'ten] Tuzla.

**memleket,** *A. i.* **1.** Bir devletin toprağı, ülke. **2.** Şehir, kasaba, il. **3.** Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer.

**memlû,** *A. s.* [Melâ'dan] Dolu.

**memlûh,** *A. s.* [Milh'ten] Tuzlanmış, tuzlu.

**memlûk, memlûke,** *A. s.* **1.** Birinin malı olan. **2.** Köle.

**memlûkâne,** *F. zf.* Köleye yakışır halde. Çoğu kez bir büyüğe sunulan yazılarda kendinden söz ederken kullanılır.

**memlûkiyyet,** *A. i.* Kölelik, kulluk (XIX. yy.).

**memnu, memnua,** *A. s.* [Men' den] Yasak. Yasak edilmiş. *Esliha-i memnua,* yasak silâhlar, *mıntıka-i memnua,* yasak bölge.

**memnuat,** *A. i.* [Memnu ç.] Yasak şeyler.

**memnuiyyet,** *A. i.* Memnu olma, yasak edilme.

**memnun, memnune,** *A. s.* **1.** Minnet altında bulunan. **2.** Hoşnut, razı. **3.** Sevinmiş, sevinçli.

**memnunen,** *A. zf.* Memnun olarak, sevinerek.

**memnuniyyet,** *A. i.* Sevinç. Minnet duyma. Razılık.

**me'mun, me'mnune,** *A. s.* [Emn' den] Sağlam. Korkusuz, tehlikesiz.

**me'mur, me'mure,** *A. s.* [Emr' den] **1.** Bir emir alan. Bir işle görevlendirilen. **2.** Birine yapılması emrolunmuş, yapılması emirle olan. *Hidmet-i memure, umur memure,* yapılması emrolunan hizmet ve işler.

**memuren,** *A. zf.* Memur olarak, bir işle görevlendirilerek.

**memurîn,** *A. i.* [Memur ç.] Devlet hizmetinde bulunan kimseler.

**me'muriyyet,** *A. i.* Memurluk.

**memsuh,** *A. s.* [Mesh'ten] Mesholunmuş, el ile sıvanmış.

**memsuh, memsuha,** *A. s.* [Mesh' ten] Suratı daha çirkin başka bir şekle sokulmuş.

**memşa,** *A. i.* [Meşy'den] Ayak yolu.

**me'mul, me'mule,** *A. s.* [Emel' den] **1.** Umulan. **2.** Olabilen.

**memzuc, memzuce,** *A. s.* [Mezc' ten) Karışmak, karışmış.

**men',** *A. i.* Bırakmama. Durdurma. Savma. Caydırma. Yasak etme.

**men,** *A. e.* O kimse, kim ki anlamında bazı tamlamalarda bulunur. *Emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir,* büyük kimselere yazılanlarda «buyruk sizindir» anlamına yazılır klişe.

**menaat,** *A. i.* Sarplık, çetinlik, kavilik. *Menaat-i mevkiiye,* arazi sarplığı.

**menab,** *A. i.* **1.** Birinin yerini tutma, vekil olma. **2.** Vekillik yeri.

**menabi',** *A. i.* [Menba' ç.] Kaynaklar. *Menabi-i tabiiyye,* tabiî kaynaklar; *servet,* zenginlik kaynakları.

**menabir,** *A. i.* [Minber ç.] Minberler.

**menadil,** *A. i.* [Mendil ç.] Mendiller.

**menaf,** *A. i.* İslâmdan evvel Arapların putu.

**menafi',** *A. i.* [Menfaat ç.] Menfaatler.

**menafiz,** *A. i.* [Menfez ç.] Menfezler.

**menahi,** *A. i. ç.* Haram olmuş, yapılmaması emredilmiş şeyler.

**menahic,** *A. i.* [Minhac ç.] Açık yollar.

**menaif,** *A. i. ç.* Dağların sivri tepeleri.

**menakıb,** *A. i.* [Menkabe ç.] Menkabeler.

**menal,** *A. i.* **1.** Yetişmek, nail olmak. **2.** Ele geçen şey. Sahip olunan nesne. *Mal ü menal,* varı yoğu, bütün eldeki; *asîr-ül-menal, sa'b-ül-menal,* elde edilmesi güç.

**menam,** *A. i.* [Nevm'den] **1.** Uyku. 2. Ruya. **3.** Düş.

**menar,** *A. i.* [Nur'dan] **1.** Fener kulesi. **2.** Yol işaretleri.

**menare,** *A. i.* Minare.

**menas,** *A. i.* Sığınacak yer. *Cây-i menas,* sığınacak yer.

**menasıb,** *A. i.* [Mansıb ç.] Devletin başlıca hizmetleri.

**menasik,** *A. i., ç.* Hicaz'a hacı olmaya gidenlerin uyacakları davranışlar, yapacakları haller.

**menasin,** *A. i., ç.* 1. Eserler, izler. 2. Yollar.

**menasir,** *A. i., ç.* Yırtıcı kuş gagaları.

**menaşir,** *A. i.* [Menşur ç.] Menşurlar.

**menatık,** *A. i.* [Mıntaka ç.] Bölgeler.

**menazım,** *A. i. ç.* Sıralar, diziler.

**menazır,** *A. i.* [Manzara ç.] **1.** Manzaralar. **2.** Perspektif.

**menazil,** *A. i.* [Menzil ç.] Duraklar, menziller.

**menba',** *A. i.* [Nebean'dan] Kaynak (Ed. Ced.):

*Menba-i duradûr -ruh*
*-lâtif -şule-i safa*
*-nema -ter*
*-nur -ulviyet-i sevda*
*-rahmet*

**menber,** *A. i.* Bk. MİNBER.

**menca,** *A. i.* Kurtuluş, necat yeri.

**mencenik,** *A. i.* Mancınık.

**mencuk,** *A. i.* Bayrak direkleri başına takılan küçük hilâl, mehçe. Şemsiye.

**mend,** *F. s.* Eklendiği kelimeleri -li anlamlı kılığa koyar. *Derdment,* dertli; *hiredment,* akıllı; *sudmend,* faydalı.

**mendil,** *A. i.* **1.** Peçete, havlı. **2.** Yağlık, mendil,

**mendil,** *A. i.* Büyü duası okuyanların etraflarına çizdikleri daire.

**mendub, mendube,** *A. s.* **1.** Şeriatın ne yap, ne yapma dediği işlerden olmayıp, yalnız işlenmesi beğenilebilir olan. **2.** İyilikleri sayılarak üzerine ağlanan ölü.

**menevi,** *A. s.* Dölsuyuna ait, onunla ilgili.

**menfa,** *A. i.* Sürgün yeri.

**menfaat,** *A. i.* [Nef'den] Fayda, kâr.

**menfaatbahş,** *F. s.* [Menfaatbahş] Yarar, faydalı.

**menfes,** *A. i.* [Nefes'ten] Nefes alacak yer, nefes deliği.

**menfez,** *A. i.* [Nüfuz'dan] Bir şeyin nüfuz edecek yeri. Delik, ağız.

**menfi, menfiye,** *A. s.* [Nef'den] **1.** Nefyolunmuş, sürgün edilmiş. Sürgün. **2.** Her şeyde aksini, olmazlığı ileri süren, yıkıcı. **3.** (Gra.) Olumsuz. **4.** Negatif.

**menfiyyen,** *A. zf.* Sürgün olarak.

**menfur, menfure,** *A, s.* [Nefret'ten] Kendisinden nefret olunan, sevilmeyen. İğrenç.

**mengûş,** *F. i.* Küpe.

**menhec,** *A. i.* Açık, geniş yol. [ç. **Menahic**].

**menhi, menhiye,** *A. s.* Dince yasak edilmiş.

**menhiyyat,** *A. i.* [Menhi ç.] Yasak edilmiş şeyler.

**menhub, menhube,** *A. s.* [Nehb'den] Yağma ve zorla alınmış.

**menhus, menhuse,** *A. s.* [Nahs'ten] Uğursuz.

**menhut,** *A. s.* [Naht'tan] Naht olunmuş, kazılarak oyulmuş.

**menî,** *F. i.* Benlik.

**meni', menia,** *A. s.* [Menaat'ten] Sarp, dayanıklı. Zaptı zor.

**meniş,** *F. i.* Huy, tabiat. *Harmeniş,* eşek huylu.

**meniy,** *A, i.* Erkeklik tohumu.

**meniyye,** *A. i.* Ölüm.

**menkabe,** *A. i.* Bir kimsenin fazilet ve meziyetine delâlet eden fıkra ve bu fıkralardan meydana getirilmiş yazı, kitap [ç. **Menakıb**].

**menkabet,** *A. i.* Menkabe.

**menkabethân,** *F. s.* [Menkabethan] Menkabe okuyucu.

**menku', menkua,** *A. s.* Haşlanmış, suda kaynatılmış.

**menkuat,** *A. i.* [Menku ç.] Haşlanmış bitki suları.

**menkûb, menkûbe,** *A. s.* [Nekbet'ten] **1.** Nekbete düşmüş, talihsiz. **2.** Gözden ve mevkiden düşmüş,

**meukûbiyyet,** *A. i.* Düşkünlük.

**menkûha,** *A. s., i.* [Nikâh'tan] Nikâhlı kadın.

**menkul, menkule,** *A. s.* [Nakl'den] **1.** Bir yerden başka yere taşınmış. **2.** Ağızdan ağıza söylenerek gelmiş. **3.** Bir manadan başka bir manaya nakledilmiş. *Emval-i menkule,* bir yerden başka bir yere taşınabilen mallar.

**menkulât,** *A. i.* Ağızdan ağıza söylenerek bilinen şeyler. Hadis ve tefsir bilgileri. Ma'kulât karşıtı.

**menkur,** *A. s.* [Nakr'dan] Delinmiş, oyulmuş.

**menkûs, menkûse,** *A. s.* [Nüks'ten] Tersine dönmüş, baş aşağı.

**menkuş, menkuşe,** *A. s.* [Nakş' tan] Resim işlenmiş, resim yapılmış.

**menkut, menkute,** *A, s.* [Nokta' dan] Noktalı, noktası olan.

**menkuz, menkuze,** *A. s.* [Nakz' dan] Nakzedilmiş, bozulmuş.

**mennan,** *A. s., i.* Çoklukla ihsan eden. (Tanrı sıfatlarındandır).

**mensi, mensiye,** *A. s.* [Nisyan' dan] Unutulmuş. Hatırdan çıkmış. *Nesyen mensiyyen,* tamamıyle unutulmuş.

**mensiyyat,** *A. i.* [Mensi ç.] Unutulmuş şeyler.

**mensub,** *A. s.* [Nisbet'ten] Bir şahıs ve şeye nisbeti olan, ilgisi bulunan. *İsm-i mensub,* Türkçede -li, Farsçada -î ile yapılan nispetler. Bağdadî, Bağdatlı.

**mensubat,** *A. i.* [Mensub ç.] Bir yerin adamları.

**mensubîn,** *A. i.* [Mensub ç.] Bir daire veya meslek adamları.

**mensubiyyet,** *A. i.* Bir yere, kimseye, daireye mensup olma, ilgili bulunma.

**mensuc, mensuce,** *A. s.* [Nesc' den] Dokunmuş.

**mensucat,** *A. i.* [Mensuc' ç.] Dokumalar, dokuma işleri.

**mensuh, mensuha,** *A. s.* [Nesh' ten] Hükümsüz bırakılmış, hükmü kaldırılmış.

**menşe',** *A. i.* [Neş'et'ten] **1.** Çıkılan yer, esas, kök. **2.** Yetişilen meslek, bitirilen okul. *Menşe-i küttab,* Babıseraskeri'de sivil memur, kâtip yetiştirmek için kurulmuş okul.

**menşur,** *A. s.* **1.** Neşrolunmuş, dağıtılmış, yayılmış. **2.** Vezir ve müşir rütbeleri için padişah tarafından yazılan ferman. **3.** (Geo.) Prizma.

**menun,** *A. i.* Zaman, vakit, *Reyb-ül-menun,* Günün, zamanın olayları.

**menut,** *A. s.* Asılı. Olması başka bir şeyin vücuduna bağlı. *Menut-i re'y-i âli,* yüksek oya bağlı, ancak onunla olur.

**menvi,** *A. i.* [Niyet'ten] Niyet olunan şey, maksat, meram. *Menvi-i zamir,* içteki niyet, maksat.

**mer',** *A. i.* Adam kişi.

**mer'a,** *A. i.* [Ra'y'den] Otlak, Çayırlık.

**meralı,** *A. i.* Yer, mekân. Ferahlanacak yer.

**merahil,** *A. i.* [Merhale ç.] Konaklar, duraklar, mesafeler.

**merahim,** *A. i.* [Merhamet ç.] Acımalar, merhametler.

**merahim,** *A. i.* [Merhem ç.] Merhemler.

**merai,** *A. i.* [Mer'a ç.] Otlaklar, çayırlıklar.

**merak,** *A. i.* **1.** Kara sevda, dalgınlık. **2.** Bir şeyi anlamak, öğrenmek düşkünlüğü. **3.** İstek, heves, düşkünlük. **4.** Telâş, kuruntu. **5.** İç darlığı.

**merakî, merakıyye,** *A. s., i.* Kuruntu, vesvese içinde bulunan kimse.

**merakib,** *A. i.* [Merkeb' ç.] Binilecek şeyler. *Merakib-i bahriyye,* deniz taşıtları, tekneleri.

**merakid,** *A. i.* [Merkad ç.] Mezarlar.

**merakiz,** *A. i.* [Merkez ç.] Merkezler.

**meram,** *A. i.* **1.** İstek. **2.** İçten tasarlanan, niyet.

**merambahş,** *F. s.* [Meram-bahş] Bir kimsenin istediğini veren.

**meraret,** *A. i.* (Fiz.) Bir madenin çekiçle dövüldüğü zaman, yayılmak niteliği.

**merare,** *A. i.* Öt kesesi.

**meraret,** *A. i.* Acılık.

**merasıd,** *A. i.* [Mırsad ç.] Rasat yerleri.

**merasi,** *A. i.* [Mersiye ç.] Ağıtlar, mersiye.

**merasim,** *A. i.* Resmî muameleler. Yapılması gelenek olan âyinler.

**merati',** *A. i.* [Merta' ç.] Çayırlar, otlaklar.

**meratib,** *A. i.* [Mertebe ç.] Mertebeler, dereceler, rütbeler.

**meravib,** *A. i.* [Mirvaha ç.] Yelpazeler.

**meravîh,** *A. i.* [Mervaha ç.] Ovalar.

**merayâ,** *A. i.* [Mir'at ç.] Aynalar.

**merba',** *A. i.* [Rebi'den] Yazlık. *Merba'nişin,* yazlıkta oturan.

**merbut, merbute,** *A. s.* [Rabt' tan] **1.** Bağlanmış, bağlı. **2.** Ulaşmış, bitişik. **3.** İliştirilmiş, eklenmiş. **4.** Olması başka bir şeyin olmasına bağlı. **5.** Birine uymuş, ona bağlı. **6.** Ait, dahil. Mensup [ç. **Merbutat**].

**merbutan,** *A. zf.* Merbut olarak, bağlanmış olarak.

**merbutiyyet,** *A. i.* Bağlılık. Eklilik.

**merc,** *A. i.* Çayır [ç. **Müruc**].

**merc,** *F. s.* Herc ile kullanılır, *herc ü merc,* karma karışık, altüst.

**mercan,** *A. i.* Mercan.

**merci',** *A. i.* [Rücu'dan] **1.** Dönülecek, geri gelinecek yer. **2.** Başvurulacak yer veya kimse. *Merci-i kül,* bütün işler için başvurulacak makam; *-resmî,* bir idare veya memurun bağlı bulunduğu üstün yer.

**mercu,** *A. s.* [Rica'dan] **1.** Umulan. **2.** Yalvararak istenilen.

**mercub, mercube,** *A. s.* [Rüchan'dan] **1.** Kendisine başka bir şeyin üstün tutulduğu şey. **2.** Hasmından evvel beyyine göstermeye salâhiyeti olmayan.

**mercum,** *A. s.* [Recm'den] Taşlanmış, taşa tutulmuş.

**merd,** *F. i.* **1.** Adam, insan. **2.** Erkek. **3.** Yiğit, kabadayı, sözünde durur. *Merd-i garib,* yabancı; *-Huda,* (Tanrı adamı) ermiş; *namerd,* korkak, alçak.

**merdan,** *F. i.* [Merd ç.] İnsanlar, erler, yiğitler. *Şir-i merdan,* (insanların arslanı) Ali.

**merdane,** *F. s.* **1.** Ere, erkeğe yakışır surette. **2.** Yiğitçe, erkekçe.

**merdanegî,** *F. i.* Yiğitlik, cesurluk.

**merdî,** *F. i.* **1.** Erlik, erkeklik. **2.** Cesurluk. **3.** Hamiyet, insanlık.

**merdud, merdude,** *A. s.* [Red' den] **1.** Kovulmuş. **2.** Çevrilmiş, geri döndürülmüş, istenmemiş.

**merdudiyyet,** *A. i.* Reddolunma. Kovulma, beğenilmeyip geri çevrilme.

**merdüm,** *F. i.* İnsan [ç. **Merdüman**].

**merdümâzar,** *F. s.* [Merdümâzar] İnsanları inciten, halka eziyet veren.

**merdümek,** *F. i.* Küçük adam, bebek. *Merdümek-i çeşm,* göz bebeği.

**merdümhâr,** *F. s.* [Merdüm-hâr] İnsan yiyen. Yamyam.

**merdümküş,** *F. s.* [Merdüm-küş] İnsan öldüren.

**merdümzad,** *F. i.* [Merdüm-zad] İnsanoğlu.

**meremmet,** *A. i.* Meramet, üstünkörü onarma.

**mer'e,** *A. i.* Kadın.

**merfu', merfu'e,** *A. s.* [Ref'den] **1.** Kaldırılmış, yükseltilmiş. **2.** Kaldırılmış, hükmü yürürlükten çıkmış. **3.** (Arap. gra.) Zamme (o, ö, u, ü) ile okunan harf.

**merg,** *F. i.* Çayır.

**mergub, mergube,** *A. s.* [Ragbet'ten] **1.** İstenilen, sevilen. **2.** Herkes tarafından sevilip aranılan.

**mergul, mergule,** *F. i.* **1.** Bükülmüş, kıvırcık saç. **2.** Kuş sesi. Ahenkli ses.

**mergzar,** *F. i.* [Merg-zar] Çayırlık yer. Otlak.

**merhaba,** *A. ü.* Yeni gelip oturan kimseye hazır olanlar tarafından «Genişlenin» ve «Rahat oturun» anlamıyle hoşgeldiniz yerinde kulla-

nılır. Nazımda övülene hitaptır.

**merhale,** *A. i.* [Rihlet'ten] **1.** Konak, menzil. **2.** İki konak arası. Bir günlük yol [ç. **Merahil**].

**merhamet,** *A. i.* [Rahm'den] Acıma. Bir kimseyi esirgemek.

**merhem,** *A. i.* Yaralara, ağrıyan yerlere sürülmek üzere hazırlanan yağlı ve yarı donmuş kıvamda ilâç. (Mec.) Acı ve sertliği geçirecek, avunduracak sebep.

**merhemsaz,** *F. s.* [Merhem-saz] Çare.

**merhub,** *A. s.* **1.** Korkutan. Korkuya yol açan. **2.** Korkmuş, korkutulmuş.

**merhum, merhume,** *A. s.* [Rahm'dan] **1.** Tanrı rahmetine nail, Tanrı rahmetiyle müjdelenmiş. **2.** Ölmüş, ölü. *Ümmet-i merhume,* müslümanlar.

**merhun,** *A. s.* [Rehn'den] **1.** Ödünç alınan bir şeye karşılık garanti olarak verilmiş. **2.** Belirli zaman, bir şeye bağlı.

**mer'i, mer'iyye,** *A. s.* [Riayet'ten] **1.** Sayılan, saygı gösterilen. **2.** Gözetilen, yürürlükte ve geçer olan. *Mer'iyyül-hatır,* hatırlı, itibarlı; *kavanin-i mer'iyye,* geçerlikte olan kanunlar.

**mer'i, mer'iyye,** *A. s.* [Ruyet'ten] gözle görünen. *Gayr-i mer'i,* gözle görünemez [ç.-**Mer'iyyat**].

**merîd,** *A. s.* Başı sert; başkaldırmada direnen.

**mer'iyyet,** *A. i.* Gözle görünür şeyler.

**merk,** *F. i.* Ölüm. *Merk-i şadi,* sevinç ölümü.

**merkad,** *A. i.* **1.** Yatacak yer, yatak. **2.** Mezar.

**merkeb,** *A. i.* [Rükûb'dan] **1.** Binecek şey. Binek. **2.** Eşek [ç. **Merakib**].

**merkez,** *A. i.* [Rekz'den] Merkez [ç. **Merakiz**].

**merkezî, merkeziyye,** *A. s.* Merkeze mensup, merkezle ilgili. Merkezde bulunan. *Devair-i merkeziyye,* merkezde bulunan daireler.

**merkeziyyet,** *A. i.* Bir idare şubelerinin her iş için merkeze başvurup danışmaları sistemi. Bütün işlerin merkezileştirilmesi usulü. *Adem-i merkeziyyet,* idare bölümlerinin kendi kendilerini idare sistemi (XX. yy.).

**merkûb, merkûbe,** *A. s.* [Rükûb'dan] Binmiş, bindirilmiş.

**merkum, merkume,** *A. s., i.* [Rakam'dan] **1.** Yazılmış. **2.** Adı yukarıda geçen. **3.** (XIX.

yy.) En aşağı tabakada, işsiz, güçsüz adamlar için resmî dilde kullanılır.

**merkuman,** *A. i.* İki şahıs hakkında kullanılır.

**merkumun,** *A. i.* [Merkum ç.] Adları geçen kimseler.

**merkûz, merkûze,** *A. s.* [Rekz' den] **1.** Dikilmiş, saplanmış. (Mec.) Tabiatta, yaradılışta olan.

**merkuziyyet,** *A. i.* Dikilme, saplanma.

**mermer,** *A. i.* Kireçtaşı çeşidi.

**mermi,** *A. i.* [Remy'den] Ateşli silâhlarla atılan dane [ç. **Mermiyyat**].

**mermuz, mermuze,** *A. s.* [Remz' den] Açıktan beyan edilmeyip işaret ve remz ile anlatılan.

**mermuzat,** *A. i.* İşaret ve remz ile anlatılan şeyler.

**merrat,** *A. i.* [Merre ç.] Birçok defalar.

**merre,** *A. i.* Defa, kere. *Merrei vâhide,* bir defa; *merreten ba'de uhra,* birbiri ardında, birkaç defa.

**Merrih, Mirrih,** *A. ö. i.* Mars yıldızı.

**mersa,** *A. i.* Geminin demir attığı yer, liman [ç. **Merasi**].

**mersad,** *A. i.* [Rasad'dan] Gözetleme yeri. Gözlemevi.

**mersiye,** *A. i.* Ağıt [ç. **Merasi**].

**mersum,** *A. s.* [Resm'den] **1.** Yazılmış, çizilmiş, alâmetli. **2.** Bahsi, adı geçmiş. **3.** Müslüman olmayan şahıslar hakkında çok defa merkum anlamında bu söz kullanılırdı. (Tanzimat'tan önce). **4.** Gelenek.

**merta',** *A. i.* Otlak, çayır.

**mertebe,** *A. i.* **1.** Basamak, derece. **2.** Rütbe. Pâye. **3.** Miktar, derece [ç. **Meratib**].

**mertebet,** *A. i.* Mertebe.

**mertub, mertube,** *A. s.* [Ratb' dan] Nemli, yaş.

**mer'ub, mer'ube,** *A. s.* [Ru'b' dan] Ürkmüş, korkmuş.

**mervaha,** *A. i.* Ova. Her tarafından yel esen yer.

**mervarid,** *F. i.* İnci.

**Merve,** *A. i.* Mekke'de bir dağın adı. Hacılar bununla Safa arasında tören yaparlar.

**mervi,** *A. s.* [Rivayet'ten] Başka birinden alınarak, sağlamca bilmeyerek söylenmiş, rivayet olunmuş.

**Meryem,** *A. ö. i.* İsa peygamberin annesi.

**merz,** *F. i.* **1.** Yer, toprak. **2.** Sınır.

**merza,** *A. i.* [Marîz ç.] Hastalar.

**merzat,** *A. i.* [Rıza'dan] Rıza, hoşnutluk. *İbtigaen limerzatullah,* Allah rızası için.

**merzban,** *F. i.* [Merz-ban] Sınır

beyi. Sınır muhafızı, valisi.

**merzbum,** *F. i.* Ülke, memleket.

**merzaga,** *F. i.* Bataklık.

**merzagî,** *F. s.* Bataklığa ait, bataklıkla ilgili.

**merzengûş,** *F. i.* Fesleğene benzeyen sıçankulağı otu.

**merzuk, merzuka,** *A. s.* [Rızç' tan] Rızkı verilmiş. Rızkı çok.

**merzul,** *A. s.* Rezil, rüsva edilmiş.

**merzüban,** *A. i.* Merzban sözünün Arapça şekli, sınır beyi.

**mes,** *A. i.* Bk. MESS.

**mesa',** *A. i.* Akşam. *Subh ü mesa,* sabah akşam.

**mesabe,** *A. i.* Derece, kadar.

**mesacid,** *A. i.* [Mescid ç.] Mescitler.

**mes'adet,** *A. i.* [Sa'd'den] Saadet, kutluluk.

**mesaf,** *A. i.* [Saf'tan] Sıra sıra dizilme yeri. Savaş için dizilen saflar yeri.

**mesafe,** *A. i.* İki nokta arasındaki uzaklık. *Kat-i mesafe,* yol alma [ç. **Mesafât**].

**mesag,** *A. i.* İzin, yasak olmama. *Mesag-i kanunî,* kanunca izin verilmiş; *-şer'i,* din izni, dince yapılma izni.

**mesaha, mesahat,** *A. i.* Yer ölçme.

**mesai,** *A. i.* Çalışmalar. *Mesai-i cemile,* güzel çalışmalar; *ibzal-i mesai,* bol çalışma.

**mesail,** *A. i.* [Mesele ç.] Meseleler. *Mesail-i şetta,* dağınık meseleler, öteberi.

**mesakin,** *A. i.* [Mesken ç.] Konutlar.

**mesakîn,** *A. i.* [Miskin ç.] Miskinler.

**mesalib,** *A. i.* Ayıplar, eksiklikler.

**mesalik,** *A. i.* [Meslek ç.] **1.** Meslekler. **2.** Yollar.

**mesam,** *A. i. ç.* Deri üzerindeki ufak delikler.

**mesamat, mesammat,** *A. i.* [Mesame ç.] Deri üzerindeki delikler.

**mesami,** *A. i.* [Misma' ç.] İşitme aletleri. Kulaklar.

**mesamîr,** *A. i.* [Mismar ç.] Çiviler, mıhlar.

**mesane,** *A. i.* Sidik kavuğu.

**mesani,** *A. i.* Bir şeyin katı, tekrarı. *Seb-ül-mesani,* yedi âyetten meydana gelmiş olan ve Kur'an'ın ilk suresi bulunan fâtiha suresi.

**mesanid,** *A. i.* [Mesned ç.] Mesnetler, rütbe ve mevkiler. *Mesanid-i âliyye,* yüksek mevkiler.

**mesar,** *A. i.* [Meserret ç.] Sevinçler.

**mesatır,** *A. i.* [Mistar ç.] Satır çizme aletleri.

**mesavi,** *A. i. ç.* Kötülükler.

**mesbuk, mesbuka,** *A. s.* [Se-

bak'tan] **1.** Başkaları ilerlemekle geri kalmış, arkada bırakılmış. **2.** Önde bulunan. Ondan evvel geçmiş. *Gayr-i mesbuk, na'mesbuk,* benzeri olmamış, hiç görülmemiş.

**mesbûk, mesbuke,** *A. s.* [Sebk' ten] Kalıba dökülmüş.

**mescen,** *A. i.* Hapishane, cezaevi. Zindan.

**mescid,** *A. i.* [Sücud'dan] Secde edilecek yer. Küçük cami. *Mescid-i aksa,* Kudüs büyük camii; *-haram,* Mekke'deki Kâbe [ç. **Mesacit**].

**mescud,** *A. s.* Secde edilmiş, tapılmış. Tanrı.

**mescun,** *A. s.* [Sicn'den] Hapsedilmiş, zindana konulmuş.

**mescur,** *A. s.* **1.** Taşkın su. **2.** Alevli ateş.

**mesdud, mesdude,** *A. s.* [Sedd' den] Kapalı. Tıkanmış, tıkalı.

**mesel,** *A. i.* **1.** Örnek, benzer. **2.** Kendisinden çok altındaki anlam kastedilen anlamlı, dokunaklı söz. **3.** Terbiye ve ahlâk için yararlı hikâye. *Darb-i mesel,* atasözü.

**meselâ,** *A. zf.* Misal olarak, sözgelişi.

**mesele,** *A. i.* **1.** Sorularak karşılığı istenen şey. **2.** Çözülmesi istenen şey. **3.** Önemli, küçük iş. **4.** Savaş. *Mesele-i zaile,* geçen savaş.

**meserrat,** *A. i.* [Meserret ç.] Sevinçler.

**meserret,** *A. i.* [Sürur'dan] Sevinç. Sevinilecek şey. (Ed. Ce.):

*İhtilâc-i meserret ufk-i meserret*
*leb-i meserret uyun-i meserret*
*meshuf-i meserret*

**mesfur, mesfura,** *A. s.* Yazılmış, adı geçmiş. Eski tarihçiler düşman adamlarını horlamak için bu sözü kullanırlardı.

**mesh,** *A. i.* **1.** El sürme, el ile sığama. **2.** Yağ, koku sürme. **3.** Aptes alırken ıslak eli başın bir bölüğüne sürme.

**mesh,** *A. i.* Biçimini değiştirip çok çirkin şekle sokma.

**meshuf, meshufe,** *A. s.* Susamış. Suya bir türlü kanmamış.

**meshuk,** *A. s.* [Sahk'tan] Dövülmüş, toz haline konulmuş.

**meshun, meshune,** *A. s.* Isıtılmış.

**meshur, meshure,** *A. s.* [Sihr' den] Büyüye uğramış. Büyülenmiş gibi tutkun.

**Mesîh,** *A. i.* Üzerine yağ sürülmüş anlamında olan bu kelime peygamber İsa'nın lakabıdır.

**mesîh,** *A. s.* [Mesh'ten] **1.** Bir hayvan şekil ve suretine girmiş (insan). **2.** Fransızcadan *mon-*

*stre* karşılığı olarak (XIX. yy.)

**Mesihâ,** *A. i.* Peygamber İsa'nın adlarından biridir. *Mesiha dem, Mesiha nefes,* peygamber İsa'nın nefesiyle üfleyerek ölüyü diriltme mucizesinden alınarak ölülere can verecek kuvvette nefes anlamına kullanılmıştır.

**Mesihi, Mesihiyye,** *A. s.* Peygamber İsa, Hıristiyanlık ile ilgili, ona ait.

**mesihiyyun,** *A. i.* [Mesihî ç.] Hıristiyanlar.

**mesil,** *A. i.* [Seyelân'dan] Akacak yer, yatak.

**mesil,** *A. s.* Benzer.

**mesir, mesire,** *A. i.* Seyir, gezinti yeri.

**mesiregâh,** *F. i.* [Mesire-gâh] Mesire yeri.

**meskat, meskıt,** [Sukut'tan] Bir şeyin düştüğü yer. *Meskat-i re's,* bir kimsenin doğduğu yer.

**mesken,** *A. i.* [Sükûn'dan] Oturulan yer. Oturulan ev, konut [ç. **Mesakin**].

**meskenet,** *A. i.* **1.** Miskinlik, fakirlik, yoksulluk. **2.** Beceriksizlik, elden bir şey gelmezlik.

**meskub,** *A. s.* [Sukb'dan] Delinmiş, delikli.

**meskûb,** *A. s.* Kalıba dökülmüş, dökme.

**meskûk, meskûke,** *A. s.* Damgası vurulmuş, para haline konulmuş.

**meskûkât,** *A. i.* Sikke haline getirilmiş akçalar, madenden paralar.

**meskûn, meskûne,** *A. s.* [Sükûn'dan] **1.** İçinde insan oturan yapı. **2.** Halk bulunan, şenlik yer. *Gayr-i meskûn,* insan, halk bulunmayan ev, toprak; *rub-i meskûn,* (Eskilerce) dünyanın insan bulunan (dörtte bir) bölümü.

**meskût, meskûte,** *A. s.* [Sükût'tan] Sükûtla duruş. Söylememe.

**meslek,** *A. i.* [Sülûk'tan] **1.** Yol. **2.** Gidiş, davranış. **3.** Geçim için tutulan iş. **4.** Yaşama için tutulmuş yol.

**mesleki, meslekiyye,** *A. s.* Meslekle ilgili, mesleğe ait.

**meslûb, meslûbe,** *A. s.* [Selb'den] Soyulmuş, alınmış, giderilmiş. *Meslûb-ül-akl,* aklı alınmış, deli.

**meslûh,** *A. s.* Derisi soyulmuş.

**meslûl, meslûle,** *A. s.* [Sell'den] **1.** Kınından çıkarılmış, sıyrılmış. **2.** Sill-ür-rieye tutulmuş, verem. *Seyf-i meslûl,* kınından çıkarılmış kılıç.

**mesmu', mesmua,** *A. s.* [Sem'den] **1.** İşitilmiş, duyulmuş. **2.** Dinlenilir, dinlenmeye de-

ğer. **3.** Dinlenilen, kabul olunan. *Gayr-i mesmu,* hiç işitilmemiş çeşitte.

**mesmuat,** *A. i.* [Mesmu ç.] İşitilen şeyler.

**mesmum, mesmume,** *A. s.* [Sem' den] Zehirlenmiş.

**mesmumen,** *A. zf.* Zehirlenme suretiyle; zehirlenmiş olarak.

**mesned,** *A. i.* **1.** Üzerine dayanılan şey. **2.** Derece, ileri memurluk. *Mesned-i meşihat,* şeyhülislâmlık mertebesi; *-sadaret-i uzma,* sadrazamlık mevkii.

**mesnedâra,** *F. s.* [Mesned-âra] Mesnede süs veren, o mesnette bulunan.

**mesnednişin,** *F. s.* [Mesnednişin] Bir mesnet veya makamda bulunan.

**mesnevi,** *A. i.* **1.** Her beyti başka kafiyeli olan manzume. Kafiye genişliği olduğu için manzum hikâyeler çokluk bu yolda yazılırdı. **2.** (*ö. i.*) Mesnevi, Mevlâna Celâleddin Rumi'nin bu kafiye ile Farsça yazmış olduğu eser.

**mesneviyyat,** *A. i.* Mesnevi yolunda yazılmış eserler,

**mesnun, mesnune,** *A. s.* [Sünnet'ten] **1.** Gelenek olmuş. **2.** Peygamberin yapmasına uyularak, sünnet olarak. *Emr-i mesnun,* sünnet olan iş.

**mesrud, mesrude,** *A. s.* [Serd' den] Bildirilmiş, söylenmiş.

**mesrudat,** *A. i.* Söylenenler.

**mesruk, mesruka,** *A. s.* [Sirkat' ten] Çalınmış. *Mal-i mesruk,* çalınma, çalınmış mal.

**mesrur, mesrure,** *A. s.* [Sürur' dan] **1.** Sevinmiş. **2.** Meramına ermiş.

**mesruriyyet,** *A. i.* Sevinme. İsteğe erme. *İlân-i mesruriyyet,* sevinci açığa vurma.

**mess,** *A. i.* **1.** Dokunma, değme. **2.** Olma, meydana gelme. *Hacet mess etmek,* gerekmek.

**mest,** *F. s.* Sarhoş. Keyif halinde. *Bedmest,* etrafa sarkıntılık eden, bulaşık sarhoş; *sermest, siyah-mest,* ziyadece sarhoş; *mest-i müdam,* her zaman sarhoş [ç. **Mestan**]. (Ed. Ce.):

*Mest-i giriye -rükud*
*-hayat -şebab*
*-hamim-i niyran*

**mestane,** *F. s. zf.* Sarhoşa yakışır şekilde fazla içkili gibi. *Çeşm-i mestane,* mahmur, baygın göz; *nara-i mestane,* sarhoş narası.

**mesti,** *F. i.* Sarhoşluk.

**mestur, mesture,** *F. i.* [Setr' den] **1.** Örtülü, kapalı, per-

deli. **2.** Namuslu, açık gezmeyen (kadın).

**mestur,** *A. s.* [Satr'dan] Çizilmiş, yazılmış.

**mesubat,** *A. i.* [Mesube ç.] Hayırlı bir işe karşılık Tanrı tarafından verilen mükâfatlar.

**mesube,** *A. i.* Hayırlı bir işe karşı Tanrı mükâfatı.

**mes'ud, mes'ude,** *A. s.* [Sa'd'den] Kutlu, bahtiyar.

**mes'udane,** *F. zf., s.* Kutlulara yakışır surette. Mesutcasına.

**mes'udiyyet,** *A. i.* Kutluluk.

**mes'ul, mes'ule,** *A. s.* [Sual'den] **1.** Sorulan. **2.** İstenilen. **3.** Sorumlu. *Mes'ul bilmal,* para ile sorumlu ve kefil olan; *-binnefs,* şahsan sorumlu ve kefil olan; *müdir-i mes'ul,* sorumlu müdür; *is'af-i mes' ul,* istenilen şeyi yerine getirme.

**mes'uliyyet,** *A. i.* Sorumluluk.

**mesva,** *A. i.* Menzil, ev, mekân.

**meşacir,** *A. i.* [Meşcer ç.] Ağacı çok yerler, koruluklar.

**meşagil,** *A. i.* [Meşgale ç.] Meşguliyetler. *Meşagil-i kesîre,* fazla meşguliyet.

**meşahid,** *A. i.* [Meşhet ç.] Şehitlikler.

**meşahir,** *A. i.* [Meşher ç.] Sergiler.

**meşahîr,** *A. i.* [Meşhur ç.] Ünlü kimseler.

**meşail,** *A. i.* [Meş'ale ç.] Meşaleler.

**meşair,** *A. i.* [Meş'ar ç.] **1.** Hacı olma sırasında önemli durak yerleri. **2.** Duyular. (XIX. yy.).

**meşaiyun, meşşaiyun,** *A. i.* Derslerini gezinerek veren, Aristo felsefesi yolunda olanlar, *peripatéciens,* gezimciler.

**meşakk,** *A. i.* [Meşakkat ç.] Zahmetler, mihnetler.

**meşakkat,** *A. i.* **1.** Güçlük, sıkıntı. **2.** Zahmetli iş.

**meş'al, meş'ale,** *A. i.* [Şule'den] **1.** Işık kabı. Lamba, kandil, çıra. **2.** Çıra ve yağlı paçavraların bir sırık ucunda yakılmasıyle meydana getirilen ışık. *Meş'al-i irfan, meşale-i maarif,* bilgi meşalesi [ç. **Meşail**].

**meş'alkeş,** *F. s.* [Meş'al-keş] Meşaleci.

**meşamm,** *A. i.* [Şemm'den] Koku alacak yer, geniz. *Şam-i cennetmeşam,* cennet kokulu şam; *ta'tir-i meşam,* güzel kokularla burnu kokulama.

**meş'ar,** *A. i.* **1.** Hacı olurken durulan yerlerden her biri. **2.** Duyu.

**meşarib,** *A. i.* [Meşreb ç.] Mizaçlar, meşrepler.

**meşarik,** *A. i.* [Meşrik ç.] Yıldızlarla ay ve güneşin doğma dereceleri.

**meşate, meşşate,** *A. i.* Kadın süsleyici kadın.

**meşayih,** *A. i.* [Şeyh ç.] Şeyhler.

**meşbu,** *A. s.* [Şib', şiba'dan] Doymuş, tok.

**meşcer, meşcere,** *A. i.* Ağacı çok yer. Koru.

**meşgale,** *A. i.* [Şugl'den] İş, güç, uğraşılan iş.

**meşguf,** *A. s.* [Şagaf'tan] Sevgi yüzünden divane olmuş, tutkun, kendinden geçmiş.

**meşgul, meşgule,** *A. s.* [Şugl' den] **1.** Bir işle uğraşan. **2.** Dalgın.

**meşguliyyet,** *A. i.* Meşgul olma. İşte bulunma.

**meşhed,** *A. i.* [Şehadet'ten] Bir adamın şehit veya bir şehidin gömülü olduğu yer (Tus dolaylarında İmam Ali Reza'nın türbesi yakınında bir şehir olup Horasan ili merkezi).

**meşhud, meşhude,** *A. s.* [Şuhud'dan] Gözle görülen. *Cürm-i meşhud,* suçüstü (XIX. yy.).

**meşhudat,** *A. i.* [Meşhud ç.] Gözle görülen şeyler.

**meşhun,** *A. s.* Dolu. Doldurulmuş. (Ed. Ce.):

*Girye meşhun nale meşhun*
*hande meşhun*

**meşhur, meşhure,** *A. s.* [Şöhret'ten] Adlı sanlı. Ün almış. Yayılmış. *Galat-i meşhur,* yanlış olduğu halde halk arasında kullanılan söz.

**meşhurat,** *A. i.* [Meşhur ç.] Genel olarak bilinen, geçer şey.

**meşîb,** *A. i.* Saç ağarma. Yaşlılık.

**meşîd,** *A. i.* Harçla yapılmış bina.

**meşiet, meşiyyet,** Bk. MEŞİYYET.

**meşihat,** *A. i.* **1.** Şeyhlik. **2.** Şeyhülislâmlık. **3.** Şeyhülislâm dairesi.

**meşime,** *A. i.* Dölyatağı, son.

**meşiyyet,** *A. i.* **1.** İsteme, istek. **2.** Yürüyüş. Yürütme. *Meşiyyet-i ilâhiye,* Tanrının ekvan üzerindeki iradesi.

**meşk,** *A. i.* **1.** Yazı örneği. **2.** Alışma için yapılan çalışma. Alışma, alıştırma.

**meşk,** *F. i.* Kırba, tulumdan su kabı.

**meşkûk, meşkûke,** *A. s.* [Şak' tan] Yarılmış, yarık.

**meşkûk, meşkûke,** *A. s.* [Şek' ten] Şüpheli. *Meşkûk-ül-ahval,* kim olduğu şüpheli.

**meşkûkiyyet,** *A. i.* Şüphelilik.

**meşkûr, meşkûre,** *A. s.* [Şükr' den] Teşekkür olunacak, teşekküre değer.

**meşlâh,** *A. i.* Maşlah.

**meşmul,** *A. s.* [Şümul'den] Kap-

lanmış. Bir şeyin içinde bulunan.

**meşra'**, *A. i.* **1.** Su oluğu. **2.** Yol.

**meşreb,** *A. i.* **1.** Tabiat, yaratılışta olan nitelik. **2.** Gidiş, yol. *Hafifmeşreb,* ahlâk hususunda kayıtsız (kadın), ağırbaşlı olmayan (erkek); *rindmeşreb,* derviş tabiatlı.

**meşrik, maşrık,** *A. i.* [Şark'tan] **1.** Güneşin doğduğu yer veya yön. **2.** Dünyanın doğu tarafı [ç. Meşarık].

**meşru, meşrua,** *A. s.* [Şer'den] **1.** Şeriatın izin verdiği; şeriate uygun. **2.** Kanunun izin verdiği, kanuna uygun. *Emr-i meşru,* şeriate, kanuna uygun iş; *gayr-i meşru,* şeriatın, kanunun yasak ettiği; *mazeret-i meşrua,* dince veya haklı özür; *nameşru,* şeriata, kanuna uymayan; *veled-i meşru,* kanunca da tanınan evlât; *veled-i gayr-i meşru,* piç.

**meşrub,** *A. i.* [Şürb'ten] İçilecek şey.

**meşrubat,** *A. i.* [Meşrub ç.] İçilecek şeyler. *Meşrubat-i küuliyye,* alkollü içkiler.

**meşruh, meşruha,** *A. s.* [Şerh'ten] **1.** Açıklanmış, tafsilâtlı. **2.** Uzun uzadıya anlatılan. *Bervech-i meşruh,* uzun uzun anlatıldığı yolda; *ibare-i meşruha,* açıklanan ibare; *madde-i meşruha, mesele-i meşrüha,* açıklanan, uzun uzun anlatılan madde, iş.

**meşruhat,** *A. i.* [Meşruh ç.] Bir maddenin açıklanması için yazılan şeyler.

**meşruiyyet,** *A. i.* Meşru olma. Kanuna uygun bulunma.

**meşrut, meşruta,** *A. s.* [Şart'tan] Şartlı, bir şarta bağlı. Şart koşulmuş, bir kayıtla bağlanmış. *Hükûmet-i meşruta,* meşrutiyetle, meclisle idare olunan hükümet (XIX. yy.).

**meşruta,** *A. s.* İlk sahibi tarafından, satılmamak şartıyle, mirasçılara bırakılmış ev, tarla gibi şey.

**meşruti, meşrutiyye,** *A. s.* Meşrutiyetle ilgili.

**meşrutiyyet,** *A. i.* (XIX. yy.) Hükümdar ve millet meclisiyle idare olunan devlet sistemi.

**meşta,** *A. i.* [Şita'dan] Kışlak. Kışla.

**meş'um, meş'ume,** *A. s.* Uğursuz.

**meş'ur, meş'ure,** *A. s.* Şuurlaşmış, şuur haline geçmiş [ç. **Meş'urât**].

**meşy,** *A. i.* Yürüme. *Meşy-i askeri,* asker yürüyüşü.

**meta',** *A. i.* **1.** Satılacak mal,

eşya, **2.** Sermaye, elde olan varlık [ç. **Emtia**].

**metabi'**, *A. i.* [Matbaa ç.] Basımevleri.

**metaf, mutaf,** *A. i.* Tavaf edilecek yer.

**metaib,** *A. i. ç.* Yorgunluklar. *Metaib-i sefer,* yol veya savaş yorgunlukları,

**metali',** *A. i.* [Matlâ' ç.] Matlâlar.

**metalib,** *A. i.* [Matlâb ç.] İstenen şeyler.

**metanet,** *A. i.* Dayanma. Kuvvetli, sağlam olma.

**metarik,** *A. i.* [Mitrak ç.] Matraklar.

**metbu', metbu'a,** *A. s.* [Teb'den] Kendisine uyulan. *Metbu-i müfahham,* hükümdar; *hükûmet-i metbua,* bir kimsenin uyruklarından olduğu hükümet.

**metbuiyyet,** *A. i.* Kendisine uyulan kimsenin hali.

**metîn, metine,** *A. s.* [Metanet'ten] Dayanıklı, sağlam. Doğru, sağ.

**metin, metn,** *A. i.* Kitabın asıl ibaresi. Yazarın sözü olan ibare [ç. **Mütün**].

**metruk, metruke,** *A. s.* [Terk'ten] Bırakılmış. Kullanılmaktan vazgeçilmiş. Battal. *Emval-i metruke,* sahipleri tarafından bırakılmış mallar; *etfal-i metruke,* sokağa bırakılmış çocuklar.

**metruke,** *A. i.* Boşanmış kadın eş.

**metrukât,** *A. i.* [Metruk ç.] Bırakılan şeyler. Miraslar.

**me'va,** *A. i.* Yurt, konut. Yer, makam.

**mevacib,** *A. i. ç.* Aylıklar. Maaşlar. Kapıkulunun üçer ayda bir verilen ulûfeleri.

**mevacibat,** *A. i.* [Mevacib ç.] Mevacipler.

**mevadd,** *A. i.* [Madde ç.] **1.** Bir cismin cevherleri, yapısını meydana getiren şeyler. **2.** İşler, hususlar. **3.** Kanun, nizam veya numaralanmış bir yazının fıkraları. **4.** Maddeler. *-ibtidaiyye,* ilkel maddeler.

**mevahib,** *A. i.* [Mevhibe ç.] Vergiler, bahşişler, ihsanlar.

**mevaız,** *A. i.* [Mev'ıza ç.] Din öğütleri.

**mevaid,** *A. i.* [Mev'id ç.] **1.** Sövermeler, vaatler. **2.** Söz verilen vakitler. Belirtilmiş vakitler.

**mevaîd,** *A. i.* [Mev'ud ç.] **1.** Vaat olunmuş şeyler. **2.** Kesilmiş, belirtilmiş zamanlar. *Mevaîd-i Urkubiyye,* Bk. URKUBİYYE.

**mevaid, mevayid,** *A. i.* [Maide ç.] Sofralar.

**mevakı,** *A. i.* [Mevkı' ç.] Mevkiler.

**mevakıf,** *A. i.* [Mevkıf ç.] Durak yerleri.

**mevakıt,** *A. i.* [Mevkıt ç.] Evvelden belirtilmiş vakitler.

**mevakît,** *A. i.* [Mikat ç.] Mikatlar. Önceden belirtilmiş yerler. Hacıların ehrama girdikleri yerler.

**mevakib,** *A. i.* [Mevkib ç.] Mevkipler.

**mevali,** *A. i.* [Mevlâ ç.] Mevleviyyet rütbesine ulaşmış ilmiyye adamları. *Mevali-i kiram,* mevleviyyet pâyeliler, yüksek rütbeli kadılar, hâkimler.

**mevalîd,** *A. i.* [Mevlid, milâd ç.] Mevlutlar. Doğulan yerler.

**mevalîd,** *A. i.* [Mevlûd ç.] Doğmuşlar. *Mevalid-i selâse,* maden, bitki, hayvan olmak üzere tabiatın üç âlemi; tabiat bilimi.

**mevanî',** *A. i,* [Mani ç.] Engeller.

**mevarid,** *A. i.* [Mevrid ç.] Gelecek, varacak yerler.

**mevasık,** *A. i.* [Mevsuk ç.] İnanılır, gerçek şeyler.

**mevasîk,** *A. i.* [Misak ç.] Yeminler. Sözleşmeler.

**mevasim,** *A. i.* [Mevsim ç.] Mevsimler. *Mevsim-i erbaa,* dört mevsim.

**mevaşî,** *A. i., ç.* Binek ve kasaplık dört ayaklıları.

**mevat,** *A. i.* [Mevt'ten] **1.** Cansız şeyler. **2.** Sahipsiz, işlenmemiş toprak.

**mevatın,** *A. i.* [Mavtın ç.] Yurtlar. Yurtlanılmış yerler.

**mevayid,** *A. i.* [Maide ç.] Sofralar.

**mevazı',** *A. i.* [Mevzı' ç.] Mevziler.

**mevbık,** *A. i.* **1.** Cehennemde bir yerin adı. **2.** Korkulu yer [ç. **Mevbîkat**].

**mevc,** *A. i.* Dalga. *Mevcamevc,* pek dalgalı [ç. **Emvac**]. (Ed. Ce.):

*Mevc-i busiş-i -şahap*
*nagamat -sarr*
*-hayal -tebessüm*
*-perişan-i şiir*

**mevce,** *A. i.* (Bir) Dalga [ç. **Emvac**].

**mevcedar,** *F. s.* [Mevce-dar] Dalgalı.

**mevchîz,** *F. s.* [Mevc-hîz] Dalga kaldıran.

**mevcud, mevcude,** *A. s.* [Vücud'dan] **1.** Var olan, bulunan. **2.** Hazır olan, hazır bulunan. **3.** (*i*). Bir topluluğu meydana getiren fertlerin hepsi. *Namevcut,* yok [ç. **Mevcudîn**].

**mevcudat,** *A. i.* [Mevcud ç.] Var olan bütün eşya. Yaratıklar, kâinat. *Mefhar-ül-mevcudat,*

peygamber Muhammet.

**mevcuden,** *A. zf.* Mevcut olarak, kendisi beraber olarak.

**mevcudiyyet,** *A. i.* Mevcut olma. Varlık.

**mevczen,** *F. s.* [Mevc-zen] Dalgalı (deniz).

**mevdu', mevdua,** *A. s.* Emanet bırakılmış. Üstüne verilmiş.

**mevduat,** *A. i.* [Mevdu ç.] Emanet bırakılmış şeyler.

**mevdud, mevdude,** *A. s.* Sevgi gösterilmiş, dost edinilmiş.

**mevecat,** *A. i.* [Mevce ç.] Dalgalar.

**meveddet,** *A. i.* Sevgi, sevme.

**mevfur, mevfure,** *A. s.* Çok, bol. Çoğaltılmış, çoğalmış.

**mevhibe,** *A. i.* Vergi, bahşiş. İhsan. *Mevhibe-i ilâhiye,* Tanrı vergisi [ç. **Mevahib**].

**mevhil,** *A. i.* [Vahl'den] Çamurlu yer.

**mevhub, mevhube,** *A. s.* [Vehb' den] **1.** Verilmiş, ihsan edilmiş. **2.** (Fıkh) Karşılıksız birine mal edilmiş.

**mevhubat,** *A. i.* [Mevhub ç.] Bağışlar.

**mevhum, mevhume,** *A. s.* [Vehm' den] Aslı, vücudu olmadan zihinde vücut bulan.

**mevhumat,** *A. i.* [Mevhum ç.] Mevhum şeyler.

**mevhume,** *A. i.* Vehim, hayal çeşidinden şey.

**mev'ıza,** *A. i.* [Va'z'dan] Öğüt. *Mev'ıza-i diniyye,* dine ait öğüt.

**mev'id,** *A. i.* [Va'd'den] **1.** Söz verme. Vaat. **2.** Söz verilen vakit, yer. *Mev'id-i mülâkat,* buluşma yeri, saati [ç. **Mevaid**].

**mevkı',** *A. i.* **1.** Mevki. Yer. **2.** Bir şeyin olduğu, bulunduğu yer. **3.** Sınıflı yerlerde, sınıflardan her biri. *Mevki-i iktidar,* hükümet başı (XX. yy.).

**mevkıf,** *A. i.* [Vukuf'tan] Durak yeri [ç. **Mevakıf**].

**mevkib,** *A. i.* Bir büyüğün yanında yavaş yürüyerek giden atlı ve yayaların hepsi, alay. *Mevkib-i hacc,* Hacılar alayı; *-hümayun,* padişah alayı [ç. **Mevakib**].

**mevkûl, mevkûle,** *A. s.* [Vekâlet'ten] Bir vekile emanet edilen. *Mevkûlün ileyh,* kendisine bir şey emanet edilen; vekil edilen.

**mevkuf, mevkufe,** *A. s.* [Vakf' tan] **1.** Durdurulmuş, alıkonulmuş. **2.** Tutulmuş, hapsedilmiş. **3.** Vakfedilmiş. **4.** (Bir şeye) Bağlı, ancak onunla olur. *Arazi-i mevkufa,* vakfolunmuş toprak, vakıf toprağı.

**mevkufat,** *A. i.* [Mevkuf ç.] **1.**

Bir zaman için tutulmuş, alıkonulmuş mal ve para. **2.** Vakfedilmiş mal, emlâk. **3.** Gelirden artıp hazineye mal edilen para.

**mevkufati,** *A. i.* Mevkufat işlerine bakan memur.

**mevkufen,** *A. zf.* Mevkuf olarak.

**mevkufîn,** *A. i.* [Mevkuf ç.] Tevkif edilmiş kimseler.

**mevkufiyyet,** *A. i.* **1.** Mahkemece hüküm giyinceye kadar hapsedilme. **2.** Vakfolunma. **3.** Bağlı olma, başka bir şeyle kayıtlı olma.

**mevkud, mevkude,** *A. s.* [İkad' dan] Yakılmış.

**mevkut, mevkute,** *A. s.* [Vakit'ten] Vakti belli olan *Risale-i mevkute,* belli zamanda çıkan dergi (XX. yy.).

**mevlâ,** *A. i.* **1.** Sahip, efendi. **2.** Azatlı, azat olmuş köle. **3.** Tanrı. **4.** Veli, karışmaya hakkı olan.

**mevlâna,** *A. i.* [Mevlâ-na] Efendimiz anlamında olup bazı sarıklı ulemaya lakap.

**mevlevî, mevleviyye,** *A. s., i.* Mevlâna Celâleddin Rumi' nin yolu, bu yolda olan kimse. *Tarik-i mevlevî, tarikat-i mevleviyye,* mevlevilik yolu.

**mevleviyyet,** *A. i.* **1.** Mollalık. Mollanın kadılık hükmü geçen bölge. **2.** Müderrislikten sonra olan bir ilmiye rütbesi.

**mevlid,** *A. i.* [Velâdet'ten] **1.** Doğma, dünyaya gelme. **2.** Doğulan yer. **3.** Doğulan zaman. Mevlût.

**mevlûd,** *A. i.* [Velâdet'ten] Yeni doğmuş.

**mevlûdat,** *A. i.* Belli bir zaman içinde doğanlar.

**mevrid,** *A. i.* [Vürud'dan] Varacak yer, varacak yol [ç. **Mevarid**].

**mevrud, mevrude,** *A. s.* [Vürud'dan] Gelmiş, ermiş.

**mevrudat,** *A. i.* [Mevrude ç.] Gelen şeyler.

**mevrus, mevruse,** *A. s.* [Veraset'ten] **1.** Miras kalmış. **2.** Baba ile anadan geçmiş.

**mevsil,** *A. i.* [Vusul'dan] Kavşak, kavuşacak yer. Ek yeri.

**mevsim,** *A. i.* **1.** Mevsim. **2.** Bir şeyin belli zamanı. *Nabemevsim,* mevsimsiz, olmayacak zamanda [ç. **Mevasim**].

**mevsuf, mevsufe,** *A. s.* [Sıfat' tan] **1.** Vasfolunan şey. **2.** *i.* (Gra.) Belirtilen.

**mevsuk, mevsuka,** *A. s.* [Vüsuk'tan] **1.** *Mev'ud,* Musa dininde olanlar. İnanılır. Emin. **2.** Sağlam. Gerçek. *Mevsuk -ül-kelim,* sözlerine inanılır.

**mevsukan,** *A. zf.* İnanılır şekilde.

**mevsukiyyet,** *A. zf.* Sağlamlık. Gerçeklik. İnanılır hal.

**mevsul, mevsule,** *A. s.* [Vusul'den] Birleşmiş, kavuşmuş.

**mevsum,** *A. s.* [Vesm'den] **1.** Vesmelenmiş, işaretlenmiş. **2.** Adlanmış, ad verilmiş.

**mevt,** *A. i.* **1.** Ölüm. **2.** (Tas.) Beni, benliği öldürmek. *Mevt-i alımer.* ölüm zamanı belirtilmiş. *Arz-i,* kızıl ölüm, kanlı ölüm. Öldürülmek. **3.** (Tas.) Nefse karşı koymak. *-Ahzar,* eski ve yamalı giymek; *-ebyaz,* açlık; *-esved,* halkın ezasına dayanma ve fena fillâh. Ansızın ölme (Tas.).

**mevta,** *A. i.* [Meyyit ç.] Ölüler, ölmüşler.

**mev'ud, mev'ude,** *A. s.* [Va'd'den] **1.** Vaat olunmuş, söz verilmiş. **2.** Musa dininde olanlar için vaat edilmiş toprak (Kudüs); *ecel-i mev'ud,* normal ölüm.

**mevvac,** *A. s.* [Mevc'den] Çok dalgalı.

**mevzi,** *A. i.* [Vaz'dan] Yer. Bir şey konacak yer.

**mevzii, mevziiyye,** *A. s.* Bir yere mahsus olan. Genel olmayan.

**mevzu,** *A. s.* [Vaz'dan] **1.** (Bir yere) Konulmuş. **2.** Kurulmuş, işlemekte, geçer olan. **3.** Gerçek olmayan, uydurma.

**mevzu,** *A. i.* Konu. *Mevzu-i balıs,* konuşulan madde.

**mevzua,** *A. i.* (Fel.) Konut.

**mevzuat,** *A. i.* [Mevzua ç.] Sözü geçen maddeler. Yürürlükte olan hükümler.

**mevzun,** *A. s.* [Vezn'den] **1.** Tartılı, tartılmış. **2.** (Ed.) Vezni yerinde, vezinle yazılmış olan. **3.** Yakışıklı, düzgün. *Kamet-i mevzun,* yakışıklı, düzgün boy; *kelâm-i mevzun,* vezne konulmuş söz.

**mey,** *F. i.* Şarap. *Mey-i nâb,* halis, katıksız şarap.

**mey',** *A. s.* Eriyip akma.

**mey'a, mey'at,** *A. i.* Nesnenin ilk zamanı. Tazelik vakti.

**meyadin,** *A. i.* [Meydan ç.] Meydanlar.

**meyamin,** *A. i.* [Meymenet ç.] Uğurlar. Bereketler.

**meyamin,** *A. i.* [Meymun ç.] Uğurlular, bereketliler. Kutlular, mutlular.

**meyan,** *F. i.* Bk. MİYAN.

**meyaşam,** *F. s.* [Mey-aşam] Şarap içen [ç. **Meyaşamân**].

**meydan,** *A. i.* **1.** Açık, düz yer. **2.** Bir işin yapılma alanı. **3.** Belli, görünür. **4.** Ara, fırsat. **5.** Ortalık. **6.** Bektaşi tekkelerinin ayin yeri. *Meydan-i*

*harb*, savaş meydanı; *At meydanı*, (Hipodrom), İstanbul'da Sultanahmet camii önündeki meydan; *Et meydanı*, İstanbul'da Aksaray'da Horhor'da, yeniçeri odalarının et tayını da dağıtılan ve talim yeri olan meydanın adı.

**meyelân,** *A. i.* **1.** Doğru durmayıp bir tarafa eğilmiş olma. **2.** Taraflardan birine fazla sevgi gösterme, onu tutma.

**meyfüruş,** *F. i.* [Mey-füruş] Şarap satan. Şarapçı.

**meygede, meykede,** *F. i.* [Mey-gede] Şarap satılan ve içilen yer.

**meygûn,** *F. s.* [Mey-gûn] Şarap renginde. Şarabî.

**meygüsar, meyküsar,** *F. s., i.* [Mey-güsar] Birlikte şarap-içen, işret arkadaşı.

**meyhane,** *F. i.* [Mey-hane] Şarapçı dükkânı. İçki satılan ve içilen yer.

**meyhâr, meyhor,** *F. s.* [Mey-hâr, -hor] Şarap içen.

**meykede, meygede,** *F. i.* [Mey-kede] Şarap satılan ve içilen yer.

**meykeş,** *F. s.* [Mey-keş] Şarap içen [ç. **Meykeşan**].

**meyküsar, meygüsar,** *F. s., i.* [Mey-küsar] Birlikte şarap içen, işret arkadaşı.

**meyl,** *A. i.* **1.** Eğilme. Bir tarafa eğilmiş olma. **2.** Taraflardan birini fazla tutma. **3.** Sevgi, sempati. **4.** Sevme, tutulma.

**meyliyyat,** *A. i.* Bir tarafa olan ihtiyarsız meyil ve istek duygusu. *Meyliyyat-i nefsaniyye*, iç istekleri.

**meymene,** *A. i.* Ordunun sağ kolu.

**meymenet,** *A. i.* [Yümn'den] Uğur. Kutluluk, mutluluk.

**meyperest,** *F. s.* [Mey-perest] Sürekli olarak şarap içen. İçkiye düşkün [ç. **Meyperestan**].

**meyperestî,** *A. i.* Şarap düşkünlüğü.

**meymun, meymune,** *A. s.* Yümn'den] Uğurlu, bereketli. Kutlu, mutlu.

**me'yus, me'yuse,** *A. s.* [Ye's'ten] Ümidi kesmiş, ümitsiz.

**me'yusane,** *F. zf. s.* Ümitsizce. Ümitsizlikle.

**me'yusiyyet,** *A. i.* Ümitsizlik.

**meyve,** *F. i.* Yemiş.

**meyvebar,** *F. s.* [Meyve-bar] Yemişli, yemiş veren.

**meyvedar,** *F. s.* [Meyve-dar] Yemişli, yemiş veren.

**meyvehoşk,** *F. i.* [Meyve-i hoşk] Kuru yemiş. Kuru yemiş pazarı ve gümrüğü.

**meyt,** *A. i.* Bk. MEYYİT.

**meyyal,** *A. s.* [Meyl'den] **1.** Zi-

yade eğilen. **2.** Fazla istekli, düşkün. *Meyyal-i inhidam*, neredeyse göçecek; *meyyal-i itilâ*, yükselmeye çok istekli.

**meyyit, meyt,** *A. s., i.* [Mevt'ten] **1.** Ölü, ölmüş. **2.** Ölmüş insan, ölü. **3.** Çok zayıf [ç. **emvat**].

**meyyitane,** *F. s., zf.* Ölü gibi, ölüyü andırırcasına.

**meza,** *A. zf.* Geçti. *Maza ma maza*, geçen geçti.

**mezabıt,** *A. i.* [Mazbata ç.] Mazbatalar.

**mezabih,** *A. i.* [Mezbaha ç.] Mezbahalar.

**mezabil,** *A. i.* [Mezbele ç.] Süprüntülükler.

**mezad,** *A. i.* Artırma ile satış.

**mezahib,** *A. i.* [Mezheb ç.] Mezhepler. *Mezahib-i erbaa*, (Hanefî, Şafiî, Malikiî, Hanbelî) dört mezhep.

**mezahim,** *A. i. ç.* Zahmetler, eziyetler.

**mezaik,** *A. i.* [Mazik ç.] Dar, sıkıntılı yerler.

**mezak,** *A. i.* [Zevk'ten] **1.** Tatma, tat, duyma. **2.** Tat duyulan yer, damak. *Hulv-ül-mezak*, tatlı; *mürr-ül-mezak*, tadı acı.

**mezalık,** *A. i.* [Mezlaka ç.] Ayak kayacak yerler.

**mezamir,** *A. i.* [Mizmar, mezmur ç.] Zebur sureleri.

**mezar,** *A. i.* [Ziyaret'ten] **1.** Ziyaret yeri. **2.** Mezar.

**mezarık,** *A. i.* [Mızrak ç.] Mızraklar.

**mezari',** *A. i.* [Mezraa ç.] Tarlalar.

**mezaristan,** *F. i,* [Mezar-stan] Mezarlık.

**mezarr,** *A. i.* [Mazarrat ç.] Zararlar, ziyanlar.

**mezaya,** *A. i.* [Meziyyat ç.] Meziyetler.

**mezbah, mezbaha,** *A. i.* Hayvan kesilen yer. Kurban yeri.

**mezbele,** *A. i.* [Zibl'den] Süprüntü yeri. Süprüntülük.

**mezbub,** *A. i.* Sinekli.

**mezbuh, mezbuhe,** *A. s.* [Zebh'ten] **1.** Boğazlanmış, eti yenilmek üzere kesilmiş. **2.** Kurban edilmiş. Peygamber İsmail veya İshak.

**mezbuhane,** *F. zf.* Boğazlanır gibi, boğazlanırcasına.

**mezbur, mezbure,** *A. s.* Adı geçen, yukarıda denilmiş olan.

**mezc,** *A. i.* Katma, karıştırma.

**Mezdek,** *F. i.* Nuşirevan zamanında (IV. yy.). bir mezhep çıkaran kimse.

**mezdekî,** *F. s.* Mezdek taraflısı.

**meze,** *F. i.* **1.** Tat, lezzet. **2.** İçki içilirken yenen çerez. **3.** Alay, eğlence. *Bimeze*, tatsız.

**mezellet,** *A. i.* Alçaklık, itibarsızlık. Horluk.

**mezemmet,** *A. i.* **1.** Yerme, kınama. **2.** Yerilecek, kınanacak iş.

**mezen,** *A. i.* Âdet. Yol, usul.

**mezheb,** *A. i.* [Zehab'dan] **1.** Gidilen, tutulan yol. **2.** İnanç ve felsefede tutulan yol. **3.** Din. **4.** Bir dinin dallarından her biri. **5.** (Fel). Fransızcadan *doctrin* ve *école* sözlerine karşılık olarak kullanıldığı olmuştur (XX. yy.) [ç. **Mezahib**].

**mezhere, müzhere,** Bk. MÜZHERE.

**mezîd,** *A. i., s.* [Ziyade'den] Artmış, büyümüş. Çoğaltılmış. Çoğalma, artma.

**meziyyat,** *A. i.* [Meziyyet ç.] Meziyetler.

**meziyyet,** *A. i.* Bir kimse veya nesnenin benzerlerinden üstünlüğü meydana getiren nicelik ve nitelik.

**mezk,** *A. i.* Yırtma, yarma.

**mezkûr, mezkûre,** *A. s.* [Zikr'den] Zikrolunmuş, adı geçmiş.

**mezlaka,** *A. i.* Ayak kayacak yer. (Mec.) Yanlışlığa düşmeye sebep olan hal.

**mezmum, mezmume,** *A. s.* [Zem'den] **1.** Zemmolunmuş. **2.** Beğenilmemiş. Ayıp.

**mezmur,** *A. i.* **1.** Kavalla taganni olunan ilâhi. **2.** Peygamber Davud'un taganni ettiği Zebur surelerinden her biri.

**mezra, mezraa,** *A. i.* [Zer'den] Tarla.

**mezru', mezrua,** *A. s.* [Zer'den] Ekilmiş, çift sürülüp tohum atılmış.

**mezruat,** *A. i.* Ekilip bitmiş tohumlar, ekinler.

**me'zun, me'zune,** *A. s.* [İzn'den] **1.** İzinli, izin almış. **2.** Ders veya meşk vermeye ya da bir sanat işlemeye yetkili. **3.** Bir okulu tamamlayıp diploma almış.

**me'zunen,** *A. zf.* İzinli olarak [ç. **Mezunîn**].

**mezuniyyet,** *A. i.* İzinli olma, mezun bulunma. Bitirme.

**mıntıka,** *A. i.* **1.** Kuşak, kemer. **2.** Yeryuvarlağının üstündeki bölge. *Mıntıka-i bâride,* kutup kuşağı; *mıntıka-i harre,* ekvatör bölgesi; *mıntıka-i memnua,* yasak bölge; *mıntıka-ül-buruc,* on iki burcun bulundukları tutulma dairesi [ç. **Menatık**].

**mısbah,** *A. i.* Işık, kandil. Meşale [ç. **Masabih**].

**mısdak,** *A. i.* [Sıdk'tan] Bir şeyin gerçekliğini ispatlayan şey.

**mısdakıyyat,** *A. i.* Mısdak bilgisi, Fransızcadan *critériologie* karşılığı (XX. yy.).

**mıskab,** *A. i.* [Sakb'dan] Matkap.

**mıskal,** *A. i.* Bir buçuk dirhem ağırlık. Ölçü.

**mısr,** *A. i.* **1.** Şehir. **2.** Ülke [ç. **Emsar**].

**Mısr,** *A. i.* **1.** Mısır ülkesi. **2.** (Mısır'daki) Kahire şehri.

**mısra,** *A. i.* **1.** Kapının iki kanadından biri. **2.** Manzumenin herhangi tek satırı. *Mısra-i âzade,* tek söylenmiş mısra; *mısra-i berceste,* en kuvvetli, güzel mısra [ç. **Masari**].

**Mısran,** *A. ç. i.* Kûfe ile Basra şehirleri.

**mısrî, mısrıyye,** *A. s.* **1.** Mısır ülkesiyle ilgili. **2.** (*i.*) Mısırlı.

**mıstar,** *A. i.* [Satr'dan] Satırları doğru yazmak için gereken çizgileri yapmaya yarar alet. Taşçıların da kullandığı cetvel.

**mızrab,** *A. i.* [Darb, zarb'dan] Telli sazları çalmaya yarayan kemik veya başka nesneden alet.

**mızrak,** *A. i.* Mızrak [ç. **Mezarık**].

**mia', maa',** *A. i.* Barsak. *Mia-i a'ver,* körbarsak; *mia-i galiz,* kalın barsak; *-isna aşer,* onikiparmak barsağı; *-müstekkim,* kalın barsak, göden; *-rakik,* ince barsak [ç. **Em'a**].

**miad,** *A. i.* [Va'd'den] Kesişilen zaman, kesilen, belirtilen zaman veya yer.

**miaî,** *A. i.* [Miad'dan] Barsakla ilgili.

**miat,** *A. s.* [Mie ç.] Yüzler.

**miat,** *A. i.* (Tütsü için) Günlük.

**mi'ber,** *A. i.* Su geçme aracı. Köprü.

**micmer, mecmer,** *A. i.* Tütsü yakılan kab. Buhurdan [ç. **Mecamir**].

**mi'cer,** *A. i.* Kadın başörtüsü.

**micmere, mecmere,** *A. i.* Tütsü yakılan kab, buhurdan.

**midad,** *A. i.* Yazı mürekkebi.

**mide,** *A. i.* Mide.

**midevî,** *A. s.* Mide ile ilgili, mideye ait, mideye yarar.

**midhat,** *A. i.* Övme.

**mie,** *A. s.* Yüz. *Tis'a mie,* dokuz yüz.

**mieteyn,** *A. i.* İki yüz.

**miftah,** *A. i.* **1.** Anahtar. **2.** Şifre cetveli. **3.** Dil öğreniminde yapılacak tercüme ve meselelerin çözülmüş şekilleri bulunan kitap.

**mîg,** *F. i.* **1.** Bulut. **2.** Sis.

**miğfer,** *A. i.* Başa giyilen demir tas, tolganın küçüğü.

**migzel,** *A. i.* İplik eğirecek alet, iğ.

**mih,** *F. s.* Büyük, ulu.

**mîh,** *A. i.* Mıh, çivi, ekser. Bk. ÇARMİH.

**mihad,** *A. i.* Döşek, yatak. *Bi's-*

*el-mihad*, cehennem, şiddetli döşek.

**mihan,** *F. s., i.* Büyük, ulu.

**mihen,** *A. i.* [Mihnet ç.] Mihnetler, eziyetler.

**mihî,** *A. s., i.* Çiviye ait, çivi şeklinde. *Hatt-i mihî*, çivi yazısı.

**mihin,** *F. s.* Daha büyük.

**mihman,** *F. i.* Konuk. Misafir.

**mihmandar,** *F. i., s.* [Mihmandar] Konukçu. Misafir ağırlayan kimse.

**mihmanhane,** *F. i.* [Mihmanhane] Misafir edilecek yer, (Mec.) Dünya.

**mihmannevaz,** *F. s.* [Mihmannevaz] Konuksever, konuğa iyi bakar.

**mihmanperver,** *F. s.* [Mihmanperver] Konukseven, konuk ağırlayan.

**mihnet,** *A. i.* **1.** Zahmet, eziyet. **2.** Sıkıntı, dert. **3.** Belâ, musibet [ç. **Mihen**].

**mihnetabad,** *F. i.* [Mihnet-âbad] Gam keder dolu yer. (Mec.) Dünya.

**mihnetgede,** *F. i.* [Mihnet-gede] İçinde gam ve keder çekilen ev.

**mihnetkeş,** *F. s.* [Mihnet-keş] Eziyet çeken [ç. **Mibnetkeşan**].

**mihnetzede,** *F. s.* [Mihnet-zede] Âfet ve belâya uğramış [ç. **Mihnetzedegân**].

**mihr,** *F. i.* **1.** Güneş. **2.** Sevgi, dostluk. *Mihr u mah*, güneş ile ay. (Ed. Ce.):

*Mihr-i âteşin-i Pür-ateş-i temmuz*
*Irak -tâban*
*-hakikat -zemherir*
*-nevbahar*

**mihrab,** *A. i.* **1.** Camilerde, tapınaklarda karşısında durulan yer. **2.** (Mec.) Umutla bakılan, umut bağlanan yer. Sevgilinin alnı ve kaşları. *Mihrab-i Cemşit*, güneş.

**mihrak,** *A. i.* (XIX. yy.) (Fiz.) Odak.

**mihriban,** *F. s.* [Mihr-ban] Seven, dost.

**mihribani,** *F. i.* Sevgi, dostluk.

**mihter,** *F. s.* [Mih-ter] Daha büyük, ulu.

**mihter,** *F. i.* Bk. MEHTER.

**mihver,** *A. i.* Eksen.

**mik'ab,** *A. i.* Bk. MÜKA'AB. KÜB.

**mîkat,** *A. i.* [Vakt'ten] Belirtilmiş yer ve vakit [ç. **Mevakıt**].

**Mikat,** *A. i.* Mekke yolu üzerinde, hacılığa gidenlerin ihrama büründükleri yer.

**mikdar,** *A. i.* **1.** Miktar. **2.** Parça, bölük. **3.** Değer, kıymet. **4.** (XIX. yy.) Fransızca *dose* karşılığı, Düze. *Bimikdar*, önemsiz [ç. **Makadir**].

**mikhal,** *A. i.* Sürme çekme mili. Sürmelik.

**miknet,** *A. i.* Güc, kudret, kuvvet.

**miksar,** *A. s.* Sözü uzatan, geveze.

**miksefe,** Bk. MÜKESSİFE.

**mikyal,** *A. i.* [Keyl'den] Ölçek. Tahıl ölçeği.

**mikyas,** *A. i.* [Kıyas'tan] **1.** Ölçü aleti, ölçek. Uzunluk ölçeği. **2.** (Ast., Coğ., Mat.) Ölçek [ç. **Mikyasat**).

**mil,** *A. i.* **1.** İğne gibi ince ve uzunca alet. **2.** Göze sürme çekmeye mahsus alet. **3.** Sivri, çelik kalem. **4.** Sivri ve tek dağ tepesi. **5.** Yol üzerine dikilmiş işaret taş veya ağacı. **6.** Yol işaretleri arasındaki bir kilometreye yakın uzaklık. **7.** Bir çarh veya toparlağın onun üzerinde döndüğü eksen. *Mil-i bahrî,* 1825 metre [ç. **Emyal**].

**milâd,** *A. i.* [Velâdet'ten] **1.** Doğum günü. **2.** İsa peygamberin doğum günü. *Milad-i İsa,* Tarih başı sayılan, İsa peygamberin doğduğu yıl veya 25 aralık; *bad-el-milâd-* bu tarihten sonra; *kabl-el, milâd,* bu tarihten önce.

**milâdî, milâdiyye,** *A. s.* Milât'la ilgili. *Sene-i milâdiye, tarih-i milâdî,* milât yılı, tarihi.

**milâhat,** *A. i.* Gemicilik. Gemi idare bilgisi.

**milel,** *A. i.* [Millet. ç.] **1.** Milletler, uluslar. **2.** Bir din ve mezhepte olan topluluklar. *Milel-i erbaa,* Osmanlı imparatorluğunda din ayrılığına göre bulunanlar, müslüman, yahudi, ermeni, rum; *beyn-el-milel,* uluslararası; *hukuk-i beyn-el-milel,* milletlerarası hukuk.

**milh,** *A. i.* Tuz. *Milh-us-saga,* boraks [ç. **Emlâh**].

**milhî, milhiyye,** *A. s.* Tuza ait, tuzdan.

**milk,** *A. i.* Bk. MÜLK. *Milk-i yemin,* Kul.

**milkdar,** *F. i.* [Milk-dar] Mülk sahibi, hükümdar.

**milkdarî,** *F. i.* Mülk sahipliği, hükümdarlık.

**millet,** *A. i.* **1.** Din, mezhep. **2.** Bir din veya mezhepte bulunanlar grupu. **3.** Millet, ulus (XIX. yy.). *Millet-i beyzâ,* müslümanların hepsi; *-mesihiyye,* Hıristiyanların hepsi [ç. **Milel**].

**millî, milliyye,** *A. s.* Din ve millete ait, onunla ilgili. (XIX. yy. sonlarında başlayarak) Ulusal, millî. *Âdab-i milliyye,* dine uygun terbiye ve töreler; *âyad-i milliyye,* kutsal bayramlar; sonraları dinî kelimesiyle ayırt edilen sözler hep millî olarak geçerdi.

**milliyyet,** *A. i.* Bir kavim ve cinsiyetten olma. (XX. yy.) Milletseverlik, yurtseverlik.

**mim,** *A, i.* «M» harfinin adı.

**mimar,** *A. i.* [Umran'dan] **1.** Bina yapısına bakan, resimlerini hazırlayan kalfa. **2.** Arkitekt. *Mimar arşını,* 78 santim; *mimar-i kârhane-i kudret,* Tanrı; *baş mimar,* bahriye yapı başı [ç. **Mimaran**].

**mi'mari, mi'mariyye,** *A. s.* Mimarlığa ait, mimarlıkla ilgili. *Fenn-i mimarî,* arkitekt bilgisi; *usul-i mimariyye,* üslup, stil.

**mi'mariyye,** *A. i.* Bir yapı için mimara verilen para.

**mimi, mimiyye,** *A. s.* Mim harfiyle ilgili veya bu harf bulunan kelime. *Masdar-i mimî,* Arapçada başında m bulunan masdar.

**min,** *A. bağ* -den, -den beri.

**mina,** *F. i.* **1.** Şişe, cam. Billûr, sırça. **2.** Mine. *Kasr-i mina,* gök kubbesi.

**mina,** *A. i.* Liman.

**minafam,** *F. s.* [Mina-fam] Sırça renkli, cam mavisi.

**minakâr,** *F. i.* [Mina-kâr] Mine işleyen, mine işçisi.

**minarenk,** *F. s.* [Mina-renk] Sırça renginde, gök mavisi.

**minarat,** *A. i.* [Minare ç.] Minareler.

**minare, menare,** *A. i.* [Nur'dan] Camilerde ezan okunan yüksek kule.

**minassa, manassa,** *A. i.* **1.** Gelinin oturduğu yüksekçe yer. **2.** Görünme yeri.

**minba'd,** *A. bağ.* [Min-ba'd]Bundan sonra.

**minber,** *A. i.* Camilerin içinde hatiplerin çıkıp hutbe okuyacakları merdivenli kürsü. *Minber-i nüh paye,* (dokuz basamaklı minber) dokuz felek üstünde Tanrı tahtı.

**mincihetin,** *A. bağ.* [Min-cihet-in] Bir cihetten, bir bakıma göre.

**minel'an,** *A. zf.* [Min'-el-an] Hâlâ.

**minelezel,** *A. zf.* [Min-el-ezel] Ezelden beri.

**minelkadim,** *A. zf.* [Min-el-kadîm] Eskiden beri, çok evvelden.

**minen,** *A. i.* [Minnet ç.] Minnetler. *Zü-l-minen,* Tanrı.

**min gayri,** *A. zf.* Olmayarak. *Min gayri haddin,* haddim olmayarak; *min gayri resmin,* resmî olmayarak.

**minh, minhü,** *A. bğ.* [Min-hü] Ondan.

**minha,** *A. bğ.* [Min-ha] Onlardan. *Anha minha,* şundan bundan, şu bu.

**minha,** *A. i.* Çıkarma ve indirme sembolü.

**minhac,** *A. i.* **1.** Yol. **2.** Metot, usul. (Mec.) Tutulan, gidilen yol [ç. **Menahic**].

**min... ilâ,** *A. zf.* -den... -ye kadar anlamında bazı çok kullanılır Arapça sözlerde geçer. *Min-el-bab, il-el-mihrab,* (Kapıdan mihraba kadar) en küçükten, en büyüğe, baştakine kadar, bütün; *min evvelini ilâ ahirihi,* başından sonuna kadar; *min-es-sera il es-süreyya,* (Yerden Süreyya, yani Ülker'e kadar) yerden göğe kadar.

**minkale,** *A. i.* İletki.

**minkar,** *A. i* **1.** Kuş gagası. **2.** Taş yontmaya yarayan kalem, taşçı kalemi.

**minkarî, minkariye,** *A. s.* Gaga biçiminde. Gagayı andırır yolda.

**minkaş,** *A. i.* **1.** Demir kalem. **2.** Kıskaç.

**minküllilvücuh,** *A. zf.* Her yönden.

**minnet,** *A. i.* **1.** Birine iyilik etme, bağışta bulunma. **2.** Yapılan iyiliği tekrarla başa kakmak. **3.** Görülen iyiliğe karşı teşekkür etme, yük altında kalma. **4.** Şükür, elhamdülillah deme. *Biminnet,* yaptığı iyiliği başa kakmaz. *Veliyün-nimet biminnet,* padişah [ç. **Minen**].

**minnetdar,** *F. s.* [Minnet-dar] Bir iyilik veya bahşiş görmüş olan.

**minnetdarî,** *F. i.* Minnetdarlık.

**minnetdide,** *F. s.* [Minnet-dide] Nimet, iyilik görmüş.

**minnetkeş,** *F. s.* [Minnet-keş] Minnet çeken, minnet altında bulunan [ç. **Minnetkeşan**].

**minser,** *A. i.* **1.** Kuş gagası. **2.** Atlı takımı. **3.** Öncü [ç. **Menasir**].

**minşar,** *A. i* Testere [ç. **Menaşir**].

**minu,** *F. i.* **1.** Cam, sırça. **2.** Zümrüt. **3.** Felek. Cennet.

**Minuçehr,** *F. i.* Farslı Feridun'un büyük oğlu.

**mir,** *F. i.* **1.** Baş. **2.** Komutan. **3.** Bey. **4.** Vali. *Mir-i kelâm,* (Söz eri) düzgün, güzel söz söyleyen.

**mirab,** *F. i.* [Mir-âb] Bir şehrin su işlerine bakan kimse.

**mirahur,** *F. i.* [Mir-ahur] İmrahor. Sarayın binek ve yük hayvanları ahırları ile bunlara bakanların idaresine memur kimse. *Mirahur-i kebir* veya *evvel, mirahur-i sani* diye iki kişi idiler.

**miralay,** *A. i.* [Mir-alay] Albay (XIX. yy.) Miralaylara *bey* denirdi, yazıda da *izzetlû* lakabı yazılırdı.

**miran,** *F. i.* [Mir ç.] Beyler.

*Mir-i miran*, beylerbeyi; eyalet valisi. (Tanzimat'tan sonra) Sivil memurlardan âlâ sınıf-ı sanisine karşılık bir rütbe olup bazı ileri gelen yerli büyüklere ünvan olarak verilir, bu pâyeyi almış olanlara *paşa* denirdi.

**mirar,** *A. i.* [Merre ç.] Kereler, defalar.

**miras,** *A. i.* [Veraset, irs'ten] Ölen kimseden hısımlarına kalan mal, mülk.

**miraren,** *A. zf.* Defalarla, birçok kere.

**mirashor,** *F. s.* [Miras-hor] Miras yiyen.

**mir'at,** *A. i.* Ayna.

**mirî, miriyye,** *F. s.* **1.** Beylik. Beyliğe ait, beylikle ilgili. **2.** (*i.*) Devlet hazinesi.

**mirkat,** *A. i.* Merdiven. Basamak.

**mirfak,** *A. i.* Dirsek.

**mirfaka,** *A. i.* Dirsek dayanacak küçük yastık.

**mirsâd,** *A. i.* Gözetme yeri. Rasat yeri. *Mirsad-i ibret,* ibretle seyretme yeri [ç. **Merasid**].

**mirvaha,** *A. i.* [Rîh'ten] Yelpaze.

**mirvahacünban,** *F. s.* [Mirvahacünban] Yelpaze sallayan.

**mirza,** *F. i.* **1.** Emir oğlu. **2.** Bey.

**misafir,** *A. s., i.* Bk. MÜSAFİR.

**misak,** *A. i.* [Vüsuk'tan] Yemin. Antlaşma, sözleşme [ç. **Mevasik**].

**misal,** *A. i.* **1.** Örnek. **2.** Masal. **3.** Rüya, düş. **4.** Benzer, andırır. **5.** (Arap. gra.) Başı v yahut y ile başlayan fiil. *Âdîm-ül-misal,* eşi, benzeri olmayan; *âlem-i misal,* rüya; *bedrmisal,* ay gibi; *bimisal,* örneksiz, eşsiz; *deryamisal.* deniz gibi, gayet çok [ç. **Emsal**].

**misaha,** Bk. MESAHA.

**misfat,** *A. i.* Su arılamaya mahsus süzgeç.

**misk,** *A. i.* Misk. Bir cins hayvanın göbeğinden çıkarılan güzel kokulu madde.

**miskal, miskale,** *A. i.* Maden parlatmada kullanılan cilâ aleti.

**miskî, miskiye,** *A. s.* Misk gibi kara veya misk kokulu. *Miskiy-ül-hitam, hitamühu misk,* güzellikle sona erdi anlamında yazı sonlarında kullanılır deyim.

**miskin,** *F. s.* [Misk'ten] **1.** Miskli. **2.** Kara.

**miskin,** *A. s.* [Meskenet'ten] **1.** Zavallı, acınacak halde. **2.** Çok fakir. **3.** Miskinlik, cüzzam hastalığına tutulmuş.

**miskinhane,** *F. i.* [Miskin-hane] Miskin illetine tutulmuşlar yurdu. Cüzzamlılar hastanesi.

**misl,** *A. i.* **1.** Benzer, eş. **2.** Miktar. *Mukabele bilmisl,* tıpkısını yaparak karşılık verme.

**misma',** *A. i.* [Semi'den] **1.** Kulak. **2.** Hastanın ciğer ve kalbini dinleme aleti.

**mismar,** *A. i.* Çivi, mıh.

**mismarî, mismariye,** *A, s.* Çivi şeklinde. *Hatt-i mismarî,* çivi yazısı.

**misvak,** *A. i.* Özel ağaçtan yapılma bir çeşit diş fırçası.

**miş,** *F. i.* Koyun.

**mi'şar,** *A. i.* Onda bir.

**mişezar,** *F. i.* Türkçe *meşe* kelimesine Farsça *zar* edatı eklenerek: meşelik, küçük koruluk.

**mîşin,** *F. i.* Meşin. Tabaklanmış koyun derisi.

**mişkât,** *A. i.* İçinde kandil yakılmak üzere duvarda yapılan oyuk, hücre.

**mişrat,** *A. i.* Hacamatçı veya cerrah neşteri. Keskin bıçak.

**mişvar,** *A. i.* Gidişat, tavır, tarz.

**mithara,** *A. i.* [Taharet'ten] Matara·

**mitîn,** *F. i.* Külünk. Taşçı aleti.

**mitrak, mitraka,** *A. i.* **1.** Matrak. **2.** Değnek. Sopa. **3.** Savaş sopası, tokmak. **4.** Çekiç.

**miyah,** *A. i.* [Ma ç.] Sular. *Miyah-i harre,* sıcak kaynak suları; *hatt-i içtima-i miyah,* suları bir yere toplayan toprağın sınırı. Talweg çizgisi; *hatt-i taksim-i miyah,* suları başka başka yönlere akan toprakları ayıran sırtlar.

**miyan,** *F. i.* **1.** Bel, meyan. **2.** Orta. **3.** Ara. Aralık. **4.** Şarkı ve bestelerin üçüncü mısraı, meyan. *Mumiyan,* (kıl belli) ince belli. Bk. DERMİYAN.

**miyanbend,** *F. i.* [Miyan-bend] Kemer, kuşak.

**miyanbeste,** *F. s.* [Miyan-beste] Bel bağlamış, hemen işe hazır.

**miyane,** *F. i.* **1.** Orta. **2.** Ara. **3.** Helva gibi bazı yemeklerin pişme kıvamı, meyane. **4.** Musiki kârlarının orta hanesi.

**mi'yar,** *A. i.* [İyar'dan] **1.** Ölçü. **2.** (Kim.) Ayıraç.

**miz,** *F. i.* Sofra.

**mizab,** *F. i.* [Miz-âb] Su yolu, oluk.

**mizac,** *A. i.* [Mezc'den] **1.** Bir şeyle karıştırılmış başka şey. **2.** İnsandaki ahlâtın karışma orantısından meydana gelen hal ve yaradılış durumu. Tabiat, huy. *Mizac-i asabî, -balgamî,* yahut *-lenfaî, -demevî, -safravî,* dört hılttan birinin çokluğuna göre insan mizaçları; *bedmizac,* kötü huylu; *ha-*

*did-ül-mizac,* çabuk kızar; *na-mizac,* rahatsız; *sû-i mizac,* sağlık bozukluğu [ç. **Emzice**].

**mizacgir,** *F. s.* [Mizac-gir] keyfe göre hizmet eder.

**mizacgirane,** *F. zf.* Herkesin keyfine gidecek yolda, keyfe hizmet eder yolda.

**mizacgirî,** *F. i.* Mizacgirlik.

**mizah, müzah,** *A. i.* Şaka, eğlence, lâtife.

**mizahî,** *A. s.* Eğlenceli.

**mizahnüvis,** *F. s.* [Mizah-nüvis] Eğlenceli yazı yazan. Eğlence yazısı yazan.

**mizan,** *A. i.* [Vezn'den] **1.** Ölçü aleti. **2.** Tartı. **3.** Ölçek. **4** Terazi. **5.** Yarın ahrette işlediklerimizin tartılacağı terazi. **6.** Terazi burcu. **7.** (Mat.) Sağlama. *Mizan-ül-harare,* termometre; *mizan-ül-hava,* barometre.

**mizban,** *F. i.* [Miz-ban] Misafir kabul eden adam, konak sahibi.

**mizmar,** *A. i.* **1.** Düdük, kaval, flüt. **2.** Zebur surelerinin her biri [ç. **Mezamir**].

**molla, monla,** *i.* [Mevlâna'dan] **1.** Büyük kadı. **2.** Büyük bilgin. **3.** Medrese öğrencisi.

**mu, muy,** *F. i.* **1.** Kıl. **2.** Saç. **3.** Saç teli. **4.** Tüy. **5.** Hav. **6.** Ülker (yemiş.) *Ser-i mu,* kıl başı, en az, en ufak.

**muabber,** *A. s.* Yorulmuş düş.

**muabbir,** *A. i.* Düş yorucusu, rüyalar üzerine yorum yapan [ç. **Muabbirîn**].

**muaccel, muaccele,** *A. s.* [Acele'den] Peşin, önden. *Mehr-i muaccel,* nikâhlanmada kıza peşin verilen para, ağırlık.

**muaccele,** *A. i.* Beylik ve evkaf kiralarında peşin alınan kısım [ç. **Muaccelât**].

**muaccelen,** *A. zf.* Çabuk olarak. Peşin olarak.

**muaccib, muaccibe,** *A. s.* [Ucb'den] **1.** Şaşırtan. **2.** Şaşılacak.

**muacciz,** *A.s.* [Acz'den] **1.** Yorup sıkıcı, bıktırıcı. **2.** Yapışkan, sıvışık.

**muadadat, muazadat,** *A. i.* Yardım etme, arka olma.

**muadat,** *A. i.* [Udvan'dan] Karşılıklı düşmanlık.

**muaddel,** *A. s.* [Adl'den] Tâdil edilmiş, eski hali değiştirilmiş.

**muaddid,** *A. i.* Sayaç (XX. yy.).

**muaddil, muaddile,** *A. s.* [Adl'den] Tâdil eden, düzelten, denkleştiren. *Muadil-ün-nehar,* gün - tün eşitliği çizgisi, bir ucu (hamel) burcunun başında, ötekisi (sünbüle) burcunun sonundadır.

**muadele,** *A. i.* [Adl'den] **1.** İki şey arasında değer, sayı ve tartıca eşitlik, denklik. **2.**

(Mat.) Denklem [ç. **Muadelât**].

**muadelet,** *A. i.* [Adl'den] Eşitlik. Denklik.

**muadil, muadile,** *A. s.* [Adl'den] **1.** Beraber. Eşit. **2.** (Mat.) Eşdeğer. *Bimuadil,* eşsiz, benzeri olmayan.

**muaf,** *A. s.* [Afv'den] **1.** Affolunmuş, bağışlanmış. **2.** Ayrıca tutulmuş. **3.** Serbest. **4.** (Bio.) Bağışık.

**muafiyyet,** *A. i.* **1.** Affedilmiş olma. **2.** Ayrıcalık. **3.** (Bio.) Bağışıklık (XIX. yy.).

**muahat,** *A. i.* Kardeşlik edinme.

**muahazat,** *A. i.* [Muahaze ç.] **1.** Tenkitler, tenkit (XIX. yy.). **2.** Çıkışmalar.

**muahaze,** *A. i.* [Ahz'den] **1.** Başka birinin davranışını beğenmediğini söyleme, çıkışma. **2.** Tenkit (XIX. yy.) (Ed. Ce.):

*Avaze-i muaheze nazar-i muaheze*
*mana-yi muaheze timsal-i muaheze*

**muahede,** *A. i.* [Ahd'dan] **1.** Karşılıklı ant içme. **2.** Antlaşma. *Muahede senedi,* antlaşma kâğıdı [ç. **Muahedat**].

**muahedename,** *F. i.* [Muahedename] Antlaşma koşullarının yazıldığı kâğıt.

**muahhar, muahhara,** *A. s.* [Ahar'dan] **1.** Geride bulunan, sonraya ve geriye kalmış olan. Sonraki. **2.** (Mec.) Kıç.

**muahharen,** *A. zf.* Sonradan.

**muahid, muahide,** *A. s.* [Ahd'den] **1.** Antlaşma yapanlardan her biri. **2.** İslâm hükümetine bir para ödeyerek kendini korutmakta olan (Hıristiyan veya başka dinden) kimse.

**muahiz,** *A. s.* [Ahz'den] **1.** Çekiştiren. **2.** Tenkit eden (XIX. yy.).

**muakabe,** *A. i.* Birini cezalandırma.

**muakade,** *A. i.* [Akd'den] Anlaşma.

**muakıd, muakıde,** *A. s.* [Akd'den] Anlaşan. Anlaşan veya sözleşenlerden her biri.

**muakkad, muakkade,** *A. s.* [Ukde'den] Düğümlü, düğümlenmiş. Çözülmesi zor, kapalı söz.

**muakkib, muakkibe,** *A. s.* [Akab'dan] Bir şeyin ardına düşen, takip eden.

**muakkibin,** *A. i.* [Muakkib ç.] Takip ediciler, kovalayıcılar.

**mualecat,** *A. i.* [Mualece ç.] **1.** İlâç yapmalar. **2.** İlâçla iyi etmeye çalışmalar.

**mualece,** *A. i.* [İlâç'dan] **1.** İlâç yapma. **2.** İlâç kullanma.

**muallâ,** *A. s.* [Ulüv'den] **1.** Yü-

ce, yüksek. **2.** Rütbe, mevki, derecesi yüce. *Dergâh-i muallâ*, padişah sarayı; *makam-i muallâ*, yüce kat (sadrazamlarla şeyhülislâmlar için kullanılırdı).

**muallâk, muallâka,** *A. s.* **1.** Asılmış, asılı **2.** Bir yere dayanmadan havada veya boşta duran. **3.** Bir sonuca bağlanmamış öyle duran (iş). **4.** Bağlı.

**muallâkat,** *A. i.* İslâmdan önceki Arap şairlerinin beğenilip de Kâbe duvarına asılmış ünlü kasideleri. *Muallâkat-i seb'a* (Yedi askı) bu çeşit manzumelerden ünlü yedi tanesi.

**muallakiyet,** *A. i.* Muallâk olma. Askıda olmaklık.

**muallel, muallele,** *A. s.* [İllet'ten] İlletli. İllet gösterilerek kusurlandırılmış. *Muallel bil-agraz*, garazla illetli gösterilmiş.

**muallem, mualleme,** *A. s.* [İlm'den] Talim görmüş, talimli.

**muallil, muallile,** *A. s.* [İllet'ten] İllet ve bahane bulan, gösteren (kimse).

**muallim,** *A. i.* [İlm'den] Öğreten, öğretici kimse. Öğretmen. Hoca, müderris, profesör. *Muallim-i evvel*, Aristo; *muallim-i evvel*, iki sınıflı okullarla ilkokullarda başöğretmen.

**muallimat,** *A. i. ç.* [Muallime ç.] Kadın öğretmenler. *Dar-ül-muallimat*, 1870'te ilk defa İstanbul'da kurulan Kız Öğretmen okulu.

**muallime,** *A. i.* Kadın öğretmen.

**muallimin,** *A. i.* [Muallim ç.] Öğretmenler. *Dar-ül-muallimîn*, 1848'de ilkin İstanbul'da kurulan Erkek Öğretmen okulu. *Dar-ül-muallimîn-i âliyye*, yüksek öğretmen okulu.

**muamele,** *A. i.* [Amel'den] **1.** Birbiriyle iş yapma, aksata etme. **2.** Birine karşı davranış, tutum. **3.** Bir iş hakkında resmî dairede yapılan kayıtlar vb. **4.** Alışveriş. Faizli sarraflık işi. *Muamele-i cemile-kârane*, beğenilir, yaranma muamelesi; *hüsn-i muamele*, iyi davranma; *su-i muamele*, işi düşen birine fena davranma [ç. **Muamelât**].

**muamma,** *A. i.* [Ama'dan] **1.** Anlamı gizli ve güç anlaşılır söz. Bilmece. Yanılmaç. **2.** Anlaşılmaz, çözülmesi güç iş. (Ed. Ce.):

*Muamma-yi âsab -musiki -dil*

**muammem,** *A. s.* [Amame'den] Amameli, sarıklı sınıfı.

**muammer,** *A. s.* [Ömr'den] Yaşayan. Hayatta olan. Uzun ömürlü.

**muanaka,** *A. i.* [Unk'tan] Birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma, sarmaşma.

**muanber, muanbere,** *A. s.* [Anber'den] Anberlenmiş, güzel kokan. Güzel kokulu.

**muanede,** *A. i.* [Anud'dan] İnatçılık. Bir işte haklı veya haksız ayak direme.

**muanid,** *A. s.* [Anud'dan] İnatçı.

**muanik,** *A. s.* [Unk'tan] Birbirinin boynuna sarılan, kucaklaşan.

**muannid, muannide,** *A. s.* İnatçı. Dikbaş.

**muanven,** *A. s.* [Unvan'dan] Unvanlı, adlı.

**muar,** *A. s.* Ödünç olan mal.

**muaraza,** *A. i.* [Arz'dan] **1.** Birbirine karşı gelme, karşıtlık. **2.** Kavga, çekişme [ç. **Muarazat**].

**muarefe,** *A. i.* [İrfan'dan] Bilişme, tanışma. Birbirini bilip tanıma.

**muareke,** *A. i.* Kavga, vuruşma. Savaş [ç. **Muarekât**].

**muarız,** *A. s.* [Arz'dan] Karşı gelen. Karşıt bulunan.

**muarızîn,** *A. i.* [Muarız ç.] Muarızlar.

**muarra,** *A. s.* [Ura'dan] Çıplak, soyulmuş.

**muarreb,** *A. s.* [Arab'dan] Aslında Arap veya Arapça değilken Araplaşmış, Arapçalaştırılmış.

**muarref,** *A. s.* [İrfan'dan] **1.** Bildik, belli, tanıdık. Belirtilmiş. **2.** (Arap gra.) harf-i tarif (el) bulunan. **3.** (Fel.) Tanımlı. **4.** (Man.) Sınırlı, tariflenmiş.

**muarrif,** *A. s.* [İrfan'dan] **1.** Tarif eden, bildiren. **2.** Cami ve tekkelerde hayır sahiplerinin adlarını sayan müezzin veya derviş [ç. **Muarrifan**].

**muarrik, muarrika,** *A. s.* [Arak'tan] Terletici.

**muasarat,** *A. i.* Aynı asır ve zamanda yaşama veya yaşamış olma.

**muasır, muasıra,** *A. s.* [Asr'dan] Aynı asırda yaşayanlardan her birinin ötekine göre durumu.

**muasırîn,** *A. i.* [Muasır ç.] Aynı asır ve aynı zamanda yaşayanlar.

**muasker,** *A. i.* [Asker'den] **1.** Ordu yeri. **2.** Ordunun savaş zamanı toplandığı yer.

**muassel, muassele,** *A. s.* [Asel'den] Bal ile terbiye edilmiş, ballı [ç. **Muasselât**].

**muaşaka,** *A. i.* [Aşk'tan] Birbirini sevme, sevişme.

**muaşeret,** *A. i.* Birlikte yaşayıp

geçinme. *Adab-i muaşeret*, görgü; *hüsn-i muaşeret*, iyi geçim; *fenn-i muaşeret, usul-i muaşeret*, sosyoloji, toplumbilim (XIX. yy.).

**muaşık,** *A. s.* [Aşk'tan] Seven, sevişenlerden her biri.

**muaşir, muaşire,** *A. s.* Halk ile birlikte yaşayıp geçinen.

**muaşşer,** *A. s.* Onlu, onluk.

**muaşşir,** *A. s.* Öşr memuru, öşürcü.

**muatat,** *A. i.* Verme.

**muateb,** *A. s.* [İtab'dan] Tekdir olunan, azarlanan.

**muatebe,** *A. s.* [İtab'dan] İtap etme, çıkışma, azarlama [ç. **Muatebat**].

**muatib,** *A. s.* [İtab'dan] Çıkışan, azarlayan.

**muattal, muattala,** *A. s.* **1.** Bırakılmış, kullanılmaz, battal. **2.** İşsiz, boş.

**muattar, muattara,** *A. s.* [Itr'dan] Güzel kokulu.

**muattıs,** *A. s.* [Ats'dan] Aksırtan, aksırtıcı.

**muavaza,** *A, i.* [İvaz'dan] **1.** Değiş tokuş. Trampa. **2.** Hileli iş, danışıklı dövüş.

**muavazatan,** *A. zf.* Muavaza yoluyle.

**muavedet,** *A. i.* [Avdet'ten] **1.** Geri dönme. **2.** Âdet edinme.

**muavenet,** *A. i.* [Avn'den] Yardım etme. Yardımcılık.

**muavin, muavine,** *A. s., i.* [Avn'den] **1.** Yardımcı. **2.** Bir memurun işine yardım, yokluğunda yerine iş görmek üzere olan ikinci kimse. Yamak. *Asakir-i muavine*, savaş sırası kurulan başıbozuk askeri (XIX. yy.); *ef'al-i muavine*, etmek, olmak gibi yardımcı fiiller.

**Muaviye,** *A. i.* Şark Emevi halifelerinin ilki (661 yılında).

**muavvak,** *A. s.* [Avk'tan] Geriye bırakılmış, asılmış, askıda bırakılmış.

**muavvec, muavvece,** *A. s.* Eğrilmiş, eğri. Çarpık.

**muavvik,** *A. s.* [Avk'tan] Geriye bırakan, oyalayıp uzatan.

**muavvizeteyn,** *A. i.* Kur'an'da «Kul euzü» ile başlayan iki surenin adı.

**muayede,** *A. i.* [İd'den] Bayramlaşma.

**muayene,** *A. i.* [Ayn'dan] **1.** Gözden geçirme. **2.** Bir şeyi iyice yoklayıp gerçeğini anlamaya çalışma.

**muayin,** *A. s.* [Ayn'dan] Görülmüş olan. Kesin olarak belli olan.

**muayyeb, muayyebe,** *A. s.* [Ayb'dan] Ayıplanmış, ayıp görülmüş.

**muayyebat,** *A. i.* Ayıp ve iğrenç şeyler.

**muayyen, muayyene,** *A. s.* [Ayn' dan] **1.** Tayin ve tahsis olunmuş. **2.** Çevrelenmiş, çevresi belli edilmiş.

**muayyenat,** *A. ç. i.* Hükümetçe bağlanmış erzak ve benzerleri.

**muayyin,** *A.* s. [Ayn'dan] Belirtici.

**muazadet,** *A. i.* Arka olma. Yardım etme.

**muazzam, muazzama,** *A. s.* [Azam'dan] **1.** Büyük. İri. **2.** Ulu, ululanmaya değer. **3.** Ağır, önemli. *Düvel-i muazzama,* büyük devletler. (XIX. yy.) İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan, Rusya, Almanya, İtalya.

**muazzamat,** *A. i.* Büyük ve ağır işler.

**muazzeb, muazzebe,** *A. s.* [Azab'dan] Azap içinde bulunan, içten rahatsız olan.

**muazzib,** *A. s.* [Azab'dan] Azap içinde bırakan. Rahatsızlık veren.

**muazzez, muazzeze,** *A. s.* [İzzet'ten] **1.** İzzet ve şeref sahibi. **2.** Ağırlanan, saygı ile kabul olunan. **3.** Değerli, aziz.

**muazzezen,** *A. zf.* İzzet ve ikramla ağırlanarak. İkram olunarak.

**muazzib, muazzibe,** *A. s.* [Azab'dan] **1.** Azap ve eziyet veren. **2.** Birine takılarak rahatsız etmeden hoşlanan, ilişen, muzip.

**mubah, mubaha,** *A. s.* [İbaha' dan] Şeriatın yap veya yapma diye bir hükmü altında olmayan nesne, hareket. Yapılmasıyle yapılmaması aynı olan [ç. **Mubahat**].

**mubassır,** *A. i.* [Basar'dan] **1.** Gözetici, bekleyici, bakıcı. **2.** Okullarda öğrencilerin sınıf dışı hareketleriyle ilgilenen kimse. **3.** Gümrüklerde arayıcı kâtibi.

**mubemu,** *F. s.* [Mu-be-mu] Tel tel, birer birer, çok dikkatle.

**mubid,** *F. i.* Zerdüşt, Mecusî din adamı [ç. **Mubidan**].

**muceb,** *A. s.* [Vücub'dan] **1.** Bir söz veya emrin gerekçesi, sonuç. **2.** Resmî yazıların hükümleri hakkında en büyük âmirin onayını bildiren işareti.

**mu'cem,** *A. i.* **1.** Noktalı (harf). **2.** Alfabe sırasıyle dizilmiş.

**mucer,** *A. s.* [İcar'dan] Kiraya verilmiş şey.

**mucez,** *A. s.* [İcaz'dan] İcaz yoluyle, kısa, toplu yazılmış.

**muci,** *A. s.* [Veca'dan] Ağrıtan, acıtan.

**mucib, mucibe,** *A. s., i.* [Vücub'dan] **1.** İcap eden. **2.**

Sebep, vesile. *Bilâ mucip*, nedensiz, hiç yoktan; *esbab-i mucibe*, gerektiren nedenler; *kaziye-i mucibe*, olumlu önerme [ç. **Mucibat**].

**mucid,** *A. s., i.* [Vücud'dan] **1.** Yeni bir şey meydana getiren. **2.** Kendiliğinden fikir ve mana icadına muktedir. *Mucid-i hakikî*, Tanrı.

**mucir, mucire,** *A. s.* [Ecr'den] Kira ile veren; kiralayan.

**muciz,** *A. s.* [İcaz'dan] İcaz üzere. Kısa, toplu.

**mu'ciz,** *A. s.* [Acz'den] **1.** Başkalarını, yapmada, geri bırakan. **2.** Kimsenin yapamayacağı yolda olan. *Mu'cizbeyan, mu'cizeda*, anlatış ve tavrı herkese benzemeyen şair ve yazar, eser.

**mu'cizdem,** *F. s.* [Mu'ciz-dem] Nefesi mucize etkili olan.

**mu'cize,** *A. i.* [Acz'den] Peygamber tarafından yapılmış, olağanüstü haller ve sözlerin her biri [ç. **Mu'cizat**].

**mudaraba,** *A. i.* [Darb'dan] **1.** Dövüşme, vuruşma. **2.** Bir tarafın sermaye, öteki tarafın emek koymasıyle meydana gelen ortaklık [ç. **Mudarabat**].

**mudcir,** *A. s.* [Ducret'ten] Sıkıntıda bulunan, sıkılmış, kaygılı.

**mudhik, mudhike,** *A. s.* [Dıhk' ten] Güldüren, güldürücü.

**mudhikât,** *A. i.* [Mudhike ç.] Gülünecek şeyler. *Mudhikât-i dehr*, zamanın gülünecek şeyleri.

**mudhike,** *A. i.* Komedi (XIX. yy.).

**mudi',** *A. s.* [Ved'den] Emanet bırakan.

**mu'dil, mu'dile,** *A. s.* Zor, güç, çetin.

**mu'dilât,** *A. i.* Büyük ve ağır işler.

**mudille,** *A. s.* [Dalâlet'ten] Doğru yoldan sapıtan. Azdıran, baştan çıkaran.

**mufarrit,** *A. s.* [Fart'tan] Aşırı giden. Eksik işleyen, kusur yapan.

**mufassal, mufassala,** *A. s.* [Fasl' dan] Uzun uzadıya anlatılan.

**mufassalan,** *A. zf.* Uzun uzadıya etraflı olarak.

**mufavvaz, mufavvaza,** *A. s.* Birinin üstüne verilmiş. Yapılması ısmarlanmış.

**mufavviz,** *A. s.* Birine veren, yapmasını ısmarlayan.

**mufrit, mufrite,** *A. s.* [Fart' tan] Aşırı, aşkın.

**mufritane,** *F. zf.* Aşırı, aşkın davranışla.

**muftir,** *A. s.* [Fıtr'dan] İftar eden, oruç açan.

**mug,** *F. i.* Mecusî. Ateşperest,

ateşe tapan. Zerdüşt dininde olan.

**mugabene,** *A. s.* [Gabn'den] İki taraf birbirini aldatma.

**mugaddi, mugaddiye,** *A. s.* [Gıda'dan] Besleyici.

**mugalâta,** *A. i.* [Galat'tan] Yanıltmak için, yanıltacak yolda söz söyleme.

**mugalâtat,** *A. i.* [Mugalâta ç.] Yanıltmaçlar.

**mugalebe,** *A. i.* [Galebe'den] Üstün gelmeye uğraşma. Üstün gelmek.

**mugalli, mugalliye,** *A. s.* [Galeyan'dan] İyice kaynatılmış.

**mugammed, mugmed,** *A. s.* [Gamd'dan] Örtülü, kılıflı. kınına konmuş.

**mugan,** *F. i.* [Mug ç.] Mecusîler, ateşe tapanlar, zerdüştler. *Pîr-i mugan,* meyhaneciler eskisi, ihtiyarı.

**muganni, muganniye,** *A. s., i.* [Gına'dan] Şarkı söyleyen. (XIX. yy.) Fransızca *Chanteur* ile *chanteuse* karşılığı.

**mugaşşi,** *A. s.* [Gaşy'den] Bayıltan, bayıltıcı.

**mugattı,** *A. s.* Örtülmüş, üstü örtülü.

**mugayeret,** *A. i.* [Gayr'dan]. Başka türlü olma. Uymama. Karşıt olma.

**mugayir,** *A. i.* [Gayr'dan] Başka türlü. Uymaz, karşıt.

**mugaylân,** *F. i.* Devedikeni.

**mugaylânzar,** *F. i.* [Mugaylânzâr] **1.** Devedikeni biten yer, dikenlik. **2.** Mec.) Dünya.

**mugayyebat,** *A. i.* Beş duygu ile duyulamaz ledünnî haller, hikemî sırlar.

**mugayyer, mugayyere,** *A. s.* [Gayr'dan] Değiştirilmiş, başka türlü edilmiş.

**mugbeçe, mugbeççe,** *F. i.* [Mugbeçe] **1.** Mecusî çocuğu. **2.** Meyhaneci çırağı.

**mugbeçegân,** *F. i.* [Mugbeçe ç.] Genç meyhaneci çırakları.

**mugberr,** *A. s.* [Gubar'dan] **1.** Tozlu, tozlanmış. **2.** Gücenmiş, dargın. *Mugberr-ül-hatır,* hatırı kalmış, gücenik.

**mugfel,** *A. s.* [Guful'den] Aldatılmış, iğfal olunmuş.

**mugfil,** *A. s.* [Guful'den] Aldatıp gaflette bırakan. Aldatan.

**mugîs,** *A. s.* [Gıyas'tan] Yardıma yetişen, yardım eden.

**mugkede,** *F. i.* [Mug-kede] Mecusî tapınağı.

**muglâk,** *A. s.* **1.** Kapalı, kilitli. **2.** Anlaşılmaz. Tertip düzeni veya kelimeleri bozuk, garip olmakla zor anlaşılan.

**muglâkat,** *A. i.* [Muglâk ç.] Anlaşılması zor şeyler.

**muglim,** *A. i.* Lûti.

**mugmed, mugammed,** *A. s.* Bk. MUGAMMET.

**mugni,** *A. s.* [Gına'dan] **1.** Gına veren, yeter derecede. **2.** Zengin eden.

**mugşi,** *A. s.* [Gaşy'den] **1.** Örtülmüş, bürünmüş. **2.** Baygın, bayılmış.

**mugşiyane,** *F. zf.* Kendinden geçercesine.

**mugtariyyet,** *A. i.* Fransızcadan *hétéronomie* karşılığı olarak, yaderklik (XX. yy.).

**mugtasıb,** *A. s.* [Gasb'den] Zor ile alan.

**mugtenem,** *A. s.* [Ganimet'ten] Ganimet olarak alınmış.

**mugtenim, mugtenime,** *A. i.* [Ganimet'ten] Ganimet olarak alan, ganimet bilen.

**mugterib,** *A. s.* [Gurub'dan] **1.** Gurub eden, batan. **2.** Gurbete çıkan, ortadan kalkan.

**mugterik,** *A. s.* [Gark'tan] Suda boğulan.

**muh,** *A. i.* **1.** İlik. **2.** Beyin. **3.** Madde, cevher. *Muh-i şevki,* murdarilik.

**muhabbet,** *A. i.* **1.** Sevme, sevgi. **2.** Dostluk. **3.** Dostça konuşma. (Ed. Ce.):

*Muhabbet-i ebedi*
*arz-i muhabbet*
*bezm-i muhabbet*
*çehre-i muhabbet*
*elhan-i muhabbet*
*gülbuse-i muhabbet*
*hava-yi muhabbet*
*kabiliyet-i muhabbet*
*levha-i muhabbet*
*rişte-i muhabbet*
*safiyet-i muhabbet*
*tesis-i muhabbet*

**muhabbetkâr,** *F. s.* [Muhabbetkâr] Muhabbetli, sevgiyi gösteren.

**muhabbetname,** *F. i.* [Muhabbet-name] Dostça mektup. Sevgi mektubu.

**muhabere,** *A. i.* [Haber'den] Haberleşme. Mektuplaşma. *Muhabere memuru,* telgrafçı; *hutut-i muhabere,* telgraf hatları [ç. **Muhaberat**].

**muhabir,** *A. i., s.* [Haber'den] Biriyle haberleşen. (XIX. yy.) Bir yerden gazeteye haber gönderen.

**muhacat,** *A. i.* Karşılıklı bilmece soruşarak yarış.

**muhacat,** *A. i.* [Hecv, hicv'den] Birbirini hicvetme.

**muhacce,** *A. i.* İddia edip çekişerek kanıtlar ve tanıtlar gösterme.

**muhacemat,** *A. i.* [Muhaceme ç.] Hücumlar, saldırmalar.

**muhaceme,** *A. i.* [Hücum'dan] Her taraftan ve birden saldırma, üşüşme.

**muhaceret,** *A. i.* [Hicret'ten] Ailece yerleşmek üzere başka bir diyara göçme. Göçme.

**muhacim, muhacime,** *A. s., i.* [Hücum'dan] Saldıran, hücum eden.

**muhacimîn,** *A. i.* [Muhacim ç.] Saldıranlar. Üşüşenler.

**muhacir,** *A. s., i.* [Hicret'ten]

Ailece yerleşmek üzere başka diyara giden adam. Göçmen.

**muhacirîn,** *A. i.* [Muhacir ç.] **1.** Göçmenler. **2.** Peygamber Muhammet ile Mekke'den Medine'ye göç edenler.

**muhadaa,** *A. i.* Hilecilik. Oyun etme.

**muhadarat,** *A. i.* Bk. MUHAZEAT.

**muhaddeb, muhaddebe,** *A. s.* **1.** Kambur, tümsekli. **2.** (Mat). Dışbükey, konveks.

**muhadde,** *A. s.* [Hadde'den] **1.** Sınırlanmış. **2.** Bilenmiş.

**muhadder, muhaddere,** *A. i., s.* Kapalı, örtülü. Örtülü, namuslu. Müslüman kadın.

**muhadderat,** *A. i.* [Muhaddere ç.] Örtülü kadınlar. Müslüman kadınları.

**muhaddes, muhaddese,** *A. s.* [Hads'ten] Haber verilmiş, şükredilerek bildirilmiş.

**muhaddir, muhaddire,** *A. s.* [Hadr'den] Uyuşturucu. Duyguları uyuşturan. Narkotik (XIX. yy.).

**muhaddirat,** *A. i.* Uyuşturucu ilâçlar.

**muhaddis,** *A. i.* Peygamberin sözleri demek olan hadisleri bildirmiş olan kimse.

**muhaddisîn,** *A. i.* [Muhaddis ç.] Hadisleri işiterek bildirmiş olan kimseler.

**muhaddiş, muhaddişe,** *A. s.* [Hadş'ten] Tırmalayan, bozukluk yapan.

**muhadene, muhadenet,** *A. i.* Barış.

**muhadese,** *A. i.* [Hadis'ten] Konuşma. Hikâye söyleşme.

**muhadi',** *A. s.* [Hud'a 'dan] Aldatıcı, hileci.

**muhafaza,** *A. i.* [Hıfz'dan] **1.** Koruma, saklama, kayırma. **2.** Bırakmama. Değiştirmeme.

**muhafazakâr,** *F. s., i.* [Muhafaza-kâr] Değişiklik istemeyen. Bırakmama taraflısı (XIX. yy.),

**muhaffef,** *A. s.* [Hiffet'ten] Hafiflendiren, ağırlığı gideren. *Esbab-i muhaffife,* (suç cezasını) hafifletici nedenler.

**muhafız,** *A. s., i.* [Hifz'dan] **1.** Koruyan, saklayan. **2.** Bekçi. Bir yeri koruyup bekleyenler [ç. **Muhafızîn**].

**muhak, mahak,** *A. i.* Arabî ayların son üç gecesi; ayın güneşle beraber doğup görünmediği geceler.

**muhakemat,** *A. i.* [Muhakeme ç.] Muhakemeler.

**muhakeme,** *A. i.* [Hükm'den] **1.** Dava için iki tarafın mahkemeye başvurmaları. Hâkim önünde duruşmaları. **2.** İki tarafı dinleyip hüküm ver-

me. **3.** Bir işi zihinde inceleme. **4.** Yargılama. **5.** (Fel.) Uslamlama, usa vurma.

**muhaki,** *A. s.* Benzeyen, benzer olan.

**muhakkak, muhakkaka,** *A. s.* [Hak'tan] Gerçekliği araştırılmış, belli olmuş. Doğru.

**muhakkar, muhakkara,** *A. s.* [Hakaret'ten] Tahkir olunmuş. Hor ve hakir tutulmuş.

**muhakkem,** *A. s., i.* [Hükm'den] **1.** Sağlamlaştırılmış, yerleşmiş. **2.** (Fıkh) İki tarafın davaları için hâkim kabul ettikleri kimse; hakem.

**muhakkik,** *A. s.* [Hak'tan] Bir olay veya durumun gerçeğini araştıran, gerçeği arayan, gerçeği meydana çıkaran.

**muhakkikane,** *F. zf.* Gerçeği araştırıcıya yakışır bir surette.

**muhakkikin,** *A. i.* [Muhakkik ç.] Gerçek araştıranlar, bulanlar.

**muhakkir,** *A. s.* [Hakaret'ten] Tahkir eden. Hor ve hakir tutan.

**muhakkirane,** *F. zf.* Tahkir eder halde.

**muhal,** *A. s.* Mümkün olmayan. Olmayacak.

**muhalât,** *A. i.* Mümkün olmayan şey. Olmayacak şey.

**muhalâta,** *A. i.* Karışıp girişmek. Görüşme.

**muhalefet,** *A. i.* [Hilâf'ten] **1.** Uymama, başka türlü olma. **2.** Karşıtlık. Düşmanlık.

**muhaleset,** *A. i.* [Hulûs'tan] Birbirine karşı içten dostluk gösterme.

**muhalif, muhalife,** *A. s.* [Hilâf'tan] **1.** Uymaz. Karşı. **2.** Karşıt. Aksi taraf veya fikirde olan [ç. **Muhalifîn**].

**muhallâ,** *A. s.* [Halâ ile hali'den] **1.** Boşaltılmış. **2.** Süslenmiş, süs yapılmış.

**muhaled,** *A. s.* [Huld'den] Sürekli, kalacak. Ebedî.

**muhalledat,** *A. i.* [Muhalled ç.] Kalacak şeyler.

**muhallef, muhallefe,** *A. s.* Geride kalan. Bir ölünün bıraktığı mal, tereke.

**muhallefat,** *A. i.* Ölen bir adamın bıraktığı şeyler.

**muhallefe,** *A. i.* Ölen bir adamın dul kalan karısı.

**muhalli,** *A. s.* [Halâ'dan] Boşaltan. *Muhalliyet-ül-hava,* boşaltaç, boşaltma tulumbası.

**muhallid, muhallide,** *A. s.* [Huld'den] Ebedî kılan, ebedîleştiren.

**muhallil, muhallile,** *A. s.* [Hall'den] **1.** Hulleci, haram bir şeyi helâl eden. **2.** Tahlil eden. (Kim.) Eriten. Analizleyen.

**muhamat,** *A. i.* Koruma. (XX. yy.) Avukat.

**muhami,** *A. s., i.* Koruyan (XX. yy.) Avukat.

**muhammaz, muhammaza,** *A. s.* Hamızlanmış, paslanmış.

**Muhammed,** *A. i.* Anlamı bir çok defalar hamd ve sena olunmuş demek olan bu kelime peygamberimizin adıdır.

**Muhammedî,** *A. s.* **1.** Peygamber Muhammet'e ait, onunla ilgili. **2.** Müslüman, iman etmiş.

**muhammediye,** *A. s.* **1.** Muhammedî, **2.** *i.* Ahmet Bican'ın yazmış olduğu ve peygamber Muhammed'in hayatından bahseden ünlü kitap.

**muhammen, muhammene,** *A. s.* Tahmin olunmuş. Sanı ile kararlamadan hüküm verilmiş.

**muhammer,** *A. s.* [Hamr'dan] Mayalanmış, ekşiyip kabarmış. Yuğurulmuş, şarap gibi kaynayıp kıvamını bulmuş.

**muhammes,** *A. s., i.* [Hums'tan] **1.** Beşli, beş katlı. **2.** (Ed.) Beş mısralı parçadan meydana gelmiş manzume. **3.** (Mat.) Beşgen.

**muhammin,** *A. s., i.* **1.** Sanı ile karar veren. **2.** Karar biçen kimse.

**muhanna,** *A. s.* **1.** Eğri, çarpık. **2.** Kınalanmış.

**muhannes,** *A. s.* Korkak, alçak. Namert.

**muharebat,** *A. i.* [Muharebe ç.] Savaşlar.

**muharebe,** *A. i.* [Harb'den] **1.** Savaş. **2.** Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri.

**muharese, muhareset,** *A. i.* [Hiraset'ten] Koruma, muhafaza.

**muharib, muharibe,** *A. s.* [Harb'den] **1.** Birbiriyle savaşan; düşman. **2.** Savaş etmekte usta, savaşçı.

**muharref, muharrefe,** *A. s.* [Harf'ten] Harf veya ibaresi değiştirilmiş; gerçek anlamından başka bir anlam ile anlamı değiştirilmiş.

**muharrefat,** *A. i.* [Muharref ç.] Değiştirilmiş şeyler.

**muharrem,** *A. i., s.* **1.** Haram hükmüne konulmuş. Şeriatçe haram edilmiş. **2.** Hicret yılı aylarının, Arabî ayların ilki. İslâmdan evvelki zamanlarda bu ay içinde savaş haram olduğu için bu ad verilmiştir. Muharremin ilk on günü, «Kerbelâ Vakası»nın yıldönümü olarak yas tutulur, onuncu günü aşure pişirilir.

**muharremat,** *A. i.* [Muharrem ç.] Şeriatçe haram edilmiş şeyler.

**muharremiyye,** *A. i.* **1.** (Hicret yılı hesabıyle) Yeni yıl bahşişi. Muharrem için söylenilmiş kaside.

**muharrer,** *A. s.* Yazılmış, yazılı.

**muharrerat,** *A. i.* [Muharrer ç.] Yazılmış şey. Yazılı kâğıtlar. Mektuplar.

**muharrib, muhrib,** *A. s.* [Harab'dan] Yıkıp yok eden.

**muharrif,** *A. s.* Bozan, silen. Hilecilik yapan.

**muharrik, muharrike,** *A. s.* [Hareket'ten] **1.** Oynatan, hareket getiren. **2.** Ayaklandıran, yapmaya teşvik eden, elebaşı.

**muharrir,** *A. s.* **1.** Yazan, kâtip. **2.** Yazar. Bir konuyu yazı ile anlatan.

**muharrirîn,** *A. i.* Yazarlar.

**muharris,** *A. s.* [Hırs'tan] Hırslandıran, hırs ve tamah arttıran.

**muharriş, muharrişe,** *A. s.* Azdıran. Tırmalayan.

**muhasama,** *A. i.* [Husumet'ten] **1.** İki taraf arasındaki zıtlık, düşmanlık. **2.** İki kişi veya taraf arasında olan dava, uğraşma, didişme.

**muhasamât,** *A. i.* [Muhasama ç.] Düşmanlık. *İlân-i muhasamât,* savaş ilânı.

**muhasara,** *A. i.* [Hasr'dan] Kuşatma, etrafını çevirme, kapatma.

**muhasebat,** *A. i.* [Muhasebe ç.] Hesap görmeler. Hesap daireleri. *Divan-i muhasebat,* Sayıştay.

**muhasebe,** *A. i.* [Hesab'dan] **1.** Hesaplaşma. Hesap görme. **2.** Hesap defteri tutma. **3.** Bir dairenin hesap işleriyle uğraşan kısmı.

**muhasede,** *A. s.* [Hased'den] Hasetleşme.

**muhasım,** *A. s.* [Husumet'ten] **1.** Aralarında düşmanlık bulunanlardan her biri. **2.** Bir davada taraflardan her biri.

**muhasımîn,** *A. i.* [Muhasım ç.] Düşmanlar.

**muhasır,** *A. s., i.* [Hasr'dan] Muhasara eden. Bir asker mevkiini kuşatan.

**muhasib, muhasebe,** *A. s.* [Hesab'tan] İyi hesap bilen. Muhasebe uzmanı.

**muhassal,** *A. s.* [Husul'den] **1.** Hâsıl edilmiş, elde olunmuş. **2.** Hâsılı, hulâsa, *Muhassal-i kelâm,* sözün kısası.

**muhassala,** *A. i.* [Husul'den] Bileşke.

**muhassan,** *A. s.* [Hısn'dan] Kuvvetlendirilmiş, istihkâmlanmış.

**muhassas, muhassasa,** *A. s.* [Husus'tan] Tahsis ve tâyin olunmuş, ayrılmış. Birine mahsus.

**muhassasat,** *A. s.* [Muhassas ç.] **1.** Bir kimseye verilmiş olan maaş, tâyin ve daha başka şeyler. **2.** Devlet dairelerinin bütçede ayrılan paraları.

**muhassenat,** *A. i.* **1.** Güzel işler. **2.** Üstünlük nedenleri.

**muhassıl, muhassıla,** *A. s., i.* [Husul'den] **1.** Hâsıl eden, husule getiren. **2.** (Tanzimat'tan önce) Vergi tahsildarı.

**muhassıs,** *A. s.* [Husus'tan] Tahsis eden, has kılan.

**muhaşşi,** *A. s.* Haşiye yazan. Haşiyeliyen.

**muhat,** *A. s.* **1.** Çevrilmiş, etrafı kuşatılmış.

**muhat,** *A. i.* Sümük ve ona benzer sıvışık sıvı. *Muhat-üş şeytan,* öğle sıcağında tel tel gibi gözüken güneş ışını.

**muhatab, muhataba,** *A. s.* [Hutbe'den] **1.** Kendisine söz söylenilen. **2.** *i.* (Gra.) İkinci şahıs.

**muhataba,** *A. i.* [Hutbe'den] **1.** Birbirine hitap etme, söyleşme, konuşma. **2.** (Mec.) Çekişme.

**muhatabat,** *A. i.* [Muhataba ç.] Konuşmalar.

**muhatara,** *A. i.* [Hatar'dan] Zarar, ziyan veya can korkusu. *Şirket-i muhatara,* kazançla ziyan ortak olmak şartıyle ortaklık.

**muhatarat,** *A. i.* [Muhatara ç.] Tehlikeler. Can korkuları, zararlar, ziyanlar.

**muhatıb,** *A. s.* [Hutbe'den] Birine söz söyleyen.

**muhati, muhatiyye,** *A. s.* [Muhat'tan] Sümük cinsinden. Sıvışkan sıvı halinde.

**muhaverat,** *A. i.* [Muhavere ç.] Konuşmalar.

**muhavere,** *A. i.* Konuşma.

**muhavvel, muhavvele,** *A. s.* [Havl'den] **1.** Değiştirilmiş. **2.** Havale edilmiş, sipariş olunmuş; yükletilmiş.

**muhavvelât,** *A. i.* [Muhavvel ç.] Devlet borcu olup ödenmesi bir vilâyet veya daireye havale edilen paralar.

**muhavvil,** *A. s.* [Havl'den] Değiştiren; başka hale koyan. *Cenab-i muhavvil-ül-havli v-el-ahval,* halleri başka duruma değiştiren.

**muhavvile,** *A. i.* [Havl'den] (Fiz.) *Transformateur* karşılığı olarak, transformator (XX. yy.).

**muhayene,** *A. i.* Belli bir vakit için kiralama.

**muhayyel, muhayyele,** *A. s.* [Hayal'den] Hayal edilmiş, zihinde kurulmuş; sanı ve kuruntu çeşidinden.

**muhayyelât,** *A. i.* [Muhayyel ç.] Hayal edilmiş şeyler.

**muhayyem,** *A. s.* [Hayme'den] **1.** Çadırı kurulmuş ordugâh. **2.** Kurulmuş (çadır). **3.** Çadırda yatan (insan).

**muhayyer,** *A. i.* [Hayr'dan] İki şeyden birinin seçimi arasında serbest bırakılmış. Beğenilirse almak, beğenilmezse geri vermek şartıyle alınan şey.

**muhayyir,** *A. s.* [Hayr'den] İki şey arasında seçim yapılmasını serbest bırakan.

**muhayyir,** *A. s.* [Hayret'ten] Hayrette bırakan, şaşırtan. *Muhayyir-i ukul,* akılları durduran, çok şaşırtıcı.

**muhayyile,** *A. i.* Hayal kurma merkezi olarak Fransızcadan *imagination* karşılığı olarak bulunan kelimelerin en çok kullanılanıdır (XX. yy.).

**muhazara,** *A. i.* [Huzur'dan] Edebiyat ve tarihe ait fıkralar ve hikâyeler söyleme; bu konular üzerinde konuşma.

**muhazarat,** *A. i.* [Muhazara ç.] Zihinde türlü bilgilere ait tutulan şeylerle yeri geldikçe bunların söylenmesi.

**muhazat,** *A. i.* [Hiza'dan] Karşı olma, karşı durma.

**muhazi,** *A. s.* [Hiza'dan] **1.** Birbirinin karşısında ve bir hizada bulunan. **2.** (Mat.) Paralel.

**muhbir,** *A. i., s.* [Haber'den] **1.** Haber veren, haberci. **2.** Bir gazete için haber toplayan. *Muhabir-i sadık,* imzasız mektup yazan.

**muheyh,** *A. i.* (Bio.) Beyincik.

**muhibb, muhibbe,** *A. s.* [Hubb'dan] Muhabbetli. Seven, sevişen.

**muhibban,** *A. i.* [Muhibb ç.] **1.** Muhabbetli olanlar. **2.** Derviş olmadan bir tarikatin taraflısı olanlar.

**muhibbane,** *A. zf.* **1.** Dostlara yakışır surette. **2.** Tarikatsever kimseye yakışır yolda.

**muhibbe,** *A. i.* Kadın sevgili, kadın dost.

**muhikk, muhikka,** *A. s.* [Hak'tan] **1.** Hakkı yerine getiren. Doğrudan ayrılmayan. **2.** Haklı, doğru.

**mubikkane,** *A. zf.* Haklı, doğruya yakışır yolda.

**muhill, muhille,** *A. s.* [Halel'den] Bozan, dokunan. *Muhill-i asayiş,* güvenliği bozan; *-namus,* namusa dokunan, namusa zarar veren.

**muhiş,** *A. s.* [Vahşet'ten] Korku ve dehşet veren. Ürküten, korkutan.

**muhit, muhite,** *A. i., s.* [Havt'tan] **1.** Bir şeyin etrafını çeviren. **2.** Bilgisi ve gücü i-

çinde bulunduran. **3.** (Geo.) Çevre. *Muhit-i daire,* (Geo.) çember; *bahr-i muhit,* Okyanus.

**muhitat,** *A. i.* [Muhit ç.] Çevreler (XX. yy.).

**muhiy,** *A. i.* [Hayat'tan] Dirilten, canlandıran, taze hayat veren.

**muhkem, muhkeme,** *A. s.* [Hükm' den] Sağlam, kuvvetli.

**muhkemat,** *A. i.* İçinde hüküm bulunan Kur'an ayetleri.

**muhlis, muhlise,** *A. s.* [Hulûs' tan] Dostluğu, inancı, davranışları içten olan, katıksız. *Muhlisiniz,* eski resmî yazıda «ben» anlamında büyükten küçüğe hitap olarak kullanılırdı.

**muhlisane,** *A. zf.* Dostlukla, içten gelerek, samimî olarak.

**muhnik,** *A. s.* [Hunk'tan] Boğan, boğucu.

**muhrik, muhrika,** *A. s.* [Hark' tan] **1.** Yakan, yakıcı. **2.** Çok acındıran, gönül yakan.

**muhrib, muharrib,** *A. s.* [Harab' dan] Yıkıp yokeden.

**muhsin, muhsine,** *A. s.* [Hasen' den] İyilik eden. Bağışta bulunan.

**muhtac,** *A. s.* [Hacet'ten] **1.** Bir eksiği olup tamamlanma isteyen. **2.** Gereği olan. **3.** Yoksul olan. **4.** Birinden iyilik görüp ona karşı boynu eğik olan.

**muhtacin,** *A. i.* [Muhtac ç.] Muhtaçlar, ihtiyacı olanlar,

**muhtal,** *A. s.* [Hile'den] Hileci. dalavereci.

**muhtale,** *A. s.* Hileci (kadın).

**muhtar, muhtare,** *A. s., i.* **1.** Seçilmiş, seçkin (Peygamber hakkında kullanılır). **2.** İstediği gibi davranabilen. **3.** İdaresi kendinde olan. **4.** (*i.*) Köy veya mahallede işlere bakmak üzere seçilen, muhtar.

**muhtariyyet,** *A. i.* Kendi kendine davranabilme. İrade ve idaresi kendi elinde olan.

**muhtasar, muhtasara,** *A. s.* [Hasr'dan] **1.** Kısa kesilmiş, kısaltılmış. **2.** Gürültüsüz, az masrafla ve kalabalıksız.

**muhtasaran,** *A. zf.* Muhtasar olarak.

**muhtass, muhtassa,** *A. s.* [Husus'tan] Bir şey veya şahsa mahsus olan.

**muhtazır,** *A. s.* [Huzur'dan] Can çekişen, yolcu.

**muhtebes,** *A. s.* [Habs'den] Hapsedilmiş.

**muhtecib,** *A. s.* [Hicab'dan] Örtülü, örtünmüş.

**muhtefi, muhtefiyye,** *A. s.* [Hafi'den] **1.** Gizlenen, saklanan. **2.** Gizlenmiş, saklanmış.

**muhtekir,** *A. s., i.* Vurguncu, Gerekli yiyecek, içeceği, eşyayı ucuza alıp sıkıntı zamanlarında çok kârla satan insafsız.

**muhtelic, muhtelice,** *A. s.* [Halecan'dan] (Elinde olmadan) Titreyen.

**muhtelefün fih,** *A. s.* Hakkında uyuşulamayan.

**muhtelif, muhtelife,** *A. s.* [Half'ten] **1.** Bir türlü olmayan. Çeşitli. **2.** Karşıt..

**muhtelis,** *A. s.* Beylik maldan çalan, çalıp çırpan.

**muhtelit, muhtelita,** *A. s.* [Halt'tan] Karışık. Karma.

**muhtel,** *A. s.* [Halel'den] Bozuk. Bozulmuş. Karışmış.

**muhtemel, muhtemele,** *A. s.* [Haml'den] **1.** Olabilir, olmayacak şey değil. **2.** (Man.) Olası.

**muhtemelât,** *A. i.* [Muhtemel ç.] Olabilir şeyler.

**muhtemer,** *A. s.* [Hamr'den] Mayalanarak ekşiyip kabarmış.

**muhtenik, muhtenika,** *A. s.* [Hunk'tan] Boğulmuş. Boğuk.

**muhtera',** *A. s.* **1.** İcat olunmuş. **2.** İcat olunan şey [ç. **Muhtereat**].

**muhterem, muhtereme,** *A. s.* [Hürmet'ten] Saygı değer.

**muhteri',** *A. s.* **1.** İcat eden, meydana koyan. **2.** Bir şeyler uydurarak birine iftira eden.

**muhterik, muhterika,** *A. s.* [Hark'tan] Yanmış.

**muhterif,** *A. s., i.* [Hiref'ten] Hirfet sahipleri, iş sahibi sanatçılar.

**muhteris,** *A. i.* [Hırs'tan] Hırs sahibi.

**muhteriz, muhterize,** *A. s.* [Hırz'dan] Sakınan, çekinen.

**muhterizane,** *F. zf.* Sakınarak, çekine çekine.

**muhtesib,** *A. i.* [Hesab'dan] **1.** (Eski) Belediye işleri memuru. **2.** (Eski) Polis ve belediye işine bakan memur.

**muhteşem,** *A. s.* [Haşmet'ten] Adamlarının çokluğuyle saygı çeken. Heybetli.

**muhtevi,** *A. s.* Bir yere toplayan. İçinde bulunan.

**muhteviyat,** *A. i.* İçindekiler.

**muhtı, muhtıe,** *A. s.* [Hata'dan] Hata ve günah işleyen.

**muhtır,** *A. s.* [Hatır'dan] Hatıra getiren. Hatırlatan.

**muhtıra,** *A. i.* **1.** Hatıra getirmek için yazılan ve sunulan tezkere. **2.** Hatıra gelen bir şeyi unutmamak için yazılan pusula; defter.

**muhyi,** *A. s.* [Hayat'tan] **1.** Canlandırıcı. **2.** Maddi ve manevî güçleri arttırıcı, kuvvetlendirici.

**mulızır,** *A. i.* [Huzur'dan] İlgi-

lileri mahkemeye çağırmaya, götürmeye memur kimse.

**muid,** *A. i.* Öğretmen yardımcısı.

**muin,** *A. s.* [Avn'den] **1.** Yardımcı. **2.** Yamak.

**muizz,** *A. s.* Ağırlayıcı, izzet ve ikram eyleyici.

**muka'ar,** *A. s.* [Ka'r'dan] İçbükey, konkav.

**mukabbız,** *A. s.* [Kabz'dan] Daraltan. Sıkan.

**mukabbel,** *A. s.* Öpülmüş.

**mukabbil,** *A. s.* Öpen.

**mukabele,** *A. i.* [Kabl'den] **1.** Karşılık, karşılama. **2.** Karşı gelme. Karşılık verme. **3.** İki şeyi karşılaştırma. **4.** Karşılıklı yapılan okuma. *Mukabele bilmisl,* misilleme; *cebr ü mukabele,* cebir, denklem.

**mukabil,** *A. s.* [Kabl'dan] **1.** Karşı karşıya gelen. **2.** Bir şeye karşı yapılan. **3.** (*i.*) Karşılık. **4.** (*zf.*) Karşılığında.

**mukaddem, mukaddeme,** *A. s.* [Kıdem'den] **1.** Önde olan, önden giden. **2.** Zamanca eski olan, önceki **3.** Üstün olan. **4.** İki taraflı şeyin birinci tarafı. **5.** (Man.) Önerti. **6.** Redif askerinin birinci sınıfı.

**mukaddema,** *A. zf.* Bundan önce. Evvelce.

**mukaddemat,** *A. i.* [Mukaddeme ç.] **1.** Önceler, Başlangıçlar, ilkler. **2.** (Man.) Önertiler.

**mukaddeme,** *A. i.* **1.** Maksada girmezden önce söylenen söz. Giriş. **2.** Bir kitabın yazılması hakkında önceden söylenen söz, başlangıç, başlamadan önce. **3.** Askerin ileride bulunan kısmı, öncü.

**mukadder, mukaddere,** *A. s.* [Kader'den] **1.** Niceliği belirtilmiş. **2.** Tanrının önceden bir iş için belirttiği. **3.** (*i.*) Kader. Tanrı hükmü.

**makadderat,** *A. i.* [Mukadder ç.] Tanrının takdir buyurduğu, mukadder kıldığı şeyler.

**mukaddes, mukaddese,** *A. s.* [Kuds'ten] Kutsal. Temiz. Mübarek.

**mukaddesat,** *A. i.* [Mukaddes ç.] Kutsal şeyler.

**mukaddim,** *A. s.* [Kıdem'den] Sunan. Bir büyüğe veren.

**mukaddime,** *A. s.* Sunulan, bir büyüğe verilen şey.

**mukaffa,** *A. s.* Kafiyeli. Kafiyelenmiş.

**mukalled,** *A. s.* [Kılade'den] Boynuna gerdanlık takılmış.

**mukallib,** *A. s.* [Kalb'den] Başka kalıba sokan.

**mukallid,** *A. s.* Taklitçi.

**mukallidane,** *A. zf.* Taklitçiye yakışır şekilde.

**mukannen, mukannene,** *A. s.* [Kanun'dan] Zamanı veya niteliği belli. Şaşmayan [ç. **Mukannenat**].

**mukanfez,** *A. i.* Üzeri yumuşak dikenlerle örtülü hayvan.

**mukantar, mukantara,** *A. s.* [Kantara'dan] Kemerli. Kemer biçiminde.

**mukaraa,** *A. s.* [Kur'a'dan] **1.** Ad çekişme. **2.** Çekişme, vuruşma.

**mukarebet,** *A. i.* [Kurb'den] Yakınlık. Akrabalık.

**mukarenet,** *A. i.* Bitişiklik. Yakınlaşıp ulaşma. Bir yere gelme, kavuşma.

**mukarin,** *A. s.* Bitişik. Ulaşmış.

**mukarnes,** *A. s.* Merdiven biçiminde dereceleri ve burçları bulunan, kubbe biçiminde olan.

**mukarreb,** *A. s.* [Kurb'den] Yaklaşmış, yakın. *Melek-i mukarreb,* Tanrıya yakın olarak üstün bulunan melek.

**mukarrebîn,** *A. i.* [Mukarreb ç.] Yakınlar. Padişahın özel işlerini gören kimseler.

**mukarrer,** *A. s.* [Karar'dan] **1.** Kararlaştırılmış, kararı verilmiş. **2.** Şüphesiz. **3.** Anlatılmış, bildirilmiş.

**mukarrib,** *A. s.* [Kurb'dan] Yaklaştıran. Yakınlaştıran.

**mukarrir,** *A. s.* [Karar'dan] **1.** Anlatan. Bir maddeyi etraflıca anlatan. **2.** (*i*) Medresede dersi tekrar ederek anlatan profesör yardımcısı.

**mukasama,** *A. i.* [Kısm'dan] Paylaşma. Bölüşme.

**mukassat,** *A. s.* [Kısm'dan] Taksitli.

**mukassatan,** *A. zf.* Taksit ile. Taksitli olarak.

**mukassem, mukasseme,** *A. s.* [Kısm'dan] Ayrılmış, bölünmüş.

**mukassır,** *A. s.* [Kasr'dan] Taksir eden. Kusur işleyen. Suçlu.

**mukassi,** *A. s.* [Kasvet'ten] Dar, kasvetli.

**mukassim,** *A. s.* [Kısm'dan] **1.** Ayıran, bölen. *Kıyas-i mukassim,* **2.** (Man.) İkilem, dilemma.

**mukataa,** *A. i.* [Kat'dan] **1.** Arazinin kesime verilmesi. Belli bir kira karşılığı birine bırakılması. **2.** Bağ, bahçe, arsa haline konulan ekim toprağı için verilen vergi.

**mukatele,** *A. i.* [Katl'den] **1.** Birbirini öldürme. Vuruşma. **2.** Savaş, kavga.

**mukatta',** *A. i.* [Kat'tan] Kesilmiş, kesik, ayrı.

**mukattaat,** *A. i.* **1.** Kesik şeyler. **2.** (Ed.) Eksik manzume parçaları. Çeşitli gazel veya ka-

sidelerden seçilme beyitler. **3.** Her biri bir kelimeye delâlet eden harfler ve tamamlanmamış cümleler, *abréviation* karşılığı, kısaltmalar (XIX. yy.).

**mukattar, mukattara,** *A. s.* [Katr'dan] İmbikten çekilmiş. Damıtılmış. *Ma-i mukattar*, damıtık su.

**mukavele,** *A. i.* [Kavl'den] **1.** Sözleşme, söz edişme. **2.** İki taraflı kararların yazılı şekli [ç. **Mukavelât**].

**mukavemet,** *A. i.* **1.** Karşı durma, dayanma. **2.** (Fel., Fiz.) Direngi.

**mukavim, mukavime,** *A. s.* Karşı duran, direnen.

**mukavva,** *A. i.* [Kuvvet'ten] **1.** Berkleştirilmiş. Sağlamlaştırılmış. **2.** (*i.*) Mukavva.

**mukavves, mukavvese,** *A. s.* [Kavs'ten] Yay gibi eğri. Bükülmüş, kemerli.

**mukavvi,** *A. s.* [Kuvvet'ten] **1.** Kuvvet veren. Kuvvetlendiren. **2.** Kuvvet için verilen (ilâç).

**mukavvim, mukavvime,** *A. s.* **1.** Eğriyi doğrultan, düzelten. **2.** Kıvama getiren. **3.** Fransızcadan *substrat* yada *substratum* karşılığı; dayanak (XX. yy.).

**mukayese,** *A. i.* [Kıyas'tan] **1.** Ölçme. Ölçü. **2.** Karşılaştırarak değerlendirme. **3.** Benzeterek karar verme.

**mukayyed, mukayyede,** *A. s.* [Kayd'dan] **1.** Bağlı, bağlanmış. **2.** Zincirle bağlı. **3.** Kayıt ve şartla bağlı. **4.** İşine önem verip bakan. **5.** Bir deftere geçmiş, defterde yazılı.

**mukayyi,** *A. s.* [Kayy'dan] Kusturan.

**mukayyid,** *A. i.* [Kayd'dan] Bir kalemde gelen gideni kaydetmeye memur kimse.

**mukbil, mukbile,** *A. s.* [Kabl'den] İkballi. Kutlu, mutlu [ç. **Mukbilân**].

**mukdim, mukdime,** *A. s.* [Kıdem'den] Bir işte dikkatli ve sürekli çalışan.

**mukdimane,** *F. zf.* Dikkatli ve düşkün çalışarak, büyük bir gayretle.

**mukırr, mukırre,** *A. s.* [Karar'dan] Kabahat veya ayıbını gizlemeden söyleyen.

**mukim,** *A. s.* [Kıyam'dan] Sürekli veya geçiçi olarak bir yerde oturan.

**mukmir, mukmire,** *A. s.* [Kamer'den] Ayışıklı, mehtaplı.

**mukni, muknia,** *A. s.* [Kanaat'ten] Kanaat getirten, kandıran.

**mukri,** *A. s.* [Kıraat'ten] (Kur'an) Okuyan.

**mukriz,** *A. s.* [Karz'dan] Borç veren.

**muktataf, muktatafa,** *A. s.* [Iktıtaf'tan] Derlenmiş.

**muktatafât,** *A. i.* [Muktataf ç.] Derlenmiş şeyler.

**muktatıf,** *A. s.* [Iktıtaf'tan] Derleyen.

**muktaza,** *A. s., i.* [Kaza'dan] **1.** İktiza eden, gereken. **2.** Kanun veya fermana uygun olarak yazılan derkenar.

**muktazi, muktaziyye,** *A. s.* [Kaza'dan] İktiza eden, gerekli.

**muktaziyat,** *A. i.* [Muktezi ç.] **1.** İktiza eden, gerekli şeyler. **2.** Sonuçlar.

**muktebes, muktebese,** *A. s.* Bir yerden alınan. Faydalanılan [ç. **Muktebesat**].

**muktebis,** *A. s.* Birinin bilgisinden faydalanan.

**mukteda,** *A. s.* **1.** Uyulan. Örnek tutulan. **2.** Önde bulunan. Herkesin uyduğu.

**muktedi,** *A. s.* Uyan, arkadan gelen.

**muktedir, muktedire,** *A. s.* [Kudret'ten] **1.** Güçlü, kuvvetli. **2.** Bir işi yapabilen. Becerebilen.

**muktefa,** *A. i.* [Kafa'dan] Birinin ardı sıra giden, uyan, örnek tutan.

**mukterin,** *A. s.* [İktıran'dan] Yaklaşan, yakın gelen.

**muktesid,** *A. s.* [İktisat'tan] Tutumlu.

**mulin, muline,** *A. s.* [İlân'dan] İlân eden. Bildiren.

**mum,** *F. i.* Mum.

**mumaileyh,** *A. s.* İşaret olunan. Adı geçen.

**mumiyan,** *F. s.* [Mu-miyan] Kıl belli. İnce belli [ç. **Mumiyanân**].

**mumya,** *A. i.* **1.** Eski Mısırlıların ölüleri çürümeyecek hale koydukları cenaze. **2.** Bir masal ilâcı. **3.** Çok zayıf.

**munafık,** *A. s., i.* [Nifak'tan] **1.** İkiyüzlülük eden. Nifak koyan. **2.** Peygamber zamanında yalandan İslâm olup da kâfirlikte devam edenlerden her biri [ç. **Münafıkîn**].

**munazzaf, munazzafa,** *A. s.* [Nazif'ten] Temizlenmiş, Arınmış.

**munbasit, munbasite,** *A. s.* [Bast'tan] **1.** Açılmış, yayılmış, açık. **2.** Açık, ferah.

**munfasıl, munfasıla,** *A. s.* [Fasl'dan] **1.** Ayrılmış, ayrı. Bitişik olmayan. **2.** Yerinden ayrılmış, memurluktan çıkmış. *Hurûf-i munfasıla,* alttan bitişmeyen harfler (elif, d, z, r, zal, v); *zamir-i munfasıl* (Arap gra.) başka kelimeye bitişik olmayan zamir (hüve, enente, ene gibi).

**munhasır, munhasıra,** *A. s.* [Hasr'dan] **1.** Her tarafı kuşatılmış, çevrili. **2.** Yalnız bir şey veya bir kimseye mahsus olan.

**munhasıran,** *A. zf.* Özel ve belli olarak, sadece. Yalnızca. Başkaları dahil değil.

**munis, munise,** *A. s.* [Üns'ten] **1.** Herkesle görüşen, kanı sıcak. **2.** İnsandan kaçmayan, alışık.

**munkabız, munkabıza,** *A. s.* [Kabz'dan] **1.** Toplanmış, çekilmiş, büzülmüş. **2.** Sıkılmış, sıkıntılı. **3.** Pekliği olan bağırsakları sıkı.

**munkalib,** *A. s.* [Kalb'den] Başka şekle konulmuş, değişmiş.

**munkatı, munkatıa,** *A. s.* [Kat' dan] **1.** Kesilmiş, kesik. Aralıklı. **2.** Arkası gelmeyen. Son bulan. **3.** Arada bağ kalmayan, ayrılmış. **4.** Herkesten ayrılıp bir kişiye bağlı kalan. **5.** (Geo.) Süreksiz. Kesikli.

**munsabb,** *A. s.* (Bir ırmağa ya da denize) Dökülen, karışan.

**munsarif, munsarife,** *A. s.* [Sarf' tan] **1.** Çekilip giden. **2.** (Arap gra.) «in» ve «i» okunan (isim).

**munsarih,** *A. s.* [Sarahat'tan] Açık, meydanda.

**munsif, munsife,** *A. s.* [Nasafet' ten] **1.** İnsaflı. **2.** Kötülükte aşırı gitmeyen.

**munsifane,** *A. zf.* İnsaflıca.

**muntabı, muntabıa,** *A. s.* [Tab' dan] **1.** Yaradılıştan olan. **2.** Basılmış, damgalanmış. **3.** Hoş görünen, güzel [ç. **Muntabıat**].

**muntabık, muntabıka,** *A. s.* [Tıbk'tan] **1.** Uygun. Birbirine tam uyan.

**muntafi,** *A. s.* **1.** Sönmüş, sönük, bastırılmış. **2.** (Fiz.) Sönümlü.

**muntasıf, muntasıfa,** *A. s.* [Nısf' tan] **1.** Yarılanmış, yarıya varmış. **2.** (*i.*) Yarı. Orta.

**muntazam, muntazama,** *A. s.* [Nizam'dan] **1.** Sıralanmış, düzgün. **2.** Tertipli. **3.** (Mat.) Düzgün.

**muntazaman,** *A. zf.* Düzgün olarak.

**muntazar,** *A. s.* [Nazar'dan] Beklenilen, gözetilen. Gelmesi umulan.

**muntazır, muntazıra,** *A. s.* [Nazar'dan] Bekleyen, gözeten.

**munzamm, munzamma,** *A. s.* [Zamm'dan] Katılan, üste konan.

**mur,** *F. i.* Karınca.

**murabaha,** *A. i.* Kanundan aşırı alınan faiz.

**murabba',** *A. i.* Tatlı olarak pişirilen meyva.

**murabba', murabbaa,** *A. s.* [Rubu'dan] **1.** Dörtlü. Dört şey-

den meydana gelme. **2.** Dört köşeli. **3.** (Mat. Geo.) Kare.

**murabıt,** *A. i.* [Rabt'tan] **1.** İbadete düşkün kimse. **2.** (Fas'ta) Şeyh, derviş unvanı [ç. **Murabıtîn**].

**murad,** *A. i.* **1.** İstek. **2.** Maksat. *Lafz-ı murad,* anlamı için değil, lafzı için söylenmiş kelime, söz.

**murafaa,** *A. i.* [Ref'den] **1.** Mahkemeye başvurma. Mahkemeye getirtme. Duruşma. **2.** Mahkemede yüzleşip muhakeme olunma [ç. **Murafaat**].

**murafakat,** *A. i.* Arkadaşlık. Birlikte bulunma.

**murafık, murafıka,** *A. s.* Arkadaşlık eden. Bir şeyle birlikte bulunan.

**murahham,** *A. i.* Kısaltılma. *Abréviation* karşılığı.

**murahhas, murahhasa,** *A. s.* [Ruhsat'tan] **1.** İzinli. **2.** Bir devlet veya kurul adına bir işi sonuca ulaştırma için gönderilen.

**murahhasa,** *A. i.* Ermeni piskoposu (XIX. yy.).

**murahık,** *A. i.* Yeniyetme. Bülûğ çağına yani 12 yaşına basmamış çocuk.

**murakaba,** *A. i.* **1.** Bakma, gözetme. **2.** (Tas.) Dalıp kendinden geçme. **3.** (XX. yy.). Denetleme.

**murakasa,** *A. i.* [Raks'tan] Dans.

**murakıb,** *A. s.* Denetçi (XX. yy.).

**murakka',** *A. s.* [Rık'a'dan] Yama yama üstüne dikilmiş, yamalı. *Delk-i murakka,* ikiyüzlülerin kendilerini derviş göstermek için giydikleri yamalı hırka.

**murakka'a,** *A. i.* Birbirine yapıştırılıp mukavva yapılmış kâğıtlar üzerine, yazılmış güzel yazı örneği.

**murakka'ât,** *A. i.* [Murakka'a ç.] Güzel yazı örnekleri.

**murakkak,** *A. s.* [Rakik'ten] İncelmiş, ince.

**murakkam,** *A. i.* [Rakam'dan] **1.** Yazılmış, yazılı. **2.** Sayı konulmuş. Numaralanmış.

**murakkını,** *A. s.* [Rakam'dan] Pusulanın iğnesi.

**murane,** *F. zf.* Karıncavari. Ufak, âcizce.

**murassa, murassaa,** *A. s.* **1.** Değerli taşlarla donanmış. **2.** (Ed.) İki mısra veya iki fıkrası kelime kelime birbiriyle aynı vezinde, aynı kafiyede olan (söz veya beyit).

**murassa, murassasa,** *A. s.* Kalay veya kurşunla kaplanmış.

**murçe,** *F. i.* Karıncacık.

**murdar,** *F. s.* Mundar. Pis.

**murdıa, murzıa,** *A. i.* [Rıza'dan]

**1.** Çocuğa süt veren, süt emziren. Emzikli. **2.** Sütnine.

**murg, mürg,** Bk. MÜRG.

**muris, murise,** *A. s.* [Veraset'ten] **1.** Getiren, veren, kazandıran. **2.** Mirasçılara miras bırakan.

**murtabıt, murtabıta,** *A. s.* Bağlanmış, bağlı. İlgisi olan.

**murtad,** *A. s.* [Redd'den] İslâm dinini bırakıp başka bir dine giren.

**murtaız,** *A. i.* Talimli tay.

**murtaza,** *A. s.* [Rıza'dan] **1.** Beğenilmiş. Seçilmiş. **2.** (*Ö.i.*) Halife Ali'nin lakabı.

**murtazavi,** *A. s.* Halife Ali ile ilgili.

**Musa, Musi,** *A. i.* Peygamber. Mısır'da Firavun'ların Beni İsrail'e zulüm işledikleri sırada dünyaya gelmiş; ölümden kurtarılmak için bir sepet içinde Nil nehrine atılmış, kurtarılarak büyüdüğü zaman Firavun'a, bir asânın (en ünlüsü Asây-i Musa) yılan haline gelmesi gibi mucizeler göstererek kavmini Mısır'dan çıkarma iznini almış, Kızıldeniz kıyısına varınca denize asâsıyle vurarak ikiye bölmüş, kavmi geçtikten sonra, peşinden gelen Firavun ile adamları tekrar birleşen su içinde boğulmuştur. Sina yarımadasında Vadi-i Eymen'de Tur dağında kendisine Tanrı görünerek hitabına mazhar olmuştur. Kavmine 10 Buyruk (Evamir-i aşere)da köklü ahlâk ve inanç ilkeleri verilmiştir.

**musa,** *A. i.* [Vesayet'ten] Bir vasiyetin yürümesi işiyle ödevlendirilmiş. *Musabih,* vasiyet olunan şey; *musa leh,* vasiyet olunan kimse.

**musab,** *A. s.* Üzerine düşmüş, rastlamış. Düşkün, yakalanmış. Bir fenalığa tutulmuş [ç. **Musabin**].

**musabere, musaberet,** *A. i.* Katlanma, sabretme.

**musabbiyet,** *A. i.* Bir fenalığa yakalanma, bir hastalığa tutulma.

**musaddak, musaddaka,** *A. s.* [Sıdk'tan] Gerçeklendirilmiş. Gerçek ve geçer olduğu resmî olarak yazı ile bildirilmiş.

**musaddar,** *A. s.* [Sudur'dan] Çıkmış, sudur etmiş.

**musaddık, musaddıka,** *A. s.* [Sıdk'tan] Gerçekleştiren. Gerçek ve geçer olduğunu resmî olarak bildiren.

**musadefe, musadefet,** *A. i.* Rastgelme. Rastlama.

**musadakat,** *A. i.* [Sıdk'tan] Karşılıklı dostluk.

**musademe,** *A. i.* [Sadme'den[ **1.** Çarpışma, çatma, birbirine çarpıp vuruşma. **2.** Düşman iki asker kıtası arasındaki ufak çarpışma [ç. **Musademat**].

**musadere,** *A. i.* [Sudur'dan] **1.** Tanzimat'tan önce her hangi bir kimsenin malının padişah adına zaptı. **2.** Yasak bir şeyin kanuna uygun olarak alınması. *Musadere alel-matlub* (Man.) Bir şeyi gene kendisiyle kanıtlamaya kalkmak işi [ç. **Musaderat**].

**musadif, musadife,** *A. s.* Rastlayan, rasgelen.

**musafaha,** *A. i.* [Safh'tan] El ele tutuşma, selâm ve dostluk için el ele verme.

**musafaka,** *A. i.* El sıkışma. Pazarlık kesişme.

**musafat,** *A. i.* [Safvet'ten] Samimî ve halis dostluk.

**musaffa,** *A. s.* [Safvet'ten] Tasfiye olunmuş, yabancı maddelerden ayrılmış; sızırılmış, süzülmüş.

**musaffi, musaffiyye,** *A. s.* [Safvet'ten] Tasfiye eden. Süzen sızıran.

**musafih,** *A. s.* Musafaha edenlerden her biri.

**musaggar, musaggara,** *A. s.* Küçültülmüş, -cik, -cak anlamında olan.

**musahabe, musahabet,** *A. i.* [Sohbet'ten] Sohbet etme, konuşma, görüşme [ç. **Musahabat**].

**musaheret,** *A. i.* [Sıhr'den] Evlenme ile olan akrabalık.

**musahhaf,** *A. s.* Yanlışlıkla değiştirilmiş.

**musahhah, musahhaha,** *A. s.* [Sıhhat'ten] Tashih olunmuş, düzeltilmiş.

**musahhih,** *A. i.* [Sıhhat'ten] Düzelten, düzeltici [ç. **Musahhihîn**].

**musahib,** *A. s., i.* [Sohbet'ten] **1.** Biriyle konuşan, arkadaş. **2.** Bir büyük adamın yanında bulunup kendisini konuşma ve latifeleriyle eğlendiren. **3.** Padişahların özel hizmetlerinde bulunanlardan her biri.

**musahibe,** *A. s., i.* [Sohbet'ten] Kadın musahib.

**musakkafat,** *A. i.* [Sakf'ten] Vakfın binalar ve akar geliri.

**musalaha,** *A. i.* [Sulh'tan] **1.** Barışma. Uzlaşma. **2.** Barış. Güvenlik [ç. **Musalahat**].

**musalih** *A. s.* [Sulh'ten] Barışan, sulh olan.

**musalla,** *A. i.* **1.** Namaz kılmaya mahsus açık yer. Namazgâh. **2.** Camilerde cenazeleri koyup önünde namaz kılı-

nacak yer. *Seng-i musalla,* cenaze konacak taş.

**musallat** *A. s.* üzerine düşüp rahat bırakmayan.

**musallî,** *A. s.* [Salât'tan] Beş vakit namazını hep kılan.

**musallit,** *A. s.* Birine musallat olan, peşini bırakmayıp sataşan.

**musammat,** *A. s.* Beyitleri taktiği bakımından dört mısra da sayılabilecek manzume şekli.

**musammem, musammeme,** *A. s.* Kesin olarak kararı verilmiş.

**musammet, musmet,** *A. i.* **1.** İçi boş, kof olmayan şey. **2.** Arap alfabesinde (b, f, l, m, n, r'den başka bütün harfler.).

**musanna', musannaa,** *A. s.* [Sun'dan] **1.** Sanatla yapılmış, usta işi. **2.** Çok süslü. **3.** Uydurulmuş.

**musannef, musannefe,** *A. s.* [Sınıf'tan] Sıraya konmuş. Telif edilmiş, yazılmış. Derilmiş, toplanmış.

**musannefat,** *A. i.* Yazılmış kitaplar. Kalem eserleri.

**musannif,** *A. s., i.* [Sınf'tan] **1.** Tasnif eden, yazan. Muharrir, yazan. **2.** Sıralamaya yarayan araç, sıralaç.

**musannifan,** *F. i.* [Musannif ç.] Yazarlar.

**musannifîn,** *A. i.* [Musannif ç.] Yazarlar.

**musaraa,** *A. i.* Güreşme. Pehlivanlık.

**musarra',** *A. s.* Dizeleri kafiyeli bir beyitlik nazım.

**musarrah, musarraha,** *A. s.* [Sarahat'ten] Açık açık, ayrıntılarıyle anlatılmış. Söz götürmeyecek derecede açık.

**musarrahan,** *A. zf.* Açık olarak. Açıkça, kesin olarak.

**musattah, musattaha,** *A. s.* [Sath'tan] Düzletilmiş, yassı. Düzlem.

**musattar,** *A. s.* [Satr'dan] Tastir olunmuş, yazılmış.

**musavver, musavvere,** *A. s.* [Suret'ten] **1.** Resimli. **2.** Zihinde tasarlanmış, düşünülmüş. *Ruh-i musavver,* cisimlenmiş ruh.

**musavvir, musavvire,** *A. s., i.* [Suret'ten] **1.** Suret veren, tasvir eden. **2.** Ressam, resimci. **3.** *Madde-i musavvire,* protoplazma [ç. **Musavviran**].

**musavvire,** *A. i.* Hayal.

**musaykal,** *A. s.* [Saykal'dan] Cilâlı, parlak.

**mushaf,** *A. i.* [Suhf'tan] **1.** Sayfa halinde yazılmış şey. Kitap. **2.** Kuran.

**musi,** *A. s. i.* [Vesayet'ten] Vasiyet eden, birini vasiliğe gösteren kimse.

**musîb, musibe,** *A. s.* [Savab'dan] İsabet eden, yanılmayan.

**musîbet,** *A. i.* Ansızın gelen belâ, sıkıntı [ç. **Mesaib**].

**musil,** *A. s.* [Vusul'den] Ulaştıran, yetiştiren.

**musile, muvassile,** *A. s.* Müderrislikte ikinci yüksek derece. *Musile-i sahn, -Süleymaniye,* Fatih ve Süleymaniye müderrislikleri olan en yüksek dereceye basamak.

**musikar,** *F. i.* **1.** Gagasında birçok delikler bulunduğu için yel estikçe türlü sesler çıkaran bir masal kuşu. **2.** Ağız armonikası şeklinde bir düdük.

**musirr,** *A. s.* Israr eden, ayak direyen.

**musirrane,** *F. s.* İnat ve ısrar eder surette, ayak direyerek.

**muslih,** *A. s.* [Sulh'tan] **1.** Düzelten. **2.** Barış, görüş eden, ara iyileştiren [ç. **Muslihun**].

**mustabir,** *A. s.* Sabreden.

**mustalah, mustalaha,** *A. s.* **1.** Terim çeşidinden olan. **2.** Garip kelime ve az kullanılır kelime ve terimlerle dolu olup pek anlaşılmayan.

**mustalahat,** *A. i., s.* [Mustalah ç.] Teknik terimler.

**Mustafa,** *A. s.* [Safvet'ten] Seçilmiş anlamında olup Muhammed peygamberin adlarındandır.

**Mustafavi, Mustafaviyye,** *A. s.* Peygamber Muhammet Mustafa'ya mensup, onunla ilgili. *Ahlâk-i mustafaviyye, ahadis-i mustafaviyye,* peygamber Muhammet'in ahlâkı, hadisleri.

**mustar,** *A. s.* Bk. MUZTAR.

**mustarib,** *A. s.* Bk. MUZTARİB.

**mustashib,** *A. s.* [Sohbet'ten] Birini yanına alan, birlikte götüren.

**mustashiben,** *A. zf.* Yanında olduğu halde, birlikte.

**mustatab,** *A. s.* [Tayyib'den] İyi, güzel, âlâ. *Kitab-i mustatab,* güzel kitap.

**mustatil,** *A. s.* [Tul'den] Uzunca, boyuna. (Geo.) Dikdörtgen. *Müstatil-ür-re's,* uzun kafalı, dolichocéphale.

**mustazhar,** *A. s.* [Zahr'dan] Dayanan, arka veren, arka çıkan.

**mustazhir,** *A. s.* [Zahr'dan] Dayanan, arka veren.

**mustazill, mustazille,** *A. s.* [Zıll'den] **1.** Gölgelenen. **2.** Birinin koruyuculuğu altında. Korunan. Gölgesine sığınmış.

**mustazref,** *A. s.* **1.** Zariflik, nükte. **2.** Havi, muhit.

**muş,** *F. i.* Fare.

**muşamma',** *A. s.* [Şem'den] Muşamba.

**muşek,** *F. i.* Fare yavrusu.

**muşikâf,** *F. s.* [Mu-şikâf] Kılı yarar gibi inceden inceye araştıran.

**muşikâfane,** *F. zf.* Çok inceden inceye.

**muşt,** *F. i.* Yumruk. Avuç.

**muştzen,** *F. s.* [Muşt-zen] Yumruk vuran, yumrukçu.

**muta', mutaa,** *A. s.* [Tav'dan] **1.** İtaat olunan, boyun eğilen. **2.** Başkalarının kendisine itaat ettikleri. *Evamir-i mutaa,* uyulan buyruklar; *cihanmuta',* dünyanın uyduğu, boyun eğdiği.

**mu'ta,** *A. s.* [Ata'dan] **1.** Verilmiş olan. **2.** (Fel.) Veri (XX. yy.).

**mutaassıb, mutaassıba,** *A. s.* [Asab'dan] **1.** Kendi tarafını aşırılıkla tutan, savunan. **2.** Kendi dinini, eski gelenek ve görenekleri aşırı tutan, onların dışındakilere düşman olan, hiç bir yenilik kabul etmeyen. **3.** Koyu sofu.

**mutaassıbane,** *F. zf.* Mutaassıpça.

**mutabakat,** *A. i.* [Tabak'tan] **1.** Uygunluk. Birbirini tutar olma. **2.** Uyuşma.

**mutabbak,** *A. s.* [Tıbak'tan] Tatbik olunmuş, uydurulmuş.

**mutabık,** *A. s.* [Tıbk'tan] **1.** Birbirine uyan. Uygun.

**mu'tad, mu'tade,** *A. s., i.* **1.** Alışılmış, âdet olmuş. **2.** Her vakit yapılan şey. Olağan. *Bermutad,* her vakit yapıldığı üzere. Yine.

**mutaf, mataf,** *A. s.* [Tavaf'tan] Etrafına dönülen, dolaşılan.

**mutahassıs,** *A. s.* [Husus'tan] **1.** Bir işe ayrılmış, bir işte kullanılan. **2.** Bir bilgi kolu veya bir işte derinleşmiş olan, uzman (XIX. yy.).

**mutahhar, mutahhara,** *A. s.* [Taharet'ten] **1.** Temizlenmiş. **2.** Temiz, mübarek. *Ravza-i mutahhara,* kutsal türbe [ç, **Mutahharrat**].

**mu'tak, mu'takka,** *A. s.* [Atak'tan] Azat edilmiş, azatlı.

**mutalebat,** *A. i.* [Mutalebe ç.] İstenilen şeyler.

**mutalebe,** *A. i.* [Taleb'den] Hakkını isteme. Dava, iddia.

**mutallâ,** *A. s.* [Tılâ'dan] Yaldızlanmış, yaldızlı.

**mutallaka,** *A. i.* [Talak'tan] Boşanmış kadın eş.

**mutalsam, mutalsama,** *A. s.* [Tılsım'dan] Tılsım ve büyü ile yapılmış. Tılsımlı, büyülü. Açılmaz, yapılmaz.

**mutalsım,** *A. s.* [Tılsım'dan]

Tılsım ve büyü yapan. Tılsımlayan,

**mutantan, mutantana,** *A. s.* [Tantana'dan] Tantanalı. Gürültülü, patırtılı; çok parlak.

**mutaredat,** *A. i.* [Mutarede ç.] Vuruşmalar, çarpışmalar.

**mutarede, mutaredet,** *A. i.* [Tard'dan] **1.** Karşılıklı saldırma. Birbirine saldırıp savaşma.

**mutarra,** *A. s.* [Taravet'ten] Çok taze. Parlak.

**mutarraz, mutarraza,** *A. s.* [Tıraz'dan] İşlenmiş.

**mutasaddi,** *A. s.* [Sadr'dan **1.** Bir işe girişen. **2.** Başka birine takılan.

**mutasaddır,** *A. s.* [Sadr'dan] Başa geçip oturan. Başta kurulan.

**mutasallib,** *A. s.* [Sulb'den] **1.** Sertleşmiş, katılaşmış. **2.** Sağlam, sert. **3.** Din işlerine çok gayretli.

**mutasallibane,** *F. zf.* Mutasallip olana yakışır surette.

**mutasallif,** *A. s.* Aşırı bilgiçlik ve incelik taslayan. Fransızca pédant karşılığı olarak (XX. yy.).

**mutasallifane,** *F. zf.* Mutasalliflere yakışır surette.

**mutasarrıf, mutasarrıfa,** *A. s.* [Sırf'tan] **1.** Bir işi istediği gibi yöneten. **2.** Bir malın sahibi. **3.** (*i.*) Tanzimat'tan sonra idare bölümlerinde ilçe ile il arasındaki bölümün idare memuru.

**mutasavver,** *A. s.* [Suret'ten] **1.** Tasarlanan. **2.** Tasarlanıp yapılmak istenen. **3.** Akla gelebilir, olabilir.

**mutasavvıf,** *A. s., i.* [Sof'tan] **1.** Sofî tarikatından olan. **2.** İlâhiyatla, Tanrı hikmeti ile uğraşan, bunu yaymaya çalışan.

**mutasavvıfa,** *A. i.* Mutasavvıflar. Sofular.

**mutasavvifîn,** *A. i.* [Mutasavvıf ç.] Sofular.

**mutasavvir,** *A. s.* [Suret'ten] Tasarlayan, zihninde hayalleyip karar veren.

**mu'tasım,** *A. s.* **1.** Eliyle tutan, yapışan. **2.** Günahtan çekinen.

**mutatabbib, mutatabbibe,** *A. s,* [Tıb'dan] Yalandan hekim, şarlatan.

**mutatahhir,** *A. s.* [Taharet'ten] Maddî ve manevî temizlenen.

**mutatavil, mutatavile,** *A. s.* Uzun olan, uzanan, uzatmak suretiyle yükselen.

**mutatayyir,** *A. s.* Üzerine uğursuzluk geliyormuş sanan. Uğursuzluk sayan.

**mutavaat,** *A. i.* [Tav'dan] **1.** Bağlı olma. İtaat edip baş eğ-

me. **2.** (Gra.) Dönüşlü, öze dönüşlü (fiil).

**mutavassıl, mutavassıla,** *A. s.* [Vasl'dan] Eren, kavuşan. *Mutavassıl-i ilâllah,* Tanrıya kavuşan.

**mutavassıt, mutavassıta,** *A. s.* [Vasat'tan] **1.** Araya giren. Aracı. **2.** Orta boy, ikisi ortası. **3.** Fransızca bourgeoisie karşılığı olarak, orta halli halk (XX. yy.).

**mutavattın, mutavattına,** *A. s.* [Vatan'dan] Bir yeri vatan tutup yerleşen. Yerleşmiş.

**mutavazzıh,** *A. s.* [Vuzuh'tan] Açıklanan, açık olan.

**mutavele,** *A. i.* [Tul'dan] Süründemede bırakma, işi uzatma.

**mutavi',** *A. s.* [Tav'dan] İtaat eden. İtaatli.

**mutavvak,** *A. s.* [Tavk'tan] Halkalı, zincirli. Boynunda halka olan.

**mutavvel, mutavvele,** *A. s.* [Tul'den] **1.** Uzatılmış, uzun uzun. **2.** Tafsil edilmiş. **3.** *i.* Arap edebiyatı bilgisine dair ünlü bir kitap olup uzun süre medreselerde okunmuştur.

**mu'tayat,** *A. i.* [Mu'ta ç.] (Fel.) Veriler.

**mutayebat,** *A. i.* [Mutayebe ç.] Eğlenceli hikâyeler, fıkralar.

**mutayebe,** *A. i.* [Tayyib'den] Şakalaşma. Latife etme.

**mutayyeb, mutayyebe,** *A. s.* [Tayyib'den] **1.** Güzel kokular sürünmüş. **2.** Hatırı hoş edilmiş, kutlu.

**mutazallil,** *A. s.* [Zıl'den] **1.** Gölgede bulunan. **2.** Korunan.

**mutazallim,** *A. s.* [Zulm'den] Kendisine yapılan haksızlıktan sızlanan.

**mutazallimane,** *F. zf.* Sızlananlara uyacak biçimde.

**mutazammın,** *A. s.* [Zımn'dan] **1.** İçine alan, kapsayan. **2.** Üstüne alma, kefil olma.

**mutazarrı, mutazarrıa,** *A. s.* Alçalarak yalvaran. Kendisini aşağı tutarak dileyen.

**mutazarrır,** *A. s.* [Zarar'dan] Zarar gören.

**mutbik, mutbika,** *A. s.* [Tıbk'tan] Genel olan, değişmeyip süren. *Cünun-i mutbik,* sürekli delilik; *hummay-i mubika,* iyileşemeyip süren humma.

**muteber, mutebere,** *A. s.* [Ubur'dan] **1.** Geçer, sayılır, kullanılır. **2.** İtibarı olan, sözü geçen.

**muteberan,** *A. i.* [Muteber ç.] **1.** İtibarlı kimseler. **2.** Bir yerin, bir mesleğin, bir sınıfın ileri gelenleri.

**muteberat,** *A. ç., i.* [Muteber ç.]

İtibarlı, geçer nesneler.

**mu'tedd,** *A. s.* [Add'den] Sayılmış.

**mu'tedil, mu'tedile,** *A. s.* [Adl' den] **1.** Orta halde bulunan. **2.** Yavaş. Pek ileriye varmamış olan.

**mu'tedilâne,** *F. s. zf.* Mutedil surette, orta halde.

**mu'tekad,** *A. i.* [Akd'den] İnanılan, itikat olunan şey.

**mu'tekadat,** *A. i.* [Mutekad ç.] İnanılan, iman edilen şeyler.

**mu'tekid, mu'tekide,** *A. s.* [Akd' den] **1.** İnanan, bir şeye inanmış olan. **2.** İnanç sahibi, dinine bağlı.

**mu'tekif, mu'tekife,** *A. s.* Bir tapınak veya türbe yanına çekilip ibadetle uğraşan.

**mu'tell, mu'telle,** *A. s.* [İllet' ten] **1.** İllet sahibi, illetli. **2.** (Arap. gra.) Asıl harfleri arasında elif, vav, ye harflerinden biri bulunan. *Mutell-ül-ayn,* ikinci harf olursa; *mutell-ül-fa,* birinci harf olursa; *mutell-ül-lâm,* üçüncü harf olursa.

**mu'temed, mu'temede,** *A. s.* [Amde'den] **1.** Güvenilen, güvenilir. **2.** (*i.*) Emin kimse.

**mutena,** *A. s.* Dikkatle bakılmaya değer, önemli. Dikkatle bakılmış, özenilmiş.

**muteref,** *A. s.* [İrfan'dan] Gizlenmeyip söylenmiş, itiraf olunmuş.

**muterif, muterife,** *A. s.* [İrfan' dan] Kendi kusur ve kabahatini bilip söyleyen. Gizlemeyip anlatan.

**muteriz, muterize,** *A. s.* [Arz' dan] **1.** İtiraz eden, karşı gelen. **2.** Başkalarına karşı fikirce karşıt bulunan. **3.** Bir şeyi beğenmeyip bozulmasını isteyen. *Cümel-i muterize,* sözün arasına söz gelişi sokulmuş ve çok kez muterize içinde bulunan cümle.

**muterize,** *A. i.* Parantez, kavseyn denilen ( ) işaretinin adı (XIX. yy.).

**mu'terizîn,** *A. i.* [Mu'teriz ç.] İtiraz edenler.

**mu'tesif, mu'tesife,** *A. s.* İtisaf eden, zulüm yapan. Doğru yoldan, adaletten ayrılıp haksızlık yapan.

**mu'teyat,** *A. i.* [Mu'ta ç.] Mutalar. (Fel.) Veriler (XX. yy.).

**mu'tezil, mu'tezile,** *A. s.* [Azl' den] Cemaatten ayrılıp bir yana çekilen.

**mu'tezile,** *A. i.* Ehl-i sünnetten ayrılan ve Vâsil bin Atâ yolundan olan kimseler. Kaderi inkâr edenler.

**mu'tezir, mu'tezire,** *A. s.* [Özr' den] Özür dileyen.

**mu'tezirane,** *F. zf.* Özür dileyerek, özür diler gibi.

**muti', mutia,** *A. s.* [Taat'tan] **1.** İtaat eden, baş eğen. **2.** Tabi, bağlı. **3.** Rahat ve uslu.

**mu'ti,** *A. s.* [Atâ'dan] Veren. İtat eden.

**mutlak, mutlaka,** *A. s.* [Talâk'tan] **1.** Kayıtsız şartsız. Genel olarak. **2.** Salıverilmiş, başı boş. **3.** Salt, saltık. *Mutlak-ül-inan,* yuları bırakılmış, başı boş. *Hayr-i mutlak,* salt iyilik; *hükümet-i mutlaka,* bir hükümdarın kayıtsız şartsız idaresi altında bulunan *hükümet*; *vekil-i mutlak,* her istediğini yapmakta, hiç bir kayıt ve şartla bağlı olmayan vekil (Sadrazam), *vücud-i mutlak, zat-i mutlak,* Tanrı.

**mutlaka,** *A. zf.* Kayıtsız şartsız, ille.

**mutlakiyyet,** *A. i.* Bir hükümdarın kayıtsız şartsız idaresi altında bulunan hükümet şekli. *Mutlakiyyet-i idare,* bir kişinin isteğine bağlı idare sistemi.

**mut'im,** *A. s.* [Taam'dan] Yemek verici, yedirici, doyuran.

**mutmain,** *A. s.* Zihnini bir şeye yatırıp rahatlanmış, şüphesi kalmayıp kanmış.

**mutrib,** *A. i.* [Tarab'dan] Çalgıcı, saz çalan. Hanende, şarkı, ilâhi okuyan. *Mutrib-i felek,* Venüs, Zühre.

**muttali, muttalia,** *A. s.* [Tulû'dan] Bir işten haberli, bilgili olan.

**muttarid, muttaride,** *A. s.* [Tard'dan] Sıralı, düzgün, birdüziye giden.

**muttariden,** *A. zf.* Hiç değişmeden, birdüziye, birteviye.

**muttasıf, muttasıfa,** *A. s.* [Vasf'tan] **1.** Bir hal veya sıfatla vasıflanmış. **2.** Kendisinde bir hal ve sıfat bulunan.

**muttasıl, muttasıla,** *A. s.* [Vasl'dan] **1.** Bitişik. Başka bir şeye ulaşmış. **2.** Ara vermeyen, aralıksız.

**muttasılan,** *A. zf.* Bitişik olarak. Birdüziye.

**muvacehe,** *A. i.* [Vech'ten] **1.** Yüzleşme, yüz yüze gelme. **2.** Karşı, ön. *Bilmuvacehe,* yüzleştirerek, yüze karşı [ç. [ç. **Muvacehat**].

**muvadea,** *A. i.* [Adavet'ten] Düşmanlığı bırakıp barışma.

**muvafaka, muvafakat,** *A. i.* [Vefk'ten] **1.** Uyma, uygunluk. **2.** Uzlaşma. **3.** Razı olma, peki deme. *Muvafakat-i tarafeyn,* iki tarafın razı olması; *bilmuvafaka,* razı olarak.

**muvaffak, muvaffaka,** *A. s.* [Vefk'ten] **1.** Tanrı yardımına uğrayan, işi rasgelen. **2.** Başaran, beceren.

**muvaffakiyyet,** *A. i.* **1.** Tanrı yardımıyle başarı gösterme. **2.** Ele geçirme, başarma [ç. **Muvaffakıyyat**].

**muvaffık,** *A. s.* [Vefk'ten] Muvaffak eden, başarıyı sağlayan (Tanrı). *Cenab-i muvaffık-ül-umur,* işleri başarttıran (Tanrı).

**muvafık,** *A. i.* [Vefk'ten] **1.** Uygun, uyar. **2.** Taraflı.

**muvahhad,** *A. s., i.* [Vahdet'ten] Bir ve tek hale konmuş. *Düyun-i muvahhade,* birleştirilmiş borçlar (XIX. yy.)

**muvahhid, muvahhide,** *A. s.* [Vahdet'ten] Tanrının birliğine inanan,

**muvahhidane,** *A. zf.* Muvahhide yakışır bir surette.

**muvahhidin,** *A. i.* [Muvahhid ç.] **1.** Tanrı birliğine inananlar. **2.** Fas ve İspanya'da hüküm sürmüş olan bir hanedan.

**muvahhiş, muvahhişe,** *A. s.* [Vahşet'ten] Korkutup ürküten.

**muvakkar, muvakkara,** *A. s.* [Vekar'dan] Ağırlanmış, hakkında saygı gösterilmiş olan. Vekarlı, ağır tavırlı.

**muvakkat, muvakkate,** *A. s.* [Vakt'ten] Belirli bir vakte mahsus. Sürekli olmayan, geçici. *Hükümet-i muvakkate,* geçici hükümet.

**muvakkaten,** *A. zf.* Az bir zaman için, şimdilik.

**muvakkir,** *A s.* [Vekar'dan] Ağırlayan, ululayan. Saygı gösteren.

**muvakkit,** *A. i.* [Vakt'ten] Vakti belirten kimse.

**muvakkithane,** *F. i.* [Muvakkit-hane] Çoklukla büyük camilerin yanında ve zaman tâyin eden muvakkitle bu işe ait aletlerin ve saatlerin bulunduğu yer.

**muvalât,** *A. i.* Dostluk. Karşılıklı sevgi, koruma, yardım.

**muvaneset,** *A. i.* [Üns'ten] Birbirine alışıp birlikte yaşama. İnsandan kaçmayış, alışma.

**muvanis,** *A. s.* [Üns'ten] Alışık, insandan kaçmayan.

**muvarede,** *A. i.* [Vürud'dan] **1.** Gidip gelme. **2.** İki şaire aynı fikrin gelmesi [ç. **Muvaredat**].

**muvasala,** *A. i.* [Vusul'den] Yetişme, uzlaşma. *Tarik-i muvasala,* bir yere ulaşma yolu.

**muvasalat,** *A. i.* Varma, ulaşma. Yetişme.

**muvasât,** *A. i.* **1.** Yardım, dostluk. **2.** Memur ailesine bağlanan maaş.

**muvaşşah, muvaşşaha,** *A. s.* **1.**

Süslenmiş, süslü. **2.** (Ed.) Dizelerinin ilk harfleri bir kelime teşkil eden manzume. Akrostiş.

**muvazaa,** *A. i.* [Vaz'dan] **1.** İki kişi karşılıklı birleşerek yalandan iş görme. **2.** Danışıklı dövüş.

**muvazabat,** *A. i.* Bir işe ara vermeden çalışma. Birdüziye uğraşma,

**muvazat,** *A. i.* **1.** Paralel olma. **2.** Mukavemet.

**muvazatiye,** *A. i.* Fransızcadan *parallélisme* karşılığı; paralellik, koşutluk (XX. yy.).

**muvazene,** *A. i.* [Vezn'den] **1.** İki şey ağırlıkta denk olma. **2.** Karşılıklı iki şeyin denkliği, uygunluğu. **3.** Gelirle giderin bir gelmesi. **4.** Ölçü, kıyas. **5.** (Mat.) Denge. *Muvazene defteri,* bütçe (XIX. yy.); *muvazene-i düveliyye,* devletlerin tarafça bir gelmesi, bir kararda bulunması; *muvazene-i maliyye,* devletin geliriyle giderinin bir olması.

**muvazenet,** *A. i.* [Vezn'den] Bk. MUVAZENE. (Mat.) Denge. *Muvazenet-i gayr-i müstakirre,* kararsız denge; *-mütehavvile,* bozulmaz denge; *-maiyat,* hidrostatik; *-müstakirra,* kararlı denge.

**muvazıb,** *A. s.* Bir işe durmadan çalışan.

**muvazi,** *A. s.* Biri öbürünün karşısında olarak birbirine yaklaşıp uzaklaşmadan uzanan (Mat.) Paralel.

**muvazin,** *A. s.* [Vezn'den] Ağırlıkta bir ve eşit olan. Uygun, denk.

**muvazzaf, muvazzafa,** *A. s.* **1.** Bir iş görmekle ödevli. **2.** Maaş ve tayini olan. **3.** İlk askerlik kademesi.

**muvazzah, muvazzaha,** *A. s.* [Vuzuh'tan] Açıklanmış. Açık açık gösterilmiş.

**muvazzahan,** *A. zf.* Açıktan açığa. Aşikâre.

**muvazzih, muvazziha,** *A. s.* [Vuzuh'tan] Açıklayan.

**muy, mu,** Bk. MU.

**muye,** *F. i.* Sesle ağlama. *Muyezen,* sesle ağlayan.

**muyi, muyin,** *F. s.* **1.** Kıldan. **2.** Kürkten.

**muyine,** *F. i.* Kürk.

**muytab,** *F. i.* [Muy-tab] Kıldokuyan, mutaf.

**muz,** *A. i.* Muz (yemişi).

**muzaaf, muzaafa,** *A. s.* [Zı'f' tan] İki kat. (Mat.) *Cezr-i muzaaf,* iki kat kök.

**muzadd, muzadde,** *A. s.* [Zıd' dan] Karşı, karşıt. Fransızcadan *anti* ile olan terimlerin karşılığı olarak (XIX. yy.).

*Muzadd-i klor*, antiklor; *-taaffün*, antiseptik; *-tahammür*, mayabozan.

**muzaf, muzaffe,** *A. s.* **1.** İzafe olunmuş. **2.** (Gra.) Başka bir isme katılmış ve onu tamamlamış isim, belirtilen. Öteki isme de *muzafünileyh*, belirten denir; -in hali, muzafun ileyh halidir.

**muzafat,** *A. i.* [Muzaf ç.] **1.** Bir şeyin ekleri. **2.** Bir merkezin dalları, kolları.

**muzaffer,** *A. s.* [Zafer'den] **1.** Üstün. **2.** Başarmış, elde etmiş.

**muzafferane,** *F. zf.* Muzaffer olana yakışacak surette.

**muzafferen,** *A. zf.* Muzaffer olarak, kazanarak, üstün gelerek.

**muzafferiyyet,** *A. i.* Düşmana üstün gelme. Bir işi istenilen şekilde başarma.

**muzaharet,** *A. i.* [Zahr'dan] Arkalama, arka olma. Yardım.

**muzahat,** *A. i.* Bir şeye benzemek.

**muzahi,** *A. s.* Benzeyen, benzeyici.

**muzahir,** *A. s.* [Zahr'dan] Arka çıkan, arka olan, yardım eden.

**muzallel,** *A. s.* [Zıll'dan] Gölgeli. Gölgelenmiş.

**muzam,** *A. i.* Bir şeyin en büyük kısmı.

**mu'zamat,** *A. i.* Büyük görülmüş, büyütülmüş şeyler.

**muzari',** *A. i.* (Gra.) Geniş zaman.

**muze,** *F. i.* Çizme.

**muzedız,** *F. i.* [Muze-duz] Çizme diken, çizmeci.

**muzi', muzie,** *A. s.* [Ziya'dan] Işık veren, aydınlatan. *Ecrâm-i muzie*, ışık veren gök cisimleri. (Ed. Ce.):

*Halka-i muzia ufk-i muzi*

**muzırr, muzırra,** *A. s.* [Zarar'dan] Zararlı, zarar veren, zararı dokunan.

**muzi,** *A. s.* [Eza'dan] İnciten, eziyet veren.

**mu'zib,** *A. s.* [Azab'dan] Azap verici, eziyet veren.

**muzik,** *A. s.* [Zik'tan] Sıkıştıran, darlaştıran.

**muziyat,** *A. i.* [Muzi ç.] Eziyet veren, rahatsız eden küçük şeyler, hayvancıklar.

**muzlim, muzlime,** *A. s.* [Zulmet'ten] **1.** Karanlık. **2.** Bilinmeyen, şüpheli. **3.** Kara, uğursuz. (Ed. Ce.):

*Dühur-i muzlime sütre-i muzlim genc-i muzlim şi'r-i muzlim*

**muzmahill,** *A. s.* Darmadağın olan, yok olan.

**muzmerr, muzmerre,** *A. s.* Gizli, saklı, örtülü. İçte saklı, dışarı vurulmamış.

**muztaci'**, *A. s.* Yan üstü yatan, yan tarafına uzanan.

**muztar (r)**, *A. s.* [Zaruret'ten] Zorlanmış, yapma zorunda kalmış. Çaresiz kalmış.

**muztarib, mustarib**, *A. s.* Sıkıntı içinde bulunan; rahatsız, çırpınıp duran.

**muztaribane**, *F. zf.* Sıkıntı ile, acılı surette.

**mübaade, mübaadet**, *A. i.* [Bu'd'dan] **1.** Birbirinden uzaklaşma. **2.** Zıtlık, iğrenme.

**mübadele**, *A. i.* [Bedel'den] **1.** Bir şeyin başka bir şeyle değiştirilmesi, trampa, değiş tokuş. **2.** Ulemanın medrese ve kadılık değiştirmeleri. (1654'ten sonra bu söz yerine «mesafe» kullanılmıştır.) [ç. **Mübadelât**].

**mübaderet**, *A. i.* Bir şey yapmaya hemen girişme.

**mübadil**, *A. s., i.* Mübadele olunmuş, başkasının yerine getirilmiş (XX. yy.).

**mübadir**, *A. s., i.* Bir işe hemen girişen.

**mübahase**, *A. i.* [Bahs'ten] **1.** Bir iş hakkında iki kişi arasında olunan söz. **2.** Bir iş hakkında görüşme. **3.** İddialı konuşma, tartışma [ç. **Mübahasat**].

**mübahat**, *A. i.* Övünme. *Sermaye-i mübahat*, haklı olarak övünme nedeni.

**mübahi**, *A. s.* Övünen.

**mübahis**, *A. i.* [Bahs'ten] Bir konu üzerinde konuşan. Tartışan [ç. **Mübahisîn**].

**mübalâğa**, *A. i.* **1.** Mübalağa. Bir işte çok ileri varma. **2.** Artık, fazla, çok, aşırı. **3.** Büyütme. Küçük bir şeyi büyük gösterme. *Mübalâğa-i Acemane*, Acemlere yakışır yolda mübalâğa; *mübalâğa ile ism-i fail*, (A. gra.) Fa'al sözüne uygun kelimelerin ifade ettiği «çok, en, pek» anlamlı hali. *Allam, cerrar, gaddar, kerrar* (Bk.) gibi [ç. **Mübalâgat**].

**mübalât**, *A. i.* Dikkat. Saygı. *Adem-i mübalât*, dikkatsizlik, aldırış etmeme.

**mübalâtkâr**, *F. s.* [Mübalâtkâr] Dikkat ve özenle davranan.

**mübarek**, *A. i.* [Bereket'ten] **1.** Bereketli olan. **2.** Saygıya değer. **3.** Uğurlu, mutlu. **4.** (Horlukla) Fena eşya ve insan. *İd-i mübarek*, kutsal bayram; *Nil-i mübarek*, verimli Nil nehri.

**mübarekbad**, *F. ü., i.* [Mübarekbad] Birini tebrik için «Kutlu olsun!» yerine söylendiği gibi, tebrik etme anlamında da kullanılır.

**mübareke,** *A. s., i.* **1.** Mübarek. **2.** Karşılıklı birbirini tebrik. *Emakin-i mübareke* (kutsal yerler) Mekke, Medine, Kudüs, Necef, Kerbelâ ve benzerleri; *leyal-i mübareke,* (Ramazan, kandil... gibi) kutsal geceler.

**mübarekî,** *F. i.* Mübareklik. Tebrik, göz aydın.

**mübareze,** *A. i.* [Büruz'dan] İki düşman taraftan birer kişinin çekişmeye tutuşmaları. (XIX. yy.). Düello. *Kılıçla mübareze* eskırim [ç. **Mübarezat**].

**mübariz,** *A. i., s.* Kavgaya, pehlivanlığa kalkışan iki kişiden her biri [ç. **Mübarizan**].

**mübaşeret,** *A. i.* Başlama, girişme, tutuşma.

**mübaşir,** *A. i.* **1.** Geçici bir ödev olarak merkezden bazı emirleri götüren icra yetkisi de olan kimse, denetçi. **2.** (XIX. yy). Yargıç emirlerini bildirmeye memur kimse. **3.** (*s.*) Bir işe başlayan.

**mübatana,** *A. i.* Bir konu üzerinde karşılıklı çekişme.

**mübattın,** *A. s.* **1.** Kinli, içinden pazarlıklı. **2.** Karnı çökük olan, zayıf.

**mübayaa,** *A. i.* [Bey'den] Satın alma [ç. **Mübayaât**].

**mübayeat,** *A. i.* [Bey'at'tan] Uyuşma. El sıkışma. Sözleşme.

**mübayenet,** *A. i.* [Beyn'den] **1.** Ayrılık. **2.** Karşıtlık. **3.** Tutmazlık.

**mübayin, mübayine,** *A. s.* **1.** Başka türlü, ayrı. **2.** Karşıt.

**mübdi,** *A. s.* **1.** İcat eden, yeni bir şey bulan, söyleyen. **2.** Din işlerinde bid'at ehlinden olan.

**mübeccel, mübeccele,** *A. s.* Ululanmış, büyütülmüş.

**mübeddel, mübeddele,** *A. s.* [Bedel'den] Değişmiş, değiştirilmiş.

**mübeddil, mübeddile,** *A. s.* [Bedel'den] Değiştirici.

**mübekki, mübki,** *A. s.* Ağlatıcı (XX. yy.)

**mübelliğ,** *A. s.* [Bilâğ'dan] **1.** Haber veren, bildiren. **2.** (*i.*) Büyük camilerde imamın dediklerini tekrar eden kimse.

**müberhen, müberhene,** *A. s.* [Burhan'dan] Tanıt veya kanıtla gerçekliği belli edilmiş.

**müberra,** *A. s.* [Beraet'ten] Arığa çıkmış, aklanmış.

**müberrid, müberride,** *A. s., i.* [Berd'den] Soğutan, soğutucu. Karlık.

**mübeşşer, mübeşşere,** *A. s.* [Beşaret'ten] Müjdelenmiş. *Afv ile mübeşşer,* bağışlanacağı önceden haber verilmiş; *a-*

*şere-i mübeşşere,* cennetlik oldukları sağlıklarında peygamber tarafından müjdelenmiş olan on kişi.

**mübeşşir, mübeşşire,** *A. s.* [Beşaret'ten] Müjde veren, iyi haber vererek sevindiren.

**mübeşşirat,** *A. i., ç.* [Mübeşşir ç.] Hayırlı alâmetler.

**mübeşşirin,** *A. i.* [Mübeşşir ç.] Müjdeleyiciler.

**mübeyyen,** *A. s.* [Beyan'dan] Açıkça söylenen ve açıklanan.

**mübeyyin,** *A. s.* [Beyan'dan] Açıklayan, meydana koyan.

**mübeyyiz,** *A. i.* [Beyaz'dan] Müsveddeleri beyaza çeken kâtip.

**mübeyyiza,** *A. i.* [Mübeyyiz ç.] Horasanlı Mukanna taraflısı ve beyaz elbise giyen bir mezhep. Bir de kara elbise giyenler vardı, onlara *müsevvide* denirdi.

**mübeyyizîn,** *A. i.* [Mübeyyiz ç.] Müsveddeleri temize çeken kâtipler.

**mübezzir,** *A. s.* Gereksiz harcayan, israf eden.

**mübhem, mübheme,** *A. s.* **1.** Belli olmayan. **2.** Her tarafa çekilebilecek surette olan. **3.** (Gra.) Belgisiz.

**mübhemat,** *A. i.* **1.** Mübhem olan işler. **2.** (Gra.) Belgisiz sıfatlar, zamirler, edatlar.

**mübhemiyyet,** *A. i.* Bellisizlik.

**mübi',** *A. s.* [Bey'den] Satılmış şey.

**mübîn,** *A. s.* **1.** İyi kötüyü, hayrı ve şerri ayırt eden. **2.** Açık, besbelli. *Din-i mübîn, Kur'an-i mubin,*

**mübrem, mübreme,** *A. s.* Mutlaka olacak olan, olması önlenemeyecek olan. *Kaza-yi mübrem,* önlenemez kader [ç. **Mübremat**].

**mübrez,** *A. s.* Gösterilmiş, meydana konulmuş.

**mübrid, müberrid,** *A. s.* Soğutan, soğutucu. Serinletici.

**mübrim,** *A. s.* Zorlayan, zorlayıcı. İnsanın üstüne düşüp sıkıntı veren kimse.

**mübriz,** *A. s.* [Büruz'dan] Gösteren, meydana koyan.

**mübteda,** *A. i.* [Bed'den] **1.** Başlangıç, baş **2.** (Gra.) İsim cümlelerinde özne. **3.** Kelâmın başı olan kelime.

**mübtedi,** *A. s.* [Bedi'den] Yeni başlayan, acemi. Müptedi.

**mübtedi', mübtediyye,** *A. s.* **1.** Yeni şeyler meydana çıkaran, yeni bir şey peyda eden. **2.** *Taife-i mübtedia,* bir islâm mezhebi adı.

**mübtediyan,** *F. i.* [Mübtedi ç.] Acemiler, ilk başlayanlar.

**mübtediyane,** *F. zf.* Acemicesine.

**mübtega,** *A. i.* İstenen, dilenen şey.

**mübtehic,** *A. s.* [Behcet'ten] Sevinen, sevinmiş.

**mübtehil,** *A. s.* Yalvaran, dua ederek dileyen.

**mübtelâ,** *A. s.* [Belâ'dan] **1.** Bir şeye düşkün ve tutulmuş olan. **2.** Düşkün, tutkun.

**mübtela',** *A. s.* [Belâ'dan] Yutulmuş. Yenilmiş.

**mübteli',** *A. s.* [Bel'den] Yutan, yiyip sindiren.

**mübtena,** *A. s.* Bk. MÜBTENİ.

**mübteni,** *A. s.* [Bina'dan] **1.** Bina edilmiş, kurulmuş. **2.** Müstenit, dayanmış.

**mübtesim,** *A. s.* [Tebessüm'den] Gülümseyen.

**mübtezel, mübtezele,** *A. s.* [Bezl'den] **1.** Hor kullanılan, değersiz. Kepaze. **2.** Bol ve ucuz.

**mücab,** *A. s.* [Cevab'dan] Kabul cevabı almış olan. Duası kabul edilen.

**mücadele,** *A. i.* [Cedel'den] **1.** İki kişi bir bahis üzerinde çekişme. **2.** Bir iş için veya bir işe karşı uğraşma. **3.** Savaşma, savaş [ç. **Mücadelât**].

**mücadil,** *A. s.* Mücadele eden. Çekişen, savaşan, uğraşan.

**mücahede,** *A. i.* [Cehd'den] **1.** Uğraşma, savaşma. **2.** Nefsi yenmeye olan çalışma. **3.** Din uğrunda savaşma [ç. **Mucahedat**].

**mücahid,** *A. s.* [Cehd'den] **1.** Savaşan, uğraşan. **2.** Savaşçı.

**mücahidane,** *F. s. zf.* Mücahit olana yakışır yolda.

**mücahidin,** *A. i.* [Mücahid ç.] Mücahede edenler. Uğraşanlar, savaşanlar.

**mücalese, mücaleset,** *A. i.* [Çülûs'tan] Birlikte oturma.

**mücalis,** *A. s.* [Cülûs'tan] Birlikte oturan.

**mücamaa, mücamaat,** *A. i.* [Cima'dan] Cima etme. Çiftleşme.

**mücamele,** *A. i.* Karşılıklı güzel davranış, iyi geçinme.

**mücanebet,** *A. i.* [Cenb'den] Bir şeyden sakınma. Çekinme, çekilme. Uzak durma.

**mücanib,** *A. s.* Çekinen. (Mat.) Sunuşmaz.

**mücaneset,** *A. i.* [Cins'ten] Bir cinsten olma.

**mücanis,** *A. s.* [Cins'ten] Aynı cinsten olan. Mütecanis.

**mücaraha,** *A. i.* [Cerh'ten] Karşılıklı birbirini yaralama.

**mücaseret,** *A. i.* [Cesaret'ten] Cesaret etme.

**mücasir,** *A. s.* Cesaret eden.

**mücavebe,** *A. i.* [Cevab'dan] Birbirine cevap verme. Cevaplaşma.

**mücaveret,** *A. i.* [Civar'dan] **1.** Komşuluk, yakınlık. **2.** Bir mabet veya tapınak yanına çekilip dünya ilgisini kesme.

**mücavir, mücavire,** *A. s.* [Civar'dan] **1.** Komşu. **2.** Mabet veya tekke yakınına çekilip oturan. *Mücaviran-i felek,* yedi gezegen.

**mücaz,** *A. s.* [Cevaz'dan] **1.** Caiz görülmüş, yapılabilir. **2.** İcazet almış; kendine izin verilmiş; diplomalı.

**mücazat,** *A. i.* [Ceza'dan] **1.** Karşılık. **2.** Bir suça karşı ceza verme.

**mücazefe,** *A. i.* Götürü satma.

**mücbir, mücbire,** *A. s.* [Cebr'den] Zorlayan. Zorla iş yaptıran.

**mücedded, müceddede,** *A. s.* Yeni. Yenilendirilmiş.

**müceddeden,** *A. zf.* Yeni olarak, yeni baştan.

**mücedder,** *A. s.* Çiçek bozuğu adam.

**müceddid, müceddide,** *A. s.* Yenileyen. Yeni haline koyan; yeni bir şekil ve suret veren.

**müceddidane,** *A. zf.* Yenilik yapana yakışır bir yolda.

**müceddidîn,** *A. i.* [Müceddid ç.] Yenilik yapanlar.

**mücef,** *A. i.* İçi boş.

**mücehhez, mücehheze,** *A. s.* [Cihaz'dan] **1.** Hazırlanmış; gerekli şeyleri tamamlanmış. **2.** Her eşyası tamam (Gemi).

**mücehhiz,** *A. s.* [Cihaz'dan] Gerekli eşyayı hazırlayan.

**mücellâ,** *A. i.* [Cilâ'dan] Cilâlanmış, parlak.

**mücelled, mücellede,** *A. s.* Ciltlenmiş.

**müceIledat,** *A. i.* [Mücelled ç.] Ciltlenmiş kitaplar.

**mücelli,** *A. i.* **1.** Cilâ verici. **2.** Açıp temizleyici.

**mücellid,** *A. i.* [Cild'den] Cilt yapan, ciltçi.

**mücelliyat,** *A. i.* [Mücelli ç.] Çıban, sivilce gibi şeyleri giderip cilde tazelik veren ilâçlar.

**mücennah, mücenneha,** *A. i.* [Cenah'tan] Kanatlı.

**mücerreb, mücerrebe,** *A. s.* [Tecrübe'den] Denenmiş.

**mücerreban,** *A. i.* [Mücerreb ç.] Denenmişler. Denenmiş olanlar.

**mücerrebat,** *A. i.* [Mücerreb ç.] Denenmiş şeyler, görgü.

**mücerred, mücerrede,** *A. i.* **1.** Çıplak, soyulmuş. **2.** Tek, yalnız. Bekâr. **3.** Karışık ve katışık olmayan. **4.** Cismi olmayan. **5.** (Gra.) Yalın. Soyut. **6.** (Fel.) Soyut. **7.** (Mat.) Abstre. *Bu'd-i mücerret,* soyut uzaklık; *pâye-i mücerrede,* ulemaya mahsus mev-

kisiz önemli bir rütbe [ç, **Mücerredat**].

**mücerredat,** *A. i.* [Mücerred ç.] Cismi olmayan, akılla düşünülebilen âlem.

**mücerrib, mücerribe,** *A. s.* Deneyen. İşlerin inceliklerini bilen.

**mücerriban,** *F. i.* [Mücerrib ç.] Deneyenler.

**mücerribîn,** *A. i.* [Mücerrib ç.] Deneyenler.

**mücessem, mücesseme,** *A. s.* [Cism'den]. **1.** Cismi olan. **2.** Cisimlendirilmiş, görünür şekle konulmuş. **3.** Uzunluğu, enliliği, kalınlığı olan cisim. *Hendese-i mücesseme,* uzay geometri; *istihkâmat-i mücesseme,* yerli ve temelli istihkâmlar; *küre-i mücesseme,* yerküre; *namus-i mücessem,* çok namuslu kimse; *nur-i mücessem,* canlı şekil almış nur, çok parlak güzel.

**mücessemat,** *A. i.* [Mücessem ç.] Katılar, üç boyutlu olan matematik şekilleri. *Mücessemat-i eflâtuniyye,* Eflâtun' un beş düzgün şekli; dörtyüzlü, altıyüzlü, sekizyüzlü, onikiyüzlü, yirmiyüzlü.

**mücessime,** *A. i.* «Müşebbihe» ile beraber Fransızcadan *anthropomorphisme* karşılığı, insan biçimcilik, antropomorfizm (XX. yy.).

**mücevher,** *A. s.* [Cevher'den] **1.** Elmasla donanmış, elmaslı. **2.** Arap elifbesinde noktalı olan harf.

**mücevherat,** *A. i., ç.* Elmas ve benzerleri değerli süs taşlarıyle donanmış takımlar.

**mücevvef, mücevvefe,** *A. s.* [Cevf'ten] Oyuk, içi boş şey.

**mücevvez,** *A. s.* [Cevaz'dan] Caiz görülmüş, izin verilmiş.

**mücevveze** *A. i.* Eskiden başa giyilen resmî kavuk.

**mücevvid,** *A. s.* [Tecvid'den] Kuran'ı tecvitle okuyan, tecvit bilgini.

**mücîb,** *A. s.* [Cevab'dan] Kendisinden sorulana cevap veren, isteneni yapan.

**mücidd,** *A. s.* [Cidd'den] Elinden geldiği kadar çalışan.

**müciddane,** *A. s., zf.* Gayret sahibine yakışır yolda, büyük bir çalışkanlıkla.

**müciz,** *A. s.* [İcazet'ten] İcazet veren, izin veren.

**mücmel,** *A. s., i.* [Cümle'den] Kısa ve az sözle anlatılmış. Öz, özet.

**mücmelen,** *A. zf.* Kısa olarak, az sözle.

**mücrim, mücrime,** *A. s.* [Cürm' den] Suçlu.

**mücrimîn,** *A. i.* [Mücrim ç.] Suçlular.

**mücteba,** *A. s.* Seçilmiş, seçkin.

**müctehid,** *A. s., i.* [Cehd'den] Kur'an ayetleriyle peygamber sözleri olan hadislerden hüküm çıkarmak kudretinde olan bilgin. İran'da şia bilginlerinin hepsine bu ad verilir.

**müctemi', müctemia,** *A. s.* [Cem' den] Toplanmış, toplu. Bir yere gelmiş, birleşmiş. *Memalik-i müctemia,* Amerika Birleşik Devletleri.

**müctemian,** *A. zf.* Toplu bir halde, cemaatle.

**müctena,** *A. s.* Devşirilmiş, toplanılmış.

**müctenib, müctenibe,** *A. s.* [Canib'den] Çekinen, uzak duran. Bir tarafa çekilip karışmayan.

**müctenib,** *A. s.* [Cenah'tan] Bir tarafa eğilen.

**mücteri,** *A. s.* [İctira'dan] Cesaret eden, cüret eden,

**mücterre, müctirre,** *A. i.* Geviş getirenler.

**müdafaa,** *A. i.* [Defi'den] **1.** Bir saldırmaya karşı durma. **2.** Koruma, korunma. **3.** Savunma. *Müdafaa-i milliye, milli müdafaa,* millî savunma; *müdafaa-i nefs,* kendini koruma [ç. **Müdafaat**].

**müdafaatan,** *A. zf.* Savunma, korunma suretiyle.

**müdafi, müdafia,** *A. s.* [Defi' den] Koruyan, müdafaa eden, savunan, dayanan. *Vekil-i müdafi,* suçlu avukatı.

**müdafiîn,** *A. s.* [Müdafi' ç.] Bir saldırışa karşı koyanlar, dayananlar.

**müdahale,** *A. i.* [Duhul'den] **1,** Karışma, sokulma, el sokma. **2.** Araya girme [ç. **Müdahalât**].

**müdahene,** *A. i.* Özel fayda için birini yüzüne karşı övme. Koltuklama. Dalkavukluk.

**müdahhar, müdahhara,** *A. s.* Biriktirilmiş, toplanılıp saklanılmış.

**müdahhir,** *A. s.* Toplayıp saklayan, biriktiren,

**müdam, müdame,** *A. s.* [Devam' dan] Süren, sürekli. Arası kesilmez. *Şürb-i müdam,* sürekli içiş; *zevk-i müdam,* sürekli zevk.

**müdam,** *A. i.* Şarap. Eski şarap. *Mest-i müdam,* (eski) şarap sarhoşu.

**müdamkâre,** *F. s.* [Müdam-kâr] Her zaman işleyici.

**müdanî,** *A. s.* Yakın. Benzer, eş. *Bimüdanî,* eşsiz, benzersiz.

**müdara,** *F. i.* Yüze gülme. Yalandan dostluk gösterme.

**müdarese,** *A. i.* [Ders'ten] Ders verme. Ders alıp verme.

**müdava,** *A. i.* Hastaya bakıp ilâç verme.

**müdavat,** *A. i.* [Deva'dan] Hastaya bakıp ilâç verme.

**müdavele,** *A. i.* [Düvel'den] **1.** Çevirme, döndürme. **2.** Verip alma, değiştirme. **3.** Elden ele gezdirme.

**müdavemet,** *A. i.* [Devam'dan] Bir işe aralıksız, sürekli çalışma. Bir yere her vakit gidip gelme.

**müdavim, müdavime,** *A. s.* [Devam'dan] **1.** Bir işe aralıksız çalışan. **2.** Bir yere hep gidip gelen.

**müdbir, müdbire,** *A. s.* Talihsiz, düşkün. İdbara uğramış.

**müddea,** *A. i.* [Dâva'dan] **1.** Dava olunan şey. Davacının isteği. **2.** İddia olunan şey. **3.** Aslı faslı olmayan ileri sürülen şey. *Nakîz-i müddea,* antitez,

**müddeayat,** *A. i.* İddialar. Esassız olarak istekler.

**müddei, müddeiyye,** *A. i.,* [Dâva'dan] **1.** Dava eden adam, davacı. **2.** İddia eden. Temelsiz bir hak isteyen, haksız bir şey isteyen. *Müdde-i umumî,* savcı (XIX, yy.).

**müddet,** *A. i.* **1.** Bir şeyin uzayıp sürdüğü zaman. **2.** Zaman, vakit. **3.** Belirli vakit.

**müdebbir, müdebbire,** *A. s.* Her işin arkasını ve sonunu düşünüp önceden çare arayan. Tedbirci.

**müdebbirane,** *A. zf.* Tedbirli birine yakışır surette.

**müdebdeb,** *A. s.* Debdebeli.

**müdekkik, müdekkika,** *A. s.* [Dikkat'ten] Tetkik eden. İnceden inceye arayan.

**müdekkikane,** *A. zf.* Tetkik ederek, inceleyerek, araştırarak.

**müdekkikîn,** *A. i.* [Müdekkik ç.] Her meseleyi inceleyip araştıranlar.

**müdellel, müdellele,** *A. s.* [Delâlet'ten] Tanıt ile ispatlanmış.

**müdemmag,** *A. s.* Aptal, budala.

**müdemmer,** *A. s.* Yok edilmiş.

**müdennes,** *A. s.* Kirletilmiş.

**müdennis,** *A. s.* Kirleten.

**müderris,** *A. i., s.* [Ders'ten] **1.** Ders veren. **2.** Medrese dersi veren. **3.** Profesör (XIX. yy.) [ç. **Müderrisîn**].

**müdevven, müdevvene,** *A. s.* [Divan'dan] **1.** Divan suretine konulmuş. **2.** Derlenip toplanmış. **3.** Bir araya getirilip düzenlenmiş.

**müdevvenat,** *A. i.* [Müdevven ç.]

Sıralanmış, bir araya konulmuş.

**müdevver, müdevvere,** *A. s.* [Devr'den] **1.** Yuvarlak. **2.** Tekerlek, değirmi.

**müdevvin,** *A. s.* Toplayıp bir araya getiren, kitap haline koyan.

**müdevvir,** *A. s.* [Devr'den] Döndüren, çeviren.

**müdgam,** *A. s.* (Arap. gra.) İdgam olunmuş. Aynı cinsten olan iki harfin tek harf olduğu zamanki şekli.

**müdhiş, müdhişe,** *A. s.* [Dehşet'ten] Ürküten, korkutan.

**müdir, müdire,** *A. s.* [Devr'den] **1.** İdare eden. **2.** Çeviren. Bakan. **3.** İdare bilir. **4.** (*i.*) İdare memuru. **5.** Bucaklarda en büyük memur. Müdür.

**müdiran,** *A. i.* [Müdir ç.] Müdürler.

**müdiriyyet,** *A. i.* Müdürlük.

**müdirr, müdirre,** *A. s.* Süt, kan, sidik gibi içsalgıları bol akıtan (ilâç).

**müdrik, müdrike,** *A. s.* [Derk'ten] **1.** Yetişen, ulaşan. **2.** Anlayış vaktine gelen, olgunlaşan. **3.** Ergin [ç. **Müdrikât**].

**müdrike,** *A. i.* Fransızcadan *percept* ve *intellect* karşılığı, (XIX. yy.); intelekt.

**müdrir,** *A. s.* İdrar veren. İdrarı çoğaltan.

**müebbed,** *A. s.* [Ebed'den] **1.** Sonsuz, ebedî. **2.** Ömrün sonuna kadar sürecek olan.

**müebbeden,** *A. zf.* **1.** Sonsuz olarak. **2.** Ömrü oldukça.

**müeccel,** *A. s.* [Ecl'den] Peşin olmayan. Gelecekte belirli bir zamanda olacak olan.

**müedda,** *A. i.* [Eda'dan] Anlam. Kavram.

**müeddeb,** *A. s.* [Edeb'den] Edepli.

**müeddib,** *A. s.* [Edeb'den] Bilgi ve terbiye veren. Terbiye eden.

**müekked,** *A. s.* **1.** Sağlamlaştırılmış. **2.** Tekrar edilmiş. Bir daha emir veya ihtar olunmuş.

**müekkid, müekkide,** *A. s.* **1.** Sağlamlaştıran. **2.** Tekrar eden.

**müellef, müellefe,** *A. s.* [Ülfet'ten] **1.** Bir yere getirilmiş, birleştirilmiş. **2.** Yazılmış, toplanmış.

**müellefat,** *A. i.* Telif olunmuş, yazılmış kitaplar, eserler.

**müellif,** *A. s., i.* Kitap yazan, *Limüellifihi,* kitabın yazarı tarafından söylenilmiş manzumelerin başına konur.

**müellim, müellime,** *A. s.* [Elem'den] **1.** Acıtan, Ağrıtan. **2.** Acı veren.

**müennes,** *A. s.* **1.** Dişi. **2.** (Arap

gra.) Gerçek veya lafızca, ya da öyle olarak dişi olan veya tutulan (kelime).

**müesses, müessese,** *A. s.* [Esas'tan] Kurulmuş. Temeli atılmış.

**müessesat,** *A. i.* [Müesses ç.] Kurulmuş yapılar, daireler.

**müessese,** *A. s.* Müessesattan biri. Kurul.

**müessis,** *A. s., i.* [Esas'tan] **1.** Kuran, temel atan. **2.** Kuran, kurucu, meydana getiren [ç. **Müessisîn**].

**müessif, müessife,** *A. s.* [Esef'ten] Acı veren, eseflendiren.

**müessir, müessire,** *A. s.* [Eser'den] **1.** Etki yapan, iz bırakan. **2.** İşleyen, hükmünü yürüten. **3.** İçe işleyen, çok duyulan. **4.** Dokunan, dokunaklı. **4.** Eser sahibi.

**müevvel,** *A. s.* Tevil edilmiş. Görünür anlamından başka bir anlamla açıklanmış.

**müevvil, müevvile,** *A. s.* Başka mana veren. Başka anlam ile açıklayan.

**müeyyed,** *A. s.* **1.** Kuvvetlendirilmiş. Kuvvetli, sağlam. **2.** Yardım gören.

**müeyyid, müeyyide,** *A. s.* **1.** Kuvvetlendiren. **2.** Yardım eden.

**müeyyide,** *A. i.* Fransızcadan *sanction* sözü için yapılmıştır, yaptırım (XX. yy.).

**müezzin,** *A. i.* [Ezan'dan] Namaz vaktini haber vermek için ezan okuyan kimse.

**müfad, mefad,** *A. i.* Anlam. Kavram.

**müfagama,** *A. i.* **1.** Öpme. **2.** (Ana.) Ağızlaşma (XIX. yy.).

**müfahare,** *A. i.* [Fahr'den] Karşılıklı övünme.

**müfaharet,** *A. i.* [Fahr'den] Övünme.

**müfaheme,** *A. i.* [Fehm'den] Anlaşma.

**müfahham, müfahhama,** *A. s.* [Fahamet'ten] Ulu tanınmış.

**müfahham,** *A. s.* [Fahm'dan] **1.** Kömür olmuş. **2.** Kömür halini almış.

**müfahir, müfahire,** *A. s.* [Fahr'den] Övünen.

**müf'am,** *A. s.* Yükselmiş, kabarmış (su).

**müfarakat,** *A. i.* [Fark'tan] **1.** Ayrılma, uzaklaşma. **2.** Bir yeri bırakıp gitme. **3.** Karı koca arasında ayrılma, boşanma.

**müfarık,** *A. s.* [Fark'tan] Ayrılmış. Ayrılan. *Lâzim-i gayr-i müfarık,* ayrılmaz, onsuz olmaz.

**müfavaza,** *A. i.* Ortaklık. İşbirliği.

**müfaz,** *A. s.* [Feyz'den] Bol, bereketli.

**müfekkir, müfekkire,** *A. s.*

[Fikr'den] **1.** Düşünen. Fikir işleten. **2.** Düşündüren.

**müfekkire,** *A. i.* Düşünce gücü, düşünce yetisi.

**müferrih, müferriha,** *A. s.* [Ferah'tan] **1.** Ferahlık veren. İç açan. **2.** Sıkıntı gideren, iç açan (ilâç).

**müferrik,** *A. s.* [Fark'tan] Ayıran. Ayırıcı.

**müfesser, müfessere,** *A. i.* Tefsir edilmiş. Açıklanmış.

**müfessir, müfessire,** *A. s.* **1.** Kapalı ve kısa bir şeyi genişletip anlam ve kavramını meydana çıkaran, açıklayan.

**müfessirîn,** *A. i.* Kur'an metnini açıklayıp anlatanlar. Tefsirciler.

**müfettih,** *A. s.* [Feth'ten] **1.** Açan, açıcı. **2.** Tıkanık bir yeri açan (ilâç). **3.** Geyirme getiren.

**müfettiş,** *A. i.* Bir şeyi etrafıyle araştırıp durumu inceleyen kimse.

**müfid, müfide,** *A. s.* **1.** Anlatan, ifade eden. Manalı. **2.** Faydalı. Yarar.

**müfiz,** *A. s.* [Feyz'den] Feyzlendiren (Tanrı sıfatıdır).

**müflih, müfliha,** *A. s.* [Felâh'tan] Selâmete çıkan.

**müflis,** *A. s.* [Füls'ten] **1.** Parasız, züğürt. **2.** Top atmış, ticaret gücü tükenmiş.

**müfni,** *A. s.* [Fena'dan] Yok eden.

**müfred, müfrede,** *A. s.* [Ferd'den] **1.** Tek. **2.** Basit. **3.** (Gra.) Tekil. **4.** (Ed.) Bir tek beyit.

**müfredat,** *A. i.* **1.** Basit şeyler. Bileşik olmayanlar. **2.** Toptan bilinen şeylerin ayrıntıları, birer birer sayılmışları.

**müfrez, müfreze,** *A. s.* Bir bütünden ayrılıp bir tarafa konmuş, bölünmüş.

**müfreze,** *A. i.* Büyük bir birlikten ayrılmış asker kolu.

**müfrid,** *A. i.* Fransızcadan isolateur için az kullanılmıştır (XX. yy.).

**müfsid, müfside,** *A. s.* [Fesad'dan] **1.** Bozan, fenalaştıran. **2.** Fesat koyan, ara açan.

**müft,** *F. s., zf.* Bedava, beleş.

**müftadih, müftazih,** *A. s.* Rezil, rüsva olan.

**müftehir, müftehire,** *A. s.* [Fahr'dan] **1.** Övünen. **2.** Şanlı, şerefli **3.** Fahri, parasız iş gören.

**müftekır,** *A. s.* [Fakr'dan] **1.** Fakir, züğürt. **2.** Muhtaç.

**müftereyat,** *A. i.* Başkasına yalandan isnat olunmuş suçlar, kabahatler.

**müfteri,** *A. s.* Başkasına aslı olmayan bir suç, kabahat atan.

**müfteris,** *A. s.* Yakaladığı başka hayvanları paralayıp yiyen. Yırtıcı.

**müfti,** *A. i.* [Fetva'dan] Şeriat işlerinde kendisine meseleler sorulan, islâmların din işleriyle uğraşan kimse. *Müfti-ül-enam,* şeyhülislâm.

**mühendis,** *A. i.* [Hendese'den] Geometri bilen. Geometriye uygun olarak işler yapan kimse.

**mühendishane,** *F. i.* Mühendis yetiştirmeye mahsus olmak üzere açılan Hendesehane'nin sonraki adı. *Mühendishane-i berri-i hümayun,* topçu okulu.

**mühendisin,** *A. i.* [Mühendis ç.] Mühendisler.

**müheykel,** *A. s.* [Heykel'den] Heykel gibi.

**müheyya',** *A. s.* Hazırlanmış.

**müheyyi,** *A. s.* **1.** Hazırlayan. **2.** Bir hastalığa istidat kazandıran.

**müheyyic, müheyyice,** *A. s.* [Heyecan'dan] Heyecan uyandıran.

**mühib, mühibe,** *A. s.* [Heybet'ten] **1.** Heybetli. **2.** Korkulur, tehlikeli.

**mühimm, mühimme,** *A. s.* **1.** Önemli. **2.** Düşündüren. **3.** Gerekli.

**mühimmat,** *A. i.* Gerekli şeyler. Savaş eşyası.

**mühimme,** *A. i.* Düşündüren, uğraştıran iş.

**mühîn,** *A. s.* **1.** Hor gören. **2.** Hakîr, alçak, hor. **3.** Hayin.

**mühlet,** *A. i.* Vakit verme. Bir işi belli bir zaman için geri bırakma.

**mühlik, mühlike,** *A. s.* [Helâk'tan] Öldüren, öldürücü.

**mühmel,** *A. s.* **1.** Bırakılmış. Bakılmamış. İhmal olunmuş. **2.** (Arap alfabesinde) Noktasız harf. **3.** Önemsiz, anlamsız.

**mühmelât,** *A. i.* [Mühmel ç.] Anlamsız, manasız lafızlar.

**mühmil,** *A. s.* İhmal eden, bakmayan.

**mühr,** *F. i.* **1.** Mühür. *Mühr-i Süleyman,* Süleyman peygamberin mühründe bulunduğu söylenen birbirine girmiş iki üçgen şekli.

**müjde,** *F. i.* **1.** Sevindirecek haber. **2.** İyi haber getirene verilen bahşiş. **3.** Muştu.

**müjdegâni, müjdegâne,** *F. i.* Müjdeye karşı verilen bahşiş.

**müjderes, müjderesan,** *F. s., i.* [Müjde-res, resan] Müjdeci, Muştucu.

**müje,** *F. i.* Kirpik. *Tig-i müje, tir-i müje,* kirpiğin kılıcı, oku (bakışın öldürücülüğü).

**müjgân,** *F. i.* [Müje ç.] Kirpikler.

*Hâr-i müjgân nişter-i müjgân*
*naveg-i müjgân suzen-i müjgân*

**mükâ'ab,** *A. s.* **1.** Mikâp, küb.
**mükabere,** *A. i.* [Kibr'den] Tartışmada kurala aykırı olarak ağız kalabalığıyle karşısındakini alt etmeye çalışma.
**mükâfat,** *A. i.* [Kifayet'ten] Bir hizmet veya iyiliğe karşı edilen iyilik.
**mükâfi,** *A. s.* [Kifayet'ten] Eşit, beraber. *Kat-i mükâfi,* (Geo.) parabol.
**mükâlemat,** *A. i.* [Mükâleme ç.] Konuşmalar.
**mükâleme,** *A. i.* [Kelâm'dan] **1.** Konuşma. Söyleşme. **2.** Bir işi sonuçlamak için iki devlet temsilcilerinin görüşmesi.
**mükari,** *A. i.* [Kira'dan] Mekâri. Kiraya veren.
**mükâşefe,** *A. i.* [Keşf'ten] (Tas.) Gerçek ehline: *1.* Tanrı sırlarının görünmesi. *2.* Onların Tanrı nurunu görmeleri.
**mükâşeha,** *A. i.* Birine karşı kin besleme.
**mükâtebat,** *A. i.* [Mükâtebe ç.] Mektuplar.
**mükâtebe,** *A. i.* Birbirine yazma. Yazışma. Mektuplaşma.
**mükâtib,** *A. i., s.* Mektup yazan. Mektuplaşan.
**mükâvaha,** *A. i.* Savaşta üstün gelme. Alt etme.
**mükedder,** *A. s.* [Keder'den] **1.** Bulanık, bulandırılmış. **2.** Kederli, üzüntülü.
**mükeddir,** *A. s.* [Keder'den] **1.** Bulandıran. **2.** Keder veren.
**mükehhal,** *A. s.* [Kuhl'den] Sürmeli.
**mükelleb,** *A. s.* Bukağı ve benzeri şeylerle bağlı.
**mükellef, mükellefe,** *A. s.* [Külfet'ten] **1.** Bir işi yapmaya yada bir vergiyi vermeye mecbur olan. **2.** Çok resmî, mükemmel surette yapılmış olan.
**mükellel,** *A. s.* [İklil'den] Taçlı. Başında taç olan.
**mükenna,** *A. s.* [Künye'den] Künyesi olan.
**mükemmel, mükemmele,** *A. s.* [Kemal'den] Tam. Olgun. Kemal bulmuş.
**mükemmil,** *A. s.* [Kemal'den]. Tamlayan. Tamlayıcı.
**mükerrem, mükerreme,** *A. s.* [Kerem'den] Saygı değer. Sayılan, ululandırılan.
**mükerremen,** *A. zf.* Saygı ile, ikram ile.
**mükerrer, mükerrere,** *A. s.* Tekrar olunmuş. Birbiri üstüne iki yada daha çok kez olmuş.
**mükerrerât,** *A. i.* [Mükerrer ç.] Mükerrer şeyler.
**mükerreren,** *A. zf.* Tekrar olarak, bir daha.
**mükerrir,** *A. s.* **1.** Tekrar eden. İki yada daha çok suç işleyen.

**mükesser, mükessere,** *A. s.* [Kesr'den] Kırık, kırılmış. *Cem-i mükesser* (Arap gra.) Kurala uymayan, kuralla yapılmayan çoğullar.

**mükessif, mükessife,** *A. s.* [Kesafet'ten] Koyulaştıran.

**mükessife, miksefe,** *A. i.* Fransızcadan *condonsateur* karşılığı olarak, kondansatör (XX. yy.).

**mükessir,** *A. s.* [Kesr'den] Kıran.

**mükevven,** *A. s.* [Kevn'den] Yapılmış, vücut bulmuş, meydana getirilmiş.

**mükevvenat,** *A. i.* Yaratıkların hepsi.

**mükevvin, mükevvine,** *A. s.* [Kevn'den] Yapan, meydana getiren.

**mükeyyifat,** *A. i.* Keyif veren şeyler. Sarhoşluk getiren ve tiryakilik veren şeyler.

**mükezzib, mükezzibe,** *A. s.* [Kizb'den] Yalancı çıkaran. Yalanlayan.

**mükibb,** *A. s.* Bir şeyin üzerine çok düşen. Başını eğip uğraşan.

**mükrehen,** *A. zf.* Zorla.

**mükrem,** *A. i.* Kerem ve şeref ile nitelenmiş olan.

**mükrem,** *A. s.* İkram edilmiş; ağırlanmış.

**mükrim, mükrime,** *A. s.* [Kerem'den] İkram eden. İkramcı. Ağırlayan. Misafirseven.

**müktefi, müktefiye,** *A. s.* [Kifayet'ten] Yeter bulan.

**mükteseb, müktesebe,** *A. s.* [Kisb'den] Kazanılan, kazanılmış. Ele geçirilmiş.

**müktesebat,** *A. i.* [Mükteseb ç] Elde edilmiş bilgiler.

**müktesib, müktesibe,** *A. s.* [Kisb'den] Kazanan, elde eden.

**mülâaba,** *A. i.* [Lû'b'dan] Oynaşma.

**mülâbese, mülâbeset,** *A. i.* [Lebs'ten] **1.** Benzeyen iki şeyin birbirinden ayırt edilemeyerek karıştırılması. **2.** Münasebat, yakınlık.

**mülâhaza,** *A. i.* [Lahz'dan] **1.** Dikkatle bakma. **2.** İyice düşünme [ç. **Mülâhazat**].

**mülâhham, mülâhhama,** *A. s.* [Lâhm'dan] Etli, şişman.

**mülâhhas, mülâhhasa,** *A. s.* Özü ve önemli noktasından gayrısı çıkarılarak özetlenmiş.

**mülâkat,** *A. i.* [Lika'dan] Buluşma. Birleşme. Görüşme.

**mülâki,** *A. s.* [Lika'dan] Buluşan, kavuşan. Görüşen.

**mülâkkab, mülâkkabe,** *A. s.* [Lâkab'dan[ Lakaplı. Lakaplanmış.

**mülâmese,** *A. s.* [Lems'ten] Bir-

birine dokunma. Temas etme.

**mülasık, mülâsıka,** *A. s.* [Lusuk' tan] Bitişik, yapışık. Yanyana bulunan.

**mülâtafa,** *A. i.* [Lûtf'tan] **1.** Lütuf etme. Yumuşak davranma. **2.** Latife söyleşme. Şakalaşma.

**mülâtafât,** *A. i.* [Mülâtafa ç.] Latifeler.

**mülâttıf,** *A. i., s.* [Lûtf'tan] Yumuşatıcı (ilâç).

**mülâyemet,** *A. i.* **1.** Uygunluk. **2.** Yumuşaklık. **3.** Bağırsakların yumuşaklığı.

**mülâyim, mülâyime,** *A. s.* **1.** Uygun, uyar. **2.** Yavaş, yumuşak. **3.** Pekliği olmayan.

**mülâzemet,** *A. i.* [Lüzum'dan] **1.** Bir şey veya kimseye ayrılmaz şekilde bağlanma. **2.** Gidip gelme. Bir işle sürekli uğraşma. **3.** Bir memurluğa geçmek için bir daireye maaşsız olarak gidip gelme.

**mülâzim,** *A. s.* [Lüzum'dan] **1.** Bir yere veya bir kimseye tutunup kalan. **2.** (*i.*) Bir daireye maaşsız olarak gidip gelen, stajiyer. **3.** Teğmen.

**mülcem,** *A. i.* Gem. Yular.

**mülci,** *A. s.* Zorlayan, zorla yaptıran.

**mülebbes,** *A. s.* [Lebs'ten] **1.** Giyilmiş. **2.** Farkedilmez, karışık. İltibaslı.

**müleffika,** *A. i.* [Telfik'ten] Fransızcadan *les éclectiques* sözünün karşılığı, seçmeciler (XX. yy.).

**mülemma',** *A. s.* **1.** Alaca. Renk renk. **2.** (Ed.) Her dizesi başka dilde manzume. **3.** Sıvanmış, bulaşmış.

**mülevven, mülevvene,** *A. s.* [Levn'den] **1.** Renkli. **2.** Boyalı, boyanmış. *Sem-i mülevven,* (Psi.) Fransızcadan *audition colorée* karşılığı, renkli işitme (XX. yy.).

**mülevves,** *A. s.* [Levs'ten] **1.** Pis. Bulaşık. **2.** Karmakarış.

**mülevvin,** *A. i.* [Levn'den] Boyayan. Renk veren.

**müleyyin, müleyyine,** *A. s.* [Liynet'ten] Yumuşatan. Liynet veren.

**mülga,** *A. s.* [Lâgv'den] Kaldırılmış.

**mülhak, mülhaka,** *A. s.* [Lühuk' tan] **1.** Katılmış. Eklenmiş. **2.** Bağlı, ait.

**mülhakat,** *A. i.* [Mülhak ç.] **1.** Katmalar, ekler. **2.** Bir merkeze bağlı yerler.

**mülhem, mülheme,** *A. s.* İlham olunmuş. Tanrı tarafından zihnine, kalbine ilka olunmuş.

**mülhim, mülhime,** *A. s.* [İlham' dan] İlham eden (kadın.)

**mülhid, mülhide,** *A. s., i.* [Lâhd' den] Dinsiz, imansız [ç. **Melâhide, mülhidîn**].

**mülimme,** *A. s., i.* Felâket.

**mülk, milk,** *A. i.* **1.** Toprak ve akar gibi irat getiren taşınmaz mal. **2.** Vakıf olmayıp sahaibin malı olan toprak veya akar. **3.** Bir devletin ülkesi.

**mülki, milki,** *A. s.* **1.** Bir ülkeye ait, ülke ile ilgili. **2.** Ülke idaresine ait, onunla ilgili. **3.** Asker ve sarıklı sınıfından başka (memurlar).

**mülkiyye, milkiyye,** *A. i.* Asker ve sarıklı sınıfının dışındaki memurlar sınıfı. *Mekteb-i Mülkiye,* idare memuru yetiştirmek üzere kurulmuş okul.

**mülkiyyet, milkiyyet,** *A. i.* Vakıf olmayan toprakların, akarların niteliği ve durumu.

**mültasık, mültasıka,** *A. s.* **1.** Bitişik, yapışık. **2.** Birbirine bağlanmış.

**mültebis, mültebise,** *A. s.* [Lebs' ten] İltibası olan. Diğer bir şeyden ayırdedilemez.

**mülteca,** *A. i.* Sığınılacak yer.

**mülteci,** *A. i.* Sığınan.

**mültefet,** *A. s.* İltifat edilmiş.

**mülteff,** *A. s.* Birbiri üzerine veya içine sarılmış.

**mültefit, mültefite,** *A. s.* **1.** İltifat eden. **2.** Önem veren.

**mültehib, mültehibe,** *A. s.* [Lehb' den] **1.** Alevlenmiş, tutuşmuş. **2.** Yanıp yakaran.

**mültehik, mültehika,** *A. s.* [Lühuk'tan] İltihak etmiş. Katılmış, katıştırılmış.

**mülteim, multeime,** *A. s.* Unulan, iyileşen. Kapanan (yara).

**mülteka,** *A. s.* [Lika'dan] Kavuşma, buluşma, birleşme yeri.

**mültekım,** *A. s.* [İltikam'dan] Yutan.

**mültekıt,** *A. s.* [Lâkt'tan] Yerde bulunan şeyi kaldırıp alan. Derleyen.

**mültemes, mültemese,** *A. s.* [Les' ten] Biri tarafından tutularak işinin görülmesi rica edilen.

**mültemi', mültemia,** *A. s.* Parlayan, parıldayan.

**mültemis,** *A. s.* [Lems'ten] İltimas eden. Biri için aracılık edip işinin görülmesini dileyen.

**mültevi, mülteviyye,** *A. s.* Eğilmiş, bükülmüş. Sarılmış.

**mültezem,** *A. s.* [Lüzum'dan] Gerekli sayılarak olmasına çalışılan.

**mültezim, mültezime,** *A. s.* [Lüzum'dan] **1.** Bir şey veya bir kimseyi gerekli sayıp taraflılık gösteren. **2.** (*i.*) Bir dev-

let gelirini götürü olarak üstüne alıp toplayan.

**mülûk,** *A. i.* [Melik ç.] Hükümdarlar.

**mülûkâne,** *A. zf.* Hükümdara lâyık. Onunla ilgili.

**mülzem, mülzeme,** *A. s.* [Lüzum'dan] Tartışmada söyleyecek söz bulamayıp susan. Susturulmuş.

**mülzim,** *A. s.* [Lüzum'dan] Susturan, karşılığa yer bırakmayan.

**mümanaat,** *A. i.* [Men'den] Karşı durma, razı olmama.

**mümarese, mümareset,** *A. i.* Tekrar edile edile, çok yapıla yapıla kazanılan ustalık. Alışıklık [ç. **Mümaresat**].

**mümas,** *A. s., i.* [Mess'ten] **1.** Dokunan, ilişen. **2.** (Geo.) Teğet. **3.** (Trigo.) Tangent.

**mümaselet,** *A. i.* [Misl'den] **1.** Benzeyiş. **2.** (Fel.) Benzemiş. **3.** (Mat.) Homoteti.

**mümasil, mumasile,** *A. s.* [Misl'den] **1.** Benzeyen. (Mat.) Homotetik.

**mümaşat,** *A. s. i.* **1.** Birlikte yürüme. Yoldaşlık. **2.** Yalandan uyma. **3.** Geçinmek için evet deme.

**mümatala,** *A. i.* Bugün yarın diye işi uzatma.

**mümehhed,** *A. s.* [Mehd'den] **1.** Yayılmış, serilmiş. **2.** Düzeltilmiş, düzgün hale getirilmiş.

**mümehhid,** *A. s.* [Mehd'den] **1.** Yayan. **2.** Düzenleyen.

**mümessek,** *A. s.* [Misk'ten] Misklenmiş. Mis kokulu.

**mümessil,** *A. s.* [Misl'den] **1.** Temsil eden, benzeten. **2.** Kitap bastıran, editör. **3.** Temsilci, birinin adına davranan. **4.** Aktör, rol temsil eden. **5.** Eriten, kendine benzeten anlamında Fransızcadan *assimilateur* karşılığı (XIX. yy.).

**mümevveh,** *A. s.* Hayalî, görünüşte haklı olan.

**mümeyyiz, mümeyyize,** *A. s.* **1.** İyiyi kötüyü, eğriyi doğruyu ayırdeden. **2.** (*i.*) Bir dairede kâtiplerin yazdıklarını düzelten kâtip. **3.** Öğrencilerin sınavlarında bulunup bilgilerini yoklayan kimse.

**mümill,** *A. s.* [Melâl'den] Bıktıran, usanç veren.

**mümidd, mümidde,** *A. s.* [Meded'den] Yardımcı. İmdatçı.

**mü'min, mü'mine,** *A. s., i.* [Emn'den] Tanrı birliğine Muhammet peygambere ve islâm dininin öteki temellerine inanan. İslâm, Müslüman.

**mü'minat,** *A. i.* [Mü'min ç.] İslâm kadınları.

**mü'minîn,** *A. i.* [Mü'min ç.] Müminler, *Emîr-ül-müminin,* İslâm halifesi.

**mümkin, mümkine,** *A. s.* [Mekânet'ten] Mümkün. Olabilen. Olağan.

**mümkinat,** *A. i.* [Mümkin ç.] Olabilir şeyler.

**mümsik, mümsike,** *A. s.* **1.** Çok imsak eden. **2.** Pinti. Eli sıkı.

**mümtaz, mümtaze,** *A. s.* **1.** Başkasından ayrılmış. **2.** Ayrı tutulan. **3.** Özel idare olunan.

**mümtaziyyet,** *A. i.* Mümtazlık.

**mümted, mümtedde,** *A. s.* [Med'den] Uzayan. Süren, sürekli.

**mümtehan,** *A. s.* [Mihnet'ten] Deneyen. Sınayan.

**mümtehin,** *A. s.* [Mihnet'ten] Deneyen. Sınayan.

**mümteli,** *A. s.* [Melâ'dan] **1.** Dolu, dolgun. Dolmuş. **2.** Mide dolgunluğuna uğramış.

**mümteni, mümtenia,** *A. s.* [Men'den] **1.** İmtina eden, razı olmayan. **2.** Olamayacak. **3.** (Man.) Olamazlı.

**mümtesil,** *A. s.* [Misl'den] Aldığı emre uyan.

**memtezic, mümtezice,** *A. s.* [Mezc'den] **1.** Karıştırılır. **2.** Birbirine çok uygun. **3.** Tamamıyle kapanan, aralık bırakmayan. **4.** Herkesle iyi geçinir.

**mümza,** *A. s.* İmza olunmuş, imzalı.

**mümzi, mümziyye,** *A. s.* İmza eden. İmza sahibi.

**münacat,** *A. i.* **1.** Tanrıya dua etme, yalvarma. **2.** Tanrıya dua konulu manzume.

**münada,** *A. i.* [Nida'dan] Seslenme, çağırma.

**münademet,** *A. i.* [Nedm'den] Nedimlik etme.

**münadi,** *A. i.* [Nida'dan] Tellâl.

**mün'adim,** *A. s.* [Adem'den] Yok olan.

**münafat,** *A. i.* [Nefy'den] Birbirine karşıt olma.

**münaferet,** *A. i.* [Nefret'ten] Nefret etme. Sevişmeme.

**münafese, münafeset,** *A. i.* [Nefs'ten] Birbirine kin, gizli düşmanlık gösterip çekememe [ç. **Münaferat**].

**münafi, münafiyye,** *A. s.* [Nefy'den] Karşıt, uymaz. Uyuşamaz.

**münakalât,** *A. i.* [Münakale ç.] Nakil, işlettirme. Ulaştırma işleri.

**münakale,** *A. s.* [Nakl'den] **1.** Taşıma. **2.** Ulaştırma. **3.** Aktarma.

**münakasa,** *A. i.* [Naks'tan] Eksiltme.

**münakasat,** *A. i.* [Münakasa ç.] Münakasalar. Eksiltmeler.

**münakaşa,** *A. i.* [Nakş'tan] **1.** Atışma, çekişme. **2.** Tartışma.

**münakeha,** *A. i.* [Nikâh'tan] Nikâh kıyışma [ç. **Münakehat**].

**mün'akid, mün'akide,** *A. s.* [Akd'den] **1.** Bağlanmış, bağlı, düğümlü. **2.** İki taraf arasında resmî olarak kabul edilmiş.

**mün'akis, mün'akise,** *A. s.* [Aks'ten] **1.** Tersine dönmüş, çevrilmiş. **2.** Bir yere çarpıp geri dönmüş (ışık, ses).

**münakiz, münakıza,** *A. s.* [Nakz'dan] Birbirini tutmayan, karşıt olan.

**münakkalı, münakkaha,** *A. s.* **1.** Soyulmuş ayıklanmış. **2.** En iyileri seçilmiş, seçkin. **3.** İdare için fazlası kesilmiş (gider),

**münakkahiyyet,** *A. i.* (Ed.) Munakkah olma hali.

**münakkaş,** *A. s.* [Nakş'tan] Nakışlı, resimli.

**münakkat, münakkata,** *A. s.* (Nokta'dan) Noktalı. Nokta konmuş.

**münasafa,** *A. i.* [Nısf'tan] Yarı yarıya paylaşma. İki eşit parçaya ayırma.

**münasafeten,** *A. zf.* Yarı yarıya.

**münasebat,** *A. i.* [Münasebet ç.] Münasebetler. İlgiler. İki kimse veya heyet arasındaki bağlar, alışveriş.

**münasebet,** *A. i.* [Nisbet'ten] **1.** İki şey arasındaki uygunluk. **2.** Yakışma. **3.** İlgi. Yakınlık, bağ. **4.** Yanaşma, vesile.

**münasib, münasibe,** *A. s.* [Nisbet'ten] **1.** Uygun. **2.** Yakışık, yaraşık.

**münaşede,** *A. s.* [Neşide'den] Karşılıklı neşide söyleme.

**mün'atıf,** *A. s.* [Atf'tan] Sapan. Bir yöne doğru dönen.

**münavebe,** *A. s.* [Nöbet'ten] Nöbetleşme. Nöbetle iş görme.

**münavebeten,** *A. zf.* Nöbetle, sıra ile.

**münavele,** *A. i.* Sunma. Sunuşma.

**münazaa,** *A. s.* [Nez'den] Ağız kavgası.

**münazara,** *A. i.* [Nazar'dan] Kurala uygun olarak karşılıklı konuşma, tartışma.

**münazaaünfih,** *A. s.* Üzerinde birlik kurulmuş, ayrılık olan şey. Kavgalı, davalı.

**münazır,** *A. s.* Münazara eden. Tartışan [ç. **Münazırin**].

**münazi', münazia,** *A. s.* [Nez'den] Ağız kavgasına girişen. Kavgacı.

**mün'azil,** *A. s.* [Azl'den] **1.** Ayrılmış, el etek çekmiş. **2.** Memurluktan çıkarılmış.

**münbagi,** *A. s.* Yakışan, lâyık.

**münbais,** *A. s.* **1.** Gönderilmiş. **2.** Bir şeyden ileri gelmiş. Bir şeyin çıkardığı.

**münbasit,** *A. s.* [Bast'tan] **1.** Açılmış, yayılmış, açık. **2.** Açık, ferah.

**münbit, münbite,** *A. s.* [Nebat' tan] Ekilen şeyi güzel yetiştiren, verimli.

**münceli,** *A. s.* [Cilâ'dan] **1.** Parlayan. Parlak. **2.** Meydana çıkıp besbelli görünen.

**müncemid, müncemide,** *A. s.* [Cümud'dan] **1.** Donmuş, donuk. **2.** Buz halinde olan.

**müncerr,** *A. s.* [Cerr'den] **1.** Sürülen, bir tarafa kayıp giden. **2.** Varıp sona eren.

**müncezib,** *A. s.* [Cezb'den] Beriye çekilen.

**münci,** *A. s.* [Necat'tan] Kurtaran.

**mündefi', mündefia,** *A. s.* [Def' den] Geçmiş, savulmuş.

**mündefiat,** *A. i.* Yaralardan çıkan cerahat gibi şeyler.

**mündemic, mündemice,** *A. s.* **1.** Bir şeyin içine sokulmuş veya sarılmış. Konulmuş. **2.** (Fel.) İçkin.

**münderic,** *A. s.* [Derc'den] Bir şeyin içinde bulunan. İçine konulmuş, sıkıştırılmış.

**mündericat,** *A. i.* Bir kitap, dergi, gazetenin içinde bulunanlar.

**münderis, münderise,** *A. s.* İzi, nişanı kalmamış. *Evkaf-i münderise,* yıkılıp gitmiş vakıflar.

**münebbih, münebbihe,** *A. s.* **1.** Uyandıran. Uykudan kaldıran. **2.** Dalgınlıktan kurtaran.

**münecci,** *A. s.* [Necat'tan] Kurtarıcı.

**müneccim,** *A. i.* [Necm'den] **1.** Yıldızları gözleyen, yıldız bilgisini iyi bilen. **2.** Yıldızların durumundan hükümler çıkaran, falcı.

**münekkid,** *A. s.* Tenkitci (XX. yy.).

**münevver, münevvere,** *A. s.* [Nur'dan] Parlatılmış. Aydınlatılmış. Işıklı.

**münevvim, münevvime,** *A. s.* [Nevm'den] Uyutan, uyku getiren (ilâç).

**münevvir,** *A. s.* [Nur'dan] Parlatan, aydınlatan.

**münezzeh,** *A. s.* [Nezahet'ten] Arı, temiz. Bir sıfatla nitelenmeyen veya bir şeye muhtaç olmayan.

**münfail, münfaile,** *A. s.* [Fiil' den] **1.** İçine işlemiş. Alınmış, gücenmiş. **2.** Fransızcadan *passif* sözünün karşılığı olarak. **3.** (Gra.) Edilgin. **4.** (Kim.) Dingin.

**münfasıl, münfasıla,** *A. s.* **1.**

(İşinden) Ayrılmış. **2.** Ayrı. Bitişik değil. **3.** Ayrılık.

**münfehim,** *A. s.* [Fehm'den] Anlaşılan, kavranılan.

**münfekk,** *A. s.* [Fekk'ten] Ayrılmış, çıkmış, sökülmüş. *Gayr-i münfek,* ayrılmaz, bitişik.

**münfelik,** *A. s.* [Felâk'tan] **1.** Açılan, görülen. **2.** Patlayan.

**münferic, münferice,** *A. s.* [Fürc'ten] Arası açık, geniş. İki yanı birbirinden uzak. *Zaviye-i münferice,* (Geo.) geniş açı.

**münferid, münferide,** *A. s.* [Ferd'den] **1.** Yalnız, tek. Kendi başına. Ayrı. **2.** Fransızcadan *isolé* karşılığı.

**münferiden,** *A. zf.* **1.** Yalnız, tek olarak. **2.** Ayrı ayrı, birer birer.

**münfesih, münfesiha,** *A. s.* [Fesh'ten] Hükmü kaldırılmış.

**münfetih,** *A. s.* [Feth'ten] Açılmış, açık.

**münfık,** *A. s.* [Nafaka'dan] Nafaka veren, besleyen.

**münhadib,** *A. s.* [Hadeb'den] Kamburlanmış. Eğri.

**münhadir,** *A. s.* İnişli. Eğik.

**münhall, münhalle,** *A. s.* [Hall'den] **1.** Çözülmüş. **2.** Açık olan, memuru olan yer. **3.** (Kim.) Erir, erimiş.

**münhallât,** *A. i.* Açık memuriuklar.

**münhani, münhaniyye,** *A. s.* **1.** Eğri, kamburlu. **2.** (Geo.) Eğri, eğrili, eğrisel.

**münhanik,** *A. s.* [Hunk'tan] Boğulmuş. Boğuk.

**münharif, münharife,** *A. s.* **1.** Sapan, doğru gitmeyen. **2.** Çarpık. Sapa. **3.** Sağlam olmayan. **4.** (Geo.) Dört kenar.

**münhasır,** *A. s.* [Hasr'dan] **1.** Her tarafı kuşatılmış. Yalnız bir şey veya bir kimseye mahsus.

**münhasıran,** *A. zf.* Yalnız, sadece.

**münhasif, münhasife,** *A. s.* [Husuf'tan] **1.** Sönükleşme, sönmüş gibi olma. **2.** Ayın sönükleşmesi.

**münhatt,** *A. s.* Yeri aşağı olan, alçak. Çukur.

**münhebıt,** *A. s.* [Hübut'tan] Yukarıdan aşağıya inmiş. Düşmüş.

**münhedim, münhedime,** *A. s.* [Hedm'den] Yıkılmış, harap olmuş.

**münhemik,** *A. s.* Bir işin üstüne çok düşen. Bir işle çok uğraşan.

**münhezim, münhezime,** *A. s.* [Hazm'den] Hazın olunan, sinen.

**münhezim, münhezime,** *A. s.* [Hezimet'ten] Bozulmuş, bozguna uğramış.

**münhezimen,** *A. zf.* Yenilerek, bozularak.

**münib,** *A. s.* Azgınlığı bırakarak Tanrıya yönelen.

**münif, münife,** *A. s.* Yüksek, ulu.

**mün'im,** *A. s.* [Nimet'ten] **1.** Nimet veren, yedirip içirten. **2.** Velinimet.

**mün'imane,** *A. s., zf.* İkramcı, velinimet bir kimseye yakışır yolda.

**münir, münire,** *A. s.* [Nur'dan] Nurlandıran, parlak, ışık veren.

**münkad,** *A. s.* Bağlı, boyun eğmiş.

**münkalib, münkalibe,** *A. s.* [Kalb'den] **1.** İnkılâp eden. değişen. **2.** Başka şekle giren. **3.** (Kim.) Evirik.

**münkarız, münkarıza,** *A. s.* [Karz'dan] Tükenip bitmiş. Arkası kesilmiş, sönmüş.

**münkazi,** *A. s.* [Kaza'dan] Bitmiş, tükenmiş, ardı kesilmiş.

**münker,** *A. s.* [Nekr'den] **1.** Kabul olunmayan. **2.** Beğenilmeyen, inkâr olunan. **3.** Şeriatçe yapılması hoş görülmeyen.

**münkerat,** *A. i.* Şeriatın yasak ettiği, uygun görmediği şeyler.

**münkesif, münkesife,** *A. s.* [Küsuf'tan] Küsufa uğramış, tutulmuş (güneş).

**münkesir, münkesire,** *A. s.* [Kesr'den] **1.** Kırılmış, kırık. **2.** Gücenmiş. *Hatt-i münkesir,* (Geo.) kırık çizgi.

**münkeşif, münkeşife,** *A. s.* [Keşf'ten] **1.** Meydana çıkmış. Açık, görünen. **2.** Yeni bulunmuş.

**münkir, münkire,** *A. s.* [Nekr'den] **1.** İnkâr eden. Kabul etmeyen. **2.** (*ö. i.*) Mezarda soru soracak olan iki melekten biri.

**münsaak,** *A. s.* **1.** Birine bağlı olan ve peşinden giden. **2.** Gönderilmiş olan.

**münsecil,** *A. s.* [Sicil'den] Mahkeme defterine yazılmış, sicile geçmiş.

**münsecim,** *A. s.* İnsicamlı, düzgün.

**münsedd, münsedde,** *A. s.* [Sedd'den] Tıkanmış, tıkalı, kapalı.

**münselib,** *A. s.* [Selb'den] Kaldırılmış kaçırılmış.

**münselih,** *A. s.* [Selh'ten] **1.** Soyulmuş, derisi yüzülmüş. **2.** Son gününe yetişmiş (ara ayı).

**münselik,** *A. s.* [Silk'ten] Bir yola girip orada giden. Bir tarikata girmiş, bir meslek tutmuş.

**münşakk,** *A. s.* [Şakk'tan] Yarılmış. Yarma.

**münşeat,** *A. i.* Kaleme alınmış şeyler. Nesir yazılar. Mektuplar.

**münşeib,** *A. s.* [Şi'b'den] Kollara ayrılmış, dallanmış.

**münşerih,** *A. s.* [Şerh'ten] Açık, ferahlı, eğlenen, sıkılmayan.

**münşi,** *A. s., i.* Nesir yazı yazan. İyi kâtip.

**müntahab, müntahabe,** *A. s.* [Nahb'den] Seçilmiş. Seçkin.

**müntahabat,** *A. i.* Seçilmiş eserler veya fıkralar.

**müntahil,** *A. s.* [Nahl'den] Başkasının eserini çalan, kendininmiş gibi gösteren.

**müntahib, müntahibe,** *A. i.* [Nahb'den] Seçen. Seçmen.

**müntahir,** *A. i.* [Nahr'den] Kendini öldüren.

**müntakid,** *A. s.* Fransızcadan *le critique* sözüne karşılık olarak kullanılmıştır (XIX. yy. sonları).

**müntakil, müntakille,** *A. s.* [Nakl'den] **1.** İntikal eden. Miras kalmış. **2.** Ölmüş.

**müntakim, müntakime,** *A. s.* [Nakm'den] Öç alan.

**müntefi,** *A. s.* [Nefy'den] Görünmez olan.

**müntefi',** *A. s.* [Nef'ten] Fayda gören, kâr kazanan.

**müntefih,** *A. s.* [Nefh'ten] Şişmiş. Şişkin. Hava ile dolmuş, üfürülmüş.

**münteha, müntehaiye,** *A. s.* [Nihayet'ten] **1.** Bir şeyin varabildiği son yer. **2.** Son. Uç.

**müntehi, müntehiyye,** *A. s.* [Nihayet'ten] **1.** Son dereceyi bulan. **2.** Biten. Sona eren. **3.** Son, en son. **4.** Bir şeyi tamamlayan.

**müntehib,** *A. s.* [Nehb'den] Yağma eden. Çapul eden.

**müntehiz,** *A. s.* Vakit ve fırsatı kaçırmayan.

**müntesib, müntesibe,** *A. s.* [Nisbet'ten] Birine çatmış, birinin adamı olmuş. Bir şeyle ilgili.

**müntesic,** *A. s.* [Nesc'den] Dokunmuş.

**müntesik,** *A. i.* [Nesak'tan] **1.** Bir sıraya dizilmiş, düzgün. **2.** (Fel.) Düzenleşik.

**müntesir,** *A. s.* [Nesr'den] Dağınık, yayınık.

**münteşir, münteşire,** *A. s.* [Neşr'den] **1.** Yayılmış. Açılmış, dağınık. **2.** Duyulmuş. Etrafa yayılmış. **3.** Basılmış ve yayılmış.

**müntic,** *A. s.* Netice veren. Görünen. Sonuca eren.

**müntin, müntine,** *A. s.* Pis kokan, kokmuş. Bozuk. *Bahr-i Müntin,* Azak denizi.

**münzecir,** *A. s.* Yasak edilmiş ve yapılmaması emredilmiş.

**münzel, münzele,** *A. s.* [Nüzul'den] İndirilmiş, gökten inmiş.

**münzevi, münzeviyye,** *A. s.* **1.** İnziva etmiş, köşeye çekilmiş. **2.** (*i.*) Köşesine çekilip kimse ile görüşmeyen kimse.

**münzir, münzire,** *A. s.* [Nezr'den] Doğru yolda yürümeyi sağlamak için kandırıcı sözlerle korkutan.

**müraat,** *A. i.* [Riayet'ten] Saygı. Gözetme, bakma, koruma; *müraat-i nazîr,* anlam bakımından birbirine uygun kelimeleri bir ibarede toplama.

**müracaat,** *A. i.* [Rücu'dan] **1.** Geri dönme. **2.** Başvurma, danışma, yardım isteme [ç. **Müracaât**].

**müracaatgâh,** *F. i.* [Müracaatgâh] Başvurulacak yer.

**müradif, müradife,** *A. s.* [Redf'ten] **1.** Bir anlamda olan, eşanlam. **2.** Arkadaş.

**mürafaa,** *A. i.* **1.** Dava açma. **2.** Davasını yargıca anlatma.

**mürafakat,** *A. i.* [Refakat'ten] Yol arkadaşlığı, arkadaşlık.

**mürafık,** *A. s.* [Refakat'ten] Yol arkadaşı, yoldaş.

**mürahik,** Bk. MÜRAHİK.

**mürai, müraiye,** *A. s.* [Ruyet'den] İkiyüzlü.

**müraiyane,** *A. zf.* İkiyüzlülükle, ikiyüzlülüğe yakışır şekilde.

**müraselât,** *A. i.* [Mürasele ç.] Mektuplar.

**mürasele,** *A. i.* [Resül'den] **1.** Mektuplaşma. **2.** Resmî kadı mektubu.

**müravede,** *A. i.* [Rud'dan] **1.** İstek. **2.** Sövme.

**mürayât,** *A. i.* [Ruyet] Gösteriş. İkiyüzlülük.

**mürci', mürcie,** *A. s.* [Rucu'dan] (Kim.) İndirgen.

**mürcie,** *A. i.* Din fırkalarından biri.

**mürd,** *F. s.* Ölmüş, gebermiş [ç. **Murdegân**].

**mürde,** *F. i., s.* Ölü, ölmüş. *Mürdedil,* duygusuz, ölü yürekli.

**mürdesenk,** *F. i.* Kurşundan çıkarılan madde. Fransızcadan *Litharge* karşılığı.

**mürdeşûy,** *F. i.* [Mürde-şûy] Ölü yıkayıcı.

**mürebbî, mürebbiye,** *A. s., i.* Çocuk terbiye eden kimse. *Mürebbî bizzat,* Fransızcadan *autodidact* karşılığı (XX. yy.).

**mürebbiye,** *A. i.* Çocuk terbiyesiyle uğraşan kadın.

**müreccah, müreccaha,** *A. s.* [Rüçhan] Üstün tutulan.

**müreccep,** *A. s.* Kutlu. (Yalnız recep ayı için *receb-i müreccep* sözünde kullanılır).

**müreccih,** *A. s.* [Rüchan'dan] Üstün tutan.

**müreffeh, müreffehe,** *A. s.* Geçineceği ve gerekli şeyleri sağlanmış, rahata kavuşturulmuş.

**müreffehen,** *A. zf.* Rahat ve varlık içinde olarak.

**mürekkeb,** *A. s.* [Rükûb'dan] İki veya daha çok şeyin karışmasından meydana gelen. Bileşik [ç. **Mürekkebât**].

**mürekkebat,** *A. i.* Bileşikler.

**mürekkebe,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *composées* (bileşikgiller) karşılığı (XIX. yy.).

**mürekkib, mürekkibe,** *A. s.* Terkip eden. Bir bileşiği meydana getiren.

**müressem,** *A. s.* [Resm'den] **1.** Yazılmış, çizilmiş. **2.** Resimler, çiçeklerle süslenmiş.

**müretteb, mürettebe,** *A. s.* [Rütbe'den] **1.** Sıralanmış. **2.** Kurulmuş, düzenlenmiş. **3.** Tâyin olunmuş.

**mürettebat,** *A. i.* **1.** Bir gemi personeli. **2.** Bir yer için düzenlenmiş kimseler.

**mürettib,** *A. s.* [Rüteb'den] **1.** Tertip eden, sıraya koyan. **2.** (*i.*) Basımevinde yazı dizgicisi [ç. **Mürettibîn**].

**mürevvak,** *A. s.* Süzülüp durultulmuş.

**mürevvic, mürevvice,** *A, s.* [Revac'dan] **1.** Geçiren, sürüm kazandıran. **2.** İtibar veren, yürüten.

**mürg,** *F. i.* Kuş. *Mürg-i seher,* (sabah kuşu) bülbül [ç. **Mürgan**]. (Ed. Ced.):

*-Mürg-i aşk -hevaîâh*
*-elhan -muhabbet*
*-hevadar ü*
*figanperver*

**mürgab,** *F. i.* [Murg'ab] **1.** Su kuşu. **2.** Ördek.

**mürgan,** *F. i.* [Mürg ç.] Kuşlar.

**mürgdil,** *F. s.* [Mürg'dil] Yüreksiz, korkak.

**mürid,** *A. i.* [Rud'dan] **1.** Emreden, buyuran. **2.** Bir şeyhe kendini teslim eden kimse. [ç. **Muridan**].

**müridane,** *A. s., zf.* Müride yakışır halde.

**mürr,** *A. s.* Acı.

**mürsel, mürsele,** *A. s.* [Resül'den] Gönderilmiş, yollanmış. *Mürselun ileyh,* kendisine bir şey gönderilmiş olan.

**mürselât,** *A. i.* **1.** Gönderilen şeyler. **2.** Melâikeler.

**mürselîn,** *A. i.* [Mürsel ç.] Peygamberler.

**mürsil,** *A. s.* [Resül'den] Gönderen, yollayan.

**mürşid, mürşide,** *A. s., i.* [Rüşd'den] **1.** Doğru yolu gösteren. Kılavuz. **2.** Müritlere

yol gösteren şeyh. **3.** Gafletten uyandıran.

**mürtecel,** *A. s.* Hemen söylenmiş söz.

**mürteci,** *A. s.* [Reca'dan] Ümitli, arzulu.

**mürteci', mürtecia,** *A. s.* [Rücu'dan] Geriye dönmek isteklisi. Fransızcadan *réactionnaire* karşılığı (XX. yy. başı).

**mürtecil,** *A. s.* Hemen, düşünmeden şiir söyleyen veya karşılık veren. Hazırcevap.

**mürtecilen,** *A. s.* Hemen şiir veya söz söyleyerek.

**mürteda',** *A. s.* Önlenmiş; bir şeyden çekinmiş.

**mürtefi', mürtefia,** *A. s.* [Ref'den] Yükselmiş. Yüksek. Yüce.

**mürteid,** *A. s.* [Ra'd'den] Ürküp titreyen.

**mürteiş,** *A. s.* [Ra'şe'den] Titreyen.

**mürtekib, mürtekibe,** *A. s.* [Rükûb'den] **1.** Kötü ve yakışmaz iş yapan. **2.** Rüşvetle iş gören.

**mürtesem, mürteseme,** *A. s.* [Resm'den] Resmedilmiş. Resimlenmiş.

**mürteşi,** *A. s.* [Rişvet'ten] Rüşvet alan.

**mürteşif,** *A. s.* Yudum yudum içen.

**mürteşih,** *A. s.* [Reşh'tan] Süzülmüş.

**mürtezık,** *A. s.* [Rızk'tan] Rızıklanan.

**mürtezik,** *A. i.* [Rızk'tan] Ulufe sahipleri.

**müruc,** *A. i.* [Meriç ç.] Çayırlar.

**mürur,** *A. i.* **1.** Geçme. Bir taraftan girip öteden çıkma. **2.** Geçip gitme. Sona erme. *Mürur-i zaman,* zaman aşımı.

**mürüvvet,** *A. s.* **1.** Yiğitlik, mertlik. **2.** İnsanlık. **3.** Çocuklarının önemli hayat dönemlerini baba ananın görme sevinci. *Bimürüvvet,* insaniyetsiz.

**mürüvvetmend,** *F. s.* [Mürüvvetmend] Mürüvvetli, insaniyetli,

**mürvarid,** Bk. MERVARID.

**müsaadat,** *A. i.* [Müsaade ç.] Müsaadeler.

**müsaade,** *A. i.* **1.** Yardım. **2.** İzin.

**müsaafa,** *A. i.* **1.** İş bitirme, yardım etme. **2.** (XX. yy.) Fransızca *Tolérance* karşılığı.

**müsab,** *A. s.* [Sevab'dan] Sevap kazanan.

**müsabaka,** *A. i.* [Sebak'tan] Birbirini geçmeye ve ileri olmaya çalışma. Yarışma.

**müsabakat,** *A. i.* [Sebak'tan] Yarış, yarışma.

**müsaberet,** *A. i.* Sürekli olarak uğraşma.

**müsaferet,** *A. i.* [Sefer'den] **1.** Yolculuk, seyahat. **2.** Konukluk.

**müsafir,** *A. s.* [Sefer'den] **1.** Yolculuk eden, yolcu. **2.** Yolculuk sırasında birinin evine konan, konuk. **3.** Hatır sorma veya görme için birinin evine giden. **4.** Gözde olan leke [ç. **Müsafirin**].

**müsafirhane,** *F. i.* [Müsafirhane] **1.** Han, otel. **2.** Müsafir olarak geçen resmî kimselerin konaklayacağı yer.

**müsahale,** *A. i.* [Sehl'den] Kolaylık ve yumuşaklık gösterme, aksilik çıkarmama.

**müsahhan, müsahhane,** *A. s.* [Suhunet'ten] Isıtılmış.

**müsahhar, müsahhare,** *A. s.* [Sihr'den] Büyülenmiş. Büyü ile aldanmış.

**müsahhar, müsahhare,** *A. s.* Teshir olunmuş, zaptedilmiş. Fetholunmuş.

**müsahhir,** *A. s.* Teshir eden, zapteden.

**müsaid, müsaide,** *A. s.* [Süud'dan] **1.** Yardım eden. **2.** İzin veren. Uygun. *Gayr-i müsaid, namüsaid,* bir işi olmayacak veya zor bir hale koyan.

**müsakkab,** *A. s.* [Sakb'dan] Delinmiş.

**müsal,** *A. i.* Sakal.

**müsalemet,** *A. i.* Taraflar arasında barışıklık.

**müsalemetkâr,** *F. s.* [Müsalemet-kâr] Barışçı.

**müsamaha,** *A. i.* [Semahat'tan] **1.** Görmezliğe gelme, göz yumma. **2.** Dikkat, aldırış etmeme.

**müsamahakâr,** *F. s.* [Müsamaha-kâr] Aldırmayan, ihmalci.

**müsamahakârane,** *F. s., zf.* Müsamaha ve ihmal ederek, aldırmayarak.

**müsamere,** *A. i.* Gece toplantı ve eğlenceleri [ç. **Müsamerat**].

**müsamih,** *A. s.* [Semahat'ten Göz yuman, aldırış etmeyen.

**müsanede, müsanedet,** *A. i.* Yardım etme, arka çıkma.

**müsaraat,** *A. i.* Sürat ve acele etme. İvme.

**müsaraaten,** *A. zf.* Süratli, acele olunarak. İvedilikle.

**müsaraka,** *A. i.* Çalma, hırsızlama.

**müsavat,** *A. i.* Aynı hal ve derecede olma. Eşitlik.

**müsavi,** *A. s.* Aynı hal ve derecede bulunan. Eşit.

**müsayefe,** *A. i.* [Seyf'ten] Kılıçla vuruşma. Düello.

**müsbet, müsbette,** *A. s.* [Sübut'tan] **1.** Kanıt gösteril-

miş, ispatlanmış. **2.** (Mat.) Pozitif. *Ulûm-i müsbette*, pozitif bilimler.

**müsbit, müsbite,** *A. s.* [Sübut'tan] İspata yarayan, ispat eden. *Evrak-i müsbite*, kanıt olabilecek kâğıtlar.

**müsebba',** *A. s.* [Seb'den] Yedili. Yedizli. Yedi parçadan meydana gelme.

**müsebbeb, müsebbebe,** *A. s.* [Sebeb'den] Sebep olunarak meydana getirilmiş olan.

**müsebbib, müsebbibe,** *A. s.* [Sebep'ten] **1.** Sebep olan. **2.** Kuran, meydana getiren. *Müsebbib-ül-esbab*, bütün sebeplerin sebebi (Tanrı).

**müsebbih,** *A. s.* [Tesbih'ten] Süphanallah diyen.

**müsebbiha,** *A. s.* Sağ elin ikinci parmağı, şahadet parmağı.

**müsebbihan,** *A. i.* [Müsebbih ç.] Tespih edenler, süphanallah diyenler. *Müsebbihan-i felek*, melekler.

**müsebbit,** *A. s.* [Sebt'ten] Tespit edici, sağlayıcı, sürekli kılan.

**müsecca', müseccaa,** *A. s.* [Seci'den] Cümlelerin sonu kafiyeli olan (nesir).

**müseccel, müseccele,** *A. s.* [Sicil'den] Sicile, deftere geçirilmiş. Mahkeme defterine kaydolunmuş.

**müseccil,** *A. s., i.* Şer'i mahkeme siciline geçiren arşiv memuru.

**müseddes,** *A. s.* [Süds'den] **1.** Altı kısımdan meydana gelmiş, altılı. **2.** (Ed.) Altışar mısralı bentlerden meydana gelmiş manzume. **3.** (Geo.) Altıgen.

**müsekkin, müsekkine,** *A. s.* [Sükûn'dan] Ağrı ve sızıyı durduran, uyuşturucu. *Deva-i müsekkin, edviye-i müsekkine*, uyuşturucu ilâçlar.

**müsellâh, müsellâha,** *A. s.* [Silâh'tan] Silâhlandırılmış; silâhlı. *Kuvay-i müsallâha*, silâhlandırılmış, silâhlı kuvvetler; *sulh-i müsallâh*, silâhla sağlanan barış.

**müsallâhan,** *A. zf.* Silâhlı olarak.

**müsellem,** *A. s.* Teslim olunmuş kimse tarafından inkâr veya reddedilmeyen.

**müselleman,** *A. i.* Yeniçeri zamanında yol işleri ile görevli asker kısmı.

**müsellemat,** *A. i. ç.* Genel olarak kabul edilmiş kaziyeler.

**müselleme,** *A. i.* Fransızcadan *dilenme* sözünün karşılığı, yardımcı teorem [XX. yy.].

**müselles,** *A. s., i.* [Selâse'den] **1.** Üçlü. Üç bölükten ibaret. **2.** (Geo.) Üçgen. **3.** Kaynatı-

larak üçte ikisi buharlaştırılan içki. *Müselles-i kaim-üz-zaviye,* dik üçgen; *-muhtelif-ül-adla',* çeşitkenar üçgen; *-münferic-üz-zaviye,* geniş açılı üçgen; *-mütesaviy -ül-adla,* eşkenar üçgen; *-mütesaviy-üs-sakeyn,* ikizkenar üçgen; *ittifak-i müselles,* Birinci Cihan Savaşı'na kadar Almanya, - Avusturya - Macaristan - İtalya arasındaki antlaşma.

**müsellesat,** *A. i.* Trigonometri.

**müsellim,** *A. i., s.* Teslim eden, veren. Osmanlı imparatorluğunda vilâyet teşkilleri yapılıncaya kadar, eyalet bölümleri olan yerlerde memur; veya bir vali adına iş gören kimse.

**müselman,** *F. i.* Bk. MÜSLÜMAN.

**müselsel, müselsele,** *A. s.* [Silsile'den] Zincir gibi birbirine bağlı olan.

**müselselen,** *A. zf.* Birbirinin ardından, aralıksız.

**müsemma,** *A. s.* [İsm'den] Bir ismi olan, adlanan. *Müsemma binnakîz,* hal ve davranışlarının aksini gösteren bir adı olan.

**müsemmen, müsemmene,** *A. s.* [Semane'den] **1.** Sekizli, sekiz parçadan meydana gelen. **2.** (Mat.) Sekizgen.

**müsenna, müsennat,** *A. s.* İkili, iki bölümden meydana gelmiş.

**müsennaiyyet,** *A. i.* (Fel.) İkili bölü.

**müserrec,** *A. s.* Eyerlenmiş, eyerli.

**müsevvid,** *A. i., s.* [Sevad'dan] Müsvedde yapan. Bir yazıya karşılık yazılacak müsveddeyi hazırlayan memur.

**müseyyeb,** *A. s.* İşine bakmayan, tembel, üşengen. İhmalci.

**müshil, müshile,** *A. s., i.* [Sehl' den] İshal veren, yumuşatan.

**müsil,** *A. s.* [Seyelân'dan] Akıtan.

**müsinn, müsinne,** *A. s.* [Sin'den] Yaşlı.

**müskir, müskire,** *A. s.* [Sekr' den] Sarhoş eden, sarhoşluk veren.

**müskirat,** *A. i.* Sarhoşluk veren şeyler.

**müskit, müskite,** *A. s.* [Sükût' tan] Susturan. Karşılığa meydan vermeyen. *Cevab-i müskit,* bir söz söyletmeyecek karşılık.

**müslim,** *A. s., i.* İslâm dininde olan [ç. **Müslimin**].

**müsliman,** *A. s., i.* İslâm dininde olan, Müslüman.

**müslimanan,** *F. i.* [Müsliman ç.] Müslümanlar.

**müslimun,** *A. i.* [Müslim ç.] Müslümanlar.

**müsmir, müsmire,** *A. s.* [Semer'den] **1.** Yemiş veren, yemişli. **2.** Ürün veren. **3.** Yarar, faydalı. **4.** Sonuç veren, etkisi olan. *Gayr-i müsmir,* boş, faydasız.

**müsned,** *A. i.* **1.** İsnat edilmiş, nisbet edilmiş. **2.** (Gra.) Yüklem. *Müsnedünileyh,* özne.

**müsri, müsria,** *A. s.* [Sür'at'ten] Acele ettiren.

**müsrif, müsrife,** *A. s.* [Sürf'ten] İsraf eden. Malını beyhude yere yok eden.

**müsrifane,** *F. s. zf.* Beyhude yere malını harcayıp tüketerek.

**müsta'cel, müsta'cele,** *A. s.* [Acele'den] Çabuk yapılması gereken, sıkıştırılan, aceleli.

**müsta'celen,** *A. zf.* Çabuk olarak.

**müsta'fi,** *A. s.* [Afv'den] **1.** İstifa eden, bir işten kendi isteğiyle çekilen. **2.** Suçunun bağışlanmasını isteyen.

**müstagallât, müstagillât,** *A. i.,* ç. Üstü kapalı olmayan iratlardan başka, tahıl veya zahire gibi iratlar getiren vakıf mallar.

**müstagas,** *A. s.* [Gıyas'tan] Kendisinden yardım istenen, Tanrı.

**müstagfir,** *A. s.* [Gufran'dan] Günahlarının bağışlanmasını Tanrıdan dileyen.

**müstagîs,** *A. s.* [Gıyas'tan] Yardım dileyen.

**müstagni,** *A. s.* [Gani'den] **1.** Müstagni, gözü tok. **2.** Çekinen, nazlanan. **3.** Gerekli bulmayan.

**müstagniyane,** *F. zf.* Müstagnilere yakışır yolda.

**müstagrak,** *A. s.* [Gark'tan] Dalmış, daldırılmış. Batmış.

**müstagreb,** *A. s.* [Garabet'ten] Şaşılacak. garip görülmüş.

**müstagrib,** *A. i.* [Garabet'ten] Şaşakalan.

**müstahab,** *A. s.* [Hubb'dan] **1.** Sevilen, beğenilen. **2.** Farzla vacipten sonra gelen sevaplı iş.

**müstahak, müstahakka,** *A. s.* Hak kazanmış.

**müstahber,** *A. s.* [Haber'den] Haber alınmış, işitilmiş, duyulmuş.

**müstahberat,** *A. i.* Alınmış, öğrenilmiş haberler.

**müstahdem, müstahdeme,** *A. s.* [Hidmet'ten] Hizmette bulunan, ücretle çalışan.

**müstahdemîn,** *A. i.* Müstahdemler, çalışanlar.

**müstahfız, müstahfıza,** *A. s.* [Hıfz'dan] **1.** Koruyan. **2.** Tanzimat'tan sonra düzenlenen asker sisteminde muvazzaf ve redifliktен sonra kırk yaşını aşınca başlayan askerlik hizmeti.

**müstahfızîn,** *A. i.* Müstahfızlar.

**müstahık,** *A. s.* [Hak'tan] Hak kazanmış, lâyık.

**müstahîl, müstahile,** *A. s.* [Havl' den] Olması imkânsız bulunan.

**müstahilât,** *A. i.* [Müstahîl ç.] İmkânsız şeyler. Manasız, saçma şeyler.

**müstahkar, müstahkara,** *A. s.* [Hakaret'ten] Hakaret gözüyle bakılan, hakîr. İtibarsız, değersiz.

**müstahkem, müstahkeme,** *A. s.* [Hükm'den] **1.** Sağlam. **2.** Sağlamlaştırılmış. Etrafına kale, siper, tabya yapılmış. *Mevki-i müstahkem,* askerlikçe sağlamlaştırılmış yer.

**müstahkır,** *A. s.* [Hakaret'ten] Hakîr gören, küçümseyen.

**müstahlas, müstahlasa,** *A. s.* [Halâs'tan] Kurtarılmış.

**müstahleb,** *A. s.* Süt haline, kıvamına getirilmiş ilâç. Sübye.

**müstahlef, müstahlefe,** *A. s.* [Halef'ten] Kendi yerine geçirilmiş. Başkasının yerine konulmuş.

**müstahlis, müstahlise,** *A. s.* [Halâs'tan] Kurtaran, kurtarıcı.

**müstahlif,** *A. s.* [Halef'ten] Kendi yerine geçen.

**müstahrec, müstahrece,** *A. s.* [Huruc'dan] Bir şeyden çıkarılmış. Bir kitaptan alınmış.

**müstahsen, müstahsene,** *A. s.* [Hasen'den] Herkesin güzel bulup beğendiği. *Âdat-i müstahsene,* beğenilmiş âdetler; *üslûb-i müstahsen,* beğenilmiş tarz, tutum.

**müstahsal, müstahsala,** *A. s., i.* [Hâsıl'dan] Husule gelmiş, getirilmiş şey.

**müstahsil,** *A. s.* Ürün yetiştiren. Husule getiren, elde eden.

**müstahzar, müstahzara,** *A. s.* [Huzur'dan] **1.** Huzura getirilmiş, hazır ve mevcut olan. **2.** Hazırlanmış. **3.** Zihinde tutulmuş, hatırlanan.

**müstahzarat,** *A. i.* [Müstahzar ç.] **1.** Akılda tutulmuş, hatırlanan şeyler. **2.** Hazır bulunan ilâçlar.

**müstahzır,** *A. s.* [Huzur'dan] **1.** Huzura getiren. **2.** Hazırlayan.

**müstaid, müstaidde,** *A. s.* **1.** Bir şeye yeteneği olan. **2.** Eğitilmeye hazır olan. Uyanık, akıllı.

**müstaiddan,** *F. i.* [Müstaid ç.] İstidatlı, yetenekli kimseler.

**müstain,** *A. s.* [Avn'den] Yardım isteyen.

**müstainen,** *A. zf.* Birinin yar-

dımına sığınarak. *Müstainen billâhitealâ,* Tanrının yardımına sığınarak.

**müstakarr,** *A. i.* [Karar'dan] Yerleşilen, durulan yer. Karargâh.

**müstakbah,** *A. s.* [Kubh'dan] Tiksinilen, beğenilmeyen.

**müstakbel, müstakbele,** *A. s. i.*, [Kabl'den] **1.** Önde bulunan, ilerdeki, gelecek. **2.** Gelecek zaman.

**müstakbelât,** *A. i.* Gelecek zamanlar.

**müstakbih,** *A. s.* [Kubh'tan] Beğenmeyen, tiksinen.

**müstakbil,** *A. i.* [Kabl'den] Karşılayan.

**müstakbilîn,** *A. i.* [Müstakbil ç.] Karşılayıcılar.

**müstakil, müstakille,** *A. s.* **1.** Kendi başına. Bir yere bağlı olmayan. **2.** Ayrıca, kendi kendine. **3.** Bağımsız.

**müstakillen,** *A. zf.* **1.** Kendi başına olarak. **2.** Ancak, sırf.

**müstakim, müstakime,** *A. s.* [Kıyam'dan] **1.** Doğru, düz. **2.** Temiz, namuslu. Doğru iş görür.

**müstakirr, müstakirre,** *A. s.* [Karar'dan] Yerleşmiş, karar bulmuş. Oynamaz.

**müstakraz,** *A. s.* [Karz'dan] Borç alınmış.

**müstakrazat,** *A. i.* [Müstakraz ç.] Borç alınmış paralar.

**müstakrib, müstakribe,** *A. s.* [Kurb'dan] Yakınlaştıran.

**müstakriz,** *A. s.* Borç eden.

**müstakrizîn,** *A. i.* [Müstakriz ç.] Borç para alanlar.

**müsta'li,** *A. s.* [İsti'lâ'dan] Yükselen. Üstün gelen. üste çıkan.

**müstaktab,** *A. s.* (Fiz.) Fransızcadan *polarisé* (polarılmış) karşılığı (XIX. yy.).

**müstaktıb,** *A. s.* (Fiz.) Fransızcadan *polariseur* (polargı) karşılığı (XIX. yy.).

**müsta'mel, müsta'mele,** *A. s.* [Amel'den] Kullanılmış.

**müsta'mer, müsta'mere,** *A. s.* [Umran'dan] Bir devlet tarafından göçmen gönderilerek, yerlileri işletilerek şenlendirilmiş yer, sömürge (XIX. yy.).

**müsta'merat,** *A. i.* [Müsta'mere ç.] Sömürgeler (XIX. yy.).

**müsta'mir,** *A. s.* [Ümran'dan] Sömüren, sömürgeci (XIX. yy.).

**müstantik,** *A. i.* [Nutuk'tan] İstintak eden, sorgu yargıcı (XIX. yy.).

**müsta'reb, müsta'rebe,** *A. s.* [Arab'dan] Araplaşmış. *Arab-i müsta'ribe,* başka cinsten iken Araplaşmış Arap.

**müsta'raz,** *A. s.* (Geo.) Enine.

**müstashab,** *A. s.* [Sohbet'ten] Birinin yanına ve arkadaşlığına alınmış, katılmış olan.

**müstean,** *A. s.* [Avn'den] Kendisinden yardım istenen, yardımı dilenen (Tanrı sıfatlarındandır).

**müstear, müsteare,** *A. s.* [Ariyet'ten] Ödünç alınmış. Geçici bir zaman kullanılmak üzere alınmış. Kendi malı olmayan.

**müsteb'ad,** *A. s.* [Bu'd'dan] Uzak görünen. Olacağı zannolunmayan.

**müsteban,** *A. s.* [Beyan'dan] Meydanda olan. Açık, şüphe bırakmayacak surette anlaşılan.

**müstebdel,** *A. s.* [Bedel'den] Değiştirilmiş.

**müstebdil, müstebdile,** *A. s.* [Bedel'den] Değiştiren.

**müstebidd, müstebidde,** *A. s.* [İstibdad'dan] İstibdat yapan.

**müstebiddane,** *A. zf.* Müstebitçe.

**müstebşir,** *A. s.* **1.** Müjde veren. **2.** Müjde ile sevinen.

**müstecab, müstecabe,** *A. s.* [Cevab'dan] Kabul edildiği cevabını alan. İstediği kabul olunan. *Müstecab-üd-da've,* duası kabul olunan.

**müste'cir, müstecire,** *A. s., i.* **1.** Bir şeyi kira ile tutan. **2.** Kiracı.

**müsteclib,** *A. s.* [Celb'den] Kendine doğru çeken.

**müstecmi', müstecmia,** *A. s.* [Cem'den] Toplanan. Toplayan.

**müsted'a,** *A. s,* [Dâva'dan] **1.** Dilenen, istenen. **2.** Dilekçe ile istenen [ç. **Müsted'ayat**].

**müstedam,** *A. s.* [Devam'dan] Sürekli, sürüp giden.

**müstedell, müstedelle,** *A. s.* [Delâlet'ten] Bir kanıt ile ispatlanan. Kanıta yakın bir ipucu ile anlaşılan.

**müsted'i, müstediye,** *A. s., i.* [Dâva'dan] Dilekçe veren kimse.

**müstedill,** *A. s.* [Delâlet'ten] Kanıtla ispatlayan.

**müstedim, müstedime,** *A. s.* [Devam'dan] Devamlı, sürekli.

**müstedir, müstedire,** *A. s.* [Devr'den] Daire biçiminde olan, dönüp dolaşan.

**müstefad,** *A. s.* [İstifade'den] **1.** Kazanılmış. **2.** Anlaşılmış.

**müstefhem,** *A. s.* [Fehm'den] Anlaşılan.

**müstefhim,** *A. s.* [Fehm'den] Anlaşmak isteyen, soran.

**müstefid, müstefide,** *A. s.* Fayda gören, faydalanan.

**müstefiz,** *A. i.* [Feyz'den] Feyz kazanan, feyizlenen.

**müstefreşe,** *A. s.* [Firaş'tan] Odalık.

**müstefrig, müstefriga,** *A. s.* [Ferag'dan] Kusturan.

**müstefsir,** *A. s.* [Tefsir'den] Soruşturup anlamak isteyen. Açıklanmasını, geniş anlatılmasını isteyen.

**müstefti,** *A. i.* [Fetva'dan] Bir müftüye başvurup bir konu hakkında fetva isteyen.

**müstehabb,** *A. s.* [Habb'dan] **1.** Sevilen, beğenilen. **2.** Farz ve vacipten gayrı sevaplı hareket.

**müsteham,** *A. s.* Şaşırmış, hayran.

**müstehas,** *A. s.* Toprağın altında kalıp saklanmış (XIX. yy.).

**müstehasat,** *A. i.* Fransızcadan *paléontologie* karşılığı (XIX. yy.).

**müstehase,** *A. i.* Fransızcadan *fossile* karşılığı olarak (XIX. yy.).

**müstehcen, müstehcene,** *A. s.* [Hücnet'ten] Ayıp, terbiyesizce.

**müstehdif,** *A. s.* [Hedef'ten] Hedef tutan. Hedef tutulan.

**müstehlek,** *A. s.* [Helâk'ten] Yenip içilerek bitirilen.

**müstehlik, müstehlike,** *A. s.* [Helâk'ten] Yiyip içerek bitiren. Tüketen.

**müstehzi,** *A. s.* Biriyle eğlenen. Eğlenmek huyunda olan.

**müstehziyane,** *F. zf.* Eğlenerek, alaylı alaylı.

**müstekin,** *A. s.* Gizlenip saklı olan.

**müstekmil,** *A. s.* [Kemal'den] Tam, olgun kılan, tamlayan.

**müstekreh, müstekrehe,** *A. s.* [Kerahet'ten] İğrenç [ç. **Müstekrehat**].

**müstelezzat,** *A. i.* Tadı alınacak şeyler.

**müstelizz,** *A. s.* [Lezzet'ten] Tat alan. Tadına varan.

**müstelzim, müstelzime,** *A. s.* [Lüzum'dan] Gereken, gerektiren.

**müste'men,** *A. s.* [Emn'den] **1.** Kendisine aman verilmiş olan. **2.** Yabancı bir devlet ülkesinde oturan.

**müstemend,** *F. s.* Biçare, zavallı, kederli [ç. **Müstemendan**].

**müstemendane,** *F. zf.* Zavallıca, mahzunlukla.

**müstemi', müstemia,** *A. s.* [Semi'den] Dinleyen, dinleyici. [ç. **Müstemiin**].

**müstemidd,** *A. s.* [Meded'den] Yardım isteyen.

**müste'min, müste'mine,** *A. s.* [Emn'den] Sığınan. Canını kurtarmak şartıyle teslim olan.

**müstemirr, müstemirre,** *A. s.* [Mürr'den] **1.** Sürekli. **2.** Sabit, köklü.

**müstemirren,** *A. zf.* Sürekli, aralıksız.

**müstemleke,** *A. s.* Sömürge.

**müstenbat,** *A. s.* Zımnen anlaşılan.

**müstenid, müstenide,** *A. s.* [Sened'den] **1.** Bir şeye dayanan. **2.** Bir kanıt veya tanıtı olan [ç. **Müstenidat**].

**müsteniden,** *A. zf.* Dayanarak, güvenerek.

**müste'nif, müste'nife,** *A. s.* Davasını istinaf eden. Birinci derece mahkemeden onun daha üstüne baş vuran [ç. **Müste'nifîn**].

**müstenir,** *A. s.* Nur alan, parlak.

**müstenker,** *A. s.* İnkâr edilmiş.

**müstenkif,** *A. s.* Çekimser.

**müstenkir,** *A. s.* İnkâr eden.

**müste'nis, müste'nise,** *A. s.* [Üns'ten] Alışık, yabaniliği giderilmiş.

**müstensih, müstensiha,** *A. s.* [Nesh'ten] **1.** Yazılmış bir şeyin kopyasını çıkaran. **2.** Şapirograf.

**müsterah,** *A. i.* **1.** Dinlenme yeri. **2.** Aptesane.

**müsterak,** *A. i.* [Sirkat'ten] Çalınmış. Hırsızlama.

**müsterca,** *A. s.* [Reca'dan] **1.** Umulan. **2.** Yalvarılan.

**müsterha,** *A. s.* Sarkık, gevşek.

**müsterham, müsterhame,** *A. s.* [Rahm'den] Yalvarılan, birinin merhameti istenilen.

**müsterih, müsteriha,** *A. s.* [Rahat'tan] Rahat eden, rahatlanan. *Müsterih-ül-bal,* içi, gönlü rahat.

**müstes'ad,** *A. s.* [Sad'dan] Uğurlu sayılmış.

**müstes'id,** *A. s.* [Sa'd'dan] Uğurlu sayan. Uğur sayan.

**müsteskal,** *A. s.* [Sıklet'ten] Ağır ve soğuk görülüp soğuklukla karşılanan, böyle muamele gören.

**müsteski, müsteskiye,** *A. s.* [Saki'den] **1.** İstiska illetine tutulmuş, karnına su dolmuş. **2.** Yağmur duasına çıkmış.

**müsteskil,** *A. s.* [Sıklet'ten] İstiskal eden. Kovarcasına davranan.

**müstesna,** *A. s.* **1.** Kural dışı. Başkalarına benzemeyen. **2.** Üstün. Benzerlerinden baskın. **3.** Ayrık.

**müsteş'ar,** *A. s.* [Şuur'dan] Bildirilen.

**müsteşar,** *A. s.* [Meşveret'ten] Kendisine iş danışılan.

**müsteşfi',** *A. s.* [Şifa'dan] Şifa, iyilik dileyen. Kendine baktıran.

**müsteşhed,** *A. s.* Tanık tutulan,

tanıt olarak gösterilen [ç. **Müsteşhedat**].

**müsteşrik,** *A. s.* [Şark'tan] Doğu illeri ve en çok da dil ve edebiyatları ile uğraşan batılı (bilgin).

**müstetir,** *A. s.* [Setr'den] Örtülü. Gizlenen.

**müstecvib, müstecvibe,** *A. s.* [Vücub'dan] Lâyık. Kendi hakkında icap ettiren.

**müstevda',** *A. s.* Emanet bırakılmış. Emaneti kabul eden.

**müstevdi', müstevdia,** *A. s.* Emanet bırakan.

**müstevfa, müstevfi,** *A. s.* [Vefa'dan] Yeter, yetişir. Tam, mükemmel.

**müstevi, müsteviye,** *A. s.* **1.** Düz, her tarafı bir. **2.** (Geo.) Düzlem.

**müstevli, müstevliye,** *A. s.* [Veli'den] **1.** İdaresi altına alan, ele geçiren. **2.** Yayılan, her tarafı kaplayan. **3.** Salgın.

**müstezad,** *A. s.* [Ziyade'den] **1.** Artmış, çoğalmış. **2.** (Ed.) Mısralarına aynı vezinde bir parça katılan manzume.

**müste'zin,** *A. s.* [İzn'den] İzin isteyen.

**müsul,** *A. i.* Huzura kabul edilme.

**müsül,** *A. i.* [Misal ç.] **1.** Örnekler. **2.** (Fel.) Eflâtun'un *İdées* sözü karşılığı.

**müsvedde,** *A. i.* [Sevad'dan] Beyaz edilmek üzere ilkin yazılmış yazı. [**Müsveddat**].

**müşa',** *A. i.* [Şüyu'dan] **1.** Yayılmış, herkese duyurulmuş. **2.** Ortaklar arasında kullanılan, hisselere ayrılmamış.

**müşaare,** *A. i.* [Şiir'den] Şiir söyleşme. Şiir yarışması.

**müşabehet,** *A. i.* [Şebeh'ten] Benzeme. Benzeyiş [ç. **Müşabehat**].

**müşabih, müşabihe,** *A. s.* [Şebeh'ten] Benzer.

**müşacere,** *A. i.* [Şecer'den] Dövüşme. Kavga [ç. **Müşacerât**].

**müşafehe,** *A. i.* [Şife'den] Ağız ağıza söyleşme. Karşılıklı konuşma.

**müşafehat,** *A. i.* [Müşafehe ç.] Konuşmalar. (Ed. Ce.):

*Müşafehat-i ber -kalb ü leb*
*ü bâd -mevc ü şeb*
*-lubb ü dâd -riyah*

**muşagabe,** *A. i.* Fransızcadan *éristique* karşılığı; didişimcilik, eristik (XX. yy.).

**müşahedat,** *A. i.* [Müşahede ç.] Gözlemler. Gözle görülen şeyler.

**müşahede,** *A. i.* [Şühud'dan] **1.** Gözle görme. **2.** (Tas.) Tanrı âlemini görme.

**müşahhas, müşahhasa,** *A. s.* [Şahs'tan] **1.** Şahıs suretine

girmiş. **2.** Şahsı belirtilmiş, tanılmış. **3.** Ayırdedilmiş. **4.** Çeşidi anlaşılmış.

**müşahhasat,** *A. i.* [Müşahhas ç.] Fransızcadan *sciences concrètes* karşılığı, somut bilgiler (XX. yy.).

**müşahhıs,** *A. s.* [Şahs'tan] **1.** Ayıran. **2.** Hastalığın adını koyan.

**müşahid,** *A. s.* [Şühud'dan] Gözle gören. Gözcü [ç. **Müşahidîn**].

**müşakil,** *A. s.* [Şekl'den] Başka bir şeye uygun olan, onu andıran.

**müşar,** *A. s.* İşaret olunan. İşaretle gösterilen. *Müşarün bilbenan,* parmakla gösterilen.

**müşarebe,** *A. i.* [Şürb'den] Beraber içme.

**müşareket,** *A. i.* [Şirket'ten] **1.** Bir işte başkalarıyle beraber bulunma. **2.** Ortaklık. **3.** (Gra.) İşteşlik [ç. **Müşarekât**].

**müşareze,** *A. i.* Çekişme. Geçimsizlik.

**müşarik,** *A. s., i.* [Şirket'ten] **1.** Bir işte birlikte bulunan. **2.** Ortak.

**müşariz,** *A. s.* Çekişen.

**müşarünileyh,** *A. s.* İşaret olunan, adı geçen. Tanzimat'tan sonra rütbeler belirtildiği zaman en yüksek dereceler için bu söz kullanılmıştır.

**müşa'şa', müşa'şaa,** *A. s.* [Şa'şaa'dan] **1.** Paralayan, parıldayan. **2.** Gürültülü, patırtılı, sunturlu.

**müşateme,** *A. i.* [Şetm'den] Şövüşme, atışma [ç. **Müşatemat**].

**müşavere,** *A. s.* [Meşveret'ten] İki veya daha fazla kişi arasında, danışma.

**müşavir,** *A. s.* [Meşveret'ten] Danışılan.

**müşayaa,** *A. i.* **1.** Birbiriyle dostluk etme. **2.** Birine uyma.

**müşbi',** *A. s.* Doyuran.

**müşebba', müşebbaa,** *A. s.* [Şibi'den] **1.** Doymuş, tok. **2.** Fransızcadan *saturé* karşılığı.

**müşebbeh, müşebbehe,** *A. s.* [Şebeh'ten] Benzetilen.

**müşebbek,** *A. s.* [Şebek'ten] Ağ ve kafes gibi örülmüş olan.

**müşebbihe,** *A. i.* Fransızcadan *anthropomorphisme* karşılığı, insanbiçimcilik, antropomorfizm (XX. yy.).

**müşedded, müşeddede,** *A. s.* [Şiddet'ten] **1.** Kuvvetlendirilmiş, şiddeti artırılmış. **2.** Keskinleşmiş, şiddet, peyda etmiş. **3.** (Arap gra.) Şeddeli.

**müşeddid, müşeddide,** *A. s.* [Şid-

det'ten] **1.** Kuvvet veren, şiddetlendiren. **2.** Azdıran, azdırıcı.

**müşeddide,** *A. i.* (Fiz.) Fransızcadan *amplificateur* (yükselteç) karşılığı (XX. yy.).

**müşekkel, müşekkele,** *A. s.* [Şekl'den] **1.** Şekil ve kıyafeti yerinde. Yalnız kılığı mükemmel olan. **2.** İri, kocaman, şekli gösterişli.

**müşekkek,** *A. s.* [Şekk'ten] Şüphesi olan. Kuşkulu.

**müşemma,** *A. i.* **1.** Balmumuna batırılmış. 2. Muşamba.

**müşemmes,** *A. s.* [Şems'ten] Güneşe serilmiş. Çok güneşli.

**müşennef,** *A. s.* Küpe takılmış, küpe ile süslenmiş.

**müşerref,** *A. s.* [Şeref'ten] Şereflenmiş.

**müşerrez,** *A. s.* Şirazesi olan.

**müşerrih,** *A. s.* [Şerh'ten] Teşrih yapan. Fransızcadan *anatomiste* karşılığı **[Müşerrihin]**.

**müşevvek,** *A. i.* [Şevk'ten] Dikenli. Diken biçiminde sivri.

**müşevveş, müşevveşe,** *A. s.* Karışık, karmakarış.

**müşevvik,** *A. s.* [Şevk'ten] Teşvik eden. İstek artıran [ç. **Müşevvikin**].

**müşeyyed,** *A. s.* Yükseltilmiş, sağlamlaştırılmış.

**müşfik, müşfika,** *A. s.* [Şefkat'ten] **1.** Acıyan. **2.** Seven.

**müşfikane,** *F. zf.* **1.** Acıyarak. **2.** Ana baba sevgisi gibi.

**müş'ir,** *A. s.* [Şuur'dan] Bildiren, haber veren.

**müşir,** *A. s.* [Şur'dan] Emir ve işaret eden (*i.*) Mareşal [ç. **Müşiran**].

**müşk,** *F. i.* Mis. *Müşk-i bûd,* sultanî söğüt, acem söğüdü.

**müşkbar,** *F. s.* [Müşk-bar] Mis yağdıran.

**müşkbu,** *F. s.* [Müşk-bû] Mis kokulu.

**müşkefşan,** *F. s.* [Müşk-efşan] Mis saçan.

**müşkfam,** *F. s.* [Müşk-fam] Mis renginde, kara.

**müşkfüruş,** *F. i.* [Müşk-füruş] Mis satan [ç. **Müşkfüruşân**].

**müşkil,** *A. s.* [Şekl'den] Zor, güç, çetin.

**müşkilât,** *A. i.* [Müşkil ç.] Çözülmesi, sona erdirilmesi güç işler.

**müşkilküşa,** *F. s.* [Müşkil-küşa] Güç işleri sona erdiren, bitiren.

**müşkilpesend,** *F. s.* [Müşkil-pesend] Zor beğenir, bir şey beğenmez. Her şeye bahane bulur [ç. **Müşkilpesendân**].

**müşkilpesendane,** *F. zf.* Bir şey beğenmeyen adama mahsus ve lâyık şekilde.

**müşkilter,** *F. s.* [Müşkil-ter] Çok güç.

**müşkin,** *F. s.* **1.** Mis kokulu. **2.** Kara renkli.

**müşksa,** *F. s.* [Müşk-sa] Misk gibi.

**müşmeiz,** *A. s.* [İşmizaz'dan] Yüzünü buruşturan, iğrenen.

**müşrif,** *A. s.* [Şeref'ten] **1.** Etrafa bakan. Etrafı gören. **2.** Bir hal almaya yaklaşmış olan. **3.** Yüz tutmuş. *Müşrif-i harap,* harap olmaya yüz tutmuş, nerdeyse yıkılacak.

**müşrik,** *A. s., i.* [Şirk'ten] Tanrıya ortak koşan. Birden fazla Tanrı inancında olan [Müşrikîn].

**müştak,** *A. s.* [Şevk'ten] **1.** Özleyen. **2.** Göreceği gelmiş olan. **3.** Can atan.

**müştakane,** *F. zf.* Çok istekle. can atarak.

**müştagıl, müştagılle,** *A. s.* [Şugl'dan] Bir işle uğraşan.

**müştail,** *A. s.* [Şu'l'den] Yanmış, tutuşmuş. Ateş almış, alevlenmiş.

**müştakk, muştakka,** *A. s.* [Şakk'tan] Türemiş, türeme.

**müştakkat,** *A. i.* [Müştakk ç.] Müştaklar.

**müştebih, müştebihe,** *A. s.* Şüphelenen. Şüpheci.

**müştedd, müştedde,** *A. s.* Şiddetlenmiş.

**müşteha,** *A. i.* [İştiha'dan] İstenen [ç. **Müşteheyyat**].

**müştehi,** *A. s.* [Şehvet'ten] İştahası olan, isteyen.

**müştehir,** *A. s.* [Şöhret'ten] Ünlü. Adlı sanlı.

**müştekâ,** *A. s.* [Şekva'dan] **1.** Şikâyet olunan. **2.** Şikâyet.

**müşteki, müştekiyye,** *A. s.* [Şekva'dan] Şikâyet eden.

**müştemel,** *A. s.* [Şumul'dan] Bir şeyin içinde bulunan, bir şeyin havi olduğu.

**müştemil,** *A. s.* [Şümul'dan] Saran, kavrayan.

**müştemilât,** *A. i.* [Müştemel ç.] Bir şeyin meydana geldiği parçalar, içinde bulunan ona bağlı şeyler.

**müştera,** *A. s.* [Şira'dan] Para ile alınmış.

**müşterek, müştereke,** *A. s.* [Şirk'ten] İki veya daha çok kişi arasında kullanılan. Ortaklaşa kullanılan.

**müştereken,** *A. zf.* Ortak olarak.

**müşteri,** *A. i.* [Şira'dan] **1.** Satın alan. **2.** Tüccar veya esnafla alışverişte olan. **3.** İstekli [ç. **Müşteriin**].

**Müşteri,** *A. i.* Mars. Müneccimler buna *Sa'd-i ekber,* veya *kadi-i felek* derlerdi. Bütün iyi huylar bunun niteliklerindendir.

**müştzen,** *F. s., i.* Yumrukla güreş eden. Boksör.

**müt'a,** *A. i.* Geçici nikâh.

**mütabaat,** *A. i.* [Teb'den] Birine tâbi olma, arkası sıra gitme. Uyma.

**mütalaa,** *A. i.* [Tulû'dan] **1.** Bir işi etraflı ve iyice düşünme. **2.** Bir iş hakkında meydana gelen fikir ve oy. **3.** Okuma.

**mütali',** *A. s.* [Mütalâa'dan] Okuyan [ç. **Mütaliin**].

**mütareke,** *A. i.* [Terk'ten] Savaşın iki tarafça geçici bir zaman için ara verilmesi.

**müteabbid, müteabbide,** *A. s.* [İbadet'ten] Tanrıya kulluk ve ibadet eden.

**müteabbis,** *A. s.* Suratını ekşiten.

**müteaccib,** *A. s.* [Ucb'dan] Şaşakalan. Şaşan.

**müteaccibane,** *F. zf.* Şaşarak. şaşkın bir halde.

**müteaddi, müteaddiye,** *A. s.* [Udvan'dan] **1.** Saldıran. **2.** (Gra.) Geçişli.

**müteaddid, müteaddide,** *A. s.* **1.** Birkaç tane olan. **2.** Türlü türlü, birçok, birkaç.

**müteaffin,** *A. s.* [Ufunet'ten] Kokmuş. Bozulup fena kokan, çürük.

**müteahhid,** *A. s.* [Ahd'den] Bir işi üzerine alan.

**müteahhir, müteahhire,** *A. s.* [Ahar'dan] Sonra gelen, sonraki [ç. **Müteahhirîn**].

**müteahhid,** *A. s.* [Ahd'den] Bir işi üzerine alan.

**müteâhid,** *A. s.* Antlaşanlardan her biri.

**müteakıb,** *A. s.* [Akab'dan] **1.** Sırayla birinin arkasından gelen. **2.** Ardından gelen. Arkası sıra gözüken.

**müteakıben,** *A. zf.* Ardı sıra, arkası sıra.

**müteakid,** *A. s.* Aralarında andlaşma olanlardan her biri.

**müteal,** *A. s.* [Ulüvv'den] Yüce, yüksek.

**müteali,** *A. s.* [Ulüvv'den] Yükselen, yüksek olan.

**müteallik,** *A. s.* [Alâka'dan] **1.** Asılı, bağlı. **2.** İlgili, dair.

**müteallikat,** *A. i.* [Müteallık ç.] **1.** Yakın kimseler. Akraba. **2.** (Gra.) Bir cümlenin anlamını tümleyen ve açıklayan kelimeler.

**müteallim müteallime,** *A. s., i.* [İlm'den] Bilgi öğrenen. Okuyan, öğrenci.

**müteami, müteamiyye,** *A. s.* Görmezlikten gelen.

**müteammid, müteammide,** *A. s.* [Amd'den] Bilerek, tasarlayarak yapan. *Gayr-ı müteammid,* tasarlamadan yapan.

**müteammik,** *A. s.* Derinleşen, derine giden.

**müteammim,** *A. i.* [Umum'dan] Yaygın, yayılmış.

**müteannid,** *A. s.* [İnad'dan] İnat eden. Direnen.

**mütearef,** *A. s.* Herkesin bildiği, ünlü.

**mütearız, mütearıza,** *A. s.* Birbirine karşıt olan [ç. **Mütearızîn**].

**müteârif,** *A. s.* **1.** Birbirini tanıyan, tanışan. **2.** Bilinir.

**müteârife,** *A. i.* **1.** Tanıtlanması gerekmeyen söz; belit, **2.** Aksiyom.

**müteârrız, müteârrıza,** *A. s.* Saldıran. Başkasının hak ve hududuna geçen [ç. **Müteârrızîn**].

**müteârri,** *A. s.* Soyunan, çıplak olan.

**müteârrib, müteârribe,** *A. s.* Aslında Arap olmayıp sonradan Araplaşmış.

**müteassif,** *A. s.* **1.** Doğru yoldan sapan. **2.** Yolsuzluk eden.

**müteassir,** *A. s.* [Üsr'den] Güç, çetin. Zor, zahmetli.

**müteayyin,** *A. s.* [Ayn'dan] **1.** Belli olmuş. Karar verilmiş. **2.** İleri gelenlerden. [ç. **Müteayyinan**].

**müteayyiş,** *A. s.* [Ayş'ten] Yiyip içen, geçinen.

**müteazzi,** *A. s.* [Uzuv'dan] Fransızcadan *organisé* karşılığı (XX. yy.).

**müteazzım, müteazzıma,** *A. s.* [Azamet'ten] Büyüklük satan, kibirli, azametli.

**müteazzir, müteazzire,** *A. s.* [Özr'den] **1.** Özürlü, özrü olan. **2.** Güç, zor. Meydana gelmesi kolay olmayan.

**mütebadil, mutebadile,** *A. s.* [Bedel'den] **1.** Birbirinin yerine geçebilen, nöbetle değişen. **2.** (Geo.) Karşılıklı.

**mütebadir,** *A. s.* [Büdur'dan] Görünen, çıkan.

**mütebahhir,** *A. s.* [Bahr'dan] Bilgisi deniz gibi engin olan. [ç. **Mütebahhirîn**].

**mütebahhir,** *A. s.* [Buhar'dan] Buharlaşan, buğu haline gelen, dumanı çıkan.

**mütebaid, mütebaide,** *A. s.* [Bu'd'dan] Uzaklaşan.

**mütebakı, mütebakıye,** *A. s.* [Beka'dan] Gerikalan. Artan.

**mütebaki,** *A. s.* [Bükâ'dan] Ağlar gibi olan, yalandan ağlayan.

**mütebariz,** *A. s.* [Büruz'dan] Görünen. Belli olan.

**mütebasbıs,** *A. s.* Yaltaklanan.

**mütebasbısane,** *F. zf.* Yaltaklanarak.

**mütebassır,** *A. s.* [Basar'dan] Dikkatle bakan, iyice düşünen. Basiretli. [ç. **Mütebassırân**].

**mütebassırane,** *F. zf.* İyice düşünerek, basiretlice.

**mütebayin, mütebayine,** *A. s.* [Beyn'den] **1.** Karşıt. **2.** Birbirine karşıt.

**mütebeddil,** *A. s.* [Bedel'den] Değişmiş, başka türlü olmuş.

**mütebellir,** *A. s.* [Billûr'dan] **1.** (Kim.) Billurlaşmış. **2.** Belirgin, belirmiş.

**müteberrik, müteberrike,** *A. s.* [Bereket'ten] Uğurlu, mübarek.

**mütebessim,** *A. s.* **1.** [Besm'den] Gülümseyen, güler. **2.** Sırıtan, yılık.

**mütebessimane,** *A. s. zf.* Gülümseyerek, gülerek.

**mütebeyyin, mütebeyyine,** *A. s.* [Beyan'dan] Meydana çıkmış. İspatlanmış.

**mütecahil,** *A. s.* [Cehl'den] Bilmezlikten gelen. Bilmez görünen.

**mütecahilâne,** *F. zf.* Bilmezlikten gelerek, bilmiyor görünerek.

**müteca'id,** *A. s.* [Cad'd'den] Kıvırcık, kıvrak.

**mütecanib,** *A. s.* Sakınan. Çekingen.

**mütecanis, mütecanise,** *A. s.* [Cins'ten] **1.** Bircinsten olan. **2.** (Fel.) Bircinsten. **3.** (Fiz.) Homogen. **4.** (Gra.) Eşsesli.

**mütecasir, mütecasire,** *A. s.* [Cesaret'ten] Küstah. Sağı solu düşünmez.

**mütecavir, mütecavire,** *A. s.* [Civar'dan] Civarda bulunan, komşu [ç. **Mütecaviran**].

**mütecaviz,** *A. s.* [Cevaz'dan] **1.** Geçen, aşan. **2.** Sarkıntılık eden. **3.** Saldırgan, **4.** Fazla, artık, çok,

**mütecebbir, mütecebbire,** *A. s.* [Cebr'den] Zorba. Zorbalıkla iş gören.

**müteceddid, müteceddide,** *A. s.* [Cedid'den] Yenilenen.

**mütecehhiz,** *A. s.* [Cihaz'dan] Donanmış.

**mütecelli,** *A. s.* [Cilâ'dan] **1.** Görünen. Meydana çıkan. **2.** Parlak.

**mütecemmi, mütecemmia,** *A. s.* [Cem'den] Toplanmış, birikmiş, yığılmış.

**mütecemmil,** *A. s.* [Cemal'den] Bezenmiş, süslenmiş. Donanmış.

**mütecennin,** *A. s.* [Cin'den] Delirmiş, çıldırmış.

**mütecerrid, mütecerride,** *A. s.* [Mücerred'den] Tek kalmış, tek başına olan.

**mütecessid,** *A. s.* [Cesed'den] Vücut peyda eden.

**mütecessim, mütecessime,** *A. s.* [Cism'den] Cisimlenen. Gözle görünen.

**mütecessis, mütecessise,** *A. s.* [Ces'ten] **1.** Yoklayan. **2.** Gizli şeyleri öğrenmeye çalışan. **3.** Meraklı.

**mütecessisane,** *F. s., zf.* Gizli şeyleri öğrenmeye çalışarak.

**mütecezzi,** *A. s.* [Cüz'den] **1.** Paralanan, parça parça ayrılan. **2.** (Coğ.) Ufalanmış.

**mütedahil, mütedahile,** *A. s.* [Dühul'den] **1.** Birbirine geçmiş, karışmış. **2.** Biri işlemişken henüz ödenmemiş (maaş).

**mütedair,** *A. s.* [Devr'den] Dair, müteallık. İlişik, için, dolayı, üzerine.

**mütedavi,** *A. s.* [Deva'dan] Kendi kendine ilâç yapan ve bakan.

**mütedavil, mütedavile,** *A. s.* Tedavül eden. Geçen, kullanılan. Alınıp verilen.

**mütedenni, mütedenniye,** *A. s.* Gerileyen. Geri giden. Aşağılayan.

**mütedeyyin, mütedeyyine,** *A. s.* [Din'den] Dine bağlı, din işlerini sıkı güden.

**mütedarik,** *A. s.* [Derk'ten] **1.** Yetişip ulaşan. **2.** (Ed.) Mütefailün (..-.-) vezni.

**müteeddib, müteeddibe,** *A. s.* [Edeb'den] Edep öğrenen, terbiye olunan.

**mütcehhib,** *A. s.* Kendi kendini hazırlayan.

**müteehhil, müteehhile,** *A. s.* [Ehl'den] Evlenmiş, evli.

**mütcekkid,** *A. s.* [Ekid'den] Tekrarlanan. Sağlamlaşan.

**müteellif,** *A. s.* [Ülfet'ten] Ülfet edinir. Alışmış, alışkan.

**müteellim, müteellime,** *A. s.* [Elem'den] **1.** Elemli, acılı. **2.** Acıyan. Ağrıyan. **3.** Huzursuz.

**müteemmil, müteemmile,** *A. s.* [Emel'den] Düşünen, dalgın.

**müteemmim,** *A. s.* **1.** Teyemmüm eden. **2.** Emniyette olan.

**müteenni, müteenniye,** *A. s,* Ağır davranan. Acele etmeyen.

**müteessif, müteessife,** *A. s.* [Esef'ten] Eseflenen. Acıklanan. Tasa eden.

**müteessir, müteessire,** *A. s.* [Eser'den] **1.** Hüzünlü, kederli. **2.** Başkasının acısıyle acıklanma **3.** (Psi.) Duygulanmış.

**müteeyyid,** *A. s.* [Teyid'den] Kuvvetlenen. Teeyyüt eden, teyit edici.

**müteezzi,** *A. s.* [Eza'dan] İncinen, sıkılan.

**mütefahhıs, mütefahhısa,** *A. s.* [Tafahhus'tan] Araştıran. Sorup inceleyen.

**mütefahhir, mütefahhire,** *A. s.* [Fahr'den] Övünen.

**mütefahhirane,** *F. zf.* Övünerek, kurularak.

**mütefahir,** *A. s.* [Fahr'den] Övünen. Kurumlanan.

**mütefahiş,** *A. s.* **1.** Fahiş söz söyleyen. **2.** Fahiş iş işleyen.

**mütefakkid,** *A. s.* Araştırıp soran.

**mütefakkıh,** *A. s.* [Fıkh'tan] Fıkıh bilgini, fıkıhla uğraşan.

**mütefavit, mütefavite,** *A. s.* [Fevt'ten] Farklı, çeşitli. Aralarında fark olan.

**mütefavvız,** *A. s.* **1.** Üstüne alan. **2.** Mal sahibi olan.

**mütefazzıl,** *A. s.* [Fazl'dan] Bilgi ve fazilet yarışına çıkan.

**mütefecci',** *A. s.* Acıklanan, acınan.

**mütefeccir,** *A. s.* [Fecr'den] Açılan, görünen.

**mütefe'il,** *A. s.* [Fal'den] **1.** Fal açan, fala bakan. **2.** Hayra yoran, uğur sayan.

**mütefekkik,** *A. s.* [Fek'ten] Alıklığından ötürü her zaman dalgın, sersem.

**mütefekkir, mütefekkire,** *A. s.* [Fikr'den] **1.** Düşünen, dalgın. **2.** Düşünceli.

**mütefelsif,** *A. s.* [Felsefe'den] Filozoflaşan. Filozofi yapan.

**mütefennin, mütefennine,** *A. s.* [Fen'den] Bilgin. Teknik bilgisi olan, teknikle uğraşan.

**müteferri', müteferria,** *A. s.* [Fer'den] **1.** Dallanan. Bir kökten ayrılan **2.** Bir temel ve kökle ilgili olan.

**müteferric,** *A. s.* Gezinen. Gezip eğlenmeğe giden.

**müteferrid, müteferride,** *A. s.* [Ferd'den] **1.** Tek ve tenha. Çekilip yalnız kalmış. **2.** Başkaldıran. Kendi başına idare olan.

**müteferrih,** *A. s.* [Ferah'tan] Ferahlanan, içi açılan.

**müteferrik,** *A. s.* [Fark'tan] Ayrılmış, dağılmış. *Müteferrik-ul-vüreykat-i ke'siye,* ayrı çanakyapraklılar.

**müteferrika,** *A. i.* **1.** Çeşitli küçük harcamalar için olan para. **2.** Çeşitli işler gören. **3.** (Eski) padişahın, vezirlerin, sadrazamın buyruklarını götüren kimse.

**müteferris, müteferrise,** *A. s.* [Feraset'ten] Anlayan. Anlayışlı.

**mütefessih, mütefessiha,** *A. s.* [Tefessuh'tan] Kokmuş.

**mütefevvık,** *A. s.* [Fevk'ten] Üste gelen. Üstün.

**mütegabin,** *A. s.* [Gabn'den] Birbirini aldatan.

**mütegafil, mütegafile,** *A. i.* [Gaflet'ten] Gafil gibi davranan.

**mütegallib, mütegallibe,** *A. s.* [Galebe'den] Zorba.

**mütegallibane,** *F. zf.* Zorbaca. Zorbalıkla.

**mütegallibe,** *A. i.* Zorla bir ida-

re ele geçirmiş. Zorba takımı. Derebeyleri.

**mütegarrib,** *A. s.* [Gurbet'ten] Gurbete çıkan.

**mütegayyib,** *A. s.* [Gayb'den] Kaybolan. Görünmez olan.

**mütegayyir, mütegayyire,** *A. s.* [Gayr'den] **1.** Değişmiş, başkalaşmış. **2.** Bozulmuş. Bozuk.

**mütehabb, mütehabbe,** *A. s.* [Hubb'dan] Sevişen. Birbirine dost olan. *Düvel-i mütehabbe,* dost devletler.

**mütehaccir, mütehaccire,** *A. s.* [Hacer'den] Taş haline geçmiş, taş olmuş.

**mütehaci, mütehaciye,** *A. s.* [Hicv'den] Birbirini hicveden, yeren.

**mütehacim, mütehacime,** *A. s.* [Hücum'dan] Birbirine saldıran. Saldıran, hücum eden.

**mütehaddi',** *A. s.* [Hud'a'dan] Bilerek aldanan.

**mütehaddib,** *A. s.* Kambur olan, kamburlaşan.

**mütehaddid,** *A. s.* Hızla aşağı inen.

**mütehaddir,** *A. s.* Örtünen, bürünen. Perde ehli, namuslu.

**mütehaddis, mütehaddise,** *A. s.* [Hudus'tan] Meydana gelen, yoktan varolan.

**mütehaffız,** *A. s.* [Hıfz'dan] Korunup sakınan.

**mütehafit,** *A. s.* Bir şey üzerine istekle saldıran.

**mütehakkık,** *A. s.* [Hak'tan] Doğruluğu meydana çıkan. Gözle görünür hale gelen.

**mütehakkim, mütehakkime,** *A. s.* [Hükm'den] Hâkimlik takınan. Hâkim ve âmir kesilen.

**mütehalhil,** *A. s.* Açılıp parçaları ayrılmış olan. Kabarmış, kabartılmış olan.

**mütehalif, mütehalife,** *A. s.* [Hulf'ten] Birbirine uymayan.

**mütehalik, mütehalike,** *A. s.* [Helâk'ten] Kendini tehlikeye atacak kadar istekle bir işe koşan.

**mütehalikâne,** *F. zf.* Büyük bir çabuklukla.

**mütehalli, mütehalliye,** *A. s.* [Halli'den] Süslenmiş, donanmış.

**mütehallif,** *A. s.* Değişebilir, değişken.

**mütehallik, mütehallika,** *A. s.* [Hulk'tan] Bir huy kazanmış.

**mütehallil,** *A. s.* [Hall'den] **1.** Erimiş. **2.** Çözülmüş.

**mütehallim,** *A. s.* [Hilm'den] **1.** Yalandan yumuşak huylu görünen. **2.** (Ana.) Meme gibi yuvarlaklaşan. Memeleşen.

**mütehallis, mütehallise,** *A. s.* [Halâs'tan] **1.** Kurtulmuş. **2.** Nazımda takma bir adı olan.

**mütehamık,** *A. s.* [Humk'tan] Kendini ahmak gibi gösteren.

**mütehami,** *A. s.* Sakınan, kendini koruyan.

**mütehammık,** *A. s.* [Humk'tan] Ahmaklaşan. Ahmak gibi konuşan veya davranan.

**mütehammız,** *A. s.* [Humz'dan] Ekşiyen.

**mütehammil, mütehammile,** *A. s.* [Haml'den] Dayanabilen. Yüklenebilen, çeken.

**müteharib, müteharibe,** *A. s.* [Harb'den] Savaş yapanlardan her biri.

**müteharrik, müteharrike,** *A. s.* [Hareket'ten] **1.** Kımıldanan. Oynayan. **2.** (Arap alfabesi) Harekesi olan (harf). **3.** (Fel., Fiz.) Hareketli. *Müteharrik bizzat,* otomobil, otomat.

**müteharriş,** *A. s.* İrkitilmiş.

**müteharrişiyyet,** *A. i.* İrkitilme.

**mütehasımı, mütehasıma,** *A. s.* [Hasm'dan] **1.** Karşılıklı düşmanlık eden. **2.** Karşılıklı dava eden.

**mütehassıl, mütehassıla,** *A. s.* [Husul'den] Vücut bulan, husule gelen.

**mütehassın,** *A. s.* [Hısn'dan] Kaleye kapanmış.

**mütehassıs, mütehassısa,** *A. s.* [Husus'tan] **1.** Bir şeye ayrılmış. Ayrı bir işte kullanılan. **2.** Bir işin bir dalını çok iyi bilen. Uzman.

**mütehassir, mütehassire,** *A. s.* [Hasr'den] Pıhtılanmış.

**mütehassir,** *A. s.* [Hasret'ten] Hasret çeken. Özleyen.

**mütehassis, mütehassise,** *A. s.* [Hiss'ten] duygusu çok, pek duygulu.

**mütehaşi',** *A. s.* [Huşu'dan] Huşu ile eğilen.

**mütehaşi, mütehaşiye,** *A. s.* Korkup çekinen.

**mütehaşşi',** *A. s.* [Huşu'dan] Kendini alçak tutan, alçakgönüllü.

**mütehaşşib,** *A. s.* [Haşeb'den] Odunlaşan, odunlaşmış.

**mütehaşşid, mütehaşşide,** *A. s.* Yardım için koşuşup toplanan.

**mütehattı,** *A. s.* **1.** Atlayıp geçen. **2.** Hata işleyen, yanılan.

**mütehattır,** *A. s.* [Hutur'dan] Hatırına getiren, hatırlayan.

**mütehattim,** *A. s.* [Hatm'den] Gerekli. Mutlaka olacak.

**mütehavin,** *A. s.* [Hevn'den] İşinde gevşek ve kayıtsız olan.

**mütehavvil, mütehavvile,** *A. s.* [Havl'den] **1.** Değişmiş. Başka hal almış. **2.** Çabuk değişen. Bir halde kalmayan. **3.** (Mat.) Değişken.

**mütehayyil, mütehayyile,** *A. s.*

[Hayal'den] Hayal kuran. Dalgın, hayale dalmış.

**mütehayyile,** *A. i.* [Hayal'den] Fransızcadan «muhayyile» ile birlikte *imagination* karşılığı olarak (XX. yy.).

**mütehayyir, mütehayyire,** *A. s.* [Hayret'ten] Şaşmış, şaşırmış. Ne yapacağını bilmez.

**mütehayyirane,** *F. zf.* Şaşkınca. Şaşkın şaşkın.

**mütehayyiz, mütehayyize,** *A. s.* [Hayyiz'den] **1.** Bir yer tutan. **2.** Önem sahibi, ileri gelen. [ç. **Mütehayyizan**].

**mütehazzir,** *A. s.* [Hazer'den] Dikkatli davranan, sakınan.

**mütehecci,** *A. s.* [Heca'dan] Heceleyen.

**mütehekkim,** *A. s.* [Tehekküm'den] Alay eden. Öfke ile alay eden.

**mütehevvir, mütehevvire,** *A. s.* [Tehevvür'den] Gözü dumanlı, coşkun. Kızgınlıktan sonunu düşünmeden saldıran.

**mütehevviranе,** *F. zf.* Son derece kızgınlık sonunda düşünmeden saldırarak, coşkunlukla.

**müteheyyi,** *A. s.* Hazırlanmış, hazır.

**müteheyyic, müteheyyice,** *A. s.* [Heyecan'dan] Heyecana gelmiş. Coşkun. Savruk.

**mütehezziz, mütehezzize,** *A. s.* Titreyen, zıngırdayan.

**mütekabbız, mütekabbıza,** *A. s.* [Kabz'dan] Toplanan, buruşan. Çekilen.

**mütekabbil,** *A. s.* [Kabul'den] Kabul eden, üstüne alan.

**mütekabil, mütekabile,** *A. s.* [Kabl'den] **1.** Karşılıklı, biri öbürünün karşısında olan. **2.** (Mat.) Yöndeş, karşılıklı. **3.** (Mat.) Karşıt.

**mütekabilen,** *A. s.* (Mat.) Karşıt olarak.

**mütekabiliyyet,** *A. i.* **1.** Karşılıklı davranış. **2.** (Fel.) Karşıtlık.

**mütekaddim, mütekaddime,** *A. s.* [Kıdem'den] **1.** Önde bulunan. Baştaki. **2.** Geçmiş, eskimiş. **3.** Sunulan.

**mütekaddimin,** *A. i.* Eski insanlar. Eskiler.

**mütekaddis,** *A. s.* [Kuds'ten] Kutsal olan, aşırı temiz.

**mütekaid,** *A. s.* [Kuud'dan] Emekli [ç. **Mütekaidin**].

**mütekallid,** *A. s.* **1.** Boynuna takan. **2.** Kuşanan. **3.** Üstüne alınan. Tavır takınan.

**mütekallil,** *A. s.* [Kalil'den] Azalan, azalmış olan.

**mütekallis, mütekallise,** *A. s.* [Tekallus'tan] Gerilen. Gerilmiş.

**mütekâmil, mütekâmile,** *A. s.* [Kemal'den] Olgun.

**mütekarib, mütekaribe,** *A. s.*

[Kurb'dan] **1.** Yakın. Birbirine yakın olan. **2.** (Ed.) Dört feulün (..-) tekrarlanan vezin. **3.** (Mat.) Yakınsak.

**mütekarrib, mütekaraibe,** *A. s.* [Kurb'dan] Yaklaşan. Yaklaşmaya çalışan [ç. **Mükarribîn**].

**mütekarrih, mütekarriha,** *A. s.* [Karh'tan] **1.** Yaralı, çıbanlı. **2.** Cerahatli (yara, çıban).

**mütekarrir,** *A. s.* [Karar'dan] Takarrür eden. Kararlaşan. Yerleşip kuvvet bulan.

**mütekâsif, mütekâsife,** *A. s.* [Kesafet'ten] Sıklaşmış, koyulaşmış, yoğunlaşmış.

**mütekâsil, mütekâsile,** *A. s.* [Kesl'den] Üşenen, gevşek.

**mütekâsiliyye,** *A. i.* Bu dünyaya gelmek can beslemek içindir, başka bir şey yoktur diye her şeyi bırakıp dilencilik ederek dolaşır, her ne bulursa yer bir tarikat.

**mütekâsir, mütekâsire,** *A. s.* [Kesret'ten] **1.** Çok, çoğalmış. **2.** (Ed.) Aruz ölçüsü.

**mütekatı', mütekatıa,** *A. s.* [Kat'dan] **1.** Birbirini kesen, birbirinin üstünden geçen. **2.** (Geo.) Kesişen, birleşen.

**mütekatır,** *A. s.* [Katre'den] Katra katra dökülen. Damlayan.

**mütekattı', mütekattıa** *A. s.* [Kat'dan] **1.** Bir teviye olmayan, kesik. **2.** (Coğ, Fel.) Kesikli.

**mütekavvis,** *A. s.* [Kavs'ten] Yay gibi eğri. Eğrilmiş, bükülmüş.

**mütekayyid,** *A. i.* [Kayd'den] Dikkatli davranan.

**mütekayyih, mütekayyiha,** *A. s.* [Kîh'ten] İrinli, cerahat bağlamış.

**mütekazı,** *A. s.* [Tekaza'dan] Takaza eden. Borçluyu ödeme için sıkıştıran.

**mütekebbir, mütekebbire,** *A. s.* [Kibr'den] Kibirli, ululuk satan.

**mütekebbirane,** *F. zf.* Kibirli kibirli. Azametle.

**mütekeddir,** *A. s.* [Keder'den] **1.** Kederli. **2.** Bulanık.

**mütekeffil, mütekeffile,** *A. s.* [Kefalet'ten] Kefil olan.

**mütekellif, mütekellife,** *A. s.* [Külfet'ten] Külfetli. zahmetli iş tutan.

**mütekellim, mütekellime,** *A. s.* [Kelâm'dan] **1.** Söyleyen, lakırdı eden. **2.** (Gra.) Birinci şahıs. **3.** Nutuk söyleyen.

**mütekellimîn,** *A. i.* İlm-i kelâm bilginleri. İslâm inançlarının incelikleriyle uğraşanlar.

**mütekellis,** *A. s.* [Kils'ten] Kireçleşmiş, kireçlenmiş.

**mütekemmil,** *A. s.* [Kemal'den]

Olgunlaşan. Eksiği kalmayan.

**mütekemmin,** *A. s.* [Kemin'den] Pusuya yatmış, pusu tutmuş olan.

**mütekerrir, mütekerrire,** *A. s.* [Kere'den] Tekerrür eden, birden ziyade vukubulan.

**mütekessir,** *A. s.* [Kesr'den] Kırılan. Parçalanan.

**mütekessir,** *A. s.* [Kesret'ten] Çoğalan, artan.

**mütekevvin, mütekevvine,** *A. s.* [Kevn'den] Vücuda gelen.

**mütelâffız,** *A. s.* [Lâfz'dan] Bir sözü ağzından çıkaran, söyleyen.

**mütelâfi, mütelâfiye,** *A. s.* Kaybettiği bir şeye karşı başka bir şey kazanan.

**mütelâhık, mütelâhika,** *A. s.* [Luhuk'tan] Birbiri arkasından gelen. Birbiri ardında yetişip birleşen.

**mütelâhi,** *A. s.* [Lehv'den] Sazla oyunla uğraşan.

**mütelâkı,** *A. s.* Kavuşmuş, ulaşmış.

**mütelâkkı,** *A. s.* Alan, kabul eyleyen.

**mütelâl, mütelâli,** *A. s.* Parıldayan.

**mütelâsık,** *A. s.* [Lusuk'tan] Birbiriyle birleşmiş olan, bitişik.

**mütelâşi,** *A. s.* Telâş eden, bir şeye gerektiğinden çok önem vererek acele eden.

**mütelâşiyane,** *F. zf.* Telâşla.

**mütelâtıf,** *A. s.* [Lûtf'tan] Kibar, nazik muamelesi olan.

**mütelâtım,** *A. s.* Birbirine çarpan, çarpışan, çalkalanan, çırpıntılı. Dalgalı.

**mütelâkkıb,** *A. s.* [Lakab'dan] Lakaplanmış.

**mütelâttıf,** *A. s.* [Lûtf'tan] Yumuşak ve nazik davranan.

**mütelebbis,** *A. s.* [Libas'tan] Giyinmiş.

**mütelehhi,** *A. s.* [Lehv'den] Sazla, oyunla vakit geçiren.

**mütelehhib, mütelehhibe,** *A. s.* Alevlenmiş, alev çıkaran.

**mütelehhif, mütelehhife,** *A. s.* Açıklanan. Yanıp yakılan, özleyip duran.

**mütelemmi',** *A. s.* [Lem'den] Parıldayan.

**mütelevvin, mütelevvine,** *A. s.* [Levn'den] **1.** Renkli, boyalı. **2.** Alaca. **3.** Dönek, çabuk fikir değiştiren.

**mütelevvis,** *A. s.* [Levs'ten] Kirli. Pis, mundar.

**müteleyyin, müteleyyine,** *A. s.* [Leyyin'den] Yumuşak olan. Gevşeyip yumuşayan.

**mütelezziz,** *A. s.* [Lezzet'ten] Tadını duyan, tat alan. Hoşlanan.

**mü'telif, mü'telife,** *A. s.* [Ülfet'ten] **1.** Ülfet etmiş, alışık. **2.** Uygun, denk.

**mütemadi,** *A. s.* **1.** Uzanan, süren, **2.** Arasız, her zaman.
**mütemadiyen,** *A. zf.* Arasız olarak, sürekli olarak.
**mütemadiyet,** *A. i.* Sürerlik (XX. yy.).
**mütemahhız,** *A. s.* Yürekten inançla çalışan [ç. **Mütemahhızîn**].
**mütemarız,** *A. s.* [Maraz'dan] Yalandan hasta olan [ç. **Mütemarızîn**].
**mütemasik,** *A. s.* İyi, sıkı tutan.
**mütemasil,** *A. s.* [Misl'den] **1.** Birbirine benzer. **2.** (Mat.) Homolog.
**mütemayil, mütemayile,** *A. s.* [Meyl'den] Bir tarafa eğilmiş.
**mütemayiz, mütemayiza,** *A. i.* **1.** Temayüz eden, sivrilen. **2.** (Tanzimat'tan sonra) Saniye rütbesinin birinci sınıfı (askerde miralay = albay karşılığı).
**mütemeddih,** *A. s.* [Medh'ten] Kendini öven, övünen.
**mütemeddin, mütemeddine,** *A. s.* [Müdün'den] Medeniyet halinde olan.
**mütemehdi,** *A. s.* [Mehdi'den] Mehdilik iddiasında bulunan.
**mütemehhid,** *A. s.* [Mehd'den] Yayılmış, serilmiş.
**mütemekkin, mütemekkine,** *A. s.* [Mekânet'ten] Oturan.
**mütemellik,** *A. s.* Alçakçasına yalvaran. Yalpak.
**mütemellik,** *A. s.* [Milk'ten] Mülk edinen. Malın sahibi olan.
**mütemeimil,** *A. s.* (Psi.) Taşkın.
**mü'temen,** *A. s.* [Emn'den] Emniyetli. Güvenilir, inanılır.
**mütemenna,** *A. s.* İstenen, dilenen. İstenilen.
**mütemenni,** *A. s.* İsteyen, dileyen.
**mü'temer,** *A. i.* Fransızcadan *congré* karşılığı olarak (XIX. yy.).
**mütemerkiz,** *A. s.* [Merkez'den] Merkezlenmiş. Bir yere toplanmış.
**mütemerrid, mütemerride,** *A. s.* Kötü bir yolda direnerek devam eden, inatçı [ç. **Mütemerridan**].
**mütemerridane,** *F. s., zf.* Kötülükte direnerek. İnatla.
**mütemeshir,** *A. s.* Maskaralık eden. Eğlenen.
**mütemessik, mütemessike,** *A. s.* **1.** Sıkı sıkıya yapışıp tutan. **2.** Bir şeyi kanıt ve tanıt tutan. Ona dayanan.
**mütemessil, mütemessile,** *A. s.* [Misl'den] **1.** Kendini benzeten. Birinin şekline giren. **2.** Cisimlenen. Cisimlenip görünen.
**mütemetti', mütemettia,** *A. s.* Kazanan, kâr eden.

**mütemevvic, mütemevvice,** *A. s.* [Mevc'den] **1.** Dalgalanan, dalgalı **2.** Bir kararda durmayan, oynak.

**mütemevvil, mütemevvile,** *A. s.* [Mal'den] Zengin. Mal sahibi [ç. **Mütemevvilân**].

**mütemeyyi,** *A. s.* Sıvık olan, sıvıklaşan. Sulanıp akan.

**mütemeyyiz,** *A. s.* **1.** Seçilen. Seçkin. **2.** (Fel.) Seçik.

**mütemmem,** *A. s.* Tamamlanmış. Eksiği kalmamış.

**mütemmim, mütemmime,** *A. s.* (Temam'dan) **1.** Bitiren, tamamlayan. **2.** (Fel.) Tümleç, tümler. **3.** (Gra.) Tümleç. **4.** (Mat.) Bütünler.

**mütenadi,** *A. s.* [Nida'dan] Birbirini çağıran. Ünleşen.

**mütenadir,** *A. s.* [Nedret'ten] Az bulunur.

**mütenafi, mütenafiye,** *A. s.* [Nefy'den] Birbirine karşıt olan.

**mütenafir, mütenafire,** *A. s.* [Nefret'ten] Birbirini sevmeyen, birbirine uymayan.

**mütenahi, mütenahiye,** *A. s.* [Nihayet'ten] Biten. Sona eren. *Gayr-i mütenahi, namütenahi,* sonsuz, bitmez tükenmez.

**mütenahnih,** *A. s.* Hırıltı ile soluyan.

**mütena'im, mütena'ime,** *A. s.* [Nimet'ten] Varlık içinde büyüyen, nazlı alışmış.

**mütenakıs, mütenakısa,** *A. s.* [Noksan'dan] Azalan, gittikçe azalıp küçülen.

**mütenakız, mütenakıza,** *A. s.* [Nakz'dan] **1.** Birine karşıt olan, birbirini çürüten. **2.** (Man.) Çelişik.

**mütenakir,** *A. s,* Bilmezlikten gelen. Bilmez görünen.

**mütenasib, mütenasibe,** *A. s.* [Nisbet'ten] **1.** Birbirine her bakımdan uygun. Denk. **2.** (Mat) Orantılı.

**mütenasık, mütenasıka,** *A. s.* [Nesak'tan] Bir boyda. Benzeşen.

**mütenasır,** *A. s.* [Nâsır'dan] Birbirine yardım eden, yardımlaşan.

**mütenassıh, mütenassıha,** *A. s.* [Nush'tan] Öğüt dinleyip uslanan.

**mütenassır,** *A. s.* [Nasr'dan] Hıristiyan olan. Hıristiyanlığı kabul eden.

**mütenavib, mütenavibe,** *A. s.* [Nevbet'ten] **1.** Nöbetleşe tekrarlanıp giden. **2.** (Fel.) Almaşık.

**mütenavil,** *A. s.* [Tenavül'den] Alıp yiyen.

**mütenavim,** *A. s.* [Nevm'den] Uyur gibi görünen.

**mütenazır, mütenazıra,** *A. s.*

[Nazar'dan] **1.** Birbirine bakan, birbiri karşısında bulunan. **2.** (Kim.) Bakışık. **3.** (Mat). Simetrik. **4.** (Sos.) Karşılık.

**mütenebbi,** *A. s.* Peygamberlik taslayan.

**mütenebbih, mütenebbihe,** *A. s.* Uyanık, uyanan, uslanan, aklını başına alan.

**mütenebbit,** *A. s.* Ot gibi yerden biten.

**müteneffir,** *A. s.* [Nefret'ten] Nefret eden.

**müteneffis,** *A. s.* [Nefes'ten] Soluk alan.

**müteneffiz, müteneffize,** *A. s.* Nüfuz sahibi, sözü geçer. [ç. **Müteneffizan**].

**mütenekkir,** *A. s.* [Nekre'den] İsteyerek tanınmayacak bir hale giren, takma bir adla kendini belli etmek istemeyen.

**mütenekkiren,** *A. zf.* Tebdil olarak, kendinin kim olduğunu belli ettirmeden.

**mütenessık,** *A. s.* [Nesk'tan] Birteviye olan.

**mütenessim,** *A. s.* Rüzgâr koklayan. Rüzgâr kokusu alan.

**mütenevvi, mütenevvia,** *A. s.* [Nev'den] Türlü türlü, çeşit çeşit.

**mütenevvim, mütenevvime,** *A. s.* Uyuklayan. Uyuyan. Rüya gören.

**mütenevvir, mütenevvire,** *A. s.* [Nur'dan] Nurlanan, parıldayan.

**mütenezzih,** *A. s.* **1.** Gezip eğlenen. **2.** Arı, temiz, ilgisi yok.

**mütenezzil,** *A. s.* [Nüzl'den] Alçalan, lâyıksız bir işi işleyen.

**müteradif, müteradife,** *A. s.* [Redf'ten] Aynı anlama gelen, anlamı bir olan. Eşanlam, anlamdaş [ç. **Müteradıfat**].

**müterafi',** *A. s.* Duruşma için yargıca giden.

**müterahhim,** *A. s,* [Rahm'den] acıyan, merhamet eden.

**müterahi,** *A. s.* Geri duran. Ağır davranan.

**müterakib,** *A. s.* [Rükûb'dan] Kiremit gibi birbiri üstüne binmiş olan.

**müterakim, müterakime,** *A. s.* Birikmiş, yığılmış. Toplanmış.

**müterakkab,** *A. s.* Beklenilen, umulan.

**müterakkıb, müterakkıba,** *A. s.* Gözeten, bekleyen, uman.

**müterakki, müterakkiye,** *A. s.* İlerlemiş. Yukarı çıkmış. Yükselmiş.

**müterassıt,** *A. s.* [Rasad'dan] Gözeten, bekleyen, kollayan.

**müterazi,** *A. s.* [Rıza'dan] Karşılıklı birbirinden razı, hoşnut olan.

**mütercem, müterceme,** *A. s.*

[Terceme'den] Başka dilden çevrilme.

**mütercim,** *A. s.* [Tercüme'den] Başka dilden çeviren [ç. **Mütercimîn**].

**müterecci,** *A. s.* [Reca'dan] **1.** Uman. **2.** Yalvaran.

**müteredd i, müteredd iye,** *A. s.* Soysuzlaşmış.

**müteredd id, müteredd ide,** *A. s.* [Redd'den] **1.** Gidip gelen, devam eden. **2.** Karar veremeyen, kararsız.

**müteredd idane,** *F. zf.* Kararsızca.

**müterefîh, müterefîhe,** *A. s.* Bolluk ve rahatta yaşayan.

**müterekkib, müterakkibe,** *A. s.* [Rükûb'dan] Birleşmiş, iki veya daha çok cismin birleşmesiyle meydana gelen.

**müterennim,** *A. s.* Terennüm eden, güzel sesle yavaşça ırlayan.

**müteressib, müteressibe,** *A. s.* [Rüsub'dan] Dibe çöken, durulan.

**mütereşşih,** *A. s.* [Reşh'ten] Ter gibi sızan, terleyen.

**müterettib,** *A. s.* [Rütb'den] **1.** Sıralanmış, **2.** Üste düşen, ait. **3.** Gereken, sonuç olan.

**mütesadif,** *A. s.* [Tesadüf'ten] Rasgelen.

**mütesadim,** *A. s.* [Sadme'den] Çarpışan, birbirine vuran.

**müteressi',** *A. s.* [Ref'den] **1.** Yükselen. **2.** Ululuk gösteren.

**mütesahib,** *A. s.* Sahip çıkan, arka olan.

**mütesahil,** *A. s.* Kolay sanan, Gevşek davranan.

**mütesaid,** *A. s.* [Suud'dan] Yükselen, yukarı çıkan.

**mütesail,** *A. s.* Dilenen. dilenci [ç. **Mütesailîn**].

**mütesakıt,** *A. s.* Bir bir ardınca düşen.

**mütesalib, mütesalibe,** *A. s.* [Sâlib'den] (Man.) Çapraz.

**mütesamih,** *A. s.* Müsamaha gösteren. Görmezlikten gelen.

**mütesavi, mütesaviye,** *A. s.* Birbirine eş olan, birbiri kadar.

**mütesaviyen,** *A. s., zf.* Birbirine eş değerde.

**müteselli,** *A. s.* Avunan, acıyı unutur gibi olan.

**müteseliim,** *A. s., i.* **1.** Teslim edilen şeyi alan. **2.** Vergi ve resimlerin alınmasına memur edilmiş kimse. muhassıl.

**müteselsil, müteselsile,** *A. s.* [Silsile'den] Zincir gibi birbirine bağlı olan, ardı kesilmeden peşi sıra gelen.

**müteselsilen,** *A. zf.* Sıra ile, birbiri peşi sıra.

**müteseınmim, müteseınmime,** *A. i.* [Sem'den] Zehirlenen.

**müteserri,** *A. i.* [Sür'at'ten] Koşan, acele davranan.

**müteseyyib, müteseyyibe,** *A. s.* Kayıtsız davranan, aldırış etmeyen [ç. **Meteseyyiban**].

**müteseyyid,** *A. s.* Seyyit olmadığı halde kendinin seyyit olduğunu söyleyen.

**müteşabih,** *A. s.* [Şibh'ten] **1.** Birbirine benzer. **2.** Dış görünüş anlamı ile değil de başka bir maksat için misal diye söylenen.

**müteşabihat,** *A. i.* [Müteşabih ç.] Kuran'ın, dış anlamıyla değil, örnek olarak söylenen ayetleri.

**müteşaddık,** *A. s.* **1.** Avurt çatlatarak konuşan. **2.** Istılahlı konuşan.

**müteşahhıs,** *A. s.* **1.** Şahıslanan, gözle görünür hal alan. **2.** Şahsını tanıyan. **3.** Şahsı fark olunmuş olan.

**müteşa'ib,** *A. s.* [Şa'b'den] Şubelenmiş, dallanmış. Kollara ayrılmış.

**müteşair, müteşaire,** *A. s.* [Şiir'den] Şairlik satmak isteyen, şairlik taslayan.

**müteşa'ir,** *A. s.* [Şair'den] Kıllı.

**müteşakil,** *A. s.* [Şekl'den] **1.** Şekli bir olan. **2.** Şekil, suretçe birbirine benzeyenlerin beheri.

**müteşebbek,** *A. s.* [Şebeke'den] Ağ gibi birbirine geçen.

**müteşebbih,** *A. s.* [Şebh'ten] Benzeyen.

**müteşebbis, müteşebbise,** *A. s.* [Teşebbüs'ten] Bir işe girişen.

**müteşeddit,** *A. s.* [Şiddet'ten] **1.** Şiddetlenen. **2.** Katılaşmış, pekleşmiş olan.

**müteşeffi,** *A. s.* [Şifa'dan] **1.** Şifa bulan, sağlaşan. **2.** Öcünü almakla yüreği soğuyan.

**müteşehhi, müteşehhiye,** *A. s.* İştahlanan.

**müteşe'im,** *A. s.* Uğursuz sayan. Uğursuzluk gelecek sanan.

**müteşekki,** *A. s.* [Şekva'dan] Şikâyet eden.

**müteşekkik,** *A. s.* Şüphe, sanı içinde olan. Sanıdan kurtulamayan.

**müteşekkil, müteşekkile,** *A. s.* [Şekl'den] **1.** Şekillenmiş olan. **2.** Çeşitli maddelerden meydana gelen.

**müteşekkir,** *A. s.* [Şükr'den]. İyilik bilen, iyiliğe karşı nazik davranan.

**müteşemmir,** *A. s.* İşe hazırlanmış olan.

**müteşemmis,** *A. s.* Güneşe çıkan, güneşlenen.

**müteşerri',** *A. s.* [Şer'den] Şe-

riat işleriyle uğraşan. Fıkıh ve şeriatle bilgisi çok olan.

**müteşerrif,** *A. s.* Şereflenen.

**müteşettit,** *A. s.* Dağınık olan. Karışık bulunan.

**müteşevvik,** *A. s.* [Şevk'ten] Çok ziyade istekli.

**müteşevviş, müteşevvişe,** *A. s.* [Teşevvüş'ten] Karışık, karmakarış, anlaşılmaz.

**müteşeyyi,** *A. s.* [Şia'dan] Şii mezhebine girmiş. Şii olmuş olan.

**müteşeyyid,** *A. s.* Yükselten, sağlamlaştıran.

**müteşeyyih,** *A. s.* **1.** Yaşlılık taslayan, yaşlı görünmek isteyen. **2.** Şeyhlik taslayan.

**mütetabi',** **mütetabia,** *A. s.* [Teb'den] Birbiri ardınca gelen [ç. **Mütetabiîn**].

**mütetabian,** *A. zf.* Birbiri ardınca.

**mütetebbi',** *A. s.* [Teb'den] Tetebbu eden. Arkasına düşüp araştıran.

**mütetevvic,** *A. s.* [Tac'dan] **1.** Taç giymiş. Taçlı. **2.** (Bot.) Taçyapraklı.

**mütevafık, mütevafıka,** *A. s.* [Vefk'ten] **1.** Birbirine uygun. **2.** Uyan, uygun olan.

**mütevafir, mütevafire,** *A. s.* [Vefir'den] Çoğalan.

**mütevaggıl,** *A. s.* Bir şeyin çok ilerisine, derinliğine varan. Uğraşan.

**mütevahhiş,** *A. s.* [Vahş'tan] Ürkmüş, korkmuş.

**mütevakkı',** *A. s.* [Vak'dan] Uman, bekleyen.

**mütevakkı,** *A. s.* [Vikaye'den] Sakınan, kendini gözeten.

**mütevakkıf,** *A. s.* [Vakf'tan] **1.** Duran. Kımıldamayan. **2.** Bir şeye bağlı olan, onunla iş görecek olan. **3.** İlerlemeyip duran.

**mütevali, mütevaliye,** *A. s.* [Vely'den] Artsız arasız. Aralık vermeden süren. Bir düzüye olan.

**mütevaliyet,** *A. zf.* Aralık vermeden. Birdüziye.

**mütevari,** *A. s.* [Verâ'dan] **1.** Saklı, gizli. **2.** Bir şey arkasına veya altına geçip saklanan.

**mütevarid, mütevaride,** *A. s.* [Vürud'dan] Birlikte gelen.

**mütevaris,** *A. s.* [Veraset'ten] Miras kalan. Babadan çocuğuna kalarak sırayla geçen.

**mütevatı,** *A. i.* **1.** Birbirine benzeyen. **2.** (Fel.) Tekanlamlı.

**mütevasıl,** *A. s.* [Vasl'dan] Birbirine bitişmiş.

**mütevatir, mütevatire,** *A. s.* Ağızdan ağza yayılan. Halk arasında söylenilen.

**mütevazı',** *A. s.* [Vaz'dan] Kendini aşağı tutan, alçakgönüllü. Kibirsiz.

**mütevazıane,** *F. zf.* Kibirsizce, alçakgönüllülükle.

**mütevazi, mütevaziye,** *A. s.* [Muvazi'den] (Geo.) Paralel.

**mütevazin,** *A. s.* [Vezn'den] Birbirine uygun. Tartıları bir olan.

**mütevaziyen,** *A. zf.* Paralel olarak.

**mütevazzıh,** *A. s.* Açıklanan. Açıklık peyda eden.

**müteveccih,** *A. s.* [Vech'ten] **1.** Bir yere doğru gitmeye kalkan, yola çıkan. **2.** Birine karşı iyi düşüncesi ve sevgisi olan.

**müteveccihen,** *A. zf.* **1.** Zihne koyarak. **2.** Bir yere doğru.

**müteveffa,** *A. s.* [Vefat'tan] Ölü, ölmüş.

**mütevehhim,** *A. s.* [Vehm'den] Kuruntu. Ürkek.

**mütevekkil,** *A. s.* [Tevekkül'den] Her işi Tanrıya, Tanrı iradesine bırakıp Tanrıdan gelene razı olan. Tevekkül ile. Kadere boyun eğerek.

**mütevekkilâne,** *F. zf.* Tevekkül ile kadere boyun eğerek.

**mütevelli, mütevelliye,** *A. s., i.* [Veli'den] Bir vakfın idaresine memur olan kimse.

**mütevellid, mütevellide,** *A. s.* **1.** Doğan. Dünyaya gelen. **2.** Hâsıl olan, çıkan.

**müteverri',** *A. s.* [Vera'dan] Din emirlerini sıkıca tutan.

**müteverrim, müteverrime,** *A. s.* [Verem'den] **1.** Şiş, kabarık. **2.** Verem olmuş [ç. **Müteverriman**].

**mütevessi', mütevessia,** *A. s.* [Vüsat'ten] Genişleyen.

**mütevessil,** *A. s.* [Vesile'den] Bir vesile ile yanaşmaya çalışan.

**mütevessilen,** *A. zf.* Vesile tutarak, dayanarak.

**müteyakkın,** *A. s.* [Yakın'den] Kesin olarak bilen.

**müteyakkız, müteyakkıza,** *A. s.* [Yekaza'dan] **1.** Uyanık. Uyanmış. **2.** Gözü alçık olan.

**müteyakkızane,** *F. s. zf.* Uyanıklıkla.

**müteyemmen,** *A. s.* [Yümn'den] Uğurlu, kutlu.

**müteyessir,** *A. s.* [Yüsr'den] Kolay yapılır. Yapılması kolay.

**mütezadd, mütezadde,** *A. s.* [Zıd'dan] Birbirine karşıt olan. Birbirinin karşıtı olan.

**mütezaif,** *A. s.* [Zıf'tan] İki veya birkaç katı olan. Kat kat artan.

**mütezahim,** *A. s.* [Ziham'dan] Birbirini iterek, birbirinin üstüne çıkarak biriken, kalabalık toplanan.

**mütezaid, mütezaide,** *A. s.* [Ziyade'den] Artan, çoğalan.

**mütezebzib,** *A. s.* Kararsız.

**mütezehhir,** *A. s.* Çiçeklenen, çiçekli.

**mütezellil, mütezellile,** *A. s.* [Zillet'ten] Alçaklanan, zillete katlanan.

**mütezellilâne,** *F. zf.* Zelilce, bayağı ve alçaklara yakışırcasına.

**mütezelzil, mütezelzile,** *A. s.* [Zelzele'den] Sarsılan, oynuyan, sallanan, zıngırdayan.

**mütezevvid,** *A. s.* [Zâd'dan] Yolluk azığını hazırlamış olan.

***mütezevvic,*** *A. s.* [Zevc'den] Evli. Evlenmiş.

**mütezevvık,** *A. s.* **1.** Birkaç defa tadan. **2.** Zevk ve safa eden.

**mütezeyyin,** *A. s.* [Ziynet'ten] Süslenen.

**mütimm, mütimme,** *A. s.* [Temam'dan] Tamamlayan. Tamamlamaya yarayan.

**mütlif,** *A. s.* [Telef'ten] Yokeden, öldüren. Tehlikeli.

**müttakı,** *A. s.* [Vikaye'den] Günah ve haramdan sakınan.

**müttefik, müttefika,** *A. s.* [Vefk'ten] **1.** Uyuşmuş, birleşmiş. **2.** Aynı fikirde, uygun.

***müttefikan,*** *A. zf.* Oy birliğiyle.

**müttehaz, müttehaze,** *A. s.* [Ahz'den] Kabul edilen, yürürlükte olan, kullanılan.

**müttehem,** *A. s.* [Vehm'den] **1.** Suçlu. **2.** Kabahatlı.

**müttehid, müttehide,** *A. s.* [Vahdet'ten] Birleşmiş, birlik olan.

**müttehiden,** *A. zf.* Birlikte. Birlik olarak.

**müttehiz, müttehize,** *A. s.* [Ahz'dan] Kabul eden.

**müttekâ,** *A. i.* Dayanılacak alet. Koltuk değneği.

**müttekın,** *A. s.* İyice bilen. Bir şeyin bir türlü olmasına aklı yatmış olan.

***müttesi',*** *A. s.* Genişleyen.

**müvekkel,** *A. s., i.* [Vekâlet'ten] Biri tarafından vekil yapılmış.

**müvekkil,** *A. s., i.* [Vekâlet'ten] Vekil yapan. İş sahibi.

**müvellâ,** *A. i.* [Veli'den] Şeriatın bir iş araştırması için görevlendirdiği memur.

**müvelled,** *A. s.* [Vilâyet'ten] **1.** Doğmuş, doğurulmuş. **2.** İki cinsin birleşmesinden meydana gelmiş, melez. **3.** Aslında ve esasen yok iken sonradan meydana gelmiş. *Lügat-i müvellede,* yeni yapılma kelime.

**müvelledat,** *A. i.* **1.** Doğmakla meydana gelmiş canlılar. **2.** Sonradan yapılma kelimeler.

**müvellid,** *A. i.* [Velâdet'ten] **1.**

Doğurtan, ebe. **2.** (Kim.) Meydana gelen, meydana getiren.

**müvellide,** *A. i.* Ebe kadın.

**müverrah,** *A. s.* [Tarih'ten] Tarihi konulmuş. Tarihli.

**müverrih,** *A. i.* [Tarih'ten] **1.** Tarih yazan kimse. Tarihçi. **2.** Bir olay için manzum, ebcet hesabıyle tarih düşüren kimse [ç. **Müverrihin**].

**müvessi',** *A. s.* [Vesi'den] Genişlettiren.

**müvesvis, müvesvise,** *A. s.* [Vesvese'den] Kuruntucu.

**müvezzi',** *A. s.* **1.** Dağıtan. **2.** (*i.*) Posta mektuplarını dağıtan. **3.** Gazete satan.

**müyesser,** *A. s.* [Yüsr'den] Kolay bulunup yapılan. Kolay gelen. Kolaylıkla olan.

**müzab,** *A. s.* **1.** İzabe olunmuş. Eritilmiş. **2.** (Kim.) Ergimiş. **3.** (Mecaz) *Lâ'l-i müzab,* şarap.

**müza'far,** *A. s.* Safralanmış, sarı renkli.

**müzahame,** *A. i.* [Zahm'dan] **1.** Birbirini ite sıkıştıra hücum etme. **2.** Zahmet, sıkıntı verme.

**müzaheret,** *A. i.* [Zahr'dan] Arka, yardım.

**müzahim,** *A. s.* **1.** Sıkıntı veren. **2.** Aykırı gelen.

**müzahir,** *A. s.* [Zahr'dan] Birine yardım eden, taraflı çıkan.

**müzahref, müzahrefe,** *A. s.* Yalancı yaldızlar ve parlak kalp boyalarla süslü.

**müzahrefat,** *A. i.* **1.** Parlak ve sahte boyalar ve süsler. **2.** Pislik, süprüntü.

**müzakere,** *A. i.* [Zikr'den] **1.** Bir iş hakkında konuşma. **2.** Bir iş için evvelden söyleşme. **3.** Öğrencilerin ders hazırlamaları için çalışmaları [ç. **Müzakerat**].

**müzavece,** *A. i.* **1.** Evlenme. **2.** Çift olma.

**müzayaka,** *A. i.* [Zîk'tan] **1.** Darlık, sıkıntı. Güçlük, zorluk. **2.** Yokluk, züğürtlük. Geçinme darlığı.

**müzayede,** *A. i.* [Ziyade'den] Arttırma.

**müzcat,** *A. s.* Az şey, az.

**müzd,** *F. i.* Karşılık. Ücret. Mükâfat.

**müzdad,** *A. s.* [Ziyade'den] Artmış, çoğalmış.

**müzdahim,** *A. s.* [Zahm'dan] Kalabalıklı. Pek sıkışık.

**müzdecir, müzdecire,** *A. s.* Zorla yasaklayan.

**Müzdelife,** *A. i.* Kâbe'de Arafat ile Mina arasında bir hac durağı.

**müzdevice,** *A. i.* Fransızcadan, *conjuguées* botanik familya-

sına karşılık olarak, kavuşur suyosunları (XIX. yy.).

**müzdver,** *F. s.* [Müzd-ver] Ücretle işleyen.

**müzebzeb, müzebzib,** *A. s.* **1.** Bir şeye karar veremeyen. Elinden iş gelmez. **2.** Karmakarışık.

**müzehheb, müzehhebe,** *A. s.* [Zeheb'den] Altın suyuna batırılmış, yaldızlanmış.

**müzehhib, müzehhibe,** *A. i.* [Zeheb'den] Tezhipçi. Yaldızcı.

**müzekkâ,** *A. s.* **1.** Arılanmış, paklanmış. **2.** Tezkiye olunmuş. **3.** Zekâtı verilmiş.

**müzekker, müzekkere,** *A. s., i.* [Zekr'den] **1.** Erkek, er. **2.** (Arap gra.) Gerçek veya lafız bakımından erkek gösteren (isim, zamir, sıfat, fiil).

**müzekkere,** *A. i.* [Zikr'den] Bir iş hakkında üstün mevkie sunulan yazı.

**müzekki,** *A. s.* **1.** Arılayan, temizleyen. **2.** Cenaze töreninde tezkiye eden. **3.** Mahkeme tanıklarını araştırıp durumlarını mahkemeye bildiren.

**müzekkir,** *A. s.* **1.** Andıran, hatıra getiren. **2.** Zikreden, (Allah ve Muhammet adlarıyle) tespih çeken.

**müzellil,** *A. s.* [Zill'den] Zelil ve hakîr eden.

**müzerkeş,** *A. s.* Sırma ile işlenmiş. Sırmalı.

**müzevva,** *A. s.* [Zaviye'den] Köşeli.

**müzevvec, müzevvece,** *A. s.* [Zevc'den] Çiftleştirilmiş.

**müzevver,** *A. s.* Uydurulmuş, düzme.

**müzevvir, müzevvire,** *A. s.* Yalancı, sahteci. Dolap, düzen.

**müzevvirane,** *A. zf.* Tezvirciye yakışır yolda.Yalanla dolanla.

**müzeyyel, müzeyyele,** *A. s.* [Zeyl'den] **1.** Zeyli, katılmış maddesi olan. **2.** Ekleme parçası olan. **3.** Altına cevabı yazılıp geri gönderilen (tezkere).

**müzeyyelât,** *A. i.* Katılmış, eklenmiş şeyler.

**müzeyyelen,** *A. zf.* Altına ek olarak karşılığı yazılarak.

**müzeyyen, müzeyyene,** *A. s.* [Ziynet'ten] Süslenmiş, donanmış [ç. **Müzeyyenat**].

**müzeyyif, müzeyyife,** *A. s.* Tezyif eden. **2.** Eğlenen. **3.** Çürüğe çıkaran, çürüten.

**müzeyyifane.** *F. zf.* Eğlenir yolda, alay ederek.

**müzeyyin,** *A. s.* [Ziynet'ten] Süsleyen. Süsleyici.

**müzhere, mezhere,** *A. i.* Çiçek bahçesi [ç. **Mezahir**].

**müz'ic, müz'ice,** *A. s.* Usandıran, rahatsız eden.

**müzîl,** *A. s.* [Zeval'den] Yok eyleyen. *Müzil-ül-levn* (Kim.) Renk gideren.

**müzmin, müzmine,** *A. s.* Eskimiş, üzerinden zaman geçmiş. Eskiyerek yerleşmiş, süregen (hastalık).

**müznib,** *A. s.* [Zeneb'den] Günah işlemiş, suçlu [ç. **Müznibîn**].

# N

**n, 1.** Osmanlı ve Fars alfabelerinin yirmi sekizinci, Arap alfabesinin yirmi beşinci harfidir. **2.** Ebced hesabında 50 rakamını gösterir. **3.** Aylardan daramazan ayına işarettir.

**nâ,** *F. i.* Ney.

**-na,** *F. e.* Sıfatlara takılarak yer isimleri meydana getirir: Tengna.

**nâ-,** *F. s.* Olumsuzluk edatıdır. Başına getirildiği kelimeleri olumsuzlaştırır. Arapça kelimelere katılması kurala uygun olmamakla beraber kimi zaman katıldığı olmuş, bu yüzden XIX. yy. sonlarında bir tartışma çıkmıştır (Nâkâfi).

**naaş, -a'şı, na'ş,** *A. i.* İçinde ölü olan tabut. Kefene sarılıp tabuta konmuş ölü.

**naaşina,** *F. s.* [Nâ-âşina] Yabancı.

**naat,** *A. i.* **1.** Överek anlatma ve niteleme. **2.** (Ed.) Muhammet peygamber üzerine yazılmış kaside [ç. **Nuut**].

**naatgû,** *F. s.* [Naat-gû] Naat yazmış olan.

**naa'thân,** *F. i.* [Naat-han] Cuma günleri büyük camilerde veya tekkelerde na't okuyan kimse.

**naa'tgû,** *F. s.* [Naa't-gû] Naat yazmış olan.

**na'b,** *A. i.* Karga sesi.

**nâb,** *A. i.* **1.** Azı dişi. **2.** Ağzın sonundaki dört büyük diş [ç. **Enyab**].

**nâb,** *F. s.* Arı, saf. Katıksız, halis. Berrak.

**nâbeca,** *F. s.* [Nâ-beca] Yolsuz, yerinde değil. Münasebetsiz. Uygunsuz.

**nâbedid,** *F. s.* [Nâ-bedid] Görünmez, kayıp. Belirsiz.

**nabebencar,** *F. s.* [Nâ-be-hencar] Yolsuz, usulsüz, kuralsız.

**nabebengâm,** *F. s.* [Nâ-be-hengâm] Vakitsiz.

**nâbekaide,** *F. s.* [Nâ-be-kaide] Kurala uymayan, kuralsız.

**nâbekâr,** *F. s.* [Nâ-be-kâr] **1.** İşsiz, işe yaramaz. **2.** Hayırsız, yaramaz.

**nâbemabal,** *F. s.* [Nâ-be-mahal] Yerinde ve uygun olmayan. Yolsuz.

**nâbercâ,** *F. s.* [Nâ-ber-câ] Yolsuz, yersiz.

**nâbesud,** *F. s.* [Nâ-be-sud] Faydasız. Kârsız.

**nâbi,** *A. i.* Yüksek, yüce.

**nabiga,** *A. s.* **1.** Ulu, şerefli kimse. **2.** Sonradan şair olan-

**nâbina,** *F. s.* [Nâ-bina] Kör. Doğuştan kör.

**nâbit, nâbite,** *A. s.* [Nebat'tan] Yerden çıkıp büyüyen, biten. [ç. **Nevalit**].

**nâbud,** *F. s.* [Nâ-bud] Yok olan. Bulunmaz.

**Nabt, Nebt,** *A. i.* Süryanilerden bir takım olup Arap yarımadasının kuzeyinde otururdu.

**Nabti,** *A. s.* Nabt kavmine mensup, onunla ilgili.

**nabz,** *A. i.* Atar ve vurur damar. Bilek damarı.

**nabzan,** *A. i.* Damar vurma, nabız atma.

**nabzaşina,** *F. s.* [Nabz-âşina] Karşısındakinin zayıf tarafını bilen, yaranan.

**nabzgir,** *F. s.* [Nabz-gir] Her tabiat ve insana göre davranan, yaranmasını bilen.

**nabzi, nabziyye,** *A. s.* Damarın atmasıyle ilgili.

**nâcesban, nâçesban,** *F. s.* [Nâcesban] Yaranmaz, uygunsuz.

**nâci, nâciyye,** *A. s.* [Necat'tan] **1.** Kurtulmuş, selâmete kavuşmuş. **2.** Cehennemden kurtulmuş, cennetlik.

**nâcins,** *F. s.* [Nâ-cins] **1.** Cinsi bozuk. **2.** Aynı cinsten olmayan.

**nâçar,** *F. s.* [Nâ-çar] **1.** Çaresiz. Zorda kalmış. **2.** Zavallı, acınacak. *Çarnaçar,* ister istemez, mutlaka.

**nâçesban,** *F. s.* [Nâ-çesban] Yakışık olmayan.

**nâçiz,** *F. s.* [Nâ-çiz] Hiç hükmünde olan. Çok küçük, önemsiz (şey) [ç. **Nâçizan**].

**nâçizane,** *F. s., zf.* Pek ufak, önemsiz bir şey olarak.

**nâdan,** *F. s.* [Nâ-dan] **1.** Bilmez. cahil. **2.** Kaba, nobran, terbiyesiz. **3.** Kendini bilmez.

**nadanest,** *F. s.* Bilmez, cahil.

**nadani,** *F. i.* **1.** Bilmezlik. **1.** Kabalık.

**nâdi,** *A. i., s.* [Nida'dan] **1.** Bağıran. Çağıran. **2.** Meclis, Toplantı.

**nâdide,** *F. s.* [Nâ-dide] **1.** Görülmemiş, görülmedik. **2.** Pek seyrek bulunan, çok değerli.

**nâdim,** *A. s.* [Nedamet'ten] Nedamet getiren, pişman [ç. **Nadiman**].

**nâdimane,** *F. zf.* Pişman olana yakışır yolda, pişmanlıkla.

**nâdimiyyet,** *A. i.* Pişmanlık.

**nâdir, nâdire,** *A. s.* [Nedret'ten] Az bulunur. Bulunmaz. Seyrek. *Nâdir-ül-vücud,* pek az bulunan: *el-nâdirü kelmâdum,* az bulunan şey yok gibidir.

**nâdirat,** *A. i.* [Nadir ç.] Az ve seyrek bulunur şeyler.

**nâdire,** *A. i.* **1.** Az bulunan şey. **2.** Tuhaf hikâye, fıkra.

**nadiredan,** *F. s.* [Nadire-dan] Garip hikâyeler, tuhaf fıkralar bilen.

**nadiregû,** *F. s.* [Nadire-gû] Garip fıkralar, nükteli sözler söyleyen.

**nadiresenc,** *F. s.* [Nadire-senc] Garip fıkralar, nükteli sözler kullanan. Zarif [ç. **Nadiresencan**].

**nâdürüst,** *F. s.* [Nâ-dürüst] **1.** Doğru olmayan, eğri. **2.** Sağlam, gerçek olmayan. **3.** Yanlış, haksız. **4.** Hain, haramî.

**nâdürüstî,** *F. i.* Rahatsızlık, hastalık.

**nâehl,** *F. i.* [Nâ-ehl] Ehil olmayan. Ehliyetsiz [ç. **Nâehlân**].

**naendiş,** *F. s.* [Na-endiş] Uzun uzadıya düşünmeye değmez; mutlak, açık, muhakkak.

**nâf,** *F. i.* **1.** Göbek. **2.** (Mec.) Orta. *Nâf-i şeb, -zemin,* Mekke.

**nafaka, nefaka,** *A. i.* **1.** Geçim için gerekli para. **2.** Yetimlere, boşanmış kadınlara verilen geçim parası [ç. **Nafakat**].

**nafe,** *F. i.* **1.** Bir çeşit ahunun göbeğinden çıkarılan mis, koku. **2.** Tilki ve başka hayvanların değerli kürklerinin göbek tarafı. **3.** (Mec.) Güzelin saçı.

**nâfercam,** *F. s.* [Nâ-fercam] Sonu çıkmaz. Boş, asılsız.

**nafıa,** *A. i.* Bayındırlık işleri.

**nafi', nafia,** *A. s.* [Nef'den] **1.** Yarar. Kârlı. **2.** Tanrı adlarındandır: Abdünnafi, (*ö. i.*) Muhammet peygamberin kölesinin adı.

**nafi,** *A. s.* [Nefy'den] Olumsuzlaştırıcı. Giderici, yokedici.

**nafice,** *A. i.* Nafe, mist (keçisi) göbeği.

**nâfih, nâfiha,** *A. s.* [Nefh'ten] Üfürücü, üfleyici.

**nafile,** *A. i.* **1.** Zaman ve mükellefiyet dışı sevap için kılınan namaz. **2.** Boş, işe yaramaz [ç. **Nevafil**].

**nafir,** *A. s.* [Nefret'ten] **1.** Nefret eden. **2.** Korkak, ürkek.

**nafiz, nafize,** *A. s.* [Nüfuz'dan] **1.** Delip geçen. **2.** İçeriye giren, işleyen. **3.** Etki yapan, sözü dinlenilen. *Nafiz-ül-kelim,* sözü geçen.

**nafur, nafure,** *A. i.* Fıskıye.

**nâgâh, nâgeh,** *F. s.* [Nâ-gâh] **1.** Vakitsiz. **2.** Ansızın.

**nagamat,** *A. i.* [Nagme ç.] Nagmeler, ezgiler.

**nâgehân, nâgehâni,** *F. s.* [Nâgehân] Ansızın. Birdenbire.

**nagme,** *A. i.* Ahenk. Ezgi. Âvaz.

**nagmeperdaz,** *F. s.* [Nagmeperdaz] Nagme söyleyen, türkü söyleyen.

**nâgüvar,** *F. s.* [Nâ-güvar] **1.** Tatsız, yutulmaz. **2.** Sindirimi zor, ağır.

**nahafet,** *A. i.* Arıklık. Zayıflık.

**nâhâh,** *F. zf.* İstemeyen, razı olmayan. Zoraki. *Hah ü nâhâh,* ister istemez.

**nâhakk,** *F. s.* [Nâ-hakk] Haksız yere.

**nâhalef,** *F. s.* [Nâ-halef] Soyuna çekmemiş. Hayırsız (evlât).

**nâhâst,** *F. s.* [Nâ-hâst] **1.** İstenilmemiş. **2.** İstemeden.

**nahcir,** *F. i.* **1.** Av hayvanı. Yaban keçisi. **2.** Av.

**nahcirgâh,** *F. i.* Avlak.

**nâhemta,** *F. s.* [Nâ-hemta] Denk olmayan. Eşit olmayan.

**nâhemvar,** *F. s.* [Nâ-hemvar] **1.** Düz olmayan. **2.** Uygunsuz. Uymayan.

**nahık,** *A. s.* [Nehk'tan] Anıran. Eşek sesli.

**nâhi,** *A. s.* [Nehy'den] Meneden, yasak eden.

**nahib, nahibe,** *A. s.* [Nehb'den] Zorla alan, yağma eden.

**nahid, nahîd,** *F. i.* **1.** Venüs (Zühre) yıldızı. **2.** Yeniyetme kız.

**nahif,** *A. s.* [Nehafet'ten] Arık. Zayıf.

**nahil,** *A. i.* [Nahl ç.] Hurma ağaçları.

**nahir,** *A. s.* [Nahr'den] Boğazlanmış, kesilmiş.

**nahiye,** *A. i.* **1.** Yan. Kenar. Bölük. **2.** Civar. **3.** Küçük yer. Bölge. **4.** Bucak.

**nahl,** *A. i.* Balarısı.

**nahl,** *A. i.* Hurma ağacı.

**nahlbend,** *F. i.* **1.** Ağaç budayıp düzelten kimse. **2.** Balmumu taklidi süs ağacı yapan kimse.

**nahle,** *A. i.* **1.** Tek arı. **2.** Tek hurma ağacı.

**nahlistan,** *F. i.* [Nahl-sitan] **1.** Hurmalık, hurma ormanı. **2.** Fidanlık, ağaçlık.

**nahliyye,** *A. i.* Fransızcadan botanik terimi olarak *palmiers* (hurmalar), zooloji terimi olarak *apides* (arılar) karşılığı (XIX. yy.).

**nahlzar,** *F. i.* [Nahl-zar] **1.** Hurmalık. **2.** Ağaçlık.

**nahnaha,** *A. i.* **1.** Öksürük. **2.** Hırıltı ile soluma.

**nâhoş,** *F. s.* [Nâ-hoş] **1.** Hoşa gitmeyen. Tatar. **2.** Hasta.

**nâhoşgüvar,** *F. s.* [Nâ-hoş-güvar] **1.** Sindirimi zor. **2.** Tatsız.

**nâhoşi,** *F. i.* Fenalık, iğrençlik.

**nâhoşnud,** *F. s.* [Nâ-hoşnud] Hoşnut olmayan. Razı olmayan.

**nâhoşnudi,** *F. i.* Hoşnutsuzluk.

**nahr,** *A. i.* Boğazlama, kesme.

**nahs,** *A. i.* **1.** Uğursuzluk. **2.** Uğursuz şey.

**naht,** *A. i.* Oyma, yontma.

**nahuda,** *F. i.* Gemici. Kaptan [ç. **Nahudayan**].

**nâhuda,** *F. s.* [Nâ-huda] Tanrısız. Tanrı tanımaz.

**nahuda ters,** *F. s.* Tanrıdan korkmaz.

**nalıun,** *F. i.* Tırnak.

**nahv,** *A. i.* **1.** Sözdizimi. **2.** Yön, etraf.

**nahvet,** *A. i.* **1.** Kibir, gurur. **2.** Ululanma, kurulma. **3.** Böbürlenme.

**nahvetfüruş,** *F. s.* [Nahvet-füruş] Böbürlenen. Ululuk satan.

**nahvi, nahviyye,** *A. s.* Sözdizimine ait, sözdizimi ile ilgili.

**nahviyyun,** *A. s.* Gramerciler. Gramer bilginleri.

**naib,** *A. s., i.* **1.** Vekil. Birinin yerine geçici bir zaman için oturan. **2.** Kadı vekili. **3.** Kadı, şeriat yargıcı. **4.** Nöbetle gelen [ç. **Nüvab**].

**naibe,** *A. i.* Belâ. Kaza, musibet [ç. **Nevaib**].

**nail, naile,** *A. s.* [Neyl-den] Ele geçiren. Murada eren.

**nailiyyet,** *A. i.* Ele geçirme.

**nâim, nâime,** *A. s.* [Nevm'den] Uyuyan. Uykuda olan.

**naim, naime,** *A. s.* **1.** Taze. **2.** Yumuşak. **3.** Kemiksiz.

**naîm,** *A. i.* **1.** Bollukta yaşayış. **2.** (*ö. i.*) Cennetin tabakası.

**naime,** *A. i.* Fransızcadan *mollusques* zooloji terimine karşılık olarak, yumuşakçalar (XIX. yy.).

**-nâk,** *F. s.* İsimlere katılarak sıfatlar meydana getirir.

| | |
|---|---|
| *ateşnâk* | *hevlnâk* |
| *derdnâk* | *hışmnâk* |
| *elemnâk* | *nemnâk* |
| *ferahnâk* | *tarabnâk* |
| *feyznâk* | *süznâk* |
| *gamnâk* | *şerernâk* |
| *giryenâk* | *zahmnâk* |
| *gussenâk* | *zehrnâk* |
| *hatarnâk* | |

**nâka,** *A. i.* Dişi deve,

**nâkabil,** *F. s.* [Nâ-kabil] **1.** Olmayacak, olamayacak. **2.** İstidatsız, kabul etmez.

**nakabet, nikabet,** *A. i.* **1.** Nakıplık. **2.** Vekillik. **3.** Başkanlık. *Nakabet-i eşraf,* peygamber soyundan gelenlerin işlerine bakıp hükümetle aralarındaki muamelelere vekillik eden kimsenin işi.

**nâkâfi,** *F. s.* [Nâ-kâfi] Yemez. kâfi değil.

**nakais,** Bk. NEKAİS.

**nakaiz,** Bk. NEKAİZ.

**nakale,** *A. i.* [Nâkil ç.] Nakledenler, haberciler.

**nâkâm,** *F. s.* [Nâ-kâm] İsteğine erememiş. Mahrum, yoksun.

**nakâmî,** *F. i.* İsteğine erememe. Mahrumluk.

**nakarat,** *A. ç., i.* **1.** Şarkı bentlerinin sonlarında tekrarlanan beyit veya mısralar. **2.** (Mec.) Durmadan tekrar edilen aynı şeyler.

**nakb,** *A. i.* **1.** Delme. **2.** Delik veya lâğam açma.

**nakbzen,** *F. i.* [Nakb-zen] Delik veya lâğam açan işçi.

**nakd,** *A. i.* **1.** Akçe, madenden para. **2.** Para olarak bulunan servet. **3.** Peşin para. *Nakd-i can,* en değerli şey; *-mevcud,* elde bulunan para [ç. **Nukud**].

**nakden,** *A. zf.* **1.** Para olarak, para ile. **2.** Peşin, elden.

**nakdî, nakdiye,** *A. s.* Akça veya paraya ait, onunla ilgili. *Bedel-i nakdî,* eskiden asker ocağındakilerin askerlik yerine ödedikleri para; *cezayi nakdî,* para cezası.

**nakdine,** *F. i.* **1.** Hazır ve peşin para. **2.** Değerli mal: *Nakdine-i hayat.*

**nâkes,** *F. s.* **1.** İnsaniyetsiz, alçak. **2.** Cimri, pinti [ç. **Nâkesan**].

**nâkesane,** *F. zf.* Alçakçasına. Nakeslikle.

**nakı', nakıa,** *A. i.* İlâç olarak kaynatılan otlardan çıkarılan su.

**nakîb,** *A. i.* [Nakabet'ten] **1.** Bir kavim veya kabîle başkan veya vekili. **2.** Bir tekkede şeyhe yardım eden en eski derviş veya dede. *Nakîb-ül-eşraf,* peygamber soyundan olanların işlerini görmek üzere hükümetçe tâyin olunan memur [ç. **Nukaba**].

**nâkıd,** *A. s.* Tenkitçi. Ayarcı.

**nakıa,** *A. i.* Ziyafet. Düğün yemeği. Ziyafet için kesilen hayvan.

**nakıiyye,** *A. i.* (Zoo.) Fransızcadan *infusoires* (haşlamlılar) kaşılığı (XIX. yy.).

**nâkıl,** *A. s.* [Nakl'den] **1.** Taşıyan. **2.** Geçiren. **3.** (Bir dilden) Çeviren. **4.** İşittiğini anlatan.

**nâkıliyyet,** *A. i.* **1.** Geçirme niteliği. **2.** (Fiz.) İletkenlik.

**nakîr,** *A. i.* Küçük, önemsiz şey. *Nakîr ü kıtmîr,* hepsi iğneden ipliğe kadar.

**nâkıs,** *A. s.* **1.** Eksik. Noksan. Tam olmayan. **2.** Kusuru olan, kusurlu. **3.** (Arap gra.)

Kelimenin asıl maddesinin son harfinin a, e, i, ü olması. **4.** (Mat.) Eksi (-) işareti.

**nakîs,** *A. s.* [Noksan'dan] Eksik.

**nakîsa,** *A. i.* Eksiklik. Kusur, ayıp [ç. **Nekais**].

**nakıyy,** *A. s.* Temiz.

**nâkız,** *A. s.* [Nakz'dan] Bozan, bozucu.

**nakîz,** *A. s.* [Nakz'dan] Karşıt, zıt. *Müsemma bin-nakîz,* adı durumuna ve davranışına uymayan; *nakız-i müddea,* antitez.

**nakîza,** *A. i.* Birbirine karşıt, olan şey, iş [ç. **Nekaiz**].

**nâkis,** *A. s.* Bayağı, alçak, başaşağı sarkan [ç. **Nevakis**].

**nakkab,** *A. s.* [Nakb'dan] Delik açıcı, delici.

**nakkad,** *A. s., i.* [Nakd'den] **1.** Akçanın kalpını sağından ayıran. **2.** Bir şeyin iyisini kötüsünden ayıran. **3.** Tenkitçi.

**nakkare,** *A. i.* Eski küçük bir nevi davul.

**nakkarhane,** *F. i.* [Nakkarehane] Çalgı takımı ve çalgı yeri.

**nakkaş,** *A. i:* [Nakş'tan] Yağlı boya işleyen. Duvar ve tavanlara boyalı resim yapan. *Nakkaş-i ezel,* Tanrı.

**nakl,** *A. i.* **1.** Bir yerden bir yere götürme. Taşıma. **2.** Ev veya yer değiştirme, taşınma. **3.** Aynını başka bir şey üzerine alma. **4.** Hikâye söyleme. **5.** Ağızdan ağza veya kitaplarla gelip bilinen ve akıl ile bulunmayabilecek şey. **5.** Bir dilden başka bir dile çevirme.

**naklen,** *A. zf.* **1.** Nakil suretiyle. **2.** Anlatma veya hikâye yoluyle.

**naklî, nakliyye,** *A. s.* **1.** Taşıma ile ilgili. **2.** Nakil ile öğrenilen. *Mazi-i naklî,* (Gra.) -miş'li geçmiş; *masarif-i nakliye,* taşıma parası; *vesait-i nakliye,* taşıt.

**nakliyyat,** *A. i.* [Nakli, nakliyye ç.] **1.** Taşıma, göç işleri. **2.** Söylenenlerden öğrenilen şeyler.

**nakliyye,** *A. i.* **1.** Eşya ve her türlü şey, taşıma işi. **2.** Taşıma işi için verilen para. Asker taşıma gemisi.

**nakmet,** *A. i.* Eza vererek ceza etme. Öç alma.

**nakr,** *A. i.* Oyma. Kazma. Taş oyma, heykel yapma. *Fenn-i nakr,* Fransızcadan *sculpture* karşılığı (XIX. yy.).

**naks,** *A. i.* Bk. NOKSAN.

**nakş,** *A. i.* **1.** Resim. **2.** Duvarlara, tavanlara yapılan yağlı veya sulu boya resim ile bun-

ların yapılması. **3.** İpek veya sırma ile işleme. **4.** (Mec.) Bir kıtalık şarkı. **5.** (Mec.) Hile, renk. *Nakş-i ber-âb,* süreksiz şey; *-cebîn,* alınyazısı; *-dilfirib,* gönül aldatıcı suret.

**nakşbend,** *A. i.* [Nakş'bend] **1.** Kumaşların nakışlarını bağlayıp ipek tellerle tezgâha hazırlayan kimse. **2.** Ressam.

**Nakşbendî, Nakşbendiye,** *A. s.* Şeyh Mehemmet Nakşbend'in sofuluk yolunda olan derviş.

**nakur,** *A. i.* Düdük, boru.

**nakus,** *A. i.* **1.** Kilise çanı. **2.** (Kim.) Çan şeklinde şişe, cam.

**nakz,** *A. i.* **1.** Bozma. Çözme, kırma. **2.** Bir sözleşmeyi yok sayma.

**nakzen,** *A. zf.* Bozarak, bozma ile.

**nâl,** *F. i.* **1.** Kamış. **2.** Kamış kalem. **3.** Kamış ve kamış kalem içindeki saz. **4.** Kamış düdük.

**na'l,** *A. i.* **1.** Ayakkabı. **2.** At ve benzerleri hayvan ayaklarına mıhlanan demir. Takav.

**nalân,** *F. s.* İnleyen.

**nâlâyık,** *F. s.* [Nâ-lâyık] Lâyık değil, lâyıksız.

**na'lbend,** *F. i.* [Na'l-bend] Nalbant.

**na'lber,** *F. i.* Nalbur.

**na'lçe,** *F. i.* Nalça.

**nale,** *F. i.* İnleme. İnilti.

**nalekünan,** *F. zf.* İnleyerek, feryat ederek.

**nalesenc,** *F. s.* [Nale-senc] İnleyen. İnildeyen.

**nalezen,** *F. s.* [Nale-zen] İnleyen. İnildeyen.

**nalezenan,** *F. zf.* İnleycrek, inildeyerek.

**na'li,** *A. s.* Nal biçiminde olan.

**na'lin, na'leyn,** *A. i.* Nalın.

**naliş,** *F. i.* İnleme, inilti.

**nalişkâr,** *F. s.* [Naliş-kâr] İnleyen. İnildeyen.

**nam,** *F. i.* **1.** Ad. İsim. **2.** Ün. Lakap. **3.** Adres. **4.** Yerine. Vekillik. *Nam-i müstear,* (kendini belli etmemek için alınan) Takma ad. *Bednam, benam, gümnam, niknam* [ç. **Nâmân**],

**nâmâdud,** *F. s.* [Nâ-mâdud] Sayılmaz, çok.

**nâmahdud,** *F. s.* [Nâ-mahdud] Sınırsız, kenarsız.

**nâmahrem,** *F. s.* [Nâ-mahrem] **1.** Şeriat bakımından düşüp kalkılması haram olan. **2.** Yabancı.

**nâmahremiyyet,** *A. i.* Nâmahremlik.

**nâmahsur,** *F. s.* [Nâ-mahsur]

Sınırlanmamış, sonu olmayan, sonsuz.

**nâmakbul,** *F. s.* [Nâ-makbul] Beğenilmeyen, makbule geçmez.

**nâmakul,** *F. s.* [Nâ-ma'kul] Akıl almayan, akla karşıt olan.

**nâmalûm,** *F. s.* [Nâ-malûm] Bilinmeyen. Bilinmez.

**nâmân,** *F. i.* [Nam ç.] Adlı kimseler.

**nâmaruf,** *F. s.* [Nâ-maruf] Tanınmayan.

**nâmarzi,** *F. s.* [Nâ-marzî] Beğenilmeyen, uygun olmayan. İğrenç.

**nâmatbu,** *F. s.* [Nâ-matbu] **1.** Tabiate uygun olmayan. **2.** Basılmamış olan.

**namâver,** *F. s.* [Nam-âver] Ad salmış, ünlü [ç. **Namveran**].

**namaz,** *F. i.* Namaz.

**namazgâh,** *F. i.* [Namaz-gâh] Namaz kılınan meydan. Açık mescit.

**namcû,** *F. s.* [Nam-cû] Ün arayan. Yiğit.

**namdâr,** *F. s.* [Nam-dâr] Ünlü. [ç. **Namdârân**].

**namdâri,** *F. i.* Ünlü olma. Ünlülük.

**name,** *A. i.* **1.** Mektup. **2.** Sevgi ve sevgili mektubu,

**nameber,** *F. s.* [Name-ber] Mektup götüren [ç. **Nameberan**].

**nâmefhum,** *F. s.* [Nâ-mefhum] Anlamsız, anlaşılmaz.

**nâme'mul,** *F. s.* [na-me'mul] Umulmadık.

**nâmerbut,** *F. s.* [Nâ-mer'but] Rabıtasız, birbirini tutmayan.

**nâmerd,** *F. s.* [Nâ-merd] **1.** İnsaniyetsiz. Alçak tabiatlı. **2.** Korkak, alçak [ç. **Nâmerdan**].

**nâmerdane,** *F. s.* Namertçesine. Alçakçasına.

**nâmerdi,** *F. s.* **1.** İnsaniyetsizlik. **2.** Korkaklık.

**nameres,** *F. i. s.* [Name-res] Mektuplaştıran.

**nâmergub,** *F. s.* [Nâ-mergub] Beğenilmez.

**nâmer'i,** *A. s.* [Nâ-mer'i] Görülmez.

**nâmesbuk,** *F. s.* [Nâ-mesbuk] Benzeri hiç olmamış, geçmemiş.

**nâmesmu',** *F. s.* [Nâ-mesmu'] **1.** İşitilmemiş. **2.** İşitilmeye değmez.

**nâmes'ud,** *F. s.* [Nâ-mes'ud] Kutsuz, uğursuz.

**nâmevzun,** *F. s.* [Nâ-mevzun] **1.** Ahenksiz, orantısız. **2.** Vezni olmayan. Vezni düşük (manzume.).

**nami, namiyye,** *A. s.* [Nümüvv'den] Yerden biten, olan, yetişen.

**namî,** *F. s.* [Nam'dan] Ünlü.

**nâmihriban,** *F. s.* [Nâ-mihriban] Sevmez, sevgisi olmayan.

**namiye,** *A. i.* Olma, yerden bitme kuvveti.

**nâmurad,** *A. i.* [Nâmurad] İsteğine ulaşamamış.

**nâmizac,** *F. s.* [Nâ-mizac] Keyifsiz, hasta.

**namus,** *A. i.* **1.** Kanun, nizam. **2.** Irz. **3.** Temizlik, doğruluk. **4.** Tanrıya yakın melek. *Namus-i ekber,* Cebrail [ç. **Nevamis**].

**namuskâr,** *F. i., s.* [Namus-kâr] Namuslu. **2.** Doğru.

**namuskârane,** *F. zf.* Namuslu kimseye yakışır yolda. Namusluca, namus çerçevesinde.

**nâmutasavver,** *F. s.* [Nâ-mutasavver] Hatır ve hayale gelmez.

**nâmuvafık,** *F. s.* [Nâ-muvafık] Uygun olmayan, uymaz.

**nâmübarek,** *F. s.* [Nâ-mübarek] Uğursuz, kutsuz.

**nâmühezzib,** *F. s.* [Nâmühezzib] Islah edilmemiş, terbiye görmemiş.

**nâmülâyim,** *F. i.* [Nâ-mülâim] **1.** Uymaz, uygunsuz. **2.** Sert, çetin.

**nâmünasib,** *F. s.* [Nâ-münasib] Uygun olmayan, münasebetsiz.

**nâmüstahak,** *F. s.* [Nâ-müstahak] **1.** İstihkakı olmayan, ehli bulunmayan. **2.** Hak edilmemiş, istihkak olunmamış.

**nâmütenahi,** *F. s.* [Nâ-mütenahi] Sonsuz, nihayetsiz, kenarı yok.

**namver,** *F. s.* [Nam-ver] Adlı, ünlü.

**namzed,** *F. s., i.* [Nam-zed] Nişanlı. **2.** Aday.

**nan,** *F. i.* Ekmek. *Nan-i aziz,* ekmek; *-cevîn,* arpa ekmeği; *nan ü nemek,* tuz ve ekmek (hakkı); *nan ü nimet,* iyilik, bağış.

**na'na,** *A. i.* Nane.

**nancu,** *F. i.* Dilenci.

**nankör,** *F. s.* [Nan-kör] Gördüğü iyiliği unutan.

**nanpâre,** *F. i.* [Nan-pâre] **1.** Ekmek parçası. **2.** Geçime yarayan memurluk veya iş.

**nâpak,** *F. s.* [Nâ-pak] Pis, mundar.

**nâpâydar,** *F. s.* [Nâ-pâydar] Süreksiz, durmaz. Geçici.

**nâpesend,** *F. s.* [Nâ-pesend] Beğenilmez.

**nâpesendide,** *F. s.* [Nâ-pesendide] Beğenilmez.

**nâpeyda,** *F. s.* [Nâ-peyda] Bellisiz. Görünmeyen.

**nâpuhte,** *F. s.* [Nâ-puhte] **1.** Ham, çiğ, pişmemiş. **2.** Acemi, toy.

**nar,** *F. i.* Nar.

**nâr,** *A. i.* **1.** Ateş. **2.** Cehennem **3.** (Ateş gibi) yakıcı şey. *Nar-i beyza,* (Kim.) akkor; *küre-i nar,* (Jeo.) litosfer.

**nârast,** *F. s.* [Nâ-rast] Doğru olmayan, eğri.

**narcil,** *A. i.* Hindistan cevizi.

**narçil,** *F. i.* Hindistan cevizi.

**nardenk,** *F. i.* Nar (Erik, elma, kızılcık gibi şeylerden çıkarılan) ekşi pekmez.

**nardin,** *F. i.* Bir çeşit sümbül.

**na're,** *A. i.* Nara. Yüksek sesle uzun bağırtı.

**nârefte,** *F. s.* [Nâ-refte] Gidilmemiş, geçilmemiş. Kimsenin geçmediği.

**nârenc,** *F. i.* **1.** Turunç. **2.** Portakal.

**nârencî, nârenciye,** *A. s.* Turunci, turunç renginde.

**nârenciyye,** *A. i.* Turunçgiller.

**nârengi,** *F. i.* Mandarin.

**nâresâ,** *F. s.* [Nâ-resâ] **1.** Yetişmemiş, ham. **2.** Uygun olmayan.

**nâreside,** *F. s.* [Nâ-reside] **1.** Bülûğa ermemiş. **2.** Ermemiş, ham.

**nâreva,** *F. s.* [Nâ-reva] Yakışmaz.

**nargile,** *F. i.* Nargile.

**narh,** *A. i.* Ekmek, et gibi zorunlu eşyaya hükümetçe konulan fiyat.

**nari,** *F. s.* **1.** Cin, peri. **2.** Cehennem ile ilgili.

**nari, nariyye,** *A. s.* **1.** Ateşle ilgili, ateşten. **2.** Yanar, tutuşur, patlar.

**narven,** *F. i.* Karaağaç.

**nâs,** *A. i.* [İnsan ç.] İnsanlar. *Alâ-mele-in-nâs,* halk arasında, açıkça.

**nasârâ,** *A. i.* [Nasrani ç.] Hıristiyanlar.

**nâsavab,** *F. s.* [Nâ-savab] Yolsuz, yanlış, haksız.

**nâsaz,** *F. s.* [Nâ-saz] Uygunsuz, uymaz.

**nasazî,** *F. i.* Düzensizlik, uygunsuzluk.

**nasazkâr,** *F. s.* Uygun olmayan. karşıt.

**nasb,** *A. i.* **1.** Dikme. Saplama. **2.** Bir memurluğa atanma. **3.** Bir rütbe alma. **4.** (Arap gra.) İsmin i'rabı.

**nâsencide,** *F. s.* [Nâ-sendice] **1.** Tartılmamış, ölçülmemiş. **2.** Değerlenmemiş, iyi düşünülmemiş.

**nâseza,** *F. s.* Uygun olmayan, lâyıksız.

**nasfet,** *A. i.* İnsaf, haklılık.

**nâsıb,** *A. s.* [Nasb'dan] Bir yere dikici.

**nâsıf, nâsıba,** *A. s.* **1.** (Geo.) Açıortay. **2.** İkiye bölen.

**nâsıh, nâsıha,** *A. s.* [Nush'tan] Öğüt veren.

**nâsık,** *A. s.* [Nesak'tan] Düzgün.

**nâsır,** *A. s.* [Nasr'dan] Yardımcı, yardım eden.

**nasıye,** *A. i.* Alın [ç. **Nevası**].

**nâsi,** *A. s.* Unutan. Unutucu.

**nasib,** *A. i.* **1.** Pay. **2.** Bir kimsenin elde edebildiği şey. **3.** Tanrının kısmet ettiği şey.

**nasibe,** *A. i.* Yollara dikilen işaret taşı, mil.

**nâsic,** *A. s.* [Nesc'den] Dokuyan.

**nâsih, nâsiha,** *A. s.* [Nesh'ten] **1.** Battal eden. **2.** Kitabın kopyesini çıkaran.

**nasihat,** *A. i.* Öğüt [ç. **Nesayih**].

**nasihatpezir,** *F. s.* [Nasihatpezir] Öğüt dinler.

**nâsik,** *A. s.* Dine bağlı. Din buyruklarını tam olarak yerine getiren.

**nâsir,** *A. s.* [Nesr'den] **1.** Yayan, saçan. **2.** Nesir yazan.

**nasîr,** *A. s.* Yardımcı. İmdatçı.

**nasr,** *A. i.* **1.** Yardım. **2.** Üstünlük, yenme.

**nasrani,** *A. i., s.* **1.** Hıristiyan. **2.** Hıristiyanlıkla ilgili [ç. **Nasârâ**].

**Nasraniyyet,** *A. i.* Hıristiyanlık.

**nasri,** *A. s.* Tanrı yardımı ile üstünlük ve ülke almakla ilgili.

**nass,** *A. i.* **1.** Açıklık, kesinlik. **2.** Kuran'da veya hadiste bir iş hakkında olan açıklık ve bu açık söz [ç. **Nusus**].

**nassiyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *dogmatisme* (dogmatizm) karşılığı (XX. yy.).

**nasuh, nasuha,** *A. s.* [Nasihat'ten] **1.** Öğütçü. **2.** Halis, temiz. *Tövbe-i nasuh,* bozulması imkânsız tövbe.

**nasur,** *A. i.* Basur deliği. Fistül [ç. **Nevasır**].

**nasut,** *A. i.* İnsanlık. İnsan ve insanlara ait şeyler.

**nâsüfte,** *F. s.* [Nâ-süfte] Delinmemiş. Deliksiz.

**nâşad,** *F. s.* [Nâ-şad] Hüzünlü, kederli.

**nâşayeste,** *F. s.* [Nâ-şayeste] Lâyık olmayan. Lâyık değil.

**nâşekib,** *F. s.* [Nâ-şekib] Sabırsız, dayanaksız. Çabuk usanan.

**nâşekibane,** *F. zf.* Sabırsızlıkla.

**naşi,** *A. s.* [Neşet'ten] **1.** İleri gelen. **2.** (*zf.*) Dolayı, ötürü. Sebebiyle.

**naşid,** *A. s.* [Neşide'den] Şiir söyleyen. Şiir okuyan. Şiir yazan.

**nâşinas,** *F. s.* [Nâ-şinas] Bilmez. İdraksiz.

**nâşinide,** *F. s.* [Nâ-şinide] İşitilmemiş, duyulmamış.

**naşir, naşire,** *A. s., i.* [Neşr'den] **1.** Dağıtan, yayan, serpen. Bir kitap yayımlayan.

**naşiz, naşize,** *A. s.* Kalkmış, durmadan atan (damar).

**nâşüküfte,** *F. s.* [Nâ-şüküfte] Açılmamış.

**nâşüste,** *F. s.* [Nâ-şüste] Yıkanmamış.

**nat',** *A. i.* Üzerinde yemek yemek için yere serilen sofra. Meşinden yapılma yolcu döşeği.

**nâtamam,** *F. s.* [Nâ-tamam] Bitmemiş, tamam olmamış.

**nath,** *A. i.* Boynuzlu hayvanın boynuzu ile vurması, süsme, tos vurma.

**nâtık, nâtıka,** *A. s.* [Nutk'tan] **1.** Söyleyen. Lakırdı eden. **2.** Fikir ederek düşünen. **3.** Bir ifadesi olan. Bir şeyi gösteren. Beyan edici, bildirici.

**nâtıka,** *A. i.* **1.** Düşünüp söyleme niteliği. **2.** Düzgün, dokunaklı söz söyleme.

**nâtıkaperdaz,** *F. s.* [Nâtıka-perdaz] Düzgün, etkili söz söyleyen [ç. **Nâtıkaperdazan**].

**nâtıkapira,** *F. s.* [Nâtıka-pira] Güzel, doğru söz söyleyebilen.

**nâtıkıyyet,** *A. i.* [Nutk'tan] Söz söylemeklik.

**natır,** Bk. NATUR.

**nâtıraş,** *F. s.* [Nâ-tıraş] Yontulmamış, terbiye görmemiş. Ham, kaba.

**nâtıraşide,** *F. s.* [Nâ-tıraşide] Yontulmamış, kaba. Terbiyesiz, ham.

**natron,** *A. i.* **1.** Küherçile. **2.** Borak.

**natuk,** *A. s.* [Nutk'tan] **1.** Kolaylıkla söz söyleyen. Nutuk söylemedeusta. **2.** Düzgün söz söyler, çeneli.

**natur, natır,** *A. i.* **1.** Bağ, bahçe bekçisi, **2.** Hamam hademesi.

**nâtüvan,** *F. s.* [Nâ-tüvan] Zayıf. Güçsüz.

**naur,** *A. i.* Değirmen kanadı.

**nâure,** *A. i.* Su dolabı. [ç. **Nevair**].

**nâümid,** *F. s.* [Nâ-ümit] Umusuz.

**nâüstüvar,** *F. s.* [Nâ-üstüvar] Sağlam olmayan, dayanaksız.

**navdan,** *F. i.* Oluk.

**navek,** *F. i.* Ok. *Navek-i çeşm,* kirpik.

**navekendaz,** *F. s.* [Navek-endaz] Ok atan, okçu.

**naver,** *F. i.* Olabilir, mümkün.

**naverd,** *F. i.* Savaş.

**naverdgâh,** *F. i.* [Naverd-gâh] Savaş yeri. Cenk meydanı.

**nay, ney,** *F. i.* **1.** Kamış. **2.** Kamıştan yapılan düdük, ney.

**-nay,** *F. e.* Yer göstermek üzere kelimelere ulanan -na edatının başka bir şekli.

**nâyab,** *F. s.* [Nâ-yab] **1.** Bulunmaz. **2.** Benzeri olmaz.

**nayçe,** *F. i.* Küçük ney.

**nayî,** *F. i.* Ney çalan kimse.

**nayiha,** *A. i.* Para ile ölüye ağlayan kadın.

**nayın,** *F. s.* Kamıştan yapılma, sazdan.

**nayzen, neyzen,** *F. i.* [Nay-zen] Ney çalan kimse.

**naz,** *F. i.* **1.** Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık davranış. **2.** Bir şey beğenmiyor gözükme. **3.** Şımarıklık.

**nazair,** *A. i.* [Nazire ç.] Nazireler.

**nazan,** *F. s.* Nazlı.

**nazar, nadar,** *A. i.* Tazelik.

**nazar,** *A. i.* **1.** Bakma, bakım, göz atma. **2.** Düşünme, mülâhaza. **3.** İltifat. **4.** Göz değme. **5.** Bir türlü kabul etme. **6.** Yan, bakış. *Atf-i nazar,* bakma; *cây-i nazar,* düşünme; *hüsn-i nazar,* iyi gözle görme; *im'an-i nazar,* bakıp süzme; *nur-i nazar,* göz nuru; *sarf-i nazar,* şöyle dursun; *sarf-ı nazar etmek,* vazgeçmek [ç. **Enzar**].

**nazaran,** *A. zf.* **1.** Göre, bakılırsa. **2.** Kıyaslayarak.

**nazarbaz,** *F. s.* [Nazar-baz] Şuhlukla bakan.

**nazarbazi,** *F. i.* Şuhlukla bakış.

**nazarendaz,** *F. s.* [Nazar-endaz] Göz atıp bakan.

**nazargâh,** *F. i.* [Nazar-gâh] Bakılan veya bakılacak yer.

**nazarî, nazariyye,** *A. s.* **1.** Bakışa ait, bakışla ilgili. **2.** Yalnız bilgi halinde olan. Uygulanmamış.

**nazarrüba,** *F. s.* [Nazar-rüba] Göz çeken.

**nazc, nadc,** *A. i.* Olma, olgunluk. Yetişme.

**nazende,** *F. s.* Nazlı. Hoş edalı. Sevgili.

**nazenin,** *F. s.* **1.** Oynak, cilveli. **2.** Çok nazlı yetiştirilmiş, Şımarık. **3.** (Horlukla) Şu, bilinen. Mahut. *Tarik-i nazenin,* bektaşi tarikatı.

**nâzım, nâzime,** *A. s.* **1.** Düzenleyen. **2.** Nazım haline koyan. manzume yazan. *Nâzım-i menazım-i umur-i cumhur,* halkın işlerini sıraya koyan, düzenleyen. **3.** (Fiz.) Düzengeç. **4.** (Mat.) Normal.

**nazır, nazıra,** *A. s.* [Nazar, nezaret'ten] **1.** Bakan, nazar eden. **2.** Bakan, idare eden. **3.** Bir yüzü bir tarafa olan. **4.** (*i.*) Bakan, bir işin idaresine memur olan baş. **5.** Kabine üyelerinden her biri [ç. **Nuzzar**].

**nazif, nazife,** *A. s.* [Nezafet'ten] Temiz.

**nazik, nazük,** *F. s.* **1.** İnce. **2.** Güzel. **3.** Terbiyeli.

**nazikâne,** *F. zf.* İncelikle, kibar-

lıkla, nazik bir kimseye yakışır yolda.

**nazikeda,** *F. s.* [Nazik-eda] Nazik davranışlı.

**nazikter,** *F. s.* [Nazik-ter] Ziyade nazik.

**nazil, nazile,** *A. s.* [Nüzul'den] **1.** Yukardan aşağıya inen. **2.** Bir yere konan, konaklayan.

**nazile,** *A. i.* **1.** Belâ, sıkıntı. **2.** İnme, nüzul. **3.** Nezle.

**nazım,** *A. i.* Sıra sıra, dizi dizi olan şey.

**nazir,** *A. s., i.* [Nazar'dan] Benzer.

**nazir,** *A. i.* (Ast.) Ayakucu.

**nazire,** *A. i.* **1.** Örnek. Karşılık. **2.** (Ed.) Bir şairin şiirini taklit ederek yazılan şiir [ç. **Nazair**].

**nazm,** *A. i.* **1.** Sıra, tertip. **2.** Vezinli, kafiyeli söz.

**nazmen,** *A. zf.* Manzum olarak,

**nazperver,** *F. s.* [Naz-perver] Naz eden.

**nazperved,** *F. s.* [Naz-perverd] Naz içinde büyütülmüş. Nazlı.

**nazret, nadret** *A. i.* Tazelik. Yeşillik.

**neb', nebean,** *A. i.* Yerden su kaynamak.

**neba',** *A. i.* Haber [ç. **Enba**].

**nebahet,** *A. i.* Şeref, onur.

**nebail,** *A. i.* [Nebile ç.] Yüceler, yüksekler.

**nebalet,** *A. i.* **1.** Zekilik. **2.** Cömertlikte ululuk. **3.** Ululuk.

**neban,** *A. i.* (Su) Kaynama, çıkma.

**nebat,** *A. i.* Toprakta biten her türlü bitki.

**nebatat,** *A. i.* [Nebat ç.] Bitkiler. **2.** Botanik.

**nebati, nebatiyye,** *A. s.* Bitki ile ilgili. Bitki soyundan.

**nebatiyyun,** *A. ç., i.* Botanik bilginleri.

**nebbal,** *A. i.* Okçu. Ok yapıp satan kimse.

**nebbaş,** *A. s.* Kefen soyucu. Mezar açıcı.

**neberd,** *F. i.* Savaş, kavga.

**neberdâzma,** *F. s.* [Neberd-âzma] Savaşta denemesi olan. Savaşa alışık.

**neberdgâh,** *F. i.* [Neberd-gâh] Savaş yeri.

**neberdpîşe,** *F. s.* [Neberd-pîşe] Savaşçı. İşi gücü savaş olan.

**nebevi, nebeviyye,** *A. s.* Peygambere ait, onunla ilgili.

**nebi,** *A. i.* [Nebe'den] **1.** Haberci. **2.** Peygamber [ç. **Enbiya**].

**nebîh, nebîhe,** *A. s.* Ünlü, şerefli.

**nebîl, nebile,** *A. s.* **1.** Güzel huylu. **2.** Zekâ sahibi. **3.** Ünlü, onurlu.

**nebir, nebire,** *F. i.* Torun.

**nebise,** *A. i.* Torun.

**nebiz,** *A. i.* **1.** Hurma şırası, şarabı. **2.** Şarap.

**nebl,** *A. i.* Ok. Arap oku [ç. **Nibal**].

**nebş,** *A. i.* **1.** Gömülü şeyi yerden çıkarma. **2.** Bir şeyi başka bir şey ile meydana çıkarma. Eşeleme.

**nebt, nabt,** Bk. NABT.

**nebt,** *A. i.* Bitme, yerden çıkma. Meydana gelme.

**nebze,** *A. i.* Az şey.

**necabet,** *A. i.* Soyluluk.

**necah,** *A. i.* İstediğine ulaşma.

**necaib,** *A. i.* [Necib ç.] Necip şeyler.

**necaset,** *A. i.* Pislik.

**necaşi,** *A. i.* Habeş hükümdarı.

**necat,** *A. i.* Kurtulma.

**neccah,** *A. s.* Yorgancı.

**neccar,** *A. s.* **1.** Dülger. **2.** Marangoz.

**Necd,** *A. i.* Arap yarımadasının orta bölgesi.

**necdet,** *A. i.* Yiğitlik.

**Necef,** *A. i.* Asıl anlamı «tepe» demektir. Kûfe civarında, Halife Ali'nin mezarı olan yer.

**neces,** *A. i.* Pislik, mundarlık.

**necib, necibe,** *A. s.* Soylu [ç. **Necaib, nüceba**].

**necis,** *A. s.* **1.** Unulmaz hastalık. **2.** Pis, mundar.

**necl,** *A. i.* **1.** Oğul. **2.** Kuşak, nesil [ç. **Encal**].

**necliyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *geraminées* (buğdaygiller) karşılığı (XX. yy.).

**necm,** *A. i.* Yıldız [ç. **Encüm, nücum**].

**necmî, necmiye,** *A. s.* Yıldızla ilgili, ona ait.

**necîl, necile,** *A. s.* Soylu, kişizade.

**nedamet,** *A. i.* Pişmanlık.

**nedbe, nedebe,** *A. i.* Yara izi.

**nedeb,** *A. i.* **1.** Yara, çıban yeri katılaşıp iyileşme. **2.** Yara izi.

**nedebi, nedebiyye,** *A. s.* Yara izi ile ilgili.

**nedem,** *A. i.* Pişman olma.

**nedim, nedime,** *A. s.* **1.** Meclis arkadaşı. **2.** Büyük bir kimseye hikâye ve fıkra söyleyerek eğlendiren. **3.** Güzel söz söyleyen, iyi hikâye anlatan.

**nedret,** *A. i.* Az bulunma, seyreklik.

**nedve,** *A. i.* Konuşma, iş üzerine görüşme. *Dar-ün-nedve,* Mekke'de Cahiliyye zamanında kurulmuş ünlü ev.

**nef',** *A. i.* Çıkar, kâr. *Nef'ü zarar,* kâr ile zarar.

**nefad,** *A. i.* Bitme, tükenme. Yok olma. *Bînefad,* tükenmez.

**nefahat,** *A. i.* [Nefha ç.] Üfürmeler, esintiler.

**nefais,** *A. i.* [Nefîs, nefise ç.] Değerli, beğenilir şeyler.

**nefaset,** *A. i.* Değerlilik. Beğenilir olma.

**nefaz,** *A. i.* **1.** Geçme. İşleyip öteye geçme. **2.** Sözü geçme.

**nefer,** *A. i.* **1.** Bir kişi. **2.** Er, asker. **3.** İnsan sayısı bildiren sözler için kullanılır [ç. **Neferat**].

**nefes,** *A. i.* **1.** Soluk. **2.** Soluk alacak kadar zaman, an. **3.** Okuyup üfleme, üfürükçülük [ç. **Enfas**].

**neferat,** *A. i.* [Nefer ç.] Erler, askerler.

**nefh,** *A. i.* **1.** Güzel koku yayılma. **2.** Rüzgâr esme.

**nefh,** *A. i.* **1.** Üfleme, şişirme. **2.** Boru çalma. *Nefh-i Sûr,* İsrafil'in kıyamette çalacağı borunun üflenmesi, kıyamet kopması.

**nefha,** *A. i.* **1.** Güzel koku. Yelin bir esişi [ç. **Nefahat**].

**nefha,** *A. i.* **1.** Üfürme. **2.** Şişme.

**nef'i,** *A. s.* Çıkar ile ilgili. Faydacı.

**nefîr,** *A. i.* **1.** Topluluk, cemaat. **2.** Boynuzdan boru. **3.** Çığıltı, bağırtı. *Nefîr-i âmm,* cemaati toplama, halkı askere sürme; *yevm-i nefîr,* hacıların Mina'dan Mekke'ye dönmeleri.

**nefis, nefise,** *A. s.* Çok güzel, hoşa giden şey [ç. **Nefayis**].

**nef'iyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *utilitarisme* (faydacılık) karşılığı (XX. yy.).

**nefl,** *A. i.* Vacip olmayan ibadet. Fazladan ibadet.

**nefret,** *A. i.* **1.** Ürküp kaçma. **2.** İğrenç bulup tiksinme.

**nefrin,** *F. i.* **1.** İlinç, lânet okuma. **2.** Sövüp sayma.

**nefs,** *A. i.* **1.** Ruh, can, hayatî **2.** İnsanın yeme içme gibi biyolojik ihtiyaçları. **3.** Kişi, kendi. **4.** Asıl, maya. **5.** Bir şeyin ta kendisi. **6.** Döl suyu, *Nefs-i emmare,* (Aşırı zorlayıcı, buyuran nefis) insanı kötülüğe sürükleyen nefis; *-hayvanî,* (canlılık nefsi) canlılardaki anlayış ve hareket kuvvetleri; *- kül!,* (tüm nefis) Arş; *-levvamme,* (kakıcı nefis) kötülükten sonra içte rahatsızlık uyandıran nefis; *-mutmainne,* iyilikle kötülüğü ayırt eden, temizlenerek kişiyi Tanrıya yaklaştıran yeti; *- mütekellim,* (Gra.) birinci şahıs; *-natıka,* insan ruhu, insanın canlılar arasındaki yerini belli eden cevher; *binefsihi, binnefs,* kendisi; *nefs-el-emr, nefs-el-emrde,* aslında; *kefil binnefs,* bir kimsenin istenildiği zaman kendisini teslim etmek üzere kefil olan kimse [ç. **Nüfus**].

**nefs,** *A. i.* Tükürükle üfürme. Üfleme. *Nefs-üd-dem,* gırtlak ile sümüksel zarın kanamasıyle kan tükürme.

**nefsa',** *A. i.* Loğusa. Yeni doğurmuş kadın. Yeni doğumdan sonra geçen kırk günlük hal.

**nefsanî, nefsaniyye,** *A. s.* **1.** Canlılığın uyandırdığı isteklerle ilgili. **2.** Kin ve garazla ilgili.

**nefsaniyyet,** *A. i.* Gizli düşmanlık. Kin, garaz.

**nefsî, nefsiyye,** *A. s.* **1.** Nefisten doğan şeyle ilgili. **2.** Kişiye, kendisine ait, onunla ilgili.

**neft,** *F. i.* Yerden çıkan veya çam gibi bazı ağaçlardan çıkarılan yanabilir yağ.

**nefy,** *A. i.* **1.** Sürme. **2.** (Gra.) Olumsuzluk. *Nefy-i an-il-beled,* şehirden sürme; *-ebed,* bir daha gelmemek üzere sürgün etme; *-mülk,* bir malın başkasının olduğunu söyleme. *Edat-i nefy,* fiillere katılan *me* edatı; *nefy-i âlem,* (Fel.) Fransızcadan *acosmisme* karşılığı (XX. yy.)

**nehar,** *A. i.* Gündüz. *Leylü nehar,* gece gündüz; *nısfın nehar,* meridyen.

**neharen,** *A. zf.* Gündüzün.

**neharî,** *A. s.* Gündüzlü. Gündüz ile ilgili.

**nehb,** *A. i.* Yağma, çapul.

**nehc,** *A. i.* Yol usul. *Ber nehc-i şer'i,* şeriat yolunda olarak.

**neheng, niheng,** *F. i.* Timsah.

**nehib,** *A. s.* [Neheb'ten] **1.** Çapulcu. yağmacı. **2.** Korku, ürküntü.

**nehîk,** *A. i.* Eşek anırması. Anırtı.

**nehim,** *A .i.* **1.** Açgözlü, doymaz. **2.** Yırtıcı.

**nehr,** *A. i.* Akar su, çay. Irmak. *Mavera-ün-nehr,* (nehrin ötesi). Ceyhun ötesi bölge [ç. **Enhar, nühur**].

**nehren,** *A. zf.* Nehir yolu ile.

**nehreyn,** *A. i.* İki nehir *Mabeyn-en-nehreyn* (iki nehir arası), Fırat ve Dicle arası.

**nehrî, nehriye,** *A. s.* Nehirle ilgili, nehre ait. *İdare-i nehriye,* nehirde işleyen vapurlar idaresi.

**nehy,** *A. i.* **1.** Yasak etme. **2.** (Gra.) Emir kipinin olumsuzu, emrin karşıdı. *Emr ü nehy,* buyurma ve yasak etme; *nehy-i an-il-munkir,* şeriatın yasak ettiği şeyleri yaptırmama.

**nejad, nijad,** Bk. NİJAD.

**nekâbet,** *A. i.* Dönmek, vazgeçme. Cayma.

**nekahet,** *A. i.* Hastalıktan yeni kalkmış olma hali. Bu halden

ileri gelen zayıflık, ağırlık.

**nekais,** *A. i.* [Nakîsa ç.] Eksiklikler.

**nekaiz,** *A. i.* [Nakîza ç.] Birbirine karşıt, birbirini çelen şeyler.

**nekâl,** *A. i.* **1.** Şiddetli ceza, eziyet. **2.** İbret.

**nekbet,** *A. i.* **1.** Talihsizlik. **2.** Düşkünlük. Felâket.

**nekbetzede,** *F. s.* [Nekbet-zede] Belâya tutulmuş, felâkete uğramış.

**neket,** *A. i.* Sıkıntı, dert, belâ.

**nekhet, nükhet,** Bk. NÜKHET.

**Nekîr,** *A. i.* Mezarda ölüleri sorguya çekecek olan meleklerden birinin adı.

**nekre,** *A. i., s.* **1.** (Gra.) Belirsiz isim. **2.** Garip ve gülünç fıkralar. **3.** Delâleti belli olmayan isim. **4.** Güfünç fıkra söyleyen kimse.

**nekregû,** *F. s.* [Nekre-gû] Gülünç fıkralar söyleyen.

**nem,** *F. i.* **1.** Az yaşlık, hafif ıslaklık. **2.** Havada, yapı içinde, duvarlarda olan yaşlık. **3.** Çiy.

**nema',** *A. i.* **1.** Artma, çoğalma. **2.** Büyüme, uzanma. **3.** Faiz. *Neşv ü nema,* bitkilerin gelişmesi.

**nemadar,** *F. s.* [Nema-dar] **1.** Artan, büyüyen. **2.** Faydalı, faiz getiren.

**nemaim, nemayim,** *A. i.* [Nemime ç.] Koğuculuklar, çekiştirmeler.

**nemarik,** *A. i.* ç. Yastıklar.

**nemat,** *A. i.* Usul, yol. Tarz. *Nemat-i takrir,* söyleme tarzı.

**nemdar,** *F. s.* [Nem-dar] Islak, nemli.

**nemed,** *F. i.* Keçe. Aba.

**nemedin,** *F. s.* Abadan, keçeden yapılma.

**nemedpuş,** *F. s.* [Nemed-puş] keçe veya aba giyen.

**nemek,** *F. i.* Tuz.

**nemakdan** *F. i.* [Nemek-dan] Tuzluk.

**nemekharam,** *F. s.* [Nemek-haram] Nankör.

**nemekîn,** *F. s.* **1.** Tuzlu. **2.** Tadı yerinde.

**nemeliyye,** *A. i.* (Zoo.) Fransızcadan *formicidées* (karıncalar) karşılığı.

**nemide,** *F. s.* Umutsuz.

**nemika,** *A. i.* Mektup.

**nemim,** *A. s.* **1.** Fısıltı. **2.** Koğucu.

**nemime,** *A. i.* Koğuculuk. Ağızkaralık.

**nemimekâr,** *F. s.* Koğucu, ağzı kara.

**neml,** *A. i.* Karınca.

**nemle,** *A. i.* **1.** Bedende olan karıncalanma. **2.** Tek karınca.

**nemm,** *A. i.* Birinin sözünü başkasına götürüp ikisinin arasını bozma, koğuculuk.

**nemmam,** *A. s.* Koğucu, ara bozan. Münafık.

**nemnak,** *F. s.* [Nem-nak] Nemli, ıslak.

**nemr, nimr,** *A. i.* Kaplan.

**nemrud,** *A. i.* **1.** Babil'in kurucusu denilen hükümdar (İ. Ö. 2640) olup İbrahim peygamberi ateşe attırmıştır. Babil kulesinin de bunun zamanında yapıldığı söylenir. **2.** (Mec.) Zalim [ç. **Nemaride**].

**neng,** *F. i.* **1.** Ayıp, utanma. **2.** Ün. ***Bînenng,*** namussuz, utanmaz; *nam ü neng,* ad ve ün.

**ner,** *F. s.* Er, erkek. *Engüşt-i ner,* baş parmak; *şîr-i ner,* erkek aslan.

**nercis,** *A. i.* Nergis.

**nerd,** *A. i.* Tavla oyunu.

**nerdüban,** *F. i.* Merdiven.

**nere, nerre,** *F. s.* Erkek.

**nergis,** *F. i.* **1.** Nergis. **2.** Güzelin gözü.

**nergisiyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *amaryllidecées* (nergisgiller) karşılığı (XIX. yy.).

**nerîm,** *F. s.* Pehlivan, yiğit.

**Neriman,** *F. i.* Rüstem'in dedesi Sâm'ın babası.

**nerm,** *F. s.* Yumuşak. *Nerm-dil,* yüreği yumuşak, merhametli.

**nermîn,** *F. i.* Yumuşak.

**nerre, nere,** *F. s.* Erkek.

**nesa',** *A. i.* Kalça kemiğinden ayakların ucuna kadar olan sinir. *Arak-ün-nesa',* (Hek.) siyatik.

**nesaih, nesayih,** *A. i.* [Nasihat ç.] Öğütler.

**nesak,** *A. i.* Tarz, üslup, yol, *Nesak-i vahid,* bir düzende; *yeknesak,* biteviye.

**nesc,** *A. i.* **1.** Dokuma, dokuyuş. **2.** (Bio.) Doku. *Nesc-i adalî,* kasdoku; *-asabî,* sinirdoku; *-beşere-i muhatî,* epitelyum; *-daimî,* değişmezdoku; *-demevî,* kandoku; *-gudrufî,* kıkırdakdoku; *-isfencî,* süngerdoku; *-kavî,* pekdoku; *-kesif,* tıkız doku; *muhâtî;* sümükdoku; *-muîn,* destekdoku; *-rasafî,* kaldırımsı doku; *-temessül,* özümleme dokusu [ç. **Nesayic**].

**nesci, nesciyye,** *A. s.* Dokuma ile, doku ile ilgili.

**neseb,** *A. i.* Soy. Atalar zinciri. *Meçhul-ün-neseb,* soyu sopu bellisiz [ç. **Ensab**].

**neseben,** *A. zf.* Soyca, soy bakımından.

**nesebî, nesebiyye,** *A. s.* Soya, kuşağa ait, onunla ilgili.

**nesf,** *A. i.* Bir yapıyı temelden yıkma.

**nesh,** *A. i.* **1.** Hükümsüz bırakma. **2.** Bir şeyin aynını çıkarma, kopya etme. **3.** Yakut-i

Musta'samî'nin yazdığı yazı usulü.

**nesîb, nesîbe,** *A. s.* [Neseb'den] **1.** Soylu, soydan. Baba tarafından soydan. **2.** (Ed.) Kaside başlangıcındaki tasvir kısmı.

**nesîc, nesîce,** *A. i.* Dokunmuş şey [ç. **Nesayic**].

**nesim,** *A. i.* Hafif ve hoşa gider rüzgâr [ç. **Nesayim**].

**nesimî, nesimîyye,** *A. s.* Nesim ile, hafif esen rüzgârla ilgili. *Hava-yi nesimi,* solunuma yarar hava, *atmosphère* karşılığı.

**nesk,** Bk. NESAK.

**nesl,** *A. i.* **1.** Nesil, kuşak. **2.** Soy, döl, döş [ç. **Ensal**].

**nesnas,** *A. i.* **1.** Yarısı insan, tek gözlü, tek el ve ayaklı sıçrayarak yürür masal hayvanı. **2.** Büyük maymun (goril ve benzerleri) cinsinin adı.

**nesr,** *A. i.* **1.** Yayma, saçma. **2.** Manzum olmayan söz.

**nesr,** *A. i.* Akbaba kuşu.

**nesren,** *A. zf.* Nesir olarak.

**nesrîn,** *F. i.* Yabanî gül, ağustos gülü.

**nessab,** *A. i.* [Neseb'den] Ünlü kimselerin neseplerini araştıran bilgin. İlm-i ensab bilgini.

**nessac,** *A. i.* [Nesc'den] Dokumacı, çulha.

**nesteren, nesterin,** *F. i.* Bk. NESRİN.

**Nesturi,** *A. s., i.* Süryanî papazlarından Nastorius'un kurduğu mezhepte olanlar ve onlarla ilgili.

**nesy,** *A. i.* Unutma, unutuluş. *Nesyen mensiyyen,* büsbütün unutulmuş, hatırdan çıkarılmış.

**neşa,** *A. i.* Nişasta.

**neşak,** *A. i.* (Su vb.) Burna çekme.

**neşat,** *A. i.* Sevinç, keyif.

**neş'e,** *A. i.* **1.** Neşe. **2.** Yeniden peyda olma. **2.** Keyif, sevinç. **3.** Az sarhoşluk. *Neşe-i saniye, -uhra,* ölüm ile ölümden sonra yeniden (mahşerde) dirilme; *neşe-i ulâ,* ruhun bedene girmesi.

**neş'et,** *A. i.* **1.** Yetişme, meydana gelme. **2.** İleri gelme, kaynak olma.

**neşîde,** *A. i.* **1.** Ünlü beyit veya mısra. **2.** Manzume [ç. **Neşaîd**].

**neşf,** *A. i.* Suyu çekip emme.

**neşr,** *A. i.* **1.** Dağıtma, yayma. **2.** Herkese duyurma. **3.** Gazeteye yazma, yazdırma. **4.** Kitap, gazete bastırıp çıkarma. **5.** Kıyamet günü in-

sanların dirilmesi [ç. **Neşriyat**].

**neşren,** *A. zf.* Neşir yoluyle. Gazetede yazarak.

**neşriyyat,** *A. i.* Yayım.

**neşşal,** *A. s.* Pişmemiş yemeğe saldıran.

**-neşur,** *A. s.* [Neşr'den] Çok dağıtan.

**neşv,** *A. i.* Bitki ve canlının bitmesi, büyümesi, büyüme, boy atma.

**neşvan,** *A. s.* Sarhoş.

**neşve,** *A. i.* Sevinç.

**neşvat,** *A. i.* [Neşvet ç.] Keyifler, sevinçler.

**neşvebahş,** *F. s.* [Neşve-bahş] Keyif veren. Neşelendiren.

**neşvedar,** *F. s.* [Neşve-dar] Keyifli.

**neşvegâh,** *F. i.* [Neşve-gâh] Neşe, keyif yeri.

**neşvemend,** *F. s.* [Neşve-mend] Neşveli, keyif halinde olan.

**neşvet,** *A. i.* Keyif, sevinç. Sarhoşluk.

**netaic,** *A. i.* [Netice ç.] Neticeler, sonuçlar.

**netice,** *A. i.* **1.** Sonuç. **2.** Öz, özet. **3.** Yemiş. **4.** Son.

**netn,** *A. i.* Fena kokma. Kokma, çürüme.

**neuzübillah,** *A. ün.* «Tanrıya sığındık» anlamınadır.

**nev,** *F. s.* **1.** Yeni. **2.** Son zamanda çıkmış. **3.** Taze, körpe.

**nev',** *A. i.* **1.** Çeşit, türlü. **2.** Cins. **3.** Sınıf.

**neva,** *F. i.* **1.** Ses. **2.** Ahenk. **3.** Azık, geçinecek şey. **4.** Nasip. **5.** (Mus.) Bir makam. *Bineva,* aç susuz.

**nevaciz,** *A. i.* [Naciz ç. ] Azı dişleri.

**nevadi,** *A. i.* [Nâdi ç.] Meclisler, toplantılar.

**nevadir,** *A. i.* [Nadire ç.] Az bulunan şeyler.

**nevafil,** *A. i.* [Nafile ç.] Farz ile vacip olandan başka yapılan ibadetler.

**nevahi,** *A. i.* [Nahiye ç.] **1.** Yanlar, taraflar. **2.** Bucaklar.

**nevahi,** *A. i.* [Nehy'den] Yasak şeyler. *Evamir ü nevahi.* buyruklar ve yasaklar.

**nevabat,** *F. i.* **1.** Okşama. **2.** Saz çalma.

**nevahte,** *F. s.* **1.** Okşanmış. **2.** Saz çalmış.

**nevai,** *F. s.* **1.** Makam ve ahenk ile, nasip ile ilgili. **2.** (*ö. i.*) Alişir'in lakabı.

**nevaib,** *A. i.* [Naibe ç. ] Belâlar. kazalar, musibetler. *Nevaib-i eyyam,* günlerin musibetleri.

**nevair,** *A. i.* [Naire ç.] Ateşler, alevler.

**nevakıs,** *A. i.* [Noksan ç.] Eksikler. *İkmal-i nevakıs,* eksikleri tamamlama.

**nevakıs,** *A. i.* [Nakus ç.] Çanlar.

**neval,** *A. i.* **1.** Talih, kısmet. **2.** Bahşiş, bağış. *Deryaneval,* bağışı deniz gibi çok olan.

**nevale,** *A. i.* **1.** Vergi, bağış. **2.** Nasip, kısmet. 3. Yiyecek, içecek.

**nevaleçîn,** *F. s.* [Nevale-çin] kısmetini alan, yiyecek toplayan.

**nevamis,** *A. i.* [Namus ç.] Kanunlar. Şeriatlar.

**nev'an,** *A. zf.* Çeşit bakımından, cinsçe.

**nevarus,** *F. i.* [Nev-arus] Yenigelin [ç. **Nevarusan**].

**nevasi,** *A. i.* [Nasiye ç.] **1.** Alınlar. **2.** Bir topluluğun ileri gelenleri. Ulular.

**nevat,** *A. i.* Çekirdek.

**nevâyin,** *F. s.* [Nev-âyin] **1.** Yeni üslup. **2.** Yeni üslup çıkaran.

**-nevaz, -nüvaz,** *F. s.* «Okşayan, okşayıcı» anlamıyle kelimelere ulanır.

| | |
|---|---|
| *bendenevaz* | *hatırnevaz* |
| *dilnevaz* | *mihmannevaz* |
| *garibnevaz* | *ruhnevaz* |

**-nevazi,** *F. i.* Okşama.«-nevaz» ile yapılı kelimeleri isimleştirir: *bendenevazi, dilnevazi,* bendeye iltifat edicilik; gönül okşayıcılık.

**nevazil,** *A. i.* [Nazile ç.] **1.** Olaylar. Belâlar. **2.** Nezleler.

**nevaziş,** *F. i.* Okşama, İltifat etme. Gönül alma.

**nevazişger,** *F. s.* [Nevaziş-ger] Okşayıcı.

**nevazişkâr,** *F. s.* Okşayan, iltifat eden. Gönül alan.

**nevazişkârane,** *F. zf.* Okşayarak, iltifat ederek, gönül alarak.

**nevbahar,** *F. i.* İlkbahar.

**nevbare, nevbave,** *F. i.* **1.** Turfanda yemiş. **2.** Yeni yeşillik.

**nevbenev,** *F. s.* Yeniden yeniye. Tazeden tazeye.

**nevber,** *F. i.* **1.** Yeni yemiş. **2.** Memeleri yeni gelişen kız [ç. **Nevberan**].

**nevbüride,** *F. s.* [Nev-büride] Yeni kesilmiş, yeni koparılmış.

**nevcah,** *F. s.* [Nev-cah] Tahta yeni oturmuş.

**nevcivan, nevcüvan,** *F. i.* [Nev-civan] Taze, genç. Delikanlı [ç. **Nevcivanan**].

**nevcivani,** *F. i.* Delikanlılık.

**nevdevlet,** *F. s.* [Nev-devlet] Yeni görmüş. Büyüklüğü sindirememiş [ç. **Nevdevletan**].

**neveda,** *F. s.* [Nev-eda] Yeni tarz. Yeni eda.

**-neverd,** *F. s.* «Dönen, dolaşan. gezen» anlamlarıyle kelimelere katılır. *Rehneverd.*

**nevh,** *A. i.* **1.** Ölü üzerine ağlama, sağu sağma. **2.** Güvercin makamla ötme.

**nevha,** *A. i.* Ölüye sesle ağlama.
**nevhager,** *F. s.* [Nevha-ger] Ölü ağlayıcısı [ç. **Nevhageran**].
**nevhât,** *A. i.* [Nevha ç.] Ölüye ağlamalar. Sağular.
**nevhat,** *F. s.* [Nev-hatt] Sakal başı yeni çıkmaya başlamış (genç).
**nevhayat,** *F. s.* [Nev-hayat] Yeni canlanan. Hayata yeni atılan.
**nevheves,** *F. s.* [Nev-heves] **1.** Bir işe yeni başlayan. **2.** Sık sık iş değiştiren, maymun iştahlı [ç. **Nevhevesan**].
**nevhîz,** *F. s.* [Nev-hîz] **1.** Genç. **2.** Yeni yetişmiş, yeni çıkmış.
**nevî,** *A. s.* [Nev'den] Tür ile ilgili. Nev'e ait.
**nevid,** Bk. NÜVİD.
**nevin,** *F. s.* Yeni.
**nevk,** *F. i.* Sivri uç.
**nevkâr,** *F. s.* [Nev-kâr] Yeni işe başlamış. Acemi.
**nevl,** *A. i.* Navlun. Vapur parası.
**nevm,** *A. i.* **1.** Uyku. **2.** Rüya. *Beyn-en-nevm vel yakaza,* uyku ile uyanıklık arası.
**nevmî, nevmiyye,** *A. s.* Uyku ile ilgili.
**nevmid,** *F. s.* [Nâ-ümid'den] Umutsuz.
**nevmidane,** *F. zf.* Umutsuzca.
**nevmidî,** *F. i.* Umutsuzluk.
**nevnihal,** *F. i.* [Nev-nihal] Taze fidan.
**nevpeyda,** *F. s.* [Nev-peyda] Yeni çıkma.
**nevres,** *F. s.* [Nev-res] Yeni yetişen, yeni biten.
**nevreside,** *F. s.* [Nev-reside] Yeni yetişmiş, yeni olgunlaşmaya başlamış [ç. **Nevresidegân**].
**nevresm,** *F. s.* [Nev-resm] Yeni çıkma. Yeni moda.
**nevreste,** *F. s.* [Nev-reste] Yeni bitmiş, yeni hâsıl olmuş.
**nevruz,** *F. i.* [Nev-ruz] Güneşin Kuzu burcuna girdiği gün olup ilkbahar başlangıcı ve Celâlî takvimine göre yılbaşı.
**nevruziyye,** *A. i.* Nevruz günü için hazırlanan macun.
**nevşah,** *F. i.* [Nev-şah] **1.** Yeni dal. **2.** Yeni bitmiş, geyik boynuzu.
**nevtî, nutî,** *A. i.* Gemici.
**nevzat,** *F. i., s.* [Nev-zad] Yeni doğmuş. Yeni doğmuş çocuk.
**nevşüküfte,** *F. s.* [Nev-şüküfte] Yeni açılmış.
**nevzemin,** *F. s.* [Nev-zemin] Yeni tarz.
**ney, nay,** Bk. NAY.
**ney`,** *A. s.* Çiğ. Pişmemiş.
**neyistan,** *F. i.* [Ney-istan] Kamışlık. Sazlık.
**neyl,** *A. i.* Merama erme. İsteğe ulaşma.
**neyşeker,** *F. i.* [Ney-şeker] Şeker kamışı.
**neyyir, neyyire,** *A. s.* [Nur'dan] **1.** Nurlu, parlak. **2.** Işıklı

cisim. Cisimleşmiş nur. *Neyyir-i âzam*, güneş; *-asgar*, ay.

**neyyireyn,** *A. i.* (İkileşmiş, iki nur) Güneş ile ay.

**neyzar,** *F. i.* [Ney-zar] Kamışlık, sazlık.

**neyzen, nayzen,** *F. i.* Ney çalan kimse.

**nez',** *A. i.* **1.** Çekip koparma. **2.** Can çekişme. *Halet-i nez'*, can çekişme.

**nezafet,** *A. i.* Temizlik, paklık. *En-nezafetü min-el-iman*, temizlik imandan gelir.

**nezahet,** *A. i.* Temizlik, paklık.

**nezaket,** *A. i.* **1.** Naziklik. **2.** Zariflik. İncelik. **3.** Terbiye, edep. **4.** Önem. Dikkat edilmek gerek.

**nezare,** *A. i.* **1.** Bakma. **2.** Seyir.

**nezaret, nedaret,** *A. i.* Tazelik. Letafet, parlaklık.

**nezaret,** *A. i.* [Nazar'dan] **1.** Bakma, bakış. **2.** Gözetme, gözden geçirme. **3.** İdare. Başkanlık. **4.** Devlet idare mekanizmasından her birinin en büyük dairesi. Bakanlık.

**nezd,** *F. zf.* **1.** Yan. 2. Göre. Fikrince.

**nezdik,** *F. zf.* Yakın.

**nezf,** *A. i.* Kan gitme. Kanama.

**nezfi,** *A. s.* Kanamakla ilgili.

**nezih, nezihe,** *A. s.* Temiz pak.

**nezir, nezire,** *A. s.* [Nezr'den] Bir iş için gözdağı vererek çok korkutan.

**nezle,** *A. i.* **1.** Burnun akmasına yol açan hastalık. **2.** Vücudun herhangi bir noktasında olan akıntı [ç. **Nevazil**].

**nezr,** *A. i.* Adama [ç. Nüzur].

**nezzam,** *A. i., s.* [Nizam'dan] Nizam veren, düzenleyen.

**nezzare,** *A. i.* Seyirci. Bir şeye bakan.

**nıkris,** *A. i.* El ve ayak parmakları ağrısı, şiş.

**nısab,** Bk. NİSAB.

**nısf,** *A. i.* Yarım, yarı.

**nısfiyye,** *A. i.* Yarım ney.

**nısfiyyet,** *A. i.* **1.** Yarımlık. **2.** Yarı yarıya bölme.

**nişadır,** *A. i.* Bk. NİŞADIR.

**nışasta,** *A. i.* Nişasta.

**nial,** *A. i.* [Na'l ç.] **1.** Ayakkabılar, pabuçlar. **2.** Hayvanların ayağına mıhlanan demirler, nallar, takavlar. *Saff-i nial*, pabuçluk, en geri. en aşağı yer.

**niam,** *A. i.* [Nimet ç.] Nimetler. *Veliy-ün-niam*, nimetler veren.

**nibalı, nübah,** *A. i.* Köpek ürümesi.

**nibal,** *A. i.* [Nebl ç.] Oklar.

**nicad,** *A. i.* **1.** Kılıç bağı. **2.** Hamayıl, çapraz asılı şey. *Tavil-ün-nicad*, uzun boylu adam.

**nida',** *A. i.* **1.** Çağırma, seslenme.

Ses verme. **2.** (Gra.) Ünlem.

**nifak,** *A. i.* **1.** Müslüman görünüp de kâfir olma. **2.** İki yüzlülük. **3.** Bozuşukluk.

**nifas,** *A. i.* Loğusalık.

**nifasî, nifasiyye,** *A. s.* Loğusalığa ait, loğusalıkla ilgili.

**nigâh, nigeh,** *F. i.* Bakış. Bakma. *Ahu-nigâh,* ahu bakışlı.

**nigâhban, nigehban,** *F. i.* Gözcü, bekçi.

**nigâr,** *F. i.* **1.** Resim. **2.** (Resim gibi) güzel sevgili. **3.** (*s.*) «resmi yapılmış, resmedilmiş» anlamıyle kelimeye ulanır. *Hatırnigâr,* hatırda resmolunmuş gibi yerleşen.

**nigârende,** *F. s.* Ressam.

**nigârin,** *F. i.* Resim gibi güzel sevgili.

**nigârhane,** *F. i.* [Nigâr-hane] **1.** Resim ve heykeller bulunan yer. **2.** Puthane. **3.** Güzeli çok yer, güzellerin toplanma yeri.

**nigâristan,** *F. i.* [Nigâr-istan] **1.** Resim ve heykeller dolu bulunan yer. **2.** Puthane. **3.** Güzellerin çok bulunduğu yer, onların toplantı yeri.

**nigâriş,** *F. i.* Resim yapma.

**nigâşte,** *F. s.* Resmolunmuş.

**nigeh, nigâh,** *F. i.* Bakış, bakma.

**nigehban,** *F. i.* [Nigeh-ban] Bekçi, gözcü.

**nigehbani,** *F. i.* Bekçilik.

**nigehdar, nigâhdar,** *F. i., s.* [Nigeh-dar] Koruyan, gözleyici.

**nigehendaz,** *F. s.* [Nigeh-endaz] Bakan, bakıcı.

**nigeran,** *F. s.* Bakan. Bakıcı.

**nigin,** *F. i.* **1.** Mühür. **2.** Mühür-yüzük.

**nigû,** *F. s.* Bk. NİK.

**nigûhiş,** *F. i.* Çekiştirme, yerme.

**nigûn,** *F. s.* **1.** Tersine dönmüş, başaşağı. **2.** Ters, aksi, uğursuz.

**nigûnsâr,** *F. s.* [Nigûn-sâr] Başı aşağı.

**-nih,** *F. s.* «Koyan» anlamıyle kelimeye ulanır. *Kadem-nih,* ayak koyan, basan.

**nihad,** *F. i.* Tabiat, huy. Yaradılış.

**nihade,** *F. s.* Koymuş, komuş. Konmuş, konulmuş. *Fürunihade,* aşağı indirilmiş, çıkarılmış; *kademnihade,* ayak komuş, ayak basmış.

**nihaî, nihaiyye,** *A. s.* Sonla ilgili, en sonuncu.

**nihal,** *F. i.* Fidan. Taze sürgün. *Nevnihal,* taze fidan.

**nihal,** *F. i.* [Nihle ç.] Din şubeleri; mezhepler.

**nihalistan,** *F. i.* [Nihal-istan] Fidanlık.

**nihale,** *A. i.* **1.** Fidan. **2.** Avcı korkuluğu. **3.** Döşeme. Döşenecek şey.

**nihali,** *F. i.* Sofrada sahan altına konan şey.

**nihan,** *F. s.* **1.** Gizli. Saklı. **2.** Bulunmayan. Görünmeyen. **3.** *(i.)* Sır.

**nihanhane,** *F. i.* [Nihan-hane] Saklanacak yer. Mağara. Bodrum.

**Nihavend,** *F. i.* İran'ın batı tarafında ünlü bir şehir.

**nihavend,** *F. i.* Dügâh ile hicaz kürdüsi arasında bir musiki makamı.

**nihayât,** *A. i.* [Nihayet ç.] Sonlar, bitimler.

**nihaye, nihayet,** *A. i.* **1.** Son, bitim. **2.** Son derece. *Nihayet-ül-emr,* sonuç, işin sonunda; *nihayet-ün-nihaye,* en son derecede; *bînihaye,* uçsuz, sonsuz; *ilânihaye,* son dereceye kadar.

**nihenk, neheng,** *F. i.* Timsah.

**nihle,** *A. i.* Din şubesi, mezhep.

**nihrîr,** *A. i., s.* İyi, denemesi çok bilgin.

**nijad,** *F. s.* Soy. *Paknijad,* soylu.

**nik,** *F. s., zf.* İyi, hoş. *Nik ü bed,* iyi ve kötü.

**nikab,** *A. i.* Yüz örtüsü, peçe.

**nikabet,** *A. i.* Nakiblik.

**nikâh,** *A. i.* Nikâh.

**nikân,** *F. i.* [Nikân ç.] İyiler, hoşlar.

**nikahter,** *F. s.* Talihi, yıldızı iyi.

**nikat,** *A. i.* [Nokta ç.] Noktalar.

**nikbaht,** *F. s.* Bahtı iyi, mutlu.

**nikbin,** *F. s.* İyimser.

**nikendiş,** *F. s.* İyilik düşünen.

**nikfal,** *F. s.* Talihi olan.

**nikfercam,** *F. s.* Sonu iyi, hayırlı.

**nikhâh,** *F. s.* İyilik isteyen.

**nikhaslet,** *F. s.* İyi huylu.

**nikhu,** *F. s.* İyi huylu.

**niki,** *F. i.* İyilik.

**nikkirdar,** *F. s.* Yapışları iyi.

**nikmanzar,** *F. s.* Gösterişli, gösterişi iyi.

**niknam,** *F. s.* İyi adlı, iyi ünlü.

**niknami,** *F. i.* İyi adlılık.

**niknihad,** *F. s.* Aslı, yaradılışı iyi.

**nikû, nigû,** *F. s.* Güzel, iyi.

**nikûyi, nigûyi,** *F. i.* Güzellik, iyilik.

**nil,** *A. i.* Çivit.

**Nil,** *A. i.* Mısır'dan geçen, Akdeniz'e dökülen ünlü nehir.

**nilfam,** *F. s.* [Nil-fam] Çivit renginde, lâcivert.

**nilgûn,** *F. s.* [Nil-gûn] Mavi renkte, çivit rengi.

**nili,** *A. s.* Çivit renginde. Çividi.

**nilüfer,** *F. i.* Nilüfer.

**nim,** *F. i.* Yarım.

**nimal,** *A. i.* [Nemel ç.] Karıncalar.

**nime,** *F. i.* Yarım. *Dünime,* ikiye bölünmüş.

**ni'me,** *A. c.* Ne güzel, ne âlâ. *Nimelmatlub,* tam aradığımız; *nimettesadüf,* ne iyi rastladı.

**nimet,** *A. i.* **1.** İyilik. Bahşiş. **2.** Yaşama için gerekli şeyler. **3.** Tanrı vergisi olan yiyecek, içecek [ç. **Niam**].

**nimetşinas,** *F. s.* [Nimet-şinas] İyilikbilir.

**nimmuzlim,** *F. s.* Yarı karanlık.

**nimr, nemr,** *A. i.* Kaplan [ç. **Enmar, nimar, nümur**].

**nimruz,** *F. i.* [Nim-ruz] Öğle.

**nimşeb,** *F. i.* [Nim-şeb] Geceyarısı.

**nimten,** *F. i.* Mintan.

**nimzulmet,** *F. s.* Yarı karanlık.

**niran,** *A. i.* [Nâr ç.] **1.** Ateşler. **2.** Cehennem.

**niran,** *A. i.* [Nur ç.] Nurlar.

**nirenc,** *A. i.* Bk. NİRENG.

**nireng,** *F. i.* **1.** Düzen, hile. **2.** Büyü, afsun. **3.** Resim, taslak.

**nirengi,** *F. i.* Haritası çıkarılacak bir alanın üçgenlere bölünmesi işi.

**niru,** *F. i.* Zor, kuvvet, güc.

**nirumend,** *F. s.* [Niru-mend] Güclü, kuvvetli. zorlu.

**nirumendi,** *F. i.* Güçlülük, kuvvetlilik.

**nisa,** *A. s. i.* Kadınlar.

**nisab,** *A. i.* **1.** Asıl, esas. **2.** Bir malın zekâtı verilmek için varması gerekli miktar. *Nisab-i ekseriyyet,* çoğunluk derecesi; *kitab-i hikmet-nisab,* asıl ve esası hikmet olan kitap.

**nisacet,** *A. i.* Dokumacılık, çulhalık.

**nisan,** *F. i.* Nisan. *Ebr-i nisan,* (nisan bulutu) bolluk, bereket, cömertlik.

**nisar,** *A. i.* **1.** Saçma. serpme. **2.** Düğünde saçılan para, saçı.

**-nisar,** *A. s.* «Saçan, saçıcı» anlamıyle kelimelere ulanır.

| | |
|---|---|
| *bedayinisar* | *gevhernisar* |
| *cevhernisar* | *pervernisar* |
| *dürnisar* | *zernisar* |

**nisbet,** *A. i.* **1.** Bağlılık, ilgi. **2.** Kıyaslama. **3.** Orantı.

**nisbeten,** *A. zf.* Nispetle. Kıyaslanarak.

**nisbi, nisbiyye,** *A. s.* Kıyaslama ile olan.

**nisti,** *F. i.* Yokluk. *Hesti vü nistî,* varlık ve yokluk; *âlem-i nisti,* yokluk âlemi.

**nisvan,** *A. i. ç.* Kadınlar.

**nisvi, nisviyye,** *A. s.* Kadınlarla ilgi.

**nisyan,** *A. i.* Unutma. Hatırdan çıkarma.

**niş,** *F. i.* **1.** (Arı, akreb gibi) böcek iğnesi. **2.** Diken. **3.** Zehir, ağu.

**nişa,** *A. i.* Nişasta.

**nişadir, nişadur,** *A. i.* Nişadır.

**nişan,** *A. i.* **1.** İz, nişan. **2.** İşaret, fabrika işareti. **3.** Yara izi. **4.** Amaç, vurulması istenen nokta. **5.** Vurulacak noktaya silâhı çevirme. **6.** Yavukluluk işareti. **7.** Anı için dikilen taş. **8.** Tuğra. **9.** İyi halleri görülenlere devletçe verilmesi Tanzimat'tan biraz evvel usul tutulan madalya.

**nişande,** *F. s.* Durmuş. Dikilmiş.

**nişane,** *F. i.* İz, alâmet.

**nişangâh,** *F. i.* [Nişan-gâh] **1.** Silâhın yöneltilip vurulmaya hazırlanan nokta. **2.** Silâhın nişan takımı.

**nişangir,** *F. s.* [Nişan-gir] Çizgi çizme aleti.

**nişaste,** *F. i.* Nişasta.

**nişest,** *F. s.* Oturma.

**nişeste,** *F. s.* Oturmuş, oturan [ç. **Nişestegân**].

**nişestgâh,** *F. i.* [Nişest-gâh] Oturacak yer.

**nişib,** *F. i.* (Yukarıdan aşağıya) İniş. *Nişîb ü firaz,* iniş ve yokuş.

**nişibgâh,** *F. i.* [Nişib-gâh] Çukur yer.

**nişimen,** *F. i.* Oturacak yer.

**nişimengâh, nişimengeh,** *F. i.* [Nişimengâh, geh] Yurt, durak. Toplantı yeri.

**-nişin,** *F. s.* «Oturan, oturmuş» anlamıyle kelimelere ulanır.

| | |
|---|---|
| *güşenişin* | *mesnednişin* |
| *halvetnişin* | *postnişin* |
| *mastabanişin* | *sadrnişin* |
| *medresenişin* | *tahtnişin* |

**nişter,** *F. i.* Neşter.

**nitac,** *A. i.* Yavru doğurma. Yavrulama.

**nitak,** *A. i.* **1.** Kuşak, kemer. **2.** Bölge. Kuşak yeri. *Zatü'n-nitakyan,* Ebubekir'in lakabıdır.

**niyabet,** *A. i.* **1.** Naiplik, vekillik. **2.** Kadı vekilliği, kadılık.

**niyah, niyahat,** *A. i.* Ölü üzerine ağlayıp sızlanma.

**niyam,** *A. i.* [Naim ç.] Uykuda olanlar.

**niyam,** *F. i.* Kılıf. Kın.

**niyaz,** *F. i.* **1.** Yalvarma. **2.** Dua. **3.** Bazı tarikatlerde küçüğün büyüğe selâm ve duası. **4.** İhtiyaç, muhtaçlık.

**niyazkâr,** *F. s.* [Niyaz-kâr] **1.** Yalvaran. **2.** İhtiyacı olan.

**niyazkârane,** *F. zf.* **1.** Yalvararak. **2.** Muhtaçlıkla, muhtaç olarak.

**niyazmend,** *F. s.* [Niyaz-mend] **1.** Yalvaran. **2.** İhtiyacı olan, muhtaç [ç. **Niyazmendan**].

**niyazmendane,** *F. zf.* **1.** Yalvararak. **2.** Muhtaçlıkla, muhtaç olarak.

**niyyât,** *A. i.* [Niyyet ç.] Niyetler.

**niyyet,** *A. i.* **1.** Niyet. Kurma. **2.** Namaz, oruç gibi bazı din işlerinde bunlara mahsus sözleri söyleme.

**niza',** *A. i.* [Nez'den] Çekişme, Kavga. Tutuşma.

**nizam,** *A. i.* **1.** Dizi, sıra. **2.** Düzen, kural. **3.** Zamanın gereğine göre yapılan kanun. **4.** Yeni sistem asker. **5.** Bir işi düzenleyen kimse.

**nizamat,** *A. i.* [Nizam ç.] Nizamlar, düzenler.

**nizamen,** *A. zf.* Nizam dairesinde. Nizama göre.

**nizami, nizamiyye,** *A. s.* **1.** Düzenli, tertipli. **2.** Kanun ve nizama ait, onunla ilgili.

**nizamiyye,** *A. i.* **1.** İlk askerlik dönemi. **2.** Bu çeşit askerlik işleriyle uğraşan daire.

**nizamname,** *F. i.* [Nizam-name] Bir iş için düzenlenen nizam. Bu nizamın yazıldığı kitap.

**nizar,** *F. s.* Lağar, arık, zayıf.

**nize,** *F. i.* Kargı. Mızrak.

**nizedâr,** *F. s., i.* [Nize-dar] Kargılı. Mızraklı.

**nohud,** *F. i.* Nohut.

**noksan,** *A. i.* **1.** Eksiltme, azalma. **2.** Eksiklik, azlık. **3.** Yokluk.

**noksani,** *A. s.* Eksiklikle ilgili.

**noksaniyyet,** *A. i.* Eksiklik.

**nokta,** *A. i.* **1.** Benek, leke. **2.** (Arap elifbesinde) Bazı harflere konan bir, iki veya üç nokta. **3.** Nokta.

**noktateyn,** *A. i.* İki nokta (:).

**nöbet,** *A. i.* **1.** Sıra. **2.** Kere, kez. **3.** Sıra ile görülen işte herkese düşen bölüm. **4.** Karakol ve nokta hizmeti. **5.** Padişah ve vezir kapılarında belli zamanlarda çalınan mızıka. **6.** Bazı ateşli hastalıkların belli zamanlarda tutması. **7.** Sıtma.

**nuas,** *A. i.* Uyuklama, pinekleme, ımızganma.

**nuasî,** *A. s.* Imızganma ile ilgili.

**Nuh,** *A. i.* Nuh peygamber. *Sefine-i nuh,* Nuh peygamberin tufandan korunmak için yapıp bütün canlılardan birer çift aldığı gemi. *Ömr-i Nuh,* çok uzun ömür; *Tufan-i Nuh,* Nuh peygamber ümmetini cezalandırmak üzere olan su baskını.

**nuha',** *A. i.* Mundar ilik. *Nuha-i şevki,* omurilik.

**nuhame,** *A. i.* Balgam.

**nuhas,** *A. i.* **1.** Bakır. **2.** Bakır para.

**nuhasî, nuhasiyye,** *A. s.* Bakırlı, bakırla ilgili, bakırdan.

**nuhat,** *A. i.* Nahiv (gramer) bilginleri.

**nuhbe,** *A. i.* Her şeyin seçilmişi. Seçkin, seçilmiş, ayırtlanmış.

**nuhre,** *A. i.* Kemik dokusunun çürümesi.

**nuhuset,** *A. i.* Uğursuzluk.

**nuhust,** *F. s.* İlk, birinci.

**nuhustîn,** *F. s.* İlk, birinci.

**nukaba,** *A. i.* [Nakîb ç.] Nakipler.

**nukat,** *A. i.* [Nokta ç.] Noktalar.

**nukave, nakave,** *A. i.* Her şeyin iyisi. Temizlik, paklık.

**nukbe,** *A. i.* **1.** Delik. **2.** Yol.

**nûk,** Bk. NEVK.

**nuker,** *F. i.* Kul, köle.

**nukre,** *A. i.* Külçe halinde gümüş. *Nukre-i ham,* eritilmemiş gümüş; *-kafa,* ense çukuru.

**nukud,** *A. i.* [Nakd ç.] Nakitler, paralar.

**nukul,** *A. i.* [Nakl ç.] Nakiller. Rivayetler.

**nukuş,** *A. i.* [Nakş ç.] Nakışlar. Resimler.

**nukz,** *A. i.* Bina yıkıntısı [ç. **Enkaz**].

**numan,** *A. i.* **1.** Kan. **2.** (*ö. i.*) İmam-i a'zam'ın adı.

**numune,** *F. i.* Örnek.

**nun,** *A. i.* Arap alfabesinde «n» harfinin adı.

**nun,** *A. i.* Balık. *Zünnun,* Yunus peygamber.

**nur,** *A. i.* **1.** Aydınlık, ışık. **2.** Parlaklık. *Nur-i ayn, -çeşm, -dide,* pek sevgili kimse, (en çok evlât için kullanılırdı); *-iman,* iman parlaklığı; *-mübin, -nulustîn,* Muhammet peygamber; *nurun âlâ nur,* daha iyi, daha âlâ; *cebel-i Nur, Cebel-ün-nur,* (Nur dağı) Mekke'deki Harra dağı [ç. **Envar, niran**].

**nurani, nuraniyye,** *A. s.* **1.** Nurlu, ışıklı. **2.** Görünüşü saygı uyandırır, saygı değer.

**nuraniyyet,** *A. i.* **1.** Nurlu olanın hali. **2.** Parlaklık. Nurluluk.

**nurbahş,** *F. s.* [Nur-bahş] Parlatan, aydınlatan.

**nurefşan, nurfeşan,** *F. s.* [Nur-efşan, feşan] Etrafa aydınlık veren, ortalığı ışık içinde bırakan.

**nusara,** *A. i.* [Nasir ç.] Yardımcılar.

**Nusayri,** *A. s., i.* Nusayr'e mensup, onun tarikatından olan. Antakya tarafında bulunan ve Nuseyr'in tarikatından olan.

**nush,** *A. i.* Öğüt.

**nusret,** *A. i.* **1.** Yardım. Tanrı yardımı. **2.** Başarı, üstünlük.

**nussah,** *A. i.* [Nâsih ç.] Öğütçüler.

**nussar,** *A. i.* [Nâsır ç.] Yardımcılar.

**nusul,** *A. i.* [Nasl ç.] Mızrak temrenleri.

**nusus,** *A. i.* [Nass ç.] Naslar.

**nuş,** *F. i.* **1.** Tatlı, bal. **2.** İçki, işret. **3.** (*s.*) Tatlı.

**-nuş,** *F. s.* «İçen, içici» anlamıyle kelimelere ulanır.

*araknuş* *meynuş*
*badenuş* *zehrabenuş*

**nuşabe,** *F. i.* Abıhayat ile eşanlamdır.

**nuşanuş,** *F. s., zf.* [Nuş-a-nuş] Sürekli içme. İçtikçe içerek. içe içe.

**nuşdaru,** *F. i.* [Nuş-daru] **1.** Tiryak. **2.** Panzehir. **3.** Şarap.

**nuşîn,** *F. s.* Tatlı.

**Nuşirevan,** *F. i.* İran'da 531'den 579 yılına kadar hükümdarlık etmiş olan, adaletiyle ün almış Sasani Şahı. *Nuşirevan-i âdil.*

**nutfe,** *A. i.* Dölsuyu.

**nutk,** *A. i.* **1.** Nutuk. **2.** Söz. **3.** Söyleyiş, söyleme yetisi. *Nutk-i iftitahi,* açış nutku.

**nutuf,** *A. i.* [Nutfe ç.] Dölsuları.

**nuumet,** *A. i.* Yumuşaklık.

**nuut,** *A. i.* [Naat ç.[ Peygamber üzerine yazılmış manzumeler.

**nuuz,** *A. i.* Harekette bulunma, uyanık olma.

**nübea,** *A. i.* [Nebi ç.] Peygamberler.

**nübüvvet,** *A. i.* Peygamberlik,

**nüceba,** *A. i.* [Necib ç.] Necipler.

**nücum,** *A. i.* [Necm ç.] Yıldızlar.

**nücumî, nücumiyye,** *A. s.* **1.** Yıldızlarla ilgili. **2.** (*i.*) Yıldızla uğraşan.

**nüdbe,** *A. i.* Ölüye ağlama. sağu.

**nüdema,** *A. i.* [Nedim ç] Nedımler.

**nüfus,** *A. i.* [Nefs ç.] **1.** Ruhlar, canlar. **2.** İnsanlar. Kimseler, şahıslar.

**nüfur,** *A. s., i.* Ürküp kaçma, dağılma.

**nüfuz,** *A. i.* **1.** İçe geçme, işleme. **2.** Sözü dinlenme, sözü geçer olma.

**nüh,** *F. s.* Dokuz. *Nüh felek, nüh kubbe, nüh tak,* dokuz gök.

**nüha,** *A. i.* Akıl. Us. *Ul-ün-nüha,* akıl ve anlayış sahipleri.

**nühak,** *A. i.* Eşek anırtısı.

**nühul,** *A. i.* Çok zayıflık, lağarlık.

**nühuz,** *A. i.* Deprenip kalkma.

**nühüft,** *F. s., i.* **1.** Gizli, saklı. **2.** Musiki makamı.

**nühüfte,** *F. s.* Gizli, saklı.

**nühüm,** *F. s.* Dokuzuncu.

**nüket,** *A. i.* [Nükte ç.] Nükteler.

**nükhet, nekhet,** *A. i.* Güzel koku.

**nüks,** *A. i.* Hastalığın geri dönmesi, tepmesi.

**nükte,** *A. i.* **1.** Sözün anlamından çıkartılan ince şey. **2.** İnce, iyi düşünülmüş şey.

**nüktedan,** *F. s.* [Nükte-dan] Nükte bilen. İnce (kimse).

**nüktedanî,** *F. i.* Nüktecilik.

**nükteperdaz,** *F. s.* [Nükte-perdaz] Nükteli söz bulup söyleyen.

**nükteşinas,** *F. s.* [Nükte-şinas] Nükte anlayan.

**nükûl,** *A. i.* Vazgeçme, geri dönme, cayma.

**-nüma,** *F. s.* «Gösteren, bildiren» anlamlarıyle kelimelere ulanır:

| | |
|---|---|
| *cihannüma* | *nümunenüma* |
| *çelvenüma* | *velinüma* |
| *hünernüma* | *sıhhatnüma* |
| *kıblenüma* | *rünüma* |

**nümayan,** *F. s.* Görünür, meydanda. Görünen.

**nümayende,** *F. s.* Gösterici, görünücü.

**nümayiş,** *F. i.* **1.** Gösteriş, gösteri. Görünüş. **2.** Yalandan gösteriş, göz boyama. *Nümayiş-i âb,* (su gösterişi) serap.

**nümayişgâh,** *F. i.* [Nümayiş-gâh] Gösteriş yeri.

**nümayişkâr,** *F. s.* [Nümayiş-kâr] Gösterişli.

**nümud,** *F. s.* **1.** Gösteren. **2.** Görünen, benzeyen anlamlarıyle kelimelere ulanır.

| | |
|---|---|
| *Rünümud* | *zafernümud* |
| *saadetnümud* | |

**nümudar,** *F. s., i.* **1.** Görünen. **2.** Örnek.

**nümude,** *F. s.* Görünmüş, gösterilmiş, gözükmüş.

**-nümun,** *F. s.* «Gösteren» anlamıyle kelimelere ulanır.

**nümunehane,** *F. i.* [Nümunehane] Bir aralık *musée* (müze) karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yy.).

**nümuzec,** *A. i.* Emrinizce. Örnek.

**nümüvv,** *A. i.* (Canlılarda) Büyüme, yetişme, bitme, gelişme.

**nüsare,** *A. i.* **1.** Saçılan şey. **2.** Yemek döküntüsü.

**nüsah,** *A. i.* [Nüsha ç.] Nüshalar. *Tekmil-i nüsah etmek,* medresedeki dersleri okuyup bitirmek.

**nüsg,** *A. i.* Özsu.

**nüsha,** *A. i.* **1.** Yazılı bir şeyden çıkarılan suret. **2.** Muska [ç. **Nüsah**].

**nüshateyn,** *A. i.* İki nüsha.

**nüşabe,** *A. i.* Temrenli ok [ç. **Nüşab**].

**nüşare,** *A. i.* Talaş, yonga.

**nüşur,** *A. i.* Dağıtma, yayma. *Yevm-i nüşur,* kıyamet, mahşer günü.

**nütu',** *A. i.* Yumru, çıkıntı.
**nüvahten,** *F. i.* Çalgı çaldırmak.
**nüvaz, nevaz,** Bk. NEVAZ.
**nüve,** *A. i.* Çekirdek.
**nüveyt,** *A. i.* Çekirdekçik.
**nüvid, nevid,** *A. i.* Müjde, muştu.
**-nüvis,** *F. s.* «Yazan, yazıcı» anlamıyle kelimelere ulanır. (Bir ara *-graphe* ekini karşılamak üzere telgraf karşılığı *dûr-nüvis* denilmiş ise de tutmamıştır.) *Vak'a-nüvis,* olayları sıra ile yazan tarihçi.
**nüvisende,** *F. i.* Yazıcı.
**-nüvişt,** *F. s.* «Yazılı, yazılmış» anlamıyle kelimelere ulanır. *Sernüvişt,* alınyazısı.
**nüvişte,** *F. i.* Yazılmış. Mektup.
**nüvvab,** *A. i.* [Naib ç.] Naipler, kadı vekilleri. *Mekteb-i nüvvab,* naib yetiştiren okul.
**nüzhet,** *A. i.* **1.** Eğlenme, gönül açacak yere gidip gezme. **2.** Tazelik, sevinç.
**nüzhetfeza,** *F. s.* [Nüzhet-feza] Eğlenceli. gönül açacak (yer).
**nüzhetgâh,** *F. i.* [Nüzhet-gâh] Gezinti, seyir yeri.
**nüzur,** *A. i.* [Nezir ç.] Nezirler, adaklar.
**nüzül,** *A. i.* **1.** Aşağı inme. **2.** Konağa inme, konaklama. **3.** İnme, nüzul.
**nüzzar, nuzzar,** *A. i.* [Nazır ç.] Nazırlar. Bakanlar.

# O

**o,** Arap alfabesinin elif ile başlayan kelimelerinin kalın zammelilerinin sesini karşılar.

**ocag,** Türkçe «ocak» kelimesiyle yabancı kurallara uyularak tamlamalar yapılmıştır, *seramedan-i ocag,* (Yeniçeri) ocağın ileri gelenleri; *ocag-i mihmanevaz,* konuk ağırlayan ocak (hanedan).

**ordu,** Türkçe olan bu kelime ile *ordu-yi hümayun, ordugâh* gibi yabancı kurallarla tamlama ve kelimeler yapılmıştır.

**ordugah,** *F. i.* [Ordu-gâh] Ordunun konakladığı yer.

**otag,** «Otak» kelimesiyle *otag-ı hümayun, -nüh tıbak* gibi tamlamalar yapılmıştır.

**otaga,** *F. i.* Sorguç.

# Ö

**ö,** Arap alfabesinin ayn ile başlayan kelimelerinden bazı hafif zamnelilerinin sesini karşılar.

**Ömer,** *A. ö. i.* İkinci halife Hattab oğlu Ömer. *Faruk* lakabıdır.

**Ömereyn,** *A. i.* (İki Ömer) **1.** Birinci halife Ebubekr ile ikinci halife Ömer. **2.** İkinci halife Ömer ile onu andıran Ömer bin Abdülâziz.

**ömr,** *A. i.* Yaşama. Hayat.

**örf,** *A. i.* **1.** Şeriat ve kanunca olmayıp yerine ve zamanına göre olan gelenek ve hüküm. **2.** Tanzimat'tan önce sarıklıların giydikleri bir çeşit kavuk. **3.** Bağış ve bahşiş.

**örfi, örfiye,** *A. s., i.* Vaktin gereğine göre sivil idare yerine asker idaresi konma. *İdare-i örfiye,* sıkıyönetim.

**öşr, üşr,** *A. i.* **1.** Öşür. Onda bir. **2.** Esası şeriattan alınan, ürünlerden onda bir olan vergi. Ondalık [ç. **A'şar**].

**özr,** *A. i.* **1.** Suçunu söyleyerek bağışlanması için ileri sürülen sebep. **2.** Suçun bağışlanması. **3.** Engel. **4.** Kusur, eksiklik [ç. **A'zâr**].

# P

**p, 1.** Sami dillerde bu ses olmadığı için Arap alfabesinde olmayan bu harf Acemler tarafından kullanılarak Türkçe alfabeye de üçüncü harf olarak girmiştir. **2.** Ebcet hesabınca b, yani 2 sayılır.

**pâ, pây,** *F. i.* **1.** Ayak. **2.** Ayaklık.

**pâbend, pâybend,** *F. i.* [Pâ-bend] Ayakbağı. Köstebek (Mec.) Engel, bağ.

**pâbercâ,** *F. s.* [Pâ-ber-câ] Ayağı yerde. Yerinde sağlam duran.

**pâberikâb,** *F. s.* [Pâ-be-rikâb] Ayağı üzengide, hemen gitmeye hazır, çabuk savulan.

**pâbeste, pâybeste,** *F. s.* [Pâ-beste] Ayağı bağlı, kımıldanamaz.

**pâbus,** *F. s.* [Pâ-bus] Ayak öpen. *Pabusî,* ayak öpme.

**pâbürehne,** *F. s.* [Pâ-bürehne] Yalınayak. Daltaban.

**pâcame,** *F. i.* [Pâ-came] Don, şalvar, çakşır.

**pâçan,** *F. s.* Saçıcı, saçan.

**pâçe,** *F. i.* [Pâ-çe] Küçük ayak. Bacağın dizden aşağısı, paça.

**paçenk,** *F. i.* Küçük pencere, delik. Baca.

**pâçile,** *F. i.* Karda yürümek üzere ince çubuklarla ipten yapılma pabuç. Selbur.

**pâdaş,** *F. i.* **1.** Mükâfat. **2.** (Türkçe *s.*) Ayakdaş.

**pâdergil,** *F. s.* [Pâ-dergil] Ayağı çamurda, davranamaz.

**pâderıkal,** *F. s.* [Pâ-der-ıkal] Ayağı köstekli, davranamaz.

**pâderpa,** *F. s.* [Pâ-der-pâ] Ayak ayağa, yan yana.

**pâdişah, pâdişeh,** *F. i.* Büyük şah, hükümdarlar hükümdarı [ç. **Pâdişahan**].

**pâdişahane,** *F. s.* Padişaha yakışır surette.

**pâdişahî,** *F. s.* Padişahın olan, onunla ilgili bulunan (*i.*) Padişahlık.

**pâdişeh,** *F. i.* Padişah.

**pâdzehr,** *F. i.* Panzehir.

**pâk,** *F. s.* Temiz, pak. Arık.

**pâkân,** *F. i.* [Pâk ç.] **1.** Arıklar, temizler. **2.** (Mec.) Evliyalar, ermişler.

**pâkdamen,** *F. s.* [Pâk-damen] Eteği temiz. Namuslu.

**pâkî,** *F. i.* Temizlik. Arılık.

**pâkize,** *F. s.* **1.** Temiz. **2.** Lekesiz.

**pâkûb,** *F. i.* [Pâ-kûb] Çengi.

**pâkzad,** *F. s.* [Pâk-zad] Temiz asıllı.

**palahenk, palehenk** Bk. PALEHENK.

**palân,** *F. i.* Palan. Semer, eyer.

**palanduz,** *F. i.* [Palan-duz] Semer dikici, semerci.

**palâs, pelâs,** *F. i.* Bk. PELÂS,

**palay,** *F. i.* Yedek at.

**palehenk, pelhenk,** *F. i.* **1.** Dizgin, yular. Cılbır. **2.** Av, suçlu bağlanacak kement. **3.** Tazı boynuna geçirilen ağaç halka. **4.** Kemer.

**pâlenk,** *F. i.* Postal, çarık.

**palide,** *F. s.* Süzülmüş, özet. Büyümüş, ziyade olmuş.

**palûde,** *F. i.* Palûze denen pelte.

**pâmal, pâymal,** *F. s., i.* [Pâ-mal] Ayak altında kalmış. çiğnenmiş.

**pânihade,** *F. s.* [Pâ-nihade] Ayak komuş, ayak basmış, gelip erişmiş.

**papak,** *F. i.* Papak. Acem külâhı.

**pâpuş,** *F. i.* [Pâ-puş] Papuç.

**parçe,** *F. i.* [Par-çe] Ufak şey, küçük nesne. Parça.

**pardüm,** *F. i.* Paldım.

**pâre,** *F. i.* **1.** Parça. Bir bütünden bölük. **2.** Sayı, bölük. **3.** Para.

**-pâre,** *F. i.* «Parça» anlamıyle bileşik kelimeler yapılır. *Berfpâre, mehpâre, semapâre, şemspâre, yekpâre, hezarpâre.*

**parenc,** *F. i.* [Pâ-renc] Ayak teri, ücret.

**parin, parine,** *F. s.* Geçen yıl olan, bıldırki.

**pars,** *F. i.* Pars.

**Pars,** *F. i.* **1.** İran'ın Şiraz bölgesinin adı. **2.** Genel olarak İran.

**pârsâ,** *F. s., i.* Dine fazla bağlı, hep onunla uğraşır kimse.

**parse,** *F. i.* Parsa.

**pârseng, parseng,** *F. i.* Persenk.

**Parsî,** *F. s., i.* Farisî, İran ülkesine ait, İran ile ilgili. İran'da söylenilen dil.

**pâs,** *F. i.* **1.** Gecenin sekizde biri. **2.** Bekleme, gözetleme.

**pâsban,** *F. i.* Gece bekçisi, pazvan. *Pâsban-i felek, -tarüm,* Satürn (Zuhal).

**pasbani,** *F. i.* Bekçilik.

**pâsdâr,** *F. i.* Gece bekçisi.

**pâsebük,** *F. s.* [Pâ-sebük] Ayağı hafif, işine iyi sarılmış.

**pasuh,** *F. i.* Cevap, karşılık.

**-pâş,** *F. s.* Saçan, serpen, dağıtan anlamlarıyle bileşik kelimeler yapar. *Eşkpâş, güherpâş, hunpaş, pertevpâş, şekerpâş, şükrpâş, zerpâş, ziyapâş.*

**pâşâ,** Türkçe «paşa» kelimesi bu yolda uzatılarak terkipler yapılırdı.

**pâşide,** *F. s.* Saçılmış, serpilmiş, dağılmış.

**pây, pâ,** *F. i.* **1.** Ayak. **2.** (Mec.) Dip, kök, temel. **3.** Dayanma, karşı koma. **4.** Sürekli. *Dest ü pây,* el ile ayak. *Pây-i hum,* küp dibi; *-hisar,* kale dibi, kale temeli; *serâpâ, serbepâ, serâpâ* (Bk.). *Pây tâ ser,* ayaktan başa kadar.

**payan,** *F. i.* **1.** Son, bitim. **2.** Uç, kenar. **3.** (Tas.) Sofinin ulaşacağı birlik. *Bîpayan,* sonsuz.

**paybaf,** *F. i.* Çulha.

**pâybend, pâbend,** *F. i.* [Pây-bend] Ayakbağı. Payvant.

**pâybeste, pâbeste,** *F. s.* [Pây-beste] Ayağı bağlı, bağlı, esir.

**paydar,** *F. s.* [Pây-dâr] İyice yerleşmiş, sağlam, sürekli.

**pây-dergil, padergil,** *F. s.* [Pây-der-gil] **1.** Ayağı çamurda. **2.** (Mec.) Sıkıntıda.

**pây-derhava, pâderheva,** *F. s.* [Pâ-der-heva] **1.** Ayağı havada. **2.** (Mec.) Çürük.

**pay der ıkal,** *F. s.* [Pay-der-ıkal] Ayağı köstekli.

**pâye,** *F. i.* **1.** Rütbe, derece. **2.** Sarıklılar yolunun rütbesi. *Ba pâye-i...,* filanca rütbe ile.

**pâyendaz,** *F. s., i.* [Pâ-endaz] Ayak atan, ayak atmış. Bir büyük kimsenin yolu üzerine döşenen değerli kumaş.

**pâyende,** *F. s.* Duran, sürekli. Payanda.

**payendegân,** *F. s.* Öbür dünya insanları, öbür dünyada sürüp gidecek şeyler.

**pâyendegî,** *F. i.* Kalıcı, sürekli oluş.

**pâygâh, pâygeh,** *F. i.* [Pây-gâh] Derece, rütbe. Pabuçluk.

**payiz,** *F. i.* **1.** Güz, sonbahar. **2.** Yaşlılık.

**pâykûb, pâkûh,** *F. i.* [Pâ-kûp] Ayak döven. Köçek.

**pâymal, pâmal,** Bk. PÂMAL.

**pâytaht,** *F. i.* [Pây-taht] Başkent.

**pâyzen,** *F. i.* [Pây-zen] Ayağına pranga vurulmuş, forsa, deniz esiri.

**pâzede,** *F. s.* [Pâ-zede] Çiğnenmiş.

**Pazend,** *F. i.* Mecusi'lerin din kitabı olan Zendavesta'nın Pehlevî dilinde tefsiri olan Zerdüşt'ün kitabı.

**pezenk,** *F. s.* Pezevenk.

**peder,** *F. i.* Baba [ç. **Pederan**].

**pederane,** *F. s., zf.* Babaya yakışırca, o şekilde.

**pederî,** *F. s.* Baba ile ilgili.

**pedermande,** *F. s.* [Peder-mande] Babadan kalma.

**pederşahî,** *F. i.* [Peder-şahi] (Sos.) Fransızcadan *patriarcat* karşılığı (XX. yy.).

**pedid, bedid,** *F. s.* Görünür, açık, belli.

**pedrud,** *F. i.* Ayrılışma, esenleşme.

**pehlevan, pehlüvan,** *F. i.* Pehlivan. Güreşçi. Yiğit.

**Pehlevî,** *F. s., i.* İran'da İsfahan ili ile dolaylarındaki bölge halkı. Bu bölgede konuşulan dil.

**pehlû,** *F. i.* Gövdenin iki yanı. Eğe.

**pehn, pehna,** *F. s.* En. geniş

**pehnaver,** *F. s.* **1.** Solmuş, soluk. **2.** Buruşuk, eski püskü.

**pejmürde,** *F.* Solmuş. hırpalanmış.

**pejuh, pijuh,** *F. s.* Soruşturma, araştırma.

**pejvin,** *F. s.* Kirli, pis. Çirkin.

**pelâs, palâs,** *F. i.* Çul ve aba ile bunların eskileri.

**pelâspâre,** *F. s.* [Pelâs-pâre] Eski püskü, yırtık pırtık, bayağı giyecek.

**pelâspuş,** *F. s.* [Pelâş-puş] Çula bürünen. Fakir, zavallı.

**pele, pelle,** *F. i.* Terazi kefesi.

**pelenk,** *F. i.* Kaplan [ç. **Pelengân**].

**pelenkâne,** *F. zf.* Kaplana yakışır, kaplanla ilgili yolda.

**pelesenk,** *F. i.* Hindistan ve Yenidünya'da yetişen bir ağaç cinsi.

**pelid,** *F. s.* Pis, mundar.

**penagâh, penageh,** *F. i.* [Penahgâh'tan] Sığınacak yer.

**penah,** *F. i.* **1.** Sığınma. **2.** Sığınacak yer.

**penah,** *F. s.* Bir şeyin sığınağı, koruyucusu, dayanağı anlamlarıyle tamlamalar yapmada kullanılır. *Adaletpenah, âlempenah, gampenah, hilâfetpenah, cihanpenah. Nezaretpenah,* nazır; *resaletpenah,* Muhammet peygamber.

**penahgâh,** *F. i.* [Penah-gâh] Sığınacak yer.

**penahî,** *A. s.* -penah'lı kelimelerin isim hallerinde aldığı şekillerde kullanılır: zaman-i vezaretpenahilerinde, -penahilerinde, -penihileri...

**penbe,** *F. i.* Pamuk, *Penbe der gûş* (kulağı tıkalı) söz işitmez, laf anlamaz.

**penbezar,** *F. i.* Gömleklik ince bez.

**penc,** *F. s.* Beş. *Penc erkân,* İslâmlığın (tevhit, namaz, oruç, hac, zekât) beş şartı.

**pencah,** *F. s.* Elli.

**pence, pençe,** Bk. PENÇE.

**pencgâne,** *F. s.* Beşli, beşten ibaret. *Namaz-i pencgâne,* beş vakit namaz.

**pençşenbih,** *F. i.* Beşinci gün, perşembe.

**pencüm,** *F. s.* Beşinci.

**pencümin,** *F. s.* Beşinci.

**penç,** Bk. PENC.

**pençe, pence,** *F. i.* **1.** Parmak-

larla beraber el ayası. **2.** Yırtıcı hayvanların ön ayaklarının parmaklarıyle tırnakları. **3.** (Mec.) Kuvvet, kudret. *Pençe-i âl-i âba*, Muhammet peygamber, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin. **4.** Fermanlara, mektuplara imza gibi tasdik yerine konan işaret.

**pend,** *F. i.* Öğüt.

**pendname,** *F. i.* Öğüt kitabı. *Pendname-i Attar*, Feridedin Attar'ın ünlü kitabı.

**penir,** *F. i.* Peynir.

**per,** *F. i.* Kanat *Bal ü perr*, kanat.

**perakende,** *F. s.* Dağınık. Dağıtma.

**peraver,** *F. s.* [Per-aver] Çabuk uçan.

**perçem,** *F. i.* Tepede veya alında olan uzunca saç.

**perdaht,** *F. i.* Cilâ, parlaklık.

**perdahte,** *F. s.* Düzeltilmiş, parlatılmış.

**-perdaz,** *F. s.* Düzeltici, düzenleyen anlamıyle bileşik kelimeler yapılmada kullanılır. *Gazelperdaz, kasideperdaz, lâtifeperdaz, nadireperdaz, nazireperdaz, nüktеperdaz. Kârperdaz* (İran devleti) konsolosu.

**perde,** *F. i.* **1.** Kapı veya pencereye asılan örtü. **2.** Saz perdesi. **3.** (Mec.) Namus. *Ehl-i perde*, namuslu.

**perdeberdar,** *F. s.* [Perde-berdar] Perde kaldırıcı, perde açıcı.

**perdeberendaz,** *F. s.* [Perde-berendaz] Perdeyi kaldırıp atan, utanmayı filan bırakan.

**perdedar,** *F. i.* [Perde-dar] Büyük bir kimsenin kapısında bekleyen ve içeri girecеklere kapı perdesini açan perdeci, kapıcı.

**perdebirun,** *F. s.* [Perde-birun] Utanmaz.

**perdedâri,** *F. i.* Perdecilik.

**perdeder,** *F. s.* [Perde-der] Perde yırtıcı, arsız.

**perdegî,** *F. i.* İyi örtünmüş, namuslu kadın.

**perdekeş,** *F. s.* [Perde-keş] Perde çekici, örtücü. Engel.

**perdenişin,** *F. s.* [Perde-nişin] Perdeli yerde oturan, bir köşeye çekilip kimse ile ilgili olmayan.

**perdepuş,** *F. s.* [Perde-puş] Örtücü, örten.

**perdesera,** *F. s.* [Perde-sera] **1.** Saz çalan, çalgıcı. **2.** Şarkı söyleyen, şarkıcı.

**perdeşinâs,** *F. s.* [Perde-şinas] Şarkı söyleyen, okuyucu [ç. **Perdeşinasan**].

**pere, perre,** *F. i.* Uç, kenar.

**peren,** *F. i.* Ülker yıldızı. Pervin, ıkd-i süreyya.

**perend,** *F. i.* **1.** Düz renkli ipek kumaş, atlas. **2.** Kılıç veya hançer cevheri.

**perendâver,** *F. s.* Çok keskin kılıç, hançer, pala.

**perende,** *F. i.* Çark gibi dönerek kılınan takla.

**perendebaz,** *F. i.* [Perende-baz] Takla atan oyuncu. Köçek [ç. **Perendebazân**].

**-perest,** *F. s.* «Tapan, tapınan, taparcasına seven» anlamlarıyle bileşik kelimeler yapılmada kullanılır [ç. **Perestan**]. *Âteşperest, badeperest, bütperest, Hudaperest. Hodperest,* kendini beğenen; *dünyaperest, meyperest, zenperest.*

**perestar,** *F. i.* Hizmetçi, kul. Besleme. *Perestar-i hayal,* şair.

**perestide,** *F. s.* Sevgili. Sevilen [ç. **Perestidegân**].

**perestiş,** *F. i.* Tapınma, tapma. Tapar gibi sevme.

**perestişkâr,** *F. s.* [Perestiş-kâr] Tapan, tapınan. Taparcasına seven, düşkün [ç. **Perestişkâran**].

**perestişkârane,** *F. s., zf.* Tapana veya taparcasına sevene uyar halde; böyle bir sevgi ile.

**perestişkârî,** *A. i.* Tapma. Taparcasına sevme.

**pergâl, pergâr,** *F. i.* Perkâr, pergel.

**pergâle,** *F. i.* Parça. Kalın, sert iplikle dokunmuş kumaş.

**pergârvâr,** *F. s.* [Pergâr-vâr] Pergel gibi.

**perhaş,** *F. i.* Savaş, cenk, kavga. *Perhaş-i dilhiraş, savaş-i perhaş.*

**perhiz,** *F. i.* **1.** Perhiz. **2.** (Mec.) Dinin yasak ettiği şeylerden kesinlikle uzak durma.

**perhizkâr,** *F. s.* Nefsini tutan, sofu [ç. **Perhizkâran**].

**peri,** *F. i.* Cin taifesinin pek güzel varsayılan kadın kısmı. (Mec.) Çok güzel insan.

**periçehre,** *F. s.* [Peri-çehre] Peri yüzlü, güzel yüzlü.

**peride,** *F. s.* Uçmuş, soluk.

**periderenk,** *F. s.* [Peride-renk] Rengi uçmuş, solmuş.

**peripeyker,** *F. s.* [Peri-peyker] Peri yüzlü, gayet güzel [ç. **Peripeykerân**].

**perirû,** *F. s.* [Peri-rû] Peri yüzlü.

**periruhsar,** *F. s.* [Peri-ruhsar] Peri yanaklı, güzel yüzlü.

**perişan,** *F. s.* **1.** Dağınık. **2.** Karışık. **3.** Kederli, kaygılı. *Evrak-i perişan,* dağınık, karışık yapraklar; *Gîysu-yi perişan,* dağınık saç; *hab-i perişan,* karışık uyku, rüya.

**perişanhal,** *F. s.* [Perişan-hal]

**peşm,** *F. i.* Yün yapağı.

**peşmîn, peşmine,** *F. s.* Yünden, yapağıdan yapılma. (*i.*) Sofu elbisesi.

**peşşe,** *F. i.* Sivrisinek.

**pey,** *F. i.* Art, arka iz.

**peyam,** *F. i.* Haber, başkası tarafından gelen bilgi.

**peyamâver,** *F. s.* [Peyam-âver] Haber getiren [ç. **Peyamâverân**].

**peyamber,** *F. i.* [Peyamber] Haber getiren, peygamber.

**peyapey,** *F. zf.* [Pey-a-pey] Birbiri arkasından, azar azar.

**peyda,** *F. s.* Meydanda, açıkta. *Napeyda,* görünmez, bulunmaz; *nevpeyda,* yeni çıkma.

**peydayî,** *F. i.* Peyda olmak, çıkmak.

**peyderpey,** *F. zf.* [Pey-der-pey] Birbirinin ardı sıra, yavaş yavaş.

**peyem,** *F. i.* Peyam hafifi. Haber. *Peyemres,* haber getiren.

**peyember,** *F. i.* Peyember.

**peyenderpey,** *F. s.* [Pey-enderpey] Art arda, ardı sıra, durmadan azar azar.

**peygam,** *F. i.* Haber.

**peygamber,** *F. i.* Tanrı tarafından haber getirip insanlara tanrı buyruklarını haber veren kimse [ç. **Peygamberân**].

**peygamberan,** *F. i.* Peygamber ç] Peygamberler.

**peygamberane,** *F. zf.* Peygamberlere yakışır surette, olacağı bilir gibi.

**peygamberî,** *F. i.* Peygamberlik.

**peygâr, peykâr,** *F. i.* Savaş, cenk.

**peygule,** *F. i.* Köşe, bucak. *Peygulegüzin,* bir köşeye çekilip dünya ile ilgisini kesen.

**peyk,** *F. i.* **1.** Haber getirip götüren. *Peyk-i ecel,* Azrail. **2.** (Ast.) Bir gezegenin etrafında dolaşan gezegen, uydu. **3.** (Mec.) Her hareketinde birine bağlı bulunan. **4.** (Eski) Yeniçeri örgütünde atlıların yanında koşarak giden kimse.

**peykân,** *F. i.* Okun ucundaki sivri demir, temren.

**peyker,** *F. i.* Yüz, surat.

**-peyma,** *F. s.* Ölçen, ölçücü anlamıyle bileşik kelime yapılır. *Badpeyma,* yelölçen, pek çabuk giden.

**peyman,** *F. i.* And. *Peymanşiken,* andını bozan.

**peymane,** *F. i.* Büyük kadeh, bardak. Ölçek. *Peymanekeş,* içki içen; *peymane peyma,* şarap içen; *peymane şiken,* kadeh kıran.

**peyrev,** *F. s.* [Pey-rev] Ardı sıra giden. Uyan.

**peyvend,** *F. i.* Ulaşma, varma. bağ.

**-peyvest,** *F. s.* Ulaşma, kavuşma. *Dest-i kerempeyvest,* keremle dolu el, cömert eli.

**peyveste,** *F. s., zf.* Ulaşmış. Her zaman, daima.

**-pezir,** *F. s.* Kabul eden, alan; kabul edebilir anlamlarıyle bileşik kelime yapılmada kullanılır. *Hitampezir,* sona eren; *ıslahpezir,* ıslah edilebilir; *ter biyepezir,* eğitilebilir. *Devanapezir,* ilâcı olmayan hastalık.

**pezira,** *F. s.* Kabul eden, olan, olabilen. *Napezira,* kabul etmeyen.

**pezire,** *F. i.* Karşılama, karşılayış.

**pîç,** *F. s.* Büklüm, kıvrım. Dolaşık. *Piç ü tâb,* sıkıntı, ıstırap. *Piç ender piç,* pek dolaşık, karma karışık.

**pîçan,** *F. s.* Bükülücü, kıvrılıcı.

**pîçapîç,** *F. s.* [Pîç-a-pîç] Pek dolaşık, kıvrım kıvrım.

**piçide,** *F. s.* Karışmış, bükülmüş, kıvrılmış. *Piçide mûy,* saçı kıvrılmış.

**pîçiş,** *F. s.* Büklüm, kıvrım, dolaşık.

**pîh,** *F. i.* İçyağı.

**pil,** *F. i.* Fil.

**pîlban,** *F. i.* [Pîl-ban] Fil sürücüsü.

**pîle,** *F. i.* İpek kozası, ipek.

**pîlever,** *F. s.* Çerçi.

**pîlten,** *F. s.* [Pîl-ten] **1.** Fil vücutlu. İri, kuvvetli adam. **2.** Rüstem'in lakabı.

**pindar,** *F. i.* Sanma, zannetme. Böbürlenme.

**pindare,** *F. i.* Sanma, böbürlenme.

**pîne,** *F. i.* Yama.

**pineduz,** *F. i.* Yamacı, eskici.

**pinhan, pünhan,** *F. s.* Gizli.

**pîr,** *F. i.* **1.** Yaşlı, ihtiyar koca. *Pîr-i fani,* pek yaşlı ve zayıf adam. **2.** Tarikat kuranlardan her biri. *Hazret-i pîr,* Mevlâna. **3.** Her meslek veya işin icatçısı, başı. *Pîriniz,* üstadımız. *Pîr-i mugan,* meyhaneci (mec.) İrşat eden [ç. **Piran**].

**-pira,** *F. s.* «Donatıcı, süsleyici, yapıp yakıştırıcı» anlamlarıyle bileşik kelimeler yapılır. *Belâgatpira,* belâgate süs veren, belâgatli.

**pirahen, pirehen,** *F. i.* Gömlek. *Pirahen-i mesmum,* (zehirli gömlek) ölüm hükümlüsü kimselere giydirilir, gömlek.

**piramen, piramum,** *F. i.* Çevre, etraf.

**piramenkerd,** *F. s.* [Piramenkerd] Etrafı kaplayan.

**pirane,** *F. s., zf.* Yaşlılara yakışır yolda olan, yakışırcasına.

**piraste,** *F. s.* Donatılmış, süslü.

Acınacak halli. Hali bozuk, gamlı.

**perişanî,** *F. i.* Dağınıklık. Karışıklık. Acıklılık.

**perivâr,** *F. s.* [Peri-vâr] Peri gibi.

**periveş,** *F. s.* [Peri-veş] Peri gibi, çok güzel.

**perizad,** *F. s.* [Peri-zad] Peri çocuğu, gayet güzel.

**perküşa,** *F. s.* [Per-küşa] Kanat açıcı, uçucu.

**perniyan,** *F. i.* İşlemeli, değerli ipek kumaş. Üzeri nakışlı atlas.

**perr, per,** *F. i.* Kanat. Bk, PER.

**perran,** *F. s.* Uçan, uçucu.

**perrende,** *F. s.* Uçan, uçucu.

**pertab, pertav,** *F. i.* **1.** Atılma, sıçrama. **2.** Atılmaya hız almak için geriden koşarak atılma.

**pertev,** *F. i.* Işık, parlaklık.

**pertevefşan,** *F. s.* [Pertev-efşan] Işık saçan.

**pertevendaz,** *F. s.* [Pertev-endaz] Işık saçan, ışıklı.

**pertevpâş,** *F. s.* [Pertevpâş] Işık saçıcı, aydınlandırıcı.

**pertevriz,** *F. s.* [Pertev-riz] Işık dökücü, aydınlandırıcı.

**pertevsuz,** *F. i.* [Pertiv-suz] Pertavsız.

**perva,** *F. i.* **1.** Korku. **2.** Çekinme. **3.** İlgi, bağ. *Bîperva,* korkusuz; *bilâperva,* korkmadan.

**pervâne,** *F. i.* **1.** Gece kelebeği. **2.** Fırıldak, çark. **3.** Haberci, kılavuz.

**pervânegân,** *F. i.* [Pervâne ç.] Gece kelebekleri.

**pervâz,** *F. i.* **1.** Uçma. Uçuş. **2.** Saçak (dam ve giyside). **3.** Dolap. **4.** Ayna. **5.** Hücre. **6.** İnce, uzun tahta.

**-pervâz,** *F. s.* «Uçan, uçucu» anlamlarıyle bileşik kelimeler yapar. *Bâlâpervâz,* yüksekten uçan, atıp tutan; *bülendpervâz,* iddiacı, büyük iddiada bulunan.

**pervâze,** *F. i.* Gezinti nevalesi. Gece eğlentisi ışığı. Altın ve gümüş varakları kırıntısı.

**pervâzgâh, pervezgeh,** *F. i.* [Pervez-gâh] Uçacak yer. Hava alanı.

**-perver,** *F. s.* «Besleyen, besleyici, yetiştiren, eğiten» anlamlarıyle bileşik kelimeler yapılmada kullanılır. *Dehaperver,* deha eğiten, dâhi yetiştiren; *figanperver,* figana, acıya, sebep olan; *fukaraperver,* fıkara besleyen, gözeten; *hamiyetperver,* hamiyetli; *hayalperver,* hayal ile eğitilmiş; *maarifperver,* maarifi koruyan, ilerlemesine çalışan; *nazarperver, sükûnperver; vatanperver,* yurtsever [ç. **-perveran**].

*bendeperver* *nagamperver*
*dinperver* *neşeperver*
*fitsünperver* *nazarperver*
*giryeperver* *nevhaperver*
*hafaperver* *nizamperver*
*handeperver* *nurperver*
*hasretperver* *rıhperver*
*hayalperver* *sayeperver*
*iltifatperver* *sükûnperver*
*mahperver* *şuleperver*
*mealperver* *temaşaperver*
*merahimperver* *tiyatroperver*

**perverd,** *F. s.* Perver.

**perverde,** *F. s.* Beslenmiş. Eğitilip yetiştirilmiş [ç. **Perverdegân**].

**Perverdigâr,** *F. i.* Tanrı.

**perverende,** *F. s.* Besleyen, büyüten.

**perveriş,** *F. i.* **1.** Besleme, beslenme. **2.** Eğitme, eğitilme.

**perverişyab,** *F. s.* [Perveriş-yab] Eğitilen, yetiştirilen.

**Pervin,** *F. i.* Ülker yıldız takımı, Süreyya.

**perviz,** *F. i.* **1.** Üstün. **2.** Elek, süzgeç. **3.** Balık. **4.** Güzellik. **5.** (*ö. i.*) İran hükümdarı Hüsrev'in lakabı.

**pes,** *F. e.* İmdi.

**pes,** *F. i.* Art, arka. Geri. *Pes ü pîş,* art ile ön, *pes perde,* perde ardı, gizli.

**pesend,** *F. i.* Beğenme, seçme.

**-pesend,** *F. s.* «Beğenen, beğenmiş» anlamıyle bileşik kelimeler yapar. *Dilpesend, hodpesend* Bk.

**pesendane,** *F. s., i.* -pesend ile yapılmış kelimelerin hal ve zarf şekli. *Avampesendane, hodpesendane.*

**pesendide,** *F. s.* Beğenilmiş, seçilmiş.

**peşin,** *F. s.* Sonraki, gerideki.

**pesmande,** *F. s.* [Pes-mande] **1.** Geri kalmış, geride bulunan. **2.** Artık, artmış. *Pesmandehor,* Artık yiyen [ç. **Pesmandegân**].

**pespâye,** *F. s.* [Pes-pâye] Pâyesi, derecesi, aşağı, bayağı [ç. **Pespâyegân**].

**pest,** *F. s.* **1.** Aşağı, alçak. **2.** Yavaş, yavaş sesle söylenilen. *Pestbaht,* talihi aşağı, kısmeti kötü.

**pesti,** *F. i.* Alçaklık.

**peszinde,** *F. i., s.* (Sos.) Fransızcadan *survivance, survivant* (artakalma) karşılığı (XX. yy.).

**peşe,** *F. i.* Sivrisinek.

**Peşen,** *F. i.* **1.** Bir savaşçı. **2.** Tus şehri dolaylarında bir yer adı.

**Peşenk,** *F. i.* Efrasyab'ın babası.

**peşiman,** *F. s.* Pişman. Nedamet getirmiş.

**peşimanî,** *F. i.* Pişmanlık.

**Peşîn,** *F. i.* Keykubad'ın üçüncü oğlu.

**peşin,** Bk. PİŞİN.

**peşiz, peşize,** *F. i.* (Bot.) Katırboncuğu.

**piraye,** *F. i.* Donatma. süsleme.

**pirayende,** *F. s.* Donatıcı, süsleyici.

**pirehen, pirahen,** *F. i.* Gömlek.

**pirezen,** *F. i.* Kocakarı.

**pîrî,** *F. i.* Yaşlılık.

**piristu,** *F. i.* Kırlangıç.

**piruz, firuz,** *F. s.* Uğurlu, hayırlı. *Ruz-i piruz,* hayırlı gün.

**piruze, firuze,** *F. i.* Gök renkli değerli süs taşı.

**pistan,** *F. i.* Meme.

**piste,** *F. i.* **1.** Fıstık. **2.** (Mec.) Ağız.

**pister, bister,** *F. i.* Yatak, döşek.

**piş,** *F. i.* Ön.

**pişahenk,** *F. s.* Öne düşen. Önde giden.

**pişan,** *F. s.* En ön, en ileri.

**pişani,** *F. i.* Alın.

**pişdar,** *F. i.* [Piş-dar] Öncü [ç. **Pişdarân**].

**pîşe,** *F. i.* Sanat, iş. Huy, alışkanlık.

**-pişe,** *F. s.* «Alışmış, huy edinmiş» anlamıyle bileşik kelimeler yapmada kullanılır. *Hünerpişe,* hünerli; *fesadpişe,* fenalık ile uğraşan; *şakavetpişe,* işi gücü eşkıyalık olan, eşkıyalığı huy edinmiş bulunan.

**pişekâr,** *F. s.* **1.** Sanatçı. **2.** Hokkabaz ile orta oyununda ustanın yardakçısı.

**pişgâh, pişgeh,** *F. i.* [Piş-gâh] Ön.

**pişgir,** *F. i.* [Pîş-gir] Peşkir.

**pîşin,** *F. s.* Evvelki, eski. Peşin.

**pişkadem,** *F. i.* Tekkelerde töreni için ön ayak olan derviş.

**pişkeş,** *F. i.* [Piş-keş] Peşkeş, Armağan.

**pişrev,** *F. s.* [Pîş-rev] **1.** Önden giden. **2.** Peşrev. **3.** Güreş ve savaşta asıl işe girişmeden önceki gösteri.

**pîştahta,** *F. i.* [Piş-tahta] iş yerinde öne konup üzerinde iş görülen masa, çekme.

**pişva, pişüva,** *F. i.* Başkan, önder [ç. **Pişüvayan**].

**piyade,** *F. i.* **1.** Yaya. **2.** Satranç taşlarından biri [ç. **Piyadegân**].

**piyale,** *F. i.* Kadeh, şarap bardağı.

**piyaz,** *F. i.* Soğan.

**post,** *F. i.* **1.** Tüylü hayvan derisi. **2.** (Mec.) Mevki, makam, sandalye.

**postîn,** *F. i.* Kürk.

**postnişin,** *F. i.* Posta geçen, postta oturan, tekke şeyhi. [ç. **Postnişinan**].

**puç,** *F. i.* **1.** Kaba, çirkin. **2.** Boş şey, faydasız.

**pûd,** *F. i.* Argaç. *Târ u pûd,* arış ile argaç.

**pulte,** *F. s.* Pişmiş, pişkin, olgun. *Napulte,* çiğ. Toy, ham adam.

**pulâd,** *F. i.* Çelik.

**pur,** *F. i.* Oğul.

**puside,** *F. s.* Çürümüş.

**-puş,** *F. s.* «Giyen, giyinmiş» ve «örten» anlamlarıyle bileşik kelimeler yapılmada kullanılır. *Aybpuş,* ayıp örten; *serpuş,* baş örten, başlık; *hırkapuş,* hırka giyen; *ahenpuş, gülpuş, semenpuş* [ç. **Puşan**].

**puşende,** *F. s.* Örten, örtücü.

**puşide,** *F. i.* Örtü. Perde.

**puşideni,** *F. i.* **1.** Örtü. **2.** Giyecek, örtünecek şey.

**puşiş,** *F. i.* Örtü, örtecek şey.

**pute,** *F. i.* **1.** Maden dökmek için kalıp. **2.** Ok atışlarında dikilen nişan tahtası. Pota.

**puya, puyan,** *F. s.* **1.** Koşan. **2.** (Mec.) Dalmış.

**puyende,** *F. s.* Seğirtici, koşucu.

**puzine,** *F. i.* Maymun.

**püfkerde,** *F. s.* Söndürülmüş.

**pül,** *F. i.* Köprü.

**pür-,** *F. s.* Dolu. Bununla «çokluk, fazlalık, bolluk, doluluk» bildiren tamlamalar yapılır.

| | |
|---|---|
| *pürahenk* | *pürdaraban* |
| *pürâmâl* | *pürdud* |
| *pürateş* | *püremel* |
| *pürcelâl* | *pürenvar* |
| *pürcezbe-i temaşa* | *pürfer* |
| *pürcuş* | *pürfeveran* |
| *pürcüret ü nahvet* | *pürfeyz* |
| | *pürgaleyan* |
| *pürgaram* | *pürgarabet* |
| *pürgarib* | *pürneşe* |
| *pürgazab* | *pürnisyan* |
| *pürgubar* | *pürpiç* |
| *pürgurur* | *pürsaffet* |
| *pürhalecan* | *pürsaye* |
| *pürhande* | *pürseher* |
| *pürhararet* | *pürsiküt* |
| *pürhatıra* | *pürsürud* |
| *pürhayat ü huzur* | *pürşagaf* |
| *pürhayret* | *pürşemim-i hayal* |
| *pürhazen* | *pürşevk* |
| *pürhazer* | *pürşule* |
| *pürheves* | *pürtâb* |
| *pürhun* | *pürtaab* |
| *pürığbirar* | *pürtaleb* |
| *pür ihtiyaz-i bikâ* | *pürtanin* |
| *püritina* | *pürtaravet* |
| *pürkeder* | *pürteessür* |
| *pürkeyafet* | *pürtehalük* |
| *pürlerze* | *pürtehevvür* |
| *pürlerziş* | *pürvaad ü emel* |
| *pürlehib* | *pürzahm* |
| *pürmehabet* | *pürzehr* |
| *pürmeharet* | *pürzemzeme* |
| *pürnur* | |
| *pürnaliş* | |

**pür-bad,** *F. s.* [Pür-bad] **1.** Çok rüzgârlı. **2.** Kibirli.

**pür-çîn,** *F. s.* [Pür-çîn] **1.** Çok düşünceli, öfkeli. **2.** Kırışık.

**pür-dil,** *F. s.* [Pür-dil] Yürekli, cesur.

**pürsa, pürsan,** *F. s.* Soran, sorucu.

**pürşiş,** *F. i.* Soruş, sorma.

**püser,** *F. i.* Oğul. Erkek çocuk [ç. **Püserân**].

**püşt,** *F. i.* Arka, sırt.

**püşte,** *F. i.* Yığın, tepe.

**püştiban,** *F. i.* Destek, payanda.

**püştmal,** *F. i.* Peştemal.

# R

**r,** Arap alfabesinin onuncu, Fars ve Osmanlı alfabesinin on ikinci harfi. **2.** Ebcet hesabında 200 sayısını gösterir. **3.** Arabî aylarda da Rebiülahire işarettir.

**rabb,** *A. i.* Efendi, sahip. *Rabb-üd-dâr,* ev sahibi.

**Rabb, Rabbi,** *A. i.* Tanrı. *Ya-Rabb, ya Rabbi.* Tanrım, Allahım.

**rabbanî, rabbaniyye,** *A. s.* [Rabb'dan] Tanrıya mensup, Tanrı ile ilgili.

**rabbaniyyun,** *A. i.* [Rabbanî ç.] Bütün düşüncesini Tanrıya çevirmiş kimseler.

**rabbat,** *A. i. ç.* Kadınların sahipleri, efendileri. *Rabbat-ülhical,* güveyler.

**rabbe,** *A. i.* Üveyana.

**râbıh,** *A. s.* [Ribh'ten] Faydalı, kazançlı, kazanan.

**râbıt,** *A. s.* [Rabt'tan] Bağlayıcı, bitiştirici.

**rabıta,** *A. i.* [Rabt'tan] **1.** İki şeyi birbirine bağlayan nesne. **2.** İlgi, münasebet. **3.** Bağlılık, mensupluk. **4.** Düzen, tertip. [ç. **Revabıt**].

**rabi', rabia,** *A. s.* Dördüncü.

**rabia,** *A. i.* (Tanzimat'tan sonra) Sivil rütbelerden yüksekten aşağı dördüncü, aşağıdan yukarıya ikinci rütbe.

**rabian,** *A. zf.* Dördüncü olarak.

**rabt,** *A. i.* **1.** Bağlama, iliştirme. **2.** (Gra.) Cümleleri gerekli edatlarla birbirine bağlayarak yoluyle sıralama. **3.** Tamamiyle bir şeye bağlanma. *Edat-i rabt,* (rabıt edatı), bağlaç; *zabt ü rabt,* memleketin düzen ve güveni, disiplin.

**rabtî, rabtiyye,** *A. s.* Bağ ve bağlama ile ilgili. *Sıga-i rabtiyye,* bağ-fiil, ulaç.

**rabtiyye,** *A. i.* Raptiye, bağ aracı.

**râci, racie,** *A. s.* [Reca'dan] Yalvaran, rica eden.

**raci', racia,** *A. s.* [Rücu'dan] **1.** Geri dönen. **2.** Dokunan, ilgisi bulunan. **3.** (Gra.) Şahıs zamirlerinin gösterdiği.

**racih, raciha,** *A. s.* [Rüchan'dan] Diğerinden üstün, daha evvel.

**racil,** *A. s.* **1.** Yaya. **2.** (Mec.) Bilgisiz.

**racilen,** *A. zf.* Yaya olarak, yürüyerek.

**raciyane,** *F. s., zf.* Yalvarır yollu, yalvarırcasına.

**ra'd,** *A. i.* Gök gürlemesi. *Ra'd*

*ü berk*, gök gürlemesiyle şimşek.

**ra'dendaz,** *F. s.* **1.** [Ra'd-endaz] Gürleyen, gürleyici. **2.** Korkunç sesli.

**radde,** *A. i.* **1.** Derece, mertebe, kerte. **2.** Aşağı yukarı.

**radî',** *A. i.* [Rıda'dan] Sütkardeş.

**radife,** *A. i.* Kıyamet zamanı çalınacak «Sur»un ikinci ötüşü.

**ra'dîn,** *F. s.* Gürültülü, gürleyen.

**radıye,** *A. f.* Razı olsun. *Radıyallahü anhü,* Tanrı ondan razı olsun.

**Rafıza,** *A. i.* Şiî fırkalarından biri. Ali çocuklarına tarafı olmakla ayrılan.

**Rafızî, rafızıyye,** *A. s.* Rafıza fırkasından olan. Ebubekir ile Ömer'in halifeliğini kabul etmeyen.

**râfi', râfia,** *A. s.* [Ref'den] Kaldıran, yükselten. Tanrı sıfatlarındandır.

**Rafz,** *A. i.* **1.** Bırakma. **2.** Rafizilik.

**rag,** *F. i.* Dağ eteği. *Bag ü rag,* Çayırlık çimenlik, bağlık bahçelik.

**Ragaib,** *A. i.* Muhammet peygamberin dölyatağına düştüğü recep ayının ilk cuma gecesi.

**ragbet,** *A. i.* **1.** İstek, arzu. **2.** İyi karşılanma, iyi sayılma. *Ragbet-i umumiyye,* herkes tarafından istenme. beğenilme.

**ragıb, ragıba,** *A. s.* [Ragbet'ten] İstekli, isteyen.

**ragîbe,** *A. i.* **1.** İstenilecek şey, **2.** Büyük ve pek beğenilen ihsan.

**ragm,** *A. i.* Zıddına, inadına davranma. Körlük ve nisbet.

**ragmen,** *A. zf.* İnadına, körlük olsun diye. *Ragmen alâ enfihi,* kibrini kırmak için, tahkir niyetiyle; *alâ ragm-il-aduv,* düşmana körlük vermek için.

**rah,** *A. i.* Şarap, içki.

**rah, reh,** *F. i.* **1.** Yol. **2.** Tutulan yol, meslek, usul. *Rah-i Hak,* Tanrı yolu; *-rast, -savab,* doğru yol; *harcırah,* yol masrafı; *hemrah,* yoldaş; *şahrah,* cadde, ana yol.

**rahal,** *A. i.* Semer, palan [ç. **Rıhal**].

**rahat,** *A. i.* **1.** Dinlenme. **2.** Sıkıntısızlık. Dinçlik.

**rahber, rehber,** *F. s.* [Rah-ber] Yol gösteren, kılavuz.

**rahdar,** *F. s.* [Rah-dar] Derbent bekçisi, kolcu [ç. **Rahdarân**].

**rahe,** *A. i.* El ayası, avuç içi.

**rahib,** *A. i.* Manastırda oturan Hıristiyan din adamı, keşiş, karabaş.

**rahibe,** *A. i.* Kadın rahib. Rahibe.

**rahîk,** *A. i.* Duru ve kokulu şarap.

**râhil,** *A. s.* [Rihlet'ten] Göçen, göç eden.

**rahil,** *A. i.* Gitme, göçme. *Kûs-i rahîl,* **1.** Göç davulu, **2.** Ölüm.

**rahile,** *A. i.* Yük hayvanı.

**rahim,** *A. i.* Dölyatağı. **2.** Akrabalık. *Sıla-i rahim,* gurbette bulunanın memleketine gidip akrabasına kavuşması.

**râhim,** *A. s.* [Rahm'den] Acıyan [ç. **Rahimin**].

**rahim, rahime,** *A. s.* Esirgeyen, Acıyan.

**rahimane,** *F. s., zf.* Acıyan kimseye mensup, onunla ilgili. Acıyarak.

**rahis, rahise,** *A. s.* Ucuz. Yumuşak. *Mevt-i rahîs,* ansızın ölüm.

**rahle,** *A. i.* Kitap okuma, yazı yazma için olan dar, küçük masa. *Rahle-i tedris,* ders masası.

**rahm,** *A. i.* Acıma, esirgeme, koruma.

**Rahman,** *A. i., s.* Kullarına acıması çok olan Tanrı.

**rahmani, rahmaniyye,** *A. s.* Tanrıya mensup. Tanrıdan gelen ve hayırlı olan.

**rahmet,** *A. i.* **1.** Esirgeme, merhamet. **2.** Yağmur. *Rahmetullahi aleyhi,* Allah rahmet eyleye.

**rahmî, rahmiyye,** *A. s.* Dölyatağı ile ilgili.

**rahne,** *F. i.* **1.** Gedik, yıkık. Bozuk yer. **2.** Zarar, bozukluk.

**rahnedar,** *F. s.* [Rahne-dar] **1.** Gedik ve yıkığı olan. **2.** Eksiği, bozuğu olan. **3.** Zarara uğramış.

**rahnüma, rehnüma,** *F. s.* [Rahnüma] Yol gösteren, kılavuz.

**rahş,** *F. i.* Yürük, gösterişli at. *Rahş-i bahar,* baharda olan sürekli ve bulutlu yel; *-hurşit,* güneş ışınları; *-gayret,* ateşli gayretlenme; *-sabareftar,* çok çabuk giden at.

**rahşa, rahşan,** *F. s.* Parlak.

**rahşende,** *F. s.* Parıldayıcı, parıldayan.

**rahşiş,** *F. i.* Parlaklık.

**raht,** *F. i.* **1.** At takımı. **2.** Yol levazımı. **3.** Döşeme ev takımı. **4.** Pencere ve kapıların menteşe takımı.

**raht,** *A. i.* Soy sop, aile.

**rahti,** *A. s.* Fransızcadan *sexuel* (cinsel) karşılığı (XX. yy.).

**rahvar,** *F. i.* Eşkin yürüyen at. Rıdvan.

**rahzen, rehzen,** *F. s.* [Rah-zen] Yol vuran, eşkıya.

**râi,** *A. s., i.* [Râ'y'den] **1.** Sürü güdüp otlatan, çoban. **2.** (Mec.) Bir ülkeyi yöneten.

**raî, raiyye,** *A. s.* **1.** R harfine

mensup, re ile ilgili. *Kaside-i raiyye*, kafiyesi r olan kaside. **2.** Gören, ruyet eden.

**raid,** *A. s.* [Ra'd'den] Gürleyen. Gürüldeyen.

**raif, raife,** *A. s.* Acıyıp merhamet edici.

**raik, raika,** *A. s.* Sade, saf.

**raiş, raylş,** *A. s.* Rüşvet alanla veren arasında aracılık eden.

**raiyane,** *F. s.* Çobanlığa ait, çobanca. *Eş'ar-i raiyane*, Fransızca *pastoral* çevirmesi olarak, çoban şiirleri (XIX. yy.).

**raiyye, raiyyet,** *A. i.* **1.** Otlatılan hayvan sürüsü. **2.** Bir hükümdar yönetimindeki vergi veren halk.

**raiyyetperver,** *F. s.* [Raiyyet-perver] Halkına iyi bakan.

**rakabat,** *A. i.* [Rakabe ç.] Rakabeler.

**rakabe,** *A. i.* **1.** Boyun. **2.** Bir malın sahipliği. **3.** Köle, halayık.

**rakabet,** Bk. REKABET.

**rakam,** *A. i.* **1.** Yazma. Yazı ile işaret. **2.** Sayıları yazmaya mahsus işaret [ç. **Erkam, rukum**].

**rakamkeş,** *F. s.* [Rakam-keş] Yazan, çizen.

**rakamzede,** *F. s.* [Rakam-zede] Yazılmış, söylenen, yazılan.

**rakamzen,** *F. s.* [Rakam-zen] Yazan. Kayıt ve işaret eden.

**rakd,** *A. i.* Uyuma.

**rakde,** *A. i.* Uyku.

**râkım,** *A. s.* **1.** Yazan. **2.** *i.* Bir yerin denizden yüksekliği, kot (XIX. yy.). *Râkım-i huruf, râkımu-l-huruf*, bu harfleri yazan, yazarlar çok kez kendilerinden bu yolda bahsederlerdi.

**râki, râkia,** *A. s.* [Rükû'dan] **1.** Namaz kılarken rükua varan. **2.** Eğilen, iki kat olan.

**rakian,** *A. zf.* Rükû halinde, iki kat olarak.

**rakiane,** *F. s.* Rükû eder gibi iki büklüm olarak.

**râkib,** *A. s.* [Rükûb'dan] **1.** Binen, binici. **2.** Taşıta binen binmiş olan.

**rakîb,** *A. i., s.* [Rekabet'ten] **1.** Başka biriyle aynı şeye istekli olan. **2.** Bir işte çalışanlarla yarış ederek, onları çürütüp ilerlemek isteyenlerden her biri öbürüne göre [ç. **Rükaba**].

**rakîban,** *F. i.* [Rakîb ç.] Rakipler. Yarışanlar.

**rakiben,** *A. zf.* Binerek, binmiş olduğu halde.

**rakid, rakide,** *A. s.* [Rükûd'dan] Durgun, kımıldayıp oynamaz. *Ma-i rakid, miyah-i rakide*, durgun su, sular.

**rakik,** *A. s.* [Rikkat'ten] **1.**

İnce. **2.** Köle veya cariye. **3.** Yufka yürek.

**rakîme,** *A. i.* Yazılmış kâğıt, mektup.

**rakka,** *A. i.* Büyücü.

**rakkas,** *A. s.* [Raks'tan] **1.** Oynayan, köçek, dans eden. **2.** (*i.*) Sarkaç.

**rakkase,** *A. s.* [Raks'tan] Dans eden kadın çengi.

**raks,** *A. i.* Oynama, dans etme. *Rakskünan,* oynaya oynaya.

**raksan,** *F. s.* Raksedici.

**râm,** *F. s.* İtaatli, teslim olunmuş, kendini birinin eline bırakmış.

**ramak,** *A. i.* **1.** Hayat kalıntısı, ancak nefes alacak kadar. **2.** Az bir şey. *Sedd-i ramak,* ölmeyecek kadar az geçinme, çok az azık.

**ramazan,** *A. i.* Arabî ayların dokuzuncusu, oruç ayı.

**rami,** *A. s.* [Remy'den] Atan, atıcı.

**ramişger,** *F. i,* Saz çalan, çalıcı [ç. **Ramişgerân**].

**ran,** *F. i.* Oyluk.

**-ran,** *F. s.* Süren, sürücü, hükmeden anlamlarıyle kelimeler yapmada kullanılır. *Esbran, hameran, hükümran,* Bk.

**ra'na,** *A. s.* Râna. Güzel. Hoş görünen.

**rasad,** *A. i.* **1.** Gözleme, gözetme. Pusu tutma. **2.** Gözlem.

**rasadgâh,** *F. i.* [Rasad-gâh], Gözetme yeri. Gözlemevi.

**rasadhane,** *F. i.* [Rasad-hane] Gözlemevi.

**rasanet,** *A. i.* Sağlamlık.

**rasas,** *A. i.* Kurşun. Kalay.

**rasıd,** *A. s.* [Rasad'dan] Gözleyen, gözeten. Gözlem yapan.

**rasıdan,** *F. i.* [Rasıd ç.] Rasıtlar.

**rasif,** *A. s.* Dayanıklı.

**rasih, rasiha,** *A. s.* [Rüsuh'tan] **1.** Sağlam, temeli kuvvetli. **2.** Bir bilgide, eskiden din bilgilerinde, çok bilgili olan.

**rasihun,** *A. i.* [Râsih ç.] Din bilgilerinde derinleşmiş kimseler.

**rasim, rasime,** *A. s.* [Resm'den] Resim yapan. Çizgi çizen.

**rasime,** *A. i.* Âdet, eskiden kalma âdet. Tören. (Tanzimat'tan önce) Mersum.

**rasin, rasine,** *A. s.* [Rasanet'ten] Sağlam.

**rassad,** *A. s.* [Rasad'dan] Çok dikkatle gözleyen. Rasatçı [ç. **Rassadan**].

**rast,** *F. s.* **1.** Doğru. **2.** Sağ. **3.** Hak, gerçek. **4.** Musiki makamı. *Çep ü rast,* sol ile sağ; *reh-i rast,* doğru yol.

**rastgû,** *F. s.* [Rast-gû] Doğru söyleyen [ç. **Rastgûyan**].

**rastî,** *F. i.* Doğruluk, gerçeklik.

**rastkâr,** *F. s.* [Rast-kâr] İşi doğru.

**ra'şan,** *F. s.* Titreyici, tireyen.

**ra'şe,** *A. i.* Titreme. Korku veya soğuktan titreyiş. *Ra'şe-i dest,* el titremesi.

**ra'şeaver,** *F s.* [Ra'şe-aver] Titretici (XIX. yy).

**ra'şedar,** *F. s.* [Ra'şe-dar] Titreyen, ürken.

**ra'şenak,** *F. s.* [Ra'şe-nak] Titretici.

**ra'şever,** *F. s.* [Ra'şe-ver] Titretici.

**râşi, râşiye,** *A. s.* [Rişvet'ten] Rüşvet veren.

**raşid,** *A. s.* [Rüşd'den] Doğru yola giden.

**ratb,** *A. s.* Taze, yeşil. *Ratb-ülisan,* yumuşak sözlü, güzel bir şey söyleyen. *Ratb ü yâbis,* münasebetli münasebetsiz.

**râtıb, rtatıba,** *A. s.* Yaş, ıslak, taze (XIX. yy.).

**râtib, râtıbe,** *A. s.* Sıralandırıcı.

**ratîb,** *A. s.* **1.** Çok yaş, ıslak. Nemli. **2.** Taze, yeşil.

**ratibe,** *A. i.* Maaş, vazife, tâyin [ç. **Revatib**].

**ratinc,** *A. i.* Reçine.

**ratinciyye,** *A. i.* Fransızcadan *gluciacées,* karşılığı (XIX. yy.).

**rauf,** *A. s.* [Re'fet'ten] Pek esirgeyici, çok acıyan.

**ravend,** *F. i.* İlâç olarak kullanılan bitki kökü.

**ravendiyye,** *A. i.* Fransızcadan *polygonacées* (karabuğdaygiller) karşılığı (XIX. yy.).

**ravi, raviyye,** *A. s.* [Rivayet'ten] Rivayet eden, haber veren. *Ravi-i hadis,* hadis rivayet eden; *-kıssa,* hikâye anlatan, bir olayı hikâye eden.

**raviyan,** *F. i.* [Ravi ç.] Rivayet edenler. *Raviyan-i ahbar,* haber rivayet edenler.

**ravza,** *A. i.* Sulu, su yatağı yer. Bahçe. *Ravza-imutahhara,* Muhammet peygamberin Medine'deki mezarı; *-Rıdvan,* Cennet [ç. **Ravzat, riyaz**].

**ra'y,** *A. i.* **1.** Otlatma, gütme. **2.** Otlatmak. **3.** Teslim olma. Reaya olma.

**ray,** *F. i.* Hint meliklerinin lakabı. Race.

**ray, râ,** *F. i.* Arapça re'y sözünün Fars şivesine uydurulmuş şekli «Fikir, oy» anlamlı kelimeler meydana getirir. *Bedray,* kötü fikirli; *hodrâ, hodray,* kendi bildiğinden şaşmaz; *tireray,* fena fikirli.

**reyagân,** *F. i.* Karşılıksız elde edilen şey. Zahmetsiz ele geçen. Parasız.

**râyet,** *A. i.* Bayrak [ç. **Rayât**].

**rayic, raic,** *A. s.* [Revac'dan] Revaçta olan, sürümü olan. *Rayic akçe,* paranın halk arasındaki değeri; *rayic-i vakt,* bir şeyin vaktindeki değeri.

**rayiha,** *A. i.* Koku [ç. **Revayih**].

**rayihadar,** *F. s.* [Rayiha-dar] Kokulu.

**rayihanisar,** *F. s.* [Rayiha-nisar] Koku saçan.

**râz,** *F. i.* Sır. Gizli şey, gizlenen şey. *Raz-i derun,* içteki gizli şey; *-nihan,* gizli tutulan sır; *ifşa-i raz,* sırrı söyleme; *keşf-i raz,* gizli bir şeyin farkına varma; *ketm-i raz,* sırrı söylememe, saklama.

**razdan,** *F. s.* [Raz-dan] Sır bilir, sırra ortak dost.

**razı,** *A. s.* [Rıza'dan] Rıza gösterici, boyun eğen, kabul eden.

**razık,** *A. s.* [Rızk'tan] Rızık veren.

**Razî,** *F. s.* İran'ın Rey şehrinden olan.

**razi',** *A. i.* Sütkardeşi.

**raziyane,** *F. i* Rezene, yabanı dere otu.

**reaya,** *A. i.* [Raiyye ç.] **1.** Bir hükümdar yönetimi altında bulunan ve vergi veren halk. **2.** Bütün halk. **3.** Hıristiyan uyruklar. *Terfih-i reaya,* halkın refahını sağlama.

**rebab, rübab,** *A. i.* Tambur şeklinde kısa saplı saz. (XIX. yy.) *Lyr* çevirmesi.

**rebabî, rebabiye,** *A. s.* Rebap çalan (XIX. yy.). Fransızca *lyrique* sözü karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

**rebi',** *A. i.* Bahar. *Rebi-ül-ahir,* Arabî ayların dördüncüsü; *rebiül-evvel,* Arabî ayların üçüncüsü.

**rebib,** *A. i.* Üvey oğul.

**rebibe,** *A. i.* **1.** Üvey kız. **2.** Dadı kadın.

**rebiî, rebiiyye,** *A. s.* Bahara ait, baharla ilgili.

**rebubî,** *A. s.* [Rabb'dan] Tanrıya ait, Tanrı ile ilgili.

**reca, rica,** *A. i.* Umma, dileme. *Munkati-ül-reca,* umudu kesilmiş, umutsuz.

**receb,** *A. i.* Heybetli, azametli, saygı değer anlamına olan bu söz Arabî ayların yedincisinin adıdır.

**recefan,** *A. i.* Sarsılma.

**recez,** *A. i.* Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün vezninin bahri. Ürcuze.

**recfe,** *A. i.* Şiddetle sarsılma, deprenme.

**recîm,** *A. i.* [Recm'den] Taşlanmış.

**recm,** *A. i.* Taşa tutma. Taşlama Birine atılan taş,

**recül,** *A. i.* **1.** Ergin, yetişmiş erkek. **2.** Bir işin başarıcısı, ehli [ç. **Rical**].

**recüliyyet,** *A. i.* Erkek olma. Erkeklik.

**red,** *A. i.* Bk. REDD.

**reda'**, *A. i.* Önlemek, yasak etme. Bırakmak.

**redaet,** *A. i.* Kötülük. Fenalık, bayağılık.

**redd,** *A. i.* Geri döndürme. Döndürülme. Çevirme. Kabul etmeme. Kabul edilmeme. *Redd cevab,* cevap, karşılık verme; *-kelâm,* söze itiraz etme, karşılık verme; *-selâm,* selâma karşı selâm verme; *reddü kabul,* yapıp yapmama.

**reddiye,** *A. i.* Bir mesele hakkında karşıt karşılık.

**rede,** *A. i.* Sıra. Bir duvardaki tuğla veya taş sırası.

**redi'**, **redie,** *A. s.* Kötü, fena. bayağı.

**redif,** *A. i.* **1.** Arkadan gelen, birinin ardından giden. **2.** (XIX. yy.) Askerlik hizmetinin ikinci dönemi. **3.** Manzumelerde kafiye yerinde tekrarlanan aynı kelime.

**redm,** *A. i.* Bir deliği tıkama. Bir şeyin önüne set yapma.

**ree, rie,** Bk. RİE.

**ref'**, *A. i.* **1.** Yukarı kaldırma. **2.** Kaldırma, yücelme. **3.** Kaldırma. giderme, yerinden çıkarma. **4.** Arapça bir kelimenin sonunu ötre okuma. *Ref-i cidal, -niza',* çekişme veya kavgaya son verme.

**refah, refahet, refahiyet,** *A. i.* Bolluk, rahatlık.

**refakat,** *A. i.* Yoldaşlık, arkadaşlık. *Hasb-er-refaka,* arkadaşlık dolayısıyle.

**re'fet,** *A. i.* Ziyade esirgeme, çok acıma.

**reff,** *A. i.* Raf.

**refhan,** *A. s.* Varlık içinde yaşayan.

**refî, refia,** *A. s.* Yüce, yüksek. *Refi-ül-kadr,* kadri, şanı yüce.

**refik,** *A. s.* **1.** Arkadaş. Yoldaş. **2.** Ortak. **3.** Yardak, yamak. **4.** Erkek eş [ç. **Rüfeka**].

**refika,** *A. i.* **1.** Kadın eş. **2.** Kadın arkadaş.

**refref,** *A. i.* **1.** İnce, yumuşak kumaş. **2.** Kenar saçağı. **3.** Döşek, döşeme. **4.** Kuşu çok çimenlik. **5.** Dalları salkım salkım ağaç.

**refrefe,** *A. i.* Kuş kanatlarını oynatma, açıp yayma.

**reft,** *F. i.* Gitme. *Amed ü reft,* gelip gitme.

**reftar,** *F. s.* Salınarak edalı yürüme, güzel gidiş.

**refte,** *F. s.* Gitmiş, geçmiş. *Refte refte,* azar azar, gitgide. *Narefte,* gidilmemek.

**reftiye,** *A. i.* Eskiden, memleketten çıkarılan eşyadan alınan çıkış vergisi.

**refu,** *A. i.* Örme, örgü. Yama.

**refuger,** *F. i.* [Refu-ger] Örücü. örgücü. Belirsiz yama yapan.

**refukârî,** *F. i.* Örücülük.

**regad,** *A. i.* Varlık, genişlik.
**regaib,** *A. i.* [Ragîbe ç.] Rağbet olunan şeyler. *Leyle-i Regaib,* Recep ayının ilk cuma gecesi olan kandil (Muhammet peygamber o gece dölyatağına düşmüştü).
**rreb, rab,** *F. i.* **1.** Yol. **2.** Usul, kural. **3.** Makam (musikî) *Reh-i narefte,* gidilmemiş yol.
**reha,** *F. i.* Kurtulma.
**reha',** *A. i.* **1.** Bolluk ile geçinme, genişlik. **2.** Gevşek ve sülpük olma.
**rehabîn,** *A. i.* [Rahib ç.] Rahipler, ruhban.
**rehafeşan,** *F. s.* [Reha-feşan] Kurtarıcı.
**rehain,** *A. i.* [Rehine ç.] Rehineler. Garanti olarak elde tutulanlar.
**rehavet,** *A. i.* **1.** Gevşeklik. Sülpüklük. **2.** Tembellik.
**rebavi,** *F. i.* **1.** Reha (Urfa) şehrine ait. **2.** Küçük, sandıklı bir çalgı (1 ile 2 arasında *ha* ve *he* ayrılığı vardır). **3.** Bir musiki makamı.
**rebayab,** *F. s.* [Reha-yab] Kurtulan. Kurtulmuş.
**rehayafte,** *F. s.* [Reha-yafte] Kurtulmuş.
**rehayi,** *F. i.* Kurtulma.
**rebb,** *A. i.* Ziyade korku. *Rehb ü heras,* korku.
**rebbaniyyet,** *A. i.* Rahiplik, keşişlik. Bir manastıra kapanma hali.
**rehber,** *F. i.* [Reh-ber] Yol gösteren kılavuz.
**rebbet,** *A. i.* Ziyade korku.
**rehbeten,** *A. zf.* Ziyade korku yüzünden, korku ile.
**rehgüzar, rehgüzer,** *F. s.* [Rehgüzar, reh-güzer] Geçecek yol, geçit.
**rebin,** *A. s.* [Rehn'den] **1.** Rehin edilmiş, bir şeye garanti olarak bırakılmış. **2.** Yakın, nerdeyse.
**rehine,** *A. i.* Bir şeye garanti olarak tutulan.
**rehn,** *A. i.* Garanti olarak verilen şey. Tutu.
**rehneverd,** *F. s.* [Reh-neverd] Yol tutan, yola çıkan, yolcu [ç. **Rehneverdân**]
**rehnüma,** *F. i.* [Reh-nüma] Yol gösteren, kılavuz [ç. **Rehnümayan**].
**rehnümun,** *F. i.* [Reh-nümun] Yol gösteren, kılavuz.
**rehnümuni,** *F. i.* Kılavuzluk.
**rehpeyma,** *F. s.* [Reh-peyma] Yol ölçücü.
**rehpeymayi,** *F. i.* Yolculuk.
**rebrev,** *F. s.* [Reh-rev] Yola giden, yolcu [ç. **Rehrevan**].
**reht, raht,** *A. i.* **1.** Cemaat, kalabalık. **2.** Kabîle.
**rehyab,** *F. s.* [Reh-yab] Yol bulan, ulaşan.

**rehzen, rahzen,** *F. s.* [Rah-zen] Yol kesen, haydut [ç. **Rehzenan**].

**reis,** *A. i.* Başta bulunan kimse. Başkan [ç. **Rüesa**].

**reis, re's,** Bk. RE'S.

**rek, reg,** *F. i.* Damar. *Rek-i can.* can damarı.

**rekabet,** *A. i.* **1.** Gözleme, gözetleme. **2.** Kendi işini yürütmeye çalışma. **3.** Benzerleriyle yarışa çıkma.

**rekâket,** *A. i.* **1.** Zayıflık, gevşeklik. **2.** Sözün kusurlu olması. **3.** Kekeleme, dil tutukluğu.

**rek'at,** *A. i.* **1.** Bel eğilmek, yüz üstü kapanmak. **2.** Namazda secdeye varmazdan önce eğilmek.

**rekeât,** *A. i.* [Rek'at ç. ] Eğilmeler.

**rekik, rekike,** *A. s.* [Rekâket'ten] **1.** Kusurlu, tutuk. **2.** *Rekik-ül-lisan,* dili tutuk, peltek.

**rekîn,** *A. s.* Yüce, yüksek. Sağlam, vekarlı.

**rekûb, rekûbe,** *A. i.* Binek hayvanı.

**rekz,** *A. i.* Yere saplayıp dikme.

**rem,** *F. i.* Ürkme. *Remkerde,* ürkmüş.

**remad,** *A. i.* Kül.

**remadî, remadiyye,** *A. s.* **1.** Küle mensup, kül ile ilgili. **2.** Kül rengi.

**reman,** *A. s.* Ürkek.

**reme,** *A. i.* Büyük sürü, hayvan sürüsü.

**remed,** *A. i.* Göz ağrıma. *Remed-i Mısrî,* Mısır göz ağrısı.

**remel,** *A. i.* Aruz vezinlerinden bir bölümün adı.

**remende,** *F. s.* Ürkek, ürkücü.

**remide,** *F. s* . Ürkmüş, çekingen.

**remil, reml,** *A. i.* Bazı işaretlerle kayıptan haber çıkarma.

**remîm, remime,** *A. s.* Çürümüş, çürük. *Azm-i remîm, izam-i remime,* çürümüş kemik(ler).

**reml,** *A. i.* [Erâmil] Kum.

**remmal,** *A. s.* Remil döken, fal açan. Kayıptan haber veren.

**remy,** *A. i.* Atma.

**remz,** *A. i.* Meramı, gizliden işaretle anlatma [ç **Rümuz, rümuzat**].

**remzaşina,** *F. s.* [Remz-âşina] Anlamı gizli olan sözlerle işaretlerin anlamını kavrayan kimse [ç. **Remzaşnayan**].

**remzi, remziyye,** *A. s.* İşaret ve gizliliğe mensup, onlarla ilgili.

**renan,** *A. i.* **1.** Çok ses çıkaran, çınlayan. **2.** İnleyen.

**renanet,** *A. i.* İnleme, sesle inleme.

**renc,** *F. i.* **1.** Sıkıntı, illet. **2.** Ağrı, sızı.

**rencber,** *F. s., i.* Rençper. Irgat.

**rence,** *F. i.* Zahmet, sıkıntı. Eziyet.

**rencide,** *F. s.* İncinmiş, kırılmış [ç. **Rencidegân**].

**renciş,** *F. i.* Sızlanmış, incinmiş.

**rencur,** *F. s.* Sıkıntılı, incinmiş. Rahatsız.

**rende,** *F. i.* Rende.

**rendide,** *F. s.* Ufaltılmış, ufalanmış.

**reng, renk,** *F. i.* Bk. RENK.

**rengâmiz,** *F. s.* [Renk-âmiz] Renk renk, türlü renklerde olan.

**rengârenk,** *F. s.* [Renk-a-renk] Çeşit çeşit renkli.

**rengin,** *F. s.* **1.** Boyalı, renkli. **2.** Güzel, tabiata hoş gelen.

**renin,** *A. i.* Haykırma, inleme. Bağırma.

**renk, reng,** *F. i.* **1.** Renk. **2.** Hile, oyun. **3.** Suret, şekil. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *reng-i al* | *-teellüm* |
| *-adem* | *-tehalüf* |
| *-behişti* | *-tereddüd* |
| *-garib* | *birengi* |
| *-hakikat* | *birenk* |
| *-hayat* | *gülrenk* |
| *-inbisat* | *hemrenk* |
| *-memat* | *lâlerenk* |
| *-serd* | *rengârenk* |
| *-sümün* | *siyehrenk* |
| *-sükûn* | *şalerenk* |

**rennan,** *A. s.* Çok ses çıkaran, inildeyen.

**re's,** *A. i.* **1.** Baş. **2.** Uç, tepe. **3.** Birinci, baş, başkan. **4.** (Coğ.) Burun. **5.** Baş, başlangıç. **6.** Canlı hayvan tanesi. **7.** En baş mevki. *Re's-i kâr,* iş başı, devleti idare mevkii. *-sene-i efrenciye,* 1 ocak; *-sene-i hicriyye,* 1 muharrem; *-sene-i maliyye,* 1 mart; *-sene-i milâdiyye,* 1 ocak; *re's-ül-hikmeti muhalefetullah,* veya *-muhabbetullah,* hikmetin başı. Tanrı korkusu (veya) sevgisidir; *re'-s-ül-mal, re's -el-mal,* ana para, sermaye; *bire'sihi,* kendi başına, doğrudan; *maskıt-i re's,* bir kimsenin doğduğu yer [ç. **Rüûs**].

**-res,** *F. s.* Erişen, yetişen, ulaşan anlamlarıyle birleşik kelimeler yapımında kullanılır. Bk. DESTRES, FERYÂDRES, MÜJDERES.

**-resa,** *F. s.* Yetişen, yetiştiren.

**resail,** *A. i.* [Risale ç.] **1.** Tek konuda yazılmış küçük kitaplar. **2.** (XIX. yy.) Dergiler.

**resalet,** *A. i.* Bk. RİSALET.

**-resan,** *F. s.* «Yetiştiren, getiren» anlamıyle kelimelere ulanır: *Müjderesan,* müjde getiren; *şerefresan,* şeref getiren.

**resanende,** *F. s.* Getirici, ulaştırıcı.

**resaset,** *A. i.* Eksiklik. Yıpranmış olma.

**resatik,** *A. i.* [Rüstak ç.] Köyler, çiftlikler.

**resaye,** *A. i.* Bir ölünün iyiliklerini sayıp ağlama.

**re'sen,** *A. zf.* Kimseye danışmadan, kendi başına, doğrudan doğruya.

**resen,** *F. i.* İp, urgan, halat.

**resenbaz,** *F. i.* [Resen-baz] İp cambazı.

**resenbend,** *F. s.* [Resen-bend] Halatla bağlı.

**resid,** *F. i.* Maliye hesaplarında kayıt silme, hükümsüzlüğünü işaretleme. Bk. NEVRESİD.

**reside,** *F. s.* Yetişmiş, erişmiş. *Reside-i hitam.* sona erişmiş. bitmiş; *nareside,* yetişmemiş, körpe; *nevreside,* yeni yetişmiş.

**resîl,** *A. i.* Elçi.

**resis, resise,** *A. s.* Eski.

**resm,** *A. i.* **1.** Yazma. Çizme. **2.** İz, nişan, **3.** Suret. **4.** Düzen, tertip. Plan. **5.** Resim, fotoğrafla alınan resim. **6.** Tarz, üslup. **7.** Âdet, davranış. **8.** Alay, tören. **9.** Resmî. **10.** Vergi. *Resm-i geçid,* geçit resmi; *-gümrük,* gümrük vergisi; *-kadîm,* eski usul; *-küşad,* açış töreni; *-selâm,* asker selâmı, asker protokoluna uygun selâm; *min gayr-i resm,* resmî olmayarak, özel olarak.

**resmen,** *A. zf.* **1.** Devlet adına, devletçe beğenilecek yolda ve usulüne uygun olarak. **2.** Âdet yerini bulsun diye, görünüşte.

**resmî, resmiyye,** *A. s.* **1.** Devlet tarafından veya devlet adına olan. **2.** Alay ve törenle olan. **3.** Resme, yazı ve çizgiye ait. **4.** Çok ciddî, sert. **5.** Âdet yerini bulsun diye yapılıp ciddî ve samimî olmayan. *Gayr-i resmî,* resmî olmayan; *nîm resmî,* yarı resmî; *suret-i resmiyyede,* resmî olarak.

**resmiyyat,** *A. i.* Resmî işler.

**resmiyyet,** *A. i.* Resmîlik.

**ress,** *A. i.* **1.** İçi taşla örtülü kuyu. **2.** Semud kavminin peygamberlerini içine atıp ağzını ördükleri kuyu. *Beni ress, eshâb-ür-ress.*

**ressam,** *A. i.* [Resm'den] Resim yapan.

**reste,** *F. s.* Kurtulmuş.

**restegân,** *F. i.* [Reste ç.] Kurtulmuşlar.

**resul,** *A. i.* **1.** Elçi. **2.** Peygamber. **3.** Haberci. *Rasulullah,* Muhammet.

**resye,** *A. i.* (Hek.) Eklem ve baş ağrısı. Romatizma. Gezer sızı.

**reşad,** *A. i.* Manevî doğru yol bulup ona koyulma, hak yolda yürüme.

**reşadetlû,** *F. s.* Şeyhler hakkında kullanılır resmî lakap.

**reşakat,** *A. i.* **1.** Bel inceliği. **2.** Davranma ve kımıldanmadaki incelik, hoşluk.

**reşaş, reşaşe,** *A. i.* Serpinti, çisinti.

**reşehat** *A. i.* [Reşha ç.] Sızıntılar.

**reşf,** *A. i.* Suyu emerek içme.

**reşh,** *A. i.* Sızma, sızıntı. Terleme.

**reşha,** *A. i.* Sızıntı. Damla.

**reşhapaş,** *F. s.* [Reşha-paş] Damla saçıcı.

**reşih,** *A. i.* Ter.

**reşid, reşide,** *A. s.* [Rüşd'den] **1.** Doğru yolda giden. **2.** Akıllı, iyi davranan. **3.** Ergin.

**reşik, reşika,** *A. s.* Uzun, güzel boylu.

**reşk,** *F. i.* **1.** Kıskanma **2.** Kıskanmayı uyandıran.

**reşkâver,** *F. s.* [Reşk-âver] Kıskanmayı uyandıran.

**reşkîn,** *F. s.* Haset edici, kıskanıcı.

**retk,** *A. i.* Yırtık ve yarığı onarma. *Retk u fetk,* idare.

**-rev,** *F. s.* Giden, yürüyen anlamlarıyle kelimeler yapılmada kullanılır. *Ahesterev,* ağır giden; *kalemrev,* kalemin yürüdüğü yer, ülke; *peyrev,* peşten giden; *pişrev,* peşrev, önden giden, sazda faslın ilk kısmı; *tîzrev,* çabuk giden.

**reva,** *F. s.* Lâyık, uygun. Caiz. *Kâmreva,* isteği yerine gelmiş; *nareva,* uygun olmayan.

**revabıt,** *A. i.* [Rabıta ç.] Bağlar.

**revac,** *A. i.* Sürüm. **2.** Geçerlik, itibarda olma, herkesçe aranılma.

**Revafız,** *A. i.* [Rafıza ç.] Rafazîler. Şiîler. (Eski tarihlerde) İranlılar.

**revah,** *A. i.* Güneş battıktan gece oluncaya kadar zaman.

**revahi,** *A. i., ç.* Balarıları.

**revaid,** *A. i.* [Raide ç.] Gürüldeyenler. Gürüldemeler.

**revak, rivak, rüvak,** *A. i.* **1.** Ev önündeki saçak. **2.** Kemer, kubbe,

**revakiyye,** *A. i.* (Fel.) Zenon felsefesinin adı olan *Portique* ve *stoïcisme* karşılığı (XX. yy.).

**revan,** *F. s.* Giden, yürüyen, akan. *Âbi-i revan,* akar su.

**revan,** *F. i.* Ruh, can. Nefs-i natıka.

**revanbahş,** *F. s.* [Revan-bahş] Canlandırıcı, can bağışlayıcı.

**revane,** *F. s.* Giden, yürüyen.

**revatib,** *A. i.* [Ratibe ç.] Vazifeler, maaşlar.

**revayih,** *A. i.* [Rayiha ç.] Kokular.

**revende,** *F. s.* Giden, yürüyen. *Âyende vü revende,* gelen giden [ç. **Revendegân**].

**revgan,** *F. i.* Yağ. *Revgan-i gül,* gülyağı; *-sade,* sadeyağ; *-zeyt,* zeytinyağ. **2.** Hafif esen yelin verdiği rahatlık.

**revh, revha,** *A. i.* **1.** Rahat. **2.** İç açıklığı. *Revh-i ruh,* can

rahatı; *revhullah*, Tanrı rahmeti; *revh ü reyhan*, rahat ile rızık.

**revhanî,** *A. s.* Gönül açan, güzel görünüşlü, havadar (yer).

**revi,** *A. i.* Kafiye olan kelimenin son harfi.

**reviş,** *F. i.* **1.** Gidiş, yürüyüş. **2.** Tarz, üslup. **3.** Geçiş, oluş.

**reviyyet,** *A. i.* Bir işin her yönünü iyice düşünüp taşınma.

**revk,** *A. i.* **1.** Perde. **2.** Ev önü. **3.** Saf, katıksız. **4.** Boynuz.

**revnak,** *A. i.* Parlaklık, güzellik. Tazelik, süs.

**revnakefza,** *F. s.* [Revnak-efza] Bir şeyin parlaklığını arttıran, güzelleştiren.

**revnakdar,** *F. s.* [Revnak-dar] Parlak.

**revzen,** *F. i.* Pencere. *Revzen-i mahlû,* indirilmiş pencere (Tevfik Fikret'in tahttan indirilmiş olan Abdülhamit'i kasdederek yazdığı siyasî bir manzumenin adı).

**revzene,** *A. i.* Pencere.

**re'y,** *A. i.* **1.** Görme, görüş. **2.** Fikir. Bir iş hakkında söylenilen söz. **3.** Oy. *Rey-el-ayn,* kendi gözüyle görerek; *re'y-i âmm,* genel oy; *re'y-i salim,* doğru fikir.

**reyahîn,** *A. i.* [Reyhan ç.] Fesleğenler.

**rey'an,** *A. i.* Her şeyin ilk zamanı, tazelik zamanı.

**reyb,** *A. i.* Şüphe, sanı. *Reyb-el-menun,* dünya olayları; *bilâreyb, bîreyb,* şüphesiz.

**reybe, reybet,** *A. i.* Şüpheye düşme. Şüphelilik.

**reybî, reybiyye,** *A. s.* Şüpheci.

**reybiyyun,** *A. i.* [Reybi ç.] Şüpheciler.

**reyhan,** *A. i.* Fesleğen.

**reyhanî,** *A. s.* **1.** Fesleğen gibi ince nakışlı. **2.** Rızık. Geçinecek şey. *Hatt-i reyhanî,* Fesleğen gibi satır dolduran bir nevi divanî yazı.

**reyn,** *A. i.* **1.** Kir. **2.** Kalb kasveti.

**reyya,** *A. i.* Güzel koku.

**reyyan,** *A. s.* Suya kanmış.

**rez,** *F. i.* Asma, bağ kütüğü. *Duht-i* yahut *duhter-i rez,* (üzüm ağacının kızı) şarap.

**rezail,** *A. i.* [Rezile ç.] Alçakça ve utanılacak işler.

**rezalet,** *A. i.* **1.** Alçaklık. **2.** Utanılacak hal. Utanç verici şey, maskaralık.

**rezanet,** *A. i.* Ağırlık, ciddilik. önem.

**rezil, rezile,** *A. s.* **1.** Alçak. **2.** Maskara. **3.** Bayağı.

**rezile,** *A. i.* Kötü, fena huy [ç. **Rezail**].

**rezin,** *A. s.* Ağır, sağlam.

**rezm,** *F. i.* Savaş.

**rezmgâh, rezmgeh,** *F. i.* [Rezmgâh, -geh] Savaş meydanı.

**rezzak,** *A. s.* [Rızk'tan] Bütün yaratıkların rızkını veren Tanrı.

**rıda', reda',** *A. i.* Süt emme.

**rıdvan, rızvan,** *A. i.* Razılık, hoşnutluk. *Rıdvanullahü aleyh,* Tanrı razı olsun.

**Rıdvan,** *A. i.* Cennet kapıcısı melek.

**rıfk,** *A. i.* Yavaşlık. Yumuşaklık.

**rıfkî, rıfkıyye,** *A. s.* Yumuşaklığa mensup, onunla ilgili.

**rîh,** *A. i.* **1.** Yel, rüzgâr. **2.** Yel, sızı.

**rıhlet, rihlet,** Bk. RİHLET.

**rıka',** *A. i.* [Ruk'a ç.] **1.** Yazı yazılacak deriler veya kâğıtlar. **2.** Sunulmuş yazılar. Dilekçeler.

**rık'a, ruk'a,** Bk. RUK'A.

**rıkk,** *A. s., i.* Kul, köle. Kulluk. *Kayd-i rıkk,* kölelik kaydı, bağı.

**rıkkıyyet,** *A. i.* Kulluk, kölelik.

**rıtl,** *A. i.* 1. Bir litre kadar olan bir sıvı ölçüsü. **2.** Şarap kadehi. *Rıtl-i giran,* ağız ağza dolu kadeh.

**rıyaz, riyaz,** *A. i.* [Ravza ç.] Bahçeler.

**rıza,** *A. i.* **1.** Hoşnutluk, memnunluk. **2.** Razı olma, peki deme. **3.** İstek, kendi isteği. **4.** Tanrının yazdığına boyun eğme. *Rızaen lillah,* Tanrı rızası için, bir karşılık için değil de sevap için; *rıza-i tarafeyn,* iki tarafın razılığı, hoşnutluğu.

**rızacu,** *F. s.* [Rıza-cu] Razı etmeye çalışan.

**rızadade,** *F. s.* [Rıza-dade] Rıza vermiş, razı olmuş.

**rızk,** *A. i.* **1.** Yiyecek içecek şey. Azık. **2.** Tanrının herkese nasip kıldığı nimet. *Rızk-i maksum,* Tanrının ayırdığı kısmet, nimet; *rızk-i mukadder,* Tanrının takdir edip ayırdığı nimet.

**riayet,** *A. i.* **1.** Gözetme. **1.** Sayma. **3.** Ağırlama.

**riayeten,** *A. zf.* Sayarak.

**riayetkâr,** *F. s.* [Riayet-kâr] Sayan. Saygı gösteren.

**riba,** *A. i.* Faiz.

**ribahar, ribahor,** *F. s.* [Ribahar, -hor] Faizci.

**ribat,** *A. i.* **1.** Bağ. **2.** Sağlam yapı. **3.** Han, konak, tekke gibi konaklanacak. konuk yeri. **4.** (Ana.) Bazı sinirler.

**ribh,** *A. i.* Faiz, fayda, kâr.

**ribka,** *A. i.* Kement bağı, boyna atılan halka, ilmik.

**rica,** *A. i.* Bk. RECA.

**rical,** *A. i.* [Recül ç.] **1.** Erkekler. **2.** Yaya olanlar. **3.** Rütbeli, mevki sahibi kimseler.

**ric'at,** *A. i.* Geri dönme. Vazgeçme. *Ric'at-i kahkarî,* arkasını dönmeyerek gerisin geriye gitme, acele geri çekilme; *hatt-i ric'at,* geri çekilme yolu.

**ric'i, ric'iyye,** *A. s.* Geri dönmeye ait, onunla ilgili. *Talak-i ric'i,* bir veya iki defa karısını boşamış erkeğin tekrar onu alması.

**rical,** *A. i.* Ayak.

**rida',** *A. i.* Belden yukarıya örtülen örtü.

**ridf,** *A. i.* **1.** Arka. **2.** Rediften önce gelen elif, he, ye harfleri.

**rie,** *A. i.* Akciğer. *Sill-ür-rie,* verem; *zat-ür-rie,* akciğer zarı yangısı.

**rieteyn,** *A. i.* İki akciğer.

**rievî, rieviyye,** *A. s.* Akciğere ait.

**rif'at,** *A. i.* Yücelik. Yüksek ve büyük rütbe.

**rih,** *A. i.* **1.** Yel. **2.** Rüzgâr.

**rihal,** *A. i.* [Rahal ç.] Palanlar, semerler.

**rihale,** *A. i.* At semeri, kaltaksız eyer.

**rihat,** *A. i.* **1.** Kayış yaptıkları deri. **2.** Kayış.

**rihlet,** *A. i.* **1.** Göç, göçme. **2.** Ölme.

**rihte,** *F. s.* Dökülmüş, akıtılmış.

**rihteger,** *F. i.* [Rihte-ger] Dökmeci [ç. **Rihtegeranan**].

**rik,** *F. i.* **1.** Kum. **2.** Yazı kurutmada kullanılan ince kum.

**rik,** *A. i.* Salya.

**rikab,** *A. i.* [Rakabe ç.] Kullar, Köleler. Enseler.

**rikâb,** *A. i.* **1.** Üzengi. **2.** Büyük bir kimsenin katı, önü.

**rikâbdar,** *F. i.* [Rikâb-dar] Üzengi tutan.

**rikdan,** *F. i.* [Rîk-dan] Rıh hokkası.

**rikkat,** *A. i.* **1.** İncelik. Yufkalık. **2.** Acıma, yürek etkilenme.

**rikkatamiz,** *F. s.* [Rikkat-amiz] Acıma uyandıran, acındıran.

**rikkatengiz,** *F. s.* [Rikkat-engiz] Acıklı, acı uyandıran.

**rikkatyab,** *F. s.* [Rikkat-yab] Acıyan, incelik gösteren.

**rimâh,** *A. i.* [Rumh ç.] Mızraklar. Süngüler. Kargılar.

**rimal,** *A. i.* [Reml ç.] Kumlar.

**rimayet,** *A. i.* Ok, kurşun, gülle gibi şeyleri atma.

**rîm,** *F. i.* İrin.

**rime,** *F. i.* Çapak.

**rimm,** *A. i.* Çürümüş kemik. Kemik çürümesi.

**rind,** *F. s., i.* Dünya işlerini hoşgörür, aldırış etmez kimse [ç. **Rindan**].

**rindane,** *F. zf.* Rinde yakışır yolda.

**rindî,** *F. i.* Rintlik.

**risâ, risayet,** *A. i.* Bir ölüyü anarak acıyıp ağlama.

**risale,** *A. i.* **1.** Mektup. **2.** Bir konuda kısa yazılmış kitap. **3.** (XIX. yy.) Dergi.

**risalet, resalet,** *A. i.* **1.** Elçilik. **2.** Peygamberlik. **3.** Haber ulaştırma, habercilik.

**risaletpenah,** *F. s., i.* [Risaletpenah] Muhammet peygamber.

**risaset,** *A. i.* Eskilik, yıpranmışlık.

**risman,** *F. i.* İp, halat. *Asman ü risman,* akıllı sözü ile saçma söz.

**rîş,** *F. i.* Sakal.

**riş,** *F. i.* **1.** Yara. **2.** (*s.*) Yaralı, *dilriş,* yüreği yaralı.

**riş,** *A. i.* Kuştüyü. (Ana.) Telek.

**rişdar,** *F. s.* [Riş-dar] Sakallı.

**rişe,** *F. i.* **1.** Saçak. Püskül. **2.** (Bot.) İnce, saçaklı kök.

**rişhand,** *F. s.* [Riş-hand] Bıyık altından gülme, alay.

**rişte,** *F. i.* **1.** İplik. **2.** İlgi, bağ. *Serrişte,* ipucu.

**rîştefüruş,** *F. i.* [Rişte-füruş] İplik satan. İplikçi.

**rişvet, rüşvet,** Bk. RÜŞVET.

**riv,** *F. s.* Hile, düzen.

**rivak, rüvak, revak,** *A. i.* **1.** Üstü örtülü, önü açık yer. **2.** Kemerli yer, kemer altı. **3.** Sundurma, çardak.

**rivakî,** *A. i., s.* Eski Yunan filozoflarından Zenon'un yolu, o yolda olan.

**rivayet,** *A. i.* **1.** Bir söz veya olay hikâyesi. **2.** Hikâye olunan söz veya olay. **3.** Halk ağzına düşmüş söz [ç. **Rivayat**].

**rivayetkerde,** *F. s.* [Rivayetkerde] Rivayet edilen, söylenilen. Uydurulan.

**riya',** *A. i.* İki yüzlülük. Yalandan gösteriş.

**riyah,** *A. i.* [Rîh ç.] **1.** Yeller. **2.** Rüzgârlar. *Mürsil-ül-riyah,* rüzgârlar gönderici (Tanrı).

**riyakâr,** *F. s.* [Riya-kâr] İki yüzlü.

**riyakârane,** *F. zf.* İki yüzlüce, iki yüzlüye yakışır şekilde.

**riyaset,** *A. i.* **1.** Baş olma. **2.** Başlık, başkanlık.

**riyasetpenah,** *F. s.* [Riyasetpenah] Başkan olan, başkanlık eden.

**riyasetpenahi,** *F. s.* Başkana ait, onunla ilgili.

**riyaz,** *A. i.* [Ravza ç.] Bahçeler.

**riyazet,** *A. i.* Nefsi kırma. Dünya rahat ve lezzetlerinden çekinip perhizle kanaat içinde yaşama. *Riyazet-i bedeniye,* cimnastik (XIX. yy.).

**riyazî, riyaziyye,** *A. s.* Matematikle ilgili.

**riyaziyyat,** *A. i.* Matematik bilgisi.

**riyaziyyun,** *A. i.* [Riyazî ç.] Matematik bilginleri.

**-rîz,** *F. s.* «Dökme, akıtmak»

anlamıyle kelimelere katılır.

| | |
|---|---|
| *âbriz* | *eşkriz* |
| *arakriz* | *hunriz* |
| *dem'ariz* | *şerefriz* |

**rizan,** *F. s.* Dökülen, akan.

**rîze,** *F. i.* Ufak parça, kırıntı. Saçıntı.

**rizeçîn,** *F. s.* [Rize-çîn] Döküntü, saçıntı toplayan.

**rû, rûy,** *F. i.* **1.** Yüz. **2.** Yüzey. *Ruy-i arz,* yeryüzü. *-derya,* deniz yüzü.

**-ru,** *F. s.* «Biten, olan» anlamıyle kelimelere ulanır. *Hodrû,* kendiliğinden biten.

**rua, ruat,** *A. i.* [Râi ç.] Çobanlar.

**ruaf,** *A. i.* Burundan akan kan. Burun kanama.

**ruam,** *A. i.* (Hayvanlarda) Mankafa.

**ru'b,** *A. i.* Korku.

**rub,** *F. i.* **1.** Süpürge. **2.** Süpürme. *Reft ü rub,* gezip tozma.

**rub', rubu',** *A. s.* Dörtte bir.

**rubah, rübeh,** *F. i.* Tilki.

**rubehane,** *F. zf.* Tilkicesine. Kurnazca.

**rubehî,** *F. i.* Tilkilik, kurnazlık.

**ruberah,** *F. s.* [Ru-be-rah] Gitmeye hazır.

**ruberu,** *F. s.* [Rû-be-rû] Yüzyüze.

**rub'iyye,** *A. i.* Eskiden kullanılan bir altın paranın dörtte biri.

**rud, rod,** *F. i.* **1.** Irmak. **2.** Kemençe, saz. **3.** Saz kirişi, saz teli.

**rudâverd,** *F. i.* Sellerin getirdiği ağaç, dal vb.

**rudbar,** *F. i.* Çay, akar su.

**rude,** *A. i.* Bağırsak.

**rûdsâz,** *F. i.* [Rûd-saz] Çalgıcı.

**rugan, revgan,** *A. i.* **1.** Yağ. **2.** Cilâ için kullanılan ispirtolu yağ.

**rugandan,** *F. i.* [Rugan-dan] Yağ kandili.

**rûgerdan,** *F. s.* [Rû-gerdan] Yüz çeviren, yüz çevirici.

**ruh,** *A. i.* **1.** Ruh. **2.** Etki. **3.** Öz. **4.** İspirto gibi uçucu gaz. *Ruh-ül-kuds,* Cebrail; *ruhullah,* İsa peygamber; *ziruh,* canlı [ç. **Ervah**].

**ruh,** *F. i.* Yanak. *Ruh-i âl,* pembe yanak; *-zerd,* sarı, solgun yanak (yüz).

| | |
|---|---|
| *Ruh-i gülgun* | *-rengin* |
| *-hurşid* | *-ziba* |

**ruh,** *A. i.* **1.** Anka kuşu. **2.** Satranç oyununda bir taşın adı.

**ruham,** *A. i.* Mermer.

**ruhanî, ruhaniye,** *A, s.* [Ruh'tan] **1.** Ruha ait, ruh ile ilgili. **2.** Gözle görülemeyen, cismi olmayan. **3.** Mezhep işlerine ait olan, ahretle ilgili olan

**ruhani,** *A. i.* Ruhtan ibaret olan melek [ç. **Ruhaniyyun**].

**ruhaniyyet,** *A. i.* **1.** Ruhanîlik, yalnız ruhtan ibaret olanın hali. **2.** Ölmüş bir kimsenin ruhça olan varlığı. **3.** İslâmdan gayri dinlerde din adamlarının hali.

**ruhban,** *A. i.* [Rahib ç.] Rahipler.

**ruhbaniyyet,** *A. i.* Rahiplik, keşişlik. Dünyayı bırakarak bekâr yaşama.

**ruhî, ruhiyye,** *A. s.* Ruha mensup, ruh ile ilgili.

**ruhiyyat,** *A. i.* Fransızcadan *psychologie* karşılığı kullanılmıştır (XX. yy.).

**ruhiyye,** *A. i.* Fransızcadan *spritualisme* (spritüalism) karşılığı (XX. yy.).

**ruhperver,** *F. s.* [Ruh-perver] Ruha kuvvet ve açıklık veren.

**ruhsar, ruhsare,** *F. i.* Yanak.

**ruhsat,** *A. i.* İzin. Müsaade.

**ruhsatname,** *F. i.* [Ruhsatname] İzin kâğıdı.

**ruhsatiyye,** *A. i.* Satıcılık yapmak için verilen izin kâğıdı.

**ruhsude,** *F. s.* [Ruh-sude] Yanağını, yüzünü süren, sürmüş.

**ruk'a,** *A. i.* **1.** Yama. **2.** Dilekçe.

**rukaba,** *A. i.* [Rakîb ç.] Rakipler.

**rukad,** *A. i.* Uzun uyku.

**rukud,** *A. i.* Uyuma.

**rukye,** *A. i.* Büyücü, üfürükçülerin okudukları dua; afsun.

**rum,** *A. i.* **1.** Romalı. **2.** Arap ilinden başka ilden olan kimse. **3.** Anadolulu. **4.** Osmanlı. *Molla-yi Rum,* Mevlâna Celâlettin.

**rûmal, rûymal,** *F. s.* [Rû-mal] Yüz süren.

**rûmali,** *F. i.* Yüz sürme. Yüz sürücülük.

**rumi, rumiyye,** *A. s.* **1.** Arap ilinden başka bir ülkeli olan. **2.** Rum cinsinden olan.

**rumuz,** *A. i.* [Remz ç.] Remizler. İşaretler.

**rûnüma,** *F. s.* [Rû-nüma] Yüz. gösteren, meydana çıkan.

**rûnümayî,** *F. i.* Yüz göstericilik, meydana çıkma.

**rûnümun,** *F. s.* [Rû-nümun] Yüz gösteren. Meydana çıkan.

**rûpuş,** *F. i.* [Rû-puş] Yüz örtüsü, peçe.

**rusg,** *A. i.* Bilek. *Rusg-ül-kadem,* ayak bileği; *rusg-ul-yed,* el bileği.

**rûsiyeh,** *F. s.* [Rû-siyeh] Yüzü kara. Kara yüzlü. Aybı olan.

**rusta,** *F. i.* Köy.

**rustahiz,** *F. i.* [Rusta-hîz] Kıyamet, mahşer.

**rustak,** *A. i.* Köy. Çiftlik [ç. **Resatik**].

**rustayi,** *F. s.* Köye, köylüye ait, onunla ilgili.

**rustehiz,** *F. i.* Kıyamet. Mahşer.

**ruşen,** *F. s.* **1.** Aydın, parlak. **2.** Belli, meydanda.

**ruşena,** *F. s.* Aydın. Işıklı.

**ruşenayi,** *F. i.* Aydınlık.

**ruşendil,** *F. s.* [Ruşen-dil] Gönlü aydınlık. Gerçekler bilen [ç. **Ruşendilân**].

**ruşeni,** *F. i.* Aydınlık. Açıklık. Belli olma.

**ruşenzamir,** *F. s.* [Ruşen-zamir] İçi ziyalı (ışıklı), gerçekleri bilen.

**rutubet,** *A. i.* **1.** Yaşlık, nemlilik. **2.** Hava veya yapı içindeki nem.

**ruunet,** *A. i.* **1.** Bönlük. Sünepelik. **2.** En ağır gelecek muamele yapma, tavır gösterme.

**rûy, rû,** *F. i.* Bk. RÛ. RUY-İ NİGÂRÛ **1.** Pembe taneli bir cins üzüm. **2.** Bir çeşit zambak.

**ruy,** *F. i.* Tunç.

**ruya,** *F. s.* Biten, bitici (bitki).

**ruya, rüya,** Bk. RÜYA.

**ruyûr,** *F. s.* Tunçtan.

**ruz,** *F. i.* Gün, gündüz.

**ruze,** *F. i.* Oruç.

**ruzedâr,** *F. s.* [Ruze-dâr] Oruç tutan, oruçlu [ç. **Ruzedarân**].

**ruzehâr,** *F. s.* [Ruze-hâr] Oruç yiyen, oruçsuz.

**ruzgâr,** *F. i.* **1.** Zaman. **2.** Devir. **3.** Takip. **4.** Yel, esinti **5.** Eser, şey.

**ruzi,** *F. i.* **1.** Azık, rızık. **2.** Nasip.

**ruzine,** *F. s.* Gündelik.

**ruzinedâr,** *F. i.* [Ruzine-dâr] Gündelikçi.

**ruziresan,** *F. s.* [Ruzi-resan] Rızık yetiştiren, Tanrı.

**ruzmerre,** *F. s.* Her günkü.

**ruzname,** *F, i.* [Ruz-name] **1.** Her günkü gelir ve giderin kaydedildiği defter. **2.** Takvim. **3.** Her günkü olaylar kaydedilen kâğıt, gazete. **4.** (XIX. yy.) Gündelik anı yazılan defter, jurnal.

**-rüba,** *F. s.* «Kapan, kapıcı» anlamıyle kelimelere ulanır. Bk. DİLRÜBA, HOŞ-RÜBA, KEHRÜBA.

**rübai,** *A. i.* Belli ölçülerle yazılan dört dizelik manzume [ç. **Rübaiyyat**].

**rübubiyyet,** *A. i.* **1.** Efendilik. **2.** Tanrılık.

**rübude,** *F. s.* Kapılmış, kapılan.

**rüchan,** *A. i.* Üstün olma. Üstünlük.

**rüchaniyyet,** *A. i.* Üstün olmaklık.

**rücu',** *A. i.* **1.** Geri dönme. **2.** Cayma, sözü, fikri değiştirme.

**rücum,** *A. i.* [Recm ç.] Taşlamalar, taşa tutmalar.

**rüesa,** *A. i.* [Reis ç.] Reisler, başkanlar.

**rüfeka,** *A. i.* [Refik ç.] Refikler, arkadaşlar.

**rükban,** *A. i.* [Rakib ç.] Binenler, binmişler.

**rükbe,** *A. i.* Diz.

**rükeb,** *A. i.* [Rükbe ç.] Dizler.

**rükn,** *A. i.* **1.** Bir şeyin en sağlam yanı. Temel direği. **2.** Kolon, direk. **3.** Önemli kimse [ç. **Erkân**].

**rükû',** *A. i.* Namazda elleri dizlere dayıyarak eğilme hareketi.

**rükûb,** *A. i.* **1.** Binme. **2.** Taşıta binme.

**rükûd,** *A. i.* Durulma. Durgun olma.

**rükûdet,** *A. i.* Durulma, durgunluk.

**rükum,** *A. i.* [Rakam ç.] Rakamlar, sayılar.

**rümh,** *A. i.* **1.** Mızrak, kargı, süngü. **2.** (Mec.) Yoksulluk. [ç. **Rimah**].

**rümman,** *A. i.* Nar yemişi.

**rümmanî,** *A. s.* Nar çiçeği renginde.

**rümmaniye,** *A. i.* Nargiller (XIX. yy.).

**-rüste,** *F. s.* Bitmiş, yetişmiş anlamıyle kelimelere ulanır.

**rüsub,** *A. i.* Tortu, telve. Çöküntü [ç. **Rüsubat**].

**rüsuh,** *A. i.* **1.** Sağlamlık. **2.** Bir bilginin inceliğine, derinliğine varma.

**rüsum,** *A. i.* [Resm ç.] **1.** Vergiler. **2.** Metot, kural.

**rüsumat,** *A. i.* [Rüsum ç.] Gümrük idaresi.

**rüsül,** *A. i.* [Resûl ç.] Peygamberler. *Enba-ir-rüsül,* peygamberlerden haberler; *hatem-ür-rüsül,* peygamberlerin sonu (Muhammet peygamber).

**rüsvay,** *F. s.* Rezil, maskara. Ayıpları ortaya çıkarılmış.

**rüşd,** *A. i.* **1.** Doğru yolda gitme. Doğru yolu bulma. **2.** Doğru düşünme. **3.** Erginlik.

**rüşdî, rüşdiyye,** *A. i.* Ortaokul.

**rüşeym,** *A. i.* Embriyon. Oğulcuk.

**rüşvet, rişvet,** *A. i.* Görevliye bir iş gördürmek için verilen para veya hediye.

**rütbe,** *A. i.* **1.** Sıra, basamak. **2.** Nicelik, derece. **3.** Memur derecesi.

**rütbet,** *A. i.* Rütbe. *Rütbetlû,* patriklerin ünvanları.

**rüteb,** *A. i.* [Rütbe ç.] Rütbeler. *Rüteb-i askeriyye,* askerlik rütbeleri; *-ilmiyye,* sarıklılar sınıfındakilerin rütbeleri; *-mülkiyye,* mülkî memurların rütbeleri.

**rütebî,** *A. s.* Derece, sıra ile ilgili.

**rüus,** *A. i.* [Re's ç.] **1.** Başlar. **2.** Sadrazamın verebileceği

küçük rütbeler için verilen resmî yazı. **3.** Sarıklı, ûlema derecesi, rütbesi.

**rüvak, rivak,** Bk. REVAK.

**rüvat,** *A. i.* [Ravi ç.] Rivayetçiler.

**rüveyha,** *A. i.* İncelik. Zariflik.

**rüya, ruya,** *A. i.* Düş.

**rüyet,** *A. i.* **1.** Görme. **2.** Bakma, idare edme, çevirme.

**rüzgâr,** Bk. RUZGÂR.

# S

**s, 1.** Arap alfabesinin se, sin, sad harflerini karşılar. **2.** Üç noktalı olduğu için «sâ-i müsellese» de denen «se» harfi Osmanlı ve Fars alfabelerinin beşinci, Arap alfabesinin dördüncü harfidir, ebcet hesabında 500 sayısını gösterir. **3.** «Sin» harfi Osmanlı ve Fars alfabelerinin on beşinci, Arap alfabesinin on ikinci harfidir. **4.** Ebced hesabında 60 sayısını gösterir. **5.** «Sad» harfi ise Osmanlı ve Fars alfabelerinin on yedinci, Arap alfabesinin on dördüncü harfidir. **6.** Ebcet hesabında 90 sayısını gösterir.

**s.,** «Sual» kelimesinin kısaltılmış şekli.

**sa,** *A. i.* Se harfinin Arapça adı.

**-sâ,** *F. s.* «-âsâ» benzetme edatının hafifletilmişidir; *ambersâ,* amber gibi.

**-sâ, -sây,** *F. s.* «Süren, sürücü» anlamıyle kelimelere ulanır. *Cebhesâ,* süren (yüzüstü yere kapanan), *cebinsâ,* aynı anlamda.

**saab,** Bk. SA'B.

**saad,** Bk. SA'D.

**saade, saadet,** *A. i.* Mutluluk. *Bab-i saadet* (*Bab-üs-saade*), İstanbul Topkapı sarayında karaağaların beklediği kapı; *Der-saadet* (*Der-i saadet*), İstanbul'a verilen adlardan biri; *vakt-i saadet, zaman-i saadet,* Muhammet peygamber zamanı.

**saadethane,** *F. i.* [Saadet-hane] Ulu bir kimsenin evi.

**saadetmend,** *F. s.* [Saadet-mend] Mutlu [ç. **Saadetmendan**].

**saâlik,** *A. i.* [Sa'lûk ç.] Dilenciler.

**saât,** *A. i.* [Saat ç.] Saatler.

**saat,** *A. i.* **1.** Bir günün yirmi dörtte biri. **2.** Vakit, zaman. **3.** Vakti bildiren alet. **4.** Belirli vakit. **5.** Kıyamet. *Eşrat-i saat,* kıyamet alâmetleri; *eşref-i saat,* uğurlu vakit.

**sa'b, saab,** *A. s.* [Suubet'ten] Güç, zor, çetin. *Sâ'b-ül-meal,* anlamına varılması güç; *sa'b-ül-mürur,* geçilmesi zor (yer).

**sabâ,** *A. i.* **1.** Gün doğusundan esen hafif ve tatlı yel. *Sabâ-beraber,* saba rüzgârına eşit, onun gibi hafif ve tatlı; *sa-*

*hâ-reftar,* yel gibi hafif ve çabuk yürüyüşlü. **2.** (Müz.) Doğu müziğinde makam.

**sabah,** *A. i.* Sabah. *Al-es-sabalı,* sabahleyin erkenden.

**sabahat,** *A. i.* Güzellik.

**sahavet,** *A. i.* Çocukluk.

**sabaya,** *A. i.* [Sabiyye ç.] Küçük kızlar. Kız çocuklar.

**sabb,** *A. i.* Şiddetli akış. Güçlü akıntı.

**sabbag,** *A. s.* **1.** Boyayan. **2.** Deri altındaki boyalı madde.

**sabbar,** *A. i.* **1.** Atlas çiçeği (Kaktüs). **2.** Frenkinciri.

**sabbariyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *cactées* (Atlasçiçeğigiller) karşılığı (XIX. yy.).

**sabg, sıbg,** Bk. SIBG.

**sabık, sabıka,** *A. s.* [Sebk'tan] **1.** Geçmiş, geçen. **2.** Şimdikinden bir önceki memurluk veya işte bulunmuş olan, eski. **3.** Önde bulunan, ilerde olan. *Sabık-ul-beyan, sabık-uz-zikr,* zikri geçmiş, yukarıda söylenilmiş; *asr-i sabık,* bundan önceki yüzyıl; *sene-i sabıka,* bundan önceki zaman, yıl [ç. **Sabıkîn, sabıkun**].

**sabıka,** *A. i.* **1.** Geçmiş şey. Geçmiş olay. **2.** Geçmişte yapılmış, hükme bağlanmış suç. *Sabıka-i mükerrere,* birden çok suç işleme [ç. **Savabık**].

**sabıkan,** *A. zf.* Bundan önce. Evvelce.

**sabıkîn,** *A. i.* [Sabık ç.] Geçmişler, önce gelmiş olanlar.

**sabıkun,** *A. i.* [Sabık ç.] Geçmişler, önce gelip geçmiş olanlar.

**sabi,** *A. i., s.* Buluğ çağına gelmemiş çocuk [ç. **Sıbyan**].

**sâbi',** **sabia',** *A. s.* Yedinci. *Sâbi aşr,* on yedinci.

**sâbi',** *A. i., s.* Yıldızlara tapanlardan, Sebea'lı. (Harran'da bulunurlardı) [ç. **Sabiun**].

**sâbian,** *A. zf.* Yedinci olarak.

**sâbih,** *A. s,* [Sebahet'ten] Yüzen. yüzücü. *Havz-i sâbih,* yüzen, havuz [ç. **Sâbihat**].

**sabih, sabiha,** *A. s.* Güzel, şirin. Lâtif.

**sabiha** *A. i.* Gemi.

**sabiin,** *A. i.* [Sabi' ç.] Yıldıza tapanlar.

**sâbir, sabire,** *A. s.* [Sabr'dan] **1.** Sabreden, acele etmeden bekleyen. **2.** Bir kötülüğe karşı kızmayıp dişini sıkarak dayanan.

**sâbirîn,** *A. i.* [Sâbir ç.] Sabırlılar. *Fukara-i sâbirîn.*

**sabit, sabite,** *A. s.* **1.** Yerinde duran. kımıldayan. **2.** İspatlanmış, kanıt ve tanıtla belli edilmiş [ç. **Sevabit**].

**sahitat,** *A. i.* [Sabite ç.] Gezegen olmayan gök cisimleri.

**sabite,** *A. i., s.* Gezegenlerden gayrı gökcisimlerinden her biri.

**sabitkadem,** *A. s.* [Sabit-kadem] Yerinde veya sözünde duran, direnen.

**sabiy, sabi,** *A. i.* Buluğa ermemiş çocuk.

**sabiyye,** *A. i.* Buluğa ermemiş kız çocuğu [ç. **Sabaya**].

**sabr,** *A. i.* **1.** Başa gelen acı şeye diş sıkıp dayanma. **2.** Gelecek veya olacak bir şey için acele etmeden bekleme. **3.** Sokatra adasında çıkan ve hekimlikte kullanılan bir bitki. *Sabr-i cemil,* Tanrıdan gelen bir acıya sabretme; *sabr-i Eyyüb,* Eyüp peygamberin dillere destan olan sabrı.

**sabr,** *A. i.* En iyisi Sokatra adasında yetişir ve hekimlikte kullanılır bir çeşit ot.

**sabuh,** *A. i.* **1.** Sabahleyin içilen şarap. **2.** Mahmurluk saçan içki.

**sabun,** *A. i.* Sabun.

**sabunî, sabuniyye,** *A. s.* **1.** Sabuncu. **2.** Sabun karışık, sabunlu. **3.** Sabun çeşidinden.

**sabur,** *A. s.* [Sabr'dan] Çok sabırlı.

**sac,** *A. i.* Hindistan'dan gelen sert ve değerli kerestesi olan ağaç.

**sacid, sacide,** *A. s.* [Secde'den] Secdeye varan. Yere yüz süren.

**sad,** *A. i.* «S» harfinin adı. Noktasız olduğu için «sad-i mühmele» de denir.

**sad,** *F. s.* Yüz, 100.

**sa'd, saad,** *A. i.* **1.** Kutluluk. **2.** Uğur getiren şey. Uğur. *Sa'd-i asgar,* Venüs (Zühre, Nahid) yıldızı; *-ekber,* Jüpiter (Müşteri) yıldızı.

**sada',** *A. i.* **1.** Sada, ses. **2.** Yankı.

**sadaka,** *A. zf.* Bk. MÂSADAK.

**sadaka,** *A. i.* **1.** Tanrı hoşnutluğu için fakirlere verilen şey. **2.** (Peygamber zamanında) zekât. *Sadaka-i fıtr,* fitre, şeker bayramında verilen para [ç. **Sadakaat**].

**sadakat,** *A. i.* [Sıdk'tan] **1.** Dostluk. **2.** Görülen iyiliğe bağlılık, doğruluk.

**sadaret,** *A. i.* [Sadr'dan] **1.** Başta bulunma, öne geçme. **2.** Sadrazamlık. **3.** Rumeli ve Anadolu kazaskerliklerinin her biri.

**sadaretpenah,** *F. s.* [Sadaretpenah] Sadrazam bulunan (kimse).

**sadaretpenahi,** *F. s.* Sadrazama ait, sadrazamlıkla ilgili.

**sâdat,** *A. i.* [Seyyid ç.] **1.** Seyyitler, ulular. **2.** Muhammet peygamber soyundan olanlar.

**sadberk,** *F. i.* [Sad-berk] Yüz yapraklı, katmerli. *Gül-i sadberk,* katmerli bir gül çeşidi.

**sadd,** *A. s., i.* **1.** Kapayan, engel olan. **2.** Aksu denen göz perdesi.

**sade,** *F. s.* **1.** Karışık olmayan, düz, basit. **2.** Süssüz. **3.** Karışıksız, katıksız. **4.** Doğru, halis (kimse). **5.** Çok derin düşünmez, bön, saf. **6.** Bir katlı. **7.** Yalnız, onun için.

**saded,** *A. i.* **1.** Yakınlık. **2.** Fikir, niyet. **3.** Asıl konu. Konuşulan madde. *Haric ez saded,* konu dışı; *sadede gelmek,* konuya dönmek, konu dışı sözleri bir yana bırakmak.

**sadedil,** *F. s.* [Sade-dil] Saf gönüllü. Bön [ç. **Sadedilân**].

**sadedilâne,** *F. zf.* Bönlükle. Safçasına.

**sadef,** *A. i.* **1.** Kabuklu deniz böceklerinin kabuğu. **2.** Böyle kabuklulardan her biri [ç. **Esdaf**].

**sadefçe,** *A. i.* Küçük sedef.

**sadefe,** *A. i.* **1.** Bir deniz böceği. Bunun kabuğu. **2.** (Ana.) Kulak kepçesi.

**sedefî, sadefiyye,** *A. s.* Sadefle ilgili, kabuksal.

**sâdegi,** *F. i.* Sadelik. Süssüzlük.

**sadekâr,** *F. s.* [Sade-kâr] Kuyumcu taslakçısı.

**sadefkârî,** *F. i.* Sedefli iş.

**sadelevh,** *F. s.* [Sade-levh] Bön.

**sademat,** *A. i.* [Sadme ç.] Sadmeler.

**saderû,** *F. s.* [Sade-rû] Yüzü tüysüz. Taze (delikanlı).

**saderuyan,** *F. i.* [Sade-rû ç.] Sakal ve bıyığı çıkmamış gençler.

**sa'deyn,** *A. i.* (İki uğurlu) Venüs (Zühre) ile Jüpiter (Müşteri) yıldızları.

**sadhezar,** *F. s.* Yüz bin.

**sadık, sadıka,** *A. s.* [Sıdk'tan] **1.** Doğru, gerçek. **2.** Sadakati olan. *Sadık-ül-vaad,* sözünde duran; *kavl-i sadık,* gerçek söz; *subh-i sadık,* gerçek sabah [ç. **Asdika, sadıkan**].

**sadıkane,** *F. s., zf.* Sadık olanlara yakışır yolda.

**sâdır, sâdıra,** *A. s.* [Sudur'dan] Çıkan.

**sadîk,** *A. i.* Doğru, gerçek dost. [ç. **Asdika**].

**sâdis, sâdise,** *A. s.* Altıncı. *Daire-i sâdise,* altıncı daire (Beyoğlu Belediye dairesi).

**sadisen,** *A. zf.* Altıncı olarak.

**sa'diyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *cypéracées* (papirüsgiller) karşılığı (XIX. yy.).

**sadme,** *A. i.* **1.** Çarpma. Çatma. **2.** Birden başa gelen belâ. **3.** (Kim.) Patlama [ç. **Sademat**].

**sadpâre,** *F. s.* [Sad-pâre] Yüz parça.

**sadr,** *A. i.* **1.** Göğüs. **2.** Yürek. **3.** Her şeyin önü, başı, ilerisi. **4.** Yüce yer. Oturulacak en iyi yer. **5.** Baş, başkan. **6.** Sadrazam sözünün hafifletilmişi. *Sadr-i Anadolu,* Anadolu kazaskeri; *-âzam,* (sadrazam) Başbakan; *-Rum,* Rumeli kazaskeri [ç. **Sudur**].

**sadrâzam,** *F. i.* [Sadr-âzam] **1.** Padişahın vekili. **2.** Başvezir. Başbakan.

**sadreyn,** *A. i.* [İki sadr] Rumeli ve Anadolu kazaskerleri.

**sadrî,** *A. s.* Göğüsle ilgili, göğse ait.

**sadrnişin,** *F. i.* [Sadr-nişin] Bir toplantıda üst başta oturan.

**sâf,** *A. s.* **1.** Katıksız, karışıksız. **2.** Temiz, berrak. **3.** İçi karışık olmayan, sade, bön. (Ed. Ce.):

*Cebhe-i sâf* *nasiye-i sâf*
*eşkâl-i sâf* *ruh-i sâf*
*firaş-i sâf* *sine-i sâf*
*hafa-yi sâf* *şeb-i sâf*
*hande-i sâf* *tevekkül-i sâf*
*ittihâd-i sâf-i kamer* *vaz-i sâf*
*kalb-i sâf* *vech-i sâf*
*leb-i sâf* *zemzeme-i sâf*

**saf, saff,** *A. i.* **1.** Sıra, dizi. **2.** Sıralanmış asker. *Saff-i nial,* papuçların dizildiği yer. papuçluk [ç. **Sufuf**].

**safa',** *A. i.* **1.** Saflık, berraklık. **2.** Rahat, düşüncesizlik, dertsizlik. *İhvan-i safa',* (*ihvan-üs-safa*), eski bir bilginler sınıfı, dervişler. ermişler. (Ed. Ce.):

*Canbahş-i safa* *sine-i safa*
*feyal-i safa* *subh-i safa*
*meve-i safa* *sür-i safa*
*sermaye-i safa*

**Safa,** *A. i.* Mekke dolaylarında bir yer. Hacılar burası ile Merve adında olan yer arasında Hacer ile İsmail peygamberin hareketini taklit ederek yedi defa gidip gelirler.

**safabahş,** *F. s.* [Safa-bahş] Rahatlandıran, eğlendiren.

**safacu,** *F. s.* [Safa-cu] Rahat, eğlence arayan [ç. **Safacuyan**].

**safahat,** *A. i.* [Safha ç.] Bir şeyin düz, yassı tarafları.

**safaib,** *A. i.* [Safiha ç.] Düz şeyler. Levhalar.

**safayab,** *F. s.* [Safa-yab] Neşeli, şen.

**safbeste,** *F. s.* [Saf-beste] Saf bağlamış, sıra sıra dizilmiş.

**safder,** *F. s.* [Saf-der] Düşman askerinin saflarını yarıp geçen, yiğit.

**safderane,** *F. zf.* Yiğitçesine. Cesaretle. Yürekli likle.

**sâfderun,** *F. s.* [Sâf-derun] İçi saf, bön.

**sâfderunane,** *F. zf.* Bönlükle.
**sâfdil,** *F. s.* [Sâf-dil] Yüreği sade. Bön.
**sâfdilâne,** *F. zf.* Böncesine.
**safer,** *A. i.* Arabî aylarının ikincisi.
**Safevî,** *A. s.* Safi adlı kimsenin soyundan olan. Fars hükümdarı Şah İsmail'in soyu.
**saff, saf,** Bk. SAF.
**saffeyn,** *A. i.* İki sıra; savaşta karşılaşan iki taraf.
**saffet,** Bk. SAFVET.
**safh,** *A. i.* **1.** Yüz çevirme. **2.** Suç bağışlama.
**safha,** *A. i.* **1.** Bir şeyin düz yüzü. **2.** Bir cismin gözle görülen taraflarının her biri. **3.** Yazılmış veya yazılabilir yüz. **4.** İnce, geniş cisim, levha [ç. **Safahat**].
**sâfi,** *A. s.* [Saffet, safa'dan] **1.** Katıksız. **2.** Karışıksız, ayırtlanmış. **3.** Masraf çıktıktan sonra kalan kâr.
**safiha,** *A. i.* **1.** Yassı, düz yüz. **2.** Tahta halinde maden, sac [ç. **Safaih**].
**safil,** *A. s.* Aşağı bulunan, alçak.
**safinat,** *A. i. ç.* Soy adlar.
**sâfir,** *A. s.* [Sefer'den] Yola çıkmaya hazır. Yolcu.
**safir,** *A. i.* Islık biçiminde çıkan ses.
**safir,** *A. i.* Gök yakut.
**safiri,** *A. s.* Islığı andırır (soluk).
**safiy,** *A. s.* [Saffet'ten] Temiz, halis, katıksız. *Safiy-ullah,* Âdem peygamber [ç. **Asfiya**].
**safiyet,** *A. i.* **1.** Saflık. **2.** Bönlük. (Ed. Ce.):

*cevher-i safiyyet çehre-i safiyyet*
*cezbe-i safiyyet esir-i safiyyet*
*cünbüş-i safiyyet umk-i safiyyet*

**safra',** *A. i.* Sarı renkli.
**safra,** *A. i.* **1.** Öd. **2.** Eskilerin ahlât-ı erbaa dediklerinden biri ki ödde bulunan yeşilimtırak sıvı.
**safravi,** *A. s.* **1.** Öd ile ilgili. **2.** Safraya ait.
**safret,** *A. s.* Beniz sarılığı.
**safsaf,** *A. i.* Söğüt ağacı.
**safsafiyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *salicinées* (söğütgiller) karşılığı (XIX. yy.).
**safsata,** *A. i.* Görünüşte düzgün ve gerçekte düzgün olmayan, karşısındakini alt etmek için gerçek süsü verilmiş yalan tasım.
**safşiken,** *F. s.* [Saf-şiken] Düşman saflarını kıran, bozan.
**safzen,** *F. s.* [Saf-zen] Düşman askerlerinin sıralarını vuran, cesaretli. Yiğit.
**safvet, saffet,** *A. i.* Saflık, temizlik, arılık.
**sagair,** *A. i.* [Sagire ç.] Küçük günahlar.

**sâgar,** *F. i.* Kadeh. İçki bardağı.

**sagar, sagr,** *A. i.* **1.** Sınır. **2.** Derbent ağzı, kokulu yer [ç. **Sürur**].

**sagir,** *A. s.* **1.** Küçük. Ufak. **2.** Buluğa ermemiş çocuk.

**sagire,** *A. i.* (Öldürme veya zina etme çeşidinden olmayan) küçük günah [ç. **Sagair**].

**sah,** Bk. SAHH.

**saha,** *A. i.* Elaçıklığı, cömertlik.

**saha,** *A. i.* **1.** Açık yer, meydan. **2.** Evin önünde veya yanındaki açık yer. **3.** Alan [ç. **Sahât**].

**sahabe,** *A. i.* [Sahib, sahabi ç.] Ashab, Sahipler, sahip çıkanlar, tutanlar.

**sahabet,** *A. i.* Sahip çıkma. Benimseyip yardım etme, arka olma. Koruma.

**sababî,** *A. i.* Muhammet peygamberin kendisini görmüş olan kimse.

**sahabiyye,** *A. i.* Muhammet peygamberi görmüş olan kadın.

**sahafet,** *A. i.* Zayıflık. Bozukluk. Hafiflik. Akıl kıtlığı.

**sahaif,** *A. i.* [Sahife ç.] Sahifeler. Sayfalar.

**sahari,** *A. i.* [Sahra ç.] Sahralar.

**sahavet,** *A. i.* El açıklığı, cömertlik.

**sahavetkârane,** *F. zf.* Cömertçesine.

**sahb,** *A. i.* [Sahabi, sahib ç.] Peygamberi görmüş kimseler.

**sahba',** *A. i.* Şarap.

**sahh, sah,** *A. zf.* «Doğrudur, yanlışı yoktur» anlamıyle resmî yazılara konulan işaret.

**sahhaf,** *A. i.* [Suhf'tan] (Eski) kitap alıp satan kimse.

**sâhi,** *A. s.* [Sehv'den] Yanılan, yanlış yapan.

**sahi, sahiy,** *A. s.* [Seha'dan]. Cömert, eli açık [ç. **Eshiya**].

**sahib,** *A. i., s.* [Sahb'dan] **1.** Sahip. **2.** Bir niteliği olan. **3.** Bir şeyi elde etmiş olan. **4.** Bir şey yapmış bulunan. **5.** Koruyan, arka çıkan. *Sahib-i hane,* ev sahibi; *-hayrat,* (çeşme gibi) hayırlı işler yaptırıp bırakmış kimse; *-imtiyaz,* imtiyaz sahibi [ç. **Ashab**].

**sahib,** *A. i.* [Sohbet'ten] Konuşulan, arkadaş [ç. **Ashab, sahabe, sahab**].

**sahibkıran,** *F. s.* [Sahib-kıran] Her zaman başarı gösteren, üstün gelen hükümdar.

**sahif, sahife,** *A. s.* [Sahafet'ten] Gevşek, boş. Hafif, zayıf.

**sahife,** *A. i.* Sayfa, sahife [ç. **Sahaif, suhuf**].

**sahih, sahiha,** *A. s.* [Sıhhat'ten] **1.** Gerçek. **2.** Sağ, sağlam. **3.** Tam, eksiksiz. **4.** (Arap. gra.) Asıl harfleri arasında

illet harfi (elif, vav, ye) bulunmayan.

**sahihan,** *A. zf.* Gerçekten.

**sahil,** *A. i.* Su ve deniz kenarı. Kıyı, yalı [ç. **Sevahil**].

**sahilhane,** *F. i.* [Sahil-hane] Deniz kıyısındaki yapı, yalı.

**sahili, sahiliye,** *A. s.* Kıyı ve kara ile ilgili.

**sahilsaray,** *F. i.* [Sahil-saray] Deniz kıyısında büyük yapı, büyük yalı.

**sahîn,** *A. s.* [Suhunet'ten] Sıcak, kızgın.

**sahir,** *A. s.* [Seher'den] Uykusuz. Gece uyumayan.

**sahir, sahire,** *A. s.* [Sihr'den] **1.** Büyücü. **2.** Büyüler gibi etki yapan güzel [ç. **Sehere**].

**sahire,** *A. i.* [Sihr'den] Büyücü kadın.

**sahire,** *A. i.* Yeryüzü. *Sahire-i gabra,* yeryüzü.

**sahk,** *A. i.* Dövme. Ezme. Kırma. Dövüp ezme.

**sahlep,** *A. i.* Salep.

**sahlebiyye,** *A. i.* Fransızcadan *orchidacées* (salepgiller) karşılığı (XIX. yy.).

**sahm,** *A. i.* Karaltı, karanlık.

**sahn,** *A. i.* **1.** Avlu. **2.** Boşluk, boş yer. **3.** Orta, meydan. **4.** Büyük kâse. **5.** Sahne. *Sahn-ı semaniye,* (sekiz medrese) Fatih medresesi. Sarıklıların medrese öğretmenliği yolunda bir derece [ç. **Suhun**].

**sahn,** *A. i.* Sıcaklık.

**sahne,** *A. i.* Sahne (XIX. yy.).

**sahr,** *A. i.* Kaya [ç. **Suhur**].

**sahra,** *A. i.* **1.** Kaya. **2.** (Jeo.) Külte. *Sahratullah,* Beyt-i Mukaddes'te Beniisrail peygamberlerinin ibadet ettikleri ünlü kaya; *sahra-i indifaiyye,* (Jeo.) püskürük külte; *-mültasıka,* yapışık külte; *-müştaile,* yanar külte [ç. **Suhur**].

**sahra',** *A. i.* **1.** Ova, kır. **2.** Çöl. Yaban [ç. **Sahari**].

**sahrai, sahraiyye,** *A. s.* Kıra veya çöle ait.

**sahranişin,** *F. i.* [Sahra-nişin] Kırda veya çölde oturan [ç. **Sahranişinan**].

**sahraneverd,** *F. s.* [Sahra-neverd] Çölde, kırda dolaşan.

**sahrınc,** *A. i.* Sarnıç.

**saht,** *F. s.* **1.** Katı, sert. **2.** Güç, zor. **3.** Güçlü, sağlam.

**sahtdil,** *F. s.* [Saht-dil] Katı yürekli.

**sahte,** *F. s.* Yapma, uydurma, düzme. Yalandan, taklit.

**sahtegi,** *F. i.* Sahtelik. Yalan. Düzme.

**sahtekâr,** *F. s., i.* Sahteci [ç. **Sahtekâran**].

**sahtevekar,** *F. s.* [Sahte-vekar] Yalandan tavır takınan, kendini satmaya çalışan.

**sahtgîr,** *F. s.* [Saht-gîr] Bir şeyi sıkıca tutan.

**sahtî,** *F. i.* **1.** Katılık, sertlik. **2.** Güçlük. **3.** Sıkıntı.

**sahur,** *A. i.* Temcit yemeği.

**sahur,** *A. i.* Uykusuzluk. Gece uyuyamama.

**sahve,** *A. i.* Ayıklık. Aklı başında uyanık olma.

**sai,** *A. s., i.* [Sây'dan] **1.** Çalışan. Sâyeden. **2.** Haber götüren. Haberci [ç. **Saiyan**].

**saib, saibe,** *A. s.* [Savab'dan] **1.** Amaca doğru ulaşan. **2.** Yanlışlık yapmayan. Maksada uygun.

**saibe,** *A. i.* Başıboş bırakılmış hayvan.

**said,** *A. i.* Bilek.

**saîd, saîde,** *A. s.* [Sa'd'den] **1.** Kutlu. **2.** Tanrıca beğenilmiş, öbür dünyayı sağlamış.

**said,** *A. s.* [Suud'dan] Yukarı çıkan.

**saik, saika,** *A. s.* [Sevk'ten] Götüren. Sevk eden.

**saika,** *A. i.* Yıldırım. *Siper-i saika,* paratoner.

**saika,** *A. i.* [Sevk'ten] Götüren. sürükleyen hal. Sebep.

**sail,** *A. s.* [Sual'den] **1.** Soran, sual eden. **2.** Dilenen, dilenci.

**sail,** *A. s.* [Savlet'ten] Saldıran. saldırıcı.

**sailiyyet,** *A. i.* Akıcılık. Akan şeylerin hali.

**saim,** *A. s.* [Sıvm'dan] Oruç tutan. Oruçlu.

**saime,** *A. s.* Otlağa başı boş salıverilmiş hayvan.

**sâir, sâire,** *A. s.* [Seyr'den] **1.** Yürüyen. **2.** Geçen, dolaşan.

**sair,** *A. s.* Başka. Gayrı.

**sair,** *A. i.* Ateş. Cehennem.

**sais, sayis,** Bk. SAYİS.

**sait,** *A. s.* [Savt'tan] Sesli. Ses çıkartan.

**sak,** *A. i.* **1.** Baldır, incik. **2.** (Bot.) Sap. **3.** (Geo.) Kenar. *Sak-i cezrî,* köksap; *-mültasık,* (Bot.) yapışık sap; *-mütehafit,* (Bot.) sarılgan sap; *-zâhif,* (Bot.) sürüngen sap.

**sakam,** *A. i.* Hastalık, illet [ç. **Eskam**].

**saka,** *A. i.* [Sevk'ten] Ordunun gerisinde bulunan asker. Artçı.

**sak,** Bk. SAKK.

**sa'ka,** *A. i.* Bayılma.

**saka',** Bk. SAKKA'.

**sakaf, sakf,** Bk. SAKF.

**sakaleyn,** *A. i.* **1.** İnsan. cin. **2.** Dünya, ahret. **3.** Arap, Acem. **4.** Ağır, hafif şeyler.

**sakalibe,** *A. i., ç.* İslâvlar.

**sakamet,** *A. i.* Bozukluk. noksanlık, sakatlık. Yanlışlık.

**sakankur,** *A. i.* **1.** Mısır'da bulunan kum kertenkelesi. **2.** Sahangur denen tülbent.

**Sakar,** *A. i.* Cehennem.

**sakat,** *A. i.* **1.** Bir şeyin düşük ve işe yaramaz kısmı. **2.** Kötü, yaramaz şey. **3.** Yanlış. **4.** (*s.*) Bedende bir eksikliği olan. **5.** Yanlış, doğru olmayan.

**sakatat,** *A. i.* **1.** Düşük yerler. Eksikler, yanlışlar. **2.** Ciğer, işkembe gibi şeyler.

**sakb,** *A. i.* Delme.

**sakbe,** *A. i.* Delik.

**sakf, sakaf,** *A. i.* Dam, çatı [ç. **Sukuf**].

**sâkı,** *A. i.* [Saky'den] **1.** Su veren. Su dağıtan. **2.** Kadeh, içki sunan.

**sâkı, sakiyye,** *A. s.* [Sak'tan] Baldıra veya baldır kemiğine ait, onunla ilgili.

**sâkıb,** *A. i.* [Sakb'dan] **1.** Bir yandan bir yana delen, delik açan, delip geçen. **2.** Pek parlak, ışıklı.

**sâkıt, sâkıta,** *A. s.* [Sukut'tan] **1.** Düşen, düşmüş. **2.** Yürürlükten kalkmış, önemi kalmamış. **3.** Vakitsiz dölyatağından düşen.

**sakib,** *A. s.* Dökülen. dökülücü.

**sakil, sakile,** *A. s.* [Sıklet'ten] **1.** Ağır. **2.** Sıkıntılı, can sıkan. **3.** Çirkin. **4.** Söylenilmesi ağır ve kalın olan (hece) [ç. **Sukalâ**].

**sakim,** *A. s.* [Sakamet'ten] **1.** Hasta, hastalıklı. **2.** Yanlış. **3.** Söyleyeni pek gerçek ve sağlam olmayan (hadis.)

**sakin, sakine,** *A. s., i.* [Sükûn'dan] **1.** Oynayamayan. Hareketsiz. **2.** Oturan, bir yerin halkından olan. **3.** Durgun. **4.** Kendi halinde. **5.** (Arap. gra.) Hareke ile okunmayan harf [ç. **Sekene**].

**sakinane,** *F. zf.* Sessizce. Sakin bir kimseye yakışır surette.

**sakit, sakite,** *A. i.* [Sükût'tan] Susan, ses çıkarmayan.

**sakitane,** *F. zf.* Sessizce, ses çıkarmayarak.

**sakiye,** *A. i.* **1.** İçki dağıtan kadın. **2.** Su dolabı, su harkı.

**sakk,** *A. i.* **1.** Şeriat mahkemelerinden verilmiş olan hüccet, ilâm, berat. **2.** Bu gibi yazıların kompozisyonu, bunlardaki terim ve deyimler [ç. **Sükûk**].

**sakka,** *A. i.* [Saky'den] Arkada veya hayvanla su taşıyan adam. Saka.

**sakkâk,** *A. i.* [Sakk'ten] İlâm ve hüccet yazmada usta şeriat mahkemesi kâtibi.

**sakl,** *A. i.* Törpü ile eğeleme. Cilâlama.

**saky,** *A. i.* Sulama.

**sâl,** *F. i.* Yıl.

**sal',** *A. i.* Baş tepesinin kılsızlığı. Dazlak.

**salâ',** *A. i.* **1.** Cuma namazına

veya cenazeye çağırmak için minarelerde okunan salavat. **2.** Meydan okuma. **3.** Ayrı ayrı mahalle çocuklarının kavgası.

**salâbet,** *A. i.* [Sulb'den] **1.** Katılık. Peklik. **2.** Dayanma, kuvvet.

**salâh,** *A. i.* **1.** İyilik. **2.** Barış, rahatlık. **3.** İyi davranış, dine bağlılık.

**salâhiyyet,** *A. i.* **1.** Bir işi yapmaya veya ona karışmaya hakkı olma. Vazife dolayısıyle hakkı olma. **2.** Bir davaya bakılma.

**salâr,** *F. i.* **1.** Baş, başkan. **2.** Komutan [ç. **Salaranân**].

**salât,** *A. i.* **1.** Namaz. **2.** Muhammet peygambere aleyhisselâtü vesselâm, -salâvatullahi aleyh, -sallâllahü aleyhi ve sellem dualarından birini okuma.

**salâvat,** *A. i.* [Salât ç.] **1.** Namazlar. **2.** Muhammet peygambere dua okumak.

**salb,** *A. i.* **1.** Asma. Darağacına çekme. **2.** Haça germe.

**salben,** *A. zf.* Asarak, darağacına çekerek.

**saldide,** *F. s.* [Sâl-dide] Yaşlı. Tecrübeli.

**sâle,** *F. s.* Yıllık, yaşında.

**sa'leb,** *A. i.* Tilki [ç. **Saalib**].

**sâlhâ,** *F. i.* [Sâl ç.] Yıllar.

**salhorde, salhurde,** *F. s.* [Sâlhurde] Yaşlı, geçkin.

**salib,** *A. i.* [Salb'den] Haç.

**sâlib, sâlibe,** *A. s.* [Selb'den] **1.** Kapıp götüren, alan. **2.** (Gra.) Olumsuzlaştıran.

**salibi,** *A. s.* **1.** Haça kutsal diye bakan. Hıristiyan. **2.** Haçlılardan olan. **3.** (Ana. Bot.) Haç şeklinde olan.

**salibiyye,** *A. i.* (Bot.) Turpgiller.

**salif, salife,** *A. s.* [Selef'ten] Geçen, geçmiş.

**salih, saliha,** *A. s.* [Salâh'tan] **1.** İyi, yarar. **2.** Salâhiyetli, hakkı olan. **3.** Din buyruklarına uygun davranan [ç. **Sulcha**].

**salihat,** *A. i., ç.* Şeriatın buyurduğu ahlâk ve insanlıkça beğenilebilecek işler.

**salik, salike,** *A. s.* [Sülûk'tan] **1.** Bir yol tutturan, bir yolda giden. **2.** (Tas.) Bir tarikate girmiş olan.

**salikin,** *A. i.* [Salik ç.] Bir meslek veya tarikate girmiş olanlar.

**salim, salime,** *A. s.* **1.** Sağ. Sağlam. **2.** Noksansız. **3.** Korkusuz, emin olan. **4.** (Arap. gra.) Kelime harfleri bozulmadan çoğul eki katılarak meydana gelen (çoğul).

**salimen,** *A. zf.* **1.** Sağ, sağlam olarak. **2.** Emin olarak, emniyetle.

**salimîn,** *A. i.* Sağ ve sağlam olanlar.

**salis, salise,** *A. s.* Üçüncü.

**salise,** *A. i.* **1.** Sivil rütbelerden üçüncü derece. **2.** Saniyenin altmışta biri.

**salisen,** *A. zf.* Üçüncü olarak

**salname,** *F. i.* [Sal-name] Yıllık.

**salsal,** *A. i.* **1.** Kumla karışık ince çamur. **2.** Lüleci çamuru.

**salsali,** *A. s.* Çamur kıvamında.

**saltanat,** *A. i.* **1.** Hükümdarlık. **2.** Devlet, hükümet. **3.** Tantana, gürültülü gösteriş.

**salûs,** *F. s.* İki yüzlü. Riyacı.

**salûsi,** *F. i.* İki yüzlülük.

**salvele,** *A. i.* Muhammet peygambere dua.

**salyane,** *F. i.* Yılda bir alınan vergi.

**Sam,** *A. i.* Nuh peygamberin oğullarından biri.

**Sam,** *F. i.* Rüstem Zal'in babası.

**sam, samm,** Bk. SAMM.

**sâman,** *F. i.* **1.** Servet, bir kimsenin varı yoğu. **2.** Rahat. Dinçlik. **3.** Düzgünlük ve düzen sebepleri.

**Saman,** *A. i.* Samanî devletinin kurucusu.

**samani,** *A. i., s.* Saman devletine mensup, onunla ilgili [ç. **Samaniyan**].

**sâmansuz,** *F. s.* [Sâman-suz] Varı yoğu, rahatlık sebeplerini yakan, yok eden.

**samed,** *A. i.* Kimseye ve hiç bir şeye ihtiyacı olmayan Tanrı.

**samedani, samedaniyye,** *A. s.* Tanrıya mensup, onunla ilgili.

**samedaniyyet,** *A. i.* Tanrılık.

**samem,** *A. i.* Sağırlık.

**samg,** *A. i.* Zamk.

**samgi,** *A. s.* Zamk halinde olan veya zamk gibi olan.

**sami, samiyye,** *A. s.* Sam soyundan olan.

**sami, samiyye,** *A. s.* [Sümüv' den] Yüksek, yüce (Sadrazamla ilgili ve sadaret makamına ait işler için kullanılırdı).

**samî', samia,** *A. s., i.* [Sem'den] **1.** İşiden. **2.** Dinleyen. **3.** Dinleyici [ç. **Samiîn**].

**samia,** *A. i.* İşitme yetisi.

**samih,** *A. s.* [Semahat'ten] Cömert.

**samiin,** *A. i.* [Sami' ç.] Dinleyiciler.

**samim,** *A. i.* Her şeyin içi, göbeği, merkezi. Aslı, en temel kısmı.

**samimi, samimiye,** *A. s.* Yüreğin içinden gelen. Ciddî, gerçek.

**samimiyyet,** *A. i.* Samimîlik.

**sâmin,** *A. s.* Sekizinci.

**saminen,** *A. zf.* Sekizinci olarak.

**samit, samite,** *A. s.* [Samt'tan] **1.** Susan. Lakırdı etmeyen.

**2.** Sessiz, ses çıkarmaz. Sağır. **3.** Cansız (mal.)

**samlah,** *A. i.* Kulak kiri.

**saml, sumul,** *A. i.* Katılık, sertlik. Kuruluk.

**samm, sam,** *A. s.* [Sem'den] Zehirleyen.

**samsam,** *A. i.* Keskin kılıç.

**samt,** *A. i.* Susma.

**samut,** *A. s.* [Samut'tan] Az lakırdı söyler. Susmuş.

**-san,** *F. s.* «Benzer, andırır» anlamıyle kelimelere ulanır. Bk. YEKSAN.

**sanaat, sınaat,** *A. i.* **1.** İnsana gerekli eşyadan birini meydana getirmek için yapılan iş. **2.** Ustalık [ç. **Sanayi**].

**sanadid,** *A. i.* [Sindid ç.] Başlar, başkanlar. İleri gelenler.

**sanadik,** *A. i.* [Sanduk ç.] Sandıklar.

**sanat,** *A. i.* Sanat.

**sanatger,** *F. i.* [Sanat-ger] Sanatçı.

**sanatkâr,** *F. i.* [Sanat-kâr] **1.** Sanatçı. **2.** Usta. **3.** Fransızcadan *artiste* karşılığı [ç. **Sanatkâran**].

**sanatkârane,** *F. zf.* Sanatkârca. Bir sanatçıya yakışır yolda.

**sanavber,** *A. i.* **1.** Çamfıstığı ağacı. **2.** Çamfıstığı kozalağı. **3.** Sevgilinin boyu [ç. **Sanavberan**].

**sanavberî,** *A. s.* Kozalak şeklinde, koni biçiminde.

**sanavberiye,** *A. i.* **1.** Kozalaklılar. **2.** (Bot.) İğne yapraklılar.

**sanayi,** *A. i.* [Sanaat ç.] Sanatler.

**sand, sandal,** *A. i.* Hindistan'dan gelen bir çeşit kuvvetli kereste.

**sanduk,** *A. i.* Sandık.

**sanduka,** *A. i.* Mermerden veya çuha kaplı mezar üstü.

**sandukçe,** *F. i.* Küçük sandık.

**sanem,** *A. i.* **1.** Put. **2.** Güzel kimse [ç. **Asnam, evsan**].

**Sani',** *A. s.* [Sun'dan] Yapan, işleyen. Yaradan. *Sani-i hakikî,* Tanrı.

**sânî, saniye,** *A. s.* İkinci.

**sania,** *A. i.* **1.** İş. **2.** Uydurma. İftira. Düzen.

**sanib,** *A. s.* [Sünuh'tan] Zihin ve fikirde olup çıkan, fikre doğan.

**saniha,** *A. i.* Çok düşünmeden fikre doğan [ç. **Sanihat**].

**saniye,** *A. i.* **1.** Sivil rütbelerden ikinci derece (saniye, sınıf-sanisi ve mütemayiz olarak ikiye ayrılırdı). **2.** Dakikanın altmışta biri [ç. **Sevani**].

**saniyen,** *A. zf.* İkinci olarak, ikinci derecede.

**sâr,** *A. i.* Öc.

**sâr,** *F. i.* Sığırcık kuşu.

**-sar,** *F. e.* Yer bildirerek keli-

melere ulanır. *Çeşmesar.*

**sara,** *F. s.* Halis, katıksız. *Anber-i sara,* hilesiz, katıksız amber.

**sar'a,** *A. i.* Tutarak.

**sarahat,** *A. i.* Açıklık. Açık anlatım.

**sarahaten,** *A. zf.* Açık açık. Açıktan açığa.

**sarban,** *F. i.* Deveci. Deve sürücüsü.

**sarf,** *A. i.* **1.** Harcama, gider. **2.** Kullanma. Uğraştırma. **4.** Gramer, dilbilgisi [ç. **Masarıf, sarfıyat, suruf**].

**sarfi, sarfiye,** *A. s.* **1.** Giderle, harcama ile ilgili. **2.** Gramerle ilgili.

**sarfiyyat,** *A. i.* **1.** Harcamalar, giderler. **2.** Vücudun çıkartıları, salgıları.

**sarfiyyun,** *A. i., ç.* Gramer bilginleri. Gramerciler.

**sâri, sâriyye,** *A. s.* [Sarf'tan] **1.** Sarfeden, harcayan. **2.** Değiştiren.

**sarih, sariha,** *A. s.* [Sarahat'ten] **1.** Açık. **2.** Belli. **3.** Sade, halis.

**sarik,** *A. s., i.* [Sirkat'ten] **1.** Çalan, hırsızlık eden. **2.** Hırsız [ç. **Sürak**].

**sârim,** *A. s.* Keskin. *Seyf-i sârim,* keskin kılıç [ç. **Savarim**].

**sarir,** *A. i.* Gıcırtı, cızırtı. *Sarir-i hame,* kalem cızırtısı.

**sarr, sarre,** *A. s.* [Sürur'dan] Sevindiren, sevinçli.

**sarraf,** *A. i.* Sarraf [ç. **Sarraf'an**].

**sarrafiyye,** *A. i.* Sarraflık hakkı.

**sarsar,** *A. i.* Şiddetli, soğuk rüzgâr.

**sa'ter,** *A. i.* Zater. Kekik.

**sath,** *A. i.* **1.** Bir şeyin dış tarafı, yüz. **2.** Üstten görünen kısım. **3.** (Geo.) Yüzey.

**sathan,** *A. zf.* Dıştan, dış yüzden.

**sathî, sathiyye,** *A. s.* **1.** Dış yüzle ilgili. **2.** Derinden değil, üstünkörü. *Mesaha-i sathiyye,* yüzölçümü.

**sathiyyen,** *A. zf.* **1.** Dış yüzden, dıştan. **2.** Üstten. Sudan.

**satı', satıa,** *A. s.* Yükselip meydana çıkan. Yükselerek belli olan.

**sâtir, satire,** *A. s.* [Setr'den] Örten, kapatan.

**satl,** *A. i.* Tas. Küçük leğen.

**satr,** *A. i.* Satır [ç. **Sutur**].

**satranç,** *A. i.* Satranç.

**satur,** *A. i.* Satır, büyük bıçak [ç. **Savatır**].

**satvet,** *A. i.* Birinin üzerine kuvvet ve şiddetle sıçrama.

**savab,** *A. i.* **1.** Doğruluk. **2.** Doğru davranış. **3.** Doğru fikir.

**savabdide,** *F. s.* [Savab-dide] Doğru görülmüş, doğru bulunmuş.

**savarif,** *A. i. ç.* Değişiklikler. Değişmeler.

**savatır,** *A. i.* [Satır ç.] Satırlar. büyük bıçaklar.

**savaik,** *A. i.* [Saika ç.] Yıldırımlar.

**savami',** *A. i.* [Savmaa ç.] Tekkeler.

**savb,** *A. i.* Yön, taraf.

**sa've,** *A. i.* (Zoo.) Kuyruk sallayan kuşu.

**savl,** *A. i.* Saldırma, atılma.

**savlet,** *A. i.* Saldırma. Ilgar.

**savm,** *A. i.* Oruç.

**savmaa,** *A. i.* İbadet yeri. Tekke [ç. Savami].

**savmaanişin,** *F. s.* [Savmaanişin] Tekkeye çekilmiş oturan.

**savn,** *A. i.* Koruma.

**savt,** *A. i.* **1.** Ses. **2.** Bağırma [ç. **Esvat**].

**savt,** *A. i.* Kamçı, kırbaç [ç. **Asvat**].

**savtî, savtiyye,** *A. s.* Sesle ilgili. Ses çıkaran harf.

**savtiyat,** *A. i.* Fransızcadan *phonétique* karşılığı olarak (XX. yy.).

**-say, -sa,** *F. s.* Bk. SA.

**sây,** *A. i.* **1.** Çalışma, çabalama. emek. **2.** Geçinmek için iş işleme. **3.** (Hacta Safa ile Merve arasında) Koşma, yürüme.

**sayd,** *A. i.* Av.

**saydalânî,** *A. s.* Eczacılıkla ilgili.

**saydale,** *A. i.* Eczacılık.

**saydgâh,** *F. i.* [Sayd-gâh] Av yeri. Avlak.

**saye,** *F. i.* **1.** Gölge. **2.** Koruma. sahip çıkma.

**sayeban,** *F. i.* **1.** Gölgelik. **2.** Koruyan.

**sayedar,** *F. s.* [Saye-dar] **1.** Gölge veren. Gölgesi olan. **2.** Sahip çıkan, koruyan.

**sayegâh,** *F. i.* [Saye-gâh] Gölgelik yer.

**sayeküster,** *F. s.* [Saye-küster] **1.** Gölge salan, gölge eden. **2.** Koruyan.

**sayenişin,** *F. s.* [Saye-nişin] **1.** Gölgede oturan. Bir şeyin gölgesine sığınan. **2.** Korunan, korunma halinde bulunan.

**sayf,** *A. i.* Yaz.

**sayfî, sayfiye,** *A. s.* Yaza ait, yazla ilgili.

**sayfiyye,** *A. i.* Yazlık.

**sayha,** *A. i.* Bağırma. Nara.

**sayil,** *A. s.* [Seyelan'dan] Akan, akıcı.

**sayis,** *A. i.* [Siyaset'ten] Ata bakıp tımar eden hizmetçi. Seyis.

**saykal,** *A. i.* Cilâcı. Cilâ aleti.

**sayref, sayrefi,** *A. i.* **1.** Sarraf. **2.** İşini, hesabını, çıkarını bilir kimse [ç. **Sayarıf, sayrefiyan**].

**sayruret,** *A. i.* Oima, edilme,

kılınma. Bir halden başka bir hale değişme.

**sayyad,** *A. i.* [Sayd'dan] Avcı.

**sayyag,** *A. i.* [Sıyagat'ten] Kuyumcu.

**saz,** *F. i.* **1.** Çalgı. **2.** Silâh. **3.** Sıra, düzen. **4.** Öğrenme, ustalık.

**-saz,** *F. s.* «Yapan, uyduran» anlamıyle kelimelere ulanır. Bk. ÇARESAZ, NASAZ.

**sazec,** *A. s.* Sade.

**sazende,** *F. i.* **1.** Çalgıcı. **2.** Yapıcı, düzeltici [ç. **Sazendegân**].

**sazkâr,** *F. s.* [Saz-kâr] Uygun.

**sazkâri,** *F. i.* Uygunluk.

**sealib,** *A. i.* [Sa'leb ç.] Tilkiler.

**seb', seb'î,** *A. s.* Yedi.

**Seba,** *A. i.* Yemen'de eski bir şehir. Hükümdarı Belkis'in Süleyman peygamberle ilişkisiyle ün almıştır.

**seb'a,** *A. s.* Yedi. *Seb'a-i seyyare,* (yedi gezegen) Kamer (Ay), Utarit (Merkür), Zühre (Venüs), Şems (Güneş), Merih (Mars), Müşteri (Jüpiter), Zühal (Satürn); *acaib-i seb'a-i âlem* (dünyanın yedi şaşılacak şeyi), Babil asma bahçesi, İskenderiye feneri, Rodos heykeli, Çin seddi, Keops piramidi, Halikarnas'taki türbe, Olymp'teki Zeus tapınağı; *Cezair-i seb'a-i Yunaniye* (Yedi Yunan adası) İyonien adaları.

**sebahat,** *A. i.* Suda yüzme.

**sebaik,** *A. i.* [Sebike ç.] Eritilip parça halinde dökülmüş madenler. Külçeler.

**sebak,** *A. i.* Ders.

**sebakamuz,** *F. i.* [Sebak-amuz] Ders öğreten. Öğretmen.

**sebakhân,** *F. s.* [Sebak-han] Ders okuyan.

**sebat,** *A. i.* Yerinde durma. Kımıldamama. *Bisebat,* sebatsız, bir şey ve bir yerde durmaz; geçici.

**sebaya,** *A. i.* [Seby ç.] Köle veya cariye edilmek üzere esir alınanlar.

**sebb,** *A. i.* Sövme. Sövüp sayma.

**sebbabe,** *A. i.* Şehadet parmağı. Sağ elin baştan ikinci parmağı. *Sebbabe-geza,* şaşarak parmak ısıran.

**sebbah,** *A. i.* [Sabahat'ten] Suda yüzen. Yüzgeç. Yüzücü.

**sebbi,** *A. i.* [Seby'den] Esir edilmiş.

**sebeb,** *A. i.* **1.** Bir şeyin olmasını gerektiren şey. **2.** Bahane. **3.** İlgi. **4.** Araç. **5.** Alet. **6.** (Ed.) Aruzda, iki harften meydana gelen parça. *Sebeb-i hayat,* baba; *bilâ sebeb,* sebepsiz, hiç yoktan; *lisebebin,* bir işten dolayı, bir sebep etkisiyle [ç. **Esbab**].

**sebebî, sebebiyye,** *A. s.* Sebeple ilgili.

**sebebiyyet,** *A. i.* Sebep olma. Gerektirme.

**sebel,** *A. i.* Gözde olan hafif perde. Dumanlı, bulanık görme hastalığı.

**sebele,** Bk. SEBLET.

**sebelnak,** *F. i.* [Sebelnak] Sebel hastalığına tutulmuş.

**sebh,** *A. i.* (Suda) Yüzme.

**seb'i,** *A. s.* Yedi günde bir olan (nöbet vb.)

**sebike,** *A. i.* Külçe. Eritilip parça olarak dökülmüş maden [ç. **Şebaik**].

**sebil,** *A. i.* **1.** Yol. **2.** Sebil, su dağıtma yeri. **3.** Parasız dağıtılan su (ve başka şeyler). *Ebnayi sebil,* yolcular, yolda olan kimseler; *fi sebilullah,* Tanrı uğruna; *ibn-i sebil,* yolcu, yolda kalmış kimse [ç. **Sübül**].

**sebilhane,** *F. i.* [Sebil-hane] Sebil olarak su dağıtılan yer.

**seb'in,** *A. s.* Yetmiş, 70.

**sebiyy,** *A. s.* Savaşta esir alınmış.

**Seb'iyye,** *A. i.* Batınıları andırır bir şia kolu (yediler).

**sebk, sebkat,** *A. i.* **1.** İleri geçme. İlerleme. **2.** Yarış kazanan hayvan.

**sebk,** *A. i.* **1.** Bir madeni eritip kalıba dökme. **2.** (Ed.) İbarenin düzeni.

**sebkat,** *A. i.* Geçme. ilerleme.

**seblâ,** *A. s.* Uzun kirpikli (göz).

**seblet,** *A. i.* Bıyık.

**sebt,** *A. i.* Cumartesi. *Ashabüs-sebt,* Yahudiler.

**sebt,** *A. i.* Bir yere yazma, Yazı halinde tutma.

**sebû,** *F. i.* **1.** Testi. **2.** Şarap kabı.

**sebu`,** *A. i.* Yırtıcı hayvan [ç. **Siba**].

**sebuçe,** *F. i.* Küçük şişe, küçük testi.

**sebub,** *A. i.* [Sebb'ten] Yüzgeç.

**seb'un,** *A. s.* Yetmiş, 70.

**sebük,** *F. s.* **1.** Hafif. Yeyni. **2.** Çabuk. **3.** Ağırlığı, ağırbaşlılığı olmayan.

**sebükbar,** *F. s.* [Sebük-bâr] Yükü hafif. Ağırlıksız. Derdi, düşüncesi olmayan.

**sebûkî,** *F. i.* Hafiflik. Yeynilik.

**sebükmagz,** *F. s.* [Sebük-magz] Hafif beyinli, akılsız [ç. **Sebükmagzan**].

**sebükmagzane,** *F. zf.* Akılsızca.

**sebükmizac,** *F. s.* [Sebük-mizac] Hafif tabiatlı. Çocuk gibi, Hoppa.

**sebükpâ,** *F. s.* [Sebük-pâ] Ayağına çabuk. Ayağı çabuk.

**sebükpervaz,** *F. s.* [Sebük-pervaz] Çabuk ve ziyade uçan.

**sebükrev,** *F. s.* [Sebük-rev] Çabuk giden.

**sebükruh,** *F. s.* [Sebük-ruh] Ağır canlı olmayan. Görüşme-

si hoş olan, hoşa giden [ç. **Sebükruhân**].

**seby**, *A. i.* Düşman ülkesinden kadın - erkek esir alma.

**sebz,** *F. s.* Yeşil. *Berk-i sebz,* yeşil yaprak; *hatt-i sebz,* gençlerin sakal ve bıyıktan önce gelen tüyleri.

**sebze,** *F. i.* **1.** Yeşillik. **2.** Yemeği yapılan yeşillik.

**sebzevat,** *F. i.* [Sebze ç.] Zerzevat.

**sebzezar,** *F. i.* Yeşillik olan yer. Çayırlık, çemenlik.

**sebzi,** *F. i.* Yeşillik.

**sebzin,** *F. s.* Yeşil, rengi yeşil.

**sec',** *A. i.* **1.** Nesirde yapılan uyak (kafiye). **2.** İbarenin uyaklı olan cümle sonlarının her biri.

**secavend,** *F. i.* Kur'an'daki yazıların üzerine doğru okunmak için konan işaret. Böylece işaretleme. Bir aralık *ponctuation* (noktalama) karşılığı olarak kullanılmak istenilmişse de tutmamıştır.

**secaya,** *A. i.* [Seciyye ç.] Seciyeler.

**secc,** *A. i.* Su akma.

**seccade,** *A. i.* [Secde'den] Üzerinde namaz kılınacak küçük halı.

**seccadenişin,** *F. s.* [Seccadenişîn] Seccadede oturan. Şeyh, İmam.

**seccan,** *A. i.* [Sicn'den] Gardiyan. Zindancı. Tomrukçu.

**secde,** *A. i,* Namazda eğilip yere kapanma, yüzünü yere sürme. *Secde-i sehv,* namaz sırasında yapılan bir yanlış için secdeye varma; *secde-i şükran,* büyük bir sevince karşılık yapılan secde.

**secdegâh, secdegeh,** *F. i.* [Secde-gâh] Secde edilecek yer.

**secencel, secencele,** *A. i.* Ayna.

**seciyye,** *A. i.* **1.** Tabiat. Huy, yaradılış. **2.** Fransızcadan *caractère* (karakter) karşılığı (XX. yy.).

**seda, sedi,** *A. i.* Meme [ç. **Sedaya**].

**sedab,** *A. i.* Sedef otu.

**sedacet,** *A. i.* Sadelik.

**sedad,** *A. i.* **1.** Doğruluk. Doğru ve haklı şey. **2.** Akıl.

**sedaya,** *A. i.* [Seda ç.] Memeler. *Zat-üs-sedaya.* (Zoo.) Memeliler.

**sedd,** *A. i.* **1.** Kapama. Tıkama. **2.** Engel olma. **3.** Büğet. **4.** Baraj. **5.** Engel. *Sedd-i nutk,* susma; *-ramak,* açlıktan ölmeyecek kadar yiyecek içecek.

**seddad,** *A. i.* **1.** Tıpa. **2.** Tampon, cerrah tıkacı.

**sedebiyye,** *A. i.* (Bot.) Sedefotugiller (XIX. yy.).

**sedi, seda,** *A. i.* Meme [ç. **Sedaya**].

**sedid, sedide,** *A. s.* [Sedad'dan] Doğru. Hak.

**sedin,** *A. s.* Etli, gövdeli, semiz (kimse).

**sedir.** *A. i.* Odanın üst tarafına konan minder ve yastıklı kerevit. *Sedir-i ezhar, -naz.*

**seele,** *A. i.* [Sail ç.] Dilenciler.

**sefahet,** *A. i.* **1.** Sonunu düşünmeden gereksiz yere elindekini harcama. **2.** Yasak şeylere, eğlence ve zevke düşkünlük.

**sefain,** *A. i.* [Sefine ç.] Gemiler. *Sefain-i harbiyye,* harp gemileri.

**sefalet,** *A. i.* **1.** Aşağılık, bakîrlik. **2.** Çok sıkıntıda yaşama. Yokluktan çekilen sıkıntı.

**sefaret,** *A. i.* Elçilik. Sefirlik.

**sefarethane,** *F. i.* [Sefaret-hane] Elçilik konağı.

**sefeh,** *A. i.* Akılsızlık.

**sefele,** *A. i.* [Sâfil ç.] Aşağıda bulunanlar, alçaklar.

**sefen,** *A. i.* Nasır. Siğil. Tavukgötü.

**sefer,** *A. i.* **1.** Yolculuk. **2.** Savaşa gitme. Savaş. **3.** Askerin savaşa hazır bulunma hali [ç. **Esfar**].

**seferber,** *F. s.* [Sefer-ber] Savaşa yollanmış veya yollanmak üzere bulunan (asker). Savaşa hazırlanmış (devlet).

**sefercel,** *A. i.* Ayva.

**seferî,** *A. s.* **1.** Yolculukla ilgili. **2.** Savaş ile ilgili. **3.** Bazı din buyruklarını hafifletici yolculuk ile ilgili.

**sefergüzin,** *F. s.* Yolculuk yapan, yol giden.

**seffak,** *A. s.* [Sefk'tan] Kan dökücü.

**sefid, sefide,** *F. s.* Ak. *Bahr-i Sefid,* Akdeniz.

**sefidac,** *F. i.* Üstübeç.

**sefih, sefihe,** *A. s.* İsrafçı. Malını düşünmeden harcayan. Akılsız. [ç. **Süfeha**].

**sefil, sefile,** *A. s.* [Sefalet'ten] **1** Sefaletçeken. Yoksul. Çok sıkıntıda. **2.** Alçak. **3.** Uslu tabiatlı. **4.** (Mec.) Orospu, fahişe.

**sefine,** *A. i.* **1.** Gemi. **2.** Çeşitli konuları olan kitap. *Sefine-i Nuh,* Nuhun gemisi; *sefinet-üş-şuâra,* (Ed.) Şiir mecmuası [ç. **Sefain, süfün**].

**sefir,** *A. i.* [Sefaret'ten] Elçi [ç. **Süfera**].

**sefk,** *A. i.* Dökme, akıtma. *sefk-i dima',* kan dökme. Kan dökücülük.

**sefl,** *A. i.* Çöküntü, tortu.

**seg, sek,** *F. i.* Köpek. İt.

**segâh,** *F. i.* Kürdî ile buselik arasında musiki makamı.

**segban, sekban,** *F. i.* **1.** (Yeniçeri örgütünde) Hafif asker. **2.** Av köpeklerine bakan kimse (Seymen).

**seh,** *F. s.* Üç. 3.

**seha',** *A. i.* (Ana.) Beyin zarı.

**sehab,** *A. i.* **1.** Bulut. **2.** Karanlık. **3.** Kalabalık uçuşan (çekirge gibi) böcek [ç. Sahaib].

**sehabe,** *A. i.* Tek bulut.

**sehafet,** *A. i.* Akılsızlık. Akıl hafifliği.

**sehai, sehaiyye,** *A. s.* Beyin zarına ait, onunla ilgili.

**sehaib,** *A. i.* [Sehabe ç.] Bulutlar.

**sehakâr,** *F. s.* [Seha-kâr] Cömert, eli açık [ç. **Sehakâran**].

**sehanet,** *A. i.* Sıcaklık.

**sehanet,** *A. i.* **1.** Kalınlık. **2.** Sıklık.

**sehavet,** *A. i.* Cömertlik. El açıklığı.

**sehaya,** *A. i.* [Seha' ç.] Beyin zarları.

**seher,** *A. i.* Gece uyumamak illeti. Uykusuzluk.

**seher,** *A. i.* Sabah açılmaya başladığı vakit. *Alesseher,* sabah erkenden [ç. **Eshar**]. (Ed. Cc.):

*Biseher* *pür-seher*
*cebhe-i seher* *reng-i seher*
*lika-yi seher* *şule-i seher*
*mecm-i seher*

**sehergâh,** *F. i.* [Seher-gâh] Seher zamanı. Sabahın erken zamanı. *Alı-i sehergâh,* sabahları edilen ah; geceyi bekleyerek geçirenlerin sabah ahları.

**seherhiz,** *F. s.* [Seher-hîz] Sabahları erken kalkan. Erkenci.

**seheri,** *A. s.* Sabah ve tan zamanıyle ilgili. *Mürg-i seheri,* bülbül.

**sehhaka,** *A. s.* Sevici kadın.

**sehhar, sehhare,** *A. s.* [Sihr'den] **1.** Büyücü. **2.** Büyü gibi bir kuvvetle çeken. Büyüleyici.

**sehl,** *A. s.* **1.** Kolay. **2.** *Sehl-i mümteni,* (Ed.) kolay ve sade göründüğü halde bulunup söylenmesi, benzeri yapılması güç olan.

**sehlen,** *A. zf.* Kolaylıkla. *Ehlen ve sehlen,* safa geldiniz.

**sehm,** *A. i.* **1.** Ok. **2.** Pay, **3.** Aksiyon [ç. **Esham, siham**].

**sehm,** *F. i.* Korku.

**sehmgîn,** *F. s.* [Sehm-gîn] Korkunç. Korkulu.

**sehmnâk,** *F. s.* [Sehm-nak] Korkunç, korkulu.

**sehpâ,** *F. i.* [Seh-pâ] Sehpa. Üç ayaklı (masa), sıpa.

**sehşenbih,** *F. i.* [Seh-şenbih] Üçüncü gün, salı.

**sehur,** *A. i.* Sahur.

**sehv,** *A. i.* Yanlış. *Sehv-i kalem,* yanlışlıkla yazma; *-mürettip,* dizgici yanlışı, *-tertip,* dizme yanlışı [ç. Sehviyyat].

**sehven,** *A. zf.* Yanlışlıkla. Yanılarak.

**sehy, sehiy,** *F. s.* **1.** Doğru, düz. **2.** Fidan gibi (boy).

**sek, seg,** Bk. SEG.

**sekaam,** *A. i.* Hastalık, illet [ç. **Eskam**].

**sekâbi,** *F. i.* [Sek-abi] Kunduz.

**sekebe,** *A. i.* Örme takke.

**sekebe,** *A. i.* (Başta olan) Kepek.

**sekb,** *A. i.* Su dökme.

**sekban, segban,** Bk. SEGBAN.

**sekenat,** *A. i., ç.* Durma(lar). duruş(lar). *Harekât ü sekenat,* (kımıldanmalar ve duruşlar) davranış.

**sekene,** *A. i.* [Sakin ç.] Oturanlar.

**sekerat,** *A. i., ç.* Sarhoşluk. *Sekerat-ül-mevt,* can çekişirken gelen kendinden geçme.

**sekîne, sekinet,** *A. i.* **1.** Karar, rahat, dinlenme. **2.** Yürek rahatlığı, kafa dinçliği. İnanç. **3.** Beni İsrail'e ihsan olunan bir mucize (Tabutla gezdirilir, kendilerine inanç, düşmanlarına korku verirdi).

**sekîl,** *A. s.* Çocuğunu kaybetmiş (ana).

**sekr,** *A. i.* Sarhoşluk.

**sekran** *A. s.* [Sekr'den] Sarhoş. [ç. Sükâra].

**sekre, sekret,** *A. i.* **1.** Sarhoşluk. **2.** Şaşkınlık, şiddet [ç. **Sekerat**].

**sekt,** *A. i.* **1.** Sesi soluk almadan durdurma. **2.** (Ed.) *sekt-i melih,* nazımda hareke düşüklüğünden ileri gelme ahenk kırıklığı.

**sekte,** *A. i.* **1.** Durgunluk, kesilme. **2.** Bozukluk, zarar. **3.** Kanın birdenbire durması. Damla.

**sektedar,** *F. s.* [Sekte-dar] Zarara uğrama.

**sel, sell,** Bk. SELL.

**sel'a,** *A. i.* Baştaki yarık.

**Selâcika,** *A. i.* [Selçuk ç.] Selçuklar.

**selâm,** *A. i.* **1.** Barış, rahatlık. **2.** Son, iyi ve hayırlı olma. **3.** Fani olmama, zevalsizlik (Tanrı sıfatı). **4.** Tanış. **5.** Selâm. *Dâr-üs-selâm, 1.* Cennet, *2.* Bağdat şehri; *Medine-üs-selâm,* Bağdat şehri.

**selâmet,** *A. i.* **1.** Salim olma. **2.** Emin olma. **3.** İyi son. **4.** Kurtulma. **5.** (Ed.) İbarenin düzgün ve doğru olması.

**selâse,** *A. s.* Üç.

**selâset,** *A. i.* (Ed.) Anlatıştaki kolaylık ve rahatlık. Kolay ve akıcı anlatış.

**selâsil,** *A. i.* [Silsile ç.] **1.** Zincirler. **2.** Zincirleme giden şeyler. **3.** Sıradağlar. *Selâsil-i müşgin,* sevgilinin saçı.

**selâsin, selâsun,** *A. s.* Otuz.

**selâtin,** *A. i.* [Sultan ç.] Sultanlar.

**selb,** *A. i.* **1.** Kapma, zorla alma. **2.** Kaldırma, giderme. **3.** Olumsuz hale koyma.

**selbi, selbiye,** *A. s.* Olumsuzlukla ilgili.

**selc,** *A. i.* Kar [ç. **Sülûc**].

**selcem,** *A. i.* Şalgam.

**Selçukî,** *A. s.* Selçuklu.

**seleb,** *A. i.* **1** Birinden kapılıp alınan şey. **2.** Birinden soyularak alınan şey.

**selef,** *A. i.* **1.** Bir yerde başka birinden önce bulunmuş olan kimse. **2.** Eski adam [ç. **Eslâf**].

**selem,** *A. i.* Peşin para ile veresiye mal alma.

**selh,** *A. i.* **1.** Yüzme, soyma. Derisini çıkarma. **2.** Arabî ayının son günü.

**selhhane,** *F. i.* [Selh-hane] Salhane.

**selika,** *A. i.* Güzel söyleme veya yazmadaki yetenek Düzgün ve temiz söyleme.

**selib,** *A. s.* Soyulmuş, giderilmiş. **2.** Tıraş olunmuş.

**selim,** *A. s.* [Selâmet'ten] Kusursuz. Sağlam. *Akl-i selim, hiss-i selim, tab-i selim, zevk-i selim.*

**selis,** *A. s.* [Selâset'ten] Düzgün. akıcı (anlatış).

**sell,** *A. i.* Yavaşça çekip çıkarma. Sıyırma. *Sell-i seyf,* kılıç çekme.

**selle,** *A. i.* Sele, sepet.

**selle,** *A. i.* **1.** Davar sürüsü. **2.** Yıkma.

**sellebaf,** *F. i.* [Selle-baf] Sepetçi.

**sellem,** *A. zf.* «Selâm etsin, selâmet versin» anlamıyle dualarda söylenir.

**selm,** Bk. SİLM.

**selsal,** *A. i.* Hafif, soğuk, tatlı su.

**Selsebil,** *A. i.* Cennette bir ırmak veya çeşme.

**selva,** *A. i.* Beni İsrail'in Tih sahrasında bulunduğu süre «men» ile beraber Tanrı ihsanı olan (bıldırcına benzer) kuş.

**selvet,** *A. i.* Yürek rahatı.

**sem,** *A. i.* Bk. SEMM.

**sem',** *A. i.* **1.** İşitme. **2.** Dinleme, kulak asma. **3.** Kulak.

**semâ,** *A. i.* Gök [ç. **Semavat**].

**sema',** *A. i.* İşitme.

**semacet,** *A. i.* Çirkinlik. Kötü görünüş.

**semaen,** *A. zf.* İşiterek.

**semahat,** *A. i.* Cömertlik, elaçıklığı.

**semai, semaiyye,** *A. s.* **1.** Kurala bağlı olmayan, işitilmekle öğrenilen. **2.** (*i.*) Özel makamı olan ve bir kıtalık bulunan şarkı.

**semai, semavi,** *A. s.* Bk. SEMAVİ.

**sem'an,** *A. zf.* **1.** İşiterek. **2.** Dinleyerek. *Sem'an ve taaten,* baş üstüne.

**seman, semaniyye,** *A. s.* Sekiz.

**semanet,** *A. i.* Semizlik, yağlılık.

**semanin, semanun,** *A. s.* Seksen.

**semavat,** *A. i.* [Sema ç.] Gökler.

**semavi, semaviyye,** *A. s.* **1.** Gökle ilgili. **2.** Tanrıdan olan, Tanrı işi.

**semek,** *A. i.* Balık [ç. **Esmak**].

**semen,** *F. i.* Yasemin. *Berg-i semen,* yasemin yaprağı.

**semen, semn,** *A. i.* Semizlik, yağlılık.

**semen,** *A. i.* Değer, tutar [ç. **Esman**].

**semenber,** *F. s.* [Semen-ber] Göğsü yasemin gibi beyaz. Yasemin göğüslü.

**semenbu,** *F. s.* [Semen-bu] Yasemin kokulu.

**semend,** *F. i.* **1.** Kula at. **2.** Çevik ve güzel at. *Semend-i hame,* kalemi çevik bir ata benzetme, eski yazıda çok geçerdi.

**semender,** *F. i.* **1.** Ateşte yaşar bir masal hayvanı (salamandre). **2.** Soğukluğuyle ün almış bir cins su kertenkelesi.

**semeni,** *A. i.* Tereyağı.

**semer,** *A. i.* Yemiş [ç. **Simar, esmar**].

**semerat,** *A. i.* [Semere ç.] Yemişler. Faydalar. Sonuçlar.

**semere,** *A. i.* **1.** Yemiş. **2.** Fayda, kâr. **3.** Sonuç, elde edilen şey. *Semere-i fuad,* evlât [ç. **Semerat**].

**semeredar,** *F. s.* [Semere-dar] **1.** Yemiş veren. **2.** Verimli, kârlı.

**semi',** *A. s.* [Sem'den] İşiten.

**semile,** *A. i.* **1.** Artmış, artık şey. **2.** Dere içinde kalan su artığı.

**semin,** *A. s.* Çok değerli, pahalı.

**semin, semine,** *A. s.* Semiz, yağlı.

**semir,** *A. i., s.* Arkadaş. Aynı nitelikte olan.

**semiy, semiyye,** *A. s.* Adaş, aynı adda olan.

**semm, sem,** *A. i.* Ağu, zehir. *Semm-i katil,* öldürücü etkide zehir; *semm-ül fâr,* sıçanotu [ç. **Sümum**].

**semmî, semmiyye,** *A. s.* Zehirli, zehirle ilgili.

**semmur,** *F. i.* Samur.

**semmuriyye,** *A. i.* Fransızcadan *mustélidées* (susamurugiller) karşılığı (XX. yy.).

**semn,** *A. i.* Tereyağı.

**semra,** *A. s.* Esmer.

**semt,** *A. i.* **1.** Yön, taraf. **2.** (Ast.) Açıklık. *Semt-i kadem,* (Ast.) ayakucu; *semt-ür-re's,* (Ast.) başucu.

**semuh,** *A. s.* [Semahat'ten] Çok cömert.

**semum,** *A. i.* Çölden geldiği için

sıcak ve zehirli olan rüzgâr, sam.

**sena, sina,** Bk. SİNA.

**sena',** *A. i.* Överek ve ululayarak niteleme [ç. **Esniye**].

**senabik,** *A. i.* [Sünbük ç.] At tırnakları.

**senabil,** *A. i.* [Sünbüle ç.] Başaklar.

**senahan,** *F. s.* [Sena-han] Birini öven, metheden.

**senakâr,** *F. s.* [Sena-kâr] Överek ve ululayarak niteleyen [ç. **Senakâran**].

**senakârane,** *F. s., zf.* Öven birine ait, onunla ilgili. Öven birine yakışır yolda.

**senakârî,** *F. s.* Öven birine ait. (Eski mektup yazışmada kullanılır deyim).

**senaver,** *F. s.* [Sena-ver] Öven.

**senaverane,** *F. s.* Birini övene ait, onunla ilgili.

**senaverî,** *F. s.* Birini övene ait, onunla ilgili.

**senaya,** *A. i.* [Seniyye ç.] Öndeki dört dişler.

**-senc,** *F. s.* «Tartan, ölçen, değerlendiren» anlamıyle kelimelere eklenir.

**sencab, sincab,** *F. i.* Sincap.

**sencide,** *F. s.* **1.** Tartılmış, ölçülü. **2.** İyi düşünülmüş, tam yerinde (söz).

**sendan,** *A. i.* Örs.

**sendanî,** *A. s.* Örs gibi, örsü andırır.

**sene,** *A. i.* Yıl [ç. **Senevat, sinîn, sünun**].

**sened,** *A. i.* **1.** Dayanılacak şey. **2.** Senet. **3.** Tapu. **4.** Kuvvetli, kanıt olacak söz [ç. **Senedat**].

**seneteyn,** *A. s.* İki yıl.

**senevat,** *A. i.* [Sene ç.] Yıllar.

**senevî, seneviyye,** *A. s.* Yılda bir olan veya bir yıl içinde olan.

**senevî,** *A. s.* [Sünai'den] Biri hayır öteki şer için olan iki tanrı sanısında bulunan.

**seng, senk,** *F. i.* Taş.

**sengdil,** *F. s.* [Seng-dil] Taş yürekli, acımaz.

**sengdilâne,** *F. zf.* Katı yürekli lere yakışır yolda.

**sengîn,** *F. s.* Taştan olan. *Dil-i sengin,* taştan yürek.

**sengistan,** *F. i.* Taşlık yer.

**senglâh,** *F. i.* Taşlık, taşı çok yer.

**sengsar,** *F. i.* Taşlama.

**seniy,** *A. s.* Yüce, yüksek.

**seniyye,** *A. i.* **1.** Öndeki dört tane diş [ç. **Senaya**].

**senk,** Bk. SENG.

**sepa,** *F. i.* Sehpa.

**seped,** *F. i.* Sepet.

**sepenz,** *F. i.* Üzerlik tohumu.

**sepid,** *F. s.* Ak.

**sepidedem,** *F. i.* Sabah aydınlığı.

**ser,** *F. i.* **1.** Baş, kafa, kelle.

**2.** Baş, başkan. **3.** Tepe, doruk. **4.** Uç, kenar. **5.** Son. nihayet.

**ser-**, *F. s.* «Baş, başkan» anlamıyle kelime başlarına katılır. *Serkâtip, sermuharrir.*

**sera**, **1.** Toprak. **2.** Yeryüzü. *Eyn-es-sıra ves-sureyya, yer* nerede, ülker nerede?; *fevk-es-sera*, toprak üstü; *taht-es-sera*, toprak altı.

**-sera**, *F. s.* «Şarkı söyleyen, terennüm eden» anlamıyle kelimelere katılır. *Nağmesera, suhansera.*

**serab**, *F. i.* Sıcak günlerde çorak yerlerde gündüz ortasında su gibi görünen buğu, sis. Alkım salkım.

**serabil**, *A. i.* [Sirbal ç.] Gömlekler.

**serabistan**, *F. i.* **1.** Serap görünen yer. **2.** Bu dünya.

**seraçe**, *F. i.* Küçük saray, saraycık.

**seradik**, *A. i.* **1.** Saray perdesi. **2.** Padişahın çadırı.

**seragaz**, *F. i.* [Ser-agaz] Yeniden başlama. Baştan başlama.

**serah**, *A. i.* (Eşini) Boşama.

**serahenk**, *F. i.* [Ser-ahenk] Çalgı takımı başı. Orkestra şefi [ç. **Serhengân**].

**serair**, *A. i.* [Serire ç.] Gizli şeyler.

**seramed**, *F. s.* [Ser-amed] Başta gelen. Başta bulunan, başkan [ç. **Seramedan**].

**serapâ**, *F. s., zf.* Baştan ayağa, bütün, hep.

**seraperde**, *F. i.* **1.** Saray perdesi. Bir büyük konağın kapısında veya harem ile selâmlık arasındaki büyük perde. **2.** Padişah çadırı. **3.** Çadır perdesi, tozluk.

**serar, serare**, *A. i.* Ayın son gecesi.

**serari**, *A. i.* [Süriyye ç.] Cariyeler, odalıklar.

**seraser**, *F. s., zf.* Baştan başa, bütün. Bidüziye.

**serasime**, *F. s.* Sersem.

**serasimegi**, *F. i.* Sersemlik.

**serasker**, *F. i.* [Ser-asker] **1.** Asker, ordu komutanı (Yeniçeri zamanında). **2.** Millî savunma bakanı (Tanzimat'tan sonra).

**seraskeri**, *F. s.* (Tanzimat'tan sonra) Seraskerlik le ilgili, Millî Savunma Bakanlığına ait. *Bab-i Seraskeri*, (Serasker kapısı) Serasker dairesi, İstanbul'da şimdiki Üniversite binası.

**seravil**, *A. i.* [Serval ç.] İç donları. Şalvarlar.

**seray**, *F. i.* **1.** Saray. **2.** Büyük konak. **3.** Hükümet konağı.

**seraya**, *A. i.* [Seriyye ç.] Düşman üzerine gönderilen asker müfrezeleri.

**seraydar,** *F. i.* Ayvaz. Büyük yerlerde yemek ve sofra işlerine bakan kimse.

**serayende,** *F, s.* Şarkıcı. Şarkı söyleyen [ç. **Serayendegân**].

**serazad,** *F. s.* [Ser-azad] Serbest, hür, başı boş.

**serb,** *A. i.* Bağırsakları saran yağ, İçyağ [ç. **Sürub**].

**serbaz,** *F. s.* [Ser-baz] **1.** Korkusuz. Cesaretli. **2.** İran'da bir sınıf asker [ç. **Serbazan**].

**serbazi,** *F. i.* Cesurluk, yiğitlik.

**serbeceyb,** *F. s.* [Ser-be-ceyb] Utanma veya keder etme, yahut düşünmekten başı göğsü üzerine sarkmış olan.

**serbeha,** *F. i.* [Ser-beha] Baş pahası. Diyet, haraç.

**serbend,** *F. i.* [Ser-bend] Başa sarılan veya bağlanan şey.

**serbeser,** *F. s., zf.* Baştan başa, büsbütün.

**serbest,** *F. s.* **1.** Başı boş. Kayıtsız, istediği gibi davranan. **2.** Sıkılmayan. Engelsiz.

**serbestane,** *F. zf.* Serbestçe.

**serbeste,** *F. s.* Başı bağlı veya örtülü. Gizli.

**serbestî,** *F. i.* Serbestlik.

**serbestiyet,** *F. i.* Serbestlik.

**serbesücud,** *F. s.* Secde edici. Başını yere değdirici.

**serbezemin,** *F. s.* Başı yere eğilmiş olan.

**serbülend,** *F. s.* [Ser-bülend] Başı yüksek. Yüce [ç. **Serbülendan**].

**serbülendî,** *F. i.* Başı yükseklik. Yücelik.

**serc,** *A. i.* Eyer [ç. **Süruc**].

**serçeşme,** *F. i.* [Ser-çeşme] **1.** Çeşme başı. Pınar, su başı. **2.** (Tanzimat'tan önce) Yardımcı askerin maddî işlerine bakan kimse. **3.** Pîr. Baş.

**serd,** *F. s.* **1.** Soğuk. **2.** Sert. **3.** Kaba, hoyrat.

**serd,** *A. i.* (Sözü) birbiri ardınca düzgün ve iyi söyleme.

**serdab,** *F. i.* Çok sıcak zamanlarda sığınılacak yeraltı odası.

**serdabe,** *F. i.* Bk. SERDAB.

**serdade,** *F. s.* Baş vermiş, baş göstermiş olan.

**serdar,** *F. i.* Asker başı, komutan. *Serdar-i ekrem,* başkomutan.

**serdarî,** *F. i.* **1.** Serdarlık. **2.** (*s.*) Serdarlığa lâyık, serdarlıkla ilgili.

**serdefter,** *F. s.* [Ser-defter] Defterin başında yazılı olan. En başta olan, ileri geçen.

**seref,** *A. i.* Boş yere harcama. İsraf.

**serefkende,** *F. s.* [Ser-efkende] Başını eğen.

**serefraz, serfiraz,** *F. s.* [Serefraz] Başını yükselten, benzerlerinden üstün olan.

**serencam,** *F. i.* [Ser-encam] Son, sonuç. Başa gelen şey sonucu.

**sereka,** *A. i.* [Sarik ç.] Hırsızlar.

**seretan,** *A. i.* **1.** Yengeç, çağanoz. **2.** Yenirce hastalığı. **3.** (Ast.) Güneşin haziran 22'de girdiği Yengeç burcu.

**serfiraz, serefraz,** Bk. SEREFRAZ.

**serfüru,** *F. s.* [Ser-füru] Başeğme. Söz dinleme.

**serfürubürde,** *F. s.* [Ser-fürubürde] Başeğmiş.

**sergerdan,** *F. s.* [Ser-gerdan] Başı dönmüş. Sersem.

**sergerdanî,** *F. i.* Başı dönme. Sersemlik.

**sergerm,** *F. s.* [Ser-germ] Başı kızmış, kızgın. Coşmuş, sarhoş [ç. **Sergerman**].

**sergeşte,** *F. s.* [Ser-geşte] Başı dönmüş, sersem, şaşkın [ç. **Sergeştekân**].

**sergîn,** *F. i.* Gübre, fışkı.

**sergiran,** *F. s.* [Ser-giran] Başı ağır, sersem. Ziyadece sarhoş.

**sergiranî,** *F. i.* Sarhoşluk. Mahmurluk.

**sergüzeşt,** *F. i.* [Ser-güzeşt] Bir insanın başından gelip geçen şey.

**serhadd,** *F. i.* [Ser-hadd] Serhat. Sınır.

**serhaddar,** *F. i.* [Ser-hadd-dar] Sınır muhafızı [ç. **Serhaddarân**].

**serhan,** *A. i.* (Yırtıcı hayvanlardan) Kurt.

**serhayl,** *F. i.* [Ser-hayl] **1.** Kervan başı. **2.** Baş, başkan.

**serhas,** *F. i.* Eğreltiotu.

**serhasiye,** *A. i.* (Bot.) Eğreltiotugiller.

**serheng,** *F. i.* Çavuş. Yasakçı. [ç. **Serhengân**].

**serhoş,** *F. s., i.* [Ser-hoş] Sarhoş [ç. **Serhoşan**].

**serhoşane,** *F. zf.* Sarhoşça, sarhoş gibi.

**seri', seria,** *A. s.* [Sür'at'ten] Çabuk. *Seri-ül-hareke,* hızlı giden; *seri-üz-zeval,* çabuk kaybolan, süreksiz.

**serian,** *A. zf.* Çabuk olarak.

**serimu,** *F. zf.* Kıl kadar.

**serir,** *A. i.* **1.** Yatacak yer. **2.** Taht.

**serirâra,** *F. s.* [Serir-âra] Tahtı süsleyen. Tahtta oturan.

**serire,** *A. i.* Gizli şey [ç. **Serair**].

**seriri, seririye,** *A. s.* Fransızcadan *clinique* karşılığı olarak (XIX. yy.).

**seririyat,** *A. i. ç.* Hastanelerde hasta yatakları yanında hekimler tarafından öğrencilere verilen hekimlik dersleri.

**seriyye,** *A. i.* Düşman üzerine yollanan asker takımı.

**serkâr,** *F. i.* [Ser-kâr] İş başı. Müdür. Kâhya.

**serkâtib,** *F. i.* [Ser-kâtib] (Tanzimat'tan sonra) Mabeyin kâtiplerinin başı.

**serkerde,** *F. i.* **1.** (Kötü anlamda) Bir topluluk başı. **2.** Gönüllü asker başı.

**serkeş,** *F. s.* Baş kaldıran. İnatçı, dik başlı, itaatsiz.

**serkeşane,** *F. s., zf.* İtaatsizlikle, inatla.

**serkeşi,** *F. i.* İnatçılık. İtaatsizlik.

**serkûb,** *F. i.* [Ser-kûb] **1.** Başa vurma. **2.** Başa vuracak şey.

**serlevha,** *F. i.* [Ser-levha] Başlık.

**serma,** *F. i.* Kış. Soğuk.

**sermadide,** *F. s.* [Serma-dide] Pek üşümüş, donmuş.

**sermaye,** *F. i.* **1.** Anamal. **2.** Bir malın malolduğu değer. **3.** Bilgi, ustalık.

**sermayedar,** *F. i.* [Sermaye-dar] Sermaye sahibi. Sermayesi olan.

**sermed,** *A. i.* Hep sürerlik. Hiç yok olmama.

**sermedi, sermediyye,** *A. s.* Sonu olmayan, baki, sürer durur.

**sermediyyet,** *A. i.* **1.** Bakilik. Sürerlik. **2.** (Fel.) İlksizlik.

**sermest,** *F. i.* [Ser-mest] Sarhoş.

**sermesti,** *F. i.* Sarhoşluk.

**sermuharrir,** *F. i.* [Ser-muharrir] Başyazar.

**sermüneccim,** *F. i.* [Ser-müneccim] Müneccimbaşı.

**sername,** *F. i.* [Ser-name] **1.** Mektup başlığı. **2.** Yazı başlığı, adı. **3.** Bir *topluluğun* başı.

**sernigûn,** *F. i.* [Ser-nigûn] **1.** Başaşağı. tersine dönmüş. **2.** Talihsiz.

**sürnüvişt,** *F. i.* [Ser-nüvişt] **1.** Başa yazılan, alın yazısı. **2.** Başlık, yazının adı.

**serpaş,** *F. i.* Çomak. Gürz.

**serpençe,** *F. i.* Kuvvetli, güçlü kimse, zorluk.

**serpuş,** *F. i.* [Ser-puş] Başa giyilecek şey.

**serra,** *A. i.* Genişlik, bolluk, rahatlık hali.

**serrac,** *A. i.* Saraç.

**serrişte,** *F. i.* [Ser-rişte] **1.** İp ucu. **2.** Tutamak.

**serseri,** *F. s., i.* **1.** Başıboş. **2.** İşsiz güçsüz. **3.** Kayıtsız, düşüncesiz.

**serseriyane,** *F. zf.* Serserice.

**serşar,** *F. s.* **1.** Dökülecek derecede dolu. **2.** Çok, taşkın.

**sertab,** *F. s.* İnatçı.

**sertac,** *F. i.* [Ser-tac] **1.** Baş tacı, başa giyilen taç. **2.** Çok sayılan kimse, baş tacı edilecek değerde kimse.

**sertaser, serteser,** *F. s., zf.* Baştan başa, hep, bütün.

**sertîz,** *F. s.* [Ser-tîz] Ucu sivri, keskin.

**serv,** *F. i.* **1.** Servi, selvi. **2.** (Mec.) Sevgilinin boyu bosu. *Serv-i simîn,* (gümüş, selvi) ay ışığının denizde yaptığı ışıktan yol.

**server,** *A. s.* Baş, başkan. Bir takımın en ileri geleni. *Server-i enbiya, -kâinat,* (peygamberlerin, kâinatın en ilerdeki kimsesi) Muhammet peygamber.

**serveri,** *F. i.* Başlık, başkanlık. Ululuk.

**servet,** *A. i.* **1.** Zenginlik. **2.** Zenginliği meydana getiren şey. *İlm-i servet,* sonraları «iktisat» sözüyle karşılanan *économie* karşılığı (XIX. yy.).

**servistan,** *F. i.* Selvilik.

**servnaz,** *F. i.* Selvilik.

**servnaz,** *F. i.* [Serv-naz] Dalları yana sarkan selvi.

**servsehiy,** *F. i.* Doğru büyümüş iki daldan servi. (Güzellerin boyu buna benzetilir.)

**serzede,** *F. s.* [Ser-zede] Baş vurmuş, baş göstermiş.

**serzeniş,** *F. i.* [Ser-zeniş] Başa kakma. Çıkışma, tekdir.

**serzenişkâr,** *F. s.* [Serzeniş-kâr] Başa çıkan, çıkışan, sitem eden.

**setare, sehtâre,** *F. i.* **1.** Üç telli saz. **2.** Düzen, uyum.

**setîr, setire,** *A. s.* [Setr'den] Gizli, örtülü. Kapalı.

**setr,** *A. i.* Örtme. kapama. *Setr-i avret,* ayıp yerlerini kapama.

**settar,** *A. s.* [Setr'den] Örten. *Settar-ül-uyub,* ayıpları (günahları) örten, bağışlayan. (Tanrı.)

**seva, siva,** *A. s.* Bir, eşit, denk.

**sevab,** *A. i.* **1.** İyi bir davranışa karşı tanrı ödülü. **2.** Hayırlı davranış.

**sevabık,** *A. i.* [Sabıka ç.] Geçmiş şeyler.

**sevabit,** *A. i.* [Sabite ç.] Sabiteler. Gök cisimleri, yıldızlar.

**sevad,** *A. i.* **1.** Karanlık. **2.** Yazı karalama. **3.** Uzaktan karaltı halinde görülen kalabalık. **4.** Bir şehrin etrafı, bağ, bostanlar. *Sevad-i a'zam,* ulu şehir; *sevad-ül-ayn,* gözbebeği; *sevad-ül-kalb,* yüreğin ortasında var sayılan kara benek; *teksir-i sevad,* boş yere yazı yazma.

**sevadhân,** *F. s.* [Sevad-hân] Yazı okuyabilen, acemi.

**sevafil,** *A. i.* [Safil ç.] Aşağılar, alçaklar.

**sevahil,** *A. i.* [Sahil ç.] Kıyılar.

**sevaim,** *A. i. ç.* Başı boş otlayan hayvanlar.

**sevakıb,** *A. i.* [Sakıbe ç.] Parlak yıldızlar.

**sevakıt,** *A. i.* [Sakıt ç.] Düşükler, düşmüşler. *Sevakıt-i fâtiha,* Fatiha suresinde bulunmayan harfler.

**sevalif,** *A. i.* [Salif, salife ç.] Geçmişler. Geçmiş insanlar.

**sevamm,** *A. i.* [Sanım ç.] Zehirleyici şeyler.

**sevanih,** *A. i.* [Saniha ç.] Yüreğe doğan fikirler.

**sevatı',** *A. i.* [Satı' ç.] Belli ve yüksek olan şeyler.

**sevb,** *A. i.* Giyecek şey [ç. **Esvab, siyab**].

**sevda,** *F. i.* Sevgi.

**sevda',** *A. i.* **1.** İnsanı meydana getiren dört hılttan biri. **2.** Bu hılttan meydana gelen düşünce, merak. **3.** Aşk, sevgi. **4.** Aşırı sevgiden ileri gelen bir çeşit hastalık. **5.** İstek, heves. **6.** Kara.

**sevdager,** *F. s.* [Sevda-ger] **1.** Sevdalı. **2.** Tüccar, bezirgân.

**sevda-perest,** *F. s.* **1.** Tamahkâr. **2.** Pek düşkün, tutkun.

**sevdavi,** *A. s.* **1.** Meraklı, kuruntulu. **2.** Sevda ile ilgili.

**sevdazede,** *F. s.* [Sevda-zede] Sevdalı, âşık.

**sevgend, sevkend,** *F. i.* Ant, yemin.

**seviy,** *A. i.* **1.** Düz, doğru. **2.** Bir, birlikte.

**seviyye,** *A. i.* **1.** Düzlük, doğruluk. **2.** Birlik, beraberlik. *Ales-seviyye,* eşit olarak.

**sevk,** *A. i.* **1.** Öne katıp sürme. **2.** Bir sonuca bağlama. **3.** Gönderme.

**sevkıyyat,** *A. i. ç.* Asker, yiyecek, içecek, asker eşyası gönderme işleri.

**sevr,** *A. i.* **1.** Öküz, boğa. **2.** (Ast.) Boğa burcu.

**sevseniyye,** *A. i.* (Bot.) Süsengiller (XIX. yy.).

**sevvab,** *A. i.* Esvap satan, elbiseci.

**seyadet, siyadet,** *A. i.* Bk. SİYADET.

**seyahat, siyahat,** *A. i.* Yolculuk .

**seyelân,** *A. i.* **1.** Akma. **2.** (Coğ) Sellenme. **3.** (Fiz.) Akı.

**seyf,** *A. i.* Kılıç [ç. **Esyaf, süyuf**].

**seyfi, seyfiyye,** *A. s.* **1.** Kılıçla ilgili, askerliğe ait. **2.** Kılıç şeklinde.

**seyl,** *A. i.* **1.** Sel. **2.** Şiddetle gelen şey. *Seyl-ül-arim,* Seba şehrini batıran ünlü sel.

**seylâb, seylâbe,** *F. i.* Sel. su.

**seylhiz,** *F. s.* [Seyl-hîz] Taşkın ve coşkun.

**seyr,** *A. i.* **1.** Yürüme, yürüyüş, gitme. **2.** Yolculuk. **3.** Gezme, gezinme. **4.** Eğlenmek için bakma. **5.** Uzaktan bakıp karışmama. **6.** Gezile-

cek, görülecek şey. *Seyr fil-menam,* uyurgezerlik.

**seyran,** *F. i.* **1.** Gezinme. **2.** Bakıp görme, gözden geçirme.

**seyrangâh,** *F. i.* [Seyran-gâh] Seyir yeri. Gezme yeri, gezi.

**seyrüsefer,** *A. i.* [Seyr-ü-sefer] Gidiş geliş. Trafik.

**seyyaf,** *A. i.* [Seyf'ten] **1.** Kılıçlı. **2.** Kılıççı. **3.** Cellât.

**seyyah,** *A. i.* [Seyahat'ten] Seyyah. Yolcu [ç. **Seyyahîn**].

**seyyâhûn,** *A. i.* Seyyahlar, turistler.

**seyyahatname,** *A. i.* [Seyahatname] Bir seyyahın gezip gördüğü yerler ve şeylere ait yazdığı kitap.

**seyyal,** *A. s.* [Seyelân'dan] **1.** Akan, akıcı, sıvı. **2.** (Fiz.) Akışkan.

**seyyale,** *A. i.* Akan şey. Sıvı cisim. *Seyyale-i berkiye,* elektrik akımı (XIX. yy.).

**seyyanan,** Bk. SİYYAN.

**seyyar, seyyare,** *A. s.* [Seyr'den] **1.** Gezen, dolaşan. **2.** Yerli olmayıp istenilen tarafa taşınabilen. **3.** (Ast.) Durmayıp yer değiştiren gök cismi.

**seyyare,** *A. i.* (Ast.) Güneş çevresinde dolaşan gezegen [ç. **Seyyarat**].

**seyyiat,** *A. i.* [Seyyie ç.] **1.** Kötülükler. **2.** Suçlar, günahlar. **3.** Kötülük karşılığı çekilenler.

**seyyib, seyyibe,** *A. i.* Dul kadın.

**seyyid,** *A. i.* **1.** Efendi, ağa. **2.** Muhammet peygamberler soyundan olan kimse [ç. **Sadât**].

**seyyie,** *A. i.* **1.** Kötülük. **2.** Suç, günah. **3.** Kötülük karşılığı çekilen sıkıntı.

**seza,** *F. s.* Uygun, yaraşır.

**sezabiyye,** *A. i.* (Bot.) Sedefotugiller (XX. yy.).

**sezavar,** *F. s.* Uygun, yaraşır.

**sıbag,** *A. i.* **1.** Boya. **2.** Yaradılış.

**sıbg, sıbga,** *A. i.* **1.** Boya. **2.** Hıristiyanların vaftizi. **3.** Din, mezhep. **4.** İspirtoda eritilmiş boya maddesi. **5.** (Kim.) Tentür.

**sıbt,** *A. i.* Torun. Evlât evlâdı [ç. **Esbat**].

**Sıbteyn,** *A. i.* (İki torun) Muhammet peygamberin iki torunu Hasan ile Hüseyin.

**sıbyan, sübyan,** *A. i.* [Sabi ç.] Çocuklar.

**sıdak, sadak,** *A. i.* Kadın eşe verilen nikâh parası.

**sıddîk, sıddıka,** *A. s.* [Sıdk'tan] Pek doğru, hiç yalan söylemez.

**sıdk,** *A. i.* **1.** Doğruluk. Gerçeklik. **2.** Yürek temizliği.

**sıfât,** *A. i.* [Sıfat ç.] Sıfatlar. *Sıfât-i adediye,* sayı sıfatları, sayılar; *-istifhamiyye,* soru sıfatları; *-işariyye,* işaret sı-

fatları; *-mübheme,* belgisiz sıfatlar; *-tavsifiyye,* niteleme sıfatları; *-tâyiniyye,* belirtme sıfatları.

**sıfat,** *A. i.* [Vasf'tan] **1.** Bir şahıs veya nesnenin geçici hali. **2.** Lakap, ünvan. **3.** Surat. **4.** (Gra.) Bir şahıs veya nesnenin geçici hal ve niteliğini gösteren kelime.

**Sıffiyn,** *A. i,* Fırat dolaylarında Rakka yakınında bir yer olup Ali ile Muaviye arasında geçen savaştan ün almıştır.

**sıfr,** *A. i.* Sıfır. *Sıfr-ul-yed,* eliboş.

**sıhhat,** *A. i.* **1.** Gerçeklik. **2.** Sağlamlık. **3.** Doğruluk. **4.** Sağlık.

**sıhhî, sıhhiyye,** *A. s.* **1.** Sağlıkla, sağlamlıkla ilgili. **2.** Hekimliğe ait.

**sıhhiyye,** *A. i.* Hekimlik işleri, sağlık işleriyle uğraşan daire.

**sıhhiyun,** *A. i.* Hekimlerin sağlık koruma işine önem veren kısmı (eskiden).

**sıhr,** *A. i.* Güvey, enişte, evlenmekle akraba geçerliğine kavuşan kimse.

**sıhrî,** *A. s.* Evlenmeden ileri gelen (akrabalık).

**sıhriyyet,** *A. i.* Evlenmeden ileri gelen akrabalık.

**sıkaye,** *A. i.* Su içecek kab.

**sıkayet,** *A. i.* Kâbe sakalığı, zemzem dağıtma işi.

**sıklet,** *A. i.* **1.** Ağırlık. **2.** Sıkıntı.

**sıkt,** *A, i.* Ölü düşen çocuk.

**sıla,** *A. i.* [Vasl'dan] **1.** Ulaşma. **2.** Yurdu, hısım akrabayı gidip görme. **3.** (Gra.) Bağ-fiil.

**sımah,** *A. i.* Kulak deliği.

**sımam, sımame,** *A. i.* **1.** Tıpa, tıkaç. **2.** Kan damarlarında tıkanıklık yapan kan pıhtısı.

**sımt,** *A. i.* Dizi. Diziye konulmuş şey.

**sınaat,** *A. i.* **1.** İnsan ihtiyaçlarından her hangi birini meydana getirmek için yapılan iş. **2.** Pratikle de elde edilen bilgi. **3.** Ustalık [ç. **Sanayi**].

**sınab,** *A. i.* Hardal terbiyesi.

**sınaî, sınaiyye,** *A. s.* **1.** Sanat ve sınaat ile ilgili. **2.** Doğadan olmayan, yapma. İnsan yapısı.

**sındid,** *A. i., s.* Baş, başkan, ileri gelen [ç. **Sanadid**].

**sınf, sınıf,** *A. i.* Sınıf [ç. **Esdaf**].

**sırat,** *A. i.* **1.** Yol. **2.** Cennete geçilmek üzere cehennemin üzerinde kurulmuş pek dar ve zor geçilir köprü. **3.** (Mec.) Çetin ve korkulu yol. *Sırat-i müstakim,* doğru yol, Hak dini.

**sırf,** *A. s.* **1.** Katıksız, halis. **2.** Büsbütün. **3.** (*Zf.*) Ancak, yalnız.

**sırr,** *A. i.* **1.** Gizli söz, gizli iş.

**2.** İnsan aklının eremediği Tanrı hikmeti. *İfşa-yi sırr*, gizli bir şeyi açığa vurma; *ketm-i sırr*, sır saklama [ç. **Serair**].

**sırran,** *A. zf.* Gizli olarak, gizlice.

**sırrî,** *A. s.* Gizlilikle ilgili. Bir ara *mystique* kelimesine karşılık kullanılmıştır.

**sıyag,** *A. i.* [Sıyga ç.] Sıygalar, kipler. *Sıyag-i inşaiyye*, dilek kipleri.

**sıyagat,** *A. i.* Kuyumculuk.

**sıyam,** *A. i.* Oruç. *Hal-i sıyam*, oruç hali; *şehr-i sıyam*, oruç ayı (ramazan ayı).

**sıyanet,** *A. i.* Koruma.

**sıyasi,** *A. i.* [Sıysa ç.] **1.** Kaleler. **2.** Köşkler. **3.** Sığınacak yerler.

**sıyga,** *A. i.* (Gra.) Kip; fiilin çekiminden meydana gelen şekillerin her biri. *Sıyga-i ihbariyye*, bildirme kipi; *-iltizamiyye*, istek kipi; *-rabtiyye*, ulaç, bağ-fiil [ç. **Sıyag**].

**sıyt,** *A. i.* **1.** İyi ün. **2.** Çatırtı patırtı gibi ses.

**si,** *F. s.* Otuz. *Si vü dü*, otuz iki.

**sia,** *A. i.* [Vüs'at'ten] Genişlik. Bolluk.

**siayet,** *A. i.* Koğuculuk. Bir kimseyi başka birine çekiştirme, dedikodu.

**sîb,** *F. i.* Elma. *Sîb-i zenahdan*, sevgilinin çenesi.

**siba',** *A. i.* [Sebu ç.] Yırtıcı hayvanlar.

**sibak,** *A. i.* [Sebk'tan] **1.** Bir şeyin üst tarafı, geçmişi. **2.** Bağ, bağlantı. *Siyak ü sibak*, sözün (öncesiyle sonrası) gelişi.

**sical,** *A. i.* [Secl ç.] Büyük, dolu su kovaları.

**sicill,** *A. i.* **1.** Şeriat mahkemelerinde karar ve buyrukların kaydedildikleri defter. **2.** Memurların iş ve güçleriyle bunlarda olan değişikliklerin kaydedildiği yer [ç. **Sicillât**].

**sicn,** *A. i.* **1.** Zindan. **2.** Cezaevi. **3.** Tomruk [ç. **Sicîn, sucun**].

**sidad,** *A. i.* Fransızcadan *tampon* karşılığı olarak (XIX. yy.).

**sidre,** *A. i.* **1.** Arabistan kirazı. **2.** Arş-i âzam altında ve kürsü karşısında olan ve yedinci kat gökte bulunan bir makam. *Sidret-ül-müntehâ*, o yerin adı.

**sidrenişinan,** *F. i.* [Sidre-nişinan] Sidre'de bulunan melekler.

**sifad,** *A. i.* Hayvanların çiftleşmesi.

**sifal, sifale,** *F. i.* Topraktan yapılmış (çanak çömlek gibi) şey.

**sifalin,** *F. i.* Çamurdan yapılma şey. Çanak, çömlek.

**sifariş,** *F. i.* Ismarlama. Sipariş.
**sifle,** *A. s.* Alçak. Terbiyesiz.
**sifleкâm,** *F. s.* [Sifle-kâm] Bayağıların işine yarayan.
**sifleperver,** *F. s.* [Sifle-perver] Bayağı, alçak kimseleri kullanan, onlara taraflı olan.
**sifr,** *A. i.* **1.** Kitap, yazılmış şey. **2.** Kitap cildi. **3.** Tevrat'ın beş kitabından her biri.
**sigaar,** *A. i.* [Sagir ç.] Küçükler.
**sigâl,** *F. i.* Düşünme. Fikir. *Bedsigâl,* kötü düşünceli; *niksigâl,* iyi düşünen [ç. **Sigâlân**].
**sigâliş,** *F. i.* Düşünüş, kuruş.
**sigar,** *A. i.* Küçüklük. *Sigar-i sinn,* yaş küçüklüğü.
**sih,** *F. i.* Demir şiş.
**siham,** *A. i.* [Sehm ç.] Oklar.
**sihan, salın,** *A. i.* Kalınlık. İçi boş şeyin kalınlığı.
**sihr,** *A. i.* **1.** Büyü. **2.** Büyü kadar etkili şey, fettanlık. **3.** Şiir ve güzel söz söyleme gibi insanı bağlayan sanat ki böylesine *sihr-i helâl* (haram olmayan büyücülük) derler.
**sihramiz,** *F. s.* [Sihr-âmiz] Büyü gibi, üstün etkili.
**sihirbaz,** *F. s., i.* Büyücü.
**sihirbazane,** *F. zf.* Büyücülükle, büyücü gibi.
**sihrî,** *A. s.* Büyü ile ilgili.
**sika,** *A. i.* [Vüsuk'tan] **1.** İnanç. Güven. **2.** İnanılır, güvenilir kimse [ç. **Sikat**],
**sikke,** *A. i.* **1.** Para üzerine vurulan damga. **2.** Damgalanmış para. **3.** Düz sokak veya yol.
**sikkezen,** *F. i.* [Sikke-zen] Para kesen ustalardan her biri.
**sikkin,** *A. i.* Bıçak.
**sîl,** *F. i.* Sel.
**sil'a,** *A. i.* **1.** Bedende olan ur. **2.** Ticaret malı. **3.** Sülük.
**silâh,** *A. i.* Savaş aleti.
**sîlî,** *F. i.* Tokat. Şamar.
**silk,** *A. i.* **1.** İplik. **2.** Dizi, sıra. **3.** Sıra, tertip. **4.** Yol. Tutulan yol, meslek.
**sill,** *A. i.* Verem.
**silm, selm,** *A. i.* Barış. Barışıklık.
**sils,** *A. s.* **1.** Kolay, hafif. **2.** Yumuşak. *Sils-il-bevl,* sidiğini tutamama hastalığı.
**silsile,** *A. i.* **1.** Zincir. **2.** Birbirine bağlı bir sıra meydana getiren şey. **3.** En yukarıdan en aşağıya doğru sıralanma ve düzenlenme. **4.** Babadan çocuğa sıra ile yazılarak meydana getirilen kütük.
**silsilename,** *F. i.* [Silsile-name] Ünlü kimselerin kuşaklarını göstermek için yazılmış kitap, yapılmış levha.
**sîm,** *F. s.* **1.** Gümüşten. **2.** Sırmadan.
**sima,** *A. i.* Beniz, çehre.
**sima',** *A. i.* **1.** Çalgı dinleme çalgılı tören.

**sîmab,** *F. i.* [Sim-âb] Civa.

**sîmar,** *A. i.* [Semer ç.] Yemişler.

**-simat,** *A. i., ç.* Damgalar, işler.

**simat,** *A. i.* **1.** Sofra. **2.** Yemek.

**simber,** *F. s.* [Sîm-ber] Göğsü gümüş gibi beyaz.

**sime,** *A. i.* **1.** Nişan. İz. **2.** Damga. **3.** Fransızcadan *schéma* (şema) karşılığı (XX. yy.).

**simeviyye,** *A. s.* Fransızcadan *schimatique* karşılığı (XX. yy.).

**simhak,** *A. i.* (Ana.) Kemikleri örten ince deri veya zar.

**sîmîn,** *F. s.* **1.** Gümüşten. **2.** Gümüş gibi beyaz, gümüş gibi saf.

**sîmkeş,** *F. i.* [Sîm-keş] Hadden gümüş tel çeken sanatçı.

**simsar,** *A. i.* Simsar, komisyoncu.

**simsim,** *A. i.* Susam.

**sîmten,** *F. s.* [Sim-ten] Gümüş bedenli.

**Simürg,** *F. i.* Kaf dağında bulunduğu söylenen masal kuşu. Anka.

**simya',** *A. i.* Eski kimya.

**sin,** *A. i.* «s» harfinin Arap alfabesindeki sesi, noktasızlığından dolayı; *sin-i mühmele* de denir.

**sin,** Bk. SİNN.

**Sina',** *A. i.* Arap yarımadasının Mısır ile birleştiği yerde bir üçken gibi olan yarımada. Mısır'dan çıkan Beni İsrail kırk yıl buradaki çölde dolaşmış, Musa peygamber buradaki Tur-i Sina'da Tanrı hitabına nail olmuştur.

**sina',** *A. i.* Çeşitleri olan bir ot. *Sinâ-i Mekki* (sürgün için kullanılan) sinameki.

**sinan,** *A. i.* Mızrak, süngü gibi şeylerin sivri ucu [ç. **Esinne**].

**sincerf,** *A. i.* Sülüğen boya.

**sindan, sendan,** *A. i.* Örs.

**sîne,** *A. i.* **1.** Göğüs. **2.** İç, yürek. *Sine-i billûr,* çok beyaz göğüs; *-hırs,* hırs dolu göğüs, yürek; *-pür-kine,* kin ile dolu yürek; *sâf,* lekesiz (bembeyaz) göğüs; *-sîmîn,* gümüş beyazlığında göğüs.

**sine,** *A. i.* Uyuklama, uyku başlangıcı.

**sineçak,** *F. s.* [Sîne-çak] Göğsü, yüreği yaralı.

**sinesaf,** *F. s.* Sarılıp kucaklaşmış.

**sinesuz,** *F. s.* [Sîne-suz] Yürek yakan, insanı çok acındıran.

**sinezen,** *F. s.* [Sine-zen] Göğüs döven. Göğsüne vurarak yas gösteren [ç. **Sînezenan**].

**sinh,** *A. i.* (Dişlerin gömülü olduğu) Yuva [ç. **Esnah**].

**Sinânmar,** *A. i.* Havarnaksarayını yapan mimar, bireşinidaha yapamasın diye saray damın-

dan atılarak öldürülmüştür.

**sinîn,** *A. i.* [Sene ç.] Yıllar.

**Sînîn,** *A. i,* Tur-i Sina.

**sinn,** *A. i.* **1.** Diş. **2.** Yaş. *Sinn-i lâhime,* etobur dişi; *-nâbi,* köpek dişi; *hadaset-i sinn,* (yaş tazeliği) gençlik; *sinn-i temyiz,* ayırdetme yaşı; *-vukuf,* duraklama yaşı; *tahdid-i sinn,* yaş haddi.

**sinnen,** *A. zf.* Yaş bakımından, yaşça.

**sinnevr,** *A. i.* Kedi.

**sinnî,** *A. s.* Dişe ait, dişle ilgili.

**sipah, sipeh,** *F. i.* **1.** Asker. **2.** Ordu.

**sipabdâr,** *F. i.* En büyük asker, serasker.

**sipahi,** *F. i.* **1.** Timar sahibi süvari askeri. **2.** Süvari ocağı (Nizam-i Cedit'ten önce). **3.** Ata iyi binen.

**-sipar, -süpar,** *F. s.* «Veren, feda eden» anlamıyle kelimelere ulanır; *cansipar,* canını feda eden.

**sipariş,** *F. i.* **1.** Ismarlama. **2.** Bir şeyin bir yerden alınmasını söyleme, havale. **3.** Askerlerin başka yerde bulunan ailesine ayırdığı miktar [ç. **Siparişat**].

**sipas,** *F. i.* Şükretme, yetinip dua etme. *Hamd ü sipas,* Tanrıya şükür.

**sipasgüzar,** *F. s.* Şükreden.

**sipeh, sipah,** *F. i.* **1.** Asker. **2.** Ordu.

**sipehbed, sipehbüd,** *F. i.* Başkomutan.

**sipehdar,** *F. i.* Başkomutan.

**sipehdari,** *F. s.* Başkomutanlığa ait, onunla ilgili.

**sipehsalâr,** *F. i.* Başkomutan.

**sipehsalari,** *F. s.* Başkomutanlığa ait, onunla ilgili.

**sipenc,** *F. i.* **1.** Konaklama yeri. **2.** Dünya. *Saray-i sipenc,* dünya.

**sipend, sepend,** *F. i.* (Tütsü olarak kullanılan) Üzerlik otu.

**siper,** *F. i.* **1.** Kalkan. **2.** Arkasına saklanılacak şey. *Siper-i saika,* paratoner; *siper-i şems, şems-i siper,* şapka kenarı.

**siperde, sipürde,** *F. s.* Ismarlanmış, sipariş edilmiş.

**sipergam,** *F. i.* Fesleğen.

**sipihr,** *F. i.* **1.** Gök. **2.** Talih.

**sîr,** *F. s.* **1.** Tok. Doymuş, kanmış. **2.** Sarmısak. *Dilsir,* yüreği tok, kanmış.

**sî'r,** *A. i.* Nark [ç. **Es'ar**].

**sîrab,** *F. s.* [Sîr-âb] **1.** Suya kanmış. **2.** Taze. Sulu. *Gül-i sîrab,* taze gül; *sünbül-i sîrab,* sümbül.

**sirac,** *A. i.* Işık, kandil.

**sirâce,** *A. i.* (Hek). Sıraca.

**sirayet,** *A. i.* **1.** Geçme. Bulaşma. **2.** Geçme, yayılma. Dağılma.

**sirbal,** *A.i.* Gömlek [ç. **Serabil**].
**siret,** Bk. SİYRET.
**sirişk,** *F. i.* Gözyaşı.
**sirişt,** *F. i.* Yaradılış, huy. Tabiat.
**sirişte,** *F. s.* Yuğurulmuş.
**sirkat,** *A. i.* Hırsızlık. Çalma. Çalınma.
**sirke,** *F. i.* Sirke.
**sirkefurûş,** *F. s.* **1.** Sirke satan. sirkeci. **2.** (Mec.) Ekşimiş yüzlü.
**sirkencübin,** *A. i.* Bk. SİRKENGEBİN.
**sirkengebîn,** *F. i.* Ekşi bal şerbeti.
**sitad,** *F. i.* Alma, alış. *Dâd ü sitad,* alım satım.
**sitâm,** *F. i.* Altın ve gümüşle işlemeli at başlığı.
**-sitan,** *F. s.* «Alan, alıcı» anlamıyle kelimelere katılır. *Cansitan,* can alan.
**-sitan, -stan,** *F. s.* Katıldığı kelimeye yer anlamı katar. *Gülistan,* güllük, gül bahçesi; *neyistan,* kamışlık, sazlık.
**sitare,** *F. i.* Yıldız. *Sitare-i rahşân,* parlak yıldız [ç. **Sitâregân**].
**sitâyiş,** *F. i.* **1.** Övme, övüş, **2.** (*s.*) Öven.
**sitâyişkâr,** *F. s.* [Sitâyiş-kâr] Metheden, öven.
**sitâyişnâme,** *F. i.* [Sitâyiş-nâme] (Ed.) Methiye.
**sitebr,** *A. i.* Kalın, kaba.
**sited,** *F. i.* Bk. SİTAD.
**sitem,** *F. i.* **1.** Haksızlık, zulüm. **2.** Eziyet. **3.** Çıkışma.
**sitemdide,** *F. s* [Sitem-dide]. Haksızlık görmüş, zulme uğramış [ç. **Sitemdidegân**].
**sitemger,** *F. s.* [Sitem-ger] Haksızlık eden, zulüm eden.
**sitemkâr,** *F. s.* [Sitem-kâr] Zulüm ve haksızlık eden.
**sitemkeş,** *F. s.* [Sitem-keş] Zulüm ve haksızlık çeken.
**sitiz, sitize,** *F. i.* Kavga, Çekişme. *Pürsitiz,* çok kavgacı.
**sitizecû,** *F. s.* [Sitize-cû] Kavga arayan.
**sitizekâr,** *F. s.* Kavgacı.
**sitr,** *A. i.* **1.** Perde. **2.** Örtü [ç. **Estar, sittur**].
**sitt,** *A. s.* Altı (6).
**sitt,** *A. i.* Bayan. Kadın.
**sitte,** *A. s., i.* **1.** Altı (6). **2.** Altılık. *Sitte-i sevr,* güneşin Boğa burcunda bulunduğu (nisanda) zaman içindeki altı günlük fırtına; *rüsum-i sitte,* Osmanlı yönetiminde Düyun-i Umumiye'ye bırakılmış altı vergi.
**sitti,** *A. i.* Bayan, kadın.
**sittin,** *A. s.* Altmış (60).
**sittûn,** *A. s.* Altmış (60).
**sittur,** *A. i.* [Sitr ç.] Perdeler, örtüler.
**siva, seva,** *A. s.* Bir, eşit.
**siva,** *A. i.* Başka, gayrı. *Masiva,* yaratıklar.
**sivar,** *A. i.* Bilezik.

**siyah,** *A. i.* [Sevb ç.] Giyecek şeyler.

**siyadet,** *A. i.* **1.** Efendilik, sahiplik. **2.** Seyyitlik, peygamber soyundan olma.

**siyah, siyeh,** *F. s.* Kara.

**siyahat,** *A. i.* Bk. SEYAHAT.

**siyahî,** *A. s.* Zenci, kara (adam).

**siyak,** *A. i.* [Sevk'ten] **1.** Sözün gelişi. **2.** Tarz, üslup.

**siyakat,** *A. i.* **1.** Bir nesneyi arkasından ileri kakma. **2.** Eskiden defterlere yazılan çengelli, çarpık, noktasız yazı.

**siyaset,** *A. i.* **1.** Ülke yönetimi. **2.** Ceza. Ceza olarak öldürme. **3.** Politika. **4.** Diplomatlık.

**siyaseten,** *A. zf.* Siyaset bakımından. Diplomatlıkça.

**siyasetgâh,** *F. i.* [Siyaset-gâh] Hükümetçe öldürülecek kimselerin öldürüldüğü yer.

**siyasî, siyasiyye,** *A. s.* **1.** Siyaset gereğinden olan. **2.** Diplomatça olan.

**siyasiyyat,** *A. i.* Politika işleri.

**siyasiyyun,** *A. i.* Politikacılar, diplomatlar.

**siyeh,** *F. i.* Kara.

**siyehbaht,** *F. s.* [Siyeh-baht] Kara talihli.

**siyehdil,** *F. s.* [Siyeh-dil] Kötü yürekli.

**siyehfâm,** *F. s.* [Siyeh-fâm] Karaya boyanmış, kara renkli. Kapkara.

**siyehkâr,** *F. s.* [Siyeh-kâr] Kötü işler işlemiş, günaha girmiş.

**siyehmest,** *F. s.* [Siyeh-mest] Fazla sarhoş.

**siyehpuş,** *F. s.* [Siyeh-puş] Karalar giyinmiş.

**siyehruz,** *F. s.* [Siyeh-ruz] Talihsiz.

**siyemma,** *A. zf, Lâ siyemma, velâsiyemma* suretlerinde kullanılır ki «hele, hususiyle, her şeyden önce» anlamlarına gelir.

**siyer,** *A. i.* [Siyret ç.] **1.** Yollar, gidişler. **2.** Konusu Muhammet peygamberin hayatı olan kitap.

**siyret,** *A. i.* **1.** Bir kimsenin içi, tabiatı, ahlâkı. **2.** Hal tercümesi [ç. **Siyer**].

**siyyan,** *A. i.* Eşit. Birbirine denk [Eş. **Seyyan**].

**sof, suf,** *A. i.* **1.** Yün. **2.** Yün dokuması.

**soffa, suffa,** *A. i.* **1.** Sofa. **2.** Kapı yanlarında oturacak peyke. **3.** Bahçelerde oturacak set.

**sofi, sufi,** Bk. SUFİ.

**sohbet,** *A. i.* Görüşüp konuşma.

**-stan, -sitan,** *F. s.* Bk. SİTAN.

**su',** *A. i.* Kötülük. Fenalık. *Su-i ahlâk,* ahlâk kötülüğü, kötü ahlâk; *-hal,* hal, durum kötülüğü; *-hareket,* davranış kötülüğü; *-hazm,* sindirim

bozukluğu; *-istimal,* kötüye kullanış; *-kast,* cana kıymaya hazırlanma; *-muamele,* fena muamele; *-niyet,* kötü, bozuk niyet; *-telâkki,* kötüye çekme; *-teşekkül,* vücut yapısındaki fena kuruluş; *-zan,* kötü sanma; *su-il-kinye,* genel halsizliğe yol açan, sürgün ve benzerleri hallerle olan hastalık.

**sû, suy,** *F. i.* Yan, taraf.

**suada,** *A. i.* [Said ç.] Kutlu kimseler.

**sual,** *A. i.* **1.** Sorma. Soruşturma. **2.** Sorulan nesne. **3.** Dilenme. Dilencilik [ç. Es' ile].

**sual, süal,** *A. i.* Öksürük. *Sual-i dikî,* boğmaca öksürüğü.

**su'ban,** *A. i.* [Sa'b ç.] Su yolları.

**su'ban,** *A. i.* Pek büyük yılan. Ejderha.

**subesu,** *F. zf.* Taraf taraf. Her yana, her yanda.

**subh,** *A. i.* **1.** Sabah. Sabah vakti. **2.** Tan zamanı. *Subh-i kâzib,* tan olmadan önce olan geçici aydınlık; *-sadık,* gerçek tan zamanı.

**subhdem,** *F. zf.* Sabah zamanı, sabahleyin erken.

**sud,** *F. i.* Kazanç, gelir, kâr. *bisud,* faydasız, yaramaz; *çisud,* neye yarar.

**suda',** *A. i.* **1.** Baş ağrısı. **2.** Rahatsız etme, sıkıntı verme, sıkma.

**sude,** *F. s.* **1.** Sürmüş, sürülmüş. **2.** Ezilmiş, dövülmüş.

**sudg,** *A. i.* Şakak.

**sudgi,** *A. s.* Şakakla ilgili, şakağa ait.

**sudmend,** *F. s.* Kazançlı, kârlı.

**sudur,** *A. i.* [Sadr ç.] **1.** Göğüsler. **2.** Sadrazamlar. **3.** Kazaskerler.

**sudur,** *A. i.* Meydana çıkma. Olma.

**suf, sof,** *A. i.* **1.** Yün, yapağı, ibrişim. **2.** Yünden yapılma dokuma.

**sufar,** *F. i.* **1.** İğne deliği. **2.** Ok gezi.

**suffe, soffe,** *A. i.* Sofa.

**sufî,** *A. i., s.* **1.** Sofu. **2.** Tasavvufa düşkün, tasavvufla uğraşan.

**sufiyye,** *A. i.* Tasavvufçuluk. Tasavvuf taifesi.

**sufiyyun,** *A. i.* [Sufi ç.] Tasavvufla uğraşanlar.

**sufret, safret,** *A. i.* **1.** Sarı renk. **2.** Beniz solukluğu.

**sufuf,** *A. i.* [Saf ç.] Saflar, sıralar.

**sugra,** *A. i.* (Man.) Küçük önerme.

**sugra,** *A. s.* Daha veya pek küçük.

**suhan,** Bk. SUHAN.

**suhan,** *F. i.* Törpü. *Suhan-i ruh,* ruh törpüsü.

**suhuf,** *A. i.* [Sahife ç.] **1.** Sayfalar. **2.** Bazı peygamberlere gelen Tanrı buyrukları.

**suhte,** *F. s.* Yanmış, tutuşmuş. Yanık [ç. **Suhtekân, suhtevat**].

**suhur,** *A. i.* [Sahr ç.] Kayalar, külteler.

**suk,** *A. i.* Çarşı. Pazar. *Suk-i sultani,* mezat yeri; *-Ukâz,* Arap yarımadasında İslâmdan önce çok ünlü bir panayırdı, Arap şairleri de toplanır şiir yarışı yaparlardı [ç. **Esvak**].

**suka,** *A. i.* Çarşılı, çarşı adamı, esnaf.

**sukata,** *A. s.* Kırıntı, döküntü, artık. *Sukataçin,* artık toplayan.

**sukbe, sakbe,** *A. i.* Delik.

**sukî,** *A. i.* **1.** Çarşı, pazarla ilgili. **2.** Çarşılı, pazarlı [ç. **Sukiyan**].

**sukubat,** *A. i.* [Sukbe ç.] Delikler.

**sukuf,** *A. i.* [Sakf ç.] Çatılar, damlar.

**sukûk,** *A. i.* [Sakk ç.] Sakklar. Şeriat mahkemesi hüccetleri.

**sukut,** *A. i.* **1.** Aşağı inme, düşme. **2.** Sarkma. 3. Büyük bir mevkiden ayrılmış olma. **4.** Çocuğun vakitsiz veya eksik dünyaya gelmesi. **5** Yaprak dökümü.

**sul'a,** *A. i.* **1.** Başın kılsız yeri. **2.** Kılları dökülmüş baş tepesi.

**sulb,** *A. i.* **1.** Omurga kemiği. **2.** Döl [ç. **Aslâb**].

**sulb,** *A. s.* [Salabet'ten] **1.** Katı, sert. **2.** (Fiz.) Katı. **3.** Taş gibi.

**sulbi,** *A. s.* Birinin sulbünden gelme, onun çocuğu olma.

**sulbiyyet,** *A. i.* **1.** Katılık, sertlik. **2.** Cisimlerin katı hali. **3.** Duygusuzluk, taş gibi olma.

**sulcha,** *A. i.* [Salîh ç.] Salih insanlar.

**sulh,** *A. i.* **1.** Barış. **2.** Rahatlık. **3.** Uyuşma, uzlaşma.

**sulhamiz,** *F. s.* [Sulh-amiz] Barıştırıcı, ara bulucu.

**sulhan,** *A. zf.* Barış yoluyle.

**sulhî, sulhiyye,** *A. i.* Barışa ait, barış ile ilgili.

**sulhname,** *F. i.* [Sulh-name] Barış kâğıdı.

**sulta,** *A. i.* Fransızcadan *autorité* (yetki) sözüne karşılık olarak (XX. yy.).

**sultan,** *A. i.* **1.** Hükümdar. **2.** Hükümdar ailesinden (anne, kız kardeş, kız çocuk gibi) kadınlardan her biri [ç. **Selâtin**].

**sultani, sultaniyye,** *A. s.* Hükümdara ait, hükümdarla ilgili. *Mekâtib-i sultaniyye,* liseler; *Mekteb-i Sultani,* Galatasaray lisesi.

**Sumenat,** *A. i.* Hindistan'ın Gücerat bölgesinde ünlü bir puthane, tapınak (Gazne'li Mahmut tarafından yıkıldığı söylenir.)

**sunım,** *A. s.* [Asamnı ç.] Sağırlar, işitmezler.

**sumak, summak,** *A. i.* Somak.

**sumul, samul,** *A. i.* **1.** Sertlik, katılık. **2.** Diklik.

**sun`,** *A. i.* İş yapış.

**sunî,** *A. s.* **1.** Yaradılıştan olmayan, yapma. **2.** Uydurma, yapma.

**sunıf,** *A. i.* [Sınf ç.] Sınıflar.

**sur,** *A. i.* **1.** Büyük boynuzdan boru. **2.** Kıyamet günü İsrafil'in üfleyeceği boru.

**sur,** *A. i.* Şehir ve kasabalar etrafını çeviren yüksek duvar, kale [ç. **Esvar**].

**sur,** *A. i.* Düğün.

**surah,** *F. i.* Delik.

**surahi,** *A. i.* Uzun boyunlu su ve şarap şişesi.

**sure,** *A. i.* Kuran'ın 114 bölümünden her biri.

**suret,** *A. i.* **1.** Dıştan görünen şekil. Kılık. **2.** Dış gösteriş. **3.** Surat, yüz. **4.** Gidiş, yol. **5.** Resim. **6.** Nüsha, kopya. **7.** Aksilik. yüz ekşiliği [ç. **Suver**].

**sureta,** *A. zf.* Görünüşte.

**suretnüma,** *F. s.* [Suret-nüma] Meydana gelen, yüz gösteren.

**suretpezir,** *F. s.* [Suret-pezir] Meydana çıkan. Şekillenen.

**suretyab,** *F. s.* [Suret-yab] Şekillenen. Meydana çıkan.

**surî,** *A. s.* Görünürde olan. İçten olmayan.

**surre,** *A. i.* **1.** Para kesesi. **2.** Hükümdar tarafından Mekke ve Medine'ye her yıl gönderilen para ve eşya.

**sus,** *A. i.* Miyan kökü.

**sus,** *F. i.* **1.** Güve. **2.** Kurtçuk.

**susam,** *A. i.* Susam.

**susen,** *A. i.* Susam çiçeği.

**susmar,** *F. i.* Kertenkele.

**sutu`,** *A. i.* **1.** Yükselme, yukarı çıkma. **2.** Belli olma, görünme.

**sutuh,** *A. i.* [Sath ç.] Yüzeyler.

**sutur,** *A. i.* [Satr ç.] Satırlar.

**suubet,** *A. i.* Güçlük, zorluk.

**suud,** *A. i.* Yukarı çıkma.

**suver,** *A. i.* [Suret ç.] Suretler.

**suz,** *F. i.* Yanma, tutuşma.

**-suz,** *F. s.* «Yakan, yakıcı» anlamıyle kelimelere ulanır.

| | |
|---|---|
| *cansuz* | *hanmansuz* |
| *ciğersuz* | *takatsuz* |
| *dilsuz* | *vicdansuz* |

**suzan,** *F. s.* **1.** Yakan. **2.** Yanan.

**suzen,** *F. i.* İğne.
**suzende,** *F. s.* Yakan. Yakıcı.
**suzeni,** *F. i.* İnce bir nakış çeşidi.
**sızış,** *F. i.* **1.** Yanma. Yakma. **2.** Dokunma, etki yapma. **3.** Yürek yanması, büyük acı.
**suznak,** *F. i.* **1.** Bir musiki makamı. **2.** (*s.*) Yakan. **3.** Dokunaklı.
**süb', sübu',** Bk. SÜBU'.
**sübai,** *A. s.* [Seb'den] **1.** Yedili. **2.** Yedilik.
**sübat,** *A. i.* **1.** Soğuk sıtma denen uzun uyku. Uzun, uyku şeklinde baygınlık. **2.** *Litagors,* lisagors, denilen ve (XIX. yy.) «nevm-i müstagrak» ile karşılanan *lethargus* karşılığı (XX. yy.).
**Sübbuh,** *A. i.* Tanrı.
**sübha,** *A. i.* **1.** Doksan dokuzlu tespih. **2.** Tespih tanesi. *Sübha-i zâkir,* zikir eden kimsenin tespihi. *Sübha-i tesbih,* tespih tanesi.
**sübhakeş,** *F. s.* [Sübha-keş] Tespih çeken.
**sübhan,** *A. i.* Tanrı. *Süphanallah,* Tanrıyı takdis ve tenzih ederim.
**sühhani,** *A. s.* Tanrı ile ilgili.
**sübhaşümar,** *F. s.* [Sübha-şümar] Tespih çeken.
**sübu', süb',** *A. s.* Yedide bir.
**sübut,** *A. i.* Meydana çıkma. Kesin ve aydın olarak belirme.
**sübül,** *A. i.* [Sebîl ç.] Yollar.
**sübyan,** Bk. SIBYAN.
**sücud,** *A. i.* Namazda veya kulluk göstermek için yüzü yere sürme, yere kapanma.
**sücun,** *A. i.* [Sicn ç.] Zindanlar.
**südasi,** *A. s.* **1.** Altılı. **2.** Altılık.
**südde,** *A. i.* **1.** Kapı, eşik. **2.** (Bio.) Tutkunluk.
**südüs,** *A. i.* Altıda bir.
**süfeha,** *A. i.* [Sefih ç.] Sefihler.
**süfelâ,** *A. i.* [Sefil ç.] Sefiller.
**süfera,** *A. i.* [Sefir ç.] Elçiler.
**süfl,** *A. i.* **1.** Çöküntü, tortu. **2.** Çıkartı.
**süflâ,** *A. s.* [Safil'den] Daha veya pek aşağı.
**süfli, süfliye,** *A. s.* **1.** Aşağıda bulunan. **2.** Alçak, bayağı, değersiz. **3.** Kılıksız. **4.** (Ast.) Arz ile güneş arasında bulunan Utarit ile Venüs (Zühre) gezegenleri.
**süfli,** *A. s.* Tortu ve çıkartıya ait.
**süfliyyat,** *A. i.* (Tas.) Dünya ile ilgili bayağı işler, şeyler.
**süfliyyet,** *A. i.* Süflilik. Bayağılık.
**süfliyyen,** *A. i.* İki süfli: (Utarit) ile Venüs (Zühre) gezegenleri.
**sufte,** *F. s.* Delinmiş.
**süfuf, sefuf,** *A. i.* Toz halinde ilâç.

**süfün,** *A. i.* [Sefine ç.] Gemiler.
**sügur,** *A. i.* [Sagr ç.] Sınırlar.
**Süha,** *A. i.* Büyükayı yıldızı takımından parlak bir yıldız.
**sühan,** *F. i.* Söz. Lakırdı.
**sühanârâ,** *F. s.* [Sühan-ârâ] Düzgün söyleyen.
**sühançin,** *F. s.* [Sühan-çîn] Bir yerden söz toplayıp başka yere götüren. Dedikoducu.
**sühandân,** *F. s.* [Sühan-dân] Güzel söz söyler, söz bilir.
**sühangû,** *F. s.* [Sühangû] Söz söyleyici, söz söyleyen.
**sühanperdaz,** *F. s.* [Sühan-perdaz] Güzel, düzgün söz söyleyen.
**sühanrân,** *F. s.* [Sühan-rân] Güzel söyleyen.
**sühansenc,** *F. s.* [Sühan-senc] Söylediğini iyice tartıp düşünen. Gereksiz söylemeyen.
**sühanserâ,** *F. s.* [Sühan-serâ] Ahenkli söz söyleyen [ç. **Sühanserayân**].
**sühanşinas,** *F. s.* [Sühan-şinas] Söz bilir, söz değerini ayırdedebilir.
**Süheyl,** *A. i.* Parlak yıldızlardan biri olup güney taraflarında görünür. Yemen'de en iyi göründüğü için ***Süheyl-i yemanî*** de denir.
**sühulet,** *A. i.* **1.** Kolaylık. **2.** Kolaylık aracı. **3.** Yavaşlık. **4.** Elverişli. Kullanışlı. **5.** Para bakımından kolaylık.
**sühuletbahş,** *F. s.* [Sühulet-bahş] Kolaylık veren, kolay kullanılır.
**sühunet,** *A. i.* Sıcaklık. Kızgınlık.
**sükalâ,** *A. i.* [Sakıl ç.] Ağırlar. Çirkinler. Kabalar. Sözü sohbeti çekilmeyen kimseler.
**sükâra,** *A. i.* [Sekran ç.] Sarhoşlar.
**sükkân,** *A. i.* [Sakin ç.] Oturanlar. *Sükkân-ı belde,* şehir sakinleri; *-hane,* hane sakinleri.
**sükker,** *A. i.* Şeker.
**sükkerî,** *A. i., s.* **1.** Şekerden yapılma tatlı. **2.** Şekerle ilgili.
**sükna,** *A. i.* Oturulan yer.
**sükub,** *A. i.* [Sakb ç.] Delikler.
**sükûn,** *A. i.* **1.** Durma. **2.** Rahat. **3.** Durgunluk. **4.** Dinme, kesilme. **5.** (Arap. gra.) Bir harfin a, e, i, o okunmayıp yalnız ses vermesi, cezm sözündeki z harfinin hali.
**sükûnet,** *A. i.* **1.** Durgunluk. **2.** Rahat. **3.** Durma, dinme, azalma.
**sükûnetyâb,** *F. s.* [Sükûnet-yâb] Durgunlaşan, duran, durulan.
**sükût,** *A. i.* Susma. Lakırdı söylememe.
**sükûti,** *A. s.* Çok söylemez. Susmayı seven.
**süla',** *A. i.* Diken.
**sülâf, sülâfe,** *A. i.* Şarap.

**sülâle,** *A. i.* Soy. Oğullar, torunlar.

**sülâmî,** *A. i.* Parmak kemiği.

**sülâsi,** *A. i.* [Selâse'den] **1.** Üçlü **2.** (Arap. gra.) Asıl kelimesi üç harf olan (fiil).

**sülhafa,** *A. i.* Kaplumbağa. İstiridye.

**sülhafiyye,** *A. i.* (Zoo.) Fransızcadan *chéloniens* (kaplumbağalar) karşılığı (XIX. yy.).

**süllâf,** *A. i.* [Selef ç.] Selefler. Önce gelip geçmişler. Önceller.

**sülle,** *A. i.* **1.** İnsan topluluğu, kalabalık. **2.** Çok para.

**süllem,** *A. i.* **1.** Merdiven. **2.** Kulak içindeki boşluk.

**sülme,** *A. i. Gedik. Çatlak.*

**sülûc,** *A. i.* [Selc ç.] Karlar.

**sülûk,** *A. i.* [Silk'ten] **1.** Bir yola girme. **2.** Özel bir grupa katılma. **3.** (Tas.) Dervişlik yoluna, bir tarikate girme.

**sülüs,** *A. s., i.* **1.** Üçte bir. **2.** Bir çeşit yazı.

**sülüsan, sülsan,** *A. s.* Üçte iki.

**süm,** *A. i.* Sarmısak.

**süm,** *A. i.* (At, öküz... gibi) Hayvanların ayak tırnakları. Toynak.

**sümʻa,** *A. i.* Başkalarına göstermiş olmak için yapılmış iş, davranış.

**sümmak,** *A. i.* Somak.

**sümmettedarik,** *A. s., zf.* İşin olup bitmesinden sonra düşünülmüş. Sonradan uydurma.

**sümpare,** *F. i.* Zımpara.

**sümre, sümret,** *A. i.* Esmerlik. Karayağızlık.

**sümuhat,** *A. i.* Eli açıklık, cömertlik.

**sünnum,** *A. i.* [Semm ç.] Zehirler, ağılar.

**sümün,** *A. s.* Sekizde bir.

**sümüvv,** *A. i.* Yükseklik. (*s.*) Yücelik.

**sünai,** *A. s.* **1.** İkili. **2.** İkilik.

**sünbük,** *A. i.* Attırnağı. Toynak.

**sünbül,** *F. i.* **1.** Sümbül. **2.** (Mec.) Güzellerin saçı.

**sünbüle,** *A. i.* **1.** Başak. **2.** (Ast.) Güneşin ağustosta girdiği *Başak burcu* [ç. **Senabil, sünbülât**].

**sündüs,** *A. i.* Eski, değerli bir kumaş çeşidi.

**sünen,** *A. i.* [Sünnet ç.] Sünnetler.

**sünnet,** *A. i.* **1.** Muhammet peygamberin, yaptıklarıyle söylediklerinden her biri. **2.** Erkek çocukların sünneti.

**Sünnî,** *A. i., s.* [Sünnet'ten] Ehl-i sünnetten olan.

**sünuh,** *A. i.* Akla, hatıra gelme [ç. **Sünuhat**].

**sünuh,** *A. i.* Sağlam ve emniyetli olma. Adamakıllı bilme [ç. **Sanihat**].

**süpare,** *F. i.* Kuran cüzlerinden her biri.

**süpürde,** *F. s.* **1.** Ismarlanmış. **2.** Bırakılmış, verilmiş.
**sürag,** *F. i.* İz, işaret.
**süradik, süradik,** *A. i.* **1.** Saray perdesi. **2.** Padişahın büyük çadırı [ç. **Süradikat**].
**-sür'at,** *A. i.* Çabukluk. Az zamanda çok hareket etme. *Sur'at-i intikal,* kavrama çabukluğu; *-seyr,* gidiş hızı.
**Süreyya,** *A. i.* Ülker yıldızı.
**sürfe,** *A. i.* (Bio.) Kurtçuk. Tırtıl. Böcek.
**sürh,** *F. s., i.* **1.** Kırmızı. **2.** Kırmızı mürekkep.
**sürhab,** *F. i.* [Sürh-âb] **1.** Kırmızı su (kan veya şarap) **2.** Bir çeşit ördek.
**sürhi,** *F. i.* Kırmızılık.
**sürhser,** *F. i.* [Sürh-ser] Kızılbaş.
**sürm,** *A. i.* Kalın bağırsağın alt kısmı.
**sürme,** *F. i.* Sürme.
**sürna,** *F. i.* Zurna.
**sürr,** *A. i.* Yeni doğmuş çocuğun kesilen göbeği.
**sürrak,** *A. i.* Hırsızlar.
**sürre,** *A. i.* Göbek.
**sürri,** *A. s.* Göbeğe ait, göbekle ilgili.
**sürub,** *A. i.* [Serb ç.] İçyağları.
**süruç,** *A. i.* [Serc ç.] Eyerler.
**sürud,** *F. i.* Şarkı, türkü.
**sürur,** *A. i.* Sevinç.
**süruş,** *F. i.* **1.** Melek. **2.** (Tanrı haberi ulaştıran) Cebrail [ç. **Süruşan**].
**Süryani,** *A. s., i.* Eski Suriye (Şam) halkından, onların eski dinlerinden olanlar.
**süs,** *F. i.* Güve.
**süst,** *F. s.* Gevşek. Sülpük.
**süsti,** *F. i.* Gevşeklik.
**sütre,** *A. i.* Perde, örtü.
**sütude,** *F. s.* **1.** Övülmüş. **2.** Övülmeye değer.
**sütuh,** *F. s.* Yorgun, bezgin.
**sütun,** *F. i.* **1.** Direk. **2.** Gazete sayfasının yukardan aşağı olan bölümlerinden her biri, kolon.
**sütur,** *F. i.* Binek ve yük hayvanı.
**sütur,** *A. i.* [Sitr ç.] Örtüler, perdeler.
**sütur,** *A. i.* [Satr ç.] Satırlar.
**sütüre,** *F. i.* Ustura.
**sütürg,** *F. i.* **1.** Büyük, iri. **2.** Kuvvetli. **3.** Kızgın.
**süul,** *A. i.* Et beni.
**-süvar,** *F. s., i.* **1.** Ata binmiş, binici. **2.** «Binen, binici» anlamıyle kelimelere ulanır. *Esbsüvar,* ata binen; *estersüvar,* katıra binen [ç. **Süvaran**].
**süvar, sivar,** *A. i.* Bilezik [ç. **Esavir, esvire**].
**süvari,** *F. i.* **1.** Atlı. **2.** Atlı asker. **3.** Gemi kaptanı.
**süver,** *A. i.* [Sure ç.] Sureler.
**süveyda',** *A. i.* **1.** Yüreğin ortasındaki kara benek. **2.** Yü-

rekteki gizli günah. **3.** (Bot.) *1.* Besidoku. *2.* Besiörü.

**süveyk,** *A. i.* (Bot.) Sapçık.

**süvüm,** *F. s.* Üçüncü.

**süyûf,** *A. i.* [Seyf ç.] Kılıçlar. ☆ *Süyûf-i meslûk,* kınından çekilmiş kılıçlar; *bakıyyet-üs-süyûf,* kılıçtan artakalanlar, savaştan kurtulabilenler; *ehl-i süyûf,* kılıç ehli, askerler.

**süyûh,** *A. i.* **1.** Akar sular. **2.** Çizgili elbiseler.

**süyul,** *A. i.* [Seyl ç.] Seller.

# Ş

**ş, 1.** Arap alfabesinin 13., Osmanlı ve Fars alfabesinin 16. harfidir. **2.** Ebcet hesabında 300 sayısının karşılığıdır. Ay hesabında da şaban ayını gösterir.

**şâb,** Bk. ŞABB.

**şa'b,** *A. i.* Kabile, taife, cemaat [ç. **Şurıb**].

**şab,** *F. i.* Şap.

**şa'ban,** *A. i.* Arabi ayların sekizincisi.

**şabaş,** *F. i.* Beğenme. Aferin deme.

**şabb,** *A. i.* Şap.

**şabbe,** *A. s., i.* Genç. Delikanlı. *Şabb-i emred,* sakalı bıyığı gelmemiş delikanlı.

**şad,** *F. s.* Sevinçli.

**şadâb,** *F. s.* [Şad-âb] Suya kanmış. Sulu. Taze.

**şadabter,** *F. s.* Aşırı sulanmış.

**şadan,** *F. s.* Sevinçli.

**şadırvan,** *F. i.* Şadırvan.

**şadi,** *F. i.* Sevinç. Gönül ferahlığı.

**şadkâm,** *F. s.* [Şad-kâm] Talihi düzgün olmakla halinden memnun bulunan.

**şadman,** *F. s.* Sevinç.

**şadmani,** *F. i.* Sevinç. *İzhar-ı şadmani,* sevindiğini gösterme.

**şadmerg,** *F. i.* [Şad-merg] Sevinç ölümü. Sevinme aşırılığından ölme.

**şafak,** *A. i.* **1.** Güneş batmasından sonra olan alacakaranlık. **2.** Tan zamanı. Güneş doğmadan evvelki alacalık.

**şafak,** *A. i.* Acıma, sevme, esirgeme [ç. **Eşfak**].

**şafakalûd,** *F. s.* [Şafak-alûd] Şafak renginde, şafak gibi.

**şafakgûn,** *F. s.* [Şafak-gûn] Şafak renkli.

**şafi, şafiye,** *A. s.* [Şifa'dan] **1.** Şifa veren, sağaltan, iyi eden. **2.** Kandıran. İnandıran, yeter görülen. *Cevab-i şafi,* yeter görülen karşılık; *deva-i şafi,* iyi eden ilâç.

**şafi',** *A. s.* [Şefaat'ten] Şefaat eden. Birinin bağışlanması için araya giren. *Şafi-i ruz-i ceza,* (ceza gününün şefaatçisi) Muhammet peygamber.

**Şafii,** *A. s.* İmam Şafii mezhebinde olan.

**Şafii,** *A. i.* İslâmın dört mezhebinden birinin imamı olan zat (767-819).

**şagab,** *A. i.* Fitne uyandıran.

**şagaf, şegaf,** *A. i.* Çıldırasıya sevme.

**şagafalûd,** *F. s.* [Şagaf-alûd] Delirtici, deli edecek halde.

**şagafdar,** *F. s.* [şagaf-dar] Delirtici.

**şagal, şakâl,** *F. i.* Çakal.

**şagıl,** *A. s.* [Şugl'dan] **1.** İşgal eden. **2.** Tutan.

**şagird, şakird,** *F. i.* Bk. ŞAKİRD.

**şah,** *F. i.* **1.** Dal, budak. **2.** Geyik ve benzerleri hayvanların dallı boynuzları. *Şah-i ahû,* ceylân boynuzu; *-gül,* gül dalı.

**şah, şeh,** *F. i.* **1.** Padişah. **2.** İran hükümdarı ünvanı. *Şah-i merdan, -velâyet,* halife Ali [ç. Şahan].

**şaha,** *F. i.* Boyunduruk.

**şahab, şihab,** *A. i.* Alev. Ateş parçası.

**şahadet,** *A. i.* **1.** Şahitlik, tanıklık. **2.** Bir şeyin gerçekliğine inanma. **3.** İşaret, iz. **4.** «Eşhedü...» cümlesini söysöyleme. **5.** Din uğrunda ölme, şehit olma. **6.** Gözle görülen şeyler, dünya, bütün varlık. *Âlem-i şahadet,* bütün maddî, gözle görünen şeyler; *âlim-ül-gayb veş-şahade,* (görülen ve görülmeyen şeyleri bilen) Tanrı.

**şahadetname** *F. i.* [Şahadet-name] **1.** Diploma. **2.** Bir işi yapabilme için resmî izin kâğıdı. **3.** İyilik kâğıdı.

**şahan,** *F. i.* [Şah ç.] Padişahlar, şahlar.

**şahane,** *F. s.* **1.** Hükümdara uyar şekilde. Hükümdara lâyık. **2.** Bir hükümdara lâyık, yakışır tamlıkta.

**şahbal, şehhal,** *F. i.* [Şah-bal] Kuş kanadının en uzun tüyleri.

**şahbaz, şehbaz,** *F. i.* [Şah-baz] **1.** Beyaz, iri doğan kuşu. **2.** (Mec.) Gösterişli, yiğit kimse.

**şahbender, şehbender,** Bk. ŞEHBENDER.

**şahbeyt,** *F. i.* [Şah-beyt] Bir manzumenin en güzel beyti.

**şahdane, şehdane,** *F. i.* [Şah-dane] **1.** İri inci tanesi. **2.** Kendir tohumu.

**şahdar,** *F. s.* [Şah-dar] **1.** Dallı (ağaç). **2.** Dallı boynuzlu (hayvan).

**şahdarû,** *F. i.* [Şah-darû] Şarap.

**şâhıs,** *A. i.* [Şahs'tan] Ölçme için dikilen ve işaret tutulan nişan.

**şahî,** *F. i., s.* **1.** Padişahlık. **2.** Nişasta ve yumurtalı bir çeşit helva **3.** İnce bir çeşit patiska. **4.** Küçük bir İran parası. **5.** Eski bir çeşit top. **6.** Hükümdara lâyık. **7.** İran Şahı ile ilgili.

**şahid,** *A. i.* [Şehadet'ten] **1.** Ta-

nık. **2.** (Ed.) Büyük bir yazar veya eserden alınan örnek. *Şahid-i âdil,* tanıklığı şüphe götürmeyen tanık; *-zor,* yalan yere tanıklık eden, yalancı şahit.

**şahid,** *F. i.* Güzel. Sevgili. *Şahid-i bazar,* orospu; *-devran,* ünlü güzel.

**şahik,** *A. s.* Yüce, yüksek (dağ, yapı...).

**şâhika,** *A. i.* Dağ tepesi [ç. ŞE HAHİK].

**şahinşah, şehinşeh,** *F. i.* Şahlar şahı, büyük hükümdar.

**şahka,** *A. s.* Keskin çığlık, ses.

**şahın,** *A. i.* **1.** İçyağı, Etler arasında bulunan yağ. **2.** (Kim.) Katıyağ, donyağı. *Şahm-i madenî,* mineral yağ.

**şahme,** *A. i.* İçyağı parçası.

**şahname,** *F. i.* [Şah-name] **1.** Hükümdarların biyografisini manzum olarak anlatan kitap. **2.** *(ö. i.)* Tus'lu Firdevsi'nin ünlü manzum destanı.

**şahne,** *A. i.* **1.** İnzibat, emniyet memuru. **2.** Harman bekçisi.

**şahnişin, şehnişin,** *F. i.* [Şah-nişin] Odanın sokak tarafına olan çıkıntısı. Balkon.

**şahper, şehper,** *F. i.* [Şeh-per] Kuş kanadının en uzun tüyleri.

**şahrah, şehrah,** *F. i.* **1.** Büyük yol. **2.** (Mec.) Şaşırılması mümkün olmayan doğru ve açık yol.

**şahs,** *A. i.* **1.** Şahıs. **2.** İnsanın görünen kalıbı. **3.** Kişi, kimse. *Şahs-i manevî,* (ortaklıklar ve bankalar gibi) kişi muamelesi yapılan; *-salis* (üçüncü şahıs) davada iki taraftan da olmayan [ç. **Eşhas**].

**şahsan,** *A. zf.* **1.** Cisimce, gövdece, şekil itibariyle. **2.** Kendisi.

**şahsar,** *F. i.* [Şah-sar] Dallı budaklı ağaçlar. Ağaçlık yer.

**şahsî, şahsiyye,** *A. s.* Kişinin kendi özüne ait, kendisiyle ilgili.

**şahsiyyat,** *A. i.* **1.** Kişinin kendine ait işler. Özel işler. **2** Birinin şahsıyle ilgili uygunsuz sözler.

**şahsiyyet,** *A. i.* Kişilik. Özlük.

**şahsüvar, şehsüvar,** *F. s.* [Şah-süvar] Ata iyi binen.

**şahtere, şehtere,** *F. i.* Şahtere otu (Dövülerek yapılır, hapı uyuz hastalığında kullanılır).

**şahtereciyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *fumariacdes* (şahteregiller) karşılığı (XIX. yy.).

**şahvar, şehvar,** *F. s.* [Şah-var] **1.** Hükümdara uygun şekilde. **2.** *(i.)* İri taneli inci.

**şahzade, şehzade,** *F. i.* [Şah-

zade] Şahın oğlu, prens.

**şaık, şaika,** *A. s.* [Şevk'ten] İstekli. Şevkli.

**şaibe,** *A. i.* **1.** Leke. Eksiklik. **2.** Kötü eser, iz [ç. **Şevaib**].

**şaik,** *A. s.* Dikenli.

**şaikane,** *F. zf.* İsteklice, şevkli olarak.

**şair,** *A. i., s.* Şair [ç. **Şairan, şuara**].

**şaîr,** *A. i.* Arpa.

**şairan,** *F. i.* [Şair ç.] Şairler.

**şairane,** *F. s., zf.* Şairce. Şaire yakışır yolda.

**şaire,** *A. i.* Kadın şair [ç. **Şevair**].

**şaîre,** *A. i.* Arpa tanesi.

**şagî,** *A. s.* [Şekavet'ten] **1.** Her türlü günahı işleyecek bahtsız. **2.** Haylaz, habis. **3.** Haydut, yol kesen [ç. **Eşkıya**].

**şâki,** *A. s.* [Şikâyet'ten] Şikâyetçi.

**şakik,** *A. i.* **1.** İkiye bölünmüş bir şeyin yarısı. **2.** Ana baba bir erkek kardeş.

**şakika,** *A. i.* **1.** Ana baba bir kız kardeş. **2.** Yarım başağrısı.

**şakikiyye,** *A. i.* (Bot.) Düğün çiçeğigiller.

**şakir, şakire,** *A. s.* [Şükr'den] Şükreden. Gördüğü iyiliğe karşı dua eden.

**şakird, şagird,** *F. i.* **1.** Öğrenci. **2.** Çırak. **3.** Stajyer [ç. **Şakirdan**].

**şakk,** *A. i.* **1.** Yarma, çatlama. **2.** Yırtma, paralama. **3.** Kırma. **4.** Yarık, yarma. Çatlak. *Şakk-i şife,* ağız açma, lakırdı söyleme.

**şâkk,** *A. s.* [Meşakkat'ten] Eziyetli, zahmetli. *Hidemat-i şâkka,* ağır ve kaba işler.

**şakul,** *A. i.* Çekül.

**şakulî,** *A. s.* (Geo.) Düşey.

**şal,** *F. i.* Şal.

**şalgam,** *F. i.* Şalgam.

**şam,** *F. i.* Akşam. *Şam ü seher,* akşam sabah.

**şame,** *A. i.* Ben. Bendeki kara nokta [ç. **Şâmât**].

**şame,** *F. i.* Başörtüsü.

**şamgâh,** *F. i.* [Şamgâh] Akşam vakti.

**Şamî,** *A. s.* Şam şehrinden olan. Şam şehri ile ilgili.

**şamih, şamiha,** *A. s.* Yüksek, yüce [ç. **Şamihat**].

**şamil, şamile,** *A. s.* [Şümul'den] **1.** Kaplayan, çevreleyen. **2.** Genel. Herkese ait. *Şamil-ül-afak,* âlemi kaplamış olan.

**şanım,** *A. s.* [Şemm'den] Koklayan. Koku alan.

**şanıme,** *A. i.* Koku alma yetisi. Koklam.

**şan,** *A. i.* Şan. Ün. Gösteriş, çalım.

**şane,** *F. i.* Tarak.

**şanesaz,** *F. i.* [Şane-saz] Tarak yapan.

**şanezen,** *F. s.* [Şane-zen] Baş tarayan.

**şa'r,** *A. i.* Kıl.

**şarab,** *A. i.* Şarap. *Şarab-i nab,* katıksız şarap.

**şarık,** *A. s.* [Şark'tan] Doğup parlayan.

**şâri',** *A. i., s.* **1.** Kanun koyan. **2.** Şeriat koyan.

**şa'rî,** *A. s.* (Fiz.) Kılcal.

**şa'riyye,** *A. i.* Şehriye.

**şa'riyyet, şâriyyet,** *A. i.* (Fiz.) Fransızcadan *capilarité* (kılcallık) karşılığı (XX. yy.).

**şarib,** *A. s.* [Şürb'den] İçen. *Şarib-ül-leben,* süt içen; *şarib -ül-leyl ü ven-nehar,* gece gündüz içen, alkol düşkünü.

**şarib,** *A. i.* Bıyık [ç. **Şevarib**].

**şarih,** *A. i.* [Şerh'ten] Bir kitaba açıklama yazan kimse [ç. **Şurrah**].

**şark,** *A. i.* **1.** Şark, doğu. **2.** Doğu yönleri.

**şarkan,** *A. zf.* Gün doğusu tarafından.

**şarkî, şarkiyye,** *A. s.* **1.** Doğu ile ilgili. **2.** Doğu ülkeleriyle ilgili.

**şarkiyyun,** *A. i.* Doğulular.

**şart,** *A. i.* Şart.

**şartî, şartiyye,** *A. s.* Şart ile ilgili, şart gibi olan. Şartlı.

**şartname,** *F. i.* [Şart-name] Bir sözleşmede olan şartların yazıldığı resmî kâğıt.

**şast,** *F. s.* Altmış (60).

**şast,** *F. i.* **1.** Okçuların baş parmaklarına taktıkları yüksük. **2.** Balık oltası.

**şa'şaa,** *A. i.* **1.** Parlaklık, parlama. **2.** Gösteriş, dış süs, yaldız.

**şâ'şaadar,** *F. s.* [Şâşaa-dar] Gösterişli, parlak.

**şat,** *A. i.* Koyun.

**şathiyyat,** *A. i.* Eğlenceli fıkralar.

**şathiyye,** *A. i.* Şeriata aykırı düşen ve Vahdet-i vücutta aşırı görüşü bildiren sözler.

**şatîiyye,** *A. i.* (Zoo.) Fransızcadan *échassiers* (uzunbacaklılar) karşılığı (XIX. yy.).

**şâtir,** *A. s.* [Şetaret'ten] **1.** Neşeli, istekli. **2.** Bir büyük kimsenin atı yanında giden hizmet adamı.

**şâtim,** *A. s.* [Şetm'den] Sövüp sayan.

**şatranç,** *A. i.* Şatranç. Santıraç.

**şatt,** *A. i.* Büyük nehir. *Şatt-ül -Arab,* Dicle ve Fırat nehirlerinin birleşmesinden oluşan büyük nehir.

**şayed,** *F. e.* Şart edatıdır. Belki, ola ki, olabilir ki.

**şayeste,** *F. s.* Yaraşır. Uygun.

**şayestegi,** *F. s.* Yaraşıklık. Uygunluk.

**şaygân,** *F. s.* **1.** Uygun. **2.** Bol. *Genc-i şaygân,* Husrev Perviz'in hazinesi.

**şayi',** *A. s.* [Şüyu'dan] **1.** Duyulmuş, işitilmiş. **2.** Ortak-

lar arasında pay edilmemiş.

**şayia,** *A. i.* Yayılmış haber [ç. **Şayiat**].

**şazz,** *A. s.* Kural dışı. Kurala uymayan [ç. **Şüzuz**].

**şeair,** *A. i. ç.* Âdetler, törerel.

**şeamet,** *A. i.* Uğursuzluk [ç. **Şeamât**].

**şeb,** *F. i.* Gece. *Şeb ü ruz, ruz ü şeb,* gece gündüz; *şeb-i hicran,* hicran, ayrılıkla geçirilen gece; *-yelda,* yılın en uzun gecesi (22 aralık).

**şebab,** *A. i.* Gençlik. *Ahd-i şebab,* gençlik zamanı.

**şebabet,** *A. i.* Gençlik.

**şebabet,** *A. i.* Benzeme, benzeyiş.

**şeb'an,** *A. s.* [Şibi'den] Tok. Karnı doymuş.

**şeban,** *F. i.* [Şeb ç.] Geceler.

**şebane,** *F. s.* Gecelik, gece olan.

**şebangâh, şebangeh,** *F. i.* **1.** Gece vakti. **2.** Gecelenecek yer.

**şebanruz,** *F. i.* (Yirmi dört saatlik) gün.

**şebb, şabb,** *F. i.* Şap.

**şebbuy,** *F. i.* [Şeb-bû] Şebboy çiçeği.

**şebçirag,** *F. i.* [Şeb-çirag] Şimşirek taşı.

**Şebdiz,** *F. i.* Husrev Perviz'in karayağız atı.

**şebeke,** *A. i.* **1.** Ağ, balık ağı. **2.** Kafes, parmaklık. **2.** Demiryollarının tümü. **4.** İskara. **5.** (Ana.) Ağ ve kafes şeklinde olan zar, dokular, **6.** Kötü amaçlarla, gizli kurulan topluluk.

**şebeh,** *A. i.* Gövde, cisim, şahıs [ç. **Eşbah**].

**şebeh,** *A. i.* Benzer. Benzeyiş.

**şebeki,** *A. s.* (Ana.) Ağsı.

**şehgerd,** *F. s.* [Şeb-gerd] **1.** Gece dolaşan kol, bekçi. **2.** Ay.

**şebgir,** *F. s.* [Şeb-gir] **1.** Gece uyumayan. **2.** Kervan. **3.** Sabah vakti. **4.** Sabah kuşu.

**şebgiri,** *F. i.* Gece uyumazlık. Fransızcadan *agrypnie* karşılığı (XIX. yy.).

**şebgûn,** *F. s.* [Şeb-gûn] Gece renkli, kara.

**şebhiz,** *F. s.* [Şeb-hîz] Gece kalkan. Gece iş gören.

**şebhun, şebihun,** *F. i.* [Şeb-hun] Gece baskını.

**şebih,** *A. s.* Benzer. Aynı, tıpkı.

**şebike,** *F. i.* Bk. ŞEBEKE.

**şebistan,** *F. i.* **1.** Yatak odası. **2.** Harem dairesi. **3.** Gece ibadet yeri.

**şebnem,** *F. i.* [Şeb-nem] Çiy.

**şebpere,** *F. i.* [Şeb-pere] yarasa.

**şebrenk,** *F. s.* [Şeb-renk] Gece rengi, kara.

**şebrev,** *F. s.* [Şeb-rev] Gece giden. Gece yolcusu, karanlıkta yürüyen.

**şebtab,** *F. i.* [Şeb-tâb] Ateşböceği.

**şebzindedar,** *F. s.* [Şeb-zindedar] Geceyi boş geçirmeyip ibadet eden. Geceleyin uyanık duran.

**şecaat,** *A. i.* Yiğitlik, yüreklilik.

**şecc,** *A. i.* Baş parmak.

**şecen,** *A. i.* Dal, budak, kol [ç. **Şücün**].

**şecer,** *A. i.* Ağaç. *Şecer-i hayat.* (Bio.) hayat ağacı; *-mışmış,* (Bot.) kayısı ağacı: *-rumman,* nar ağacı; *-Süleyman,* katran ağacı; *-temr,* hurma ağacı; *-tîn,* incir ağacı; *-tuffah,* elma ağacı; *şecer-ül-hur,* kavak ağacı.

**şecere,** *A. i.* **1.** Tek bir ağaç. **2.** Bir ailenin kökünü gösteren cetvel, kütük. Soyağacı.

**şeci',** *A. s.* [Şecaat'ten] Yiğit, yürekli [ç. **Şüc'aa, şücea**].

**şedaid,** *A. i.* [Şedide ç.] **1.** Eziyetli, zahmetli haller. **2.** Belâlar, büyük sıkıntılar.

**şedd,** *A. i.* **1.** Sıkı bağlama, sıkma. **2.** Hızlı, çabuk gitme. *Şedd-i nitak-i himmet,* himmet kuşağını kuşanma. işe sıkı başlama; *-rihal,* semerleri bağlama, hareket etme, gitme.

**Şeddad,** *A. i.* Yemen'de Âd kavminin hükümdarı. Büyük binaları, bu arada cennete benzetmek isteğiyle yaptırdığı İrem bağı ile ün almıştır. Bu bağdaki köşke girmeden Tanrı gazabına uğrayarak hepsi yerin dibine geçmiştir.

**şeddadane,** *F. zf.* Şeddad'ınki gibi, o yolda. (En çok büyük, sağlam yapılar için kullanılır).

**şedde,** *A, i.* Arap alfabesinde bir harfin iki kere okunmasını gösteren işaretin adı.

**şedid, şedide,** *A. s.* [Şiddet'ten] **1.** Sert, katı. **2.** Sıkı.

**şedide,** *A. i.* Belâ, büyük sıkıntı [ç. **Şedaid**].

**şef'a, şüf'a,** Bk. ŞÜF'A.

**şefaat,** *A. i.* Bağışlanmasını dileme. Birine arka olma, sahip çıkma.

**şefe, şife,** *A. i.* Dudak [ç. **Şefavat, şifah**].

**şefef,** *A. i.* Yaramaz, kötü yaradılışlı kimse.

**şefetan,** *A. i.* İki dudak.

**şefeteyn,** *A. i.* İki dudak.

**şefevat,** *A. i.* [Şefe ç.] Dudaklar.

**şefevi, şefeviye,** *A. s.* Dudağa mensup, dudakla ilgili. Dudaksal.

**şefeviyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *labiées* (ballıbabagiller) karşılığı (XIX. yy.).

**şeffaf,** *A. s.* Bakıldığı zaman arkasındaki cisim görünen. Saydam.

**şefi',** *A. s.* **1.** Suç bağışlanması için araya giren. **2.** Satılacak bir mal için almada üstünlük hakkı olan. *Şefi-i müznibin,* günahlıların şefaatçisi (Muhammet peygamber) [ç. **Şüfea**].

**şefik,** *A. s.* [Şefkat'ten] Şefkatli, acıyıp esirgeyen.

**şefkat,** *A. i.* Acıyarak ve esirgeyerek sevme.

**şefkatnisar,** *F. s.* [Şefkat-nisar] Şefkat saçan, şefkat dağıtan.

**şeftalû,** *F. i.* **1.** Şeftali. **2.** Öpücük.

**şegaf,** *A. i.* Yürek zarı.

**şegal,** *F. i.* Çakal.

**şeh, şah,** Bk. ŞAH.

**şehadet, şahadet,** Bk. ŞAHADET.

**şehamet,** *A. i.* Akıllılıkla birlikte olan yiğitlik (İran Şahının ünvanlarından).

**şehba',** *A. s.* Kül rengine yakın akçıl renk. Kır (at). *Halebüş-şehba,* (uzaktan görünüşü akçıl olan) Halep şehri.

**şehhal, şahbal,** *F. i.* [Şeh-bal] Kuş kanadının uzun tüyü.

**şehbaz, şahbaz,** *F. i.* [Şeh-baz] Doğan kuşu.

**şehbender,** *F. i.* Konsolos.

**şehbeyt, şahbeyt,** *F. i.* [Şeh-beyt] Manzumenin en güzel beyti.

**şehd,** *A. i.* **1.** Gömeç balı. **2.** Bal.

**şehdab, şehdabe,** *F. i.* [Şehd-âb] Bal şerbeti.

**şehdane, şahdane,** *F. i.* **1.** Kenevir tohumu. **2.** İri tane inci.

**şehdhân,** *F. i.* [Şehd-hân] Bal sofrası.

**şehdkâm,** *F. s.* [Şehd-kâm] Tadı damağında kalmış.

**şehid,** *A. s.* [Şehadet'ten] Din uğrunda ölen. Savaşta ölen. *Şehid-i Kerbelâ,* Muhammet peygamberin torunu imam Hüseyin [ç. **Şüheda.**]

**şehik,** *A. i.* **1.** Nefesi içeri alırken ses verme, hıçkırık. **2.** Soluk alma.

**şehîm, şehime,** *A. s.* [Şehamet'ten] Şehametli.

**şehir, şehire,** *A. s.* [Şöhret'ten] Ün almış, ünlü.

**şehiyy, şehiyye,** *A. s.* [Şehvet'ten] İştahlandırıcı. İstek uyandıran. *Et'ıma-i şehiyye,* iştah uyandıran yemekler.

**şehka,** *A. i.* Kuvvetli kahkaha.

**şehkâr,** *F. s.* [Şeh-kâr] Baş eser. En güzel eser. Fransızcadan *chef-d'oeuvre* karşılığı (XX. yy.).

**şehlâ,** *A. s.* **1.** Elâ gözlü (kadın). **2.** Koyu mavi, elâ. **3.** Tatlı şaşı, yarım şaşı. *Ayn-i şehlâ,*

*çeşm-i şehlâ*, elâ göz (veya) tatlı şaşı bakan göz.

**şehlevend,** *F. s.* [Şehlevend] Boylu boslu, şen, güzel genç [ç. **Şehlevendan**].

**şehnaz,** *F. i.* Bir musiki makamı.

**şehnişin, şahnişin,** *F. i.* [Şehnişin] Binanın dışarı çıkıntısı, balkon.

**şehper, şahper,** *F. i.* [Şeh-per] Kuş kanadının uzun tüyü.

**şehr,** *A. i.* **1.** Yeni ay, hilâl. **2.** Bir aylık zaman, ay [ç. **Şühur**].

**şehr,** *F. i.* Şehir.

**şehrah, şahrah,** *F. i.* [Şeh-rah] Büyük yol.

**şehrârâ,** *F. s.* [Şehr-ârâ] Şehri süsleyen, şehre süs veren.

**şehrâyin,** *F. i.* [Şehr-ayin] Donanma.

**şehrî,** *F. s., i.* **1.** Şehirli. **2.** İstanbullu. **3.** (Mec.) İnce, kibar.

**şehrî, şehriye,** *A. s.* Aylık, aya mensup, ayla ilgili.

**şehristan,** *F. i.* Büyük şehir.

**şehriyar,** *F. i.* Hükümdar.

**şehriyarî,** *F. s.* Hükümdara mensup, hükümdarla ilgili.

**şehsüvar, şahsüvar,** *F. i.* Usta ve ünlü (ata) binici [ç. **Şehsüvaran**].

**şehvanî, şehvaniye,** *A. s.* **1.** Şehvetle ilgili. **2.** Şehvete düşkünlüğü fazla (kimse).

**şehvar, şahvar,** *F. s.* **1.** Hükümdara uygun şekilde. **2.** *(i.)* İri taneli inci.

**şehevat,** *A. i.* [Şehvet ç.] **1.** Kuvvetli istekler. **2.** Nefis düşkünlükleri.

**şehvet,** *A. i.* **1.** Şehvet. Bir şeyi sevip aşırı isteme. **2.** Nefis. **3.** Cinsel istek.

**şehvetengiz,** *F. s.* [Şehvet-engiz] İştiha, istek uyandıran.

**şehvetperest,** *F. s.* [Şehvet-perest] Nefsine, isteklerine çok düşkün.

**şehzade, şahzade,** *F. i.* [Şehzade] Hükümdar oğlu, prens [ç. **Şehzadegân**].

**şeka',** *A. i.* **1.** Kutsuzluk. Bahtı karalık. Mihnet. **2.** Rezalet. Alçaklık.

**şekavet,** *A. i.* **1.** Kutsuzluk. **2.** Yaramazlık, kötü iş işleme. **3.** Haydutluk, yol kesicilik.

**şekayık,** *A. i.* Şakayık çiçeği.

**şekayıkıyye,** *A. i.* (Bot.) Deniz şakayıkları.

**şeker,** *F. i.* Şeker. *Şir ü şeker,* (sütle şeker) uygun.

**şekerâb,** *F. s.* [Şeker-âb] İki dost arasındaki kırgınlık, aradaki soğukluk.

**şekerbar,** *F. s.* [Şeker-bar] Şeker yağdıran. Etrafa şeker saçarcasına tatlı. *Hande-i şekerbar,* tatlı gülümseme.

**şekergüftar,** *F. s.* [Şeker-güftar] Sözü şeker gibi tatlı.

**şekerhâb,** *F. i.* [Şeker-hâb] Otururken gelen tatlı uyku. Imızganma.

**şekerhand,** *F. i.* [Şeker-hand] Şeker gibi tatlı gülme.

**şekerî,** *F. s.* Şeker ile ilgili.

**şekeristan,** *F. i.* Şeker kamışı tarlası.

**şekerleb,** *F. s.* [Şeker-leb] Dudağı şeker gibi tatlı.

**şekerrenk,** *F. s.* [Şeker-renk] **1.** Sarıya çalar beyaz renk. **2.** (Mec.) Bozuşmuş, bozuşuk.

**şekerriz,** *F. s.* [Şeker-riz] Şeker saçan. Pek tatlı.

**şekîme,** *A. i.* **1.** Gem. **2.** Dayanma, kolay teslim olmama. *Kaviy-üş-şekîme, şedîd-üş-şekîme,* çok dayanıklı, kuvvetle dayanır; kimseye baş eğmez.

**şekk,** *A. i.* Sanı. Kuşku [ç. **Şukûk**].

**şekl,** *A. i.* **1.** Şekil. **2.** Biçim. **3.** Benzer. **4.** Taslak. **5.** Beniz, çehre. **6.** Tür, çeşit [ç. **Eşkâl**].

**şeklen,** *A. zf.* Şekil bakımından.

**şeklî,** *A. s.* **1.** Şekilce. **2.** Şekil ile ilgili.

**şekliyyat,** *A. i.* Şekil bilgisi. Fransızcadan *morphologie* karşılığı olarak (XX. yy.)

**şekliyye,** *A. i.* Fransızcadan *formalisme* (şekilcilik) karşılığı (XX. yy.).

**şekûr,** *A. s.* [Şükr'den] Tanrı vergilerine karşı hep şükreden.

**şekva,** *A. i.* Şikâyet, sızıltı.

**şekve,** *A. i.* Şikâyet, sızıltı.

**şelâle,** *A. i.* Büyük çağlıyan.

**şelel, şell,** *A. i.* **1.** (Bio.) Vücutta olan renkli leke. **2.** Çolaklık. El veya kol tutmaması. *Şelel-i asfar,* (Bio.) sarı benek; *-intaşiyye,* çimlenme beneği.

**şelvar,** *F. i.* Şalvar.

**şem',** *A. i.* **1.** Balmumu. **2.** Mum. *Şem-i kâfur,* kâfurudan yapılma beyaz mum; *-şebistan,* gece mumu (kandili).

**şem'a,** *A. i.* Mumlu fitil, muma batırılmış fitil.

**şemail,** *A. i. ç.* Huylar, ahlâklar, tabiatlar.

**şemaim,** *A. i., ç.* Güzel kokulu şeyler. Kokulu küçük kavun.

**şematet,** *A. i.* Şamata. Kuru gürültü.

**şem'dan,** *F. i.* [Şem'-dan] Şamdan.

**şemîm, şemime,** *A. s.* [Şemm' den] İyi kokan, güzel kokulu.

**şemime,** *A. i.* Güzel kokulu şey.

**şemle,** *A. i.* **1.** Kıldan örtü. **2.** Sarık.

**şemm,** *A. i.* Koklama, koku alma.

**şemmame,** *A. i.* Koklanmaya yarar küçük kavun biçiminde bir meyva.

**şemmas,** *A. i.* Başının tepesi tıraşlı papaz.

**şemme,** *A. i.* **1.** Bir kere koklama. **2.** Az şey.

**şemmî, şemmiye,** *A. s.* Koklama ile ilgili. Koklamaya ait.

**şems,** *A. i.* Güneş. *Şems ü kamer,* güneşle ay; *şems-i münir,* parlak güneş; *gurub-i şems,* güneşin batması; *keşşems,* güneş gibi; *tulû-i şems,* güneşin doğması [ç. **Şümus**].

**şemsâbad,** *F. s.* [Şems-âbad] Güneşi bol yer.

**şemse,** *A. i.* Güneş biçiminde işleme, süs.

**şemsî,** *A. s.* Güneşle ilgili, güneşe ait.

**şemsiyye,** *A. i.* **1.** Şemsiye. **2.** (*s.*) Güneşle ilgili. *Huruf-i şemsiyye,* Bk. HURUF; *manzume-i şemsiyye,* güneş sistemi; *sene-i şemsiyye,* güneşin 12 burcu ile hesaplanan yıl.

**şemsiyye,** *A. i.* (Zoo.) Fransızcadan *heliozoaires* (günsüler) karşılığı (XX. yy.).

**şemşir, şimşir,** *F. i.* Kılıç.

**şe'n,** *A. i.* **1.** İş. **2.** Yeni iş. Yeni olan hal [ç. **Şüun, şüunat**].

**şen,** *F. i.* **1.** Naz, cilve. Göze ve gönüle hoş görünen hal. **2.** Ferahlı, sevinçli. **3.** Şenlik, bayındır.

**şenaat,** *A. i.* Kötülük, fenalık.

**şenayi,** *A. i.* [Şenia ç.] Kötü ve ayıp işler.

**şenbih,** *F. i.* **1.** Gün. **2.** Cumartesi günü. *Yekşenbih,* pazar; *düşenbih,* pazartesi; *seşenbih,* salı; *çeharşenbih,* çarşamba; *penceşenbih,* perşembe.

**şeni', şenia,** *A. s.* Kötü, fena. Utanılacak, ayıp. *Fiil-i şeni,* cinsel münasebet.

**şe'ni, şe'niyye,** *A. s.* Bir ara Fransızcadan *pragmatique* karşılığı kullanılmak istenilmişse de tutmamış, *réel,* (gerçek) karşılığı kullanılmıştı (XX. yy.).

**şe'niyyet,** *A. i.* Fransızcadan *réalité* (gerçek, gerçeklik) karşılığı (XX. yy.).

**şenia,** *A. i.* Kötü ve ayıp iş [ç. **Şenayi**].

**şer',** *A. i.* Tanrı buyruğu, ayet, hadis, icma-i ümmet esaslarıyle kurulmuş din kuralları.

**şerafet,** *A. i.* **1.** Şerefli olma. **2.** Soyluluk. **3.** Şereflilik (imam Hasan soyundan olarak peygamber soyundan gelme). *Şerafet-i Mekke-i Mükerreme,* Mekke şerifliği.

**şerait,** *A. i.* [Şart, şarita ç.] Şartlar. Koşullar.

**şer'an,** *A. zf.* Şeriat bakımından. Şeriate göre.

**şerare, şirare,** *A. i.* Kıvılcım.

**şeraret,** *A. i.* Kötülük. Şer işleme. Şerirlik.

**şeraset,** *A. i.* Titizlik, huysuzluk. Geçimsizlik.

**şerat,** *A. i.* **1.** İz, işaret. **2.** Bir şeyin en bayağısı, aşağılığı [ç. **Eşrat**].

**şerayi',** *A. i.* [Şeria ç.] **1.** Şeriatler. **2.** Şeriat hükümleri.

**şerayin,** *A. i.* [Şiryan ç.] Atardamarlar.

**şerbet,** *A. i.* **1.** Şerbet. **2.** Sıvı olarak içilecek ilâç, müshil.

**şerc,** *A. i.* Anüs.

**şeref,** *A. i.* **1.** Ululuk. Yükseklik. **2.** Övünme. **3.** Üstünlük, beğenilme. *Şeref-i âriz, -izafi,* rütbe veya mevkiden gelen ululuk; *-zati,* kişinin öz ululuğu.

**şerefbahş, şerefbahşa,** *F. s.* [Şeref-bahş] Şeref veren, şereflendiren.

**şerefe,** *A. i.* Minarede ezan okunan yer [ç. **Şürefat**].

**şerefefza,** *F. s.* [Şeref-efza] Şerefi arttıran, şeref veren.

**şerefiyye,** *A. i.* Bir yerin bayındırılmasından alınan para.

**şerefresan,** *F. s.* [Şeref-resan] Şeref yetiştiren, ulaştıran.

**şerefriz,** *F. s.* [Şeref-riz] Şeref veren.

**şerefsâdır,** *F. s.* [Şeref-sâdır] Şerefle çıkan (padişah emri).

**şerefsanih,** *F. s.* [Şeref-sanih] Şerefle akla gelen (padişah emri).

**şerefsudur,** *F. s.* [Şeref-sudur] Şerefle çıkan (padişah emri).

**şerefsünuh,** *F. s.* [Şeref-sünuh] Şerefle akla gelen, akıldan buyrulan.

**şerefyab,** *F. s.* [Şeref-yab] Şeref bulan, şeref kazanan.

**şereh,** *A. i.* Açgözlülük.

**şerer,** *A. i.* [Şerare ç.] Kıvılcımlar.

**şererfeşan,** *F. s* [Şerer-feşan] Kıvılcım saçan.

**şerernak,** *F. s.* [Şerer-nak] Kıvılcım saçan.

**şerh,** *A. i.* **1.** Açma, yarma. **2.** (Bir ibare veya kitabı) Açıklama. **3.** Açıklama yolunda yazılmış kitap. **4.** (Mec.) Açık açık anlatma.

**şerha,** *A. i.* **1.** Kesme veya yarma eseri. **2.** Dilim. Parça parça.

**şerhân,** *A. s.* Bir şeye çok düşkün. Aşırı hırslı.

**şer'i, şer'iyye,** *A. s.* Şeriata ait, şeriatle ilgili. *Hükm-i şer'i,* şeriate uygun hüküm; *mahkeme-i şer'iyye,* şeriat hükümlerine göre davaları gören mahkeme.

**şeriat,** *A. i.* **1.** Doğru yol. **2.** Tanrı buyruğu. **3.** Ayetler, hadisler, icma-i ümmet, i-

mamların içtihadı ile kurulmuş temel.

**şerif, şerife,** *A. s.* **1.** Kutsal, mübarek. **2.** Soylu. **3.** Peygamber soyundan olan [ç. **Eşraf, şürefa**].

**şeriha,** *A. i.* **1.** Et dilimi. **2.** Bedenden kopmayarak ayrılmış et.

**şerik,** *A. i., s.* **1.** Ortak. **2.** Arkadaş [ç. **Şürekâ**].

**şerir,** *A. s.* Kötü, hayırsız, fesatçı, yaramaz [ç. **Eşirra, eşrar**].

**şerit,** *A. i.* **1.** Hurma kabuğundan ip veya uzun sargı.

**şerita,** *A. i.* Sözleşmeyi meydana getiren maddelerden her biri [ç. **Şerait**].

**şerm,** *F. i.* Utanma. *Bişerm,* utanmaz.

**şermende,** *F. s.* **1.** Utangaç. **2.** Utanacak bir iş yapmış olan.

**şermendegi,** *F. i.* Utanma.

**şermîn,** *F. s.* Utangaç.

**şermnak,** *F. s.* [Şerm-nak] Utangaç.

**şermsar,** *F. s.* [Şerm-sar] Utangaç.

**şermsari,** *F. i.* Utanma.

**şerr,** *A. i.* **1.** Kötülük. **2.** Kavga, gürültü [ç. **Şürur**].

**şerr,** *A. s., i.* **1.** Kötü adam. **2.** Daha, en kötü [ç. **Eşrar**].

**şerrî,** *A. s.* Kötülüğe ait, kötülükle ilgili.

**şersuf,** *A. i.* (Ana.) Kaburga kemiklerinin ön taraf uçlarındaki kıkırdak.

**şeş,** *F. s.* Altı (6). *Şeş cihet,* altı yön, (tavla oyununda) *şeş ü dü,* altı ile iki; *şeş cihar,* altı ile dört; *şeş ü se,* altı ile üç; *dü şeş,* altı altı, (Mec.) iyi rastlama.

**şeşhane,** *F. i.* İçi altı köşeli, namlusu yivli tüfek.

**şesper,** *F. i.* [Şeş-per] Dilli topuz, soğancık denen savaş aleti.

**şeşüm,** *F. s.* Altıncı.

**şetaret,** *A. i.* Neşeli olma. Şenlik.

**şetm,** *A. i.* Sövme. *Sebb ü şetm,* sövüp sayma [ç. **Şütum**].

**şetta,** *A. s., ç.* Dağınık, çeşitli maddelerden meydana gelme. Ayrı ayrı, başka başka. *Mevadd-i şetta,* çeşitli maddeler; *ulûm-i şetta,* çeşitli bilgiler.

**şevahid,** *A. i.* [Şahide ç.] Tanıt olarak gösterilen örnekler.

**şevahik,** *A. i.* [Şâhika ç.] Yüksek yerler, tepeler.

**şevaib,** *A. i.* [Şaibe ç.] **1.** Şüpheler. **2.** Ayıplar, lekeler.

**şevamih,** *A. i.* [Şamiha ç.] Yüksekler, tepeler.

**şevarık,** *A. i.* [Şarika ç.] Aydınlıklar.

**şevarib,** *A. i.* [Şarib ç.] Bıyıklar.

**şevarid,** *A. i.* [Şarid ç.] Dağılmış, dağınık şeyler.

**şevaz,** *A. i.* Şazlar, kurala uymayanlar. Müstesnalar. Ayrıklar.

**şevher,** *F. i.* Erkek eş. Koca.

**şevk,** *A. i.* **1.** Şiddetli istek. **2.** Keyif, istek, neşe. **2.** (Türkçede) Işık [ç. **Eşvak**].

**şevk,** *A. i.* Diken [ç. **Eşvâk**].

**şevkalûd,** *F. s.* [Şevk-alûd] Şevkli.

**şevke,** *A. i.* Deve dikeni.

**şevkefza,** *F. s.* [Şevk-efza] **1.** Şevklendiren, neşe artıran. **2.** Bir musiki makamı.

**şevkeran,** *F. i.* Baldıran.

**şevket,** *A. i.* Ululuk (Padişah için kullanılırdı).

**şevketmeab,** *F. s.* [Şevket-meab] Şevketin bulunduğu yer (padişah nitelemede kullanılırdı).

**şevki, şevkıyye,** *A. s.* [Şevk'ten] Şevkle, neşe ile ilgili.

**şevkî, şevkiyye,** *A. s.* [Şevk'ten] Dikene ait, dikensi.

**şevval,** *A. i.* Arabî ayların onuncusu olup ilk üç günü ramazan (şeker) bayramıdır.

**şey,** *A. i.* Nesne, şey [ç. **Eşya**].

**şeyatin,** *A. i.* [Şeytan ç.] Şeytanlar.

**şeyb,** *A. i.* Saç sakal ağarması. ihtiyarlık.

**şeybiyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan lichénées (*likenler*) karşılığı (XIX. yy.).

**şeyda,** *F. s.* Sevgiden aklını kaybetmiş. Şaşkın, divane. *Âşık-i şeyda, bülbül-i şeyda.*

**şeydai, şeydayi,** *F. i.* Sevgiden ileri gelen divanelik.

**şeyh,** *A. i.* [Şeyhuhet'ten] **1.** Yaşlı adam. **2.** Tekkede bulunan başkan. **3.** Arabistan'da kabile başkanı. *Şeyh-ül-ekber,* Muhiddin Arabî; *şeyh-ül-harem,* harem-i şerif heyetinin başkanı; *şeyh-ül-islâm,* şeyhülislâm.

**şeyheyn,** *A. i.* «İki şeyh» anlamına olup halife Ebubekir ile Ömer'in ünvanları.

**şeyhuhet,** *A. i.* Yaşlılık. Kocama.

**şey'i, şey'iyye,** *A. s.* Fransızcadan *objectif* (nesnel) karşılığı (Afakî ile birlikte, XIX. yy.).

**şeyn,** *A. i.* Leke, ayıp.

**şeytan,** *A. i.* Şeytan [ç. **Şeyatin**].

**şeytanet,** *A. i.* Şeytanlık. Kurnazlık. Hilekârlık.

**şeytanetkârane,** *F. zf.* Şeytanlıkla. Hilecilik ve fesatçılık ile.

**şeytanî,** *A. s.* Şeytanla ilgili. şeytana yaraşır.

**şeytaraciyye, şıtriciyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *plumbaginées* (dişotugiller) karşılığı (XIX. yy.).

**şeyyad,** *A. i.* **1.** Sıvacı. **2.** Yüze gülen, riyakâr.

**şeza,** *A. i.* Kokulu şeylerin kokusu.

**şezre,** *A. i.* **1.** Maden içinden işlenmeden çıkarılmış altın. **2.** Süs için asılan inci ve altın taneleri [ç. **Şuzur, şezrat**].

**şıkk,** *A. i.* **1.** İkiye bölünmüş şeyin bir parçası. **2.** Bir işin iki yönünden her biri. *İki şıktan birini tercih etme,* ya onu ya bunu yapma.

**şia,** *A. i.* **1.** Taraflılar, yardımcılar. **2.** Halife Ali taraflısı.

**şiâb,** *A. i.* [Şuab, şube ç.] Şubeler.

**şiar,** *A. i.* **1.** İz, işaret. **2.** Ayırıcı işaret. **3.** Âdet. İyi ve ayırdedici âdet.

**-şiar,** *A. s.* «İyi, üstünlük veren işaret, âdet» anlamıyle kelimelere katılır. *Merhametşiar,* (hep) merhametli; *şöhretşiar,* ünlü, ün alarak belirmiş; *zaferşiar,* (her zaman) üstün gelmiş.

**şib,** *F. i.* İniş. Aşağı doğru eğiklik.

**şib',** *A. i.* Doyma, tokluk.

**şi'b,** *A. i.* Dar yol.

**şibh,** *A. i.* **1.** Benzeme, benzeyiş. **2.** Bir şeyin benzeri. **3.** Benzeyen şey. **4.** (XIX. yy. da) Hekimlik ve matematik terimlerinde *forme* ve *ide* soneklerini karşılamada kullanılmıştır. *Şibh-i beşere.* (épidermoïde - üstderimsi), *-billûri,* (cristalloide - billûrsu); *-cezire,* (yarımada); *-cezrî,* (rhizioïde - köksü); *-cild,* (dermoide - cildimsi); *-insaniye; -beşer,* (Anthropoïde - insanımsılar); *-işfenci,* (spongoïde - süngersi); *-kalevî,* (alcaloïde - alkoloit); *-maden,* (metalloïde - madensi); *-münharif,* (trapèze - yamuk); *-necliyye.* (graminidées - buğdaysılar); *-zıll,* (pénombre).

**şibr,** *A. i.* Karış.

**şidad,** *A. i.* [Şedid ç.] Sertler katılar.

**şiddet,** *A. i.* **1.** Peklik, çokluk. **2.** Sertlik. **3.** Sıkılık.

**şiddi,** *A. s.* Şiddetli, yeğin.

**şifa',** *A. i.* Hastalıktan kurtulma, iyileşme.

**şifabahş,** *F. s.* [Şifa-bahş] İyilik veren, iyileştiren.

**şifah,** *A. i.* [Şefe ç.] Dudaklar.

**şifahane,** *F. i.* [Şifa-hane] **1.** Hastane. **2.** Tımarhane.

**şifahen,** *A. zf.* Ağızdan, söyleyerek.

**şifahî, şifahiyye,** *A. s.* Ağızdan olan, sözle olan.

**şifapezir,** *F. s.* [Şifa-pezir] İyileşebilir, geçebilir.

**şifaresan,** *F. s.* [Şifa-resan] İyi eden, şifa veren.
**şifasaz,** *F. s.* [Şifa-saz] İyi eden.
**şifayab,** *F. s.* [Şifa-yab] Şifa bulma.
**şife, şefe,** *A. i.* Bk. ŞEFE.
**şifte,** *F. s.* Düşkün, tutkun, kaçık.
**şifteği,** *F. i.* Kaçıklık. Çok tutkunluk.
**şihab, şehab,** *A. i.* Kıvılcım.
**Şiî,** *A. s.* Şia mezhebinde olan. Ali taraflısı.
**-şikâf,** *F. s.* «Yaran, yırtan» anlamıyle kelimelere katılır. *Canşikâf, dilşikâf, muşikâf.*
**şikak,** *A. s.* Uyuşmazlık. Bozuşma.
**şikâr,** *F. i.* **1.** Av. **2.** Avlama. **3.** Avlanan hayvan. **4.** Kılıç hakkı geçen şey.
**şikârgâh,** *F. i.* [Şikâr-gâh] Avlak.
**şikari,** *F. i.* (Şahin ve doğan gibi) Av kuşu.
**şikâyât,** *A. i.* [Şikâyet ç.] Şikâyetler.
**şikâyet,** *A. i.* Sızlanma. Sızıldanma.
**şikem,** *F. i.* Karın.
**şikembe,** *F. i.* İşkembe.
**şikemperest,** *F. s.* [Şikem-perest] Boğazına düşkün, obur.
**şikemperver,** *F. s.* [Şikem-perver] Boğazına düşkün olan [ç. **Şikemperveran**].
**şiken,** *F. i.* Büklüm. Kıvrım.
**-şiken,** *F. s.* «Kıran, kırıcı» anlamıyle kelimelere ulanır.

| | |
|---|---|
| *bütşiken* | *peymanşiken* |
| *dilşiken* | *safşiken* |
| *hatırşiken* | *sipehşiken* |

**şikenc,** *F. i.* Büklüm, kıvrım

*şikenc-i gîsu -zülf -turra*

**şikence,** *F. i.* İşkence.
**şikest,** *F. i.* **1.** Kırma. **2.** Yenilme.
**şikeste,** *F. s.* **1.** Kırılmış, kırık. **2.** Yenilmiş. **3.** Kırılmış.
**şikestebâl,** *F. s.* [Şikeste-bal] Kırık kanatlı, kanadı kırık.
**şikib, şekib,** *F. i.* Sabırsız.
**şimal,** *A. i.* **1.** Sol yön. **2.** Kuzey.
**şimalen,** *A. zf.* Kuzey yönden.
**şimali, şimaliyye,** *A. s.* Kuzeye mensup, kuzeyle ilgili.
**şime,** *A. i.* Huy, tabiat [ç. **Şiyem**].
**şimşad,** *F. i.* Şimşir ağacı.
**şimşir, şemşir,** *F. i.* Kılıç.
**şin,** *A. i.* «ş» harfinin adı.
**şinah,** *F. i.* Suda yüzme.
**-şinas,** *F. s.* «Tanıyan, bilen, anlayan» anlamlarıyle kelimelere ulanır. *Musikişinas, tarihşinas.*
**şinaver,** *F. s.* Suda yüzücü, yüzgeç.
**şinev,** *F. s.* İşiten, dinleyen.

**şinid,** *F. i.* İşitme.
**şinide,** *F. s.* İşitilmiş. *Naşinîde,* işitilmemiş.
**şi'r,** *A. i.* **1.** Anlama. **2.** Şiir.
**şîr,** *F. i.* Süt. *Şîr-i mader,* ana sütü.
**şîr,** *F. i.* Aslan.
**şira',** *A. i.* Yelken.
**şirâ,** *A. i.* Satın alma. *Bey ü şira,* alım satım.
**şi'ra,** *A. i.* İki yıldızın adı.
**şirane** *F. s., zf.* Aslanca. Aslana yakışır yolda. *Hamle-i şirane,* aslanca saldırma.
**şirar, şerar,** *A. i.* Kıvılcım.
**şirare, şerare,** *A. i.* Kıvılcım.
**şiraze,** *F. i* **1.** Kitap ciltlerinin iki ucunda bulunan ibrişimden şerit. **2.** (Mec.) Düzen. Düzgünlük.
**şirazebend,** *F. s.* [Şiraze-bend] Düzen veren. Düzenleyen.
**şirb,** *A. i.* Ekin sulama ve hayvan suvarma nöbeti.
**şirdan,** *F. i.* Geviş getiren hayvanlarda ikinci mide.
**şirdil,** *F. s.* [Şîr-dil] Aslan yürekli.
**şire,** *F. i.* Şıra.
**şirgir,** *F. s.* [Şîr-gir] Aslan tutacak kadar güçlü; yarı sarhoş, az keyifli.
**şirhâr,** *F. s.* [Şîr-har] Süt emen, sütten kesilmemiş.
**şirin,** *F. s.* **1.** Tatlı. **2.** Sevimli, cana yakın. **3.** (*ö. i.*) Ferhat'ın sevgilisi.
**şirineda,** *F. s.* [Şirin-eda] Latif edalı.
**şirini,** *F. i.* Şirinlik. Tatlılık.
**şirinkâm,** *F. s.* [Şirin-kâm] Tatlılığı damağında kalmış.
**şirinkâr,** *F. s.* [Şirin-kâr] Tatlı, hoş muamele eden.
**şirinter,** *F. s.* [Şirin-ter] Daha çok tatlı.
**şirinzeban,** *F. s.* [Şirin-zeban] Tatlı dilli [ç. **Şirinzebanan**].
**şirk,** *A. i.* Tanrıya ortak koşma.
**şirket,** *A. i.* Ortaklık.
**şîrpençe,** *F. i.* [Şîr-pençe] En çok ensede çıkan öldürücü çıban.
**şirret,** *A. i.* Kötülük, şerirlik.
**şiryan,** *A. i.* (Ana.) Atardamar. *Şiryan-i sübatî,* şahdamar; *-şezen,* soluk borusu; *-tahtî -et terkova,* köprücükaltı atardamarı.
**şirzime,** *A. i.* Küçük, önemsiz bir topluluk.
**şişe,** *F. i.* Şişe, sırça.
**şitâ,** *A. i.* Kış. *Mevsim-i şita,* kış mevsimi.
**şitab,** *F. i.* Çabukluk. Seğirtme.
**şitaban,** *F. s.* Koşan, çabuk olan. Seğirten. Acele eden.
**şitai, şitaiyye,** *A. s.* Kışa ait, kışla ilgili.
**şitaiyye,** *A. s.* **1.** Kışlak. **2.** (*i.*) Kış tasviriyle başlayan kaside.
**şitevî,** *A. s.* Kışa ait, kışla ilgili.

**şive,** *F. i.* **1.** Ağız, tarz. Üslup. **2.** Naz, eda.

**şivebaz,** *F. s.* [Şive-baz] Şiveli. naz ve cilve eden.

**şiveger,** *F. s.* [Şive-ger] Şiveli.

**şivekâr,** *F. s.* [Şive-kâr] Şiveli.

**şiven,** *F. i.* İnleme, sızlanma. Yas.

**şivengâh,** *F. i.* [Şiven-gâh] Yas yeri.

**şiyem,** *A. i.* [Şime ç.] Huylar.

**şöhre,** *A. s.* Ünlü. Ün alıp ağızlarda dolaşan. *Şöhre-i afak,* dünyaca bilinen; *-şehr,* bütün şehrin dilinde gezen.

**şöhret, şühret,** *A. i.* Ün. Ad verme. Ad, san.

**şöhretgîr,** *F. s.* [Şöhret-gîr] Ün almış. ünü dünyayı tutan.

**şöhretşiar,** *F. s.* [Şöhret-şiar] Ünlü.

**-şu, -şuy,** *F. s.* «Yıkayan, temizleyen» anlamıyle kelimelere katılır. *Mürdeşuy,* ölü yıkayıcı.

**şu, şuy,** *F. i.* Yıkama. *Şüst ü şû,* yıkama, temizleme.

**şua',** *A. i.* **1.** Güneşten veya bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri, ışın. *Şua'-i şems,* güneş ışınları. **2.** (Mat.) Vektör [ç. **Eşi'a**].

**şuab,** *A. i.* [Şube ç.] Şubeler, dallar, kollar.

**şuai,** *A. s.* Işın ile, vektör ile ilgili.

**şuaiyye,** *A. i.* (Zoo.) Fransızcadan *radiolaires,* (ışınlılar) karşılığı (XIX. yy.).

**şuara,** *A. i.* [Şair ç.] **1.** Şairler. *Şuara-yi câhiliyye,* İslam dininden önceki Arap şairleri.

**şubân,** *F. i.* Çoban. *Şuban-ı vâdi-i eymen,* Musa peygamber.

**şu'be,** *A. i.* **1.** Şube. **2.** Dal, budak. **3.** Bölük. Bölüntü.

**şubede,** *F. i.* Elçabukluğu, hok kabazlık.

**şubedebaz,** *F. i.* Hokkabaz.

**şubedebazane,** *F. zf.* El çabukluğu ile, hokkabazcasına.

**şugl,** *A. i.* **1.** İş, uğraşacak şey. **2.** Dert, uğraşma [ç. **Eşgaal**].

**şuh,** *F. s.* Neşeli ve davranışlarında serbest olan. Kıvrak oynak. Nazlı [ç. **Şuban**].

**şuhi,** *F. i.* Şuhluk. Kıvraklık, oynaklık.

**şuhum,** *A. i.* [Şahm ç.] Yağlar.

**sukka,** *A. i.* **1.** Parça. Kumaş veya kâğıt parçası. **2.** Küçük tezkere.

**şukuk,** *A. i.* [Şakk ç.] Çatlaklar, yarıklar.

**şule,** *A. i* Alev, ateş alevi.

**şuledar,** *F. s.* [Şule-dar] Alevli, alevlenmiş.

**şulegîr,** *F. s* [Şule-gîr] Alevlenen, tutuşan.

**şulenüma,** *F. s.* [Şule-nüma] Alevli, alev gösteren.

**şuleriz,** *F. s.* [Şule-riz] Alev

saçan, parıl parıl ışıldayan.

**şum,** Uğursuz, kutsuz.

**şur,** *F. i.* **1.** Tozlu, çorak yer. **2.** Kavga, gürültü.

**şura,** *A. i.* Konuşma yeri. Konuşma için toplanma. *Şura-yi devlet,* Devlet Şûrası, Danıştay.

**şurabe,** *F. s.* **1.** Acı su. **2.** Gözyaşı.

**şure,** *F. i., s.* Çorak toprak.

**şurefgen,** *F. s.* [Şur-efgen] Karışıklık çıkaran.

**şurengiz,** *F. s.* [Şur-engiz] Kavga, gürültü çıkaran.

**şurezar,** *F. i.* [Şure-zar] Çoraklık yer.

**şurgâh,** *F. i.* [Şur-gâh] Kargaşalık yeri. Kavga yeri.

**şuride,** *F. s.* **1.** Karışıklık. **2.** Tutkun, âşık.

**şuridebaht,** *F. s.* [Şuride-baht] Bahtsız. Talihsiz.

**şuridehal,** *F. s.* [Şuride-hal] Hali perişan.

**şuridehâtır,** *F. s.* [Şuride-hâtır] Gönlü, içi karışık, aklı dağınık.

**şuridegî,** *F. s.* **1.** Karışıklık. **2.** Tutkunluk, düşkünlük.

**şuriş,** *F. i.* Karışıklık, kargaşalık.

**şurişgâh,** *F. i.* Kavga, karışıklık yeri.

**şurrah,** *A. i.* [Şarih ç.] Şerhçiler. Şerh yazanlar.

**şurta,** *A. i.* **1.** (Yelkenliye) Uygun rüzgâr. **2.** Çarkacı askeri.

**şurub,** *A. i.* Şurup.

**şuub,** *A. i.* [Şa'b ç.] Cemaatler, taifeler, kabileler.

**şuur,** *A. i.* Anlama, anlayış.

**şüban,** *F. i.* Çoban.

**şübban,** *A. i.* [Şâb ç. ] Gençler, delikanlılar.

**şübeh,** *A. i.* [Şübhe ç.] Şüpheler.

**şübhe,** *A. i.* Şüphe.

**şübhedar,** *F. s.* [Şübhe-dar] Şüpheli, işkilli.

**şüca',** *A. s.* **1.** Yiğit. **2.** (Ast.) Aslan ve Yengeç arasında yıldız kümesi.

**şüc'an,** *A. i.* [Şeci ç.] Cesaretliler, yiğitler. Yürekliler.

**şücea,** *A. i.* [Şeci ç.] Cesaretliler, yiğitler.

**şücun,** *A. i.* [Şecen ç.] Dallar, budaklar.

**şüd,** *F. i.* Gitme. Gidiş. *Amed ü şüd,* gelip gitme.

**şüf'a,** *A. i.* Satılık bir mala ortak veya komşu olanın aynı para ile alma hakkı üstünlüğü.

**şüfea,** *A. i.* [Şefî ç.] Şefaatçiler, taraflı çıkanlar.

**şüfre,** *A. i.* **1.** Yassı bıçak. **2.** Kılıç ağzı. **3.** Kirpik biten yerler.

**şüheda,** *A. i.* [Şehid ç.] Şehitler.

**şühud,** *A. i.* **1.** Hazır bulunup görme. **2.** Gözle görünecek halde şekillenme. Görünme.

*Âlem-i şühud*, gözle görülen âlem (bu dünya).

**şühud,** *A. i.* [Şahid ç.] Şahitler. tanıklar.

**şühur,** *A. i.* [Şehr ç.] (Yıldaki) Aylar.

**şükât,** *A. i.* [Şâki ç.] Şikâyet edenler. Şikâyetçiler.

**şükr,** *A. i.* Görülen iyiliğe karşı memnunluk gösterme.

**şükran,** *A. i.* İyilik bilme.

**şükrane,** *F. i.* İyilik bilme nişanesi.

**şükrgüzar,** *F. s.* [Şükr-güzar] İyilik bilir.

**şükrgüzarî,** *F. i.* İyilik bilme.

**şükûfe,** *F. i.* Çiçek.

**şükûfezar,** *F. i.* [Şükûfe-zar] Çiçek yeri, çiçek bahçesi.

**-şüküfte,** *F. s.* «Açılmış» anlamıyle kelimeye katılır. *Naşüküfte*, açılmamış, *nevşüküfte*, yeni açılmış.

**şükûh,** *F. i.* Ululuk.

**şükûk,** *A. i.* [Şekk ç.] Şüpheler, sanılar.

**şümar,** *F. i.* Sayı. *Bişümar*, sayısız.

**şümarende,** *F. s.* Sayan, sayıcı.

**şümu,** *A. i.* [Şem' ç.] Mumlar.

**şümul,** *A. i.* **1.** İçine alma, kaplama. **2.** Bildirme, anlamları arasında bir anlamı daha olma.

**şümus,** *A. i.* [Şems ç.] Güneşler.

**şümürde,** *F. s.* Sayılmış.

**şürb,** *A. i.* İçme. *Şürb-i hamr*, şarap içme; *-müdam*, durmayıp içme, sarhoşluk, *ekl ü şürb*, yeme ve içme.

**şürefa,** *A. i.* [Şerif ç.] Şerifler.

**şürefat,** *A. i.* [Şerefe, şürfe ç.] Minarelerdeki ezan okunan yerler.

**şürekâ,** *A. i.* [Şerik ç.] Ortaklar.

**şürfe,** *A. i.* Minarenin ezan okunan yeri.

**şüru',** *A. i.* Başlama.

**şüruh,** *A. i.* [Şerh ç.] Şerhler, açıklamalar.

**şürur,** *A. i.* [Şerr ç.] Şerler, kötülükler, kavgalar gürültüler.

**şürut,** *A. i.* [Şart ç.] Şartlar.

**şüst,** *F. i.* Yıkama. *Şüst ü şüy*, yıkama.

**şüste,** *F. s.* Yıkanmış.

**şüş,** *F. i.* Akciğer.

**şütum,** *A. i.* [Şetm ç.] Küfürler. Sövmeler. Sövüp saymalar.

**şütür,** *F. i.* Deve.

**şütürban,** *F. i.* Deveci, deve çobanı.

**şütürgürbe,** *F. s.* [Şütür-gürbe] Deve ile kedi, iyi ile kötü. Karışık, uygun olmayan, orantısız.

**şüun,** *A. i.* [şe'n ç.] Olaylar.

**şüunat,** *A. i.* [Şüun ç.] Olaylar.

**şüyû',** *A. i.* Duyulma, herkesin işitmiş olması, yayılma. Da-

ğılma. *Şüyû-i aslî*, (Huk.) Akit yapıldığı sıra var olan şüyû; *şüyû-i târî*, aktin sonunda doğan şüyû.

**şüyuh,** *A. i.* [Şeyh ç.] **1.** Şeyhler. **2.** Yaşlılar. **3.** Kabile başları.

**şüzur,** *A. i.* [Şezre ç.] **1.** Maden içinden toplanan altın parçaları. **2.** Süs olarak takılan altın ve inci parçaları.

**şüzuz,** *A. i.* [Şaz ç.] Kurala uymayanlar, kural dışı kalanlar.

# T

**t,** **1.** Arap alfabesinin 3., Osmanlı ve Fars alfabelerinin 4. harfi olan te ve Arap alfabesinin 16., Osmanlı ve Fars alfabelerinin 19. harfi olan tı harfini karşılar. **2.** Ebcet hesabında te 400, tı 9 sayısına işarettir.

**ta,** *F. i.* Kat. *Düta,* iki kat; *yekta,* bir kat, tek.

**tâ,** *F. e.* Dek, kadar. *Ta besabalı,* sabaha kadar; *ta beseher, ta besubh,* sabaha kadar.

**ta',** *A. i.* «Te» harfinin Arapça adı. İki noktalı olduğu için «ta-i müsennat», noktaları üstte olduğu için de «ta-i fevkaniyye» denir.

**ta,** *A. i.* «Tı» harfinin Arapça adı. «Zı» dan ayırt edilmek için noktasız olmasından dolayı «Ta-i muhmele» denir.

**taab,** *A. i.* **1.** Yorgunluk. **2.** Sıkıntı, eziyet. **3.** (Hek.) Sinirlerin zayıflığından kaslarda duyulan şiddetli sancı. *İstihkar-ı tab,* yorgunluğu hiçe sayma, çalışkanlık.

**taab-âver,** *A., F., s.* Yorgunluk veren.

**taabbuz,** *A. i.* Abaza çekme.

**taabbüd,** *A. i.* [Abd'den] Kulluk etme, ibadet etme. Tapma, tapınma.

**taabbüs,** *A. i.* Yüz ekşitme. Somurtma [ç. **Taabbüsat**].

**taaccüb,** *A. i.* [Ucb'den] Şaşakalma.

**taaccül,** *A. i.* [Acele'den] Acele etme. Acelecilik.

**taaddi,** *A. i.* [Adu'dan] **1.** Öteye geçme, saldırma. **2.** Zulüm etme. Adaletsizlik. **3.** Gelenek ve şeriat kuralının sınırlarını aşma. **4.** (Gra.) Fiilin geçer halde olması [ç. **Taaddiyat**].

**taaddüd,** *A. i.* [Add'den] Birden çok olma, birkaç tane olma. *Taaddüd-i ezvac,* çok kocalılık; *-zevcat,* birkaç kadınla evlenme.

**taaffüf,** *A. i.* [İffet'ten] **1.** İffetli olma. **2.** Ahlâka dokunacak şeylerden çekinme. **3.** İffetli görünme.

**taaffün,** *A. i.* [Ufunet'ten] Çürüyüp kokma. Leş kokma. *Taaffün-i nefes,* nefesin kokması [ç. **Taaffünat**].

**taahhüd,** *A. i.* [Uhd'den] **1.** Üzerine alma, yapacağına söz

verme. **2.** Bir işi yapmaya resmî olarak sözleşme. **3.** Postaya verilen bir şeyin yerine ulaşmasını sağlama [ç. **Taahhüdat**].

**taahhüdname,** *F. i.* [Taahhüdname] Taahhüt kâğıdı. Bir şeyi üstüne aldığını bildiren resmî kâğıt.

**taakkud,** *A. i.* [Ukde'den] **1.** Düğümlenme. **2.** Bağlanma. **3.** Anlaşılmaz hale gelme.

**taakkul,** *A. i.* [Akl'dan] Zihin yorarak anlama. Akıl erdirme.

**taalîûk,** *A. i.* **1.** Asılı olma, asılma. **2.** İlişik, ilgi. **3.** (Tas.) Dünya ilgisi.

**taallûkat,** *A. i.* [Taallûk ç.] **1.** Akraba. hısımlar. **2.** Bir kimsenin adamları.

**taallül,** *A. i.* [İllet'ten] Yalandan bahanelerle bir işten kaçma, kaçınma [ç. **Taallülât**].

**taallüm,** *A. i.* [İlm'den] Öğrenme. Okuyarak, ders alarak elde etme.

**taam,** *A. i.* Yemek. *Ba'd-et-taam,* yemekten sonra; *esna-yi taamda,* yemek sırasında, *kabl-et-taam,* yemekten önce [ç. **Et'ıma**].

**taamiyye,** *A. i.* **1.** Yemek parası. **2.** Tekkelere bağlanan yemeklik.

**taammi,** *A. i.* [Ama'dan] Kör olma. Görmez hale gelme.

**taammuk,** *A. i.* [Umk'tan] Derinleşme [ç. **Taammukat**].

**taammüd,** *A. i.* [Amd'den] Bilerek ve isteyerek bir iş yapma [ç. **Taammudat**].

**taammüden,** *A. zf.* Bile bile önceden hazırlayarak.

**taammüm,** *A. i.* [Umum'dan] **1.** Umumî olma. Genelleşme. **2.** Sarık sarma. **3.** Amca olma.

**taannüd,** *A. i.* [İnad'dan] İnat etme. Direnme.

**taannüf,** *A. i.* [Unf'ten] Tekdir etme, azarlama, darılma.

**taarri,** *A. i.* [Ura'dan] **1.** Soyunma. Uryan olma. **2.** Bir şeyden, bir işten beri ve boş olma.

**taarruk,** *A. i.* [Arak'tan] Terleme.

**taarruz,** *A. i.* **1.** Sataşma, takılma. **2.** Düşmana saldırma [ç. **Taarruzat**].

**taarruzî, taarruziye,** *A. s.* Taarruz, saldırma, takılma ile ilgili.

**taarrüf,** *A. i.* Bir şeyi araştırarak öğrenme, bilme [ç. **Taarrüfat**].

**taassub,** *A. i.* [Asab'dan] **1.** Birine taraflı olma. **2.** Din işlerinde aşırı taraflılık edip başka dinde olanlara düş-

man oluş. **3.** Fransızcadan *fanatisme* karşılığı olarak (XIX. yy.).

**taassür,** *A. i.* [Usr'den] Güçleşme. Güç olma.

**taaşşuk,** *A. i.* Âşık olma.

**taât,** *A. i.* [Taat ç.] İbadetler.

**taat,** *A. i.* **1.** Tanrı buyruklarına uymak. **2.** İbadet.

**taattuf,** *A. i.* [Atf'tan] **1.** Acıma. **2.** Fransızcadan «tecazüp» ile birlikte *sympathie* (duygudaşlık) karşılığı (XX. yy.).

**taattur,** *A. i.* Güzel kokular sürünme.

**taavvuk,** *A. i.* [Avk'tan] Oyalanıp eğlenme, gecikme.

**taavvuz,** *A. i.* [İvaz'dan] Bir şeye karşılık alma. Bir şey karşılığı olarak alınma.

**taavvüc,** *A. i.* Eğrilme, eğri olma.

**taavvüz,** *A. i.* [İyaz'dan] «Euzü» deme, Tanrıya sığınma.

**taayyün,** *A. i.* [Ayn'dan] **1.** Meydana çıkma. Belli olma. **2.** Âyan sırasına gelme. İtibarlanma [ç. **Taayyünat**].

**taayyüş,** *A. i.* [Ayş'ten] Yaşama. Geçinme.

**taazzi,** *A. i.* Uzuv peydah etme, şekillenme (XIX. yy.).

**taazzum,** *A. i.* [Azm'dan] Ululuk satma, kibirlenme.

**taazzuv,** *A. i.* [Uzuv'dan] Organlaşma.

**taazzür,** *A. i.* [Özr'den] **1.** Özür söyleme. **2.** Zor olma.

**tâb,** *F. i.* **1.** Güç, kuvvet. **2.** Parlaklık. **3.** Tazelik. **4.** Kıvrım, büklüm. **5.** Sıkıntı, eziyet. **6.** Öfke.

**-tâb,** *F. s.* «Parlayan, parlatan» anlamıyle kelimelere katılır. *Âlemtab, cihantab,* dünyayı aydınlatan.

**tab',** *A. i.* **1.** Tabiat, huy. **2.** Mühür ve damga basma. **3.** Kitap basma. *Bittab',* tabii olarak, tabiatiyle.

**tab'a,** *A. i.* Bir kere basılma. *Tab'a-i ulâ,* birinci baskı.

**tababet,** *A. i.* Tabiplik, hekimlik.

**tabahat, tıbahat,** *A. i.* Bk. TIBAHAT.

**tabak,** *A. i.* **1.** Tabak. **2.** İnce kat [ç. **Atbak**].

**tabaka,** *A. i.* **1.** Kat, tabaka. **2.** Grup, derece. *Tabaka-i karniye,* (Ana.) *l.* Saydam tabaka. *2.* Korun tabakası; *-kuzahiyye,* (Ana.) iris; *-mantariyye,* (Bot.) mantar tabaka; *-meşimiyye,* (Ana.) damartabaka; *-müvellide,* (Bot.) büyütken doku; *-sulbe,* (Bio.) sert tabaka; *-şebekiyye,* (Ana.), ağtabaka; *-tabak-ül-arz,* yeryüzü [ç. **Tabakat**].

**tabakat,** *A. i.* [Tabaka ç.] Tabakalar. *Tabakat-ül-arz,* jeo-

loji; *tabakat-ül-fukaha,* fakihlerin sınıf ve derece üzerine biyografileri; *tabakat-üş-şuara,* şairler sınıfı, şairler biyografisi.

**tabakçe,** *F. i.* Küçük tabak.

**tâban,** *F. s.* Parlak, ışıklı. *Mahtâban,* parlak ay; *necm-i tâban,* parlak yıldız; *rüy-i tâban, vech-i tâban,* parlak yüz.

**tab'an,** *A. zf.* Tabiî olarak, kendiliğinden. Yaradılıştan.

**tab'aniyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *naturalisme* karşılığı (XX. yy.).

**tabankeş,** *F. s.* [Taban-keş] Taban çeken, yayan yürüyen.

**tabasbus,** *A. i.* Alçakça yalvarma, yaltaklanma. *Tabasbus-i kelbî, tabasbus-i kelbane,* köpekçesine yaltaklanma. [ç. **Tabasbusât**].

**tabassur,** *A. i.* [Basar'dan] Dikkatle bakıp esasını kavrama. Dikkatle gözetiş.

**tâbâver,** *F. s.* [Tâb-âver] Güçlü, kudretli. Dayanıklı. *Tâbaver-i mukavemet,* karşı durabilen.

**tabayi,** *A. i.* [Tabiat ç.] Tabiatler, huylar. *Tabayi-i beşeriye,* insan huyları.

**tabbah,** *A. i.* [Tabh'tan] Ahçı [ç. **Tabbahîn**].

**tâbdar,** *F. s.* [Tâb-dâr] **1.** Işıklı, parlak. **2.** Bükülümlü, kıvrımlı.

**tabe,** *F. zf.* «-ye kadar» anlamıyle kelimelere katılır: *Ta besabah, ta bekıyamet, ta bemahşer.*

**tabe,** *F. i.* Tava. *Tabe-i zer* (altın tava) Güneş.

**tabekey,** *F. s.* Ne zamana kadar?

**tabe serah,** *A. zf.* «Toprağı temiz olsun» anlamında ölüler için edilen dua.

**tabel, tabl,** *A. i.* Yemeklere konan bahar [ç. **Tevabil**].

**tabende,** *F. s.* Parlayan, ışık veren. *Tabende izar,* parlak yanaklı.

**tabh,** *A. i.* **1.** Kaynatma, pişirme. **2.** İlâç kaynatma.

**tâbhane,** *F. i.* [Tâb-hane] **1.** Kışevi, kış odası. **2.** Hastane.

**tâbi,** *A. s.* [Teb'den] **1.** Birinin arkası sıra giden, ona uyan. **2.** Birine bağlı olan, emri altında bulunan. **3.** (Arap. gra.) Kendinden önceki kelimeye göre harekе alan [ç. **Tâbiîn, tâbiun, teb'a, tevabi**].

**tabi',** *A. s.* [Tab'dan] Kitap basan. Bastıran.

**tabiat,** *A. i.* **1.** Tabiat, yaradılış, huy. **2.** Tabiat, yaradılıştaki durum ve nitelik. Dünyanın esası. **3.** Varlığın dü-

zen ve kuralı (Arapça tamlamalarda *tabia* şeklinde bulunur). *Mafevk-et-tabia, mavera-üt-tabia,* metafizik, fizik ötesi. [ç. **Tabayi**].

**tabib,** *A. i.* [Tıbb'dan] Hekim, doktor. Sertabib, başhekim [ç. **Etibba, tabiban**].

**tâbih,** *A. i.* [Tabh'tan] **1.** Pişiren, ahçı. **2.** (Hek.) Ateş getiren, yakan. Ateşli.

**tabii, tabiiyye,** *A. s.* **1.** Tabiatle ilgili. Tabiat gereğinden olan. Doğal. **2.** Olağan.

**tâbii,** *A. i.* Muhammet peygamberi görmüş olanlar zamanında yetişmiş olan ikinci kuşak Müslümanı.

**tâbiin,** *A. i.* [Tâbi, tâbiî ç.] Muhammet peygamberi görmüş olanları görüp onlardan hadis dinlemiş olanlar. *Tebe-i tâbiîn,* tâbiînden birinden, yani ikinci derecede olarak, hadis nakletmiş olan.

**tabiiyyat,** *A. i.* Tabiî bilimler.

**tabiiyye,** *A. i.* **1.** Tabiat bilgisi. **2.** Fransızcadan *naturalisme* karşılığı (XX. yy.).

**tâbiiyyet,** *A. i.* Tâbi olma. Uyrukluk.

**tabiiyyun,** *A. i.* **1.** Tabiiyeciler. **2.** Fransızcadan *naturaliste* karşılığı (XX. yy.).

**tâbir,** *A. i.* [Ubur'dan] **1.** İfade, anlatım. **2.** Bir anlamı olan söz. **3.** Deyim. **4.** Terim. **5.** Rüya yorumu. *Hüsn-i tâbir,* edep ve terbiyeye uygun olarak anlatma; *su-i tâbir,* edep ve terbiye dışı sözle anlatım [ç. **Tâbirat**].

**tâbirname,** *F. i.* [Tâbir-name] Rüyaların yorumları bulunan kitap. Rüya kitabı.

**tabistan,** *F. i.* Yaz.

**tabiş,** *F. i.* Parlama.

**tabişgeh,** *F. i.* [Tabiş-geh] Parıltı yeri.

**tâbiye,** *A. i.* Yerli yerine koyup hazırlama. Tertip etme. *Tabiyet-üc-ceyş,* strateji.

**tabl,** *A. i.* **1.** Davul. **2.** Kulak zarı [ç. **Tubal**].

**tablbâz,** *F. i.* [Tabl-bâz] Davulcu, davul çalan kimse.

**tablekâr,** *F. i.* **1.** Ufak tefek eşya satan gezici, satıcı. **2.** Yemek sırası iş gören hizmetçi.

**tablî,** *A. s.* **1.** Davulla ilgili. **2.** Kulak zarına ait.

**tablzen,** *F. i.* [Tabl-zen] Davulcu.

**tâbnâk,** *F. s.* [Tâb-nâk] Parlak.

**tâbut,** *A. i.* **1.** Ölü taşınan sandık. **2.** İsrailoğulları için Musa peygambere gelen kutsal emirlerin konduğu sandık; *tâbut ül-ahd, tâbut-üs-sekine,* [ç. **Tevâbit**].

**tac,** *F. i.* **1.** Hükümdarların baş-

larına giydikleri değerli taşlarla işlenmiş giyecek. **2.** Bazı şeyh ve dervişlerin baş giyecekleri. **3.** Gelin başlarına takılan süs taşlı başlık. **4.** Bazı kuşların başlarındaki tarak biçiminde başlık [ç. **Tican**].

**tacdar,** *F. s., i.* [Tac-dar] Taç giyen. Hükümdar [ç. **Tacdaran**].

**tacdarane,** *F. zf.* Hükümdarca. Hükümdara yakışır yolda.

**tacdarî,** *F. s., i.* **1.** Hükümdarlıkla ilgili. **2.** Hükümdarlık.

**tacgâh,** *F. i.* [Tac-gâh] Hükümet merkezi.

**ta'cib,** *A. i.* [Ucb'den] Şaşırtma.

**tacik,** *F. i.* Müslüman. Farslı.

**ta'cil,** *A. i.* [Acele'den] Acele ettirme, çabuklaştırma, sıkıştırma.

**ta'cim,** *A. i.* Noktalama, noktalatma.

**ta'cin,** *A. i.* Yoğurma. Hamur yapma.

**tacir,** *A. i.* [Ticaret'ten] Ticaret yapan kimse [ç. **Tüccar**].

**ta'ciz,** *A. i.* [Acz'den] **1.** Âciz bırakma. **2.** Tedirgin etme, rahatsız etme.

**tacver,** *F. i.* [Tac-ver] Hükümdar.

**ta'dad,** *A. i.* **1.** Sayına. **2.** Birer birer söyleme, sayıp dökme.

**tadadcu,** *A. i.* Üşenip gevşek davranma.

**tadadcur,** *A. i.* [Ducret'ten] Sıkılma. Yürek daralma.

**tada'du,** *A. i.* **1.** Alçak gönüllülük gösterme. **2.** Hor olma. **3.** Viran olma.

**tadcir,** *A. i.* Yürek daraltma. Can sıkma.

**ta'dil,** *A. i.* [Adl'den] **1.** Doğrultma, doğrulama. **2.** Değiştirip hafifletme [ç. **Tadilât**].

**ta'diye,** *A. i.* (Gra.) Bir fiili geçişli hale koyma.

**tafaddul, tafazzul,** *A. i.* [Fadl, fazl'dan] Üstünlük taslama.

**tafahhus,** *A. i.* İnceden inceye araştırma [ç. **Tafahhusat**].

**tafakkud,** *A. i.* Hazır olmayan birini arayıp sorma.

**tafakkuh,** *A. i.* [Fıkıh'tan] Fıkıh bilgisi öğrenme.

**tafakkur,** *A. i.* [Fakr'den] Fukaralaşma.

**tafattun,** *A. i.* [Fetanet'ten] Farkına varma, anlama.

**tafattur,** *A. i.* Yarılma. Ayrılma.

**tafdih,** *A. i.* [Fedahat'ten] Rezil etme. Kötülüklerini yayarak adını lekeleme.

**tafdil,** *F. i.* [Fadl'dan] Birini öbüründen üstün tutma.

**tafra,** *A. i.* **1.** Yukarı sıçrama, atlama. **2.** Yüksekten atma.

3. Sarıklılarda rütbe alma.

**tafrafüruş,** *F. s.* [Tafra-füruş] Üst perdeden atıp tutan.

**tafsil,** *A. i.* [Fasl'dan] Geniş olarak ve her yanını ayrı olarak bildirme. Uzun uzadıya açıklama [ç. **Tafsilât, tefasil**].

**tafsilen,** *A. zf.* Uzun uzadıya.

**tagaddi, tagazzi,** *A. i.* [Gıza'dan] Beslenme, gıdalanma.

**tagaddub, tagazzub,** *A. i.* [Gadab, gazab'dan] Gazaplanma, öfkelenme.

**tagafful,** *A. i.* [Gaflet'ten] Gaflet gösterme. Bilmezlikten gelme.

**tagalli,** *A. i.* [Galiye'den] Galiye sürünme.

**tagallüb,** *A. i.* [Galebe'den] Zorla hüküm sürme. Zorbalık [ç. **Tagallübat**].

**tagallüf,** *A. i.* [Gılâf'tan] Kılıflanma.

**tagallût,** *A. i.* [Galat'tan] Yanılma [ç. **Tagallûtat**].

**tagannî,** *A. i.* [Gına'dan] **1.** Zenginleşme. **2.** Muhtaç olmama. Yetinme. **3.** Makamla okuma.

**tagannüc,** *A. i.* [Gönc'den] Nazlanma [ç. **Tagannücat**].

**tagavvül,** *A. i.* Renkten renge girme.

**tagayyüb,** *A. i.* [Gayb'den] Gözden kaybolma. Görünmeme [ç. **Tagayyübat**].

**tagayyüm,** *A. i.* [Gaym'dan] Bulutlanma.

**tagayyür,** *A. i.* [Gayr'dan] **1.** Değişme, başkalaşma. **2.** Renk değişme. **3.** Bozulma, kokma [ç. **Tagayyürat**[.

**tagazzül,** *A. i.* [Gazel'den] Gazel söyleme.

**tagdiye, tagziye,** *A. i.* Besleme.

**tagfil,** *A. i.* [Gaflet'ten] Gafil avlama, avlanma.

**tâgi, tâgiye,** *A. s.* [Tugyan'dan] **1.** Azgın. **2.** İsyan eden, söz dinlemez.

**taglib,** *A. i.* [Galebe'den] (Gra.) Bir bilgi veya ilişikten dolayı bir kelimeyi başka bir anlamı da içine alacak şekilde kullanma. Ana ile babaya ebeveyn denilmesi gibi.

**taglif,** *A. i.* [Gılâf'tan] Kına koyma.

**taglik,** *A. i.* Kapama. kilitleme.

**taglit,** *A. i.* [Galat'tan] **1.** Yanlış çıkartma. **2.** Yanıltma; yanıltılma [ç. **Taglitat**].

**tagliye,** *A. i.* **1.** Kaynatma. **2.** Pahalanma.

**tagliz,** *A. i.* [Gızlet'ten] Kabalaştırma. Kaba söyleme.

**tagmid,** *A. i.* Kınına koyma.

**tagmis,** *A. i.* Batırma.

**tagniye,** *A. i.* Birini zengin etme.

**tagrib,** *A. i.* [Gurbet'ten] **1.** Bi-

rini gurbete gönderme. **2.** Memleketten çıkarma. **3.** Kovma [ç. **Tagribat**].

**tagrim,** *A. i.* Ödenme. Ödetme.

**tagrir,** *A. i.* Müşteriyi aldatma [ç. **Tagrirat**].

**tagşiş,** *A. i.* [Gış'dan] Karıştırma. Saflığını giderme.

**tagşiye,** *A. i.* [Gışa'dan] Örtme, örtünme, bürünme.

**tagyir,** *A. i.* [Gayr'dan] **1.** Başkalaştırma. Değiştirme. **2.** Bozma [ç. **Tagyirat**].

**tahabbüs,** *A. i.* [Habs'ten] Kendi kendini bir yere kapama.

**tahaccüm,** *A. i.* [Hacm'dan] Hacım peydahlama, irileşme, büyüme.

**tahaccür,** *A. i.* [Hacer'den] Taş kesilme, taş gibi katılaşma.

**tahaddu',** *A. i.* [Hud'a-dan] Bilerek aldanma.

**tahaddüb,** *A. i.* Kamburlaşma.

**tahaddür,** *A. i.* [Hadr'dan] **1.** (Kadın) Örtünme. **2.** (Hek.) Uyuşma, uyuşturulma.

**tahaddür,** *A. i.* [Hadr'den] İniş̧e doğru akıp gitme. Yokuş aşağı hızla inme. *Tahaddür-i miyâh,* suların akıp gitmesi.

**tahaddüs,** *A. i.* [Hudus'tan] Yok iken meydana çıkmış olma.

**tahaddüs,** *A. i.* [Hads'ten] (Psi.) Fransızcadan *intuition* (sezgi) karşılığı (XX. yy.).

**tahaddüsî,** *A. s.* (Psi.) Fransızcadan *intuitif* (sezgili) karşılığı (XX. yy.).

**tahaddüsiye,** *A. i.* (Psi.) Fransızcadan *intuitionnisme* (sezgicilik) karşılığı (XX. yy.).

**tahaffuz,** *A. i.* [Hıfz'dan] Sakınma, korunma [ç. **Tahaffuzat**].

**tahaffuzhane,** *F. i.* Karantine bekleme yeri.

**tahaffuzi,** *A. s.* Korunma ile ilgili.

**tahaffuzkârane,** *F. s., zf.* **1.** Korunma, savunma için olan. **2.** Korunma, savunma isteğiyle.

**tahaffüf,** *A. i.* Hafiflenme.

**tahakkud,** *A. i.* Kin tutma. Kinlenme.

**tahakkuk,** *A. i.* [Hakk'tan] Gerçek olduğu belli olma. Meydana çıkma [ç. **Tahakkukat**].

**tahakküm,** *A. i.* [Hükm'den] Hüküm sürme. Zorbalıkla hüküm sürme.

**tahallûk,** *A. i.* [Hulk'tan] Bir huy veya tabiat edinme [ç. **Tahallûkat**].

**tahalli,** *A. i.* [Halâ'dan] Tenhaya çekilme, yalnız kalma. Boşalma.

**tahalli,** *A. i.* [Hali'den] Donanma, süslenme [ç. **Tahalliyat**].

**tahallûs,** *A. i.* [Hulûs'tan] **1.** Kurtulma. **2.** Mahlas, takma ad kullanma [ç. **Tahallûsat**].

**tahallüb,** *A. i.* **1.** Sızma. Ter

çıkarma. **2.** Süt peydah etme.

**tahallüd,** *A. i.* [Huld'den] Bir yerde sürekli kalma.

**tahallüf,** *A. i.* [Hilâf'tan] **1.** Geride kalma. Arkada bırakılma. **2.** Değişme. Uygun olmama [ç. **Tahallüfat**].

**tahallül,** *A. i.* [Hall'den] Hallolma, birbirinden eczası ayrılma [ç. **Tahallülât**].

**tahallül,** *A. i.* [Halel'den] **1.** Bozulma. **2.** Ekşime, sirkeleşme. **3.** Araya girme [ç. **Tahallülât**].

**tahammi,** *A. i.* Korunma. Perhiz etme [ç. **Tahammîyyet**].

**tahammuz,** *A. i.* [Humz'dan] Ekşime [ç. **Tahamnuzât**].

**tahammül,** *A. i.* [Haml'den] **1.** Bir yükü üstüne alma, yüklenme. **2.** Ağır bir şeye katlanma. Ses çıkarmadan çekme.

**tahammülfersa,** *F. s.* [Tahammül-fersa] Dayanmayı azaltıcı.

**tahammülgüdaz,** *F. s.* [Tahammül-güdaz] Dayanmayı yok eden.

**tahammülsuz,** *F. s.* [Tahammül-suz] Dayanmayı tüketen, bitiren.

**tahammür,** *A. i.* [Hamr'den] Mayalanma, ekşime [ç. **Tahammurat**].

**tahannün,** *A. i.* [Hanin'den] Çok acınma. Çok isteme.

**taharet,** *A. i.* **1.** Temizlik. **2.** Temizlenme.

**taharri,** *A. i.* Araştırma. Seçme için inceleme [ç. **Taharriyat**].

**taharrük,** *A. i.* [Hareket'ten] **1.** Kımıldama. Oynama. **2.** Arap alfabesinde harf harekelenme. Bir hareke ile okunma.

**taharrükiyyet,** *A. i.* Hareketlilik. Kımıldama hali.

**taharrüm,** *A. i.* [Haram'dan] Sakınma.

**taharrüs,** *A. i.* Sakınma, korunma.

**taharrüş,** *A. i.* Tırmalanma, örselenme.

**taharrüz,** *A. i.* Çekinme, sakınma. Korunma.

**tahassul,** *A. i.* [Husul'dan] Hâsıl olma, sonuç olarak çıkma.

**tahassun,** *A. i.* [Hısn'dan] **1.** Bir kaleye kapanma. **2.** Sarp bir yere sığınma.

**tahassus,** *A. i.* [Husus'tan] Özel olma.

**tahassür,** *A. i.* [Hasret'ten] Elden çıkan veya elde edilmesi istenen bir şey için acı duyma [ç. Tahassürat].

**tahassür,** *A. i.* (Kan) Pıhtılaşma.

**tahassüs,** *A. i.* [Hiss'ten] İçten duyma [ç. **Tahassüsat**].

**tahaşşu',** *A. i.* [Huşu'dan] Alçakgönüllü olma.

**tahaşşüd,** *A. i.* Birikme, yığılma [ç. **Tahaşşüdat**].

**tahaşşun,** *A. i.* [Huşunet'ten] Sertelme. Katılaşma.

**tahatti,** *A. i.* Atlayıp geçme.

**tahattur,** *A. i.* Hatıra getirme. Hatıra gelme.

**tahattüm,** *A. i.* [Hatm'den] Gerekli olma. Yapılması gerekli.

**tahavvül,** *A. i.* Değişme, bir halden bir hale geçme [ç. **Tahavvülât**].

**tahayyül,** *A. i.* [Hayal'den] Hayal kurma. Hayalleme [ç. **Tahayyülât**].

**tahayyür,** *A. i.* [Hayret'ten] Şaşakalma. Hayran olma.

**tahayyüz,** *A. i.* [Hayyiz'den] **1.** Yer tutma, yer alma. **2.** Önemlileşme, ileri mevki alma. *Tahayyüz-i ecsâm,* cisimlerin boşlukta yer alması.

**tahazzün,** *A. i.* [Hüzn'den] Kederlenme, hüzünlenme.

**tahazzür,** *A. i.* [Hazer'den] Sakınma. Korunma.

**tahbir,** *A. i.* [Haber'den] Haber etme.

**tahbiz,** *A. i.* «Habbeza» (ne güzel!) deme.

**tahcil,** *A. i.* [Hacle'den] Gerdeğe koyma.

**tahcil,** *A. i.* [Hacl'den] Utandırma.

**tahdib, tahzib,** *A. i.* (Saç, sakal) Boyama.

**tahdib,** *A. i.* [Hadbe'den] Kamburlaştırma.

**tahdid,** *A. i.* [Hudud'dan] **1.** Sınırlama. **2.** Belli etme. Tarif etme. **3.** Bir sınır koma. [ç. **Tahdidat**].

**tahdik,** *A. i.* [Hadeka'dan] Gözünü dikip bakma, dikkatle bakma.

**tahdir,** *A. i.* [Hadr'den] Örtme, örtü bulundurma.

**tahdis,** *A. i.* [Hudus'tan] **1.** Söyleme, birinden haber alıp söyleme. **2.** Peygamber sözünü tekrar etme. **3.** Bir şükür, teşekkür etme [ç. **Tahdisat**].

**tahdiş,** *A. i.* [Hadş'den] Tırmalama. Tırnaklayıp incitme. Kurcalama. *Tahdiş-i ezhan,* zihinleri kurcalama, karıştırma.

**tahfif,** *A. i.* [Hiffet'ten] **1.** Hafifletme, yükünü azaltma. **2.** Kolaylaştırma [ç. **Tahfifat**].

**tahfir,** *A. i.* [Hufre'den] Çukur kazma.

**tahin,** *A. i.* **1.** Öğütülmüş tahıl. Un. **2.** Darı unu. **3.** Şekerle karıştırılarak helvası yapılan darı unu.

**tahir, tahire,** *A. s.* [Taharet'ten] **1.** Temiz. **2.** Aptes bozan şeylerden biri bulunmayan. **3.** Bir musiki makamı.

**tahiyye,** *A. i.* Birine «Tanrı ömür versin» diyen selâm [ç. **Tahiyyat**].

**tahkik,** *A. i.* [Hak'tan] **1.** Gerçek olup olmadığını araştırma. **2.** Gerçeğini ispatlama [ç. **Tahkikat**].

**tahkir,** *A. i.* [Hakaret'ten] Hor ve hakîr görme. Horlama, alçaltma [ç. **Tahkirat**].

**tahkiramiz,** *F. s.* [Tahkir-amiz] Hakaretle karışık.

**tahkim,** *A. i.* [Hükm'den] **1.** Sağlamlaştırma. Berkitme. **2.** Bir (dava için) Hakem tâyin etme.

**tahkimat,** *A. i.* Siper kazma, savunma işlerini kuvvetlendirmeler.

**tahli',** *A. i.* [Hal'den] Söküp çıkarmak. Koparmak.

**tahliat,** *A. i.* [Hilât'ten] Hil'at giydirmeler.

**tahlid,** *A. i.* [Huld'den] Ebedi surette oturtma.

**tahlif,** *A. i.* [Half'ten] Yemin etme, ettirme. Andiçme.

**tahlif,** *A. i.* [Half'ten] Birini kendi yerine bırakma.

**tahlik,** *A. i.* Tıraş etme.

**tahlil,** *A. i.* [Hall'den] **1.** Bir şeyi incelemek üzere parçalarına ayırma. **2.** Analiz [ç. **Tahlilât**].

**tahlim,** *A. i.* [Hilm'den] Kızgınlığını giderme, yumuşatma.

**tahlis,** *A. i.* [Halâs'tan] Kurtarma. *Tahlis-i giriban,* yakayı kurtarma, kurtulma.

**tahlisiyye,** *A. i.* Cankurtaran.

**tahlit,** *A. i.* [Halt'tan] **1.** Karıştırma. **2.** Saflığını giderme. **3.** Bozma.

**tahliye,** *A. i.* [Hilli'den] Süsleme, donatma. Bezeme.

**tahliye,** *A. i.* [Halâ'dan] **1.** Boşaltma. Boş bırakma. **2.** Bir şehri, bir istihkâmı bırakma. *Tahliye-i sebil,* cezaevinden bir tutuğu salıverme.

**tahmid,** *A. i.* [Hamd'den] Şükretme [ç. **Tahmidat**].

**tahmik,** *A. i.* [Humk'tan] Ahmak deme. Ahmak olduğunu söyleme.

**tahmil,** *A. i.* [Haml'den] **1.** Yükleme. **2.** Bir işi bir kimse üzerine bırakma.

**tahmin,** *A. i.* [Hamn'den] Kesin olmadan, aşağı yukarı bir tutar veya fikir söyleme.

**tahminât,** *A. i.* Tahminler.

**tahminen,** *A. zf.* Aşağı yukarı.

**tahmir,** *A. i.* [Hamr'dan] Mayalandırma.

**tahmis,** *A. i.* [Hums'tan] **1.** Bir şeyi beş kat veya beş köşe etme. **2.** (Ed.) Bir şairin bir manzumesinin beyitlerine üçer dize katarak beşerli bentler haline koyma.

**tahmis,** *A. i.* Kavurma.

**tahn,** *A. i.* Öğütmek, değirmenden geçirmek.

**tahnik,** *A. i.* [Hunk'tan] Boğma.

**tahnit,** *A. i.* Mumyalama.

**tahrib,** *A. i.* [Harab'dan] Yıkıp bozma. Bayındırlığını yoketme [ç. **Tahribat**].

**tahribkâr,** *F. s.* [Tahrib-kâr] Yıkıcı.

**tahric,** *A. i.* [Huruc'dan] **1.** Çıkartma. **2.** Diploma verme. **3.** Peygamber sözünü ilk rivayet edeni çıkarma.

**tahrif,** *A. i.* [Harf'ten] **1.** Bir adın veya ibarenin harflerinin yerini değiştirme, bozma. **2.** Bir ibarenin anlamını karıştırma, değiştirme [ç. **Tahrifat**].

**tahrik,** *A. i.* [Hareket'ten] **1.** Oynatma, kımıldatma **2.** Harekete getirme, etki yapma. **3.** Kışkırtma. **4.** (Arap. gra.) Harekeleme, hareke ile okuma, «akl» kelimesini «akıl» okuma.

**tahrikâmiz,** *F. s.* [Tahrik-âmiz] Kışkırtıcı.

**tahrikât,** *A. i.* [Tahrik ç.] Fena işler için ayaklandırma, kışkırtma.

**tahrim,** *A. i.* [Haram'dan] **1.** Din bakımından kutsal sayıp yaklaşmayı yasak etme. **2.** Haram kılma. *Kerahet-i tahrimiyye,* sıkı olarak mekruh [ç. **Tahrimat**].

**tahrime,** *A. i.* Namazda başlarken söylenen tekbir.

**tahrimî, tahrimiyye,** *A. s.* Harama ait, haram ile ilgili.

**tahrir,** *A. i.* **1.** Yazma. **2.** Yazı olarak meydana getirme. **3.** Kaydetme, kayda geçirme [ç. **Taharir, tahrirat**].

**tahrirat,** *A. i.* Posta ile gönderilen resmî mektup.

**tahrirî,** *A. s.* Yazılı.

**tahris,** *A. i.* [Hırs'tan] Birinin tamahını uyandırma, tutkulandırma.

**tahriş,** *A. i.* **1.** Tırmalama. **2.** Azdırma.

**tahriz,** *A. i.* İyi bir şeye teşvik etme.

**tahsil,** *A. i.* [Husul'den] **1.** Ele geçirme. **2.** Vergi veya irat toplama. **3.** Bilgi edinme [ç. **Tahsilât**].

**tahsilât,** *A. i.* [Tahsil ç.] Devlet gelirinin toplanması.

**tahsildar,** *F. i.* [Tahsil-dar] Para toplayan kimse [ç. **Tahsildarân**].

**tahsin,** *A. i.* [Hüsn'den] Beğenip alkışlama.

**tahsin,** *A. i.* [Hısn'dan] Kale gibi sağlamlaştırma.

**tahsinhân,** *F. s.* [Tahsin-hân] Aferin deyici, beğenici.

**tahsinkerde.** *F. s.* [Tahsin-kerde] Beğenilmiş.

**tahsis,** *A. i.* [Husus'tan] Bir şeyi birinin veya bir yerin kılma. Bir şey için ayırma [ç. **Tahsisat**].

**tahsisan,** *A. zf.* Tahsis suretiyle. Hele, en çok.

**tahsisat,** *A. i.* [Tahsis ç.] Bir kimse veya bir daire için ayrılmış para.

**tahşid,** *A. i.* Yığma. biriktirme.

**tahşiye,** *A. i.* [Haşy'den] Haşiye yazma.

**tahşiye,** *A. i.* [Haşyet'den] Ürperme. ürpertilme.

**taht,** *F. i.* Hükümdarın oturduğu özel sandalye, koltuk, makam.

**taht,** *A. i.* Alt. Aşağı.

**tahtani,** *A. i.* Aşağıda bulunan.

**tâhte,** *F. s.* Yağmalanmış.

**tahte,** *F. i.* Tahta.

**tahtelarz,** *A. i.* [Taht-el-arz] Yeraltı.

**tahtelbahr,** *A. i.* [Taht-el-bahr] Denizaltı.

**tahtelhıfz,** *A. i.* [Taht-el-hıfz] Muhafaza altında.

**tahtgâh,** *F. i.* [Taht-gâh] Taht yeri, başşehir.

**tahtıa,** *A. i.* [Hata'dan] Yanlışını çıkarma.

**tahtıt,** *A. i.* [Hat'tan] Çizme. Çizgilerle belli etme.

**tahtim,** *A. i.* [Hatm'den] Mühür basma. Mühürleme.

**tahtnişin,** *F. s.* [Taht-nişin] Hükümdar olan. Tahtta oturan. Padişah.

**tahtrevan,** *F. i.* [Taht-revan] İki katır veya dört insan tarafından taşınır taşıt.

**tâhun,** *A. i.* Değirmen [ç. **Tavahin**].

**tahur,** *A. s.* [Taharet'ten] Pek temiz. Temizleyici.

**tahvif,** *A. i.* [Havf'ten] Korkutma, ürkütme.

**tahvil,** *A. i.* [Hal'den] **1.** Değiştirme. **2.** Bir halden başka bir hale koma. **3. Borç** senedi. **4.** Aksiyon.

**tahvilât,** *A. i.* [Tahvil ç.] Aksiyon.

**tahyib,** *A. i.* [Hiybet'ten] Eliboş, mahrum kılma.

**tahyil,** *A. i.* [Hayal'den] Hayalleme. Akla. zihne getirme; canlandırma.

**tahyir,** *A. i.* [Hayr'dan] İki şey arasında seçme durumunda bırakma. İstediğini seçmeyi teklif etme.

**tahzib, tahdib,** *A. i.* Boyama, boyanma.

**tahzib,** *A. i.* [Hızb'den] Takım takım toplama.

**tahzin,** *A. i.* [Hüzn'den] **1.** Kederlendirme. **2.** Hazin hazin okuma.

**tahzir, tahdir,** *A. i.* Yeşil renk verme.

**tahzir,** *A. i.* [Hazer'den] Sakındırma.

**tai', tay,'** Bk. TAYİ.

**taib,** *A. s.* [Tövbe'den] Tövbe eden.

**taif,** *A. s.* [Tavaf'tan] **1.** Tavaf eden. **2.** Dönen, dolaşan.

**Taif,** *A. i.* Arabistan yarımadasında, Mekke yakınında bir kasaba.

**taife,** *A. i.* **1.** Bölük, özel bir bölük meydana getiren adamlar. **2.** Kavim, kabile. **3.** Tayfa [ç. **Tavaif**].

**tair,** *A. s.* [Tayaran'dan] Uçan, uçucu.

**tair,** *A. i.* Kuş. *Tair-i cennet,* cennet kuşu.

**tak,** *A. i.* **1.** Kemer. **2.** Sedir taht üstündeki kubbe. *Tak-i ebru,* kaş kemeri, kemer biçiminde kaş; *-zafer,* bir zafer için kurulan anıt; *-çartak,* çardak.

**tâk,** *F. i.* Asma, üzüm kütüğü.

**takabbuh,** *A. i.* [Kubh'den] Çirkin görme, kötü sayma.

**takabbuz,** *A. i.* [Kabz'dan] **1.** Toplanıp çekilme, büzülme. **2.** Kabız olmak, peklik.

**takabbül,** *A. i.* [Kabul'den] Kabul etme. Üstüne alma.

**takaddese,** *A. zf.* Kutlu, mutlu olsun anlamında dua sözü.

**takaddüm,** *A. i.* [Kıdem'den] **1.** İleri geçme, ileride bulunma. **2.** Zamanca, mevkice ileri bulunma, önde bulunma. **3.** Teşrifatça önden geçme veya daha yukarı oturma hakkı. *Hakk-i takaddüm,* öncelik hakkı; *fazl-i takaddüm,* öncelik meziyeti.

**takaddüs,** *A. i.* Mübarekleme, kutlu kılma. Kutsama.

**takallüb,** *A. i.* [Kalb'den] **1.** Dönme, bir yandan bir yana çevrilme. **2.** Değişme, başka kalıba girme.

**takallübat,** *A. i.* [Tekallüb ç.] Değişmeler.

**takallüd,** *A. i.* **1.** Muska gibi boyna geçirme. Takınma, kuşanma. **2.** Bir işi üstüne alma.

**takallûs,** *A. i.* Bir şeyin gerilip büzülmesi [ç. **Takallüsat**].

**takannün,** *A. i.* Kanunlaşma. Değişmez halde, kesin olarak belirme.

**takarruh,** *A. i.* [Karha'dan] Yara olma. Yara içinde kalma.

**takarrüb,** *A. i.* [Kurb'dan] **1.** Yaklaşma, yanaşma. **2.** Vakti yakın gelme.

**takarrür,** *A. i.* [Karar'dan] **1.** Yerleşme. **2.** Kararı verilme.

**takas,** *A. i.* Takas, ödeşme.

**takasur,** *A. i.* [Kasr'dan] Bir işi bile bile yapmama.

**takaşşür,** *A. i.* [Kışr'dan] Kabuklanma, kabuk tutma.

**tâkat,** *A. i.* Güç, kuvvet.

**takatfersa,** *F. s.* [Takat-fersa] Takat götürmez, dayanılmaz.

**takatşiken,** *F. s.* [Takat-şiken] Takati tüketen.

**takattür,** *A. i.* [Katre'den] Damlama. Damla damla akma [ç. **Takatturat**].

**takatür,** *A. i.* [Katr'dan] Damlama. Damla damla akma.

**takavvi,** *A. i.* [Kuvvet'ten] Kuvvetlenme.

**takavvül,** *A. i.* [Kavl'den] Sözleşme. [ç. **Takavvülât**].

**takayyüd,** *A. i.* [Kay'dan] **1.** Bağlanma, bağlı olma. **2.** Çalışma, çabalama [ç. **Takayyüdat**].

**takayyüh,** *A. i.* [Kih'ten] İrinlenme, irin peyda etme [ç. **Takayyühat**].

**takbih,** *A. i.* [Kubh'tan] Çirkin görme. Beğenmeme [ç. **Takbihat**].

**takbil,** *A. i.* Öpme.

**tâkçe,** *F. i.* **1.** Küçük tak, zafer tâkının iki yanındaki kemerler. **2.** Küçük pencere.

**takdim,** *A. i.* [Kıdem'den] **1.** Öne geçirme, ileri sürme. **2.** Bir büyüğün önüne bir şey götürme, bir şey verme. **3.** Sunma. **4.** Birini başka birine tanıtma. *Takdim ü tehir,* bir ibaredeki sözlerin yerlerini değiştirerek düzeltme.

**takdime,** *A. i.* Kendine göre üst sayılan birine verilen armağan.

**takdir,** *A. i.* [Kader'den] **1.** Kader. Tanrının yaratıkları hakkında olan ezeldeki kararı. **2.** Değer biçme. **3.** Değer tanıma. **4.** Beğenme. **5.** Sayma, öyle sanma.

**takdiri,** *A. s.* **1.** Kaderden olan. **2.** (Gra.) Görünürde olmayıp öyle denilen.

**takdirname,** *F. i.* [Takdir-name] Beğenilen bir işe karşı verilen yazılı belge.

**takdis,** *A. i.* **1.** Kutsal sayma. **2.** Tanrıya şükretme. **3.** (Mec.) Ululama, büyük saygı gösterme.

**takey,** *F. s.* Ne vakte kadar.

**takfil,** *A. i.* [Kufl'den] Kilitleme.

**takfiyye,** *A. i.* [Kafiye'den] Kafiyeleme. Kafiye bulma.

**ta'kib,** *A. i.* [Akab'dan] **1.** Arkası sıra gitme. **2.** Kovalama, peşine düşme. **3.** Arkasını bırakmama [ç. **Takibat**].

**ta'kid,** *A. i.* [Ukde'den] **1.** Düğümleme. **2.** (Ed.) Cümle veya ibareyi anlaşılmayacak şekilde düzenleme.

**ta'kım,** *A. i.* [Ukm'dan] **1.** Kı-

sırlaştırma. Çıkmaz veya olmaz hale koyma. **2.** Mikropsuzlaştırma (XIX. yy.).

**takli'**, *A. i.* [Kal'den] Kökünden söküp koparma.

**taklib,** *A. i.* [Kalb'den] **1.** Döndürme, çevirme. **2.** Bir şeyin şekil ve kalıbını değiştirme. *Taklib-i hükûmet,* hükümet başındakileri veya hükümet şeklini kanunsuz değiştirme.

**taklid,** *A. i.* **1.** Takma, asma, kuşanma. **2.** Benzemeye veya benzetmeye çalışma. **3.** Kalpını yapma. **4.** Başka birinin davranışını tekrarlayarak alay etme.

**taklil,** *A. i.* [Kıllet'ten] Azaltma, indirme.

**taknin,** *A. i.* [Kanun'dan] Kanun koma (XX. yy.).

**takri',** *A. i.* Başa kakma. Azarlama, paylama.

**takrib,** *A. i.* [Kurb'dan] **1.** Yanaştırma, yaklaştırma. **2.** Kesin olarak değil de aşağı yukarı bir şey söyleme. **3.** Bahane.

**takriben,** *A. zf.* Aşağı yukarı, tamamıyle olmayarak.

**takribi,** *A. s.* Kesin olmayan, aşağı yukarı denilen.

**takrin,** *A. i.* [Karîn'den] Birlikte bulundurma. Yaklaştırma.

**takrir,** *A. i.* [Karar'dan] **1.** Yerleştirme. Yerini belli etme. **2.** Sağlamlatma. **3.** Ağızdan anlatma. **4.** Resmî olarak yazı ile bildirme. **5.** Politika yazısı, nota. **6.** Mal satarken tapu idaresinde mal sahibinin memur önündeki ifadesi. **7.** Resmî dairelerin Babıâli'ye sadece mühürlenmiş gönderdikleri yazı.

**takriz,** *A. i.* [Karz'dan] (Eser) Övme.

**taksim,** *A. i.* [Kısm'dan] **1.** Taksim. **2.** Bölme. **3.** Akar suların ayrıldığı yer. Savak. **4.** Çalgıcıların yalnızca çaldıkları parça.

**taksir,** *A. i.* [Kasr'dan] **1.** Kısaltma. **2.** Bir işi eksik yapma. Kusur etme. *Pürtaksir,* kusurlu, kabahatli.

**taksirat,** *A. i.* [Taksir ç.] **1.** Kusurlar. **2.** Tanrı tarafından bir belâya uğramaya yol açan bir suç veya günah.

**taksit,** *A. i.* [Kıst'tan] Parça parça belli zamanlarda ödenecek paranın her parçası [ç. **Tekasit**].

**takti',** *A. i.* [Kat'dan] **1.** Kesme, parça parça etme. **2.** (Ed.) Manzumeyi vezin parçalarına göre ayırarak okuma [ç. **Taktiat**].

**taktir,** *A. i.* [Katre'den] **1.** Damla damla akıtma, damlatma. **2.** Damıtma.

**takva,** *A. i.* [Vikaye'den] Tanrıdan korkup dinin yasak ettiği şeylerden çekinme. *Ehl-i takva,* din emirlerine sıkıdan sıkıya uyan kimse veya kimseler. *Takva-llah,* Tanrı korkusu.

**takvim,** *A. i.* **1.** Doğrultma, düzeltme, yoluna koma. **2.** Takvim. *Takvim-i sâl,* yılın takvimi; *takvim-ül-büldan,* şehir ve memleketlerin coğrafya ve topografya durumunu gösteren kitap; *hüsn-i takvim,* insan.

**takviye,** *A. i.* **1.** Kuvvetlendirme. **2.** Sağlama, sağlamlaştırma.

**takviyet,** *F. i.* Bk. TAKVİYE.

**tal',** *A. i.* (Bot.) Çiçeklerin üreme organı olan sarı toz. *Gubar-i tal',* çiçektozu.

**talâk,** *A. i.* Boşama. Nikâhlı eşten ayrılma.

**talâkâr,** *F. i.* Bk. TILA.

**talâkat,** *A. i.* Dil açıklığı. Kolay ve serbest söz söyleme.

**talan,** *F. i.* Talan, çapul.

**tal'at,** *A. i.* **1.** Yüz, surat. **2.** Güzellik. Aydınlık ve açık yüz.

**talâvet,** *A. i.* Güzellik.

**tâle,** *A. zf.* [Tul'den] *Tâle ömrühu,* ömrü uzun olsun.

**taleb,** *A. i.* **1.** İsteme, dileme. **2.** İstek. *Arz ü taleb,* aranan (eşya) piyasaya çıkarılan (eşya).

**talebdâr,** *A., F. s.* Alacaklı.

**talebe,** *A. i.* [Talib ç.] İstekliler. **2.** Öğrenci.

**talebkâr,** *A., F. s.* [Taleb-kâr] İstekli.

**talh,** *A. i.* Zamk ağacı.

**tali',** *A. s.* Doğan.

**tali',** *A. i.* Kısmet. Talih.

**tali,** *A. s.* **1.** Sonradan gelen. **2.** İkinci derece. **3.** Kur'an okuyan. **3.** (Man.) Sonurtu.

**talia,** *A. i.* (As.) Öncü.

**talib,** *A. s.* [Taleb'den] **1.** İsteyen. **2.** İstekli [ç. **Talebe, tullâb**].

**ta'lik,** *A. i.* **1.** Asma. **2.** Bir şeye bağlı gösterme. **3.** Geciktirme.

**talik,** *A. s.* **1.** Güleryüzlü (kimse). **2.** Düzgün söz söyleyen (kimse).

**ta'likat,** *A. i.* [Ta'lik ç.] Bir eserin açıklaması olarak kenarına veya ayrıca eser olarak yazılan notlar.

**ta'lil,** *A. i.* [İllet'ten] **1.** Sebep, bahane gösterme. **2.** (Fel.) Fransızcadan *déduction* (tümdengelim) karşılığı (XX. yy.).

**talim,** *A. i.* **1.** Öğretme, belletme. **2.** Okutma, ders verme. **2.** Meşk ile alıştırma. **4.** Egzersiz.

**ta'limat,** *A. i.* [Talim ç.] Bir iş hakkında nasıl davranılacağını gösteren emir.

**ta'limname,** *A. i.* [Talim-name] Alıştırma kitabı.

**talk,** *A. i.* Mika.

**taltif,** *A. i.* [Lûtf'tan] **1.** Bir iyilikle gönül alma. **2.** Yumuşatma. Yumuşaklık için ilâç alma.

**ta'm,** *A. i.* **1.** Yeme. **2.** Tat [ç. [Tuum].

**tama',** *A. i.* Doymazlık. Çok isteme. Aç gözlülük. *Tama-i ham,* olamayacak istek.

**tama'kâr,** *F. s.* [Tama-kâr] Açgözlü, tamah sahibi. Pinti, cimri.

**tamam, temam,** *A. i.* **1.** Tamam, bitme, bitirme, son. **2.** Olgunlaştırma, tamamlama. *Bitamamihi, bittamam,* tam olarak, eksiksiz; *natamam,* tam değil, eksik.

**tamamen,** *A. zf.* Bütün bütün. Tam ve eksiksiz olarak.

**tamami,** *A. s.* Noksan tamamlamaya mahsus, onunla ilgili.

**tamamiyyet,** *A. i.* Tamlık, bütünlük. *Tamamiyyet-i mülkiyye,* ülkenin dokunulmazlığı, bütünlüğü.

**tamat,** *F. s., ç.* Saçma sapan sözler.

**tamc,** *A. i.* **1.** Kıyamet. **2.** Keskin çığlık.

**tami',** *A. s.* [Tama'dan] Tamahçı. Tamah eden.

**ta'mid,** *A. i.* Vaftiz etme.

**ta'mık,** *A. i.* [Umk'tan] **1.** Derin kazma, derinleştirme. **2.** Kökleri anlayacak şekilde inceleme, derinleşme.

**ta'mim,** *A. i.* **1.** Genleştirme, genelleştirme. **2.** Genelge.

**ta'mimen,** *A. zf.* Genelge ile. Genleştirerek.

**ta'mir,** *A. i.* Onarma, düzeltme. Tamir.

**ta'miye,** *A. i.* **1.** Körletme, köreltme. **2.** Kapalı şekilde anlatma. **3.** (Ed.) Manzum tarihlerde ebcet hesabını doldurmak için çıkartılacak veya katılacak sayıları işaret etme.

**tamın,** *A. s.* **1.** Bütün, eksiksiz. **2.** Olgun, tamam.

**tams,** *A. i.* Âdet görme, aybaşı.

**tams,** *A. i.* Yoketme, belirsiz etme.

**ta'n,** *A. i.* Sövme. Yerme.

**tanbur, tumbur,** *A. i.* Tambur.

**tanburi,** *A. i.* Tambur çalmada usta kimse.

**ta'ne,** *A. i.* Sövme, zemmetme, yerme, çekiştirme.

**ta'nezen,** *F. s.* [Ta'nezen] Söven. Çekiştiren, yeren.

**ta'nif,** *A. i.* Şiddetle azarlama, darılma.

**tanin,** *A. i.* Tınlama, çınlama.

**taninendaz,** *F. s.* [Tanin-endaz] Tınlayan, çınlayan.

**tannan,** *A. s.* Tınlayan, çınlayan.

**tannaz,** *A. s.* [Tanz'dan] Her-

kesle eğlenen, alaycı (güzel).

**tansif,** *A. i.* [Nısf'tan] Yarı yarıya bölme.

**tansir,** *A. i.* Hıristiyanlaştırma.

**tansis,** *A. i.* [Nass'dan] **1.** Kayıtları ve ayrıntıları dikkatle inceleme. **2.** Kur'an veya hadisten tanık göstererek bir davayı savunma.

**tantana,** *A. i.* **1.** Gürültü, patırtı. **2.** Gürültülü gösteriş. *Tantana-i şevket ü iclâl,* ululuk ve azamet gürültüsü.

**tanz,** *A. i.* Herkesle eğlenme, alay etme.

**tanzif,** *A. i.* [Nezafet'ten] Temizleme.

**tanzifat,** *A. i.* Temizlik işleri.

**tanzim,** *A. i.* [Nazm'dan] **1.** Sıralama. sıraya koma, dizme. **2.** Düzen verme. **3.** Tertipleme, manzum veya mensur olarak yazma. **4.** Islah, düzeltme.

**Tanzimat,** *A. i.* 1839 yılının, 3. kasım günü Gülhane'de okunan bir padişah fermanı ile esasları konan hareket zamanı.

**tanzir,** *A. i.* [Nazar'dan] **1.** Benzetme. **2.** (Ed.) Bir manzumenin anlamca, şekilce benzerini meydana getirme.

**tapide,** *F. s.* Sıkıntı içinde. Rahatsız.

**târ,** *F. i.* **1.** Tel, iplik. **2.** (Dokumada) Arş. *Târ târ,* tel tel; *târ-i ankebut,* örümcekağı; *-zülf,* saç teli.

**târ,** *F. s.* Karanlık. *Şeb-i târ,* karanlık gece.

**tarab,** *A. i.* Sevinç, şenlik. İç açıklığından gelme coşkunluk ve tepinme.

**tarabengiz,** *F. s.* [Tarab-engiz] Sevindirici, coşturucu.

**tarabgâh,** *F. i.* [Tarab-gâh] Sevinç, coşkunluk yeri.

**târâc,** *F. i.* Yağma, çapul.

**taracger,** *F. s.* [Tarac-ger] Yağmacı [ç. **Taracgeran**].

**taraf,** *A. i.* **1.** Yan, yön. Altı yönden (ön, arka, sağ, sol, alt, üst) her biri. **2.** Ülke, memleket. **3.** (Bir kimsenin) yanı. **4.** Taraflılık, sahip çıkma, koruma. **5.** Bölük aralarında ayrılık bulunanlardan her biri. **6.** Savaş veya yargılamada, yarışmada birbirine karşıçıkan her biri [ç. **Etraf**].

**tarafdar,** *F. s.* [Taraf-dar] Taraf tutan. Taraflı.

**tarafdari,** *F. i.* Taraf tutma.

**tarafeyn,** *A. i.* İki taraf.

**tarafgir,** *F. s.* [Taraf-gir] Taraf tutan. Taraflardan birine sahip çıkan. onun gayretini güden.

**tarafgiri,** *F. i.* Taraflılık.

**taraf taraf,** *A. zf.* Yer yer, her yanda.

**taraif,** *A. i.* [Tarife ç.] Az bulunur, ince şeyler.

**taraik,** *A. i.* [Tarikat ç.] Tarikatler.

**tarassud,** *A. i.* [Rasad'dan] Gözleme. Gözetme. Dikkatle bekleme.

**taravet,** *A. i.* Tazelik.

**tard,** *A. i.* **1.** Kovma, sürme, çıkarma. **2.** Okuldan, hizmetten kovulma.

**tardiyye,** *A. i.* (Ed.) Bir mesnevi arasında söylenen gazel ve buna benzer manzume.

**tare,** *A. i.* Defa, kere.

**tarek,** *F. i.* Tepe, başın tepesi.

**tareten,** *A. zf.* Bir kere veya bazı kere. *Tareten ba'de uhra,* defalarla, birçok kere.

**tareyan,** *A. i.* Birdenbire çıkma. Geliverme, oluverme.

**tarf,** *A. i.* **1.** Bakış. **2.** Göz ucu.

**tarfe,** *A. i.* Göz kapağının bir açılıp kapanması. *Tarfe-i ayn, tarfet-ül-ayn,* göz yumup açıncaya kadar olan an.

**tarh,** *A. i.* **1.** Atma, koma, bırakma. **2.** Dağıtma, bölme. **3.** Kurma. **4.** (Mat.) Çıkarma. *Tarh-i esas,* temel atma.

**tarhefken,** *F. s.* [Tarh-efken] Kuran, düzenleyen.

**tarhendaz,** *F. s.* [Tarh-endaz] Temel kuran, düzenleyen.

**Târık,** *A. i.* Sabah yıldızı. Venüs.

**târi,** *A. i.* [Tareyan'dan] Birdenbire çıkan. (Bir kimse veya şeyde) Ansızın beliren.

**tari (y),** *A. s.* Taze.

**ta'rib,** *A. i.* [Arab'dan] Arapçalaştırma.

**târid,** *A. i.* [Tard'dan] Kovan. Çıkartan.

**tarîd,** *A. i.* Kovulmuş, çıkartılmış nesne.

**tarîf,** *A. s.* Az bulunur, zarif.

**ta'rif,** *A. i.* [İrfan'dan] **1.** İnceden inceye anlatma. Belirli noktalarla, belli işaretlerle bildirme. **2.** Bir maddeyi bütün gereklerini içine alır şekilde bir ibare ile anlatma. *Harf-i ta'rif* (Arap. gra.) «e, l» harfi [ç. **Tarifat**].

**tarih,** *A. i.* Tarih [ç. *Tevarih*].

**tarih,** *A. i.* İşe yaramaz diye bir kenara atılmış nesne.

**tarihi, tarihiyye,** *A. s.* Tarihle ilgili.

**ta'rik,** *A. i.* [Arak'tan] Tere yatırma, terletme.

**târîk,** *F. s.* Karanlık.

**târik,** *A. s.* [Terk'ten] Bırakan, vazgeçen. *Târik-i dünya,* dünyadan el çekip bir yana çekilen.

**tarîk,** *A. i.* **1.** Yol. **2.** Meslek. **3.** Tanrıya ulaşma için bir ulunun tuttuğu yol. **4.** Araç. *Tarik-i amm, -sultani,* geniş ve genel yol; *-askeriye, -il-*

*miyye, -kalemiyye*, asker. sarıklı, sivil meslek; *-müstekim*, doğru yol [ç. **Turuk, turukat**].

**tarika, tarikat,** *A. i.* Tanrıya ulaşma isteğiyle tutulan yol.

**tarim, tarüm,** Bk. TARÜM.

**ta'riye,** *A. i.* Soyma, çıplaklaştırma.

**ta'riz,** *A. i.* Dokundurmak. Dokunaklı söz söyleme, taş atma [ç. **Tarizat**].

**tarmar, tarümar,** *F. s.* Karmakarışık. Dağınık.

**tarraka,** *A. i.* Gümbürtü.

**tarrar,** *A. s., i.* Yankesici.

**tarsı',** *A. i.* **1.** Değerli taşlar kakarak süsleme. **2.** (Ed.) İki fıkranın kelimelerini vezin ve kafiyece denkleştirme [ç. **Tarsiât**].

**tarsin,** *A. i.* [Rasanet'ten] Sağlamlaştırma.

**tarsis,** *A. i.* (Kim.) Kurşunlama. Kurşun haline getirme.

**tartib,** *A. i.* Islatma. *Tartib-i lisan,* (güzel bir şey söylemekle) dili ıslatma.

**tarüm, tarem, tarim,** *F. i.* **1.** Çardak. **2.** Kubbe. **3.** Gökyüzü.

**tarümar,** *F. s.* Darmadağın.

**târüpud,** *F. i.* Arş ile argaç.

**tarz,** *A. i.* **1.** Biçim, kılık. **2.** Yol, üslup.

**tarziye,** *A. i.* [Rıza'dan] **1.** Razı ve hoşnut etme. **2.** Bir kusura karşı özür dileme. **3.** «Radıyallahü anh» deme.

**tas,** *F. i.* Tas. Su kabı.

**tasabbur,** *A. i.* [Sabr'dan] Sabırlanma.

**tasaddi,** *A. i.* Bir işe girişme.

**tasaddu',** *A. i.* **1.** Dağılma. **2.** Yarılıp çatlama.

**tasadduk,** *A. i.* [Sadaka'dan] Sadaka verme.

**tasaddur,** *A. i.* [Sadr'dan] Başa geçme. En başta oturma.

**tasaffi,** *A. i.* Durulma, saflaşma.

**tasallub,** *A. i.* [Sulb'dan] **1.** Katılaşma. **2.** Sağlamlaşma. **3.** Gayret gösterme.

**tasalluf,** *A. i.* Kendi gücü dışında görünerek övünme.

**tasallût,** *A. i.* **1.** Birinin başına hâkim kesilip rahat bırakmama. **2.** Son derece rahatsız etme, peşini bırakmama.

**tasannu',** *A. i.* Zorlayarak bir şeyi daha süslü, değerli gösterme. Yapmacık.

**tasarruf,** *A. i.* [Sarf'tan] **1.** Sahip olma. **2.** İdare ile kullanma, tutum. **3.** Bir kadın eş alma.

**tasarrufat,** *A. ç., i.* İdareden artan para.

**tasa'ub,** *A. i.* [Suubet'ten] Güçleşme.

**tasa'ud,** *A. i.* [Suud'dan] (buğu-

laşıp) Yükselme, kalkma [ç. **Tasa'udat**].

**tasavvuf,** *A. i.* «Kişinin kalbini dünya ilgilerinden kesip Tanrı sevgisine bağlamasıdır.»

**tasavvur,** *A. i.* [Suret'ten,] **1.** Zihinde şekillendirme. kurma. **2.** Zihne, hayale getirme. **3.** İstek, dilek, kurma.

**tasavvurat,** *A. i.* (Man.) Önermelerin zihinde meydana gelişini, bunların teorisini konu yapan bölüm. (*Tasdikat* karşıdır).

**tasavvurî,** *A. s.* Tasavvura ait, tasavvurla ilgili.

**tasavvut,** *A. i.* [Savt'tan] (Gra.) Perdelenme.

**tasdi',** *A. i.* [Suda'dan] **1.** Baş ağrıtma. **2.** Rahatsız etme. Sıkma [ç. **Tasdiat**].

**tasdik,** *A. i.* [Sıdk'tan] Gerçek olduğunu söyleme. Birinin sözünü gerçekleme.

**tasdikname,** *F. b. i.* Bir şeyin doğruluğunu gösteren belge.

**tasdir,** *A. i.* [Sadr'dan] **1.** Başa koma, başa geçirme. Bir şeyle başlama. **2.** Çıkarma, çıkartma.

**tase,** *F. i.* Tasa.

**tasfif,** *A. i.* [Saf'tan] Sıralama.

**tasfih,** *A. i.* [Safh'tan] **1.** Alkışlama. **2.** Yaprak yaprak yapma, safhalandırma.

**tasfik,** *A. i.* Kanat çırpma.

**tasfir,** *A. i.* [Safr'dan] **1.** Sarartma. **2.** Islık çalma.

**tasfiye,** *A. i.* Temizleme. Saflaştırma. *Tasfiye-i düyun,* borçları temizleyip faizini ödeme; *-kalb* (*-derun*), yüreği temizleme; *rütbe,* rütbeleri kanuna göre düzeltme.

**tasgir,** *A. i.* **1.** Küçültme, ufaltma. **2.** (Gra.) İsim veya sıfatı, küçük anlamı verecek şekle koma.

**tashif,** *A. i.* Yazı yazarken yanılarak yanlış kelime yazma, kelimeyi yanlış yazma [ç. **Tashifat**].

**tashih,** *A. i.* [Sihhat'ten] **1.** İyileştirme. **2.** Yanlışı doğrultma [ç. **Tashihat**].

**tashih,** *A. i.* [Sahn'den] Sahneye koma, oynatma. Sahnede oynanacak şekle koma (XX. yy.).

**tasi',** *A. s.* [Tis'a'dan] Dokuzuncu.

**tasian,** *A. zf.* Dokuzuncu olarak.

**tas'ib,** *A. i.* [Suubet'ten] Güçleştirme [ç. **Tasibat**].

**tas'id,** *A. i.* [Suud'dan] Buharlaştırıp temizleme.

**ta'sir,** *A. i.* [Üsr'den] Güçleştirme.

**ta'sir,** *A. i.* [Asr'dan] Sıkıp suyunu çıkarma.

**taskıl,** *A. i.* [Saykal'dan] Cilâlama.

**taslib,** *A. i.* [Salb'den] **1.** Haça germe. **2.** Haç çıkarma. **3.** Katılaştırma.

**taslit,** *A. i.* Sataştırma. Musallat etme, (birini başka birine) saldırma [ç. **Taslitat**].

**tasliye,** *A. i.* «Aleyhisselatü vesselâm» veya «Sallallahü aleyhü ve sellem» duasını okuma.

**tasmim,** *A. i.* İyice niyet etme. Zihinde yapmaya kesin karar verme [ç. **Tasmimat**].

**tasnî',** *A. i.* [Sun'dan] **1.** Uydurma, yapma. Yakıştırma. **2.** yalandan uydurma. **3.** *(Fel.)* Yapıntı [ç. **Tasniat**].

**tasnif,** *A. i.* [Sınıf'tan] **1.** Sınıf sınıf etme, sıralama. **2.** Kitap yazma. **3.** (Fel., Zoo.) Sınıflama [ç. **Tesanif, tasnifat**].

**tasrif,** *A. i.* [Sarf'tan] **1.** İstediği yolda idare **2.** (Gra.) Bir kelimenin çekimi [ç. **Tasrifat, tesarif**].

**tasrih,** *A. i.* Açık açık anlatma [ç. **Tasrihat**].

**tastih,** *A. i.* [Satıh'tan] Yassılatma, düz etme.

**tastir,** *A. i.* [Satr'dan] Yazı yazma. Satırlar meydana getirme.

**tasvib,** *A. i.* [Savab'dan] Doğru bulma.

**tasvir,** *A. i.* [Suret'ten] **1.** Resmini yapma. **2.** Resmini yapar gibi anlatma. **3.** Resim [ç. **Tasvirat**].

**tasvit,** *A. i.* [Savt'tan] Seslendirme. ses çıkarma.

**ta'şir,** *A. i.* [Üşr'den] **1.** Ona çıkarma veya ona bölme. **2.** Üşrünü, ondalığını alma.

**taşt,** *F. i.* Leğen.

**Tat,** *F. i.* Türklerden gayrı olanlar.

**tatabbub,** *A. i.* [Tıbb'dan] Hekimlik etme.

**tataffül,** *A. i.* [Tufl'dan] Dalkavukluk, çanakyalayıcılık.

**tatahhul,** *A. i.* (Hek.) Dalak şişkinliği.

**tatahhur,** *A. i.* [Taharet'ten] Temizlenme.

**Tatar,** *F. i.* Tatar.

**Tatarân,** *F. s.* Tatarlara ait, onlarla ilgili.

**tatarî,** *F. s.* Tatarlara ait, onlarla ilgili.

**tatarruk,** *A. i.* [Tarik'ten] **1.** Yol bulma. Yol bulup girme. **2.** Çekiçleyip, vurup durma.

**tatayyub,** *A. i.* Güzel koku sürünme.

**tatayyur,** *A. i.* [Tayran'dan] Fal. Uğursuz sayma.

**tatbik,** *A. i,* [Tıbk'tan] **1.** Uydurma, yakıştırma. **2.** Benzetme, uydurma. **3.** Karşılaştırma. **4.** Bir kanun veya ku-

rah uygulama [ç. **Tatbikat**].

**tathin,** *A. i.* [Tahn'dan] Öğütme, un haline getirme.

**tathir,** *A. i.* Temizleme, paklama [ç. **Tathirat**].

**ta'til,** *A. i.* **1.** İşsiz halde bırakma. **2.** Geçici bir zaman için işi bırakma. **3.** Durdurma, kesme.

**tatilname,** *F. i.* [Tatil-name] Tanzimat'tan sonra gazetenin geçici bir zaman için kapatıldığı hakkında yazılan resmî tezkere.

**ta'tir,** *A. i.* Güzel koku ile kokulandırma [ç. **Ta'tirat**].

**tatlik,** *A. i.* [Talak'tan] **1.** Boşama. Bırakma, ayırma. **2.** Bazı ağaçlara dişilerini asarak yemişlendirme.

**tatliye,** *A. i.* [Tıla'dan] Sıvama.

**tatmin,** *A. i.* İnsan yüreğini inandırma, rahatlandırma.

**tature, tatule,** *A. i. zf.* Tatula.

**tatvil,** *A. i.* [Tul'den] Uzatma. *Tatvil-i kelâm,* sözü uzatma [ç. **Tatvilât**].

**tatyib,** *A. i.* [Tayb'den] Hoşlandırma. İyi davranma. *Tatyib-i hâtır,* gönül alma [ç. **Tatyibat**].

**taun,** *A. i.* Veba, yumurcak dedikleri salgın hastalık [ç. **Tavain**].

**taus,** *A. i.* Tavus kuşu [ç. **Etvas, tavavis**].

**tav',** *A. i.* **1.** Boyun eğme. Dinleme. **2.** İsteyerek bir şeyi yapma. *Bit'tav' ver-rıza,* isteyerek.

**tavaf,** *A. i.* **1.** Etrafını dolaşma. **2.** Hacı olmak için Kâbe'nin etrafını dolaşma.

**tavagi, tavagit,** [Tagut ç.] Putlar.

**tavahin,** *A. i.* Öğütücü dişler, azı dişleri.

**tavahin,** *A. i.* [Tahune ç.] Öğütülmüş şeyler. Su değirmenleri.

**tavaif,** *A. i.* [Taife ç.] Taifeler. *Tavaif-i mülûk.* Abbasî'lerin yıkılmasından sonraki küçük devletler.

**tavaîn,** *A. i.* [Taun ç.] Taunlar.

**tavali',** *A. i.* [Tali ç.] Talihler, kısmetler. *Alettevali,* art arda, kesilmeden.

**tavamir,** *A. i.* [Tomar ç.] Tomarlar.

**tav'an,** *A. zf.* İsteyerek. Zorlanmadan. *Tav'an ve kerhen,* razı olarak veya zorla, ister istemez.

**tavarık,** *A. i.* [Tarik, tarika ç.] **1.** Gece gelen belâlar. **2.** Tarikatler, kabileler.

**tavassub,** *A. i.* Hastalanıp perişan olma.

**tavassul,** *A. i.* [Vasl'dan] **1.** Ulaşma, bitişme. **2.** Nikâh yolu ile hısım akraba olma.

**tavassut,** *A. i.* [Vasat'tan] Araya girme, aracılık.

**tavaşi,** *A. i.* Hadım ağası.

**tavattun,** *A. i.* [Vatan'dan] Yerleşme. Yurt tutma, yurtlanma.

**tavavis,** *A. i.* [Taus ç.] Tavus kuşları.

**tavazzu',** *A. i.* [Vuzu'dan] Abdes alma.

**tavazzuh,** *A. i.* [Vuzuh'tan] Açıklama.

**tavf,** *A. i.* Tavaf, dolanma.

**ta'vik,** *A. i.* [Avk'ten] Geri bırakma, alıkoma, geciktirme [ç. **Tavikat**].

**tavil, tavile,** *A. s.* [Tul'den] **1.** Uzun. **2.** Çok sürer. **3.** (Ed.) Aruzda bir vezin.

**tavile,** *A. i.* **1.** Hayvan kataı. **2.** Tavla, ahır. **3.** Çayıra salınan hayvanların ayaklarına bağlanan ip.

**taviyyet,** *A. i.* İnsanın gönlünde gizli olan istek. Niyet.

**ta'viz,** *A. i.* [İyaz'dan] Nazar değmesine ve başka türlü kötülüklere karşı olan muska.

**ta'viz,** *A. i.* [İvaz'dan] Karşılık bir şey verme [ç. **Tavizat**].

**tavizan,** *A. zf.* Karşılık alınmak şartıyle. Karşılık olarak.

**tavk,** *A. i.* **1.** Gerdanlık. **2.** Tasma, halka. **3.** Bazı kuşların boyunlarındaki çizgi. **4.** Güc. [ç. **Atvak**].

**tavr,** *A. i.* **1.** Davranış. **2.** Yapma ve uydurma davranış [ç. **Atvar**].

**tavsif,** *A. i.* [Vasf'tan] Nitelleme [ç. **Tavsifat**].

**tavsil,** *A. i.* [Vasl'dan] Ulaştırma, vardırma.

**tavsit,** *A. i.* [Vasat'tan] Araya koma. Aracı bulma.

**tavsiye,** *A. i.* **1.** Vasiyet bırakma. **2.** İsmarlama, sipariş etme. **3.** Birini iyi tanıtma, işinin olmasını dileme.

**tavtıa,** *A. i.* Anlatılacak maksada uygun olarak önceden bazı sözler söyleme.

**tavtin,** *A. i.* [Vatan'dan] **1.** Yurtlanmak, vatan edinmek. **2.** Bir şeye bağlanıp onu sonuçlama.

**tavus,** *A. i.* Tavus kuşu.

**tavvaf,** *A. s.* Kâbe'yi tavaf eden.

**tavzif,** *A. i.* [Vazife'den] Görevlendirme. İşe alma, iş verme.

**tavzih,** *A. i.* [Vuzuh'tan] Açma, açıklama. Açık anlatma [ç. **Tavzihat**].

**tayaran,** *A. i.* **1.** Uçma, uçuş. **2.** Gaz olup havaya karışma.

**tayf,** *A. i.* **1.** Uykuda veya karanlıkta korkudan gözde görünen hayal. **2.** (Fiz.) Tayf.

**tayfbin,** *F. i.* [Tayf-bin] Spektroskop.

**tayı',** *A. s.* [Tav'dan] Bir işi kendi isteğiyle yapan.

**tayıan,** *A. zf.* İsteyerek.

**ta'yib,** *A. i.* [Ayb'den] Tâyip. Ayıplama.

**ta'yin,** *A. i.* [Ayn'dan] Tayin. **1.** Ayırma, belli etme. **2.** Bir memurluğa yerleştirme, Atama. **3.** Tayın. Maaştan başka olan yiyecek ve erzak.

**tayr,** *A. i.* Kuş. *Tayr-üd-devle,* (devlet kuşu) Hüma, *mantık-ut-tayr,* kuş dili.

**tayy,** *A. i.* **1.** Sarma, bükme. **2.** Kesme. **3.** Çıkarma, kaldırma. *Tayy-i mekân, -zaman,* yer ve zamanı olağanüstü bir güçle aşma.

**tayyar,** *A. s.* [Tayaran'dan] **1.** Uçan, uçucu. **2.** Gaz olan, gaza dönüşen, *Cafer Tayyar,* iki kolu savaşta kesilerek kollarının yerine kanatlar peyda olduğu peygamber tarafından görülen bir zat; *rih-i tayyar,* yer değiştirerek gezen sızılar, sinir ağrıları, romatizma.

**tayyarat,** *A. i.* [Tayyar ç.] Havadan gelen varidat.

**tayyare,** *A. i.* Uçak (XX. yy.).

**tayyib, tayyibe,** *A. s.* İyi, hoş. *Kelime-i tayyibe,* yatıştırıcı, uyuşturucu, hoş söz [ç. **Tayyibat**],

**tayyibe,** *A. i.* İyi iş. Güzel davranış [ç. **Tayyibat**].

**Tayyibe,** *A. i.* Medine şehri.

**taz,** *F. i.* Koşma «tek» ile *tek ü taz* olarak kullanılır.

**tazaccu', tadaccu,** *A. i.* [Ducret'ten] İç sıkılma. Sıkıntı.

**tazallül,** *A. i.* [Zıll'den] Gölgeleme. Gölge altına girme.

**tazallüm,** *A. i.* [Zulm'den] Yanıp yakılma. *Tazallüm-i hal,* halinden şikâyet etme.

**tazammun,** *A. i.* [Zımn'dan] **1.** Başka şeyler arasında bir şeyi daha havi olma **2.** [Zıman'dan] Kefil olma.

**tazarru',** *A. i.* Kendini alçaltarak yalvarma [ç. **Tazarruat**].

**tazarrur,** *A. i.* [Zarar'dan] Zarar görme. Zarara uğrama.

**tazayyuk,** *A. i.* [Zik'ten] Sıkışma, daralma.

**taze,** *F. s.* **1.** Yeni. **2.** Bayatlamamış, buruşmamış.

**tazegi,** *A. i.* Tazelik.

**tazende,** *F. s.* Koşucu.

**tazi,** *F. s., i.* Arap.

**ta'zib,** *A. i.* [Azab'dan] Eziyet etme. Boşuna yorma [ç. **Tâzibat**].

**taz'if,** *A. i.* [Zı'f'tan] İki kat etme. Bir o kadar daha artırma.

**ta'zil,** *A. i.* Ayıplama.

**ta'zim,** *A. i.* [Azm'dan] Tâzim. **1.** Büyütme, ağırlama. **2.** İkram etme. Saygı gösterme [ç. **Tâzimat**].

**tazir,** *A. s.* Özürlendirme.

**ta'zir,** *A. i.* Tekdir etme. Azarlama [ç. **Tazirat**].

**taziyane,** *F. i.* **1.** Kamçı. **2.** Çalgı tellerini çalmaya mahsus alet. **2.** (Mec.) Araç. Sebep. *Taziyane-i teşvik,* şevklendirme kamçısı (aracı).

**ta'ziye,** *A. i.* [Aza'dan] Başsağlığı.

**ta'ziyet,** *F. i.* Tâziye.

**taziyetname,** *F. i.* [Taziyet-name] Başsağlığı dileyen yazı, mektup.

**ta'ziz,** *A. i.* Şerefli, kutlu kılma [ç. **Tazizat**].

**tazlil, tadlil,** Bk. TADLİL.

**tazlil,** *A. i.* [Zıll'dan] Gölgelendirme, gölge altına alma.

**tazmin,** *A. i.* [Zımn, zıman'dan] **1.** Zarar ve ziyanı ödeme. **2.** Başkasının sözünü kendi manzumesine alma [ç. **Tazminat**].

**tazrir,** *A. i.* Zarara uğrama.

**tazyi,** *A. i.* [Ziya'dan] Bırakıp kaybetme. Kaybına sebebolma. Boşuna harcama.

**tazyik,** *A. i.* [Zîk'tan] **1.** Sıkıştırma, darlaştırma. **2.** Zorlama. **3.** Sıkıntı verme.

**teadi,** *A. i.* [Adu'dan] Ara açılma, düşmanlık [ç. **Teadiyat**].

**teadud,** *A. i.* [Adud'dan] Kol kola tutunma. Birbirini tutma, karşılıklı yardımda bulunma.

**teadül,** *A. i.* [Adl'den] Birbirine denk gelme [ç. **Teadülât**].

**teahhur,** *A. i.* Geri kalma, gecikme [ç. **Teahhurat**].

**teahüd,** *A. i.* [Ahd'dan] Sözleşme, andlaşma [ç. **Teahüdat**].

**teaküb,** *A. i.* [Akab'dan] **1.** Birbiri arkasından gitme. **2.** Birbiri ardından gelme.

**teakud,** *A. i.* [Akd'den] Bağlaşma.

**tealâ,** *A. i.* «Yüksek olsun» anlamında fiildir. Tanrı adıyle kullanılır, *Allahütealâ, Hak tealâ ve takaddes.*

**teali,** *A. i.* [Ulüvv'den] Yükselme, ululanma. *Tealiperver,* yükselmeyi isteyen.

**teami,** *A. i.* [Amy'den] Görmezliğe gelme. Yalandan körlük satma.

**teamül,** *A. i.* [Amel'den] **1.** İş. Muamele. Bir işin oluşu. **2.** Bir yerde insanlar arasında olagelen muamele. *Teamül-i kadîm,* eskiden beri yapılagelen muamele ve davranış [ç. **Teamulât**].

**teanuk,** *A. i.* [Unk'tan] Birbirinin boynuna sarılma.

**tearuz,** *A. i.* [Araz'dan] Birbirine karşıt olma. Karşıtlık [ç. **Tearuzât**].

**tearüf,** *A. i.* [Aref'ten] Birbirini tanıma. Tanışma.

**teasür,** *A. i.* [Üsr'den] Bir şey güçleşme, güç olma.

**teati,** *A. i.* [Ata'dan] Birbirine

verme. Verişme.

**teatuf,** *A. i.* [Atıfet'ten] Birbirine sevgi, şefkat gösterme.

**teavün,** *A. i.* [Avn'den] Birbirine yardım etme, yardımlaşma.

**teb,** *F. i.* **1.** Sıtma. **2.** Ateş.

**tebaa,** *A. i.* [Tâbi ç.] Uyruk.

**tebab,** *A. i.* Ziyan.

**tebabia,** *A. i.* Eski Yemen hükümdarlarının unvanları. *Dâr-üt-tebabia,* Mekke'de Muhammet peygamberin doğduğu ev.

**tebadül,** *A. i.* [Bedel'den] Değişme.

**tebadür,** *A. i.* Birdenbire zihne gelme.

**tebaguz,** *A. i.* [Bugz'dan] Sevişmeme. Gizli düşmanlık.

**tebah,** *F. s., i.* **1.** Yıkılmış, tükenmiş. **2.** Bozuk, harap.

**tebahhur,** *A. i.* [Buhar'dan] **1.** Buğulanma. **2.** Tütsü [ç. **Tebahhurat**].

**tebahhür,** *A. i.* [Bahr'den] Bir şeyin içine dalma. Pek derine varma. Derin okumak.

**tebahî,** *A. i.* Övünme.

**tebahkâr,** *F. i.* [Tebah-kâr] Fena eden, bitiren. **2.** Bozuk amelli.

**tebahtür,** *A. i.* Ululanarak yürüme.

**tebaiyyet,** *A. i.* Tâbi olma. Uyma.

**tebaiyyeten,** *A. zf.* Uyarak.

**tebaki,** *A. i.* Ağlar görünme.

**tebance,** *F. i.* Tokat.

**tebar,** *A. i.* Yok olma, bitme.

**tebar,** *F. i.* Soy. *Âlitebar,* ulu soylu.

**tebareke,** *A. i.* «Mübarek etsin» anlamıyle dua deyimidir. *Tebarekâllah,* Tanrı mübarek etsin.

**tebarüz,** *A. i.* [Büruz'dan] **1.** Görünme, gözükme. Belirme. **2.** İki düşman boğuşmak için birbirine karşı meydana çıkma.

**tebaşir,** *A. i.* **1.** Müjde. **2.** Her şeyin ilk zamanı. *Tebaşir-i subh,* sabahın yeni açılmaya başlama zamanı.

**tebaşir,** *F. i.* Tebeşir.

**tebaüd,** *A. i.* [Bu'd'dan] Uzaklaşma. Birbirinden uzak düşme.

**tebaül,** *A. i.* Karı koca cilvesi.

**tebayün,** *A. i.* [Beyn'den] **1.** İki şey arasındaki karşıtlık. **2.** Aykırılık.

**tebcil,** *A. i.* Ululama, ağırlama [ç. **Tebcilât**].

**tebdil,** *A. i.* [Bedel'den] Değiştirme. Başka kılığa koyma [ç. **Tebdilât**].

**tebdilen,** *A. zf.* Değiştirerek.

**tebeddül,** *A. i.* [Bedel'den] Değişme [ç. **Tebeddülât**].

**tebeh,** *F. i.* Bk. TEBAH.

**tebelbül,** *A. i.* Dillerin çeşitliği ve karışıklığı. Dil kelimelerinin karışıklığı [ç. **Tebelbülât**].

**tebellüğ,** *A. i.* Yetişme, erişme. Anlayıp alma.

**tebellüh,** *A. i.* Ahmaklaşma. Ahmak gibi görünme.

**tebellül,** *A. i.* Islanma, nemlenme.

**tebellür,** *A. i.* [Billûr'dan] Billûrlaşma.

**tebenni,** *A. i.* Oğulluğa kabul etme. Oğul edinme.

**teber,** *F. i.* **1.** Balta. **2.** Dervişlerin taşıdıkları ve yarım ay şeklinde olan balta.

**teberdar,** *F. i.* Baltacı [ç. **Teberdaran**].

**teberra,** *A. i.* **1.** Uzaklaşma, uzak durma. **2.** Halife Ali'ye uymayanlardan yüz çevirme.

**teberri,** *A. i.* Beri olma, sevmeyip yüzçevirme, uzaklaşma.

**teberru',** *A. i.* Bağış [ç. **Teberruat**].

**teberrüd,** *A. i.* [Berd'den] Soğuma.

**teberrük,** *A. i.* [Bereket'ten] Uğur sayma [ç. **Teberrükât**].

**teberrüken,** *A. zf.* Uğur sayarak.

**teberrür,** *A. i.* Tanrı rızasına çalışma.

**teberrüz,** *A. i.* Meydana çıkma, görünme.

**tebessül,** *A. i.* Somurtma, ekşi yüzlü durma.

**tebessüm,** *A. i.* Gülümseme [ç. **Tebessümat**].

**tebeşbüş,** *A. i.* Güleryüzle iltifat etme.

**tebettül,** *A. i.* Dünyadan el ayak çekip Tanrıya bağlanma.

**tebevvül,** *A. i.* [Bevl'den] (Hek.) İşeme. *Tebevvül-i sükker,* şeker hastalığı, *-dem,* kanlı idrar.

**tebeyyün,** *A. i.* Meydana çıkma. Görülüp anlaşılma [ç. **Tebeyyünat**].

**tebhal, tebhale,** *A. i.* (Hek.) Uçuk, dudak kabartısı.

**tebhic,** *A. i.* [Behic'den] Güzelleştirme. Güzelleştirilme.

**tebhil,** *A. i.* [Buhl'den] Biri için hasis, pinti deme.

**tebhir,** *A. i.* [Buhar'dan] **1.** Buğu haline koma. **2.** Tütsüleme. **3.** Etüvden geçirme [ç. **Tebhirat**].

**teb'id,** *A. i.* [Bu'd'dan] **1.** Uzaklaştırma. **2.** Uzağa gönderme. **3.** Sürme.

**te'bid,** *A. i.* [Ebed'den] Ebedîleştirme.

**tebkit,** *A. i.* **1.** Başa kakma. **2.** Kanıt ve tanıtla karşısındakini susturma.

**tebkiye,** *A. i.* [Bükâ'dan] Ağıt okutarak ağlatma. Ağlattırma.

**teblig,** *A. i.* [Bülûğ'dan] **1.** Yetiştirme. Eriştirme. **2.** Götürme. Taşıma. [ç. **Tebligat**].

**tebrid,** *A. i.* [Bürudet'ten] **1.** Soğutma. **2.** (Mec.) Ara açılma, soğutma.

**tebrie, tebriye,** *A. i.* [Beraet'ten] **1.** Birini bir şüpheden kurtarma. Temizliğini çıkarma. **2.** Borçtan kurtarma.

**tebrik,** *A. i.* [Bereket'ten] Uğurlu olmayı dileme, uğur dileme.

**tebşir,** *A. i.* Müjde verme. Müjdeleme [ç. **Tebşirat**].

**tebyin,** *A. i.* [Beyan'dan] Açık açık anlatma.

**tebyiz,** *A. i.* [Beyaz'dan] **1.** Ağartma. **2.** (Bir ilk yazıyı) beyaza çekme, temiz olarak yazma.

**tebzede,** *F. s.* [Teb-zede] Sıtmalı.

**tebzir,** *A. i.* Dağıtma, serpme, israf [ç. **Tebzirat**].

**tecahül,** *A. i.* [Cehl'den] Bilmez gibi görünme. Bilmezlenme. *Tecâhül-i ârifâne,* (Ed.) bilinen bir şeyi bir nükteyle bilinmiyormuş gibi gösterme sanatı.

**tecahülât,** *A. i.* Cahil gibi görünmeler, bilmemezlikten gelmeler.

**tecahülkâr,** *A. F. s.* Bilmezlikten gelen.

**tecanüb,** *A. i.* [İçtinab'dan] Çekinme, sakınma.

**tecanüs,** *A. i.* [Cins'ten] Aynı cinsten olma. Cinsi uygun olma [ç. **Tecanusat**].

**tecarîb,** *A. i.* [Tecribe ç.] Denemeler.

**tecasür,** *A. i.* [Cesaret'ten] Cesaretlenme.

**tecavüb,** *A. i.* Cevaplaşma.

**tecavür,** *A. i.* Komşu olma.

**tecavüz,** *A. i.* [Cevaz'dan] **1.** Ötesine geçme, aşma, atlama. **2.** Sınırı aşma. Başkasının hakkına dokunma. **3.** Geçme. daha ileri varma. **4.** Saldırma [ç. **Tecavüzat**].

**tecavüzkâr,** *F. s.* [Tecavüz-kâr] Saldıran, sataşan.

**tecazüb,** *A. i.* [Cezb'den] Fransızcadan *sympathie* (duygudaşlık) karşılığı (XX. yy.).

**tecdid,** *A. i.* [Cid'den] Yeni etme. Yenileme. Yenileme.

**tecdiden,** *A. zf.* Yenileterek.

**tecebbür,** *A. i.* [Cebr'den] Zor gösterme [ç. **Tecebbürat**].

**teceddüd,** *A. i.* [Cid'den] Yenileme. Tazelenme [ç. **Teceddüdat**].

**teceffüf,** *A. i.* Kuruma. Kuruyup katılaşma.

**tecehhüz,** *A. i.* [Cihaz'dan] Çeyizlenme. Hazır bulunma.

**tecellâ, tecelli,** *A. i.* **1.** Görünme. **2.** Tanrı kudret ve sırrı-

nın kişilerde ve eşyada eserinin görünmesi. **3.** Tanrı lütfuna uğrama [ç. **Tecelliyat**].

**tecelligâh, tecelligeh,** *F. i.* [Tecelli-gâh] Tecelli yeri.

**tecellizar,** *F. i.* [Tecelli-zar] Tanrı kudretinin eserleriyle dolu yer.

**tecellüd,** *A. i.* **1.** Yalandan ve güçlü cesaret gösterme. **2.** İnat, direnme [ç. **Tecellüdat**].

**tecemmu',** *A. i.* [Cem'den] Toplanma, yığılma, birikme [ç. **Tecemmuat**].

**tecemmül,** *A. i.* [Cemal'den] Süs. Süslenme.

**tecemmülât,** *A. i.* [Tecemmül ç.] Süslenme için olan ağır ve pahalı eşya.

**tecemmüb,** *A. i.* Sakınma. çekinme.

**tecennün,** *A. i.* [Cinn'den] Delirme. Çıldırma.

**tecerru',** *A. i.* Yudum yudum içme. Süze süze içme [ç. **Tecerruat**].

**tecerrüd,** *A. i.* **1.** Soyunma. **2.** Her şeyden boş olma. **3.** Bütün ilgilerden geçip Tanrıya bağlanma. **4.** Evlenmeyip bekâr olarak yaşama [ç. **Tecerrüdat**].

**tecessüd,** *A. i.* [Cesed'den] Gövde peydahlama.

**tecessüm,** *A. i.* [Cisim'den] **1.** *Cisimlenme.* **2.** *Görünme,* gözönüne gelme.

**tecessüs,** *A. i.* **1.** Yoklama, arama. **2.** Bir şeyin iç yüzünü araştırma. Gözleme [ç. **Tecessüsat**].

**tecezzi, tecezzü,** *A. i.* Eczaya ayrılma, parça parça bölünme. Ufalanma.

**tecfif,** *A. i.* Kurutma, kurutulma.

**techil,** *A. i.* [Cehl'den] Birinin bilgisizliğini meydana koyma.

**techiz,** *A. i.* Gerekli şeyleri tamamlama. Donatma, donatım [ç. **Techizat**].

**te'cil,** *A. i.* [Ecl'den] Erteleme. Sonraya bırakma. Acele etmeme [ç. **Tecilât**].

**teclid,** *A. i.* [Cilt'ten] Ciltleme. Kitaba kap geçirme.

**teclil,** *A. i.* (Hayvan) Çullama.

**tecnis,** *A. i.* [Cinas'tan] İki anlamlı söz söyleme. Cinas yapma [ç. **Tecnisat**].

**tecrib,** *A. i.* Deneme, sınama.

**tecrid,** *A. i.* **1.** Soyma. **2.** Bir tarafta tutma, ayırma. **3.** (Tas.) Dünyayı yürekten çıkarıp Tanrıya yönelme. **4.** (Fel.) Soyutlama. *Ehl-i tecrid,* dünyadan geçmiş olan dervişler [ç. **Tecridat**].

**tecrih,** *A. i.* [Cerh'ten] Yaralama.

**tecrim,** *A. i.* [Cürm'den] **1.** Cerime alma. **2.** Cezalandırma [ç. **Tecrimat**].

**tecrübe,** *A. i.* Deneme, sınama, Tecrübe. Görgü.

**tecrübi, tecrübiyye,** *A. s.* Deneme ile ilgili.

**tecsim,** *A. i.* [Cism'den] Vücut verme. Cisimlendirme.

**tecvi',** *A. i.* [Cu'dan] Acıktırma, acıktırılma.

**tecvid,** *A. i.* **1.** Kuran'ı okuma kurallarını yazan kitabın adı. **2.** Bu okumayı öğreten bilim.

**tecvif,** *A. i.* [Cevf'ten] Oyma. Oyuk haline koma.

**tecvir,** *A. i.* [Cevr'den] Cevr etme. Zor ve sıkıya koyma.

**tecviz,** *A. i.* [Cevaz'dan] İzin verme, verilme. Yapılmasına razı olma.

**teczie, tecziye,** *A. i.* **1.** Parçalanma. **2.** Cezalandırma (XIX. yy.).

**teczir,** *A. i.* [Cezr'den] (Mat.) Karesini alma.

**tedabir,** *A. i.* [Tedbir ç.] Tedbirler. Çözümler. Yollar.

**tedafu',** *A. i.* [Def'den] **1.** Birini iteleme, itişme, kakışma. **2.** Savunma.

**tedafüi, tedafüiyye,** *A. s.* Kendini savunma ile ilgili.

**tedahül,** *A. i.* [Dühul'den] **1.** Birbiri içine girme. **2.** Bir taksitin ödenmeden öbürünün gelmesi. Ödemede gecikme [ç. **Tedahülât**].

**tedai,** *A. i.* [Dâvet'ten] (Psi.) Çağrışım.

**tedarik,** *A. i.* [Derk'ten] Araştırıp bulma. Elde edip hazırlama *Sümmet-tedarik*. hemen bulunmuş, derme çatma [ç. **Tedarikât**].

**tedavi,** *A. i.* [Deva'dan] İlâç verme. İyileştirme için bakma.

**tedavül,** *A. i.* **1.** Elden ele gezme, dolaşma. Kullanılma. **2.** Dilde dolaşma [ç. **Tedavülât**].

**tedavür,** *A. i.* [Devr'den] Sıra ile yapma. Karşılıklı yapma.

**tedbir,** *A. i.* **1.** Bir işin sonunu düşünerek başarısını sağlama çaresine başvurma. **2.** Bir işin başarısı için düşünülen yol. *Tedbir-i menzil,* (Sos.) Fransızcadan *économie domestique* karşılığı olarak (XIX. yy.); *hüsn-i tedbir,* iyi düşünülerek tutulan yol; *su-i tedbir,* yanlış yol, fena tutulmuş yol [ç. **Tedabir, tedbirât**].

**tedebbür,** *A. i.* Duruma uygun davranma.

**tedehhün,** *A. i.* [Dühn'den] Yağlanma. Yağ sürünme.

**tedehhüş,** *A. i.* [Dehşet'ten] Dehşete düşme, dehşetlenme, korkma. Yılma.

**tedelli,** *A. i.* [Dell'den] Nazlanma.

**tedemmu'**, *A. i.* [Dem'den] Göz yaşarma.

**tedemmug,** *A. i.* [Dimag'dan] (Fel.) Fransızcadan *cérebration* (beyinleşme) karşılığı (XX. yy.).

**tedenni,** *A. i.* [Denaet'ten] Aşağı inme. Aşağılama [ç. **Tedenniyat**].

**tedennüs,** *A. i.* Kirlenme.

**tederrüs,** *A. i.* [Ders'ten] Ders alma. Ders olarak okuma.

**tedeyyün,** *A. i.* [Din'den] **1.** Dine bağlı olma. **2.** Dinine sıkı bağlı olma. **3.** Borçlanma.

**tedfin,** *A. i.* [Defn'den] Gömme. Defnetme.

**tedhin,** *A. i.* [Duhan'dan] Dumanlama. Tütsüleme.

**tedhin,** *A. i.* [Dühn'den] Güzel kokulu yağ sürme

**tedhiş,** *A. i.* Şaşırtma, ürkütme. Yıldırma.

**te'dib,** *A. i.* [Edeb'den] **1.** Terbiye verme, eğitme. **2.** Edeplendirme. Terbiyesini verme. **3.** Azarlama, ceza verme. *Hadd-i tedib,* bir suç işleyenin aklını başına getirecek, başkalarına da ders olacak şekilde cezalandırma (muahaze, tâzîr, darp gibi) [ç. **Tedibat**].

**te'diye,** *A. i.* [Eda'dan] **1.** Ödeme. **2.** (Borcunu) verme [ç. **Tediyat**].

**tedkik,** *A. i.* [Dikkat'ten] **1.** İnceletme, ufak ufak kırıp ezme. **2.** İnceleme [ç. **Tedkikat**].

**tedlis,** *A. i.* Alışverişte satıcının mal kusurunu müşteriden gizlemesi; hile.

**tedmir,** *A. i.* Sındırma. Tepeleme. Yoketme.

**tednis,** *A. i.* Kirletme.

**tedrib,** *A. i.* (Ped.) Yetiştirim.

**tedric,** *A. i.* Derece derece ilerleme, ilerletme. Azar azar hareket. *Alettedric,* tedric üzere; *bittedric,* azar azar, derece ile.

**tedricen,** *A. zf.* Yavaş yavaş, azar azar.

**tedrici, tedriciyye,** *A. s.* Yavaş yavaş yapılan.

**tedris,** *A. i.* [Ders'ten] Ders verme, öğretme.

**tedrisat,** *A. i.* [Tedris c.] (Ped.) Öğretim.

**tedrisi, tedrisiyye,** *A. s.* Ders ile ilgili.

**tedvin,** *A. i.* [Divan'dan] **1.** Manzumeleri divan şekline sokma. **2.** Kitap yapma [ç. **Tedvinat**].

**tedvir,** *A. i.* [Devr'den] **1.** Çevirme, döndürme. **2.** Daire biçimine koma [ç. **Tedvirat**.]

**teebbi,** *A. i.* [Eb'den] Bir kimseyi baba edinme, baba sayma.

**teebbüd,** *A. i.* **1.** Ürküp çekinme. **2.** Ergen kalma. evlenmeme.

**teebbüh,** *A. i.* **1.** Kibirlenme. **2.** Göztokluğu ile bir şeyden vazgeçme.

**teebbün,** *A. i.* İze uyma, birinin gittiği yana yönelme.

**teeccüc,** *A. i.* Tutuşup alevlenme.

**teeccül,** *A. i.* Belli bir vakte kadar ertelenme isteme.

**teeccüm,** *A. i.* Öfkelenme.

**teeddüb,** *A. i.* [Edeb'den] Edeplenme. Çekinme.

**teeddüben,** *A. zf.* Edep ve terbiye kurallarına uyarak.

**teeffüf,** *A. i.* Öf öf diye sıkıntıyı belli etme.

**teehhül,** *A. i.* [Ehl'den] Evlenme [ç. **Teehhülât**].

**teehhür,** *A. i.* Sonraya kalma. gecikme [ç. **Teehhürat**].

**teekküd,** *A. i.* Sağlamlaşma. Kavileştirme.

**teekkül,** *A. i.* (Yaranın) yenmesi. Oyulup açılması, büyümesi.

**teellüf,** *A. i.* [Ülfet'ten] Alışma, hoş geçinme [ç. **Teellüfat**].

**teellüm,** *A. i.* [Elem'den] Kederlenme. Eseflenme. Tasalanma [ç. **Teellümat**].

**teemmi,** *A. i.* Cariye edinme.

**teemmül,** *A. i.* [Emel'den] Etraflıca düşünme. *Bilâ teemmül,* düşünmeden [ç. **Teemmülât**].

**teemmüm,** *A. i.* [Üm'den] Ana edinme.

**teemmür,** *A. i.* [Emr'den] Âmirlik taslama.

**teenni,** *A. i.* Yavaş davranma. Yavaşlık. Gecikme [ç. **Teenniyat**].

**teenüs,** *A. i.* [Üns'ten] **1.** Ünsiyet etme. Alışkanlık gösterme. **2.** Kadınlaşma.

**teerrüb,** *A. i.* Kendini zeki göstermeye uğraşma [ç. **Teerrubat**].

**teessüf,** *A. i.* [Esef'ten] Acıma, acıdığını gösterme. *Maatteessüf,* esefle [ç. **Teessüfat**].

**teessüm,** *A. i.* [İsm'den] Günahtan sakınma.

**teessür,** *A. i.* [Eser'den] **1.** Bir şeyin etkisini duyma. **2.** Etkilenme. **3.** Acı, keder duyma. *Seri-üt-teessür,* çabuk etkilenen [ç. **Teessürat**].

**teessür,** *A. i.* Oyalandırma. İşten alıkoma.

**teessüs,** *A. i.* [Esas'tan] **1.** Temelleşme, yerleşme. **2.** Kurulma.

**teevvi,** *A. i.* [İyva'dan] Oturacak yer edinme. Yurtlanma.

**teevvüd,** *A. i.* Eğrilme, iki kat olma, bükülme.

**teevvüh,** *A. i.* İnleme, figan etme. Eyvahlanma.

**teevvül,** *A. i.* Başka anlama gelme. Anlamı başka olma.

**teeyyüd,** *A. i.* Kuvvetlenme. Sağlamlaşma.

**teezzi,** *A. i.* [Eza'dan] İncinme.

**teezzür,** *A. i.* [İzar'dan] Örtünme. Bürünme.

**tef,** *F. i.* **1.** Sıcak. **2.** Buhar.

**tefaddul, tefazzul,** *A, i.* [Fadl, Fazl'dan] Üstünlük, meziyet iddiasında bulunma.

**tefahhum,** *A. i.* [Fahm'den] (Kim.) Kömürleşme.

**tefahhur,** *A. i.* [Fahr'den] Övünme, kurulma.

**tefahhus,** *A. i.* İyice araştırma [ç. **Tefahhusat**].

**tefahur,** *A. i.* [Fahr'den] Övünme [ç. **Tefahurat**].

**tefail,** *A. i.* [Tef'ile ç.] (Ed.) Tef'ileler. Mısra veya beytin vezin parçaları.

**tefakkud,** *A. i.* Arayıp sorma.

**tefakkuh,** *A. i.* [Fıkh'tan] Fıkıh öğrenme.

**tefakum,** *A. i.* (İş) büyüyüp güçleşme.

**tefarik,** *A. i.* [Tefrik ç.] **1.** Ayırmalar, seçmeler. **2.** Ufak, küçük armağanlar.

**tefasil,** *A. i.* [Tafsil ç.] Tafsiller, ayrıntılar.

**tefasir,** *A. i.* [Tefsir ç.] Tefsirler.

**tefavüt,** *A. i.* [Fevt'den] İki şey arasındaki fark.

**tefazul,** *A. i.* [Fazl'dan] **1.** Fazilet ve keremde yarışma. **2.** Fark, miktar fazlası.

**tefehhüm,** *A. i.* [Fehm'den] Ağır ve azar azar anlama. Farkına varma.

**tefekküh,** *A. i.* **1.** Pek hoşlanıp şaşırma. **2.** Pişman olma.

**tefekkür,** *A. i.* [Fikr'den] Düşünme. Akıl yorma [ç. **Tefekkürat**].

**tefelsüf,** *A. i.* [Felsefe'den] Filozoflaşma. Felsefe sözleri söyleme.

**tefennün,** *A. i.* [Fen'den] Fen öğrenme. Birçok şeyler bilme.

**teferru',** *A. i.* [Fer'den] **1.** Dallanıp budaklanma. **2.** Birçok bölüme ayrılma. **3.** Bir kökten çıkıp ayrılma.

**teferruat,** *A. i.* Bir şeyin bütün noktaları, ayrıntılar.

**teferrug,** *A. i.* [Ferag'dan] **1.** Bir işi bitirip kurtulma. **2.** Satın alınan bir mülkün tapu işini yaptırma, kendi üzerine çevirme.

**teferruk,** *A. i.* [Fark'tan] Ayrılma, dağılma.

**teferrüc,** *A. i.* [Ferec'den] **1.** Açılma, ferahlanma. **2.** Eğlenmek için gezme, seyir.

**teferrücgâh,** *F. i.* [Teferrüc-gâh] Gezinti yeri.

**teferrüd,** *A. i.* [Ferd'den] **1.** Tek,

tenha kalma, herkesten ayrılma. **2.** Benzersiz olma. **3.** Kendi başına olma.

**teferrüs,** *A. i.* [Feraset'ten] Sezme, farkına varıp anlama.

**teferrüş,** *A. i.* [Ferş'ten] Yayılma, serilme.

**teferrüz,** *A. i.* [İfraz'dan] Ayrılma.

**tefessüh,** *A. i.* [Fesh'ten] Çürüyüp dökülme [ç. **Tefessühat**].

**tefe'ül,** *A. i.* [Fal'dan] **1.** Uğur sayma. **2.** Fala bakma, fal açma [ç. **Tefe'ülât**].

**tefevvuk,** *A. i.* [Fevk'ten] Üste çıkma, üstün olma.

**tefevvüh,** *A. i.* **1.** Ağza alma, söyleme. **2.** Dil uzatma.

**tefevvühat,** *A. i.* [Tefevvüh ç.] Münasebetli münasebetsiz sözler. Dedikodu. Kanunca cezalandırılacak sözler.

**tefeyyüz,** *A. i.* [Feyz'den] İlerleme, yükselme, bollaşma.

**tefhim,** *A. i.* [Fehm'den] Anlatma. Anlatılma.

**te'fif,** *A. i.* Öf diye sıkıntı gösterme. Oflama.

**te'fik,** *A. i.* Yalan söyleme.

**tefrid,** *A. i.* [Ferd'den] **1.** (Tas.) Bütün varlığı, Tanrı varlığında bulup düyadan geçerek Tanrı ile meşgul olma.

**tefrih,** *A. i.* [Ferah'tan] (içi) açma, ferahlandırma [ç. **Tefrihat**].

**tefrik,** *A. i.* [Fark'tan] **1.** Ayırma. **2.** Ayrı tutma, seçme.

**tefrika,** *A. i.* **1.** Ayrılma, ayrılık. **2.** Bozuşma, nifak. **3.** Gazete veya benzerlerinde parça parça yayımlanan uzun yazı.

**tefriş,** *A. i.* [Ferş'ten] **1.** Yayma. **2.** Döşeme [ç. **Tefrişat**].

**tefrit,** *A. i.* [Fart'tan] Ortalamanın çok altında kalma. Ortalamanın çok üstünde demek olan «ifrat» sözünün karşıtıdır, çok kez iki ucu göstermek için *ifrat ü tefrit* de denirdi.

**tefside,** *F. s.* Kızgın, ateşli.

**tefsir,** *A. i.* **1.** Açıklama. Anlamını anlatma için genişletme. **2.** Kur'an'ın anlamında yapılan açıklamalar. **3.** Bu iş için yazılmış eserler.

**teftih,** *A. i.* [Feth'ten] **1.** Açma. **2.** Açıp ferahlık verme. **3.** Geyirme.

**teftik,** *A. i.* [Fetk'ten] (Pamuk) atma. **2.** (Yün) tarama.

**teftil,** *A. i.* **1.** Fitil yapma. **2.** Bükme, eğirme.

**teftiş,** *A. i.* Araştırma. Bir şeyin doğrusunu bulmak için her tarafı arayıp tarama [ç. **Teftişat**].

**tefviz,** *A. i.* **1.** Birine verme. **2.** (Bir malı) üste etme. **3.** *Tefviz-i umur,* işleri birine bırakma.

**tegabün,** *A. i.* [Gabn'den] Birbirini aldatma.

**tegafül,** *A. i.* [Gaflet'ten] Bilmezliğe gelme. Bilmiyor görünme.

**tegalüb,** *A. i.* [Galebe'den] Üstün gelme. Yenme.

**tegayür,** *A. i.* [Gayr'den] Başkalaşma. Karşıt olma [ç. **Tegayürat**].

**tegerg,** *F. i.* (Yağan) Dolu.

**teh,** *F. i.* Dip. *Teh-i çah,* kuyunun dibi; *teh-i deryâ,* denizin dibi, (Mec.) kat, mertebe; *teh-i kâşâne,* köşk katı.

**tehaci,** *A. i.* [Heca'dan] **1.** Hicivleşme. **2.** Hicvetme.

**tehacüm,** *A. i.* [Hücum'dan] Birlikte ve birden hücum etme. Üşüşme [ç. **Tehacümat**].

**tehadu',** *A. i.* [Hud'a'dan] Aldanmış görünme.

**tehafüt,** *A. i.* Birbiri üstüne atılma. Üşüşmek.

**tehalüf,** *A. i.* Yargıcın iki tarafa da yemin ettirmesi.

**tehalüf,** *A. i.* [Hulf'ten] Birbirine uymama. Birbirine karşıt olma [ç. **Tehalüfat**].

**tehalük,** *A. i.* [Helâk'ten] İstekle atılma. Tehlikeye aldırmama. Birbirini çiğneyecek gibi koşuşma.

**tehami,** *A. i.* **1.** Kendini sakınma, koruma. **2.** Avukatlık etme.

**tehasum,** *A. i.* [Hasm'den] Düşmanlık gösterme, düşmanlaşma.

**tehasüd,** *A. i.* [Hased'den] Haset etme, imrenme.

**teharüş,** *A. i.* Hırıldaşıp dalaşma.

**tehaşa,** *F. i.* Çekinme.

**tehaşi,** *A. i.* Korkup çekinme. Sakınma.

**tehavün,** *A. i.* [Hevn'den] Aldırış etmeme. Önemsiz görme. Hafifseme.

**tehcir,** *A. i.* [Hicret'ten] Göç ettirme (XX. yy.).

**tehdid,** *A. i.* Yapılacak bir ceza ile korkutma [ç. **Tehdidat**].

**tehdidamiz,** *F. s.* [Tehdid-amiz] Tehditle karışık.

**tehdim,** *A. i.* [Hedm'den] Yerle bir etme, yıkma.

**tehdiye,** *A. i.* [İhda'dan] Armağan verme. Bağışlama.

**tehecci,** *A. i.* [Heca'dan] Heceleme.

**teheccüd,** *A. i.* **1.** Gece uyumayıp namaz kılma. **2.** Gece namazı.

**tehekküm,** *A. i.* Ciddî görünür gibi eğlenme [ç. **Tehekkümat**].

**Tehemten,** *F. i.* Zal'in oğlu Rüstem'in lakabıdır.

**tehevvüd,** *A. i.* Yahudi olma.

**tehevvür,** *A. i.* Sonunu düşünmeden bir işe saldırma. Kızma, köpürme.

**teheyyü,** *A. i.* Hazırlanma.

**teheyyüb,** *A. i.* [Heybet'ten] Korkutma. Korkma.

**teheyyüc,** *A. i.* [Heyecan'dan] Heyecana gelme, coşma [ç. **Teheyyücat**].

**tehezzüz,** *A. i.* İnce bir surette titreme. Deprenme.

**tehi,** *F. s.* Boş. *Tehidest,* eli boş. züğürt; *tehimağz,* boş kafalı; *tehimiyan,* içi boş.

**tehie,** *A. i.* [Heyet'ten] Hazırlama. Hazır etme.

**tehim,** *A. s.* Suçlu. Kabahatli.

**tehir,** *A. i.* [Ahar'dan] Geriye, sonraya bırakma. Geciktirme.

**tehlike, tehlüke,** *A. i.* [Helâkten] Ölümle sona erebilecek hal. Tehlike.

**tehlil,** *A. i.* «Lâilâhe illallah...» sözünü söyleme.

**tehlilhân,** *F. s.* [Tehlil-hân] Tehlil edip duran, tehlil sözünü makamla okuyan.

**tehniyet,** *A. i.* Kutlama, mübarekleme.

**tehvil,** *A. i.* [Hevl'den] Korkuya düşürme.

**tehvin,** *A. i.* Imızganma. Hafif uyku.

**tehvin,** *A. i.* [Hevn'den] **1.** Kolaylaştırma. Hafifletme. **2.** Ucuzlatma. **3.** Karmakarışık etme. **4.** Alçaltma.

**tehviş,** *A. i.* Karmakarışık etme.

**tehyic,** *A. i.* [Heyecan'dan] Coşturma. Heyecanlandırma. [ç. **Tehyicat**].

**tehzib,** *A. i.* Düzeltme. Temizleme. Islah etme [ç. **Tehzibat**].

**tehzil,** *A. i.* **1.** Zayıflatma. **2.** Alaya alma. Alay şekline sokma [ç. **Tehzilât**].

**tehziz,** *A. i.* İnce ve uzun uzun titreme [ç. **Tehzizat**].

**tek,** *F. i.* Koşma, seğirtme. *Tek ü pu, tek ü tâz,* durmayıp koşma. Koşuşmalar.

**tekabul,** *A. i.* [Kabl'den] **1.** Karşı karşıya gelme. Yüzleşme. **2.** Karşılık olma, bir şeye *karşılık olma veya yerini tutma.*

**tekâfi, tekâfü,** *A. i.* Birbirine küfuv olma. Akran olma. Birbirinin dengi olma.

**tekâhhul,** *A. i.* [Kuhl'den] Gözlere sürme çekme.

**tekâhül,** *A. i.* Dikkatsizlik, ihmal.

**tekâlif,** *A. i.* [Teklif ç.] **1.** Teklifler. **2.** Vergiler. *Tekâlif-i emiriyye,* hükümdarın kestiği vergi; *-harbiyye,* savaş zamanı olan olağanüstü vergi ve alımlar; *-şer'iyye,* dinin buyurduğu vergiler.

**tekâmül,** *A. i.* [Kemal'den] Olma, olgunlaşma. Evrim [ç. **Tekâmülât**].

**tekâmüliyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *évolutionisme* (evrimcilik) karşılığı (XX. yy.).

**tekâpu,** *F. i.* **1.** Öteye beriye seğirtme, bir şeyler araştırma. **2.** Dalkavukluk, kavuk sallama.

**tekarir,** *A. i.* [Tekarir ç.] Takrirler, önergeler.

**tekarun,** *A. i.* [Karin'den] Birbirine yanaşma.

**tekarüb,** *A. i.* [Kurb'dan] **1.** Birbirine yakın gelme, yaklaşma. **2.** (Fiz.) Yakınsama.

**tekâsüf,** *A. i.* [Kesafet'ten] Sıklaşma. Koyulaşma. Yoğunlaşma.

**tekâsül,** *A. i.* [Kesel'den] Üşenme, kayıtsızlık [ç. **Tekâsülât**],

**tekâsür,** *A. i.* [Kesr'den] Kırılma. Kırınım.

**tekâsür,** *A. i.* [Kesret'ten] **1.** Çoğalma. **2.** Çok övünme.

**tekatîr,** *A. i.* [Taktir ç.] Damlamalar. Damıtıklar.

**tekatül,** *A. i.* [Katl'den] Birbirini kesme, kesişme.

**tekatül,** *A. i.* [Katl'den] Birbirini öldürme. Vuruş.

**tekaüd,** *A. i.* [Kuud'dan] Emeklilik. Emekli.

**tekaüdiyye,** *A. i.* Emeklilik aylığı.

**tekâver,** *F. z.* Koşucu, seğirtici.

**tekavvüs,** *A. i.* [Kavs'ten] Yaylanma. Yay biçimine girme.

**tekâya,** *A. i. ç.* Tekkeler.

**tekâyüd,** *A. i.* [Keyd'den] Birbirine hile yapma [ç. **Tekâyüdât**].

**tekayyuh,** Bk. TAKAYYÜH.

**tekaza,** *A. i.* [Kaza'dan] **1.** Borcunu ödemesi için borçluyu sıkıştırma. **2.** Takaza, çekişme.

**tekbir,** *A. i.* [Kibr'den] «Allahü ekber» (Tanrı uludur) sözünü söyleme.

**tekbirhân,** *F. s.* [Tekbir-han] Tekbir okuyan.

**tekdir,** *A. i.* [Keder'den] **1.** Bulandırma. **2.** Kederlendirme. Keder verme. **3.** Azarlama [ç. **Tekdirat**].

**tekebbüd,** *A. i.* [Kebed'den] (Bio.) Katılaşma. Kebed şişmesi, Ciğer illeti.

**tekebbür,** *A. i.* [Kibr'den] Kibirlenme. ululuk satma. Burun büyüme.

**tekeddür,** *A. i.* [Keder'den] Bulanma, duruluğunu kaybetme. *Tekeddür-i hâtır,* kederlenme.

**tekeffül,** *A. i.* [Kefil'den] Birine kefil olma. Kefalet verme.

**tekellüf,** *A. i.* [Külfet'ten] **1.** Güçlüğe katlanma. **2.** Özenme, gösterişe kapılma. **3.** Gösteriş, özenti. Yapmacık davranış. *Bilâ tekellüf, bi tekellüf,*

külfetsiz sıkıntısız, özenmeden [ç. Tekellüfat].

**tekellüm,** *A. i.* [Kelâm'dan] Söyleme. Lakırdı etme.

**tekellüs,** *A. i.* [Kils'ten] Kireçleşme.

**tekemmül,** *A. i.* [Kemâl'den] Olgunlaşma. Kemale gelme.

**tekemmün,** *A. i.* [Kemn'den] Pusu tutma, gizlenme.

**tekenni,** *A. i.* [Künye'den] Künye alma, ad alma.

**tekerrür,** *A. i.* Bir daha olma. Tekrarlanma.

**tekessür,** *A. i.* [Kesret'ten] Çoğalma.

**tekessür,** *A. i.* [Kesr'den] Kırılma.

**tekevvün,** *A. i.* [Kevn'den] Var olma. Meydana gelme. Oluş. Şekillenme. *Tekevvün-i evvel,* Fransızcadan *préformation,* (ön oluşum) karşılığı; *-cibal,* (Jeo.) Fransızcadan *orogénie* (dağoluş) karşılığı; *-ferdî,* (Bio.) Fransızcadan *ontogénie* (bireyoluş) karşılığı; *-nev'i,* (Bio.) Fransızcadan *phylogénie* karşılığı.

**tekeyyüf,** *A. i.* [Keyf'ten] Keyiflenme. Keyiflendirecek bir şey alma.

**tekfin,** *A. i.* [Kefen'den] Kefene sarma. Kefenleme.

**tekfir,** *A. i.* [Küfr'den] Birine kâfir deme.

**tekid,** *A. i.* **1.** Sağlamlaştırma. **2.** Bir iş için evvelce yazılanı bir daha tekrarlama. **3.** (Gra.) Pekiştirme.

**tekke,** *A. i.* Dayanma. **2.** Tekke.

**teklif,** *A. i.* [Kefalet'ten] Kefil gösterme.

**teklif,** *A. i.* [Külfet'ten] **1.** Eziyetli bir iş isteme. **2.** Resmî ve çekingen muamele. **3.** Vergi yükleme. **4.** Önerge. *Teklif-i ham,* münasebetsiz, ağır teklif; *-mâlâ-yutak,* ağır ve yapılamayacak teklif.

**teklil,** *A. i.* [İklil'den] Taçlama. Taç giydirme.

**teklis,** *A. i.* [Kils'den] Kireç haline getirme. Kireçleştirme.

**tekmil,** *A. i.* [Kemâl'den] **1.** Kemale erdirme. **2.** Bitirme, tamamlama. *Tekmil-i enfâs,* ölme; *-selâsin,* (ay görülemediği zaman) Arabî ayını 30 gün sayma.

**tekmile,** *A. i.* Ek, katma gibi tamlama için sonradan yapılan iş.

**tekmin,** *A. i.* [Kemin'den] Pusuya, sipere yerleştirme, yatırma.

**tekniye,** *A. i.* [Künye'den] Künye koma. Künyeleme.

**tekrar,** *A. i.* Bir şeyi iki veya daha çok kez yapma. *Tekrar-alettekrar, be tekrar,* birçok kez.

**tekrek, tegrek,** *F. i.* (Yağan) Dolu.

**tekrim,** *A. i.* [Kerem'den] Ululama, saygı gösterme.

**tekrimen,** *A. zf.* Saygı göstererek. Saygı olarak.

**tekrir,** *A. i.* Bir daha yapma veya söyleme. Tekrarlama.

**teksif,** *A. i.* [Kesafet'ten] **1.** Koyu veya sık yapma. **2.** Saydamlığını giderme.

**teksir,** *A. i.* [Kesret'ten] Çoğaltma. Çoğaltılma.

**teksir,** *A. i.* [Kesr'den] Kırma.

**tekvin,** *A. i.* [Kevn'den] **1.** Var etme. **2.** Yaratma. *Âlem-i tekvin,* vücut ve hudus âlemi. *Kitab-üt-tekvin,* Tevrat'ın birinci bölümü.

**tekzib,** *A. i.* [Kizb'den] Yalanlama. Yalan olduğunu söyleme [ç. **Tekzibât**].

**telâffuz,** *A. i.* [Lâfz'dan] Bir harf veya kelimeyi seslerini iyi çıkararak söyleme.

**telâfi,** *A. i.* Elden çıkmış bir şeyin veya o değerde olanın yerine getirilmesi. *Telâfi-i mâfât,* olan bir ziyandan bir kısmını çıkarma; *na-kaabil-i telâfi,* yerine konamaz.

**telâhhum,** *A. i.* [Lâhm'dan] (Yara) Etlenme. Et peyda etme. Semirme.

**telâhi,** *A. i.* [Lehv'den] Oyunla vakit geçirme.

**telâhuk,** *A. i.* [Lühuk'tan] Bir biri arkasından gelip birleşme. Birbirine katılma.

**telâki,** *A. i.* [Lika'dan] Birbirine ulaşma. Kavuşup birleşme.

**telâkki,** *A. i.* [Lika'dan] **1.** Alma, kabul etme. **2.** Sayma. fikir sahibi olma. *Telâkki bilkabul,* kabullenerek.

**telâkkub,** *A. i,* [Lâkab'dan] Lakaplanma.

**telâ'lü,** *A. i.* [Lû'lü'den] Parıldama.

**telâmiz, tilâmiz,** *A. i.* [Tilmiz ç.] Öğrenciler.

**telâsuk,** *A. i.* [Lüsuk'tan] Yapışma, birbirine bitişik olma.

**telâ'süm,** *A. i.* Karşılık verememek, kekelemek. *Bilâ telâ'süm,* kekelemeden, doğrudan doğruya.

**telâş,** *A.* **i.** Sıkıntı ile karışık acele.

**telâşi,** *A. i.* **1.** Önemini kaybetme. **2.** Telâş.

**tel'at,** *A. i.* Bk. TAL'AT.

**telâttuf,** *A. i.* [Lûtf'tan] Lütuf ve nezaketle davranma.

**telâtum,** *A. i.* [Lâtm'dan] (Dalgalar) birbirine çarpma.

**telâtumgeh,** *F. i.* Dalgaların çarpıştığı yer, dalgası çok olan yer.

**telâub,** *A. i.* Oynama. Oynaşma.

**telâ'ub,** *A. i.* [Lâ'b'dan] **1.** Oynama. **2.** Salyenin akması.

**telâun,** *A. i.* Lânetleşme. uğursuzlaşma. Söğüşme.

**telhis,** *A. i.* [Lebs'ten] Bir şeyin ayıbını örterek sahteleştirme. Hile, oyun. *İblis-i pürtelbis,* çok hileci şeytan.

**telbiye,** *A. i.* Hacıların ziyaret sırasında «Lebbeyk» diye seslenmeleri.

**telebbüs,** *A. i.* [Libas'tan] Giyinme. Giyme.

**teleclüc,** *A. i.* Anlaşılır anlaşılmaz şekilde söyleme, lakırdıyı ağzının içinde çiğneme.

**telef,** *A. i.* **1.** Yok etme, öldürme. **2.** Bozma.

**telefat,** *A. i.* [Telef ç.] Öldürülen kimseler, geberen hayvanlar.

**teleffüt,** *A. i.* Etrafa iltifat etme, bakma.

**telehhi,** *A. i.* Oynama. Oyunla vakit geçirme.

**telehhüb,** *A. i.* [Lehb'den] **1.** Alevlenme, tutuşma. **2.** İltihap, yangı.

**telehhüf,** *A. i.* Acınarak sızlanma, yanıp yakılma [ç. Telehhüfat].

**telemmu',** *A. i.* [Lem'a'dan] Parıldama.

**telemmüs,** *A. i.* [Lems'ten] Dokunma.

**telemmüz,** *A. i.* Öğrencilik etme. Bir şey öğrenme için devam etme.

**telessüm,** *A. i.* Yaşmak tutunma. Yaşmaklanma.

**televvün,** *A. i.* [Levn'den] **1.** Renkten renge girme. Renk değiştirme. **2.** Döneklik. Kararsızlık.

**televvüs,** *A. i.* [Levs'ten] Kirlenme. Pislenme. Bulaşık, mundar hale gelme.

**teleyyün,** *A. i.* [Leyyin'den] Yumuşama.

**telezzüc,** *A. i,* [Lüzucet'ten] Yapışkan olma.

**telezzüz,** *A. i.* [Lezzet'ten] Tat alma. Zevke gitme. Hazzetme.

**telfif,** *A. i.* [Leff'ten] Sarma, bürüme. Örtme.

**telfik,** *A. i.* Birleştirme. Birleştirip ulaştırma.

**telh,** *F. s.* Acı.

**telhab, telhabe,** *F. i.* [Telh-âb] Acı su.

**tellhî,** *F. i.* Acılık.

**telhib,** *A. i.* [Lehb'den] Alevlendirme, tutuşturma.

**telhif,** *A. i.* Acınma, acıklanma.

**telhis,** *A. i.* Uzun bir şeyi kısaltma. Özetleme. **2.** Sadrazam tarafından padişaha yazılacak şeylerin özetlenmesi.

**telhisî,** *F. i.* Babıâli'den padişaha yazılacak şeylerin özetini yapan memur.

**telhkâm,** *F. s.* [Telh-kâm] Damağı acı. Her şey kendisine acı gelen. Acılı, acıklı.

**telhkâmi,** *F. i.* Kederlilik.

**telhnak,** *F. s.* Lezzeti acı olan, hoş olmayan.

**te'lif,** *A. i.* [Ülfet'ten] **1.** Uzlaştırma, barıştırma. **2.** Toplayıp yazma. **3.** Toplanıp yazılmış kitap. *Telif-i beyn,* ara bulma, uzlaştırma.

**telifat,** *A. i.* [Te'lif ç.] Yazılmış eserler.

**telifkerde,** *F. s.* [Te'lif-kerde] Yazılmış, eser.

**te'lih,** *A. i.* [İlah'tan] Tanrılaştırma.

**tel'in,** *A. i.* [Lâ'n'den] Lânetleme. Lânet okuma.

**tel'inat,** *A. i.* [Tel'in ç.] Lânetlemeler.

**telkıb,** *A. i.* [Lâkab'dan] Lakap koyma. Lakaplandırma.

**telkıh,** *A. i.* Aşı yapma, aşılama. *Telkıh-i bakarî,* inekten alınma serumla yapılan aşı; *-cederî,* kendinden alınma serumla yapılan aşı (ikisi de çiçek hastalığına karşı yapılırdı).

**telkım,** *A. i.* [Lokma'dan] Lokma verme, yedirilme.

**telkın,** *A. i.* **1.** Birine bir şey anlatıp zihnine koma **2.** Ölü gömüldükten sonra imam tarafından söylenen söz. **3.** Fransızcadan *suggestion* karşılığı (XX. yy.).

**tell,** *A. i.* Tepe, küme, yığın **[ç. Tilâl].**

**telmi',** *A. i.* [Lemean'dan] (Ed.) Mısraları (Arapça, Türkçe, Farsça) başka başka dillerde olan manzume yazma.

**telmih,** *A. i.* **1.** Söz arasında başka bir şey kastederek mânalı söyleme. Açıkça söylememe. **2.** (Ed.) Bir hikâye, bir söz, bir mesel, bir manzume, bir olayı, işaretle söyleme.

**telsim,** *A. i.* Ağzını öpme. Öpme [ç. **Telsimât**].

**telvi',** *A.i.* Yakınıp dertlendirme.

**telvih,** *A. i.* Söz arasında manalı söyleme. **2.** Açıklama. Açık ve belli etme.

**telvim,** *A. i.* [Levm'den] Azarlama. Paylama.

**telvin,** *A. i.* [Levn'den] Renk verme. Boyama.

**telvis,** *A. i.* [Levs'ten] **1.** Bulaştırma, kirletme. **2.** (Mec.) Berbat etme. İşi olmayacak şekle sokma.

**telyin,** *A. i.* [Leyyin'den] **1.** Yumuşatma. **2.** Kabzı hafifletme, içi yumuşatma.

**telziz,** *A. i.* [Lezzet'ten] Tatlandırma. Tatlandırılma.

**temacüd,** *A. i.* [Mecd'den] Ululuğunu çoğaltma.

**temadi,** *A. i.* Uzanma, sürme. Sürüp gitme.

**tema'dün,** *A. i.* [Maden'den] Maden haline geçme (XIX. yy.).

**temalük,** *A. i.* Kendine hâkim olma. Nefsini zaptetme.

**temam, tamam,** Bk. TAMAM.

**temaruz,** *A. i.* [Maraz'dan] Yalandan hasta olma. Kendini hasta gösterme [ç. **Temaruzat**]

**temas,** *A. i.* [Mes'ten] Birbirine dokunma, değme.

**temasîl,** *A. i.* [Timsal ç.] Timsaller. Semboller.

**tamasül,** *A. i.* [Misl'den] Benzeme, benzeyiş.

**temaşa,** *F. i.* **1.** Bakıp seyretme. **2.** Gezme. *Şayan-i temaşa,* görülmeye değer.

**temaşagâh,** *F. i.* [Temaşa-gâh] Seyir ve gezinti yeri.

**temaşager,** *F. i.* [Temaşa-ger] Seyirci [ç. **Temaşageran**].

**temayül,** *A. i.* [Meyl'den] **1.** Bir tarafa eğilme, çarpılma. **2.** Bir tarafa veya bir adama taraflı olma [ç. **Temayülât**].

**temayüz,** *A. i.* Yükselme, üstün olma.

**temcid,** *A. i.* [Mecid'den] **1.** Ululama. Ağırlama. **2.** Sabah ezanından sonra minarelerde okunan dua [ç. **Temcidat**].

**temdid,** *A. i.* [Medd'den] **1.** Çekip uzatma. **2.** Uzatma. sürdürme.

**temdih,** *A. i.* [Medh'ten] Fazla övme.

**temeccüd,** *A. i.* Ululanma.

**temeddüh,** *A. i.* Kendi kendini övme. Övünme. [ç. **Temeddühat**].

**temeddün,** *A. i.* [Medeniyyet'ten] Medenî olma. Medenileşme. Uygarlaşma.

**temekkün,** *A. i.* [Mekânet'ten] Yerleşme. yer tutma.

**temellûk,** *A. i.* Yaltaklanma.

**temellük,** *A. i.* [Milk'ten] Sahip olma. Mülk edinme.

**temenna,** *A. i.* El ile selâm verme. Temenna.

**temenni,** *A. i.* **1.** İstek. **2.** İstenen şey. **3.** Dua. Dilek [ç. **Temenniyat**].

**tamer, temr,** Bk. TEMR.

**temerküz,** *A. i.* [Merkez'den] **1.** Merkez tutma. **2.** Toplanma. **3.** Birikme, yığışma.

**temerrüd,** *A. i.* Karşı durma. Dik gelme, inat.

**temeshur,** *A. i.* **1.** Maskaralık etme. **2.** Maskaraya alma, zevklenme.

**temeskün,** *A. i.* Miskin olma, miskinleşme.

**temessük,** *A. i.* **1.** Tutunma, sarılma. **2.** Borç senedi.

**temessül,** *A. i.* [Misl'den] **1.** Bir şekil ve surete girme. Cisimlenme. **2.** Benzeşme. **3.** (Biy.) Özümleme.

**temeşşi,** *A. i.* Yürüme.

**temeşşuk,** *A. i.* [Meşk'ten] Meşk alma. Meşk yazma.

**temettu',** *A. i.* **1.** Kâr etme. Ka-

zanma. **2.** Kâr, fayda. *Hisse-i temettu*, bir şirket ortaklarından her birine düşen kâr.

**temevvüc,** *A. i.* [Mevc'den] Dalgalanma. Çalkalanma. Deniz karışıp dalgalar kalkma.

**temevvül,** *A. i.* [Mal'den] Mal edinme. Zenginleşme.

**temevvüt,** *A. i.* [Mevt'ten] (Hek.) Bir organın veya bir beden parçasının çürüyüp ölü haline gelmesi (XIX. yy.).

**temeyyu',** *A. i.* [Mayi'den] Sulanma. Sıvılaşma.

**temeyyüh,** *A. i.* (Hek.) Sulanma. *Temeyyüh-i dem*, kanın sulanması.

**temeyyüz,** *A. i.* Benzerlerinden ayrılıp sivrilme. Farklı olma, seçilme.

**temga,** *F. i.* Damga.

**temhid,** *A. i.* [Mehd'den] **1.** Yayma, döşetme. **2.** Düzeltme. Islah etme [ç. **Temhidat**].

**temhir,** *A. i.* Mühürleme.

**temime,** *A. i.* Nazar boncuğu, nazarlık.

**te'min,** *A. i.* [Emn'den] **1.** Korkusunu giderme, eminlik verme. **2.** Sağlamlaştırma. Kesin bir hale koyma. Sağlama.

**te'minat,** *A. i.* [Temin ç.] Sağlamlık için gösterilen kefil, verilen söz veya para.

**temkin,** *A. i.* [Mekânet'ten] **1.** Ağırlık. Ağırbaşlılık. *Pür-temkin.* **2.** (Hek.) İlletin bir yere yerleşmesi.

**temlih,** *A. i.* [Milh'ten] **1.** Tuzlama. Tuza yatırma. **2.** (Ed.) Söz arasında güzel bir mazmun söyleme.

**temlik,** *A. i.* [Milk'ten] Birine mülk kazandırma. Mülkü ona verme. onun üstüne etme.

**temr, temer,** *A. i.* Hurma. *Temr-i Hindî*, Hint hurması.

**temrin,** *A. i.* **1.** Tekrarla alışma, alıştırma. **2.** İdman.

**temsil,** *A. i.* [Misl'den] **1.** Benzetme. **2.** Bir şeyin aynını yapma. **3.** Örnek. Örnek söz. **4.** (Tiy.) Oyun. **5.** Özümleme. **6.** (Birinin veya bir topluluğun) adına hareket.

**temsiye,** *A. i.* Tün aydın deme.

**temşıt,** *A. i.* Tarama, taranma.

**temşiyet,** *A. i.* Yürütme, ilerleme. *Temşiyet-i umur*, işleri yürütme.

**temvil,** *A. i.* [Mal'den] Mal sahibi etme, edilme.

**temyiz,** *A. i.* **1.** Ayırma, seçme. **2.** İyiyi kötüden ayırdetme. **3.** Tanzimat'tan sonra bir davanın üçüncü ve son görülme derecesi. **4.** (Arap. gra.) Sayıları, belirsiz isimleri belirten kelime. *Mahkeme-i temyiz*, yargıtay.

**temzik,** *A. i.* Yırtma.

**ten,** *F. i.* **1.** Gövde. **2.** İnsan gövdesinin dış yüzü, et ile deri.

**tenadd,** *A. i.* **1.** Dağılma, darmadağın olma. **2.** Ürkme.

**tenafür,** *A. i.* [Nefret'ten] **1.** Birbirinden ürküp kaçma. **2.** (Ed.) Kelime seslerinin uygunsuzluğundan ileri gelen söyleme ağırlığı [ç. **Tenafürat**]

**tenafüs,** *A. i.* Haset etme, çekememe [ç. **Tenafüsât**].

**tenahi,** *A. i.* [Nihayet'ten] Bitme, tükenme. *Bitenahi,* bitip tükenmez, sonsuz.

**tenakkul,** *A. i.* [Nakl'den] Bir yerden başka bir yere göçme.

**tenakus,** *A. i.* [Naks'tan] Eksilme. Azalma.

**tenakuz,** *A. i.* [Nakz'dan] İnsanın sözlerindeki birbirini tutmazlık, karşıtlık.

**tenaküh,** *A. i.* [Nikâh'tan] Nikâhlanma.

**tenakür,** *A. i.* [Nekr'den] **1.** Bilmezlenme. **2.** (Psi.) Karşıt duygu.

**tenasuh,** *A. i.* [Nesh'ten] **1.** Ruhun bir cisimden ötekine, bazı kere de insandan hayvana ve hayvandan insana geçmesi. **2.** (Fel.) Fransızcadan *métempsykhose* (ruh göçü, ruh sıçraması) karşılığı.

**tenâsur,** *A. i.* [Nasr'dan] Yardımlaşma.

**tenâsüb,** *A. i.* [Nisbet'ten] Uyma, uygunluk. Tutma, yakışma. Orantı.

**tenâsül,** *A. i.* [Nesl'den] Birbirinden doğup üreme. Türeme, nesil yetiştirme. *Âlât-ı tenasül,* üretme organları.

**tena'um,** *A. i.* [Nimet'ten] Bolluk içinde, naz ve nimetle yaşama.

**tenaver,** *F. s.* [Ten-aver] Vücutlu, iri. İriyarı.

**tenavüb,** *A. i.* [Nevbet'ten] Nöbetleşme.

**tenavül,** *A. i.* [Neval'den] Alıp yeme veya içme.

**tenavüm,** *A. i.* [Nevm'den] Uyur görünme.

**tenazu',** *A. i.* [Niza'dan] Çekişme, uğraşma.

**tenazur,** *A. i.* [Nazar'dan] **1.** Birbirinin karşısında olma. Birbirine bakma. **2.** (Mat.) Bakışım, simetri.

**tenbel,** *F. s.* **1.** Üşenen, üşengen. **2.** İşte ağır davranan.

**tenbelhane,** *F. i.* [Tenbel-hane] Tembeller yurdu. İş görmez daire.

**tenbelid, tenbelit,** *F. i.* Hayvan yükü, küçük yük.

**tenbih,** *A. i.* **1.** Uyandırma. **2.** Sıkı emir verme.

**tencim,** *A. i.* [Necm'den] Yıldız bilgisi ile uğraşma.

**tendiye,** *A. i.* Islatma, nemleme.

**tendürüst,** *F. s.* [Ten-dürüst] Sağlam, kuvvetli (kimse).

**tene,** *F. i.* Gövde, vücut.

**tenebbü',** *A. i.* Yalan olarak peygamberlik iddiasında bulunma.

**tenebbüh,** *A. i.* **1.** Uyanma, uykudan kalkma. **2.** Gafletten kurtulma, kendine gelme. **3.** (Psi.) Uyarım [ç. **Tenebbuhat**].

**tenebbüt,** *A. i.* (Bot.) Bitkilenme. Çimlenme.

**teneddüm,** *A. i.* [Nedamet'ten] Pişman olma.

**teneffu',** *A. i.* [Nef'ten] Faydalanma. Yararlanma

**teneffür,** *A. i.* [Nefret'ten] **1.** İğrenme, tiksinme. **2.** Çekinme, kaçınma.

**teneffüs,** *A. i.* [Nefes'ten] **1.** Soluk, soluk alma. **2.** Geçici olarak işi bırakıp dinlenme. **3.** Tanyeri ağarma. **4.** Deniz suyunu dalga ile kıyıya vurması.

**tenekkür,** *A. i.* [Nekr'den] Kendini bildirmeme. Tebdil gezme.

**tenessüm,** *A. i.* [Nesim'den] Rüzgâr koklama.

**tenevvu',** *A. i.* [Nev'den] Birkaç çeşit olma, çeşit çeşit.

**tenevvüh,** *A. i.* [Nevha'dan] (Ölü için) feryat edip ağlama.

**tenevvür,** *A. i.* [Nur'dan] Parlama, ışılama.

**tenezzehe,** *A. i.* «Beri ve uzaktır» anlamında Tanrı için kullanılır.

**tenezzüh,** *A. i.* [Nüzhet'ten] Eğlenmek için gezip dolaşma.

**tenezzül,** *A. i.* [Nüzul'dan] **1.** İnme, aşağılama. **6.** Gönül alçaklığı, kibirsizlik.

**tenfih,** *A. i.* [Nefh'ten] Çok üfleme. Üfleyip şişirme.

**tenfir,** *A. i.* [Nefret'ten] İğrendirme, tiksindirme.

**tenfîs,** *A. i.* [Nefes'ten] Soluklandırma.

**tenfiş,** *A. i.* Pamuk gibi atma. Yün gibi ditme.

**tenfiz,** *A. i.* [Nüfuz'dan] Hükmünü yürütme.

**teng, tenk,** *F. s.* **1.** Dar. **2.** Eşya.

**tengçeşm,** *F. s.* [Teng-çeşm] Açgözlü.

**tengçeşmî,** *F. i.* Açgözlülük.

**tengdest,** *F. s.* [Teng-dest] Eli dar, züğürt.

**tengdestî,** *F. i.* Züğürtlük.

**tengdil,** *F. s.* [Teng-dil] Yüreği dar, sıkıntılı.

**tengdil,** *F. i.* Dar yüreklilik. İş sıkıntısı.

**tengî,** *F. i.* **1.** Darlık. **2.** Züğürtlük.

**tengna,** *F. i.* **1.** Darlık, sıkıntı. **2.** Dar, sıkıntılı yer.

**tenha,** *F. s.* **1.** Yalnız, tek. **2.** Boş.

**tenha,** *F. i.* Boş yer.

**tenhanişin,** *F. s.* [Tenha-nişin] Yalnız oturan.

**tenharev,** *F. s.* [Tenha-rev] Yalnız giden.

**tenhayî,** *F. i.* Yalnızlık, ıssızlık.

**tenide,** *F. s.* **1.** Dokunmuş. **2.** (*i*). Dokuma. **3.** Örümcekağı.

**te'nis,** *A. i.* (Arap. gra.) Bir kelimeyi müennes yapma. Arapçada kelimenin sonuna «te» katılarak yapılır.

**te'nis,** *A. i.* [Üns'ten] Alıştırma. Ürkekliğini giderme.

**tenize,** *F. i.* Uç, etek.

**tenk, teng,** Bk. TENG.

**tenkâr,** *F. i.* (Kim.) Boraks. Kuyumcu lehimi.

**tenkıh,** *A. i.* Bir şeyin fazla, gereksiz parçalarını çıkarıp kısaltarak düzeltme.

**tenkıhat,** *A. i.* [Tenkıh ç.] Bir dairede çalışanları azaltarak, paralarını kısarak gelir giderî düzenleme.

**tenkis,** *A. i.* [Noksan'dan] Azaltma. İndirme.

**tenkış,** *A. i.* [Nakş'tan] İşleme, resim yapma.

**tenkıt,** *A. i.* [Nokta'dan] Noktalama.

**tenkıye,** *A. i.* **1.** Ayıklayıp temizleme. **2.** İçi temizleme ve bu iş için yapılan ilâç.

**tenkid,** *A. i.* Eleştirme. [ç **Tenkidat**].

**tenkih,** *A. i.* [Nikâh'tan] Nikâh kıyma, evlendirme.

**tenkil,** *A. i.* **1.** Uzaklaştırma. **2.** Örnek olacak bir ceza verme.

**tenkir,** *A. i.* [Nekr'den] **1.** Bilinmeyecek, tanınmayacak hale getirme. **2.** (Arap. gra.) Bir ismi belirsiz yapma, yani elifiâmsız kullanma.

**tenkis,** *A. i.* Başaşağı etme.

**tenmik,** *A. i.* **1.** Güzel yazı ile yazma. **2.** Yazma.

**tenmiye,** *A. i.* [Nema'dan] Nemalandırma.

**tennub,** *A. i.* Çam ağacı.

**tennubiyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *abiétinées* (çamgiller) karşılığı (XIX. yy.).

**tennur,** *A. i.* **1.** Fırın. **2.** Fransızcadan *étuve* karşılığı (XIX. yy.).

**tennure,** *A. i.* Mevlevî dervişlerin giydikleri geniş etekli elbise. Eteklik.

**tenperver,** *F. s.* [Ten-perver]. Vücudunu beslemeyi düşünen. Yiyip içmekle, kendi keyif ve rahatıyle uğraşan.

**tensib,** *A. i.* Uygun bulma.

**tensik,** *A. i.* [Nesak'tan] **1.** Düzene koma. Sıralama, düzelt-

ime. **2.** (Ed.) Bir isme birkaç sıfat sıralama: *tensîk-us-sıfât*.

**tensîkat,** *A. i.* Düzenleme, ıslah. (1908 Meşrutiyetinden sonra memurlar arasında yapılmıştır).

**tensûh,** *F. i.* [Ten-sûh] **1.** Az bulunur güzel şey. **2.** Türlü şekillerde yapılan güzel koku yuvarlağı.

**tenşit,** *A. i.* [Neşat'tan] Şenlendirme, keyiflendirme.

**tenşuy,** *F. i.* [Ten-şuy] Teneşir.

**tenumend,** *F. i.* Gövdeli, güçlü kuvvetli, boylu boslu.

**tenük,** *F. i.* Yufka. İnce, dayanıksız.

**tenvi',** *A. i.* [Nev'den] Türlü türlü etme. Çeşitlendirme.

**tenvim,** *A. i.* [Nevm'den] Uyutma. Uyutulma.

**tenvin,** *A. i.* [Nun'dan] (Arap. gra.) Kelimenin sonunu «nun» gibi okutan işaret, iki üstün, (-en), iki esre (-in), iki ötrü (-ün).

**tenvir,** *A. i.* [Nur'dan] Aydınlandırma.

**tenzih,** *A. i.* [Nüzhet'ten] **1.** Kabahat ve eksiği yok etme. **2.** Tanrının hiç bir eksikliği ve insan niteliğinde bulunmadığına inanıp bunu söyleme. Berileme.

**tenzil,** *A. i.* [Nüzul'den] **1.** İndirme, aşağılama. **2.** Azar azar indirme (bu anlamda Kur'an anlaşılır).

**ter,** *F. s.* **1.** Yaş, ıslak. **2.** Taze. *Ter ü taze,* pek körpe, pek hoş; *çeşm-i ter, dide-i ter,* yaş, ıslak, göz; *gül-i ter, meyve-i ter, müşk-i ter,* taze gül, meyva, mis.

**-ter,** *F. e.* Kelimeleri pekiştirir, büyültür:

| | |
|---|---|
| *Balâter* | *huşter* |
| *efzunter* | *kemter* |
| *füzunter* | *müşkilter* |
| *hubter* | *nazikter* |

**terabbu',** *A. i.* Bağdaş kurarak rahatça oturma.

**teracim, teracîm,** *A. i.* [Terceme ç.] Çevirmeler *Teracim-i ahvâl,* hal tercümeleri, biyografiler.

**teracu',** *A. s.* [Rücu'dan] **1.** Birinden ayrılma. **2.** Bir yere, bir kimseye dönme. **3.** Vazgeçme, dönme.

**teradüf,** *A. i.* **1.** Birbiri arkasından gitme. **2.** (Ed.) İki veya daha çok kelimenin anlamdaş olması.

**terafu',** *A. i.* (Huk.) Duruşmaya girme.

**terafük,** *A. i.* **1.** Arkadaş olma. **2.** Aynı zamanda olma.

**terah,** *A. i.* Tasa, acı, keder.

**teraḥḥum,** *A. i.* [Rahm'dan] Acıma.

**terahhumen,** *A. zf.* Acıyarak.

**terahî,** *A. i.* Gevşeme. İşte gayretsizlik gösterme.

**teraib,** *A. ç., i.* Göğüs kemikleri, göğüs tahtası.

**terak,** *F. i.* **1.** Çatlak. yarık. Çatırtı, gürültü.

**terakîb,** *A. i.* [Terkib ç.] **1.** Terkipler. **2.** (Gra.) Tamlamalar. Takımlar.

**Terakime,** *A. i.* [Türkmen ç.] Türkmenler.

**terakki,** *A. i.* **1.** Yukarı kalkma, yükselme. **2.** Çoğalma. artma. **3.** İlerleme. İleri gitme. **4.** Bilgi ve medeniyette ilerleme [ç. **Terakkiyat**].

**terakkicû,** *A. F. s.* İlerlemeden yana olan.

**terakkiperver,** *F. s.* [Terakkiperver] İlerlemeyi seven. İlerlemeden yana olan.

**terakkub,** *A. i.* Bekleme, gözetme. Umma.

**terâküm,** *A. i.* Birikme, toplanma, yığılma [ç. **Terakümat**].

**terâne,** *F. i.* **1.** Ahenk. makam. nağme. **2.** (Ed.) Rubai. *Terâne-i seher,* sabah nağmesi.

**terâneperdaz,** *F. s.* [Teraneperdaz] Makamla şarkı söyleyen.

**terânezar,** *F. i.* [Terâne-zar] Ahenkli yer.

**terasül,** *A. i.* Haberleşme, mektuplaşma.

**teravih,** *A. i.* [Terviha ç.] Ramazan geceleri yatsı namazından sonra kılınan yirmi rekâtlık namaz. (Halife Ömer zamanında başlamıştır).

**terazi,** *A. i.* [Rıza'dan] Birbirini razı etme. *Bitterazi,* iki tarafın razılığıyle.

**terazu,** *F. i.* Terazi.

**terbî',** *A. i.* **1.** Dörtleme, dörde çıkarma. **2.** (Ast.) Dördün. **3.** (Ed.) Başkasının bir manzumesine mısralar katarak dörtlü bentler yapma.

**terbiye,** *A. i.* **1.** Besleyip yetiştirme. Büyütme. **2.** Eğitim. **3.** Alıştırma. **4.** Hafif ceza. **5.** Salça, sos.

**terbiyekerde,** *F. s.* [Terbiyekerde] Eğitilmiş. Terbiye edilmiş.

**terbiyet,** *F. i.* Bk. TERBİYE.

**terceman, tercüman,** *A. i.* **1.** Bir dilden başka bir dile çevirip maksadı anlatan kimse. **2.** Bektaşî törenlerinde tarikat uluları için okunan dualar.

**terceme, tercüme,** *A. i.* **1.** Bir dilden başka bir dile çevirme. **2.** Bir kimsenin özel hayatı, hali.

**terci',** *A. i.* [Rücu'dan] Geri çevirme, döndürme. *Terci-i*

*bend*, her bendinin sonunda aynı beyit tekrarlanan uzun manzume.

**tercih,** *A. i.* [Rüchan'dan] Bir şeyi ötekinden üstün tutma. daha ziyade beğenme. *Tercih bilâ müreccah,* sebepsiz bir üstün tutma.

**terdamen,** *F. s.* [Ter-damen] Namussuz, bulaşık.

**terdest,** *F. s.* [Ter-dest] Eli işe yatan. Usta.

**terdid,** *A. i.* [Red'den] **1.** Geriletme, geriçevirme. **2.** (Ed.) İki ihtimalle fikir anlatma.

**terdif,** *A. i.* Ardı sıra yürütme.

**terdifen,** *A. zf.* Ardı sıra yürüterek.

**terdiye,** *A. i.* [Rida'dan] Örtü ile kapatma.

**tereddi,** *A. i.* [Redi'den] Soysuzlaşma (XX. yy.).

**tereddüd,** *A. i.* [Redd'den] **1.** Birinin yanına gidip gelme. **2.** Karar veremeyiş. **3.** Nöbetli hastalıkların tekrarlanışı. *Bilâtereddüd, bitereddüd,* düşünmeden, hemen karar vererek [ç. **Tereddüdat**].

**tereffu',** *A. i.* [Rifat'tan] Yukarı kalkma, yükselme.

**tereffuk,** *A. i.* [Rıfk'tan] Tatlı dil ve güler yüzle davranma.

**tereffüh,** *A. i.* [Refah'tan] Refah bulma. Geçimde bolluğa kavuşma.

**terekât, terikât,** *A. i.* [Terike ç.] Terekeler. Ölmüş birinin bıraktığı şeyler.

**tereke, terike,** *A. i.* Bir ölünün bıraktığı malların hepsi. Tereke.

**terekküb,** *A. i.* Birkaç parçadan meydana gelme [ç. **Terekkübat**].

**terekkün,** *A. i.* [Rükn'den] Rükünleşme. Erkân sırasına geçme.

**teren,** *F. i.* Nesrin veya nesteren denen gül.

**terencebin,** *A. i.* Deve dikeni üzerine geceleri düşen ve yenmesi tatlı madde. Kudret helvası.

**terennüm,** *A. i.* Güzel ve yavaş sesle şarkı söyleme [ç. **Terennümat**].

**terennümsaz,** *F. s.* [Terennüm -saz] Şarkı söyleyen, ahenk yapan.

**teressüb,** *A. i.* [Rüsub'dan] Tortulanma. Dibe çökme. Durulma [ç. **Teressübat**].

**teressüm,** *A. i.* [Resm'den] Resim gibi canlı şekillenme.

**tereşşuh,** *A. i.* [Reşha'dan] Sızma. Ter gibi ufak damlalar halinde çıkma. Terleme [ç. **Tereşşühat**].

**terettüb,** *A. i.* **1.** Sıralanma.

Sırası gelme. **2.** Gerekme. **3.** Sonuç olarak çıkma.

**terfi'**, *A. i.* [Ref'ten] **1.** Yukarı kaldırma, yükseltme. **2.** Rütbe verme. **3.** Rütbe alma.

**terfian,** *A. zf.* Rütbe alarak, rütbesi yükseltilerek.

**terfih,** *A. i.* Bollukta yaşatma. Rahat yaşamasını sağlama.

**terfik,** *A. i.* [Refik'ten] Arkadaş etme. Yanına katma.

**tergib,** *A. i.* [Rağbet'ten] İstek verme, isteklendirme [ç. **Tergıbat**].

**tergim,** *A. i.* Yere sürtme. (Çoklukla *enf* «burun» kelimesiyle kullanılır).

**terhib,** *A. i.* Merhaba deme.

**terbım,** *A. i.* [Rahmet'ten] «Tanrı rahmet eylesin» deme.

**terbım,** *A. i.* [Ruhm'dan] **1.** Bir adı kısaltma. **2.** Fransızcadan *abreviation* (kısaltma) karşılığı (XIX. yy.) [ç. **Terhımat**].

**terhıs,** *A. i.* [Rahs'dan] **1.** İzin verme. **2.** Askeri sivil hayata geçirme. **3.** Ucuzlatma.

**terhib,** *A. i.* Çok korkutma.

**terhibi, terhibiyye,** *A. s.* Çok korkutucu. Çok korkma ile ilgili. *Mücazat-i terhibiyye,* (öldürme, küreğe konma, sürgün edilme, memuluktan çıkarılma, memur olamama, medenî haklardan düşürülme gibi) ağır cezalar.

**terhin,** *A. i.* [Rehn'den] Rehin olarak verme. Emanet bırakma.

**terike,** *A. i.* Evlenemeyip evde kalmış kız.

**terike, tereke,** Bk. TEREKE.

**-terîn,** *F. e.* «-ter» edatının bir derece daha yükseği. Türkçe «en» ile karşılanır: *kemterin,* en küçük.

**terk,** *A. i.* **1.** Bırakma, koyverme, salıverme. **2.** Vaz geçme. **3.** Boşama. **4.** Bakmama, ihmal etme.

**terkı',** *A. i.* [Rık'a'dan] Yamama. Yama koma.

**terkık,** *A. i.* [Rıkk'tan] **1.** Kul, köle etme. **2.** İnceltme. **3.** Yumuşatma.

**terkım,** *A. i.* [Rakam'dan] **1.** Rakam koma. Rakamlama. **2.** Yazma.

**terkın,** *A. i.* **1.** Boyama, yazma. **2.** Yazılı bir şeyi silme, çizme. *Terkin-i kayd,* kaydını silme.

**terkib,** *A. i.* **1.** Birkaç şeyi karıştırıp meydana getirme. **2.** Birkaç bentten meydana getirilmiş şey. **3.** (Gra.) Tamlama, takım. *Terkib-i bend,* (Ed.) Birkaç bentten meydana getirilmiş manzume; *-iza-*

*fi*, isim tamlaması; *-kelâm*, söz dizimi; *-sakîm*, kurala uymayan tamlama; *-tavsifi*, sıfat tamlaması [ç. **Terkibât**].

**termim,** *A. i.* Onarma [ç. **Termimat**].

**termizac,** *F. s.* [Ter-mizac] Buluttan nem kapan, alıngan.

**terniyan,** *A. i.* Sazdan örme sepet.

**ters,** *F. i.* Korku.

**tersa,** *F. i.* Hıristiyan.

**tersabeçe,** *F. i.* [Tersa-beçe] Hıristiyan çocuğu, genci [ç. **Tersabeçegân**].

**tersan,** *F. s.* Korkan. *Tersan tersan,* korka korka.

**tersayan,** *F. i.* [Tersa ç.] Hıristiyanlar.

**tersib,** *A. i.* Tortusunu durultma.

**tersil,** *A. i.* Ahenkle okuma.

**tersim,** *A. i.* Çizme, resmini yapma.

**tersnak,** *F. s.* Korkak.

**terşih,** *A. i.* Süzme, sızdırma.

**tertib,** *A. i.* **1.** Sıralama. Sıraya koyma. **2.** Hazırlama. **3.** Çeşitli şeyleri bir araya getirip düzenleme. **3.** Usul, düzen. **4.** Kuruntu, niyet. Tasar. **5.** Sıralanmada olan takım, sınıf. **5.** Reçete. **7.** Dizme. Harfleri bir araya getirme. **8.** Forma (8, 16, 32, sayfa) [ç. **Tertibât**].

**tertil,** *A. i.* (Kur'an'ı) iyi ses ve kuralla okuma.

**tervic,** *A. i.* [Revac'dan] **1.** Değerini arttırma. **2.** Geçirme, yaptırma.

**tervih,** *A. i.* **1.** Kokutma, kokusunu artırma. **2.** Rahatlandırma.

**terviha,** *A. i.* Ramazan geceleri kılınan namazın her dört rekâtı [ç. **Teravih**].

**tervik,** *A. i.* Durultma, saflaştırma.

**terviye,** *A. i.* Sulama. Su verme. *Yevm-i terviye,* kurban bayramından iki gün evvel (hacılar yanlarına su alarak, su bulunmayan Mina'ya giderler).

**terzeban,** *F. s.* [Ter-zeban] Hazırcevap.

**terzık,** *A. i.* [Rızk'tan] Besleme.

**terzil,** *A. i.* Rezil rüsva etme.

**tesabür,** *A. i.* Bir şeyi sürekli olarak yapma.

**tesadüf,** *A. i.* Rasgelme. Aramadan bulma. *Alettesadüf,* rastlama üzerine, rasgele; *bittesadüf,* tesadüf ederek, aramadan [ç. **Tesadüfat**].

**tesadüfen,** *A. zf.* Rasgele.

**tesadüfî,** *A. s.* Rasgele olan.

**tesadüm,** *A. i.* Çarpışma, tokuşma.

**tesagur,** *A. i.* Küçük görünme.

**tesahub,** *A. i.* **1.** Arkadaşlık etme. **2.** Sahip çıkma, koruma.

**tesahül,** *A. i.* [Sehl'den] Yumuşak muamele etme.

**tesakul,** *A. i.* Ağırdan alma. oyalanma.

**tesakut,** *A. i.* Birbiri ardına düşme. Düşüşme.

**tesamuh,** *A. i.* [Semahat'ten] **1.** Hoşgörü. **2.** Dikkatsiz, kayıtsız davranma [ç. **Tesamuhat**].

**tesamun,** *A. i.* [Sum'dan] Sağırlaşma. Sağır görünme.

**tesanif,** *A. i.* [Tasnif ç.] Kitaplar, eserler.

**tesanüd,** *A. i.* (Sos.) Fransızcadan *solidarité* (dayanışma) karşılığı (XX. yy.).

**tesanüdiyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *solidarisme* (dayanışçılık) karşılığı (XX. yy.).

**tesarif,** *A. i.* [Tasrif ç.] **1.** (Tanrının) istediği yola hüküm ve iradesi. **2.** (Gra.) Tasrifler, çekimler [ç. **Tasrifat**].

**tesaru,** *A. i.* Birbiriyle güreş etme. Güreşme.

**tesaud,** *A. i.* [Suud'dan] **1.** Yukarı çıkma. Ağma. **2.** (Fiz., Kim.) Süblimleşme [ç. **Tesaudat**].

**tesaüb,** *A. i.* Esneme. Boş bulunma.

**tesaül,** *A. i.* [Sual'den] Birbirine sorma, soruşturma.

**tesavi,** *A. i.* [Sevi'den] Beraber ve bir derece bulunma. Eşit olma. *Tesavi-i leyl ü nehar,* (Ast.) gün-tün eşitliği; *-kuva,* kuvvetlerin eşitliği;. *-nakızeyn* (Man.) çatışkı.

**tesavîr,** *A. i.* [Tasvir ç.] Resimler.

**tesavüb,** Bk. TESAÜB.

**tesbi',** *A. i.* [Seb'den] Yediye çıkarma, yedileme.

**tesbih,** *A. i.* [Subhan'dan] **1.** «Süphanallah» sözünü söyleme. **2.** Tespih [ç. **Tesbihat**].

**tesbihiyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *meliacées* (tespihağacıgiller) karşılığı (XX. yy.).

**tesbik,** *A. i.* [Sebk'ten] Eritip kalıba dökme.

**teshil,** *A. i.* [Sebil'den] **1.** Tanrı yoluna bağlama, onun için ayırma. **2.** Yola koyma, yolcu etme.

**tesbit,** *A. i.* [Sebt'ten] Sağlamca yerleştirme. Yeniden oynamaz hale koyma.

**tesci',** *A. i.* [Seci'den] Nesirde kafiye kullanma, cümleleri kafiyelendirme.

**tescil,** *A. i.* [Sicl'den] **1.** Davanın mahkeme defterine geçirilmesi. **2.** Bir şeyin res-

mileşmesi için deftere kaydı.

**tescin,** *A. i.* [Sicn'den] Zindana koyma.

**tesciye,** *A. i.* [Seciye'den] Fransızcadan *caractériser, caractérisation* karşılığı pek az kullanılmıştır (XX. yy.).

**tesdid,** *A. i.* [Sedd'den] Hayırlı işe doğru yöneltme.

**tesdis,** *A. i.* [Süds'ten] Altıya çıkarma. Altılama.

**tesebbüt,** *A. i.* [Sebt'ten] Sebat gösterme. Dayanma, direnme.

**teseccüd,** *A. i.* [Secde'den] Secde etme. Başını secdeye koyup Tanrıyı kutlama.

**tesehhür,** *A. i.* [Sehr'den] *Gece uyuyamama. Uyanık* kalma.

**tesekkün,** *A. i.* [Sükûn'dan] Yatışma.

**tesellâ,** *A. i.* Bk. TESELLİ.

**teselli, tesellâ,** *A. i.* Avutma, avundurma.

**tesselliâmiz,** *F. s.* [Teselli-âmiz] Avunduran.

**tesellibahş,** *F. s.* [Teselli-bahş] Avutucu, avundurucu.

**tesellipezir,** *F. s.* [Teselli-pezir] Avutulabilir, avundurulabilir. *Teselli napezir,* avundurulamaz.

**teselliyab,** *F. s.* [Teselli-yâb] *Teselli* bulan. Avunan.

**teselliyat,** *A. i.* [Teselli ç.] Avutmalar, avundurmalar.

**tesellüb,** *A. i.* Soyunda. Eşi ölen kadının yas elbisesi giymesi.

**tesellül,** *A. i.* [Sell'den] **1.** Verem olma. **2.** İçinden sıyrılıp çıkma.

**tesellüm,** *A. i.* Verilen bir şeyi alma. Aldığını kaydetme [ç. **Tesellümat**].

**teselsül,** *A. i.* [Silsile'den] Zincirleme. Zincir gibi sıra ile uzama.

**tesemmi,** *A. i.* [İsm'den] Adlanma.

**tesemmüm,** *A. i.* [Sem'den] Zehirlenme.

**tesemmün,** *A. i.* [Semen'den] Semirme, şişmanlama.

**tesennün,** *A. i.* [Sinn'den] Diş çıkarma, dişlenme.

**teserri,** *A. i.* Odalık edinme.

**teserru',** *A. i.* [Sür'at'ten] Koşma, çabuk davranma.

**tesettür,** *A. i.* [Setr'den] Örtünme, gizlenme. *Tesettür-i nisvan,* kadınların erkeklerden örtünmeleri.

**tese'ül,** *A. i.* [Sual'den] Dilenme.

**tesevvi,** *A. i.* Tesviye etme, düzeltme.

**teseyyüb,** *A. i.* Kayıtsızlık. Üşenme, tembellik.

**tesfif,** *A. i.* (İlâç için) dövüp ezme, toz haline getirme.

**tesfih,** *A. i.* [Sefahet'ten] Sefih sayma, sefih görme.

**tesfil,** *A. i.* [Süfl'den] Aşağılamak.

**teshil,** *A. i.* [Sehl'den] Kolaylaştırma [ç. **Teshilât**].

**teshin,** *A. i.* Isıtma, kızdırma.

**teshir,** *A. i.* Zaptetme, ele geçirme.

**teshir,** *A. i.* [Sihr'den] Büyü yapma. Büyüleme.

**tes'id,** *A. i.* [Sa'd'dan] Kutlama.

**te'sim,** *A. i.* [İsm'den] Günahkâr sayma.

**tes'ir,** *A. i.* [Sa'r'dan] **1.** Narh koyma. **2.** Ateşi yakıp alevlendirme.

**te'sir,** *A. i.* [İsr'den] **1.** İz bırakma. **2.** Dokunma, içe işleme. **3.** Kederlendirme. **4.** Etki [ç. **Tesirat**].

**te'sis,** *A. i.* [Üs'ten] Temelleştirme. Kurma.

**te'sisat,** *A. i.* **1.** Kurumlar. **2.** Birbirine bağlı döşenmiş aletler veya araçların tümü.

**teskıb,** *A. i.* [Sukbe'den] Delme, delik açma.

**teskıl,** *A. i.* [Siklet'ten] Ağırlatma, ağırlığını arttırma.

**teskım,** *A. i.* [Sakm'dan] **1.** Hasta etme. **2.** Yanlış sayma.

**teskıye,** *A. i.* [Saky'den] **1.** Su verme, suvarma. **2.** Sulama.

**teskin,** *A. i.* [Sükûn'dan] **1.** Yatıştırma. **2.** (Arap. gra.) (bir harfi) sakin okuma.

**teskir,** *A. i.* [Sekr'den] Sarhoş etme.

**teskit,** *A. i.* [Sükût'tan] Susturma.

**teslih,** *A. i.* [Silâh'dan] Silâhlandırma. Silâhlandırılma.

**teslihat,** *A. i.* Silâhlandırmalar, silâhlandırılmalar. *Adem-i teslîhât,* silâhsızlandırma; *teslîhât-ı askeriyye,* askerin silâhlandırılması.

**teslih,** *A. i.* [Selh'ten] Derisini yüzüp çıkarma.

**teslil,** *A. i.* [Sell'den] Sıyırıp çekme.

**teslim,** *A. i.* **1.** Elden ele verme. **2.** Dayanamayıp pes deme. **3.** (Tas.) Kendini Tanrı kaderine bırakma. **4.** Kabul etme, razı olma. *Teslim-i can, -rûh,* ölme.

**teslimat,** *A. i.* [Teslim ç.] Parça parça ödeme, ödenen paralar.

**teslimiyyet,** *A. i.* Boyun eğme. Teslim olma.

**teslis,** *A. i.* [Süls'ten] **1.** Üçleme, üçe çıkarma. **2.** Şarabı üçte biri uçuncuya kadar kaynatma. **3.** *Erbâb-ı teslîs, eshâb-ı teslîs,* Tanrının üç olduğuna inanma. (Baba-oğul-kutsal ruh).

**tesliye,** *A. i.* Avutma, teselli verme. *Tesliye-i hâtır,* gönlü alınma.

**tesliyet,** *A. i.* Avutma, teselli verme.

**tesliyetbahş,** *F. s.* [Tesliyet-bahş] Avutucu, avundurucu.

**tesliyetkâr,** *F. s.* [Tesliyet-kâr] Avutucu, avundurucu.

**tesmi',** *A. i.* [Sem'den] İşittirme, duyurma.

**tesmim,** *A. i.* [Semm'den] Zehirleme. Zehirlenme.

**tesmin,** *A. i.* [Sümn'den] **1.** Sekizleme. **2.** Paha biçme.

**tesmin,** *A. i.* [Semen'den] Semirtme. Yağlatma.

**tesmir,** *A. i.* [Semer'den] **1.** Ağaçların yemiş bağlaması. **2.** Malın bereketlenip çoğalması.

**tesmiye,** *A. i.* **1.** Ad koma, adlandırma. **2.** Besmele çekme.

**Tesnim,** *A. i.* Cennetteki ırmaklardan birinin adı. *Ma-i Tesnim,* Tesnim ırmağının suyu, Cennet suyu.

**tesniye,** *A. i.* **1.** (Arap. gra.) Arabiye mahsus olan ve iki-lik çoğulu gösteren sıga, kelimenin sonuna «-an» veya «-eyn» eklenerek yapılır: *tarafeyn* iki (taraf); **2.** Bir kimseyi överek veya yererek bildirme.

**tesri',** *A. i.* [Sür'at'ten] Acele ettirme. Çabuklaştırma.

**tesrib,** *A. i.* (Asker) Yollama, gönderme.

**tesrib,** *A. i.* Ayıplama, darılma, başa kakma.

**tesrir,** *A. i.* [Sürur'dan] Sevindirme. Sevindirilme.

**tesvid,** *A. i.* [Sevad'dan] **1.** Karartma. **2.** Müsvedde yazma. Karalama yazma.

**tesvif,** *A. i.* Gereksiz yere sonraya bırakma. Atlama, geciktirme.

**tesvil,** *A. i.* Kötü bir şeyi güzel göstererek aldatma [ç. **Tesvilât**].

**tesviye,** *A. i.* [Sevi'den] **1.** Beraber etme. **2.** Düz etme. **3.** Sonuca bağlama. **4.** Verip ödeme. *Tesviye-i deyn,* borç ödeme; *-umur,* işlerin görülüp sonuçlandırılması; *-türabiye,* (yol için) toprak düzlenmesi.

**tesyar, tisyar,** *A. i.* Gönderme.

**tesyir,** *A. i.* [Sey'den] Gönderme, yollama.

**teşabüh,** *A. i.* [Şibh'ten] Birbirine benzeme, benzeşme.

**teşacür,** *A. i.* [Şecer'den] Odunla vuruşma. Birbirine girme, kavga, dövüş.

**teşadduk,** *A. i.* Lügat paralayarak, avurt çatlatıp konuşma.

**teşahhus,** *A. i.* [Şahs'tan] Şahıslanma.

**teşaki,** *A. i.* [Şekva'dan] Birbirinden şikâyet etme.

**teşakkuk,** *A. i.* [Şıkk'tan] Yarılma, ikiye ayrılma.

**teşakül,** *A. i.* [Şekl'den] Şekil ve suretçe bir olma. Benzeşme.

**teşarük,** *A. i.* [Şirket'ten] Ortak olma.

**teşa'şu,** *A. i.* [Şa'şaa'dan] Şa'şaalanma. Parıldama.

**teşatüm,** *A. i.* [Şetm'den] Sövüşme.

**teşa'ub,** *A. i.* Dallanma. Dal budak peyda etme.

**teşa'ul,** *A. i.* [Şul'den] Parlama, tutuşma.

**teşa'ur,** *A. i.* [Şa'r'dan] Kıllanma.

**teşaür,** *A. i.* [Şir'den] Şairlik iddiasında olma. Zorla şair olma.

**teşavür,** *A. i.* [Şura'dan] Birbirine danışma.

**teşaytun,** *A. i.* Şeytanca davranma.

**teşbib,** *A. i.* [Şebab'dan] **1.** (Ed.) Bir kadının güzelliğini şiirle övme. **2.** Kasideye bir güzel övmekle girişme.

**teşbih,** *A. i.* [Şibh'ten] Benzetme. *Lâteşbih,* benzetmeden, benzemez.

**teşbik,** *A. i.* [Şebeke'den] Ağ biçimine koyma.

**teşci',** *A. i.* [Şecaat'ten] Gayrete getirme. Yüreklendirme [ç. **Teşciat**].

**teşdid,** *A. i.* [Şiddet'ten] **1.** Şiddet ve kuvvet verme. **2.** Sağlamlaştırma. **3.** (Arap. gra.) Bir harfi çift okutan işaret.

**teşebbüh,** *A. i.* [Şibh'ten] Zorla benzemeye çalışma. Benzetmeye özenme.

**teşebbük,** *A. i.* [Şebeke'den] Ağ şeklini alma.

**teşebbüs,** *A. i.* (İşe) sarılma. Dikkatle başlama, girişme.

**teşeddüd,** *A. i.* [Şiddet'ten] Daha kuvvetli ve sert olma.

**teşeffi,** *A. i.* [Şifa'dan] **1.** İyi olma. **2.** Rahatlanma. Öç alma.

**teşehhi,** *A. i.* [İşteha'dan] İştahlanma. Hırsla isteme.

**teşehhüd,** *A. i.* [Şehadet'ten] Namazda oturulduğu zaman «ettehiyyat» suresini okuma.

**teşekki,** *A. i.* [Şekva'dan] Şikâyet etme.

**teşekkük,** *A. i.* [Şekk'ten] Şüphede kalma.

**teşekkül,** *A. i.* [Şekl'den] Şekillenme. Bir şekil alma.

**teşekkür,** *A. i.* [Şükr'den] Bir iyiliğe karşı minnetini söyleme.

**teşelşül,** *A. i.* **1.** Yukardan gelen su şarıltı ile akma. **2.**

Soğuk su banyosu, duş (XIX. yy.).

**teşemmu',** *A. i.* [Şem'den] Mumlaşma.

**teşemmüm,** *A. i.* [Şemm'den] Bir şey koklama.

**teşemmür,** *A. i.* İşe hazırlanma. Sıvanma.

**teşemmüs,** *A. i.* [Şems'ten] **1.** Güneşlenme. **2.** Güneş çarpma.

**teşennüc,** *A. i.* **1.** Buruşma. **2.** Sinirlerin çekilip büzülmesi, ıspazmos.

**teşennüf,** *A. i.* Küpe takınmak.

**teşerru',** *A. i.* [Şeriat'ten] Şeriate uygun davranma.

**teşerrüf,** *A. i.* [Şeref'ten] Şereflenme. Saygı gösterme. Şeref bulma.

**teşettüt,** *A. i.* Birçok dallara ayrılma. Ayrılaşma, çatallaşma.

**teşe'üm,** *A. i.* Uğursuz gözüyle bakma. Uğursuz sayma.

**teşevvuk,** *A. i.* [Şevk'ten] İstek gösterme, şevklenme.

**teşevvüş,** *A. i.* Karışma, karmakarışık olma.

**teşeyyu,** *A. i.* [Şia'dan] Şiî olma.

**teşeyyuh,** *A. i.* [Şeyh'ten] **1.** İhtiyarlama. **1.** Şeyhlik taslama.

**teşeyyüd,** *A. i.* Yükseltme ve sağlamlaştırma.

**teşfiye,** *A. i.* [Şifa'dan] Şifalandırma, iyileştirme.

**teşhir,** *A. i.* **1.** Şöhretlendirme. **2.** Bir şeyi herkesin göreceği gibi yayıp gösterme. **3.** Silâh çekme. **4.** Bir suç sahibine verilen ibret olmak üzere, herkese gösterilme cezası. *Teşhir-i silâh,* silâh çekme.

**teşhis,** *A. i.* [Şahs'ten] **1.** Şahıslandırma, cisim ve suret verme. **2.** (Kim veya ne olduğunu) seçme, ayırma. **3.** Hastalığın ne olduğunu bilme. **4.** (Ed.) Canlılandırma.

**teşhiz,** *A. i.* **1.** Sivriltme, keskinleştirme. **2.** Uyandırma, gücünü, kuvvetini arttırma.

**teş'ib,** *A. i.* [Şi'b'den] Şubelere ayırma. Dallandırma.

**teş'il,** *A. i.* [Şu'l'den] Parlatma, tutuşturma, alevlendirme.

**teşkil,** *A. i.* [Şekl'den] **1.** Bir şeye şekil, suret verme. **2.** Vücut verme, meydana getirme.

**teşkilât,** *A. i.* [Teşkil ç.] Yapışlar. Kuruluşlar. Düzen verişler. Örgütler. *Teşkilât-ı adliyye,* adlî teşkilât; *-esasiyye,* anayasa; *-mahâkim,* mahkemelerin kuruluşu.

**teşmi,** *A. i.* [Şem'den] Bal-

mumuna batırma. Mumlama.

**teşmil,** *A. i.* Yayma, içine aldırma.

**teşmim,** *A. i.* [Şemm'den] Koklatma.

**teşmir,** *A. i.* Sığama. *Teşmir-i saîd, -sak,* (yenleri, parçaları sıvama) büyük bir gayretle çalışmaya hazırlanma.

**teşne,** *F. s.* **1.** Susamış. **2.** Çok istekli.

**teşnedil,** *F. s.* [Teşne-dil] Can ve yürekten isteyen.

**teşnegân,** *F. i.* [Teşne ç.] Susamışlar. İstekliler.

**teşnegî,** *F. i.* Susama.

**teşnelеb,** *F. s.* [Teşne-leb] Dudağı kurumuş, çok susamış.

**teşni',** *A. i.* [Şenaat'ten] Ayıp diye görme. Ayıplama.

**teşnif,** *A. i.* **1.** Küpe takma. **2.** Süsleme.

**teşri',** *A. i.* [Şer'den] **1.** Peygamberin şeriata dair buyrukları. **2.** (XIX. yy.) Kanun yapma.

**teşrid,** *A. i.* **1.** Ürkütüp kaçırma. **2.** Kovup uzaklaştırma.

**teşrif,** *A. i.* [Şeref'ten] **1.** Şereflendirme. **2.** Gelmesiyle bir yere şeref verme, gelme.

**teşrifat,** *A. i.* **1.** Büyük, resmî olan ziyaret ve kabullerde davranış. **2.** Törenlerde yapılacak şeyler, davranışlar. Protokol.

**teşrih,** *A. i.* [Şerh'ten] **1.** Açıma, yayma, inceden inceye didikleme. **2.** (Hek.) Bir ölü gövdesini kesip parçalara ayırma, otopsi. **3.** Anatomi. **4.** İskelet.

**teşrihhane,** *F. i.* [Teşrih-hane] Otopsi salonu.

**teşrii,** *A. s.* Kanun ile, kanun yapma ile ilgili. *Kuvve-i teşriiyye,* millet meclisleri (mebusan, âyan).

**teşrik,** *A. i.* [Şirk'ten] **1.** Ortak etme. **2.** (Tanrıya) ortak koşma. *Teşrik-i mesai,* iş birliği.

**teşrik,** *A. i.* [Şark'tan] Pastırmanın güneşte kurutulması. *Eyyam-üt-teşrik,* çöl Araplarının kurban etlerini kuruttukları zilhiccenin on bir, on iki ve on üçüncü günleri.

**teşvik,** *A. i.* [Şevk'ten] Şevklendirme.

**teşvir,** *A. i.* Kaplama, içine alıp gizleme. İçinde bulunma.

**teşviş,** *A. i.* Karıştırma. Karmakarışık etme.

**teşyi',** *A. i.* Uğurlama. Selâmetleme.

**teşyid,** *A. i.* Yükseltip sağlamlaştırma.

**tetabu'**, *A. i.* [Teb'den] Aralıksız, birbiri ardından gelme. *Tetabu-i izafet*, zincirleme isim takımı.

**tetabuk,** *A. i.* [Tıbk'tan] Birbirine uygun gelme. Uyma.

**tetavül,** *A. i.* [Tul'den] **1.** Uzanma, uzama. *Tetavül-i leyl*, gecenin uzaması. **2.** Zulüm.

**tetayür,** *A. i.* [Tayaran'dan] **1.** Uçuşma, uçuşup dağılma. **2.** (Kim.) Sıvıların gaz haline geçmesi.

**tetebbü',** *A. i.* Bir şeyi etraflıca inceleme. Bir şey hakkında geniş bilgi edinme.

**tetevvüç,** *A. i.* [Tac'dan] Taç giyme, taçlanma.

**tetimme, tetümme,** *A. i.* [Tamam'dan] Bir eksiğin tamamlanması için katılan şey. Bir şeyin tam olması için gerekli şey.

**tetmim,** *A. i.* [Tamam'dan] Bitirme, tamamlama.

**tetvic,** *A. i.* [Tac'dan] Taç giydirme.

**tevabi',** *A. i.* [Tâbi ç.] **1.** Bir kimsenin adamları. **2.** Bir kimseye fikir bakımından bağlı olanlar. **3.** Uşaklar, yardaklar. **4.** Bir merkeze bağlı olan yerler. **5.** (Arap. gra.) Önündeki kelimeye göre harekelenen kelimeler.

**tevabil,** *A. i.* [Tabil ç.] Yemeğe konan baharlar.

**tevabit,** *A. i.* [Tabut ç.] Tabutlar.

**tevadu,** *A. i.* (İki taraf düşmanlıktan vazgeçip barışmak).

**tevaffuk,** *A. i.* [Vefk'tan] Başarma.

**tevafuk,** *A. i.* [Vefk'ten] Uyma. Uygun gelme.

**tevafür,** *A. i.* [Vefur'dan] Çoğalma, artma.

**tevaggul,** *A. i.* Bir işle aşırı uğraşma, pek ilerisine varma [ç. **Tevaggulât**].

**tevahhuş,** *A. i.* [Vahşet'ten] **1.** *Yalnızlıktan çekinme, ürkme.* **2.** Yabanî hayvan gibi korkma, ürkme. Emin olmayarak bakma.

**tevaki',** *A. i.* [Tevkı ç.] Fermanlar.

**tevakki,** *A. i.* [Vikaye'den] Sakınma, çekinme.

**tevakku,** *A. i.* [Vuku'dan] Bekleme. Umma. İsteme.

**tevakkud,** *A. i.* [İkad'dan] Tutuşup yanma.

**tevakkuf,** *A. i.* [Vukuf'tan] **1.** Durma. **2.** (Olması bir şeye) bağlı. O olmadıkça öteki olamaz. *Bitevakkuf*, durmadan.

**tevakkur,** *A. i.* [Vekar'dan] Vekar peyda etme.

**tevakül,** *A. i.* [Vekil'den] Birbirini vekil etme.

**tevali,** *A. i.* [Vely'den] Arası kesilmeden sürüp gelme. Birbiri arkasından gelme. *Ale-t-tevâli,* birbiri ardına, birdüziye.

**tevalüd,** *A. i.* Doğma, doğurma.

**tevari,** *A. i.* [Vera'dan] Bir şeyin arkasına gizlenip görünmez olma.

**tevarih,** *A. i.* [Tarih ç.] Tarihler. *Ehl-i tevarih,* tarihçiler.

**tevarüd,** *A. i.* [Vürud'dan] **1.** Birbiri arkasından gelme. Her taraftan gelip birikme. **2.** İki şairin ayrı ayrı olarak aynı dize veya beyit söylemeleri.

**tevarüs,** *A. i.* [Veraset'ten] **1.** Mirasa konma. **2.** Miras gibi geçme.

**tevasul,** *A. i.* [Vasl'dan] Ulaşma. Birleşme.

**tevatür,** *A. i.* **1.** Bir haberin ağızdan ağıza geçerek yayılması.

**tevazu',** *A. i.* Alçakgönüllülük.

**tevazün,** *A. i.* [Vezn'den] Denk olma. Tartıda bir gelme.

**tevazzu,** *A. i.* Konma, konuş.

**tevbe, tövbe,** Bk. TÖVBE.

**tevbih,** *A. i.* Azarlama.

**tevcih,** *A. i.* [Vech'den] **1.** Yöneltme. Döndürtme. **2.** Bir kimseye bakma veya söz atma. **3.** Mana verme, yorumlama. **4.** Rütbe verme. **5.** (Ed.) İki anlama gelebilecek ve anlamca birbirinin karşıdı söz kullanma.

**tevcihat,** *A. i.* [Tevcih ç.] Rütbe verişler, verilmiş rütbeler.

**tevdi',** *A. i.* **1.** Bırakma, emanet etme. **2.** Vedalaşma [ç. **Tevdiat**].

**tevdian,** *A. zf.* Vererek, emanet olarak.

**tevdiat,** *A. i.* (Bir bankaya) yatırma, koma.

**teveccüd,** *A. i.* [Vecd'den] Hallenme, coşma.

**teveccüh,** *A. i.* [Vech'ten] **1.** Yönelme. Doğrulma. Bir yöne doğru gitme. **2.** Gelme, yanaşma. **3.** Sevgi, hoşlanma. İyi gözle görme [ç. **Teveccühat**].

**teveddüd,** *A. i.* [Vüdd'den] Sevişme. Sevgi. Dostluk etme.

**tevehhül,** *A. i.* Yanıltmaya çalışma.

**tevehhüm,** *A. i.* [Vehm'den] Kurma, sanma. Asılsız şüpheye düşme [ç. **Tevehhümat**].

**tevehhüs,** *A. i.* Bir işe dikkatle koyulma.

**tevekkül,** *A. i.* İşi Tanrıya bırakıp kadere razı olma, güvenme.

**tevellâ,** *A. i.* **1.** Birine yanaş-

ma. **2.** Birini dost tutma. **3.** Ehl-i beyti, Ali'yi sevenler, onlara bağlılık.

**tevellüd,** *A. i.* Doğma. *Tevellüd bi-nefsihi,* bir hayvanın veya bitkinin kendi kendine doğması; *tevellüd kabl-el-miâd,* (Hek.) vaktinden önce doğma [ç. **Tevellüdat**].

**tevellüh,** *A. i.* [Veleh'ten] Şaşırıp sersemleşme.

**tevelvül,** *A. i.* [Velvele'den] Gürültü patırtı etme.

**tev'em,** *A. i.* **1.** İkiz. **2.** Eş.

**tev'eman,** *A. i.* (Çift) İkizler.

**tev'emiyyet,** *A. i.* İkizlik.

**teverru',** *A. i.* [Vera'dan] Din işlerine bağlı, sağlam, perhizli olma. Yasak edilmiş şeylerden çekinme.

**teverrüm,** *A. i.* [Verem'den] Verem olma, vereme tutulma. (Asıl anlamı ciltte kabartı ve şiş olmadır).

**teverrüs,** *A. i.* [Veraset'ten] Mirasçı olma.

**tevessü',** [Vüs'at'ten] Genişleme.

**tevessül,** *A. i.* [Vesile'den] Sarılma, inanma. Sebep tutma.

**tevettür,** *A. i.* Gerileme.

**teveyyül,** *A. i.* Vaveyla etme. Bağırıp, ah etme.

**tevezzü',** [Tevzi'den] **1.** Dağılma. **2.** Yer tutma.

**tevfik,** *A. i.* [Vefk'ten] **1.** Uydurma. Uygunlaştırma. **2.** Tanrı yardımı [ç. **Tevfikat**].

**tevfir,** *A. i.* [Vefret'ten] Çoğaltma, arttırma.

**tevhid,** *A. i.* [Vahdet'ten] **1.** Birkaç şeyi bir etme, birleştirme. **2.** Birliğine inanma, bir sayma. **3.** Lâilâhe sözünü tekrarlama. *Ehl-i tevhid,* Tanrı birliğine inananlar.

**tevhim,** *A. i.* Vehme düşürme. Vehimlendirme.

**tevhin,** *A. i.* Zayıf düşürme. Zayıflatma.

**tevhiş,** *A. i.* [Vahşet'ten] Ürkütme, ürküp kaçmasına sebep olma.

**te'vil,** *A. i.* [Meal'den] Bilinen anlamından başka bir anlamla yorumlama. **2.** Başka anlam verme. Zoraki anlam [ç. **Tevilât**].

**tevki',** *A. i.* [Vuku'dan] **1.** Padişah buyruklarına çekilen nişan. **2.** Padişahın nişanlı buyruğu. *Tevki-i refi-i hümayun,* padişahın yüce buyruğu.

**tevkid,** *A. i.* [Vakd'dan] Tutuşturup yakma.

**tevkif,** *A. i.* [Vukuf'tan] **1.** Durdurma. **2.** Alıkoma. **3.** Tutma. Tutuk halinde bekletme [ç. **Tevkifat**].

**tevkii,** *F. i.* Padişah buyruk-

larına nişan işaretini yapan memur. *Tevkii-i divan-i hümayun.*

**tevkır,** *A. i.* [Vekar'dan] İyi karşılama, ağırlama, ululama.

**tevkıt,** *A. i.* [Vakit'ten] Vakit ve saati belli etme.

**tevkid,** *A. i.* [Ekid'den] Sağlama, sağlamlaştırma.

**tevkil,** *A. i.* [Vekâlet'ten] Birini vekil etme.

**tevlid,** *A. i.* [Velâdet'ten] **1.** Doğurma. **2.** Doğurtma. **3.** (Mec.) Vücuda getirme. Sebep olma.

**tevlih,** *A. i.* Şaşırtma. Sersemleştirme.

**tevliyet,** *A. i.* Vakıf işine bakma görevi. Mütevellilik.

**Tevrat,** *A. i.* Musa peygamberin kutsal kitabı.

**tevrih,** *A. i.* Tarih atma. Tarihleme.

**tevris,** *A. i.* [Veraset'ten] Mirasçı yapma.

**tevriye,** *A. i.* [Vera'dan] **1.** Meramını gizleme. **2.** (Ed.) Birkaç anlamı olan bir kelimeyi en uzak anlamında kullanma.

**tevsen,** *A. i.* At. Sert, azgın at.

**tevsi',** *A. i.* [Vüs'at'ten] Genişletme [ç. **Tevsiat**].

**tevsid,** *A. i.* Yastığa dayatma.

**tevsih,** *A. i.* **1.** Kirletme, mundarlama. **2.** Paslandırma.

**tevsik,** *A. i.* [Vusuk'tan] **1.** Sağlamlaştırma. **2.** Yazılı hale koma.

**tevsim,** *A. i.* [Vesm'den] **1.** (Bir işaretle) Vücudu dağlama. **2.** Ad takma, adlandırma. **3.** Hacıların haç zamanı toplanmaları.

**tevşi',** *A. i.* Süsleme.

**tevşih,** *A. i.* **1.** Süsleme, süslendirme. **2.** (Ed.) Çifte kafiye.

**tevşim,** *A. i.* [Veşm'den] Bedene dövme yapma. İğne ile yazı yazma veya şekil yapma.

**tevvab,** *A. i.* [Tevbe'den] Kullarının tövbesini kabul eden. Tanrı.

**tevzi,** *A. i.* **1.** Dağıtma. **2.** Herkese payını üleştirme [ç. **Tevziat**].

**tevzin,** *A. i.* [Vezn'den] Denkleştirme.

**tevakkun,** *A. i.* [Yakîn'den] Tam ve iyiden iyi bilme.

**teyakkuz,** *A. i.* **1.** Uyanma. Uykudan kalkma. **2.** (Mec.) Uyanıklık, göz açıklığı.

**teybis,** *A. i.* Kurutma, kurulama.

**teyebbüs,** *A. i.* Kuruma, kuru olma.

**teyemmüm,** *A. i.* Su bulunmadığı yerde temiz toprak ve başka şeylere ellerini sürerek aptes alma.

**teyemmün,** *A. i.* [Yümn'den] Uğur sayma.

**teyemmünen,** *A. zf.* Uğur sayarak.

**teyessür,** *A. i.* [Yüsr'den] **1.** Kolaylaşma. **2.** Başarı ile bitme.

**te'yid,** *A. i.* Kuvvetlendirme. Sağlamlaştırma.

**te'yidat,** *A. i.* [Te'yid ç.] Sağlamalar, kuvvetlendirmeler.

**te'yis,** *A. i.* [Ye's'ten] Umutsuzlaştırma. Yese düşürme.

**teys,** *A. i.* Erkek keçi, teke.

**teysir,** *A. i.* Kolaylaştırma.

**teyyar,** *A. i.* **1.** Dalga. **2.** (*s.*) Hazır, bitmiş şey.

**teyyar,** *A. s.* Hazırlanmış.

**tezad,** *A. i.* [Zıdd'dan] **1.** Birbirinin aksine olma. **2.** (Ed.) Karşıtlama. **3.** Terslik.

**tezahüf,** *A. i.* Savaşta iki taraf askerinin karşılaşması, çatışması.

**tezahüm,** *A. i.* Kalabalık yığılma. Kalabalıkla bir şeyin çevresini çevirme.

**tezahür,** *A. i.* [Zahir'den] **1.** Görünme. **2.** Birbirine arka olma.

**tezahürat,** *A. i.* Bir şey hakkında toplu bir halde gösteri yapma.

**tezakir,** *A. i.* [Tezkire ç.] Tezkereler.

**tezakkum,** *A. i.* Güçlükle yutma.

**tezauf,** *A. i.* [Zıf'tan] İki kat olma.

**tezavür,** *A. i.* Birbirini gidip görme.

**tezayüd,** *A. i.* [Ziyade'den] Artma, çoğalma.

**teza'zu,** *A. i.* Deprenme.

**teza'zu,** *A. i.* Önleme, engel olma.

**tezbib,** *A. i.* Yaş yemişi kurutma.

**tezbil,** *A. i.* Gübreleme.

**tezbir,** *A. i.* Yazma, yazılma.

**tezebzüb,** *A. i.* Kararsızlık. Karışıklık.

**tezehhüd,** *A. i.* [Zühd'den] Din işlerine dalma.

**tezehhür,** *A. i.* Çiçeklenme.

**tezekki,** *A. i.* Temizlenme.

**tezekkür,** *A. i.* [Zikr'den] **1.** Hatıra getirme. **2.** Birkaç kişi toplanıp bir iş üzerine konuşma.

**tezellûk,** *A. i.* Kayma, sürçme.

**tezellül,** *A. i.* [Zillet'ten] Zillete katlanma. Kendini alçak tutma. Alçalma.

**tezelzül,** *A. i.* [Zelzele'den] Sallanma, sarsılma.

**tezerv,** *F. i.* Sülün.

**tezevvuk,** *A. i.* [Zevk'ten] Tat alma. Zevk alma.

**tezevvüc,** *A. i.* [Zevc'den] Evlenme. Kadın eş alma.

**tezeyyün,** *A. i.* [Zeyn'den] Süslenme.

**tezhib,** *A. i.* [Zeheb'den] **1.** Yaldızlama. **2.** Altın sürme.

**3.** Süsleme. **4.** (Hek.) Dişlere altın dolgu yapma.

**te'zin,** *A. i.* [İzn'den] İzin verme.

**tezkâr, tizkâr,** *A. i.* Anma, hatıra getirme.

**tezkere, tezkire,** Bk. TEZKİRE.

**tezkir,** *A. i.* [Zikr'den] **1.** Hatıra getirme, hatırlatma. **2.** (Gra.) Bir kelimeyi müzekker kullanma. **3.** Vaaz ve nasihat etme.

**tezkire, tezkere,** *A. i.* [Zikr'den] Tezkere. **2.** Resmî makamdan yazılan yazı. **3.** Bazı meslek sahipleri için yazılan biyografi eseri [ç. **Tezakir**].

**tezkiye,** *A. i.* **1.** Temize çıkarma. Ayıptan temizlenme. **2.** *Birinin halini* tanıyanlardan soruşturma. **3.** Malın zekâtını verme.

**tezlik,** *A. i.* Kaydırma. Sürçtürme.

**tezlil,** *A. i.* [Zillet'ten] Tahkir etme. Hor görme.

**teznib,** *A. i.* Kuyruk takma. **2.** Ekleme.

**tezvib,** *A. i.* Eritme.

**tezvic,** *A. i.* [Zevc'den] Evlendirme. Kocaya verme.

**tezvik,** *A. i.* [Zevk'ten] Tattırma. Zevk aldırma.

**tezvir,** *A. i.* **1.** Yalan karıştırma. **2.** Dolandırma. Hile kullanma [ç. **Tezvirat**].

**tezyid,** *A. i.* [Ziyade'den] Arttırma. Arttırılmış.

**tezyif,** *A. i.* **1.** Çürütme. **2.** Eğlenme, maskaraya alma.

**tezyil,** *A. i.* [Zeyl'den] Ekleme. Altına devam etme.

**tezyil,** *A. i.* Dağıtmak. Perişan etmek.

**tezyin,** *A. i.* [Ziynet'ten] Süsleme [ç. **Tezyinat**].

**tı,** Arapça ta harfinin sesi ve adı.

**tîb,** *A. i.* Güzel koku. Güzel kokulu şey.

**tıba',** *A. i.* **1.** Tabiat, yaradılış. **2.** (Çoğul gibi) Tabiatler, yaradılışlar.

**tıbaa, tıbaat,** *A. i.* Kitap ve başka şeyler basma işi. *Dar-üttıbba,* sonra Matbaa-i âmire denen devletin resmî basımevi.

**tıbahat, tabahat,** *A. i.* Aşçılık. Yemek pişirme işi.

**tıbak,** *A. i.* **1.** Uyma, uygunluk. **2.** Tabaka.

**tıbb,** *A. i.* Hekimlik. Doktorluk.

**tıbben,** *A. zf.* Hekimlik bakımından.

**tıbbi,** *A. s.* Hekimlikle ilgili.

**tıbbiyye,** *A. i.* Tıb okulu.

**Tıbhâne-i âmire,** *A. i.* Tıp öğrenimi için 1827'de açılan okul.

**tıbk,** *A. i.* Tıpkı. Aynı.

**tıfl,** *A. i.* Küçük çocuk [ç. **Etfal**] (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Tıfl-i bidar* | *-muazzez* |
| *-bihaber* | *-muhabbet* |
| *-canruba* | *-münfail* |
| *-handeperver* | *-natüvan* |
| *-hayali* | *-püremel* |
| *-melekçehre* | *-uryan-ten* |

**tıflâne,** *F. zf.* Çocukça.

**tıfliyyet,** *A. i.* Çocuk sapaklığına ait olarak Fransızcadan *infantilisme* karşılığı (XX. yy.).

**tıhal,** *A. i.* Dalak.

**tıksar,** *A. i.* Gerdanlık.

**tıla',** *A. i.* **1.** Sürülecek şey. **2.** Madene sürülecek sıvı yaldız. **3.** Sürülecek merhem veya yağ.

**tıladuz,** *F. i.* [Tıla-duz] Sırmacı.

**tılakâr,** *F. i.* [Tıla-kâr] Yaldızcı.

**tılakârî,** *F. i.* Yaldızlı.

**tılsım,** *A. i.* **1.** Tılsım. **2.** (Mec.) Çare. Olağanüstü etki. **3.** (Tas.) Sırları bir türlü anlaşılamayan insan gerçeği [ç. **Tılsımat**].

**tınab,** *A. i.* Kazığa bağlanan çadır ipi.

**tîn,** *A. i.* Çamur, balçık. Toprak.

**tînet,** *A. i.* Yaradılışı.

**tınnet,** *A. i.* Çınlama.

**tıraz,** *A. i.* **1.** İpek ve sırma ile işleme. Giyeceklere nakış ile yapılan süs. **2.** Süs. **3.** Üslup, tutulan yol. **4.** Fransızca *devise* karşılığı (XIX. yy.). *Bedayıtıraz, bediatıraz, cevahirtıraz, heykeltıraz, nakştıraz.*

**-tıraz,** *F. s.* «Donatan, süsleyen» anlamıyle kelimelere katılır.

**tırazende,** *F. s.* Süsleyen. Donatan, süsleyici. Düzüp koşan.

**tıynet,** *A. i.* Yaradılış.

**tibn, tebn,** *A. i.* Saman.

**tibr,** *A. i.* **1.** Toz halinde altın. **2.** Altın külçesi.

**tibyan,** *A. i.* Açık anlatma, bildirme.

**tic,** *A. i.* [Tac ç.] Taçlar.

**tican,** *A. i.* [Tac ç.] Taçlar.

**ticaret,** *A. i.* Ticaret.

**ticaretgâh,** *F. i., s.* [Ticaret-gâh] Ticaret yeri. Ticaret yapmaya elverişli.

**ticarethane,** *F. i.* [Ticaret-hane] Ticaret evi.

**tig,** *F. i.* Kılıç.

**tigbend,** *F. s.* [Tig-bend] Kılıç bağlayan, kılıç kuşanan.

**tigdar,** *F. s.* [Tig-dar] Kılıç taşıyan. Kılıçlı.

**tigzen,** *F. s.* [Tig-zen] Kılıç vuran. Kılıç çeken.

**tih,** *A. i.* **1.** Çöl. Susuz, kuru sahra. **2.** (*Ö. i.*) Mısır ile Şam arasında Tur-i Sina'nın bulunduğu yarımadada bir çöl.

Musa peygamber Mısır'dan çıktıktan sonra halkıyle beraber bu çölde kırk yıl dolaşmış, burada Tanrı kendisine tecelli etmiştir, bu yüzden edebiyatta adı çok geçer.

**tihu,** *F. i.* Çil kuşu.

**tilâl,** *A. i.* [Tell ç.] Tepeler.

**tilâmize, telâmize,** *A. i.* [Tilimiz ç.] Öğrenciler.

**tilâvet,** *A. i.* Güzel sesle ve kuralla (Kur'an) okuma.

**tilka,** *A. i.* **1.** Taraf. Hiza. **2.** Görüşme. Buluşma.

**tilmiz,** *A. i.* **1.** Öğrenci. **2.** Çırak, kalfa. **3.** (Bir ulunun) tabiî, peşinden gideni [ç. **Tilâmiz, tilâmize**].

**tilmizane,** *F. zf.* Bir tilmize yakışacak şekilde.

**timsah,** *A. i.* Sıcak ülkelerde, büyük nehirlerde yaşar büyük, yırtıcı hayvan.

**timsal,** *A. i.* Suret. Resim. *Timsal-i mücessem,* heykel. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Timsal-i cehalet* | *-hüsne* |
| *-hadşe-âver* | *-muahaze* |
| *-esfeliyyet* | *-zafer* |

**tîn,** *A. i.* İncir.

**tiubal,** *A. s.* Kısa, bodur (kimse).

**tinnin,** *A. i.* **1.** Büyük yılan, ejderha. **2.** (Ast.) Yedi burç boyunca uzanan hafif beyazlık.

**tir,** *F. i.* Ok *Tir-i kaza,* (ok gibi rastlayan) kaza ve kader; *tir ü keman,* ok ile yay (Sevgilinin kirpiği ve bakışı).

**tiraje,** *F. i.* Eleğimsağma. Gökkuşağı

**tiraş,** *F. i., s.* Üstten ve üstünkörü yontma. **2.** Yontan, yontarak düzlenen.

**tiraşe,** *F. i.* Yonga. Talaş.

**tiraşende,** *F. s.* Tıraş eden.

**tiraşide,** *F. s.* **1.** Tıraş olmuş. **2.** Yontulmuş. *Natiraşide,* yontulmamış, kaba.

**tire,** *F. s.* Karanlık.

**tirebaht,** *F. s.* [Tire-baht] Kutsuz, talihsiz.

**tiredil,** *F. s.* [Tire-dil] Kalbi kara, fena yürekli.

**tiregi,** *F. i.* Bulanıklık, karanlık.

**tiregûn,** *F. s.* [Tire-gûn] Rengi bulanık, kara renkli.

**tirendaz,** *F. s.* [Tir-endaz] Ok atan, okçu.

**tirendazi,** *F. i.* Okçuluk.

**tirhal,** *A. i.* Yola çıkma. Göç etme.

**tirkeş,** *F. s.* [Tir-keş] Okluk, terkeş.

**tiryak,** *A. F., i.* **1.** Ağulanmaya ve bazı hastalıklara karşı kullanılan macun. **2.** Panzehir. **3.** Afyon.

**tiryakî,** *F. s.* **1.** Afyon düşkü-

nü. **2.** Keyif veren şeylerden birine düşkün. **3.** (Mec.) Huysuz, aksi, titiz.

**tirzen,** *F. s.* [Tir-zen] Ok vuran, okçu.

**tis'a,** *A. s.* Dokuz.

**tis'in,** *A. i.* Doksan.

**tisyar, tesyar,** *A. i.* Gönderme.

**tişe,** *F. i.* Balta; nacak. *Tişe-i Ferhat,* Ferhat'ın dağ açmada kullandığı külünk.

**tiz,** *F. s.* **1.** Keskin. **2.** Çabuk. **3.** Sabırsız.

**tizab,** *F. i.* [Tiz-âb] Kezzap.

**tizçeşm,** *F. s.* [Tiz-çeşm] Gözü keskin.

**tizî,** *F. i.* **1.** keskinlik. **2.** Çabukluk.

**tizkâr,** *A. i.* Anma. hatıra getirme.

**tizmeşreb,** *F. s.* [Tiz-meşreb] Titiz, aceleci.

**tizpâ,** *F. s.* [Tiz-pâ] Ayağı çabuk.

**tizper,** *F. s.* [Tiz-per] Çabuk uçucu.

**tizreftar,** *F. s.* [Tiz-reftar] Çabuk yürüyüşlü.

**tizrev,** *F. s.* [Tiz-rev] Çabuk yürüyüşlü.

**tohm,** *F. i.* Tohum.

**tomar,** *A. i.* **1.** Tomar. **2.** Uzununa deri, kâğıt, defter. **3.** Sarılıp tomar şekline konmuş eşya [ç. **Tavamir**].

**töhmet,** *A. i.* İşlenildiği sanılan henüz gerçekliği meydana çıkmamış suç.

**tövbe, tevbe,** *A. i.* Tövbe. *Tövbe-i nasuh,* tövbeler tövbesi; *sure-i tövbe,* Kur'an'ın dokuzuncu suresi.

**tövbekâr,** *F. s.* [Tövbe-kâr] Tövbeli. tövbe etmiş [ç. **Tövbekârân**].

**tövbeşiken,** *F. s.* [Tövbe-şiken] **1.** Tövbesini bozan. **2.** Herkesin tövbelerini bozduran.

**tu, tuy,** *F. i.* Kat. Katmer.

**tuba,** *A. ün.* Ne güzel! Ne âlâ!

**Tuba,** *A. i.* Cennet'te Sidre'de bulunan ve dalları bütün cenneti gölgeleyen bir ağaç.

**tuba,** *A. i.* **1.** Hayır. Rahat. **2.** Esenlik. Güzellik. İyilik.

**tubul,** *A. i.* [Tabl ç.] Davullar.

**tude,** *F. i.* Küme, yığın. *Tude betude, tude ber tude,* yığın yığın üstüne. (Ed. Ce.):

*-Tude-i ateş -zinde*
*-ezhar -zulmet*
*-siyah*

**Tufan,** *A. i.* Nuh peygamber zamanında sapıtmışları kahr için Tanrı tarafından yağdırılan büyük yağmur ve fırtına. Bunun sonunda yer yüzündeki bütün canlılar yok olmuş, yalnız Nuh peygamberin gemisine alınmış olan

çiftlerden ikinci defa olarak canlılar türemiştir.

**tufan,** *A. i.* Ortalığı kaplayan genel ve kuvvetli yağmur ve fırtına.

**tufeylâniyyet,** *A. i.* Fransızcadan *commensalisme* karşılığı (XX. yy.).

**tufeyli, tufeyliyye,** *A. s.* **1.** Dalkavuk. Çanakyalayıcı. **2.** (Bio.) Asalak.

**tufeyliyyat,** *A. i.* (Bio.) Fransızcadan *prasitologie* karşılığı (XIX. yy.).

**tufu',** *A. i.* Sönme.

**tufu,** *F. i.* Tuh. Tükürme.

**tufulâne,** *F. zf.* Çocukçasına.

**tufulet, tufuliyyet,** *A. i.* Çocukluk. Küçüklük.

**tugat,** *A. s.* [Tagi ç.] Ayaklanmışlar. İsyan etmişler.

**tugra,** *A., i.* Tura, Padişah damgası.

**tugrakeş,** *F. i.* [Tugra-keş] Tuğra işareti yapan memur. Nişancı vekili.

**tugrayi,** *A. i.* Tuğra işareti yapan memur.

**tugyan,** *A. i.* **1.** Taşma, taşkınlık. **2.** Azgınlık.
(Ed. Ce.):

*Tugyan-i acz -hiddet*
*-hiika -sirfk*
*-cinnet*

**tuhaf,** *A. i.* [Tuhfe ç.] Hediyeler. Ufak tefek ince, güzel şeyler.

**tuhfe,** *A. i.* **1.** Armağan. **2.** Yeni çıkma, görülmemiş güzel şey. (Ed. Ce.):

*Tuhfe-i iştiyak -sevda*
*-mahmidet -samimiyyet*

**tuhme,** *A. i.* (Bio.) Mide dolgunluğu.

**tul,** *A. i.* **1.** Uzunluk, boy. **2.** Zaman çokluğu. **3.** Çokluk. **4.** (Coğ.) Boylam. *Tul-i emel,* tamah, bitmez tükenmez istek; *-mevc,* dalga uzunluğu (XX. yy.); *-müddet,* uzun zaman; *-ömr,* ömür çokluğu [ç. **Atval**].

**tulâni,** *A. s.* [Tul'den] Boyuna.

**tulen,** *A. zf.* **1.** Boyca, boyuna. **2.** (Coğ.) Boylam bakımından, boylamca.

**tullâb,** *A. i.* [Talib ç.] Öğrenciler.

**tulû',** *A. i.* **1.** Doğma. Bir gök cisminin doğudan görünmesi. **2.** (Mec.) Görünme, meydana çıkma. Zihne gelme [ç. **Tulûat**].

**tulûat,** *A. i.* [Tulû ç.] **1.** Zihnen doğan şeyler. **2.** Bir metin olmadan akla geliverdiği gibi oynanan oyun.

**tu'm,** *A. i.* **1.** Yiyinti. Azık. **2.** Tat, çeşni.

**tu'me,** *A. i.* **1.** Yiyinti, azık. **2.** Lokma.

**tunmaniyyet,** *A. i.* Yürek rahatlığı.

**tumturak,** *A. i.* Söylenişi ahenkli, parlak olan. Gösterişli.

**tur,** *A. i.* **1.** Dağ. **2.** *(Ö. i.)* Sina yarımadasındaki dağki, Musa peygambere Tanrı tecelli etmiştir: *Tur-i Sina, Tur-i sinîn.*

**turfe,** *A. i.* **1.** Turfa. Yeni, görülmedik şey. **2.** Garip, şaşılacak şey. **3.** İsrailoğullarına göre yenilip kullanılmayacak şey. **4.** Kaçınılacak şey. *Turfeneva,* görülmemiş (yeni) ahenkli.

**turra,** *A. i.* Alın saçı. Kıvırcık saç lülesi.

**turş,** Bk. TURŞ.

**turuk,** *A. i.* [Tarik ç.] Tarikler, yollar.

**tuti,** *F. i.* İşittiği sesi taklit eden, bazı sözleri ezberleyip tekrarlayan papağan cinsinden bir kuş. *Tuti-i şekerha,* (şeker çiğneyen papağan) güzel söz söyler, güzel [ç. **Tutiyan**].

**tuveys,** *A. i.* Küçük tavus kuşu.

**tuyur,** *A. i.* [Tayr ç.] Kuşlar. (Ed. Ce.):

*-Tuyur-i evvel -nur* *aheng-i tuyur güruh-i tuyur*

**tücah, tecah, ticah,** *A. i.* Karşı yön. Karşı taraf.

**tüccar,** *A. i.* [Tacir ç.] Tüccarlar [ç. **Tüccaran**].

**tüfenk,** *F. i.* Tüfek,

**tüffah,** *A. i.* Elma.

**tühem,** *A. i.* [Töhmet ç.] Töhmetler.

**tünd,** *F. s.* Sert. Katı.

**tünbad,** *F. i.* [Tünd-bad] Sert rüzgâr, kasırga.

**tündçehre,** *F. i.* [Tünd-çehre] Çatık yüzlü.

**tündhu,** *F. i.* [Tünd-hu] Sert huylu.

**tündî,** *F. i.* Sertlik. Katılık.

**tündlicam,** *F. i.* [Tünd-licam] Başı sert hayvan.

**tündmizac,** *F. i.* [Tünd-mizac] Sert huylu.

**tündreftar,** *F. s.* [Tünd-reftar] Çabuk giden.

**tündru,** *F. i.* [Tünd-rû] Sert çehreli, katı yüzlü.

**tündzeban,** *F. s.* [Tünd-zeban] Düzgün söz söyleyen.

**türab,** *A. i.* **1.** Toprak. Toz. **2.** *Ebu Türab,* halife Ali'nin lakabı [ç. **Etrube, etrab**].

**türabî, türabiyye,** *A. s.* Toprağa ait, toprakla ilgili.

**türbe,** *A. i.* **1.** Mezar. **2.** Mezar üzerine çatılmîş yapı.

**türbet,** *F. i.* Türbe.

**türbedar,** *F. i.* [Türbe-dar] Türbe bekçisi [ç. **Türbedaran**].

**türfende, terfende,** *F. i.* Turfanda.

**Türk,** *A. i.* [ç. **Etrak, türkân**].

**Türkî, Türkiyye,** *A. s.* Türke ait. Türkle ilgili.

**Türkiyyat,** *A. i.* **1.** Türkçe yazılmış eserler. **2.** Fransızcadan *Turcologie* karşılığı (XX. yy.)

**türktaz,** *F. i.* Koşup saldırarak yağma etme. Seğirtme.

**türrehat, türrühat,** *A. i.*, ç. Saçma sapan sözler.

**türş,** *F. s.* Ekşi.

**türsrû,** *F, s.* [Türs-rû] Ekşi yüzlü [ç. **Turşruyan**].

**türünc,** *A. F., i.* Turunç.

**tüs',** *A. s.* Dokuzda bir.

**tütuk,** *A. i.* Örtü, perde. Tutuk.

**tüvan,** *F. i.* Güc. *Tab ü tüvan.* güç; *nâtüvan,* güçsüz, bitik.

**tüvana,** *F. s.* Güçlü.

**tüvanger,** *F. s.* Zengin. Mal. mülk sahibi [ç. **Tüvangeran**].

**tüveyc,** *A. i.* [Tac'dan] **1.** Küçük taç. **2.** (Bot.) Taç.

**tüveycat,** *A. i.* [Tüveyc ç.] (Bot.) Taçyapraklar.

# U

**u,** Arap elifbesinin elif ve ayın ile başlayan kelimelerinden zammeli bazılarının sesini karşılar.

**ubab,** *A. i.* Taşkın sel suyu.

**ubeyd,** *A. i.* [Abd'den] Küçük kul. Değersiz ufak köle.

**ubeydane,** *F. s., zf.* Hakir ve değersiz kula yakışır surette. *Maruzat-i ubeydane,* eski inşada büyüklere karşı kullanılır klişe.

**ubudiyyet,** *A. i.* **1.** Kulluk, kölelik. **2.** Bağlılık, aşırı mensupluk. *Arz-i ubudiyye,* bağlılığını bildirmek.

**ubur,** *A. i.* Bir suyun öte yakasına geçme. Oldukça zor geçme, atlama. *Mürür ü ubur,* gelip geçme.

**ubus, abus,** *A. s.* Yüzü ekşi. Çatık çehreli.

**ubuset,** *A. i.* Yüz ekşiliği. Çehre çatıklığı. Somurtkanlık.

**ucale, ucalet,** *A. i.* **1.** Acele ile hemen yapılan şey. **2.** Kolay ve hafif tertipli kitap, el kitabı.

**ucaleten, icaleten,** *A. zf.* Acele ile, hemen, çabucak.

**ucb,** *A. i.* **1.** Kendini beğenmişlik. **2.** Kibir, gurur.

**ucbe,** *A. i.* Acayip, şaşılacak şey.

**ucma,** *A. i.* Söz söyleyemeyen. Hayvan.

**u'cube, a'cube,** *A. i.* [Aceb'den] Pek acayip, garip şey.

**ud,** *A. i.* **1.** Ağaç, odun. **2.** Yakıldığı zaman güzel koku çıkaran ve Hint'ten gelen ağaç ile onun kokusu. **3.** Saz, çalgı. Ut.

**udal,** *A. i.* Zor, yenilmez, çaresiz. *Da-i udal, derd-i udal,* ilâçsız, çaresiz hastalık.

**udhiyye,** *A. i.* Kuşluk vakti kesilen kurban. Kurban bayramı.

**udhuke,** *A. i.* [Dıhk'ten] Gülünecek şey. Komedi. *Udhukeperdaz,* güldüren, komik.

**udhume,** *A. i.* Bohça, yastık.

**udi,** *A. s.* Ut çalan, utçu.

**udul,** *A. i.* **1.** Sapma, yoldan çıkma. **2.** Dönme, vazgeçme.

**udul,** *A. i.* [Âdil ç.] Hakkı teslim edenler. Âdiller. *Heyet-i udul,* bir ara Fransızca *jury* karşılığı olarak kullanılmıştır (XIX. yy.).

**udvan,** *A. i.* **1.** Düşmanlık. **2.** Haksızlık, zulüm.

**ufk,** *A. i.* Ufuk. (Ast.) Çevren. Gökün kenarı [ç. **Afak**].

(Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Ufk-i hayat* | *-nevhayat* |
| *-meserret* | *-saadet* |
| *-mübhem* | *-sevda* |
| *-münevver* | *-şeffaf* |

**ufkî,** *A. s.* Ufka paralel olan. (Geo.) Yatay.

**ufunet,** *A. i.* **1.** Yara veya çıban etleri çürüyüp fena kokma. **2.** Kötü koku. Çürük kokusu. **3.** Ağırlık.

**uglûte,** *A. i.* Yanıltmaç.

**ugniyye,** *A. i.* Şarkı, ilâhi, türkü. *Ugniyet-ül-agani,* Süleyman peygamberin kitabı.

**uhcuve,** *A. i.* Bilmece.

**uhde,** *A. i.* **1.** Söz verme, bir işi üzerine alma. **2.** Bir kimsenin üstünde olan iş. **3.** Becerme, yapma. **4.** Sorumluluk. *El'uhdetü alerravi,* gerçek olup olmaması sorumluluğu rivayet edenin, günahı söyleyenin boynuna.

**uhra,** *A. s.* Başka, diğer. *Merreten z'ade uhra,* birbiri arkasından, birkaç defa; *neşe-i uhra, neş'etü uhra,* ahret hayatı, öbür geliş; *zade fi't-tanburi, nagmetün uhra,* tanburda bir nağme daha arttı, yeni bir fikir daha katıldı.

**uhrevî, uhreviyye,** *A. s.* Ahrete ait, ahretle ilgili.

**uhreviyyat,** *A. i.* Ahretle ilgili işler. Ahret bahsi.

**uht,** *A. i.* Kızkardeş [ç. Ahavat].

**uhteyn,** *A. i.* İki kızkardeş. *Cem-i ulteyn,* iki kızkardeşle evlenme.

**uhud,** *A. i.* [Ahit ç.] Ahitler. Yeminler. Antlaşmalar.

**uhuvvet,** *A. i.* Kardeşlik. (Mec.) Dostluk, bağlılık.

**uhuvvetkâr,** *F. s.* [Uhuvvetkâr] Kardeş gibi davranan.

**ukab,** *A. i.* **1.** Karakuş, tavşancıl kuşu **2.** Peygamber Muhammed'in alemlerinden biri (bayrak). **2.** (Ast.) Nesir burcu, Kartal takım yıldızı.

**ukaban,** *A. i.* [Ukab ç.] Karakuşlar.

**ukad,** *A. i.* [Ukde ç.] **1.** Düğümler. **2.** (Ana.) Bezler. *Hallal-ül-ukad,* bütün zorlukları halledici, düğümleri çözücü.

**ukalâ,** *A. i.* [Âkıl ç.] **1.** Akıllılar. **2.** Bilmişlik taslayan.

**ukba,** *A. i.* Ahret, öbür dünya. *Dâr-i ukba,* mükâfat ve mücazat yeri, ahret; *dünya ve ukba,* bu dünya ile öbür dünya.

**ukde,** *A. i.* **1.** Düğüm. **2.** Zor iş, muamma. **3.** (Ana.) Bez. **4.** (Ast.) Bir gezegen yörüngesinin zadyak üstündeki iki ucundan her biri. *Ukde-i derun,* içe dert olma, iç derdi; *-lisan,* serbest söylemeyip kekeleme [ç. **Ukud**].

**ukdeküşa,** *F. s.* [Ukde-küşa] Zorluğu halleden, çözen.

**ukdeteyn,** *A. i.* (Ast.) Bir gezegenin zodyak üstündeki yörüngesinin iki ucu. Biri *ukde-i re's,* öteki *zeneb.*

**ukdî,** *A. s.* (Ana.) Beze mensup, bez gibi.

**ukhuvan,** *A. i.* Papatya.

**ukm,** *A. i.* Kısırlık. Çocuk yapamama.

**uknum,** *A. i.* Asil [ç. **Ekanim**].

**ukr,** *A. i.* Kısırlık.

**ukubât,** *A. i.* [Ukubet ç.] Cezalar, azaplar.

**ukubet,** *A. i.* **1.** Ceza. **2.** Azap. İşkence.

**ukud,** *A. i.* [Akd ç.] İki tarafça kararlaştırılıp kabul edilen şeyler. Bağlar, şartlar.

**ukud,** *A. i.* [Ikd ç.] Diziler. *Ukud-üc-cevahir,* mücevher dizileri.

**ukuk,** *A. i.* Anaya babaya âsi olmak.

**ukul,** *A. i.* [Akl ç.] Akıl, us. *Ukul-i zaife ashabından,* akılca zayıf olanlardan; *ehl-i ukul,* akıllılar.

**ukûs,** *A. i.* [Aks ç.] Akisler, çarpmalar.

**ulâ,** *A. s.* Birinci.

**ulb, ulbe,** *A. i.* Kapsül.

**ulema,** *A. i.* [Âlim ç.] **1.** İlmiye mensupları. Müderris ve kadılık yolunda olup özel giyimleri bulunanlar. **2.** (XIX. yy.) Bilginler.

**ulûf,** *A. i.* [Alef ç.] Hayvan yemleri.

**uluf,** *A. i.* [Elf ç.] Binler.

**ulûfe,** *A. i.* **1.** Hayvan yemi. **2.** Yeniçeri ve sipahi kapıkulu yevmiyesi.

**ulûfehân,** *F. i., ç.* Ulûfe yiyenler, ulûfeciler.

**ulûhiyyet, ülûhiyyet,** *A. i.* Tanrılık, Allahlık.

**ulû,** *A. s., ç.* Sahipler.

**ulûlazm,** *A. s.* [Ulû-l-azm] Azim sahipleri. Peygamberliklerini büyük bir dikkatle yerine getirmiş olan Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammet.

**ulülebsar,** *A. i.* [Ulû-l-ebsar] Göz sahipleri, dikkatle görenler. *Fateberru ya ulülebsar,* ey dikkatle görenler, ibret alınız.

**ululelbab,** *A. i.* [Ulu-l-elbab] Akıl sahipleri.

**ulûlemr,** *A. i.* [Ulû-l-emr] Emir sahipleri. Halifelerle onların adına hükümler veren kadılar, idare memurları.

**ulûm,** *A. i.* [İlm ç.] İlimler, bilimler. *Ulûm-i akliyye,* tabiat bilgileri ve matematik gibi akıl esası üzerine kurulu bilimler; *-aliyye,* sarf ve nahiv (gramer, sentaks) gibi

başka bilimlerin elde edilmesine yarayan vasıta, alet bilgiler; *-âliyye,* din konulu bilgiler; *-diniyye,* din bilgisi (XIX. yy.); *-garibe,* kayıptan haber verme, gizli şeyler bilme ve bulma gibi bazıları dînce yasak bilgiler; *-hikemiyye,* ahlâk ve eşya gerçeğini konu yapan bilgiler; *-nakliyye,* fıkıh, hadis ve tefsir gibi nakil ve rivayet üzerine kurulmuş bilgiler; *-riyaziyye,* matematik bilgiler; *-tabiiyye,* tabiat bilgileri (XIX. yy.). *Ulûm ü fünun,* teori ve pratik bilgileri. *Dar-ül-ulûm,* medrese.

**ulüvv,** *A. i.* Büyüklük, yücelik. *Ulüvv-ecnab,* âlicenaplık, kerem; *-efkâr,* fikir yüceliği (XIX. yy.); *-himmet,* himmet ve gayret büyüklüğü; *-şan,* şan ve şeref yüceliği.

**ulvan,** *A. i.* **1.** Mektup ve yazı başlığı. **2.** Övünme.

**ulvi, ulviyye,** *A. s.* **1.** Yüce. **2.** Göğe veya manevî âleme mensup.

**ulviyyat,** *A. i.* [Ulviye ç.] Moral yücelikler.

**ulviyyet,** *A. i.* Yücelik, yüksekliK. Büyüklük.

**ulya,** *A. i.* Âlâ, pek yüce. *Ateb-i ulya,* padişah katı; *mehd-i ulya,* padişah anası; *Mısr-i ulya,* Yukarı Mısır.

**umde,** *A. i.* **1.** Dayanacak, inanılacak şey. **2.** Güvenilecek yer, kimse.

**umk,** *A. i.* Derinlik.

**umkan,** *A. zf.* Derinliğine.

**ummal,** *A. i.* [Amil ç.] İdare âmirleri. Tahsildarlar.

**Umman,** *A. i.* Arap yarımadasının kuzeydoğusunda bulunan açık deniz. (Mec.) Büyük, engin deniz.

**umran, imran,** *A. i.* Bayındırlık. Bayındırlaşma.

**umranî,** *A. s.* Bayındırlığa ait, bayındırlıkla ilgili.

**umre,** *A. i.* Hacılık için belli olan vaktin dışında Kâbe'yi, Mekke ile öteki kutsal yerleri ziyaret etme.

**umum,** *A. i.* **1.** Genel olma. **2.** Hep, herkes. *Alelûmum,* genel olarak, bütün; *bilûmum,* hep herkes, ayırt olmadan.

**umumen,** *A. zf.* Bütün, hep.

**umumet,** *A. i.* Amcalık. Amca akrabalığı.

**umumî, umumiyye,** *A. s.* Umuma, herkese müteallik, herkesle ilgili. *Afv-i umumî,* bütün suçluların salıverilmesi; *ahval-i umumiyye,* genel durum; *Emniyet-i Umumiyye,* polis kuvvetleri genel müdürlüğü; *Harb-i Umumî,* 1914 - 18 genel savaşı; *müdir-i umumî,* ge-

nel müdür; *müdiriyet-i umumiyye*, genel müdürlük; *tarih-i umumî*, genel tarih.

**umumiyyat,** *A. i.* [Umumiyyet ç.] Genel konular.

**umumiyyet,** *A. i.* Umumîlik, genel oluş. *Umumiyyetle*, genel olarak.

**umur,** *A. i.* [Emr ç.] **1.** İşler. **2.** Maddeler. **3.** Şeyler. *Umur-i askeriyye*, askerlik işleri; *-beytiyye*, ev işleri; *-hayriyye*, hayır işleri; *-memure*, her memurun yapmakla görevli bulunduğu işler; *-mühimme*, önemli işler; *-mülkiyye*, sivil işler, askerliğin dışında olan işler, (Tanzimat'tan biraz önce) içişleri; nafıa, bayındırlık işleri; *-siyasiyye*, siyasî, politika işleri; *-zatiyye*, özel işler.

**umuraşina,** *F. s.* [Umur-aşina] İş bilir.

**umurdide,** *F. s.* [Umur-dide] İş görmüş, tecrübeli.

**umye,** *A. s.* Azgın, gümrah.

**unât,** *A. i.* Tutsaklar.

**unf,** *A. i.* Sertlik, kabalık.

**unfen,** *A. zf.* Sertlikle, kabalıkla. Zorla.

**unfi, unfiyye,** *A. s.* Sert. şiddetli. Kaba.

**unfuvan,** *A. i.* Gençlik ve güzelliğin başlangıcı, en parlak zamanı. Tazelik, parlaklık. *Unfuvan-i civan, -şebab*, tazelik, gençlik çağı.

**unk, unuk,** *A. i.* Boyun. *Darb-i unk*, boynunu vurma.

**unkud,** *A. i.* Salkım.

**unnab,** *A. i.* Hünnap.

**unnabî,** *A. s.* Unnap renginde.

**unsur,** *A. i.* **1.** Mürekkep cisimleri meydana getiren basit cisimlerden her biri. **2.** Bir bütünden ayrılıp ayrı bir fırka vücuda getiren kısım. **3.** Madde, esas, kök [ç. **Anasır**].

**unvan,** *A. i.* **1.** Kitap, risale, fasıl, bap adı. Başlık. **2.** Ad, lakap. *Sahib-i ünvan*, yüce mevki sahibi.

**unve, anve,** *A. i.* Zor, kuvvet gösterme.

**unveten, anveten,** *A. zf.* Zorla.

**ur,** *A. i.* [A'ver ç.] **1.** Tek gözlüler. **2.** Silâhsız ve mühimmatsız olanlar.

**ura,** *A. i.* Çıplaklık.

**uraze,** *A. i.* **1.** Armağan. **2.** Misafire çıkarılan yiyecek.

**urban,** *A. i., ç.* Çöl Arapları.

**urefa,** *A. i.* [Arif ç.] Ârifler, irfan sahipleri.

**urkub,** *A. i.* Bk. ARKUB.

**urs,** *A. i.* Düğün yemeği.

**uruc,** *A. i.* Yukarı çıkma, yükselme. *Uruc-i İsa*, peygamber İsa'nın göğe çıkışı.

**uruk,** *A. i.* [Irk ç.] Irklar. Damarlar. Kökler.

**uruz,** *A. i.* Ârız olma. Sonradan olma.

**uruz,** *A. i.* [Arz ç.] **1.** Arzlar. **2.** Bildirmeler.

**urve,** *A. i.* Kova kulpu. Kulp. *Urve-i vuska, urvet-ül-vuska,* sağlam sap, İslâmlık.

**uryan,** *A. s.* Çıplak.

**uryanî,** *A. i.* çıplaklık. Bir çeşit erik.

**urza,** *A. i.* Hedef.

**usare,** *A. i.* Sıkılan şeylerden çıkan su, öz. *Usare-i ineb,* şıra; *-mideviyye,* mide salgısı.

**usat,** *A. i.* [Âsi ç.] Âsiler, başkaldıranlar.

**usefa,** *A. i.* [Asîf ç.] Irgatlar. Rençperler.

**usr,** *A. i.* **1.** Güçlük. Zor iş. **2.** Sıkıntı, kıtlık.

**usret,** *A. i.* **1.** Zor, güçlük. **2.** Darlık, sıkıntı. (XIX. yy.) Zorluk, güçlük, işlemezlik anlamıyle bazı hekimlik terimleri yapılmıştır. *Usret-i bel',* yutkunma zorluğu; *-bevl,* sidik zoru; *-hazm,* sindirim güçlüğü; *-teneffüs,* nefes alma darlığı.

**usturlâb, üsturlab,** *A. i.* Güneş irtifa aleti.

**usul,** *A. i.* [Asl ç.] **1.** Bir ilim veya tekniğin asıl konusundan önce öğrenilmesi gereken başlangıç bilgileri. **2.** Başlangıç. **3.** Tertip, düzen. **4.** Fransızca *méthode* karşılığı (XIX. yy.). *Usul ve furu,* bir kimsenin ataları ve çocukları, kendinden öncekilerle sonrakiler.

**usulî, usuliyye,** *A. s.* Usule ait, usulle ilgili.

**usuliyyat,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *méthodologie* (metodoloji) karşılığı (XX. yy.).

**usuliyyun,** *A. i.* **1.** Fıkıh ve hadis usulleriyle uğraşan bilginler. Bunlara dair eser yazanlar. **2.** Fransızca *méthodistes* karşılığı olarak (XIX. yy.).

**us'us,** *A. i.* Kuyruk sokumu.

**uşb,** *A. i.* Taze ot.

**uşş,** *A. i.* Kuş yuvası.

**uşşak,** *A. i.* [Âşık ç.] **1.** Âşıklar. **2.** Doğu musikisinde bir makam.

**Utarid,** *A. i.* Gezegenlerin güneşe en yakın olanı, Merkür, Arzıdilek. Farsça Debir denilir. yazarların piri sayılır, *kalem-i utarid rakam,* (Utarit gibi yazan kalem) deyimi bundan ileri gelir. Pazar gecesi ve çarşamba gününe hâkim olan bu gezegen altında doğanlar, anlayışlı, edepli, akıllı ve kurnaz olurlar.

**utat,** *A. i.* [Ati ç.] Utüvv sahipleri, âsiler, serkeşler.

**uteka,** *A. i.* [Atik ç.] Azatlılar. Azat olmuş köle veya cariyeler.

**utufet, atufet,** *A. i.* Bk. ATUFET.

**utüvv,** *A. i.* Serkeşlik, asilik. Serkeşlikle karışık kibir ve azamet satma.

**uvvar,** *A. i.* **1.** Dağ kırlangıcı. **2.** Korkak adam.

**uyub,** *A. i.* [Ayb ç.] Ayıplar, utanacak haller. *Setr-i uyub,* ayıpları örtmek, gizlemek; *Settar-ül-uyub,* ayıpları örtücü olan. Tanrı.

**uyun,** *A. i.* [Ayn ç.] **1.** Gözler. **2.** Pınarlar, kaynaklar.

**uzbe,** *A. i.* Bekârlık, erginlik.

**uzema,** *A. i.* [Azîm ç.] Görünüşte, mevkice ulular, büyükler.

**uzlet,** *A. i.* Bir tarafa çekilip kendi kendine oturma.

**uzletgâh, uzletgeh,** *F. i.* [Uzletgâh, -geh] Uzlet yeri. Tenha oturulan yer.

**uzletgüzin,** *F. s.* [Uzlet-güzin] Tenha bir tarafa çekilen.

**uzletnişin,** *F. s.* [Uzlet-nişin] Bir kenara çekilip tenha oturan.

**uzm,** *A. i.* Kibirlenme. Ululanma.

**uzma,** *A. i.* [A'zam'dan] Büyük, ulu. *Beliyye-i uzma,* çok büyük dert; *sadaret-i uzma,* yüce sadrazamlık mevkii.

**uzubet,** *A. i.* Bekârlık.

**uzubet,** *A. i.* Tatlılık, şirinlik. *Uzubet-i ifade,* anlatış şirinliği; *-lisan,* dil tatlılığı.

**uzv,** *A. i.* **1.** Canlıyı meydana getiren parçaların her biri. Üye, organ [ç. **Âza**].

**uzvaniyyet,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *organicisme* karşılığı (XX. yy.).

**uzvi, uzviyye,** *A. s.* Canlı olan. Uzuvla ilgili bulunan.

**uzviyyet,** *A. i.* Canlılık.

# Ü

**ü,** Arap elifbesinin elif ile başlayan kelimelerinden hafif zamme okunanlarının sesini karşılar.

**übab,** *A. i.* Zorlu, büyük sel.

**übehhet, übhet,** *A. i.* Ululuk, azamet. Sadrazamlıktan ayrılmışlara mahsus resmî lakap (XIX. yy.).

**übüvvet,** *A. i.* [Eb'den] Babalık, atalık.

**ücac,** *A. i.* Acı su.

**ücem,** *A. i.* Sık ağaçlık yerler. *Şîr-i ücem,* kükremiş aslan.

**ücret,** *A. i.* **1.** Emeğe karşı verilen akça. Gündelik, haftalık, aylık, yıllık. **2.** Taşıt ve benzerleri için ödenen para. ***Bilâücretin,*** ücretsiz olarak **[ç. Ucurât].**

**ücur,** *A. i.* [Ecr ç.] İyi bir davranışa karşı olan ahret mükâfatları, savaplar. *Ucur-i cezile,* bol savaplar.

**ücüm,** *A. i.* Kale, palanka.

**üdeba,** *A. i.* [Edip ç.] Edipler.

**üfkûhe,** *A. i.* Şaşılacak şey.

**üftade,** *F. s.* Düşmüş. Düşkün. Biçare. Âşık.

**üftadegân,** *F. i.* [Üftade ç.] Düşkünler. Tutkunlar. Âşıklar.

**üftadegî,** *F. i.* Düşkünlük.

**üftan,** *F. s.* Düşen, düşerek. *Üftan ü hîzan,* düşe kalka.

**üful,** *A. i.* Batma.

**üf'ule,** *A. i.* Fransızca *fonction* karşılığı olarak görev, işlev (XX. yy.).

**üf'ulevî,** *A. s.* (Ped.) Fransızca *fonctionel* karşılığı olarak işlevsel, görevsel (XX. yy.).

**ühciyye, ühcüvve,** *A. i.* Yergiye sebep olan hal. Yerme, yergi.

**ülıkûme,** *A. i.* Alaylı (XX. yy.).

**ükâf,** *A. i.* Palan.

**ükle,** *A. i.* Lokma.

**ükre,** *A. i.* **1.** Çukur. **2.** Yuvarlak şey.

**ükrume,** *A. i.* Kerem. Bahşiş.

**ükzube,** *A. i.* Yalan.

**ülfet,** *A. i.* **1.** Alışma, kaynaşma. **2.** Görüşme, konuşma. **3.** Dostluk. *Germ ülfet,* sıkı sıkı konuşan, içli dışlı.

**ülûf,** *A. s.* [Elf ç.] Binler.

**ülûhiyyet,** *A. i.* Tanrılık.

**üm, ümm,** *A. i.* Bk. ÜMM.

**ümem,** *A. i.* [Ümmet ç.] Ümmetler, insanlar, insan toplulukları. *Ümem-i kadîme, ümem-i salife,* eski, geçmiş zaman ümmetleri, cemiyetleri; *hayr-ül-ümem,* islâmlar.

**ümena',** *A. i.* [Emin ç.] **1.** İna-

nılır kimseler. **2.** Emanet adlı ödevlerin başları.

**ümera,** *A. i.* [Emîr ç.] **1.** Emîrler. **2.** Askerlikte fermanlı subaylar; binbaşı, kaymakam, miralay (XIX. yy.). Bu rütbelerin altına *zabitan,* üstüne de *erkân* denirdi. *Emir-ül-ümera,* beylerbeyilerin lakabı (Tanzimat'tan önce). Istabl-i âmire ile mirmiranlık arasında sivil rütbe, sahiplerine *izzetlû paşa* denirdi (Tanzimat'tan sonra).

**ümid, ümmid,** *F. i.* Umu, umut.

**ümidbahş,** *F. s.* [Ümid-bahş] Ümitlendiren, umut veren.

**ümidgâh, ümidgeh,** *F. i.* [Ümidgâh -geh] Ümit yeri, bir şey umulan yer, makam.

**ümidvar,** *F. s.* [Ümid-var] Umman, umutlu.

**ümm,** *A. i.* Ana, anne. *Ümm-i dünya,* Mısır, Kahire; *-Kur'an,* Kur'an'ın Fâtiha suresi; *-veled,* çocuk anası olan satılamaz cariye; *ümm-ül-fazail,* bilgi; *ümm-ül-habais,* şarap; *ümm-ül-kitap,* levh-i mahfuz; Fâtiha suresi; *ümm -ül-kura,* Mekke; *ümm -ül-mü'minîn,* peygamber Muhammet'in kadın eşleri; *ümm-ür-reis,* dimağ; *ümm-ür -rezail,* cehalet, bilmezlik.

**ümmehat, ümmühat,** *A. i.* [Ümm ç.] **1.** Analar. **2.** Bir bilimde yazılmış belli başlı, ana kitap.

**ümmet,** *A. i.* **1.** Bir dille konuşan insanların hepsi. **2.** Bir peygamberin hak dine çağırdığı insan topluluğu. *Ümmet-i dâvet,* hak dine çağırılıp da kabul etmeyenler; *-icabet,* bu çağrıyı kabul edenler; *-Muhammet,* İslâm dininde olanlar; *ümmetullah,* halk.

**ümmi, ümmiye,** *A. s.* [Ümm'den] Anasından doğduğu gibi öyle kalıp okuyup yazma öğrenmemiş kimse. *Ümmi-i sadık,* Muhammet peygamber.

**Ümmühani,** *A. i.* Hazreti Ali'nin kızkardeşi. Mi'rac gecesi peygamber Muhammet bunun evinde bulunuyordu.

**ümmühat,** *A. i.* Bk. ÜMMEHAT.

**ümniyye,** *A. i.* **1.** Umu, umut. **2.** İstek. **3.** Niyet, kuruntu.

**ümumet,** *A. i.* [Ümm'den] Annelik, analık.

**ümas,** *A. i.* [Nüs'tan] Halk.

**ünbube,** *A. i.* İnce boru [ç. E-nabib].

**üns,** *A. i.* Alışıklık, alışma. *Üns saüns,* alışkanlığı ziyade. *Üns tutmak,* alışmak, düşüp kalkmak.

**ünsa,** *A. i.* Dişi [ç. **İnas**].

**ünsiyyet,** *A. i.* Alışkanlık, sokulganlık. Düşüp kalkma.

**ürcufe,** *A. i.* Yalan, uydurma söz.

**ürcuhe,** *A. i.* Salıncak.

**ürcuvan, ercuvan,** *A. i.* Erguvan.

**ürcuze,** *A. i.* [Recz'den] Dizeleri uyaklı, vezni kısa nazım.

**ürdibehişt,** *F. i.* **1.** Nisan ayı. **2.** Cennet gibi.

**ürume, erume,** *A. i.* **1.** Ad kavminin mezarları. **2.** Dip. kök.

**üs,** *A. i.* Bk. ÜSS.

**üsara, esara,** *A. i.* [Esir ç.] **1.** Tutsaklar. Esirler. **2.** Kullar.

**üsbu',** *A. i.* Hafta [ç. **Esabi**].

**üsbu',** *A. i.* **1.** Parmak. **2.** Eski ölçü (isbi) [ç. **Esabi'**].

**üsbui, üsbuiyye,** *A. s.* Haftalık. Her hafta yayınlanan. *Ceride-i üsbuiyye,* haftalık gazete, (XIX. yy.).

**üsera,** *A. i.* [Esir ç.] **1.** Esirler, tutsaklar. **2.** Kullar, köleler.

**üskuf, eskaf,** *A. i.* Papaz. Piskapos.

**üslûb,** *A. i.* **1.** Tarz, yol, biçim. **2.** İfade yolu, selika (XIX. yy.). *Üslûb-i hakîm,* kışkırtıcıya, huysuza karşı sözü onun isteğinin aksine idare etme [ç. **Esalip**].

**üsr,** *A. i.* Sidik zoru, sidik tutulma.

**üsre,** *A. i.* Söz ve hadis nakletme.

**üsrüb,** *A. i.* Kurşun.

**üsrüş,** *F. i.* **1.** Güzel ses. **2.** Melek. **3.** Güneş ayının her on yedinci günü.

**üss,** *A. i.* **1.** Temel. **2.** Kök. **3.** (Mat.) Üs. *Üss-i bahri,* deniz üssü; *-mizan,* kazanılan türlü sayıların ortalamasının ermesi gereken sayı; *Üss-i Zafer,* Yeniçeri ocağının kaldırılması hakkında Esat Efendinin yazdığı ve ebced hesabınca da onun zamanı olan 1241 (1825) yılını gösteren kitap; *üss-ül-hareke,* asker hareketini idare merkezi.

**üstad,** *F. i., s.* **1.** Öğretmen, eğitmen. **2.** Herhangi bir alanda en bilgili kimse. **3.** Usta. *Üstad-i âzam,* büyük üstat, bir bilginin en yetkili insanı. Farmasonlukta büyük derece; *-küll,* birçok bilgileri iyi bilen [ç. **Üstadan**].

**üstadane,** *F. zf., s.* Üstada yakışır, usta elinden çıkmış. Ustaca.

**üstaz,** *A. i.* Bk. ÜSTAD [ç. **Esatize**].

**üstüre,** *A. i.* **1.** Yalan, batıl. **2.**

Uydurma masal, söz. **3.** İlkçağlar yaratığı mabutların her biri, bunlar hakkında söylenen menkıbeler (XX. yy.).

**üstühvan,** *F. i.* Kemik. *Üstühvanrüba, üstühvanrend, üstühvanrenk,* masal kuşu olan Hüma'nın adı. Her vakit kemik yediği sanıldığından böyle adlanmıştır.

**üstühvanpâre,** *F. s.* [Üstühvan -pâre] Kemik parçası.

**üstüvan,** *F. s.* Sağlam.

**üstüvane,** *A. i.* **1.** Direk. **2.** İçi boş direk. **3.** (Geo.) Silindir.

**üstüvani,** *A. i.* Üstüvane biçiminde.

**üstüvar,** *F. s.* Sağlam, kuvvetli. Dayanıklı.

**üşabe,** *A. i.* Bayram yeri, panayır.

**üşbeh,** *A. i.* Kurt, böcek.

**üşgur,** *A. i.* (Oklu) Kirpi.

**üşkûfe, şükûfe,** *F. i.* Çiçek.

**üşkûh,** *F. i.* Bk. ŞÜKÛH.

**üşne,** *A. i.* Yosun.

**üşniyye,** *A. i.* Suyosunu.

**üştür,** *F. i.* Deve. *Üştürdil,* kinaci, fesatçı; *üştürhu,* deve huylu, kinci.

**üştürban,** *F. i.* Deveci.

**üştürgâv,** *F. i.* Zurafa.

**ütrüc, ütrücce,** *A. i.* Ağaç kavunu.

**üveyl,** *A. i.* Çığlık.

**üzeyn,** *A. i.* Küçük kulak (Ana.) Kulakçık, kulacık.

**üzn,** *A. i.* Kulak.

# V

**v,** *A. i,* Fars elifbesiyle Osmanlı elifbesinin yirmi dokuz, Arap alfabesinin yirmi altıncı harfidir. Ebcet hesabında 6 sayısını gösterir. Konson olarak kullanıldığı gibi, sesli harf işini de görür. Bu halde makbuz-i sakil (u sesi), makbuz-i hafif (ü sesi), mebsut-i sakil (o sesi), mebsut-i hafif (ö sesi) adlarını alır.

**v,** *A. e.* Arapça ant edatı olup Allah kelimesiyle birleşir; *vallahi,* Allah için, Allah hakkı için.

**vâ-,** *F. e.* Geri, arkada anlamı ile kelimelere girer. *Vâmanda,* geride kalmış; *vâpesin,* en gerideki, en sondaki.

**vâ,** *A. ü.* Vah, yazık, anlamıyle esef, hayf, hasret gibi kelimelerle beraber kullanılır.

**va,** *A. i.* Çakal.

**vâbeste,** *F. s.* [Vâ-beste] Bir şeyin arkasında bağlı, ancak onunla olabilir.

**vacib,** *A. s.* [Vücub'dan] **1.** Bırakılması caiz ve mümkün olmayan, yapılması gerekli. **2.** Dince yapılması gerekli olan, farzdan sonra gelen emir derecesi. *Vacib-ül-eda,* yapılması gerek; *vacib-ül-vücud,* varlığı gerek. Tanrı.

**vacibat,** *A. i.* [Vacibe ç.] Yapılması gerek olan şeyler.

**vacibe,** *A. i.* Din bakımından vacip olma derecesinde gerekli şey.

**vacid, vacide,** *A. s.* [Vücud'dan] **1.** Vücuda getirici. **2.** Zengin.

**va'd,** *A. i.* **1.** Söz verme, üste alma. **2.** Peşinden haber verme. *El-va'dü ked-deyn,* vad, borç gibidir [ç. **Mevaid**].

(Ed. Ce.):

*va'd-i baid* *-viral*
*-mugfil* *-zaif*
*-multal*

**va'de,** *A. i.* **1.** Önden belirtilen zaman. **2.** Bir işi geri koymak için belirtilen zaman. **3.** Ecel, ölüm vakti.

**vâdi,** *A. i.* **1.** İki dağ arasındaki dar, uzun düzlük. **2.** Bir nehrin aktığı yer, yatak. **3.** (Mec.) Yol, tarz, konu. *Vâdi-i Eymen,* Peygamber Musa'nın Tanrı hitabına nail olduğu Tur dağı dolayında

bir dere; *vâdi-i kadîm*, eski tarz, eski yol.

**vâfi,** *A. s.* [Vefad'dan] **1.** Tam, elverir, yeter. **2.** Sözünde duran. *Vâfi ve kâfi*, yeter.

**vâfir,** *A. s.* [Vefret'ten] Çok, bol. *Bahr-i vâfir*, aruzda şiir vezni.

**vah,** *A. i.* Çöl ortasında sulu ve yeşillik yer.

**vah,** *A. zf. ü.* Ay, yazık, vay. *Ah ü vah*, inleyip sızlama.

**vâha,** *A. i.* Çöl ortasında sulu ve yeşillik yer.

**vâhât,** *A. i.* [Vah ç.] Çöl ortasında sulak ve yeşillik yerler [ç. **Evhal**].

**vahal,** *A. i.* Balçık, batak. Çamur.

**vahalgâh,** *F. i.* [Vahal-gâh] Bataklık.

**vahalnak,** *F. s.* [Vahal-nak] Çamurlu.

**vaham, viham,** *A. i.* Gebe kadının aş yermesi.

**vahamet,** *A. i.* **1.** Sindirim ağırlığı. **2.** Ağırlık. Sonu tehlikeli ve ağır şeyin hali. *Vahamet-i hava*, havanın ağırlığı.

**vâ hasreta,** *A. ü.* [Va-hasretâ] Eyvah, yazık.

**vâ hayfa,** *A. ü.* [Va-hayfa] Eyvah, yazık.

**vahdani,** *A. i.* Tanrının birliğine, bir olan Tanrıya ait, Onunla ilgili.

**vahdaniyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *monothéisme* (Tek tanrıcılık) karşılığı (XX. yy.).

**vahdaniyyet,** *A. i.* Tanrının birliği ve varlığı.

**vahdet,** *A. i.* **1.** Birlik, bir ve tek olma. **2.** Yalnızlık, kendi kendine kalış. **2.** (Tas.) Tanrı yakınlığı, Tanrıya ulaşma. *Vahdet-i vücud*, varlıkların tek asıldan çıkma inanışı.

**vahdetgâh,** *F. i.* [Vahdet-gâh] Yalnız kalınacak yer.

**vahdetgüzin,** *F. s.* [Vahdet-güzin] Vahdette oturan, vahdete çekilen.

**vahdetiyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *monisme* (bircilik, monizm) karşılığı (XX. yy.).

**vâhi,** *A. s.* Boş, manasız, önemsiz.

**vahib,** *A. s.* [Vehb'den] Bağışlayan, bağışlayıcı. *Vahib-ül-âmal*, emelleri gerçekleştiren (Tanrı); *vâhib-ül-atâya*, bağışlayıcı, ihsanlar ediçi (Tanrı).

**vahid,** *A. s.* [Vahdet'ten] **1.** Tek, bir. **2.** *Vahid-i kıyasi*, birim; *vahiden ba'de vahidin*, birbirinden sonra, teker teker.

**vahid,** *A. s.* [Vahdet'ten] **1.** Yalnız, tek. **2.** Benzeri olmayan. *Vahîd-i zaman, vahîd-ül-asr*, zamanın tek insanı.

**vahim,** *A. i.* [Vahamet'ten] Sonu tehlikeli, korkulu.

**vâhim,** *A. s.* [Vehm'den] Kuran, *kuruntulu.*

**vahime,** *A. i.* Kuruntu kurma yetisi.

**vahş,** *A. i., s.* Yabani, insandan kaçan [ç. **Vuhuş**].

**vahşet,** *A. i.* **1.** Yabanîlik, vahşîlik. **2.** Issızlık, tenhalık. **3.** Issız yerlerde duyulan ürküntü, korku.

**vahşetabat,** *F. s.* [Vahşet-abad] Çok ıssız.

**vahşetagîn,** *F. s.* [Vahşet-agin] Çok ıssız, korkunç.

**vahşetâmîz,** *A. F., s.* Vahşetle karışık.

**vahşetâver,** *F. s.* [Vahşet-âver] Ürküntü getiren, korku veren.

**vahşetengiz,** *F. s.* [Vahşet-engiz] Ürkütücü, korkunç.

**vahşetgâh,** *F. i.* [Vahşet-gâh] Korku yeri, ıssız yer.

**vahşetnak,** *F. s.* [Vahşet-nak] Korkulu, korku veren.

**vahşetzar,** *F. i.* [Vahşet-zar] Yabani, ıssız yer.

**vahşi, vahşiyye,** *F. s.* **1.** Yabani, insana alışık olmayan. **2.** İlkçağdaki insanlar halinde kalmış olan, o şekilde yaşayan. **3.** İnsanlardan kaçan, ürkek.

**vahşiyane,** *F. s., zf.* Vahşîlikle, yabanice. Ürküp kaçarak.

**vahy,** *A. i.* Bir fikir veya buyruğun Tanrı tarafından bir peygambere duyurulması. Evliyanınki ilham, herhangi bir insanınki keşf'tir. *Vahy-i münzel,* Kuran. *Emin-ülvahy,* Tanrı tarafından peygambere vahy getirmeye memur Cebrail.

**vaız, va'z,** *A. i.* Din öğütleme.

**vâiz,** *A. s.* [Va'z'dan] Din öğütleri veren. Öğütleyen.

**vâizîn,** *A. i.* [Vâiz ç.] Camilerde Kur'an ve hadisten öğütler veren kimseler.

**vaîd,** *A. i.* Cezasını söyleyerek fenalıktan korkutmak, yıldırmak. *Va'd ü vaid,* iyi ve ürkütücü şeyler vaat etmek.

**vaigûn, vaigûne,** *F. s.* Ters, uğursuz.

**vak',** *A. i.* Ağırlık, ağırbaşlılık.

**vak'a,** *A. i.* **1.** Olup geçen şey, olay. **2.** Savaş. Mesele. *Vak'a-i hayriye,* Yeniçeri ocağının kaldırılması.

**vakaa,** *A. zf.* Gerçekten, her ne kadar.

**vak'anüvis,** *F. i.* [Vak'a-nüvis] Zamanın olaylarını kayıtla görevli resmi devlet tarihçisi.

**vakar,** *A. i.* Ağırlık, onuru koruma. Onurlu olma. *Sahte-*

*vakar*, yalandan ve yersiz büyüklük satan; *zivakar*, vakar sahibi, onurlu. (Ed. Ce.):

*Vakar-i asalet -validiyyet -kalb -hava-yi vakar -şuhane -ihtişam-i vakar*

**vakahat, vikahat,** *A. i.* Arsızlık, utanmazlık, küstahlık.

**vakayi,** *A. i.* [Vakıa ç.] Vakalar, olaylar.

**vakf,** *A. i.* **1.** Duruş, durma. Kımıldamama. **2.** Bir mal veya mülkü satılmamak şartıyle bir hayır işine bağışlayıp bağlama. (Ed. Ce.):

*Vakf-i dikkat -hayat -fikr -hayret*

**vakfe,** *A. i.* **1.** Durak, durak yeri. **2.** Hacılık şartlarından, hacıların bir yerde durmasıyle yapılan hareket. **2.** Duraklama anı. (Ed. Ce.):

*Vakfe-i musahabe -tereddüd -sükûn*

**vakfî,** *A. s.* Vakfa mensup, vakıfla ilgili.

**vakfiyye,** *A. i.* Bir vakfın şartlarını göstererek şeriat hükümlerine uygun düzenlenmiş senet. Vakıfname.

**vakı', vakıa,** *A. s.* [Vuku'dan] **1.** Vuku bulan, olan. **2.** Olağan, olagelen. **3.** Rastlanan. **4.** Geçen, geçmiş olan. Bk. FİLVAKİ.

**vakı,** *A. s.* [Vikaye'den] Koruyan, saklayan. Bir hastalık çıkmasından önce korunmak için alınan (ilâç, tedbir).

**vakıa,** *A. i.* **1.** Olan madde, düşkü. **2.** Rüya, düş.

**vakıat,** *A. i.* [Vakıa ç.] Başa gelen, baştan geçen olaylar.

**vâkıf, vâkıfa,** *A. s.* **1.** Ayakta duran. **2.** Arafat'ta hacılık sırasında vakfede duran. **3.** Bir işten haberi olan. **4.** Bir şey vakfeden. *Vâkıf-i ahval*, işlerden haberi olan: *-hafaya*, işin gizli taraflarını, gizli şeyleri bilen; *şart-i vâkıf*, vakfı yapanın koştuğu şart.

**vakıfname,** *F. i.* [Vakıf-name] Bir vakfın şartları yazılı resmî kâğıt, vakfiyye.

**vakıyye,** *A. i.* Dört yüz dirhemlik tartı.

**vakkad,** *A. s.* Ateş gibi. Parlak.

**vakkas,** *A. s.* Savaşçı.

**vakt,** *A. i.* **1.** Zaman, vakit. **2.** Saat, günün muhtelif saatleri. **3.** Mevsim. **4.** Uygun zaman. **5.** Boş zaman, işsiz zaman. **6.** Geçim. **7.** Çağ, zaman. **8.** Fırsat. **9.** Belirtilmiş zaman. *Vakten minel -evkat*, zamanlardan bir zaman, bir aralık; *vakt-i asr*,

ikindi zamanı; *-fecr*, Şafilerin sabah zamanı; *-gurubî*, alaturka saat, ezanî saat adı da verilen güneşin batmasıyle hesaplanan vakit; *-hakikî*, rasada göre saptanan gerçek vakit; *-hazar*, barış zamanı; *-nücumî*, yıldızlara göre düzenlenen vakit; *-sefer*, savaş zamanı; *-zevalî*, alafranga saat de denilmiş olan güneşin öğle anından hesaplanan vakit.

**vakta ki,** *F. zf.* O vakit ki, ne zaman ki, olduğu vakit (XIX. yy.).

**vakud,** *A. i.* Yanacak şeyler. Ateş yakmaya yarayan şeyler.

**vakur,** *A. s.* [Vakar'dan] Ağır, ağırbaşlı.

**vakurane,** *F. s., zf.* Ağır başlılıkla, onurla.

**vakvak,** *A. i.* Yemişleri insan biçiminde olduğu söylenen bir masal ağacı. *Şecer-i Vakvak*, İstanbul'da Atmeydanı'nda bir çınara verilen ad. Öldürülen bazı büyüklerin başları bu ağaca asılırdı.

**vakvaka,** *A. i.* Kurbağa sesi.

**valâ,** *F. s.* Yüce, yüksek.

**valâcah,** *F. s.* [Valâ-cah] Rütbesi, mevkii yüce.

**valâkad,** *F. s.* [Valâ-kad] Boyu yüksek, uzun boylu.

**valâşan,** *F. s.* [Valâ-şan] Şanı yüce.

**vali,** *A. i.* [Velâyet'ten] Bir eyalet, vilâyetin en büyük memuru.

**valid,** *A. i.* [Vilâdet'ten] Doğurtan. Ana. Baba.

**valide,** *A. i.* Ana.

**valideyn,** *A. i.* İki doğurtan, ana ile baba.

**validiyyet,** *A. i.* Analık, annelik.

**valih, valihe,** *A. s* [Veleh'ten] Şaşakalmış.

**valihane,** *F. zf.* Şaşkınca.

**vallahi,** *A. ter.* [V-allah] Allah için, Tanrı hakkıyçin.

**vâm,** *F. i.* Borç.

**vamande,** *F. s.* [Va-mande] Geri kalmış, geride.

**vamdar,** *F. s.* [Vam-dar] Borçlu.

**vamhah,** *F. s.* [Vam-hah] Alacaklı.

**Vamık,** *A. i.* Asıl anlamı «sevdalı, âşık» olan bu söz Vamık ile Azra hikâyesinin erkek kahramanının adıdır.

**vâpesin,** *F. s.* [Vâ-pesin] En gerideki, en sondaki. *Nefes-i vâpesin*, son nefes.

**-var,** *F. e.* **1.** Sahiplik. **2.** Benzetme. **3.** «Bar» gibi kere, defa bildirir.

**varak,** *A. i.* **1.** Ağaç veya ot

yaprağı. **2.** Kâğıt veya kitap yaprağı. **3.** Yazılmış kâğıt. **4.** İnce yaldız yaprağı.

**varaka,** *A. i.* **1.** Tek yaprak kâğıt. **2.** Yazılmış kâğıt. *Varaka-i sahiha,* resmî damgalı kıymetli kâğıt.

**Varaka,** *A. i.* Varaka ile Gülşah hikâyesinin kahramanı.

**varaki,** *A. s.* Yaprağa ait veya yaprak biçiminde.

**varakpâre,** *F. i.* [Varak-pâre] **1.** Kâğıt parçası. **2.** Önemsiz yazı, tezkere.

**-vare,** *F. c.* Bk. VAR.

**vareste,** *F. s.* Kurtulmuş, rahat. İstemez.

**varestegî,** *F. i.* Serbestlik, rahatlık.

**varid,** *A. s.* [Vürud'dan] **1.** Gelen, erişen. **2.** Bir şey hakkında söylenen, uygulanan. **3.** Akla gelen.

**varidat,** *A. i.* [Varide ç.] **1.** Gelir. **2.** Akla gelen, yüreğe doğan (Daha çok manevî olan fikirler için kullanılmıştır).

**varide,** *A. i.* Resmî daireye gelen kâğıtlar.

**varidin,** *A. i.* [Varid ç.] Gelenler.

**vâris,** *A. s., i.* [Veraset'ten] Mirasçı. Miras yiyen.

**varta,** *A. i.* Kuyu gibi oyuk ve derin yer. Uçurum. Tehlike.

**varun, varune,** *F. s.* Ters, aksi. Uğursuz. *Baht-i varun, çarh-i varun, künbed-i varune, sipehr-i varune.*

**vasat,** *A. i.* **1.** Orta. **2.** Ara, merkez. **3.** Bel. **4.** İkisi ortası olan şey. **5.** (XX. yy.). Cemiyet muhiti.

**vasatî,** *A. s.* İkisi ortası. orta halde.

**vasf,** *A. i.* **1.** Bir kimse veya nesnenin hali, sıfatı. **2.** Bir şahıs veya nesnenin halini anlatarak tarif etme. **3.** Övme. **4.** (Gra.) Sıfat. *Vasf-i terkibî,* bir isme Farsça bir emir eklenerek yapılan kelime.

**vasfî,** *A. s.* Hale, nicelik ve niteliğe, beyan ve tarife ait. onlarla ilgili.

**vasıb,** *A. s.* Sürekli. Yerinde duran.

**vâsıf,** *A. s.* [Vasf'tan] Vasfeden, bildiren, öven.

**vâsık,** *A. s.* [Vüsûk'tan] İnanan, güvenen.

**vâsıl,** *A. s.* **1.** Erişen, ulaşan. **2.** Kavuşan. **3.** (Tas.) Hakka eren.

**vâsıla,** *A. s.* (Fel.) Fransızcadan *adventice* (dıştan) karşılığı (XX. yy.).

**vasılîn,** *A. i.* [Vâsıl ç.] Hakka erenler. *Gavs-ül-vasılîn,* erenlerin başı.

**vâsıt,** *A. s.* [Vasat'tan] Ortada bulunan, ikisi ortası.

**vasıta,** *A. i.* **1.** İki şeyi birbirine bitiştiren. **2.** Araya giren, aracı. **3.** Karışma, el. **4.** Alet, araç. **5.** Soy kuşağının her bir derecesi. *Bilâvasıta,* vasıtasız, doğrudan doğruya; *bilvasıta,* vasıta ile, birinin araya girmesiyle [ç. **Vesait**].

**vasi,** *A. i.* [Vesayet'ten] Bir ölünün vasiyetini yerine getirmeye memur kimse.

**vâsi',** *A. s.* [Vüs'at'ten] Geniş. Enli. Bol. *Arzullahü vasıan,* Tanrının yeri geniştir.

**vasif,** *A. i.* Genç hizmetkâr, hizmetçi.

**vasil,** *A. s.* Birinden asla ayrılmaz (kimse).

**vasıt,** *A. s.* Ortada olan. Orta olan.

**vasiyyet,** *A. i.* Bir ölünün, sağlığında, ölümünden sonra yapılmasını istediği şeyler hakkındaki siparişi [ç. **Vesaya**].

**vasiyyetname,** *F. i.* [Vasiyyetname] Yazılı vasiyet.

**vasl,** *A. i.* **1.** Ulaşma, birleşme. **2. Kavuş**ma, vuslat.

**vasm,** *A. i.* Ayıp, utanacak şey. Eksiklik.

**vasmet,** *A. i.* **1.** Kırıklık, güçsüzlük. **2.** Ayıp, eksiklik. *Vasmet-i cehalet,* cahillik ayıbı.

**vassaf,** *A. s* [Vasf'tan]. Vasf ve tarif eden, öven.

**vatan,** *A. i.* Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer. *Vatan-i sani,* (ikinci vatan) sonradan yerleşilen yer [ç. **Evtan**].

**vatandaş,** *F. i., s.* Bir ülke halkından olan. Hemşeri.

**vatanî, vataniyye,** *A. s.* Vatana ait, vatanla ilgili.

**vatanperver,** *F. s.* [Vatan-perver] Yurtsever (XIX. yy.).

**vatanperverane,** *F. s., zf.* Yurtsevere yakışır yolda (XIX. yy.).

**vatar,** *A. i.* **1.** İş. *Kaza-i vatar,* aptes bozma.

**vatvat,** *A. i.* **1.** Dağ kırlangıcı. **2.** Yarasa. **3.** Korkak, geveze adam.

**vaty,** *A. i.* **1.** Çiğneme, basma. **2.** Çiftleşme.

**vav,** *A. i.* V harfinin adı. *Vav-i atıfa,* atıf vavı, aynı çeşitten iki kelime arasına gelen «ve» (ü), *vav-i kasem,* Allah sözünün başına eklenip «*Vallahi*» ant bildiren «ve» harfi.

**vaveyl,** *A. ü.* [Va-veyl] Yazık, eyvah!

**vaveylâ,** *A. ü.* [Va-veylâ] **1.** Eyvah, yazık. **2.** Çığlık, feryat.

**vaye,** *F. i.* Nasip, kısmet. *Bivaye,* nasipsiz.

**vayedar,** *F. s.* [Vaye'dar] Nasibi olan.

**vayemend,** *F. s.* [Vaye-mend] Nasipli, pay sahibi.

**vaz',** *A. i.* **1.** Koma, bırakma. **2.** Tayin etme. **3.** Kurma, icat etme. **4.** Duruş, davranış. *Vaz-i esas,* temel atma; *-haml,* doğurma; *-yed,* el koma. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Vaz-i adavet* | *-pürığbirar* |
| *-bimecalâne* | *-sâf* |
| *-dilber* | *-temaşakârî* |
| *-ictinab* | *-vakurane* |
| *-mealperver* | *-yetimane* |
| *-mükedder* | |

**vazaif,** *A. i.* [Vazife ç.] Vazifeler. Görevler.

**vaz'an,** *A. zf.* Durumu itibariyle. Asıl lügat anlamı bakımından.

**vâzı',** *A. s.* [Vaz'dan] **1.** Koyan. **2.** Kuran, temel koyan. *Vazı-i imza,* imza koyan, imzalanmış bulunan; *-kanun,* kanunu yapan, hazırlayan; *vazı-ül-yed,* el koyan, eline alan.

**vazî,** *A. s.* [Vaz'dan] Alçak, deni, âdi, bayağı.

**vaz'i, vaz'iyye,** *A. s.* Vaz'a mensup, onunla ilgili.

**vazıh, vazıha,** *A. s.* [Vuzuh'tan] Açık, meydanda. Kapalı ve düğümlü olmayıp açıktan anlatılan, şüphe bırakmayan [ç. **Vazıhat**].

**vazîh,** *A. s.* [Vuzuh'tan] Çok açık. Besbelli. Meydanda.

**vazıhan,** *A. zf.* Açık açık.

**vazıhat,** *A. i.* [Vazıh ç.] Açık ve meydanda şeyler.

**vazife,** *A. i.* **1.** Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş. Bir kimse üzerine yapılması havale edilmiş iş. **2.** Önem verilen iş. **3.** Bir kimseye her gün verilmesi kararlaştırılmış iş ücreti [ç. **Vezaif**].

**vazifedar,** *F. s.* [Vazife-dar] Vazifeli. Görevli. Memur.

**vazifehâr, vazifehor,** *F. s.* Ücret alan ulûfesi olan.

**vazifeşinas,** *F. s.* [Vazife-şinas] Vazife veya işini dikkatle, titizlikle yapan.

**vazifeten,** *A. zf.* Vazife ile, vazife olarak.

**vaziyyet,** *A. i.* Durum, duruş. (XIX. yy.)

**ve,** *A. e.* Dahi, de, hem. ile.

**ve,** *F. e.* Çok defa «ü» gibi ve sesli harfle biten kelimeden sonra «vü» olarak okunur. *Ruz u şeb,* gece ile gündüz.

**vea, via,** *A. i.* **1.** Kab. Mahfaza. **2.** (Bio.) Damar.

**veba,** *A. i.* **1.** Yumurcak illeti, taun. **2.** Genel olarak salgın hastalık.

**ve ba'dü,** *A. cüm.* «İmdi, ondan sonra» anlamıyle Tanrı ve peygambere edilen dualardan sonra maksada giriş için kullanılırdı.

**vebai,** *A. s.* Vebaya ait, veba ile ilgili.

**veba!,** *A. i.* Bir davranışın ahretçe olan sorumluluğu, günah.

**veber,** *A. i.* **1.** Kıl, tüy. **2.** (Hek.) Hav, tüy.

**veca',** *A. i.* Ağrı, sızı, acı. *Veca-i mefasıl.* mafsal ağrıları, romatizma çeşidinden.

**vecahet,** *A. i.* **1.** Güzellik, güzel yüz. **2.** İtibar, onur. Haysiyet.

**vecaib,** *A. i.* [Vecibe ç.] Vecibeler.

**vecazet,** *A. i.* Sözün veciz, kısa oluşu.

**vecd,** *A. i.* Kendinden geçecek derecede dalgınlık. (Tas.) Kendinden geçecek derecede Tanrı sevgisine dalma. Yüksek heyecan (XX. yy.).

**vecdaver,** *F. s.* [Vecd-aver] Büyük heyecan verici.

**vecdi,** *A. s.* Vecde mensup, vecd ile ilgili.

**veceni,** *A. s.* Yanağa ait, yanakla ilgili.

**vech,** *A. i.* **1.** Yüz, surat. **2.** Üst taraf. **3.** Ön, alın. **4.** Tarz, üslup. **5.** Sebep. **6.** Vasıta. *Vechen min-el-vücuh,* hiç bir sebep ve münasebetle; *vech-i ahar,* başka yüzden, başka yönle; *-ahsen,* en iyi yol; *-maaş,* maişet, geçim vasıtası; *-mülâhaza,* Fransızcadan «nokta-i nazar» diye çevrilen *point de vue* karşılığı; *ber vech-i,* olduğu üzere, olduğu gibi anlamında tamlamalar yapılır; *bervech-i âti, -balâ, -meşruh, -muharrer, -peşin, -zir,* aşağıda, yukarıda, anlatıldığı gibi, yazıldığı gibi, peşin olarak, aşağıda olduğu üzre; *-yesir,* kolayca, kolaylıkla; *minvechin,* bir bakımdan [ç. Vücuh]. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *vech-i dilber* | *-ketum* |
| *-güzin* | *-pürgubar* |
| *-iğbirar* | *-sâf* |

**veche,** *A. i.* Yüz. Yan, taraf. *Veche-i azimet,* gidiş tarafı.

**vechen,** *A. zf.* **1.** Yüzce, yüz bakımından. **2.** Bir yönden, bir bakımdan.

**vechî, vechiyye,** *A. s.* Yüze mensup, yüzle ilgili. *Zaviye-i vechiyye,* alın açısı.

**vecibe,** *A. i.* Gerek ve vacip olan şey. Borç hükmünde olan görev, ödev. Yapılması ge-

rek şey. *Vecibe-i zimmet*, boyun borcu [ç. **Vecaib**].

**vecih,** *A. s.* [Vecahet'ten] **1.** Güzel, hoş. **2.** Uygun, lâyık, münasip. *Tevcih-i vecîh*, iyi, uygun yorma; *vech-i vecîh*, en uygun şekil.

**veciz,** *A. s.* [Vecazet'ten] Kısa, derli toplu.

**vecize,** *A. i.* Özdeyiş (XIX. yy.).

**vecne,** *A. i.* Yanak yumrusu, elmacık.

**veda',** *A. i.* Ayrılma, ayrılık.

(Ed. Ce.):
*Veda-i hayat* *buse-i veda*
*-nazari* *nazra-i veda*
*-sakin*

**vedad,** *A. i.* Sevme, sevgi. Dostluk.

**vedaî', vedayi,** *A. i.* [Vedia ç.] Emanet olarak bırakılan şeyler.

**vedd, vüdd,** *A. i.* Sevgi.

**veddua,** *A. cüm.* Mektup sonlarına «dualarımız sizinle beraberdir» anlamında yazılırdı.

**vedi,** *A. s.* Başkasının malını saklamaya memur kimse.

**vedia,** *A. i.* Emanet. Saklanılmak üzere bırakılan şey. *Vedi-at-ullah*, Tanrı emaneti olan halk; ruh, can.

**vedid, vedide,** *A. s.* Sevgisi çok olan.

**vedud,** *A. s.* Pek ziyade muhabbetli, pek şefkatli (Tanrı sıfatlarından).

**vefa',** *A. i.* **1.** Sözde durma. **2.** Sevgi ve dostlukla durma. **3.** Yetişme, yetme. **4.** Ödeme. *Bey-i bilvefa*, bir malı, alınan para ödenince, geri vermek üzere satma; *bivefa*, vefasız, hercayi.

**vefadar,** *F. s.* [Vefa'dar] Vefalı, dostluk veya sevgisinde duran, unutmayan.

**vefadarî,** *F. i.* Vefa.

**vefakâr,** *F. s.* [Vefa-kâr] Vefalı.

**vefaşiar,** *F. s.* [Vefa-şiar] Vefalı. Vefa huyu ile yaratılmış.

**vefat,** *A. i.* Ölüm.

**vefd,** *A. i.* **1.** Gelme. **2.** Birlikte gelen insan heyeti. **3.** Elçi gibi gönderilen insan topluluğu. Farsça kuralla seci olarak *nezd-i maalivefd*, diye de kullanılır.

**vefik,** *A. s.* [Vefk'ten] Uygun, aynı fikirde.

**vefir, vefire,** *A. i.* [Vefret'ten] Çok. *Sinîn-i vefire*, çok yıllar.

**vefk,** *A. i.* **1.** Uyma, uygun gelme. **2.** Dua yazılı muska. *Ber vefk-i dilhah, ber vefk-i meram*, gönlün isteğine, merama göre, onlara uygun olarak.

**vefret,** *A. i.* Çokluk. Bolluk.
**vega,** *A. i.* Gürültü. patırtı. Savaş.
**ve gayruhu,** *A. ter.* Ondan başkaları, sairleri.
**veh,** *F. ü.* Vah!
**vehb,** *A. i.* Vergi, bağışlama. Bağış, hibe.
**vehbi, vehbiyye,** *A. s.* Tanrı vergisi,
**ve helümme cerra,** *A. ter.* Ötekileri de buna kıyas eyle, onlar gibi çek.
**vehhab,** *A. s.* Çok çok ihsan eden, ziyade bağışlayan (Tanrı sıfatlarındandır).
**vehhabi,** *A. s.* Abdülvehhab tarafından kurulan bir mezhep ve buna uymuş kimse.
**vehham,** *A. s.* [Vehm'den] Pek kuruntulu.
**vehle,** *A. i.* Dakika, an. lahza. *Vehle-i ulâ,* ilk iptida, birdenbire.
**vehleten,** *A. zf.* Birdenbire. İlkin.
**vehm,** *A. i.* **1.** Esassız, bâtıl fikir. **2.** Şüphe, kuruntu. **3.** Yersiz korku.
**vehmi, vehmiyye,** *A. s.* Gerçekte olmayan, fakat sanılan, kurulan.
**vehmiyyat,** *A. i.* [Vehmi ç.] Gerçekte olmayıp var sanılan şeyler.
**vehmnak,** *F. s.* [Vehm-nak] Kuruntulu.
**vehn,** *A. i.* Gevşeklik, kuvvetsizlik.
**ve illâ,** *A. e.* Yoksa.
**vekâlet,** *A. i.* **1.** Başkasının işini görmeye memur olma, vekillik. **2.** Bir kimse başkasına işinde kendi yerine koyma. **3.** Birinin yerini tutma. **4.** Nezaret, Bakanlık. **5.** Sadrazamlık, Başbakanlık. *Vekâlet-i devriyye,* bir başkasına devredilebilecek, yani bir başkasını vekil edecek şekilde birine vekil olma; *-mutlaka,* (Osmanlı İmparatorluğu) sadrazamlık; *-umumiyye,* bir kimseye genel şekilde vekil olma; *-uzma,* sadrazamlık; *Başvekâlet,* (XIX. yy.). Sadrazamlık; (İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet döneminde) Kabine başkanlığı, Başbakanlık; *dâvâ vekâleti,* avukatlık; *ders vekâleti,* (Osmanlı imparatorluğu) Şeyhülislâmlıkta öğretim işleriyle uğraşan daire.
**vekâleten,** *A. zf.* Vekil olarak, başkasının adına.
**vekâletname,** *F. i.* [Vekâletname] Vekil tâyin eden kimsenin noterce (mukavelât muharriri, kâtib-i adlice) düzenlenmiş senedi.
**vekâletpenalı,** *F. s.* [Vekâlet-

penah] Padişahın vekili olan sadrazam.

**vekâletpenahi,** *F. s.* Padişahın vekili olan sadrazama mensup, onunla ilgili.

**ve kıs,** *A. zf.* «Var buna uydur» anlamındadır.

**vekil,** *A. i.* **1.** Başkasının işini gören kimse. **2.** Birinin adına söz söyleyen, iş gören. **3.** Bir memurun yerine geçici olarak işe bakan. *Vekil-i harc,* (vekilharç) masraf görme ile ödevli kimse; *-müsahhar,* mahkemeye getirilemeyen hakkında dava olunan kimse için mahkemece tâyin olunan avukat; *Başvekil,* Başbakan; *dâva vekili,* avukat.

**vekn,** *A. i.* Kuş yuvası [ç. **Evkân**].

**vekr,** *A. i.* Kuş yuvası [ç. **Evkâr**].

**velâ,** *A. i.* Sahiplik, yakınlık. Sahibin azat ettikleriyle olan ilgisi ve onlar üzerindeki hakkı.

**velâdet, vilâdet,** *A. i.* Doğma, doğuş.

**velâdî, vilâdi,** *A. i.* Anadan doğma.

**velâperver,** *F. s.* [Velâ-perver] Dostluk besleyen, gösteren.

**velâya',** *A. i.* [Veli ç.] Veliler, Ermişler.

**velâyet, vilâyet,** *A. i.* **1.** Velilik, ermişlik. **2.** Veli olan kimsenin hali, şanı. **3.** Başkasına sözünü geçirme. *Şah-i velâyet,* hazreti Ali.

**veled,** *A. i.* Çocuk, evlât. Oğul. Eskiden Hıristiyan künyelerinde *oğlu* yerine kullanılırdı. *Veled-i mânevi,* ahret evlâdı; ahretlik; *-zina,* kanunsuz evlenmeden dünyaya gelen çocuk, piç; *bilâ veled,* evlât bırakmadan; *ümm-i veled,* çocuğu olan nikâhsız cariye; *-sulbî,* öz oğul.

**veleh,** *A. i.* Şaşkınlık, şaşakalma.

**velehzede,** *F. s.* [Veleh-zede] Şaşırmış.

**velehu,** *A. ter.* «Bu da onun» anlamıyle mısra veya beyitlere katılırdı.

**velehza,** *F. s.* [Veleh-za] Şaşırmış.

**velehzede,** *F. s.* [Veleh-zede] Şaşkınlığa çarpılmış, uğramış.

**velev,** *A. e.* Olsa da, hattâ, bile.

**velhan,** *A. s.* [Veleh'ten] Şaşakalmış. Sersem.

**velhasıl,** *A. zf.* [Ve-el-hâsıl] Sözün özü, sonuç, kısaca.

**veli, veliyye,** *A. i., s.* **1.** Sahip. **2.** Küçük çocuğun işlerine

karışan, halinden sorumlu olan kimse. **3.** Ermiş. *Veliyy-ül-emr,* emir sahibi, âmir; *veliyyi nimet,* (velinimet) nimet sahibi, besleyen.

**velî, velik, velikin,** *F. s.* [Velikin] Lâkin, fakat.

**velîd,** *A. i.* Çocuk. Köle.

**velime,** *A. i.* Düğün cemiyeti, düğün ziyafeti.

**veliyye,** *A. i.* Ermiş kadın.

**veliyyullah,** *A. i.* Ermiş kimse.

**velval,** *A. i.* Kaygı, tasa ile ağlama.

**velvele,** *A. i.* Gürültü, patırtı, şamata. (Ed. Ce.):

*Velvele-i hayat -neşve*
*-iftirak -saylet*

**velveleendaz,** *F. s.* [Velveleendaz] Gürültü patırtı eden.

**vely,** *A. i.* Birbiri arkasından gelme, çıkma.

**vemîz,** *A. i.* Bulut arasından görünen ışık.

**-ver,** *F. e.* «Sahip, usta» anlamıyle kelimelere ulanır [ç. **-veran**].

*behrever namver*
*danişver raşever*
*kandever pişever*
*hünerver suhanver*
*kinever tacver*

**verâ,** *A. i.* **1.** Arka. **2.** Öte. *Mavera,* (bir şeyin) arkasında, ötesinde bulunan şey.

**vera',** *A. i.* Haramdan kaçınma. Din buyruklarına bağlılık.

**vera,** *A. i.* **1.** Halk, âlem. **2.** Yaratıklar. *Ahkar-ül-vera,* halkın en âcizi; *hayr-ül-vera,* (yaratıkların hayırlısı) Muhammet peygamber.

**veraset,** *A. i.* Mirasçılık. Mirasta hak sahibi olma.

**verb,** *A. i.* Yabani hayvan ini.

**verd,** *A. i.* Gül. *Ma-ül-verd,* gülsuyu.

**verdî, verdiyye,** *A. s.* Gül ile ilgili.

**verdiyye,** *A. i.* (Bot.) Fransızcadan *rosacées* (gülgiller) karşılığı (XIX. yy.).

**verem,** *A. i.* **1.** Şiş. **2.** Verem [ç. **Evram**].

**verek, verk,** *A. i.* Kalça kemiği. Kaynak yeri.

**vereki, verekiyye,** *A. s.* Kalçaya ait, kalça ile ilgili.

**verese,** *A. i.* [Vâris ç.] Mirasçılar. *Beyn-el-verese,* mirasçılar arasında.

**verid,** *A. i.* (Bio.) Toplardamar. siyah kan damarı. *Verid-i bab,* kapı toplardamarı; *-ecvef-i süflâ,* alt ana toplardamarı; *-ecvef-i ulya,* üst ana toplardamarı; *-fevk-al-kebed,* karaciğer üstü top-

lardamarı; *-keylîsî*, kilûs damarı; *-vidaî*, boyun toplardamarı; *habl-ül-verid*, şahdamarı [ç. **Evride**].

**veridî, veridiyye,** *A. s.* Toplardamarla ilgili. *Efvah-i veridiyye; imtisas-i veridî, kanevat-i veridiyye, nabz-i veridî, zeir-i veridî.*

**verka',** *A. i.* **1.** Yabanî güvercin. **2.** Açık boz renk.

**verzide,** *F. s.* Ekilmiş.

**verziş,** *F. i.* Çalışma. İşleme.

**verzkâr,** *F. i.* [Verz-kâr] **1.** Çiftçi. **2.** İşçi, rençper.

**vesah,** *A. i.* Kir, pas. Pislik, mundarlık.

**vesaid,** *A. i.* [Visade ç.] Yastıklar, şilteler.

**vesaik,** *A. i.* [Vesika ç.] Belgeler.

**vesail,** *A. i.* [Vesile ç.] Vesileler.

**vesait,** *A. i.* [Vasıta ç.] Vasıtalar, araçlar. *Vesait-i harbiyye,* savaş araçları; *-nakliyye,* taşıtlar.

**vesamet,** *A. i.* Güzellik. Güzel olma.

**vesatet,** *A. i.* Araya girme. vasıta olma.

**vesavis,** *A. i.* [Vesvese ç.] Vesveseler, kuruntular. *Vesavis-i şeytaniyye,* şeytanın akla getirdiği kuruntular.

**vesaya,** *A. i.* [Vasiyet ç.] Ismarlanan şeyler, öğütler. Siparişler. Vasiyetler.

**vesayet,** *A. i.* **1.** Vasilik. **2.** Vasiyet. **3.** Emir, tembih, tavsiye.

**vesen,** *A. i.* Uyku ağırlığı. Uyuklama.

**vesi', vesia,** *A. s.* Geniş, bol, ferah.

**vesik,** *A. s.* Çok sağlam. kuvvetli.

**vesika,** *A. s.* **1.** İnanacak, sağlam delil. **2.** Belge.

**vesile,** *A. i.* **1.** Yol, vasıta. **2.** Bahane, sebep. **3.** Fırsat, ara. *Vesile-i cemile,* güzel sebep; *bivesile, bilâvesile,* ortada bir sebep ve bahane olmadığı halde; *ni'm-el-vesile,* fırsattan istifade [ç. **Vesail**]. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *Vesile-i adavet* | *-mazeret* |
| *-cidal* | *-niza* |
| *-intikam* | *-töhmet* |
| *-istihkar* | |

**vesilecu,** *F. s.* [Vesile-cu] Sebep ve bahane arayan.

**vesîm, vesime,** *A. s.* **1.** Güzel. Hoş çehre. **2.** Damgalı.

**vesm,** *A. i.* **1.** Dağlamak, damgalamak. **2.** Dövme.

**vesme,** *A. i.* **1.** Hayvana basılan kızgın damga. **2.** Kaş boyası, rastık.

**vesmedar,** *F. s.* [Vesme-dar] **1.** Damgalı. **2.** Rastıklı.

**vesn,** *A. i.* Put [ç. **Evsan**].

**vesnan,** *A. s.* Uykusu basmış olan. Uyuklayan.

**vesselâm,** *A. ter.* **1.** Artık bitti. işte bu kadar diye sözü kısa kesme deyimi. **2.** Bundan sonrası selâm anlamına mektup sonlarına yazılır deyim.

**vesvas,** *A. i.* Şeytan.

**vesvese,** *A. i.* Şüphe, tereddüt. İç rahat etmeme, kuruntu [ç. **Vesavis**].

**veş,** *F. s.* Benzetme edatı olup gibi anlamıyle kelimelere eklenir. *Bülbülveş,* bülbül gibi; *gonceveş,* konca gibi.

**veşak,** *F. s.* Vaşak.

**veşm,** *A. i.* İğne ile ve renkli tozla vücuda şekiller yapma, dövme.

**veted,** *A. i.* **1.** Ağaç kazık. **2.** Aruzda üç harften mürekkep nazım parçası. **3.** (Ana.) Ense kemiği [ç. **Evtad**].

**veter,** *A. i.* **1.** Yay çilesi, kiriş. **2.** Saz teli, kirişi. **3.** (Geo.) Kiriş. *Veter-i kaime,* hipotenüs [ç. **Evtar**].

**vetire,** *A. i.* **1.** Dar yol. **2.** Üslup. Tarz. **3.** Burnun iki deliğini ayıran zar. **4.** (Fel.) Süreç.

**veyl,** *A. i., ü.* Yazık.

**Veyl,** *A. i.* Cehennemde bir derenin adı.

**vezan,** *F. s.* Esen, esici.

**vezaret,** *A. i.* Vezirlik. Vezir rütbesi. Bu rütbe sahiplerine *paşa* denirdi. *Vezaret-i uzma,* sadrazamlık.

**vezb,** *A. i. Su gibi* akmak.

**veziden,** *F. i.* Yel esme.

**vezir,** *A. i.* Mülkiye rütbelerinin son derecesi olan rütbeye ulaşmış kimse. *Vezir-i âzam,* padişahın vekili olan birinci vezir, sadrazam, kabine başkanı; *kubbe veziri,* Osmanlı imparatorluğunda Tanzimat'tan önce bir nevi kabine teşkil eden ve sayıları zaman zaman değişen vezirler; İstanbul Topkapı sarayında bulunan Kubbealtı'nda toplanırlardı.

**vezirane,** *F. zf.* Vezirce. vezire yakışır yolda.

**vezne,** *A. i.* Kış sonu.

**vezn,** *A. i.* **1.** Tartı, tartma. **2.** Ağırlık. **3.** Nazmın belli kalıplarından her biri [ç. **Ev zan**].

**vezne,** *A. i.* **1.** Tartı aleti, terazi. **2.** Akça alınıp verilen yer. **3.** Ateşli silâhlarda barut konan yer, hazne.

**veznedar,** *F. i.* [*Vezne-dar*] Vezne memuru, sandık emini.

**vezzan,** *A. s.* [Vezn'den] Çok tartan, kantarcı.

**via, vea,** *A. i.* Bk. VEA.

**vica',** *A. i.* [Veca' ç.] Ağrılar.

**vicah,** *A. i.* [Vech'den] Yüz yüze gelme, yüzleşme.
**vicahen,** *A. zf.* Yüz yüze, yüzüne karşı.
**vicahî,** *A. s.* Yüz yüze olan.
**vicdan,** *A. i.* **1.** Bulma, bir şeyi bir halde görme. **2.** Duyma, duygu. **3.** Dalma, kendinden geçme. **4.** Din, inanç. **5.** İnsanın içinde olan ve iyi ile kötüyü ayırt eden duygu. (XIX. yy.). *Hürriyet-i vicdan,* din inancında, din töreni yapmada serbestlik.
**vicdanen,** *A. zf.* İçten, yürekten.
**vicdanî,** *A. s.* Vicdana ait, iç duygu ile ilgili.
**vicdaniyyat,** *A. i.* Vicdana ait haller, nitelikler.
**vicdansuz,** *F. s.* [Vicdan-suz] Vicdana acı veren, yürek paralayan.
**vidac,** *A. i.* (Bio.) Boyun damarı.
**vifak,** *A. i.* **1.** Uygunluk. Aynı fikirde olma. **2.** Barış.
**vikaye,** *A. i.* **1.** Kayırma, koruma. **2.** Sahip çıkma. Koruma. **3.** Önünü alma.
**vikayet,** *A. i,* Koruma, sahip çıkma.
**vilâ',** *A. i.* **1.** Birbirinin ardı sıra gelmek. **2.** Ahbaplık, dostluk.
**vilâd,** *A. i.* Doğurma.
**vilâdet, velâdet,** *A. i.* Doğma.
**viladî,** *A. s.* Anadan doğma.
**vilâyât,** *A. i.* [Vilâyet ç.] İller.
**vilâyet,** *A. i.* Bk. VELÂYET.
**vilâyet,** *A. i.* Vali yönetiminde bulunan ülke bölümü. İl.
**vildan,** *A. i.* [Velid ç.] **1.** Yeni doğmuş çocuklar. **2.** Kullar, köleler.
**viran,** *A. s.* **1.** Yıkık. (Mec). Gamlı, tasalı, tesellisiz.
**virane,** *F. i.* **1.** Yıkılmış yapı kalıntısı. **2.** Eski, yıkılmaya hazır halde yapı.
**viranî,** *F. i.* Yıkıklık.
**vird,** *A. i.* Belli vakitlerde okunması âdet edinilen Kur'an cüzleri, bazı dualar. *Vird-i zeban,* her vakit tekrar edilen, ağızdan düşmeyen, ağız gevişi [ç. **Evrad**].
**visab,** *A. i.* Atlama, sıçrama.
**visad, visade,** *A. i.* Dayanıp rahat edilecek yastık veya şilte.
**visak,** *A. i.* **1.** Kalın, kuvvetli bağ. **2.** Antlaşma, yeminle söz verişme.
**visal,** *A. i.* [Vasl'dan] Sevdiğine kavuşma.

*Amal-i visal* *nokta-i visal*
*ân-i visal* *safa-yi visal*
*humma-yi visal* *ümmid-i visal*
*leyal-i visal* *va'd-i visal*
*nevid-i visal*

**visam,** *A. i.* [Veşim ç.] Güzel,

hoş çehreler. Damgalanmış şeyler.

**vişam,** *A. i.* [Veşm ç.] Dövmeler.

**vişab,** *A. i.* Boyundan koltuk altına doğru kuşanılan sırma ve cevahirle süslü hamail.

**vişnab,** *F. i.* [Vişne-âb] Vişne şurubu, şerbeti.

**vişne,** *F. i.* Vişne.

**vitr,** *A. i.* Tek olan şey. *Salât-i vitr,* yatsı namazından sonra kılınan üç rekât namaz.

**vizr,** *A. i.* Günah [ç. **Evzar**].

**vuhul,** *A. i.* [Vahal ç.] Çamurlu, batak yerler.

**vuhuş,** *A. i.* [Vahş ç.] Yabanîler, vahşiler. Yabanî hayvanlar.

**vuku',** *A. i.* **1.** Düşme, olma. **2.** Rastlama, gelip çatma. **3.** Geçme, olma. *Vuku-i hal,* bir olayın çıkış ve geçişi; *adîm-ül-vuku,* hiç olmayan, olması imkânsız; *kesîr-ül-vuku,* çok, sık sık olan; *nadir-ül-vuku,* seyrek rastlanan.

**vukuat,** *A. i.* [Vak'a ç.] **1.** Olaylar. **2.** Normal geçen hayat dışında sayılacak işler. **3.** Kavga, yaralama gibi haller.

**vukud,** *A. i.* Tutuşma. Yanıp ateş alma.

**vukuf,** *A. i.* **1.** Durma, duruş. **2.** Bir halde durma, artıp eksilmeme. **3.** Öğrenme, haberli olma. *Ehl-i vukuf,* haberi olanlar, bilgililer; *kesb-i vukuf,* haberi olma, öğrenme.

**vuslat,** *A. i.* Sevenin sevdiğine kavuşması.

**vusta, vustaî,** *A. s.* Orta. *Asya-yi vusta,* Ortaasya; *kurun-i vusta,* ortaçağ (XIX. yy.).

**vusul,** *A. i.* Varma, erişme, ulaşma, yetişme.

**vuzu',** *A. i.* Abdest alma.

**vuzu',** *A. i.* Nefsini alçaltma, hakîr görme.

**vuzuh,** *A. i.* Açık ve belli olma. Anlaşılır olma. Açıklık.

**vücub,** *A. i.* Vacip ve gerekli olma. Bırakılması mümkün olmama.

**vücubî,** *A. s.* **1.** Vücuba ait, onunla ilgili. *Fi'l-i vücubî,* gereklik kipi. **2.** (Man.) Olumlu.

**vücud,** *A. i.* **1.** Bulunma, var olma, varlık. **2.** Vücut, cisim, gövde, beden.

**vücudiyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *Panthéisme* karşılığı (XX. yy.).

**vücuh,** *A. i.* [Vech ç.] **1.** Yüzler, çehreler. **2.** Bir şehir veya kasabanın ileri gelenleri.

**3.** Suretler, imkânlar. **4.** Kur'an'ın okunuşundaki bazı ayrımlar.

**vüdd, vedd, vidd,** *A. i.* Sevme, sevgi, dostluk.

**vüfud,** *A. i.* Gelme, erişme.

**vüfud,** *A. i.* [Vefd ç.] Heyetler, vekiller.

**vüfur,** *A. i.* Bolluk, çokluk.

**vükelâ,** *A. i.* [Vekil ç.] **1.** Vekiller. **2.** Osmanlı İmparatorluğunda kabine üyeleri. *Vükelây-i deavi,* avukatlar; *meclis-i vükelâ,* kabine toplantısı.

**vükûl,** *A. i.* Biriyle işe girişme, işbirliği.

**vülât,** *A. i.* [Vali ç.] Valiler.

**vülû',** *A. i.* Bir şeye fazla düşkünlük.

**vülûc,** *A. i.* Girme, sokulma.

**vüreyka,** *A. i.* Küçük yaprak, yaprakçık.

**vüreykat,** *A. i.* [Vüreyka ç.] Küçük yapraklar.

**vürud,** *A. i.* Varma, gelme, yetişme.

**vüs',** *A. i.* **1.** Güç, kudret. Yapabilme kuvveti. **2.** Zenginlik, bolluk. *Vüs-i beşer,* insanoğlunun yapabileceği.

**vüs'at,** *A. i.* **1.** Genişlik, bolluk. **2.** Para bakımından durum. **3.** Boş meydan, fırsat.

**vüska,** *A. i.* [Vüsuk'tan] Pek sağlam ve kuvvetli olan. *Urvet-ül-vüska,* (pek sağlam kulp) Müslümanlık.

**vüsub,** *A. i.* Sıçrama, atlama.

**vüsuk,** *A. i.* Sağlam surette inanma, güvenme. İnanç.

**vüsüd,** *A. i.* [Visade ç.] Yastıklar.

**vüşat,** *A. ç., i.* Koğucular. Yalanla fitne uyduranlar.

**vüşum,** *A. i.* [Veşm ç.] Dövmeler.

**vüzera,** *A. i.* [Vezir ç.] Vezirler. *Şeyh-ül-vüzera,* vezirlerin en eskisi olan kimse.

# Y

**y,** *A. i.* **1.** Arap elifbesinin yirmi sekizinci, Fars ve Osmanlı elifbesinin otuz birinci harfidir. **2.** Ebcet sayısında 10 işaretidir.

**ya!** *A. ü.* «Ey, hey» ünlemi.

**-yab,** *F. s.* **1.** Bulan. **2.** Bulunan, ele geçen anlamlarıyle tamlamalara girer.

| | |
|---|---|
| *Feyzyab* | *nayab* |
| *fırsatyab* | *şerefyab* |
| *kâmyab* | *şifayab* |
| *kemyab* | *zaferyab* |

**yaban,** *F. i.* Yaban.

**yabanî,** *F. i.* Yabana mensup. Issız yerde yaşayan. Vahşi.

**yabenak,** *A. s.* Bulan. bulucu.

**yabende,** *F. s.* Bulan. Bulucu.

**yâbis,** *A. s.* Kuru. *Ratb ü yâbis,* taze, kuru, her türlüden.

**yâd,** *F. i.* **1.** Anma, hatıra getirme. **2.** Hatır, gönül.

**yaddar,** *F. s.* [Yâd-dar] Hatırda tutan, unutmayan.

**yaddaşt,** *F. i.* [Yad-daşt] Hatırda tutulan, Hâtıra.

**yade,** *F. i.* Hâtıra, anı.

**yadest,** *F. i.* Lades oyunu.

**yadigâr,** *F. i.* Bir kimse veya nesneyi hatıra getirecek şey.

**Yafes.** *A. i.* Peygamber Nuh'un üçüncü oğlu. Tufan'dan sonra Hazer denizi kuzeyine yerleşmiş ve o taraftaki soy zincirini ona çıkarmıştır.

**-yafte,** *F. s.* Bulmuş, bulunmuş, bulunan anlamıyle tamlamalar yapılır. *Husulyafte,* meydana gelmiş olan; *şerefyafte,* şeref bulmuş.

**ya'fur,** *A. i.* **1.** Toprak renginde ahu. **2.** Gecenin beşte, altıda bir gibi bölümü.

**yagfirullahü,** *A. ter.* Tanrı mağfiret etsin.

**yağma,** *F. i.* Zorla mal kapma. Çapul. *Han-i yağma,* fakirler için tertip edilen sofra.

**yağmager,** *F. s., i.* Çapulcu.

**yagmageran,** *F. i.* [Yağmager ç.] Çapulcular.

**yah,** *F. i.* Buz.

**yahbeste,** *F. s.* [Yah-beste] Buz tutmuş, donmuş.

**yahçe,** *F. i.* **1.** Dolu. **2.** Çiy.

**yahpâre,** *F. i.* [Yah-pâre] Buz parçası.

**yahu,** *A. ü.* «Ey, hey» çağırısı ile «bana bak» anlamlarıyle kullanılır.

**yahud,** *F. e.* İki şey arasında terdit bildirir.

**Yahud,** *A. i.* Peygamber Yakup'un oğlu Yahuda soyundan gelenler. Yahudi.

**Yahuda,** *A. i.* Peygamber Yakub'un on iki oğlunun en büyüğü.

**Yahudi,** *A. i., s.* Yahuda'ya mensup olan, Beniisrail dininden bulunan.

**yakaza,** *A. i.* Uyanıklık. *Beyn -en-nevm vel yakaza,* uyku ile uyanıklık arasında.

**yakîn,** *A. i.* Kesin olarak bilme. Kapanmış olma. *Hakk -el-yakîn,* gerçekliğine hiç şüphe olmayan; *ilm-el-yakîn,* kesin olarak edinilmiş bilgi; *kesb-i yakîn,* kesin olarak öğrenme, bilme.

**yakînen,** *A. zf.* Hiç şüphe edilecek yeri bulunmaz surette, kesin olarak.

**yakînî,** *A. s.* Kesin şüphe olmayacak bilgiye ait, onunla ilgili.

**yakiniyyat,** *A. i.* Yakîn ile, kesin olarak bilinen şeyler.

**Ya'kub,** *A. i.* Peygamber Yakup. Oğlu peygamber Yusuf'un başına gelenler dolayısıyle ün almış, edebiyatta gam, kaygı sembolü olmuştur.

**ya'kubî,** *A. s., i.* Yakup adlı bir piskopos tarafından çıkarılan bir mezhep olup Suriye'de taraflıları vardır; bu mezhepten olan kimse, bu mezheple ilgili.

**yakut,** *A. i.* **1.** Değerli süs taşlarından biri. Kırmızı, mavi, sarı, beyaz renkleri olur, en değerlisi kırmızısıdır, bu yüzden sade yakut kelimesi ile kırmızı renk de anlatılır. **2.** (Mec.) Şarap. **3.** Güzelin (kırmızı) dudağı. *Yakut-i ahmer,* kırmızı yakut, şarap; *-ham,* (işlenmemiş yakut) güzelin dudağı; *-kebud,* gök yakut; *-müzab,* (erimiş yakut) gözyaşı. Kırmızı şarap. Kan; *-revan,* (akan yakut) gözyaşı, kırmızı şarap; *-rümmanî,* (nar tanesi gibi yakut) en değerli yakut; *-serbeste,* güzelin ağzı, kapalı dudağı; *-zerd,* (sarı yakut) güneş [ç. **Yevakıt**].

**yakzan,** *A. s.* Uyanık.

**yal,** *F. i.* **1.** Boyun, boynun gövdeye bitiştiği yer. **2.** Kuvvet, güç, zor. *Yal ü bâl,* boy, bos, endam.

**yalvane,** *F. i.* Kırlangıç kuşu.

**ya'nur,** *A i.* Oğlak.

**ya'ni,** *A. e.* Kendinden evvel gelen cümleyi açıklama yerinde kullanılır.

**yâr,** *F. i.* **1.** Dost. **2.** Sevgili. **3.** Tanıdık, ahbap. **4.** Yardımcı. *Yâr-i can,* candan dost;

*-gaar,* (Mağara dostu) peygamber Muhammet'e mağarada arkadaşlık eden Ebubekir; (Mec.) çok vefalı arkadaş; *-kadîm,* eski dost; *Çihar-i yâr,* Ebubekir, Ömer, Osman, Ali; *zülf-i yâr,* (Sevgilinin saçı) dokunaklı, anlamlı söz.

**yârâ,** *F. i.* Güc. takat. *Yaray-i suhan,* söz söyleme kudreti.

**ya Rab, ya Rabbi,** *A. i.* [Ya-Rabb] Ey rabbim, Tanrım!

**yarân,** *F. i.* [Yâr ç.] Dostlar. *Bezm-i yârân,* dostlar meclisi.

**yare, yara,** *F. i.* Yara sözü ile yapılmış tamlama yaygın bir hal almıştır, *Yare-i dil,* gönül yarası; *-yare-i hicran,* ayrılık yarası.

**yârî,** *F. i.* **1.** Dostluk. **2.** Yardım.

**yasemen, yesemin,** *F. i.* Yasemin.

**ya'sub,** *A. i.* Arıbeyi. Ulu, baş.

**yave,** *F. i.* Boş lakırdı, saçma sapan söz.

**yavegû,** *F. s.* [Yave-gû] Saçma sapan söyleyen.

**yavegûyan,** *F. i.* [Yavegû ç.] Yâve söyleyiciler.

**yavegûyi,** *F. i.* Saçma sapan konuşma.

**yaver,** *F. s.* Yardımcı, imdatçı. *Yaver-i ekrem,* Sultan Hamit sarayında müşür yaverler; *-fahri,* maaş ve ödeneği olmadan padişah yaverliği yapan; *-harb,* büyük komutan yaveri (XIX. yy.).

**yaveran,** *A. i.* [Yaver ç.] Yaverler.

**yaverî,** *F. i.* Yardımcılık. Yardım.

**yazdeh,** *F. s.* On bir.

**yeafir,** *A. i.* [Yafur ç.] Ahular.

**yeakîb,** *A. i.* [Ya-kub ç.] Erkek keklikler.

**yeasib,** *A. i.* [Yasub ç.] Arı beyleri.

**yebab,** *A. s.* Yıkık, bozuk. *Harab ü yebab,* yıkık dökük.

**yebş,** *A. i.* (Islak şey) Kuruma.

**yed,** *A. i.* **1.** El. **2.** Kudret, güç. **3.** Yardım. **4.** Vasıta. **5.** Mülk. *Yed beyed, yeden biyed,* elden ele, doğrudan doğruya; *yed-i beyza,* (Beyaz el) Peygamber Musa'nın parlayan eli, mucize, ilk mucizeci, keramet; *-emin,* kanunun inanılır kimse olarak seçtiği insan; *-tasarruf,* sahiplik; *-tulâ,* (uzun el) tam, geniş bilgi, ustalık; *-vâhid,* tekel; *yedullah,* (Tanrı eli) Tanrı kudreti [ç. **Eyadi, eydi**].

**yeg,** *F. s.* Bk. YEK.

**yegâne,** *F. s.* Tek.

**yegânegi,** *F. i.* Teklik.

**yegân yegân,** *F. s.* Birer birer, ayrı ayrı.

**yek,** *F. s.* **1.** Bir. **2.** Tek. **3.** Birlik, bir oluş. *Yekbeyek,* tek tek, *yekdüse,* bir iki üç.

**yekahenk,** *F. s.* [Yek-ahenk] Aynı ahenkte, hiç değişmeden.

**yekâviz,** *F. i.* Bir cins kılıç.

**yekâyek,** *F. s.* **1.** Bir bir, tek tek. **2.** Ansızın.

**yekbar, yekbare,** *F. s.* [Yek-bar] Bir defa, bir kere. Bir kez.

**yekcihet,** *F. s.* [Yek-cihet] Oylar bir olarak, birlikte. *Yekdil ve yekcihet,* gönül ve oy birliği.

**yekçeşm,** *F. s.* [Yek-çeşm] **1.** Tek gözlü. **2.** Güneş.

**yekdane,** *F. s.* [Yek-dane] Eşi, benzeri olmayan, tek.

**yekdem,** *F. s.* [Yek-dem] Bir dem, bir nefes, çok kısa.

**yekdeme,** *F. s.* Bir dem olan, sürmez olan.

**yekdest,** *F. s.* [Yek-dest] Elbirliği ile çalışanların her biri.

**yekdiğer,** *F. s.* Birbirine, birbirini.

**yekdil,** *F. s.* [Yek-dil] Kalpleri birbirine uygun. Gönüldeş.

**yeke,** *F. s.* Tek. Bir. Yalnız.

**yekesuvar,** *F. s.* Binicilikte eşsiz olan; yiğit atlı.

**yeketaz,** *F. s.* Tek başına saldıran savaşçı. Yiğit.

**yekpâ,** *F. s.* [Yek-pâ] Tek ayaklı. Topal.

**yekpâre,** *F. s.* [Yek-pâre] Bir parçadan ibaret. Bütün, som. Parçasız.

**yekran,** *F. i.* Soyu belli, cins at.

**yekrenk,** *F. s.* [Yek-renk] Bir renkte, alaca olmayan,

**yekru,** *F. s.* [Yek-ru] **1.** Bir yüzlü, riyasız. **2.** Halis dost.

**yekruze,** *F. s.* [Yek-ruze] Bir günlük. Geçici.

**yeksal, yeksale,** *F. s.* Bir yıllık. Bir yaşında.

**yeksan,** *F. s.* **1.** Düz. **2.** Bir, beraber. **3.** Her zaman, bir düzeyde. *Hak ile yeksan,* toprakla bir, yıkık.

**yekser, yeksere,** *F. s.* **1.** Baştan başa. **2.** Birlikte, hep beraber.

**yeksuvar,** *F. s.* [Yek-suvar] Arkadaşı olmayan atlı.

**yekşebe,** *F. s.* [Yek-şebe] Bir gecelik.

**yekşenbih,** *F. i.* Pazar günü.

**yekta,** *F. s.* Tek, eşsiz, benzersiz. *Dürr-i yekta,* tek inci.

**yektene,** *F. s.* Yalnız başına, tenha.

**yekûn,** *A. i.* Toplam.

**yekvücud,** *F. s.* [Yek-vücud] Hep birden, tek bir insan gibi.

**yekzeban,** *F. s.* [Yek-zeban], Bir dil kullanan. Sözleri bir.

**yel,** *F. s., i.* Pehlivan, yiğit.

**yelân,** *F. i.* [Yel ç.] Pehlivanlar, yiğitler.

**yelda,** *F. i.* Uzun ve kara şey. *Şeb-i yelda,* (20 - 26 aralık) yılın en uzun gecesi.

**yem, yemm,** *A. i.* Deniz.

**Yemani, Yemaniyye,** *A. s.* Arap yarımadasındaki Yemen ülkesine ait, onunla ilgili. *Hıtta-i Yemani,* Yemen ülkesi; *Şi'ray-i Yemanî.*

**Yemen,** *A. i.* Arap yarımadasının güney batı tarafını teşkil eden bölge.

**yemin,** *A. i.* **1.** Sağ. **2.** Ant. **3.** Sözü tanrı adı ile kuvvetlendirme. *Yemin ü yesar,* sağ ve sol; *ked-i yemin,* el emeği, el emeğiyle kazanılan.

**yenbagi,** *A. zf. Kema yenbağı,* gerektiği yolda.

**yenbu',** *A. i.* Pınar, kaynak, ayazma [ç. **Yenabi'**].

**yeraa,** *A. i.* **1.** Kamış kalem. **2.** Ateşböceği. *Yeraa cunban,* (kalem oynatan) yazı yazan.

**yeraazen,** *F. s.* [Yeraa-zen] Kalem oynatan, yazan.

**yerbu',** *A. i.* Tarla sıçanı [ç. **Yerabi**],

**yerhamükâllah,** *A. c.* «Tanrı sana merhamet etsin» anlamında dua.

**yerkan,** *A. i.* Sarılık hastalığı. Ekine vuran sap hastalığı.

**yerlig,** *F. i.* Türkçe yarlığ sözünden. Ferman, buyruk. *Yerlig-i beliğ,* padişah buyruğu.

**ye's,** *A. i.* Umutsuzluk. Umut kesme.

**yesag,** *F. i.* **1.** Yasak. **2.** Kanun, nizam.

**yesar,** *A. i.* **1.** Sol. **2.** Zenginlik, varlık, genişlik.

**yesaret,** *A. i.* **1.** Zenginlik. **2.** Kolaylık.

**ye'saver,** *F. s.* [Ye's-aver] Ümitsizlik verici, veren.

**yesir,** *A. s.* [Yüsr'den] **1.** Kolay. **2.** Az.

**yesr,** *A. i.* Kolay, kolaylık.

**Yesrib,** *A. i.* Medine şehri.

**yeşb,** *A. i.* yağmur taşı.

**yeşem, yeşim,** *F. i.* Yağmurtaşı.

**yetami,** *A. i.* [Yetim ç.] Babaları ölmüş çocuklar.

**yetim,** *A. s., i.* **1.** Tek, eşsiz. **2.** Babası, yahut babası, anası ölmüş çocuk. *Yetim-üt-tarafeyn,* baba ve anası ölmüş çocuk; *dürr-i yetim,* büyük taneli, eşsiz inci.

**yetime,** *A. s., i.* **1.** Yetim kız. **2.** Eşsiz. *Yetimet-üd-dehr,* emsalsiz inci.

**yevakit,** *A. i.* [Yakut ç.] Ya-

kutlar. *Dürer ü yevakît,* inciler ve yakutlar.

**yevm,** *A. i.* **1.** Yirmi dört saatlik zaman, gün. **2.** Gündüz. *Yevm-i kameri,* ayın; *-nücumî,* bir yıldızın; *-şems,* güneşin meridyene iki kez gelmesi arasındaki zaman; *-şekk,* ramazan ayının ispatlanamayan günü; *yevm-üc- cem', -cevab, -ceza, yevm-üd-din, yevm-ül-ahd, -feza'ül-ekber, -haşr, -hisab, ivaz, -karar, -karia, -kıyam, -kıyame, -mev'ud -miad, -misak, -mizan, -va'd, -vakıa, yevm-üs-sual,* kıyamet günü. Bunlardan, çoğu Fars kuralıyle *yevm-i kıyam, yevm-i misak* tarzında da kullanılır. *Yevmen feyevma,* günden güne, gittikçe; *yevmen min-el-eyyam,* günlerden bir gün; *fi yevmina,* günümüzde, *külle yevmin,* her gün [ç. **Eyyam**].

**yevmi, yevmiyye,** *A. s.* Gündelik. *Yevmî gazete, ceride-i yevmiyye,* gündelik gazete.

**yevmiyye,** *A. i.* **1.** Bir günlük, iş için verilen ücret. **2.** Günlük olayları günü gününe kaydetmeye mahsus defter.

**yez, yiz,** *F. i.* Bk. YİZ.

**Yezdan,** *F. i.* **1.** (Zerdüşt dininde) Hayır ilâhı. **2.** Tanrı.

**yezdanî,** *F. s.* Tanrıya ait, Tanrı ile igili.

**Yezdcürd,** *A. i.* Eski Fars hükümdarlarından Behram Gûr'un babası, Nuşrevan'ın torunu.

**Yezidî,** *A. s., i.* Musul taraflarında ve Kürtler arasında yaygın bir mezhep. Bu mezhep adamı.

**yiz,** *F. i.* **1.** Bağ. **2.** Duvar yapılmış dikenli çalı.

**Yunus,** *A. i.* Beni İsrail peygamberlerinden. Bir balık tarafından yutulup yine sağ çıkmakla ün almıştır.

**Yusuf,** *A. i.* Beni İsrail'den Yakup peygamberin oğlu olup kardeşleri tarafından kuyuya atılıp, Mısır'da köle diye satılan ve sahibinin karısı bulunan Zeliha'nın, sevgisine karşılık vermediği için zindana atılan, Mısır hükümdarının rüyasını yorumlamakla zindandan çıkıp Mısır'ın idaresi başına geçen ünlü peygamber. Güzellik sembolü. Yusuf ile Züleyha vakası. Kur'an'da anlatıldığı gibi Doğu yazarlarının önemli konularından biri olmuştur.

**yuz,** *F. i.* Kaplanı andırır yırtıcı bir hayvan, pars.

**yuze,** *F. s.* Yüzsüz, edepsiz dilenci.

**yübuset,** *A. i.* Kuruluk.
**yümn,** *A. i.* Uğur, mut, bereket.
**yümnâ,** *A. s.* Sağ taraf.
**yümnî, yümniyye,** *A. s.* Uğurla ilgili.
**yümum,** *A. i.* [Yemm ç.] Denizler.
**yüsr,** *A. i.* **1.** Kolaylık, rahat. **2.** Zenginlik.
**yüsra,** *A. i.* Sol taraf.
**yüsret,** *A. i.* Kolaylık, rahat.
**yüsür,** *A. i.* Kolaylık.
**yüus,** *A. i.* [Ye's ç.] Yeisler. Umutsuzluklar.

# Z

**z,** Arap elifbesinin dat harfinden bazıları ile zel, ze harflerini karşılar.

**za,** *A. zın.* Sahip, malik anlamıyle ve «zi, zu» şekilleriyle kullanılır. Tarihte zilkade ayına işarettir.

**-za,** *A. s.* Bu, şu anlamıyle bazı Arapça kelimelerle bileşik olarak bulunur. *Badeza,* bundan sonra; *hakeza,* bunun gibi, yine; *keza,* böyle, böylece.

**-zâ,** *F. s.* Doğuran anlamıyle bileşik kelime meydana getirir. *Nadirezâ,* nadir şey meydana getiren; *suhanzâ,* söz doğuran.

**zaaf, za'f,** *A. i.* Arıklık, kuvvetsizlik. *Zaaf-i pîrî,* yaşlılıktan gelen kuvvetsizlik; *zaaf-i basar,* miyopluk.

**zaafir,** *A. i.* [Za'feran ç.] Safranlar.

**zaamet, ziamet,** *A. i.* Osmanlılar zamanında sipahilere verilen en büyük timar.

**zâbıta,** *A. i.* **1.** Şehir güvenliğini sağlamakla görevli esenlik örgütü **2.** Kural, bağ [ç. **Zavabit**].

**zabıtname,** *F. i.* [Zabıt-name] Bir toplantı veya mahkemenin görüşülen, kararlaştırılan şeylerini saptamak üzere düzenlenen resmî yazı. Tutanak.

**zabi,** *A. i.* Karaca. Ahu.

**zâbih,** *A. s.* [Zebh'ten] Boğazlayan. Boğazlayıp kesen.

**zâbit,** *A. i.* Askerde erlere komuta eden ve kendilerini yöneten rütbeli asker.

**zâbitan,** *F. i.* [Zâbit ç.] Zâbitler. *Zâbitan-i aklâm,* resmî dairelerde kalem başları.

**zabt,** *A. i.* **1.** Sıkı tutma, iyi tutma. **2.** İdaresi altına alma, kendine mal etme. **3.** Silâh kuvvetiyle bir yeri alma, feth. **4.** Zorla alma. **5.** Anlama, kavrama. **6.** Kaydetme, özetini yazma. *Zabt ü rabt,* düzen, disiplin.

**zabtiyye,** *A. i.* Zaptiye. Tanzimat'tan sonra yurtta güvenlik ve esenlik işleriyle ödevli daireye verilen ad. Bu işle ödevli polis, jandarma. İstanbul'da Zaptiye Nezareti vardı.

**zac,** *A. i.* Demir sulfat. Zaçyağı.

**zacir,** *A. s.* [Zecr'den] Buyuran ve yasak eden.

**zad,** *A. i.* Azık, yiyecek. Kumanya.

**-zad,** *F. s.* Doğma, doğmuş anlamıyle bileşik kelimeler yapar. *Maderzad,* anadan doğma; *melekzad,* melekten doğma; *nevzad,* yeni doğmuş; *perizad,* periden doğmuş.

**zade,** *A. zf.* Çok olsun, artsın anlamına dua sözü. *Zade ömrühu,* ömrü artsın; *zadet fazailühu,* faziletleri artsın.

**zade,** *F, i.* Evlât, oğul [ç. **Zadegân**].

**zade,** *F. s.* Doğmuş, meydana gelmiş anlamıyle kelimeler yapmada kullanılır. *Zade-i tab',* (bir kimsenin) tabiatından meydana gelmiş eseri; *haramzade,* piç; *merdümzade,* insanoğlu; *perizade,* periden doğmuş; *şeyhzade,* şeyhoğlu.

**zadegân,** *F. i.* [Zade ç.] Belirli ve ünlü aileler topluluğu, sınıfı. (XIX. yy.). Fransızca *aristocrates* karşılığı olarak kullanılmıştır.

**zadegi,** *F. i.* Zadelik, tanınmış bir kimsenin çocuğu olma.

**zafer,** *A. i.* **1.** Maksada ulaşma, başarma. **2.** Düşmanı yenme, üstün gelme.

**za'feran,** *A. i.* Safran.

**zaferyab,** *F. s.* [Zafer-yab] Başarı gösteren, isteğine erişen. Üstün gelen.

**za'fiyyet,** *A. i.* Zayıflık. Güçsüzlük.

**zag,** *F. i.* Karga.

**zagan,** *F. i.* [Zag ç.] Kargalar.

**zagbece,** *F. i.* Karga yavrusu.

**zagçeşm,** *F. s.* [Zag-çeşm] Mavi gözlü. Uğursuz.

**zahair,** *A. i.* [Zahire ç.] Zahireler.

**zahib,** *A. s.* [Zehab'dan] **1.** Gidici, giden. **2.** Bir fikir veya sanıya uyan, kapılan.

**zahid, zahide,** *A. s., i.* [Zühd'den] Din emirlerine aşırı bağlı, bütün düşüncesi bu emirlerin yerine getirilmesi olan. Çoğu zaman bu konuda aşırılığı beğenmemekle kaba sofuluk ve hattâ biraz da gösteriş olduğu anlamıyle kullanılarak böyleleri hafifsenmiştir [ç. **Zühhad**].

**zahidane,** *A. zf.* Zahitlere yakışır surette.

**zâhif,** *A. s.* Yılan gibi karnı üzerine sürünerek yürüyen, sürüngen.

**zahif,** *F. s.* Kibirli.

**zahife,** *A. i.* Yılan gibi karnı üzerine sürünerek yürüyen hayvan.

**zahil,** *A. s.* [Zühul'den] İhmal eden, unutan.

**zahîr,** *A. i.* İç ağrısı.

**zahir,** *A. s.* Semiz. Tavlı ve bol olan.

**zahir,** *A. s.* Parlak. *Nücum-i zahire,* parlak yıldızlar.

**zahir, zahire,** *A. s.* Taşkın, coşkun (deniz). *Bahr-i zahir,* coşkun deniz.

**zâhir, zâhire,** *A. s.* [Zuhûr' dan] Meydanda olan. Açık, belli, görünür.

**zâhir, zahire,** *A. s.* Bir şeyin dış görünüşü. Meydanda olan sureti.

**zahîr,** *A. s.* [Zahr'dan] Arka çıkan, yardımcı.

**zâhirbîn,** *F. s.* [Zâhir-bîn] Bir şeyin yalnız dışına bakan, görünüşe bakan.

**zahire,** *A. i.* Vaktinde harcanmak için ambara konup saklanan yiyecek.

**zahiri, zahiriyye,** *A. s.* Dıştan görünen. Meydanda olan.

**zahiriyyat,** *A. i.* Dış görünüşler.

**zâhirperest,** *F. s.* [Zahir-perest] Göze görünecek taraflara dikkat edip iç yüze aldırış etmeyen.

**zahm,** *F. i.* Yara. *Zahm-i çeşm,* (göz yarası) göz değmesi.

**zahmdar,** *F. s.* [Zahm-dar] Yaralı.

**zahme,** *F. i.* **1.** Vurma. **2.** Yara. **3.** Saz çalacak alet. **4.** Üzengi kayışı.

**zahmet,** *A. i.* **1.** Sıkıntı, rahatsızlık. **2.** Zor, güç. **3.** Yorgunluk.

**zahmhorde,** *F. s.* [Zahm-horde] **1.** Vurulmuş, çarpılmış. **2.** Yaralı.

**zahmkâr,** *F. s.* [Zahm-kâr] Yaralayan, yaralayıcı.

**zahmnak,** *F. s.* [Zahm-nak] Yaralı.

**zahmzede,** *F. s.* [Zahm-zede] Yaralı.

**zahr, zahır,** *A. i.* **1.** Arka, sırt. **2.** Kâğıt ve sairenin arka tarafı, gerisi. *Kuvve-i zahr, kuvvet-üz-zahr,* arkada olan yardımcı kuvvet, arkalayan, arkayı tutan.

**zaid,** *A. s.* [Ziyade'den] **1.** Artan, arttırılan. **2.** Fazla, gereksiz. **3.** (Mat.) Artı [ç. **Zevaid**].

**zaif, zaife,** *A. s.* [Zaaf'tan] **1.** Güçsüz. **2.** İtibarsız, kuvvetsiz. Gevşek. **3.** Arık, lağar.

**zaik,** *A. i.* [Zevk'ten] Tadan, lezzet duyan.

**zaika,** *A. i.* [Zevk'ten] Tatma. Tadım.

**zail, zaile,** *A. s.* [Zeval'den] **1.** Sona eren, sürekli olmayan. **2.** Geçen, geçmiş olan.

**zâim,** *A. s.* Zeameti olan.

**zaîm,** *A. i.* [Zeamet'ten] **1.** Zeamet sahibi. **2.** Kefil [ç. **Zuama**].

**zair,** *A. s.* [Ziyaret'ten] Ziya-

ret eden, görmeye. hatır sormaya giden.

**zakir,** *A. s.* [Zikr'den] Zikreden. Tekke hanendesi.

**zakire,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *Mémoire* (Bellek) karşılığı (XX. yy.).

**zakkum,** *A. i.* **1.** Yemişi acı bir çeşit ağaç. **2.** Cehennemde yetişen bir ağaç.

**Zal,** *F. i.* «Yaşlı, ak sakallı adam» anlamında olan bu kelime eski Fars kahramanlarından ünlü pehlivan Rüstem'in babasının adıdır.

**zal,** *A. i.* Arapça «zal-i muceme» denilen harfin adı. Türkçede «dal ze'si» de denirdi.

**zalâl,** *A. s.* Gölge eden. Gölgesi olan.

**zalâm,** *A. i.* **1.** Karanlık. **2.** Haksızlık.

**zalîl,** *A. s.* [Zill'den] Koyu gölgeli.

**zalim,** *A. s.* Haksızlık eden, zulmeden [ç. **Zaleme**].

**zalimane,** *F. s., zf.* Zulümle yapılan. Zalim insana yakışır biçimde.

**zalimîn,** *A. i.* [Zalim ç.] Zalimler.

**zalûm,** *A. s.* Aşırı zalim olan.

**zam, zamm,** *A. i.* **1.** Katma, ekleme. **2.** Arttırma, fazla olarak verme. **3.** (Arap. gr.) Bir harfin mazmum (yani o diye) okunması.

**zamaim,** *A. i.* [Zamime ç.] Ekler, arttırmalar.

**zamair,** *A. i.* [Zamir ç.] Zamirler.

**zaman, zeman,** *A. i.* Zaman, *Zemin ü zaman,* münasebet, uygun düşürme. *Hemzaman.*

**zaman,** *A. i.* **1.** Kefil olma, kefalet. **2.** Bir şeyin mislini veya değerini vermek üzere zarara karşı kefil olma.

**zamanî,** *A. s.* Zamanla ilgili.

**zamile,** *A. i.* Küçük yük. Yük hayvanı.

**zamime,** *A. i.* Zammedilmiş, eklenmiş şey.

**zâmın,** *A. s.* [Zaman'dan] Kefil olan. Tazmin edici.

**zamîn,** *A. s.* [Zaman'dan] Tazmin eden, kefil olan.

**zamir,** *A. i.* **1.** İç. Her şeyin iç yüzü. **2.** Yürek, vicdan. **3.** (Gra.) Bir ismin yerini tutan kelime. *Levh-i zamir,* içteki (gönüldeki) levha.

**zamm,** *A. i.* Bk. **ZAM**.

**zamme,** *A. i.* Ötrü denen ve «v» yazılıp, o, ö, u, ü okunan Arap harfleri harekesi. *Zamme-i makbuza-i hafife,* ü sesi; *-makbuze-i sakile,* u sesi; *-mebsutai hafife,* ö sesi; *-mebsutai sakile,* o sesi veren v harfi.

**zan, zann,** *A. i.* **1.** Sanma, sanı. **2.** Şüphe, kesin bilmeme. **3.** Şüphe, işkil. *Zann-i galib,* kuvvetli, gerçeğe en yakın zan; *hüsn-i zan,* iyi fikir besleme; *su-i zan,* kötü fikir besleme, kötü sanma [ç. **Zunun**].

**zanbak,** *A. i.* Zambak.

**zâni, zâniye,** *A. s.* [Zina'dan] Zina eden erkek veya kadın.

**zank, dank,** *A. s.* Darlık, sıkıntı.

**zann,** *A. i.* Bk. ZAN.

**zannî,** *A. s.* Zanna ait, zan ile ilgili.

**zanniyyat,** *A. i.* [Zannî ç.] Zanna ait şeyler. Asılsız şüpheler, tereddütlü sanmalar.

**zanu,** *F. i.* Diz.

**zanubezanu,** *F. s.* Diz dize.

**zanubezemin,** *F. s.* [Zanu-bezemin] Dizçöken.

**zanuzede,** *F. s.* [Zanu-zede] Diz çökmüş.

**zanuzen,** *F. s.* [Zanu-zen] Diz çökmüş.

**zâr,** *F. i.* **1.** Sesle ağlama, inleme. **2.** Zayıf, dermansız. *Zâr zâr,* sesle ağlaya ağlaya, yanık yanık.

**zâr,** *F. s.* Sesle ağlayan, inleyen. *Âşık-i zâr, bülbül-i zâr, dil-i zar,* inleyen, sızıldayan âşık, bülbül, gönül.

**-zar,** *F. e.* İsim olan kelimelere eklenerek yer bildirir. *Bağzar, çemenzar, gonce zar, gülzar, harabezar. luldzar, kârzar, lâlezar, sayezar, sengzar,* Bk.

**zaraat, daraat,** *A. i.* Alçalma, kendini küçültme.

**zarafet,** *A. i.* Naziklik, incelik. Davranış ve söyleyiş, giyim kuşam inceliği. (Ed. Ce.):

*Zarafet-i müstesna muvafık-i zarafet*
*-nadire nokta-i zarafet*
*ihtiyac-i zarafet zevk-i zarafet*

**zaragım,** *A. i.* [Zırgam ç.] Aslanlar.

**zaraif,** *A. i.* [Zarife ç.] Zarif, ince şeyler.

**zarar,** *A. i.* Ziyan, eksiklik. Kayıp.

**zarardide,** *F. s.* [Zarar-dide] Kayba, ziyana uğramış.

**zarb, darb,** *A. i.* **1.** Vurma, dövme. **2.** Maden üzerine para damgası vurma. **3.** (Mat.) Çarpma. **4.** Dikme, kurma. **5.** Kudret.

**zarbhane,** Bk. DARBHANE.

**zarf,** *A. i.* **1.** Kab, kılıf, mahfaza. **2.** Mektupların içine konduğu kâğıt kap. **3.** (Gra.) Yer ve zamanı gösteren kelime.

**zarfiyyet,** *A. i.* Bir kelimenin zarf olma hali, bu halde kullanılması.

**zarî'**, *A. s., i.* [Zer'den] Ekin eken, çiftçi.

**zarî,** *F. i.* Ağlayıp sızlanma.

**zarif, zarife,** *A. s.* Nazik, ince, beğenilir tavır ve edalı, güzel, yakışıklı kimse.

**zarih, darih,** *A. i.* Mezar.

**zarr,** *A. s.* Zarara sebep olan.

**zarr, darr,** *A. i.* Zarar, ziyan.

**zarra, darra,** *A. i.* Bk. DARRA.

**zarta,** *A. i.* Osuruk.

**zarurât,** *A. i.* [Zaruret ç.] Zaruretler, zorunluluklar.

**zarure, zaruret,** *A. i* **1.** Çaresizlik. **2.** Yoksulluk, fakirlik. **3.** Yasak bir şeyin yapılmadığı halde ölüm veya ölüme yakın durum. *Bizzarure,* çaresiz, ister istemez.

**zarurî, zaruriyye,** *A. s.* İster istemez olacak olan mecburi iş. *Emr-i zarurî,* ister istemez olacak iş; *ihtiyacat-i zaruriyye,* yaşatma için mutlaka gerekli olan şeyler.

**zaruriyyat,** *A. i.* [Zarurî ç.] Mutlaka olan ve yapılan şeyler.

**zat,** *A. i.* **1.** Kendi. **2.** Asıl, öz, cevher. **3.** Saygıdeğer, sayılır kimse. *Zat-i âlileri,* sen veya o; *zat-ül-beyn,* iki veya daha çok kimse arasındaki ilişki; *zat-üs sudur,* yürekte gizli olan şeyler; *bizzat,* kendisi; *hadd-i zatında,* aslında, sonradan değil; *ism-i zat,* zat bildiren isim.

**zat,** *A. s.* **1.** Sahip, malik (Kadın), -li. **2.** Birçok hekimlik, botanik ve zooloji terimlerinde hastalık ve -li, -giller anlamıyle bulunur. *Zat-ül-cenb,* yan zarı yangını; *zat-ül-ercül-ül-batnıya,* karından bacaklılar; *zat-ül-ercül-üc-cezriye,* kökten bacaklılar; *zat-ül-fil ka-teyn,* iki çenekliler; *zat-ül-hareke,* otomatik; *zat-ül-ilkah-i lıafiyye,* çiçeksiz bitkiler; *zat-ül-kasabat,* trakeliler. *Zat-ül-kürsi, Kasyope* (Cassiopée) takımyıldızı; *zat-ür-rie,* akciğer yangısı; *zat-üs-sedaya,* memeliler (XIX. yy.); *zat-üz-zevc.* kocalı (kadın).

**zaten,** *A. zf.* Normal ve yaradılıştan olan, olarak. Kendiliğinden olup yapma olmayarak.

**zatî, zatiyye,** *A. s.* **1.** Cevhere, asla ait olan, sonradan olmayan. **2.** Bir kimsenin kendine, şahsına mahsus olan, özel. *Muamelât-i zatiyye,* zat işleri.

**zatiyyat,** *A. i.* Zata, şahsa ait işler (XIX. yy.). Şahsiyat (XX. yy.).

**zavabıt,** *A. i.* [Zabıta ç.] Kurallar, nizamlar, usuller. *Za-*

*vabıt-i idare,* idare nizamları; *nahviyye,* sentaks kuralları.

**zavahir,** *A. i.* [Zâhir ç.] Bir nesne veya kimsenin meydanda olan görünür tarafları.

**zaviye,** *A. i.* **1.** Köşe, bucak. **2.** Bir sofunun ibadet için çekildiği tenha yer. **3.** Küçük tekke. **4.** (Mat.) Açı [ç. **Zevaya**].

**zaya',** *A. i.* Bk. ZİYA.

**zay'a,** *A. i.* **1.** Yapısı olmayan arsa. **2.** Geliri olan yapı. **3.** Tarla, çiftlik.

**zayf,** *A. i.* Konuk. Çağırılmış kimse.

**zayi',** *A. s.* [Ziya'dan] Elden çıkan, kaybolan. Yitik.

**zayiat,** *A. i.* [Zayi ç.] Kayıplar, yitikler.

**zayiçe,** *F. i.* [Zeyç'ten] Yıldızların belli bir vakitteki yer ve durumunu gösterir cetvel.

**zeab,** *A. i.* [Zi'b] (Yırtıcı) Kurtlar.

**zebad,** *A. i.* **1.** Kalemiş yağı. **2.** Mis kedisi.

**zeban,** *F. i.* Dil. *Ateşzeban,* Bk. *düzeban,* iki ağızlı, iki dilli; *terzeban,* Bk.

**zebanaver,** *F. s.* [Zeban-aver] Dile getirme, bol söyleme.

**zebandıraz,** *F. s.* [Zeban-dıraz] Dil uzatan, atıp tutan.

**zebane,** *F. i.* **1.** Terazi gibi kimi aletlerin dili andıran parçaları. **2.** Alev, yalın.

**zebanekeş,** *F. s.* [Zebane-keş] Alevli, alevlenen.

**zebani,** *A. i.* Cehennemlikleri cehenneme atmaya memur melek.

**zebaniyan,** *F. i.* Zebaniler.

**zebanzed,** *F. s.* [Zeban-zed] **1.** Dil persengi. **2.** Alışılmış, kullanışlı, yayılmış (söz).

**zebayih,** *A. i.* [Zebiha ç.] Kurbanlar. Kurbanlık hayvanlar.

**zebb,** *A. i.* Kovmak.

**zebed,** *A. i.* Köpük [ç. **Ezbad**].

**zeber,** *F. s.* Üst. *Zir ü zeber,* alt üst.

**zeberced,** *A. i.* Zümrütten daha açık yeşil renkte bir süs taşı.

**zeberdest,** *F. s.* [Zeber-dest] Eli üstün. Âmir, hâkim.

**zebh,** *A. i.* **1.** Boğazlama, kesme. **2.** Kurban kesme. **3.** Baş ile boyun arasındaki eklemi kesme, ayırma.

**zebhiyye,** *A. i.* Kasapların kestikleri hayvanlardan alınan vergi.

**zebib,** *A. i.* Kuru üzüm.

**zebîh,** *A. s.* [Zebh'ten] Kesilmiş veya kesilecek kurban.

**zebiha,** *A. i.* **1.** Kurbanlık hayvan. **2.** Boğazlanan hayvan.

**zebun,** *F. s.* Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.

**zebanî,** *F. i.* Zayıflık.

**zebunküş,** *F. s.* [Zebun-küş] Kendinden zayıfa acımayan, kendinden zayıfa gücü yeten.

**zebur,** *A. i.* **1.** Kitap. **2.** Mektup **3.** (*ö. i.*) Davut peygamberin kutsal kitabı.

**zeccac,** *A. s.* [Zücac'dan] Camcı, şişe ve cam yapan.

**zecr,** *A. i.* **1.** Yasak etme, yaptırmama. **2.** Zorlama, zorla yaptırma. **3.** Angarya işletme. **4.** Eziyet. Sıkma.

**zecren,** *A. zf.* Zorlayarak, zorla. Ceza olarak.

**zecriyye,** *A. i.* Alkollü içkiler vergisi.

**zed,** *F. i.* Vurma, dövme. *Zed ü hord,* savaş.

**-zed,** *F. s.* «Vuran, vurucu» anlamıyle tamlamalar yapılmada kullanılır. *Güşzed, zebanzed,* Bk.

**zede,** *F. s.* «Vurulmuş, uğraşmış, yakalanmış» anlamıyle tamlamalar meydana getirmede kullanılır. *Âfetzede, belâzede, harikzede, kazazede, musibetzede, serzede, sevdazede,* Bk.

**-zedegân,** *F. s.* [-zede ç.] Bk. -ZEDE.

**zeferat,** *A. i.* [Zefir ç.] Soluk almalar.

**zefir,** *A. i.* Nefes verme.

**zegan,** *F. i.* Çaylak.

**zehab,** *A. i.* **1.** Gitme. **2.** Bir fikir ve sanıya uyma. Sapma. Bir fikir veya sanıda bulunma. *İyabü zehab,* gidip gelme.

**zehadet,** *A. i.* Zahitlik.

**zeharif,** *A. i.* [Zuhrüf ç.] Yalancı süsler.

**zeheb,** *A. i.* Altın. *Eb-üz-zeheb,* altın babası, çok zengin insan.

**zehebî,** *A. s.* Altından yapılma veya altınla ilgili.

**zehhar,** *A. i.* Çok taşkın, coşkun (Deniz).

**zehiy,** *F. ü.* Ne güzel! Ne mutlu! anlamında ünlem. Alay için de kullanılır.

**zehr,** *F. i.* Zehir, ağı. (Ed. Ce.):

*Zehr-i bürudet -memat*
*-hakikat -tekaza*

**zehr, zehre,** *A. i.* Çiçek.

**zebra',** *A. i.* Yüzü pek parlak olan.

**Zehra,** *A. i.* Muhammet peygamberin kızı Fatma'nın lakabı: *Fatımat-üz-Zehra.*

**zehrâb,** *F. i.* [Zehr-âb] Acı su.

**zehrâbe,** *F. i.* Acı, zehir gibi su. (Mec.) Acılık, acı, kaygı.

**zehralûd,** *F. s.* [Zehr-alûd] Zehirli. Zehir gibi.

**zehramiz,** *F. s.* [Zehr-amiz] Zehirli. Acı.

**zehrbar,** *F. s.* [Zehr-bar] Zehir yağdıran, pek acı.

**zehre, zehr,** *A. i.* Çiçek. [ç. **Ezhar**].

**zehre,** *F. i.* **1.** Öd, safra. **2.** Yiğitlik, yüreklilik.

**zehreçak,** *F. s.* [Zehre-çak] Ödü kopmuş, korkak.

**zehredar,** *F. s.* [Zehre-dar] Yiğit, yürekli.

**zehreterak,** *F. s.* [Zehre-terak] Ödü kopmuş, çok korkmuş.

**zehrhand,** *F. i.* [Zehr-hand] Acı gülme.

**zehrîn,** *F. s.* Zehir gibi, acı.

**zehrnak,** *F. s.* [Zehr-nak] Zehirli, ağılı.

**zeir,** *A. i.* Aslan kükremesi.

**zekâ',** *A. i.* Zihin keskinliği. Çabuk anlama.

**zekâ',** *A. i.* (R sesi ile) Saflık, duruluk. Hal düzgünlüğü.

**zekan,** *A. i.* İki çene kemiğinin birleştiği nokta. *Çah-i zekan,* çene çukuru.

**zekât,** *A. i.* İslâmın beş şartından biri, mal ve paranın paklığını ve helâllığını sağlamak için kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması.

**zekâvet,** *A. i.* Zekâ. Zekilik.

**zeker,** *A. i.* **1.** Erkek. **2.** Erkeklik organı.

**zeki, zekiyye,** *A. s.* Zihni keskin, çabuk anlayışlı.

**zeki, zekiyye,** *A. s.* (R sesi ile) [Zekâ'dan] Temiz, halis. Hali temiz olan kimse.

**zel,** *A. i.* Bk. ZELL.

**zelak, zelka,** Bk. ZELKA.

**zelâzil,** *A. i.* [Zelzele ç.] Yer depremleri.

**zelâzil,** *A. i.* [Zilzil ç.] Uzun etekler.

**Zeliha,** *A. i.* Bk. ZÜLEYHA.

**zelil,** *A. s.* [Zillet'ten] Hor, hakîr, alçak.

**zelka, zelak,** *A. i.* Sürçme, kayma. *Zelka-i kadem,* ayak sürçmesi.

**zell, zelle,** *A. i.* **1.** Ayak sürçme, kayma. **2.** Yanılma, yanlış [ç. **Zellât**].

**zellât,** *A. i.* [Zelle ç.] **1.** Suçlar, günahlar. **2.** Ayak sürçmeler. hatalar.

**zelzal, zilzal,** *A. i.* Deprem.

**zelzele,** *A. i.* Yer depremi.

**zem,** *A. i.* Bk. ZEMİN.

**zemaim,** *A. i.* [Zemime ç.] Kötü haller, şeyler.

**zemane,** *A. i.* **1.** Devir. **2.** Şimdiki zaman. **3.** Baht, talih, felek.

**zemherir,** *A. i.* Karakış.

**zemîm, zemîme,** *A. s.* [Zemm'den] Kötü, beğenilmeyecek.

**zemime,** *A. i.* [Zemm'den] Zemmedilmeye, yerilmeye lâyık şey. Kötü hal, davranış.

**zemin,** *F. i.* **1.** Yeryüzü. **2.** Üzerinde nakışlar bulunan bir şeyin asıl rengi. **3.** Tarz, eda. **4.** Konu, tema. *Zemin ü*

*zaman,* yer ve konu uygunluğu, münasebet; *nevzemin,* yeni yolda, yeni üslupta; *rûy-i zemin,* yeryüzü; *taht-ez-zemin,* yer altı; *zir-i zemin,* yer altı, yerin dibi. (Ed. Ce.):

*Zemin-i cidal -mütalâa*
*-izdivac -tatbik*
*-mekal -zevk*
*-muhakeme*

**zeminbus,** *F. i.* [Zemin-bus] Yer öpme.

**zeminbusî,** *F. i.* [Zemin-busî] Yer öpmeklik.

**zemindar,** *F. i.* [Zemin-dar] Vali, hâkim.

**zemistan,** *F. i.* Kış.

**zemm, zem,** *A. i.* Birinin kötülüğünü söyleme. Ayıplama, yerme, çekiştirme.

**zemmam,** *A. s.* [Zemm'den] Çok zemmeden, çekiştiren, fassal, dedikoducu.

**Zemzem,** *A. i.* Kâbe yanında ünlü bir kuyu. *Âb-i Zemzem.* Zemzem kuyusu suyu; *bi'r-i Zemzem, çah-i Zemzem.* Zemzem kuyusu.

**zemzemat,** *A. i.* [Zemzeme ç.] Irlamalar, nağmeli sesler.

**zemzeme,** *A. i.* Ezgili ses. Terennüm, teganni. Davut'un Mezamir'ini, yahut Makamat-i Zend'i okuyanların teranesi. (Ed. Ce.):

*Zemzeme-i -ruya*
*duradır -saadet*
*-mestiâver*

**zen,** *F. i.* Kadın. *Pirezen,* kocakarı.

**-zen,** *F. s.* **1.** Vuran, çalan. **2.** Kesen. **3.** Basan. **4.** Atan; anlamlarıyle tamlamalar yapmada kullanılır. *Destzen,* el vuran, el uzatan; *handezen, lâfzen,* Bk; *nârazen,* nara atan; *rehzen,* yol kesen, eşkıya; *sikkezen,* madenden para kazanan, para basan; *şemşirzen,* kılıç çeken, kılıç çalan. (Ed. Ce.):

*handezen maştezen*
*kahkahazen nalişzen*
*mevzen*

**zenabîl,** *A. i.* [Zenbil ç.] Zembiller.

**zenabir,** *A. i.* [Zenbur ç.] Eşek arıları.

**zenadik, zenadıka,** *A. i.* [Zındık ç.] Zındıklar.

**zenah, zenahdan,** *F. i.* Çene. *Çah-i zenahdan,* çene çukuru.

**zenan,** *F. i.* [Zen ç.] Kadınlar. *Mekr-i zenan,* kadınlar hilesi.

**-zenan,** *F. s.* Vurarak anlamıyle tamlamalar meydana getirir. *Ta'nezenan,* söverek.

**zenane,** *F. s.* Kadına mahsus, kadın işi.

**zenanir,** *A. i.* [Zünnar ç.] Zünnarlar.

**zenb,** *A. i.* Günah, suç, kabahat.

**zenbak,** *A. i.* Zambak.

**zenbil,** *A. i.* Zembil.

**zenbur,** *F. i.* Arı.

**zenc,** *A. i.* Kara, siyah.

**zencar,** *A. i.* Bakır pası çeşidinden göztaşı.

**zencebil,** *A. i.* **1.** Zencefil. **2.** Şarap.

**zenci, zenciyye,** *A. s., i.* Afrikalı, kara ırktan. Kara adam, Sudanlı.

**zencir,** *F. i.* Zincir.

**zencirbend,** *F. s.* [Zencir-bend] Zincirle bağlı, pırangaya vurulmuş.

**zend,** *A. i.* **1.** Çakmak demiri. **2.** Bilek kemiği.

**Zend,** *F. i.* Mecusî dinini kurmuş olan Zerdüşt'ün bıraktığı kitap. Eski Fars dili. *Zendavesta.*

**zendeka,** *A. i.* Tanrıyı, ahreti, haşrı yadsıma, inkâr etme. Dinsiz olma.

**zendost,** *F. s.* [Zen-dost] Kadınlardan hoşlanan, zampara.

**zeneb,** *A. i.* Kuyruk. *Zuzeneb,* kuyruklu.

**zeneh, zenehdan,** *F. i.* Çene. *Çah-i zenehdan,* çene çukuru; *sîb-i zenehdan,* yuvarlak çene; elmayı andırır çene.

**zenek,** *F. i.* Küçük kadın.

**zeng,** *F. i.* **1.** Zenc, zenci. **2.** Ceng, pas. **3.** Zil. Çalpara.

**zengâr,** *F. i.* Bakır pası soyundan göztaşı.

**zengî,** *F. i.* Zenci.

**zengül, zengüle,** *F. i.* Çan, çıngırak. Tef pulu. Doğu musikisinde bir makam adı.

**zenne,** *A. i.* [Farsça zenan'dan] **1.** Kadın kısmı. **2.** Kadın rolü yapan erkek. **3.** Kadın işi, kadın eşyası.

**zenpare,** *F. s.* [Zen-pare] Zampara.

**zenperest,** *F.* s. [Zen-perest] Kadına düşkün. Kadın peşinde dolaşır (kimse). [ç. **Zenperestegân**].

**zer',** *A. i.* **1.** Tohum saçma, ekme. **2.** Ekilip bitmiş olan, tahıl. Ekin.

**zer,** *F. s.* Sarı.

**zer,** *F. i.* **1.** Altın. **2.** Akçe, para. **3.** (Tas.) Nöbet, oruç. Çile. *Zer-i mahbub* (eski) yirmi beş kuruş değerinde bir altın para; *-maklûb,* kalp altın; *pute-i zer,* altın potası; *sîm ü zer,* gümüş ile altın.

**zerâb,** *F. i.* [Zer-âb] **1.** Yaldız mürekkep. **2.** Beyaz şarap.

**zeraf,** *F. i.* Zürafa.

**zerari,** *A. i.* [Zürriyyet ç.] Zür-

riyetler. Kuşaklar. Evlât, çocuklar.

**zeravend,** *F. i.* (Bot.) Zeravend.

**zerbaf,** *F. i.* [Zer-baf] Ustufacı. Sırmalı kumaş dokuyan kimse.

**zerbafte,** *F. i.* [Zer-bafte] Sırmalı kumaş. Ustufa.

**zerbeft,** *F. i.* Sırmalı kumaş. Ustufa.

**zerd, zered,** *A. i.* Halka halka örülmüş zırh, savaşçı zırhı.

**zerd,** *F. s.* **1.** Sarı. **2.** Soluk, solgun. *Ruy-i zerd,* sararmış, soluk yüz.

**zerdâb,** *F. i.* [Zerd-âb] **1.** Beyaz şarap. **2.** Safra. **3.** Cerahat, irin.

**zerdalû,** *F. i.* Zerdali.

**zerde,** *F. i.* **1.** Safran ile tatlı olarak pişirilmiş pilâv. **2.** Yumurtanın sarısı. **3.** Safra. *Pilâv zerde,* düğün.

**zerdeçav, zerdeçûb,** *F. i.* Zerdeçal boyası.

**zerdfam,** *F. s.* [Zerd-fam] Sarı renkte, sarı renkli.

**zerdgûş, zerdgûşe,** *F. s.* **1.** Ürkek, korkak. **2.** İkiyüzlü.

**zerdi,** *F. i.* Sarılık. Sarı renkte olma.

**zerduz,** *F. i.* [Zer-duz] **1.** Sırma işleyici. **2.** Sırmalı, kılaptanlı.

**Zerdüşt,** *F. i.* Zerdüşt.

**zerdüşti,** *F. s., i.* Zerdüşt dininde olan kimse. Ateşperest, ateşe tapan. Mecusî.

**zerefşan,** *F. s.* [Zer-efşan] **1.** Altın saçıcı. **2.** Altın kakmalı.

**zerendud,** *F. s.* [Zer-endud] Altın yaldızlı.

**zerger,** *F. i.* [Zer-ger] **1.** Altın işleyen. **2.** Kuyumcu.

**zergeran,** *F. i.* [Zerger ç.] Kuyumcular.

**zergerî,** *F. i.* Kuyumculuk.

**zergûn,** *F. s.* [Zer-gûn] Altın gibi, sarı renkte.

**zerhırid, zerhıride,** *F. s.* [Zerhırid] Satın alınmış (kimse), köle.

**zeri',** *A. s.* Çabuk, kolay. *Mevt-i zeri',* çabuk ölüm.

**zer'i,** *A. s.* Arşın ile ölçülen (şey).

**zerî',** *A. i.* Araya giren, şefaatçi.

**zeria,** *A. i.* Vesile, bahane, fırsat [ç. **Zerai'**].

**zerîn,** *F. s.* Altından veya altına benzer olan.

**zer'iyyat,** *A. i.* Ekim.

**zerk,** *F. i.* İki yüzlülük. Hile.

**zerk,** *A. i.* Şırınga etme.

**zerka,** *A. s.* **1.** (Uygunsuzluğu ile ün almış bir Arap kadının adından) Gök gözlü kadın. **2.** Gök mavisi. **3.** Mavi (göz).

**zerkalûd,** *F. s.* [Zerk-alûd] Riyalı, riya içinde.

**zerkâr,** *F. s.* [Zer-kâr] Altın işleme. Sırma işlenmiş.

**zerkârî,** *F. i.* Altın işlemecilik.

**zerkeş,** *F. s.* [Zer-keş] Altın tel yapıcı, sırmacı.

**zerkfüruş,** *F. s.* [Zerk-füruş] Hileci, iki yüzlü.

**zerkûb,** *F. i.* [Zer-kûb] Altın dövücü. Altın yaprak, sarı yaldız yapan.

**zernigâr,** *F. s.* [Zer-nigâr] Altın ile işlenmiş.

**zernişan,** *F. s.* [Zer-nişan] Kılıç ve başka şeyler üzerine kakma altınla işlenmiş yazı ve başka şeyler.

**zerra',** *A. i.* Ekinci. Çiftçi.

**zerrak,** *A. s.* [Zerk'ten] Ziyade mürayi, iki yüzlü.

**zerrat,** *A. i.* [Zerra ç.] Zerreler.

**zerre,** *A. i.* Pek küçük parça.

**zerrevâr,** *F. s.* Zerre kadar. Çok önemsiz.

**zerşinas,** *F. s.* [Zer-şinas] Altın tanıyıcı, sarraf.

**zerrin,** *F. s.* **1.** Altından yapılmış, altın. **2.** Altın gibi, sarı (Ed. Ce.):

*giysu-yi zerrin*
*pervane-i zerrin*
*zühre-i zerrin*

**zerrişte,** *F. s.* [Zer-rişte] Altın tel. Sırma. Sarı.

**zerşinas,** *F. s.* [Zer-şinas] Altın tanıyan. Sarraf.

**zertâr,** *F. s.* [Zer-târ] Altın tel, sırma. (Mec.) Güneş ışını.

**zertari,** *F. i.* Altın tel veya sırma ile işlenmiş veya dokunmuş.

**zerver,** *F. s.* Altın yaldızlı olan.

**zevacir,** *A. i., ç.* Yasak şeyler.

**zevad,** *F. i.* Azık stoku. *Zad ü zevad,* azıklar.

**zevahif,** *A. i.* [Zahife ç.] Sürüngenler.

**zevahir,** *A. i.* [Zahir ç.] Coşkun denizler.

**zevahir,** *A. i.* [Zühre ç.] Çiçekler.

**zevaib,** *A. i.* [Ze'b ç.] Perçemler, kâküller.

**zevaid,** *A. i.* [Zaide ç.] Ziyade, fazla şeyler.

**zevail,** *A. i.* [Zaile ç.] Baki olmayan, zeval bulucu şeyler.

**zeval,** *A. i.* **1.** Zail olma, sona erme. **2.** Aşağılama, inme. **3.** Bir nesne yerinden ayrılıp geçme. **4.** Güneşin başucunda bulunma zamanı. *Zevalnapezir,* zeval bulmaz; *bizeval,* zevalsiz; *seri-üz-zeval,* çok dayanmayan, çabuk geçen.

**zevali,** *A. s.* Zeval ile ilgili, zevale ait. *Saat-i zevalî,* öğle vaktini esas alan saat.

**zevalpezir,** *F. s.* [Zeval-pezir] Sona eren, geçici olan.

**zevamil,** *A. i.* [Zamile ç.] Küçük yükler. Yük hayvanları.

**zevan,** *F. i.* Zıvana.

**zevat,** *A. i.* [Zat ç.] Zatlar, kimseler.

**zevaya,** *A. i.* [Zaviye ç.] (Geo.) Açılar.

**zevaya,** *A. i.* [Zaviye ç.] Zaviyeler, tekkeler.

**zevb,** *A. i.* Bk. ZEVEBAN.

**zevc,** *A. i.* **1.** Çift. İki şeyden meydana gelen takım. **2.** Bir çiftin her biri, eş. **3.** Koca ve karının her biri [ç. **Ezvac**].

**zevcat,** *A. i.* [Zevce ç.] Kadın eşler.

**zevce,** *A. i.* Kadın eş [ç. **Ezvac, zevcat**].

**zevceyn,** *A. i.* Kadın ile erkek çift.

**zevci, zevciyye,** *A. s.* Karı kocaya ait, karı koca ile ilgili.

**zevciyyet,** *A. i.* Kocalık, karılık. Karı koca hali.

**zeveban,** *A. i.* Erime.

**zevi-,** *A. s.* [Zu ç.] Sahipler.

**zevilerham,** *A. s.* [Zevi-l-erham] Ana (kadın) tarafından akraba.

**zevilbayat,** *A. s.* [Zevi-l-hayat] Canlılar.

**zevilukul,** *A. s.* [Zevi-l-ukul] Akıl sahipleri, insanlar.

**zevk,** *A. i.* **1.** Tatma, tat. **2.** Beş duygudan tat alma duygusu. **3.** İyi ile kötüyü ayırt etme yetisi. **4.** Eğlence, cümbüş. **5.** Alay etme, eğlenme. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *zevk-i ani* | *-zarafet* |
| *-mariz* | *erbab-i zevk* |
| *-nefaisperesti* | *hayat-i zevk* |
| *-nefaset* | *hisseçin-i zevk* |
| *-nefis* | *humma-yi zevk* |
| *-telebbüs* | *zemin-i zevk* |

**zevkıyyat,** *A. i.* Zevke, eğlenceye dair hususlar,

**zevkyab,** *F. s.* [Zevk-yab] Tat alan, zevk alan.

**Zevra,** *A. i.* Bağdat şehri.

**zevrak,** *A. i.* **1.** Kayık. **2.** Mekke'de yapılan ve Zemzem koymaya mahsus kab, ibrik. Zemzem şişesi.

**zevrakçe,** *F. i.* Küçük kayık, sandal.

**zeybak,** *A. i.* Bk. ZİBAK.

**zeyc,** *A. i.* Bk. ZİC.

**zeyf,** *A. i.* Kalp, silik para.

**zeyg,** *A. i.* Yanılma. Şüphe etme.

**zeyl,** *A. i.* **1.** Etek. **2.** Bir nesnenin devamı, altı, eki. [ç. **Ezyal**].

**zeylen,** *A. zf.* Ek olarak, altta.

**zeyliyyat,** *A. i., ç.* Zeyl olarak yazılan şeyler.

**zeyn,** *A i.* Süs.

**zeyrek, ziyrek,** *F. s.* Zeki, anlayışlı, uyanık.

**zeyt,** *A. i.* **1.** Zeytinyağı. **2.** Yağ [ç. **Ezyat, züyut**].

**zeytun,** *A. i.* Zeytin.

**zia,** *A. i.* İşlenir toprak, tarla.

**zıdd,** *A. i.* **1.** Bir şeyin karşılığı, aksi. **2.** Karşıt [ç. **Ezdad**].

**zıddan,** *A. i.* [Zıdd ç.] İki karşıt. *Zıddan-i lâyectemian,* bir yere gelmesi imkânsız iki zıt şey.

**zıddeyn,** *A. i.* İki karşıt şey. *İçtima-i zıddeyn,* iki karşıtın birleşmesi.

**zıddiyyet,** *A. i.* Zıtlık, karşıtlık.

**zı'f, zıf,** *A. i.* Bir şeyin iki katı [ç. **Ez'af**].

**zıfr,** *A. i.* **1.** Tırnak. **2.** Çengel. **3.** Pençe [ç. **Azfar**].

**zîk,** *A. i.* Darlık, sıkıntı. *Zîk-i maaş,* geçim darlığı; *-nefes,* nefes darlığı; *-sadr,* göğüs darlığı.

**zıl,** *A. i.* Bk. ZILL.

**zılâl,** *A. i.* [Zıll ç.] Gölgeler.

**zılalalûd,** *F. s.* [Zılâl-alûd] Gölgeli. (Ed. Ce.):

*Zılâl-i ahval -giryeperver -hamuş* *leyl-i zılal sine-i zıtal*

**zılale,** *A. i.* Gölgelik.

**zılf,** *A. i.* Tırnak [ç. **Azlâf, zuluf**].

**zıll,** *A. i.* **1.** Gölge. **2.** (Mec.) Koruma. Sahip çıkma. *Zıllullah, zıllullah-i fi-l-âlem,* (Tanrı gölgesi, dünyada Tanrının gölgesi) İslâm halifesi.

**zıman,** *A. i.* Olmuş veya olacak bir zarara karşı verilen sağlamlık nesnesi.

**zımn,** *A. i.* **1.** İç taraf. **2.** Açıktan anlatılmayıp öteki sözlerden çıkarılan gizli maksat. **3.** Maksat, istek.

**zımnen,** *A. zf.* Açıktan olmayarak, dolayısıyle.

**zımnî,** *A. s.* Açıktan olmayarak dolayısıyle anlatılan.

**zındık,** *A. s.* Tanrıya ve ahrete inanmayan.

**zınnet,** *A. i.* Cimrilik.

**zırgam,** *A. i.* Arslan [ç. **Zaragın**].

**zırh,** *F. i.* Demirden örme veya dökme savaş elbisesi.

**zırhpuş,** *F. s.* [Zırh-puş] Zırh giyinmiş [ç. **Zırhpuşan**].

**zıya', zeya',** *A. i.* [Zayi'den] Kaybolma. (Felsefe terimlerinin 1915'teki karşılıkları sırasına *a-* öneki için bu söz kullanılmıştır. Ayrıca doğruluğu sağlanmak için de *zeya* şeklinde harekelenmiştir) *Zıya-i elem,* analgie, (analgésie acı yitimi, analjesi); *-hâfıza,* amnésie (bellek yitimi); *-his,* anésthesie (duyum yiti-

mi, anestezi); *-intizam,* ataxie; *-kelâm,* alalie, aphasie (söz yitimi, afazi); *-kıraat,* alexie (okuma yitimi, aleksi); *-mısmar,* amusie; *-şahsiyet,* dépersonnalisation (benlik yitimi); *-şemm,* anosmie (koklama yitimi). *Ziya-i ebedî,* ölme.

**zıya',** *A. i.* [Zay'a ç.] Tarlalar, küçük çiftlikler.

**zi-,** *A. s.* «Sahip» anlamında olarak kelime başlarına katılır. (Ed. Ce.):

| | |
|---|---|
| *zialıenk* | *zimekal* |
| *zifikret* | *ziṣa'ṣaa* |
| *zihicab* | *zivalışet* |
| *zikemal* | *zivekâr* |
| *ziletafet* | |

**ziab,** *A. i.* [Zi'den b. ç.] Kurtlar.

**zi'b,** *A. i.* Kurt. *Dâ-üz-zi'b,* (Kurt hastalığı) Açlık, doymazlık.

**zîb,** *F. i.* Süs.

**zîba,** *F. s.* **1.** Süslü. **2.** Yakışıklı. **3.** Güzel.

**zıbak, zeybak,** *A. i.* Cıva.

**zıbakî, zeybakî,** *A. s.* Cıva ile ilgili. Cıvalı.

**zîbaver,** *F. s.* [Zib-âver] Süslendiren. Süsleyen.

**zibayî,** *F. i.* **1.** Süslülük. **2.** Yakışıklılık.

**zibefza,** *F. s.* [Zib-efza] Süs artıran. Güzelleştiren.

**zîbende,** *F. s.* Yaraşıklı. Yakışıklı.

**zibha,** *A. i.* Kuşpalazı hastalığı.

**zic, zeyc,** *A. i.* Yıldızların yerlerini ve dolaşmalarını göstermek için düzenlenmiş cetvel.

**zida,** *F. s.* Pasını açma, cilâlama.

**zîde, zîdet,** *A. F., i.* «Artsın, çoğalsın, çok olsun» anlamlarıyle dualar yapmada kullanılır: *Zîdet fazluhu,* fazlı, bilgisi çok olsun; *kadrühu,* kadri, itibarı çok olsun; *zîdet fazailühu,* faziletleri çok olsun.

**zifaf,** *A. i.* Gerdeğe girme. *Höcre-i zifaf,* gerdek odası; *leyle-i zifaf,* gerdek gecesi.

**zift,** *A. i.* Çamdan ve madenden çıkarılan yarı katı kara madde.

**zih,** *F. i.* **1.** Kiriş. **2.** Yay kirişi. **3.** Kaytan, şerit. **4.** Kenar çizgisi.

**zihaf,** *A. i.* (Ed.) Manzumelerde vezin zorundan, kelimenin harflerinden birini düşürme veya okumamak üzere yazma.

**zihafat,** *A. i.* [Zihaf ç.] Zihaflar.

**ziham,** *A. i.* Çok adam dar yere sıkışma. Kalabalık, sıkışıklık.

**zihayat,** *A. s.* [Zi-hayat] Yaşar, canlı.

**zihgir,** *F. i.* [Zih-gir] Ok atanların parmaklarına geçirdikleri halka.

**zihn,** *A. i.* Zihin [ç. **Ezhan**].

**zihnen,** *A. zf.* Zihince, zihinde, zihinden.

**zihni, zihniyye,** *A. s.* Zihinle ilgili. Zihne ait. *Hesab-ı zihnî,* (yazmadan) akıldan hesap.

**zihniyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *intellectualisme* karşılığı (XX. yy.).

**zihniyyet,** *A. i.* Düşünce, düşünce yolu (XX. yy.).

**zikıymet,** *A. s.* [Zi-kıymet] Değerli. Kıymetli.

**zikr,** *A. i.* **1.** Anma, hatıra getirme. **2.** Ağza alma, adını söyleme. **3.** Anlatma, ifade etme. **4.** Övme, iyilikle anma. **5.** (Tas.) Tanrı adlarını anma, böylece gerçeğe doğru yönelme. *Zikr-i bilhayr,* hayırla anma; *zikr-i cemîl,* güzelliğini, iyiliğini anma; okullarda beğenilen öğrencilere verilen mükâfat; *ânif-üz-zikr, sâlif-üz-zikr,* yukarıda söylenilen, adı geçen; *halka-i zikr,* dervişlerin bir halka kurarak Tanrı adı söyledikleri topluluk; *ati-yüz-zikr,* aşağıda söylenen [ç. **Ezkâr**].

**zikra,** *A. i.* **1.** Anma, hatırlama. **2.** İbret, örnek. **3.** Mev'ize, öğütleme.

**zilâl,** *A. i.* Zeliller. Hor ve hakir olanlar.

**zilhicce,** *A. i.* Arabî ayların on ikincisi olup onuncu günü Kurban bayramıdır, hacı olma töreni bu ayda yapılır.

**zilka'de,** *A. i.* Arabî ayların on birincisi.

**zillet,** *A. i.* Alçaklık, aşağılık.

**zilyed,** *A. i.* [Zi-l-yed] Sahip.

**zilzal, zelzal,** *A. i.* Deprem, yer sarsıntısı.

**zilzil,** *A. i.* Etek [ç. **Zelâzil**].

**zimam,** *A. i.* Yular.

**zimamdar,** *F. i., s.* [Zimam-dar] Yular elinde olan. İdare eden. Yöneten.

**zimamdaran,** *F. i.* [Zimamdar ç.] İdare edenler, yönetenler.

**zimem,** *A. i.* [Zimmet ç.] Mirînin şahıslardan alacağı.

**zimemat,** *A. i.* [Zimem ç.] Borçlar.

**zimmet,** *A. i.* **1.** Sahip çıkma, koruma zorunda kalma. **2.** Üst, üstte olan şey. **3.** Borç. *Beraet-i zimmet,* (bir suçtan) sıyrılıp kurtulma, temize çıkma; *beri-üz-zimme,* suçsuz, ilişiksiz; *ehl-i zimmet,* bir İslâm devleti uy-

ruğu olan Hıristiyanlar [ç, **Zimem, zimemat**].

**zimmi,** *A. s., i.* [Zimmet'ten] İslâm devleti uyruğu olan Hıristiyan. Haraç veren. Raiyye.

**zîn,** *F. i.* (Binek atına vurulan) Eyer. *Zir-i zîn,* eyer vurma.

**zina',** *A. i.* Kanunsuz çiftleşme. *Veled-i zina,* piç.

**zinab,** *A. i.* [Zeneb ç.] Kuyruklar.

**zinabe,** *A. i.* (Her şeyin) Ardı, arkası.

**zinad,** *A. i.* Çakmak demiri. *Zinad-ül-hacer,* çakmak taşı.

**zindan,** *F. i.* Karanlık, yeraltı hapishanesi. Pek karanlık, sıkıntılı yer.

**zinde,** *F. s.* **1.** Diri, canlı. **2.** Dinç, sağ, sağlam.

**zindebad,** *F. ü.* [Zinde-bad] Yaşa! Sağol!

**zindegân,** *F. i.* [Zinde ç.] Diriler.

**zindegânî,** *F. i.* **1.** Dirilik, hayat. **2.** Yaşayış. Geçim.

**zindegî,** *A. i.* Dirilik, canlılık.

**zinhar,** *F. ü.* Sakın! Aman!

**zinpuş,** *F. i.* [Zin-puş] Eyer örtüsü.

**zir,** *F. s.* Alt, aşağı.

**zîr,** *A. i.* Sazın en ince teli. *Zir ü bem,* sazın en ince ve en kalın teli.

**zira',** *A. i.* Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü. 75 ile 90 santim arasında değişen çeşitleri vardı.

**zira,** *F. e.* Çünkü, şundan ötürü anlamlı edat.

**ziraat,** *A. i.* Tarım.

**zirdest,** *F. i.* [Zir-dest] El altındaki. Ahali.

**zirdestan,** *F. i.* [Zir-dest ç.] El altındakiler. Uyruk.

**zire,** *F. i.* Kimyon.

**zirek,** *F. s.* Bk. ZEYREK.

**zirîn,** *F. s.* Alttaki, aşağıdaki.

**zirnih, zirnik,** *A. i.* Zırnık.

**ziruh,** *F. s.* [Zi-ruh] Canlı.

**zirve,** *A. i.* Dağın en yüksek noktası.

**zişt,** *F. i.* Çirkin.

**zişti,** *F. i.* Çirkinlik.

**ziver,** *F. i.* Süs, bezek.

**ziy,** *A. i.* Dış görünüş, kılık kıyafet. Her sınıfın giyeceği, kıyafeti. *Ziyy-i ulema,* ulema kılığı.

**ziya,** *A. i.* Işık, aydınlık. (Ed. Ce.):

*Aks-i ziya* *emvac-i ziya*
*anât-i ziya* *mazrab-i ziya*

**ziyadar,** *F. s.* [Ziya-dar] Parlak, ışıklı.

**ziyade,** *A. i.* **1.** Artma, çoğalma. **2.** Artan, fazla kalan. **3.** Çok bol. **4.** Aşırı. Artık.

**ziyafet,** *A. i.* Misafir kabul et-

me. Misafire yedirip içirme.

**ziyaî,** *A. s.* Ziya ile ilgili, ziyaya ait.

**ziyan,** *F. i.* Zarar, kazançtan kayıp.

**ziyankâr,** *F. s.* [Ziyan-kâr] Ziyancı, zarar veren.

**ziyaret,** *A. i.* **1.** Birini görmeye, biriyle görüşmeye gitme. **2.** Dua için ve hayır kazanmak için kutsal bir yere gitme. *İade-i ziyaret,* yapılan bir ziyarete karşı görüşmeye gitme.

**ziyaretgâh,** *F. i.* [Ziyaret-gâh] Ziyaret yeri, türbe.

**ziynet, zinet,** *A. i.* Süs.

**zokak,** *A. i.* Sokak [ç. **Ezikka**].

**zor,** *A. i.* Yalan, asılsız iş. *Şahid-i zor,* yalancı şahit.

**zor,** *F. i.* **1.** Güç, kuvvet. **2.** Zorbalık, sıkı. *Zor-i bazu,* kol kuvveti.

**zorbaz,** *F. s.* [Zor-baz] **1.** Kuvvetli, güçlü. **2.** Sert, hoyrat.

**zorkâr,** *F. s.* [Zor-kâr] Zorlayan.

**zormend,** *F. s.* [Zor-mendj Kuvvetli, güçlü.

**zu-, zü-,** *A. s.* Sahip. Arapça kurala göre yapılan tamlamaların belirteni olarak kullanılır. *Zu-erbaat-ül-adla,* (Geo.) dörtgen; *zu-erbaat -ül-vücuh,* (Geo.) dörtyüzlü; *zu-haddeyen,* (Mat.) iki terimli; *zu-hadd-i vahid,* (Mat.) bir terimli; *zu-hudud-i kesire,* (Mat.) çokterimli.

**zu',** *A. i.* Işık. Aydınlık.

**zuabe,** *A. i.* Zülüf, perçem [ç. **Zevaib**].

**zuafa,** *A. i.* [Zaif ç.] Zayıflar. Hastalıktan dermansızlaşmışlar.

**zuama,** *A. i.* [Zaim ç.] Zaimler.

**zud,** *F. s.* Çabuk, hemen olan.

**zufr,** *A. i.* Tırnak [ç. **Azfar**].

**zuhr, zuhur,** *A. i.* Öğle. Öğle zamanı. *Bâd-ez-zuhr,* öğleden sonra; *kabl-ez-zuhr,* öğleden önce; *salat-üz-zuhr,* öğle namazı; *vakt-i zuhr,* öğle zamanı.

**zuhrûf,** *A. i.* Yalancı süs [ç. **Zeharif**].

**zuhûr,** *A. i.* **1.** Görünme, meydana çıkma. **2.** Belli olma. *Nagehzuhur,* ansızın, vakitsiz oluveren; *nevzuhur,* yeni çıkma.

**zuhurat,** *A. i.* [Zuhûr ç.] Umulmadığı halde oluveren, meydana çkan şeyler. Esintiler.

**zuhurî,** *A. i.* Ortaoyununda komik rolünü yapan kimse. *Zuhurî kolu,* ortaoyunu takımı.

**zuhuriyye,** *A. i.* (Fel.) Fransızcadan *émanatisme* karşılığı (XX. yy.).

**zulm,** *A. i.* Zulüm. Haksızlık.

Eziyet [ç. **Mezalim, zulümat**].

**zulma,** *A. s.* Karanlık.

**zulmani,** *A. s.* Karanlıkla ilgili. Karanlığa ait.

**zulmat, zülmat,** *A. i.* ZULÜMAT.

**zulmen,** *A. zf.* Zulüm yaparak, haksızlıkla.

**zulmet,** *A, i.* Karanlık.

**zulümat, zulmat,** *A. i.* [Zulmet ç.] Karanlıklar. Eskiden, en çok bilinmeyen yer parçaları için kullanılırdı. Dünyanın keşfedilmemiş yerleri için söylenirdi. İskender'in Âbıhayat'ı aramak için dolaştığı yerler. *Bahr-i Zulmat,* Atlantik Okyanusu.

**zu'm,** *A. i.* **1.** Sanı, zan. **2.** Şüphe sanı.

**zu'miyyat,** *A. i.* Zanlarla ilgili şeyler.

**zunun,** *A. i.* [Zann ç.] Sanılar, zanlar.

**zurefa,** *A. i.* [Zarif ç.] **1.** Zarif kimseler. **2.** Sevici kadınlar.

**zuruf,** *A. i.* [Zarf ç.] Zarflar.

**zuyuf, duyuf,** *A. i.* [Dayf, zayf ç.] Konuklar, misafirler.

**zuzeneb,** *A. i.* [Zu-zeneb] Kuyruklu.

**zü-, zu-,** *A. s.* Bk. ZU.

**züabe,** *A. i.* **1.** Saç örtüsü. **2.** Yele. *Zuzüabe,* kuyruklu yıldız.

**zübab, zübabe,** *A. i.* Sinek. *Cenah-i zübab,* sinek kanadı; *tanin-i zübab,* sinek vızıltısı.

**zübale,** *A. i.* Mum. Kandil fitili.

**zübd,** *A. i.* Tereyağı. Kaymak.

**zübde,** *A. i.* **1.** Bir şeyin en seçkin parçası. **2.** Öz, sonuç. *Zübde-i makal,* sözün özü.

**zühul,** *A. i.* Sararıp solma. Buruşma.

**zübulyafte,** *F. s.* [Zübul-yafte] Gübrelenip kuvvetlenmiş olan.

**zübür,** *A. i.* [Zebur ç.] **1.** Kitaplar. **2.** Yazılı şeyler.

**zücac, zücace,** *A. i.* Sırça, cam, şişe.

**zücaci, zücaciye,** *A. s.* Cam ve sırça ile benzerlerinden olan.

**züccaciyye,** *A. i.* Cam ve sırça kaplar.

**zügabe,** *A. i.* Şiş. Tümör.

**Zühal,** *A. i.* Satürn gezegeni. Nahs-i ekber sayılır; gam, kaygı vericidir, ahmaklık, cahillik, pintilik, yalan, fenalık bu yıldız altında doğanlarda olur.

**zühd,** *A. i.* Her türlü hazdan kendini alıkoyarak perhiz etme. Kendini ibadete verme. Eski edebiyatta kaba sofuluk karşılığı sayılır, yerilirdi.

**zühdiyye,** *A. i.* (Fel.) Fransız-

cadan *ascétisme* (çilecilik) karşılığı (XX. yy.).

**zühhad,** *A. i.* [Zahid ç.] Zahitler.

**Zühre,** *A. i.* Çoban yıldızı, Çulpan, Kervankıran, Venüs. Sa'd-i asgar olup yüreğe ferahlık verir.

**zührevî, zühreviyye,** *A. s., i.* Frengi ve belsoğukluğu gibi hastalıklar (XIX. yy.).

**zühuk,** *A. i.* Bitip tükenme, yok olma.

**zühul,** *A. i.* İsteyerek veya elde olmadan unutma, geçiştirme.

**zühur,** *A. i.* Darlık zamanı için saklanıp biriktirilen şey.

**zühur,** *A. i.* Parıldama.

**zükâm, zükkâm,** *A. i.* Nezle.

**zükr,** *A. i.* Yürekte olan düşünce [ç. **İzkâr**].

**zükûr,** *A. i., ç.* Erkekler.

**zül, züll,** *A. i.* Bk, ZÜLL.

**zül-,** *A. i.* «Sahip» anlamıyle kelimelerin başına eklenen «zuel» sözünün hafifidir.

**zülâl,** *A. i.* **1.** Saf, hafif, tatlı su. **2.** Fransızcadan *albumin* (yumurta akı) karşılığı olarak (XIX. yy.). *Şibh-i zülâl,* Fransızcadan *albuminoïde* karşılığı (XIX. yy.).

**zülâli, züiâliyye,** *A. s.* Yumurta akı niteliğinde olan.

**zülcelâl,** *A. i.* [Zü-l-celâl] Celâl, ululuk sahibi, Tanrı adlarındandır.

**zülcenah,** *A. s.* [Zü-l-cenah] Çok taraflı. Her yana, her tarafa gelebilir.

**zülcenaheyn,** *A. i.* (Zoo.) Fransızcadan *diptères* (çifteka-natlılar) karşılığı (XIX. yy.).

**zülehdab,** *A. i.* [Zü-l-ehdab] (Zoo.) Fransızcadan *ciliés* (kirpikliler) karşılığı (XIX. yy.).

**Züleyha,** *F. i.* Yusuf peygamber ile olan menkıbeleri Kur'an' da geçen kadın. Yusuf ile Züleyha hikâyesinin kadın kahramanı.

**zülf,** *F. i.* **1.** Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi. **2.** Sevgilinin saçı.

| | |
|---|---|
| *Zülf-i anberalûd* | *-piçapiç* |
| *-anberbu* | *-scherpuş* |
| *-anberefşan* | *-semensa* |
| *-anberin* | *-siyah* |
| *-cadu* | *-siyehkâr* |
| *-canaviz* | *-şebgir* |
| *-dilbend* | *-tarımâr* |
| *-dilkeş* | *âşiyan-i zülf* |
| *-dilküşa* | *çengâl-i zülf* |
| *-dilrüba* | *bag-i zülf* |
| *-galiyebar* | *çevkân-i zülf* |
| *-galiyefam* | *çin-i zülf* |
| *-gülbuy* | *dal-i zülf* |
| *-hambeham* | *dam-i zülf* |
| *-hindu* | *dar-i zülf* |
| *-kemendendaz* | *ejder-i zülf* |
| *-lâlepuş* | *esir-i zülf* |
| *-kâfirmizac* | *halka-i zülf* |
| *-müşkfam* | *heva-i zülf* |
| *-nesrinpuş* | *hüma-i zülf* |
| *-müşksa* | *kemend-i zülf* |
| *-perişan* | *küfr-i zülf* |

*mâr-i zülf* *şebdiz-i zülf*
*nafe-i zülf* *tatar-i zülf*
*saye-i zülf* *tar-i zülf*
*sevda-i zülf* *taus-i zülf*
*silsile-i zülf* *taziyane-i zülf*
*sipah-i zülf* *zag-i zülf*
*şahin-i zülf* *zincir-i zülf*
*şam-i zülf* *zunnar-i zülf*

**zülfe,** *A. i.* **1.** Ufak saçak. **2.** Bazı şeylerin başındaki püskülcük.

**Zülfikar,** *A. i.* Muhammet peygamberin kullanıp Ali'ye armağan ettiği, Ali'nin kahramanca kullanışlarıyle ün almış olan ağzı çatallı kılıç.

**zülfilkateyn,** *A. i.* [Zü-l-filkateyn] (Bot.) Zatülfilkateyn ile birlikte Fransızcadan *dicotylédones* (iki çenekliler) karşılığı (XIX. yy.).

**zülhasele,** *A. i.* [Zü-l-hasele] (Bot.) Fransızcadan *glumiflores* (kavuzlular) karşılığı (XIX. yy.).

**zülkadr,** *A. s.* İtibar, şeref, haysiyet sahibi.

**Zülkarneyn,** *A. i.* [Zü-l-karneyn] «İki boynuzlu» anlamında olan bu adın kim hakkında kullanıldığı karışıktır. Büyük İskender için de kullanıldığı bu arada söylenir.

**züll, zül,** *A. i.* Horluk, hakirlik. Alçaklık.

**zülmaişeyn,** *A. i.* [Zü-l-maişeyn] (Bio.) Fransızcadan *amphibie* (iki yaşayışlı) karşılığı (XIX. yy.).

**zülvecheyn,** *A. i.* [Zü-l-vecheyn] (Geo.) İki yüzlü, iki düzlemli.

**zümre,** *A. i.* **1.** Cemaat. **2.** Topluluk. **3.** Sınıf. **4.** Cins. **5.** Grup. **6.** (Zoo.) Alttakım. *Zümre-i hûban,* güzeller cemaati [ç. **Zümer**].

**zümürrüd, zümürüd,** *A. i.* **1.** Zümrüt. **2.** (Mec.) Pek yeşil renk.

**zümürrüdî, zümürrüdîn,** *F. s.* Zümrüt renginde, yemyeşil.

**züneyb,** *A. i.* **1.** Küçük kuyruk. **2.** Sapçık.

**zünnar** *A. i.* **1.** Keşişlerin bellerine bağlayıp uçlarını sarkıttıkları kıldan ve sert kuşak. **2.** (Mec.) Güzelin saçı.

**zünub,** *A. i.* [Zenb ç.] Günahlar.

**Zünnun,** *A. i.* Yunus peygamberin lakabı.

**zürafe,** *A. i.* Bk. ZERAF.

**zürefa,** *A. i.* [Zarif ç.] Zarifler.

**zürkt,** *A. i.* Göklük, morarma.

**zürra',** *A. i.* [Zâri ç.] Çiftçiler, ekinciler.

**zürriyet,** *A. i.* Kuşak, soy, nesil.

**züru',** *A. ç., i.* Ekilmiş tarlalar.

**züvvar,** *A. i.* [Zair ç.] Ziyaretçiler.

**züyuf,** *A. i. ç.,* (Madenden) Kalp, silik para.

**züyul,** *A. i.* [Zeyl ç.] Ekler. Kuyruklar.

**züyut,** *A. i.* [Zeyt ç.] Yağlar.

# TANIM ve AÇIKLAMALARIYLE YEPYENİ BİR SÖZLÜK

## 35000 kelime
## 15000 deyim

kapak: fahri karagözoğlu

Mustafa Nihat Özön gibi büyük bir dil bilgininin yeniden gözden geçirerek hazırladığı bu sözlük, tanımlarıyle 35000 kelimeyi ve anlamları açıklanmış 15000 deyimi kapsamaktadır. Tanım ve açıklamaların yoğunlaştırılarak verilmesinde gösterilen titiz ve özenli çalışma, diyebiliriz ki, bugüne değin yayınlanmış Osmanlıca sözlüklerin en yetkinini ortaya koymuştur. «Osmanlıca Türkçe Sözlük», yetişkinlerimiz kadar yetişme çağındaki lise ve üniversiteli gençlerimizin de her zaman güvenle başvuracakları kaynak bir eserdir. Yayınevimiz, bu yeni baskıyı sunarken, okuyucularına önemli bir hizmette bulunduğundan emindir.

BİLGİ BASIMEVİ - ANKARA

30 LİRA